SACERDOTALE SIUE SACERDOTUM THESAURUS IVXTA CONSVETVDINEM S. ROMANAE...

Franciscus Samarinus, Angelo Rocca

Digitized by Google

4° ast. 926

Digitized by Google

Digitized by Google

SACERDOTALE

ſiue Sacerdotum Theſaurus

IVXTA CONSVETVDINEM
S. ROMANAE ECCLESIAE,
Sacriq; Concilij Tridentini Sanctiones.

Quibuſcunque Sacerdotibus, Epiſcopis, & Prælatis, necnon cunctis Chriſti fidelibus pernecessarius,

Ex diuerſis voluminibus compendioſè collectus, & in quatuor partes diuiſus.

AVCTORE R. D. FRANCISCO SAMARINO
Beneficiato Lateranenſi:

Induſtria verò R. P. M. Angeli Rocch. à Camerino expurgatus, multiſque rebus auctus, & nuperrimè reformatus,

Cui nouiſſimè adiectum eſt CALENDARIVM Gregorianum.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, M D XCIII.

Apud Iordanum, & Nicolaum Zilettum, fratres.

Loci Capucinorum Monachij.

Digitized by Google

Theſauri Sacerdotalis in quatuor partes diuiſio.

P R I M A pars tractat de omnibus ſacramentis in genere.

S E C V N D A pro Epiſcopis, & Prælatis circa viſitationem faciendam, & de ſynodo facienda. De minoribus ordinibus conferendis, & varijs benedictionibus faciendis, & de eorum vita, & moribus.

T E R T I A tractat de Eccleſia, eccleſiaſticis locis, & ornamentis; & de conſecrationibus, de miniſtris, & ordinibus eccleſiaſticis, & de eorum officijs. De ornamentis eccleſiæ, Sacerdotum, atque Pontificum, & aliorum miniſtrorum. De miſſa, & ſingulis, quæ in miſſa aguntur, & de diuinis officijs tam nocturnis, quàm diurnis: De ieiunijs quatuor temporum, & de alijs ieiunijs, & vigilijs: & feſtiuitatibus ſanctorum.

Q V A R T A pro omnibus Chriſti fidelibus in exercitium animæ.

Bayerische Staatsbibliothek München

Digitized by Google

REVERENDISSIMO
D. IO. FRANCISCO SVRMANO
FERETRANÆ DIOCOESIS EPISCOPO.

Franciſcus Samarinus beneficiatus Lateranen. de vrbe. S. P. D.

CVM ex quàmplurimis, Reuerendiſsime Præſul, tuis ad me literis probè nouerim, quàm miro deſiderio flagres, vt Diocœſis tua, clerusq́; ſimul in diuino cultu: ſanctiſque eccleſiæ ſacramentis omnino conſentientes ita virtutibus floreant, integris moribus ita ſplendeant, vt inſcitia eorum, quæ ſui muneris ſunt, cogantur huiuſmodi ſtudij peritiam aliunde petere. Propterea ego, licet mei imbecillitatem ingenij, & maximam virium mearum ad munus id obeundum infirmitatem ſentiam, diuino tamen numine fretus, à quo ſancta nunquam deſeruntur incæpta, æquiſſimo tuo, ſanctiſsimoq́; voto ſatisfacere pro virili mea parte ſtudui, atque hunc librum, cui Theſaurus Sacerdotalis eſt titulus, conſcripſi, vbi

multis ex voluminibus, atque Apoſtolicis auctoritatibus collegi, quæcunque, non ſolum Sacerdotibus animarum curam gerentibus, ſed Epiſcopis etiam, ac Eccleſiæ ſanctæ Antiſtitibus, vniuerſis deniq; Chriſti fidelibus neceßaria mihi viſa ſunt, ac profutura. In quo, ſi ita ſum aßecutus, vt ſancti tui deſiderij expectationem expleam, mihi quidem gaudeo, tibi verò gratulor: cui præcipuè, quicquid id eſt laboris, quod in aliorum dicta colligendo ſtudioſè inſumpſi, dicandũ ſtatui, tum quod auctore te, ac hortatore in primis ad id impulſus fui: tũ quod hæc, multoq́; maiora tuis innumerabilibus meritis in me debeo, quorum quidem cum necdum minimam partem hac ratione ſim aſſecutus, non deſiſtam interim Deum optimum maximum orare, vt Neſtoream tibi fœliciter concedat vitam traducere. Vale.

Digitized by Google

Typographus Sacerdotibus.

EN tandem aliquando, Sacerdotes optimi, diu a vobis deſideratum nouum illud Sacerdotale, quod Theſaurus Sacerdotum, appellatur; in lucem editum, veſtro commodo, veſtraq́; vtilitate. Hoc igitur Sacerdotale accipite, in primisq; ipſi Auctori R. D. Franciſco Samarino, qui maximos labores veſtro emolumento ſuſcepit, habete gratiam: Deinde verò R. D. Ioanni Baptiſtę Vannetto, qui, cum Auctoris, meuſq; perfamiliaris exiſtat, typis meis hunc Theſaurum imprimendum curauit. Valete, meiq; interdum memores, inter orandum Deum, eſtote.

Digitized by Google

Gregorius Papa XIII.

Dilecte fili Franciſci Zilette, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Exponi nobis nuper feciſti, quid tua induſtria, & impenſa, ſtudioſorum gratia, & commoditat, imprimi facere intendis, Quartum volumen Conſiliorum Ioannis Cephali, & duo volumina Conſiliorum Ioannis Franciſci Purpurati, ac Conſil a Iaſonis cum Additionibus Beeij, & Conſilia Guidi Panciroli, necnon Tertium, Quartum, & Quintũ volumina Conſiliorum Aymonis Crauettæ, & demum Compendium Sacerdotalium Franciſci Samarini Beneficiati Eccleſiæ Lateranen. Verùm quia tu dubitas, ne poſtmodum ab alijs, ſiue ab alio aliquo Bibliopola abſque tua licentia in maximum tui damnum, & præiudicium imprimantur. Nos indemnitati tuæ conſulere volentes, teq; à quibuſuis excommunicationis ſuſpenſionis, & interdicti, alijsq; eccleſiaſticis ſententijs, cenſuris, & pœnis à iure, vel ab homine quauis occaſione, vel cauſa latis, ſi quibus quomodolibet innodatus exiſtis, ad effectum præſentium duntaxat conſequendum, harum ſerie abſoluentes, & abſolutum fore cenſentes, tuis hac in parte ſupplicationibus inclinati, Tibi ne quis opera prędicta, quę omnia ab Inquiſitore in ciuitate Venetiarum commorante, examinata, imprimi facere curabis, per decem ánnos, ſine expreſſa tua licentia imprimere vel imprimi facere, vendere, vel vænalia tenere poſſit: Sed nec tu illa antequam ab Inquiſitore præfacto recognita, examinata, & approbata ſint, imprimere; aut impreſſa edere, vendere, & perferre audeas, Apoſtolica authoritate tenore præſentium concedimus, & indnlgemus, ac vniuerſis, & ſingulis librorum impreſſoribus, & Bibliopolis quibuſcunque in terris S. Romanæ Eccleſiæ mediatè, vel immediatè ſubiectis, ſub excommunicationis maioris latæ ſententiæ pœna, & quingentorum ducatorum auri fiſco noſtro ipſo facto applicandorum inhibemus, & interdicimus, ne quis prædicta, quouis quæſito colore, cauſa, vel occaſione infra dictos decẽ annos poſſit imprimere, nec ab alijs imprimi facere, vel impreſſa tenere, aut vendere. Mandantes propterea dilectis filijs noſtris

Came-

Camerario, & Vicario vrbis, necnon Gubernatori, & Senatori, Cameræque noſtræ Apoſtolicæ generali auditori, ac alijs Vrbis Iudicibus, Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, Poteſtatibus terrarum locorum, & ciuitatum S. Romanæ Eccleſiæ mediatè vel immediatè ſubiectorũ, eorumq; Bariſellis executoribus quibuſcunque, necnon venerabilibus fratribus Archiepiſcopis, Epiſcopis, eorumq; Vicarijs, & miniſtris, quoties a te vel tuo nomine requiſiti fuerint, tibi efficacis defenſioni præſidio aſſiſtant, ac in præmiſſis omnibus, & ſingulis contra inobedientes, & contrauenientes, ad executionem cenſurarum, & pœnarum prædictarum, omni, & quacunque appellatione remota & abſque aliqua deſuper declaratione facienda, de facto procedant, & quilibet eorum procedat, inuocato etiam ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis. Non obſtant. conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, priuilegijs quoque indultis quibuſcunque in contrarium conceſſis. Quia verò difficile eſſet præſentes literas ad ſingula loca deferri, volumus, quòd earum quoad conceſſionem, prohibitionem, & inhibitionem, & alia præmiſſa, cred. debeat exemplo in prædictis libris imprimen. in iudicio, & extra, regula contraria, clauſula quacunque, ac conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, priuilegijs quoque indultis quibuſcunque non obſt. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub Annulo Piſcatoris, die 13. Ianuarij 1579. Pontificatus Noſtri anno ſeptimo.

V. Cæſ. Glorierius.

CANON
IN KALENDARIVM GREGORIANVM
ANNI CORRECTIONIS M D LXXXII.

ANNO Domini M D LXXXII. vtendum eſt antiquo Kalendario, quo ad hanc vſque diem Eccleſia Romana vſa eſt, vſque ad iiij. Nonas Octobr. hoc eſt, vſque ad feſtum S. Franciſci incluſiue: Deinde vero aſſumendum eſt fragmentum hoc Kalendarij continens tres vltimos menſes, quorũ October mutilus etiam eſt, cum dies duntaxat 21. complectatur. Quoniam enim vt Aequinoctium vernum ad diem 21. Martij, quo ipſum Patres Concilij Nicæni depræhenderunt, & à quo iam decem circiter dies verſus initium Martij receſſit, reſtituat ſancitum eſt à Gregorio XIII. Pontif. Opt. Max. vt poſt iiij. Non. Octob. omittantur x. dies, transſiliendum ſtatim erit à iiij. Non. Octob. ab Idus Octob. ita vt celebrata feſtiuitate S. Franciſci, dies ſequens dicatur Idus Octob. ſiue dies Quintusdecimus Octob. in eoq; celebretur feſtum SS. Dioniſij Ruſtici, & Eleutherij Martyrum, cum commemoratione S. Marci Papæ & Conf. & SS. Sergij, Bacchi, Marcelli, & Apulei Mart. Die vero proxima, quæ eſt 16. Octob. diciturq; xvij. Kalend. Nouemb. dies feſtus agatur S. Caliſti Papæ & Marty. Die deinde ſequenti quæ eſt 17. Octob. diciturq; xvj. Kalend. Nouemb. dicatur officium, & Miſſa de Dominica xviij. poſt Pentecoſtem, quæ erit Dominica tertia Octobris, mutata litera Dominicali g. in c. Decimooctauo vero die Octob. ſiue Quintodecimo Kalen. Nouemb. celebretur feſtum S. Lucæ Euangeliſtæ, & ab hac die incluſiue reliqui feſti dies agantur, vt ſunt in Kalendario deſcripti, vſque ad finem anni M D LXXXII. poſt quem, fragmentum hoc Kalendarij nullum vſum amplius habebit ſed Kalendarium perpetuum aſciſcendum erit, in quo omnes 12. menſes integri deſcripti ſunt. Quod etiam intelligas de alijs annis, in quibus correctio hæc fiet.

¶ITAQVE poſt detractionem x. dierum de menſe Octobri anni M D LXXXII. litera Dominicalis erit c Epacta autem erit xxvi. & litera Martyrologij erit G, maiuſc. vt in proprijs Canonibus Kalendarij, & Martyrologij docetur: adeo vt vbicunque in hoc fragmento Kalendarij reperitur litera c, ibi dies Dominicus celebretur. Vbicunque autem Epacta xxvj. poſita eſt, ibi fiat Nouilunium, ſeu Luna 1. Denique vbicunque in Martyrologio litera G, maiuſc. extiterit, ibi ſub ea ætas Lunæ depræhendatur. Anno autem M D LXXXIII. iam emendato adhibendi erunt canones Kalendarij Gregoriani perpetui, Erit enim tunc litera Dominicalis b. Epactæ autem vij. & litera Martyrologij, g minuſc.

¶QVID autem faciendum ſit in regionibus remotioribus, in quibus correctio fieri non poteſt anno M D LXXXII. ſed vel anno M D LXXXIII. vel M D LXXXIIII. vel M D LXXXV. dicetur poſt finem huius fragmenti Kalendarij.

OCTO-

Cyclus Epact. An.Cor.1582.	Lrę Do.	D. M.		October — Cui deſunt decem dies pro correctione Anni Solaris.
xxij	A	Kal.	1	Remigij Epiſcopi & confeſſ.653.
xxj	b	vj	2	
xx	c	v	3	
xix	d	iiij	4	*Franciſci Confeſſ.* dupl.653.
viij	A	Prid. Idib.	15	Dioniſij, Ruſtici, & Eleutherij mart. *ſemidup.* cum commemoratio. S. Marci Papæ, & confeſſ. SS. Sergij, Bacchi, Marcelli, & Apulei martyrum. 654.
vij	b	xvij	16	Caliſti Papæ & mart. *ſemidup.* 655.
vj	c	xvj	17	
v	d	xv	18	*Lucæ Euangeliſtæ.* dupl.655.
iiij	e	xiiij	19	
iij	f	xiij	20	
ij	g	xij	21	* Hilarionis Abbatis. *& commemoratio* SS. Vrſulæ & ſoc. Virginum, & mart.656.
j	A	xi	22	
*	b	x	23	
xxix	c	ix	24	
xxviij	d	viij	25	Chryſanthi & Dariæ mart.656.
xxvij	e	vij	26	Euariſti Papæ & mart.657.
xxvj	f	vj	27	*Vigilia.657.*
25 xxv	g	v	28	*Simonis & Iudæ Apoſtolorum.* dupl. 757.
xxiiij	A	iiij	29	
xxiij	b	iij	30	
xxj	c	Prid.	31	*Vigilia.658.*

NO-

	Cyclus Epact. An.Cor. 1582.	Lrã Do.		D. M.	Nouember — Anni Correctionis.
	xxj	d	Kal.	1	*Feſtum omnium Sanctorum.* dup. 659.
	xx	e	iiij	2	*Comm. omniũ defunct.* dup. *& de* oct. omnium SS. 663.
	xix	f	iij	3	De octaua 664.
	xviij	g	Prid.	4	De octaua. *& comm.* SS. Vitalis, & Agricolæ mar. 665.
	xvij	A	Non.	5	De octaua. 666.
	xvj	b	viii	6	De octaua. 667.
	xv	c	vii	7	De octaua. 668.
	xiiij	d	vi	8	Oct. om. SS. *dupl. & cõm.* SS. quatuor Coro. mart. 670.
	xiij	e	v	9	*Dedic. Baſilicæ Saluatoris.* dup. *cum comm.* S. Theodor.
	xij				mart. 671.
	xj	f	iiii	10	Triphonis, Reſpicij, & Nymphæ mart. 672.
	x	g	iii	11	*Martini epiſ. & Conſ.* dup. *& cõm.* S. Mennæ mar. 672.
	ix	A	Prid.	12	Martini Papæ & mart. *ſemidupl.* 981.
	viij	b	Idib.	13	
	vij	c	xviii	14	
	vj	d	xvii	15	
	v	e	xvi	16	
	iiij	f	xv	17	Gregorij Thaumaturgi epiſcopi, & confeſſ. 982.
	iij	g	xiiii	18	*Dedic. Baſilicarum Petri, & Pauli.* dupl. 982.
	ij	A	xiii	19	Pontiani Papæ & mart. 984.
	j	b	xii	20	
	*	c	xi	21	
	xxix	d	x	22	Ceciliæ virg. & mart. *ſemidup.* 984.
	xxviij	e	ix	23	Clementis Papæ & mart. *ſemidup. cum cõ.* S. Felicitatis
					mart. 988.
	xxvij	f	viii	24	Chryſogoni mart. 991.
	xxvj	g	vii	25	*Catherinæ virg. & mart.* dupl. 991.
25	xxv	A	vi	26	Petri Alexandrini epiſcopi, & mart. 992.
	xxiiii	b	v	27	
	xxiij	c	iiii	28	
	xxij	d	iii	29	Vigilia. *& comm.* S. Saturnini mart. 498.
	xxj	e	Prid.	30	*Andreæ Apoſtoli.* dupl. 498.

December

Cyclus Epact. Literæ, D An. Corr. 1582.		Do.	M.		December Anni Correctionis,
	xx		Kal.	1	
	xix	g	iiii	2	Bibianæ virginis & mart. *commem.* 502.
	xviii	A	iii.	3	
	xvii	b	Prid.	4	Barbaræ virginis & martyr. *commemor.* 502.
	xvi	c	Non.	5	Sabbæ Abbatis. *commemor.* 502.
	xv	d	viii	6	Nicolai Epiſcopi & confeſſ. *ſemidup.* 502.
	xiiii	e	vii	7	*Ambroſij Epiſcopi & Conf. & Eccleſiæ Doct.* dup. 503.
	xiii	f	vi	8	*Conceptio Beatæ Mariæ.* duplex. 504.
	xii	g	v	9	
	xi	A	iiii	10	Melchiadis Papæ & mart. *commem.* 505.
	x	b	iii	11	Damaſi Papæ, & confeſſ. *ſemidup.* 505.
	ix	c	Prid.	12	
	viii	d	Idib.	13	*Luciæ virginis & mart.* dupl. 506.
	vii	e	xix	14	
	vi	f	xviii	15	
	v	g	xvii	16	
	iiii	A	xvi	17	*
	iii	b	xv	18	
	ij	c	xiiii	19	
	j	d	xiii	20	*Vigilia.*
	*	e	xii	21	*Thomæ Apoſtoli.* dupl. 507.
	xxix	f	xi	22	
	xxviij	g	x	23	
	xxvii	A	ix	24	*Vigilia.* 509.
	xxvi	b	viii	25	*Natiuit. Domini noſtri Ieſu Chriſti.* duplex. 121.
25	xxv	c	vii	26	*Stephani protomartyr.* dup. *&* *comme.* Oct. 126.
	xxiiij	d	vi	27	*Ioannis Apoſtoli & Euang.* dup. *& comm.* Oct. 129.
	xxiii	e	v	28	*SS. Innocentium martyr.* dup. *& comm.* Octa. 132.
	xxij	f	iiii	29	Thomæ Cantuarienſis epiſ. & mar. *ſemid. & cõ.* Oct. 135.
	xxj	g	iii	30	De Dominica infra Octauam Natiuit. vel de Oct. *cum commem.* aliarum octauarum 137.
19	xx	A	Prid.	31	*Silueſtri Papæ, & confeſſ.* dup. *& comm.* Octa. 140.

DE

DE CYCLO DECENNOVENNALI Aurei Numeri.

CYCLVS Decennalis Aurei numeri eſt reuolutio numeri 19. annorum ab 1. vſq; ad 19. qua reuolutione peracta, iterum ad vnitatem redditur. Verbi gratia. Anno 1577. Numerus cycli decennouennalis, qui dicitur Aureus, eſt 1. Anno ſequenti 1578. eſt 2. & ita deinceps in ſequentibus annis, vno ſemper amplius, vſque ad 19. qui Aureus numerus cadet in annum 1595. poſt quem iterum ad vnitatem redeundum eſt ita vt anno 1596. Aureus numerus ſit rurſus 1. & anno 1597. ſit 2. &c. Contineat autem hic cyclus Aurei numeri annos 19. quia per 19. annos ſolares elapſos reuertuntur Nouilunia ad eoſdem dies menſium, licèt non omnino præciſe, ſed aliqua diei particula citius, vt à Computiſtis, & in libro nouæ rationis reſtituendi Kalendarij Romani oſtenditur. Quilibet vero annus Aurei numeri terminatur in fine menſis Decembris, & in principio Ianuarij ſequentis anni initium ſumit alius annus Aurei numeri: quemadmodum etiam fit in annis Domini, qui ſemper terminantur in menſe Decembri, & initium ſumunt à Ianuario. Vt anno Domini 1582. anni cycli decennouennalis, qui dicitur Aureus numerus, eſt 6. terminaturque ſimul cum ipſo anno Domini 1582. in menſe Decembri: In menſe autem Ianuario initium ſumit alius annus Domini, nempe 1583. & in eodem menſe Ianuario aſſumitur etiam alius annus Aurei numeri nimirum 7. Et ita deinceps agendum erit in alijs annis, quouſque perficiatur numerus 19. à quo iterum redeundum eſt ad vnitatem: atq; hoc modo in perpetuum: Hoc cyclo decennouennali Aurei numeri per dies Kalendarij diſtributo Eccleſia Romana ad hanc vſque diem vſa eſt tum ad coniunctiones Solis ac Lunæ inquirendas, tum vero maxime ad inueniendum diem feſtum Paſchę, & ad indaganda alia feſta mobilia: propterea quòd veteres putabant Nouilunia, tranſacto ſpatio 19. annorum ſolarium, ad eundem prorſus diem, eandemque horam redire, quod verum non eſt, cum Nouilunia paulo citius, quàm ſpatium 19. annorum Solarium compleatur, ad eandem ſedem redeant, vt dictum eſt. Hinc factum eſt, vt Nouilunia hoc tempore plus quàm quatuor dies diſtent ab Aureo numero in veteri Kalendario Romano, & ſecundum illius normam Paſcha ſępenumero poſt xxj. Lunam, contra Maiorum inſtituta, celebretur: adeo vt cyclus hic Aurei numeri inutilis omnino iam ſit inuentus ad Nouilunia, feſtaque mobilia indicanda, idemque magis ac magis in dies futurus ſit inutilis, tum propter decem dies ex menſe Octob. anni 1582. auferendos, tum etiam propter tres Biſſextos omittendos quibuſque quadringentis annis: niſi in 30. ordines redigatur, hoc eſt, niſi 30. Kalendaria conſtruantur, vt ex illis ſeligatur ſemper illud, quod certo cuidam tempori congruit: quæ res, quantas perturbationes, quantoſque ſumptus, perſonis pręſertim Eccleſiaſticis eſſet allatura; nemo non videt. Hoc incommodum vt vitetur, ſubſtitutus eſt in locum Aurei numeri in Kalendario Cyclus Epactarum conſtans ex 30. numeris Epactalibus: qui quidem nihil aliud eſt, quam cyclus decennouennalis Aurei numeri ęquatus, ita vt ſit inſtar Aurei numeri in 30. Kalendaria, de quibus dictum eſt, diſtributi, vt in libro nouæ rationis reſtituendi Kalendarij Romani declaratur. Aureo numero vtemur in poſterum, non quidem ad Nouilunia, & feſta mobilia inquirenda, vt ad hanc vſque diem factum eſt ab Eccleſia, ſed ſolum ad inueſtigandam Epactam cuiuslibet anni, ex qua & Nouilunia, & feſta mobilia deinde reperiantur, vt in ſequenti canone docebimus: ita vt etiam nunc neceſſarium omnino ſit Aureum numerum quouis anno indagare, licèt is de Kalendario ſit ſubmotus, locumque amplius non habeat ad Nouilunia, feſtaque mobilia inuenienda.

Igitur vt Aureus numerus quolibet anno propoſito inueniatur compoſita eſt ſequens tabella Aureorum numerorum, cuius vſus incipit ab anno correctionis 1582. incluſiuè, duratque in perpetuum. Ex ea enim Aureus numerus cuiuslibet anni poſt annum 1582. reperietur hoc modo.

Tabella

Tabella Cycli Aurei numeri initium ſumens ab anno correctionis 1582.

vj.	vij.	viij.	ix.	x.	xj.	xij.	xiij.	xiiij.	xv.	xvj.	xvij.	xviij.	xix.	j.	ij.	iij.	iiij.	v.

Anno 1582. tribuatur primus numerus tabellæ, qui eſt vj. ſecundus autem, qui eſt vij j. ſequenti anno 1583. & ita deinceps in infinitum, donec ad annum, cuius Aureum numerum quæris, perueniatur, redeundo ad principium tabellæ, quotieſcunque eam percurreris. Nam numerus, in quem annus propoſitus cadit, dabit Aureum numerum quæſitum.

DE EPACTIS ET NOVILVNIIS.

EPACTA nihil aliud eſt, quàm numerus dierum quibus annus Solaris communis dierum 365. annum communem Lunarem dierum 354. ſuperat: ita vt Epacta primi anni ſit 11. cum hoc numero annus Solaris communis Lunarem annum communem excedat: atq; adeo ſequenti anno Nouilunia contingant 11. diebus prius, quàm anno primo. Ex quo fit, Epactam ſecũdi anni eſſe 22. cum eo anno rurſum annus Solaris Lunarem annum ſuperet 11. diebus, qui additi ad 11. dies primi anni efficiũt 22. ac proinde finito hoc anno, Nouilunia contingere 22. diebus prius, quàm primo anno: Epactam autem tertij anni eſſe 3. quia ſi rurſus 11. dies ad 22. adijciãtur, efficietur numerus 33. à quo ſi reijciantur 30. dies, qui vnam Lunationem Emboliſmalẽ conſtituunt, relinquentur 3. atq; ita deinceps. Progrediuntur enim Epactæ omnes per continuũ augmentum 11. dierum, abiectis tamen 30. quando reijci poſſunt. Solum quando peruentũ erit ad vltimam Epactam Aureo numero 19. reſpondentem, quæ eſt 29. adduntur 12. vt abiectis 30. ex compoſito numero 41. habeatur rurſus Epacta 11. vt in principio. Quod ideo fit, vt vltima Lunatio Emboliſmica, currente Aureo numero 19. ſit tantum 29. dierum. Si enim 30. dies contineret, vt aliæ ſex Lunationes Emboliſmicæ, nõ redirent Nouilunia poſt 19. annos Solares ad eoſdem dies, ſed verſus calcem menſium prohiberentur, contingerentq; vno die tardius quàm ante 19. annos. De qua re plura inuenies in libro nouæ rationis reſtituendi Kalendarij Romani. Sunt autẽ nouem decim Epactę, quot & Aurei numeri, reſpondebantque ipſis Aureis numeris ante Kalẽdarij correctionẽ eo modo, quo in hac tabella diſpoſitę ſunt.

Tabella Epactarum reſpondentium Aureis numeris ante Kalendarij correctionem.

Aurei nu.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
Epactæ.	xj.	xxii.	iij.	xiiij.	xxv.	vj.	xvij.	xviij.	ix.	xx.	j.	xij.	xxiij.	iiij.	xv.	xxvj.	vii.	xviij.	xxix.

Quia vero cyclus decennouẽnalis Aurei numeri imperfectus eſt, cum Nouilunia poſt 19. annos Solares non præciſè ad eadem loca redeant, vt dictum eſt, imperfectus etiam erit hic cyclus 19. Epactarum. Quamobrem cum ita emendauimus, vt in poſterum loco Aurei numeri, & dictarum 19 Epactarum vtamur 30. numeris Epactalibus ab 1. vſque ad 30. ordine progredientibus, quamuis vltima Epacta, ſiue quæ ordine eſt trigeſima, notata numero non ſit, ſed ſigno hoc * propterea, quod nulla Epacta eſſe poſſit 30. Varijs autem temporibus ex his 30 Epactis reſpondent decem & nouem Aureis numeris variæ decẽ & nouem Epactæ, prout Solaris anni, ac Lunaris æquatio expoſcit: quæ quidem decem & nouem Epactæ progrediuntur, vt olim, per eundem numerum 11. adduntur q; ſemper 12. illi Epactæ, quę reſpondet Aureo numero 19. vt habeatur ſequens Epacta reſpondens Aureo numero 1. ob rationem paulo ante dictam. Id quod ſequentes tres tabellæ perſpicuum faciunt: quarum prima continet Aureos numeros, & Epactas inter ſe reſpondentes ab anno correctionis 1582. poſt detractionem x. dierum, vſq; ad annum 1700. excluſiuè, quo anno ſecunda tabella aſſumenda eſt,

& tertia

& tertia anno 1900.atq; ita deinceps alia atque alia, vt infrà docebimus. Quæ quidē omnia vberius in libro nouę rationis reſtituendi Kalendarij Romani explicantur. Quamuis autem vulgares Epactæ mutentur in Martio, re ipſa tamen in principio anni mutandæ ſunt, una cū Aureo numero, in cuius locum hæ noſtræ Epactæ ſuccedunt.

Quælibet autem tabella ab eo Aureo numero initium ſumit, qui illo anno currit, à quo vſus tabellæ incipit. Et licet in his tabellis diuerſæ ſemper Epactæ Aureis numeri reſpondeant; aliquando tamen continget, ut eiſdem Aureis numeris eædem Epactæ reſpondeant, quæ olim ante correctionem Kalendarij.

Tabella Epactarum reſpondentium Aureis numeris ab Idibus Octobris anni correctionis 1582. detractis prius x. diebus, vſque ad annum 1700. excluſiuè.

Aurei nu.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14	15.	16.	17.	18.	19.	1.	2.	3.	4.	5.
Epactæ.	xxvj.	vij.	xviij.	xxix.	x.	xxj.	ij.	xiij.	xxiiij.	v.	xvj.	xxvij.	viij.	xix.	j.	xij.	xxiij.	iiij.	xv.

Tabella Epactarum reſpondentium Aureis numeris ab anno 1700. incluſiuè vſque ad annum 1900. excluſiuè.

Aurei nu.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7	8.	9.
Epactæ.	ix.	xx.	i.	xij.	xxiiij.	iiij.	xv.	xxvj.	vij.	xviij.	*.	xj.	xxij.	iij.	xiiij.	xxv.	vj.	xvij	xxviij.

Tabella Epactarum reſpondentium Aureis numeris ab anno 1900. incluſiuè vſque ad annum 2200. excluſiuè.

Aurei nu.	1.	2.	3.	4	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
Epactæ.	xxix.	x.	xxj.	ij.	xiij.	xxiiij.	v.	xvj.	xxvij.	viij.	xix.	*.	xj.	xxii.	iii.	xiiii.	xxv.	vi.	xvii.

Itaq; ſi Epacta quocunq; anno propoſito inuenienda ſit, quærendus eſt Aureus numerus illius anni in ſuperiori ordine illius tabellæ, quæ illi tempori, in quo propoſitus annus continetur, congruit. Mox enim ſub Aureo numero in inferiori ordine tabellæ reperietur Epacta anni propoſiti, vel certè hoc ſignum *. Vbi ergo illa Epacta, vel ſignum *. in Kalendario inuentum fuerit, eo die Nouilunium fiet. Inuenietur autem Aureus numerus vel ex antecedente canone, vel ex tabella Epactarum propoſito tempori congruente; tribuendo primum Aureum numerum illius tabellæ illi anno, à quo vſus tabellæ incipit, & ſecundum Aureum numerum ſequenti anno, &c. Eodē modo reperietur Epacta ſiue Aureo numero, ſi prima Epacta tabellæ tribuatur illi anno, a quo eius vſus incipit, & ſecunda Epacta ſequenti anno, &c.

Exemplum. Anno correctionis 1582. Aureus numerus eſt 6. nempe primus primę tabellę, cuius vſus incipit ab Idibus Octobris anni correctionis 1582. detractis prius x. diebus. Erit ergo tunc Epacta xxvj quæ ſub Aureo numero 6. collocatur: fietq; Nouiluniū die 27. Octob. & 26. Nouemb. & 25. Decemb. Itē anno 1583. Iam correcto Aureus numerus eſt 7. cui in eadem tabella ſuppoſita eſt Epacta vij. quæ toto eo anno in Kalēdario Nouilunia indicabit: ut in Ianuario die 24. In Febr. die 22. In Martio die 24. &c. Rurſus anno 1710. Aureus numerus eſt 1. ſub quo in ordine Epactarum ſecundæ tabellæ, quæ anno propoſito cōgruit, collocatur hoc ſignum *. quod in Kalendario toto eo anno Nouilunia demonſtrabit: nimirum in Ianuario die 1. & 31. In Martio (Nam in Februario nullum tunc erit Nouilunium, cum in eo ſignum * non reperiatur) die 1. & 31. In Aprili die 29. &c. Poſtremo anno 1916. Aureus numerus eſt 17. ſub quo in ordine Epactarū tertiæ tabellæ, quæ propoſito anno congruit, reperitur

ritur

ritur Epacta 25. non rubrô colore, & antiquo numero, vt aliæ Epactæ, ſed nigro atramento & vulgari numero ſcripta. Vbicunque ergo anno 1916. in Kalendario Epacta 25. nigra reperitur, ibi nouilunium fit: Vt in Ianuario die 6. In Februario die 4. In Martio die 6. In Aprili die 4. &c. Quotieſcunque enim Epacta 25. reſpondet Aureis numeris maioribus quàm 11: quales ſunt poſteriores octo a 12. vſque ad 19. ſumenda eſt in Kalendario Epacta 25. nigra: quando vero eadem Epacta 25. reſpondet minoribus Aureis numeris, quam 12. quales ſunt priores vndecim ab 1. vſq; ad 11. incluſiue, accipienda eſt in Kalendario Epacta xxv. rubra, & antiquo numero ſcripta: Atque hoc ſolum contingit in Epacta xxv. & in alijs nunquam. Quod ideo fit, vt anni Lunares perfectius Solaribus annis reſpondeant. Ob quam etiam cauſam in ſex locis Kalendarij duæ Epactę, ſcilicet xxv. & xxiiij. ad eundem diem ſunt aſcriptæ, vt nimirum Lunationes ita ſibi mutuo ſuccedant, vt alternatim ſex contineant dies xxx. & ſex aliæ dies tantum xxix. complectantur. Id quod abundè in libro nouæ rationis reſtituendi Kalendarij Romani explicatum eſt.

Tabella literarum Dominicalium ab Idibus Octobris anni correctionis 1582. (detractis prius x. diebus) vſque ad annum 1700. excluſiuè.

c	b	A g	f	e	d	c b	A	g	f	e d	c	b	A	g	e
c	b A	g	f	e	d	b	A	g	f	d					

Vſus huius tabellæ hic eſt. Anno correctionis 1582. poſt Idus Octobris (detractis prius x. diebus, tribuatur litera c. primæ cellulæ, & ſequēti anno 1583. litera b, ſecūdæ, & anno 1584. dentur literæ A, g, tertiæ cellulæ, & ſic deinceps alijs annis ordine aliæ cellulæ tribuantur, donec ad annum propoſitum peruentum ſit, redeundo ad principium tabellæ, quotieſcunque eam percurreris. Nam cellula, in quam annus propoſitus cadit, dummodo minor ſit, quàm annus 1700. dabit literam Dominicalem propoſiti anni. Quæ ſi vnica occurrerit, annus erit communis; ſi vero duplex, Biſſextilis: & tunc ſuperior litera Dominicam diem oſtendit in Kalendario à principio anni vſque ad feſtum S. Matthiæ Apoſtoli, inferior autem ab hoc feſto vſq; ad finem anni. Exempli gratia. Sit inuenienda litera Dominicalis anno 1587. Numera ab anno 1582. quem tributæ primæ literæ c, vſque ad annum 1587. tribuendo ſingulis cellulis ſingulos annos, (computando geminas literas quaſcunque, ſuperiorem & inferiorē, pro vna cellula) eadetque annus 1587. in literam d, quæ ſextuum locum in tabella occupat. Eſt ergo toto eo anno litera Dominicalis d, anuusq; communis eſt, cum litera ſimplex occurrat. Ruſus ſit inueſtiganda litera Dominicalis anno 1616. Numera ab anno 1582. vt dictum eſt, vſque ad annum 1616. redeundo ad principium tabellæ, poſtquam eam percurreris, perueniesq; ad duas haſce literas c, b, ſeptimo loco poſitas. Eſt ergo annus ille Biſſextilis, cum duplex litera occurrat, ſuperiorque litera, c, Dominicam diem indicabit à principio anni illius vſque ad feſtum S. Matthię, inferior autem b, in reliqua parte anni.

DE INDICTIONE.

INdictio eſt reuolutio 15. annorum ab 1. vſq; ad 15. qua reuolutione peracta, iterū reditur ad vnitatem, initiumque ſumit quilibet annus huius Cycli à Ianuario in bullis Pontificijs, ſicut de Cyclo decennouennali Aurei numeri ſcripſimus. Et quoniam Indictionis frequens vſus eſt in Diplomatibus, & ſcripturis publicis, facile annum Indictionis currentem quolibet anno propoſito inueniemus ex ſequenti tabella, cuius vſus perpetuus eſt, initium tamen ſumit ab anno correctionis 1583.

Tabella

10.	11.	12.	13.	14.	15.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9

Nam ſi anno 1582. tribuas primum numerum, qui eſt 10.& ſequenti anno 1583. ſecundum numerum, qui eſt 11.& ſic deinceps vſque ad annum propoſitum, redeundo ad principium tabellæ, quotieſcunque eam percurreris, cadet annus propoſitus in Indictionem, quæ quæritur.

Vt facilius omnia feſta mobilia inueniantur, compoſitæ ſunt duæ ſequentes tabulæ Paſchales, vna antiqua, & noua altera. Ex antiqua ita feſta mobilia reperientur. In latere ſiniſtro tabulæ accipiatur Epacta currentes,& & in linea literarum Dominicalium ſumatur litera Dominicalis currens, infra tamen Epactam currentem, ita vt ſi litera Dominicalis reperiatur è regione Epactæ currentis, aſſumenda ſit eadem litera Dominicalis proxime inferior.Nam à regione huius literæ Dominicalis omnia feſta mobilia continentur. Vt in eiſdem exemplis; Anno 1583. Epacta eſt 7.& litera Dominicalis b. Si igitur in tabula antiqua ſumatur litera Dominicalis,b,quæ primo infra Epactam vij. occurrit, reperietur è regione huius literæ Dominica Septuageſima die 6.Febr.dies Cinerum 23.Febr.dies Paſchę 10.Aprilis; Aſcenſio Domini 19.Maij:Dies Pentecoſtes 29.Maij.& feſtum Corporis Domini 9.Iunij. Dominicæ autem inter Pentecoſtem & Aduentum tunc erunt 25. & Aduentus celebrabitur die 27.Nouembris,& ſic de cæteris. Item anno 1585. Epacta eſt xxix. & litera Dominicalis f,quæ in tabula reperitur è regione Epactæ xxix.Quare ſumenda eſt alia litera f, quæ proxime infra Epactam inuenitur, è regione cuius inuenies Septuageſimam die 7. Februarij,diem Cinerum 6.Martij,& Paſcha die 21.Aprilis,&c.

Notandum autem eſt quòd quemadmodum in anno communi,cadente litera Dominicali è regione Epactæ tabula antiqua, ſumitur eadem litera proxima infra Epactam, vt diximus; ita quoque in anno Biſſextili, ſi alterutra duarum literarum Dominicalium tunc currentium è regione Epactæ reperiatur aſſumendæ ſunt aliæ duæ ſimiles literæ proxime inferiores,vt feſta mobilia inueniantur.

Ex tabula ſequenti Paſchali noua ita feſta mobilia reperientur. In cellula literæ Dominicalis currentis quæratur Epacta currens. Nam è directo omnia feſta mobilia deprehendentur. Vt anno 1585. in cellula literæ Dominicalis f, tunc currentis è regione Epactæ xxix.quæ eodem anno currit,habetur Septuageſima die 17.Februarij, dies Cinerum 6.Martij,& Paſcha die 21.Aprilis.

Sed in annis Biſſextilibus inuenienda ſunt omnia feſta mobilia per literam Dominicalē poſteriorem, quæ nimirum currit poſt feſtum S. Matthiæ Apoſtoli ne ſcilicet ambigamus, vtra duarum literarum pro hoc,aut illo feſto indagādo accipienda ſit:ita tamen, vt Septuageſimæ & diei Cinerum inuētæ in Ianuario, aut Februario addatur vnus dies. Quod ideo fit, quia ante diem S.Matthiæ currit prior litera Dominicalis,quæ in Kalendario priorem ſemper ſequitur:Poſt feſtum autem S.Matthię in Februario licèt poſterior litera currat additur tamen tunc dies intercalaris,ita vt dies 24.Februarij dicatur 25.& dies 25. dicatur 26. &c. Quòd ſi dies Cinerum cadat in Martium, nihil addendum eſt, quia tunc & litera poſterior currit,& dies menſis proprijs numeris reſpondent, cum dies intercalaris Februario ſit additus. Exemplis gratia, Anno 2096. Biſſextili Epacta erit v.& literæ Dominicales A,g,Si igitur per poſteriorē literā,quæ eſt g,feſta mobilia inueſtigentur,reperietur Septuageſima die 11.Febr.& dies Cinerum 28.Febr. Si autē addatur vnus dies,cadet Septuageſima in diem 12. Febr.quæ eſt Dominica,& dies Cinerū in diē 29.Febr.quæ eſt feria quarta. Paſcha autem,& reliqua feſta in eos dies cadent,qui in tabula expreſſi ſunt. Itē anno 4088. Biſſextili. Epacta erit xxiiij.& literæ Dominicales d, c. Si igitur per literā c,quæ poſterior eſt, inquirantur feſta mobilia inuenietur Septuageſima die 21.Febr.& ſi addatur vnus dies,cadet in diem 22. Febr.quæ eſt Dominica. Dies autē Cinerū cadet in diem 10. Martij:quare nihil additur,&c.

De

De numero Nonarum & Iduum cuiuſque menſis. *Verſus.*

Sex Maius Nonas, October, Iulius, & Mars:
Quatuor at reliqui: dabit Idus quilibet octo.

Qua die menſis Calendæ, Nonæ, & Idus ſumuntur.

¶ Prima quaque menſis die dicitur, Calendis: vbi autem Nonæ fuerint quatuor, quinta die dicitur, Nonis: decimatertia, Idibus. Vbi fuerint ſex, ſeptima die dicitur, Nonis: decimaquinta Idibus: reliquis verò diebus dicitur, Pridie, tertio, quarto Calen. aut Nonas, retrorſum numerando vſque ad eum diem, quo aut Calendis, aut Nonis, aut Idibus dicitur.

De Anno & eius partibus.

¶ Annus habet menſes duodecim, Hebdomadas quinquaginta duas, cum die vno: Dies trecentos ſexagintaquinque, & ſex horas. Hoc enim temporis interuallo Sol Zodiacum circuit. Quatuor autem ſex horæ ſingulis quaternis annis diē conſtituunt: hinc annus ille fit intercalaris, qui biſſextilis dicitur.

De numero Dierum cuiuſque menſis. *Verſus.*

Triginta Aprilis, Iunius, Septemque, Nouemque:
Vno plus alij viginti Febrius octo,
At ſi biſſextus fuerit ſuperadditur vnus.
Et tunc bis ſexto Martij conſcribere Calendas.

De Aduentu Domini.

¶ Aduentus Domini inchoatur Dominica proximiori feſto S. Andreæ, vel ipſa die S. Andreæ, ſi in Dominica venerit.

¶ Quatuor Tempora celebrantur quarta & ſexta Feria, & Sabbato poſt tertiam Dominicam Aduentus, poſt primam Dominicam Quadrageſimæ, poſt tertium diem Pentecoſtes, & poſt feſtum Exaltationis S. Crucis.

Dies Nuptiarum ex decreto Concilij Tridentini.

¶ A Dominica prima Aduentus vſque in diem Epiphaniæ, & à Feria quarta Cinerum vſque ad Octauam Paſchæ, incluſiue, ſolemnitates Nuptiarum prohibentur, aliis temporibus permittuntur.

De incremento Dierum & noctium.

¶ In ſequenti etiam Calendario poſt finem cuiuſq; menſis indicantur incrementa, & diminutiones dierum, & noctium in decimum quemque diem menſis per horas duntaxat integras, iiij. horæ partes, in quibus deſignandis præpoſito dierum num. ſequenti priori numerro horæ, altero quartæ ſignificantur.

TABVLA PASCHALIS.

Literæ Domi nical.	Cyclus Epactarum.	Septuageſima.		Dies Cinerum.	
D	23.	18.	Ian.	5.	Feb.
	22.21.20.19.18.17.16.	25.	Ian.	11.	Feb.
	15.14.13.12.11.10. 9.	1.	Feb.	18.	Feb.
	8. 7. 6. 5. 4. 3. 2.	8.	Feb.	25.	Feb.
	1.*.29.28.27.26.25.25.24.	15.	Feb.	4.	Mar.
E	23.22.	19.	Ian.	5.	Feb.
	21.20.19.18.17.16.15.	26.	Ian.	12.	Feb.
	14.13.12.11.10. 9. 8.	2.	Feb.	19.	Feb.
	7. 6. 5. 4. 3. 2. 1.	9.	Feb.	26.	Feb.
	*.29.28.27.26.25.25.24.	16.	Feb.	5.	Mar.
F	23.22.21.	20.	Ian.	6.	Feb.
	20.19.18.17.16.15.14.	27.	Ian.	13.	Feb.
	13.12.11.10. 9. 8. 7.	3.	Feb.	20.	Feb.
	6. 5. 4. 3. 2. 1. *.	10.	Feb.	27.	Feb.
	29.28.27.25.25.24.	17.	Feb.	6.	Mar.
G	23.22.21.20.	21.	Ian.	7.	Feb.
	19.18.17.16.15.14.13.	28.	Ian.	14.	Feb.
	12.11.10. 9. 8. 7. 6.	4.	Feb.	21.	Feb.
	5. 4. 3. 2. 1. *. 29.	11.	Feb.	28.	Feb.
	28.27.26.25.25.24.	18.	Feb.	7.	Mar.
A	23.22.21.20.19.	22.	Ian.	8.	Feb.
	18.17.16.15.14.13.12.	29.	Ian.	15.	Feb.
	11.10. 9. 8. 7. 6. 5.	5.	Feb.	22.	Feb.
	4. 3. 2. 1. *.29.28.	12.	Feb.	1.	Mar.
	27.26.25.25.24.	19.	Feb.	8.	Mar.
B	23.22.21.20.19.18.	23.	Ian.	9.	Feb.
	17.16.15.14.13.12.11.	30.	Ian.	16.	Feb.
	10. 9. 8. 7. 6. 5. 4.	6.	Feb.	23.	Feb.
	3. 2. 1. *.29.28.27.	13.	Feb.	2.	Mar.
	26.25.25.24.	20.	Feb.	9.	Mar.
C	23.22.21.20.19.18.17.	25.	Ian.	10.	Feb.
	16.15.14.13.12.11.10.	31.	Ian.	17.	Feb.
	9. 8. 7. 6. 5. 4. 3.	7.	Feb.	24.	Feb.
	2. 1. *.29.28.27.26.25.	14.	Feb.	3.	Mar.
	25.24.	21.	Feb.	10.	Mar.

NOVA

NOVA REFORMATA.

Paſcha	Aſcenſio	Pentecoſtes.	Corpus Chriſti.	Dominica inter Pētec. & Aduent.	Prima Dominica Aduent.
22. Mar.	30. Apr.	10. Maij	21. Maij	28	29. Nouemb.
29. Mar.	7. Apr.	17. Maij	28. Maij	27	29
5. Apr.	14. Maij	24. Maij	4. Iunij	26	29
12. Apr.	21. Maij	31. Maij	11. Iunij	25	29
19. Apr.	28. Maij	7. Iunij	18. Iunij	24	29
23. Mar.	1. Maij	12. Maij	22. Maij	28	30. Nouemb.
30. Apr.	8. Maij	18. Maij	29. Maij	27	30
6. Apr.	15. Maij	25. Maij	5. Iunij	26	30
13. Apr.	22. Maij	1. Iunij	12. Iunij	25	30
20. Apr.	29. Maij	8. Iunij	19. Iunij	24	30
24 Mar.	2. Maij	12. Maij	23. Maij	28	1. Decemb.
31. Mar.	9. Maij	19 Maij	30. Maij	27	1
7. Apr.	16. Maij	26. Maij	6. Iunij	26	1
14. Apr.	23. Maij	3. Iunij	13. Iunij	25	1
21. Apr.	30. Maij	9. Iunij	20 Iunij	24	1
25. Mar.	3. Maij	13. Maij	24. Maij	28	2. Decemb.
1. Apr.	10. Maij	20. Maij	31. Maij	27	2
8. Apr.	17. Maij	27. Maij	7. Iunij	26	2
15. Apr.	24. Maij	7. Iunij	4. Iunij	25	2
22. Apr.	31. Maij	10. Iunij	21. Iunij	24	2
26. Mar.	4. Maij	1. Maij	25. Maij	28	3. Decemb.
2. Apr.	11. Maij	21. Maij	1. Iunij	27	3
9. Apr.	18. Maij	28. Maij	8. Iunij	26	3
16. Apr.	25. Maij	4. Iunij	15. Iunij	25	3
23. Apr.	1. Iunij	11. Iunij	22. Iunij	24	3
27. Mar.	5. Maij	15. Maij	26. Maij	27	27. Nouemb.
3. Apr.	12. Maij	22. Maij	2. Iunij	26	27
10. Apr.	19. Maij	29. Maij	9. Iunij	25	27
17. Apr.	26. Maij	5. Iunij	16. Iunij	24	27
24. Apr.	2. Iunij	12. Iunij	23. Iunij	23	27
28. Mar.	6. Maij	16. Maij	27. Maij	27	28. Nouemb.
4. Apr.	13. Maij	23. Maij	3. Iunij	26	28
11. Apr.	20. Maij	30. Maij	10. Iunij	25	28
18. Apr.	27. Maij	6. Iunij	17. Iunij	24	28
25. Apr.	3. Iunij	13. Iunij	24. Iunij	23	28

Tabula Paſchalis antiqua reformata.

Cyclus Epact.	Lr̃æ Do.	Dñic. Sept.	Dies Cinerum.	Dies Paſchæ.	Dies Aſcenſio.	Dies Pẽtecoſtes	Corpus Chriſti	Dñi poſt Pẽt.	Prima Dñica Aduent.
		Ian.	Febr.	Mar.	Apr.	Maij	Maij		
xxiij	d	18	4	22	30	10	21	28	29. Nou.
xxij	e	19	5	23	1. Maij.	11	22	28	30
xxj	f	20	6	24	2	12	23	28	1. Decem.
xx	g	21	7	25	3	13	24	28	2
xix	A	22	8	26	4	14	25	28	3
xviij	b	23	9	27	5	15	26	27	27. Nou.
xvij	c	24	10	28	6	16	27	27	28
xvj	d	25	11	29	7	17	28	27	29
xv	e	26	12	30	8	18	29	27	30
xiiij	f	27	13	31	9	19	30	27	1. Decem.
xiij	g	28	14	1. Apr.	10	20	31	27	2
xij	A	29	15	2	11	21	1. Iun.	27	3
xj	b	30	16	3	12	22	2	27	27. Nou.
x	c	31	17	4	13	23	3	26	28
ix	d	1. Fe.	18	5	14	24	4	26	29
viij	e	2	19	6	15	25	5	26	30
vij	f	3	20	7	16	26	6	26	1. Decem.
vj	g	4	21	8	17	27	7	26	2
v	A	5	22	9	18	28	8	26	3
iiij	b	6	23	10	19	29	9	25	27. Nou.
iij	c	7	24	11	20	30	10	25	28
ij	d	8	25	12	21	31	11	25	29
j	e	9	26	13	22	1. Iun.	12	25	30
*	f	10	27	14	23	2	13	25	1. Decem.
xxix	g	11	28	15	24	3	14	25	2
xxviij	A	12	1. Mar.	16	25	4	15	25	3
xxvij	b	13	2	17	26	5	16	25	27. Nou.
xxvj	c	14	3	18	27	6	17	25	28
xxv	d	15	4	19	28	7	18	25	29
xxiiij	e	16	5	20	29	8	19	24	30
	f	17	6	21	30	9	20	24	1. Decem.
	g	18	7	22	31	10	21	24	2
	A	19	8	23	1. Iun.	11	22	24	3
	b	20	9	24	2	12	23	23	27. Nou.
	c	21	10	25	3	13	24	23	29

Ianuarius

	Cyclus Epact.	Lræ Do.		D. M.	Ianuarius
	*	A	Kal.	1	*Circunciſio Domini*.dupl.141.
	xxix	b	iiii	2	Octaua S.Stephani. *dup.cum com.* Octa. S. Ioannis, &
			iii		ſanctorum Innocen.144.
	xxvii	c		3	Octaua S.Ioannis. *dup.cum com.* Octa. SS. Innoc. 146.
	xxvii	d	Prid.	4	Octaua SS.Innocentum. *dupl.* 147.
	xxvi	e	Non.	5	Vigilia. 149.
	xxvj	f	viii	6	*Epiphania Domini*. dup. 150.
25	xxv	g	vii	7	De octaua Epiphaniæ.155.
	xxiiij	A	vi	8	De octaua.156.
	xxiii	b	v	9	De octaua.158.
	xxij	c	iiii	10	De octaua. 159.
	xxi	d	iii	11	De octaua. *& comm.* S.Hyginij Papæ & mart.160.
	xx	e	Prid.	12	De octaua. 162.
	xix	f	Idib.	13	Octaua Epiphaniæ. *dupl.* 164.
	xviii	g	xix	14	Hilarij Epi,& conf.*ſemi.cũ cõ.* S. Felicis pſb. & m̃.508.
	xvii	A	xviii	15	Pauli primi Eremitæ *ſemi. cũ cõ.* S. Mauri Abbatis.510.
	xvi	b	xvii	16	Marcelli Papæ,& mart. *ſemid.* 511.
	xv	c	xvi	17	*Antonij Abbatis*. dup. 511. (mart.512.
	xiiii	d	xv	18	*Cathedra S. Petri Romę.* dup. *& com.* S. Priſcæ virg.&
	xiii	e	xiiii	19	Marij, Marthæ, Audifax,& Abachum mart.514.
	xii	f	xiii	20	*Fabiani & Sebaſtiani martyrum.* dup.515.
	xi	g	xii	21	Agnetis virginis & mart. *dupl.* 516.
	x	A	xi	22	Vincentij & Anaſtaſij mart. *ſemid.* 518.
	ix	b	x	23	Emerentianæ virginis & mart.519.
	viii	c	ix	24	Timothei Epiſcopi,& mart.519.
	vii	d	viii	25	*Conuerſio S.Pauli Apoſtoli.* dupl.520.
	vi	e	vii	26	Polycarpi Epiſcopi,& mart.521.
	v	f	vi	27	Ioannis Chryſoſtomi Epiſcopi & confeſ. *dupl.* 522.
	iiii	g	v	28	Agnetis ſecundo. 523.
	iii	A	iiii	29	
	ij	b	iii	30	
	j	c	Prid.	31	

	Cyclus Epact.	Lræ Do.		D. M.	Februarius	
	xxix	d	Kal.	1	Ignatij Epiſcopi & mart. *ſemid.* 523.	
	xxviij	c	iiij	2	*Purificatio B. Mariæ ſemid.* dupl. 524.	
	xxvij	f	iij	3	Blaſij Epiſcopi & mart. 527.	
25	xxvj	g	Prid.	4		
	xxiiij	A	Non.	5	Agathæ virg. & mart. *ſemiduplex* 527.	
xxv	xxiij	b	viij	6	Dorotheæ virg. & mart. 530.	
	xxij	c	vij	7		*
	xxj	d	vj	8		
	xx	e	v	9	Apolloniæ virg. & mart. 530.	
	xix	f	iiij	10		
	xviij	g	iij	11		
	xvij	A	Prid.	12		
	xvj	b	Idib.	13		
	xv	c	xvj	14	Valentini presbyt. & mart. 530.	
	xiiij	d	xv	15	Fauſtini & Iouitæ mart. 530.	*
	xiij	e	xiiij	16		
	xij	f	xiij	17		
	xj	g	xij	18	Symeonis Epiſcopi & mart. 530.	
	x	A	xj	19		
	ix	b	x	20		
	viij	c	ix	21		
	vij	d	viij	22	*Cathedra ſancti Petri Antioch.* dup. 531.	
	vj	e	vij	23	*Vigilia.* 531.	
v	iiij	f	vj	24	*Matthiæ Apoſtoli.* dup. 531.	
	iij	g	v	25		*
	ij	A	iiij	26		
		b	iij	27		
	*	c	Prid.	28		

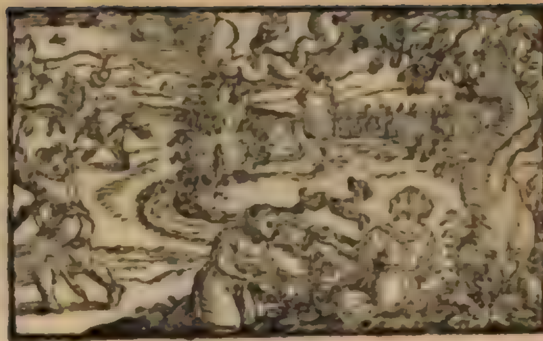
In anno Biſſextili Februarius eſt dierum 29. & Feſtum S. Mathiæ celebratur 25. Februarij, & bis dicitur, ſexto Kalendas, id eſt, di 25. & di 24. & litera Dominicalis, quæ aſſumpta fuit in menſe Ianuario, mutatur in præcedentem : vt ſi in Ianuario litera Dominicalis fuit A, & mutetur in præcedentem, quæ eſt, g &c.

Martius

	Cyclus Epact.	Lræ Do.		D. M	Martius
		d	Kal.	1	
	xxix	e	vj	2	
	xxviij	f	v	3	
	xxvij	g	iiij	4	
	xxvj	A	iij	5	
25	xxv	b	Prid.	6	
	xxiiij	c	Non.	7	*Sancti Thomæ de Aquino conſ.* dup. *& comme.*SS.Perpetuæ & Fęlicitatis mart.532.
	xxiij	d	viij	8	
	xxij	e	vij	9	Quadraginta mart. *ſemidupl.* 533.
	xxj	f	vj	10	
	xx	g	v	11	
	xix	A	iiij	12	*Gregorij Papæ & Conſ.& Eccl.Doctoris.* 534.
	xviij	b	iij	13	
	xvij	c	Prid.	14	
	xvj	d	Idib.	15	
	xv	e	xvij	16	
	xiiij	f	xvj	17	
	xiij	g	xv	18	
	xij	A	xiiij	19	Ioſeph Confeſſ. *dupl.*536.
	xj	b	xiij	20	
	x	c	xij	21	Benedicti Abbatis. *dupl.* 536.
	ix	d	xi	22	
	viij	e	x	23	
	vij	f	ix	24	
	vj	g	viij	25	*Annunciatio B. Mariæ.dupl.* 537.
	v	A	vij	26	
	iiij	b	vj	27	
	iij	c	v	28	
	ij	d	iiij	29	
	j	e	iij	30	
	*	f	Prid.	31	

4 Aprilis

Aprilis

	Cyclus Epact.	Lræ Do.		D. M.	
	xxix	g	Kal.	1	
	xxviij	A	iij	2	
	xxvij	b	iij	3	
	xxvj	c	Prid.	4	
25	xxv	d	Non.	5	
	xxiiij	e	viij	6	
	xxiij	f	vij	7	
	xxij	g	vj	8	
	xxj	A	v	9	
	xx	b	iiij	10	
	xix	c	iij	11	Leonis Papæ & confeſſ. *duplex*. 540.
	xviij	d	Prid.	12	
	xvii	e	Idib.	13	
	xvi	f	xviii	14	Tiburtii, Valeriani, & Maximi mart. 541.
	xv	g	xvii	15	
	xiiij	A	xvj	16	
	xiij	b	xv	17	Aniceti Papæ & mart. 541.
	xij	c	xiiij	18	
	xj	d	xiij	19	
	x	e	xij	20	
	ix	f	xj	21	
	viij	g	x	22	Sotheris, & Caii Pontificum, & mart. *ſemidup*. 542.
	vij	A	ix	23	Georgii martyris. *ſemidupl*. 542.
	vj	b	viij	24	
	v	c	vij	25	*Marci Euangeliſtæ*. dupl. 542.
	iiij	d	vj	26	Cleti, & Marcellini Pontificum, & martyrum. *ſemidupl*. 543.
	iij				
	ij	e	v	27	
	j	f	iiij	28	Vitalis martyris.
	*	g	iij	29	
	xxix	A	Prid.	30	

Maius

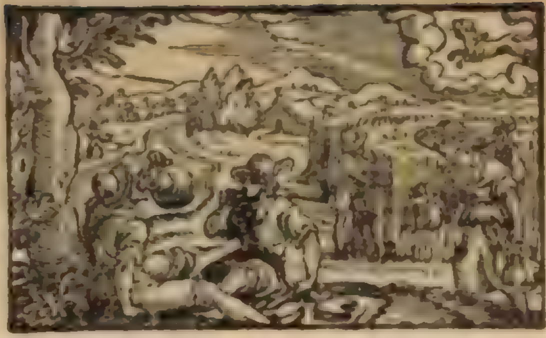
	Cyclus Epact.	Lræ Do.		D. M.	Maius	
	xxviij	b	Kal.	1	*Philippi & Iacobi Apoſt.* dup. 543.	
	xxvij	c	vj	2	Athanaſij Epiſcopi,& confeſſ. *dup.* 545.	
	xxvj	d	v	3	*Inuentio S.Crucis.* dup.547. *& com.* SS. Alexandri, E	
				4	uentij,& Theoduli mar.ac Iuuenalis Epi & conf.549.	
25	xxv	e	iiij	5	Monicæ viduæ.550.	
	xxiiij	f	iij	6		
	xxiij	g	Prid.	7	*Ioannis ante portam Latinam.* dup.551.	
	xxij	A	Non.	8		
	xxj	b	viij	9	Apparitio S. Michaelis. *dup.* 552.	
	xx	c	vij	10	S. Gregorij Theologi Epiſcopi,& confeſſ. *dupl.* 552.	
	xix	d	vj	11	Gordiani & Epimachi mart.553.	
	xviij	e	v	12		
	xvij	f	iiij	13	Nerei,Archilei,& Pancratij mar.553.	
	xvj	g	iij	14		
	xv	A	Prid.	15	Bonifacij martyris. 554.	
	xiiij	b	Idib.	16		*
	xiij	c	xvij	17		
	xij	d	xvj	18		
	xj	e	xv	19		
	x	f	xiiij	20	Prudentianæ virginis. 554.	
	ix	g	xiij	21		
	viij	A	xij	22		
	vij	b	xi	23		*
	vj	c	x	24		
	v	d	ix	25	Vrbani Papæ, & martyris.554.	
	iiij	e	viij	26	Eleutherij Papæ,& martyris.555.	
	iij	f	vij	27	Ioannis Papæ,& mart.555.	
	ij	g	vj	28		
	j	A	v	29		
	*	b	iiij	30		*
	xxix	c	iij		Felicis Papæ,& mart,555.	
	xxviij	d	Prid.	31	Petronillæ virginis. 556.	

Iunius

	Cyclus Epact.	Lræ Do.		D. M.	Iunius
	xxvij	c	Kal.	1	
	xxvj	f	iiii	2	Marcellini, Petri, & Eraſmi martyrum. 556.
	xxv	g	iii	3	
	xxiiij	A	Prid.	4	
	xxiij	b	Non.	5	
25	xxij	c	viii	6	
	xxj	d	vii	7	
	xx	e	vi	8	
	xix	f	v	9	Primi & Feliciani martyrum. 556.
	xviij	g	iiii	10	
	xvij	A	iii	11	*Barnabæ Apoſtoli*. dup. 557.
	xvj	b	Prid.	12	Baſilidis, Cyrini, Naboris, & Nazarij martyrum, 557.
	xv	c	Idib.	13	
	xiiij	d	xviii	14	Baſilij Epiſcopi & confeſ. dup. 558.
	xiij	e	xvii	15	Viti, Modeſti, & Creſcentiæ mart. 559.
	xij	f	xvi	16	
	xj	g	xv	17	
	x	A	xiiii	18	Marci & Marcelliani mart. 559.
	ix	b	xiii	19	Geruaſij & Protaſij mart. 560.
	viij	c	xii	20	Siluerij Papæ & mart. 560.
	vij	d	xi	21	
	vj	e	x	22	Paulini Epiſcopi & confeſſ. 560.
	v	f	ix	23	Vigilia. 561.
	iiij	g	viii	24	*Natiuitatis S. Ioannis Baptiſtæ.* dup. 561.
	iij	A	vii	25	De octaua Natiuit. S. Ioannis Baptiſtæ. 562.
	ij j	b	vi	26	Ioannis & Pauli martyrum. *ſemid. cum comme.* Oct. Natiuit. ſancti Ioannis. 565.
	*	c	v	27	De octaua Natiuit. ſancti Ioannis. 568.
	xxix	d	iiii	28	Leonis Papæ & conf. *ſemid. & com.* Oct. & vig. 569.
	xxviij	e	iii	29	*Petri & Pauli Apoſtolorum.* dup. 570.
	xxvij	f	Prid.	30	*Commemoratio ſancti Pauli Apoſtoli*. dup. *& comme.* Octaua ſancti Ioannis. 573.

Iulius

Iulius

	Cyclus Epact.	Lræ Do.		D. M.	
	xxvj	g	Kal.	1	Octa.S.Io.Baptiſtæ. *dup.& com.* oct. Apoſtolorũ.577.
25	xxv	A	vi	2	*Viſitatio B.Mariæ.* dup. *cum com.* oct. Bpoſtolor.577.
	xxiiij	b	v	3	De octaua Apoſtolorum.579.
	xxiii	c	iiii	4	De octaua.580.
	xxij	d	iii	5	De octaua.581.
	xxi	e	Prid.	6	Octaua Apoſtolorum Petri & Pauli. dup. 582.
	xx	f	Non.	7	
	xix	g	viii	8	
	xviii	A	vii	9	
	xvii	b	vi	10	Septem fratrũ m̃.& SS.Ruffinæ ac Secũdæ m̃.*ſemi.* 583.
	xvi	c	v	11	Pij Papæ & mart.584.
	xv	d	iiii	12	Naboris & Fęlicis mar.584.
	xiiii	e	iii	13	Anacleti Papæ & mar. *ſemid.* 584.
	xiii	f	Prid.	14	Bonauenturæ Epiſcopi & Confeſſ. *ſemid.* 585.
	xii	g	Idib.	15	
	xi	A	xvii	16	
	x	b	xvi	17	Alexij confeſſ.585.
	ix	c	xv	18	Symphoroſæ cum ſeptem filijs mar.
	viii	d	xiiii	19	
	ii	e	xiii	20	Margaritæ virg.& mart.586.
	vi	f	xii	21	Praxedis uirginis. 586.
	v	g	xi	22	*Mariæ Magdalenæ.* dup. 586.
	iiii	A	x	23	Apollinaris Epiſcopi & mart. *ſemid.* 589.
	iii	b	ix	24	*Vigilia & com.* S. Chriſtinæ virg.& mart. 500.
	ij	c	viii	25	*Iacobi Apoſt.* dup. *& com.* Chriſtophori mart. *in Lau-*
	j	d	vii	26	(*dibus tantum.*
	*	e	vi	27	Pantaleonis mar.591. (conf. *ſemid.*591.
	xxix	f	v	28	Nazarij,Celſi,& Victoris Papæ mar.& Innocẽtij Pap.&
	xxviij	g	iiii	29	Mathiæ virginis. *ſemid. & comm.* ſanctorum Felicis, Simplicij,& Fauſtini,& Beatricis mart.592.
	xxvii	A	iii	30	Abdon,& Sennen.mart.593.
	xxvi	b	Prid.	31	

Auguſtus

Cyclus Epact.	Lræ Do.		D. M.	Auguſtus
xxiiij	c	Kal.	1	*Petri ad vincula.* dup. *&* com. SS. Machab. mar.594.
xxiij	d	iiii	2	Stephani Papæ & mart.596.
xxij	e	iii	3	Inuentio S.Stephani protomart. *ſemid.* 596.
xxj	f	Prid.	4	*Dominici Confeſſoris.* dup.597.
xx	g	Non.	5	*Dedic.ſanctæ Mariæ ad Niues.* dup. 598.
ix	A	viii	6	*Transfiguratio Domini.* dup. *& com.* ſanctorum Xyſti
				Papæ, Feliciſſimi,& Agapiti mar. *ſemid.* 600.
xviij	b	vii	7	Donati Epiſcopi,& mart.604.
xvij	c	vi	8	Cyriaci,Largi,& Smaragdi mar.604.
xvj	d	v	9	*Vigilia.& com.* ſancti Romani mart.605.
xv	e	iiii	10	*Laurentij martyris.* dup.605.
xiiij	f	iii	11	De oct.S.Laur.*cũ cõ.*SS.Tiburtij,& Suſannæ mar.609.
xiij	g	Prid.	12	De octaua. *& com.* ſanctæ Claræ virg.610.
xij	A	Idib.	13	De octa. *& comm.* SS.Hippolyti & Caſſiani mar.611.
xj	b	xix	14	De oct.*cum com.*Vigiliæ,& ſancti Euſebij conf.612.
x	c	xviii	15	*Aſſumptio Beatæ Mariæ virg.* dup.614.
ix	d	xvii	16	De octaua Aſſumpt. B.Mariæ. *cũ cõ.*oct.S. Lauren.617.
viij	e	xvi	17	Octaua ſancti Lauren. *dup.& com.* oct. Aſſumpt.618.
vij	f	xv	18	De octa. *& com.* ſancti Agapiti mar.619.
vj	g	xiiii	19	De octaua.621.
v	A	xiii	20	Bernardi Abbatis. *dup.cum com.* oct.Aſſumpt.622.
iiij	b	xii	21	De octaua.623.
iij	c	xi	22	Oct.Aſſump.B.Mariæ. *dup.cũ cõ.*SS.Timothei, Hippol.
ij	d	x	23	& Symphoriani mar.624. Vigilia.626.
j	e	ix	24	*Bartholomæi Apoſt.* dup. *Romæ celebratur die* 25. 626.
*	f	viii	25	Ludouici Regis Franciæ confeſſ.627.
xxix	g	vii	26	Zepherini Papæ & mart.627.
xxviij	A	vi	27	(S.Hermetis mar.628.
xxvij	b	v	28	*Auguſtini Epiſc.& conf. & Eccleſię Doct.* dup.& com.
xxvj	c	iiii	29	*Decolatt.S.Ioan.Bapt.* dup. *& cõ.* S.Sabinæ mar.629.
25 xxv	d	iii	30	Fęlicis,& Adaucti mar.631.
xxiiii	e	Prid.	31	

September

Cyclus Epact.	Lræ Do.		D. M.	September
xxiij	f	Kal.	1	Aegidij Abbat.& com. SS.Martyrum xij. fratrum.631.
xxij	g	iiii	2	
xxj	A	iii	3	
xx	b	Prid.	4	
xix	c	Non.	5	*
xviij	d	viii	6	
xvij	e	vii	7	
xvj	f	vi	8	*Natiuitatis Beatæ Mariæ*. dup. *& comm.* S. Adriani mar. *in Laudibus tantum*. *631*.
xv	g	v	9	De octaua S.Mariæ.*& com.* S. Gorgonij mar. *634*.
xiiij	A	iiii	10	De octaua.*635*.
xiij	b	iii	11	De octaua. *& com.* SS.Proti, Hyacinthi mar.*636*.
xij	c	Prid.	12	De octaua.*637*.
xj	d	Idib.	13	De octaua. *638*.
x	e	xviii	14	Exaltatio S.Crucis: *dup.cũ cõ.* oct. Natiu. S.Mariæ.*639*.
ix	f	xvii	15	Oct.Nat.B.Mariæ.dup. *cum com.* S.Nicomedis m̃.*642*.
viij	g	xvi	16	Cornelij & Cypriani Pont. & mart. *ſemid.cũ cõ.* SS. Eu-
vij	A	xv	17	(phemiæ,Luciæ,& Gemin.mart.*643*.
vj	b	xiiii	18	
v	c	xiii	19	
iiij	d	xii	20	*Vigilia.& comm.* S.Euſtachij,& ſociorum mart. *644*.
iij	e	xi	21	*Matthæi Apoſtoli*. dupl.*645*.
ij	f	x	22	Mauritij & ſociorum mart.*646*.
j	g	ix	23	Lini Papæ & martyr. *ſemid. cum com.* S. Theclæ virg.&
*	A	viii	24	(mart.*646*.
xxix	b	vii	25	
xxviij	c	vi	26	Cypriani,& Iuſtinæ mart.*646*.
25 xxvij	d	v	27	Coſinæ & Damiani mar. *ſemidup*. *647*.
xxvj	e	iiii	28	
xxv	f	iii	29	*Dedic.S.Michaelis Archangeli*.dupl.*647*.
xxiiii xxiij	g	Prid.	30	*Hieronymi Presbyteri Confeſſoris, & Eccleſiæ Doctor.* dupl. *652*.

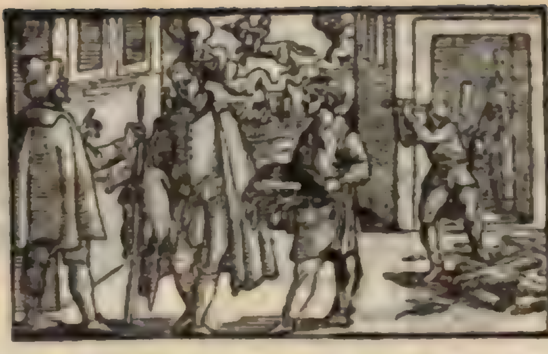
October

October

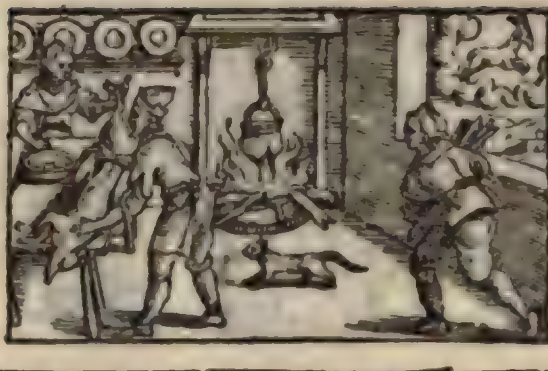
	Cyclus Epact.	Lræ Do.		D. M.	
	xxij	A	Kal.	1	Remigij Epiſcopi & confeſſ.653.
	xxj	b	vj	2	
	xx	c	v	3	
	xix	d	iiij	4	*Franciſci Confeſſ.* dupl.653.
	xviij	e	iij	5	
	xvij	f	Prid.	6	
	xvj	g	Non.	7	S. Marci Papæ, & confeſſ. *cum com.* SS. Sergij, Bacchi, Marcelli, & Apulei martyrum. 654.
	xv	A	viij	8	
	xiiii	b	vij	9	Dioniſij, Ruſtici, & Eleutherij mart. *ſemid.* 654.
	xiij	c	vj	10	
	xij	d	v	11	
	xj	e	iiij	12	
	x	f	iij	13	
	ix	g	Prid.	14	Caliſti Papæ & mart. *ſemidup.* 655.
	viij	A	Idib.	15	
	vij	b	xvij	16	
	vj	c	xvj	17	
	v	d	xv	18	*Lucæ Euangeliſtæ.* dupl.665.
	iiij	e	xiiij	19	
	iij	f	xiij	20	
	ij	g	xij	21	Hilarionis Abbatis. *& commemoratio* SS. Vrſulæ & ſoc.
	j	A	xi	22	Virginum, & mart.656.
	*	b	x	23	
	xxix	c	ix	24	
	xxviij	d	viij	25	Chryſanthi & Dariæ mart.656.
	xxvij	e	vij	26	Euariſti Papæ & mart.657.
	xxvj	f	vj	27	*Vigilia.* 657.
25	xxv	g	v	28	*Simonis & Iudæ Apoſtolorum.* dupl. 757.
	xxiiij	A	iiij	29	
	xxiij	b	iij	30	
	xxij	c	Prid.	31	*Vigilia.* 658.

NO-

	Cyclus Epact.	Lræ Do.		D. M.	Nouember
	xxj	d	Kal.	1	*Feſtum omnium Santiorum.* dup.659.
	xx	c	iiii	2	*Comm. omniũ defunct.* dup. *&* *de* oct. omnium SS. 663.
	xix	f	iii	3	De octaua 664.
	xviij	g	Prid.	4	De octaua. *&* *comm.* SS. Vitalis, & Agricolæ mar.665.
	xvij	A	Non.	5	De octaua.666.
	xvj	b	viii	6	De octaua. 667.
	xv	c	vii	7	De octaua.668.
	xiiij	d	vi	8	Oct,om.SS. *dupl.&* *cõm.* SS. quatuor Coro. mart.670.
	xiij	e	v	9	*Dedic. Baſilicæ Saluatoris.* dup. *cum comm.* S. Theodor. mart.671.
	xij	f	iiii	10	Triphonis, Reſpicij, & Nymphæ mart.672.
	xj	g	iii	11	*Martini epiſ.&* *Conſ.* dup. *&* *cõm.* S. Mennæ mar.672.
	x	A	Prid.	12	Martini Papæ & mart. *ſemidupl.* 981.
	ix	b	Idib.	13	
	viij	c	xviii	14	
	vij	d	xvii	15	
	vj	e	xvi	16	
	v	f	xv	17	Gregorij Thaumaturgi epiſcopi,& confeſſ.982.
	iiij	g	xiiii	18	*Dedic. Baſilicarum Petri,& Pauli.* dupl. 982.
	iij	A	xiii	19	Pontiani Papæ & mart.984.
	ij	b	xii	20	
	j	c	xi	21	
	*	d	x	22	Ceciliæ virg.& mart. *ſemidup.* 984.
	xxix	e	ix	23	Clementis Papæ & mart. *ſemidup. cum cõ.* S. Felicitatis
	xxviij				mart.988.
	xxvij	f	viii	24	Chryſogoni mart.991.
	xxvj	g	vii	25	*Catherinæ virg.& mart.* dupl.991.
25	xxv	A	vi	26	Petri Alexandrini epiſcopi,& mart.992.
	xxiiii	b	v	27	
	xxiij	c	iiii	28	
	xxij	d	iii	29	Vigilia. *&* *comm.* S.Saturnini mart.998.
	xxj	e	Prid.	30	*Andreæ Apoſtoli.* dupl.498.

December

	Cyclus Epact.	Lræ Do.		D. M.	December
	xx	f	Kal.	1	
	xix	g	iiii	2	Bibianæ virginis & mart. *commem.* 502.
	xviii	A	iii	3	
	xvii	b		4	Barbaræ virginis & martyr. *commemor.* 502.
	xvi	c	Prid.	5	Sabbæ Abbatis. *commemor.* 502.
	xv	d	Non.	6	Nicolai Epiſcopi & confeſſ. *ſemidup.* 502.
	xiiii	e	viii	7	*Ambroſij Epiſcopi & Conf. & Eccleſiæ Doct.* dup. 503.
	xiii	f	vii	8	*Conceptio Beatæ Mariæ.* duplex. 504.
	xii	g	vi	9	
	xi	A	v	10	Melchiadis Papæ & mart. *commem.* 505.
	x	b	iiii	11	Damaſi Papæ, & confeſſ. *ſemidup.* 505.
	ix	c	iii	12	
	viii	d	Prid.	13	*Luciæ virginis & mart.* dupl. 506.
	vii	e	Idib.	14	
	vi	f	xix	15	
	v	g	xviii	16	
	iiii	A	xvii	17	
	iii	b	xvi	18	
	ij	c	xv	19	
	j	d	xiiii	20	*Vigilia.*
	*	e	xiii	21	*Thomæ Apoſtoli.* dupl. 507.
	xxix	f	xii	22	
	xxviij	g	xi	23	
	xxvii	A	x	24	*Vigilia.* 509.
	xxvi	b	ix	25	*Natiuit. Domini noſtri Ieſu Chriſti.* duplex. 121.
25	xxv	c	viii	26	*Stephani protomartyr.* dup. *& cum com.* Oct. 129.
	xxiiij	d	vii	27	*Ioannis Apoſtoli & Euang.* dup. *cum com.* Oct. 129.
	xxiii	e	vi	28	*SS. Innocentium martyr.* dup. *cum com.* Octa. 132.
	xxij	f	v	29	Thomæ Canturienſis epiſc. & mar. *cum com.* Oct. 135.
	xxij	g	iiii	30	De Dominica infra Octauam Natiuit. vel de Oct. *cum*
			iii		*commem.* octauarum 137.
	xxi	A	Prid.	31	*Silueſtri Papæ, & confeſſ.* dup. *cum comm.* Octa. 140.

Hæc Epacta 19. nigra nunquã eſt in vſu, niſi quãdo eodẽ anno cõcurrit, cũ aureo numero xix.

INDEX
PRIMAE PARTIS
SACERDOTALIS.

A

ABORTVS quando excuſatur, & quando non 53.b
Ablatorum reſtitutio in ſatisfactione. 102.a
Abſolutio plenaria in mortis articulo. 5.b
Abſoluendi modus. 96.b.97.a
Abſtinentia quid ſit. 129.b
Ambitio filio ſuperbiæ. 59.a
Accidia quid, deque ipſa interrogatio. 79.a
Accidię deteſtandę ratio. 79.a
Accidiæ vitandæ ars. 80.a
Accidia eſt inſtrumentum arma Diaboli ad capiendas miſeras animas. 121.a
Accidiam vitare docemur formicę, & apum exemplo. 79.b
Adorationis ſpecies, & diuerſitas. 47.a
Adoratio Sanctorum, & reliquiarũ, imaginũ Crucis, Euchar. Angelorum, & Virginis. 48.a
Adoratio, & veneratio qũo differant. 49.a
Adulterium morte puniendum. 126.b
Adulterio multa mala eueniunt. 126.b
Adulterio vetato prohibētur omnes concubitus illiciti intra matrimonium. 54
Adulterium, ſpecies luxuriæ: & de ipſa interrogatio. 67 b
Adulatio filia ſuperbiæ. 59.b
Adulatores ſunt cauſa multorum malorum. 139 a
Aduentus Domini inſtitutio. 157.a
Aetas contrahentium matrimonium. 118.b
Agathæ feſtum. 153.a
Agni Paſchalis benedictio. 178.b
Alchimiſta quomodo ſint interogandi in confeſſione. 87.a
Alchimia de ſe non eſt illicita. 87.a
Alcimica arte non poſſit fieri verũ aurũ. 87.a
Alchimicum aurum cur uendi non poſſit, pro vero auro. 87.b
Amplius noli peccare: non dixit, non pecces ſed noli, cur ita: 57.b
Amantibus nihil durum. 80.a
Angelicum eſt viuere in carne præter carnẽ. 70.b
Animæ commendationis ordo. 7.8.9.
Antiphona: Regina cęli, quando fuerint inſtituta. 157.b
Anuli ſponſæ ſinificatio. 117.b
Apoſtata a fide quomodo reconciliandus. 2.
Aquæ benedictæ aſperſio quid ſignificet. 177 a
Aquæ benedictionem quis inſtituerit. 177.a
Aqua cur die qualibet Dominica benedicatur. 187.b
Aquæ aſperſio variè fit. 187.b
Aqua benedicta cur ſale condiatur: & ſal cur prius condiantur. 177.b
Aquæ benedictio. 178.a
Arca Noe ſignificabat eccleſiam. 47.b
Archipresbyteri rurales quid facere debeant. 136.b
Arom[illegible]arij quomodo ſint interrogandi in confeſſione. 86.b
Artifices quomodo ſint interrogandi in confeſſione. 81.a

a Arti.

Articulo mortis confiteri tenemur de iure diuino. 41.b
Articuli fidei duodecim, & in eoſdem prologus. 45 a
Articulus mortis quis. 42.a
Aſino aſsimilatur corpus noſtrum, quod indiget cibo, ne deficiat: & onere, ideſt, abſtinentia: ne laſciuiet. 75.b
Aſſumptio virginis Mariæ. 155.a
Attritio an fieri poſſit contritio. 38.a
Attritio duplex. 38.b
Auaritiæ peccatum quid, & circa ipſam interrogatio. 64.b
Auaritiæ vitandæ ratio. 126.a
Auaritiæ efficacisſimum remedium. 126.b
Auaritiæ deteſtandæ ratio. 66.a
Auaritia quid ſit. 126.b
Auditus ſenſus. 81.b

B

BAPT. Puer, mortua matre, ſi extrahatur viuus ab vtero matris baptizetur, ſi mortuus reperiatur ſepeliendus eſt cum matre, vt quidam dicunt: alij vero non. 28.a
Baptiſmum quæ debent præcedere. 28.a
Baptizati abrenunciatio an ſit votum. 28.b
Baptizandi ante baptiſmum cur bis oleo vngantur. 28.b
Bapt. Paruuli cur in baptiſmo inſufflentur. 26.a
Baptiſmus à quibus debeat miniſtrari. 26.a
Baptizari an poſſit filius à Patre in caſu neceſſitatis, & ſi baptizet pater, an poſſit petere debitum matrimonij. 26.a
Baptizari an poſſit vnus puer à duobus. 26.a
Baptizare an poſſint hæretici. 26.b
Baptiſmus triplex. 26.a
Baptiſmi materia. 24.a
Baptiſmi formæ mutatio an vitiet ſacramentum. 24.b
Baptiſmus quibus ſit dandus. 25.b
Baptiſmi forma. 24.a
Baptiſmi Sacramentum. 23.a
Baptiſmi neceſſitas. 1.a
Baptiſmus contra peccatum originale. 82.a
Baptiſmi formæ variatio fit quinque modis. 24.b
Baptiſmi gratia ad quid proſit. 26.b
Baptiſmi gratia, & virtutes, quæ dantur in ipſo. 26.b
Baptiſmi effectus an ſit æqualis in omnibus. 26.b
Gratia Baptiſmi. 26.b
Effectus Baptiſmi an ſit æqualis in omnibus. 26.b
Baptizandus an ſit ille, qui eſt in actuali voluntate peccandi. 27.a
Baptiſmus in peccato mortali ſuſcepturus valere incipit, fictione recedente: & cur hoc ſacramentum habet huiuſmodi priuilegium. 27.a
Baptizatorum ſuſceptores à ſacro fonte Bapti. ſuſceptorumque neceſſitas, eorundemque numerus, qui patrini vocantur. 27.b
Baptizandi nares, & aures cur ſaliua tangantur. 25.b.26.a
Baptizandi ſunt ſub conditione infantes meretricum in fontibus Eccleſiarum, aut biuijs relicti ibidem. 25.b
Baptizandi modus. 1.a
Baptizandi non ſunt pueri gentilium, Hebræorum, inuitis parentibus, aut neſcientibus. 25.b
Baptizatus pro fœmina, cum eſſet maſculus, vel econuerſo, non eſt rebaptizãdus. 28.a
Baptizandi ritus varius. 25.a
Baptizari quis poſſit ſolenniter. 25.b
Baptizandi tempus. 25.b
Benedictio aquæ, & agni Paſchalis. 178.a.b
Benedictio panis, fructuum, candelarum, & Loci. 197.a
Benedictio domus Thalami, & nauis. 179.b
Beda cur venerabilis dicatur. 155.b
Beneficij conferendi ratio. 159.b
Beneficia nobis à Deo collata. 51.a
Bigamus quis dicatur: & omnis bigamus eſt irregularis, quæ non tollitur per baptiſmũ 119.a
Blaſfemia omnis, etiam in Diabolum, tanquam creaturam Dei, eſt peccatum. 50.a
Blaſfemiam Diabolo inferre Michael non fuit auſus. 49.a
Bona caſtrenſia quæ ſint. 65.b
Bona quaſi caſtrenſia, aduentitia, & profectitia. 65.b
Bona in hoc mundo ſunt calamitatis ſolatia non autem retributionis præmia. 67.b
Bonitas diuina quatuor principaliter facit, 140.a

Digitized by Google

140.a
Bona eccleſiæ 147.a
Brutis cur inſtrumentum vindictæ à natura ſit inditum. 76.a
Brutorum ſocietate, & concordia, ad concordiam vocari debeût.

C

CALENDARIVM de aliquibus anni feſtiuitatibus. 153.a
Calix ex quà materia eſſe debeat 139.a
Canonizatio Sanctorum à Papa fit. 14
Cantores multi ſunt grauiter arguêdi. 139 b
Carnes die mercurij non edentes ſunt laudâdi. 136.b
Caſus Epiſcopales. 88.b
Caſus, in quibus licet adire ſacerdotem alienum, cui ſit confitendum. 234.a
Caſtitas quid ſit, eiuſque laus. 72.a
Caſus ad Papam pertinentes. 83.a
Caſtrenſia bona: aduentitia, quaſi caſtrenſia, & profectitia. 65.b
Cathechiſmo baptizati contracta cognatio. 28.b
Cautelæ ex parte cõfitentis ſeruandæ. 102.b
Cautelæ ſeruandæ ex parte cõfeſſoris. 104.b
Charitas langueſcit fide titubante. 83.b
Charitas quid ſit, eiuſque præconium. 130 b
Cenſurarum diſpenſatio. 176.b
Chriſmatis præceptum Moyſi. 31.a
Chriſti paſſio ad memoriam reuocata docet omne tolerandum. 76 b
Chriſtianitas in ſacramentis fundatur. 134.b
Chriſti corpus verum eſt in hoſtia, licet nunquam ſanguis conſecraretur, huiuſque dicti ratio redditur. 34 a
Chriſtus quomodo dicitur fuiſſe in carcere. 45 b
Chriſtus operatus eſt ſalutem in medio terræ. 80.a
Chriſtus in Euchariſtię ſacramento adoratione latriæ eſt adorandus interno, necnon externo cultu eſt adorandus 32.b
Chriſtus in Euchariſtia exhibitus manducatur ſpiritualiter, & ſacramentaliter. 32.b
Chriſtus qûo moueatur in Euchariſtia. 31.b
Chriſtus quomodo videri poſſit Hoſtia. 33.a
Chriſtus totus eſt in Hoſtia, & in qualibet parte. 32.a
Chriſti corpus, & ſanguis realiter, & ſubſtantialiter vnà cum anima, & diuinitate continentur in Hoſtia: non autem, vt in ſigno tantum, vel figurá, aut virtute tantum, vt hæretici impie aſſerunt. 32.b
Chriſti corpus eſt in ſacramẽto Euchariſtiæ ab inſtanti conſecrationis, vſque dum ſpecies panis, & vini deſinant eſſe in rerum natura. 22.b
Circumciſio cur fiat in præputio, & cur Chriſtus voluit circuncidi, & cur fuerit mutata in baptiſmus. 146.b
Circumciſio inſtituta fuit propter quid. & cui fuerit primo iniuncta. 146.b
Clauus clauum expellit. 71.a
Clericorum incontinentia ex ſeptem aggrauatur. 127.a
Clericalis vita. 136.a
Clerici proprio artificio victum ſibi quærere poſſunt. 139.a
Clerici debent eſſe caſti. 135.a
Clerici an poſſint aduocare. 137.b
Clericus an poſſit paciſci de vigilando defuncto. 159.a
Cogitatio de peccatis: & de ipſa interrogatio 69.a
Communicationis ordo ad communicandum infirmum. 6
Commendationis animæ ordo. 7.8.9
Confeſſio an laico in neceſſitate ſit facienda diuerſæ ſunt rationes. 39.b
Confeſſionem mulieris audiens laicus, an poſſit poſtea cum ea contrahere. 40.a
Cõfeſſionis cõditiones ſexdecim. 40.a.43.a
Confeſſione quo ad Eccleſiam peccator ſoluitur, quo ad Deum contritione. 39.a
Confeſſio integra eſſe debet. 43.b
Confeſſionis ſigillũ an ſit neceſſarium. 43.b
Confeſſio eſt neceſſaria ad ſalutem, ex iure diuino. 40.a
Confeſſionem Eccleſia non poſſet præcipere ſi non eſſet de iure diuino. ipſa enim non habet iuriſdictionem ſuper actus interiores, & eſt res diſputabilis. 40.a
Confeſſio ante Euchariſtiam requiritur ex D.Paulo, exque vſu Eccleſię. 42.b
Confeſſio ad alia ſacramenta recipienda an requiratur. 42.a
Cõfeſſio ſacerdoti faciẽda ẽ neceſſaria. 42.b

Confeſſio vocalis an ſit de iure diuino. 44.a
Confeſſiones audiendi modus. 44.a
Confitendi, & examinandi ars breuis. 41.a
Confeſſionis circunſtantiæ octo. 44 a.b
Circunſtantiæ confeſſionis octo. 44 a.b
Confeſſionis tres partes. 44 a
Confeſſionis diffinitio varie datur a Doct. 39 a
Confeſſioni cur peccator ſit obnoxius, vel obligatus, ſi per contritionẽ peccata ſunt ei remiſſa. 39.a
Confeſſio non eſt de iure naturali. 40.b
Confeſſio laico facienda in neceſſitate eſt de conſilio, non de præcepto, quia non eſt neceſſe. 39.b
Confeſſores poſſunt iurare ſe neſcire peccata audita in confeſſione, & cur ita, pulchrumque dubium declaratur. 43.b
Confeſſio quando ſit totaliter iteranda de ijſdem peccatis. 103.a
Confeſſionis conditiones, harumque declarationes. 43.a
Confeſſio non debet diuidi. 103.a
Confeſſio generalis. 96.b
Confeſſionem mulieris, cum qua peccatum eſt, non licet audire. 105.b
Confeſſ. interrogationes circa præcepta 48.b
Confeſſiones ſuorum an poſſit audire proprius ſacerdos extra ſuam diocesim. 42. b
Confeſſione non egens quis eſt hic? & laudabimus eum. 41.a
Confeſſione frequenti facile obtinetur venia 43.a
Confeſſor non poteſt imponere quamcunq; pœnitentiam: & an poſſit mutare, vel tollere pœnit. ab alio ſacerdote iniunctam. 98.b.99.a
Confeſſorem ſcandalizandum eſſe, ſciens fœmina, non tenetur ei confiteri. 40.b
Cõfeſſio non ita neceſſaria ad ſalutẽ, ſicut, Baptiſmus. 40.b
Confirmationis ſacramentum quid. 29.a
Confirmatio à Chriſto fuit inſtituta. 29.a
Confirmationis inſtitutionis diuerſæ opiniones. 29 a
Confirmationis ſubſtantialia quæ ſint. 29.b
Confirmationis materia, & miniſter. 29 b
Confirmationis forma. 30 a
Confirmatio cur fiat in fronte. 30.b
Confirmationis Patrinus. 23.a
Confirmationis Sacramento quomodo contrahatur affinitas. 31.a
Confirmationis ſignatio non eſt neceſſaria in fronte. 31.a
Confirmationis oleum eſt neceſſarium. 31.a
Confirmatus, quòd non lauet oleum per ſeptem dies, non eſt de eſſentia. 31.a
Confirmationis Sacram. contra infirmitatem ad bonum. 82.a
Confitens caueat ne confiteatur aliene Sacerdoti. 103.b
Confit. An obliuioſus teneatur ſcribere peccata ad confitendum. 41.b
Confiteri quando liceat alieno Sacerdoti. 104 a
Confiteri tenemur in mortis articulo de iure diuino. 41.b
Confiteri peccatum tãquam certum de quo dubitatur, ſi id fiat ad maiorem cautelam, non eſt peccatum. 41.a
Confiteri ſtatim in quibus caſibus teneatur peccator. 41.a
Confiteri pluribus quomodo ſit vtile, & quomodo non. 103.a
Confitenda quomodo ſint peccata omiſſa ex obliuione. 103.a
Confitens caueat ne plus, minus ve, quàm res ſit dicat. 103.a
Confitemini alterutrum: intelligitur de venialibus; vel de confeſſione generali, vel de Sacerdotibus. 39. b
Confitenda an ſint venialia. 40.a.b
Confiteri peccata, quæ quis non habeat, eſt peccatum mortale, quia nunquam licet mentiri, multoque minus in confeſſione. 41.a
Confiteri cum quis poteſt, an aliquando poſſit omittere confeſſionem. 40 b
Confitentem non valentem, vel nolentẽ ſuſferre pœnitentiam, non licet mittere vacuum, & quomodo. 106 b
Confiteri ante Euchariſtiam an teneatur homo de iure diuino. 42 a
Confitenda ſunt peccata, quamuis nota ipſi Sacerdoti, & cur ita. 40.a
Confitentis cautelę ſeruandæ. 102.b
Confitendi ordo, & forma. 89.a
Coniugalis debiti examen. 92.b
Coniugale debitum, & de ipſo interrogatio. 69.a

Coniura-

Coniuratio in Dæmones. 185.a
Continentia perſonis Eccleſiaſticis neceſſaria 142.b
Contritio duplex.
Contritionis tempus an ſit tota vita 38.b
Contritio non ſemper totam remittit pęnã, exemplo Dauid, cui mortuus fuit filius in pęnam: tanta tamen poteſt eſſe contritio, quod totam remittat; ſicut credimus de Magdalena, &c. 36.a
Contritione licet quo ad reatum dimittatur peccatum, remanet tamen obligatio ad pœnam temporalem per ſacerdotem infligendam, mediatoris confeſſione. 39.a
Contritio ſola ſufficit ad remiſſionem peccatorum, quando confeſſio non poteſt haberi, & in maxima neceſſitate, quę legẽ non habet. 39.b
Contritio propter Deum an ſemper recipiat gratiam, mirabiliſq; hoc opinio Gaietani 38.a
Contritione habita, remaneat reatus pœnæ. 98.b
Contritio an fieri poſſit ex attritione. 38.a
Contritio debet eſſe dolor propter Deum, non propter timorem pœnarum, aut propter quoduis aliud. 37.b
Contritione quo ad Deum peccator ſoluitur, Confeſſione verò quo ad eccleſiam. 39.a
Contritio prima pars penitentiæ. 37.a
Correctio paterna ad quos pertineat. 14 .b
Correctio fraterna ad quos pertineat, & an ſit de præcepto. 141.b
Correctio ab aliquibus libenter, ſuſcipitur 142.a
Corrigere volens alios, ſeipſum prius corrigere debet. 141.a
Corrigere non debet alios, qui vitijs ſeruit. 141.b
Criminale quid ſit; & quotuplex. 110.b
Crucis Sanctæ exaltatio. 155.a
Crucis ſignum quomodo fieri debeat. 143.b
Crucis ſignatio frequens eſt optima. 134.b
Crux Chriſti eſt honoranda. 139.b
Curati omnino tenentur reſidere. 136.b

D

DEBITVM coniugale, & de ipſo interrogatio. 66.a
Decalogi præcepta in duabus tabulis data ſunt. 135.b
Decimæ non ſunt tráſferendæ, integraliter ſoluendæ, & miniſtris templi, ſunt de iure diuino, eaſq; non ſoluentes varias patiuntur miſerias. 138.a
Defunctorum officium. 13
Defunctorum paruulorum officium. 13
Dæmon cur ingrediatur humana corpora. 180.a
Dæmonis modus intrãdi in humana corpora. 180.b
Dęmonum modus egrediendi de corporibus humanis. 181.b
Dæmonium malitiæ, & deceptiones, quibus vtuntur ad decipiendũ exorciſtam. 181.b
Dæmoniacus quibus ſignis cognoſcatur. 180.b
Detractio quid. 72.a
Deus poteſt abſoluta poteſtate, & præter legem omnes ab inferno liberare, etiam ſi non eos pœniteret 37.a
Deus aliquando punit hominem, poſtquam factus eſt ei amicus exemplo Dauid, cui poſt dimiſſionem peccati Deus dixit: Filius, qui natus eſt tibi, morietur. 36.b
Deo debita. 157.b
Deuotio quid, & eſt inimica accidiæ. 81.a
Diabolus cur grauius tentet ſolus exiſtentes 71.a
Dierum obſeruatio ſuperſtitioſa. 140.a
Dilectio Dei, & cur proximus diligendus. 132.a
Diuitiarum ſeruus cuſtodit, qui autem diſtribuit eſt dominus. 66.a
Diuitum peccatorũ bona in tres partes poſt obitum diuiſa. 67.a
Dona Spiritus ſancti. 83.a

E

ECCLESIA cur vnica. 47.b
Eccleſiarum reparatio per quos fieri debeat. 139.b
Eccleſia aſſimilatur arcæ Noe. 47.b
Eccleſia læſa ab epiſcopo reſtituenda. 135.a
Eleemoſina quid. 64.b
Eleemoſina quomodo facienda ab vxore, & quando non. 65.a
Eleemoſinarum tria genera. 134.b
Epiſcopi de quibus, & quomodo interrogandi

gandi in confeſſione. 83. b
Euangelium Ioannis. 5
Euchariſtia contra affectionem terrenorum. 82. a
Euchariſtiam laicis miniſtrare an ſolum ſacerdotibus conueniat. 34.a
Euchariſtiæ ſacramentũ cur datur poſt bapt. & confirm. & eſt tertium in ordine. 31.a
Euchariſtia an ſit ſacramentum. & quòd ſit 31.a.b
Euchariſtia eſt maximũ omnium ſacramentorum. 31.b
Euchariſtiæ ſacramentum non eſt ipſa conſecratio, nec ſumptio, nec pars ſacramenti, ſed quod remanet poſt conſecrationẽ; ita dicitur de baptiſmo, & confirmatione. 31. b
Euchariſtiæ ſacramentum cur Chriſtus inſtituit. 135.b
Euchariſtiæ effectus. 33.a
Euchariſtiæ miniſter eſt ſacerdos. 33.b
Euchariſtiæ forma. 33. b
Euchariſtia non eſt de neceſſitate ſalutis, ſicut Baptiſmus: eſt tamen de neceſſitate præcepti eccleſiæ, nec nõ & concilij Trid. 31.b
Euchariſt. in euchariſtia non manet ſubſtantia panis, & vini. 31.b
Euchariſtiæ in ſacramento non dicitur annihilatio panis, ſed conuerſio, vel tranſubſtãtiatio in carnem, & ſanguinẽ Chriſti. 32.a
Euchariſtiæ in ſacramento eſt totus Chriſtus & in qualibet hoſtiæ parte. 32.a
Eunuchi diu viuunt ob caſtitatem 70. a
Examen de omnibus præceptis. 89.a
Examen de hoc præcepto: Non habebis Deos alienos. 89. b
Examen de hoc præcepto: Non aſſumes Dei nomen in vanum, & de falſis iuramentis. 90.a
Examen de votis. 90 b
Examen de hoc præcepto: Sabbata ſanctifices. 90. b
Examen de ieiunio. 91.a
Examen de hoc præcepto: Honora parentes. 91.a
Examen circa patremfamilias, & vxores. 91.b
Examen de hoc præcepto. Non occides, & de homicidijs ſpiritualibus. 91.b
Examen de fornicatione, cæteriſq; luxuriæ ſpeciebus, deque debito coniugali. 92.a.b
Examen de hoc præcepto: Non furtum facies, & de vſura. 92.b 93.a
Examen circa ſeptẽ peccata mortalia. 93.a.b
Examen de operibus miſericordiæ. 95.a
Examen de ſeptem ſacramentis eccleſiæ. 95.a
Examen circa epiſcopos, & prælatos, & ſacerdotes. 95.a.b
Examen circa Principes, & dominos ſeculares. 95.b
Examen circa iudices, medicos, aromatarios notarios, artifices & pedagia. 96.a b
Excommunicationis inſtitutio, & auctoritas. 160. a
Excommunicationis diffinitio. 160.b
Excommunicationum genera. 160. b
Excommunicationem quis poteſt incurrere quinquaginta caſibus. 160. b. 161.a
Excommunicationem quando non incurrat percutiens clericum. idque multis modis. 163.a
Excommunicationis effectus. 163.b
Excommunicationis participatio cum excommunicatis. 164.a
Excommunicatus quãdo ſit vitandus. 165.b
Excommunicationis cognoſcendæ regulæ. 166.a
Excom. Forma, & modus abſoluendi ab excommunicatione. 166.b
Excommunicationis ferendæ forma. 168.a
Excommunicatio in quibus caſibus ſit nulla. 168.b
Exorcizare quis valeat: & modus exorcizandi. 182.a
Exorcizatio. 184.a
Exorciſmi contra dæmones. 180.a
Exorciſta vnde dicatur. 180
Exorciſmorum inuentor. 180.a
Exorciſtarum conditiones 181.a
Extrema vnctio. 111.a
Extrema vnctio dimittit venialia. 111.a
Extrema vnctio inſtituta fuit à Chriſto. 111.b
Extremæ vnctionis effectus, aliaq; ſcitu digna. 111.b
Extremæ vnctionis diffinitio, & materia. 112.a
Extremæ vnctionis forma. 112.b
Extremæ vnctionis neceſſitas non eſt: eiuſq; mini-

miniſter eſt omnis ſacerdos. 112.b
Extrema vnctio nõ niſi infirmis danda. 113.a
Extremæ vnctionis capax eſt ſolus infirmus in periculo mortis probabilis. 113.a
Extrema vnctio non eſt danda pueris, nec perpetuo amétibus, nec damnatis ad mortem. & cur ita. 113.a
Extrema vnctio in quibus corporis partibus ſit adhibenda, & cur vncti non ſemper euadunt infirmitatem, ſed ſæpius moriuntur, huiuſq; ſacramenti practica. 113.b

F

Faciei fucatio ad Dæmonibus placendum adhibetur. 60.b
Faciei fucatio quando liceat. 60.b
Famæ reſtitutio quomodo facienda. 72.b
Fames amica virginitati, inimica laſciuiæ. 75.a
Feſtiuitates ſanctorum cur celebrẽtur. 151.a
Feſtiuitates celebrandæ quæ ſint. 152.a
Feſtiuitates inter ſeptuageſimam, & quadrageſimam. 152.a
Feſtis diebus quid ſit faciendum. 131.a
Feſtis diebus, à quibus abſtinendum. 131.b
Feſtis diebus opera permiſſa. 131.b
Feſti omnium ſanctorum inſtitutio. 157.a
Fide titubante charitas langueſcit. 83.b
Filij maledicuntur, qui parentes non venerantur. 141.a
Flagella infirmitatis cur quandoque dentur hominibus. 97.b
Formicæ & Apum exemplo docemur vitare accidiam. 79.b
Fornicationis vitandæ cauſa fuit inſtitutum matrimonium poſt naturam vitiatam, in ſtatu vero innocentiæ in officium naturæ. 116.b
Fornicationis examen. 92.a
Fornicatio ſimplex eſt peccatum mortale, ſed in aliquibus ſanctis patribus fuit conceſſa ex diſpenſatione ſpiritus ſancti. 116.b
Funda Dauid quid ſignificet. 134.a
Fur quando occidendus. 53.b
Furti examen. 92.b
Furtorum genera. 54.b

G

Gratia vel venia non dimidiatur. 103.a
Gula quid ſit. 73.b
Gulæ deteſtandæ ratio. 73.b
Gulæ peccato mors intrauit in mundum. 73.b
Gulæ reſtrictio eſt initium reſtringendi cætera vitia. 73.b
Gulæ peccatum quinque modis. 129.b
Gula inimica virginitati. 75.a
Gulæ vitandæ ars. 75.a
Guſtus ſenſus. 81.b

H

Haeretici ſunt fugiendi. 135.a
Hæretici an poſſint baptizare. 26.b
Hipocriſia filia Superbiæ. 60.a
Homicidiorum examen. 91.b
Homicida ſpiritualia. 54.a
Homines ſæuiores Brutis. 76.b
Homines cur à natura non habeant inſtrumentum vindictæ. 76.a
Hominis hoſtes tres. 80.b
Hoſpitalis debet eſſe ſacerdos. 139.a
Hoſpitalia per quos ſint reformanda. 137.b
Hoſtiæ ſimplicis exemplum mirabile. 144.a
Hoſtia ſacra humiliter adoranda. 135.a
Humilitatis dictum a Beato Antonio. 125.b
Humilitatis neceſſitas ad ſalutem. 125.b
Humilitas ab imis ad alta eleuat: ſuperbia vero contra. 61.b
Humilitas quid ſit. 125.b
Humilitas regina virtutum. 125.b

I

Ieiunia quomodo ſint obſeruanda. 52.a
Ieiunia quatuor temporũ. 147.a
Ieiunia cur ſint quatuor. 147.a
Ieiunij auctoritas ex tribus. 148.a
Ieiuniorum multiplicitas. 148.a
Ieiunia quæ ab eccleſia fuerint inſtituta. 149.a
Ieiunare qui teneantur. 149.a

Inceſtus

Ieiunium non ſoluunt ſerui prægustantes cibus. 149.b
Ieiunantes debent abſtinere à prauis operibus. 149.b
Ieiunio non interdicitur piſcis. 149.b
Ieiuniorum examen. 91.a
Inuidiæ deteſtandæ ratio. 72.b
Inuidi ſunt ſimiles Dæmonibus. 73.a
Inuidi infelicitas magna quæ ſit. 73.a
Inuidi detrimenta. 73.a
Inuidia contraria charitati. 73.a
Incarnatio Chriſti cur ita dilata. 54.b
Inceſtus luxuriæ ſpecies: & de ipſa interrogatio. 68.a
Inimicorum dilectio an ſit de præcepto. 135.b
Inuidia quid, ratioque uitandi eam. 130.a
Inimicus cur diligendus. 132.b
Inuidia quid ſit. 72.a
Infirmorum pęnitentiæ, nec non decedentiũ ex hac uita. 109 b
Infirmis quomodo cura ſit adhibenda. 106 b
Infirmi epiſcopi, ſeu ſacerdotiscommunicandi ordo. 5
Infirmi communicandi ordo. 6
Ingratitudo filia ſuperbię. 59.b
Interogationes in confeſſ. circa præcepta. 48.b
Ira quid, & de ipſa interrogatio. 75.b
Iræ deteſtandæ ratio 76.a
Iræ uitandæ ars. 78.a
Iræ effectus multiplices & mala plurima. 129 a
Iræ alienæ uitandæ modus. 129.a
Irregularitatis regulæ. 169.a b
Irriſio filia ſuperbiæ. 59.b
Iudices quomodo ſint interrogandi in confeſſione. 66.a
Iudicium temerarium filia ſuperbiæ. 59.b
Iuramenta falſa. 50.a.b.90.a
Iuramentua omne uetantur ſine legitima cauſa. 49.b

K

Kalendarium de aliquibus anni feſtiuitatibus. 153.a

L

Lacrimæ extinguunt ignem infernalem. 142.
Laicus non ponat ſe ſecus altare. 138.b
Liberalitas quid ſit. 126 b
Libidinis fuga eſt victoria contra ipſam 71.b
Libidinis detrimenta. 70.a
Ludus quando, & à quibus fieri liceat. 95.a
Ludus quando non ſit licitus. 65.a
Luxuriæ ardor extinguitur recordatione ardoris inferni. 72.a
Luxuriæ uitandæ ratio, ſiue ars. 69.b
Luxuriæ uitandæ ratio. 71.a
Luxuria quid ſit: & circa ipſam interrogatio. 67.b
Luxuriæ examen. 92.a
Luxuria quid ſit. 116.b

M

Machabei 154.
Maleficiatus quibus ſignis cognoſcatur. 181.a
Maleficia quę ſint. 180.b
Maledictiones patrum in filios ſummopere ſunt cauendæ. 142 a
Mali miniſtri an conferant ſacraméta. 124.b
Margaritæ non ſunt ante porcos ponendæ 134.b
Maria virgo nullũ peccatum habebat. hinc non confitebatur Ioanni Baptiſtæ, vt nõ nulli finxerunt. 35.a
Maria virgo qua ętate peperit Chriſtum. 156 a
Marię Virginis officij inſtitutio. 157.b
Mariæ Virginis purificatio. 153.a
Mariæ Virginis quatuor feſtiuitates quid ſignificent. 15.a
Matrimonium eſt ſacramentum, & confert gratiam rite ſuſcipientibus. 117.a
Matrimonialis ſtatus an ſit anteponendus ſtatui virginitatis, vel celibatus.
Matrimonium per procuratorem contractũ non eſt ſacramentum. 117.a
Matrimonij materia, & forma. 117.a
Matrimonium contra effręnem libidinem. 82.a

Ma.

Matrimonij diffinitio. 119.a
Matrimonium unde dicatur, & cur diuerſis temporibus ſit inſtitutum. 119.b
Matrimonium inſtitutum fuit in ſtatu innocentię, per illa uerba: Hoc os ex oſſibus meis, &c. non per illa uerba, quę fuerunt communia hominibus, & beſtijs: Creſcite, & multiplicamini. 119.b
Matrimonium in ſtatu innocentiæ fuit in officium naturæ per illa uerba, Faciamus adiutorium ſimile ſibi. 120
Matrimonium poſt peccatum in lege naturæ fuit inſtitutum in remedium peccati. 120.a
Matrimonium in lege Moyſi fuit inſtitutum in determinationem perſonarum 120.a
Matrimoniũ in lege noua à Chriſto fuit inſtitutum ad repræſentandam coniunctionem Chriſti, & eccleſiæ. 120.a
Matrimonij cauſæ principales ſunt duæ, ſcilicet cultus diuinus, & uitatio fornicationis, aliæ autem cauſæ ſunt minus principales. 120.a
Matrimonium an ſemper ſine aliquali peccato impleatur. 120.a
Matrimonij contrahendi ætas. 118.b
Matrimonij ſacramentum, præter alia, eſt contra fornicationem. 116.b
Matrimonij accidentalia ſunt ſponſalia. 117.b
Matrimonij tria bona. 120.a
Matrimonio coniuncti, ſi cauſa uitandæ fornicationes coeant, quando peccent uenialiter, & quando non. 120.a
Matrimonio coniunctis confertur gratia adiuuans. 120.b
Matrimonium contrahentium neceſſaria. 120.b
Matrimonium quomodo non ſit ualidum. & quando ſit dubium. 121.a
Matrimonium contrahendi uerba. 121.a
Matrimonium contractum inter fornicatores quomodo ſit ualidum, & quomodo non. 121.b
Matrimonium contrahendi impedimenta. 121.b.122.a
Matrimonium impedimenta nõ dirimentia. 122.b
Matrimonij cautelæ. 122.b.123.a
Medici quomodo ſint interrogandi in confeſsione. 86 be
Mentiri in confeſſione peccatum mortale eſt, & qui hoc facit non eſt abſolutus. 41.e
Mentiri circa uenialia in confeſſione quale ſit peccatum. 41.b
Miſericordię corp. opera: deque ipſis interrogatio. 81.b
Miſericordię ſpirit. opera; deque ipſis interrogatio. 82.a
Miſſa de ſponſo, & ſponſa. 4
Miſſæ auditio ſub pręcepto, ac huius interrogatio. 51.b
Molities luxurię ſpecies, & de ipſa interrogatio. 63.b
Momentaneum eſt, quod in peccato delectat, æternum uero, quod cruciat. 70.a
Monetarum mixtio à principibus ſine peccato expendi poſſunt. 87.b
Monialium uiolatio eſt omnis ſpecies luxurię 128.b
Mons pietatis. 56.b
Mors intrauit per feneſtras, ideſt, per ſenſus. 81.b
Mortalia peccata quot ſint. 111.
Mortale, ueniale, & criminale, quomodo differant inter ſe. 110.b
Mortale, & ueniale quomodo cognoſcatur. 109.a
Mortis articulus quis. 4.a
Mortuorum officij inſtitutio. 157.a
Mulier moriens in partu an ſit in eccleſia ſepelienda. 143.a
Mulier ad quid gerat uelatum caput. 143.b
Mulier & uir an in eodem ſepulcro ſint condendi. 143.b
Mulieris laquei infiniti. 71.b
Mulieres cur uelentur in nuptijs. 117.b
Mundus ſolos ſuos ſic beat amicos, ut dei faciat inimicos. 66.b
Mundi ætates. 44.a

N

Natiuitates beatæ Marię Virginis inſtitutio, ſiue reuelatio: eiuſq; octaua. 165.b
Notarij quomodo ſint interrogandi in confeſsione. 87.a
Nuptiarum benedictio. 3.
Nuptiarum faciendarum forma, ibidem b

Nuptiæ quo tempore ſit celebrandæ. 124.b

O

OBlationes dandæ in templo. 158.a
Oblita peccata in confeſſione quomodo confitenda. 103.a
Octauæ ſanctorum quid ſignificent. & cur celebrentur. 152.b
Odio principaliter habita à Deo ſex. 140.b
Odium quid. 71.a
Odoratus ſenſus. 71.b
Officij beatæ Mariæ uirg. inſtitutio. 157.b
Officium defunctorum. 13.
Officium paruulorum defunctorum. 13
Operibus bonis omnibus reſtituitur aliquid de gratia perdita. 36.b
Opera ſatisfactoria miras utilitates innumeraſque afferre ſolet. 97.b.98.
Opera facta in peccato mortali, & ad uitam æternam obtinendum non ualent, ad quatuor tamen ualent. 108.b
Opera uiua, & poſtea mortificata, poſſunt reuiuiſcere, ſed nata mortua uiuere non poſſunt. 109.a
Oratio remedium contra peccatum: fuga malæ ſocietatis, paupertas, tribulatio, & meditatio. 59.a.
Oratio Dominica in multis commodatur 145.b
Orationes peccatorum non exaudiantur. 146.a
Oratio facta à D. Gregorio pro matrona ridenti. 144.b
Orationis fructus. 141.b
Orantibus præſunt angeli. 144.b
Orantes corde Deus aſpicit. 145.b
Oratio ſemper fiat cum gemitu: & quando dicantur pura: & quando interrumpatur, & impediantur: & quando creet iactantiam. 145.a
Oratio ubi opportunius fiat. 45.b
Oratio Dominica cæteris præcellit, & exauditurque ælibet oratio, ſi quatuor habeat. 145 b
Ordinis ſacram. contra ignorantiam. 81.a
Ordinis ſacramentum. 114.a
Ordines ſeptem omnes an à Chriſto ſint inſtituti.
Ordinis ſacerdotalis diffinitio quantum ad ſubſtantialia. 114.b
Ordinum ſacrorum numerus, & officia. 115.a
Ordines maiores quot, & qui ſint. 115.a
Ordinatione ſacra datur Spiritus ſanctus.
Ordo imprimit characterem. 126.a
Ordo in ordinibus ſuſcipiendis. 116.a
Ordinum ſuſceptor recipiens peccato, an peccet mortaliter, ordinumque collator quis ſit. 115.b
Ordines conferri poſſunt ab epiſcopis hæreticis, ſchiſmaticis, & excommunicatis, ſed nõ ſine peccato dantis, & recipientis, modo ſciant. 116.a
Ordinum ſacrorum cautelæ. 116.a
Ordines ſuſcipere compelluntur clerici quandoque. 139.b
Ornatus eſt circunſtantia uanægloriæ. 60.b

P

PAntheon inſtitutio. 156.b
Papa non diſpenſat ſuper Decalogum. 135.b
Parentes ſunt honorandi. 140.b
Parentibus quiſnam honor exhibẽdus. 52.a
Patricidium quomodo puniendum. 52.b
Pattus ordo ad introducendum mulierem in eccleſiam poſt partum 4
Paruuli in baptiſmo cur inſufflantur. 26.a
Paſſeres propter nimiam libidinem parum uiuunt. 70.a
Pater an poſſit baptizare proprium filium, & ſi baptizet in caſu neceſſitatis, an poſſit petere debitum matrimonij. 16.a.
Paterfamilias, & eius cura circa domum. 52.b
Patriſfamilias examen. 91.b
Patrini neceſſitas, quotq; poſſint eẽ. 17.a.b
Patrini quadruplici genere poſſunt eſſe. 27.b
Patrini, qui eſſe non poſſunt, & cuius ætatis debent eſſe. 28.a
Pauonis exẽplo ſuperbia uitari poteſt. 64.a
Pauli conuerſionis feſtum. 153.a
Paupertas non eſt virtus, ſed paupertatis amor. 126.a
Paupertas eſt efficaciſſimum remedium uitandi omne peccatum. 58.b
Pax non datur cum patena. 139.a

Pecca-

Peccata mortalia & uenialia quomodo cognoſcantur eſſe diſtincta. 109.a
Peccatum quantum placeat Diabolo. 58.a
Peccatores quoties peccant, toties filium Dei crucifigunt. 38 b
Peccatum in generali uitandi ratio. 38.b
Peccator duplici vinculo ligaē,quo ad Deū & quo ad eccleſiam,illud per contritionē ſoluitur,hoc verò per confeſſionem. 39.a
Peccata ſeptem mortalia: & cur ita uocentur 57.a
Peccata ſeptem mort.per ſeptem uirtutes cōtrarias vitari poſſunt,ac debent. 57.b
Peccatum ingenerali deteſtandi ratio. 57.b
Peccatum uitandi remedium potiſſimū eſt paupertas. 58.b
Peccatum in ſpiritum ſanctum quomodo ſit irremiſsibile. 36.a
Peccata mortalia ſunt ſeptem. 125.a
Peccata quatuor clamantia in cælum. 147.a
Pedagia, & gabellæ: deque ipſis interrogatio. 87.a
Pænitentiæ locus poſt hanc uitam non datur. 36.b
Pęnitentia impoſita an impleri poſsit in miſſa de præcepto. 98.b
Pęnitentia debet dari de rebus non debitis. 98.
Pænitentia poteſt mutari, uel tolli ab illo ſacerdote. 99.a
Pænit. Impoſſibile eſt eos,qui ſemel ſunt illuminati,rurſus renouari ad pænitentiam quomodo intelligatur. 36.a
Pęnitentiæ iniunctæ ſecundum canones. 99.a
Pænitentiis in dandis conſilia. 101.b
Pænitentia iniungenda pro unoquoque peccato 107.b.108.b
Pænitentia cur innoteſcenda moriēti. 142.a
Pænitentia ſerotina multos decipit. 142.b
Pænitentia contra peccatum mortale. 82.a
Pænitentiæ infirmorum, & decedentium ex hac uita. 106.a
Pęnitentię prima pars,contritio. 37.a
Pęnitentia iniuncta, ſtatim eſt ſoluenda, quia facta in peccato mortali ſoluit pęnā debitam,ſed non meretur gratiam. 97.a
Pęnitentiā aliquis peragens in peccato mortali, iterum facta confeſsione de illo peccato mort. an debeat denuo peragere pęnitentiam iam peractam, an reuiuiſcat 99.a
Pęnitētia duplex.i.interior,& exterior. 35.a
Pænitentiæ forma. 35.a
Pænitentiæ eſſentialia, & accidentalia. 35.a
Pęnitentię forma non fuit inſtituta a Chriſto. 33.a
Pęnitentiæ exterioris ſpecies .i. ſolennis publica, & priuata. 35.b
Pænitentia eſt ſufficiens remedium contra peccata. 36.a
Penitentia neceſſaria ad ſalutem. 36.a
Pænitētia eſt neceſſaria de venialibus. 36.b
Penitenti quomodo remittat aliquam pęnam peccatorum. 36.b
Pænitentiæ ſacramentum. 134.a
Pænitenta tria conſequitur. 34 b
Pęnitentia eſt ſacramentum: & cur vocetur Pęnitentia,cum ſint eius tres partes. 34.b
Pęnitentię materia duplex.i. propinqua, & remota 34.a
Pænit. Deus,abſoluta poteſtate, & pręter legem omnes damnatos ab inferno poteſt liberare, etiāſi eos non pęniteret. 3.a
Pertinatia filia ſuperbię. 60.a
Petri ad uincula feſti inſtitutio. 156.a
Petri app. Cathedra. 153.b
Pietas eſt utilis ad omnia. 134 b
Piſcis cor nō interdicatur in ieiunio. 149.b
Populus in eccleſia qualiter ſe habeat. 138.b
Pręſumptio filia ſuperbię. 59.a
Pręcepti primi explicatio. 49.a.b
Pręcepti ſecūdi explicatio, & interrogatio. 46.b
Præcepti decimi explicatio, & circa ipſum interrogatio. 57.a
Præcepti legis decem. 48.a
Præceptum obligans hominem in caſu, nō abſolutè, non eſt neceſſarium ad ſalutem: ut eleemoſina, quia poteſt talis caſus nō occurrere.
Præcepta obligatia abſolutè ſunt Baptiſmus, Cōfeſsio, & Euchariſtia, hinc neceſſaria ad ſalutem.
Præcepti octaui explicatio, & circa ipſum interrogatio. 56.b
Præcepti noni explicatio, & circa ipſum interrogatio. 17.a

Prçcepti ſexti explicatio,& circa ipſum interrogatio. 54.a
Precepti ſeptimi explicatio, & circa ipſum interrogatio. 54.b
Præcepti quinti explicatio, & circa ipsũ interrogatio. 52.a
Præcepti tertij explicatio,& interrogatio. 51.a
Præcepti quarti explicatio, & interrogati o 52.a
Princeps,& domini ſeculares quomodo in confeſſione interrogandi. 35.a
Proceſſio in die purificationis Beatæ Mariæ quid. 153.b
Propoſitum non peccandi an ſit neceſſarium grauis quæſtio. 97.a.b
Proximus cur diligendus. 132.a
Pueri pueros à ſacro fonte bap. ſuſcipere prohibentur. 28.a
Pueri Gentiliũ,& iudçorum inuitis parentibus,aut neſcientib. baptizandi non ſunt 6.b
Purificatio beatæ Mariæ Virginis. 153.a
Purificationis feſti inſtitutio. 156.a

R

RAptus ſpecies luxuriæ: & de ipſa interrogatio. 68.a
Reconciliatio fraterna quomodo facienda. 78.b
Regina cæli,antipho na,quando fuerit inſtitu 157.b
Regulæ ad cognoſcendam differentiam inter mortale, & ueniale. 109.a
Religioſi ſunt miſericorditer corrigendi 134.b
Religioſus an poſſit eſſe executor teſtaméti. 137.b
Religioſus eſt hortus concluſus. 142.b
Religioſi in mundo ſunt in magno periculo. 143.a
Religioſorum luxuria eſt grauiſſima propter ſex. 128.a
Religioſorum luxuria eſt apoſtaſia. 128.b
Reſtitutio ablatorum. 102.a
Reuelatio ex licentia confitentis quomodo fieri debeat. 105.a

S

SAbbatum cuſtodire quid. 51.a
Sabbatum in diem dominicam mutatum cur ita. 51.a
Sabbatum colere eſt iudaizare 140 b
Sabbatum ſanctum quid. 150.a
Sacerdos proprius quadupliciter poteſt eſſe. 103.b
Sacerdotes mediatores inter Deum,& homines. 42.b
Sacerdos,proprius,an extra ſuam diocçſim poſſit audire confeſſiones ſuorum. 42 b
Sacerdotes interrogandi quomodo in confeſſione. 84.b
Sacerdotibus neceſſaria. 133.b
Sacerdotes multi ſunt,& pauci. 138.b
Sacerdotes nobilitatur morum nobilitate 134.b
Sacrilegium luxuriæ ſpecies: & de ipſa interrogatio. 68
Sacramenta an cóferantur a malis miniſtris 124.b
Sacramenta miniſtrans in peccato mortali. peccat mortaliter. 125.a
Sacramenta à quo fuerint inſtitua ibidem
Sacramenta euangelica. 82.a
Sacramenta quæ ſint neceſſaria. 112.b
Sacramenta ſeptem Eccleſiæ. 22
Sacramentum Baptiſmi. 23
Sacramentum quid ſit ibidem.
Sacramentum ſufficientia ibidem.
Sacramenta quot ſint. 23.
Satisfactio prima pars pçnitentiæ quid. 97.a
Satisfactoria opera ſunt tria. 97.b
Satisfactio facta in peccato mortali: & ſi ſoluit pœnam debitam, non tamen meretur gratiam. 97.a
Satisfactio, uel pœnitentia iniuncta ſtatim eſt ſoluenda, ne fiat in peccato mortali. 97.a
Secreto extra confeſſionem ſub ſigillo confeſſionis commendata quomodo obligent. 44.a
Senſus exteriores qui ſint. 81.a
Sepultura multis deneganda:& gratis concedenda. 137.a
Sepeliri quis debeat in cemeterio. 137.a
Septem

Septem dormientes. 154.a
Sermo in eccleſia qualis eſſe debet. 146.b
Sigillum confeſsionis quomodo obliget. 144.a
Simoniæ exemplum mirabile. 144.a
Simoniæ cognoſcendæ regulæ. 158.b
Simonia quid ſit: & quomodo ſit. 158.b
Sodomia ſpecies luxuriæ peſsima: & de ipſa interrogatio. 68.b
Sors multiplex. 140.a
Sodomitæ, nocte, qua natus eſt Chriſtus, per vniuerſum mundum ſubitanea morte extincti ſunt. 54.b
Sponſalia unde dicantur. 117.b
Sponſalia fiunt quatuor modis. 117.b
Sponſalia ſunt accidentia matrimonij. 117.b
Sponſalia iurata an poſsint diſſolui mutuo conſenſu. 118.a
Sponſalia in quibus caſibus ſoluantur. 118.b
Scripturæ ſacræ utilitas. 132.b. 133.a
Scriptura ſacra comparatur ſpeculo, in quo videntur omnia. 133.a
Scriptura ſacra, non ſolum in libris, ſed etiã in corde habenda eſt. 133.a
Scriptura ſacra, ut lac, & aqua haurienda eſt 133.a
Suffragia facta ab illis, qui non ſunt in charitate, an proſint in purgatorio uexatis. 135.b
Superbiam deteſtandi ratio. 60.b
Superbia initium omnis peccati. 60.b
Superbia in diuite, quàm in paupere tolerabilior eſt. 60.b
Superbiæ remedium eſt meditatio dominicæ crucis. 61.a
Superbia de ſuperis, & à cæleſtibus ad ima præcipitat, humilitas ab imis ad alta eleuat 61.b
Superbus nulli cuiquam placet, nec quidem ſibi ipſi. 62.b
Superbus ſoli Diabolo placet. 62.b
Superbiam uitandi ordo, & ratio. 63.b
Superbia ex ignorantia naſcitur. 63.a
Superbia pauonis exemplo uitari poteſt. 64.a
Superbia quid. 59.a
Superbia ſola etiam in bene factis timenda, & euitãda eſt, quæ etiam bonis operibus inſidiatur, ex D. Aug. 59.a
Suberbię prima filia eſt ambitio, & aliæ eius filiæ & circa omnes interrogatio. 59.a
Suſpenſionis ſententia. 167.a
Suſpentionis regulæ. 168.a
Stephani protomart. inuentio. 154.b
Stuprum, ſpes luxuriæ, & de ipſa interrogatio. 97.b

T

TActus ſenſus. 81.b
Tentare Deũ filia ſuperbię. 60.a
Tentator facilius aggreditur ubi non timetur reprehenſor. 71.a
Teſtamenti executor an poſsit eſſe religioſus. 127.b
Teſtamentum vetus, & nouum quid, & unde dicatur uetus teſtamentum. 133.b
Teſtamentum nouum unde dicatur 133.b
Traianus ab inferno liberatus non autentice dicitur. 37.a
Transfiguratio domini. 155.a
Trinitas ſanctę dies. 150.b

V

VAnagloria filia ſuperbiæ. 60.a
Vanę gloriæ circunſtantia, ornatus 60.b
Venialia an ſint confitenda ex obligatione. 40.b
Venialia tantum habens, an ſemel in anno teneatur confiteri. 40.b
Venialia non habent proprium ſacerdotem. 40.b
Venialia dimittuntur confeſsione generali, oratione dominica, tonſione, &c. 41.a
Venialia confiteri laudabile, & utile eſt. 41.a
Venialia non licere confiteri, ſi quis dicat, anathema ſit: ex Concilio Trid. 41.a
Venialia peccata quot ſint. 111.a
Venialia dimittuntur per extremam vnctionem. 111.a
Veniale, & mortale quomodo cognoſcãtur. 109.a
Veneratio, & adoratio quõ differant. 49.a
Verba ſacra portare quomodo liceat. 147.a
Victoria contra libidinem eſt fuga. 71.b
Vigiliæ Apoſtolorum quæ ſint. 149.a
Vigilia Pentecoſtes. 150.b

Vir-

Virginitas amatur à Chriſto. 143.b
Virtutes Cardinales. 83.b
Virtutes theologicæ. 83.a
Viſitationis feſti inſtitutio. 156.a
Viſus ſenſus. 81.b
Vita animæ vera eſt Deus 57.b
Vnctio extrema. 111.a
Vnctio extrema contra veniale. 82.a
Voluntas prona faciendi pro facto reputatur. 57.a
Vota quotuplicia ſint. 50.b
Votorum examen. 90.b
Vſurarum genera. 55.b
Vſuræ examen. 93.a 55.b
Vſuræ cur tam vehementer prohibitæ. 140.
Vxores circa maritos. 32.a
Vxorum examen. 91.b

FINIS.

INDEX SECVNDAE PARTIS SACERDOTALIS.

A

ADVOCATI viſitandi. 156.b
Animarum cura eſt ars artium. 1.b
Anniuerſarium cur fiat 23 a
Aureola præmij cæleſtis fructus. 22.a

B

Beatitudo in quibus conſiſtat. 24.a
Benedictio corporalium. 47.a
Benedictio cuiſlibet indumenti, & mapparum. 47.b
Benedictio ſacrorum vaſorum, tabernaculi & garoſolorum. 48.a

C

Cemeterij reconciliatio. 45.b
Clericus quomodo ſit faciendus. 42.a
Conſecratio eccleſiæ. 46.b

D

Defuncti quomodo ſuffragijs leuari poſſint a pœna. 22.b
Duces viſitari de quibus ſint interrogandi. 13.b

E

Ecclefia eſt uinea Dei. 5.
Eccleſiæ conſecratio. 46.b
Eccleſię perſecutores. 4.b
Epiſcopi officium, & alia ad eum pertinentia. 31.b.32.a b
Epiſcopus eſt petra ſalis. 32.b
Epiſcopi mores. 32.b
Epiſcopus mũdanus eſt ſimiæ ſimilis. 36.a
Epiſcopus quomodo ſe habere debeat in cura animarum. 36.a
Epiſcopus ſimilis papilioni. 36.b
Epiſcopus ſimilis bruco. 37.a
Epiſcopus erga familiam, & in victo & veſtitu quomodo ſe habere debeat, & in pauperes. 37.b.38.a
Epiſcoporum peccata. 38.b

F

Fructus beatitudinis, & beatorum in cælo. 21.b

G

Gloriæ cæleſtis commendatio. 24.a

I

Imperator imperio priuari poteſt. 2.b
Imperator viſitatus de quibus ſit interrogandus. 12.b
Indulgentiæ diſtribuendæ per viſitatores. 20.a
Indulgentiæ requirunt quatuor ad hoc, vt valeant. 20.a
Indulgentiæ nunquam per diſtributionem minui poſſunt. 21.a
Indulgentiæ requirunt auctoritatem, recipientem diſpoſitum, honorem Dei, & vtilitatem in opere.

Leta-

L

Letaniæ. 26.b

M

Marchiones, barones, & Principes viſitandi 14.a
Mercatores viſitandi. 16.a
Miſſ. Pontificalis præparatio. 40.a
Moniales in quibus reformandæ 17.a

N

Nobilitas in quibus conſiſtat. 8.a

O

Ordinatio oſtiarij. 43.a
Ordinatio lectoris. 43.b
Ordinatio exorciſtarum. 44.a
Ordinatio accolitorum. 44.b

P

Prædicandum quomodo ſit carnalibus. 17.a
Prælatus rarò eſt immunis à peccatis. 38.b
Prælati iniuria ad Chriſtum pertinet. 39.b

R

Reconciliatio cemeterij 45.b
Reges omnes uiſitari poſſunt à Papa. 2.b
Reges uiſitati de quibus ſint interrogandi. 13.a

S

Sepulturæ ſolénitas prodeſt, & quomodo. 23.a
Sepulturæ ornatus eſt ad ſolatium uiuorum. 23.
Sepult. Quę donatur, ut cera, panis, oleum, vinum, argentum, & id genus alia, mortuo proſunt. 23.a
Sepulturæ celebratio per ſuffragia cur fiat ſe primo die, uel nono, uel tricenario. 23.a
Suffragia defunctorum fructifera. 22.b
Suffragijs quomodo leuari poſſint à pœna. 22.b
Synodus cur facienda, & quoties in anno celebrari debeat. 25.a
Synodaticum vnde dicatur. 31.b

T

Tyranni ab eccleſia extirpandi 5.a

V

Vinea Dei eccleſia. 3.a
Vineę domini clauſura, putatio, & per quos poſſit cuſtodiri. 3.b
Vineæ cultus epiſcopis præſertim mandatur 4.a
Vineæ militantis eccleſiæ fructus. 4.a
Viſitatio monialium. 8.b
Viſitantis qualitates. 9.a
Viſitantium notarij quales, & ſalarium pro opere ſuo petere poſſunt. 6.a
Viſitator quas perſonas ſecum habere debeat. 5.b
Viſitatio facienda eſt pronuncianda. 5.b
Viſitationis modus. 6.a
Viſitare quid ſit. 1.b
Viſitare quis poſſit. 2.a
Viſitare quæ loca poſſit Papa. 2.a
Viſitari poſſunt à Papa omnes Reges. 2.b
Viſitatores à concilio deputati. 3.a
Viſitationum tractatus. 1.a
Viſitatio quid. 1.a
Viſitationum multiplices fructus. 18.a
Vites materiales in triplici differentia. 5.a

FINIS.

INDEX TERTIAE PARTIS SACERDOTALIS.

A

ACCOLITVS quid. 14.b
Agnus Dei in miſſa. 24.a
Agnus Dei quid ſignif. 43.a
Alba quid ſignificet. 17.a
Albus color quid ſign. 19.a
Alleluia quid ſignif. quomodo interpretandum, & unde tractum. 31.a
Alleluia quid &c. 10.a
Altare debet eſſe lapidem. 10 b
Altare quis primus inſtruxerit. 3.b
Altaris conſecratio. 9.b
Amictus vſus, & ſignificatio. 17.a
Ampulla quid ſignif. 33.b
Angeli cur ita pingantur. 5.b
Annulus quid. 18.b
Aqua vino miſcenda in miſſa debet eſſe modica. 32.a
Aquæ beneditio quot requirat. 10 a
Aquę aſperſio quorſum fiat. 8.a
Aqua uino miſcenda in miſſa à quo fieri debeat. 34.b
Arcam teſtamenti Conſtantinus Imperator conſtituit Baſilica lateran. 4.a
Aurea Roſa Pontificis quid. 63.b

B

BAculus paſtoralis. 18.b
Balſami odor, & ſignificatio. 11.a
Benedictio poſt miſſam quid. & cur in miſſa pro defunctis non detur. 44 b
Benedictio in miſſæ fine quomodo, & quando ſit danda. 24.a

C

CAlicis nomen unde tractum. 5.b
Calicis, & patenæ conſecrato. 11.b
Calix aureus, argenteus, & ſtaneus quid ſignificet. 5.b
Calix conſecratus, ſi deauratur, an ſit iterum conſecrandus. 9.a
Campanæ quid, & ubi inuentæ. 6.a
Campanæ quid ſignificent. 6.a
Campanæ lignum, unde pendet, quid ſignificet. 6.b
Campanæ funis quid ſignificet. 6.b
Campanæ cur pulſentur quoquam moriente, & c. 6.b
Campanæ cur pulſentur concitata tempeſtate. 7.a
Candelabra quid ſignificent. 5.a
Canon miſſæ. 21.b
Commemoriatio uiuorum quomodo facienda. 21.b
Canon miſſæ. 33.b.36.a
Canonis expoſitio. 36.a
Cantor quid. 13.b
Caſus circa miſſam 50.b. 51.a.53.54.
Caſus circa officium diuinum. 62.63.
Cemeterium quid, & vnde dictum. 7. in quibus caſibus ſit reconciliandum. 9.b
Chirotecæ quid. 18.a
Chriſtus an poſt reſurrectionem fuerit ueſtitus, 69.b
Chriſtus quadruplici forma pingendus. 4.a

c Chriſtus

Chriſtus omnes orationes non exaudit. 27.a
Chriſti corpus cur eleuetur in miſſa 38.b
Chriſtianorum nomen ubi primum inuentum. 12.b
Chriſtus quomodo unctus fuerit. 11.a
Cingulum quid ſignificet. 17.a
Collectarum quiſnam fuerit auctor. 29.b
Colores quatuor in eccleſia quid ſignificent. 19.a
Commemoratio defunctorum 23.b
Communio ſacerdotis quomodo. 43.b
Communicatio ſacerdotis. 24.a
Communicatio laicorum quando, & quomodo ſit facienda. 24.b
Confeſſio facienda in miſſa. 20.a.26.b
Conſecratio eccleſiæ dum fit, cur cruces duodecimo pingantur in parietibus. 8.b. Altaris conſecratio 9.b
Conſecratio eccleſiæ cur fiat. 7.b
Conſecrationes, & vnctiones. 11.b
Coronæ clericorum forma. 13.b
Corporalia miſſæ quid. 34.a
Credo, & offertorium quomodo, & quando ſint dicenda. 21.b
Cruces quinque ſuper hoſtiam quid ſignif.
Crucis ſignum ubi ſit faciendum. 47.a
Crux eſt vexillum Chriſti. 26.a
Crux in medio eccleſiæ quid denotet. 3.b

D

Dalmatica quid. 18.b
Dedicatio eccleſiæ quid. 7.b
Defuncti poſt reſurrectionem an erunt nudi, & loqui poſſint.
Diaconus, quid, & unde initium duxerit. 15.a
Dominicæ ſex quadrageſimæ quid ſignificent. a.b
Dominus vobiſcum à Diacono ad horas cur non dicatur. 32.a
Dona, cur dicatur immiſſa, non donum. 36.b

E

Eccleſia cur variè appelletur. 2.a
Eccleſiæ fundamentum qualiter, & à quibus ſit faciendum. 2.a
Eccleſiæ caput cur orientem ſpectet. 2.a
Eccleſiæ cementum ex quibus componatur
Eccleſiæ forma portionibus humani corporis reſpondet. 2.b
Eccleſiæ ſpiritualis quibus conſtet partibus.
Eccleſiæ chorus quid ſignificet, & unde dicatur. 2.b
Eccleſiæ atrium quod, & turres. 3.a
Eccleſiæ materialis partes omnes quid ſignificent. 3.b
Eccleſia reconcilianda propter adulterium ibi commiſſum. 9.a
Eccleſia eſt reconcilianda, quæ habet ſepultum infidelem, uel publice excommunicatum. 9.b
Eccleſia ornatus in quibus conſiſtat. 4.b
Eccleſiaſtica officia quantum in ſe ſuauitatem habent. 1.a
Eccleſia cur conſecretur. 7.b
Eccleſiæ dedicatio. 7.a
Eccleſiaſticarum perſonarum genera. 13.a
Epiſcopus quid. 16.a
Epiſcopus qua die, & hora conſecratur. 19.b
Epiſcoporum unctio. 12.a
Epiſtola quid, unde dicatur, quid ſignif. & ubi legi debeat. 29.b
Epiſtolam lecturus qui committetur, & ea legi non debet niſi à ſubdiacono. 30.a
Epiſtolam dicendam quis inſtituerit. 30.a
Epiſtola miſſæ quomodo dicenda. 21.a
Euangelium quomodo dicendum 21. 2.31.b
Euangelium dum legitur, omnes ſtent audientes. 31.b
Euangelium lecturus quomodo ſe ſignet. 32.a
Euangelium Mariæ, & Marthæ, cur legatur in die Aſſumptionis B. M. Virginis. 32.b
Euangelium quomodo dicendum. 21.a
Euchariſtiæ conſecratio quando impediatur 46.b
Euchariſtiæ effectus. 46.a
Euchareſtiæ frequentatio. 46.a
Exequijs defunctorum cur thus crematur, & miſſis eorundem non adhibeatur. 68.b 69.a
Exorciſta quid. 14.b

F

Figuræ in diuinis ſunt uirtutem ſigna. 14

Galus.

G

Gallus in ſũmitate eccleſiæ quid ſignet. 3.a
Gloria in excelſis quando dicatur.
Gloria in excelſis Deo à quo auctore ſit, & quid ſignif. & quando dicatur. 27.b
Graduale quid ſignificet: & à quo inuentum. 30.b
Graduale unde dicatur. 30.b

H

Hoſtia rotunda cur fiat. 44.b
Hoſtiæ, & calicis eleuatio quomodo ſit facienda. 23.a
Hoſtiæ fractio in miſſa quid, & quomodo 42.a.b
Hoſtiæ particulæ ubi ponantur, & cur ita. 42.b
Hoſtia in miſſa cur in tres partes diuidatur. 43.a

I

Ieſus unde dictus Nazarenus. 12.b
Incenſum, ſiue thus benedicendum quomodo 27.a
Infirmi, & catecumeni quare oleo ungantur. 12.a
Introitus Miſſæ. 20.b

K

Kirie eleyſon quid ſignificet & quomodo dici debeat. 27.b

L

Lector quid. 14.a
Letania maior & minor quæ ſint. 67.b

M

Manuum ablutio in miſſa. 34.a
Manuum, ſeu digitorum perfuſio poſt ſumptionem ſacramenti. 44.a
Manipulus quid ſignificet. 17.a
Memento in miſſa quid. 36.b
Miſſa de quo debeat celebrari, an miſſa de ſanctis ualeat defunctis, ſi dicatur pro ipſis, an ſine miſſali dici poſſit, & an plures in die dici poſſint. 48.a
Miſſa una ſi dicatur, an ſacerdos ſatisfacia. tribus dicendus, quas promiſſit celebraret 48 b
Miſſæ B. Gregorij. & Amatoris, & aliorum quæ ſint. 48.b
Miſſæ quę ſit dicenda ſingulis diebus. 48.b
Miſſa pro defunctis quibus rebus careat. 1
Miſſa pro defunctis Cardinal. vel epiſc. 49.a 49.b
Miſſam celebrare quotidie an ſit bonũ. 49.b
Miſſam non debet celebrare ſacerdos in die veneris ſanctæ. 49.a
Miſſa mali ſacerdotis an valeat, ſicut boni. 49.b
Miſſa priuata, & ſolemnis quomodo celebranda. 50a
Miſſæ celebratione quomodo ſacerdos poſſit ſatisfacere pro uno, uel pro pluribus 50.a
Miſſæ quot ad minus debent intereſſe. 50.b
Miſſæ caſus. 50.b.51.a.52.53.54.
Miſſis defunctorum cor non adhibeatur thus. 68.b
Miſſæ utilitas, & virtus. 44.b
Miſſam deuote audiens mulier pręgnans, ſi illa die parturierit, ſine magno labore, & periculo pariet. 45.a
Miſſa una plus ualet in uita, quàm mille in morte. 45.a
Miſſæ celebratio tantum valet, quantum mors Chriſti. 45.a
Miſſam deuote audiens illa die ſubitanea, uel mala morte non morietur. 45.a
Miſſę ſingula, quæ in ea aguntur. 10.b
Miſſa de feſto duplici, ſemiduplici, ſimplici, deque feria, & uigilia. 19.b
Miſſæ votiuę quando ſint dicendæ. 10.a
Miſſæ confeſſio. 20.a
Miſſa, qua hora ſit celebranda. 47.a
Miſſę in domibus priuatis non ſunt celebrandæ & miſſæ in diebus feſtis dici non debent. 47.b
Miſſæ in natiuitate domini tres quid ſignificent. 47.b
Miſſæ auditio multa bona confert. 47.b
Miſſa quid, & miſſa Ieſus Chriſtus inſtituit: & quis prius eam poſt dominum celebrauit. 6.b

Miſſę effectus & miſſa unde dicitur. 47.a
Miſſę partes. 47.a
Miſſę preparatio. 25.a
Miſſę finis, & benedictio. 25.a
Miſſa quid. 18.b

N

Niger color quid ſignificet. 19.a

O

Oblatio pro defunctis quare. 34.b
Offertorium quando dicendum. 21.b
Offertorium vnde dictum. 34.a
Officia eccleſiaſtica quantam in ſe ſuauitatem habeant. 1.a
Officia diuina tam diurna quàm nocturna quæ ſignificent. 54.b
Officio, uel horis canonicis. cur B. Virgo ſit laudanda. 55.a
Officium diuinum à Beato Hieronymo ordinatum. 55.b
Officium Gregorianum, & Ambroſianum, circa quæ narratur quid miraculum. 35.b
Officij diuini multa ſignificata, multaq; ſcitu digna, & horæ omnes ſingulatim declarantur. 56.57.58.59.60
Officium primæ horæ canonicæ quid. 60.a
Officium veſpertinum quid. 60.b
Officium mortuorum cur careat ſecundis veſperis, & Gloria patri. 61.a
Officium cúpletorij, quid eiuſq; expoſitio. 61 a
Officium quomodo in choro ſit dicendum. 61.b
Officium priuatè quo tempore ſit dicendú. 62.a
Officij diuini caſus euenientes, & dubitationes. 62.63
Officium Maioris Hebdomadæ, eiuſq; notatu digna. 64.b.65
Officium paſcatis, multaque ſcitu digna. 66.67.
Orationis Domínicæ expoſitio. 41.a
Orationes miſſæ quomodo dicendæ. 20.b 21.a
Orationis omnes non exaudiuntur à Chriſto. 27.a
Oratio noſtra debet à Deo incipere. 29.a
Oratio habenda eſt paucis uerbis. 29.a
Oratio Græcorum breuis, & frequens. 29.a
Oratio unde dicatur. 29.b
Orationes cur collectę dicantur 29.b
Oſanna in miſſa quid ſignif. 35.b
Oſtiarius quid. 14.a
Oua quid ſignificent in eccleſia. 5.a

P

Pallium quid. 18.b
Paradiſus ad quid pingat in eccleſia. 4 b
Paſcatis officium. 66.67
Paſcha unde dicantur, & cur græca ſit uox. 67.a
Pater noſter miſſæ. 23.b
Patenæ abſconſio in miſſa quid. & patenæ alia notanda. 41.b
Planeta quid. 17.b
Pſalmiſta quid 14.a
Pax uobis cur dicantur in miſſa, & in miſſa pro defunctis non detur. 43.a
Pax uobis in miſſa quid ſignif. 28.b
Paſſiones recitandæ in maiori hebdomada, quomodo ſint recitandæ: & circa eas quædam notatu digna. 64.a
Picturæ, & alia ornamenta eccleſiæ quid ſint. 4.a
Poſtcommunio quid ſignificet. 44.a
Præfatio miſſæ. 22.a
Præfationis miſſæ notanda. 35.b
Præparatio miſſæ. 25.a
Presbyter qui dicatur. 15.b
Proceſſio unde ortum habuerit. 26.a
Proceſſio dum fit, quid notet campanæ pulſatio. 26.a
Proceſſiones quatuor ſolennes. 26.a
Purificatio in miſſa. 24.b

R

Rationale unde dicatur. 1.b
Religio vnde dicatur. 13.a
Reliquiæ ſanctorum ubi neceſſariæ, & ubi, & quomodo condantur. 10.b
Rogationes ante diem Aſcenſionis declarantur, earumque proceſſio declaratur: & Letania à quo inſtituta fuerit. 67.b
Rubeus color quid ſignificet. 19.a

Sacer-

S

Sacerdotes mediatores inter Deum, & homines. 16.b
Sacerdotum indumenta, & epiſcop. aliorumque eccl. 16.b
Sacerdotes, & prælati virtutibus debent eminere. 1.b
Sacerdotibus imperitis non eſt detrahendum. 1.b
Sacerdos quid, & unde initium. 15.b
Sacerdos in miſſa cur quinque uicibus ſe vertat ad populum. 28.b
Sacerdotis in miſſa mutatio. 31.b
Sacrificium antiquitus quibus vaſis fiebat. 5.b
Salutatio in miſſa ad Populum quid. 28.a
Amen quid ſignificet. 28.b
Sandalia quid. 17.b
Sanctus in miſſa notanda. 55.b
Secretæ poſt conſecrationem. 23.b
Sequentia miſſa quid notet. 31.a
Statio quid ſignif. & vnde dicatur. 69.b
Stola quid. 17.b
Subdiaconus quid. 15.a
Succinctorium quid. 17.a
Sudarium quid. 18.b
Suffragia facta pro mortuis quid proſint, & an mortui ſciant ſuffrāgia, quæ pro eis fiunt. 67.b
Superpellicium. 17.a
Symbolum Apoſtolorum quando, & quomodo dici debeat. 32.b
Symbolum triplex, & vnde dicatur. 33.a

T

Tractus in miſſa quid ſignif. 31.a
Tubarum uſus olim fuit loco campanarum. 6.a
Tunica quid. 18.a
Turificatio in miſſa, 27.a
Thus cor miſſis defunctorum non adhibeatur, ſed exequijs eorundē crcmetur. 68.a b.69.a

V

Veſtes ſacræ, & epiſcopales. 16.b
Violaceus color quid ſignificet. 19.a
Viridis color quid ſignificet. 19.b

FINIS.

INDEX QVARTAE PARTIS SACERDOTALIS.

A

ABGARI epiſtola ad Ieſum Chriſtum. 7.b

Alphabeti hebraici interpretatio. 23.a

C

CIrcunciſio Chriſti ubi manſerit, & mẽbrana eius. 3.b

Claui crucis Chriſti quàm longi erant. 3.a

Clauis quatuor fuit crucifixus Chriſtus. 3.b

Chriſti uerba ad B. Virginem de ſancta Trinitate. 3.a

D

DEus propter tria peccata irritari, & propter tria bona placari poteſt. 1.a

Diſcipulorum ſeptuaginta duorum nomina 6.a.7.

E

EPiſtola Abgari Regis ad Ieſum Chriſtum. 7.b

Epiſtola Pilati ad Tiberium Imp. de Chriſto. 8.a

Exempla mala dantes proximo quàm ſint miſeri. 2.b

Exempla bonæ uitæ clericorum. 2.b

H

HOmo quid cogitare debeat timens peccatum 1.b

Homo quid cogitare debeat contra uitia. 1.a

I

INferni pœnæ. 4.b.5.b

O

ORatio Diui Auguſtini pulcherrima. 22.b

P

POena impiorum in mortis articulo. 4.a

Pœnæ inferni. 4.b

Paradiſi felicitas. 4.a

Pilati epiſtola ad Tiberium Imp. de Chriſto. 8 a.b

Pilati Epiſtula ad Tiberium de Chriſto poſt mortem eius. 8.b

Plaga Dei propter tria peccata. 1.a

Pſalmorum ſeptem pœnit. expoſitio 9.b.10.

Pueri corpus quadraginta diebus, fæmina uero octuaginta animatur. & uaria opinio. 9.a

Puerorum conceptio ſecundum ſtellarum uirtutem. 9.b

S

SAcerdotis dignitas quanta ſit 8.b

Septem Pſalmorum pænitentialium expoſitio. 9.b

FINIS.

Notandum de indice.

Indicis huius, amice Lector, ſi uſum requiris utiliſſimum, & commodiſſimum, Primum inuenies ſignata folia: folio uero inuento, animaduertes hæc duo Alphabetica elementa: A. B. in indice poſita A, enim primam, B, autem ſequentem ſiue ſecundam pagellæ faciem indicabunt.

THESAVRVS SACERDOTALIS LOCVPLETISSIMVS,

Siue nouum Sacerdotale.

PRIMA PARS.

De Baptiſmi neceſsitate per Ioannem Cap. 4.

NISI quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritus ſancto, nō poteſt intrare in Regnum Dei. Io. 4. & de conſecratione. diſt.4. Filius Dei. Sicut dicit Guido de Baſ. de conſecratio. diſt.4. c. placuit. poſt Auguſt. Corpus non fecit animam peccatricē; ſed peccatrix anima corruptibilem carnem fecit. Hoc autem eſt peccatum originale; quod quidem animę imputatur, cum quędam digna retributione innaſcatur animæ. Quoniam igitur ab hoc peccato non potuimus perfectè liberari, niſi per baptiſmum, in quo anima noſtra quodammodo renaſcitur ſpiritualiter, & quæ natura fuit filia iræ Dei, fit filia adoptionis, ideo Saluator veniens in mundum, proclamans neceſſitatē huius Sacramenti Baptiſmi dixit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua (Glo. ſcilicet exterius abluendo corpus, & interius Spiritu ſancto mundando animam) non poteſt intrare, &c. Ex quo patet neceſſitas huius Sacramenti. Et quia Baptiſmus eſt ianua omnium Sacramentorum, ideo ab ipſo in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti incipiemus.

DE MODO BAPTIZANDI

Incipit ordo ad faciendum Baptiſmum ſecūdum Eccleſiam Romanam

C*Vm uenerit infans ante ianuas Eccleſiæ, Sacerdos interroget de nomine infantis: et faciat eum tenere ſuper brachio dextro, & dicat:*

Ioannes, (vel Petre, vel Maria,) quid petis ab Eccleſia Dei.

℟. *Patrinus.* Fidem. *Sacerdos:* Fides quid tibi præſtat? ℟. *Patrinus:* vitam æternam. *Et Sacerdos dicat:*

Hæc eſt vita æterna; Diliges dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota mente tua; & proximū tuum ſicut teipſum. Hoc eſt primum, & maximum mandatum.

Et dicat hoc tribus vicibus, & poſtea inſuflet ter in faciem eius, & dicat:

Exi ab eo (vel ab ea) immunde ſpiritus, & da locum Spiritui ſancto Paraclito.

Et idem dicat tribus vicibus. Deinde faciat crucem in fronte, & in pectore infantis, nominando dicat:

N. Accipe ſignaculum † Dei patris omnipotentis, tam in fronte, quam in corde, vt præcepta mandatorum eius valeas adimplere.

Tunc exhalet calido flatu ter in faciem eius, & dicat:

Inſufflo te Cathecumine denuo in virtute Spiritus ſancti: vt quicquid in te vitij malorum & Spirituum inuaſione ſit, per huius exorciſmi miſterium gratiæ ſit tibi ipſa virtus purgatio.

ORATIO.

PRECES noſtras, quæſumus domine clementer exaudi: & electum tuum. N. crucis dominicæ, cuius impreſſione eum vel eam ſignamus, † virtute cuſtodi: vt magnitudinis gloriæ rudimenta ſeruans, per cuſtodiam mandatorum tuorum ad regenerationis gloriam peruenire mereatur, per Chriſtum dominum noſtrum.

Tunc accipiat ſal, & ponat in ore infantis, dicens inuocato nomine eius:

N. Accipe ſal ſapientiæ, quod propitietur tibi in vitam æternam. ℟. Amen.

Oratio poſt datum ſal.

DEVS patrum noſtrorum: Deus vniuerſæ conditor veritatis, te ſupplices exoramus, vt hunc famulum tuum. N. reſpicere digneris propitius, vt hoc primum pabulum ſalis guſtantem, non diutius eſurire permittas, quo minus cibo expleatur cœleſti: quatenus ſit ſemper, domine, ſpiritu feruens, ſpe gaudens, & tuo nomini ſemper ſeruiens, & perduc eum ad nouę regenerationis lauacrum, vt cum fidelibus tuis promiſſionum tuarum æterna præmia conſequi mereatur, per Chriſtum dominum noſtrum. ℟. Amen.

Deinde dicat Euangelium.

Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo.

Sequentia ſancti Euangelij ſecundum Matthęum. ℟. Gloria tibi domine. *Matt. 19.*

IN illo tempore, adducti ſunt paruuli ad Ieſum, vt manus eis imponeret, & oraret Diſcipuli autem increpabant eum; Ieſus vero ait: Sinite paruulos, & nolite eos prohibere venire ad me, taliũ eſt enim regnũ cęlorum. Et cum hoc dixiſſet impoſuit eis manus, & abijt inde.

Tunc introducat infantem in Eccleſiam, & dicat:

Petre; (vel Maria) intra in conſpectum domini per manum ſacerdotis, vt habeas vitam æternam. ℟. Amen. Et dicat, Pater noſter, & Credo in Deum.

Et ponat infantẽ in pauimento, & dicto, Credo, & Pater noſter, tunc tangat aures, & nares eius cum ſputo dicens.

Effeta, quod eſt adaperire aures, & nares in odorem ſuauitatis. tu autem effugare diabole, appropinquabit enim iudicium Dei.

Et

Et dicat inuocato nomine eius.

N. Abrenuncias Satanæ. ℟. *Patrinus.* Abrenuncio. *Sacerdos*: Et omnibus operibus eius. *Patrinus*, Abrenuncio. *Sacerdos*: Et omnibus pompis eius. ℟. *Patrinus*: Abrenuncio.

Deinde tãgat ei pectus, & interſcapulas de oleo ſancto, faciendo Crucem † cum pollice, & dicat ad eum:

Ego te linio pectus, & ſcapulas oleo ſalutis in Christo Ieſu domino noſtro, vt habeas vitam æternam.

Et veniens ſupra fontem Sacerdos interroget infantem ita dicens: Quo nomine uocaris? ℟. *Patrinus*: N. *Interroget item Sacerdos.*

Credis in Deum Patrem omnipotentem Creatorem cœli & terræ? ℟. *Patrinus*: Credo. *Sacerdos*: Credis in Ieſum Chriſtum filium eius, unicum, dominum noſtrum, natum, & paſſum?

N. *Patrinus*. Credo. *Sacardos*: Credis in Spiritum ſanctum: ſanctam eccleſiam catholicam; ſanctorum Communionem, & remiſſionem peccatorum. Carnis reſurrectionem. & uitam æternam? ℟. *Patrinus*: Credo.

Deinde dicat ei: Petre (uel Maria) uis ne baptizari? ℟. *Patrinus*: Volo.

Deinde baptizet Sacerdos infantem ſub trina immerſione ſanctam Trinitatem ſemel inuocans, & dicens.

Ego te baptizo in nomine Patris, *& mergat ſemel*, & Filij, *& mergat iterum*. & Spiritus ſancti, *& mergat tertio.*

Vt autem ſurrexit à fonte faciat preſbiter Signum Crucis † de chriſmate cum pollice in vertice eius dicens hanc Orationem.

Deus omnipotens, Pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te regenerauit ex aqua, & Spiritu ſancto, quique dedit tibi remiſſionem omnium peccatorum, ipſe te liniat oleo ſalutis in uitam æternam. Amen.

Deinde Sacerdos accipiat linteum, & ponat in capite infanti, & dicat hanc orationem.

Accipe ueſtem candidam, & immaculatam, quam perferas coram domino noſtro Ieſu Chriſto, ut habeas uitam æternam. Amen.

Deinde Sacerdos accipiat candelam accenſam, & det illi, dicens.

Accipe lampadem ardentem irrepræhenſibilem. Cuſtodi Baptiſmum tuum, ſerua Dei mandata, ut cum dominus uenerit ad nuptias, poſſis occurrere ei una cum omnibus ſanctis eius in aula cœleſti, habeaſque uitam æternam, & uiuas in ſæcula ſæculorum.

Deinde dicat Euangelium ſecundum Matthæum. 28.

In illo tempore, Dixit Ieſus Diſcipulis ſuis, Data eſt mihi omnis poteſtas in cęlo, & in terra, euntes ergo docete oẽs gentes baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare quecunq; mãdauit uobis. Et ecce ego uobiſcum ſum uſque ad conſummationẽ ſæculi.

Benedictio ſalis.

Exorcizo te Creatura ſalis per Deũ uiuum, † per Deum uerum, per Deum † ſanctum, per Deum, † qui te per Eliſeum Prophetam in aquam mitti iuſſit, ut ſanaretur ſterilitas aquæ, ut

efficiaris ſal exorcizatum in ſalutem credentium, vt ſis omnibus te ſumentibus ſanitas animæ, & corporis; & effugiat, atq; diſcedat ab eo loco, in quo aſperſum fueris, omnis fant aſia, & nequitia, vel verſutia diabolicæ fraudis: omniſque ſpiritus immundus adiuratus, per eum, qui venturus eſt iudicare viuos, & mortuos, & ſæculum per ignem. ℟. Amen. Oratio.

Oremus

IMmēſam clemētiam tuam omnipotens æterne Deus humiliter imploramus, vt hanc creaturam ſalis, quam in vſu generis humani tribuiſti, benedicere, & ſanctificare digneris †, vt ſit omnibus ſumentibus ſanitas animæ, & corporis: vt quicquid ex eo tactum, vel aſperſum fuerit, careat omni immunditia, omnique impugnatione ſpiritualis nequitiæ: Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum.

ORdo ad recipiendum, & reconciliandum Apoſtatam à fide.

Sacerdos ſtans ante fores Eccleſiæ, coram quo genufleſtit reconciliādus: quem Sacerdos interroget de fide dicens.

1 Credis duodecim articulos fidei? *ille reſpondet,* ℟. Credo.

2 Credis in Deum patrem omnipotentem, Creatorem Cæli, & Terræ? ℟. Credo.

3 Credis & in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, dominum noſtrum? ℟. Credo.

4 Credis quòd conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine? ℟. Credo.

5 Credis, quod paſſus eſt ſub Pontio Pilato, Crucifixus, mortuus, & ſepultus? ℟. Credo.

6 Credis, quòd deſcendit ad inferos? ℟. Credo.

7 Credis, quòd tertia die reſurrexit à mortuis? ℟. Credo.

8 Credis, quòd aſcendit ad cælos, & ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis? ℟. Credo.

9 Credis, quòd uenturus eſt iudicare uiuos, & mortuos? ℟. Credo.

10 Credis in Spiritum ſanctum. ℟. Credo.

11 Credis ſanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum Communionem? ℟. Credo.

12 Credis remiſſionem omniū peccatorum carnis reſurrectionem, & vitam æternam? ℟. Credo.

Deinde Sacerdos ſtans ſuper illum genuflexum dicit abſolutè incipiens.

EXorcizo te immunde ſpiritus per Deum Patrem omnipotentē. & per Ieſum Chriſtum filium eius: & per Spiritum ſanctum, ut recedas ab hoc famulo Dei: quem Deus, & dominus noſter ab erroribus, & deceptionibus tuis liberare: & ad Eccleſiam ſanctam matrem Catholicā, atque Apoſtolicam reuocare dignatur. Ipſe tibi imperat, maledicte damnate, qui pro ſalute hominis paſſus, mortuus, & ſepultus eſt, te, & omnes uires tuas ſuperauit, atque reſurgens cœlos aſcendit. Inde uenturus eſt iudicare uiuos, & mortuos, & ſæculum per ignem.

Tunc ſignat eum cum pollice dextræ manus in fronte, ſigno crucis dicēs:

Accipe ſignum Crucis Chriſti, at-

que Chriſtianitatis: quod prius acceptum non cuſtodiſti, ſed malè deceptus abnegaſti.

Deinde ſurgit ille; & Sacerdos ſiniſtra ſua illum apprehendit per manum dextram dicens.

INgredere in Eccleſiam Dei: in qua incautè oberraſſe ac euaſiſſe te laqueos mortis agnoſce, horreſce idola, reſpue omnem prauitatem: ſiue ſuperſtitionem hæreticam, vel Gentilem, aut Iudaicam. Cole Deum omnipotentem, & Ieſum Chriſtum filiũ eius, & Spiritum ſanctum: vnum viuum, & verum Deum, ſanctam & indiuiduam Trinitatem.

Tum introducit illũ in Eccleſiã per manum, et eum apprehendit uſque ad altare maius: Corã quo in infimo gradu genuflectit, Sacerdos vero aſcendit ac mediũ altaris & ſtans uerſus illum dicit abſolutè.

OMnipotens ſempiterne Deus, hanc ouem tuam de faucibus Lupi tua virtute ſubtractam, paterna recipe pietate, & gregi tuo reforma pia benignitate, ne de familiæ tuę damno inimicus exultet: ſed de conuerſione, & liberatione eius eccleſia tua, vt pia mater de filio reperto gratuletur. Per Chriſtum dominum noſtrum.

℞. Amen, *Oremus.*

DEVS, qui hominem ad imaginem tuam conditũ miſericorditer reparas, quẽ miſerabiliter creaſti, reſpice propitius ſup hũc famulũ tuũ: vt quod huius ignorantiæ neceſſitate, hoſtili, & diabolica fraude ſurreptum eſt: altaribus ſacris recepta veritatis tuæ cõmunione reddatur, Per Chriſtũ dominum noſtrum. ℞. Amen.

Deinde ſedeat ibidem Sacerdos: & interroget illum iterum de fide catholica dicens:

CRedis in Deum patrem omnipotentem Creatorem cœli, & terræ? ℞. Credo.

Credis in Ieſum Chriſtum eius filium vnicum dominum noſtrum, natum, & paſſum? ℞. Credo.

Credis in Spiritum ſanctum, ſanctam eccleſiam catholicam, ſanctorũ communionem; Remiſſionem peccatorum: carnis reſurrectionem, & vitã æternam poſt mortem. ℞. Credo.

Poſtea Sacerdos interroget:

HOmo abrenuncias Sathanæ, & Angelis eius? *Reſpondet:* Abrenuncio.

Abrenuncias etiam omni ſectæ gẽtilitatis vel hæreticæ prauitatis, ſiue Iudaicę ſuperſtitionis? ℞. Abrenuncio.

Vis eſſe, & viuere in vnitate ſanctæ fidei catholicæ? ℞. Volo.

Tunc Sacerdos ſurgit, & recõciliatus accedit ad pedes eius coram eo genuflectens. Sacerdos uerò imponit manũ dextrã ſup caput illius dicẽs.

Oremus.

DOmine Deus omnipotens, Pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui dignatus es hunc famulũ tuũ ab errore gentilitatis, vel mendacio hæreticæ prauitatis, ſiue Iudaicæ ſuperſtitionis, clemẽter eruere, & ad Eccleſiã tuã ſanctã reuocare, tu domine emitte in eũ Spiritũ ſanctum Paraclitum de cælis, ſpiritum ſapientiæ, & intellectus, ſpiritum conſilij, & fortitudinis, ſpiritum ſcientiæ, & pietatis. Adimple

cum lumine ſplendoris tui, & in nomine eiuſdem domini noſtri Ieſu Chriſti ſignetur ſigno Crucis† in vitam æternam. Amen.

OFFICIUM benedictionis nuptiarum ſecundum formam Romanę Eccleſiæ, hoc ordine. In die deſponſationis alicuius mulieris, venientes ad eccleſiam, ſponſus & ſponſa cū parentibus, conſanguineis & amicis, procedant ad altare; vbi Sacerdos ſit præparatus, ſaltem cū ſuperpellicio, et ſtola: qui ſtans uerſis renibus ad altare & vultu ad ſponſos futuros, petit primū ſecundū formam ſacri Cōcilij, An ſit aliquod impedimentum inter eos, quod præſens coniugium impediret, & reſponſo, quod non: Sacerdos interrogato nomine vtriuſque dicit ſponſo.

DOmine. N. placet vobit accipere dominam. N. hic præſentem in veſtram legitimam ſponſam per verba de præſenti, ſicut præcipit ſancta Romana, & apoſtolica eccleſia?

Quo reſpondente: Placet domine. *Sacerdos dicat ſponſæ:* Domina. N. placet vobis accipere dominū. N. hic præſentem in veſtrum legitimum ſpōſum per verba de præſenti; ſicut præcipit ſancta Romana & apoſtolica eccleſia? *Qua reſpondente*: Placet domine. *Sacerdotes ponat manum dextrā ſponſę ſuper manum dexteram ſponſi: & ſuperponat ſtolam in modum crucis ſuper complicatas manus dexteras vtriuſque, & dicat.*

ET ego auctoritate ſanctæ eccleſiæ Dei qua fungor, coniungo vos matrimonialiter. *& manu faciēs ſignū crucis ſuper vrumque dicat*: In nomine Patris †, & Filij† & Spiritus † ſancti. ℞. Amen.

Poſtea aſpergens ſuper eos aquam benedictam dicat:

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.

℞. Qui fecit cœlum, & terram.

℣. Oſtende nobis domine miſericordiam tuam.

℞. Et ſalutare tuum da nobis.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℞. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum,

℞. Et cum ſpiritu tuo. *Oratio.*

Benedictio Annuli.

BEnedic domine annulū hunc quē in tuo nomine benedicimus: vt quæ eum portauerit in tua pace conſiſtat, & in tua voluntate permaneat: & in amore tuo viuat & ſeneſcat: & multiplicetur in longitudine dierum, per Chriſtum dominum noſtrum.

Alia Oratio.

CReator, & conſeruator humani generis: dator gratiæ ſpiritualis æternę Deus: tu domine mittere digneris Spiritum ſanctum paraclitum ſuper hūc † annulum: vt quæ illum geſtauerit ſit armata uirtute cœleſtis defenſionis: & proficiat illi ad æternam ſalutem, per chriſtum dominum noſtrum.

Finita oratione aſpergat Sacerdos annulū aqua benedicta: Poſtea ſpōſus accipiens annulum de manu Sacerdotis & ponit ipſum in quarto digito manus dextræ ſponſæ dicens:

IN nomine Patris, & Filij, & ſpiritus ſancti. Amen.

Quo dicto Sacerdos legat infraſcriptas Orationes: *Antiph.*

Manda

MAnda Deus virtuti tuæ: Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis à templo tuo, quod eſt in Hieruſalem: tibi offerent reges munera. Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum: vt excludant eos, qui probati ſunt argento.

℣. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto.

℟. Sicut erat in principio & nunc, & ſemper, &c. Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon.

℣. Pater noſter. &c. Et ne nos inducas in tentationem.

℟. Sed libera nos à malo.

℣. Saluum fac ſeruum, & ancillam tuam.

℟. Deus meus ſperantes in te.

℣. Mitte eis domine auxilium tuum de ſancto.

℟. Et de Syon tuere eos.

℣. O domine ſaluos fac eos.

℟. Et bene proſperare in omnibus operibus ſuis.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. *Oremus.*

Deus Abraham: Deus Iſaac; & Deus Iacob; ipſe vos coniungat; impleatque benedictionem ſuam in vobis. Per Chriſtum dominum noſtrũ.

Alia Oremus.

BEnedicat vos dominus: & cuſtodiat vos Ieſus Chriſtus: oſtendatque faciem ſuam in vobis, & miſereatur veſtri: conuertat dominus vultum ſuum ad vos: & det vobis pacem: impleatque vos Chriſtus omni benedictione † cœleſti in remiſſionem peccatorum; vt habeatis vitam æternam. Amen. *Alia Oremus.*

REſpice domine de cœlo ſancto tuo ſuper hãc coniunctionem: vt ſicut miſiſti ſanctum Angelum tuũ Raphaelem Thobiæ, & Sarræ filię Raguelis: ita digneris domine mittere benedictionem tuam ſuper adoleſcẽtes iſtos: vt in tua voluntate permaneant: & in amore tuo viuant & ſeneſcant, & multiplicentur in longitudinem dierum, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum. &c.

Propitiare domine ſupplicationib. noſtris: & inſtitutis tuis, quibus propagationẽ humani generis ordinaſti benignus aſſiſte: vt quod te auctore agitur: te auxiliante ſeruetur. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum: qui tecum viuit, & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus. Per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

℣. Dominus vobiſcum.

℣. Et cum ſpiritu tuo.

℣. Surſum corda.

℟. Habemus ad dominum.

℣. Gratias agamus domino Deo noſtro.

℟. Dignum & iuſtum eſt.

Præfatio.

VEre dignum & iuſtum eſt, ęquũ, & ſalutare, nos tibi ſemper, & vbiq; gratias agere, domine ſancte pater omnipotens æternæ Deus, qui poteſtate virtutis tuę de nihilo cuncta feciſti: qui diſpoſitis vniuerſitatis exordijs homini ad imaginem Dei facto: ideo inſeparabile mulieris auxilium condidiſti: vt fœmineo corpore de virili dares carne principium: Docens, quod ex vno placuiſſet inſtitui: nunquam

quam liceret diſiungi. Deus qui tam excellenti miſterio coniugalem copulam conſecraſti: ut Chriſti, & eccleſiæ ſacramentum præſignares in fœdere nuptiarum: Deus, per quem mulier iungitur uiro: & ſocietas principaliter ordinata: ea benedictione † donetur: quæ nec ſolam per originalis peccati pœnam: nec per diluuij eſt ablata ſententiam.

Super fœminam.

RESpicie propitius ſuper hanc famulam tuam, quæ maritali iungenda conſortio: tua ſe expetit protectione muniri, ſit in ea iugũ dilectionis & pacis: fidelis & caſta nubat in Chriſto: imitatrixque ſanctarum permaneat fœminarum. Sit amabilis, ut Rachel uiro: ſapiens, vt Rebecca: longæua & fidelis, ut Sarra. nihil in ea ex actib. ſuis ille auctor preuaricationis uſurpet; nexa fidei, mandatiſque uiri permaneat uni thoro iuncta, cõtactus illicitos fugiat, muniat infirmitatem ſua robore diſciplinæ. Sit uerecundia grauis, pudore uenerabilis, doctrinis cœleſtibus erudita. Sit fœcunda in ſobole, ſit probata & innocens, & ad beatorum requiem, atque ad cœleſtia regna perueniat.

Super vtroſque.

ET uideant ambo filios filiorũ ſuorum, uſque ad tertiam, & quartã progeniem, & ad optatam perueniant ſenectutem. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, filium tuum, qui tecum uiuit, & regnat, &c.

Poſtea Sacerdos aſpergat illos aqua benedicta, & dicat.

℣. Oſtende nobis domine miſericordiam tuam.

℟. Et ſalutare tuum da nobis.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te ueniat.

℣. Dominus uobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. *Oratio.*

Oremus.

DEVS qui corda fidelium ſancti ſpiritus illuſtratione docuiſti, da nobis in eodem ſpiritu recta ſapere, & de eius ſemper conſolatione gaudere. Per Chriſtum dominum noſtrum.

Poſtea dicatur Miſſa de ſponſo, & ſponſa, vt in miſſali.

ORdo ad introducendam mulierem in Eccleſiam poſt partum. Et in primis dicat Sacerdos.

In nomine Patris, † & filij, † & Spiritus ſancti †. Amen.

℣. Aſperges me domine Hiſſopo &c.

℣. Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis.

℟. Illuminet vultum ſuum ſuper nos, & miſereatur noſtri. Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon. Pater noſter, &c.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.

℟. Sed libera nos à malo.

Pſalmus.

CRedidi, propter ꝙ locutus ſum, ego autẽ humiliatus ſum nimis.

Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax.

Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi.

Calicem ſalutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.

Vota mea domino reddam coram omni populo eius, precioſa in conſpectu

ctu domini mors ſanctorum eius.

O domine, quia ego ſeruus tuus: ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupiſti domine vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis, & nomen domini inuocabo.

Vota mea domino reddam, in conſpectu omnis populi eius; in atrijs domus domini, in medio tui Hieruſalem.

LAudate dominum omnes gentes, Laudate eum omnes populi.

Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas domini manet in æternum.

AD te leuaui oculos meos, qui habitas in cęlis.

Ecce ſicut oculi ſeruorum, in manibus dominorum ſuorum.

Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri.

Miſerere noſtri domine, miſerere noſtri: quia multum repleti ſumus deſpectione.

Quia multum repleta eſt anima noſtra, opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis.

℣. Gloria Patri, & filio, &c.

℟. Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper &c.

Poſtea ſequitur Antiph.

Exaudi nos domine; quoniam benigna eſt miſericordia tua, & ſecundum multitudinem miſerationum tuarum reſpice nos domine.

℣. Ego dixi domine miſerere mei.

℟. Sana animam meam, quia peccaui tibi.

℣. Saluam fac ancillam tuam domine.

℟. Deus meus ſperantem in te.

℣. Mitte ei domine auxilium de ſancto.

℟. Et de Syon tuere eam.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te ueniat. Orat.

Oremus.

DEus qui per Moyſem famulum tuum Iſraeliticæ plebi mandaſti, vt mulier, quæ filium peperiſſet ab ingreſſu templi ſequeſtraretur; quæſumus, ut hanc famulam tuam. N. ab omni inquinamento peccati mundare digneris; quatenus mente, & corpore mũdata; ſinum matris eccleſiæ ſanctæ ualeat penetrare, & tibi pro ſuis delictis acceptabile munus offerre. Per Chriſtum dominum noſtrum.

Et poſtea faciat confeſſionem, & tunc mulier teneat lampadem in manibus ſuis.

IO mi confeſſo all'Omnipotẽte Iddio, & alla Beata ſempre uergine Maria, al Beato Michaele archãgelo, al Beato Giouanni Battiſta, alli ſanti Apoſtoli, Pietro, & Paolo, & à tutti li ſanti, & a te Padre, perche hò peccato molto con la cogitatione, con la parola, & cõ l'opere, di che dico mia colpa, mia colpa, & mia maſſima colpa. imperò priego la Beata, & ſempre glorioſa vergine Maria, & il Beato Michaele Archangelo, & il Beato Giouan Battiſta, & i ſancti Apoſtoli, Pietro, & Paolo, & tutti i ſanti, & uoi padre, che uogliate pregare per me il noſtro Signore Iddio.

Poſtea

Poſtea Sacerdos intrans in eccleſiam dicat.

Famula Dei N. ingredere in templum Dei,& adora filium beatæ Mariæ virginis:qui tibi tribuit fæcunditatis prolem.

Poſtea dicitur euangelium ſecundum Ioannem. Cap. 1.

INnitium Sancti euangelij ſecundum Ioannem. In principio erat verbum:& verbum erat apud Deum: & Deus erat verbum:hoc erat in principio apud Deum. omnia per ipſum facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt:in ipſo vita erat: & vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet: & tenebræ eam non comprehenderunt. Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes: hic venit in teſtimonium:vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Non erat ille lux: ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnẽ hominem veniẽtem in hunc mundũ. In mundo erat: & mundus per ipſum factus eſt:& mundus eum non cognouit. In propria venit: & ſui eum non receperunt. Quotquot autem receperũt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri,his, qui credunt in nomine eius,qui non ex ſanguinibus neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri,ſed ex Deo nati ſunt. Et VERBVM CARO factum eſt & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti a Patre plenum gratię, & veritatis. Oratio.

Oremus.

ABſolue quæſimus dñe delicta famulę tuæ. N. & a peccatorũ ſuorum nexibus quæ pro ſua fragilitate contraxit: tua benignitate liberetur. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus,per omnia ſæcula ſæculorum. Amen. Oremus.

COncede nos famulos tuos quæſumus dñe perpetua mentis, & corporis ſanitate gaudere, & glorioſa beatæ Mariæ ſemper virginis interceſſione, à præſenti liberari triſtitia, & æterna perfrui lætitia. Per Chriſtum dominum noſtrum.

Iſta forma abſolutionis abſtracta de formulario Domini Papæ, pro habentibus indulgentiam plenariam in mortis articulo. Primo dicat infirmus ſi poteſt: Confiteor Deo omnipotenti &c. ſi vero non poteſt, dicas alias loco eius. Poſtea confeſſor, cui fuit generaliter, vel ſpecialiter confeſſus: dicat, Miſereatur tui, &c. conſequenter ſubiungat, & dicat abſolutionem.

Abſolutio plenaria in mortis articulo.

AVctoritate Dei, & beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & domini Papæ. N. & ſanctæ Romanæ eccleſiæ tibi conceſſa, mihique in hac parte commiſſa,ego te abſoluo ab omni ſententia excommuuicationis maioris, vel minoris, ſi quam incurriſti, inquantum mihi committitur: & reſtituo te vnitati fidelium, & ſanctis ſacramentis eccleſiæ. Item eadem auctoritate abſoluo te ab omnibus peccatis tuis, contritis, confeſſis,& oblitis,& à trãſgreſſione regolæ, & ſtatutorum: inquantum claues ſanctæ eccleſiæ ſe extendunt: & abſoluo

ſoluo te ab omnibus pœnis tibi in purgatorio debitis propter culpas, & offenſas, quas contra Deum, animam tuam, & proximum tuum commiſiſti: & reſtituo te illi innocentiæ, in qua eras quando Baptizatus fuiſti, & hoc ſi de qua ægrotas infirmitate, morieris. Si vero iſta vice non morieris, reſeruo tibi plenariam indulgentiam, tibi conceſſam à Domino Papa, pro vltimo articulo mortis tuę: In nomine † Patris † & filij † & Spiritus ſancti. Amen.

Iſta eſt forma abſoluẽdi pro illis, qui habent indulgentiam eligendi ſibi ſemel tantũ confeſſorẽ: qui eos abſoluat ab omni caſu, etiã pertinẽte ad Papã.

DOminus noſter Ieſu Chriſtus te abſoluat: & ego auctoritate ipſius, & beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & ſummi Pontificis mihi commiſſa, tibi in hac vice conceſſa, abſoluo te ab omni vinculo excommunicationis maioris, vel minoris, vel ſententia ſuſpenſionis, & interdicti: & diſpenſo tecũ ſuper omni irregularitate, ſi illã incurriſti: & reſtituo te unioni, & participationi fidelium: necnon ſanctis ſacramentis eccleſiæ. Iterum abſoluo te ab omnibus peccatis tuis mihi confeſſis, contritis, & oblitis: cum circunſtantijs eorum: quomodocunque vel qualitercunque offendiſti Creatorem tuum, animam tuam, proximum tuum, & regulam tuam. In nomine † Patris † & filij † & Spiritus ſancti. Amen.

Item alia forma abſolutionis abſoluendi à minori excommunicatione.

ABſoluo te à vinculo excommunicationis huius, quã cõfeſſus es: & ab alia, ſi teneris, in quantũ poſſum, & debeo: & reſtituo te eccleſiaſticis ſacramentis. In nominę † Patris † & filij † & Spiritus ſancti. Amen.

ORDO AD COMMVNIcandum Infirmum.

Cum peruentum fuerit ad locum, vbi iacet infirmus, Sacerdos intrans domum dicat.

Pax huic domui. ℟. Et omnibus habitantibus in ea.

Deinde Sacerdos accedat ad ægrotum & in modum Crucis aſpergat eum aqua benedicta: deinde domum, dicendo: *Antiph.*

Aperges me domine hyſſopo, &c.

Pſal. Miſerere mei Deus &c.

℣. Gloria Patri, & Filio &c.

℟. Sicut erat in princip. &c.

Et repetiatur Antiph. Aſperges. Deinde infirmus immediate adoret, & deoſculetur Crucem: & Sacerdos dicat abſolutè hanc Orationem.

DOminus Ieſus Chriſtus, qui dixit diſcipulis ſuis. Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis, de quorum numero quàmuis indignos nos eſſe uoluit, ipſe te abſoluat per miniſterium noſtrumab omnibus peccatis tuis, quæcunque cogitatione, locutione, operatione negligenter egeſti, & à nexibuspeccatorũ abſolutum, perducere dignetur a d regna cœlorum; Qui cum patre & Spiritu ſancto viuit, & renat in ſæcula ſæculorum. ℟. Amen.

Poſtea Sacerdos eleuet corpus domini de calice: & infirmus adorans dicat.

Domine non ſum Dignus, vt intres

tres ſub tectum meum: ſed tantum dic verbũ & ſanabitur anima mea.

Deinde Sacerdos tradat infirmo Eucharistiam dicens.

ACcipe frater viaticum corporis domini noſtri Ieſu Chriſti: qui te cuſtodiat ab hoſte maligno, & perducat in vitam æternam. ℟. Amen.

Poſtea lauat ſibi digitos ſuper calicem cum vino puro, & aqua, & propinet infirmo, nihil dicens. Poſt communionem vero dicat Sacerdos.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. *Oratio.*

DOmine ſancte pater omnipotens, æterne Deus: te fideliter deprecamur: vt accipienti fratri noſtro ſacroſanctum corpus domini noſtri Ieſu Chriſti filij tui, tam corpori, quam animæ proſit ad remedium ſempiternum. Per Chriſtum dominum noſtrum. ℟. Amen.

His peractis reuertuntur ad eccleſiam dicendo Pſalmum, miſerere mei Deus: totum.

PRO COMMVNICANDIS

Epiſcopis & Sacerdotib. infirmis.

SI *Epiſcopus infirmatur, & vult corpus domini poſt ſuã confeſſionem ſumere: Sacerdos celebrans pro eo in camera miſſam dicat, vt aſſolet, & cõicet: ſed reſeruet particulam pro Epiſcopo. Et non totum ſanguinem ſumat, ſed meditatem, quia alia pars ſanguinis datur Epiſcopo poſt corpus domini. Sacerdotes infirmi debent illud ſumere, non vt cæteri ſaculares, ſed debent habere ſtolam a collo pendentem, & ſic communicare, & corpus Chriſti ſumere, & non aliter.*

Ordo ad vngendum infirmum. In primis accipiat Sacerdos oleũ ſanctũ: deinde ordinate procedat cum pſalmo, Miſerere mei. vt dictũ eſt ſupra in cõmunione: Cum autem peruentum fuerit ad locum, ubi iacet infirmus, Sacerdos intrans dicat:

℣. Pax huic domui.

℟. Et omnibus habitatibus in ea.

Deinde ſtans ante ægrotum dicat,

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.

℟. Qui fecit cœlum & terram.

℣. Dominus vobiſcum,

℟. Et cum ſpiritu tuo. *Oratio.*

Oremus.

INtroeat Domine Ieſu Chiſte domum hanc ſub nomine noſtræ humilitatis ingreſſu æterna fœlicitas: diuina proſperitas, ſerena lætitia: charitas fructuoſa: ſanitas ſempiterna: effugiat ex hoc loco acceſſus demonũ, adſint Angeli pacis: domumque hanc deſerat effugata diſcordia: magnifica domine ſuper nos nomen ſanctum tuum: & benedic† noſtræ conuerſationi: ſanctifica noſtræ humilitatis ingreſſum: qui ſanctus, & pius es, & permanes cum Patre & Spiritu ſancto in ſæcula ſæculorũ. ℟. Amen. *Oratio.*

ORremus, & deprecemur dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ: vt benedicendo benedicat † hoc tabernaculum, & omnes habitantes in eo: & det eis Angelum bonum cuſtodem, & faciat eos ſibi ſeruire ad cõſiderandum mirabilia de lege ſua: auertat ab eis omnes contrarias poteſtates:

tes : eripiat eos ab omni formidine & ab omni perturbatione, ac ſanos in hoc tabernaculo cuſtodire dignetur. Qui cū Patre & Spiritu ſancto uiuit, & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Deinde dicat hanc orationem.

EXaudi nos domine ſancte pater omnipotens ęterne Deus:& mittere digneris ſanctum Angelum tuū de cęlis, qui cuſtodiat, foueat, protegat, uiſitet atque defendat omnes habitantes in hoc tabernaculo. Per Chriſtum dominum noſtrum. ℞. Amen.

Deinde in modū crucis aſpergat ægrotum aqua benedicta, poſtea domū, dicēdo Antiph. Aſperges me domine hiſopo. Cum Miſerere, Gloria patri, ſicut erat &c. & repetitur antiphona. aſperges. vt ſupra. Deinde immediatè faciat ægrotus confeſſionem, & dicat: Confiteor Deo. &c. quo dicto omnes Sacerdotes aſtātes dicant legendo ſeptem Pſalmos Pęnitentiales, Dum autem Pſalmi dicuntur, vel cum dicti fuerint, Sacerdos intincto pollice in oleo ſancto dicat abſolutè.

IN nomine Patris,† & Filij,† & Spiritus † ſancti extinguatur in te omnis uirtus diaboli per impoſitionem manuum noſtrarum:imo per inuocationem omnium ſanctorum Angelorum, Archangelorum, Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martirū Confeſſorum, Virginum : atque omnium ſanctorum. Amen.

Quo dicto cum pollice faciat ſignū crucis de oleo ſancto in corpore ægri in ſeptem locis ſubſcriptis : ad vnamquamque crucem propriam orationem dicendo: Ad oculos.

PEr iſtam ſanctam vnctionem † & ſuā pijſſimam miſericordiam, parcat tibi dominus quicquid oculorum vitio deliquiſti. Amen. *Ad aures.*

Per iſtam ſanctam unctionem,† & ſuam pijſſimam miſericordiam parcat tibi dominus, quicquid aurium uitio deliquiſti. Amen. *Ad nares.*

Per iſtam ſanctam unctionem,† & ſuam pijſſimam miſericordiam parcat tibi dominus quicquid narium uitio deliquiſti. Amen. *Ad labia.*

Per iſtam ſanctam unctionem † & ſuam pijſſimam miſericordiam parcat tibi dominus quicquid linguæ uel oris uitio deliquiſti. Amen. *Ad manus.*

Per iſtam ſanctam unctionem † & ſuam pijſſimam miſericordiam parcat tibi dominus quicquid tactus uitio deliquiſti. Amen. *Ad pedes.*

Per iſtam ſanctam unctionem † & ſuam pijſſimam miſericordiam parcat tibi dominus quicquid inceſſus uitio deliquiſti, Amen. *Ad lumbos.*

Per iſtam ſanctam unctionem † & ſuam pijſſimam miſericordiam parcat tibi dominus quicquid lumborum uitio deliquiſti. Amen.

Quibus omnibus peractis: & à clericis Pſalmis & litanijs lectis; Sacerdos dicat.

KIrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon. Pater noſter. Et ne nos inducas. Sed libera nos a malo.

℣ Saluum fac ſeruum tuum.

℞. Deus meus ſperantem in te.

℣. Mitte ei dn̄e auxilium de ſancto.

℞. Et de Syon tuere eum.

℣. Eſto ei domine turris fortitudinis.

℞. A facie inimici.

℣. Nihil proficiat inimicus in eo.

Et

℟. Et filius iniquitatis non apponat n ocere ei.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te ueniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. *Oratio.*

Oremus.

DOmine Deus, qui per Apoſtolũ tuũ locutus es: infirmatur quis in vobis: inducat presbyteros eccleſiæ: & orent ſuper eum, vngentes eum oleo ſancto in nomine domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum: & alleuiabit eum dominus: & ſi in peccatis ſit: dimittentur ei. cura quæſumus redemptor noſter gratia Spiritus ſancti languores iſtius infirmi: & eius ſana vulnera: eiuſque dimitte peccata: atque dolores cunctos cordis, & corporis ab eo expelle: plenamque ei interius exteriuſque ſanitatem miſericorditer redde: vt ope miſericordiæ tuæ reſtitutus: ad priſtina reparetur officia. Qui cum Patre & Spiritu ſancto viuis & regnas in ſæcula ſæculorum. Amen.

Oratio.

REſpice quæſumus domine famulum tuum. N. fratrem noſtrum in infirmitate ſui corporis fatiſcẽtem: & animam refoue, quam creaſti: vt caſtigationibus emendatus ſe ſentiat tua medicina ſaluatum, Per Chriſtum dominum noſtrum. *Oratio.*

DOmine ſancte pater omnipotẽs, æterne Deus, qui benedictionis tuæ gratiam ægris infundendo corporibus, facturã tuam multiplici pietate cuſtodis: ad inuocationem tui nominis benignus aſſiſte: vt famulum tuum. N. ab ægritudine liberatum & ſanitati donatum, dextera tua erigas: virtute confirmes: poteſtate tuearis: atque eccleſiæ tuæ ſanctisque altarib. tuis cum omni deſiderata proſperitate reſtituas, Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen. *Oratio.*

DOminus Ieſus Chriſtus apud te ſit, vt defendat, intra te ſit, vt te reficiat. Circa te ſit, vt conſeruet: ante te ſit, vt te deducat: poſt te ſit, vt te cuſtodiat: ſuper te ſit, vt te benedicat, † qui in trinitate perfecta uiuit, & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Poſtea ſtuppa proijciatur in ignem. His omnibus peractis, reuertatur ad eccleſiam; & crux remaneat coram infirmo,

Ordo commendationis animę. & prius fiant letaniæ breues. & ſi eſt fæmina dicatur pro ea.

KIrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon.
Sancta Maria. Ora pro eo
Omnes ſancti Angeli, & Archangeli. ora pro eo.
Sancte Abraham. ora pro eo
Omnis chorus iuſtorum. orate pro eo
Sancte Ioannes Baptiſta. ora pro eo
Omnes ſancti Patriarchæ, & Prophetæ. orate pro eo
Sancte Petre. ora pro eo
Sancte Paule. ora pro eo
Sancte Andrea. ora pro eo
Sancte Bartholomæe. ora pro eo
Omnes ſancti Apoſt. & Euangeliſtæ. orate pro eo
Omnes S. Innocentes. orate pro eo
Sancte Stephane. ora pro eo
Sancte Laurenti. ora pro eo
Sancte Clemens. ora pro eo
Sancte Vincenti. ora pro eo

Omnes

Omnes ſancti Martires. orate pro eo
Sancte Siluester. ora pro eo
Sancte Auguſtine. ora pro eo
Sancte Nicolae. ora pro eo
Sancte Zenob. ora pro eo
Omnes S.Pontifices & Confeſſores. orate pro eo
Sancte Benedicte ora pro eo
Sancte Bernarde. ora pro eo
Sancte Franciſce. ora pro eo
Sancte Dominice. ora pro eo
Omnes ſancti Monachi & Eremitæ. orate pro eo
S.Maria Magdalena. ora pro eo
S.Lucia. ora pro eo
S. Catherina. ora pro eo
S.Reparata. ora pro eo
Omnes S.Virg.& Viduę.orate pro eo
Oẽs Sãcti & Sanctę Dei.orate pro eo
Propitius eſto. libera eum domine
Ab ira tua. libera eum domine
A mala morte. libera eum domine
A pœnis inferni. libera eum domine
A poteſtate diaboli. libera eũ domine
Ab omni malo. libera eum domine
Per mortem tuam. libera eũ domine
Per ſanctam reſurrectionem tuam. libera eum domine.
Per mortem & ſepulturam tuam. libera eum domine.
Per ſanctam Crucem tuam. libera eum domine.
Per admirabilem Aſcenſionem tuam. libera eum domine.
Per gratiam Spiritus ſancti Paracliti. libera eum domine.
In die iudicij. libera eum domine
Peccatores. te rogamus audi nos
Vt ei parcas. te rogamus audi nos
Vt ei indulgeas. te rogamus audi nos
Vt ad veram pœnitentiam nos perducere digneris. te rogamus audi nos.
Kirie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kirie eleiſon.

Deinde pro vicino morti: cum agone ſui exitus anima viſa fuerit anxiari, dicantur hæ orationes:

PRoficiſcere anima Chriſtiana de hoc mundo, in nomine Dei patris † omnipotentis, qui te creauit. In nomine Ieſu Chriſti, † filij Dei viui, qui pro te paſſus eſt. In nomine Spiritus † ſancti, qui in te † effuſus eſt. In nomine Angelorum & Archãgelorũ. In nomine Thronorũ & Dominationum. In nomine Principatuũ & Poteſtatum. In nomine Cherubin & Seraphin. In nomine Patriarcharũ & Prophetarum. In nomine ſanctorũ Apoſtolorum. In nomine ſanctorum Martirum & Confeſſorũ. In nomine ſanctorum Monachorum & Eremitarũ. In nomine Virginum & omnium ſanctorum, & ſanctarum Dei, hodie ſit in pace locus tuus, & habitatio tua in ſancta Syon. Per Chriſtum Dominũ noſtrum. Amen. *Oratio.*

DEvs miſericors: Deus Clemẽs: Deus, qui ſecundum multitudinem miſerationem tuarum peccata pœnitentium deles, & præteritorum criminum culpas venia remiſſionis euacuas, reſpice propitius ſuper hunc famulum tuum, N. & remiſſionem ſibi omnium peccatorum ſuorum tota cordis confeſſione poſcentem deprecatus exaudi. Renoua in eo pijſſime pater, quicquid terrena fragilitate corruptum, vel quicquid diabolica fraude violatum eſt, & vnitatis corporis eccleſiæ membrum redemptionis annecte. Miſerere domine gemituum;

miſe-

miſerere lachrimarum eius, non habentem fiduciam niſi in tua miſericordia: ad tuæ ſacramentum reconciliationis admitte. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen. *Oratio.*

COmmēdo te omnipotenti Deo chariſſime frater: & ei, cuius es creatura, committo: vt cum humanitatis debitum morte interueniente perſolueris: ad auctorem tuum, qui te de limo terrę formauerat, reuertaris. Egredienti itaque animæ tuæ de corpore, ſplendidus Angelorum cœtus occurrat. Iudex Apoſtolorum tibi ſenatus occurrat. Candidatorum te Martirum triumphator exercitus circundet. Iubilantium te Virginum chorus excipiat: & beatę quietis in ſinu Patriarcharum complexus aſtringat, mitis, atque feſtinus Chriſti Ieſu tibi conſpectus appareat: qui tibi aſſiſtens iugiter cęlo intereſſe decernat. Ignores omne quod horret in tenebris: quod ſtridet in flammis; quod cruciat in tormentis. Cedat tibi teterrimus Sathanas cum ſatellitibus ſuis, in aduentu tuo te comitantibus Angelis contremiſcat, atque in æternæ noctis Chaos immane diffugiat: Exurgat Deus & diſſipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum à facie eius. Sicut deficit fumus deficiant, ſicut fluit cera a facie ignis, ſic pereāt peccatores à facie Dei. & iuſti epulentur & exultent in conſpectu Dei. Confundantur igitur, & erubeſcant omnes tartareæ legiones, & miniſtri Sathanæ iter tuum impedire non audeant. liberet te a cruciatu Chriſtus, qui pro te crucifixus eſt. Conſtituat te Chriſti filius Dei viui intra paradiſi ſui ſemper amæna, & virentia, & inter oues ſuas te verus ille paſtor agnoſcat. Ille ab omnibus peccatis tuis te abſoluat, atque ad dextram ſuam in electorum ſuorum te ſorte conſtituat. Redemptorem tuum facie ad faciem videas, & præſens ſemper aſſiſtens manifeſtiſſimam beatis oculis aſpicias veritatem. Conſtitutus igitur inter agmina beatorum, contēplationis diuinæ dulcedine potiaris in ſæcula ſæculorum. Amen.

Alia Oratio.

SVſcipe Domine animam famuli tui in locum ſperandæ ſibi ſalutionis à miſericordia tua. ℞. Amen.

Libera domine animam famuli tui ex omnibus periculis infernorum, & de laqueis pęnarum, & ex omnibus tribulationibus. ℞. Amen.

Libera domine animam famuli tui, ſicut liberaſti Enoch, & Heliam de cōmuni morte mundi. ℞. Amen.

Libera domine animā famuli tui, ſicut liberaſti Noè de diluuio. ℞. amē.

Libera domine animam famuli tui, ſicut liberaſti Abrahā de manu Chaldeorum. ℞. Amen.

Libera domine animam famuli tui, ſicut liberaſti Iob de paſſionibus ſuis. ℞. Amen.

Libera domine animam famuli tui, ſicut liberaſti Iſaac de hoſtia & de manu patris ſui Abrahæ. ℞. Amen.

Libera domine animam famuli tui ſicut liberaſti Loth de Sodoma, & de flamma ignis. ℞. Amen.

Libera domine animam famuli tui ſicut liberaſti Moyſen de manu Pharaonis regis Ægiptiorum. ℞. Amen.

Libera domine animam famuli, ſicut

cut liberaſti Danielem de lacu leonum. ℣. Amen.

Libera domine animam famuli tui: ſicut liberaſti tres pueros de camino ignis ardentis: & de manu regis iniqui. ℟. Amen.

Libera domine animam famuli tui, ſicut liberaſti Suſannam de falſo crimine. ℟. Amen.

Libera domine animam famuli tui, ſicut liberaſti Dauid de manu regis, & Saul de manu Goliæ. ℟. Amen.

Libera domine animam famuli tui, ſicut liberaſti Petrum, & Paulum de carceribus. ℟. Amen.

ET ſicut beatiſſimam Theclam virginem, & martyrem de tribus tormentis atrociſſimis liberaſti, ſic liberare digneris animam huius famuli tui: & tecum facias in bonis congaudere cœleſtibus. Amen. *Alia Oratio.*

COmmendamus tibi domine animam famuli tui. N. præcamurque te domine Ieſu Chriſte Saluator mundi, vt propter quam ad terram miſericorditer deſcendiſti, Patriarcharum tuorum ſinibus inſinuare non renuas. Agnoſce domine creaturam tuam non ex dijs alienis creatam: ſed a te ſolo Deo viuo & uero: quia non eſt Deus alius præter te: & non eſt ſecundum opera tua. Lætifica domine animá eius in conſpectu tuo: & ne memineris iniquitatum eius antiquarum, & ebrietatum, quas ſuſcitauit furor, ſiue feruor mali deſiderij, licet enim peccauerit, tamen Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum non negauit: Sed credidit, & zelum Dei in ſe habuit: & Deum, qui fecit omnia, adorauit. ℟. Amen.

Alia Oratio.

DElicta iuuentutis, & ignorantias eius ne memineris quæſumus domine: ſed ſecundum magnam miſericordiam tuam memor eſto illius in gloria claritatis tuæ. Aperiantur cœli ei: colletentur illi Angeli: in regnum tuum domine ſeruum tuum ſuſcipe. Suſcipiat eum ſanctus Michael Archangelus Dei, qui militiæ cęleſtis meruit principatum. Veniant illi obuiam ſancti Angeli Dei: & perducant eum in ciuitatem cœleſtem Hieruſalem. Suſcipiat eum beatus Petrus Apoſtolus: cui à Deo claues regni cœleſtis traditæ ſunt. Adiuuet eum ſanctus Paulus: qui dignus fuit eſſe vas electionis. Intercedat pro eo ſanctus Ioannes electus Dei Apoſtolus, & Euangeliſta. Orent pro illo omnes ſancti Apoſtoli: quibus à domino data eſt poteſtas ligandi, atque ſoluendi. Intercedant pro eo, omnes ſancti & electi Dei, qui pro Chriſti nomine tormenta in hoc ſæculo ſuſtinuerunt: & vinculis carnis exutus, peruenire mereatur ad gloriam regni cęleſtis, præſtante domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre, & Spiritu ſancto viuit, & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Si anxiatur adhuc anima: dicantur hi Pſalmi ſequentes.

Pſalmus.

COnfitemini domino, quoniam bonus: quoniam in ſęculum miſericordia eius.

Dicat nunc Iſrael, quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Dicat nunc domus Aaron: quoniã in ſæculum miſericordia eius.

Dicant nunc qui timent dominum quoniá in ſęculum miſericordia eius.

De tribulatione inuocaui dominum,& exaudiuit me in latitudine dominus.

Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.

Dominus mihi adiutor: & ego deſpiciam inimicos meos.

Bonum eſt confidere in domino: quàm confidere in homine.

Bonum eſt ſperare in domino: quá ſperare in principibus.

Omnes gentes circundederunt me: & in nomine domini, quia vltus ſum in eos.

Circundantes circundederunt me: & in nomine domini, quoniam vltus ſum in eos.

Circundederunt me ſicut apes:& exarſerunt ſicut ignis in ſpinis: & in nomine domini quia vltus ſum in eos.

Impulſus euerſus ſum, vt caderem: & dominus ſuſcepit me.

Fortitudo mea & laus mea dominus:& factus eſt mihi in ſalutem.

Vox exultationis & ſalutis: in tabernaculis iuſtorum.

Dextera domini fecit virtutem:dextera domini exaltauit me.dextera domini fecit virtutem.

Non moriar,ſed viuam: & narrabo opera domini.

Caſtigans caſtigauit me dominus: & morti non tradidit me.

Aperite mihi portas iuſtitiæ;ingreſſus in eas confitebor domino. hæc porta domini,iuſti intrabunt in eam.

Confitebor tibi,quoniam exaudiſti me,& factus es mihi in ſalutem.

Lapidem quem reprobauerunt ædificantes,hic factus eſt in caput anguli.

A domino factum eſt iſtud: & eſt mirabile in oculis noſtris.

Hæc eſt dies,quam fecit dominus: exultemus,& lætemur in ea.

O domine ſaluum me fac,o domine bene proſperare,benedictus qui uenit in nomine domini.

Benediximus uobis de domo domini:Deus dominus & illuxit nobis.

Conſtituite diem ſolemnem in condenſis,vſque ad cornu altaris.

Deus meus es tu,& confitebor tibi:Deus meus es tu,exaltabo te.

Confitebor tibi, quoniam exaudiſti me:& factus es mihi in ſalutem.

Confitemini domino,quoniam bonus:quoniam in ſęculum miſericordia eius.

BEATI immaculati in via:qui ambulant in lege domini.

Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius:in toto corde requirunt eum.

Non enim qui operantur iniquitatem,in uiis eius ambulauerunt.

Tu mandaſti mandata tua:cuſtodiri nimis.

Vtinam dirigantur viæ meæ:ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.

Tunc non confundar:cum perſpexero in omnibus mandatis tuis.

Confitebor tibi in directione cordis:in eo quòd didici iudicia iuſtitiæ tuæ.

Iuſtificationes tuas cuſtodiam,non me derelinquas vſquequaque.

In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam?in cuſtodiendo ſermones tuos.

In toto corde meo exquiſiui te,ne repellas me à mandatis tuis.

In

In corde meo abſcondi eloquia tua vt non peccem tibi.

Benedictus es domine, doce me iuſtificationes tuas.

In labiis meis: pronunciaui omnia iudicia oris tui.

In uia teſtimoniorum tuorum delectatus ſum: ſicut in oĩbus diuitiis.

In mandatis tuis exercerbor, & conſiderabo vias tuas.

In iuſtificationibus tuis meditabor: non obliuiſcar ſermones tuos.

RETribue ſeruo tuo, viuifica me: & cuſtodiam ſermones tuos.

Reuela oculos meos: & conſiderabo mirabilia de lege tua.

Incola ego ſum in terra: non abſcondas à me mandata tua.

Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore.

Increpaſti ſuperbos: maledicti qui declinant, a mandatis tuis.

Aufer à me opprobriũ & contemptum, quia teſtimonia tua exquiſiui.

Etenim ſederunt principes: & aduerſum me loquebantur: ſeruus autem exercebatur in iuſtificationibus tuis.

Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt: & conſilium meum iuſtificationes tuæ.

Adhæſit pauimento anima mea: viuifica me ſecundum uerbum tuum.

Vias meas enunciaui, & exaudiſti me; doce me iuſtificationes tuas.

Viam iuſtificationum tuarum inſtrue me, & exercebor in mirabilibus tuis.

Dormitauit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis.

Viam iniquitatis amoue a me: & de lege tua miſerere mei.

Viam veritatis elegi, iudicia tua non ſum oblitus.

Adhæſi teſtimoniis tuis domine, noli me confundere.

Viam mandatorum tuorum cucurri: cum dilataſti cor meum.

LEgem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum: & exquiram eam ſemper.

Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam: & cuſtodiam illam in toto corde meo.

Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum: quia ipſam uolui.

Inclina cor meum in teſtimonia tua: & non in auaritiam.

Auerte oculos meos ne uideant vanitatem; in via tua viuifica me.

Statue ſeruo tuo eloquium tuum: in timore tuo.

Amputa approbrium meum quod ſuſpicatus ſum. quia iudicia tua iucunda.

Ecce concupiui mandata tua: in æquitate tua uiuifica me.

Et ueniat ſuper me miſericordia tua domine: ſalutare tuum ſecundum eloquium tuum.

Et reſpondebo exprobrantibus mihi uerbum: quia ſperaui in ſermonibus tuis.

Et ne auferas de ore meo uerbum veritatis uſquequaque: quia in iudiciis tuis ſuperſperaui.

Et cuſtodiam legem tuam ſemper in ſæculum & in ſæculum ſæculi.

Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquiſiui.

Et loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu regum: & non cõfundebar.

Et meditabor in mandatis tuis:quę dilexi.

Et leuaui manus meas ad mandata tua,quæ dilexi:& exercebor in iuſtificationibus tuis.

MEmor eſto uerbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpem dediſti.

Hæc me conſolata eſt in humilitate mea:quia eloquium tuum uiuificauit me.

Superbi inique agebant uſquequaque:a lege autem tua non declinaui.

Memor fui iudiciorum tuorum a ſeculo domine:& conſolatus ſum.

Defectio tenuit me:pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ:in loco peregrinationis meæ.

Memor fui nocte nominis tui domine:& cuſtodiui legem tuam.

Hæc facta eſt mihi, quia iuſtificationes tuas exquiſiui.

Portio mea domine:dixi cuſtodire legem tuam.

Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo, miſerere mei ſecundum eloquium tuum.

Cogitaui vias meas,& conuerti pedes meos in teſtimonia tua.

Paratus ſum & non ſum turbatus: ut cuſtodiam mandata tua.

Funes peccatorum circũplexi ſunt me,& legem tuam non ſum oblitus.

Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi.ſuper iudicia iuſtificationis tuæ.

Particeps ego ſum omnium timentium te:& cuſtodientium mãdata tua.

Miſericordia domini plena eſt terra:iuſtificationes tuas doce me.

BOnitatem feciſti cum ſeruo tuo domine: ſecundum uerbũ tuũ.

Bonitatem & diſciplinam & ſcientiam doce me: quia mandatis tuis credidi.

Priuſquam humiliarer,ego deliqui: propterea eloquium tuum cuſtodiui.

Bonus es tu,& in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas.

Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum:ego autem in toto corde ſcrutabor mandata tua.

Coagulatum eſt ſicut lac cor eorũ ego uerò legem tuam meditatus ſum.

Bonum mihi,quia humiliaſti me, ut diſcam iuſtificationes tuas.

Bonum mihi lex oris tui:ſuper millia auri & argenti.

Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me:da mihi intellectum ut diſcam mandata tua.

Qui timen te uidebunt me, & lætabũtur, quia in uerba tua ſuperſperaui.

Cognoui domine, quia æquitas iudicia tua:& in veritate tua humiliaſti me.

Fiat miſericordia tua ut conſoletur me ſecundum eloquiũ tuũ ſeruo tuo.

Veniant mihi miſerationes tuę, & uiuam, quia lex tua meditatio mea eſt.

Confundantur ſuperbi, quia iniuſte iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

Conuertantur mihi timentes te: & qui nouerunt teſtimonia tua.

Fiat cor meum immaculatum in iuſtificationibus tuis:ut nõ confundar.

DEfecit in ſalutare tuum anima mea et in verbo tuo ſupſperaui.

Defecerunt oculi mei in eloquium

tuum : dicentes quando conſolaberis me ?

Quia factus ſum ſicut vter in pruina, iuſtificationes tuas nō ſū oblitus.

Quot ſunt dies ſerui tui : quando facies de perſequentibus me iudicium.

Narrauerunt mihi iniqui fabulationes,ſed non vt lex tua.

Omnia mandata tua veritas,iniqui perſecuti ſunt me,adiuua me.

Paulo minus conſummauerunt me in terra,ego autem non dereliqui mandata tua.

Secundum miſericordiam tuam viuifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

In æternum domine,uerbum tuum permanet in cœlo.

In generatione & generationem veritas tua, fundaſti terram & permanet.

Ordinatione tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi.

Niſi, quòd lex tua meditatio mea eſt, tunc forte perijſſem in humilitate mea.

In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas : quia in ipſis viuificaſti me.

Tuus ſum ego,ſaluum me fac,quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui.

Me expectauerunt peccatores vt perderēt me, teſtimonia tua intellexi.

Omnis conſummationis vidi finē, latum mandatum tuum nimis.

QVomodo dilexi legem tuam domine ,tota die meditatio mea eſt.

Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo, quia in æternum mihi eſt.

Super omnes docentes me intellexi ,quia teſtimonia tua meditatio mea eſt.

Super ſenes intellexi,quia mandata tua quæſiui.

Ab omni via mala prohibui pedes meos,ut cuſtodiam uerba tua.

A iudicijs tuis non declinaui,quia tu legem poſuiſti mihi.

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua,ſuper me ori meo.

A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem viam iniquitatis.

Lucerna pedibus meis verbū tuum, & lumen ſemitis meis.

Iuraui & ſtatui, cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuę.

Humiliatus ſum vſquequaque domine, uiuifica me ſecundum uerbum tuum.

Voluntaria oris mei beneplacita fac domine, et iudicia tua doce me.

Anima mea in manibus meis ſemper, & legem tuam non ſum oblitus.

Poſuerunt peccatores laqueum mihi, & de mandatis tuis non erraui.

Hereditate acquiſiui teſtimonia tua in æternum,quia exultatio cordis mei ſunt.

Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum, propter retributionem.

INiquos odio habui, & legem tuā dilexi.

Adiutor & ſuſceptor meus es tu, & in uerbum tuum ſuperſperaui.

Declinate à me maligni,& ſcrutabor mandata Dei mei.

Suſcipe me ſecundum eloquium tuum & viuam:& non confundas me ab expectatione mea.

Adiuua & ſaluus ero: & meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper.

Spreuiſti omnes diſcedentes a iudicijs tuis, quia iniuſta eſt cogitatio eorum.

Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ: ideo dilexi teſtimonia tua.

Confige timore tuo carnes meas, a iudicijs enim tuis timui.

Feci iudicium & iuſtitiam, non tradas me calumniantibus me.

Suſcipe ſeruum tuum in bonum, non calunientur me ſuperbi.

Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquium iuſtitiæ tuæ.

Fac cum ſeruo tuo, ſecundum miſericordiam tuam, & iuſtificationes tuas doce me.

Seruus tuus ſum ego, da mihi intellectum, vt ſciam teſtimonia tua.

Tempus faciendi domine, diſſipauerunt legem tuam.

Ideo dilexi mandata tua, ſuper aurum, & topaſion.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam iniquam odio habui.

Mirabilia teſtimonia tua domine ideo ſeruata eſt anima mea.

Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.

Os meum aperui, & attraxi ſpiritum, quia mandata tua deſiderabam.

Aſpice in me & miſerere mei, ſecundum iudicium diligentium nomen tuum.

Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniuſtitia.

Redime me a calumnijs hominum vt cuſtodiam mandata tua.

Faciem tuã illumina ſuper ſeruum tuum & doce me iuſtificationes tuas.

Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuã.

Iuſtus es domine, & rectum iudicium tuum.

Mandaſti iuſtitiam teſtimonia tua & veriatem tua nimis.

Tabeſcere me fecit zelus meus, quia obliti ſunt verba tua inimici mei.

Ignitum eloquium tuum vehementer, & ſeruus tuus dilexit illud.

Adoleſcentulus ſum ego & contemptus, iuſtificationns tuas non ſum oblitus.

Iuſtitia tua iuſtitia in æternum, & lex tua veritas.

Tribulatio & anguſtia inuenerunt me, mandata tua meditatio mea eſt.

Aequitas teſtimonia tua in æternum, intellectum da mihi & viuam.

Clamaui in toto corde meo exaudi me domine, iuſtificationes tuas requiram.

Clamaui ad te, ſaluum me fac, vt cuſtodiam mandata tuę.

Pręueni in maturitate & clamaui, quia in verba tua ſuper ſperaui.

Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua.

Vocem meam audi ſecundum miſericordiam tuam domine, & ſecundum iudicium tuum viuifica me.

Appropinquauerũt pſequẽtes me iniquitati, a lege aũt tua lõge facti sũt.

Prope es tu domine, & omnes viæ tuæ veritas.

Initio cognoui de teſtimonijs tuis, quia in æternum fundaſti ea.

Vide humilitatem meam & eripe me,

me: quia legem tuam non ſum oblitus.

Iudica iudicium meum, & redime me: propter eloquium tuum viuifica me.

Longe a peccatoribus ſalus: quia iuſtificationes tuas non exquiſierunt.

Miſericordiæ tuæ multæ domine; ſecũdum iudicium tuum viuifica me.

Multi qui perſequuntur me & tribulaut me: a teſtimonijs tuis non declinaui.

Vidi præuaricantes & tabeſcebam: quia eloquia tua non cuſtodierunt.

Vide quoniam mandata tua dilexi domine: in miſericordia tua viuifica me.

Principium verborum tuorum veritas: in æternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.

Principes perſecuti ſunt me gratis; & à uerbis tuis formidauit cor meum.

Lætabor ego ſuper eloquia tua: ſicut qui inuenit ſpolia multa.

Iniquitatem odio habui & abominatus ſum: legem autem tuam dilexi.

Septies in die laudem dixi tibi: ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.

Pax multa diligentibus legem tuã: & non eſt illis ſcandalum.

Expectabam ſalutare tuum domine: & mandata tua dilexi.

Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua; & dilexit ea uehementer.

Seruaui mandata tua & teſtimonia tua: quia omnes uiæ meæ in conſpectu tuo.

Appropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo domine: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo: ſecundum eloquium tuum eripe me.

Eructabunt labia mea hymnum: cum docueris me iuſtificationes tuas.

Pronunciabit lingua mea eloquiũ tuũ: quia omnia mandata tua æquitas.

Fiat manus tua, ut ſaluet me: quoniam mandata tua elegi.

Concupiui ſalutare tuum domine: & lex tua meditatio mea eſt.

Viuet anima mea & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me.

Erraui ſicut ouis quæ perijt: quære ſeruum tuum domine: quia mandata tua non ſum oblitus.

Interrogationes, quæ debent fieri infirmo morienti ſecũdum beatum Anſelmum, & ſi eas ore confeſſus fuerit, & corde crediderit, non eſt dubium de ſalute ſua. Et primo interrogari debet in hoc modo.

1 Credis omnia, quæ ſunt fidei chriſtianæ? ℞. Credo

2 Gaudes mori in fide Chriſti? ℞. Gaudeo.

3 Recognoſcis te Deum multum offendiſſe? Recognoſco

4 Doles de omni offenſa? Doleo.

5 Proponis de cætero ob omni offenſa peccati mortalis abſtinere? diuino auxilio mediante? ℞. Propono abſtinere.

6 Credis te meritis paſſionis Chriſti & non propriis ad gloriam peruenire? Credo

Vltimo debet dicere ei.

SI occurrerit tibi inimicus, qui vult te mittere in deſperationem, ſemper opponas ei merita paſſionis Chriſti, in quo eſt ſalus, vita, & reſurrectio noſtra: per quem ſaluati & liberati ſumus. Et ideo qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit.

Egreſſa autem anima dicitur hoc reſponſorium.

SVbuenite ſancti Dei, occurrite Angli domini. Suſcipientes animam eius, offerentes eam in conſpectu altiſſimi.

℣. Suſcipiat te Chriſtus, qui uocauit te, & in ſinum Abrahæ Angeli deducant te:

Suſcipientes animam eius, offerentes eam in conſpectu altiſſimi.

℟. Requiem æternam dona ei domine: & lux perpetua luceat ei.

Offerentes eã in cõſpectu altiſſimi.

Deinde.

KIrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon. Pater noſter.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.

℟. Sed libera nos a malo.

℣. Requiem æternam dona ei domine.

℟. Et lux perpetua luceat ei.

℣. A porta inferi.

℟. Erue domine animam eius.

℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te ueniat.

℣. Dominus uobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. *Oratio.*

Oremus.

TIbi Domine commendamus animam famuli tui. N. ut defunctus ſæculo tibi uiuat: & quæ per fragilitatẽ humanæ cõuerſationis peccata commiſit, tu uenia miſericordiſſimę pietatis abſterge. Per Chriſtum dominum noſtrũ. Amen.

Tunc Sacerdos ſimpliciter dicat.

KIrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon. Pater.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.

℟. Sed libera nos a malo.

℣. In memoria æterna erit iuſtus.

℟. Ab auditione mala non timebit.

℣. Ne tradas beſtijs animas confitentes tibi.

℟. Et animas pauperum tuorum ne obliuiſcaris in finem.

℟. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine.

℟. Quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens.

℣. A porta inferi.

℟. Erue domine animam eius.

℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. *Oratio.*

Oremus.

SVſcipe domine animã famuli tui, quam de ergaſtulo huius ſæculi vocare dignatus es: & libera eam de locis pœnarum: quietis ac lucis æternæ beatitudine perfruatur: & inter ſanctos, & electos tuos in reſurrectionis gloria reſuſcitetur. Per Chriſtum dominum noſtrum.

Deinde portatur corpus in eccleſiam; & cantatur hoc reſpõſorium: Subuenite ſancti, vt ſupra.

D*Epoſito corpore in eccleſia, duo Sacerdotes incipiant abſolutè inuitatorium: Regem, cui omnia viuunt, fol. 13.*

Et ſolenniter cantent totam vigiliã, vel primum nocturnũ, vt infra. vel ſecundum ordinem breuiarij.

INCIPIT OFFICIVM paruulorum puerorũ. Quando puer extrahi dicitur. Antiphona.

Sit nomen domini benedictum ex hoc nunc, & vſque in ſæculum.

Pſalmus.

Lau-

Digitized by Google

LAudate pueri dominum : laudate nomen domini.

Sit nomen domini benedictum: ex hoc nunc & vſque in ſæculum.

A ſolis ortu vſque ad occaſum : laudabile nomen domini.

Excelſus ſuper omnes gentes dominus: & ſuper cœlos gloria eius.

Quis ſicut dominus Deus noſter, qui in altis habitat: & humilia reſpicit in cœlo & in terra.

Suſcitans a terra inopē : & de ſtercore erigens pauperem.

Vt collocet eum cum principibus: cum principibus populi ſui.

Qui habitare facit ſterilem in domo: matrem filiorum lætantem.

Et reperitur antiph. Sit nomen. &c.

℣. Hic accipiet benedictionem à dño.

℟. Et miſericordiā a Deo ſalutari ſuo.

Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon. Pater noſter.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.

℟. Sed libera nos a malo.

℣. Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti.

℟. Et confirmaſti me in cōſpectū tuo in æternum.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. *Oratio.*

Oremus.

OMnipotens & mitiſſime Deus, qui omnibus paruulis renatis fonte baptiſmatis dum migrant à ſeculo, ſine vllis eorum meritis vitam illico largiris æternam: ſicut animæ huius paruuli (vel paruulæ) credimus te feciſſe, fac nos quęſumu per intereeſſionem beatæ Mariæ ſemper uirginis: & omnium electorū tuorum: hic purificatis tibi mentibus famulari, & in paradiſo beatis paruulis perēniter ſociari. Per Chriſtum dom. noſtrum. Amē.

Antiph. Iuuenes & virgines, ſenes cū iunioribus laudate dominum de cęlis.

Pſal. Laudate dominum de cœlis.

Cum Gloria patri. *Quære fol. 19.*

Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon. Pater noſter.

℣. Sinite paruulos venire ad me.

℟. Talium eſt enim regnum cęlorum.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te ueniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. *Oratio.*

Oremus.

OMnipotes ſempiterne Deus ſanctę puritatis amator: qui animā huius paruuli ad cœlorum regnū hodie miſericorditer vocare dignatus es: digneris etiam ita nobiſcum miſericorditer agere : ut meritis tuæ ſanctiſſimæ paſſionis in eodem regno nos cū omnibus ſanctis & electis tuis ſemper facias congaudere. Qui viuis & regnas &c.

Antiph. Benedicite dominum. *Canticum trium puerorum.* *Pſal.*

BEnedicite omnia opera domini domino: laudate & ſuper exaltate eum in ſæcula.

Benedicite Angeli domini domino: benedicite cœli domino.

Benedicite aquæ omnes, quæ ſuper cęlos ſunt, domino: benedicite omnes virtutes domini domino.

Benedicite Sol & Luna domino: benedicite imber & ros domino.

Benedicite imber & ros domino: benedicite oēs ſpiritus Dei domino.

Benedicite ignis, & æſtus domino: benedicite frigus & æſtas Domino.

Bene-

Benedicite rores & pruina domino: benedicite gelus & frigus domino.

Benedicite glacies & niues domino: benedicite noctes & dies domino.

Benedicite lux & tenebrę domino: benedicite fulgura, & nubes domino.

Benedicat terra dominum: laudet, & ſuperexaltet eum in ſæcula.

Benedicite montes & colles domino: benedicite vniuerſa germinantia in terra domino.

Benedicite fontes domino: benedicite maria & flumina domino.

Benedicite cete, & omnia quæ mouentur in aquis domino: benedicite omnes volucres cœli domino.

Benedicite omnes beſtiæ, & pecora domino: benedicite filij hominũ dño.

Benedicat Iſrael dominum: laudet & ſuperexaltet eum in ſæcula.

Benedicite Sacerdotes domini domino: benedicite ſerui domini dño.

Benedicite ſpiritus, & animæ iuſtorum domino: benedicite ſancti & humiles corde domino.

Benedicite Anania, Azaria, Miſael domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

Benedicamus patrem & filium cũ ſancto ſpiritu: laudemus & ſuperexaltemus eum in ſæcula.

Benedictus es domine in firmamẽto cœli, & laudabilis, & glorioſus, & ſuperexaltatus in ſæcula.

Antph. Benedicite dominum omnes electi eius: agite diem lætitiæ: & confitemini illi. Amen. Oratio.

Oremus.

DEus qui miro ordine Angelorũ miniſteria, hominumque diſpẽſas, concede propitius: vt quibus tibi miniſtrantibus in cœlo ſemper aſſiſtitur, ab his in terra vita noſtra muniatur. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum; qui tecum viuit & regnat &c.

℣. Benedicamus domino, ℟. Deo gratias. & fidelium &c.

OFFICIVM DEFVNCTORVM

Inuitatorium.

Regem cui omnia viuunt. Venite adoremus.

Regem cui omnia viuunt. Venite adoremus.

VEnite exultemus domino. Iubilemus Deo ſalutari noſtro: prę occupemus faciem eius in confeſſione, & in pſalmis iubilemus ei.

Regem cui omnia viuunt. Venite adoremus.

Quoniam Deus magnus dominus, & rex magnus ſuper omnes Deos: quoniam non repellet dominus plebẽ ſuam, quia in manu eius ſunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipſe conſpicit. *Venite adoremus.*

Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud, & aridam fundauerunt manus eius: Venite adoremus, & procidamus ante Deum: ploremus coram domino, qui fecit nos, quia ipſe eſt dominus Deus noſter, nos autem populus eius & oues paſcuæ eius.

Regem cui omnia viuunt. Venite adoremus.

Hodie ſi uocem eius audieritis nolite obdurare corda ueſtra, ſicut in exacerbatione ſecundum diem tentationis in deſerto: ubi tentauerunt me patres ueſtri, probauerunt & uiderunt opera mea. *Venite adoremus.*

Quadraginta annis proximus fui gene-

generationi huic, & dixi ſemper, hi errant corde, ipſi verò non cognouerunt uias meas, quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam.

Regem cui omnia viuunt. Venite adoremus.

Requiem æternam dona eis domine, & lux perpetua luceat eis. *Venite adoremus.*

Regem cui omnia viuunt. Venite adoremus.

Antiph. Dirige.

Primum noct. ij. & v. Fer.

VErba mea auribus percipe domine. intellige clamorem meũ.

Intende voci orationis meæ; Rex meus, & Deus meus.

Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vocem meam.

Mane aſtabo tibi & videbo, quoniã non Deus volens iniquitatem tu es.

Neque habitabit iuxta te malignus neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos.

Odiſti omnes, qui operantur iniquitatem, perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Virum ſanguinum, & doloſum abominabitur dominus, ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ.

Introibo in domum tuã, adorabo ad templũ ſanctũ tuum in timore tuo.

Domine deduc me in iuſtitia tua, propter inimicos tuos dirige in conſpectu tuo viam meam.

Quoniam non eſt in ore eorum veritas, cor eorum uanum eſt.

Sepulchrum patens eſt guttur eorũ, linguis ſuis doloſè agebant, iudica illos Deus.

Decidant a cogitationibus ſuis, ſecundum multitudinem impietatũ eorum expelle eos, quoniam irritauerũt te domine.

Et lætentur omnes qui ſperant in te, in æternum exultabunt, & habitabis in eis.

Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum, quoniam tu benedices iuſto.

Domine vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ, coronaſti nos.

Requiem æternam dona eis domine, & lux perpetua luceat eis.

Antiph. Dirige domine Deus meus in conſpectu tuo viam meam.

Antiph. Conuertere domine.

DOmine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.

Miſerere mei domine, quoniam infirmus ſum, ſana me domine, quoniã conturbata ſunt oſſa mea.

Et anima mea turbata eſt valde; ſed tu domine vſquequo.

Conuertere domine, & eripe animam meam, ſaluum me fac propter miſericordiam tuam.

Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?

Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrimis meis ſtratum meum rigabo.

Turbatus eſt a furore oculus meus, inueteraui inter oẽs inimicos meos.

Diſcedite a me omnes, qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei.

Exaudiuit dominus deprecationẽ meam, dominus orationem meam ſuſcepit.

Erubeſcant & conturbentur vehementer omnes inimici mei; conuertãtur, & erubeſcant ualde velociter.

Re-

Requiem æternam dona eis domine:& lux perpetua luceat eis.

Antiph. Conuertere domine, & eripe animam meam: quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui.

Antiph. Ne quando.

DOmine Deus meus in te ſperaui: ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me.

Ne quando rapiat vt leo animam meam:dum non eſt qui redimat, neq; qui ſaluum faciat.

Domine Deus meus ſi feci iſtud:ſi eſt iniquitas in manibus meis.

Si reddidi retribuentibus mihi mala: decidam merito ab inimicus meis inanis.

Perſequatur inimicus animã meã: & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam: & gloriam meam in puluerem deducat.

Exurge Domine in ira tuæ:& exaltare in finibus inimicorum meorum.

Et exurge domine deus meus in præcepto,quòd mandaſti: & Sinagoga populorum circundabit te.

Et propter hanc in altum regredere: dominus iudicat populos,

Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam: & ſecundum innocentiã meam ſuper me.

Conſumetur nequitia peccatorum & diriges iuſtum:ſcrutans corda,& renes Deus.

Iuſtum adiutorium meum a domino:qui ſaluos facit rectos corde.

Deus iudex iuſtus fortis & patiens nunquid iraſcetur per ſingulos dies.

Niſi conuerſi fueritis gladium ſuũ vibrauit:arcum ſuum tetendit,& parauit illum.

Et in eo parauit vaſa mortis: ſagittas ſuas ardentibus effecit.

Ecce parturijt iniuſtitiam concepit dolorem:& peperit iniquitatem.

Lacum aperuit,& effodit eum:& incidit in foueam,quam fecit.

Conuertetur dolor eius in caput eius:& in verticẽ ipſius iniquitas eius deſcendet.

Confitebor domino ſecundum iuſtitiam eius:& pſallam nomini domini altiſſimi.

Requiem æternam dona eis domine:& lux perpetua luceat eis.

Antiph. Ne quando rapiat, vt leo animam meam:dum non eſt qui redimat neque qui ſaluum faciat.

℣. A porta inferi.

℟. Erue domine animas eorum.

Pater noſter. *ſecretum totum.*

Lectionos leguntur ſine abſolutione,& benedictiones Lect. prima. Iob.7.

PArce mihi domine: nihil enim ſũt dies mei. Quid eſt homo,quia magnificas eum; aut quid apponis erga eum cor tuum? Viſitas eum diluculo,& ſubito probas illũ. Vſq; quo non parcis mihi, nec dimittis me vt glutiã ſaliuam meã? Peccaui. Quid faciam tibi,o cuſtos hominum? Quare poſuiſti me contrarium tibi: & factus ſum mihi metipſi grauis? Cur non tollis peccatum meum: & quare non aufers iniquitatem meam? Ecce nunc in puluere dormiam:& ſi mane me quæſieris,non ſubſiſtam.

Sic terminãtur lectiones ſine Tu aũt.

Reſpon. Credo quòd redemptor meus viuit:& in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum:Et in carne mea videbo Deum ſaluatorem meum.

℣. Quem uiſurus ſum ego ipſe, & nõ alius,& oculi mei conſpecturi ſunt.

Et

Et in carne mea videbo Deum ſaluatorem meum.

Lectio ſecunda. Iob.7.

TAedet animá meá vitæ meæ. dimittam aduerſum me eloquium meum.Loquar in amaritudine animæ meæ,dicam Deo: noli me condemnare. Indica mihi, cur me ita iudices? Nunquid bonũ tibi uidetur ſi calumnieris,& opprimas me,opus manuum tuarũ,& conſiliũ impiorum adiuues? Nunquid oculi carnei tibi ſunt,aut, ſicut videt homo,& tu uidebis?Nunq̃d ſicut dies hominis dies tui, & anni tui ſicut humana ſunt tempora: Vt quæras iniquitatem meam ; & peccatum meum ſcruteris? Et ſcias, quia nihil impium fecerim,cum ſit nemo qui de manu tua poſſit eruere. *Reſpon.*

Qui Lazarum reſuſcitaſti a monumento fœtidum.

Tu eis domine dona requiem & locum indulgentiæ.

℣. Qui venturus es iudicare uiuos & mortuos,& ſęculum per ignem.

Tu eis domine dona requiem,& locum indulgentiæ.

Lectio tertia. Iob.7.

MAnus tuæ domine fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu,& ſic repente,pręcipitas me? Memento quæſo,quod ſicut lutum feceris me,& in puluerem reduces me. Nõne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? Pelle & carnibus veſtiſti me,oſſibus & neruis compegiſti me.Vitam,& miſericordiam tribuiſti mihi:& viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum. *Reſpon.*

Domine quando ueneris iudicare terrã,vbi me abſcondã à vultu iræ tuę? Quia peccaui nimis in uita mea.

℟. Commiſſa mea paueſco & ante te erubeſcõ:dum ueneris iudicare, noli me condemnare.

Quia peccaui nimis in uita mea.

℣. Requiem æternam dona eis domine,& lux perpetua luceat eis.

Quia peccaui nimis in uita mea.

In ij.noct.pro ferijs iij.& vj.

Antiph. In loco paſcuæ.

DOminus regit me, & nihil mihi deerit: in loco paſcuæ, ibi me collocauit.

Super aquam refectionis educauit me:animam meam conuertit.

Deduxit me ſuper ſemita iuſtitię: propter nomen ſuum.

Nam & ſi ambulauero in medio vmbræ mortis:non timebo mala quoniam tu mecum es.

Virga tua & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.

Paraſti in conſpectu meo menſam: aduerſus eos,qui tribulant me.

Impinguaſti in oleo caput meum; & calix meus inebrians quam pręclarus eſt.

Et miſericordia tua ſubſequetur me; omnibus diebus uitæ meæ.

Et vt inhabitem in domo domini; in longitudine dierum.

℣. Requiem æternam dona eis domine & lux perpetua luceat eis.

Antiph. In loco paſcuæ ibi me collocauit. *Pſalmus.*

AD te leuaui animá meam;Deus meus in te cõfido,nõ erubeſcã.

Neque irrideant me inimici mei; etenim uniuerſi qui ſuſtinent te non confundentur.

Confundantur omnes iniqua agentes;ſuperuacuè.

Vias tuas Domine demonſtra mihi;

hi:& ſemitas tuas edoce me.

Dirige me in veritate tua, & doce me: quia tu es Deus Saluator meus, & te ſuſtinui tota die.

Reminiſcere miſerationum tuarum Domine: & miſericordiarum tuarum, quæ à ſeculo ſunt.

Delicta iuuentutis meæ: & ignorantias meas ne memineris.

Secundum miſericordiam tuam memento mei tu: propter bonitatem tuam domine.

Dulcis & rectus dominus, propter hoc legem dabit delinquẽtibus in via.

Diriget manſuetos in iudicio: docebit mites uias ſuas.

Vniuerſæ uiæ domini, miſericordia, & veritas: requirentibus teſtamentum eius, & teſtimonia eius.

Propter nomen tuum domine, propitiaberis peccato meo: multum eſt enim.

Quis eſt homo, qui timet dominũ: legem ſtatuit ei in via, quam elegit?

Anima eius in bonis demorabitur: & ſemen eius hæreditabit terram.

Firmamentum eſt dominus timentibus eum: & teſtamentum ipſius, ut manifeſtetur illis.

Oculi mei ſemper ad dominum: quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos.

Reſpice in me & miſerere mei: quia vnicus & pauper ſum ego.

Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt: de neceſſitatibus meis erue me.

Vide humilitatem meam, & laborem meum: & dimitte uniuerſa delicta mea.

Reſpice inimicos meos, quoniam multiplicati ſunt: & odio iniquo oderunt me.

Cuſtodi animam meã, & erue me, non erubeſcã, quoniam ſperaui in te.

Innocentes, & recti adhæſerunt mihi: quia ſuſtinui te.

Libera me Deus Iſrael, ex omnibus tribulationibus meis.

℣. Requiem æternam dona eis domine: & lux perpetua luceat eis.

Antiph. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.

Antiph. Credo videre.

Pſalmus.

DOminus illuminatio mea, & ſalus mea: quem timebo.

Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo.

Dum appropinquant ſuper me nocentes: ut edant carnes meas.

Qui tribulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt, & ceciderunt.

Si conſiſtant aduerſum me caſtra: non timebit cor meum.

Si exurgat aduerſum me prælium: in hoc ego ſperabo.

Vnam petii a domino hanc requiram: vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus uitæ meæ.

Vt uideam voluntatem domini: & viſitem templum eius.

Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo, in die malorum protexit me in abſcondito tabernaculi ſui.

In petra exaltauit me, & nunc exaltauit caput meũ ſuper inimicos meos.

Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam vociferationis: cantabo & pſalmum dicam domino.

Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te: miſerere mei, & exaudi me.

Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies

facies mea: faciem domine requiram.

Ne auertas faciem tuam a me: & ne declines in ira à ſeruo tuo.

Adiutor meus eſto, ne derelinquas me neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.

Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem aſſumpſit me.

Legem pone mihi domine in uia tua: & dirige me in ſemitam rectã, propter inimicos meos.

Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam inſurrexerunt in me teſtes iniqui, & mentia eſt iniquitas ſibi.

Credo videre bona domini in terra viuentium.

Expecta dominum, & viriliter age: & confortetur cor tuum, & ſuſtine dominum.

℣. Requiem æternam dona eis domine: & lux perpetua luceat eis. *Antiph.*

Credo videre bona domini in terra viuentium.

℣. Collocet eos dñs cum principibus.

℞. Cum principibus populi ſui.

Pater noſter. *totum ſecretum.*

Lectio quarta. Iob.7.

RESponde mihi, quantas habeo iniquitates, & peccata? Scelera mea atque delicta oſtende mihi. Cur faciẽ tuam abſcondis, & arbitraris me inimicum tuum? Contra folium quod vẽto rapitur, oſtendis potentiam tuã & ſtipulam ſiccam perſequeris. Scribis enim contra me amaritudines, & con ſumere me uis peccatis adoleſcentiæ meæ. Poſuiſti in neruo pedem meum; & obſeruaſti omnes ſemitas meas; & veſtigia pedum meorum conſideraſti: Qui quaſi putredo conſumendus ſũ, & quaſi veſtimentum, quod comeditur à tinea.

℞. Memento mei Deus, quia uentus eſt vita mea, nec aſpiciat me uiſus hominis.

℣. De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi uocem meam.

Nec aſpiciat me viſus hominis.

Lectio quinta. Iob.7.

HOmo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſeriis: Qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra, & nũquam in eodem ſtatu permanet: Et dignum ducis ſuper huiuſcemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecũ in iudicio. Quis poteſt facere mundũ de immundo conceptum ſemine, non ne tu qui ſolus es? Breues dies hominis ſunt, numerus menſium eius apud te eſt, Conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non potuerunt. Recede ergo paululũ ab eo, vt quieſcat, donec optata ueniat, & ſicut mercenarii dies eius.

℞. Hei mihi domine, quia peccaui nimis in uita mea: quid faciã miſer, vbi fugiam, niſi ad te Deus meus? Miſerere mei, dum veneris in nouiſſimo die.

℣. Anima mea turbata eſt ualde, ſed tu domine ſuccurre ei. Miſerere mei, dum veneris in nouiſſimo die.

Lectio ſexta. Iob.7.

QVis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus, & conſtituas mihi tẽpus in quo recorderis mei? Putas ne, mortuus homo rurſum viuat? Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea. Vocabis me, et ego reſpõdebo tibi. Operi manuum tuarũ porriges dexteram. Tu quidẽ greſſus meos dinu-

dinumeraſti: Sed parce peccatis meis.

℟. Ne recorderis peccata mea domine: Dum veneris iudicare ſeculum per ignem.

℣. Dirige domine Deus meus in cõſpectu tuo viam meam. Dum ueneris iudicare ſæculum per ignem.

Requiem æternam dona eis domine: & lux perpetua luceat eis.

Dum veneris iudicare ſæculum per ignem.

In tertio noct. pro fer. iiij. & Sabbato.

Antiph. Complaceat.

EXpectans expectaui dominum, & intendit mihi.

Et exaudiuit preces meas: & eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fęcis.

Et ſtatuit ſupra petrã pedes meos: & direxit greſſus meos.

Et immiſit in os meum canticum nouum: carmen Deo noſtro.

Videbunt multi, & timebunt: & ſperabunt in domino.

Beatus vir, cuius eſt nomen domini ſpes eius: & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas.

Multa feciſti, tu domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tibi.

Annunciaui, & locutus ſum: multiplicati ſunt ſuper numerum.

Sacrificium, & oblationem noluiſti: aures autem perfeciſti mihi.

Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti; tunc dixi, ecce venio.

In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem uoluntatem tuam: Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.

Annunciaui iuſtitiam tuam in eccleſiã magna: ecce labia mea non prohibebo, domine tu ſciſti.

Iuſtitiam tuam nõ abſcondi in corde meo; veritatem tuam, & ſalutare tuum dixi.

Non abſcondi miſericordiam & veritatem tuam: à conſilio multo.

Tu autẽ domine, ne longe facias miſerationes tuas à me: miſericordia tua, & veritas ſua ſemper ſuſceperunt me.

Quoniam circundederunt me mala; quorum non eſt numerus: Comprehenderunt me iniquitates meę, & non potui, ut viderem.

Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.

Complaceat tibi domine, vt eruas me: domine ad adiuuandũ me reſpice.

Confundantur, & reuereantur ſimul, qui quærunt animam meam: vt auferant eam.

Conuertantur retrorſum, & reuereantur: qui volunt mihi mala.

Ferant cõfeſtim confuſionem ſuã: qui dicunt mihi, euge, euge.

Exultent & lætentur ſuper te omnes quærentes te; & dicant ſemper, magnificetur dominus, qui diligunt ſalutare tuum.

Ego autem mendicus ſum, & pauper: dominus ſolicitus eſt mei.

Adiutor meus & protector meus es tu; Deus meus ne tardaueris.

Requiem æternam dona eis domine; & lux perpetua luceat eis.

Antiph. Complaceat tibi domine, vt eruas me; domine ad adiuuandum me reſpice.

Antiph. Sana me domine. Pſal.

BEatus qui intelligit ſuper egenũ, & pauperem: in die mala liberabit

bit eum dominus.

Dominus conſeruet eum,& viuificet eum, & beatũ faciat eũ in terra, & non tradat eum in animam imimicorum eius.

Dominus opem ferat illi ſuper lectũ doloris eius: uniuerſum ſtratum eius uerſaſti in infirmitate eius.

Ego dixi domine miſerere mei, ſana animam meam, quia peccaui tibi.

Inimici mei dixerũt mala mihi,quã do morietur,& peribit nomen eius.

Et ſi ingrediebatur, vt uidetur ua na loquebabatur, cor eius congregauit iniquitatem ſibi.

Egrediebatur foras, loquebatur,in idipſum.

Aduerſum me ſuſurrabant omnes inimici mei, aduerſum me cogitabant mala mihi.

Verbum iniquũ conſtituerunt aduerſum me, nunquid qui dormit, non adijciet,vt reſurgat?

Etenim homo pacis meæ in quo ſperaui:qui edebat panes meos,magni ficauit ſuper me ſupplantationem.

Tu autem domine miſerere mei, & reſuſcita me, & retribuam eis.

In hoc cognoui, quoniam uoluiſti me: quoniam non gaudebit inimicus meus ſuper me.

Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti:& confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.

Benedictus dominus Deus Iſrael à ſæculo,& vſque in ſæculum: fiat, fiat.

℣. Requiem æternam dona eis domine:& lux perpetua luceat eis.

Antiph. Sana domine animam meã, quia peccaui tibi.

Antiph. Sitiuit. *Pſal.*

QVemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te Deus.

Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum:quando veniam, & apparebo ante faciem Dei.

Fuerunt mihi lacrhimæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie,vbi eſt Deus tuus.

Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam, quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis, vſque ad domum Dei.

In voce exultationis, & confeſſionis,ſonus epulantis.

Quare triſtis es anima mea?& quare conturbas me?

Spera in Deo,quoniam adhuc confitebor illi,ſalutare vultus mei,& Deus meus.

Ad meipſum anima mea conturbata eſt,propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonij à monte modico.

Abiſſus abiſſum inuocat, in uoce catharactarum tuarum.

Omnia excelſa tua, & fluctus tui, ſuper me tranſierunt.

In die mandauit dominus miſericordiam ſuam,& nocte canticum eius.

Apud me oratio Deo vitæ meæ,dicam Deo,ſuſceptor meus es.

Quare oblitus es mei, & quare contriſtatus incedo, dum afflixit me inimicus?

Dum confringuntur oſſa mea, exprobauerunt mihi qui tribulant me ini mici mei.

Dum dicunt mihi per ſingulos dies,vbi eſt Deus tuus?quare triſtis es anima mea?& quare conturbas me?

Spera in Deo quoniam adhuc con-

fitebor illi; ſalutare vultus mei, & Deus meus.

Requiem æternam dona eis domine,& lux perpetua luceat eis.

Antiph. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum,quando veniam,& apparebo ante faciem domini.

℣. Ne tradas beſtijs animas confiten tes tibi.

℞. Et animas pauperum tuorum ne obliuiſcaris in finem. Pater noſter. *Secreto totum. Lect. ſeptima. Iob.7.*

SPiritus meus attenuabitur:dies mei breuiabuntur, & ſolum mihi ſupereſt ſepulchrum.Non peccaui: & in amaritudinibus moratur oculus meus: libera me domine, & pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me. Dies mei tranſierunt, cogitationes meæ diſſipatæ ſunt,torquentes cor meum. Noctem verterunt in diem, & rurſum poſt tenebras ſpero lucem. Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt, & in tenebris ſtraui lectulum meum. Putredini dixi: Pater meus es, mater mea & ſoror mea, vermibus. Vbi eſt ergo nunc præſtolatio mea, & patientia mea? Tu es domine Deus meus.

℞. Peccantem me quotidie, & non me pœnitentem timor mortis conturbat me: Quia in inferno nulla eſt redẽptio:miſerere mei deus, & ſalua me.

Deus in nomine tuo ſaluũ me fac, & in virtute tua libera me.

Quia in inferno nulla eſt redemptio:miſerere mes Deus,& ſalua me.

Lectio octaua. Iob.7.

PElli meæ conſnmptis carnibus adhæſit os meum,& derelicta ſunt tantummodo labia mea circa dentes meos. Miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos amici mei, quia manus domini tetigit me. Quare perſequimini me ſicut Deus, & carnibus meis ſaturamini? Quis mihi tribuat vt ſcribantur ſermones mei? Quis mihi det,vt exarentur in libro ſtilo ferreo & plumbi lamina, vel celte ſculpantur in ſilice? Scio enim, quòd redemptor meus viuit,& in nouiſſimo die te terra ſurrecturus ſum, & rurſum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum ſaluatorem meum. Quẽ viſurus ſum ego ipſe,& oculi mei conſpecturi ſunt,& non alius.Repoſita eſt hęc ſpes mea in ſinu meo.

℞. Domine ſecundum actum meum noli me iudicare:nihil dignum in conſpectu tuo egi,ideo deprecor maieſtatem tuam:vt tu Deus,deleas iniquitatem meam.

℣. Amplius laua me domine ab iniuſtitia mea,& a delicto meo munda me

Vt tu Deus deleas iniquitatẽ meã.

Lectio nona. Iob 7.

QVare de vulua eduxiſti me? qui vtinam conſumptus eſſem, ne oculus me videret: fuiſſem quaſi non eſſem de vtero translatus ad tumulum. Nunquid non paucitas dierũ meorum finietur breui?dimitte me ergo,vt plangam paululum dolorẽ meũ, antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebroſam,& opertam mortis caligine.Terram miſeriæ, & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

℞. Libera me domine de vijs inferni, qui portas æreas cõfregiſti, & viſitaſti infernũ; & dediſti eis, lumen ut viderent te:Qui erãt in pęnis tenebrarum.

℣. Clamantes & dicentes, aduenisti redemptor noſter.Qui erant in pœnis tenebrarum.

Re-

Requiem æternã dona eis domine: & lux perpetua luceat eis.

Qui erant in pœnis tenebrarum.

Ad laudes abſolutè incipit Antiph. Exultabunt domino oſſa humiliata.

Pſalmus.

MIſerere mei Deus: ſecundũ magnam miſericordiam tuam.

Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.

Amplius laua me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco: & peccatum meum contra me eſt ſemper.

Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci: ut iuſtificeris in ſermonibus tuis, & uincas, cum iudicaris.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum: & in peccatis concepit me mater mea.

Ecce enim ueritatem dilexiſti: in certa, & occulta ſapientię tuæ manifeſtaſti mihi.

Aſperges me domine hiſopo, & mundabor, lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.

Auditui meo dabis gaudium, & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata.

Auerte faciẽ tuam a peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me Deus: & ſpiritum rectum innoua in uiſceribus meis.

Ne proijcias me à facie tua: & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me.

Redde mihi lætitiam ſalutaris tui: & ſpiritu principali confirma me.

Docebo iniquos uias tuas: & impij ad te conuertentur.

Libera me de ſanguinibus Deus Deus ſalutis meæ: & exaltabit lingua mea iuſtitiam tuam.

Domine labia mea aperies: & os meum annunciabit laudem tuam.

Quoniam ſi uoluiſſes, ſacrificium dediſſem utique: holocauſtis non delectaberis.

Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.

Benigne fac domine in bona uoluntate tua Syon: ut ædificentur muri Ieruſalem.

Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ, oblationes, & holocauſta, tunc imponent ſuper altare tuum uitulos.

℣. Requiem æternam dona eis domine: & lux perpetua luceat eis.

Antiph. Exultabunt oſſa humiliata.

Antiph. Exaudi Domine. *Pſalmus.*

TE decet himnus Deus in Sion: & tibi reddetur uotum in Ieruſalẽ.

Exaudi orationem meam: ad te omnis caro ueniet.

Verba iniquorum præualuerunt ſuper nos: & impietatibus noſtris tu propitiaberis.

Beatus, quem elegiſti, & aſſumpſiſti: habitabit in in atrijs tuis.

Replebimur in bonis domus tuæ: ſanctum eſt templum tuum, mirabile in æquitate.

Exaudi nos Deus ſalutaris noſter: ſpes omnium finium terræ, & in mari longe.

Præparans montes in uirtute tua accinctus potentia: qui conturbas profundum maris, ſonum fluctuum eius.

Turbabuntur gentes, & timebunt qui habitant terminos à ſignis tuis: exitus matutini, & ueſpere delectaberis.

Viſitaſti terram & inebriaſti eam: multiplicaſti locupletare eam.

Flumen Dei repletum eſt aquis:paraſti cibum illorum, quoniam ita eſt præparatio eius.

Riuos eius inebrians, multiplica genimina eius:in ſtillicidiis eius lætabitur germinans.

Benedices coronæ anni benignitatis tuæ:& campi tui replebuntur ubertate.

Pingueſcēt ſpecioſa deſerti:& exultatione colles accingentur.

Inducti ſunt arietes ouium: & ualles abundabunt frumento:clamabunt, etenim hymnum dicent.

℣.Requiem æternam dona eis domine:& lux perpetua luceat eis.

Antiph. Exaudi orationem meam:ad te omnis caro ueniet.

Antiph. Me ſuſcepit dextera tua.

Pſal.

DEus Deus meus ad te de luce uigilo.

Sitiuit in te anima mea:quam multipliciter tibi caro mea.

In terra deſerta, inuia,& inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi: ut uiderem uirtutem tuam,& gloriam tuam.

Quoniam melior eſt miſericordia tua ſuper uitas: labia mea laudabūt te.

Sic benedicam te in uita mea: & in nomine tuo lauabo manus meas.

Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea: & labijs exultationis laudabit os meum.

Sic memor fui tui ſuper ſtratum meum in matutinis meditabor in te: quia tu fuiſti adiutor meus.

Et in uelamento alarum tuarum exultabo, adhæſit anima mea poſt te: me ſuſcepit dextera tua.

Ipſi uerò in uanum quæſierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ:tradentur in magnus gladij partes vulpium erunt.

Rex uero lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui iurant in eo: quia obſtructum eſt os loquētium iniqua.

Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis:illuminet vultum ſuum ſuper nos,& miſereatur noſtri.

Vt cognoſcamus in terra viam tuā: in omnibus gentibus ſalutare tuum.

Confiteantur tibi populi Deus:confiteantur tibi populi omnes.

Lætentur,& exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate: & gentes in terra dirigis.

Confiteantur tibi populi Deus,cōfiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum ſuum.

Benedicat nos Deus, Deus noſter: benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.

℣.Requiem æternā dona eis domine: & lux perpetua luceat eis.

Antiph. Me ſuſcepit dextera tua dñe.

Antiph. A porta inferi.

Pſalmus.

EGo dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi.

Quæſiui reſiduum annorum meorum:dixi,non videbo dominum in terra viuentium.

Non aſpiciam hominem vltra: & habitatorem quietis.

Generatio mala ablata eſt,& cōuoluta eſt à me:quaſi tabernacula paſtorū.

Præciſa eſt uelut à texēte uita mea: dum adhuc ordirer ſuccidit me, de mane uſque ad ueſperam finies me.

Spe-

Sperabam vſque ad mane: quaſi Leo, ſic contriuit omnia oſſa mea.

De mane vſque ad veſperam finies me: ſicut pullus hirundinis, ſic clamabo, meditabor, vt columba.

Attenuati ſunt oculi mei: ſuſpicientes in excelſo.

Domine, vim patior, reſponde pro me: quid dicam, aut quid reſpondebit mihi, cum ipſe fecerit?

Recogitabo tibi omnes annos meos: in amaritudine animæ meæ.

Domine ſi ſic viuitur, & in talibus vita ſpiritus mei: corripies me, & viuificabis me; ecce in pace amaritudo mea amariſſima.

Tu autem eruiſti animam meam, vt nō periret; proieciſti poſt tergum tuū omnia peccata mea.

Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te: non expectabunt qui deſcendunt in lacum ueritatem tuam.

Viuens viuens ipſe confitebitur tibi, ſicut & ego hodie: pater filijs notam faciet ueritatem tuam.

Domine ſaluum me fac: & pſalmos noſtros cantabimus cunctis diebus vitæ noſtræ in domo domini.

℣. Requiem æternā dona eis domine: & lux perpetua luceat eis. *Antiph.* A porta inferi: erue domine aīam eius. *Antiph.* Oīs ſpiritus laudet dominū.

Laudate dominum de cœlis: laudate eum in excelſis.

Laudate eum omnes Angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius.

Laudate eum Sol, & Luna: laudate eum omnes ſtellæ, & lumen.

Laudate eum cœli cœlorū: & aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen domini.

Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.

Statuit ea in æternum, & in ſæculū ſæculi, præceptum poſuit, & non præteribit.

Laudate dominum de terra: dracones & omnes abiſſi.

Ignis grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum: quę faciunt uerbum eius.

Montes, & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri.

Beſtiæ, & uniuerſa pecora: ſerpētes & volucres pennatæ.

Reges terræ, & omnes populi: principes, & omnes iudices terræ.

Iuuenes, & virgines, ſenes cum iunioribus, laudent nomen domini: quia exaltatum eſt nomen eius ſolius.

Confeſſio eius ſuper cęlum, & terram: & exaltauit cornu populi ſui.

Hymnus omnib. ſanctis eius: filijs Iſrael, populo appropinquanti ſibi.

Cantate domino Canticum nouū: laus eius in eccleſia ſanctorum.

Letetur Iſrael in eo, qui fecit eum: & filiæ Sion exultent in rege ſuo.

Laudent nomen eius in choro: in tympano, & pſalterio pſallant ei.

Quia beneplacitum eſt domino in populo ſuo, & exaltauit manſuetos in ſalutem.

Exultabunt ſancti in gloria, lætabūtur in cubilibus ſuis.

Exultationes Dei in gutture eorū, & gladij ancipites in manibus eorum.

A faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.

Ad alligandos reges eorum in cōpedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.

Vt faciant in eis iudicium conſcriptū, gloria hæc eſt oībus ſanctis eius.

Laudate dominum in ſanctis eius: laudate eũ in firmamẽto virtutis eius.

Laudate eũ in virtutibus eius: lauda te eum ſecundum multitudinem magnitudinis eius.

Laudate eum in ſono tubę: laudate eum in pſalterio, & cithara.

Laudate eum in timpano & choro: laudate eum in chordis, & organo.

Laudate eum in cymbalis beneſonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis; omnis ſpiritus laudet dñm.

℣. Requiẽ æternã dona eis domine: & lux perpetua luceat eis.

Antiph. Omnis ſpiritus laudaet dñm

Et ſtatim cantantur Letaniæ.

Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon.

Chriſte audi nos. Chriſte exaudi nos.

Pater de cœlis Deus. Miſerere nobis.

Filij redemptor mundi Deus. Miſerere nobis.

Spiritus ſancte Deus. Miſerere nobis.

Sancta Trinitas vnus Deus. Miſe. nobi.

Sancta Maria ora pro nobis.

Sancta Dei genetrix ora.

Sancta Virgo virginum ora.

Sancte Michael ora.

Sancte Gabriel ora.

Sancte Raphael ora.

Oẽs ſancti Angeli, & Arcãgeli. orate.

Oẽs S. Beatorũ ſpirituũ ordines. orate.

Sancte Ioannes Baptiſta ora.

Oẽs S. Patriarchę, & prophetæ. orate.

Sancte Petre ora.

Sancte Paule ora.

Sancte Andrea ora.

Sancte Iacobe ora.

Sancte Ioannes ora.

Sancte Thoma ora.

Sancte Iacobe ora.

Sancte Philippe ora.

Sancte Bartholomæe ora.

Sancte Mathæe ora.

Sancte Simon ora.

Sancte Thadæe ora.

Sancte Matthia ora.

Sancte Barnaba ora.

Sancte Luca ora.

Sancte Marce ora.

Oẽs S. Apoſtoli, & Euangeliſtę. orate.

Omnes S. Diſcipuli domini. orate.

Omnes ſancti Innocentes orate.

Sancte Stephane ora.

Sancte Laurenti ora.

Sancte Vincenti ora.

S. Sancti Fabiane, & Sebaſtiane. orate.

Sancti Ioannes, & Paule orate.

Sancti Coſma & Damiane orate.

Sancti Geruaſi & Protaſi orate.

Omnes ſancti Martires orate.

Sancte Silueſter ora.

Sancte Gregori ora.

Sancte Ambroſi ora.

Sancte Auguſtine ora.

Sancte Hieronyme ora.

Sancte Martine ora.

Sancte Nicolae ora.

Oẽs S. Pontifices, & Confeſſores. ora.

Omnes ſancti Doctores ora.

Sancte Benedicte ora.

Sancte Antoni ora.

Sancte Bernarde ora.

Sancte Dominice ora.

Sancte Franciſce ora.

Oẽs ſancti Sacerdotes, & Leuitæ. or.

Oẽs ſancti Monachi, & Eremitæ. or.

Sancta Maria Magdalena ora.

Sancta Agata ora.

Sancta Lucia ora.

Sancta Agnes ora.

Sancta Cecilia ora.

Sancta Catherina ora.

Sancta Anaſtaſia ora.

Omnes

Oēs ſanctæ Virgines, & Viduæ. orate.
Omnes ſancti, & ſanctæ Dei. orate.
Chriſte audi nos. Chriſte exaudi nos.
Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon.

Et ſtatim cantatur Miſſa, ſi tempus cōgruum fuerit. Quā finita, Sacerdos incipiat abſolutè hanc Orationem ſine Oremus.

NOn intres in iudicium cū ſeruo tuo domine: quia nullus apud te iuſtificabitur homo niſi per te omnium peccatorum ei tribuatur remiſſio: Non ergo eū, quæſumus, tua iudicialis ſententia premat, quem tibi vera ſupplicatio fidei Chriſtianę cōmendat: ſed gratia tua illi ſuccurrente mereatur euadere iudicium vltionis, qui dum viueret inſignitus eſt ſignaculo ſanctæ trinitatis. Qui uiuis, & regnas Deus in ſæcula ſæculorum. ℟. Amen.

POſt iſtam orationem cantores incipiāt iſtud reſponſorium. Subuenite fol. 12. *ante quā finiatur reſponſoriū, Diaconus cū deferentib. incenſum & aquā benedictā, accedit ad celebrātē, & cū cantatur,* Requiem æternā, *accipit Thuribulum, & nauicellā, & accedit ad ipsū celebrātē, & offert Thuribulum, Diacono vero nauicellā: Celebrans imponit incenſum in Thuribulū dicēs.* Ab illo benedicaris, cuius hōnore cremaberis. *Deinde cum cantores cantant, kirie eleiſon. Omnes ſurgunt: & ipſe celebrans dicit voce competenti:* Pater noſter. *Et mox capit aſperſorium de manu Diaconi, & circuit feretrū, aſpergēs illud aqua benedicta: & cum tranſit ante crucem, facit reuerentiā inclinando caput cruci: & facto circuitu, reddit aſperſoriū Diacono, & de eius manu capiat Thuribulū et ſimili modo incenſet circū circa, inclinando ſe cruci. Vt autem compleuit girū, reddit Thuribulū Diacono, & reuertitur ad locum ſuum, & ſtans voce cōpetenti, tenēte librum ante ipſum Diacono, dicit.* Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos a malo.
℣. A porta inferi. ℟. Erue domine animam eius.
℣. Requieſcant in pace. ℟. Amen.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te ueniat.
℣. Dominus uobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. *Oremus.*

DEus cui omnia uiuunt: & cui nō pereunt moriendo corpora noſtra, ſed mutātur in melius: Te ſupplices deprecamur: ut ſuſcipias animam famuli tui. N. per manus ſanctorum Angelorum deducēdam in ſinu amici tui Abrahæ Patriarchæ: reſuſcitandāque in nouiſſimo iudicij magni die: Et quicquid uitiorum diabolo fallente cōtraxit: tu pius & miſericors abluas indulgendo, per Chriſtum dominū noſtrum, qui tecum uiuit, & regnat in ſæcula ſæculorum. ℟. Amen.

Finita oratione cantatur Reſponſoriū.

QVi Lazarum reſuſcitaſti a monumento fętidum. Tu eis domine dona requiem, & locum indulgentiæ.
℣. Qui uenturus es iudicare uiuos, & mortuos, & ſęculum per ignem.
Tu eis domine, dona requiem, & locum indulgentiæ.
℣. Requiem æternā dona eis domine: & lux perpetua luceat eis.
Tu eis domine dona requiem, & locum indulgentiæ.

Et cū dicitur Kirie eleiſon, Diaconus interim cū portantib. incenſum, & aquam benedictam, accedit ad celebrantem, & cum dicitur Requiem,

imponit incēſum. Ad Kirie eleiſon, omnes ſurgūt, & celebrās dicit, Pater noſter. aſpergit, & incenſat, vt prius, & reuerſus ad locū ſuū dicit.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.
℟. Sed libera nos a malo.
℣. A porta inferi.
℟. Erue domine animam eius.
℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. *Oremus.*

FAc quæſumus dñe hanc cū ſeruo tuo defuncto miſericordiam: vt factorū in pęnis non recipiat vicem: qui tuā in votis tenuit voluntatem: vt ſicut eum vera fides iunxit fidelium turmis: ita illic eum tua miſeratio ſociet angelicis choris: Per Chriſtum dominum noſtrum. ℟. Amen.

Oratione completa omnes ſedent, & chorus cantat Reſponſorium.

NE recorderis peccata mea domine: Dum veneris iudicare ſęculum per ignem.

℣. Dirige domine Deus meus in conſpectu tuo viam meam: Dum veneris iudicare ſeculum per ignem.

Finito vero reſpōſorio, chorus incipit.

KIrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon. *Et interim ponitur incēſum. & ad Kirie eleiſon, oēs ſurgunt, vt ſupra. & celebrans dicit, Pater noſter, aſpergit, & incenſat, vt prius, & reuerſus ad locum ſuum dicit:*

℣. Et ne nos inducas in tentationem.
℟. Sed libera nos à malo.
℣. A porta inferi.
℟. Erue domine animam eius.
℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

INclina domine aurem tuam ad preces noſtras: quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur: vt animā famuli tui. N. quam de hoc ſeculo migrare iuſſiſti, in pacis ac lucis regione conſtituas, & ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem: Per Chriſtum dominum noſtrum. ℟. Amen.

Oratione finita, omnes ſedent, & chorus cantat Reſponſorium.

LIbera me domine de morte æterna, in die illa tremenda: Quando cœli mouendi ſunt, & terra. Dum veneris iudicare ſęculum per ignem.

℣. Tremens factus ſum ego, & timeo dum diſcuſſio venerit, atque ventura ira.

Quando cęli mouēdi ſunt, & terra.

℣. Dies illa dies iræ, calamitatis, & miſeriæ, dies magna, & amara valde.

Dum veneris iudicare ſęculum per ignem.

℣. Requiem æternam dona eis domine: & lux perpetua luceat eis.

Libera me domine de morte æterna in die illa tremenda: Quando cœli mouendi ſunt, & terra.

Dum veneris iudicare ſæculum per ignem.

Finitio uero reſpōſorio, Chorus incipit.

Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon. *Et interim ponitur incenſum, & ad Kirie eleiſon, omnes ſurgunt, vt ſupra, & celebrās dicit, Pater noſter. aſpergit, & incēſat ipſe ſolus vt prius, & reuerſus ad locum ſuum dicit.*

℣. Et ne nos inducas in tentationem.
℟. Sed libera nos à malo.
℣. Requiem æternam dona eis domine;

ne:& lux perpetua luceat eis.

℣. A porta inferi.

℟. Erue domine animam eius.

℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te ueniat.

Oremus.

ABſolue quęſumus domine animã famuli tui. N. ut defunctus ſæculo, tibi uiuat: & quæ per fragilitatem humanæ conuerſationis peccata commiſit: tu uenia miſericordiſſimæ pietatis absterge. Per Christum dominũ noſtrum. ℟. Amen.

Finita oratione dictus celebrans, aut Sacerdos, præcipiat portitoribus, ut accipiant feretrum. Illi verò accipientes deportent eum ad tumulũ: & dum deportatur, clerici cantent hus ſequẽtes Antiphonas. Antiph.

IN paradiſum deducant te Angeli, in tuo aduentu ſuſcipiant te martires, & perducant te in Ciuitatem ſanctam Ieruſalem. *Antiph.*

CHorus Angelorum te ſuſcipiat: & cum Lazaro quondam paupere æternam habeas requiem.

Cum autem peruenerit ad tumulum, Sacerdos cum feretro ſtet iuxta tumulum: & cantantis antiphonis, ſacerdos dicat orationem. Oratio.

DEus, qui fundiſti terram: formaſti cœlos: qui loca ſideribus ſtabilita fixiſti: qui captiuum laqueo mortis hominem lauacri ablutione reperiſti: qui ſepultos Abraham, Iſaac, & Iacob in ſpelunca duplici in libro uitæ, atque totius gloriæ principes annotaſti benedicendos: ita benedicere digneris ✝ hunc tumulum famuli tui. N. ut hic eum requieſcere facias: & in ſinu Abrahæ, Iſaac, & Iacob collocare digneris: qui dominum noſtrũ Ieſum Christum contritis laqueis infernorũ credentium reſurgere ſe, ſuorumque membra reſuſcitare uoluiſti: Reſpice domine ſuper hanc fabricam ſepulturæ: deſcendat ad eam domine ſpiritus ſanctus: ut te iubente ſit in hoc loco famulo tuo quieta dormitio, & tempore iudicij cum ſanctis tuis omnibus uera reſurrectio: præſtante eodem domino noſtro Ieſu Chriſto. Qui tecum, & cum Spiritu ſancto uiuit, & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Antiph. ad Benedictus. Ego ſum.

BEnedictus Dominus Deus Iſrael: quia uiſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ.

Et erexit cornu ſalutis nobis: in domo Dauid pueri ſui.

Sicut locutus eſt per os ſanctorum: qui à ſæculo ſunt Prophetarum eius.

Salutem ex inimicis noſtris: & de manu omnium, oderunt nos.

Ad faciendam miſericordiam cum partibus noſtris: & memorari teſtamenti ſui ſancti.

Iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum: daturum ſe nobis.

Vt ſine timore de manu inimicorũ noſtrorum liberati: ſeruiamus illi.

In ſanctitate, & iuſtitia corã ipſo: omnibus diebus noſtris.

Et tu puer Propheta altiſſimi uocaberis: præibis enim ante faciem domini parare uias eius

Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius: in remiſſionem peccatorũ eorũ.

Per uiſcera miſericordię Dei noſtri: in quibus uiſitauit nos oriens ex alto.

Illuminare his, qui in tenebris, & umbra mortis ſedent: ad dirigendos

pedes

pedes noſtros in viam pacis.

Requiem æternã dona eis domine: & lux perpetua luceat eis. *Antipho.* *Ego ſum reſurrectio, & vita, qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, viuet: & omnis, qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Poſtea Sacerdos dicat has orationes ſequẽtes:*

Oratio. Oremus.

FRatres Chariſſimi pro ſpiritu fratris (vel ſororis noſtræ) quem dominus Deus de laqueo huius ſæculi liberare dignatus eſt: cuius corpuſculũ hodie ſepulturæ traditur: vt eum pietas domini in ſinu Abrahæ, Iſac, & Iacob collocare dignetur: vt cum iudicij dies aduenerit, inter ſanctos & electos ſuos patre in dextra collocandum reſuſcitari faciat, Per Chriſtum dominũ noſtrum. ℟. Amen. *Oratio.*

DEus, cui omnia viuunt: & cui non pereunt moriendo fideliũ corpora, ſed mutantur in melius: te ſupplices deprecamur: vt quicquid anima famuli tui. N. vitiorum, tuæque voluntati contrarium, fallente diabolo, ſeu propria iniquitate, vel fragilitate cõtraxit: tu pius, ac miſericors ablues indulgẽdo: eamque ſuſcipi iubeas per manus ſanctorum Angelorum tuorũ deducendam in ſinum Patriarcharum, & Prophetarum tuorum: Abrahæ, ſcilicet amici tui: Iſaac electi tui: & Iacob dilecti tui, à quo aufugit dolor, atque triſtitia, & ſuſpiriũ: vbi fidelium quoque animæ fęlici iucunditate lætantur: & in nouiſſimo iudicij magni die inter ſanctos, & electos tuos eam facias perpetuæ gloriæ percipere portionem: quam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit: quam præparaſti diligentibus te, Per Chriſtum dominum noſtrum. ℟. Amen. *Oratio.*

TEmeritas quidem eſt domine: vt homo hominem: cinis cinerem mortalis mortalem tibi domino Deo noſtro audeat commendare. Sed quia terra ſuſcipit terram: & puluis conuertitur in puluerem, donec omnis caro in ſuam redigatur originem: inde tuã pijſſime pater lachrimabiliter quæſumus pietatem, vt huius famuli tui. N. animam, quam de huius ſæculi cœnulenta voragine ducis ad patriam, Abrahæ amici tui ſinu recipias, & refrigerij rore perfundas: ſit ab æſtuantis gehennæ truci incẽdio ſegregata: & beatæ requiei tuæ, te donante coniuncta: & ſi quæ ſunt illi domine dignę crucia tibus culpæ: tu ei gratia mitiſſimæ lenitatis indulge: nec peccati recipiat uicem, qui tuam in votis tenuit voluntatem. Cumque, finito mundi termino, ſupernum cunctis illuxerit regnũ: nouus homo ſanctorum omnium cœtib. aggregetur, cum electis tuis reſurgat: in parte dextra coronandus, Per Chriſtum dominum noſtrum. ℟. Amen.

Oratio.

OPus eſt miſericordiæ, domine ſancte Pater omnipotens, æterne deus, rogare pro alijs: & qui pro noſtris ſupplicare peccatis nequaquam ſufficimus: ſuſcipe, rogamus, animam famuli tui. N. reuertentem ad te. Adſit ei Angelus teſtamenti tui Michael: & per manus ſanctorum Angelorum tuorum inter ſanctos, & electos tuos, in ſinibus Abrahæ, Iſaac, & Iacob Patriarcharum tuorum eam collocare digneris, libera eam domine de principibus tenebrarum, & de locis pœnarum: ne famulus tuus vllis iam prime-

uæ natiuitatis uel ignorantiæ confundatur erroribus. Agnoſcatur à tuis: & miſericordia bonitatis tuæ ad locum refrigerij, & quietis in ſinum Abrahæ tranferatur, Per Chriſtum dominum noſtrum. ℞. Amen. *Oratio.*

DEbitum humani corporis ſepeliendi. officium fidelium more complentes, Deum, cui omnia viuunt fideliter deprecemur: vt hoc corpus fratris noſtri (vel ſororis noſtræ). N. a nobis in infirmitate ſepultum in ordine ſanctorum ſuorum reſuſcitet: & eius ſpiritum ſanctis ac fidelibus aggregari iubeat: cum quibus inenarrabili gloria, & perenni felicitate perfrui mereatur, Per Chriſtum dominum noſtrum. ℞. Amen. *Oratio.*

OMnipotens ſempiterne Deus, qui humano corpori animam inſpirare dignatus es: dũ, te iubente, puluis redit in puluerẽ: tu imaginẽ tuã cũ ſanctis, & electis tuis æternis ſedib. iubeas ſociari, Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, &c.

His omnibus finitis poſtquam ſepultum fuerit corpus, Celebrãs ſiue Sacerdos cũ aqua benedicta aſpergat tumulum, & dicat alta voce: Pater noſter, *& omnes ſub ſilentio dicũt,* Pater noſter qui es in cęli. &c.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.
℞. Sed libera nos a malo.
℣. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine.
℞. Quia non iuſtificabitur in cõſpectu tuo omnis viuens.
℣. A porta inferi. ℞. Erue Domine animam eius.
℣. Requieſcat in pace. ℞. Amen.
℣. Domine exaudi orationem meã.
℞. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℞. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Oratio.

SAtisfaciat tibi quæſumus Domine Deus noſter, pro anima famuli tui. N. fratris noſtri (vel ſororis noſtrę) Beatiſſimæ Dei genitricis, ſemperq; virginis Marię: & beatorũ Apoſtolorũ Petri, & Pauli, omniũq; ſanctorum tuorum oratio: & præſentis familiæ tuę humilis, & deuota ſupplicatio, vt peccatorum omnium veniam quam precamur, obtineat, nec eum panalis cruciari gehennalibus flammis, quem filij tui domini noſtri Ieſu Chriſti pretioſo ſanguine redemiſti. Qui tecũ, & cũ Spiritu ſãcto uiuit, et regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorũ, ℞. Amen. ℣. Dominus vobiſcum. ℞. Et cum ſpiritu tuo. *Sacerdos dicat:*

ANima eius, & animæ omniũ fidelium defunctorũ per miſericordiã Dei requieſcãt in pace ℞. amẽ. *Et ſtatim cantori incipiat Reſpõſoriũ.*

MEmento mei Deus quia ventus eſt vita mea, nec aſpiciat me viſus hominis.
℣. De profundis clamaui ad te domine: domine exaudi vocem meam.
Nec aſpiciat me viſus hominis.
℣. Requiem æternam dona ei domine: & lux perpetua luceat ei.
Nec aſpiciat me viſus hominis.

Cum reuertuntur in eccleſiam ordinate ſtẽt in choro: & finito reſponſorio. Sacerdos dicat. Pater noſter.
℣. Et ne nos inducas in tentationem.
℞. Sed libera nos à malo. *Oratio.*

TIbi domine commendamus animam famuli tui: vt defunctus ſęculo, tibi viuat: & peccata, quæ per fragilitatem humanæ conuerſationis cõmiſit,

miſit:tu venia miſericordiſſimæ pietatis abſterge, Per Chriſtum dominum. ℟. Amen.

IN *funere ſæcularijñ hoc modo fiat officium: Sacerdos cũ ſuperpellicio ſtola & pluuiali, in medio ſtans abſolute & ſine oremus incipiat orationẽ:* Non intres, *quã inuenies* fol. 20. *Poſt iſtã oratione cantor incipiat.* ℟. Sub uenite. *quod inuenies* fol. 12. *Finito uerò reſponſorio, chorus incipiet,* Kirie eleiſon. *interim ponitur incenſum, vt ſupra* fol. 20. *poſtea aſpergit, & incenſat, ut prius, et reuerſus ad locũ ſuum, dicit:* Et ne nos inducas &c. *poſtea oratio,* Deus cui omnia viuunt. *vt ſupra* fol. 20. *Finita oratione cantatur* ℟. libera me domine: *cum ſuis verſibus,* & requiem *vt ſupra* fol. 20. *finito reſponſorio, modo & ordine, vt ſupra, aſpergit, & incenſat. deinde,* & ne nos &c. Requiem æternam &c.

Abſolue quęſumus animã famuli vt defunctus ſęculo &c. *vt ſup.* fol. 21. *Finita oratione dictus Sacerdos præcipiat portiorib. vt accipiãt feretrũ, illi verò accipientes deportent eum ad tumulũ. Et dũ deportatur, clerici cãtãt has ſequentes antiphonas.* In paradisũ *ut ſupr.* fol. 21. *poſtea antiph. ad benedictus:* Ego ſũ. *Pſal.* Benedictus dominus Deus Iſrael. *Antiph.* Ego ſũ *tota dicatur poſt Pſalm. ut ſupra* fol. 21.

Finita antiph. Sacerdos cum aqua benedicta aſpergat tumulum, & dicat alta voce: Pater noſter, &c. *ut ſupra* fol. 22. *& dicta oratione,* Satisfaciat tibi fo. 22. *Sacerdos dicat,* Anima eius, & animæ omnium fideliũ defunctorũ per miſericordiam Dei requieſcant in pace. Amen. *Et ſtatim cantor incipiat* ℟. Memento mei Deus: *cum reliquis, ut ſupra* fol. 22.

DE SEPTEM SACRAMENTIS ECCLESIAE.

Sacramentum quid ſit.

D. Auguſt. libro 10. de Ciuitate Dei, ſic diffinit: Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum. De conſecrat. diſtinct. 2. cap. Sacrificium. Et Magiſter in 4. diſtinct. 1. Et S. Thom. 3. p. q. 60. articulo 2. Vbi aduerte, quòd quando dicit: ſacræ rei; non intelligitur, quælibet res ſacra, quia ſic Crux & multa alia eſſet ſacramentum, ſed res ſacra ſanctificans nos. Cum enim ſacramẽtum ſit ſignũ quoddam, ſigna autem propriè debentur hominibus, & ſacramentum ſit proprium hominum, oportet, vt per rem ſacram intelligamus rem homines ſanctificantem. Per ſignum etiam non intelligas quodcunque ſignum, ſed ſignum exterius, quod cõmuniter uocatur ſignum: & cum diffinit Auguſt. 2. de doctrina Chriſtiana, dicens: Signũ eſt, quod præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire. Eſt igitur ſacramentum, ſignum ſenſibile rei ſacræ, nos ſanctificantis. Per rem ergo ſacram nos ſanctificantem, intellige principaliter gratiam gratum facientem: quamuis S. Thomas. 3. p. q. 60. art. 3. dicat tria figurari in ſacramentis. Primum, cauſam effectiuam noſtræ ſanctificationis, ſcilicet paſſionem Chriſti. Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem, & 1. Cor. 11. Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis. Secundum

dum cauſam formalem noſtræ ſancti-ficationis, ſcilicet gratiam. Tertium cauſam finalem, quæ eſt gloriæ. Vnde Eccleſia cantat ex officio S. Thomæ: O ſacrum cõuiuium, in quo Chriſtus ſumitur, recolitur memoria paſſionis eius. Ecce primum. Mens impletur gratia. Ecce ſecundum. Et futuræ gloriæ nobis pignus datur. Ecce tertium. Sũt & aliæ diffinitiones Sacramenti; quæ ſub alijs verbis idem quod prima iam poſita, docent. Sacramentum, ait Magiſt. ſenten. eſt inuiſibilis gratiæ, viſibilis forma, vt eius imaginem gerat, & cauſa exiſtat. & D. Auguſt. lib. de corpore Chriſti. Sacramentum eſt, per quod ſub tegumentis rerum viſibiliũ, diuina virtus ſecretius ſalutem operatur. & Vgo de ſancto Victore lib. de Sacramentis. 1. p. cap. 1. Sacramentum eſt materiale elementum, foris ſenſibiliter propoſitum, ex ſimilitudine repreſentans, ex inſtitutione ſignificãs, ex ſanctificatione continens aliquam inuiſibilem, & ſpiritualem gratiam. Et hæc de diffinitione ſacramenti ſufficiant.

Sacramenta quot ſunt?

Q Væritur, quot ſint Sacramenta nouæ legis. Reſpon. quòd ſeptem. Baptiſmus, Confirmatio, Pœnitentia, Euchariſtia, Ordo, Matrimonium, Extrema vnctio. Hoc determinatum eſt in Concilio Florentino, ſub Eugenio 4. in cap. ad abolendam, extra de hæreticis, excommunicantur & damnantur, qui de eccleſiaſticis ſacramentis aliter ſentire, aut docere præſumpſerint, quàm eccleſia Romana docet. Præterea idem patet ex Concilio Trident. Seſſio. 7. de ſacramentis in genere. Can. 1. Cuius verba ſunt: Si quis dixerit ſacramenta nouæ legis eſſe plura, vel pauciora, quam ſeptem: videlicet, Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, anthema ſit. Cum ergo Eccleſia Romana in dictis Concilijs, & in vſu teneat ſeptem eſſe ſacramenta nouæ legis, iam nemini licebit de hoc dubitare.

Sacramentorum ſufficientia.

S Vfficientiam, & congruitatem huius numeri docet ſanctus Thomas. 3. p. q. 6. art. 1. dicens: Sacramenta eccleſiaſtica ordinantur ad duo, ſcilicet ad perficiendum hominem in vita ſpirituali, ſeu in cultu Chriſtianæ religionis, & in remedium contra peccatum: & conuenienter ſunt ſeptem: vita enim hominis ſpiritualis ſimilitudinem habet ad uitam corporalem: propter quod eodem nomine vocatur vtraque vita. In vita autem corporali dupliciter aliquis perficitur: vno modo quantum ad propriam perſonam: & hoc dupliciter: ſcilicet, aut acquirendo perfectionem, aut remouendo impedimenta. Perficitur autem uita perfectione, prima per generationem, quando acquirit uitam: & loco iſtius generationis ſuccedit Baptiſmus, qui uocatur regeneratio, quia homo cum eſſet mortuus per peccatum, recipit uitam per lauacrum regenerationis, & renouationis. Ad Titum. 3. Secunda perfectio eſt augmentum, cui ſuccedit ſecundum ſacramentum Confirmationis, quod principaliter in Pentecoſte eſt inſtitutum, quando dominus dixit: Sedete in ciuitate donec induamini uirtute ex alto. Tertia perfectio vitæ corporalis eſt nutritio, quæ eſt conſeruatio vitæ,

& loco huius ſuccedit Euchariſtia. Vnde Ioan. 6. Niſi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, nõ habebitis vitam in vobis. Sed quia homo interdum incurrit ægritudines, habere debebat remediũ: quod quidem eſt duplex: unum ad repellendum morbum, vt Pharmacum: alterum ad reſtituendas vires: ſic etiam in vita ſpirituali, ad expellendas infirmitates peccati, eſt pęnitentia. Pſal. 2. Sana animam meam, quia peccaui tibi: alterum ad expellendas reliquias peccatorum, & eſt Extrema vnctio. de qua Iacob. 5. Apoſtol. Et ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei. In ordine ad cõmunitatẽ perficitur homo; dupliciter: uno modo, ſuſcipiendo poteſtatem regẽdi: & loco iſtius ſuccedit ordo. Alio modo ſecundum naturalem propagationem, quod fit per matrimonium tã in corporali, quàm in ſpirituali vita.

Supradicta ſacramenta à quo fuerunt inſtituta.

RESp. iuxta fidem: Omnia ſeptem prædicta ſacramenta inſtituta fuiſſe à dño noſtro Ieſu Chriſto. Nam ita expreſſe diffinitur in Concilio Tridentino ſeſſ. 7. de ſacramen. in genere. Can. 1. Cuius uerba ſunt: Si quis dixerit ſacramenta nouæ legis non fuiſſe omnia a domino noſtro Ieſu Chriſto inſtituta; anathema ſit.

De ſacramento Baptiſmi.

QVæritur quando fuit inſtitutus Baptiſmus? Vtrum ante Chriſti paſſionem, uel poſtea.

℟. per duas propoſitiones. Prima: certiſſimũ eſt, qđ fuit inſtitutus à Chriſto ante paſſionẽ. Patet hoc Io. 3. ubi expreſsè habetur quòd Chriſtus baptizabat. & Ioan. 4. declaratur quomodo baptizabat. Quamquã Chriſtus nõ baptizaret, ſed diſcipuli eius Baptizabant de mandato ipſius. Quia aliàs Chriſtus non diceretur bapaizare, nõ eſt autem ueriſimile quòd Chriſtus baptizaret baptiſmo Ioannis. Nec etiã Apoſtoli Ioannis baptiſmo baptizabant, ut dicit Hieronymus in epiſtola ad Seleutianum, & in ſermone Epiphanię; aliàs inter diſcipulos Ioannis non fuiſſet inuidia, qui dolebant eò quòd plus baptizat Chriſtus, quàm Ioannes, nam ille baptiſmus diceretur Ioãnis, non Chriſti, Item ſacramenta ſunt inſtrumenta noſtræ redemptionis. Cũ ergo Chriſtus perfecerit redemptionem in paſſione, uel reſurrectione, & Baptiſmus ſit potiſſima pars redemptionis; ſequitur quòd fuit inſtitutus ante Chriſti paſſionem, per Ioannẽ ibi: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, nõ poteſt introire in regnum Dei. Et ita tenent omnes Doctores, quòd fuit inſtitutus ante Chriſti paſſionem, quando Chriſtus fuit baptizatus in Iordane, tunc enim ſanctificans aquas, uim regeneratiuam illis contulit. Alij dicunt, quòd fuit inſtitutus, quando Chriſtus dixit diſcipulis ſuis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. Marci ultimo cap. Sed hoc refellitur, quia fuit inſtitutus ante paſſionem: prædicta autem uerba dicta fuere poſt reſurrectionẽ. S. Thomas, & Nicolaus de Lyra tenẽt, quòd fuit inſtitutus, quando Chriſtus fuit baptizatus in Iordane. Ioan. 1. & ita tenendum eſt ſine aliqua dubitatione.

Quod triplex eſt Baptiſmus.

PRæterea ſecundum quòd triplex eſt Baptiſmus, ſcilicet Fluminis,

qui

qui fit in aqua communiter, & talis liberat à pœna, & culpa, & gratiam infundit in habitu, & charactarem imprimit.

Alius eſt flaminis, qui tunc fit, quádo quis deſiderat baptizari ſed non habet per quem baptizetur. talis in fide ſaluabitur. in Decret. Apoſtol. de presbytero non baptizato. Et Aug. lib. 8. de Ciuitate Dei. Et lib. de unit. Bapt. Et per Beatum Ambro. de obitu Valent. Et hic delet culpam, & gratiam habet in vſu in quo meritum conſiſtit.

Tertius eſt Baptiſmus ſanguinis, qui fit in martyrio pro Chriſti nomine ſuſcepto, ut patet de Innocentibus. Et quidam dicunt etiam de Latrone dextro. Sed non videtur eſſe verum, cũ ille non poſſit dici martyr ex pœna Crucis, eo quòd non veritate, aut iuſtitia, aut fide Chriſti, ſed pro ſuis ſceleribus paſſus eſt, ſicut ſolus confitetur dicens: Nos quidem digna factis recipimus: &c. videtur ergo potius, quòd baptizatus eſt Baptiſmo flaminis: propter confeſſionem fidei, quam habuit ad Chriſtum, credens Deum, & hominem eſſe. & iſte Baptiſmus ab omni tentatione liberat, & confert ſtatim pręmium: quia Martyres ſtatim euolant in cœlum ſine retardatione: ſicut patet de ſancto Stephano dicens; Video cœlos apertos. Act. 7.

Baptiſmi materia quæ ſit.

QVia Baptiſmus eſt ablutio, quæ habet in aqua fieri, ideo aqua eſt propria materia huius ſacramenti, & non vinũ, nec oleũ, nec alius liquor vnctuoſus, ſed ſola aqua naturali fit Baptiſmus. vnde ex aqua roſea, vel quacunque artificialiter facta non fit Baptiſmus, nec ex vrina, cum talis aqua ſit potius humor, quàm áqua naturalis. Ex balneo tamen, lixiuio, vel aqua decoctionis carnium depurata, & huiuſmodi, bene poteſt fieri Baptiſmus, quia in eis natura aquæ non mutatur. Similiter ex pluuia; & rore collecto fit Baptiſmus, quia licet generentur ex vaporibus, & humoribus terræ, tamen per virtutem naturæ, quæ fortior eſt arte, reſoluitur in ueram aquã, quod ars non poteſt facere. Et ſic omnis aqua vniuerſaliter naturalis, eſt propria materia ſacramenti Baptiſmi, quia habet proportionem ad effectum ſpiritualem: quoniam mundat, & eſt communior materia; quam omnes facile poſſunt habere. Patet hoc Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt &c. & ita diffiniãtur in Concilio Florent. ſub Eugenio 4. & item in Concilio Trident. Seſſio. ſeptima. de ſacramento baptiſmi. Canone. 2. cuiuis verba ſunt: Si quis dixerit aquam veram, & naturalem, non eſſe de neceſſitate Baptiſmi, atque ideo uerba illa domini noſtri Ieſu Chriſti Niſi quis renatus fuerit ex aqua &c. ad metaphoram aliquam detorſerit, anathema ſit.

Baptiſmi forma quæ ſit.

FOrma ſacramenti Baptiſmi eſt hæc: Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, amẽ. Quæ verba ſunt de eſſentia formę, ſine quibus Baptiſmus non fieret. Vnde hæc dictio, ego, cum intelligitur in hoc verbo primæ perſonę, baptizo, nõ eſt abſolute de eſſentia formæ, ſimiliter hæc dictio amen, non eſt de eſſentia formę abſolutè, ſed de inſtitutione Eccleſiæ, quia ponitur propter expreſ-

ſionem

ſionem miniſtri, ly Ego. & Amen. ad certitudinem effectus Baptiſmi.

Vnde cū non ſint de eſſentia formę abſolute, ſi quis ea dimitteret, propter hoc non impeditur Baptiſmus quia fieret. Sed qui hoc dimitteret, ſcienter, peccaret, mandatum Eccleſiæ tráſgrediendo. Et non poteſt dici: Baptizo me, quia ſicut nullus poteſt ſe ipſum gendrare, ſic nec baptizare, cum Baptiſmus ſit quædam generatio ſpiritualis: ideo dicitur: Baptizo te, ſed non, Baptizo me. Et non poteſt dici in nominibus, quia virtus diuina, quæ operatur in Baptiſmo, pertinet ad diuinam eſſentiam, quæ eſt vna in tribus perſonis. Ideo ad denotandam vnitatem eſſentiæ, dicitur. In nomine: & non: In nominibus. Neque poteſt baptizare in nomine genitoris, & geniti, & flaminis: quia ſolum ex illis verbis fit Baptiſmus, quæ ſignant, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus: genitor autem, & genitus, & flamen, non ſignificant proprietates relatiuas perſonarum diuinarū, ſed dicuntur actus notionales ipſarum perſonarum, & ſignificant magis ipſos actus, quàm ipſas perſonas, & ideo ſolum in nomine Patris, & Filij, & ſpiritus ſancti, fit Baptiſmus, non ex alijs verbis. Patet hoc Matth. vlt. & in Concilio Florent.

QVæritur vtrum mutatio huius formæ vitiet Sacramentum;

Reſpondetur, quòd duplex eſt variatio. quædá, quæ mutat ſententiam, & ſenſum formæ, & talis euacuat Sacramentū. Altera, quæ non mutat ſenſum & ſententiam formæ & talis non tollit Sacramentum. Vnde in c. Retulerunt, de conſecratio. diſt. 4. Zacharias Papa determinauit, vt quod ille, qui dixit: Ego te baptizo in nomine patrias, & filias, & ſpirituas ſanctas, verè baptizauit.

Variatur forma quinque modis.

FOrma Baptiſmi quinque modis variatur: vno modo variando: & hoc dupliciter: vel circa ſignificationem verborum, ſicut dictum eſt in nomine genitoris &c. Et ſic non fit Baptiſmus: Alio modo circa voces ſolum, manente eadem ſignificatione & modo ſignificandi: & ſic diuerſis linguis: & fit Baptiſmus: ſicut latino, græco, & gallico ſermone: & ſic talis variatio non obeſt. Similiter variando circa voces, manente eadem ſignificatione, et hoc in mera ſimplicitate, ſicut laici faciunt, qui neſciūt verba latina proferre vel formare: vt nomine patris &c. vel ponendo nominatiuum, uel datiuum, pro genitiuo, non impediretur Baptiſmus. Secus enim eſſet ſi intelligens hoc faceret, ut ex intentione nouum ritum vellet facere, & introducere, quia peccaret, & Baptiſmum impediret. Secundo mutatur forma corrumpendo, uel diminuendo, ſcilicet ſubtrahendo aliquid quod ſit de eſſentia formę: vt ſi dimitatur, ly Baptizo: vel ly, te, vel aliquot trium nominum perſonarum. & ſic non fit Baptiſmus.

Veruntamen, ſi neceſſitate mortis imminente, vna perſona ſolum nominetur: & puer decedat, antequam aliæ perſonæ nominentur, vt ſic dicendo; Baptizo te in nomine Patris, & tunc puer decederet antequam diceretur & Filij, & Spiritus ſancti, pie credendum eſt, quod ſummus Sacerdos, ſcilicet Deus ſupplet defectum. Si vero ſubtrahatur uel diminantur aliquid quod non ſit abſolutè de eſſentia formæ,

me, ſed ſolum de inſtitutione eccleſiæ; ſicut ly, ego. ly, amen, non impediretur Baptiſmus, peccaret tamen quia hoc ſcienter faceret. Tertio impediretur Baptiſmus addendo. Scilicet quando additio corrumpit ſenſum; & eſt contra reuerentiam perſonarum, ut ſi dicatur; Baptizo te in nomine Patris maioris, & Filij minoris. quia perſonæ æquales ſunt. Si verò additio corrumpat ſenſum, nec ſit contra reuerentiam perſonarum, Baptiſmum non impedit, ſiue fiat a parte ante, vt dicendo; Baptizo te in nomine Patris omnipotentis, & Filij vnigeniti, & Spiritus ſancti Paracliti, ſiue etiam a parte poſt, vt dicendo; Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & beatę Mariæ Virginis, & huiuſmodi, nõ impeditur baptiſmus, & hoc tamẽ intelligitur quando ille qui hoc addit non intendit facere nouum ritum, nec hoc faciat ex malitia, ſed ex mora ſimpliciter. Similiterque non credat & intendat quòd Baptiſmus efficaciã habeat ex beatæ Mariæ uel beati Petri, ſed ex ſola inuocatione Trinitatis, ſed ſolum credat quòd oratio beatæ Mariæ & beati Petri proſit baptizato ad ſui Baptiſmi conſeruationẽ. Quarto impeditur Baptiſmus tranſponẽdo ſcilicet literas uel ſillabas, quibus ſenſus corrumpitur, ſi uero tranſponat dictiones, ſicut ly, baptizo, poſt, te, non impeditur Baptiſmus, licet peccet hoc faciens. Quinto corrumpitur Baptiſmus interpolando, quando fit tanta interpolatio uerborum & operum quod corrumpitur intentio & actus Baptiſmi, ſiue baptizantis, uel intermiſcendo aliquid impertinens ad ſacramentum, ut dicendo, baptizo te in nomine Patris & tuno aliud operetur per magnũ tempus, uel aliquid dicat in medio. vt Baptizo te in nomine Patris, vade fac ignem, & huiuſmodi, talis diſcontinuatio magna corrumpit Baptiſmum: Si verò propter neceſſitatem fiat modica interpolatio: ſicut ſputando, uel ſternutando, non corrumpit Baptiſmum. Igitur ex omnibus præmiſſis colligimus, quòd forma Baptiſmi hæc eſt: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen.

De Ritu baptizandi.

QVæritur quomodo fiat Baptiſmus. Reſpondetur, quòd dupliciter datur Baptiſmus ſecundum uſum diuerſarum eccleſiarũ: quãdoque datur per immerſionem, ita quòd totus puer immergitur in aqua. quandoque etiam datur per ſparſionem, quando puer aſpergitur & ſuper cum aqua infunditur. Quæritur ſi hęc immerſio & ſparſio ſemel debeat fieri, aut pluries. Reſpon. Secundum ritum diuerſarum eccleſiarum, quandoque fit terna immerſio uel aſperſio quandoque unica: & in his conſuetudo eccleſiarum eſt ſeruanda. Quæritur ſi in locis ubi conſueuit eccleſia ternam immerſionem facere, ſi ſolum unica fieret, nunquid eſſet puer baptizatus. Sic: ſed faciens peccaret, mandatum eccleſiæ, & conſuetudinem non faciens: ſed tranſgrediens, niſi ſimplicitas eum excuſaret. Etiam quæritur: Quæ pars corporis debet immergi, uel aſpergi? Reſpon. Caput: quia in eo omnes ſenſus uigent, & in eo eſt principium uitæ animalis: & ſi caput haberi non poſſit, alia pars quæ haberi poteſt, ut patet in pueris exiſtentibus in uteris maternis,

quorum ſola manus apparet, & de periclitatione timetur, in tali caſu debet aſpergi pars, quæ apparet: & pie credẽdum eſt quod Deus ſupplet defectum: Si tamen poſtmodum uiuus habeatur, debet caput aſpergi, ſub conditione, ſic dicendo: Puer non intendo te rebaptizare; ſed ſi non baptizatus fueris, ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & hoc ſecurius: quia aliter non intelligitur Baptiſmus perfici. Igitur Baptiſmus per immerſionem, vel aſperſionem vnicã vel ternam debet fieri in eccleſia, in qua habitant.

Pectus baptizati vngitur cum innocatione Trinitatis.

VNctio fit in pectore cũ inuocatione Trinitatis, ut nullæ reliquiæ latentis inimici in eo reſideant: ſed in fide ſanctæ Trinitatis mens eius confortetur, & ſuſcipiat, & habeat intelligentiam mandatorum Dei.

Quis poteſt baptizare ſolemniter.

SOlemnitates, quæ fiunt in Baptiſmo, nullus faciat, ſiue in neceſſitate, ſiue extra, niſi ſit proprius ſacerdos vel Epiſcopus, vel de eorũ licẽtia.

De tempore baptizandi.

QVæritur quando dandus eſt Baptiſmus, ſcilicet ſtatim, vel differendus. Reſp. In adultis nõ eſt ſtatim dandus: ſed potius per aliquod tẽpus differendus, quia probãdi ſunt ſi ex fide accedunt: ne reſiliant a propoſito, & contumeliam faciant Sacramento. Pueris uerò propter periculum mortis ſtatim eſt dandus, nec eſt differendus: quia non poteſt eis ſubueniri.

Quibus dandus baptiſmus.

PVeris Gentiliũ & Iudæorũ nõ eſt inuitis parentibus, aut eis naſcentibus, Baptiſmus miniſtrandus. maximè tempore quo carent uſu rationis, cum ſecundum ius naturale in tali tempore ſint ſub parentum cura & tutela, qui poſſent eos inducere ad relinquendum quod ignorantes ſuſceperunt, qđ verteretur in fidei detrimentum. Vnde beatus Auguſt. dicit, quòd non eſt bonum faciẽdũ, vt inde proueniat malũ.

Quid de infantibus, quos meretrices relinquunt in foribus eccleſiarum, & biuijs, de quibus dubitatur, an fuerint baptizati, de huiuſmodi infantibus & pueris, quos ſtatim natos comperitur, & neſcitur, an fuerint baptizati, conſulitur ut ſub conditione baptizentur, ſub hac forma: Puer ſi es baptizatus, te rebaptizare non intendo: ſed ſi non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti amen. quia in tali caſu non dicimus Baptiſmum iterari, quia non dicimus iteratum, quod neſcitur eſſe factum, & quid de his pueris eſt faciendum, quos obſtetrices ad templum deferunt, & eos in neceſſitate ab eis aſſerunt baptizatos eodem modo ſicut in prędictis facient, & eos ſub conditione baptizant. nec mulierum verbis aſſentiat: quia cum ignarę ſint, creditur eas verba Baptiſmi corruptè protuliſſe, aut immerſionem, ſeu aſperſionem non debitè feciſſe: & ideo pueros ſic ſub conditione baptizatos non eſt rebaptizare, ſed potius ſuæ ſaluti ſuccurrere.

Baptizandi nares, & aures quare tanguntur ſaliua.

Tangun-

TAnguntur baptizandi nares, & aures de ſaliua, & dicitur ei uerbũ Euãgelicum, quod Ieſus quendam mutum & ſurdum ſanauit tangens cum ſputo linguam eius, & mittens digitos in auriculam eius dixit: effeta, quod eſt aperire. Hoc enim Sacramentũ hic agitur, ut per ſaliuam tipicam, & ſacerdotis factum, ſapientia & uirtus diuina ſalutem eiuſdẽ Cathecumeni operetur ei nares inungũtur ad accipiendũ odorẽ Dei notitiæ, & ut aperiantur ei aures ad audiendum mandatum Dei: & aperiantur illis ſenſus ex intimo corde ad reſpondendum: propter gloriam etiam muneris & operis. Non tangit Epiſcopus os, ſed nares, ut bonum odorem accipiat pietatis. & addo quod nõ debet Baptiſmus nec Confirmatio reiterari, aliàs ſæpius baptizati, aut confirmati compelluntur intrare religionem. c. dictum. c. de cauſæ.

Paruuli quare exſufflantur in Baptiſmo.

EXſufflantur paruuli & exorcizantur, ideſt increpantur, ſeu adiurantur, ut expellatur ab eis diaboli poteſtas inimica, quæ decipit hominem ut poſſideat homines. Hæc autem exſufflatio ſiue exorcizato, etſi non prodeſt aliquid ad uitã, quia adhuc in eis mors manet, prodeſt tamẽ ut inimicus ei nocere non poſſit, ideſt efficit Spiritus ſanctus non ſolum uerbis, quæ dicuntur in nomine ſuo: uerum etiam ſignificationibus, quæ fiunt in honore. Et eſt adnotandum quod exorciſmus græce, latinæ dicitur adiuratio, ut eſt illud. Exi ab eo immunde ſpiritus &c.

A quib. debeat Baptiſmus miniſtrari.

QVæritur a quibus Baptiſmus debeat, ſeu poſſit miniſtrari? Reſpon. Cuilibet naturam humanam habenti congruit hoc Sacramentum miniſtrare: Quia ſicut aqua eſt elementũ quo Baptiſmi Sacramentum, efficitur propter eius communitatem ut nullus poſſet propter defectum materiæ a non ſuſcipiendo Baptiſmum, excuſari: ſic omnis homo, ſiue maſculus, ſiue fœmina poteſt Baptiſmum miniſtrare in neceſſitate: ut nullus etiam poſſit propter defectum miniſtri excuſari. Sed quia ſacerdos eſt miniſter Sacramentorum principalis, ideo prius & principaliter ad ipſum pertinet huius Sacramenti miniſtratio: quia ceſſante neceſſitate, hoc Sacramentum cum ſolennitate fieri debet, ſcilicet ſub benedictione aquæ, & huiuſmodi, licet nõ ſint de eſſentia Sacramenti: ſunt tamen de honeſtate & congruitate, & quia hæc ad ſacerdotem pertinẽt, ideo primum, niſi neceſſitas occurrat, debẽt baptizandum ad ſacerdotem deferre & a ſacerdote baptizari. Sed neceſſitate urgente, & ſacerdote abſente poſſunt pueri a clericis baptizari. & ſi clerici non fuerint, poſſunt a laicis, & prius, a uiris: & ſi uiri ſint abſentes, mulieres poſſunt pueros in tali neceſſitate baptizare. & ideo laici tam uiri quàm mulieres ſunt a ſacerdotibus ad baptizandum pueros inſtruendi. Quæritur quod ſi matre pariẽte nullus fuerit præſens niſi pater, nunquid pater poteſt in tali caſu ex neceſſitate ſuum proprium filium baptizare, & ius petendi debitum matrimonij ab uxore non perdat. Reſpon. in tanta neceſſitate ubi per alium, quam per patrem uel matrem puero non poteſt ſubueniri, licitum eſt parentibus ſuos proprios filios baptizare, nec propter hoc

a iure debiti matrimonii ſunt priuati: aliud tamen eſſet, & eſt ſi temerarie alter eorum ſuum proprium filium baptizaret vel ambo: quia ſi quis hoc faceret, iure debiti matrimonii priuaretur. & iam ambo, ſi vterque eorum hoc temerarie faceret, & proprium filium baptizaret vnus & alius eum ſuſciperet. Quærit an poſſint duo homines vnum puerum baptizare: quorum vnus uerba proferat, & alter immergat, uel aſpergat. Verbi gratia, duo ſũt, quorum vnus mancus, quia manus non habet, & loqui poteſt: & alter mutus qui loqui non poteſt, & manus habet, in neceſſitate, nunquid poteſt mácus puero ſibi præſentato verba proferre, & mutus immergere uel aſpergere, & eorum opera ſit baptizatus puer? Reſp. quod non, quia oportet in Baptiſmo quod ſimul concurrat in actione baptizandi ex eodem uerbum prolatum cum operatione elementi. Aliter falſa eſſet oratio, quæ uirtutem Baptiſmi exprimit, ut dicẽdo: Baptizo te. oportet ꝙ ille qui immergit, ſeu baptizat loquatur, & quod uerbũ eius accedat ad elementum. Aliter eſſet falſa oratio eius. Vnde ſi mancus qui immergere non poteſt dicat: Baptizo te, mentitur, quia nõ immergit, ſed potius mutus: & ideo non baptizat. inde neceſſarium quòd ex eodẽ proferãtur uerba ſimul cum aquę immerſione uel aſperſione. Quęritur an Hęretici, Sciſmatici, Pagani, Iudæi, Infideles poſſũt miniſtrare Sacramẽtũ Baptiſmi? dico quod ſic. dum tamen habeant intentionem uniuerſalem faciendi quod facit ecclesia abſolute. nec obeſt Baptiſmum ſuſcipientibus ignorari ab eis. Si fictus aliquis accedat ad Baptiſmum, ſicut ſæpe uidemus Iudæos, non intendens ibi aliquid recipere niſi ſolum id quod facit eccleſia, Sacramentum, id eſt ablutionem, recipit & caracterem: ſed rem Sacramẽti ideſt gratiam Spiritus ſancti non recipit. Sed recedente fictione non propter hoc eſt rebaptizandus cum Baptiſmus reiterari non poſſit: ſed confiteri debet de fictione: & tunc ſuſcipit gratiam Spiritus ſancti, & uirtutem obtinet Sacramenti. Quæritur ad quod prodeſt illa gratia, quæ in Baptiſmo confertur? Reſp. Hominem a pęna & culpa totaliter abſoluit eorum, quę ante Baptiſmum geſſerat, tamen quia in paruulis ſolum eſt originale peccatum, & non actuale, cũ uſu rationis careant, ipſos a peccato originali purgat. Adulti uero, quia nõ ſolum contrahunt peccatum originale, ſed etiam actuale. eos ab utroque abſoluit: & a pœna, quæ pro utriſque debetur.

Gratia, & virtutes dantur in Baptiſmo.

QVæritur, utrum in Baptiſmo detur gratia? Reſp. Quòd de hoc non poteſt dubitari. nam præter quam quòd in ſacra ſcriptura habetur, eſt ẽt determinatum in clemẽti. uni. de ſum. Tri. & fide cathol. Et in c. maiores, de Baptiſmo. & etiam Virgini Marię contulit gratiam, contra quoſdam errãtes, & dicentes, ipſam uel nõ habuiſſe præceptum Baptiſmi, uel non recepiſſe in eo gratiam. Cõfert etiam uirtutes infuſas, ut eſt ab Eccleſia determinatum.

Baptiſmi effectus, an ſit æqualis in omnibus ſuſcipientibus.

QVæritur, an baptiſmus omnibus conferat æqualẽ effectũ? Reſp. Duplicẽ eſſe Baptiſmi effectum, unum

ex-

ordinatum, qui eſt gratia, & uirtutes, & remiſſio peccatorum, atque pœnarum. Alterum aliquo modo annexum, ut donum prophetiæ, & gratiæ gratis datæ, & de hoc ſecundo effectu, manifeſtum eſt quòd non ſemper omnib. confertur æqualis. De primo verò eſt inter Theologos concertatio. Scotus enim & Gabriel & Caieta. tenent, ꝙ licet ratione Sacramenti detur determinata gratia, tamen ratione deuotionis miniſtrorum, uel quia unus eſt prę destinatus ad maiorem gratiam, quàm alius, eſt maior effectus Baptiſmi in uno quàm in alio: Sed ego non dubito quin hoc ſit falſum & contra ſanctum Thom. ſed dico, quod ſemper ratione Sacramenti datur æqualis gratia. ita tenet Maio. in 4. d. 4. q. 3. & hoc intellige de puero. Nā de adulto non negarē quin maiorē gratiam Baptiſmi recipiat unus, quàm alius, quia eſt maior diſpoſitio in uno, quam in alio.

An ſit baptizandus, qui eſt in actuali voluntate peccandi.

RESpondet. S. Tho. 3. p. q. 68. articulo. 4. ad 4. & Scotus in 4. diſtinct. 4. q. 5. & Pal. in 4. diſtin. 4. q. 1. & Duran. in 4. diſtinct. 4. quæſt. 2. quod talis non eſt baptizandus, & de hoc non eſt dubitandum, de conſecratione diſtinct. 4. omnis qui iam ſuæ uoluntatis arbiter conſtitutus eſt, cum accedit ad Sacramentum fidelium, niſi pęniteat, non poteſt nouam uitam inchoare ab hac pœnitentia, cum baptizentur, ſoli pueri immunes ſunt, item Act. 2. Agite pœnitentiam, & baptizetur unuſquiſq; ueſtrū. Pęnitentia autem, quæ ante Baptiſmū requiritur, debet eſſe contritio, ſicut & in Sacramento cōfeſſionis, niſi excuſetur ignorantia, qua putat ſe ſufficientem dolorem habere, cum tamen non habet tunc, enim ſufficiat attritio cum Sacramento, ſicut etiam de pęnitentia & per omnia ſimilis dolor requiritur ante Baptiſmum, ſiut ante pęnitentiā, quia dolere de peccatis, eſt de iure naturali, quod non impeditur iure diuino. Baptiſmus autem in peccato mortali ſuſceptus, ualere incipit fictione recedente, ut determinat Auguſt. cap. tunc ualere. de conſe. diſt. 4. maxime ſi habuerit attritionem. Sed quæritur quare hoc Sacramentum habeat iſtud priuilegium, quòd recedente fictione ualeat, cum Euchariſtia non habeat illud, immo nec pęnitētia: attritio enim poſt pœnitentiam nihil ualet, quáuis cum pœnitētia ualeat, & tamen attritio poſt Baptiſmum illius in quā peccati attritio de quo erat fictio ſufficit ad hoc, vt Baptiſmus cōferat gratiam ex opere operato? Reſp. S. Tho. in 4. diſtin. 4. q. 3. art. 2. quòd ratio diſcriminis eſt, quia Baptiſmus imprimit characterem, quia iam talis eſt uere baptizatus, & Baptiſmus non poteſt iterari; & ſi ſic non reparetur effectus eius, eſſet in uacuum ſuſceptus, effectus autem aliorum Sacramentorum iterabilium poteſt recuperari.

De ſuſceptoribus à ſacro fonte.

QVæritur, nunquid eſt neceſſariū quòd aliqui ad leuandum puerum accedant ſemper? nunquid poteſt idem puerum tenere, & ipſum baptizare? Reſp. Iuſtum eſt ut aliqui ad ſuſcipiendum puerum de ſacro fonte accedant: & patrini dicūtur: quia ſicut baptizans eſt ſicut pater ſpititualis, ita ſuſcipiens eſt ſicut mater uel nutrix ſpiritualis, ideo ſicut in genera-

tione naturali requiritur pater & mater, ita in ſpirituali generatione. vnde ſicut mater fungitur ad puerum officio nutricis, ſic ſuſpiciens puerum officio nutricij ſpiritualis, & nutrire ſpiritualiter tenetur, & ipſum erudire. In ſumma tamen neceſſitate ubi plures haberi non poſſunt: poſſet ille idem qui immergit puerum, vt aſpergit, in Baptiſmo ſuſcipere, & vtroque officio fungitur. Queritur quot ad ſuſcipiendum puerum de ſacro fonte ſufficiunt? Reſp. Vnus ſolus: ſed quandoq; duo ad deſignandum vnitatem deitatis & humanitatis in Chriſto. nec plures: ſicut patet in Concilio Tridentino Seſſio. 24. cap. 2. vbi dicit: Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multoties in caſib. prohibitis ignoranter contrahi matrimonia: quibus uel non ſine magno peccato perſeueratur: vel ea non ſine magno ſcandalo dirimuntur. volens itaque ſancta Synodus huic incommodo prouidere, & a cognitionis ſpiritualis impedimẽto incipiens, ſtatuit, vt vnus tantum ſiue vir, ſiue mulier, iuxta ſacrorum Canonũ inſtituta, vel ad ſummum vnus, & vna; baptizatum de Baptiſmo ſuſcipiant: inter quos, ac baptizatum ipſum, & illius patrem & matrem, necnon inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem tantum ſpiritualis cognatio contrahatur. Parochus, antequam ad Baptiſmum conferendum accedat: diligenter, ab ijs, ad quos ſpectabit, ſciſcitetur, quem uel quos elegerint, vt baptizatum de ſacro fonte ſuſcipiant, & eum vel eos tantum ad illum ſuſcipiendum admittat, & in libro eorum nomina deſcribat, doceatque eos quam cognationem contraxerint, ne ignorãtia vlla excuſari valeant, quòd ſi alij, vltra deſignatos baptizatum tetigerint, cognationẽ ſpiritualẽ nullo pacto contrahant. Conſtitutionibus in contrarium facientibus, non obſtantibus. Si parochi culpa, vel negligentia ſecus factum fuerit, arbitrio Ordinarij puniatur. Ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiusque patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias perſonas huius ſpiritualis cognationis impedimentis omnino ſublatis. Quæritur num conſanguinei poſſunt plures intereſſe? Reſp. Omnes conſanguine in gradu attinentes, pueri baptizati & eius parentum, pro vnica perſona reputantur. & ideo quando dicitur quòd ſolum duę perſonæ recipiantur ad lauandum puerum: intelligitur de illis, qui nihil attinęnt puero nec eius parentibus: & inter quos poſſet matrimonium copulari.

Quatuor hominum genera non poſſunt eſſe patrini.

SVnt autem quatuor genera perſonarum, quas eccleſia non ſuſcipit in patrinos. Primum genus eſt Monachus Abbas, Abbatiſſa, Moniales, & huiuſmodi. Secundum genus ſunt infideles. Tertium illi, qui non ſunt confirmati, ea diſt. in Baptiſmo: qui alios non poſſunt tenere in Baptiſmo vel in confirmatione, non enim ueri debent vocari fideles: vnde nec veri teſtes eſſe poſſunt 2. q. 7. non poteſt, & cap. ſeq. Quartum genus, eſt vir & vxor ſimul. 30. q. 4. ca. quod videtur, niſi prius ambo uotum emiſerint caſtitatis. Si ambo eũdem puerum de fonte leuarent,

ſpirituales parentes eiuſdem fierent, vnde vlterius carnaliter commiſceri non debent.

Pueri pueros a ſacro fonte ſuſcipere prohibeantur.

QVæritur, Quot annorum debẽt eſſe puerum de ſacro fonte ſuſcipiẽtes? ℞. Adultę ætatis, & tot annorũ, quod ſuorum poſſunt eſſe memores factorũ: & ideo pueros nõ admittant ad leuandũ pueros: quia ſuos filios docere neſcirent, & etiam propter eorum labilem memoriã quia poſt immemores facti poſſunt ducere filias ſuas in vxores.

QVæritur, ſi ſacerdos ex imprudẽtia baptizat maſculum puerũ, quem fęminam credit eſſe, an ſit rebaptizandus? Reſp. Quòd nõ: quia Baptiſmus nullum propriũ ſexũ ſibi appropriat: ſed naturam humanã. Vnde prima intentio eccleſiæ, & miniſtri eſt, puerum, & hominem baptizare, & per accidens virum, & fęminam. Ideo ſi maſculum baptizaret, quem credit fœminam: vel fœminam: quam credit maſculum, non eſt rebaptizãdus puer. Sed nomen approbandum eſt, ꝙ ſuo ſexui cõgruit. ut ſi fœmina fuerit, & nomen ei impoſitum fuerit in Baptiſmo Ioannes, Ioanna vocetur. & ſi non fuerit nomen proprium ſexui, vocetur ſecundum nomen vnius de patrinis, uel ſecundum cõſilium Epiſcopi.

QVid ſi mulier mortua fuerit, & puer creditur viuere, quid agendum eſt?

Si cõſtiterit eam eſſe mortuam, ſtatim aperiatur; & puer extrahatur ab ea; & ſi viuus reperiatur, baptizetur.

QVæritur quòd ſi puer reperiatur mortuus, nunquid eſt cum matre ſepeliendus?

De hoc ſunt diuerſę opiniones: quidam dicunt, quòd ſepeliendus eſt cum matre, licet non fuerit baptizatus, quia portio matris eſt. & huic opinioni uidetur conſentire Gaufridus in ſumma ſua. Alij dicunt, quibus magis conſentio; quòd non eſt cum matre ſepeliendus: quia poſtquam formatus perfectè reperitur, dubium nõ eſt in eo animam pueri fuiſſe diſtinctam ab anima matris, & etiã corpus eius, licet ei coniunctum fuerit, & ab ea ſumpſit alimẽtum. & ideo idem eſt iudicium de eo, ſicut de pagano. & hæ duæ opiniones tanguntur in decretis, de conſecr. diſt. 1. ſuper illud: eccleſia, in qua mortuorum.

MVlta ſunt, quę pręcedũt Baptiſmum, & quæ ſequuntur. eorumq; dicuntur quædam, Cathechiſmus, & Exorciſmus. Exorciſmus, eſt illa adiuratio, quæ fieri debet antequã Baptiſmus miniſtretur: & ibi fiunt plura. Sed primũ in frõte ſignatio, ad expellendam uirtutem dœmonis. Secundum eſt benedictio, cum manus impoſitione, ad præcludendam uiam diabolo, & pulſo, ne redeat. Tertium eſt aurium ſputo linitio, propter ſidei receptionem. Quartum eſt narium ſputo linitio, propter fidei approbationẽ, Quintum eſt ſalis in ore appoſitio. propter fidei doctrinæ confeſſionem. Sextum, olei ſancti, ante, & retro inunctio, propter aptitudinem eius contra dœmonem ad pugnam. Septimum, eſt aqua benedicta contra diabolicas impugnationes exteriores. Et hæc ſeptẽ ad exorciſmum pertinent. Ad Ca-

thechiſmum verò pertinet fidei inſtructio, de qua debent inſtrui ad Baptiſmum venientes. & ideo dicitur paruulis: Credis in Deum? &c. & Patrini reſpondent: Credo, ſcilicet operam datu ros, vt credant. Adulti verò debent per ſeipſos, reſpondere. Igitur hæc duo ſcilicet Cathechiſmus & Exorciſmus præcedere debent Baptiſmum. Illa verò, quæ ſequuntur Baptiſmum, tria ſunt: quorum Primum eſt, Chriſmatis vnctio in vertice: quæ ſignificat deſcenſum Spiritus ſancti. Secundum eſt alba veſtis: quæ deſignat innocentiæ puritatem. Tertium eſt candela, quæ in manu ponitur: quæ deſignat lumen cognitionis, quod debet habere Baptizatus, in bonis ſectandis, & malis euitandis.

QVæritur, an conueniat hæc omnia operari in puero in neceſſitate à laicis Baptizato, ſeu ab alijs?

Non cõuenit: quia vt iam dixit, Exorciſmus ordinatur ad inimici expulſionem, & Cathechiſmus ad fidei inſtructionem. Per Baptiſmum autem ab eo diabolus eijcitur, & Patrini in fide firmi ſunt, & pro eo ſpoponderũt: ideo nõ oportet illa iterari: Sed ſolum illa quæ ſequuntur Baptiſmum, preſbiter operetur: ſcilicet linitionem Criſmatis. &c.

AN ABRENVNCIO Baptizati ſit votum.

QVæritur, an in Catechiſmo puerorum, quando reſpondent pro eis: abrenuncio, ſit ibi noua obligatio pueri, an ſic maneat puer obligatus ſicut ſi feciſſet votum?

Reſpondetur, quòd Durandus vt dicere ſic. Pal. tamen bene dicit, quod ibi nulla eſt obligatio, etiamſi quis baptizatus ſit adultus, non enim intendit eccleſia obligare eos denuo, ſed vt acceptẽt ea, ad quæ tenentur Chriſtiani.

Notandum etiam quòd in Cathechiſmo contrahitur quędam cognatio ſpiritualis. inter ſuſceptorem, & ſuſceptum, in ter patrinum vero, filioſque eus, & baptizatum contrahitur affinitas ſpiritualis: ſi autem non baptizetur ſed fiant ſolemnitates tantum; contrahitur etiam affinitas, ſed imperfecta: nam prima dirimit matrimonium, non tamen ſecunda de cognatio. ſpirituali. cap. 5.

Chriſtiani omnes ante baptiſmum bis oleo vnguntur.

OMnes Chriſtiani ante Baptiſmũ bis vnguntur: ſcilicet oleo benedicto, primo in pectore. deinde inter ſcapulas: & bis poſt Baptiſmum, ſcilicet Chriſmate ſacro: primo in vertice, deinde per Epiſcopũ in fronte: & ſecundum Auguſtinũ. 3. diſt. Eccleſiaſticarũ primæ tres vnctiones introductæ ſunt potius vſũ quàm per aliquam ſcripturam, in pectore quidẽ in quo eſt locus cordis, & Baptizandus ungitur oleo, primo, ut per Spiritus ſancti donum abijciat errorem, & ignorantiã, & ſuſcipiat fidem rectam: quia iuſtus ex fide uiuit; & corde creditur ad iuſtitiã. Inter ſcapulas uerò, ut per Spiritus ſancti gratiam excutiat negligentiam, & torporem, & exerceat bonam operationem, quia fides ſine operibus mortua eſt. In pectore, ut per operis exercitium ſit fortitudo laborum, in ſcapulis, quatenus fides per dilectionem ſecundum Apoſtolum operetur.

De Sacramento Confirmationis.

COnfirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Pſal. 67. Poſt Sacramentum Baptiſmi, ſequitur aliud, quod maius eſt, quãtum ad miniſtrorum dignitatem. hoc enim à ſummis Pontificibus, ideſt Epiſcopis uel Suffraganeis tantummodo traditur, ſicut & à ſolis Apoſtolis tradebatur. de conſecr. diſt. 5. Manus enim fit prius unctio, poſtea ſequitur Confirmatio: ibi peccatum dimittitur: hic gratia donatur. Datur autem hic gratia, qua contra ſingula uitia, etſi non ſemper, quandoque tamen pugnatur. Eſt autem gratia quaſi armatura quædam, qua in hoc deſerto poſt tranſitum maris Baptiſmi contra uitia pugnamus. ſicut enim ſubmerſis Aegiptijs à tergo ſequentibus filios Iſrael olim hoſtes oppugnauerunt per deſertum: ſic ſubmerſo diabolo in Baptiſmo, qui primum nos inſequebatur; contraque uitia gratia in hoc Sacramento eſt data, qua quaſi armatura, & munitione quadam muniamur. Vnde poſt Baptiſmi ſuſceptionem, in qua eſt gratia collata quantum ad innocentiæ, & nouæ uitæ reſtitutionem, congruè petit eccleſia ſibi dari Sacramentum à Deo, per quod in illa gratia confirmentur uerba præmiſſa: Confirma hoc Deus. ſcilicet per Sacramentum Confirmationis, quod operatus es in nobis, ſcilicet per gratiam baptiſmalis renouationis. Iſta duo Sacramenta, ita ſunt coniuncta, quòd ab inuicem in ſe, morte præueniente, nullatenus poſſint ſegregari; & unũ ſine altero ritè perfici non poteſt. Ita dicit Melchiades Papa, ſcribens Hiſpaniarum Epiſcopis. de conſecrat. diſtinct. 5. capit. 2.

Diffinitur autem iſtud Sacramentum ſecundum Doctorem ſubtilem in 4. ſentent. diſtin. 7. q. 1. Confirmatio eſt unctio hominis uiatoris aliqualiter cõſentientis, uel libero arbitrio non unquam uſi, facta in fronte figura Crucis cum Criſmate ſanctificato, & hoc à Miniſtro idoneo, ſimul cum intentione debita in ungente, & uerba debitè proferente; ſignificans efficaciter ex inſtitutione diuina unctionem animę per gratiam roborantem ad confitendum cum conſtantia fidem Chriſti. Et ſecundum beatum Thom. in 4. ſententiarum: Confirmatio in re eſt ipſa linitio Chriſmatis ſub forma uerborũ præſcripta.

Confirmatio eſt à Chriſto inſtituta.

QVæritur ante omnia, an Confirmatio ſit à Chriſto inſtituta? ad hoc dicunt quidã, quòd Cõfirmatio non fuit inſtituta à Chriſto, neq; ab Apoſtolis, ſed ab Eccleſia. Hoc tenet Alex. de Ales. 4. p. q. 23. mẽbr. 1. Et S. Bonauen. 4. diſtin. 7. & Alexander ait, quòd confirmatio fuit inſtituta in Concilio Meldenſi. Oppoſitum tenet omnis ſchola Theologorum. Opinio tamen Alexandri non eſt hæretica, quia non negat confirmationẽ eſſe Sacramentum ſed tantum dicit, quòd Chriſtus habens poteſtatem condendi Sacramenta, communicauit illam Eccleſiæ. Sed nos dicimus Confirmationem inſtitutam eſſe à Chriſto. Nã Apoſtoli confirmabant Actuum 8. & 19. confirmati recipiebant Spiritum ſanctum, etiam uiſibiliter: & non legimus, quòd ipſi Apoſtoli hoc inſtituerint. ergo & quod fuerit ante Concilium Meldenſe, de conſecr. diſtin. 5. ubi Melchiades, Vrbanus, & Fabianus,

nus, antiquiſſimi Pontifices loquũtur de confirmatione, ſicut de re in Eccleſia conſueta. Et ſanctus Clemens, qui Petro ſucceſſit, in epiſt. 3. ad vniuerſos. Et Ciprianus in Concilio Carthaginen. & Hierony. aduerſus Luciferiam. Cum autem Sacramenta ſint inſtrumenta noſtræ redemptionis, quam Chriſtus operatus eſt vſque ad reſurrectionẽ, oportet dicere omnia Sacramenta inſtituta fuiſſe ante reſurrectionem Chriſti. Inſtituit ergo Chriſtus, hoc Sacramentum, Ioan. 16. quando promiſit Apoſtolis Spiritum ſanctum, quo confirmarentur virtute ex alto. Illa enim miſſio Spiritus ſancti in Pentecoſte, vel fuit Sacramentum Confirmationis, vel habuit locũ eius. Quòd autem Confirmatio ſit Sacramentum verè, & propriè, & quòd ſit à Domino noſtro Ieſu Chriſto inſtitutum, eſt ab omnibus fidelibus tanquã de fide firmiter tenendum, vt iam ſuperius diffinitum eſt, cum de Sacramentis in communi ageremus. q. 4. & 5. Item hoc idẽ probatur ex eodem Concilio Tridentino Seſſ. 7. de Confirmatio. Canon. 1. cuius verba ſunt: Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum ocioſam ceremoniam eſſe, & non potius verũ, & proprium Sacramentum, aut olim nihil aliud fuiſſe quàm Cathecheſin quandam, qua adoleſcentiæ proximi, fidei ſuæ rationem coram Eccleſia exponebant, anathema ſit.

Quot ſunt de ſubſtantia huius Sacramenti.

CIrca quod ſciendum eſt, ſecundũ Petrũ de Tharãtaſia ſuper. 3. diſt. 18. & Arch. de conſecr. diſt. 5. nouiſſimo, quinque dicuntur de ſubſtantia huius Sacramẽti: duo ex parte Sacramẽti, in ſe, ſ. materia Criſmatis, id eſt oleum cũ balſamo ab Epiſcopo ſanctificatũ, de conſecrat. diſt. 4. presbyter. Nec poteſt ſine tali oleo conferri hoc Sacramentum, eo quòd ſecundum Thomã in 4. diſt. 7. q. 2. artic. 3. illa Sacramẽta, quæ ſibi miniſtrum determinant, etiã materiam ſanctificatam requirunt, & exigunt. Sed Sacramentum, quod non determinat ſibi miniſtrum, niſi quantum ad ſolennitatem, non habet materiam ſanctificatam, quantum ad neceſſitatem ſed quantum ad ſolennitatem, vt Baptiſmus. Et quia hoc Sacramentum determinat ſibi miniſtrũ, ideo etiam requirit materiam ſanctificatam ab eo, qui eſt miniſter huius ſacramenti, ſcilicet ab Epiſcopo. Quæ autem materia eſt Criſmatis oſtendit art. 1. dicens quòd Sacramentum ſumpſit initium ab aduentu Spiritus ſancti in diſcipulos, qui apparuit in linguis igneis, ſed ignis nihil conuenientius accipi poteſt loco pro materia in confirmatione, quam oleum, quia lucet, & nutrit ignem. Figuram autem linguæ conuenienter accipit balſamus propter odorem, quia per confeſſionem linguæ, odor bonæ notitiæ Dei diffunditur in omni loco. Ideo ſicut viſibilis apparitio Spiritus ſancti fuit in igne figurata in figura linguæ, ita materia Confirmationis eſt in oleo balſamato, vt oleum pertineat ad conſcientiam, quam oportet habere nitidã eos qui confeſſores diuinæ fidei conſtituũtur. & balſamus ad bonam famam pertinet; quam oportet diffundere & verbis, & factis in cõfeſſionẽ fidei. hæc S. Th. Et licet Chriſtus circa inſtitutionẽ huius Sacramenti non fuerit vſus tali materia, nec Apoſtoli poſt eũ, tamen

hodie

hodie Eccleſia non vtitur incongruè tali materia; eo quòd Chriſtus non alligauit potentiam ſuam Sacramentis. Potuit enim ſine tali materia conferre per alium modum gratiam huius Sacramenti. Similiter, ſecundum Doctorem ſubtilem, potuit cum diſcipulis diſpenſare in primitiua Eccleſia vt per alium modum conferrent hoc Sacramentum: maxime cum tunc erant aliqua ſigna ſenſibilia, vt puta deſcenſus Spiritus ſancti deſuper, & donum linguarum, quæ omnia accipiebant confirmati per Apoſtolos. vnde non fuit neceſſaria eis materia huius Sacramenti in ſigno tam occulto: ex quo in magis uiſibili, & euidentiori illud conferebant. Credit tamen idem doctor, quòd hæc materia ab Apoſtolis ſit inſtituta: licet non legatur.

Forma Sacramenti Confirmationis, & de eius ſubſtantia.

QVæritur, quæ ſit forma Sacramẽti Confirmationis?

Reſpon. Quod hæc: Conſigno te ſigno crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis. Hoc tenent omnes doctores, nullo excepto: & ita habet ritus Eccleſiæ, & auctoritates ſanctorũ, & ſi Apoſtoli non vtebantur hac forma, Actuum. 8. hoc ideo fuit ſecundũ Thomam, & omnes, quia oleum ponitur in Confirmatione pro ſigno viſibili: Sed tunc miraculoſe fiebant ſigna viſibilia, & ideo non ungebant confirmatos. Itẽ propter irriſiones infideliũ uitandas: eſſe enim ridiculum apud infideles, ſi vngerentur Confirmati & ideo ſolum cõfirmabant per manuum impoſitionem Ceſſantibus illis ſignis viſibilius miraculoſè factis, vſi ſunt materiâ, & forma prædictis.

TErtium, quod eſt de ſubſtantia huius Sacramenti, quod requiritur ex parte miniſtri, eſt dignitas Pontificalis, ſeu epiſcopalis, & intentio debita, intantum enim requiritur miniſterium Pontificis in collatione huius Sacramenti: vt ſi per alium ſimplicem ſacerdotem fieret, etiam de cõmiſſione, non valeret: licet ſecundum quoſdam Papa poteſt ſimplici Sacerdoti committere, vt poſſet hoc Sacramentum conferre. glo. capit. 4. de conſuetudine. Et Hoſtien. ibi. & Archidia. 95. diſtin. peruenit. Hoc etiam idem approbat Sanct. Thom. in 4. diſtinct. 7. quæſt. 2. art. 3. aſſignat rationem, dicens, quòd Papa per hoc, quòd Epiſcoporum ſit ſummus, non dicitur habere plenitudinem poteſtatis per relationem ad corpus domini uerum, ſed per relationẽ ad corpus miſticũ, & quia gratia Sacramentalis deſcendit in corpus miſticum à capite, ideo omnis operatio in corpus miſticum Sacramentalis per quam gratia datur, dependet ab operatione Sacramentali ſuper corpus domini verum, & ideo ſolus Sacerdos poteſt abſoluere in foro pœnitẽtiali, & baptizare ex officio. Ideo dicendum eſt, quòd promouere ad illas perfectiones, quæ non reſpiciunt corpus domini verum, ſed ſolum corpus miſticum, poteſt à Papa, qui habet plenitudinem põtificalis poteſtatis, committi Sacerdoti, ut habeat actum ſummum ſuper corpus domini verum: non autem Diacono, uel alicui inferiori, qui non habet conficere corpus domini uerum, ſicut nec abſoluere in foro pœnitentiali. Non autem poteſt ſimplici Sacerdoti committere promouere ad perfectionem, quæ

reſpicit aliquo modo corpus domini verum: & ideo ſimplex Sacerdos ex mandato papæ, non poteſt conferre ordinem ſacerdotij, quia omnes Sacerdotes habent actum ſupra corpus domini verum, vel ſupra materiam eius. Poteſt tamen concedere Sacerdoti, quòd confirmet. quia Confirmatio perficit eum in actu Corporis Chriſti miſtici, non autem habet aliquam relationem ad corpus domini verum. Et hoc dictum approbat in toto Petrus de Tharantaſia in 4. diſtinct. 4. ſecundo principali. q. 1. artic. 2. Hoc idem approbat Scotus. & licet Bonauentura videatur præmiſſis contradicere, tamen aſſentiendum eſt maiori parti doctorum prædictorum, qui cum terminatione Eccleſiæ hoc approbantes conſentiunt in toto, & concordant.

QVartum, quod eſt de ſubſtantia huius Sacramenti, eſt ex parte ſuſcipientis ſcilicet ſuſcipiens, qui eſt frons. Vnctio enim fit ad conſignificandum id, quod confertur in Sacramento: vnde in confirmatione confertur audacia confeſſionis, cuius oppoſitũ ſcilicet timor, & erubeſcentia principalius, & euidentius in fronte manifeſtantur, ideo fit vnctio frontis. Arch. de conſecr. diſtinct. 7. q. 4. quia etiam robur in fronte ſignatur, iuxta illud Ezechiæ. 3. Ecce dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum. Vnde in tribus Sacramentis fit triplex vnctio ſancti Chriſmatis, ſed tamen diuerſificantur ex fide, quia in Baptiſmo (vt dictum eſt) fit in vertice ad ſignificandã fidei ſuſceptionem, quia vertex eſt locus rationalis, in Confirmatione in frõte fit vnctio, ad ſignificandã audaciam confeſſionis; cuius impedimentum, ſcilicet timor, vel verecundia in pallore, vel rubore frontis, oſtẽditur ex propinquitate cellulæ memoratiuæ, & imaginatiuæ. In ordine verò in manibus fit vnctio ad ſignificandam poteſtatem conſecrandi corpus dominicum. Hæc Petr. Aliam rationem ponit canon dicens: Spiritus ſanctus in Baptiſmo tribuit plenitudinem ad innocentiam, in Confirmatione augmentum gratiæ præſtat, in Baptiſmo regeneratur ad vitam, poſt Baptiſmum confirmatur ad pugnam. in Baptiſmo abluimur, poſt Baptiſmũ roboramur. Regeneratio per ſe ſoluit. Confirmatio armat, & inſtruit ad agones huius mundi, & prælia. de conſecr. diſtin. 5. Spiritus Sanctus. His omnibus conſonans Rabanus de inſtitutione clericorum lib. 1. c. 30. dicit. Signatur in Baptiſmo baptizatus cum Chriſmate in capitis ſummitate, ideſt, in uertice per Sacerdotem ſimplicem, per Pontificẽ verò in fronte, ut in priori unctione, ſcilicet in ſummitate capitis, in Baptiſmo, ſignificetur ſuper ipſum Spiritus ſancti deſcẽſio ad inhabitationẽ Deo conſecrandam. In ſecunda quoque ſcilicet in Confirmatione, ut eiuſdẽ Spiritus ſancti ſeptiformis gratia cum omni plenitudine ſanctitatis, ſcientiæ, virtutis, & ueritatis uenire in hominem declaretur, de conſecrat. diſtinct. 5. nouiſſimè. Dicitur autem hæc gratia, non ſolum communiter, ſicut in alijs Sacramentis, ſed etiam ſpecialiter, per quam quis deputatur ad effectum ſanctitatis, & idoneus efficitur ad Chriſtum confitendum, & hæc eſt maxima utilitas. Vnde hoc debent penſare homines, & & iſtud Sacra-

mentum

mentum non omittere: nam omiſſio ipſius, augmentum gratiæ ſubtrahit.

Chriſma confici præcepit dominus Moyſi.

LEgit dominũ præcepiſſe Moiſi ut conficeret Chriſma, quo unguẽto ungeret Tabernaculum in dedicatione & arcã teſtamenti, menſamque cũ uaſis: & quo ſimiliter Sacerdotes & reges ungerentur. de conſecr. diſt. 1. §. 1.

De ritu Confirmationis, & ſuſceptore, vel Patrino.

CIrca ritum huius Sacramenti, uide celeberrimam diffinitionem Concilij Tridentini de Sacramentis in genere, Seſſ. 7. can. 13. ſupra q. 36. Et eſt notandum quòd ſuſceptores Confirmandi, ſeu Patrini debent eſſe confirmati. de conſecr. diſt. 4. cap. in Bapt. & ſi Patrinus nõ confirmatus teneat, non oritur inde cognatio ſpiritualis, quæ aliàs orietur; quia non eſt uerus ſuſceptor. quilibet autem confirmatus poteſt eſſe Patrinus, niſi uir uxoris, & uxor uiri. Si uir tamen teneat uxorem, inde oritur affinitas: & ſi ſcienter fecerit, non poteſt petere debitum; tenetur tamen reddere. & contrahitur in hoc Sacramento tanta affinitas, quã ta in Baptiſmo. & non poſſunt eſſe ſuſceptores plures, ſed unus, & debet eſſe alius, quàm in Baptiſmo. Quod autem fiat ſignatio in fronte, non uidetur eſſe de eſſentia huius Sacramenti, quia in Euangelio non legimus, niſi quod imponebant manus ſuper illos. Marc. 5. Quòd autem fiat per modum crucis patet eſſe neceſſarium; quia in forma dicitur: Conſigno te ſigno crucis, & cõfirmo te Chriſmate ſalutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, Amen. Oleum autem neceſſarium eſt, & ritus eccleſiæ tenet, quòd confirmatus non lauet oleum per ſeptẽ dies: ſed hoc non eſt de eſſentia. Et hæc de Sacramento Confirmationis.

DE SACRAMENTO Euchariſtiæ.

ACcipite, & comedite. Matth. 26. & de conſecr. diſt. 2. panis quia ſuſcitaſti à peccatis per Baptiſmum; & confirmati in gratia per confirmationem (ne laborantes in uia præſentis uitæ in certamine ſpirituali deficiant). opus enim habent refici cibo ſpirituali, alioquin Saluatore teſtãte ſi dimiſſi ieiuni fuerint, deficient in uia. Matth. 15. Ideo poſt duo Sacramenta, ſequitur tertium, ſcilicet uenerabilis Euchariſtia, quod eſt cibus animarum noſtrarum. iuxta illud Io. 6. Niſi manducaueritis carnem. &c. ne igitur omittatur, ſed frequentius ſumatur à fidelibus, hortatur Saluator in uerbis præmiſſis: Accipite, & comedite. & rectus ordo eſt, ut poſt Baptiſmum, & poſt confirmationem ſumatur hoc uenerabile Sacramẽtum ab adultis. Exo. 14. Legimus ſi quidẽ, quòd ſubmerſis Aegyptiis in mari rubro, tranſitoque mari prædicto, filii Iſrael nouum Paſcha in azimo pane fecerũt in deſerto, ſic nos ſubmerſis dæmonibus in Baptiſmo cum peccatis noſtris in deſerto huius mundi Paſcha nouum in azimis ſinceritatis, & ueritatis, huius ſanctiſſimi panis, facere debemus.

An Euchariſtia ſit Sacramentum.

QVæritur, an Euchariſtia ſit Sacramentum?

Reſp.

Reſp.ab omnibus chriſtianis,quòd ſic,& maximum omnium Sacramentorum:Ita determinatur in multis Concilijs;& ideo hoc firmiter eſt de fide tenendum,vt habes ſuperius de Sacramẽtis in genere.Itẽ idem habetur in Concilio Tridentino Seſſ.13.c.2. & eccleſia cantat:Tantum ergo Sacramentũ,&c.Sed quid eſt illud, quod vocamus Sacramentum,an ſit actio ipſa puta cõſecratio,vel ſumptio Euchariſtiæ, vel aliquod aliud?

Reſpon.ex S.Thom.3.p.q.73.art.j. ad 3.& 78.art.1.ad 2. quòd nec conſecratio,nec ſumptio Euchariſtię eſt Sacramentum, nec pars Sacramenti. ſed Sacramentum Euchariſtiæ perfectum eſt id,quod remanet poſt conſecrationem. ſicut enim collatio Baptiſmi nõ eſt Sacramẽtum Baptiſmi,ita nec conſecratio Euchariſtiæ eſt Sacramentũ, nec ipſa ſumptio:ſed ſpecies ipſę,& corpus Chriſti,ſunt Sacramentum:1.q.1. in c.pen.Sunt enim Sacramẽta:Baptiſma,Criſma,Corpus Chriſti,& ſãguis. Ecce aperte dictum.Et licet ſub diuerſis ſpeciebus contineatur corpus Chriſti, eſt tamen vnicum Sacramentũ,nõ vnitate naturali, cum ſpecies ſacramẽtales differant ſpecie, ſed vnitate finis: quia omnia, quæ in eo ſunt, ordinantur ad vnum finem,ſcilicet vel ad continendum Chriſtum,vel ad faciendum vnitatem Corporis miſtici.

Euchariſtia,an ſit de neceſſitate ſalutis.

QVæritur, vtrum Sacramentum Euchariſtiæ ſit de neceſſitate ſalutis?

Reſp.Quòd eſt præceptum de Euchariſtia vt patet Io.6. Niſi manducaueritis carnem filij hominis.Eſt etiã Sacramentum hoc de neceſſitate præcepti eccleſiæ,vt diffinitũ eſt in c.omnis vtriuſque ſexus de pęnitẽtiis,& remiſſionibus. & longe efficacius idẽ eſt diffinitum in Concilio Tridenti. Seſſ. 13.can.9.cuius verba ſunt:Si quis negauerit,omnes & ſingulos Chriſti fideles vtriuſque ſexus, cum ad annos diſcretionis peruenerint teneri, ſingulis annis,ſaltem in Paſcate communicandum,iuxta præceptũ ſanctæ matris eccleſiæ, Anathema ſit. Secundo dico, quòd Sacramentum hoc nõ ita eſt de neceſſitate ſalutis,ſicut Baptiſmus. nã nemo poteſt ſaluari ſine Baptiſmo realiter:uel in uoto ſuſcepto:& tamen ſine Euchariſtia poſſunt ſaluari multi,vt de facto ſaluantur pueri baptizati: ac proinde non eſt ita de neceſſitate ſalutis,ſicut Baptiſmus.Euchariſtia autem interpretatur bona gratia,1.q. 1.c.multi gratiarum actio, ſynaxis, cõmunio, & ſacrificium.

In Euchariſtia non manet ſubſtantia panis,& vini.

DVbitatur,an in Euchariſtia maneat ſubſtantia panis & vini S. Thom.3.p.quæſt.75. art. 2. & omnes doctores dicunt, quod non, & hoc de fide tenendum eſt.Et fuit determinatũ in Concilio Conſtan. Seſſ. 8.vbi condemnatus fuit Vuicleff,qui oppoſitum tenebat: & tunc in Concilio Lateran. in cap.firmiter. de ſumma Trinitat. & fide cathol.item in Concilio Tridentino Seſſ.13.Can.2. cuius verba ſunt: Si quis dixerit in ſacroſancto Euchariſtiæ Sacramento remanere ſubſtantiam panis, & uini cũ corpore, & ſanguine

guine domini noſtri Ieſu Chriſti, ne gaueritque mirabilem illam, & ſingularem conuerſionem totius ſubſtātię panis in corpus, & totius ſubſtantiæ vini in ſanguinem, manentibus duntaxat ſpeciebus panis, & vini, quam quidem conuerſionem Catholica Eccleſia aptiſſime trāſubſtantiationem appellat, Anathema ſit. Deſinit autem per conſecrationem eſſe ibi panis, materia, & forma, manentibus accidētib. & incipit ibi eſſe corpus Chriſti loco panis non tamen dicitur annihilari, licet nihil ipſius maneat, quia omnis motus accipit nomen à termino ad quem, ſicut uocamus calefactionem, quādo ex aqua frigida fit calida, quia illa actio terminatur ad calorem. Cum igitur cōuerſio iſta non habeat pro termino deciſionem panis, ſed præſentiā Corporis Chriſti ſub his ſpeciebus, ideo non dicenda annihilatio panis, ſed conuerſio; licet deſinat eſſe materia, & forma panis, ſecundum ſe. Diſputatio videtur de nomine, ſed hoc modo dicitur conuenientius.

Chriſtus eſt totus in tota hoſtia, & in qualibet parte.

QVæritur, vtrum Chriſtus ſit totus in hoſtia, & totus in qualibet parte hoſtiæ?

Reſp. Iuxta fidem Catholicam, affirmatiuè. Sic enim expreſsè diffinitur in Concilio Florent. ſub Eugenio Quarto in Concilio Tridentino. Seſſ. 73. can. 3. cuius verba ſunt: Si quis negauerit in venerabili Sacramento Euchariſtiæ ſub vnaquaque ſpecie, & ſub ſingulis cuiuſque ſpeciei partibus, ſeparatione facta, & totum Chriſtum contineri, Anathema ſit. S. Thom. ingenuè fatetur neſcire modum, quo Chriſtus eſt in hoc ſacramento. Alex. de Ales. 4. p. q. 40. Altiſiodorenſis, Richardus, Bonauentura, Pal. Durād. Capreo. ſanct. Thom. & omnes antiqui ponunt hunc modum, & dicunt quod Chriſtus eſt totus in tota hoſtia, & totus in qualibet eius parte; & quod omnes partes Chriſti ſunt ſimul cum qualibet parte hoſtiæ; ſed non ſimul inter ſe. Nam corpus Chriſti in hoſtia eſt extenſiuè, & ſeptem pedum, nec membra Chriſti in hoſtia ſunt ſimul, ſed ſicut in cęlo: Quantitas enim habet duo officia, vnum eſt ſeparare partem ex parte ſubiecti, ita quod caput ſit extra pedes, & brachia crura. Alterum eſt extendere partes in ſitu in ordine ad locum. Quantitatis ergo in Euchariſtia exercet officium primum, non tamen ſecundum: nam ſi Chriſti corpus non eſſet in hoſtia extenſum, non organizatum, nec cum figura, & viueret ibi violenter. Hunc etiam modum tenet Scotus. Maio. & Marſilius: Ex quo ſequitur, quòd corpus Chriſti in Euchariſtia uere, & ſine fictione quacunque poteſt a nobis imaginari, cuiuſcunque figuræ uoluerimus, & ſic depingitur Crucifixus, eo modo ſe habere, ſicut ſi eſſet unus puer tantillus, ſicut eſt imago Crucifixi in hoſtia, nam ubi ſunt oculi imaginis, eſt oculus Chriſti, & ubi manus Chriſti, quomodocunque figura ſit imago, hæc non eſt mala imaginatio.

Quæritur, an prædicta continentia & exiſtentia corporis, & ſanguinis Chriſti & totius Chriſti ſub ſpecieb. panis & uini, ſit uera, & realis?

Reſpondetur affirmatiuè, & ita ſecundum fidem catholicam tenendum eſt. Ita enim diffinitur in Concilio

Trident.

Trident. Seſſ. 3. Cau. j. cuius verba sūt Si quis negauerit in ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento contineri vere realiter, & ſubſtantialiter corpus, & ſáguinem vna cum anima, & diuinitate domini noſtri Ieſu Chriſti, ac proinde totum Chriſtum, ſed dixerit tantummodo eſſe in eo, vt in ſigno, vel figura, aut virtute, Anathema ſit.

QVæritur, an huiuſmodi realis exiſtentia & continentia totius Chriſti, & partium eius in hoc Sacramento, duret duntaxat pro tempore, quo Sacramentum eſt in vſu, hoc eſt, ſi ſit ibi vere, & realiter ſolummodo, quando ſacramentum ſumitur?

Reſpondetur negatiuè, quòd eſt ibi ab inſtanti conſecrationis, & tranſubſtantiationis, vſque dum ſpecies ipſæ panis, & vini deſinant eſſe in rerum natura, & ita de fide tenendum eſt. Sic enim diffinitur in Concilio Tridentino Seſſ. 13. Can. 4, his verbis: Si quis dixerit peracta conſecratione in admirabili Euchariſtiæ Sacramento nō eſſe corpus, & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti, ſed tantum in vſu, dum ſumitur, non autem ante, vel poſt in hoſtijs, ſeu particulis conſecratis, quæ poſt communionem reſeruantur, uel ſuperſunt, non remanere verum corpus domini, Anathema ſit.

QVæritur, an in Sacramento Euchariſtiæ, Chriſtus ſit adorandus adoratione latriæ, non ſolum interno cultu, ſed etiam externo?

Reſpond. affirmatiue, & ita ſecundum fidem catholicam firmiter eſt tenendum. Sicut enim diffinitur in Concilio Triden. Seſſ. 13. can. 6. Cuius uerba ſunt: Si quis dixerit in ſancto Euchariſtiæ Sacramento Chriſtum unigenitum Dei filium, non eſſe cultu latriæ etiam externo adorandum, atque ideo nec feſtiua peculiari celebritate venerandum, neque in proceſſionibus ſecundum laudabilem, & vniuerſalem Eccleſiæ ſanctæ ritum & conſuetudinem ſolemniter circumgeſtandum, vel nō publice, vt adoretur populo proponendum, & eius adoratores eſſe idolatras, Anathema ſit.

EX quæſtionibus nunc proximè diffinitis conſtat licere ſacrá Euchariſtiā in ſacrario reſeruari, & licere, item ipſam ad infirmos honorificè deferre, & oppoſitæ aſſertiones hæreſes ſunt, vt patet ex Concilio Tridentino, Seſſ. 13. can. 7. Cuius uerba ſunt: Si quis dixerit non licere ſacram Euchariſtiam in ſacrario reſeruari, ſed ſtatim poſt conſecrationem aſtantibus neceſſario diſtribuendam, aut non licere, vt illa ad infirmos honorificè deferatur, anathema ſit.

Ex eiſdem item definitis quæſtionibus liquet, certiſſimumque eſt, Chriſtum in Euchariſtia exhibitum manducari non tantum ſpiritualiter; & ſed etiam ſacramentaliter. Quod quidem diffinitum eſt, ubi ſupra. can. 8. his verbis: Si quis dixerit Chriſtum in Euchariſtia exhibitum ſpiritualiter tantum manducari, & non etiam ſacramentaliter, anathema ſit.

Chriſtus quomodo moueatur in Euchariſtia.

QVæritur, vtrum Chriſtus moueatur in hoc Sacramento?

Reſpondet S. Th. 3. p. q. 76. art. 6. ponens duas propoſitiones. Prima eſt, corpus Chriſti in Euchariſtia nō poteſt moueri localiter per ſe; quia nō pōt trāſire ab una parte hoſtiæ ad aliam,

aliam. Secunda, ad motum hoſtię corpus Chriſti mouetur localiter per accidens, ſicut, motis nobis, mouentur ea, quę ſunt in uonis. Idem dicit Marſilius. 4. q. 7. artic. 3. dub. De alijs autem motibus, alterationis, calefactionis corruptionis, & ſimilibus, dicit. S. Thom. & Scot. & alij q̃ nõ eſt ibi capax alicuius actionis, vt paſſionis naturalis, ſaltem reſpectu alicuius extrinſeci, reſpectu cuius habet ſe corpus Chriſti, ſicut ſi eſſet ſubſtantia ſpiritualis. Et ita communiter tenent omues. Et hoc non eſt ptopter impedimentum Chriſti, ſed naturaliter. Et ſic in Sacramento hoc non eſt mobiliter Chriſtus niſi ſolo moto locali, & ſi corruptis ſpeciebus deſinat ibi eſſe corpus Chriſti, nõ tamen dicitur corrumpi: ſicut nec ego deſinens eſſe iu hoc loco, dicor corrumpi. Manet igitur Chriſtus, tamdiu in ſpeciebus, quamdiu manet ſubſtantia panis, & vini, ſi non eſſent conſecratæ.

Chriſtus an videri poſſit in hoſtia.

QVæritur, vtrum Chriſtus poſſit videri in hoſtia?

Reſp. S. Tho. 3. p. q. 79. art. 7. quod naturaliter loquendo, nullus oculus corporeus, præter oculum Chriſti, poteſt videre Chriſtum in Eucbariſtia, nec oculus corporis glorificati. Idem dicit Scotus. 4. diſt. 10. q. 9. & Marſilius. q. 7. art. 3. & Durandus diſt. 10. q. 4 Secundo dico, quod oculus Chriſti in Euchariſtia uidet ſe exiſtentem in Euchariſtia Hoc. S. Tho. 3. p. q. 76. art. 7. ad ſecundum, & quia, litera eſt ibi mendoſa, debet ſic legi: Ad 2. dicendum, quòd oculus corporalis Chriſti videt ſe in Sacramento, non tamen poteſt videre ipſum modum exiſtendi, quo eſt ſub ſacramento, quod pertinet ad intellectum. Tertio dico, quod oculus corporalis, tam viatoris, quam beati, per miraculum poteſt Chriſtum videre in Euchariſtia Hoc S. Thom. & Scotus. & hoc de oculo corporali,

Vtrum vero per intellectum poſſit Chriſtus uideri, & eius modus exiſtendi in hoc Sacramento.

Dico cum. S. Thom. vbi ſupra, quòd naturaliter loquendo, nullus intellectus humanus, aut Angelicus, coniunctus, aut ſeparatus, poteſt cognoſcere Chriſtum in hoc Sacramento, ſecundum quod eſt ſub ſpeciebus: Patet, quia iſte modus exiſten di, eſt ſupernaturalis, excedens totam naturæ facultatem Secundo. dico, quod beati vident hoc miſterium, ſed in uerbo: Nam cum hoc Sacramentum ſit vnũ præcipuum de ſubſtantia ſidei, & viſio correſpondeat fidei, & ſpei, beati vident illud, ſicut. n. audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Dei noſtri. Pſa. 47.

Effectus Euchariſtiæ.

QVæritur, qui ſint effectus huius ſacramenti?

Reſp. S. Tho. 3. p. q. 79. ar. 1. quòd primus effectus eſt collatio gratiæ. Hęc autem gratia confertur in ſũptione, vt patet Ioan. 6. qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. Gratias, quas promittit Chriſtus in hoc Sacramẽto, promittit rõne ſumptionis, ergo ante ſumptionem non conferuntur, & de hoc non eſt dubitandum. Datur autem prædicta gratia immediatè in ipſa ſumptione, & omnibus ſumentibus Euchariſtiam confertur æqualis gratia ratione Sacramenti, ex opere

operato. non tamen ideo datur maior gratia, quia recipitur ſub vtraque ſpecie: nam aliàs qui maiorem hoſtiam ſumeret, maiorem perciperet gratiam ratione quantitatis continuę, quod falſum eſt. ac proinde nec ratione quantitatis diſcretæ, cum ſub ſpecie panis, & vini ſit vnicum Sacramentum, & aliàs fraudaretur populus magna gratia ſacrificij. cum profectò pia mater Eccleſia non negaret illud ſub vtraque ſpecie, ſi daretur maior gratia. Iſte autem effectus gratiæ non impeditur per peccatum veniale, licet enim quis recipiat Euchariſtiam, in actuali peccato ueniali, non ideo impeditur augmentum gratiæ in eo, vt ait, S. Thom. 3.p. quæſt. 79. artic.8. quia aliàs eſſet magnum periculum, Quis enim ſine peccato veniali accederet ſæpe? per peccatum autem veniale impeditur actualis ſenſus, guſtus & delectatio ſpiritualis. Nec etiam requiritur tunc motus liberi arbitrij actualiter, concomitans ſumptionem Euchariſtiæ, ſufficit enim motus liberi arbitrij præcedens, vt etiam dicit S. Thom.4.diſt.15.quæſt.1.art.2.quæſt.2.ad.2.

An miniſter Euchariſtiæ ſit Sacerdos.

QVæritur, an miniſter huius Sacramenti ſit Sacerdos?

Reſp. Quod non eſt licitum dubitare de hoc: patet in cap. Firmiter. de ſumma Trinitate & fide catholica. & in concilio Florent. & etiam patet ex ui ipſius nominis. Sacerdos enim dicitur à ſacrificando, ſed Euchariſtià eſt ſacrificium: ergo ad ſolum Sacerdotem ſpectat. Item, quia in lege veteri non pertinebat ad omnes offerre ſacrificia, ſed ſolum ad Sacerdotes, & Abraham obtulit decimas Melchiſedech, quia erat Dei Sacerdos: ergo etiam in lege noua ſolis Sacerdotibus licet offerre ſanctum ſacrificium altaris. Quando autem ordinandi cum Epiſcopo conſecrant, ſi aliquid dicant formam conſecrationis, antequam Epiſcopus, vel poſtquam finiuit Epiſcopus. nihil faciunt, vt dicit Paul. & Caietanus. Nam intentio eorum eſt conſecrare cum Epiſcopo.

De forma Sacramenti Euchariſtiæ.

QVæritur, quia per virtutem verborum, quæ ſunt forma huius ſacramenti, tranſubſtantiatur panis, & vinum in corpus, & ſanguinem Chriſti?

Reſp. iſtius Sacramenti duæ ſunt formæ: vna ſuper panem, & alia ſuper vinum: forma vero, quæ eſt ſuper panem, qua tranſubſtantiatur panis in corpus Chriſti; hæc eſt: *Hoc eſt corpus meum.* Vnde alia verba Mat. 14. Accipite & manducate. &c. non ſunt de eſſentia formæ, ſed ſolum illa verba prædicta: quæ ſi Sacerdos non diceret ſupra panẽ, cum intentionem conficiendi, cõſecraret: quamuis peccaret tranſgrediendo Eccleſiæ cõſtitutionẽ. Forma verò ſuper vinũ, qua tranſubſtantiatur in ſanguinem, hæc eſt: Hic eſt enim calix ſanguinis mei, noui, & æterni teſtamenti miſterium fidei qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. & iſtorum verborum ſolum illa ſunt de eſſentiâ formæ, in quibus tota virtus Sacramẽti conſiſtit. ſcilicet illa: Hic eſt calix ſanguinis mei: Alia uerba non ſunt de eſſentia Sacramenti. ſed quædam eorũ declarant vſum Sacramenti. ſicut illa Accipite & manducate. &c. & quædã

efficaciam Sacerdoti, ſicut illa: Noui, & ęterni. Similiter hęc dictio, enim, non eſt de eſſentia formæ, ſed de inſtitutione Eccleſiæ. Vnde ſi quis eam dimitteret conficeret: & nec Sacramentum impediret: ſed peccaret. Nota etiam, quòd calix ibi ponitur Metaphoricè, & ſimilitudinariè pro paſſione Chriſti. Item ſcias, quòd cũ corpus humanum non ſit ſine ſanguine, nec ſanguis ſine corpore: ideo in conſecratione prima fit conuerſio in corpus, & ex naturali concomitantia in animam, & ſanguinem, & alia quę corpus ſequuntur. Similiter etiam de ſanguine, primo fit conuerſio in ſanguinem, & ex naturali concomitantia in corpus, & alia quæ humanum ſequuntur ſanguinem.

QVæritur ſi Sacerdos conſecraret corpus, & non conſecraret ſanguinem, nunquid eſſet ibi uerum corpus Chriſti conſecratum?

Reſp. uerum Chriſti corpus etiam eſſe ibi ſub illis ſpeciebus uirtute uerborum, quæ ad conſecrationem corporis pertinent. licet nũquam ſanguis conſecraretur. Vnde errauerunt quidam, & in hæreſim lapſi ſunt, qui dixerunt, quod una forma expellat aliam, & quòd non eſt ibi corpus, donec prolatio fiat uerborũ ſanguinis: Hoc eſſet enim idololatria. Quia Sacerdos eleuãdo hoſtiam, corpus Chriſti non indicaret populo, ſed ſolum panem: quod eſt erroneum dicere, & hæreſis: quia ibi eſt uerum corpus Chriſti.

An miniſtrare Euchariſtiam laicis, conueniat Sacerdotibus.

QVæritur an miniſtrare Euchariſtiam laicis ſpectet ad Sacerdotem?

Reſp. quòd propria auctoritate, & tanquam ex officio, ſpectat ad ſolum Sacerdotem: & in cap. peruenit. de conſecrat. diſtinct. 2. puniuntur Sacerdotes, qui per alios mittebant Sacramenta: & dicitur, quod ſolus Sacerdos poteſt id facere. Tempore uerò, quo populus communicabat ſub utraque ſpecie, Diaconi miniſtrabant ſanguinem, nõ tamẽ corpus domini, quia in calice non tangebatur corpus domini immediate, & ideo ſanguinem miniſtrare poterant non autem corpus domini, quia immediatè tangitur ut in neceſſitate, ſcilicet ægrotante Presbitero, poteſt Diacono cõmitti, ut deferat corpus domini. ita dicit Palu. diſt. 13. & S. Tho. 4. diſt. 13. q. 1. art. 3. nec eſt dubitandum de hoc. Et etiam ſine commiſſione poſſet Diaconus in neceſſitate portare Euchariſtiam, ut ait S. Thomas, non tamen ſubdiaconus ut alij inferiores. Durand. dicit ſe uidiſſe, quòd Diaconus Cardinalis, Papa celebrante, dat Euchariſtiam alijs clericis. ipſe dubitat an id recte fiat. Sed certe nullum ſacrilegium ibi interuenit iudicio meo.

DE SACRAMENTO Pœnitentiæ.

POenitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Matth. 3. & 4. & de pęniten. diſt. 1. Ex his quia reſtituta in baptiſmo innocentia, homo fragilis illæſam, & incontaminatam continuè ſeruare non poteſt uitam, quin ſæpius cadat: ideo diuina maieſtas contra caſum hominis pro reſtitutione innocentiæ perditæ de Sacramento Pęnitentiæ prouidit, per quam homo Deo per peccatum elongatus ad ipsũ appropinquat. Hinc eſt,

 quod

quòd Saluator veniens in mundum; quaſi bonus medicus ægrotis conſulẽs dicit: Pœnitentiam agite, ſecundum Gorram ſuper Matth. tanquam medicinam ad ſanandum morbum, quaſi armaturam ad ineundum bellum, quaſi clauem ad reſeruandum cœlum. Tria enim conſequitur pœnitentia acta, ſcilicet ſanationem vulneris cordis, armationem inſidiarũ hoſtis, & adeptionem regni cœleſtis. vnde dicitur: Appropinquabit enim vobis regnum cælorum. Diffinitur autem ſic ſecundum Magiſtrum Senten. lib. 4. diſt. 14. Pęnitentia eſt virtus, qua cõmiſſa mala plã gimus cum emendationis propoſito. Ambroſ. autem ſic diffinit Pęnitentiã: Pęnitentia eſt virtus cordis, amaritudo animæ, pro malis quę quis cõmiſit. Alibi etiam idem Ambr. dicit, Pęnitentia eſt mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere.

Pœnitentia eſt Sacramentum.

QVæritur, vtrum Pœnitentia ſit Sacramentum, & vtrum poſt Baptiſmum ſit aliquod ſignum uiſibile inſtitutum ad remiſſionem peccatorum actualium?

Reſp. quòd ſic, & eſt concluſio de fide, vt patet, Ioan. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. & Matth. 18. Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Ex his locis patet, quòd eſt aliqua auctoritas, & iuriſdictio inter homines ad remittenda peccata. & iuriſdictio inter homines exercetur per actum exteriorem. ergo. Pœnitentia eſt ſignum ſenſibile inſtitutum à Deo in remiſſionẽ peccatorum: ac proinde eſt Sacramentum. Idem patet auctoritate Eccleſiæ in c. ad abolendam. extra de hæreticis, & expreſſe inter Sacramenta numeratur confeſſio peccatorum. & inter hæreticos numerantur qui aliter ſentiunt de Sacramentis, quàm eccleſia Romana ſentit. in Concilio Florentino ſub Eugenio IIII. numeratur Pœnitentia inter ſeptem Sacramenta: ergo. Idem diffinitur in Concilio Tridenti. Seſſ. 10. de pœnitentiæ ſacramento. Cano. 1. Cuius verba ſunt. Si quis dixerit in catholica Eccleſia Pœnitentiam non eſſe verè, & propriè Sacramentũ pro fidelibus, quoties poſt Baptiſmum in peccata labuntur, ipſi Deo reconciliandis, à Chriſto domino noſtro inſtitutum, anathema ſit.

Et quòd Sacramẽtum Pœnitentiæ, & Sacramentum Baptiſmi, non ſint vnum Sacramentum, ſed duo, firma fide tenendum eſt. Sic enim dicitur in prædicto Concilio Seſſ. 10. Cano. 2. Item, ſi quis Sacramenta confundens, ipſum Baptiſmum, Pœnitentiæ Sacramentum eſſe dixerit, quaſi hæc duo Sacramenta diſtincta non ſint, atque ideo Pœnitentiam, non rectè ſecundam poſt naufragiũ tabulam appellari, anathema ſit.

Vocatur autem Sacramentum Pœnitentiæ, quamuis contineat Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem: quia ſumpſit nomen ab vltimo: ut dicit S. Thom. 4. diſt. 16. quæſt. 1. art. 1. ſicut ſæpe uſitatum eſt. nam licet homo ſit animal, corpus, & ſubſtantia, nõ denominatur niſi ab ultimo, quod eſt homo: Sic etiam Sacerdos, quãuis ſit Diaconus, & Subdiaconus, nominatur Sacerdos ab ultimo. Quia uero ultima pars Pœnitentiæ, quæ eſt ſatisfactio, eſt pœnalis, imò omnia in hoc Sacramento ſunt pœnalia, ideo uocatum

eſt

eſt Sacramentum, Pęnitentiæ, totum aggregatum ex illis partibus, tam actus Pęnitentiæ, quàm abſoluentis.

Materia Sacramenti Pœnitentiæ.

QVæritur, quæ ſit materia huius Sacramenti?

Reſpon. quòd materia remota ſunt peccata pęnitentis. Vnde cum Beatiſſima virgo nullum prorſus peccatum habuerit, falſum eſt, quod quidam fingunt, ſcilicet quòd confitebatur Beato Ioanni Euangeliſtæ. Materia verò propinqua, ſunt tres actus pœnitentis, ſcilicet, Contritio, Confeſſio, & Satisfactio. Ita enim diffinitum eſt in Concilio Florent. ſub Eugenio Quarto, & idem etiam diffinitur in Concilio Trident. Seſſio. 14. de pœnitent. Sacram. can. 4. his verbis: Si quis negauerit ad integram, & perfectam peccatorum remiſſionem requiri tres actus in Pœnitente, quaſi materiam Sacramenti Pœnitentiæ, videlicet Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem: aut dixerit duas tantum eſſe Pœnitentiæ partes, terrores ſcilicet, incuſſos conſcientiæ agnito peccato, & fidem conceptam, ex Euangelio vel abſolutionem, qua credit ſibi per Chriſtum remiſſa peccata. Anathema ſit.

Forma Sacramenti Pœnitentiæ.

SCiendum quòd duplex eſt Pœnitētia, ſcilicet interior tantum, & eſt dolor pro peccato; & hæc de iure naturæ: alia exterior, quæ fit arbitrio hominis, ſcilicet impoſita per Sacerdotem. Prima non eſt Sacramentum propriè, ſed ſecunda, ſcilicet per miniſtros Eccleſiæ impoſita. Eſt autem materia huius Sacramenti actus miniſtri, ſcilicet Sacerdotis, quam exercet circa peccatorem, abſoluendo ipſum: forma autem iſtius ſacramenti licet a Chriſto non ſit inſtituta certa, tamen ſecundū Doctores eſt hæc, quòd primo præmittatur oratio, ſcilicet illa; Dominus Ieſus Chriſtus te abſoluat, vel Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata tua, & perducat te in vitam æternam, & tunc ſequatur forma eſſentialis, ſcilicet; Et ego auctoritate, qua fungor, ABSOLVO TE à peccatis tuis, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. ita ponit Albertus. 4. ſenten. diſtinct. 17. Dicit autem Thom. in 3. p. q. 84. art. 3. quòd de ſubſtantia formæ eſt; EGO TE ABSOLVO, ſed hoc, quod præmittitur, ſcilicet, Oratio, nō eſt de ſubſtantia formæ; ſed tantum, ne Sacramēti effectus impediatur ex parte pœnitentis. Fit autem manus impoſitio ſuper caput confitentis, quod non eſt de eſſentia ſecundum Thomam, quia hoc Sacramentum non ordinatur ad aliquam excellentiam gratiæ conſequendam, ſed ad remiſſionem peccatorum. Vnde magis in hoc Sacramento competeret ſignum crucis, quam manus impoſitio, in ſignum, quòd per ſanguinē Chriſti remittuntur peccata; non tamen eſt de neceſſitate Sacramenti. Hoc tamen quod dicit Sacerdos; Ego te abſoluo, ualet tantum, ideſt, Sacramentum abſolutionis tibi committo, ſicut, cum quæritur ab aliquo baptizādo: Credis in Deum? Reſpondet: Credo, quod valet tantum, ſicut Sacramentum fidei ſuſcipere volo. Secundum doctorem Pariſienſem. diſt. 14. quæſt. 3. plures tamen docti ſic abſoluunt: Auctoritate domini noſtri Ieſu Chriſti, Beatorum Petri, & Pauli, & auctoritate mihi in hac parte conceſſa,

ab omnibus peccatis tuis per te, Deo & mihi confeſſis, ego te abſoluo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: Tamen ex quo certa forma non eſt ab Eccleſia præſcripta in hoc Sacraméto, eligat quis ſibi quam vult ex iſtis. Vnde ex hoc poteſt patere, quòd cum iſtud Sacramentum non habeat certá formam a Chriſto inſtitutam, vel per Eccleſiam præſcriptam, videtur conſonum, quòd illi, qui abſoluunt per virtutem paſſionis Ieſu Chriſti, vel aliter, non ſint damnadi, tanquam erronei. Immo videtur, quòd prædicta forma abſolutionis per Doctores inuenta, & approbata ſit ſuſtinenda, nec opus fuit repetere confeſſiones talibus factas, quia in nullo contra determinationem Eccleſiæ venerunt prædicti: nec cauſa inducendi errorem per illam formam, ſed tanquam pie ſeruatam, eadem vſi ſunt.

Vlterius ſciendum, quòd tres ſunt ſpecies Pœnitentiæ: quædam eſt ſolennis, quædam publica, quædam priuata, ſeu ſecreta. Solennis pœnitentia eſt, quæ imponitur ab Epiſcopo in capite ieiunij pro crimine publico, & manifeſto, ſicut pro homicidio, & ſacrilegio, incendio &c. & talis non poteſt reiterari, ne vileſcat; nec imponitur clerico niſi depoſito, & agens talem pœnitentiam, de cætero non poteſt promoueri ad ſacros ordines. Formá autem imponendi eam ponit Sot. diſtin. in cap. vbi dicitur, quòd omnes pœnitentes, qui talem pœnitentiam publicam ſuſcipiunt, præſentent ſe Epiſcopo in capite Quadrageſimæ ante fores eccleſię nudis pedibus, vultibus in terra demiſſis &c.

Item debent adeſſe Decani, Archipresbyteri, parochiani, & presbyteri pœnitentium, qui debent iniungere talibus pœnitentias, poſt hæc eos in eccleſiam introducant, & cum omni clero ſeptem Pſalmos pœnitentiales, ipſis in terram proſtratis, cú lachrimis pro eorum abſolutione decantent. Poſtea ſurgentes ab oratione, manus eius imponát, aquam benedictam ſuper eos aſpergát: cinerem tamen prius immittát. Deinde cilicio capita eorum cooperiát. Poſt hoc per miniſtros Eccleſiæ de Eccleſia eos expellát cum Reſponſorio: In ſudore vultus tui. iſte tamen modus non ſeruatur apud nos. Sed translatus eſt in cęnam domini, & expeditur. Sciendum tamen ſecundum Gulielmum, quod ingreſſus eccleſiæ, qui iniungitur ſolenniter pœnitentibus, pendet ex arbitrio Sacerdotis, tamen poſtquam introducunt tales in eccleſiam per Epiſcopum feria quinta magna, ſolum intrabunt eccleſiam vſque ad octauam Paſchæ, & poſtea exibunt per totum annum. gloſſa diſtinctione 1. in capite: & erunt extra eccleſiam vſque ad eandem feriam ſequentis anni, nec communicabunt aliquádo vſq; ad mortem. Quandoque tamen minus ſecundum arbitrium epiſcopi. 12. q. 2. de viro. 33. quæſt. 2. Admonete. 26. q. 6. ſi quis de corpore. & de pęnitent. diſt. 4. ſi qui vero. Si tamen pęnitet poteſt in ſecundo, vel tertio anno reddi ingreſſus eccleſiæ. 12. quæſtione 2. de viro.

Pœnitentia publica eſt, quæ fit in publico, non tamen cum prædicta ſolennitate, vt cum iniungitur alicui peregrinatio per mundum cum baculo cubitali, & cum ſcapulari, &c. & hanc poteſt imponere quilibet ſuo Parochiano

rochiano,& ſit publice,ideo, vt publicum peccatum publicam habeat medicinam. Sicut ſi quis in fornicatione eſſet deprehenſus publicè : unde quia talis magna eſt confuſione dignus,propter aliorum ſcandalum,& vt ſit aliis in terrorem,& in exemplum pœnitendi, & non deſperandi,publice agat pęnitentiam.Non oportet autem pro quolibet manifeſto peccato, manifeſtam agere pœnitentiam, ſecundum Albertum, ſed ſolum quando ſcandalizauit alios: & hoc eſt contra multos, qui injungunt ſuis parochianis publicam pœnitentiam ante fores Eccleſiæ, uel in circuitu Cemiterii ambulare ante proceſſionem in die feſtiuo, uel iacere ad faciem infra oſtium Eccleſiæ, pro leui peccato,ſicut pro una potatione, uel pro alio peccato quod tamen non ſcandalizauit totam Eccleſiam. & iſti præcludunt uiam pœnitendi, ſeu confitendi, aliis ſimilibus peccatis in uolutis, ne ſimiliter confundantur.Pęnitentia autem priuata,ſeu ſecreta eſt,quam quis imponit pro peccato occulto.

Pęnitentia eſt ſufficiens remedium contra peccata.

QVæritur, utrum Pœnitentia ſit remedium ſufficiens contra peccata?

Reſpon.quòd ſic.patet ex illo Ezechiel.18.Si impius egerit pęnitentiam ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt,vita uiuet,& non morietur:Omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt,non recordabor.Et idem Ezechiel. 33. & Sapien. 2. Diſſimulans peccata hominum propter pœnitentiam. Et Matt. 3. Pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum cœlorũ. Et Matth. 4. & Luc. 15. Gaudium eſt Angelis ſuper uno peccatore pœnitentiam agente.& 2. Corin. 7. Quæ enim ſecundum Deum triſtitia eſt, ſalutem operatur.Luc.17.Si pœnitentiam egerit,dimitte illi,& ſunt in utroque teſtamento infinita teſtimonia. Dubitatio: ſi obijcias illud Ap.Hebr.6.Impoſſibile eſt eos,qui ſemel ſunt illuminati, rurſus renouari ad pœnitentiam?

Dico cum S.Thom.3.p q.84. artic. 10.ad.1 & cum Chriſoſto.& omnibus ſanctis Doctoribus, quòd ibi negat Paulus,non pœnitentiam, ſed renouationem per Baptiſmum ſecundo acceptum:quia Baptiſmus non eſt iterabilis.Peccatum uero in Spiritum ſanctũ, ſi ſit finalis impœnitentia, id eſt peccatum, cum quo homo moritur, abſque eo quod egerit pęnitentiam de eo, eſt irremiſſibile.Alia autem peccata in Spiritum ſanctum dicuntur irremiſſibilia, quia difficile dimittuntur, & raro Deus tales conuertat, & ſunt in magno periculo. Sed tamen ſi pœnitentiam egerint, remiſſionem ſine dubio conſequentur.

Pœnitentia eſt neceſſaria ad ſalutem.

QVæritur,an Pœnitentia ſit remedium neceſſarium ad ſalutem poſt lapſum in peccatum?

Reſpon.quod ſic.Nam in ſacris literis ubicunque dominus hortatur ad veniam petendam,non dat aliud remedium,niſi pœnitentiam.ergo, & hoc adeo uerum eſt, quod etiam requiritur pœnitentia de peccatis commiſſis ante Baptiſmum: adulti enim qui baptizãtur,neceſſe eſt, quod doleant de peccatis iuxta illud Actuum 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquiſ-

que veſtrum. Et Auguſtinus libro de pœnitentia ait: Omnis, qui iam ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus eſt, cum ad Sacramentum fidelium accedit, niſi eum veteris vitæ pœniteat, nouam non poteſt inchoare. de conſecr. diſtinct. 4. cap. omnis qui. Ab hac autem pęnitentia cum baptizátur ſoli paruuli ſunt immunes.

De venialibus autem non eſt neceſſaria pęnitentia, quia per dilectionem Dei, & per multa alia remitti poſſunt. Si vero peccator præueniatur aliquo periculo maris, vel latronum, vel alicuius alterius, pęnitentia erit, quod faciat tunc quicquid poſſit, dicatq;. Miſerere mei Deus, vel aliquid ſimile: quicquid enim poſſit etiam in vltimo ſtatu facere hoc animo, vt concilietur Deus, & placatus reddatur, Pęnitẽtia eſt, talis namque non eſt extra ſalutis ſtatum.

Pœnitentia remittit pœnam peccatorum.

QVęritur, vtrum per Pęnitentiam remittatur pęna debita peccatis? Reſp. quòd per Pęnitentiam, ſemper remittitur aliqua pars reatus, & ſi ſit minor: non tamen oportet, quòd tollatur tota obligatio ad pœnam, nam omnes fatentur, quòd poſt quam pœnituit aliquis, imponenda eſt aliqua pęnitentia: nec hoc infert præiudicium aliquod diuinæ miſericordię; quòd poſt dimiſſam culpam, quærat pœnam ab amico: qui enim peccat lædit iuſtitiá ſimul, & amicitiam, iure autem amicitiæ teneor ego, dum aduerſarius petit veniam, & eſt paratus facere, quicquid voluerim, recipere eum ad priſtinam amicitiá; nec debeo dicere, non parcam, aut non erit amicus, donec reddat domũm, quam combuſſit. Sed nihilo minus ſalua amicitia poſſum repetere domum meam. & Rex poteſt amico ſuo remittere homicidium tamen omnino, ſalua amicitia, cogit eũ ſatisfacere alteri pro iniuria. Sic Deus omnino poſtquá aliquis petit veniam, redit in amicitiam & nihilo minus exigit iuſtitiam. Nota vnú locum, ex quo expreſsè conſtat, quòd Deus punit hominem, poſtquá factus eſt ei amicus. 2. Reg. 12. poſt quãdimiſit Deus peccatum Dauid, dicitur, verumtamen filius, qui natus eſt tibi, morietur. &c.

Per omnia bona opera reſtituitur aliquid de gratia perdita.

VTrum autem ratione aliorum bonorú operú reſtituatur aliquid de gratia perdita, ſiue præcedenti? Probabiliter dicimus, quod ſic. Videtur. n. omnino, ꝙ bonus princeps, ſi propter delicta abſtulerit ab aliquo bona, poſtmodú illo pœnitente, reſtituerit ei princeps aliquam bonorum partem, & tot obſequia poſſet deinde regi exhibere, quod reddat ei omnia: & eſſet hoc laudabile in principe; ita prorſus videtur dignũ ſentire de Deo, quod diligenti Deum, vel danti eleemoſinam, vel alia bona opera facienti poſt pœnitentiá, reſtituat aliquid de gratia ꝑdita. Certũ igitur eſt, merita præcedentia nõ perdi omnino, ſed recuperari à pœnitente.

An poſt vitam ſit locus Pœnitentiæ.

QVæritur, vtrum poſt hanc vitam ſit locus Pœnitentiæ? Reſpon. quod non, ſed prout in corpore geſſit ſiue bonum ſiue malum, recipiet. 2. Corinth. 5. & Vbi ceciderit lignum, ibi mane-

manebit. Eccle.2. Veniet nox quando nemo poterit operari. Ioan. 9. Sed contra de Traiano, & alijs quos Apoſtolici ſuſcitauerunt, quorum aliqui forſan erant in infernum detruſi.

Reſp. non dubito, quia Deus poſſit homines damnatos liberare ab inferno, ſed hoc eſt præter legem. Id autem, quod dicitur de Traiano timeo, quòd ſit fabula, tamen quicquid ſit, Deus poteſt omnes damnatos eripere ab inferno, etiam ſi eos non pœniteret, & ſic non eſt opus dicere, quod ſuſcitauit illum ad pęnitendum, nõ enim erat opus.

DE CONTRITIONE, QVAE EST PRIMA pars Pœnitentiæ.

VT autem ordinatè procedamus circa huiuſmodi pęnitentias tam publicas, quam priuatas tria conſiderare oportet circa iſtud Sacramentum, habet enim Pęnitentia tres partes, ſcilicet Contritionem, Confeſſionem, Satisfactionẽ. Contritio eſt dolor pro peccatis voluntariè aſſumptus, cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi. Circa quod ſciendum, quòd dolor eſt duplex, Vnus eſt voluntatis, qui non eſt aliud, niſi peccati diſplicentia & iſte eſt de neceſſitate, & eſſentia Contritionis. Alius eſt dolor ſenſibus, qui apparet in lachrimis & ſuſpirijs; & iſte non eſt de eſſentia Contritionis, ſed de perfectione; quia non eſt in noſtra poteſtate ea habere, quando volumus. poteſt autem tanta fieri Contritio, quòd non ſolum culpa ſed etiam tota pęna dimittatur. Poteſt enim tantum incendi charitas in contrito, & tãtus eſſe dolor ſenſibilis, ꝙ Contritio inde procedens merebitur ſolutionem ab omni pęna. Sciendum tamen eſt, quòd aliqui putant ſatis indiſcrete tunc eſſe Contritionem, quando habent quandam diſplicentiam de peccatis, vel quando habent propoſitum dolendi de eis, & tales pauperes decipiuntur; hoc enim non eſt Contritio, ſed Attritio. Sed quando homo habet perfectam diſplicentiam, & habet non ſolum dolendi propoſitum, ſed etiam verum cordis dolorem pro ipſis: tunc habet Contritionem, ſecundum Thom. in 4. diſt. 17. q. 6. art. 3. debet autem peccator de omni peccato mortali dolere, & Contritionem habere, & de quolibet ſpecialiter. De oblitis tamen ſufficit Contritio generalis, cum conatu ad recordandum, & ad dolendũ. & debet dolere de obliuione peccatorum, quæ ex negligentia ſua proceſsit. Nõ intelligas, quòd quis neceſſario debet habere dolorem ſpecialẽ de quolibet peccato mortali, talẽ videlicet dolorẽ, qui eſt gratia informatus, ſed liquet quòd debet hoc habere circa principiũ cõfeſsionis, cũ quis recogitat peccata, & dolet, & bene faceret peccator, qui pro maiori plus doleret. quia magis per hoc Deũ offendit, & maiorẽ pęnam promeruit. Nec debet Cõtritio, ſaltem in habitu ceſſare in peccatore, ẽt poſt confeſsionem, ſed ſemper manere, vt dicit Thom. in 4. diſt. 17.

An ſit neceſſarium propoſitum non peccandi.

QVæritur, an ſufficiat dolere ſolum de peccatis præteritis, vel an requiratur etiam propoſitum

tum non peccandi? Hæc eſt grauis quęſtio.& de qua ſunt variæ ſententię, Maior,in 4.diſt.14.q.1.& Almain.& Bonauentura in 4.diſtin.14.in expoſitione textus,dicunt, quod ſi pœnitens nihil cogitat de futuro, non oportet, quòd habeat propoſitum cauendi à peccatis, ſed ſufficit, quod actualiter non habeat contrarium actum. ſanct. Thom.1.2.q.113.art.5.& in 4.diſt.14. in expoſitione textus. & diſt.17.q.2. art.2.& q.90.art.4.& 3. contra gentes. cap.72.& Adrianus quodlib.5.art.3. dicunt,quòd requiritur actuale propoſitum cauendi à peccatis futuris. Idem tenet Albertus Magnus in 4. diſt. 14. art.10.& Alexãder de Ales. 3.p.memb. 9.quæ harum ſententiarum ſit vera,firmiter tenendum atque intrepidè dicendum eſt, quòd ſola ſententia D.Tho. quam ſtabilem, & firmam faciunt primum verba Concilij Floren. quæ dicunt, quòd ad Contritionem ſpectat dolere de peccatis commiſsis,cum propoſito non peccandi deinceps. Præterea Concilium Tridentinum ſeſſ.14.c. 4.Contritio, quæ primum locum inter dictos Pœnitentiæ actus habet, animi dolor, ac deteſtatio eſt de peccato commiſſo,cum propoſito non peccandi de cætero.item Io.5.& 8. dixit dominus adulteræ: Amplius noli peccare: non dixit non pecces,ſed noli. Item primũ, ei qui fecit iniuriam, poſtulandum eſt huiuſmodi propoſitum (frater nunc amas?) item non habet veram pœnitentiam qui non diligit Deum ſuper omnia: ſed qui ſic diligit Deum, vult ei in omnibus placere, & in nullo diſplicere: ergo talis habet propoſitum cauendi futura.

An contritio ſit dolor propter Deum.

Quæritur, vtrum dolor Contritionis habere debeat hanc circunſtãtiam finis,vt ſit propter Deum? vtrum ad hoc. quòd Contritio ſit ſufficiens ad remiſſionem peccatorum, requiratur dilectio Dei ſuper omnia?

Reſp. quòd de hoc ſunt opiniones, Gabriel.4.diſtinct.14.q.1.ad 1.& 2.& Paul.diſt.17.q.2.conclu.1.& Caietan. q.1.de contritione,& Capre.2.diſtin. 14.q.1.ad 1.& Greg.tenent, quòd requiritur dilectio Dei ſuper omnia. Et idem videtur dicere S.Tho.3.p.51.8. art.5.dicit, quòd quintus actus, qui concurrit ad Contritionem, eſt actus charitatis,& 1.2.q.113.art.4.1. quòd ad pœnitentiam non ſufficit motus fidei, niſi ſit informatus charitate. & 3. p.q.85.art.6. quòd actus pœnitentiæ naſcitur ex actu charitatis: & probatur, quia in pœnitentia fit integratio amicitiæ (fit enim ex inimico amicus.) Sed hoc eſt impoſſibile, niſi inimicus incipiat diligere, ergo: In contrarium eſt, quia dilectionis actus eſt perfectior, quàm actus Pœnitentiæ: ergo remiſſio peccatorum non debet tribui actui Pœnitentiæ, ſed adu&ti dilectionis: cuius oppoſitũ dicunt omnes. Pro ſolutione huius dubij notandum, quod actus Pœnitẽtiæ eſt actus diſtinctus ab actu dilectionis Dei. quia Pœnitentia,& charitas diſtinguũntur: ergo etiam actus earum. Hoc ſuppoſito, videtur, quòd non poſſit eſſe pęnitẽtia ſine dilectione Dei,quia odium naſcitur ex amore: ergo odium peccatorũ, naſcitur ex dilectione Dei:ſi enim non diligerem Deum,quare odio haberem

pec-

peccata;nunquid propter amorem crea turæ? non certe, ſed propter Dei amorem:cum igitur odium peccatorũ ſit ſuper omne odibile in vere pœnitenti,ergo procedit ex amore Dei ſuper omnia,& ita regulariter dicitur, quòd peccator ex amore mouetur ad pœnitendum,poteſt tamen eſſe quòd in uoluntate non ſit alius actus,quam iſte:Doleo,quia offendi Deum, quia nec eſt elicitus,nec imperatus a charitate; & iſte talis actus ſine alia dilectione ſufficit ad remiſſionem peccatorum, qui licet regulariter procedat à charitate, tamen remiſſio peccatorum magis tribuitur Pœnitentiæ,quam charitati,quia in ſacra ſcriptura illi actui promittitur remiſſio;& S.Thom.dicit quòd Pœnitétia procedit ex amore, intelligendum eſt communiter,& regulariter,vt patet apud ipſum 4.p.14.q.1.art.2.q.2. Verum eſt, quòd ipſe actus Pœnitentiæ, nolle Deo diſplicere, eſt vera dilectio. dolor igitur peccatorum debet eſſe propter Deum, non propter timorem pœnarum,aut propter quoduis aliud: ſed quia ſunt offenſæ Dei patris pijſſimi.

An qui dolet propter Deum, ſemper recipiat gratiam.

QVæritur,vtrum qui dolet,ut nunc diximus,ſemper recipiat gratiã? Caiet.1.q.1.de conſecr. tenet mirabilem opinionem, ſcilicet, quòd ſtat, quempiam dolere de peccatis perfectè, & perfectè proponere cauere ab illis in futurum, & perfectè diligere Deum ſuper omnia, & non habere gratiam. Ratio eius eſt, quia aliâs ſequeretur quòd poſſet quis habere euidentiam, quòd ſit in gratia. Oppoſitum tenent omnes Doctores, & dicunt ꝙ quam primum fecerit aliquis totum, quod in ſe eſt, ſtatim habebit gratiam. Vide S.Thom.1.2.q.112.art.2. ad 1.& q.113.art.3.& 8.& 3.p.q.85.ar.5.& 6. & in pluribus locis alijs, & oppoſitum eſſet contra ſcripturam ſacram dicentem: Conuertimini ad me,& ego conuertar ad vos. iam hic pœnitens conuertitur ad Deum,& Deus conuertitur ad pœnitentem. Iacob.4. Appropinquate Deo,& appropinquabit uobis.& Ioan.14. Qui diligit me diligitur a patre meo.& Pſal.50. Cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Falſiſſimum ergo eſt,quòd Caiet.dicit, & dico quòd non ſtat de lege,quòd taliter pœnitens careat gratia, cum faciat totum ꝙ in ſe eſt. nec,hoc dato, ſequitur ſe ſcire euidenter,quòd habeat gratiam: non enim ego poſſum habere euidentiam,quod doleo de peccato ſuper omnia, uel quod proponã perfectè cauere in futurum. Habemus igitur pro certo,ꝙ qui ſic dolet,habebit gratiam.

An attritio poſſit fieri contritio.

QVæritur, vtrum attritio poſſit fieri contritio? Ad hoc ſuppono ex omnibus Doctoribus,& S.Thom. quòd nihil aliud eſt Contritio,quam dolor perfectus: Attritio vero dolor imperfectus. tunc dicit S.Thom.4. diſt.17.q.2.art.1.q.3. quod Attritio non poteſt fieri Contritio probatur, quia principium Contritionis eſt gratia virtus infuſa: Attritionis verò principium eſt habitus acquiſitus, uel ſola potentia, idem autem actus non poteſt elici a virtute infuſa, & acquiſita, uel à potentia. Sciendum eſt tamen, quòd

duplex eſt contritio, quædam intrinſeca, quæ habet hoc pro obiecto: Doleo de peccatis ſuper omnia. Alia extrinſeca, ideſt ex circunſtantia, & ſic omnis dolor qui eſt cum gratia, uocatur Contritio, eodem modo duplex eſt Attritio, quædam intrinſeca ex obiecto, ut puta: doleo de peccatis, quia turpia ſunt & infamia, uel propter infernum. Alia extrinſeca, puta: doleo de peccatis propter Deum: & cum omnibus circunſtantijs, ſed omitto præceptum aliquod neceſſarium, tunc ſit conclusio: Nunquam ex Attritione fit contritio intrinſeca, quia differunt ex obiecto: una enim dolet propter Deum, alia propter pœnas, unde concluſio. S. Tho. intelligitur de Attritione propriè dicta, & de contritione propriè dicta.

An tota vita ſit tempus contritionis.

QVæritur, vtrum tota iſta vita ſit tempus contritionis?

Reſp. primo quod eſt expediens, & conueniens ſæpe dolere de peccatis: & ſancti ita conſulunt. Ad amicitiam enim pertinet ſæpe dolere de offenſa facta amico, maxime quia dolere debemus quouſque reparemus detrimẽtum factum per peccatum: ſed multa ſunt, quæ nullo modo poſſunt reparari; puta tempus, quod perdidimus peccando; ergo per totam vitam dolere debemus de illo: hoc autem intelligendum eſt de dolore, qui eſt in voluntate, nam de ſenſitiuo dolore graue eſſet videre amicum ſemper eſſe triſtem. Loquendo autem de doloris tempore, qui eſt ſub præcepto, dico, quòd de peccato ſemel dimiſſo non tenemur amplius dolere, quia Deus non iudicat bis in idipſum, ut dicitur Nahum, 1. Sed de peccato non dimiſſo eſt dubium, quando teneatur homo conf. ad hoc Caieta. quodlib. 2. q. 3. dicit, quòd præceptum contritionis partim eſt affirmatiuum, quia obligat ad actum, ſcilicet ad dolorem: partim negatiuum, quia obligat ad non manendum in peccato. loquendo de hoc pręcepto, inquantum eſt affirmatiuum, obligat ſemper, ſed non ad ſemper, ſicut, & reliqua præcepta affirmatiua: ſcilicet in caſu neceſſitatis, puta cum quis adminiſtrat, uel recipit Sacramentum, uel in articulo mortis. loquendo uero de prædicto præcepto, in quantum eſt negatiuum obligans ad non manendum in inimicitia Dei, obligat ſicut & cætera præcepta negatiua ſemper, & ad ſemper, & ad ſtatim: & ſicut qui tenet alienum, tenetur ſtatim reddere, ſic qui eſt in ſtatu inimicitiæ Dei, tenetur ſtatim ab illo exire. Peccat autem contra hoc præceptum qui habet actum commiſſionis contrarium, puta ſi dicat: Volo manere in hoc ſtatu per diem, aut per horam. Sicut qui retinet alienũ non ſemper peccat de nouo, ſed cũ habet hunc actum poſitiuũ: Nolo reddere alienũ, eſt tamen ſemper in malo ſtatu. Magiſter Victor. tenet, quòd nullum eſt præceptum de Pœnitentia aut Contritione, quod obliget ſub nouo peccato, quamuis peccatum mortale ſine pœnitentia non poſſit deleri, ac proinde ſit neceſſarium dolere, ſeu pœnitere, ſed qui non pœnituerit damnabitur quidẽ propter peccata, quæ commiſit, ſed non quia non pœnituit, ſed quia mihi magis

gis placet opinio contraria, ideo hanc non proſequor.

An contritio remittat totam pœnam.

QVæritur, utrum ſemper remittatur per contritionem tota pœna peccatis debita?

Reſpondetur iuxta fidem catholicam negatiuè, ita enim diffinitum in Concilio Triden. Seſſ. 14. can. 12. his uerbis: Si quis dixerit totam pœnam ſimul cũ culpa remitti ſemper a Deo, anathema ſit. Et can. 15. in fine. Præterea patet, nam iam ſatisfactio non eſſet pars huius Sacramenti, quod eſt contra prius diffinita: Item, quia aliàs non eſſet opus Purgatorio. quod autem poſt remiſſionem culpæ maneat reatus pœnæ, probatur unica auctoritate, 2. Reg. 12. Poſtquam peccatum Dauid remiſſum eſt, dicitur, in pœnã eius unicus filius, qui natus eſt tibi, morietur. Et alius locus Ioſuæ. 22. An parum uobis eſt, quod peccaſtis in Belphegor, vſque in præſentem diem macula huius ſceleris in uobis permanet. Vide S. Thom. 1. 2. q. 86. artic. 2. Poteſt nihilominus tanta eſſe Contritio, quod ſufficiat ad remittendam totam pœnam, ſicuti credimus de Magdalena. Et hæc de Contritione ſufficiant.

DE CONFESSIONE.

COnfeſſio autem ſecundum Auguſtinum ſic diffinitur: Eſt per quam morbus latẽs ſpe ueniæ aperitur. uel ſecundum Raymundum: Confeſſio eſt legitima coram Deo, & ſacerdote, peccatorum declaratio. Tenentur autem habentes annos diſcretionis ad eam faciendam ſemel in anno. de Pœniteñ. & remiſſio. cap. omnis. Immo qualiſcunque eſſet contritio, ſi quis contemneret confiteri damnaretur. Vnde falſum eſt, & hæreticum dicere, ſufficit ſoli Deo confiteri: nam Can. de Pœniten. diſtinct. prima Taciturnitas. vbi eſt taciturnitas confeſſionis, non eſt ſperanda venia criminis. Patet hoc exemplo Chriſti, qui Lazarum ſuſcitauit, ſed tamen Diſcipulis tradidit abſoluendum. Ioan. 11. & can. 93. tunc vera. Item decem leproſos ad Sacerdotes miſit, qui in via eundo fuerunt mundati, Luc. 17. Per quod ſignificatur, quod peccator licet in eundo ad Confeſſionem ratione Contritionis, quam habet, conſequatur veniam, & remiſſionem peccatorum, tamen tenetur venire, & confiteri Sacerdoti.

Sed ſi dices, quare peccator debet ire ad Confeſſionem, vel Sacerdotem, ex quo remiſſa ſunt ei per Contritionem.

Reſpon. ſecundum Hoſtienſem in ſumma, de Pœnitent. & remiſſ. cap. 1. tu dic, quòd peccator duplici vinculo ad ſatisfaciendum aſtringitur, vno, à quo ligatur ad Deum; & illud in Contritione dimittitur. Alio, à quo ligatur ad Eccleſiam; & hoc per Confeſſionẽ, & ſatisfactionem dimittitur, & per abſolutionẽ Sacerdotis relaxatur, de ſent. excom. à nobis. cap. 1. de pœn. diſt... multiplex. ex ca. quem pęnitet. in fine. & diſt. 5. conſideret. Licet igitur peccatum dimittatur quo ad reatum per contritionem, manet tamen obligatio ad pęnam temporalem, per Sacerdotem infligendam. Archi. de pęn. d. 3. quia ſicut omnes creaturæ oſtendunt,

dunt, & confitentur defectus ſuos temporales, & naturales hominibus eo modo, quo poſſunt, vt dicit glo. ſuper illo verſu: Confeſſio, & magnificentia opus eius. &c. ita homo debet oſtendere defectus ſuos voluntarios, & confiteri verbo vocali, in quo abundat. & etiam debet cõfiteri homini, eo quòd verbum diuinum humiliatum eſt pro peccatis noſtris delendis: quod verbũ vnitum humanitati obligat nos, vt humiliemur verbo noſtro loquendo nõ ſolum homini, ſed etiam Deo: & non ſolum Deo, ſed etiã homini: quod fit in Confeſſione vocali. Præterea cum hodie peccemus coram Deo, ſicut in veteri teſtamento fuit, ſed homini loco Dei conſtituto, nec propter hoc, ꝙ in Contritione homini dimittitur reatus culpæ, ſuperflua eſſet Cõfeſſio vocalis, quæ ſecundum Vgonem Cardinalem adhuc eſt neceſſaria ad humilitatem, & iuſtitiam exercendam. Item ad hoc, quòd Eccleſia ſatisfaciat, quæ læſa eſt peccato: valet etiam ſecundum Ioannem Andræam propter fidem, quam peccator habet credens auctoritatem clauium in Eccleſia. Similiter valet propter obedientiam, quam habet miniſtris eccleſiæ uel Deo, de pœniten. diſt. 1. c. multiplex. & c. nonnulli. Quando ergo legis in ſcripturis ſanctis, quòd ſola contritio ſufficit ad remiſſionem peccatorum, intelligas in neceſſitate quando Confeſſio non poteſt haberi. Nam tunc non eſt præceptum, iuxta illud Iac. 5. Confitemini alterutrum &c. quia neceſſitas legem non habet. Nam tunc voluntas pro facto reputatur: ſufficit enim tunc, ſoli Deo confiteri in corde. Si tamen ibi eſſet aliquis laicus bonũ eſſet ſibi confiteri propter hoc, ut poſtea Eccleſiã informaret, quibus remedijs pro anima ſua eſſet ſubueniendum. Doctor ſubtilis tamen dicit: ex quo accuſatio in cõfeſſione nõ fit ad aliud, niſi ut conſequatur ſententiam, & laicus non habet auctoritatem ſententiãdi in iſto foro, ſequitur, ꝙ nullum præceptum eſt ad accuſandum ſe coram laico: forte autem melius eſſet hoc dimittere, ſi peccator poſſet aliqualem uerecundiam coram ſe habere, recogitando eadem; & ſic æque puniri.

Etiam licet ſimplicibus laicis, ſi ſit vtilis talis Confeſſio coram laico in neceſſitatem, non tamen uiris diſcretis qui ſciunt ad quid inſtituta confeſſio eſt. Hoc eſt, quod dicit Ioan. Andr. in cap. ſi Epiſcopus. de pęniten. & remiſ. lib. 6. in vlt. gloſſ. quòd licet laico in neceſſitate poſſimus confiteri, tamen ipſe non poteſt abſoluere, quia non habet claues. de pœniten. diſtinct. 4. quem pęnitet. Et Vgo dicit, quòd licet in neceſſitate; non tamen ad hoc vt ſit vera abſolutio; ſed quò ad ſigna pœnitentiæ declaranda. Sed Raimundus contradicit; item Archid. 25. diſt. audite. dicit quoſdã dixiſſe, quòd nullus etiam in neceſſitate tenetur confiteri ruſtico, vel laico, presbytero abſente, maxime peccata mortalia, & dicit, ꝙ illud Iacobi cap. 5. Confitemini alterutrum peccata veſtra, tantum de venialibus intelligitur, quæ poſſunt talibus laicis confiteri in neceſſitate, uel loquitur de Confeſſione generali, quæ fit in eccleſia, vel loquitur tantum de Sacerdotibus. Vgo uerò dicit, quod laico tenetur quis confiteri peccata ſua, cum non poteſt habere Sacerdotem. Nec uidetur uere pœnitens, qui in ar-

in articulo mortis peccata ſua non cõfitetur cuicunque poteſt, ſi Sacerdotẽ habere non poteſt: quamuis laicus nõ habeat auctoritatem abſoluendi: dicit autem glo. 30. quæſt. 1. omnes. quòd ſi laicus in neceſſitate audiat peccata mulieris, non poteſt cum ea poſtea contrahere, ſi tamen contrahat, forte tenet matrimonium. Videtur tamen hoc tantummodo Sacerdoti prohiberi, cum tantum eius officium ſit audire peccata. Tu dic ſecurè, quòd talis poteſt cum tali muliere contrahere, quã audiuit in neceſſitate, quia per hoc Sacramentum nulla compaternitas contrahitur. de cognat. ſpirit. lib. 6. Item ſciendum, quòd Confeſſio ſexdecim Conditionis habere debet. quæ habentur in his verſibus:

Conditiones Confeſſionis.

Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura fidelis.
Atque frequens, nuda, diſcreta, libens, verecunda,
Integra, ſecreta, lacbrimabilis, accelerata,
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

QVantuncunque autem nota ſint Sacerdoti peccata, adhuc tamen debent narrari in Confeſſione: quia non ſufficit, quòd ea cognoſcat Sacerdos, vt homo tantum, ſcilicet in publico, ſed etiam, ut Deus, ſcilicet in ſecreto cordis. de pœniten. diſtin. 1. imperfecta. in gloſſ. Tenetur etiam peccator non ſolum mortalia, ſed etiam uenialia confiteri; Ex quo non poſſumus uitam æternam conſequi ſine remiſſione venialium, tenemur ad eorum confeſſionem, ut dicit S. Tho. in 4. diſt. 15.

Confeſſio eſt neceſſaria ad ſalutem.

QVæritur, vtrum Confeſſio ſit de neceſſitate ſalutis?

Reſp. quod ſit, & ita firma fide tenẽdũ eſt. Vt patet ex Cõcilio Tridẽtino, Seſſ. 14. can. 6. cuius verba ſunt: Si quis negauerit Confeſſionẽ ſacramentalẽ, vel inſtitutã; vel ad ſalutem neceſſariã non eſſe, iure diuino, Anathema ſit. Idẽ patet ex c. omnis vtriuſq; ſexus. de pœnit. & remiſ. ubi hoc expreſsè dicitur Ex præallegatis conſtat Confeſſionẽ eſſe de iure diuino, de qua tamen re inferius aliqua dicentur.

Sed dubium eſt, quid ſi Confeſſio, non eſſet præcepta de iure diuino? ſufficit enim quod iam eccleſia in Concilio generali obligauit omnes ad confeſsionem, & videtur, quòd Eccleſia non potuerit Confeſsionẽ præcipere: nam ſecundum communem opinionem, Eccleſia non habet iuriſdictionẽ ſuper actus interiores, ergo ſaltem nõ poſſet nos obligare ad confitendum illos: quod quidam aſſerunt, ſed tamen damnati ſunt. Item Eccleſia non poſſet obligare me etiam pro quocunque crimine, ut religionem profiterer, quia eſſet nimis graue onus ut eſt communis opinio, ſed etiam eſt onus grauiſſimum, & difficillimum peccata confitẽri: ergo ſi non eſſet præceptum diuinũ, Eccleſia non poſſet ad hoc obligare. Hæc eſt res diſputabilis, qua diſp. parum indigemus, quia habemus pro certo, quòd de Confeſsione ſit præceptum in iure diuino, ut primo probabimus.

bimus. Notandum tamen, quòd ſunt præcepta quædam, quæ licet ſint abſoluta, non obligant hominem abſolutè ſed in caſu, vt de eleemoſina eſt abſolute præceptum, & tamen non obligat niſi in caſu neceſsitatis. & poteſt eſſe quod nunquam occurrat talis caſus in vita, & ideo non uocatur eleemoſina neceſſaria ad ſalutem. Idem de ſanctificatione Sabbati, maximè ſi eccleſia non determinaſſet diem. Idem de honorandis parentibus. Alia ſunt præcepta, quæ obligant abſolutè, & non eſt ſatis in caſu, ſed oportet, vt vos quæratis caſum, & diſponamini ad implenda illa, & huiuſmodi eſt pręceptum Baptiſmi, Confeſſionis, Eucharistiæ, circa quæ teneor ad illa implenda, & hæc uocantur neceſſaria ab ſalutem.

Confeſſio non eſt tam neceſſaria ſicut Baptiſmus.

AN confeſſiò ſit adeo neceſſaria ad ſalutem, ſicut Baptiſmus?

Reſp. primo, quòd non eſt adeo neceſſaria, vt Baptiſmus, nam puer ſine actuali Baptiſmo non poteſt ſaluari, poteſt tamen homo ſaluari ſine actuali Confeſſione.

Sed vtrum, cum quis poteſt confiteri, poſſit aliquando omittere Confeſſionem.

Reſp. pro nunc quòd tenetur confiteri, etiam ſi perdat bona. Si vero ſimul concurrat aliud præceptum diuinum cum Confeſſione, & præceptum Confeſſionis non poſſit impleri ſine alterius præcepti tranſgreſsione, ſi aliud eſt maius (maxime de iure naturali) tunc non tenetur confiteri, quale eſt non ſcandalizare. Vnde ſi fęmina ſciret Confeſſorem ſcandalizandum, ſi ei confiteretur, non tenetur confiteri ei: vt latius dicemus infra.

Confeſſio non eſt de iure naturali.

AN confeſſio ſit de iure naturali? Reſp. ꝙ non, quia Sacramenta Eccleſiæ ſunt ſupra naturam & pertinentia ad fidem. Quis enim cognoſcet aquam mundare peccatorem?

Peccata venialia an teneamur confiteri.

VTrum teneamur confiteri peccata venialia?

Reſp. quod omnes conueniunt in in hoc, ꝙ qui habet mortalia peccata non tenetur confiteri venialia, quia ſi teneretur cõfiteri venialia, ergo & omnia, cum uenialia ſint infinita, eſſet quaſi impoſſibile omnia confiteri.

Sed dubium eſt, an qui non habet niſi venialia, teneatur ea confiteri ſemel in anno.

De hoc S. Thom. q. 6. art. 3. ad tertiũ. ponit duas opiniones, prima dicit, ꝙ tenetur, quia præceptũ de Cõfeſſione eſt abſolutũ, & põt impleri: ergo. Secunda opinio dicit, ꝙ nullus tenetur cõſiteri venialia, & hæc eſt tenenda, quia pręceptũ de Cõfeſſione intelligitur de mortalibus. vt expreſsè diffinitur in Cõcilio Tridentino, Seſſ. 14. can. 7. ubi ſic dicit: Si quis dixerit in Sacramẽto pęnitentiæ ad remiſſionem peccatorũ neceſſariũ nõ eſſe iure diuino cõfiteri omnia, & ſingula peccata mortalia. &c. Anathema ſit. Circa uenialia nõ eſt proprius Sacerdos, nã quilibet põt ea confiteri, cui uoluerit. Item Eccleſia noluit de nouo præcipere Confeſſionem, ſed præceptum iuris diuini determinare, quo ad tempus executionis, & à Chriſto non eſt præcepta Confeſſio, niſi mortalium, ergo. Item in illa decretali imponitur non

con-

confiteri grauiſſima pœna vt ſcilicet arceatur ab ingreſſu eccleſiæ, & mortuus chriſtiana careat ſepultura: ſed huiuſmodi pœnæ imponuntur à pia matre Eccleſia perfectioribus viris, quales ſunt, qui habent ſolum peccata venialia, quæ alij peccatores non tenentur confiteri, (aliàs meliores eſſent peioris conditionis) ergo. Item quia ad remiſſionem venialium ſunt complura remedia, videlicet Confeſſio generalis, Oratio Dominica, Túſio pectoris, &c. Cæterum etſi nullo iure teneamur confiteri venialia, laudabile tamen eſt, & valde vtile illa confiteri. Horum enim peccatorum confeſſio ſufficiens materia eſt Sacramenti pœnitentiæ. eſſetque hæreſis aſſerere quòd non liceat confiteri peccata vanialia, vt diffinitum eſt in Concilio Trident. Seſſ. 14. can. 7. Cuius verba ſunt: Si quis dixerit, non licere confiteri peccata venialia, Anathema ſit. Talis igitur, qui non habet niſi venialia, petat in Paſcate Euchariſtiam, & Sacerdoti dicenti, quod prius confiteatur, reſpondeat ſe non egere cõfeſſione, & Sacerdos crédat. Sed quis eſt hic? & laudabimus eum.

Mentiri in Confeſſione quale ſit peccatum.

AN aliquis poſſit confiteri peccatum, quod non habet?

Reſpondet S. Thom. quòd ſi nunquam licet mentiri, multo minus in cõfeſſione. Sed quale peccatum erit? Dico probabiliter, quòd qui confitetur mortale, quod non habet, peccat mortaliter. quia peccat circa ea, quæ ſunt de neceſſitate confeſſionis, & decipit Confeſſorem, qui abſoluit, quod non poteſt abſolui: & conſequenter dico, quòd confeſſio non fuit integra, ac proinde nulla, & iteranda; quia non confitetur de illo mendacio pernicioſo. Si autem peccatũ, de quo dubitat cõfiteatur tanquam certũ: ſi id faciat credens eſſe magis ſecurum, vt cõiter fit, non peccat. Si autem faciat animo decipiendi Confeſſorem, peccat mortaliter.

Caſus, in quibus tenemur ſtatim confiteri.

VIdeamus nunc vtrum ſtatuti iure diuino, ſint aliqui caſus in quibus teneamur ſtatim confiteri.

Aliqui antiqui, & quidam Summiſtę dicunt, quòd peccator tenẽ ſtatim confiteri: quia aliàs exponeret ſe periculo: poſſet enim mori, vel impediri lingua, vel memoria labi. Item, quia ſecus agẽdo, iam non facit quod in ſe eſt. Huius ſententiæ eſt Innocentius, in c. omnis. de pœnit. & remiſ. Idem videtur ſentire Archid. in c. ille text. de pœnit. diſt. 3. Sed S. Thomas, & alij Doctores dicunt, quòd non tenetur homo ſtatim poſt peccatũ cõfiteri. Patet, quia nemo tenetur ſtatim ad cõtritionem, quæ eſt magis neceſſaria, quàm confeſſio: ergo nec ad confeſſionem. Item hoc non determinatur in iure diuino, aut poſitiuo. ergo eſt falſum. Itẽ Eccleſia determinauit ſemel in anno: ergo hoc ſufficit.

Mentiri in Confeſſione quale ſit peccatum.

REſpõdet ſanctus Thomas, quòd ſi nunquam licet mẽtiri, multo minus in confeſſione. Sed quale peccatum erit; dico probabiliter, quod qui confitetur mortale, quod non habet, peccat mortaliter, quia peccat circa

ea quæ ſunt de neceſſitate Confeſſionis, & decipit confeſſorem qui abſoluit, quod non poteſt abſolui: & conſequenter dico ꝙ Confeſſio non fuit integra, ac proinde nulla, & iterãda; quia non confitetur de illo mendacio pernicioſo. Si autem peccatum de quo dubitat confiteatur tanquam certum, ſi id faciat credens eſſe magis ſecurum vt communiter fit, non peccat. Si autem faciat animo decipiendi Confeſſorem, peccat mortaliter.

Mentri circa venialia in Confeſſione quale peccatum ſit.

DVbitatur vtrum peccet mortaliter qui confitetur peccatum veniale, quod non fecit: nam quod peccet venialiter certum eſt. Caie. in 2.2. in materia, de mendacio, dicit quod eſt peccatum mortale: quia mentitur in iudicio, vbi tenetur dicere veritaté: Sed reſpondeo quòd non eſt mortale: nam licet Sacerdos poſſit exigere veritatem in pœnitente, non tamen quamcunque veritatem: ſed eam quæ pertinet ad materiam iudicij ſui, & cum venialia non ſint materia, mentiri circa illa non eſt peccatum mortale, ſicut nec Confeſſori interrogãti, an ſim pauper, dixero, quòd non, cum tamen re uera ſim pauper, non pecco mortaliter, & quamuis Caietanus in 2.2. fuerit illius ſententiæ, tamen in Summa Confeſſionis moderatius loquitur, dicẽs, quòd ſi ſit intentio pœnitentis facere peccata venialia materiam cõfeſſionis, tunc mẽtiri etiam circa venialia eſſet mortale, quia iã veniale eſt materia principalis, & pertinens ad iudicium, ſi verò nõ eſt intentio pœnitentis facere venialia materiam Confeſſionis, mẽtiri circa venialia non eſt mortale. Sed adhuc dico, ꝙ etiam ſi habuero intentionem efficiendi materiã Confeſſionis ex venialibus: dicens mendacium circa illa, vt ſi dicam me non fuiſſe mentitum, nõ pecco mortaliter, quia ꝑ hoc qui nolo dicere, mutatur intento prior & iam non manet materia Confeſſionis, etiam ſi non habuero reflexionem illam, nolo quod hoc peccatum, quod non volo tacere, ſit materia Confeſionis.

An obliuioſus teneatur ſcribere peccata ad confitendum.

EGo non credo quòd teneatur. Imò nec laudo quòd peccata ſcribãtur; probo: quia non tenetur aliquis magis ad confeſſionem, quàm ad contritionem: ſed ad contritionem habendam non oportet peccata ſcribere: ſufficit in generali confiteri de oblitis, ergo nec ad confeſſionem requiritur id, nec enim oportet iugum domini reddere grauius. Satis eſt quod quando confitetur, debet dare operam vt recordetur peccatorum, & aliàs ſunt fabulæ. Ita dicit Silueſter Doctor non ſpernendus, in verbo confeſ. 1. §. 1. in fine. & præterea difficile eſt perfecto quòd aliquis habens curam animæ ſuę obliuiſcatur alicuius peccati mortalis, certe eſt difficile.

In mortis articulo an teneamur de iure diuino confiteri.

AN homo de iure diuinò teneatur confiteri in articulo mortis? Reſp. quòd ſic. Nam peccator tenetur confiteri, & non poteſt poſt mortem, ergo qui eſt in illo articulo, ſi non vult confiteri, exponit ſe periculo. Vnde in cap. cum infirm. de pœnit. & remiſ. præcipitur Medicis, vt admoneant, & exponant infirmis pericula mortis. In quo errant communiter

niter Medici, ne contriſtent infirmum. ed uerum eſt, quod debent facere, quanto melius potuerint. Sed omnino ſunt negligentes Medici, & poteſt contingere quod propter eorum negligentiam damnentur aliqui infirmi.

Sed quid uocatur articulus mortis?

Reſpon. Palu. 4. diſt. 7. q. 2. quod nõ dicitur articulus mortis, unde quis poeſt mori: ſicut nõ eſt articulus mortis Gioſtrare, correre co' Tori, ò Caualli, & his ſimilia, tunc enim non tenetur homo confiteri ante iſta exercitia: ſed articulus mortis uocatur, unde communiter, & frequenter ſolet ſequi mors. Sicut intrare bellum, de intrantibus autem mare eſt dubium, ſi enim eſſet paruum ſpacium, & mare eſt placidum, nõ tenetur confiteri. Breuiter autem arbitrio boni uiri relinquatur iudicium de periculo mortis.

Vtrum venialia poſſint laicis confiteri.

Reſpondeo quod talis confeſſio non eſt Sacramentalis, ſed proficiet, ſicut unus laicus recitans cum alio horas canonicas, dicit confeſſionem generalem, imò ipſe Sacerdos cum celebrat abſoluitur de uenialibus a laico in confeſſione generali auctoritate Eccleſię, quæ habet poteſtatem ſupra uenialia: ſicut per tunſionem pectoris, vel aquam benedictam, quia licet talis confeſſio non ſit Sacramentum, eſt tamen quoddam ſacramentale.

Vtrum ante Euchariſtiam teneatur homo de iure diuino confiteri.

Communis opinio eſt, quod ſic. Caieta. 3. p. in ſumma tenet oppoſitum. Cuius ſententia in Concilio Tridentino, Seſſ. 13. de Sacram. Euch. in calce canonis undecimi, damnata eſt & reprobata. Ita ut nec opinatiuè poſſit defendi, etiam ſub pœna excommunicationis ipſo facto incurrendæ. De hoc iam diſputauimus ſupra. Ex dictis ſanctorum non eſt dubium, quin teneatur confiteri, ſi habeat copiam Confeſſoris. Si autem non habeat, & debeat celebrare diebus feſtiuis, bene poterit ſine præuia confeſſione: maximè ſi non celebrando incurrat aliquam notam infamiæ.

Ad recipienda alia Sacramenta, an teneatur homo confiteri.

De hoc, Marſilius in 4. q. 12. ar. 1. facit magnam difficultatem, & dicit particulariter de recipiente Sacramentum Ordinis, quod ordinandus tenetur confiteri prius, quia Sacramentum Ordinis directè ordinatur ad copiam gratiæ, & eſſet magna irreuerentia, non diſponere ſe ad receptionem illius.

Sed reſpondeo abſolutè (omiſſis opinionibus) quod ad receptionem aliorum Sacramentorum nemo tenetur confiteri. de conſecr. diſtinct. 4. cap. vt ieiunij. Sed qui confirmandi ſunt, ſi ſunt perfectæ ætatis admoneantur, vt prius confiteantur. Vbi admonitio potius videtur Conſilium, quam præceptum, & ſi non eſt neceſſarium ante hoc Sacramentum confiteri, in quo recipitur copia gratiæ, multo minus erit in aliis. Quod clarius patet ex verbis Concilii Trident. Seſſ. 24. de reformat. mãtrimonii. cap. 1. ubi ſic dicitur: Poſtremo ſancta Sinodus coniuges hortatur, ut antequam contrahant, uel ſaltem triduo ante matrimonii conſummationem, & ſua peccata diligenter confiteantur, & ad ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum piè accedant. Hactenus ibi. Verum eſt, quod

quia omnia Sacramenta conferunt gratiam, uidetur aliqua negligentia accedere ad illa ſine Confeſſione. Sed quod non requiratur confeſſio, patet etiam, quia Eccleſia hoc non determinauit, nec in iure diuino habetur: ergo non eſt neceſſaria.

Sed vnde magis habemus, quod requiratur Confeſſio ante Euchariſtiá, quam ante alia ſacramenta?

Reſpond. quod habemus ex Paulo dicente: Probet autem ſeipſum homo, &c. & ex uſu Eccleſiæ: ubi qui non cõfitetur, haberet conſcientiam peccati mortalis. Item ex dictis ſanctorum, & ex c. omnis vtriuſque ſexus, ubi præcipitur confeſſio ante Paſcha propter Euchariſtiam in eo ſumendam.

Confeſſio Sacerdoti facienda.

QVæritur vtrum ſit neceſſarium confiteri Sacerdoti?

Reſp. quòd ſic. Et ita firma fide tenendum eſt. Sic enim eſt diffinitũ in Conc. Florẽtino, ſub Eugenio Quarto. Cuius uerba ſunt: Sacramenti Pænitẽtiæ miniſter eſt ſolus, & omnis Sacerdos habens auctoritatem abſoluendi, uel ordinariam, uel ex commiſſione ſuperioris. Præterea illud idem diffinitur in Concilio Triden. Seſſ. 14. c. 6. Item can. 9. & can. 10. Item probatur, quia ſolis Apoſtolis dictum eſt: Io. 1. Quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quodcunque ſolueritis ſuper terrã. Io. 21. Et ſoli Petro: Paſce oues meas. Confirmatur ex uſu Eccleſiæ. Nam ſolis Sacerdotibus, quando ordinantur, dicuntur illa eadem verba, quæ Chriſtus Apoſtolis dixit, ſcilicet: Accipite poteſtatem ligandi, & abſoluendi. Hæreſis fuit Vualdenſium, ut refert Marſilius in 4. q. 12. dicentium, qđ indifferenter poterat quilibet cõfiteri cui uellet. Dicit etiam quod in aliquibus locis illi, qui damnabantur ad mortem, non permittebantur confiteri Sacerdotibus, ſed laicis: quod quidem eſt error intolerabilis. Sed de his in materia de Clauibus, dicemus.

Sacerdotes mediatores inter Deum & homines.

MEdiatores enim ſunt Sacerdotes inter Deum & homines: & dum præcepta Dei populo deferunt prædicando, & uota Deo porrigunt ſupplicando: quo circa tales debent exiſtere, ut & Deo grati & hominibus ſint accepti, nam vt ait Alexander Papa. 1. q. 1. Chriſti Sacerdotes quanto digniores fuerint, tanto facilius in neceſſitatibus populi, pro quibus clamant exaudiuntur. Epiſcopus quoque & Sacerdos, nomine Presbyteri intelliguntur, ſicut patet ex his, quæ ad Titum Apoſtolus ſcripſit, qui eundem Epiſcopum & Præsbyterum nominauit: hoc officium Chriſtus exercuit, quando manus ſuper capita diſcipulorum leuans eis benedixit, dicens: Accipite Spiritum ſanctum, quorũ remiſeritis. &c.

Sacerdos proprius an extra ſuã dioceſim poſſit audire ſuorum Cõfeſſiones.

QVæritur, ubi poteſt proprius Sacerdos audire confeſſionem, vtrum Curatus vnius Epiſcopatus poſſit audire ſibi ſubditum in alio Epiſcopatu?

Reſp. omnino ꝙ ſic, quia fit ſine ſtrepitu iudicii, & nemini fit iniuria. & idẽ poterit Frater præſentatus, & extra dioceſim, ut etiã determinauit Sixtus Quartus. & ſic quando duo Fratres de licentia Prælati peregrinantur, poſſunt ſe mutuo abſoluere. etiam cum peruc-

peruenerint ad alium Epiſcopatum.

Confeſſionis conditiones, & ipſarum declarationes.

QValis autem debeat eſſe Confeſſio his verbis comprehendere poſſumus. Sit ſimplex, humilis, feruens, & pura, fidelis, vera, frequens, nuda, diſcreta, libens, rubicunda, integra, ſecreta, lachrimabilis, accelerata, fortis, & accuſans, & ſe punire parata. Simplex, ideſt, verbis impiicitis non obſcuris, vel non cum magna articulorum diffuſione. Humilis facie demiſſa, non recto capite. 50. diſtinct. in capite. & cap. Domino. quia vbi ſuperbia vel hipocriſis, ibi vera nequit eſſe humilitas: & ſine humilitate veniam ſperare non licet. Feruens. vnde maledictus homo qui facit opus domini negligenter, modicus enim calor charitatis vincit longum torporem pęnitendi, de pœnitent. diſtinct. 3. cap. ille Rex. 26. q. 6. ſi presb. Pura, ideſt, ſine hipocriſi & vana gloria. ideſt, ſine timore ſeruili. Fidelis, quia fidelis debet fidei Sacerdoti confiteri non ab Eccleſia diuiſo per ſententiam præciſo. de pęniten. diſtin. 6. cap. 1. licet poſſit in neceſſitate: tunc non accipiet ab eo penitentiam. de pœniten. diſt. 1. quem pęn. Vera, ideſt non tacens veritatẽ, nec admiſcens falſitatẽ, nec enim debet quis doloſe Sacerdoti ſe offerre: aliàs culpá non aufert, Frequens, quia frequenter cadens, frequenter debet reſurgere pœnitendo, vt iuſti vocabulum non amittat, ſed conſeruet. de pœniten. diſtinct. 3. ſepties. quæ enim frequenti præuaricatione committuntur frequenti pœnitentia puniantur. de pœnis. cap. 6. q. 1. imitare.

Veniam facilè conſequitur qui frequenter confitetur.

ET quanto frequentius confiteris tãto facilius veniam conſequeris. de pęn. d. 1. quem pœnitent. Nuda, non enim debet fieri per nuncium, vel per Epiſtolam. de pœn. d. 4. quem pœnit. arg. de ſent. excom. c. quod vel melius, ideſt denudans peccatum & eius circũſtantias. de pœnit. diſt. 3. inter hæc. &c. Diſcreta, diſcretus enim & ſciens ligare vel ſoluere eſt quærendus. Libens, vt confeſſio latronis in cruce. de pœnit. diſtinct. 7. capit. vlt. nec enim conſequitur quis veniam vel meritum de eo, quod inuitus agit. 13. quęſt. 2. quam poſterum. 33. q. 5. qui ſitit. 28. q. 1. iam nunc. & vbi neceſſitas eſt: ibi corona deeſt. de pœnit. diſt. 2. ſi enim inquit, Rubicunda, rubor enim eſt verecundia, magnaque eſt pars pœnitentiæ. de pęniten. diſtinct. 1. quem pœnitet. extra de excep. pia. in principio, lib. 6. poſt vere non habet quid erubeſcat, cui peccatum eſt dimiſſum. de pęniten. diſtin. 2. quantumlibet. Integra, quia non debet vnum peccatum confiteri vni ſacerdoti, & aliud alij. de pœniten. diſtinct. 5. cap. circa finem. quid igitur vel vnum confiteri, & in alio remanere, quia hæc felſa pœnitentia. de pęn. d. 5. fratres. Secreta, de pœnit. diſtin. 1. cap. quamuis. quia ſolus coram ſolo Sacerdote debet confiteri. cap. omnis. & ſecreta peccata, ſecreta confeſſione & occulta ſatisfactione purgantur. Lachrimabilis. Dolorem enim lachrimis dẽt oſtendere. de pęn. d. 1. quẽ pęnitet. in princ. & in fine, & ſuſpirans. 50. d. in capite, nã durus eſt, ꝗ dolorẽ lachrimis non oſtendit. de pęn. d. 3. ſunt plures.

Confeſſio, an integra eſſe debeat.

VTrum oporteat, quòd Confeſſio ſit integra?

Reſpon. ex ſententia omnium, ꝙ ſic, aliàs eſt inualida, & ſacrilega, & iteranda probat S. Thom. quia ſacramentum pœnitentiæ eſt quædam medicina contra morbum: vt medicus non poteſt conuenienter admouere medicinam, niſi intelligat totum ſtatum infirmi: Si enim habet dolorem ſplenis, & iecoris, & medicus intelligat primum ſolū, poterit applicare medicinas, quæ noceant iecori, & idem de medicina ſpirituali Confeſſionis. &c. Item probatur ex vſu Eccleſiæ; nullus enim Sacerdos debet audire dimidia tantum peccata. Item, quia Sacerdos abſolueret ab uno, & non ab alio (impium enim eſt à Deo ſperare dimidiam veniam,) ergo. Item Confeſſio dimidiata eſt contra formá abſolutionis, quia dicitur: Ego te abſoluo ab omnibus peccatis tuis. ergo. Item Aug. dicit, quòd eſt hipocrita, qui non confitetur omnia peccata. ergo. Hæc concluſio eſt inuiolata, & quæ ab omnibus tenetur.

Confeſſionis ſigillum an ſit neceßarium.

VTrum ſigillum Confeſſionis ſit neceſſarium?

Reſp. ſecundum omnes Doctores in 4. d. 21. ꝙ Sacerdos tenetur ad ſigillum Confeſſionis, ad cęlanda peccata, quæ in Confeſſione audiuit ſub pœna peccati mortalis. Probatur primo ratione naturali, quia facerem illi iniuriã. Item, quia in cap. Sacerdos. de pœnit. diſt. 6. prohibetur omnibus Sacerdotibus reuelare peccata: & apponitur pęna grauiſſima oppoſitum facientibus, ſcilicet, ut omnibus diebus vitę ſuæ ignominioſis peregrinando pergant. & ſunt verba Gregorij. Idem habetur cap. omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. & remiſ. ꝙ qui non celauerit, detrudatur in arctiſſimum monaſterium, vbi perpetuam faciat pœnitentiam, & quia ſi in hoc daretur aliqua exceptio, tolleretur Confeſſio: nemo enim auderet confiteri peccata grauia. Idcirco propter nullum bonum, quodcunque ſit illud, licet ſigillum Confeſſionis frangere: quia nullum poteſt eſſe æquale bonum, nec tam neceſſarium, vt eſt Confeſſio.

Peccata in confeſſione audita poſſumus iurare non neſcire.

QVid faciet Confeſſor cum interrogatur de peccato, quod audiuit in confeſſione: an poſſit dicere ſe neſcire?

Reſp. ſecundum omnes, quod ſic. Sed quid ſi cogatur iurare? Dico quòd poteſt & debet iurare ſe neſcire; quia intelligitur ſe neſcire extra Confeſſionem, & ſic uerum iurat.

Sed fac, quòd iudex, vel prælatus ex malitia exigat à me iuramentum, an ſciam in Confeſſione?

Reſp. quod coactus iuret ſe neſcire ad reuelandum, ut taliter quod poſſit dicere.

Sed contra ſi iuret ſe ſcire in Confeſſione, iurat uerum: ergo cum iurat ſe neſcire in Confeſſione iurat falſum, quia ſunt contradictoriæ.

Reſpond. quòd non ſunt contradictoriæ, quia in illa negatiua intelligitur conditio ſubintellecta, ſcilicet quòd non ſcit tali modo, quod poſſit illud dicere.

Secreta

Secretá extra Confeſſionem ſub ſigillo commendata quomodo obligent.

QVæritur de illis, qui committunt alijs ſecreta ſub ſigillo Confeſſionis,an tale ſit ſecretum cōfeſſionis?

Reſp.ꝙ qui recipit, tenetur ſeruare illud ſecretum plus quam alia: quia ex pacto additur nouum vinculum,& per cōſequens dico nō eſſe conueniens, ꝙ homines ſæpe recipiant talia ſecreta. Secundo dico,quod illud non eſt ſigillum Confeſſionis, nec frangens illud, incidit in pœnas Canonis,quia ibi nulla iniuria fit Sacramento, cum nullum fuerit Sacramentum, licet frangatur fides.

Notandum eſt etiam,ꝙ ea, quæ dicuntur de ſigillo Confeſſionis, intelliguntur de quacunque Confeſſione, ſiue perfecta,ſiue non, ſiue incepta,ſiue non: & de omnibus illis, quæ ordinantur ad Confeſſionem, vel facultatem, vt ab illo abſoluatur à reſeruatis, non poteſt ille plus reuelare, quàm ſi iam accepiſſet in Confeſſione.

Confeſſio vocalis, an ſit de iure diuino.

VTrum ſit de iure diuino?

Reſp.ex ſententia omniū Doctorum, ꝙ ſic. Patet. Eccleſiæ claues ſunt ad remittenda peccata, ſecundum illud Matth. 16. Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ſolueris ſuper terram, &c. Sacerdotes autem habent has claues; & ſunt iudices peccatorum; iudices vero non poſſunt iudicare, niſi cauſam cognoſcant, ergo alij tenentur ſubdere ſe huic iudicio, & aliàs fruſtra eſſet illa poteſtas. Hæc autem ſubiectio fit per Confeſſionem: ergo de iure diuino tenentur confiteri. Item Iacob. 5. Confitemini alterutrum peccata veſtra: quod Auguſt. Beda. & alij ſancti, & Vgo de S. Victo. lib.2.de Sacram. 14. cap. intelligunt de præcepto Confeſſionis. Item & hic eſt tota vis ſecūdum Adr. & veritaté. Io. 20. Quorū retinueritis peccata, retenta ſunt,ideſt quorū peccata non abſolueritis, non erunt abſoluta ante Deum: ergo ſecundum Euangelium debent abſolui in terra, aliàs non erunt abſoluta in cœlo. Hic locus validiſſimus eſt, & ꝙ omnes ſancti hoc dicant in comperto eſt. Vide Thomam Vualdenſem Carmelitā.li.de Sacramentis.& Roffenſem colligentes dicta ſanctorum omnium. De hac Confeſſione neceſſario Sacerdoti facienda multa egregia apud vtrumq; inuenies. & cognoſces,an expediat has Eccleſiæ columnas ſequi potius, quam nouos iſtos grammatiſtas.

De modo audiendi Confeſſiones.

EXperientia docente, multos videmus in practica huius Sacramāti errare, ideo vtile videtur ponere modum,& formam circa audiendas Confeſſiones, & Primo de diſpoſitione perſonæ. Secundo, quomodo Sacerdos debeat inquirere à confitente. Tertio qui ſunt caſus, in quibus poteſt abſoluere.

ARS SIVE RATIO, & breuis via confitendi,& examinandi commiſſa ſcelera, complectiens omnes,& ſingulos caſus conſcientiæ occurrentes,in qua peccata,eorumque remedia pleniſſimè continentur.

BIſogna che il padre Confeſſore primieramente ſeguiti, & vada per ordine di queſte otto circonſtanze ſottoſcritte, per

 poter

poter ſenza alcun errore confeſſare.

Quis, Quid, Vbi, Per quos, Quoties, Cur, Quomodo, Quando, Aug. de Pœnit.d.5.c.1.& ſumitur ab Ariſtotele 3. ethic. cap. 1. Ang. vide confe. primo §.23.

Quis, cioè ſe è ſignore, ouero mercante, &c.

Quid eſt, domandare s'egli è homicidio, ò furto, ò beſtemiatore di Dio, di creature, per ſapere, che penitenza ſe li debba dare.

Vbi. cioè, in qual luoco ha commeſſo il peccato, ò s'egli è luogo publico, ò ſecreto, ò in Chieſa, che ſaria più graue peccato.

Per quos. cioè, ſe fù ſolo, ò accompagnato, ſe da ſe, ò per conſiglio d'altri, ſe è con cauſa, ò ſenza cauſa.

Cur. cioè, con quale intentione, ſe per denari, per odio, per malitia, ò per ignoranza.

Quoties. cioè, quante volte, dieci, ò venti: perche tanto piu ſaria graue il peccato.

Quomodo, cioè, ſe fù naturalmente, ò contra natura, & ſe per cauſa ſua, ò per altrui. ouero fù accidentalmente.

Quando. ſe fù di feſta, ò di digiuno. Omnia ſupradicta vide in ſumma Angelica. Confeſſio. pri. §.23.

IL Confeſſore deue tenere queſto modo col penitente: Prima domandargli s'egli è della ſua iuriſdictione, & di poi s'egli è incorſo in alcuna ſcommunicatione, ò in alcuno homicidio s'ei tiene la concubina, ò ſe porta odio ò ſe ha robbe d'altri, ò ſe deue far alcuna reſtitutione per vſura fatta, ò per furto. & trouandoſi alcune di queſte coſe, & non volendoſi emendare, il laſciarè la concubina, & l'odio & far la reſtitutione, non lo deue aſſoluere, ma mandarlo via con bel modo, eſſortandolo però prima à fare quel che deue, come buon Chriſtiano.

Ma quando ſi trouaſſe diſpoſto di volerſene emēdare, biſogna che prima mandi la concubina fuor di caſa, o la mariti & laſcia la ſua amicitia, & reſtituiſca quel, che deue, & poi lo confeſſi, acciò che non inganni il Confeſſore come facilmente deue hauer ingānato gli altri, con domandargli quanto tempo è che non ſi è confeſſato, & ſe fece la penitenza al tempo datoli.

Deue ancora dire il Confeſſore al penitente.

FIgliuol mio tre coſe prencipali biſogna, che habbia il deuoto penitente; cioè, Oris cōfeſſionē, Cordis cōtritionē, & operis ſatisfactionē. Ilche è ſecōdo la opinione di tutti i ſacri Theologi. in 4. diſt. 16. & 17.

Oris confeſſio, vol dire, che douete confeſſare voi medeſimo i voſtri peccati, perche per la ſanta Confeſſione ſi recupera la gratia di Gieſu Chriſto; la quale s'è perduta per li peccati commeſſi, perche immediatamente, che l'huomo commette vn peccato mortale, ſubito perde la gratia d'Iddio, & faſſi ſogetto al Diauolo. Scotus in 4. diſtin. 14. & però confeſſateui à me ſenza paura, & i voſtri peccati confeſſandoli à me li confeſſate à Gieſu Chriſto, perche rappreſento la perſona di noſtro Signore Iddio, nella cui autorità darouui l'aſſolutione con la ſanta penitenza.

COrdis contritio, vuol dire, hauete dentro del cuore grā dolore dell'offenſione, ch'auete fatta contra la

diuina

diuina Maieſtà,& con volontà dire la voſtra colpa,& fare la ſanta penitenza, Bonauen.in 4.diſt.16.q.prima,arti culo primo.

Operis ſatisfactio, cioè fare la ſanta penitenza,laquale è una virtù, che fa hauere in odio; & piangere i noſtri peccati.Mag.ſenten.in 4.diſt.4.

PROLOGVS IN DVODEC. Articulos fidei.

CVM per aduentum ſancti Spiritus ſingulos quoſq; Apoſtolus igneæ linguæ ſediſſent, ut loquelis diuerſis loquerentur, per quod eis nulla gens extranea, nulla linguæ barbaries inacceſſa videretur, & inuia, præceptũ fuit eis à Domino, vt ad prædicandum verbum Dei ad ſingulas profiſcerentur nationes. Diſceſſuri itaque ab inuicem,normam ſibi prius futuræ prædicationis in communem conſtituunt, ne forte alij aliò adducti,diuerſum aliquid iis,qui ad fidem Chriſti inuitaban tur exponerent. Omnes itaque in uno poſiti.& Spiritu ſancto repleti, breue iſtud futurę ſibi(ut diximus) prædicationis iudicium in unum conferendo, quod ſentiebat vnuſquiſque, componunt,atque hanc credentibus dandam eſſe regulaam ſtatuunt.

Diuiditur autem,& diſtinguitur hoc Symbolum Apoſtolorum in duodecim articulos,ſeu numerum duodecim Apoſtolorum; qui contulerunt credenda: quia ſinguli ſingulos articulos compoſuerunt,& dictis duodecim articulis debemus credere pure,ſincere, & extra omnem dubitationem,omiſſa ſuperuacua,& inani quarumlibet minutiarum obiectione. Sed ſi occurrent difficultates, debemus nos ſuppliciter ſubmittere credulitati,& fidei piorum,& Deũ timentium,Sanctæ matris Eccleſiæ Doctorum,& Antiſtitum,necnon Sanctorum,& Sanctarum, qui in teſtimoniũ huius fidei orthodoxæ vſque ad mortem fortiter dimicarunt, in hac enim exili valle tantummodo credere poſſumus ſcriptis Apoſtolorum,& Euangeliſtarum,& Prophetarum, & nondum videre,& experimento cognoſcere quę ab iis ſcripta ſunt: ſed locus videndi,intelligendi,& poſſidendi quæ hic credimus,& ſperamus, eſt Paradiſus. unde Eſaias:Si non credideritis,non intelligetis.

PETRVS.

DEue adunque il Confeſſore dire al penitente circa il primo Articolo.

Credete voi,che ſia un ſolo Dio,il quale habbia creato il Cielo, & la terra & tutte le coſe,che ſono in eſſa,viſibili,& inuiſibili.

Credete voi, che in eſſo Dio ſia ogni bontà,& ogni ſcienza, & prouidenza, & ogni perfettione? Quando egli non credeſſe ſaria eſcommunicato, & heretico,in capit.ad abolendam. de hæreticis. Ange.fides.§.3.& Hereticus in primo.

Hic articulus duo nobis proponit credenda,primum eſt, Vnitas ſubſtantiæ diuinę,eſt enim unus tãtum Deus quod alius non ſit.Ille quidem ſine initio,ſine fine, ſimplex, ſine ulla admiſtione,inuiſibilis,incorporeus, ineffabilis,inextimabilis,in quo nihil ad iunctum, nihil creatum eſt, ſine auctore;ipſe enim eſt omnino omnium rerũ auctor,vnuſque eſt in ſubſtantia, & trinus in perſonis. Non enim idem

Pater,

Pater, qui filius, nec idem filius qui Pater, nec idem Spiritus ſanctus qui Pater & Filius, quoniam tres ſunt, Pater, Filius, Spiritus ſanctum. ſed ipſa trinitas in his Deus vnus eſt:. Patri attribuitur omnipotentia. Filio ſapiētia. Spiritui ſancto bonitas. tamē omnipotens Pater, omnipotentes Filius, omnipotens Spiritus ſanctus. ſapiens Pater, ſapiens Filius, ſapiens Spiritus ſanctus bonus Pater, bonus Filius, bonus Spiritus ſanctus.

Secundum eſt, perſona patris, patrem cum audis, filij intellige patrem. hoc enim nomine, quo Deus pater appellatur, cum patre patriter ſubſiſtere etiam filius demoſtratur. Non enim eſt pater ſine filio, nec filius ſine patre, quia paternæ ſubſtantiæ eſt imago. per quam operan te Spiritu ſancto Pater creauit cęlum, & terram: ideſt, cęlos corporeos, & totam terræ machinam, & omnia, quæ in eis ſunt, tam corporalia, quam ſpiritualia, tam viſibilia, quàm inuiſibilia. Quod Symbolum Nicenum exponit dicens: Factorem cęli, & terræ, viſibilium omnium, & inuiſibilium. Patri adſcribitur creatio, ſicut & potentia, cum tamen & Filius ſit creator, & Spiritus ſanctus etiā creator, indiuiſa enim ſunt Trinitatis opera ad extra, vnaque eſt Trinitatis operatio, ſicut una eſt ſubſtantia, & voluntas una, ſed quia creare, uel creatorem eſſe, potius ſonat potentiam, quā ſapientiam, aut bonitatem. operatio enim progreditur à potentia,

ANDREAS

2 Credete uoi, che Gieſu Chriſto ſia vnico, & vero figliuolo di Dio?

Hic articulos reſpicit perſonam Filij, Filium autem cum audis non generationem carnalis intelligas, ſed ex Deo patre ab æterno genitum Filium generatione quidem omnem humanum captum excedente, ſicut enim nulla fragilitas cogitatur in eo, quod cor generat verbum, uel mens ſenſum, uel lux ex ſe parit ſplendorem, quanto purius, & ſacratius de horum omnium creatore cenſendum eſt: quia unicus eſt Patri filius, ut menti ſenſus, ut cordi verbum ut ſapienti ſapientia. vnicus eſt igitur Dei Patris Filius, nō adoptione, vt omnes boni Chriſtiani Patri per Filium dono Spiritus ſancti filiorum adoptione naſcuntur, non etiam creatione, vt omnes homines, tam boni, quàm mali, ſed ęterna natiuitate, & naturæ ueritate conſubſtantialis Dei Patris Filius. vnicus etiam dominus noſter (unicus ad Filiū referri, & ad dominum poteſt) quia alium non habemus Dominum, ingenita quidem poteſtate; tametſi nobis ſunt domini tēporales conceſſa à vero domino poteſtate. Quod ipſa per Salomonem teſtatur: Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt iuſtitiam: non eſt enim poteſtas niſi a Deo, qui pro ſalute noſtra incarnatus, & ex carne natus, & ex natiuitate carnis viſibilis, & paſſibilis factus eſt, & Ieſus, ideo Saluator appellatur, Chriſtusque cognominatur a chriſmate, ideſt vnctione, non humana quidem (ſicut prius Pontifices, & Reges) ſed oleo lætitiæ, & Spiritu ſancto, qui vnctio dicitur, a Patre eſt vnctus, Actuū 10. Quomodo vnxit eum Deus Spiritu ſancto, & virtute.

IOANNES.

3 Hauete creduto, che Gieſù Chriſto

ſto ſia concetto di Spirito ſanto, ſenza ſeme di huomo, & figliuolo della Vergine Maria? Quando egli foſſe pertinace ſaria eſcommunicato, & heretico. d.cap. ad abolendam. de hæreticis.

QVinque ſequentes articuli, ſunt de humanitate Chriſti. quoniam non debebat niſi homo, & condigne ſatisfacere nemo poterat, niſi Deus. Oportuit Deum hominem fieri, qui per immeritam mortem, morti æternæ obnoxios reſurgendo liberaret, eſſetq; mors vitæ, in ſalutem omnibus in peccato Adæ olim mortuis, ad quod opus patrem, qui à nullo eſt, nullo modo miſſum oportuit, ne ab alio miſſus eſſe putaretur: nõ etiam Spiritum ſanctum, ne in ſimpliciſſima Trinitate duos filios aliquis cogitaret: ſed filiũ miſſum oportuit, qui ab æterno ex Deo patre ſine matre genitus; in tempore ex homine matre ſine patre naſceretur, eſſetque Deo patri æterna natiuitate, & homini matri lege partus vnigenitus filius, cui in die Annunciationis, cum Maria verbis Angeli conſenſit, dicens: Ecce Ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum, vnum eodemque momento, de puriſſimo Virginis Mariæ ſanguine, alia, quà m naturæ lege, ſacratiſſimum corpus operatione Spiritus ſancti creatum eſt ſimulque anima omni ſcientia, & perfectiſſima & creata, & corpori infuſa eſt, cui ineffabilis diuinitas eſt copulata, ſic ut Chriſtus perfectus Deus eſſet. Deo Patri æqualis, & conſubſtantialis, & perfectus homo, vt pote habens animam rationalem, & humanam carnem, à Spiritu ſancto creatam, quamuis enim filij Dei incarnatio ſit opus totius Trinitatis (in diuiſa ſunt opera) tamen quia ex charitate, bonitate, benignitate, & dono Dei (quę Spiritu ſancto attribuuntur) natura humana naturæ diuinæ eſt copulata, & quia Deus in quantum bonus & benignus noſtram redemptionem operatus eſt per incarnationem Chriſti, ideo Chriſti incarnatio peculiariter, ſpiritui ſancto attribuitur, ſicut & bonitas. Itaque unigenitus Dei Patris Filius, ſicut in die Annunciationis operatione Spiritus ſancti conceptus, incarnatus, & homo factus, concipientẽ matrem ſeruauit Virginem, ſic poſt nouem menſes ex ea ſine dolore naſcens ipſius virginitatem ſeruauit illęſam, manet igitur Maria poſt partum Virgo, & ſemper Virgo: tametſi prius à Sacerdotibus tradita fuerat Ioſeph, in deſponſationem, per quam à canibus ſanctum abſconderetur, à ſponſo virginitas comprobaretur, & virginis tam verecundiæ parceretur, quam famæ prouideretur. Deſpẽſatio enim cuſtodia virginis erat & ſalutis humanę, inimici virgines obſeruantis depulſio, ne miſterium incarnationis Filij Dei ex Maria deſponſata Ioſeph poſſet ſuſpicari. Obſeruabat enim virgines, propter Prophetiam Eſaiæ, dicentis: Ecce virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod eſt interpretatum, nobiſcum Deus.

IACOBVS MAIOR.

4 Hauete creduto, che Gieſù Chriſto habbia patito crudel morte, & Paſſione, & ſparſo il ſuo pretioſo ſangue ſul legno della ſanta Croce per redentione della humana generatione?

QVoniam, ut prædiximus, non erat debitor, niſi homo, & congruè

gruè ſatisfacere nemo poterat, niſi Deus. Oportuit Chriſtum Deum,& hominem, Deo Patri offenſum genus humanum reconciliare, & primi parentis offenſam grauem, graui quoque ſupplicio redimere, qui carne omnia ſuſtinuit, diuina eius natura impaſſibili perdurante. Illa quidem paſſibilis, ut nata erat pati patiebatur, hæc uero impaſſibilis exiſtens, & paſſionem non admittens, corpori noſtro compatiebatur, igitur in carne patiente, Chriſtus nullo damno, aut iniuria diuinitatis eſt effectus, ſed vt per infirmitatem carnis operaretur ſalutem diuina natura in mortem deſcendit, non ut lege mortalium detineretur à morte, ſed ut per ſe Chriſtus reſurrecturus, ianuas mortis aperiret, velut ſi quis Rex pergat in carcerem, ut ingreſſus aperiat ianuas, reſoluat catenas, vincula, ſeras, & clauſtra comminuat, & educat vinctos in remiſſionem,& eos, qui ſedent in tenebris,& in umbra mortis, luci, ac vitæ reſtituat. & dicitur Rex fuiſſe quidem in carcere, non tamen ea conditione, qua fuerunt cęteri, qui detinebantur in carcere. hi enim in carcere detinebantur, ille verò in carcere detentos liberaturus. Chriſtus itaq; mortem acceſiuit, mortem deglutiuit, nos æternæ vitæ hæredes effecturus, & pro nobis mortem, ideſt peccatorum noſtrorum pęnam, ſine peccato ſubire dignatus eſt, vt quemadmodum pro nobis ſine commeritis, haberet pœnã, ſic nos per illum, ſine noſtris promeritis, haberemus gratiam, quia ſicut nobis non debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali, ſed pro his indebitam mortem pati voluit, quibus daturus erat vitam indebitam. Paſſusque eſt carne ſcilicet, ſub Pontio Pilato, id eſt ſub poteſtate Pontij Pilati, eſtque crucifixus, mortuus ſcilicet uera morte per diſſolutionem animæ à corpore, diuinitate tamen ſemper coniuncta & corpori in ſepulchro,& animę in Limbo,& ſepultus eſt; non tamen, ut alij homines, corruptus, & in cinerem redactus.

THOMAS.

4 Credete voi, ch'ei ſia reſuſcitato doppo il terzo giorno immortale,& glorioſo?

Chriſtus ſecundum animam diuinitati adnexam, corpus enim in terra in ſepulchro quieſcebat, deſcendit ad inferna, ideſt ad Limbum, inferni ſuperiorem partem, ubi ſancti Patres ſaluandi detinebantur, quoad vſque debitum primi parentis Chriſtus morte ſua ſolueret, eosque inde educeret.

Credo, quòd tertia die reſurrexit à mortuis, ut per ſinedochem, pars ponatur pro toto, vt videlicet pars illius diei Paraſceues, quo mortuus eſt, pro vno die computetur, inde dies Sabbati integer, poſt quem nox ſequens vſque ad crepuſculum matutinum diei Dominici, quo reſurrexit, pro die tertio computetur. Deſcenſus ad inferos,& reſurrectio à mortuis in uno articulo coniunguntur, in quo totum, qđ Chriſtus nobis ſua morte meruit, explicatur. Animæ enim noſtræ redemptio completa eſt per fracturam inferni in deſcenſu ad inferos, corporis autem noſtri redemptio completa eſt in reſurrectione, per gloriam corporis. Si enim Chriſtus reſurrexit, & nos reſurgemus.

IA-

IACOBVS MINOR.

6 CRedete voi, ch'ei ſiede alla deſtra di Dio Padre ſopra il cielo, & ſopra ogni creatura corporale, & ſpirituale?

Chriſtus ſecundum humanitatem, vel inquantum homo, non ſtatim poſt reſurrectionem, ſed flagranti amore noſtram omnium ſalutem operás poſt quadraginta dies, quibus apparuit ſæpius ſuis Diſcipulis, ut ſidem eorum Arroboraret; ad cœlos per ſe, & non Angelorum miniſterio, aſcendit. non ubi Dei Patris Filius ante nõ fuerat, quippe qui ſemper manebat in Patre, ſemperque erat in cœlis; vbi Dei Filius Caro factus, ante non fuerat, ſedetque id eſt, etiam nunc Chriſtus in cœlum aſſumptus, pacificè in gloria, & maieſtate eſt, & omnia quietè, & pacificè cum Patre iudicat, & diſponit. In dextera Patris, ideſt, in æterna beatitudine, vbi à ſæculo ſedes ei parata erat.

PHILIPPVS.

7 CRedete voi, ch'ei uerrà à giudicare i viui, & i morti, & che alli buoni darà vita eterna, & a gli triſti il fuoco eterno?

IN die Iudicij Chriſtus in carne humana glorificata, cum Maieſtate inde, ideſt è cœlis, ad quos aſcendit, cum nubibus cœli deſcendet, iudicabitque viuos, & mortuos, ideſt, omnes homines, qui ſunt, fuerunt, & erunt, non ſolum de geſtis, ſed etiam de cogitatis, reddens vnicuique ſecundum opera ſua, ſegregabitque oues ab hædis, ideſt iuſtos ſegregabit ab iniuſtis; iuſtos quidem in cœleſtibus collocans, iniuſtos uerò in profunda inferni ad ſempiternas pœnas relegans. Quamuis enim nunquam recedat à Filio Pater, ad iudicandos tamen viuos, & mortuos, non ipſe dicitur, ſed Filius affuturus, quia ibi nec Patris, nec Filij diuinitas, ſed illa forma videbitur Filij, quã ſibi per ſacramentum incarnationis copulauit. Ipſa ergo erit iudex, quæ coram iudice ſtetit, ipſa iudicabit, quæ iudicata eſt, ut uideant impij eius gloriam, in cuius manſuetudinem fremuerunt. Talis ergo apparebit iudex, qualis videri poſſit ab eis, quos eſt coronaturus. & ab eis, quos damnaturus eſt. Pater autem non apparebit, quia forma ſerui non eſt indutus, ſed Filio, quia etiam homo factus eſt, dedit iudicij poteſtatem.

BARTHOLOMÆVS.

8 CRedete voi, che il Padre, e'l Figliuolo, & lo Spirito ſanto ſijno vn ſolo Dio, come è ueramente, & non più Dei?

Credete, che lo Spirito ſanto ſia la terza perſona della Trinità?

Credete, che il Padre ſia maggiore del Figliuolo, & dello Spirito ſanto.

Hic articulus tertiam ſummæ Trinitatis perſonam exprimit. Spiritum ſanctum, qui eſt perſona à Patre, & Filio ineffabiliter, & æternaliter, æterna proceſſione procedens: Patri, & Filio profectione, virtute, & Maieſtate, per omnia æqualis, eademque adoratione cum ipſis colenda, & cum ſit ſubſtantia vna, & ſimplex eadem, in tempore à Patre, & Filio procedendo ad ſanctificandas animas mittitur, fons vitæ & ſanctificationis. Nam ſicut vita corporis anima eſt, ita uita animæ Spiritus ſanctus eſt, & ſicut moritur corpus, ſi anima deſerat corpus ipſum, ita moritur anima, ſi deſerat Spiritus ſanctus.

MATTHAEVS.

9 CRedete voi che la ſanta madre Chieſa ſi regga, & gouerna per opera dello Spirito ſanto? Quando egli non credeſſe ſaria heretico. in c. §. recta.

Credete voi che li paſtori della ſanta madre Chieſa habbiano poteſtà di aſſoluere, & legare le anime: Non credendo egli ſaria heretico: Mat. 18.

CRedo Eccleſiam eſſe vnam, Deo congregatam, in qua eſt una fides, unum Baptiſma, in qua vnus Deus creditur, Pater, Filius, Spiritus ſanctus. Eſt etiam Eccleſia, tota fidelium in Chriſto per baptiſma regenitorum congregatio, cuius Chriſtus eſt caput, & optimi quique Chriſtiani, eius membra ſunt inuicem charitatis vinculo coniuncta; mali etiam eius membra ſunt, ſed putrida & per peccata mortua. Quæ Eccleſia vnica eſt, & non plures, ſicut vnica fuit Arca Noe, in qua tantum ſalui facti ſunt homines à diluuio, alijs, qui extra Arcam Noè erant, aqua diluuij obrutis: ſic extra vnam Eccleſiam non eſt ſalus. Catholica enim eſt, id eſt, vniuerſalis, quia omnes, ut de ea ſint, obligantur. Eadem ſancta eſt, non habens maculam, neque rugam, quoniam pretioſo Chriſti dilecti ſponſi ſui ſanguine, ab omni peccati inquinamento mundata eſt. Eadem Apoſtolica eſt, ideſt Apoſtolorum prædicatione fundata, & ſtabilita, qui poſt Chriſtum fuerunt ipſius Eccleſiæ architecti, & fundatores. Credo ſanctorum communionem: ideſt Credo, quòd iuſti, Dei indultu, & gratia inuicem communicant, inquantum ſunt participes omnium bonorũ ſpiritualium, quæ fiunt in uniuerſali Eccleſia. Pſal. 118. Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.

SIMON.

10 CRedete voi che nell'hoſtia conſecrata ſia veramente il corpo di Gieſù Chriſto col ſangue, col quale patì morte, & paſſione ſul legno della ſanta croce?

Credete voi, che Dio ſia in ogni hoſtia conſecrata?

Credete voi, che per la ſanta Confeſſione ſieno rimeſſi, & perdonati i peccati?

Credete voi, che per il ſanto Batteſmo ſiamo ſalui? Qui hæc non credit hæreticus eſt.

Credete voi, che i Turchi, & altri infideli ſijno ſalui per la lor fede?

Hauete fatta alcuna falſa eſpoſitione contra la ſacra ſcrittura? hæreticus, & excommunicatus. Ang. vide hæreticus in primo.

CRedo, quòd quantumcũque, & quotieſcunque homo peccauerit, tamen per integram contritionem, confeſſionẽ, & ſatisfactionem, & Dei miſericordiam, merebitur in Eccleſia peccatorum veniam, quando quidem nulla peccata infinitam Dei bonitatem vincunt, quorum numerus eſt finitus & Dei miſericordia eſt infinita. Per hunc articulum ultra pœnitentiæ ſacramentum, etiam alia ſex Eccleſiæ ſacramenta poſſunt intelligi, ut ſacramentum Baptiſmi, Confirmationis, Ordinis, Matrimonij, Sacroſanctæ Euchariſtiæ, & Poſtremæ vnctionis, quoniam ipſa ſacramenta, peccatorum remiſſionem, & gratiæ impetrationem, mirificè, & efficaciter conferunt ritè ſuſcipientibus, & quibus aliundè nullum

lum

lum eſt impedimentum.

THADAEVS

11 CRedete voi, che morto il corpo, ſia morta l'anima? Saria heretico chi credeſſe coſi. Ange. vide inſidelis. §.hic,& fidelis per totum.

Credo in fine, & conſummatione ſæculi, corporum reſurrectionem, non a item animarũ, quia in nouiſſimo die id tantum reſurget, quod per mortem interijt. Animæ autem humanæ poſt mortem corporis manent ſuperſtites nec interitum ſuſtinent, ſed ſola hominum corpora ſentiunt obitum,& diſſolutionem in puluerem, ideoque ea ſola reſurgent ad eandem animam, quam prius habebant redeundo, & quæ nunc mortalia & corruptibilia ſunt, reſurrectionis gratia immortalitatem, & incorruptionem induent, ſicut corruptionem non paſſura ſint vltra nec mortem, non natura carnis abiecta (ſemper enim caro erit) ſed cõditione eius & qualitate mutata, quia non erit corruptibilis, vt prius: non ſolum iuſtorũ, ſed etiam iniuſtorum: Iuſtorum quidem non, vt iterum in terra cum pecudibus viuat, ſed vt in cœlo cum Chriſto, & Angelis permanere poſſit. Iniuſtorum verò, non vt iterum in terra ſuis voluptatib. indulgeat, ſed vt in inferno abſque interitu ſuo in æternum debitas luat pęnas. Iuſti enim ad gloriæ perpetuitatem, in corporibus ſicut ſol fulgentibus reſurgent, iniuſti verò ad confuſionis,& pęnæ perpetuitatem, in immundis corporibus.

MATTHIAS

12 CRedete voi, che ſi troui l'Inferno, e'l Paradiſo? Saria heretico chi nõ credeſſe, che ſi trouaſſero coſi: anco chi mancaſſe di credere in vn ſolo articolo de i dodeci della fede.

Matthias Apoſtolus, Vitam æternam.

CRedo, quòd poſt corporis mortẽ animæ viuent immortales, iuſtæ quidem in cœlo: peccatrices verò in inferno ante diem iudicij: poſt diem iudicij etiam cum corpore. Nam ſicut Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: mors ei vltra non dominabitur; ſic omnes reſurgent, non iterum morituri, præcipitabit enim dominus mortem in ſempiternum.

DE DECEM PRÆceptis legis.

SI vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Matth. 19. Quoniam in decem præceptis legis Moſaicæ omnis reuerentia diuini cultus relucet, nec tamen conſiderandum eſt, quale, aut quantum ſit quod iubetur, ſed quantus ſit ille, qui iubet, & quam magna pollicetur mandata eius exequentibus. Quamobrem optimo cuique obſeruanda ſunt dei Præcepta, à quibus implendis, ſi labor deterret, præmium inuitare debet. Omne enim opus fieri ſolet leue, cum eius pretium cogitatur, & ſpes præmij, ſolatium eſt laboris. Conſidera quæſo magnitudinem pręmij tui, ſi tamen cõſiderari poteſt, poſt abſceſſum animæ, poſt carnis interitum, poſt fauillas, & cinerem, in meliorem ſtatum es reparandus. Corpus tuum terrenum, in cœlum eleuandum eſt. Si hæc ſeruaueris, Angelorum es donandus conſortio, regnum accepturus cœlorum, & in perpetuum cum eo manſurus, qui hæc tibi ſeruanda præcepit. Quem igitur laborem durum putabis, cuius tanta

ſunt

ſunt præmia? Vt igitur ad vitam ingrediaris, ſerua mandata, quorum quidem obedientiam indulgentiſſimus ille pater tantum à nobis requirit, pro tantis ſuis in nos beneficijs. Sed illa ſub æternæ mortis pœna obſeruanda præcepit. nihil autem Deus iubet, quod ſibi proſit, ſed illi, cui iubet. Ideo verus eſt dominus, qui ſeruo nó indiget, & quo ſeruus indiget.

PRIMVM PRAECEPTVM.

Deue adunque il Confeſſore dire al penitente, & interrogarlo circa il primo precetto.

VNVM COLE DEVM.

HAuete voi inuocato, ò fatto inuocare i demonij, o fatto altri maleficij per negromantia? Mortale.

Hauete portato alcun breue con carta vergine, o altre coſe per inamoramenti? Quantumque vi foſſero ſcritte buoni orationi con carte vergini, ſaria peccato mortale, & ſuperſtitioni: 26. q. 2. c. illo, & non ſi può aſſoluere, ſe prima non l'abruccia.

Hauete portato orationi adoſſo? tre coſe biſogna per non eſſer peccato. Primieramente, che i nomi, ò parole s'intendano. Secondo, che ſiano parole della ſacra ſcrittura, ò verò nomi de ſanti. Terzo, che vi ſia ſolo il ſegno della croce, altrimenti è ſuperſtitioſo, & mortale. 26. q. 7. c. cum obſeruetis. & c. non licet. Ange. vide ſuperſtio. §. 7.

Hauete tenuto alcun libro di Negromantia? Non ſi può aſſoluere, ſe prima nó gli abbruccia. 26. q. 5. c. peruenit. Ang. vide ſors. §. 3. oltra, che è peccato mortale.

Hauete legato il marito, & la moglie? Oltra, che è peccato mortale, nó ſi può aſſoluere, ſe prima non li ſcioglie. Vide Ang. ſuperſtitio.

Hauete adorata alcuna Stella, ò Sole, ò Luna? Mortale. Alex. de Ales, in 3. part. ſumm. In expoſitione primi præcepti.

Hauete per male augurio guardato piu vn giorno, che l'altro? Mortale. & ſuperſtitioſum. dicto c. non obſeruetis. vide Ang. ſuperſtitio. §. 151.

Hauete creduto a gli inſognij? mortale. Thomas ſecunda ſecundæ. q. 95. Ang. vide ſors. §. 5.

Hauete per ſcontrare alcuno animale, ò cantare di ciuette, creduto, che vi potria venire alcũ male? Mortale. Tho. vbi ſupra. Ang. vbi ſupra.

Vi hauete fatto incantare la teſta, ò fare altri incantamenti, con coſe ſacre, ò benedette, ò con oſſi de' morti. Mortale, & ſuperſtitioſum eſt. 26. q. 2. cap. peruenit.

Hauete fatta alcuna coſa con verſi de ſalmi per ritrouare robbe perdute. mortale. 29. q. 2. c. vbi ſine ſaluatore. vide Ang. ſors. §. 3.

Hauete creduto, che regnando Saturno, ò altri pianeti, non ſi può far guadagno? mortale. 29. q. 5. Canon, licet. Ang. vt ſupra.

Hauete creduto, che alcun huomo ò femina ſi poſſa conuertire in alcun animale, & entrare di notte, doue ad eſſi piaciano? Credendo fermamente ſaria mortale. 26. q. 5. Epiſcopi. Ange. vide ſuperſtitio. §. 14.

Hauete giocato alle ſorti dando lor fede? mortale, in c. 1. de ſortilegis. Ang. vide ſors.

Ha-

Hauete fatto alcuno anello ſotto al cuna conſtellatione? Mortale. Angeli. vide Superſtitio.

Hauete raccolte herbe il di di San Giouanni per far alcun peccato? Mortale, in cap. non licet. Angel. vide vt ſupra. §. 2.

Hauete fatto indouinare nella mano? s'egli ha creduto fermamente, è Mortale. 26. q. 4. c. ſciendum. Ang. vide vt ſupra. §. 12.

Hauete fatto dire alcuna Meſſa de' morti, ò Salmi per far morire alcuna perſona? mortale. 29. q. 5. c. quicunque.

Hauete mangiato con Giudei, ò hauuto gran familiarita? Oltre il peccato mortale, è prohibito.

IN hoc primo præcepto præcipitur nobis latria, ideſt ſeruitus, adoratio, honor, & reuerentia ſoli Deo exhibenda, quæ fit corde per fidem, ſpem & charitatem ſummam in Deum habitam, & corpore per adorationem, laudem Dei uocalem, ſacrificium, ieiunium, & alios geſtus cedentes in honorem Dei.

PER fidem præcipitur nobis credere duodecim articulis fidei explicite, & implicite omnibus, quæ ſancta mater eccleſia credit, & habere interiorem mentis deuotionem in Deum, & eius ſanctos propter eum. Sed quia fides ſine operibus mortua eſt, ſicut & opera ſine fide, & fides uera per opera comprobatur, & quia probatio dilectionis, exhibitio eſt operis, idcirco præcipitur nobis, Deum adorare, & venerari, etiam actu exteriore, vt eſt, capitis inclinatio, manuum complicatio genuflexio, pectoris tunſio, laus Dei, vocalis, aurium ad laudem Dei arrectio, & carnis maceratio & ſimiles geſtus, ſanctam ſiquidem, & indiuiduam Trinitatem, Ieſum Chriſtum, ſacroſanctam Euchariſtiam adoratione latriæ uenerari iubemur. Virginem autem Mariam honore hyperduliæ. Crucem etiam adorare & uenerari, Angelos uero, & maximè Angelum noſtræ cuſtodiæ deſignatum, ſanctos, ſanctas, eorum reliquias, & templa honorare duliæ honore iubemur. Hic notandum, quod non adoramus imagines per ſe, ſed honor, reuerentia, & adoratio exhibetur Deo, vt ſancto, cuius eſt imago: neque etiam, ſancti ſic à nobis ſunt adorandi, & honorandi, ut in eis præcipuam ſpem, & confidentiam collocemus, et plus quam in Deum; verum à nobis orandi, & honorandi ſunt, tanquam amici, & fili Dei per gratiam, eiuſque hęredes, & tanquam aduocati, & interceſſores noſtri apud Deum omnium bonorum largitorem.

Per ſpem præcipitur nobis in Deo firmiter confidere, quod ex ſua miſericordia, & gratia intercedentibus noſtris operibus bonis æterna beatitudine nos donabit.

Per charitatem præcipitur nobis, vt Deum ſuper omnia diligamus, ſic vt nullam creaturam plus quam Deum diligamus, propter quam Dei amorem & gratiam perdere uelimus. Immenſus enim Deus ſine menſura debet amari, præſertim a nobis, quos ſic amauit, ſic ſaluauit, pro quibus tot, et tanta fecit. Igitur Deus a nobis amari debet ex toto corde, et tota anima, ex tota mente, totum namque hominem exigit, qui totum hominem fecit.

Ex toto corde Deum diligere, eſt non abduci blanditiis, non ſeduci fal-

ſaciis, non frangi iniuriis, ſed integre Deum ſic diligere ex toto corde, vt ad nullius rei dilectionem cor magis feratur, quam ad Deum, nec delectetur in aliqua re magis, quam in Deo, non enim Deum ex toto corde diligit, qui propter ſe, & propter Deum diligit.

Ex tota anima Deum diligere, eſt ita fideliter Deú diligere, ut malimus animam noſtram ſeparari à corpore, quàm à Deo, quæ dilectio, omnia grauia & difficilia facit leuia, & facilia. Ideo ſancti martyres omnia tormentorum genera tanquam dulcia, non ſolùm patientes, ſed etiam hilariter præ arderti amore ſuſtinebant, & ſancti patres præ huius amoris ingenti ardore, in ieiunio, fletu, & planctu, ſaporem, dèlectationem, & dulcedinem magná ſentiebant, utentes pro alimento herbis, & arborum corticibus, ſicco pane, & aqua frigida, terra pro lecto, lapide pro ceruicali, & cilicio pro veſtimento. Qui enim huius amoris guſtu inebriatus fuerit, ad omne opus bonum hilare ſcit, dolet, & non ſentit, laborat & non laſſatur, deridetur, nec aduertit. Conſtans enim, & perfectus eſt ille amor, ut (ſi neceſſe ſit) homo pro amore illius moriatur, qui pro illius amore, placidè, & benignè mori dignatus eſt. Ex tota mente Deum diligere, eſt totam memoriam applicare in commemoratione beneficiorum a Deo acceptorum.

SECVNDVM PRAECEPTVM,

Non aſſumes nomen Domini Dei tui in uanum.

IN hoc præcepto vetatur omnis falſa, & temeraria, & inconſiderata diuini nominis aſſumptio, ut ſit blaſfemando. Vetatur etiam omne iuſiurandum ſine cauſa legitima, ſiue fiat per Deum, per ſanctos, per crucem, per ſanctum Euangelium, per fidem, per animam, per caput, ſiue per alias creaturas, nam in omnibus his non iuratur niſi per Deum, qui ſanctos ſanctificanit, pro nobis in Cruce pependit, Euangelium, & fidem dedit, obligaſque animam & caput tuum pœnæ, à Deo infligendæ, iurabis, uerum reuerenter, quando neceſſe eſt.

Però adunque il Confeſſore deue interrogare diligentemente il penitente ſopra il ſecondo comandamento, in queſto modo: & prima:

HAuete voi beſtemmiato il nome del Signor Iddio?

Hauete beſtemmiato la ſantiſſima Trinità?

Hauete voi beſtemmiato Gieſu Christo, & lo Spirito ſanto?

Hauete nominato Dio con parole infami?

Hauete beſtemmiato chi vi ha creato?

Hauete detto: Ti diſgratio Dio di tutti i beni, che mi hai dato, & che non mi fai il peggio, che puoi?

Hauete detto, che Dio è partiale, & che fa bene à chi fa male?

Hauete detto, che Dio non ſi poſe in Croce per voi?

Hauete detto, che Dio non fa bene, & che puo piu il Diauolo, che Dio?

Hauete beſtemmiato la Paſcha, ò il Natale?

Quante uolte hauete beſtemmiato ne i predetti modi, tante uolte hauete peccato mortalmente, & grauiſſimamente. vt in cap. Deus. 24. q. Ang. vide Blaſfe-

Blaſfemia.§.3.& 4.& 5.

Hauete beſtemmiata la Vergine Maria?

Hauete beſtemmiato l'Annunciata?

Hauete beſtemmiato ſanta Maria di Loreto.

Hauete detto per le membra vergognoſe della Vergine Maria, ò di Chriſto, con parole anco dishoneſte, & infami?

Hauete beſtemmiato ſan Pietro, ò altri ſanti.

Hauete beſtemmiato tutti i ſanti del Cielo?

Hauete beſtemmiato, l'anno, il meſe, & la ſettimana?

Hauete beſtemmiato, il dì, l'hora, la ſera, & la notte.

Hauete beſtemmiato l'hora, & il ponto?

Hauete beſtemmiato il Cielo, le Stelle, il Sole, e la Luna.

Hauete beſtemmiato l'acqua, e'l vento?

Hauete beſtemmiato il Papa i Cardinali &c.

Hauete beſtemmiato i Sacerdoti, & i religioſi, & compari? & biſogna domandare quante volte perche il beſtemmiatore de' Santi pecca mortalmente ogni volta, che beſtemmia; & maſſime la glorioſa Vergine Maria, & etiam quando ſi beſtemmia il Diauolo, & tutte l'altre creature d'Iddio beſtemmiando, come creatura di eſſo Iddio, ſempre è peccato mortale. 24.q.3.cap. Si igitur, vbi dicit Hiero. Michael non fuit auſus Diabolo iudicium inferre blaſfemiæ, quanto magis nos ab omni maledictione puri eſſe debemus.

DE FALSIS IVRAMENTIS.

Hauete giurato il falſo, in giuditio, ò in corte? Queſt'è peccato mortale, & grauiſſimo, ancorche haueſſe giurato il falſo per aiutar il proſſimo, & liberarlo dalla morte, & li ſi deue imponere graue penitenza, ſecondo i Canoni, 40, giorni in pane, & acqua. 6.q.1. c.Quicunque. Ang. vide teſtes.

Hauete giurato il falſo per danari, ò fatto giurare? chi cio fà, oltre il peccato mortale, e tenuto ad ogni danno, & intereſſe della parte leſa, & li denari, riceuuti deue dare a i poueri. 14.q.5. c.Sanè. Ang. vt ſup.q.28.

Hauete indutti altri à farli tacere? chi quæſto fà oltra il peccato mortale, è tenuto ad ogni danno, & intereſſe della parte leſa, & deue eſſer punito per falſario. Bald. in l. præsbiteri. C. de Epiſ. & cler. Ang. vt ſupra.

Hauete giurato fermamente, di quello, che dubitauate eſſere, & non eſſere? mortale. 22.q.c.ille.

Hauete giurato non ſecondo la intentione dello interrogante? Oltre il peccato mortale, tenuto a gli intereſſi di quella perſona, che vi è intereſſata. Tho.2.2.q.98. Ang. vide, iuramentum. 4.in princ.

Hauete fatto giurare alcuno ſapendo, ch'ei giuraua il falſo? Queſto oltra il peccato mortale, è homicidio. 22.q. 5.c.fi. Si quis conuictus.

Hauete giurato di pagare i debiti, & fare altre coſe, & poi non l'hauete adempito? mortalmente, ſe ſi promiſe con intentione, & volontà di farlo, ſecondo tutti ſacri Theologi, in 4. diſt.

 38.

38. Angel. vide periurium primo §.3.

Hauete riuelato alcun ſecreto d'altri, alquale hauete giurato di non riuelarlo? mortalmente ſe ciò faceſſe alcuno peccarebbe, & anchorche foſſe in giuditio, non è tenuto à riuelare i ſecreti. Richard.in 4.diſtinct.21.artic. 5.q.4.

Hauete giurato di far vendetta, ò altri mali, & di non far bene? mortale, & non deue eſſequire tale ſcelerato giuramento.22.quæſt.4.cap.primo, & ſecundo. Angel.vide Periurium.§.3. & primo.

Hauete giurato per le membra vergognoſe della Vergine Maria, ò di Dio, ò d'altri ſanti? E grauiſſimo peccato. 22. q. prima.cap. ſi quis per capillum. Ange. vide iuramentum tertio.§.12.

Hauete giurato per l'anima di Dio, ò per il corpo?

Hauete giurato per l'hoſtia conſecrata, ò per il ſangue?

Hauete giurato per la ſanta Trinità, ò per lo Spirito ſanto?

Hauete giurato per gli ſanti Euangelij, ò per la Croce?

Hauete giurato per la Vergine Maria, ò per altri Santi?

Hauete giurato per queſta coſa di Creatione?

Hauete detto la bugia nella confeſſione? mortale. 22.q.c.primo. Giurare per li ſopradetti modi ſempre è mortale.22.q.1.c.fin. Angel. uide periurium primo.

Hauete giurato per la fede, & per la conſcienza?

Hauete giurato per l'anima del padre, & della madre?

Hauete giurato, per il Cielo, per il Sole, & per la Luna? Si mẽdacium mortale, aliàs veniale.

DE VOTIS.

HAuete fatto voto d'intrare in alcuna religione? Se ſi reſta per negligenza, ſempre ſi ſta in peccato mortale. Richard. in 4. diſt.38.art.3. A quel tempo, che termina il voto, à quel tempo è tenuto adimpirlo. Ang. vide uotum.3.§.2.

Hauete fatto uoto di oſſeruare caſtità? Se dopò il uoto foſſe congiunto in matrimonio, ſarebbe matrimonio, ma non potria domandare il debito, eccetto, che non foſſe integrato dal Veſcouo: altrimente li figliuoli ſariano baſtardi. Panor. in ca.tua nos.de iureiurando. Angel.uide matrimonium. tertio, impedimentum. quinto.§.5. Et quando il uoto è ſtato ſolenne, cioè, che habbia ordine ſacro, ouero fatta profeſſione in alcuna religione approuata, il matrimonio non tiene, & i figliuoli ſono baſtardi, & ſempre ſtanno in peccato mortale, in c.unico.de uotis. lib.6.

Hauete fatto voto di uiſitare Terra Sãta, ò ſanto Iacomo, ò ſan Pietro, & ſan Paolo? Solo il Papa può diſpenſare ſopra il voto di religione Gieroſolimitano, & di ſan Pietro, & Paulo in Roma, ut notatur in c.multo, de uoto, & uno delegato, non li può aſſoluere, nè diſpenſare. Ang. uide votum. 4.§.6. & per proceſſum curiæ ſunt excommunicati. Ange. vide excommunicatio.5. caſu.31.

Hauete fatto uoto di non cercare

il debito matrimoniale? ouero colui, che fece il voto, non lo può domandare ſenza diſpenſa, ma lo deue rendere. Panormit. in c. 1. de conuerſione coniugatorum. & Richardus in 4. diſt. 32. art. Ang. vide matrimonium. 4. §. 7.

Hauete ſodisfatto i uoti di uoſtro padre, o di chi ſete herede? S'egli hà accettata la heredità à tutti li uoti è obligato. Panorm. in c. 1. de voto. Ang. vide uotum. 3. §.

Hauete fatto voto di digiunare? Quante volte ha rotto il digiuno, tante volte ha peccato mortalmente. Ma la donna maritata non volendo il ſuo marito non è tenuta a i digiuni, nè ad altri voti, che non può oſſeruare ſenza l'aiuto, e danno del marito, ma può bene far voti, in quelle coſe, che dipendono dalla ſua propria volontà. 23. q. vlt. cap. Manifeſtum. Angel. vide ieiunium. §. 17.

Hauete fatto voto di far dire Meſſe, ò di viſitare Chieſe, ò pagare denari, ò cera? Le figliuole i figliuoli, le mogli, cioè le donne maritate, & i religioſi, non poſſono fare voto ſenza licenza de' loro padri, mariti, patroni, & Prelati; ma i figliuoli, & le figliuole, hauendo robbe eccetto il patrimonio, & la moglie hauendo beni, oltre la dote, ò ſuperfluo di dote (queſti beni da Sommiſti ſono chiamati Parafernarij) può far limoſina di queſti beni. Richardus, & S. Bonauent. in 4. diſt. 38. & in cap. nuptiarum. 17. q. 1. Ang. vide votum. 2. per totum.

Hauete fatto voto di dire orationi, & corone? Ogni perſona, di qual ſi voglia età, è tenuta à tali voti. diſt. cap. ſi ſeruus. Ang. vt ſupra.

TERTIVM PRÆCEPTVM,

Memento, vt diem Sabbati ſanctifices.

HOc eſt, Sanctum, & feriatum habeas, ceſſando ab omni opere ſeruili. Hoc præcepto præcipiebatur Iudæis in lege Moſaica viuentibus, ſingulari quadam veneratione, die ſeptima Sabbatum obſeruare, quia cum ſex diebus feciſſet Deus cœlum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis ſunt, requieuit, ideſt ceſſauit die ſeptimo, nihil enim vlterius fecit nouum, cuius non feciſſet prius ſimilem creaturam in ſpecie, operatur enim quotidie, creata conſeruando, & gubernando. In lege autem gratiæ non ſanctificamus Sabbatum, ſed diem ſequentem: ideſt dominicum: in quo dominus noſter Ieſus Chriſtus reſurrexit: Hominem enim (qui terrenus creatus erat) die reſurrectionis per nouam creationem cœleſtem creauit. Igitur hoc præcepto diei dominici nobis præcipitur ſanctificatio, nec non aliarum ſolemnitatũ, quas ſancta mater eccleſia inſtituit. Sanctificantur dies feſti, quando diuino cultui applicantur, & ſic ijs diebus rei diuinæ vacamus, & Deum ſuper omnia diligimus, ſanctũ audiendo: & à ſeruilibus operibus abſtinendo, male enim celebrat Sabbatum, qui ab operibus bonis vacat. Vtile quoque eſſet, ijs diebus feſtis conſcientiam diſcutere, de peccatis commiſſis, à Deo veniam petere; reducere in memoriam beneficia nobis à Deo collata. Mortẽ, Infernum, Purgatorium, Paradiſum, Ieſu Chriſti paſſionem ſibi ob mentis oculos præponere, & eo maxime tem-

pore à peccato ſe abſtinere. Verũ enim Sabbatum, inquit Aug. Chriſtianus ob ſeruat abſtinens ſe ab omni opere ſeruili, ideſt à peccato, quoniam qui facit peccatum; ſeruus eſt peccati.

Però deue il diſcreto Confeſſore con ogni diligenza interrogare il penitente ſupra il terzo precepto dicendo:

Hauete hauuto contritione de i voſtri peccati il giorno della feſta.

Hauete reſo gratia à Dio il di della feſta, che vi ha redento col ſuo pretioſo ſangue, & che vi ha creato a imagine, & ſimilitudine ſua?

Hauete diſpenſato il tempo nel giorno della feſta con fare oratione, & viſitare Chieſe & altre opere pie à laude & gloria del Signore Iddio? Perche ſiamo obligati à rendere gratia à Dio ſempre, ma maggiormente nel giorno della feſta, penſando ſempre della creatione, redentionẽ, & della morte. Richard. in tertio, diſtinct. 37. Ang. vide, feriæ. §. 40.

DE AVDITIONE Miſſæ.

HAuete laſciato la Meſſa le Domeniche, & l'altre feſte commandate? Se fu per negligentia, ò per diſprezzo, & per mala conſuetudine, è peccato mortale. Richar in 1. quolibet. q. 19.

Hauete aſcoltato la Meſſa, & la Predica fin'alla benedittione? Tenetur vſque ad benedictionem. De conſecrat. diſtinct. 1. cap. omnes fideles, Angel. vt ſupra. §. 44.

Hauete aſcoltato la meſſa de' Sacerdoti concubinarij, & ſcommunicati? Quãdo foſſero noti, & ſi può aſcoltare altra meſſa, non deue aſcoltare le meſſe, nè riceuere altri Sacramenti da tali Sacerdoti. Panorm. in c. veſtra, de cohabitatione clericorum & mulierum. Ang. vide clericus. 8. §. 2.

Hauete impediti i voſtri figliuoli, ò ſerue, ò ſerui di non odir la meſſa, & la predica? mortale. in d. cap. omnes fideles.

Hauete comprato, ò vẽduto il giorno della feſta? mortale, ſe prima non ha aſcoltato la meſſa. Angel. vide vt ſupra.

Hauete lauorato, ò fatto lauorare? Angel. vt ſupra.

Hauete battuto grano, ò altre biade, ò legumi in giorni feſtiui? Sempre è peccato mortale, lauorare, ò far lauorare, eccetto ſe foſſe pericolo di perdere il grano, ò altri legumi per tempeſta di acqua. E ancora lecito ferrare, & far carne, & andare à peſcare, quando non ſi poteſſe differir nel giorno feriale, ma ſi deue andare prima alla meſſa, & hauere licentia dal parochiano. in cap. licet. de feri. Angel. vide feriæ. §...

Hauete ſcopata la caſa, ouero altre coſe minime? Se non fu per guadagno, non pecca. Bonauent. in 3. diſt. 7. Ang. vt ſupra. §. 10.

Hauete lauorato per alcuna Chieſa, ò poueri, ò monaſterij? è lecito, & gran merito, però non laſciando la meſſa. Richard. in 3. diſtin. 7. & in cap. conqueſtus, de ferijs. Ang. ſumma, vt ſupra. §. 18.

Sete andato à caccia? S'ei nõ ha vdito meſſa prima, peccauit mortaliter. & non è lecito ne i tempi del digiuno,

nè

nè nel giorno di feſta, andare à caccia per fare guadagno, ma per ricreatione, prima però aſcoltata la meſſa. 86. diſt. c. qui venatoribus.& in glo. Ang. vt ſupra §.26.

Hauete ballato per concupiſcenza, ò ſonato?

Hauete fatto conſegli nella Chieſa, ò venduto,ò comprato ?mortale. Thomas,2.2.q.115.

Hauete detto nella Chieſa parole dishoneſte,ò fatti cenni,ò toccate donne dishoneſtamente, ò ſpaſſeggiando?

Sete andato alla Chieſa per riguardar le donne,ò baciate,ò pollute? Tutti i predetti modi ſono peccati mortali. In c. Dolentes,de celebra.miſſ. Ang.vide hora.§.27.

DE IEIVNIO.

Hauete digiunato la Quareſima, & le vigilie,& le Quattro Tempora?Se per goloſità non le digiuna è peccato mortale. De conſec.diſt.5.c.Quadrageſima,& c.Se. Ang.vide ieiunium.§.7.

Hauete mangiato carne, ò oua, formaggio,ne i tempi de digiuni? doue non è conſuetudine, ſempre è peccato mortale, ſe non è per infirmità, ò per altre neceſſità. De conſecr.diſt.4.c. Denique,Ang.vt ſupra.§.5.

Hauete impediti amici, ò figliuoli, ò moglie & che non digiunino? ſe il digiuno era di precetto,ò voto, è peccato mortale.

Hauete beuuto la mattina per goloſità?

Hauete nella colatione della ſera mangiato pane, ouero molte altre coſe per goloſità? mortale eſt.

Innocentius, in rubrica de obſeruatione ieiuniorum. Angel.vt ſupra.§.3. Ma chi mangiaſſe vn poco di pane per medicina, & non per ſoſtentamento di natura: cioè, chi non poteſſe dormir la notte, ouero, facendoli biſogno di bere, accioche il vino non li faceſſe male allo ſtomaco, può mangiare vn poco di pane, ò fare vna ſuppa, ne per queſto ſi rompe il digiuno,ma chi puo far ſenza fa meglio.

Hauete tardato la ſera à mangiare; innanzi il giorno del digiuno? Quando ſi fa in fraude del digiuno, ſemper eſt mortale. De conſecr.diſt.15.c.ſolét. Angel. vt ſupra.Sono ſcuſati dal digiuno tutti quelli,che non hanno compiti.21.anno.Hoſtie.in c.3. de obſeruatione ieiuniorum. & Richardus in 8. diſt.15.articulo. Et ſono eſcuſati tutti quelli, che ſono in età de 60.anni,& i poueri, che non hanno per la lor neceſſità.le donne grauide,& quelle, che allattano,i peregrini,gli infermi, & lauoratori,Ang.vide ieiunium.§.15.

QVARTVM PRAECEPTVM:

Honora patrem tuum, & matrem tuam, ſi vis longæuus eſſe ſuper terram.

Hooc præcepto præcipitur nobis reuerentia, obediétia, & ſubuentio parentum. Reuerentia quidem, eos amando,eis bona operando, pro eis orando; & ſedulo loquendo,ne dicto,aut facto eos offendamus,eis,aſſurgendo, & honorem exhibendo, obedientia autem, eis morem gerendo, & ad vtilitatem rei familiaris, exemplo domini noſtri Ieſu Chriſti totius virtutis exemplaris,

ris,qui Mariæ matri,& Ioſeph propter Mariam ſe ſemper morigerum præſtitit.Subuentio vero,eos conſolando, & neceſſaria eis miniſtrando; quod ſi fecerimus, præmium promittitur nobis longitudo vitæ naturalis, & pro nobis, prodeſt ad ſalutem, & ad commodum maius,quia diu bene beateque viuere, Dei eſt magnum beneficium; ſicut e contrario diu in peccatis viuere, magnum damnum eſt, quia diu in peccatis viuentes, peius damnantur. Promittitur præterea longitudo vitæ gratiæ in præſenti vita, quæ naturali vita maior eſt,& longitudo vitæ gloriæ in futuro ſæculo,quæ eſt maxima. Pater autem, qui hoc præcepto honorari præcipitur, eſt multiplex. Pater Cæleſtis, animæ,& corporis auctor, Pater Carnalis, vt vterque Parens, Patria, Conſanguinei,& Affines, Pater ſpiritualis, vt ſummus Pontifex,Epiſcopus,Confeſſarius noſter, & presbiteri. Pater poteſtatis, & curæ, vt Rex, Princeps, dominus temporalis, tutor, denique omnis ſuperior.

Però deue il diligente Confeſſore domandare al penitente con ogni diligenza s'egli incorſo in alcuni de i ſottoſcritti peccati,& prima dirli.

HAuete honorato il voſtro Padre & la voſtra Madre? Si non fecit ſemper cõmiſit mortale. Alex.de Ales in 3.parte in tractatu quarti præcepti. Ang.vide filius.§.30.

Hauete obedito al voſtro padre, & alla voſtra madre, & a i loro comandamenti? Semper commiſit mortale qui id non fecit: dummodo non ſit contra Deũ,& animã.Bonauen.in 2. diſt. vlt.

Hauetegli diſprezzati? Semper fuit mortale. Richardus. in tertio. diſt. 37. Haueteli beſtemmiati, ò deriſi, ò beffati? Mortaliſſimum. Alex. de Ales in 3. tractatu de deriſione.q.vltima.

Hauete date botte, ò ferite à voſtro Padre, ò alla Madre? Mortaliſſimum. & pater eum poteſt exhæredare, in authen. & cum de appellat. cogno. §. aliud. Angel.vide exhæredatio.§.1.

Hauete ammazzato voſtro padre, & voſtra madre? Deue eſſer primieramente fruſtato crudelmente, & dopò ligato, & cuſito dentro vn ſacco groſſo di cuio con vn can, & vn gallo, & vn ſerpente & vna ſimia di dentro, & poi gittato in mare, ouero in vn fiume, ouero darlo à mangiare à cani, & alle beſtie.l.penul.ff.de de par.C.eo.l.1. Angel.ſumma vide parricida.§. vlt.

Hauete accuſato in iudicio? Mortale, & qui hoc fecit poteſt exhæredari, ſi non eſt contra Principem, & Rempublicam,vt in authen.vt ſupra. Ange. vide exhæredatio,§.1.

Haueteli cauati di prigione? Mortale,ſi non fecit.vt in authen.vt ſupra, Ang.vt ſupra.

Haueteli ſouuenuti di vitto, & veſtito,& di medicine,& d'altri loro biſogni?& qui nõ fecit,mortaliter peccauit & tenetur.Azo in ſumma.C.de alendis liberis,titulo alimenta.

Hauete ſotisfatto a'loro teſtamenti?& anco di quelli, de'quali ſete hæredi? Si non fecit non poteſt abſolui, reputatur vt homicida, & ſacrilegus. 13. quæſt.2.cap. qui oblationes. quãto citius impletur,tanto citius alleuiatur, & quanto tardius impletur, tanto tardius liberatur. Ange. vide executor. cap.23.

Hauete

Hauete reſtituito la loro vſura? Ogni herede è obligato à pagar la vſura,& le coſe malamente tolte certe , & incerte de i teſtamenti,& de i quali ſono heredi,& glo.in c.Michael.& in c.tu & tua nos,de uſuris.Ang.uide reſtitutio.§ 31.

CIRCA PATREMFAMILIAS.

HAuete proueduto alla neceſſità della voſtra famiglia tanto corporale , quanto ſpirituale? Tenetur.ff.quod metus cauſa,l.legiſti quidem.Ang. vide familia.§.1.

Haueteli corretti,& caſtigati de i vitii? Si non fecit,Mortale.5.q. 5. c. non oſculat.

Haueteli ſcandalizati con parole laſciue, ò con alcuna mala operatione ? Mortale.Argumentum.82.diſt.cap.nemo.Ang.uide exemplum per totum.

Hauetli reuocati, che non ſi facci no religioſi? A queſto i figlinoli non ſono obligati di obedire alli loro padri, eccetto quando foſſero in grandiſſima neceſſità,& quando ſono profeſſi ſono tenuti de pregar per eſſi, uiſitarli & conſolarli.Alexan. de Ales. in 3. parte ſum. Et religioſo profeſſo e tenuto di ſouuennire quanto può con licenza de'ſuoi Prelati al padre,& madre,quando foſſero in gran neceſſità, & non ad altri parenti.Henricus de Gandauo, in ſexto quolibeto.quæſt. 18. Ang. vide Religioſus.§.31.

Hauete conſigliata la voſtra moglie, che ſi liſci il viſo con alcune miſture,ò colori? Mortale.

Hauetela fatta ornare d'ornamenti non pertinenti al grado voſtro,& ſuo? Mortale.35.Cum caput.& cap.mulier

Hauete corretta uoſtra mogliere, trouandola in adulterio. Si non correxit Mortale.32.q.1.c.1. & ſanctus Bonauentura 4.diſt.35.

Hauetela battuta? E lecito a marito battere la moglie,ma però legiermente & non crudelmente. La qual coſa non ſi concede,ne meno d'un proprio ſeruo,ma ſi deue rimettere alla giuſtitia. In Inſtitut.de his,qui ſui vel alieni iuris ſunt.§.ſed hoc tempore.Ang. Summam vide.vxor.§.3.

Hauetela ingiuriata,con parole infami? Se fu per impeto,ueniale , ma ſe è per mala conſuetudine,Mortale. Alex. de Ales.12.tractatu de contumelia,Ange.vide contumelia.§.2.

CIRCA VXORES.

HAuete ordinate le facende di caſa contra la volontà di uoſtro marito? Mortale.32.q.5.cum caput, & c. mulierem.

Hauete ſeruito il voſtro marito ne biſogni ſuoi? Ang.vide vxor.§.2.

Hauete moſtrate la vanita alle uoſtre figliuole? Mortale. Alex. de Ales. in 4.parte,tractatu de Euchariſtia,Ange.vide interrogatio §.30.

QVINTVM PRAECEPTVM.

Non occides.

HOc præcepto , homicidium nominatim vetatur implicitè autem omne nocumentum, quo animæ, aut corpori ꝓximi nocere poſſumus , vt omnis percuſſio, etiam citra mor-

tem, & ſanguinis effuſio, Maleuolentia, Odium, Ira, & ſimilia. Hoc autem præcepto non omnis occiſio uetatur, ſed tantum iniuſta hominum occiſio, iniuſtumque hominum nocumentum. poteſt enim Reſpublica, ſiue iudex Reipublicæ uicarius, in ſontes animaduertere, & uita, aut membro viuo priuare. Pater etiam in liberos, & præceptor in diſcipulos poteſtatem quidem habent, ſed eam imperfectam, nempe duntaxat infligendi leuiores pœnas, & quæ non inferunt irrecuperabile nocumentum.

Deue adunque il diſcreto Confeſſore eſſaminare bene il penitente in queſto quinto præcetto, con domandarli prima:

HAuete ammazzato alcuna perſona, ò fatta ammazzare, conſighando, ò pagando denari: oltra il peccato Mortale, ſe l'ammazzato foſſe Sacerdote, ò clerico in alcun ordine conſtituto, ò monaco, ò religioſo, ò conuerſo, ò nouizzo, ò conuerſa, ò monacha, ipſo facto è ſcommunicato: & ſolo il Papa il puo aſſoluere. cap. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. & cap. religioſo. eodem. ti. lib. 6. Ang. vide excommunicatio. §. 1. ſe il morto foſſe ſecolare, ſi deue conſiderare l'arte ſua, & il guadagno, ch' egli faceua, & tanto deue pagare a gli heredi ſuoi ad arbitrium boni viri, & docti. & deue pagare medici, & medicine, & tutti gli intereſſi occorrenti. Scotus in 4. diſt. 15. & non ſi puo aſſoluere, ſe prima, non fa la predetta ſodisfattione. 3. 4. & cap. ſi quis membrorum.

Hauete conſigliato, che ſia ammazzata alcuna perſona, & dipoi e ſtato molto tempo ad eſſere ammazzata, oltra il peccato mortale, è homicidiale, perche doueua riuocare tal conſiglio, & ſe non lo poteua riuocare, doueua con buon modo auiſar, che ſi guardaſſe. Innocentius. & Panor. in ca. audientiam. de homicidio. Ang. vide excommunicatio. 8. §. 1.

Hauete ordinato, che ſiino date baſtonate ad alcuna perſona? & che per alcun modo non li deſſe ferite, ne l'ammazaſſe, oltra il peccato mortale, ſe ſeguitaſſe morte per quelle baſtonate, tanto colui che ordina, quanto colui che da, ſono irregolari, & homicidiali, cap. hi qui. de homicidio. lib. 6. An. vide homicidio. 2. §. 10.

Hauete ammazzato alcun ladro? Quando il ladro va di notte, guaſtando i campi, & le uittouaglie, & altre robbe, ſe non ſi ponno hauere altrimente le robbe rubate per via di giuſtitia, e lecito ammazzare, etiandio gli altri, che rubbano di giorno. Panor. in c. primo. de homicidio, facit lex, furem. ff. de ſicariis. & c. 2. de homicidio. Ang. vide homicidium primo. §. 5.

Hauete ammazzata alcuna donna grauida; ò datele medicine per farla diſperdere? Se la creatura era animata & muore, e uero homicida; & è irregolare, benche la donna non muora. Panorm. in cap. Si aliquis, de homicidio & cap. aliquando. 32. quæſt. 2. & debet puniri capite, & ſe non era animata damnatur in metalla. l. ſi quis. ff. de pœnis. Et la irregolarita appartiene al Papa Ang. vide abortus. per totum. & homicidium. 2. §. 16.

Hauete giocato con alcuna donna grauida, & per quel gioco è ſeguitato l'aborto? ſel gioco era lecito, et facile, giudicando, che non ſe poteua

per

per quello ſconciare la donna, non è irregolare, ne homicidiale, ma ſei gioco era graue, ballando fortemente, ò luttá do è irregolare. Io. And. & Panor. in ca. ſicut ex literarum. de homicidio, Ange. vide homicidium. 2. §. 5.

Hauete per troppo ballare, ò portar peſo fatto di modo, che ne ſia ſeguito l'aborto? Mortaliſſimum. excom. de his, qui filios occiderunt cap. de infantibus.

Hauete fatte incarcerare alcuna perſona indebitamente, & ſenza giuſtitia? Tanto il giudice, quando altre perſone ſono tenute a tutti danni, & intereſſi, & anco della ingiuria allo incarcerato. Argumento. cap. pęnale cum ibi notatis. 14. quęſt. 9. Ange. vide carcer. §. 3.

Hauete tenuto cani, ò altre beſtię feroci, che habbiano ammazzato, o ſtropiato alcuna perſona? Se non li teneua legati, & in bona cuſtodia, è tenuto come homicidiale. Argument. diſt. 50. c. ſæpe, & c. de occidendis. 23. q. 5. Ange. vide homicidium. 2. §. 16.

DE HOMICIDIIS Spiritualibus.

1 IL prelato, che non corregge, & caſtiga, & puniſce il ſuddito. 43. diſtinct. ca. Epheſ.

2 Il Prelato, che con molta auſterità riduce il ſuddito in diſperatione. 45. diſt. c. Recedite.

3 Quelli, che fraudano le robbe della chieſa. 12. q. 9. c. qui Chriſti. & c. Qui abſtulerit.

4 Quelli, che non ſodisfanno i legati, & teſtamenti. 12. q. 2. c. Qui oblatione. Queſti tali ſi chiamano mẽbri del Diauolo. 12. q. 2. c. Cum deuotiſſimá.

5 Quelli, che prouocano altri a far male. De conſecra. diſt. 4. c. Quæris.

6 Quelli, che non pagano le decime. 16. q. 1. c. Decimę.

7 Quelli, che fanno elemoſine delle robbe d'altri. quæſt. 5. c. immolamus. & 16. q. 1. c. decimæ.

8 Quelli, che cõſtringono altri a giurare il falſo. 22. q. 5. c. Ille.

9 Quelli, che portano odio. De pęnitentia. diſt. 1. c. homicidiorum.

10 Quelli, che leuano la fama ad altri. 9. quæſt. 1. c. Summa iniquitas. & d. c. homicidiorum.

11 Quelli, che niegano la lor preſenza a quelli, che moiono. 16. q. 9. c. Agnouimus.

12 Quelli, che danno mal eſſempio. 11. q. c. Non ſunt.

13 Quelli, che opprimono li poueri. de pœnitentia. diſt. 1. c. omnis.

14 Quelli, che danno opera, che le donne non poſſino concipere, in cap. ſi aliquis, de homicidio, ſumma Ang. vide homicidium. 4. per totum.

SEXTVM PRAECEPTVM.

Non Mæchaberis.

HOc præcepto nominatim vetatur adulterium, implicitè etiam omnis illicitus concubitus extra matrimonium, & omnis illicitus, & inordinatus; ſiue etiam in naturalis vſus; vel contractus membrorũ, qui fit ad procurationem, & cauſa experiendæ venereæ delectationis. Vbi contingit aliquando peccata fieri grauiſſima & à quibus maximè

cauendum

cauendum eſt, propter quem quinque Vrbes, Sodoma, & Gomorrha & cætera cum omnibus incolis, & regione circumiacente, in abiſsum corruerint, quibus peccatis, quia aliqui hominum inquinati erant, Ieſus Chriſtus Dei filius (ex ſententia diui Auguſtini) multo tẽpore diſtulit diuinitati ſuæ naturam humanam copulare, & incarnatione ſua illuſtrare, vtpote, quæ tam grauiſſimis peccatis eſſet inquinata. Vnde eadem nocte, qua Chriſtus natus eſt, quotquot grauiſſimo & fœdiſſimo peccato per vniuerſum mundũ inquinati erant ſubitanea morte extincti ſunt: vtpote Deo ex Virgine nato ea peccata vſque adeo execrante, vt ex omnibus peccatis ea maxime in natura humana poſthac nollet inueniri, quam aſſumendo, & diuinæ ſuæ puritati vniendo, tantopere illuſtraret vnde vnuſquiſque debet circa iſta valde aduertere, ne committat aliquid carnale, quod conſcientia eius remordeat, & naturaliter erubeſcat, aut recta ratio debet ineſſe turpitudinem, quam non auderet palam facere, aut diuulgare.

De ſpeciebus & cauſis luxuriæ in peccatis capitalibus dicemus.

SEPTIMVM PRAECEPTUM.

Non furtum facies.

HOc præcepto vetamur rem alienam, aut vſum rei alienæ, vi, vel fraude, aut inuito domino retinere, ſic, vt domino hoc cognoſcenti diſpliceret, breuiterque quouis modo in temporalibus bonis alteri damnum inferre: eſt enim contra charitatem proximi, cui damnum infertur, in quo peccati genere vera, & ſufficiens pœnitentia haberi non poteſt, niſi adſit propoſitum reſtituendi ablatum pro viribus.

Però biſogna, che il confeſſore eſsamini dil.gentemente il penitente ſopra il ſopradetto precetto dicendo.

HAuete voi furato alcune coſe, robbe, ò denari? Oltra il peccato mortale, ancor che foſſe poco, è tenuto alla reſtitutione. Exodi.c.20. Prohibiſce ogni illecita vſurpatione di coſe, & robbe aliene. 14. quæſt. 5. c. Pœnale, & 33. q. 4. c. Meretrices. Ange. vide furtum. §. 34.

Hauete dato aiuto, o conſiglio, ò preſtato ſcale, ò feramenti, ò fatta la guardia a chi robba? Oltra il peccato mortale, è tenuto eſſo in ſolidum alla reſtitutione, anchora che eſſo non habia riceuuto niẽte, quãdo eſſi ladri nõ reſtituiſſero. ff. de eo, quod certo loco. leg. his, qui opem. & lege, nihil intereſt. ff. de ſicarijs. Ange. vide furtum. §. 14.

Hauete robbate robbe di chieſa, calici, ò altri paramenti ſacri? Mortale, & è tenuto alla reſtitutione; ma non è excommunicato, eccetto, che ſe rompeſſe le porte, o fineſtre, ò muri, perche all'hora ſaria excommunicato. Panorm. in c. ex literis. de raptoribus & incendiarijs, & ſcommunicatione ſaria papale, doppò che fuſſero denunciati, vt in c. tua, nos, de ſenten. excommunicationis. & c. conqueſti, de ſententia excommu. Ange. vide furtum. §. 52. excommun. 5. caſu. 6.

Hauete abbruciate caſe, pagliari, ò campi di grano, ò altre coſe ſimili?

Mortale

Mortale,& è tenuto di tutti i danni, & intereſſi. in cap. Sic greſſus. & cap.ſeq. de iniurijs.& 23.q.8. c. Peſſimum. Et quando queſti tali foſſero denunciati, ſaria caſo Papale, ma è Epiſcopale. in cap. tua nos. & in cap. Conquæſti, de ſententia excommu.Angel. vide caſus epiſcopi,& excommunicatio. 5.caſu 5.

Hauete robbato robbe a quelli, i quali non vi ha voluto pagare le voſtra robbe, o debiti? Saria lecito ogni volta che concorreſſero quattro coſe. Primieramente quando dal giudice non ſi può hauer giuſtitia, & per paura delli Signori. Secondariamente, che non ſia intereſſe di colui, che guarda le robbe. Terzo,che non ne ſucceda morte? Quarto,che non ne ſucceda peccato di periurio.Si conclude adũque che è lecito pigliare tanto, quanto è il ſuo debito. lege ſi non ſortem. ff. de condictione indebiti, & in c. intelleximus,de adulterijs.Angel. vide furtum.§.40.

Hauete robbato per neceſſità di pouertà? Quando egli foſſe pouero,& in eſtrema neceſſità,& non ha doue ricorrere, gliè lecito di rubbare coſe da mãgiare,& veſtire, però à perſone ricche, le quali habbiano oltra la loro neceſſità: quia tempore neceſſitatis omnia ſunt cõmunia. 47.diſt. c.ſicut hi. Ang. vide furtum.§.36.

Hauete comprato robbe, le quali conoſceuate che erano ſtate rubbate? Se le comprò con volontà di non le rendere al vero padrone,ritrouandoſi,è tenuto à reſtituire tanto la coſa comprata, quanto i frutti,guadagni, & lo augumento riceuuto, & ſe le perdeſſe ò peggioraſſe, ò le vendeſſe, è tenuto alla reſtitutione al uero padrone, tanto, quanto valeuano, quando le comprò. In cap.grauis,de reſtitutione ſpoliatorum, & lege re furtiua, ff. de furtis. Angel. vide reſtitutio primo,§.3. Ma quando comprano con animo, & intentione di renderle al vero padrone, può domandar tanto, quanto le comprorno, & ſe ci ha fatto guadagno, ſi deue pigliar tanto manco quanto hà guadagnato. In cap. cum dilecti. §.fi.de accuſationibus.Ma in foro contentioſo egli può eſſere conſtretto, eccetto quando compra, ſi proteſta. lege ſecunda, Codice de furtis, Ang. ut ſupra §.7.

Hauete comprato alcune robbe non ſapendo,ch'erano ſtate rubbate? Quando poi ſi trouaſſe il uero padrone, è tenuto di reſtituire la coſa comprata come ſi troua, & ſe foſſe megliorata per ſua induſtria tantò può domandare, quanto è megliorata, & ſe foſſe perduta,non è tenuto di pagare niente. l.bona fide. ff.de acquir. rerum dom. Ang. vt ſupra,§.4.

Hauete naſcoſti, & celati i ladri, ouero le coſe rubbate? Quando gli haueſti naſcoſti ꝑ far reſtituire le robbe, ſaria lecito, ma quando gli haueſti celati per fauorirli, tenuto ſete della loro rapina,come quelli,i quali danno aiuto & fauore al rubbatore.Innoc. & Hoſt. in c.ſicut dignum.de homic. Ang.uide furtum.§.23.

Hauete trouati denari, ò altre robbe? Quando non ſi trouaſſe il padrone biſogna denunciarlo alla Chieſa, o in piazza publica, & dopò non trouandoſi il padrone, ſi dijno à poueri, ma quando foſſe pouero, li può eſſer conceſſo dal Veſcouo,ouero dal ſuo Con-

feſſore,

feſſore. Hoſtien. & Innocent. & Raymund. Angel. ſumma, vide inuenta. §.4.

DE VSVRA.

HAuete dato denari à guadagno, con patto, che il capitale ſia ſaluo, ouero con ſicurtà di hauerne alcun guadagno? Vſura eſt. 14.q.3. cap. Vſura. Biſogna, che il capitale ſia in pericolo come è il guadagno. Omnes Theologi in 4.diſtin. 15. Lucas cap.6. Mutuum date nihil inde ſperantes.

Hauete preſtati denari, con patto, che vi dia diece per cento, ò più, ò meno? è tenuto alla reſtitutione in c. vſura. 14.q.3. ubi dicit. Vſura eſt, ubi amplius recipitur, quàm quod datur. verbi gratia: Si ſolidos decem dederis, & amplius quæſiueris, uel ſi dederis frumenti modium vnum, & ſuper aliquid exegeris. Ecce euidenter oſtenditur, quòd quicquid vltra ſortem exigatur vſura eſt. Abb. in cap. Per veſtras. de donatione inter virum & vxorem: Nec etiam credas, quòd ſit licitum à principio paciſci, ut habeat, pone decem pro centenario, ſicut faciunt quædam viduæ credentes eis hoc licere, certe hoc non eſt licitum, quia non licet ex pacto quantumcunque minime capere ex pecunia, ſi non ſubiecit ſe periculo, & in Euangelio Lucę. c.6. Mutuum date, nihil inde ſperantes, & Theologi in 4.diſt.15.Ang.l. de uſura. 1.§.1

Nota, che tanto la donna maritata, quanto il ſuo marito può pigliare dieci per cento, ouero una poſſeſſione del reſtante della ſua dote pro alimentis, & non eſt vſura: nec peccatum. Panorm. in c. ſalubriter, & in cap. de prudentia. de dote poſt diuortium reſtituenda. Ang. vide ſupra §.25. dos.28.

Hauete preſtati denari, o altre robbe gratis & amore, & non con ſperanza di hauere alcuno guadagno, ma ui renda ſolo quello, che hauete preſtato? Quando poi ſi riceueſſe più di quello che s'ha preſtato, non ſaria vſura, credendo però eſſergli dato per amore, & non per debito. In cap. ſicut Epiſcopú. prima quæſt.2. Ang. vide reſtitutio, primo §.14.

Hauete preſtati denari ſopra buoi, ò pecore, ò altri animali, con patto, che vi debba rendere vn tanto, cioè grano, ò denari? Se ſapeua che non haueua ne buoi, ne altri animali, vſura eſt. Rodonenſem. Angel. ut ſupra §.71.

Hauete comprato oglio innanzi il tempo, cioè nel meſe di Agoſto? Hauete dato vno ſcudo, ò vna coſa ſimile, cō patto che vi dia dieci boccali d'oglio tanto ſe ual più, quanto ſe val meno nel meſe di Decembre? Vſura eſt, & è tenuto a reſtitutione di tanto, quanto vale per la commune vendita in contáti: perche il più delle uolte egli ual piu in quel tempo. Innoc. & Ant. de Butr. in c. in ciuitate, & in cap. nauiganti. de vſuris. Ang. vide vſur. 1.§.33. & il medeſimo di quelli, che comprano la ſeta auanti il tempo per dieci Giulij, ò Marcelli, ò Carlini, & poi ella val dodeci, ſono vſurarij, & ſono tenuti alla reſtitutione di tanto, quanto uale, & ſi uende per le commune vendita. in d. cap. nauiganti. vt ſupra.

Hauete uenduto grano, ò altro legume, cioè del meſe d'Ottobre con patto

to, che vi ſia pagato quanto vale nel meſe di maggio? Quando foſſe ſtato deliberato per niun modo volerlo vendere eccetto nel meſe di Maggio non ſaria vſura, ma ſtimulato, & ſollicitato dalli compratori ha venduto col ſopradetto patto, non è vſura; ma ſe era deliberato di vendere tanto il meſe di Ottobre, quanto nel meſe di Genaro, ò altri meſi, è vſura, perche, vēde il tempo, il quale non è ſuo, & anco perche ſta nel ſicuro, & il pouero ſempre con intereſſe, ſpecialmente quando vuole, che ancorche nel meſe di Maggio valeſſe manco, che valeua nel meſe di Ottobre, vuole, che il ſia pagato, tanto quanto vale nel meſe di Ottobre, & ſe val piu nel meſe di Maggio, vuole tanto quanto vale nel meſe di Mag. uſura eſt. Scotus in 4. diſt. 15. & in d.c. nauiganti. de vſuris. Ange. vide vſura prima. §. 62.

Hauete preſtato grano nel meſe di Agoſto, ò in altri meſi con patto, che vi ſia reſo nel meſe di maggio? Vſura eſt: perche il piu delle volte val piu, & coſi s'intende ancora di quelli, che preſtato oglio nel meſe di Febraro, & vogliono, che li ſia pagato, come vale nel meſe di Settembre: & quelli, che preſtano il vino nel meſe de Genaro, & vogliono, che il ſia pagato quā to vale nel meſe d'Agoſto & ſic de ſimilibus, vſura eſt; quia vt plurimum, plus valet. 14. quæſt. 3. cap. vſura. Ang. vide vſura prime. §. 69. Ma di quel meſe, che preſta, di quel meſe deue riceuere il prezzo, ſecondo, che vale quel meſe, che preſta.

Hauete comprato grano nel tempo della ricolto quanto vale, con patto che poi velo paghi quanto vale a Paſqua? & il vino hauete comprato nel tempo della vendemia con patto, che poi ve lo paghi quanto vale il meſe di Luglio, ò d'Agoſto? Vſura eſt, quia vt plurimum plus valet. 14. q. 3. c. vſura. Ange. vt ſupra.

Hauete comprato vino, oglio, ò altre coſe aſſai per farne ſeguire careſtia ò vero hauete impedito, ò accordati altri, che non portino robbe alla terra, per poter vendere a voſtro modo caro? è tenuto à tutti l'intereſſi della terra, & a quelli, i quali hanno impediti. Omnes Canoniſtæ in c. primo, de vſuris. Ang. vt ſupra. §. 70. & il medeſmo s'intende di quelli, che ſtanno nelle fiere, ò mercati, & comprano tutte le mercantie di panni & altre coſe ſimili poi vendono caro a gli altri. 34. q. 4. c. quicunque tempore. Ange. vt ſupra. Lequali ſtanno nelle porte delli mercati, ò delle Città.

Hauete fatto accordo con altri mercanti della città, & comprato ogni coſa inſieme da vendere le coſe care, & à modo voſtro? mortaliſſimo, & è tenuto a tutti gl'intereſſi della terra, & à tutti i damnificati. In d. c. Quicunque tempore. Ang. vt ſupra.

Hauete comparata alcuna vigna, ò poſſeſſione, ò caſa, ò altre coſe ſimili con patto, che quando vi renderà i voſtri dinari gli renderete la ſua caſa, ò vigna, ò altre coſe ſimili? Se l'ha pagata quanto valeua per la commune eſtimatione ſenza fraude, & la ſua intentione fu ſolamente di comprare, & non di preſtare, può con buona cōſciē tia riceuere i frutti, & ſe doppo alcun tempo li vuole reſtiture la detta caſa, ò vigna, ò altre coſe, deue hauere merito da Dio, per che l'ha pagata

quanto

quanto ualeua.ma quando non pagaſſe quanto uale la detta terra, ò caſa, ò uigna, ſecondo la commune eſtimatione, o uero, quanto ne trouaſſe di altri, vſura eſt, & è tenuto alla reſtitutione di tutti frutti riceuuti, per che ſe intende mutare, & non comprare, ſpecialmente quando il pone una clauſula, che ſe fra termine di tanto tempo non li reſtituiſce i ſuoi denari, non la poſſi piu riſcuotere; vſura eſt, et palliata. Innocen.& Io. And.in c.ad noſtram, de emptione, & uenditione. Ang.ut ſupra. §.66.

Hauete uenduti panni, ò dripparie, e altre coſe ſimili, a poco prezzo, & di poi ſubito ue l'hauete fatte riuendere à minor prezzo, che uoi non l'hauete vendute à lui? Vſura peſſima. Ang. ut ſupra. §.90.

Hauete venduti panni a credenza quando il panno è ſtato ſtimato da alcuni, che uaglia diece ſcudi, et da alcuni altri vndeci, et da altri dodeci? cioè da colui, che paga in contanti, ne vuol dieci, & da colui, che compra a credenza, ne vuole dodici, è lecito, per che nõ accede il prezzo della commune eſtimatione, ma quando paſſaſſe dalli dodici in ſu, ſaria uſura. In capitu. Conſuluit. de uſuris, & Scotus in 4. diſtinct. 15. Ange. vide ut ſupra. §.58. Et i Banchieri, i quali cambiano gli ſcudi d'oro per moneta, ò la moneta per oro, non è uſura: purche non ſia molto eccesſiuo il guadagno: ma quando faceſſe fraude nel peſare gli ſcudi, non ſolo ſaria uſura, ma ſaria un gran ladro. In leg. Rogaſti. §. ſi tibi dedero, ff. ſi certum pet. Angel. ut ſupra. §. 51. Dicitur Cambio reale. & ancora i banchieri, i quali riceuono alcuna coſa per lettere di Cambio, cioè da Roma. ò da Fioręza, o per altri luoghi &c. è lecito. Et quelli, che aſſicurano le mercantie, & le naui, & gli huomini è lecito, perche ſta à pericolo, tanto della perdita, come del guadagno, Bal. in ca. primo. de plus petitionibus, & in lege. traiectitiæ, in principio. ff. de actionibus. & obligationibus. Ange. ut ſupra. §. 5. 53.

DE MONTE PIETATIS.

PVò riceuere oltra la ſorte principale per ſoſtentare & mantenere il Monte della pietà, tanto quanto baſta per pagare i miniſtri, & le ſpeſe, & i Conſeruatori di eſſo monte, ò tre ò quattro per cento, &c. come è ſtato determinato nel ſacro Concilio di ſan Gio. Laterano, in Roma, anno domini 1515 quę incipit: Leo Epiſcopos ſeruus ſeruorũ Dei, ad perpetuam rei memoriam, ſacro approbante Concilio &c. ſe bene alcuni teniuano, & contradiceuano, che non era lecito, ma era uſura, ma diceuano male.

OCTAVVM PRAECEPTVM,

Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

HOc præcepto nominatim vetatur omne mendacium perniciosũ, ſiue dum vocaris ad teſtimonium ferendum, ſiue extra iudicium in vulgari, & communi locutione. Implicitè etiam omnia peccata ad locutionem pertinentia, quibus ſaltem infertur nocumentum proximo, ut ſunt detractiones, calumniæ,

lumniæ, irriſiones, &c. huiuſmodi. Proximus autem eſt omni homini: omnis homo, nihilque eſt tá proximũ, quàm homo, & homo. Attẽdamus.n. Adam, & Euam, iam omnes ſumus, quòd ſi fratres ſecundum quòd homines ſumus, quanto magis, ſecundũ quòd Chriſtiani ſumus; quibus vnus pater Ieſus Chriſtus, & vna mater ſancta Eccleſia.

Dictum, & interrogatum eſt ſupra: Non aſſumes nomen Dei in vanum, de falſis iuramentis.

NONVM PRAECEPTVM Non concupiſces vxorem proximi tui.

SExto præcepto vetitum eſt, opus carnale, & voluntas, ex qua exterius oritur libidinis opus. at ne quis putaret plenum & perfectum deſiderium rei venereæ non eſſe peccatum, niſi in actionem exteriorem prorumpat, idcirco hoc præcepto nominatim vetatur alienæ vxoris concupiſcentia, ſimpliciter etiam omnia illicita deſideria carnalia: multi enim corpore caſti ſunt, qui voluntate adulterium commiſerunt, & voluntas ſine opere peccat frequenter, quando videlicet aliundè interuenit aliquod impedimentum impediens, quominus voluntas in actionem exteriorem prorumpat. De quibus mentis cogitatibus lex humana non iudicat ſed tantum de ijs, quæ exterius apparent, factis, ſcilicet, & dictis lex autẽ diuina etiam de intimis cordis noſtri cogitatibus. Nempe oculis Dei omnia nuda, & aperta ſunt, apud quem omnis plena, & perfecta voluntas, ſiue bona, ſiue mala, pro facto æſtimatur. Auguſtinus. Voluntas prona faciendi, reputatur pro opere facti. De hoc præcepto dicemus in peccatis capitalibus.

DECIMVM PRAECEPTVM Non concupiſces rem proximi tui.

SEptimo præcepto vetita eſt actio furandi, & damnum proximo in bonis ſuis inferendi, necnõ volũtas, ex qua oritur actus exterior iniuſte ſibi vſurpandi rem proximi ſui. At ne quis exiſtimaret ſolam concupiſcentiam interiorem ſine exteriori actione nõ eſſe peccatũ, idcirco hoc præcepto nominatim vetatur interior illa voluntatis concupiſcentia deliberata furandi, & alienam rem ſibi quoquo iure, quave iniuria vendicandi, ſi eſſet opportunitas, & facultas, niſi obſtaret timor, & verecundia. Implicitè etiã vetatur inſatiabilis illa iniuſtè, vel vijs illicitis habendi cupiditas, tãquam os inferni omnia deuorans, curis ſæcularibus mentem iugiter inquietans, & a ſpiritualibus auocans, & directè charitati proximi contraria: Dictum eſt, & interrogatum vt ſupra: Non furtum facies.

DE SEPTEM PECCATIS Capitalibus in generali.

SEptem ſunt ſpecies peccatorum, quæ dicuntur capitalia quia ſunt capita, radices, initia, & prima fomẽta omnium peccatorum, & plerumque ab hominib. ſolent fieri: quæ ſeptem ſunt numero cõpræhenſa, ſcilicet. Superbia, Auaritia, Luxuria, Inuidia, Gula, Ira, & Accidia.

Hæc ſeptem peccata, per ſeptem virtutes contrarias vitantur.

SVperbia, humilitate, Auaritia, Liberalitate. Luxuria, Caſtitate. Inuidia, Charitate. Gula, Abſtinentia. Ira, Patientia. Accidia, deuotione.

Ratio deteſtandi omne peccatum in generali.

COnſidera, ô huomo quanta tua ſit dignitas, a quanto artifice creatus ſis, in quo excellenti ſtatu ab eo conſtitutus, quo immenſo pretio redemptus, & ad quantam fęlicitatem vocatus ſis. Tua gratia mirabilem hanc mundi machinam condidit Deus, te ad imaginem, & ad ſimilitudinem ſuam creauit, te ſalutaris baptiſmatis vnda abluit: te non auro, non argento, ſed pretioſiſſimo ſuo ſanguine redemit, vt te Angelorum conciuem efficiat, te ſibi filium adoptauit naturalis filij futurum cohæredem. ita ne oblitus originis tuæ? oblitus tantorum beneficiorum, propter tantillam momentaneæ, falſæ, & venenatæ voluptatis delectatiunculá, à tanta dignitate in tantám te conijcies indignitatem? vt qui prius eras dignus cœlo, & gratijs ſpiritualibus, poſt peccatum non ſis dignus pane, quo veſceris: ita ne a tam nobili, à tam amante, à tam bene de te merito parente, ad eius inimicum, immo tibi hoſtem infeſtiſſimum ingratus, & ſalutis tuæ inconſideratus deficies? ita ne turpiſſimo, crudeliſſimo, & nequiſſimo domino te vltro mancipabis, ita ne ex filio Dei, te filium, & ſeruum cóſtitues diaboli? quin etiam ipſius ſeruum, & ꝙ peſſimum eſt, tot dominorum, quot peccatorum: peccando enim Deum tuum tibi facis inimicum, & diabolum tibi conſtituis dominum. Alterius in te beneficij, alterius maleficia conſidera. Ille te qua bonitate condidit: qua miſericordia redemit, qua liberalite locupletauit: qua lenitate quotidie te ſuſtinet delinquentem, donec conuertaris ab iniquitate tua, qua lætitia recipit te ad ſe reuertentem. Contra hæc omnia, diabolus quanta inuidia iá olim inſidiatur ſaluti tuæ: in quæ te cóiecit pericula? atque adeo quid molitur quotidie, niſi vt te ipſum ſecum in æternum trahat exitium.

Conſidera, quòd poſt commiſſum peccatum mortale, tu ita es in dominio, & poteſtate diaboli, vt te ſtatim iure ſuo ſibi poſſit vendicare, & ſecum ad æterna raperet ſupplicia, niſi domini Dei noſtri te ad pœnitentiam expectantis ſumma miſericordia, & angeli cuſtodis tui ſedula cuſtodia diabolum impediret, ne ſuo iure in te ageret:

Conſidera, quòd vera animæ vita eſt Deus, inter nos ſolum ſeparat peccatum, & inter ſe, & dæmo. ponit obicem dum peccatum addit, & velut corpus ſine anima eſt mortuum, ſic ipſa ſine Deo qui eſt vita eius, planè eſt mortua in ſemetipſa. Nempe tot peccatorum peſtibus infectam vitam, viuere non eſt, ſed vitam confundere, & vſque ad mortis portas magis, magiſque appropinquare, vtpote cui melius eſſet omnino non viuere, quam ſic viuere; & melius non naſci, quàm ſic per peccatum quotidie mori, ad hoc priuat ſe omni bono, ideſt Deo, qui eſt omne bonum, ſummè bonum, & ſine quo nihil eſt bonum. Vnde ipſo ſummo bono priuata, ſummam incurrit miſeriam.

Conſidera, quòd peccatum ipſi animæ onus eſt adeo graue, vt nec cęlum,

nec etiam tandem ipſa terra illud poſſit ſuſtinere. Vnde ſua grauitate in abiſſum deſcendens, auctorem ſuum, ideſt peccatorem in barathri infernalis profundiſſima ſecum præcipitabit.

Conſidera, quòd Deus, qui peccatum non fecit, uſque adeo exhorret peccatum, vt nec in cœlo, nec in terra tam charum habeat amicum, quem ſi vllo mortali peccato inquinatum offenderit, non exhorreat, idque adeo, ut ipſum vas peccati, id eſt peccatorem à ſe in gehennam igni perpetuo obliget: tametſi ante peccatum eius amore tantũ flagrauerat, ut nemo amatorum carnalium in amorem ſponſæ ſuæ adeo poſſit exardeſcere, ut pote quem non auro, non argento, ſed pretioſiſſimo ſuo ſanguine redemerat, pro quo tot & tanta paſſus fuerat, veluti beneuola mater ſi puerulum ſuum, quem materno amore complectitur, in fornacem ardentem nunquam inde liberandum proijciat, nonne magnum quid, & matri valde exoſum fuerit neceſſe eſt, propter quod in dilectum filium id auſa ſit deſignare.

Conſidera, quòd peccatum Dei noſtri inimico, nobiſque hoſti infeſtiſſimo diabolo, adeo placet, ut à ſex millibus annorum, & eo amplius, in perpetrandis peccatis, & alliciendis ad ea hominibus indefeſsè peruigilauerit, tanquam leo rugiens, quærendo quæ hominum peccata deuoret, quibus nũquam ſatiari potuit, tametſi innumera hominum peccata deglutiuerit. Non enim à nobis exigit temporalia, ſed tantum animas noſtras, cum illo rege Sodomorum dicens: Da mihi animas, cætera tolle tibi: Cum nunc peccatum Deo noſtro ita exoſum eſſe intelligas, & eius inimico adeo gratum, ita ne à Deo tuo auerſus, inimicum eius (quid eius inquam) immo hoſtem tuum infeſtiſſimum tuo magno malo in tantũ conijcies gaudium? nec potius tibi beneuolos Angelos Dei, quibus gaudiũ eſt ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, lætificabis.

Conſidera quanta dominus noſter pertulerit, vt te, qui pro peccatis tuis in æternam damnationem haud dubiè ruebas; peccatorum omnium ſordibus expurgatum, ad cœleſtem patriam reduceret. Quod cũ ita ſit, ut eius doloribus ſis ſanatus, eius paſſione ab ęterna pęna liberatus, & eius morte de morte æterna reſuſcitatus, committendum tibi non eſt, ut per peccatum paſſionis eius fructu, ultro te priues, & in idem æternæ damnationis barathrum te vltrò conijcias, ex quo tantis ſuis doloribus te benigniſſimè exemit.

Conſidera, quòd peccatum facit hominem etiam in præſenti uita miſerrimum (de futura enim dubium eſt nemini) quia ſpoliat eum omnibus bonis, & meritis, quæ in hac vita facit, omnibus quoque virtutibus, & gratijs, quas ipſe prius dederat. Si enim aliquis feciſſet tot bona opera, quot fieri poſſunt, & haberet tot virtutes, quot haberi poſſunt, illa omnia per unum peccatum mortale perderet, ſic & pro ijs omnibus nullum vnquam eſſet habiturus præmium in cœlo, ſicut Salomon teſtatur dicens: Qui in vno offenderit, multa bona perdet. His amplius, tantiſper dum homo eſt in peccato mortali, nihil boni operis poteſt operari, quòd ſibi meritorium ſit ad vitam æternam.

Cõſidera, quòd quamdiu homo eſt

in peccato mortali, tanquam eccleſiæ membrum putridum, & mortuum, eſt exors & expers multorum bonorum, quæ fiunt & facta ſunt in vniuerſali eccleſia, quorum fiūt participes omnes boni Chriſtiani, qui à peccato mortali immunes ſunt. O quam miſerum eſt priuari tot ſuffragijs quæ fiunt in eccleſia Dei.

Si durum tibi videtur pro Chriſto vitæ tuæ tempore, à vanis abſtinere voluptatibus, conſidera quos cruciatus ille tui charitate tolerauit: quantum ſacratiſſimi ſui ſanguinis pro te effuderit, quàm acerbam, quá ignominioſam mortem pro te pertulerit, & tu horum omnium immemor, rurſum filium Dei crucifigis, dum peccata committis, quæ dominum Deum noſtrum ad tam diros adegere cruciatus, pro quibus licet nullam poſſis parem referre gratiam, tamen nullam repoſcit aliam, quam ut propter ſe ſaluti tuæ conſulas, a mortalibus peccatis abſtinens, & ad ſui amorem animum tuum conuertas.

RATIO VITANDI peccatum in generali.

Paupertas efficaciſſimum eſt remedium contra omnia vitia. Paupertas enim ſubtrahit homini ad omne peccatum illectamenta, ideſt diuitias, per quas homo acquirit facultatem perpetrandi quodcunque peccatum, & adipiſcendi deſiderium cuiuſcunque peccati, & per quas ad habenda quæcunque temporalia bona homo poteſt adiuuari. Deſpectio hominum ſcilicet, vt vituperaris, contemnaris, vilipendaris, & in nullo ſingulariter honoreris, donec elationis tumor in te penitus comprimatur, & ſic humiliatus humilitatem diſcas.

Fuga peruerſæ ſocietatis, quia (ut inquit Chriſoſtomus) quoties bonus malo coniungitur, non ex bono malus melioratur, ſed ex malo bonus contaminatur. Gregorius: Malorum dum incautè amicitijs iungimur, culpis ligamur, ab eo enim, qui ſummè rectus eſt, eo ipſo iam diſcrepat, quo peruerſorum amicitijs vita noſtra concordat. vnde præſtat malorum pati odium, quàm ipſorum habere conſortium. Elongatio a loco, hominibus, & alijs ad peccandum illectamentis, quia veluti quo ab aduerſis quis longius fuerit, eo minus ſentit aduerſa, ſic minus voluptatibus ſtimulatur, qui non eſt ubi eſt frequentia voluptatum, & minus auaritiæ moleſtias patitur, qui diuitias nō videt, itaque quantum poterimus, a lubrico recedamus, qui ne in ſicco quidē ſatis firmiter ſtamus.

Frequens, & deuota oratio, quæ mētem ad Deum eleuat, & ab ipſo impetrat curationem languorum & vitiorum, nec non ſanitatem virtutum. Iſidorus: Hoc eſt remedium eius, qui vitiorum affluat tentamentis, vt quoties quolibet tangitur vitio, toties ad orationem ſe conuertat, quia frequens oratio vitiorum expugnationem extinguit.

Tribulatio, & aduerſitas. Gregorius: Qui deſiderat plenè vincere, ſtudeat humiliter purgationis ſuæ flagella tolerare. Et ſi primo eſt moleſta ad ſuſtinendum aduerſitas, aſſiduitate tamen fit in dies tolerabilior, donec iam non curetur, vel etiam diligatur pro-

pter profectum ſanitatis, quæ inde ſentitur prouenire.

Crebra meditatio paſſionis dominicæ, retributionis bonorum in cælo, ſupplicii malorum in inferno, mortis ineuitabilis, ſui iudicii particularis in morte, iudicii generalis in ſæculi conſumatione, ubi de omni uerbo otioſo reddenda erit ratio, in omnibus enim operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.

DE PECCATO SVPERBIAE.

SVPERBIA eſt appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, quo quis contemnit Deũ, aut ſuum ſuperiorem, nolendo obedire, aut ſubeſſe eis, & eorum pręceptis. Hæc non ab re inter peccata capitalia primas ſibi partes uendicat, quia in primis mentem a Deo auocat, fuitque primum peccatum, tam in cœlo, quam in terra, eſtque peccatorum omnium radix, & initium, omniumque peccatorum periculoſiſſimum eſt, qnia à plurimis hominibus, & ſummis plerumque ſumitur. Exoritur enim ſæpius ex opere iuſtitiæ, & virtutis, ſumitque ex bonis operibus occaſionem. Auguſtinus: Cætera uitia in malefactis ualent, ſola ſuperbia etiam in rectè factis eſt cauenda. Idem Vitia quippe cætera in peccatis, ſuperbia etiam verò in rectè factis timenda eſt, ne quæ laudabiliter fiunt, ipſius laudis cupiditate amittantur. Idem; Quæcunque iniquitas in malis operibus exercetur, ut fiant: ſuperbia uero etiam bonis operibus inſidiatur, ne fiant. ea ſæpius cauſa eſt uanæ, ſeu inanis gloriæ.

Però deue il diſcreto Cõfeſſore, interrogare il penitente con ogni diligenza ſopra queſto peccato con dirli coſi.

Hauete fatto alcun peccato, non ſtimando i comandamenti di Dio?

Hauete creduto, & penſato, che i beni, che hauete, cioè robbe, ſcienza, fortezza, & ſanita, hauerle per induſtria, & ingegno voſtro?

Hauete creduto per certo, che i beni, i & doni ſopradetti non hauete da Dio, ma per voſtri meriti.

Tutti i ſopraditti modi ſono peccati mortali; & ſaria gran preſuntione, & infedeltà. Alex. de Ales. in 2. tractatu de ſuperbia, quæſt. 153. Angelica. vide ſuperbia.

AMBITIO PRIMA filia ſuperbiæ.

HAuete deſiderato dignità, ò richezza, ò ſcienza, ò fortezza per poter far vendetta, o altri mali? Mortale. Alex. de Ales. in 2. tractatu. de auaritia, quęſt. 158. Ang. vide Ambitio.

Hauete deſiderato le predette digni tà ꝑ potere peccare in luſſuria? Mortale. 61. diſt. c. Miramur. Ma ſe foſſe Sacerdote, & lo deſidera per poter far bene, non pecca, pur che ſia idoneo. Angel. Vide Ambitio, & Clericus. 3. §. 2.

PRAESVMPTIO SECVNDA filia Superbiæ.

HAuete operato, ò fatto alcun peccato, dicẽdo nõ per queſto perdo la gratia d'Iddio? Mortale, & e peccato in Spirito ſãto. Richardus in 3. diſtin. 24. Angelica, vide præſumptio 2. per totum.

Hauete fatto alcun peccato mortale, dicendo, Me ne confeſſero? E peccato in Spirito ſanto. Ang.& Richardus, vt ſupra.

Hauete creduto certo, che per li voſtri meriti, & non per la miſericordia di Iddio meritate uita eterna? Mortale, & gran preſuntione. Vnde Paulus ad Titum, c.3. Non ex operibus iuſtitiæ, quę fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit.

Hauete fatto alcuna arte ò vero operatione, non appartenente a voi per non la ſaper fare? Come ſono, Medici Confeſſori: & i quali non ſanno medicare, ne confeſſare, et c. Mortale. Richardus, & Ang. vt ſupra.

Hauete dato opera di ſaper fornicare, ò far arte di negromantia? Mortale. 26. quæ illud. c. Ang. vide curioſitas. §. primo.

Hauete dato opera di ſapere, & intendere i peccati d'altri, per poterli ingiuriare? Mortale. Thomas, ſecunda ſecundæ. q. 167. & in c. vnio. 37. diſt. Ange. vt ſupra.

Hauete dato opera di ſaper ſecreti per potere hauer donne? Mortale. Alexan. de Ales. in 2. tractatu de ſalutation.

Hauete laſciato le Meſſe, per andare a ueder ballare, & far maſchere? Mortale. De conſecrat. diſt. prima. cap. Qui die.

Hauete recitati uerſi de' Poeti, con laſciuia & vanità? Mortale. 38. diſtinct. c. Sacerdos, & c. Sed.

Hauete eſpoſte, & dichiarate le parole della ſacra ſcrittura in vanità, & per inamoramento? Mortale. 24. q. 3. c. pen. Ang. vide curioſitas. 1. §. 1. & per totum.

INGRATITVDO, QVARTA filia ſuperbiæ.

HAuete diſprezzati i beneficii di Dio, penſando che non ſete obligato di ringratiare eſſo Iddio? Mortale. Angelica uide, ingratitudo. § 4.

Hauete diſprezzato i beneficij d'altri, ò di voſtro padre, ò madre con dire: ne ſiamo diſgratiati? Thomas. vbi ſupra.

IVDICIVM TEMERARIVM. Quinta filia ſuperbiæ.

HAuete penſato male, quando hauete viſto alcuna perſona parlare in ſecreto, ò per ridere, o per ſpaſſeggiare, ò riguardare, ò per altri modi, & geſti? Quando lo diceſſe ad altre perſone & di quelli tali ne foſſe denigrata la loro fama, e mortale, & ſaria tenuto alla reſtitutione della fama. Alex. de Ales. in 2. tractatu de contumelijs. Ang. vide, Detractio.

ADVLATIO SEXTA filia ſuperbiæ.

HAuete adulati alcuni, & fauoriti di alcun peccato, ò di fornicatione, ò di rubbare, o di altri peccati? quando l'adulatione, è ſtata di peccato mortale ha peccato mortalmente. ma ſe fu di peccato veniale, ha peccato uenialmente. Alex. de Ales. in 2. tractatu. de adulatione. & in c. Sunt plurimi. 6. q. prima. Angel. uide adulatio.

IRRISIO SEPTIMA filia ſuperbiæ.

HAuete irriſo, & diſprezzato Dio & i ſanti? Mortale. Pſ. Qui habitat in cęlis irridebit eos, & dominus ſubſannabit eos.

Hauete diſprezzate, & deriſe le Meſſe, le Prediche, & i Sacramenti della

della ſanta madre Chieſa? Mortale. Alex. de Ales.in 2. tractatu de deriſione.& 11. q.6.c.ſent. Angel. vide Deriſio.

Hauete riſo di alcuna offenſione di Dio,cioè di beſtema,ò d'atti luſſurioſi ò di parole ſenſuali? Mortale. Luc.c.6. Væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis.

Huete deriſi & diſprezzati i religioſi, ò altre perſone ſacre? Mortale Lucas.c.10. Qui vos ſpernit, me ſpernit. Angel.vt ſupra.

Hauete diſprezzati i poueri per fargli vergognare, ò altre perſone,con geſti di bocca & riſo, ò altri modi Mortale. Odi Chriſto benedetto. Lucæ.6. c. alli poueri, & a li religioſi virtuoſi, Beati qui nunc fletis,quia ridebitis:beati qui nunc eſuritis, quia ſaturabimini.

TENTARE DEVM Octaua filia ſuperbiæ.

HAuete fatto alcuna operatione cō pericolo di morte,dicendo: Vedrò mo ſe Dio mi può aiutare? Mortale. Thoma. ſecunda ſecundæ. q. 95. Ang.vide tentare per totum.

PERTINACIA NONA filia ſuperbiæ.

HAuete diſputato contra la fede, & contra le parole della ſacra ſcrittura, non volendo condeſcendere alla verità?Mortale,& quādo foſſe pertinace ſaria heretico.8.diſt.c.Qui contempta.Angel.vide pertinax.

Hauete per odio contradetto alle parole d'altri, liquali diceuano la verità, quando gli foſſe intereſſe della parte, oltra il peccato mortale ſaria tenuto de gli intereſſi: perche non deue negare la verità.De regulis in c. Qui ſcandalizauerit.

VANAGLORIA.

VI ſete gloriato di alcun peccato di fornicatione, ò di latrocinij, o d'altri peccati? Mortale: Alex. de Ales. in 2. tractatu. de vanagloria. q. 154.& Dauid Pſal. 51. Quid gloriaris in malitia.Ang.vide gloria.

Vi ſete preſo vanagloria, quando ſete ſtato lodato deli peccati? mortale.Henricus de Gandauo,in quolibeto primo q.34.

Vi ſete pigliato vanagloria quando ſete ſtato lodato di ſanità, ò di ſcienza,ò di fortezza? quando non ne attribuiſce laude & gloria a Dio,donde procede ogni bene,ſaria mortale, aliàs veniale. Alex.de Ales.vt ſupra.

Hauete fatto elemoſine, ò digiuni ò confeſſione, ò communione; per faſto, o vanagloria? ſemper ne perde il merito.come dice Chriſto benedetto, Matth.c.5.Noli tuba canere,& neſciat ſiniſtra tua;quid faciat dextera tua.

Vi ſete vanagloriato del bene, che hauete fatto? Aſcolta Gieſù Chriſto: Matth. 6. c. Amen dico tibi recepiſti mercedem tuam.

DE HIPOCRISIA.

HAuete ſimulato eſſer ſanto per potere conſeguire alcuna dignita,ò altra coſa?Mortale.ſanct. Bonauētura.in 4.diſt.38.Et di queſti tali parla, Chriſto Matth. 23. Væ vobis hipocritæ & Iob.c.13. Non veniet omnis hipocrita in conſpectu Dei.

Hauete ſimulato cō hipocriſia,amre alcuno per potere ingannare,mortale.Alex.de Ales.in 2.tractatu.de hipocriſia.q.181.Ang.vide Simulatio §. 4.

Hauete ſimulato con hipocriſia di eſſer ſanto per porre diſcordia, & hereſie.mortale.Alex.de Ales.vbi ſupra.

Hauete ſimulato le parole con duplicità & hipocriſia, per euitare alcun male, & conſeguire alcun bene? Non peccat, ſed potius meretur, vt proximi edificentur. Gregorius in moralibus. c. 31. Ang. vide Simulatio. §. 1.

ORNATVS, CIRCVNſtantia Vanægloriæ.

HAuete veſtimenti non appartenenti alla voſtra conditione, ma per vanagloria, & ſuperbia? Mortale. Thomas, ſecunda ſecundæ q. 169. & in c. non ſatis. 80. diſt. Ang. vide Ornatus. §. 5.

Hauete hauuto veſtimenti aſſai, & di gran valore per vanagloria, & per ſuperbia? quelli che fanno le vſure & i latrocinij, ò ſignori, li quali vſurpano gli vaſalli per poter fare le pompe, ſono in ſtato di damnatione, tanto eſſi, quanto quelli, che gli aſſoluono. Di queſti tali parla Iſaia. c. 9. Veſtimentum tuum admixtum ſanguine, cibus erit ignis. Ange. vbi ſupra.

Vi ſete ornata di varij veſtimenti per tirare alcuno à libidine, & amore? mortale. Dauid. Pſal. 30. Odiſti domine obſeruantes vanitates ſuperuacuè Ange. vt ſupra.

Hauete vſato liſci, ò colori, ò miſture per acconciarui il viſo? Se è ſtato per libidine, & per tirare gli huomini all'amore, & per laſciuia, oltra il peccato mortale, non ſi deue aſſoluere, & tanto lei, quanto chi l'aſſolueſſe ſaranno legati dal diauolo. Auguſt. in cap. Fucare. de conſecratione. diſt. 5. vbi dicit, non ad placendum hominibus, ſed ſeruiendum dæmonibus adhibetur: Ma quando lo faceſſe per leuare qualche bruttura, che haueſſe, ò vero per poterſi maritare, ò per fare che il ſuo marito non pratticaſſe con altre donne, ò che egli non le voleſſe bene, tunc licitum eſt. Alex. de Ales in quarta parte ſummæ. Angeli. vide Ornatus. §. 4.

RATIO DETESTANDI ſuperbiam.

COnſidera, ò homo qualis fuiſti in tua natiuitate, qualis es præſenti tẽpore, & qualis futurus es in morte. Fuiſti ſperma fœtidum, nunc ſaccus ſtercorum, eris eſca vermium. Si diligẽter conſideres, quid per os, & nares, cæteroſque corporis meatus egreditur, tuo ipſius corpore vilius ſterquilinium non vidiſti? Bernardus: Conſidera ò homo vnde venis, & erubeſce. Vbi es, & ingemiſce. Quo vadis, & contremiſce. Quid igitur ſuperbis, terra, & cinis? Cum ſuperbientibus Angelis Deus non pepercerit, putas ne impune ſuperbire putredo, & vermis; nihil illi fecerunt, nihil operati ſunt, tantum cogitauerunt ſuperbiam, & in momento in ictu oculi irreparabiliter ceciderunt, & è cœlo præcipitati ſunt. Initium omnis peccati ſuperbia, quæ tam velociter ipſum quoque ſideribus clarius micantem, æterna caligine obtenebrauit. Luciferum: quæ non modo Angelum ſed Angelorum primum in Diabolum commutauit. Si ſic actum eſt cum Angelis, quid de te erit terra, & cinis; Illi in cœlo ſuperbieruut, tu vero in ſterquilinio. Quis non tolerabiliorem in diuite ſuperbiam, quàm in paupere ducat? Si tam durè in beatos illos Angelos animaduerſum eſt, quoniam elatum fuerat cor eorum, quàm

grauia de te exigentur ſupplicia,& miſero, & ſuperbo. Certus eſto, cum qui ſuperbis non pepercit Angelis, ſuperbis quoque hominibus non parciturum. Non eſt contrarius ſibiipſi, non eſt perſonarum acceptator, ſimilia ſunt iudicia eius, ſola ei placet ſiue in Angelo, ſiue in homine, humilitas.

Conſidera ſingularem domini Dei tui Ieſu Chriſti humilitatem, qui pro te exinaniuit ſemetipſum, factus obediens patri, vſque ad mortem, eamque ignominioſiſſimam, nempe crucis. Auguſtinus: Remedium elationis eſt contuitus dominicæ crucis. Et quantumcunque te humiliaueris (inquit Bernardus) Chriſto humilior nõ eris, qui non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, voluitque in terra eſſe nouiſſimus virorum, qui in cœlis eſt gloria Beatorum, & dominus Angelorum. De quo Lucas: Et erat (inquit) ſubditus illis: quibus nimirum? Deus hominibus, magiſter diſcipulis: Dei patris ſapientia, fabro, & fœminæ. Deus (inquam) Deo patri coaltiſſimus, cui Angeli ſubditi ſunt, cui Principatus & Poteſtates obediunt. Subditus erat Mariæ, nec tantũ Mariæ, ſed etiam Ioſeph propter Mariam. O humilitas abſque exemplo. Diſce igitur o homo obedire, diſce terra ſubdi, diſce puluis obtemperare, diſce humilitatem, o chriſtiane à Chriſto domino, & Deo tuo, qui mitis eſt, & humilis corde, qui pro te vſque ad terram, immo vſque ad infernum deſcendit. Erubeſce ſuperbire viliſſima creatura, cuius glorioſiſſimus creator adeo humilis fuit. Deus è cœlo vſque ad terras deſcendit ſe humilians, tu è ſterquilinio ſupra Deum tuum aſcendens ſuperbis: Deus humilis eſt, ſuperbus ne eris, o uilis homuncio? Caput humile, membrum ne erit ſuperbum? Deus ſe humiliat, & tu te exaltas? Deus ſe hominibus ſubdit, & tu dominari geſtiẽs hominibus, tuo te præponis Auctori? Quoties.n. hominibus præeſſe deſideras, toties Deũ tuũ præire contendis. Si hominis (o homo) imitari dedignaris exemplum, certe non erit tibi indignum ſequi Deum creatorem tuum, qui non ſolum ea ratione in carne apparuit, vt nos per paſſionem ſuam redimeret, verum etiã, vt nos per conuerſionem doceret, exemplum ſequentibus ſe præbens. Rex fieri noluit, ob lætam culminis gloriam, fugit, præcepitque diſcipulis ſuis, vt nemini dicerent, quod ipſe eſſet Chriſtus Ieſus filius Dei viui, & tãdem pœnã probroſæ mortis appetiuit, vt membra eius diſcerent fauores mundi fugere. Terrores minime timuit, pro veritate aduerſa dilexit, & proſpera formidando declinauit. Quid enim in cauſa fuit, aut quę neceſſitas, vt exinaniret ſe, humiliaret ſe, abbreuiaret ſe Dominus maieſtatis, niſi vt nos Chriſtiani ſimiliter faceremus? Omnis .n. Chriſti actio noſtra fuit inſtructio. Auguſtinus: Chriſtianus nominis Chriſti ſimilitudinem habere debet: ideo Chriſtianus nemo recte dicitur, qui Chriſti mores non imitatur. Chriſtiani nomen ille fruſtra ſortitur, qui Chriſtum nomine tantum imitatur. Quid enim prodeſt vocari, quod non es? nomen tibi vſurpare alienum? Sed ſi Chriſtianus eſſe cupis, quæ ſunt Chriſti gere, & merito tibi Chriſtiani nomen aſſumes, & fortaſſe non eſſe, ſed vocari deſideras? hoc ſatis miſerum, & fędum eſt, te haberi velle, quod non es.

Con-

Conſidera, quod Maria, & omnes ſancti, & ſanctæ potiſſimum Deo placuerunt humilitate: ſunt è terra in cœlum exaltati, quia ſeipſos humiliauerunt, ſicut viciſſim dæmones, qui ſe exaltare voluerunt, è cœlo in infernum vſque, & terræ viſcera deturbati ſunt, Auguſtinus. Humilitas, homines ſanctis Angelis ſimiles, ſuperbia verò, ex Angelis Dęmones facit. Bernar. Superbia de ſuperis, à cæleſtibus ad ima præcipiat. Humilitas ab imis ad alta eleuat. Angelus à Cœlo ad Tartara corruit, homo è mundo ad Cœlum aſcendit. Auguſt. Diabolus hominem ſuperbientem perduxit ad mortem, Chriſtus humilis hominem obedientem reduxit ad vitam; quia ſicut ille elatus deiecit conſentientem, ſic iſte humiliatus erexit credentem.

Conſidera nihil tibi eſſe, quod à Deo non acceperis, ſi autem accepiſti, quare gloriaris, præſertim deifluxis, & caducis, quæ facile perdi poſſunt? pro quibus tanto maiores gratiæ Deo agēdæ ſunt, quanto excellentiora dona ab eo acceperis, ſin ſecus, multo amplius damnaberis.

Conſidera, quòd de temporalibus bonis, fluxis, & caducis, non eſt tibi occaſio ſuperbiendi, vtpote, quæ a Deo tibi data ſunt, vt ad meliorem vitam te prouocent, & dum à Deo multorū bonorum promiſſore aliquid præſens accipis, ad æterna, & inuiſibilia ſperanda prouoceris, aut quæ tibi data ſunt in cumulum damnationis æternæ vt tumulus cum ſis, & inuita tua bona recipias, dum per ea ad Deum non conuerteris, ob eadem amplius damnēris.

Conſidera, quòd forſitan tu damnaberis, ille autem quem deſpicis, & cuius reſpectu ſuperbis, ſaluabitur, & quòd forſitan habet aliquam virtutem occultam, qua tu cares, cuius cauſa eſt te dignior, & Deo carior: parumper expecta, & veniet mors, quę illum tibi efficiet parem, & illi te æquabit, omnes enim pares naſcuntur, natalium quidem conditione, omnes autē pares moriuntur, mortis quidem neceſſitate, præter quam, quòd poſt mortē, de pluribus rationem reddent, qui in præſenti vita maiores fuerint, & plura bona temporalia receperint. Chriſoſtomus: Intuere, nunc ſepulchra ſuperborum, & vide ſi eſt aliquod in eis iactantiæ ſuæ veſtigium, ſi aliqua diuitiarum, vel luxuriæ ſigna cognoueris, require nunc vbi veſtes, & ornamenta peregrina, vbi ſpectaculorum voluptas, vbi aſſeclarum turbæ, conuiuiorum ceſſat opulentia: riſus, iocus, & immoderata atque effrenata lætitia quò abijt? quo receſſit? vbi illa nunc? & vbi ipſi? quis finis vtrorumque? Intuere diligentius, & accede proprius ad ſingulorum ſepulchra, vide cineres ſolos, & fætidas carnes vermiumque reliquias, & recordare hunc eſſe corporum finem, etiam ſi in delicijs, & lætitia, etiam ſi ſine labore, & continentia tranſegerint vitam, atque vtinam res omnis, omniſq; cauſa noſtra vſque ad cineres veniat, & vermes, parua viderentur hæc damna, & quæ facile excuſare poſſit naturæ conditio. Nunc autem conuerte oculos tuos ab his cineribus, & ſepulchris, & reuoca cogitationem tuam ad illud diuini iudicij tribunal horrendum, vbi fletus, & ſtridor dentium, vbi tenebræ exteriores, vbi vermis ille conſcientiæ, qui nunquam moritur, & ignis, qui nunquam extin-

extinguitur. Auguſt. De diuitijs, honoribus, & maiorũ nobilitate te iactas, & exultas de patria, & pulchritudine corporis, & honoribus qui tibi ab hominibus deferuntur, reſpice teipſum, quòd mortalis es, quòd terra es & in terram ibis, circunſpice qui ante te ſimilibus ſplendoribus fulſerint, vbi ſunt, qui ambibãt ciuium potentatus? vbi inſuperabiles Imperatores? ubi qui conuentus diſponebant, & feſta? ubi equorum ſplendidi inuentores, ubi exercituum duces? vbi Satrapæ? nunc omnia puluis, nunc omnia fauillæ, nũc in paucis verſibus eorum vitæ memoria eſt. Reſpice ſepulchra, & vide, quis ſeruus, quis dominus, quis pauper, quis diues? Diſcerne, ſi potes vinctum à rege: fortem à debili, pulchrum a deformi: memor ſis, ne extollaris aliquando, memor autem eris, ſi te ipſum reſpexeris.

Conſidera nunc, quàm friuola, quã vana, quàm futilis ſit gloria mundana, quia leuiter volat, leuiter penetrat, leuiter præterit, nec tamen leue infligit vulnus, ſed cito interficit, & ex temporali gloria in æternam commutatur confuſionem.

Quiſquis es, qui honorum cupiditate tantopere ardes, conſidera primum a quibus hi honores tibi deferuntur, nempe ab ijs, qui te metuunt, & viciſſim ipſo nomine tibi ſunt metuendi, & ab illis eſt tibi cauendum, aut ſpe alicuius vtilitatis, quam ex te conſequi ſperant, & ſic te derident, non enim honores illos tibi ex animo deferunt, & ſic es miſerandus potius, quàm mirandus. Secundo conſidera, ob quæ hi tibi deferuntur honores, nempe aut ob merita: vt ſunt forma, vires, opes, genus, & ſimilia, quæ quia à natura ſunt, idcirco de ijs neque laudamur, neque vituperamur. aut ob turpia, à turpibus laudaris, quod ingens eſt probrum, & non honor. Tertio conſidera cui honores iſti deferuntur, nẽpe tibi, aut indigno, aut digno, ſi indignus es iſtis honoribus, & falſo opinantur homines te ijs dotibus ornatum, quibus honos debeatur, eo ipſo nomine non eſt tibi materia ſuperbiendi, quin potius humiliter de te ſentiendi. Si dignus es, qui lauderis, honores tuos in Deum refer, cui debes, & illa, ob quæ honos tibi tribuitur, iam non conuenit tibi arrogare, honorem, quia non conuenit tibi arrogare virtutem, quæ de ſurſum eſt deſcendens à patre luminum: quicquid hic fauoris captas, quod ad Deum non retuleris, ipſi furaris. quid autem nequius ſeruo vſurpante ſibi gloriam domini ſui? vnde putride puluis, & uermis inutilis gloria tibi.

Conſidera quàm tibi ſtultum ſit, pretium tui de homuncionum opinione metiri, quibus in manu eſt ſimul atque ipſis placuerit, hoc ipſum honoris, quod largiuntur rurſus auferre, ac te modò honeſtatum dehoneſtare, ſi in eorum labijs gloriam tuam poſueris, modò magnus eris, modò paruus, modò nullus, ſecundum quod adulantium linguis placuerit, uel vituperare te, uel laudare. ſtultum tibi eſt theſaurum tuum ibi recondere, unde reſumere non ualeas cum uolueris, ſed ab ijs mendicare incipias, quibus illum ſeruandum credideris. Itaque gloriam tuam pretioſiſſimum animæ tuæ Theſaurum ipſi Deo potius ſeruandam repone, qui potens eſt depoſitum in tempus ſuum ſeruare, qui cautus eſt

in

in cuſtodiendo, & fidelis in reſtituendo. Si humanam contempſeris, ſecura erit tibi gloria.

Conſidera mundanos honores cum peſſimis & ſceleratiſſimis hominibus eſſe communes: immo nullis ferè contingere copioſius, quàm indigniſſimis. itaque eum ſolum honorem eſſe reputa, qui à vera virtute proficiſcitur, quẽ etiam interdum fugere oportet, ſicuti uerbo, & exemplo, nos docuit Chriſtus, vnicum autem honorem, & homini Chriſtiano expetendum eſſe, non ab hominibus, ſed à Deo collaudari: non enim quem homo commendat, is probatus eſt, ſed quem Deus commendat.

Quiſquis es, qui præeſſe affectas, primos quæris accubitus, & eccleſiaſticorum graduum celſitudines ambis, ipſis etiam angelicis humeris formidandas: conſidera quàm ſint tranſitoria, quæ appetis, quam æterna, quę perdis. Quid enim prodeſt paucis diebus regnare ſuper terram, & regno cœlorum æterno priuari? quomodo alijs præeſſe poteris, qui tibi ſubeſſe non didiceris? alijs dominari, qui tibi dominari neſcias, quòd ſi per te ſteterit, quo minus vnus quiſpiam ex ijs, qui curæ tuæ commiſſi ſunt, ſaluetur, quomodo ſaluari poteris? quomodo de alijs reddes rationem, qui de te vix poſſis eam reddere? quam innumeris peccatis? ad quæ etiam accedunt ſubditorum tuorum peccata, quæ in tuum redundant caput? Vnde duriſſimum fiet iudicium ijs, qui præſunt. potentes, enim potenter tormenta patientur, de quorum manibus ſubditorum peccata requiret Deus.

Conſidera, quòd qui contendunt ſupergredi proximos, multas inueniũt difficultates, multos habent æmulos: multos inſidiatores, multos contradictores, nihil autem facilius eſt uolenti, quàm humiliare ſeipſum. Vnde Rex quidam traditam ſibi coronam regiam, priuſquam ſuo capiti imponeret, diu in manibus retentam conſiderauit, ac dixit: O nobilem magis, quàm fœlicem coronam, quàm ſi quis peritus cognoſcat, quàm multis ſolicitudinibus, & periculis, & miſerijs ſit referta, ne humi quidem iacentem tollere vellet.

Conſidera, o ſuperbe, quòd nulli cuiquam places. non Deo, quem habes aduerſarium, qui ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam. O quale malum eſt, ꝙ aduerſarium habet Deum, Nõ places humilibus, quia humilitatis amatores tuam exhorrent ſuperbiam. Non alijs places ſuperbis tui ſimilibus, qui eo ipſo nomine, quo tete exaltas, & extollis, tibi inuident, hoc metuentes, ne ipſis videri poſſis vlla in re beatior. Non etiam tibi ipſi tandem placebis, nec in hoc ſęculo, cum ad te reuerſus vilitatem tuam agnoueris, & cũ in teipſo nihil penitus inueneris vnde poſſis aliquo modo gloriari. nec in futuro ſęculo: cum ob ſuperbiam tuam in æternum ardebis. Bernardus: O homo (inquit Deus) ſi te videris, tibi diſpliceres, & mihi placeres; ſed quia te non vides, tibi places, & mihi diſplices. Veniet dies, quando nec tibi, nec mihi placebis: mihi, quia peccaſti: tibi, quia in æternum ardebis. Soli diabolo tua placet ſuperbia, qui ſuperbus eſt valde, qui ex ſpecioſiſſimo Angelo præ ſuperbia in teterrimum Dæmonẽ eſt commutatus, teque ſimili modo

do ſibi ſimilem tentat efficere. Conſidera peccata tua; quorum cauſa quodcunque ſupplicii genus commeruiſti, nec dignus es pane, quo veſceris. At dixeris: De peccatis meis confeſſus ſum;uerum quidem dicis, ſed qui ſcis, an verè contritus fueris, an odio, an amore dignus ſis? Qui ſcis, ſi conuertatur, & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem.

Conſidera, quod certo, & euidenter neſcis, an toto vitæ tuæ tempore opus meritorium feceris, quia ſæpe vitia uirtutis ſpeciem præ ſe ferunt, quia ſæpe inanis gloria totu mopus alioquin bonum,& meritorium vitiat,quia ſæpe iuſtitia noſtra ad examen diuinæ iuſtitiæ deducta,iniuſtitia eſt, & plerumq; ſordet in conſpectu veri iudicis, quod in oculis fulget operantis. alia enim ſunt iudicia hominum, alia iudicia Dei,cui gratior eſt peccator humilis,quàm iuſtus ſuperbus.

Conſidera,quod forſitan plura mala feciſti,quam bona:& ſi qua bona feciſti tantæ indeuotioni permixta fuerunt,ut de ijs planè non poſſis gloriari.Nam vix ſine aliquo peccato eſt, qđ laudabiliter geſſimus,ſi remota pietate iudicemur.Gregoris: Væ laudabili vitæ hominum,ſi remota pietate iudicetur, quia unde ante oculos iudicis ſe placere ſuſpicatur,obruitur: mala enim noſtra pura ſunt mala?ex pluribus circunſtantiis grauia,& grauibus ſuppliciis digna. Bona autem noſtra nō ſunt pura bona, ſed multis impuritatibus ſunt admixta.

Conſidera, ꝙ Deus eſt, qui in te, uel tecum operatur,ut bona opera operaris:qui dat tibi,& velle,& perficere,ſine quo ne cogitare quidem potes aliquid boni,ſine quo nec ſurgere ad bonum,nec ſtare in bono potes, cuius virtute neceſſe eſt tenearis, qui eius manu erectus es,ſecundum cujus gratiam tibi datam, aut ultrò oblatam negligenter,nec ſatis fideliter operatus es. Vnde non tibi,ſed Deo, eorum operū gloriam adſcribere debes: ne cum hic temporalem gloriam pro mercede receperis,in futuro ęternam gloriam alioquin ratione illorum operum habendam cum operibus tuis perdas. Nemo enim poteſt, & temporalem gloriam præſentis ſęculi,& æternam uenturi ſęculi habere,& in terra ſimul, & in cœlo glorioſus eſſe. Quid enim æternæ mercedis habere ſperas in cœlo, qui temporalem mercedem uolueris recipere in mundo? Mundanam gloriam tibi ab hominibus impendi maluiſti,& cœleſtem gloriam, æternamque tibi à Deo impendendam, perdidiſti. Gregorius:Cum pro recto opere laus tranſitoria quæritur, æterna retributione digna, uili pretio venundatur Deo, quo uidelicet pretio percepto ueritas dicit: Amen dico uobis: receperunt mercedem ſuam. His amplius, plerumque putas opus eſſe bonum,quod malum eſt, uel maius eſſe, quam ſit,uel meritorum eſſe quod non eſt,uel maioris eſſe meriti apud Deū, quam ſit? Hoſtis enim noſtri malitia tanta etiā arte ſe palliat, ut plerumque ante deceptæ mentis oculos culpas virtutes fingat,& inde quiſque quaſi expectet præmia, vnde æterna dignus eſt inuenire tormenta: plerumq; enim quod hominibus ſanctū eſt, abomina tio eſt apud Deum.Igitur ſi diligenter conſideraris, de omnibus tuis potius debes formidare, quam gloriari, iuxta

illud Iob: Verebar omnia opera mea, ſciens, quod non parceres delinquenti.

ORDO VITANDI Superbiam.

QVoniam ab ignorantia tui naſcitur in te ſuperbia, cum meliorem, aut beatiorem, quàm ſis: decepta, & deceptrix tui cogitatio te eſſe mentitur, & in tuis oculis maior es, quàm apud Deum, & in veritate. Idcirco naſcenti ſuperbiæ veracius, aut commodius occurrere non potes, quàm ſi in veritate te ipſum noueris, quàm ſi te ipſum inueneris. tantum te ad lumen veritatis diſcutias te ipſum ſine diſſimulatione inſpicias; & ſine palpatione te iudices, ne tibi ipſi de te mentiaris, ne in ſpiritu tuo ſit dolus. Nam quomodo non vere humiliaueris te in hac vera tui cognitione, cum te perceperis oneratum peccatis, mole huius mortalis corporis aggrauatum, terrenis intricatum curis carnalium deſideriorum, fece infectum, implicitum mille erroribus, expoſitum mille periculis, mille timoribus trepidũ, mille difficultatibus anxium, mille ſuſpicionibus erumnoſum, procliuem ad malum, difficilem ad bonum? Grande eſt malum horrendumque periculum, ſi vel modicè plus æquo te extollas, ſi uel vni etiam in tua cogitatione te pręferas, quem forte parem tibi veritas iudicat, aut etiam ſuperiorem.

Quòd ſi videris aliquem aperte peccare, uel aliquem grauia perpetrare, nõ tamen debes te eo meliorem exiſtimare, quia neſcis, quàm diu poſſis in bono ſtare. omnes homines ſumus, neminem te ipſo fragiliorem exiſtimabis.

Aliorum virtutes magis conſidera, quàm vitia, quia in eo plenitudo conſtat humilitatis. nam quamuis in aliquo maior tibi ſit à Deo data gratia, quàm proximo tuo, tamen ſi recte perpendas, in multis te iudicare poteris inferiorem. Quid enim ſupra proximũ tuum ſuperbis, ſi laborare, aut ieiunare plus potes, quàm ipſe, cum ſuper te patientia humilitate præcedat, charitate ſuperemineat? Eris itaque magis ſolicitus, vt ſcias, quid deſit tibi, & quid alteri inſit, quàm quid tibi inſit, & quid alteri deſit, & hæc cogitatio te in humilitate cuſtodiet, & perficiendi deſiderio te accendet. Quòd ſi tecum reputaueris, quid tibi habere videaris, quo alter quiſpiam careat; te in ſuperbiam eriges, dum alteri te prępones, hinc perficere negliges, dum te magnum, & excellentem putaueris: hinc deficere incipies, dum alterius comparatione etiã minus egiſſe tibi ipſi videberis; ſicque tepiditatem incides, & remiſſius ſolito agere incipies.

Quòd ſi ſapienti iudicio, nec temerario te donum quodpiam præ cæteris habere agnoueris, tunc dumtaxat de eo cogitabis, cum ea cauſa Domino Deo tuo uoles gratias agere, & eidem te agnoſcere debitorem, vt dum gratia conſolationis, in Deum, ut ab eo maiora ſperes, alia ex cauſa imminentem triſtitiam eius doni conſideratione voles propellere. Cum aliquod bonum opus operatus fueris, crede de alijs meliora, vt humilieris, & humilitatem ſeruare poſſis.

Si aliquo bono opere ſenſeris mentem tuam intus arcana quadam voluptate ſupra modum extolli, tunc temporis valde tibi eſt cauendum, ne philautia (ideſt tui ipſius amor, & complacentia) opus bonum ad Dei gloriam

factum

factum quoquomodo contaminet, ne ve inanis gloria omnium bonorum cõſiliorum peſtis illud corrumpat. Sed nihil tuis meritis arrogans totum illud gratuite Dei beneficientiæ feres acceptum, teque ipſum protinus verbis Pauli reprimes: Quid habes, quod non accepiſti? & ſi accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? quòd ſi de eo bono opere gloriari vis, gloriare in domino, id eſt omne illud opus bonũ Deo ferens acceptum, illius operis cauſa ſoli Deo placere deſiderabis, qui ſolus conſcientiæ arbiter eſt. & cui placere ſola vera, & ſumma gloria eſt; quicquid in te magnum, quicquid pulchrum, quicquid erit præclarum, id nõ tuum eſſe bonum ducas. Contra: quicquid humile, quicquid ſordidum, quicquid prauum in te fuerit, id totum ad te tantum referes. Opera bona, quæ raro & a paucis fiunt, quàm optime poteris occultes, ſic, vt neſciat ſiniſtra quid faciat dextera tua: facile enim eſt eorum appetere inanem gloriam, quæ palam fiunt.

Dum animum tuum in ſuperbiam erigi ſenties, mox tua ipſius mala vertes in remedium, quaſi venenum veneno pellens. Si ingens aliquod corporis, aut animæ tuæ vitium, & quod animum tuum vehementer remordeat, ob mentis oculos propoſueris, & pauonis exemplo, ea tui parte contempleris te ipſum, qua es deformiſſimus.

Ne te ipſum æſtimaueris ex aliorũ laudatione, ſed de tua ipſius conſcientia, ſi te laudari audies, te ipſum interroga, an talis ſis, qualem alij prædicant, quòd ſi animus tibi reſpondeat, te longe alium eſſe, quàm ipſi te faciũt; magis crede tibi ipſi, cui notio res, quã alijs: quod ſi te talem agnoueris eſſe, nihilominus quantum in te eſt ſcuto veritatis cures à te repellere iaculum fauoris, dans gloriam Deo, & dicens: Gratia Dei ſum id, quod ſum. Probet ipſe opus tuum, & ſic habebis gloriam in te metipſo, non in altero.

Contra cæcam ſuperbiã, de te humiliter ſentiens, contra vanã gloriã, aliter alijs ſentientibus non conſenties. Iuſtius, tutiuſque eſt, vt nouiſſimum locum eligas, de quo poſtmodum cum honore ſuperius educaris, quàm vt primos quæras accubitus, vnde cedere mox oporteat cum rubore. quanto maior es, tanto te geras ſubmiſſius: non enim magnum eſt in abiectione humilem eſſe, magna prorſus, & rara virtus humilitas honorata. Itaque ſi egregius es, eſto tamen de grege, ſi omnibus præſis, non dedigneris ſubeſſe. Subditos tuos, homines memineris, non pecudes, quòd tibi ſubditi ſunt meritis tuis non accidit: quòd autem homines ſunt, in hoc tibi natura pares ſunt. Humilitas in honore ipſius honoris honor eſt, & dignitatis dignitas. Omnis dignitas ipſo dignitatis nomine indigna eſt, ſi humilia dedignatur. Si virtutem expetis humilitatis, viam non refugies humiliationis, ſi non poteris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi. Quamuis enim multi ſint humiliati, qui humiles non ſunt, tamen humiliatio via eſt ad humilitatem, ſicut patientia ad pacem, lectio ad ſcientiã. Acquieſce Deo, & ſit voluntas tua ſubdita veritati, nec te verè putes tuo ſubiectum eſſe Creatori, cui debes totum quod es, & totum quod habes, (qui & fecit te, & benefecit tibi) niſi & humanæ creaturæ propter eum ſis ſubditus:

ſupe-

ſuperioribus,inquam, & Prælatis tuis. quod ſi vis in iuſtitia eſſe perfectus, vade ad iuniorem, & defer inferiori honorem,& iuniori te inclinato, propriũ abhorre conſilium, & propriæ voluntatis effectum: ſuperiorum, & ſapientiorum acquieſce conſilio, quibus verè humilis dat ſuum velle, & ſuum nolle. Cor tuum triplici timore replebis, vt timeas quidem pro accepta gratia, amplius pro amiſſa, longe plus pro recuperata. Time, cum arriſerit gratia, ne indignè opereris ex ea. Time, cum abierit, quia vbi deficit gratia, ibi deficies tu, cuſtodia tua te relinquente. Time ſi amiſſa denuo redierit, ne forte contingat te recidiuam pati: non potes ſimul, & timere, & altum ſapere: non potes dimittere ſuperbiam repletus timore domini. Patientiam habe in aduerſis, verum humilem patientia oſtendit iniuriæ, ſicut nos exemplo docuit Chriſtus, qui cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur non comminabatur. Ne deſpexeris, ne ve irriſeris miſerum, id enim arrogantis ſtultiæ magnum eſt argumentum, præſertim, cum calamitas miſericordiam mereatur, non conuitium. Cauendum eſt tibi, ne veſtis tibi ſit vanitate, aut curioſitate nimis exquiſita, aut pretioſa nimis, qui enim diligit veſtimentum nimis ſplendidum, cogitationes humiles habere non poteſt; & nemo quærit veſtimenta ſupra modum pretioſa, niſi ad inanem gloriam, quia ea non induit, vbi ab hominibus videri non poteſt. Cauendum eſt tibi etiam ne veſtis tibi ſit vilior, & humilior quàm æquum ſit, ne fugiendo gloriam, eandem videaris quærere: plures enim in hoc ipſo cupiunt placere, quòd placere negligunt, & dum laus vitatur, mirum in modum appetitur. Itaque nec nimium ſis luxurioſus in veſtitu, nec nimium ſordidus, ſed eleganti mũditia. Vere humilis humilia non dedignatur miniſteria, ſed libenter ad humilitatis ſuæ cuſtodiam humilia obire munera non recuſat, qui ſe in oculis ſuis vilem exiſtimat.

DE PECCATO AVARITIÆ.

AVaritia eſt ſua illicitè retinere, aut aliena concupiſcere. Però deue il Confeſſore cõ diligenza interrogare il penitente ſopra queſto peccato dicendo:

Hauete per auaritia mal trattata la famiglia, cioè i figliuoli, i garzoni, gli operari nel mangiare, & nel bere, nel veſtire, & nel calzare? Mancando ſecondo la ſua faculta per auaritia, mortale. In c. ſicut, §. neceſſe. 47. diſt. Ang. vide familia. §. primo.

Hauete per auaritia non voluto pagare i garzoni, & le voſtre ſerue, & ſeruitori? Non deue, nè ſi può aſſoluere, ſe prima non ſodisfa, quanto deue. Scriptum eſt ſapientiæ. c. 11. Non lædas ſeruum in veritate operantem, neq; mercenarium dantem animam ſuam.

DE ELEEMOSINA.

HAuete per auaritia non voluto fare elemoſina? Tenetur ſub peccato. Matthæi. 25. c. Eſuriui, & nõ dediſtis mihi mãducare, &c. In c. non ſatis. 86. diſt. & in ca. omnis, qui gemebat. 7. q. 1. & Richardus in 14. 15. Ang. vid. eleemoſina. §. 1.

EGli è da ſapere, che la donna maritata ſempre può fare elemoſina ſenza licenza del marito, pur che vi concorrino alcune di queſte coſe, cioè, ogni volta, che la donna maritata habbia hauuta piu della ſua dote: come beni Parafrenali, idest, omnia bona vxoris habita extra dotem. Baldus in l. 2. C. de ſenten. quæ ſine certa quantitate. & glo. in cap. plerumque. de donationibus inter virum & vxorem. Angel. vide de Parafernalia, in primo, & eleemoſina. §. 7. & vxoris. §. 2. Può fare ancora elemoſina di tutte le coſe, le quali acquiſta con induſtria ſua, come filare ad altri, teſſere, cucire, & allattare, & ſimile coſe, perche tutte le coſe, che acquiſta le può diſporre a ſuo modo, hauendo hauuta la dote conueniente alla ſua conditione. Panormitanus in cap. literas, de reſtitutione ſpoliatorum, & in l. ſi cum dote. ff. ſolutio matrimonio. Ang. vide vxor. §. 2. Può ancora fare elemoſina, non hauendo hauuta la ſua dote ſofficiente, però quando non può hauere ricorſo al ſuo marito. Panormitanus in cap. ſi quis. de furtis. Ang. vide eleemoſina. §. 7. Può ancora, quando la donna ha hauuto licentia dal ſuo marito di potere ordinare, & dare a modo ſuo, ſecondo la ſua diſcretione, & il medeſimo poſſono fare tutti gli altri amminiſtratori delle robbe d'altri. argument. ff. de donationibus l. filiusfamiliàs. §. primo. Et ancora quando il ſuo marito foſſe mal Chriſtiano, triſto & ſcelerato, acciò che Dio l'illumini, & gli perdoni, può dare elemoſina. 19. q. 1. cap. reuertimini. Angel. vide eleemoſinæ. §. 7. Et ancora quando uedeſſe alcuna perſona in eſtrema neceſſità, ancor, che le fuſſe ſtato prohibito dal ſuo marito, può fare elemoſina, quia in tempore neceſſitatis omnia ſunt communia. Richardus in 4. diſtinct. 15. & glo. in c. non dicatur. 11. q. 1. Ang. vide eleemoſina §. 7. Ma nota che quando la donna non ha hauuto la dote ſecondo la ſua conditione, non può nè deue fare eleemoſine ſenza licentia del ſuo marito, nè anco quello che acquiſta, è in poteſtà ſua, ma del ſuo marito, ma quando haueſſe hauuto dote ſecondo la ſua conditione, tutto quel che guadagna per induſtria ſua, vt dictum eſt ſupra, ogni coſa, è in podeſtà & arbitrio della donna, & conſeguentemente può fare eleemoſina, benche ſia tenuta al ſuo marito quanto al debito coniugale, & obſequio de la ſua perſona, cioè lauarli la teſta, & altri ſeruitij ſecondo la qualità della donna. Panormitanus vt ſupra. & cap. muliere. 33. q. 2. & c. hæc imago. & l. ſi cum dotem. ff. ſoluto matr. Ang. vide vxor. §. 2.

DE LVDO.

HAuete giocato alle carte? Sempre eſt mortale peccatum. La ragione è perche ſemper ne procedono mali & peccati, cioè beſtemmie infinite, inimicitie, latrocinij, & ſimili coſe, & ancora fraude, & inganni: ma quando nõ la faceſſe per conſuetudine, & giocaſſe per ricreatione vna cena, ò poca quantità di dinari, & quando foſſe ſignore, ò perſona ricca potria giocare vno ſcudo, ò quando foſſe in alcuna tribolatione, ò infirmità allhora ſaria lecito per paſſare il tempo. Richardus. in 4. diſt. 15. & l. quod in conuiuio. ff. de aleatorib.

Hauete giocato con carte, ò con dadi falſi, ò con fraude, & inganni, mancando, ò agiungendo punti? Oltra il peccato mortale, è tenuto alla reſtitutione. Innocentius & Abbas in c. quia plerique. de immunitate eccleſiarum. & deue eſſer punito come vero ladro. Baldus in rubrica Codicis. de condictione ob turpem cauſam. Angelic. vide ludus. §. 2. & 5.

Hauete giocato ſenza fraude? S'egli ha giocato con perſona, che haueua di ſuo proprio, come è vn ſignore, ò padre di famiglia, ouero figliuolo di famiglia, ilquale ha altre robbe, ſenza il patrimonio, cioè, bona caſtrenſia, & quaſi caſtrenſia, non è tenuto a reſtituire, a lui, ma a i poueri, ſecondo l'opinione di tutti i Canoniſti. in cap. clerici officia. de vita & honeſtate clericorum. & Hoſtienſis in cap. cum ſit, de Iudæis. Et il confeſſore lo deue ammonire, che lo dia a i poueri: & quando non voleſſe reſtituire, non ſi può negare l'aſſolutione. Cardinalis, in cap. quia plerique, de immunitate eccleſiarum. Ang. vide reſtitut. primo, §. 16. in verbo turpe lucrum. Ma quando foſſero i bandi, che non ſi poteſſe giocare tanto, ſe ſi gioca ſenza fraude, tanto è tenuto alla reſtitutione al vero padrone. Richardus vt ſupra, Ange. vide.

Hauete giocato, con religioſi, chierici, pupilli, figliuoli di familia, ſerui, pazzi, ò con ſordi? vltre il peccato mortale egli è tenuto alla reſtitutione in queſto modo, cioè s'egli ha giocato con religioſi, è tenuto a i prelati, ſe con Preti, & Sacerdoti, alla Chieſa di eſſo Sacerdote, ſe ſono pupilli, a i loro tutto, ſe con figli di famiglia, a i loro padri, ſe con ſerui, a i loro ſignori, & padroni. Se con pazzi & muti, a i loro gouernatori. & queſto perche nō poſſono alienare, & conſeguentemente manco poſſono giocare. argumento legis, Seruus cuiuſdam. ff. de condictione indebiti, & lege. falſus. Codice, de furtis. & gloſſa, & Archidiac. in c. Epiſcopus. diſt. 35. Ang. vide ludus. §. 7.

Hauete giocato a gli ſcacchi? quando giocaſſe con deſiderio grande di vincere per auaritia, Mortale, Exodi. cap. 20. Non concupiſces rem proximi tui. Ang. vide ludus, §. 4. & auaritia. §. 1.

Hauete impreſtati dinari per far giocare? Colui, che preſta non li può domādare, gloſſa ordinaria, in lege prima, in principio. & l. ſi. ff. de aleatoribus. Ange. vide ludus. §. 9. in fi.

BONA CASTRENSIA.

S'Intendono eſſere tutte quelle coſe, che ſi aquiſtano in guerra, a vn figliuolo di famiglia, & in quello ſuo padre non gli ha coſa alcuna.

QVASI CASTRENSIA.

S'intendono tutte quelle coſe, che ſi acquiſtano i Dottori, & Notarij in officio publico, cioè in curia, & il lor padre non gli ha parte alcuna.

ADVENTITIVM.

S'intendono quelle coſe, che ſono date al figliuolo di famiglia, da ſtrana perſona & riſpetto di ſuo padre, & in queſto ſuo padre ha l'uſofrutto.

PROFECTITIVM.

S'intendono quelle coſe, che ha il figliuolo di famiglia da ſuo padre, da ſuo auo, ſuperiore paterno, & tutto

tutto quello che guadagna per quello, ſuo padre gli ha proprietà, & l'uſofrutto come padrone, e ſignore.

RATIO DETESTANDI Auaritiam.

COnſidera ò auare, & terrenorum bonorũ inexplicabilis gurges, ꝙ dominus, & Deus tuus omniũ diuitiarum plenitudo, & Theſaurus inexhauſtus, ab inenarrabilibus cœli diuitijs in hũc mundum deſcendens, iſtas qualeſcumque diuitias habere noluit, ſed in tanta paupertate venit, vt ex paupercula humillimaque Maria virgine, non ex opulentiſſima Regina dignatus ſit naſci, natuſque non operoſis palatijs, & molliculo lecto, ſed in vili præſepio ſuper fęnum reclinari voluit Rex Regum, & dominus dominantium, tot ſolummodo faſcijs inuolutus, quot virguncula ad partum imparata ſecũ geſtabat, pauperesque paſtores infantem ipſum pauperem, cum paupere Maria matre, in paupere loco, non in pompoſa regia inuenerunt. His amplius, tantum dum in hac vita fuit, paupertatem ſemper amauit, & temporales diuitias contempſit, dum eas tanquam viliſſimas cuſtodi viliſſimo Iudæ traditori commiſit. Ad hæc accedit, quòd pauperes ſemper amauit, & elegit in Apoſtolos ſuos, nõ Duces, non magnates, non alios quoſuis opulentos viros, ſed pauperrimos piſcatores. O verè magna abuſio, & nimis magna, vt diues eſſe velit vermiculus vilis, propter quem Deus maieſtatis, & dominus Sabaoth voluit pauper fieri, itaque quicunque propter Deum es pauper voluntariè, & libenter, aut neceſſario & patienter, vide pauperem Chriſtum, & pauperem Mariam, & de paupertate tua accipies conſolationem.

Conſidera, quam miſerabilis ſit tua abiectio, & puſillanimitas, vt animam tuam ad imaginem & ſimilitudinem Dei creatam, ad cuius pretium totus mundus exſtimari non poteſt, cuius cauſa mirabilem hanc mundi machinam condidit Deus, pro his temporalibus, & caducis bonis perdas: Deus animam ſuam pro toto mundo dare voluit, quam humana anima dedit, ſublimius eſt ergo animæ tuæ pretium quæ non niſi pretioſo Chriſti ſanguine redimi potuit. Quid igitur tibi eſt cum terrenis diuitijs & gloria temporali, quæ nec veræ, nec tuæ ſunt. Veræ diuitiæ non opes ſunt, ſed virtutes, quas ſecum portat conſcientia, ut in perpetuum diues fiat. tollę hominum errorem, quid erit aurum, & argentum, niſi terra crocea, & alba? quod omnes Philoſophi gentiles contempſerunt. hoc tu pauperis Chriſti diſcipulus, & ad longe meliorem conditionem uocatus, vt magnum quoddam admitaberis, ijsque ſeruies. Qui enim (inquit Hieronymus) diuitiarum ſeruus eſt, diuitias cuſtodit, ut ſeruus. Qui autem ſeruitutis excuſſerit iugum, diſtribuit eas, ut dominus. Hoc enim intereſt, diuitias habere & diuitijs ſeruire: ijs ſi uti ſcias, tibi ſeruiunt, ſi uti neſcias, illis ſeruis.

Conſidera, quòd nõ potes duobus dominis ſeruire, Deo & Mammonæ, quia non poteſt ad contemplandum Deum mens eſſe libera, quæ deſiderijs huius mundi, & cupiditatibus inhiat,

neque enim oculus ſimul & cœlum, & terram conſpicere poteſt. Haud ſecus temporalibus præoccupatum animũ delectatio refugit, nec miſceri poterunt vera vanis, æterna caducis, ſpiritualia corporalibus ſumma imis, ut pariter ſapias, quæ ſurſum ſunt, & quę ſuper terram. Pretioſa quidem eſt delectatio diuina, nec omnino tribuitur admittentibus alienam. Putas ne te poſſe illum Dei ſpiritum ſuſcipere, niſi carneis iſtis delectationibus renunciaueris. Vnde putas cordis tui inexplebilis cupiditas ducat originem, niſi ex inedia, & obliuione. Idcirco alienũ mendicat anima tua, quòd oblita ſit comedere panem ſuum: propterea terrenis inhiat, quòd minima cęleſtia meditatur. Renuat itaque conſolari anima tua in terrenis, ſi uis in Dei memoria delectari.

Conſidera, quòd licet ea, quæ mundus aliquando ſuis amatoribus erogat, magna, & honeſta, in præſenti ſęculo videri poſſint, tamen infida eſſe quis neſciat? Certa eorum eſt breuitas, & ipſius quoque breuitatis quàm finis incertus, ſæpe viuentem deſerunt, morientem autem nunquam ſequũtur. O ſæculum nequam, quòd ſolos ſuos ſic ſolet beare amicos, ut Dei faciat inimicos, & indignos beatorum conſortio. Plane enim qui amicus vult eſſe huius ſæculi, inimicus Dei conſtituitur.

Conſidera, quòd ſi in terrenarum rerum affluentia concupita fœlicitas arriſerit, eo ipſe infęlicior es, quò uehementius ipſam pro fœlicitate amplecteris infœlicitatem. Quantam putas infęlicitatem hęc ipſa tam vana fœlicitas pariat? diuitiarum enim amor inſatiabilis longe amplius deſiderio torquet animam (vt interim de pœnis æternis taceamus) quam refrigeret vſu ſuo, vtpote quæ pungit animam, lacerat, & affligit, quoniam inducit eam in varias tentationes, prouocat ad peccandum, aufert charitatem, tollit quietem & præterquam quòd diuitiæ momentaneæ ſunt, tamen fere ſine labore mentis, & corporis non acquiruntur, ſine timore non poſſidentur, ſine dolore non amittuntur, nec ferè vnquam ingentes diuitiæ ſine peccato aut parantur, aut ſeruantur, & plerumque accidit diuitem hominem iniqui aut dominũ eſſe, aut hæredem. Paupertas autem amatores ſuos nec intrinſecus per auaritiam urit, nec extrinſecus per controuerſiam lædit, ſed ſurſum per deſideriũ accendit, ſuoſque à gemina impugnatione (qua huius mundi amatores impugnantur) reddit ſecuros, ſcilicet à propria inuidia, & aliena. Paupertas enim, dum putatur miſera, aliena caret inuidia, & quia uoluntaria eſt, nemini quicquam inuidet.

Conſidera, quàm obſurdum ſit cordi tuo tam paruo, totum mundum vix ſufficere, cum illud ad vnius milui refectionem vix ſufficiat. Quam tibi ſtultum ſit, & extremæ dementiæ, ea ſemper appetere, quæ multiplicata nunquam ſatiant, ſed minuunt quidem appetitum, immo potius auaritiæ ſitim augent, ſicut potus hydropico, & dum quicquid talium habueris, nihilominus non habita concupiſcas, & ad ea, quæ defuerint, ſemper inquietus anheles, ita fit, vt per varia, & fallacia mundi oblectamenta vagabundus animus tuus inani labore diſcurrens fatigetur, non ſatietur, dum quicquid

quid famelicus deglutierit, parum reputat ad id, quod ſupereſt deuorandum, ſemperque non minus anxe cupiat quæ deſunt, quam læte poſſideat quæ adſunt, ne prius ſatietur auro, quam corpus aura. Auguſtinus: Quæ, eſt iſta auiditas concupiſcentiæ, cum & ipſę belluæ habeant modum? tunc enim rapiunt quádo eſuriunt, parcunt verò prædæ, cum ſenſerint ſatietatem, inſatiabilis eſt ſola auaritia diuitum, ſemper rapit, & nunquam ſatiatur; quæ eſt illa animarum inſania? amittere vitam, appetere mortem, acquirere aurum, & perdere cęlum.

Conſidera, quòd vbi ſunt multæ opes, ibi etiam multi ſunt, qui expendunt eas, tam conſumentium, quàm ſubtrahentium, nec opulentiſſimus quiſque aliud in hoc mũdo habet prętervictum, quẽ itidem habes, de quo admodum tibi curandum eſt, ſi modo iactaueris cogitatum tuum in domino, & eius curę te penitus commiſeris, qui non derelinquit ſperantes in ſe. Qui enim ſic facit hominem, vt alimentis egeat, non patietur eum perire neceſſariorum ſubtractione, cum Dei bonitas paſſerculos benignè paſcat, & veſtiat, hominem pium, ſibique fidentem deſtituet? Præterea neceſſitati pauca ſufficiunt, vita breuis eſt, mors properat, quid tanto tibi opus eſt viatico? Quid tantis tibi opus eſt diuitijs? quibus quo minus fueris onuſtus eò expeditius hanc tuam peregrinationem conficies: ad cuius metam cum perueneris, nihilo peius tecum actum erit, quam cum ditioribus, qui plus viatici ad eandem viam conficiendam ſecum detulerant, niſi quòd aut nihil, aut perparum tibi ſupererit, in ipſo peregrinationis exitu relinquendum, illi autem locupletiſſimi theſauri ad tam breue iter peragendum fruſtra coaceruati non ſine magna animi anguſtia, in itineris meta relinquendi erunt.

Conſidera o auare, quibus tantum pecuniarum aceruum parcis, quibus tantas opes accumulas? cum quantumlibet laboraueris pro accumulandis bonis, tamen ſicut nudus in mundum veniſti, ita nudus de mundo recedes, inops in hac vita, inops recedes de hac vita. Si bona huius mundi peritura credis, cur peritura tanto amore amplecteris? facile contemnit omnia, qui ſemper cogitat ſe eſſe moriturum. In mortis articulo omnia bona temporalia relinques, & ſolummodo ad diſtricti iudicis iudicium bona, & mala opera tecum deferes, vbi omnia bona ſpiritualia per te facta perdes, ſi ijs parui habitis, totus in hac vita fueris propenſus ad bona temporalia, tua in tres partes tunc diuidentur: Corpus dabitur vermibus. Anima dæmonibus: bona temporalia hæredibus, aut ingratis, aut prodigis. Itaque ſatius eſſet iuxta conſilium cuiuſdem ſancti viri, ſuperfluas, & exundantes opes pauperibus erogando, in cęlum, quo ire vis, præmittere, more eorum gentilium, qui ſarculas, & impedimenta eo præmittunt, quò diuerſuri ſunt: quam poſt mortem tuam nihil tibi pro futuram ignotis predam relinquere. O quæ ſtultitia, ibi theſaurum tuum relinquere, vnde exiturus es, & eò non præmittere, quò iturus.

Conſidera, quòd Deus cęleſtis paterfamilias ordines miniſteriaque famulorum terrenæ, domus diſpertiens,

hos vt regant, illos verò ſtatuit, vt ab alijs regantur. iſtos iubet, vt neceſſaria cæteris præbeant, illos autem, accepta ab alijs ſumant. at cum tu eorum, quæ vltra moderatum vſum tibi redundant, diſpenſator ſis poſitus, putas ne impunè tibi licere ea retinere, quæ tanquam aliena à cœleſti domino diſpenſanda ſuſcepiſti? eſurientium enim (inquit Ambroſius) panis eſt, quem tu detines, & nudorum veſtimentum quod tu recludis, & miſerorum redemptio eſt, & abſolutio, pecunia; quam in terra fodis. Tantorũ ergo ſcias te inuadere bona, quantis poſſit præſtare quod vales.

Conſidera, quàm miſericordiæ hoſtiam Deo tibi omnia danti reddis, ſi eum in ſuis pauperibus non paſcis: quicquid enim vni ex minimis pauperibus feciſti, Chriſto feciſti, viciſſim: quod vni non feciſti, Chriſto non feciſti, cum ea, quæ multis prodeſſe poterant, inutiliter ſeruas.

Conſidera, quòd bona, quæ à Deo in hoc mundo tibi data ſunt, calamitatis ſunt ſolatia, non autem retributionis præmia, Itaq; cauendum, cũ omnia pro voto tibi ſuppetant, eorum omnium datorem quærere negligas, ne in ijs, quæ dantur animum figas, ne peregrinationem pro patria diligas, ne ſubſidia itineris, in obſtacula peruentionis vertas, ne nocturno lunæ umine delectatus, claritatem diurni ſolis videre fugias, tandemque fauorem vitæ tranſeuntis, in mortis perpetuæ occaſionem vertas.

DE LVXVRIA.

LVxuria eſt libidinoſæ voluptatis inordinatus appetitus.

Deue il Confeſſore, di queſto peccato eſſaminare il penitente con molta diligenza dicendo coſi:

HAuete tenuta la concubina? Mortale. & non ſi può aſſoluere, ſe prima non la laſſa, ò non la marita. Scotus in 4. diſt. 15. & 24. q. 2. c. legatur. Ang. vide concubinatus. §. 1.

Hauete peccato con donna vedoua, ò ſoluta? Mortale. 39. q. 2. c. raptores. Ang. vide fornicatio. in primo. & luxuria. §. 2.

Hauete peccato con meretrice? Mortale. etiam credendo non eſſer peccato. 36. q. 1. c. lex illa. Ang. vide fornicatio. §. 2.

Hauete menati altri à fornicare? Mortale. De pœnitentia. diſt. 1. c. noli. Ang. vide vt ſupra.

STVPRVM, SECVNDA Species Luxuriæ.

HAuete peccato, ò violata alcuna vergine? Mortale. & è tenuto à dotarla, ò pigliarla per moglie, piacendo a i parenti della vergine: & non ſi può aſſoluere innanzi, che contratta con altra donna, ma quando l'huomo foſſe Signore, & la vergine plebeia, è tenuto ſolum à dotarla. Panormitanus in c. 1. de adulterijs, vbi dicit, dotabit eam iuxta facultatem puellæ. Alex. de Ales. in 3. tractatu de ſtupro. & Scotus in 4. diſt. 15. Ang. vide ſtuprum. §. 1.

ADVLTERIVM, TERTIA Species Luxuriæ.

HAuete peccato con donna maritata? Se egli hauea moglie, è doppio peccato. 32. q. 4. c. origo.

Hauete

Hauete hauuti figliuoli da donna maritata? L'huomo è tenuto dare delle ſue facultà a'ſuoi ſpurii. et la donna è tenuta dar loro de i beni parafernali. Panormitanus. in c. cũ haberet, de eo, qui duxit in matrimonium, quã polluit per adulterium. Ang. vide filius. §. 4. Et nota, che la donna, laquale ha hauuti figliuoli per adulterio non è obligata di riuelarlo vedendo che ne poteſſe ſuccedere, ò ſua infamia, ò pericolo di morte, deue ben perſuadere, & conſigliare detti ſuoi ſpurii, che ſi faccino, Religioſi, ò Preti, quando ſolamente queſto foſſe ſecreto. & quando detti ſpurii non uoleſſero intrare nella religione, ne farſi prete, per niun modo lo deue riuelare à loro, nè ad altre perſone, per li molti pericoli, che potriano ſuccedere. Scotus in 4. diſt. 15. quæſt. 2. ad reſponſionem ſui argumenti. Angel. vide adulterium. §. 4. Et nota, quando la donna vedoua commette lo ſtupro, & foſſe notorio, perdit dotem ſuam, de rigore iuris, & rimane a gli heredi del marito, per l'offeſa fatta al morto marito. Bar. in l. pen. C. de adulterio, in l. ſi. de litigioſis. & leg. filio. ff. de iniuriis & libellis famoſis, & Pau. de Caſt. in conſ. 119. & 302. Angel. vide dos. §. 8. Et è detto notorio, quando ſtà con l'huomo in caſa, ò in letto, ò in menſa publicamente ò ſi trouaſſero baciarſi inſieme, ouero altri ſimili ſegni, & atti dishoneſti. l. Furem. ff. de furtis. et l. capite quinto. ff. de adulteriis. et in cap. fi. & c. Tua nos, de cohabitatione clericorum, et mulierum. Et ſi deue fruſtare, et doppo metterla nel monaſterio. C. de adult. l. 1. Angel. vide dos. §. 3. 28.

DE RAPTORE, QVARTA Species Luxuriæ.

Hauete rubbata alcuna dõna? Mortale. et tenetur de damnis, de iniuria ad partem læſam, et poteſt excommunicari. 32. q. 1. c. Si quis virginem. et Panormitanus in c. 1. de raptoribus. Ang. vide raptor. §. 3.

DE INCESTV, QVINTA, Specie Luxuriæ.

Hauete peccato con voſtra madre, ſorelle, ò figliuole? Mortaliſſimum. 36. q. 1. §. cum ergo, et Alex. de Ales. in 2. tractatu huius præcepti, & Ang. uide inceſtus.

Hauete peccato con alcuna conſanguinea di uoſtra moglie? Mortale. & non puo domandare il debito alla ſua; per fino alla quarta generatione di detta ſua moglie, eccetto, ſe foſſe diſpenſato dal Veſcouo. Panormitanus in capit. tranſmiſſæ. de eo, qui cognouit con ſanguineam uxoris ſuæ. Ang. uide ut ſupra. §. 4.

Hauete peccato con due ſorelle carnali, ò con la madre, & con la figliuola? Mortale. & è grauiſſimo, & deue eſſer priuato di pigliar moglie, & imponerli graue penitenza. 33. q. ult. c. ſi quis. Ang. uide Confeſſio. 6. §. 5.

SACRILEGIVM, SEXTA Species Luxuriæ.

Hauete peccato con alcuna monaca? Mortaliſſimum. 32. q. c. nemo, & è ancora inceſto, quia ſponſa Dei, qui eſt pater noſter. 27. quæſt.

2.c.virginibus.Et ancora c. adulterio, quia ſponſam alterius' corrupit. 22. q. c.qui abſtulerit. De iure ciuili laicus decapitatur, & omnia bona ſua monaſterio violato largiunt.l.ſi quis in hoc Codice,de Epiſc.& clericis. & a communione priuatur.27.q. 1. ſi qua. Et s'egli è Sacerdote,in monaſterium detrudatur.in c.clerici,de exceſſibus prælatorum.Ang.vide confeſſio.6.§.1. & ſacrilegium.§.3.& inceſtus,§.2.

Hauete peccato con Sacerdoti, ò religioſi, ò con altre perſone ſacrate? Grauiſſimo peccato.27.q.1.cap. impudicas.

Hauete peccato con uoſtra comare, ò compare,ò figliani,ò figliozzi?Mortaliſſimo.30.q.1.c.Si quis Sacerdos. & c.non debet. A queſti tali ſi deuono imporre graui penitenze di Meſſe, di digiuni,& di peregrinationi.Angel.vide confeſſio.65.

DE SODOMIA,SEPTIMA Species Luxuriæ.

HAuete peccato con maſchio,ò con femina cõtra natura, ò femina cõ femina? Mortaliſſimum. 31. q.7.c.vſus.Et è piu graue, che peccare con la madre.32.q.7.c.adulterij. Et s'egli è laico ſi deue cacciare dalla conuerſatione de'Chriſtiani, & priuarlo dalla ſacra Communione totalmente, & ſecondo la legge ſi deue abbrucciare.In Authen.ut non luxurientur contra naturam,& s'egli è Prete ſi deue deponere, & in monaſtero detrudi. Angel. vide ſodomia,per totum. Queſti tali ſi chiamano filii diffidentium,cioè che della loro ſalute ſi deue diffidare, perche mai vedrano la faccia di Dio. Quod propter impios actus ſodomitarum,fames,& terremotus,& peſtilentiæ fiunt,& ciuitates cum omnibus pariter pereunt.

DE MOLLITIA,OCTAVA Specie Luxuriæ.

VI hauete corotto, ò polluto con le uoſtre mani, ò fatto corrompere altri? Semper mortaliter peccauit.Alex.de Ales in 2.tractatu de luxuria,pollutio nocturna nõ videtur mortale,ſecundum Bernardum in libro de libero arbitrio. Dormientibus nihil, quod faciunt bonum, uel malum imputatur.Ang.vide mollitia.

DE BESTIALITATE, nona ſpecie Luxuriæ.

HAuete peccato con alcun'animale? Mortale. 33.q.2.cap. hoc ipſum. Non ſi deue domandare con quale animale, ma ſolamente quante volte:& ſe fu di feſta,& ſe li deue dare graui penitenze.Ang.vide confeſſio.c.§.5. & interrogatio.§.9.

Hauete tenuto cani, ò altri animali in caſa,ò in letto, per atto libidinoſo? Mortale.& non ſi può aſſoluere,ſe prima non ammazza tali animali. In d.c. hoc ipſum.

Hauete baciata, ò toccata alcuna perſona diſhoneſtamente? Mortale. Matth.c.5.Omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam,iam mæchatus eſt in corde ſuo. Ang. uide luxuria.§.3.

Hauete guardato donne deliberatamente per ſenſualità? Mortale, & Math. vt ſupra: & Propheta, Auerte oculos tuos, ne uideant uanitates. Pſalmo. 118.

Hauete indotti, ò inſegnati ad altri, tanto di queſto, quanto de altro peccato di luſſuria, ouero mandati preſenti? Mortale. In cap. noli. de pœnitentia. diſt. prima. & è tenuto di ritornare à far penitenza, & atti uirtuoſi quanto può, & qui cauſam damni dat, damnum dediſſe uidetur. Angel. ut ſupra.

Hauete mandato lettere d'amore.

Hauete fatto mattinate?

Hauete cantato canzoni laſciue.

Hauete accompagnato altri a luſſuriare.

Hauete fatto ambaſciata di queſto peccato? Tutti i ſopradetti modi ſono peccati mort. In d. c. noli. Ange. uide interrogatio. §. 9.

Hauete mãgiato coſe calide, et uino potente per potere piu luſſuriare? Mortale. Paulus ad Ephe. c. 5. Nolite inebriari uino, in quo eſt luxuria.

Hauete deſiderato di uiuere lungo tempo per potere piu luſſuriare? Mortale Petrus de Palude. in 4. diſt. 21.

Hauete hauuto in diſpiacere i commandamenti di Dio, che uietano gli atti luſſurioſi? Mortale. Alex. de Ales. in 2. tractatu, de auaritia. q. 11. Ange. uide, diligere. §. 3.

DE COGITATIONIBVS.

HAuete penſato con la mente di peccare con uoſtro padre, ò madre, ò ſorelle? Dicitur inceſtus.

Hauete deſiderato di peccare con religioſa, ò religioſo, ò preti, ò, altre perſone ſacre? Dicitur Sacrilegium.

Hauete penſato di peccare con Compari? Sacrilegium.

Hauete penſato di peccare con maſchi, Sodomia.

Hauete penſato di peccare con beſtie? Beſtialitas.

Hauete penſato di peccate con maritate, ò con vedoue.

Hauete paſſato il tempo con la mẽte, penſando a coſe luſſurioſe, pigliandone piacere, & dilettatione? Se la cogitatione è ſtata lunga & diletteuole, & contra l'atto prohibito, ſempre è mortale: quia cogitatio deliberata in malum ſemper eſt mortale. 46. d. c. hic etenim, §. ponderoſus, etiam ſi opus non ſequatur. & Sanctus Bonauentura. 2. diſt. 24. Et nota, di che qualità è ſtata la cogitatione de li ſopradetti modi. Pau. ad Coloſſenſes. cap. 5. Abſtinete uos à carnalibus deſideriis, quæ militant aduerſus animam. Ang. uide cogitatio. §. 1. & 2.

DE DEBITO CONIVGALI.

HAuete uſato con uoſtra moglie innanzi alla benedittione? Doue non è conſuetudine, è mortale, eccetto ſe lo ſcuſaſſe alcuna cauſa di neceſſità. Richardus in 4. diſt. 31. Angeli. uide debitum. §. primo.

Hauete uſato con uoſtra moglie contra natura? Mortaliſſimum, & eſt uera ſodomia, & la moglie può domãdare il diuortio, & laſſare il marito. 32. q. 7. cap. omnes, & cap. adulterij.

Hauete uſato con uoſtra moglie, ancor che ſia ſtato nel debito uaſo, ma ſtando della parte di dietro? Mortale, & gra-

& grauiſſimo. Però quando lo fa per vera libidine. ut in d.c.adulterii. Et nota, quando li foſſe cauſa, ò pericolo dello aborto, ò per infirmita, ſaria lecito, dummodo in uaſe debito ſemen emittatur, & taliter quod mulier retinere id poſſit: Ma quando la donna ſteſſe in alcun modo, che non poteſſe retenere il ſeme, ſempre ſaria mortale. & queſta è la commune opinione di tutti i ſacri Teologi. in 4. diſt. 31. Et il confeſſore deue dire ſempre che non è lecito. Ange. vide debitum. §. 25. Paulus dicit ad Corinthios primo, cap. 7. Habeat vnuſquiſque ſuam propter delectationem in ea, & non in alia quæ renda propter fornicationem uitandá.

Vi ſete polluto bacciando, ò toccando voſtra moglie? Mortale. 31. cap. origo. diſtinct..... Ange. vt ſupra. §. 21.

Hauete penſato con altre perſone, vſando con voſtra moglie? Mortale. Petrus de Palude. in 4. diſt. 141. Ang. vide ut ſupra. §. 21.

Hauete vſato con voſtra moglie nel tempo, che haueua il menſtruo? Mortale. ſe conoſceua, che poteua generare, ma ſe foſſe vecchia, ò ſterile non ſaria peccato, perche generando la creatura ſaria leproſa. Theologi. in diſt. 32. Ange. vide vt ſupra. §. 32.

Hauete vſato con voſtra moglie vicino al parto? Mortale. Se era pericolo dello aborto. Richardus, ut ſupra.

Vi ſete corrotto fuori del uaſo per non far figliuoli? Mortale. quia dare, vel recipere venena, vt fiat ſterilitas, omnino eſt mortale. 32. q. 2. c. aliquando. Ange. uide debitum. §. 27.

Hauete negato il debito a uoſtra moglie, & è conuerſo? Quante uolte non rende il debitore tante volte pecca mortalmente, eccetto ſe crede, che per quello ſi potria infermare, ò vero foſſe leproſo, & foſſe pericolo d'infettarſi di quel male, non è tenuto di rendere, ne anco è tenuto di habitar inſieme in caſa, eſſendo alcun leproſo. Richardus. in 4. diſt. 32. Art. 4. Ange. vide debitum. §. 4. leproſus. §. 2.

Hauete fatto voto di non domandare il debito? Colui, che fece il uoto, non lo può domandare, ma rendere. Ange. vide matrimonium. 4. §. 7.

ARS DETESTANDI Luxuriam.

Conſidera extremam vilitaté, & corruptioné carú mulierum, quæ amantur carnaliter. Gregorius: Si caro pulchra cõcupiſcitur, penſetur, quid ſit exanimis, & intelligetur, quid amatur. Iſidorus: Nihil ſic ad edomandum deſiderium carnaliú appetituú valet, quàm ut vnuſquiſq; id, q̧ viuum diligit, quale ſit mortuú penſet. Chriſoſtomus: Quod ſi diligenter cóſideres, quę ſint, quæ intra illam cutem tegantur, quæ intra nares, quę intra fauces, & ventré, & ſi quæ tibi formoſa vidétur, pateát, nihil aliud niſi ſepulchrum dealbatum pronúciabis eſſe iſtam pulchritudiné corporis, quæ foris quidé hominibus apparet decora, intus plena ſordibus & immunditiis. Tu deinde ſi in veſtimento videas, phlegmata, uel ſputamenta, horreſcis, & extremis ſaltem digitis ea contingere refugis, ſed & aſpectu retorques, & quomodo cellaria ipſa, & horrea phlegmatis diligis, & concupiſcis?

Conſidera, quod quanto magis voluptatibus

luptatibus indulſeris, & animum tuum ijs volueris explere, tanto minus explebaris, & ſatiaberis. voluptas enim hæc famem, non ſatietatem generat. & amor mulieris ad virum inſatiabilis eſt, ſemperque extinctus reaccenditur, & poſt copiam rurſus inops eſt, animumque virilem effœminat, & excepta paſſione, quam ſuſtinet, aliud cogitare non ſinit.

Conſidera, quòd breuis eſt voluptas fornicationis, & perpetua pœna fornicatoris. Gregorius: Momentaneum eſt quod delectat, & æternum quod cruciat. O quam iniqua permutatio, pro turpiſſima, breuiſſimaque vnius horulæ voluptate, in hac vita, multo dulcius, præſtantiusque animi gaudium perdere, & in futura gaudijs fraudari perennibus; & inſuper nunquam finiendos dolores tam breui delectatiuncula mercari. Conſidera, quam immunda, quàm ſpurca, quàm quouis homine indigna ſit ea voluptas, quæ templum Dei viuum, id eſt corpus humanum, quod Chriſtus pretioſiſſimo ſuo ſanguine ſibi conſecrauit, indignis modis profanat, & polluit.

Conſidera, quàm eadem ſit momentanea, quàm inſincera, quàm ſemper plus aloes, quàm mellis habens. quanta mala ſecum inducat: in primis famam theſaurum pretioſſimum eripit, nullum enim vitium apud homines peius audit, quàm libido. vires corporis eneruat, hominis pulchritudinẽ interimit, valetudinem vehementer offendit, morbos innumerabiles parit, eosque fœdos, iuuentæ florem, ante diem deuenuſtat, immaturam ſenectutem accellerat, & hominis vitam abbreuiat, & idcirco qui caſtitatem obſeruant, diuitius conſeruantur in vita. Eunuchi enim diutius viuunt: paſſeres autem propter nimiam libidinem parum viuunt. Præterea ingenij acumen, & perſpicacitatem obtundit, & obnubilat. Cum enim homini Deus nihil mente præſtantius dederit, huic diuino muneri nihil eſt tam inimicum, quàm voluptas, nec enim, libidine dominante, temperantiæ locus eſt: nec in voluptatis regno virtus poteſt conſiſtere. ſenſus peruertitur, nec amplius quicquam percipit, etiã de ijs, quæ Dei ſunt: quia cęcitas mentis tollit omnium fere ſpiritualium rerum cognitionem.

Conſidera quòd nullum eſt tã optimum patrimonium, nullæ tam exuberantes diuitiæ, nullum tam magnum vectigal, nullus tam opulentus theſaurus, quem luxuria non exhauriat, dilapidet, profundat, & prodigat. vicina enim ſunt venter & genitalia, & vnum alteri ſubminiſtrat, & ex vicinitate membrorum, ſequitur confœderatio vitiorum, & pro membrorum ordine, ordo vitiorum eligitur: ideo qui eo amore impudico intricatus eſt, comeſſationibus, pomposis veſtimentis & munuſculis ad amicas miſſitandis omnem ſuam ſubſtantiam prodigat, & profundat neceſſe eſt. nunquam meretriculæ ſudariolis, annulis, faſciolis, odoramentis, aut alijs ſimilibus munuſculis ſatiantur: ipſa munuſcula plusquam amatores ipſos eorum datores adamant. Cuius rei prodigus ille euangelicus exemplo nobis eſſe poterit. Conſidera quantam ſcelerum turbam libidinis admiſſa voluptas ſoleat adducere, quæ ipſam, tanquam vmbra corpus comitari ſolet: eſt alijs vitijs fortaſſe aliqua cum quibuſdam virtutibus ſocietas, libidini

autem

aũt nulla prorſus, ſed cum maximis, plurimisq; peccatis ſemper copulata eſt.

Quiſquis, qui hactenus virginitatem Deo tuo ſeruaſti illibatam, ſcias virginitatem coniugio præeminere, & virgines iam ex hac vitam incipere angelicam, & per virginitatem peculiariter ſanctis Angelis aſſimilari. In carne enim præter carnem viuere, eſt plus angelicum, quam humanum. Differunt quidem inter ſe pudicus homo, & Angelus, ſed fęlicitate, non virtute, & ſi huius caſtitas fęlicior, illius tamẽ fortior eſſe cognoſcitur. ſola eſt virginitas, quæ in hoc mortalitatis & loco, & tempore ſtatum quendam immortalis gloriæ repræſentat, ſola inter nuptiarũ ſolennia morem beatæ illius vendicat regionis, in qua neque nubent neque nubentur, præbens quodammodo in terris, cœleſtis iam illius conuerſationis ſpem ex patientia, per quam in cœlo datur aureola, & certum præmium ſolis virginibus peculiare, de quibus ſcribit Apocalypſis. 14. Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt: hi ſequuntur agnum, quocunque ierit. Imitantur virgines Chriſtum, quia ſicut hic fuit virgo, ita & illi virginitatem cuſtodiunt: & quia in præſenti ſęculo præcæteris ſequuntur eum, ideo in futuro eidem familiarius adhærebunt, & cum Chriſto in perpetuum præ cunctis fidelibus etiam de incorruptione carnis gaudebunt, ad quorum præmia cæteri electi aſſurgere non poterunt, tametſi per charitatem in illorum celſitudine læti erunt, ijs applaudebunt, & congratulabuntur.

Conſidera quàm honeſta ſit, quàm florida, quàm amœna, & quàm Deo accepta corporis, & animi puritas, quæ hominem ſanctis Angelis facit valde familiarem, ſpiritus ſancti capacem. etenim nullum prorſus vitium adeo refugit Dei ille ſpiritus puritatis amator, quàm luxuriæ immunditiam, nuſquam libentius requieſcit, quàm in mentibus virgineis; vnde Filius Dei virginitatem adeo dilexit, & honorauit, vt non de coniugata corrupta, ſed de immaculata Virgine Maria naſci voluerit. Quiſquis es peccatorum carnis conſcius, ſaltem poſt naufragium mare metuas, & perditionis tuæ diſcrimina cognita perhorreſcas, & qui accepta naturæ bona ſeruare noluiſti integra ſaltem, ſciſſa reſarcias: & ad dominum poſt peccatum carnis rediẽs tanto ardentiorem te in bonis operibus exhibe, quanto ex tuis peccatis damnabiliorem te vides. Gregorius: Deo gratior amore ardens vita poſt culpam, quam ſecuritate torpens innocentia. itaque qui piè poſt perpetrata mala ſeruatus es, ne cõmittas, vt improbè repetendo moriaris, fiatque error nouiſſimus peior priore. Si ſacerdos es, conſidera, quàm indignum ſit, te ad perpetuam caſtitatem ſanctificatum, eo ipſo ore putridam meretriculæ carnem deoſculari, quo ſacratiſſimum illud Chriſti corpus, & conſecras, & ſumis, ijſdem manibus abominandas contrectare ſordes, quibus aſtãtibus Angelis virgineas illas Chriſti carnes contrectas. Quàm abſurdum in receptione tanti ſacramenti, idem corpus, eundemque ſpiritum cum Deo velle fieri, & per fornicationem vnum fieri corpus cum meretrice. Tu profectò ſi fidem rectam haberes, aut peccare ſineres, aut celebrare ceſſares.

RA-

RATIO VITANDI Luxuriam.

QVoniam inter omnia chriſtianorum certamina, ſola dura ſunt prælia caſtitatis, vbi quotidiana eſt pugna, & rara victoria, ſcitque hoſtis antiquus maius continentiæ, quam nummorum eſſe certamen, facile enim abijcitur quod hæret extrinſecus, inteſtinum autem bellum periculoſius eſt, difficiliuſque euitari poteſt. Hoſtis familiaris, ideſt, carnalis concupiſcantia, quæ habitat non procul, ſed prope, non extra, ſed intra, nam virtus eius in lumbis eius, & fortitudo illius in vmbilico ventris eius. Idcirco ad domandam, & reſtringendam hanc carnem, & concupiſcentiã, maxima tibi opus eſt diligentia, & licet inimicus in te poſſit excitare tentationis motum, tamen in te eſt dare, aut negare, in hac pugna non deijceris inuitus. Sub te eſt (ò homo) appetitus tuus, & tu dominaberis illius, in tua poteſtate eſt (ſi volueris) inimicum tuum facere ſeruum tuum, vt omnia cooperentur in bonum tibi, tu ſolummodo nec conſenſeris, quoties reſtiteris, toties coronaberis.

In primis tentionum viriliter reſiſte principijs, neque enim culpa prodire ad opus permittitur, ſi intus, vbi naſcitur, extinguatur, quod ſi in principio viriliter non reſiſtatur, ſtatim tentatio conualeſcit, & roboratur, & ſæpe in tantum, vt nunquam extingui poſſit, aut certe cum magna difficultate: quia (vt ait Gregorius) ex quo luxuria ſemel mentem alicuius occupauerit, vix eum bona cogitare permittit. Itaque principis tentationum viriliter reſiſtendum eſt, turpes, venereaſq; cogitationes expellendo, quia ſicut ligna ignem nutriunt, ſic cogitationes deſideria paſcunt, quæ ſi fuerint bonæ, exardeſcit ignis charitatis, ſi verò malæ, ignis cupiditatis. Itaque tentatus tentationis tempore debebit Deum inuocare, & ſanctorum ſuffragia, & dicere deuotè. Pater de cœlis Deus miſerere nobis, &c. aut alias ſimiles preces. Omnes ſenſus corporis, & præcipuè, viſum, & auditum diligenter cuſtodire a vanitatibus, & mulierum aſpectu, aut auditu, nam plerumque res quælibet innocenti mente reſpicitur, ſed ipſo conſpectu animus concupiſcentiæ gladio confoditur. Quoniam ergo vnus mulierum aſpectus, aut inclinat aut ſaltem molleſcere facit corda intuentium, ideo iuxta Eccleſiaſt. præceptum; Noli circumſpicere in locis ciuitatis, ne obſerueris in plateis illius, auerte faciem tuam a muliere compta, ne circunſpicias ſpeciem alienam.

Cum muliere caue ſolus maneas. Chriſoſtomus; Tunc maxime diabolus aliquos aggreditur, & grauius tentat, cum ſolos viderit, atque ab alijs ſegregatos, quia vbi non timetur repræhenſor, facilius accedit tentator. Hieronymus; Solum cum ſola in ſecreto, & abſq; arbitris (id eſt teſtibus) ne ſedeas vnquam, quia omnia mala ſolitudo perſuadet. nec in præterita caſtitate confidas, quaſi diu caſte vixeris, inde enim ſenes exarſerunt in cóncupiſcentia Suſannæ, quia videbant ſæpe ſolam deambulantem in pomario viri ſui. Fuge mulierum conſortia, quia aſpectus earum, corda virorum intuentium inficit, & auditus earum illicita-

lo-

loquela inflammat, & tactus inquinat. A planta denique pedis vſque ad verticem non eſt locus in mulieribus, in quo non ſit poſitus laqueus ad capiendum oculos virorum. Gregorius: Qui corpus ſuum continentię dedicat, habitare cum fęminis non præſumat: nunquam diu calor viuit in corpore. nemo præſumat ignem concupiſcentiæ in ſe penitus extinctum eſſe. Bernardus: Cum fœmina ſemper eſſe, & fęminam non cognoſcere, hoc ego maius reputo, quàm mortuos ſuſcitare.

Qui ergo quod minus eſt non potes: quod maius eſt, quomodo credam tibi te poſſe? ita tentatione carnis oportet fugere locum, & homines, quibus ipſa fugeretur tentatio. Similiter fuge dona, literas & ſalutationes mulierum, quia viſcus ſunt ad retinendum carnalem amorem, & reflatus ad excitandum libidinis ardorem iam in parte extinctum: quod ſi pudicam, & ſanctã diligis fœminam, quam bene uideris conuerſantem, mente eam diligas, nec eam corporali frequentes affectu, & memor ſis, quod Paradiſi colonum mulier de poſſeſſione ſua eiecit. Occupa cor tuum in ſcripturis diuinis, ſanctis meditationibus, & bonis operibus corporis, quia otioſę menti (inquit Bernardus) maligni ſpiritus malas cogitationes immittunt, & ſi quieſcit opere, non quieſcit malarum cogitationũ delectatione. Iſidorus: Semper aliquid operis fac, vt ſemper te diabolus inueniat occupatum, quia niſi nos inuenerit in aliquibus bonis operibus occupatos, ipſe nos in malis occupabit operibus, cupiditatis ſcilicet, vel mali amoris: nunquã verbum inhoneſtum audias, aut ſi audiueris, iraſcaris. Facile enim quòd libenter auditur, leui ſermone tentat clauſtra pudicitiæ. Verbum inhoneſtum ex ore tuo non effluat, quia corrumpunt bonos mores colloquia praua, & vanus ſermo cito polluit mentem, & quod libenter dicitur, libentius agitur. Mores hominis lingua pandit, & qualis ſermo oſtendit, talis animus approbatur, quoniam ex abundantia cordis os loquitur. Tibi a cibo, & potu tempera. Pudicitia enim tuta eſſe non poteſt, niſi per abſtinentiam, quia dum ſatietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur, & venter mero æſtuans facile deſpumat in libidinem, difficileque eſt carni frænum imponere. Fuge omnem occaſionem. Auguſtinus: Contra libidinis impetum appræhende fugam, ſi vis obtinere victoriam, nec ſit tibi verecundum fugere, ſi caſtitatis palmam deſideras obtinere. Cum voluptatis carnalis tibi obrepet tentatio, imaginare in corde tuo, ac ſi eam habueris voluptatem, & ea ſatiatus es, & hora præterierit, quia voluptas eſt quaſi ſomnus noctis tranſactæ, immo etiam contemptibilior, quia dolentem facit conſcientiam perpetrata voluptas, euitata vero lætam, & ſecuram. In omni tentatione, maxime vero cum ad libidinem ſolicitaris, proponito tibi ante oculos tuos Angelum tui cuſtodem, & accuſatores dęmones, omnium quæ facis, vel cogitas aſſiduos ſpectatores, ac teſtes. Ipſum etiam iudicem Deum criminis tui inſpectorem, cuius oculis omnia patent, & rem adeo fædam, vt homuncione præſente, eam facere pudeat, non vereberis facere coram Angelo tui cuſtode, accuſatore tuo dęmone, & Deo eius futuro iudice? aliorum exemplis

temet reprime, quos cognoueris turpiter, & infœliciter voluptatem hanc eſſe ſecutos, quoniam impulſu dęmonum mens ad delectationem fornicationis impellitur: diuini iudicij metus, & æterni tormenta incendij ante oculos proponantur, quia nimirum omnis pœna grauioris ſupplicij formidine ſuperatur. Sicut enim clauus clauum expellit, ita ſępe recordatio ardoris gehennæ, ardorem excludit luxuriæ.

DE CASTITATE.

CAſtitas eſt continentia a venereis, ea triplex eſt: virginalis, vidualis, coniugalis. Bernardus. Bona eſt caſtitas coniugalis, melior eſt continentia vidualis, ſed optima eſt pudicitia virginalis. quanto Angelus homine eſt ſuperior, tanto virginitas nuptijs eſt honorabilior: abſtinentia à nuptijs, Angelorum eſt imitato.

DE INVIDIA.

INuidia, eſt triſtitia de alieno bono: cuius duę ſunt ſpecies: Inuidus aduerſis gaudet, & meſtus eſt ſecundis.

Deue adunque il Confeſſore eſſaminar molto bene il penitente ſopra il detto peccato, dicendo:

HAuete hauuto diſpiacere del bene altrui, cioè di honore, dignità, di richezze, ò di proſperità, di bellezze, di ſcienza, ò di figliuoli, ò di altre coſe ſimili? Quãdo foſſe pertinace, & con male odio, ſempre ſaria peccato mortale in tutti li ſopradetti modi. Alex. de Ales. in 2. tractatu de inuidia. q. 155. Ang. inuidia.

DE ODIO.

HAauete hauuto odio col Sig. Iddio per infirmità, per pouertà, ò per altre tribulationi? Quando foſſe cõ deliberatione di volõtà mortale. ma quando foſſe in primo moto veniale. Richardus. in 2. ſententiarum. diſtin. 1. Ang. vide odium.

Hauete odio con alcuna perſona? Non ſi può aſſoluere, ſe prima non perdona, & fa la pace. Quia, qui odit fratrem ſuũ, homicidia eſt, prima Ioannis 2. c. & Luc. 6. c. Dimittite, & dimittetur vobis, eadẽ quippe menſura, qua menſi fueritis, remetietur vobis.

Hauete riſguardato i voſtri inimici con la faccia turbata, con gli occhi trauerſi, ò non gli hauete voluto ſalutare? Quando foſſe con animo deliberato di uendetta, Mortale. Alex. de Ales. in 2. tractatu de contumelia. Ange. vide diligere. §. 1. & 2.

DETRACTIO.

HAuete detto, che vn tale è vn triſto, & nondimeno non è vero: mortale, & è tenuto alla reſtitutione della fama. Scotus in 4. & omnes Doctores in 4. diſt. 15. Ange. vide detractio. §. 3.

Hauete per odio falſamente detto: La tal perſona ha rubbato, ò ha amazzato, ò luſſuriato, ò ha fatto altri mali? per le quali parole gli hauete denigrata la fama. Oltra il peccato mortale non ſi può aſſoluere, ſe prima non reſtituiſce la fama. Scotus, vt ſupra. Alex. de Ales. in 2. tractatu.

Hauete per odio manifeſtato i peccati d'altri, i quali nõ erano manifeſti? Mortale, etiam ſe erano manifeſti, ſe fu per denigrarli la fama. Ang. vide vt ſupra. §. primo.

Hauete

Hauete detto o fatto bene, ma ne ſono ſeguiti tanti, & tali peccati,& mali per denigrare quel bene? Mortale.13. q.3.c.vt qui dicitis. Ang.vide.tract.§.4.

Hauete occultato la verità per odio, quando ſete ſtato domandato di alcuna bona opera di alcuna perſona? Mortale. Et quando reſtaſſe quella tal perſona con infamia, ſaria tenuto di andare, & dire la verità. Angel. vide vt ſupra.§.3.

Hauete aſcoltato con molto piacere, quando hauete ſentito mormorar di alcuna perſona? Mortale. Thomas, ſecũda ſecundæ, quæſt. 33. & in c.non ſoſum.11.q.3.vt ſupra.§.5.

Hauete ſcritto letttere infamatorie, ò cantate canzoni con parole d'infamia altrui, & ſcritti libelli infamatorij? Oltra il peccato mortale, circa il libello infamatorio deue eſſer decapitato, ſecundum leges, quinta quæſt.1.c. Hi, qui inuenti.& l.vnica. Codice, de famoſis libellis. Et è tenuto di fare vn'altro libello in contrario à quello, & così ancora s'intende di quelli, che ſi trouano à manifeſtarli ad altri. queſti tali ſi deuono fruſtare. In c.1.5.q.prima. Ang.vide Libelli famoſi.§.1.

Hauete riportato le parole per ſeminare diſcordia tra vn'amico, & l'altro? Mortale. Et è tenuto quanto può di ritornarli nella prima amicitia, altrimente non ſi può aſſoluere. Thomas, ſecunda ſecundæ.quæſt. 74. Et queſti ſono quelli, de' quali parla Salomone. 6.c. Sex ſunt quæ odit Deus &c. & ſeptimũ quod deteſtatur anima eius, qui ſeminat inter fratres diſcordias. Ang. vide ſuſurratio.

Hauete mormorato del Papa, ò de' Cardinali, ò de' Veſcoui, ò de Preti, ò de Religioſi? Mortaliſſimo peccato, perche ſono miniſtri di Dio. Aſcolta Chriſto benedetto: Ioãnis.12.c. Et vbi ego ſum, illic, & miniſter meus erit.

DE RESTITVTIONE famæ.

LA reſtitutione della fama ſi deue fare in quel luogo doue ha diffamato il proſſimo cioè, ſe fù in publico, la deue fare in publico, ſe fù in giudicio, la deue fare in giudicio, ſe fù in ſecreto, la deue fare in ſecreto: & deue dir in queſto modo cioè, Io dico mia colpa di quelle parole d'infamia dette da me cõtra la tal perſona, & ne ſon mal contento; e dico non eſſere la verità, ma l'ho detto ſolo per odio, & mia mala volõtà. la quale haueua contra il mio proſſimo, &c. Et oltra di queſto l'infamator è tenuto allo infamato di ſodisfare a tutti gli intereſſi, i quali ha hauuto p quelle infamie, Scotus in 4.d.15.& Thomas ſecunda ſecũdæ.q.73.& in c.deteriores. 6. q.prima. Et deue domandare perdono allo infamato, ſapendo, ma quando non lo ſa non è tenuto. Ang.vide detractio.§.3. & ſuſuratio.

RATIO DETESTANDI Inuidiam.

COnſidera, quòd omnes ſumus fratres naturales, quib. vnus fuit pater Adam, vna mater Eua. Fratres ẽt ſpirituales, q b. vnus eſt Deus, vna mater ſancta eccleſia, vnus communis omnium frater, Ieſus Chriſtus Dei filius. Præterea ad idem creati

ti ſumus, nempe, vt aliquando paterná hæreditatem, ideſt cæleſte regnùm, vnà po ſſideamus, vnà ibidem in æternum cohabitemus. Collætemur, congratulemur, & quæ erunt ſingulorum bona, per charitatem omnium fiant. quòd ſi fratres ſumus in domino, cohæredes in Chriſto, eiuſdem corporis ideſt Eccleſiæ membra, eodem redempti ſanguine, fidei communes ſocij, ad eandem gratiam, & fœlicitatem futuræ vitæ vocati. Congruum certe eſt fratrem fratri bene velle, bene precari, bebe facere, in aduerſis eius dolent, & in ſecundis gaudent.

Conſidera, quod in cęlis quáto maior eſt fęlicitas, & gloria in proximo, tanto magis ibi poſitus inuidus de eá apud ſe cruciaretur, & affligeretur. Sed quia illa maxima erit, ideo de ea in inuido maximus eſſet dolor. eam ob rem in cęlis à Deo non conſtituetur, ſed in inferno, vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat, luctuſque, & ſtridor dentium, & omnigena in proximo calamitas, quam eidem ibi permanenti inuidere non poterit, quia in eadem damnatione erit.

Conſidera, quòd inuidi ſunt ſimiles dæmonibus, qui ex hominum benefactis dolore affici ſolent, & ſuperna, cęleſtiaque hominibus inuidere, non vt ſibi ipſis ea cedat, quæ irreparabiliter amiſerunt, ſed ne pauperes homines de puluere ſuſcitati, illuc aſcendant, vnde ipſi in gloria creati irreparabiliter ceciderunt. Haud ſecus inuidi virtutem alijs inuidere ſolent, non quòd ad eam acquirendam incumbere velint, ſed quia vellent omnes eſſe æquè miſeros, ac ipſi ſunt, in & nullo beatiores.

Conſidera, quòd ſi alter non haberet ea bona, quæ ipſi inuides, nihilominus ea tu non haberes. quæ ſi habet citra tuú dannum, nihil eſt cur torquearis de eius fœlicitate.

Conſidera, quòd omnium bonorú operum proximi tui tu es particeps, ſi modo ſis in gratia, & quanto magis meretur, tanto magis ipſe animæ tuæ prodeſt, ea re non eſt, cur eius virtuti inuideas: ſed potius eſt, cur ei cógratuleris, imò potius tibi ipſi qui eorum bonorú operum particeps es.

Conſidera, quantæ ſis infœlicitatis, & miſeriæ, vt dum proximus melior redditur, tu deterior fias: dumque augmenta alienæ proſperitatis inſpicis, apud temetipſum anxius afflicti tui cordis peſte moriaris, & dum conſpecta fœlicitas affligit, pœna tua te nequiorem reddit: quòd ſi aliorum bona diligeres, quæ habere non potes, ea tua amantis ſi in alijs amares, & alieni laboris opera ſine tuo labore tua faceres. Conſidera, quòd inuidia cor vrit & corpus exiccat, mentem iugiter ſolicitat, nec homini bene eſſe permittit, aut iucundè viuere: eſt enim ſicut vermis natus de ligno, qui lignum, de quo egreditur, primum incipit rodere, ſic inuidia, quæ naſcitur ex hominis corde, primum quod affligit, & lædit, eſt cor, de quo naſcitur. Poſtquam autem inuidiæ putredo cor hominis inuidi corruperit, ipſa etiam liuida facies oſtẽdit, quam grauiter inuidiæ veſania animum eius inſtigauerit. Conſidera quàm ſit contraria charitati, quæ Deus eſt, & bono communi, quod Dei largitas omnibus communiter largitur, aliorum bonis inuidere, & eos odiſſe quos Deus creauit, ſanguine ſuo re-

demit, & diligit, & de quibus ſpes eſt, vt ad vitam æternam perueniant, qui forſitan ſaluabuntur, & tu damnaberis, cum Deo in æternũ gaudebunt in cœlis, & tu forſitan cum dæmonibus æternè cruciaberis in inferis.

DE GVLA.

GVla eſt vorax edacitas, naturæ finibus non contenta.

Deue il Confeſſore domandare in queſto modo al penitente.

Hauete voi per molto mangiare, & bere, laſciate le meſſe, gli officij, & d'altre buone operationi? Mortale. Thomas ſecunda ſecundæ. q. 15.

Vi ſete per bere molto vino imbriacato? Se conoſceua, che ſe imbriacaua, & non ſi volſe aſtenere dal bere, ò vero haueſſe per conſuetudine l'imbriacarſi, ſemper eſt mortale. Alexander de Ales. in 2. tractatu, de gula. q. 139. Ang. vide ebrietas.

Hauete dato opera di fare imbriacare altri? Mortale. ſiue ſequatur ebrietas, ſiue non. In cap. cum infirmitas. de pęnitentijs & remiſionibus, in fi. Ang. vt ſupra.

Hauete mangiato inanzi la meſſa nelle feſte commandate, & le Domeniche? Se è per conſuetudine, mortale. De conſecrat. diſt. 1. c. ſolent.

Hauete mangiato aſſai, & che per troppo mangiare, & bere, habbiate incitato la natura al vomito? Se glie per vſanza, & per poter piu mangiare eſt mortale. perche hauete conſtituito per Dio il voſtro ventre, ſicut ille diues, qui epulabatur quotidie ſplendide, mortuus eſt autem, & ſepultus eſt in inferno. Lucę. 16. Ang. vide gula, §. 2.

Hauete per molto mangiare, & bere fatti atti dishoneſti, & dette parole laſciue? Mortale. Alex. de Ales. in 2. tractatu de ſcurrilitate. & D. Paulus ad Epheſios c. 5. Non nominetur in vobis turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet. Ang. vide ſcurrilitas.

Hauete mangiato coſe calide, & beuuto vino poſſente, & ſenza acqua per poter piu luſſuriare? Mortale. Audi D. Paulum ad Epheſios. c. 5. Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria?

Hauete mangiato aſſai ſtudioſamente, conoſcendo che vi faceua male, ò coſe contrarie? Mortale. Ang. vide gula, §. 2.

RATIO DETESTANDI Gulam.

COnſidera, quod per peccatum gulæ mors intrauit in omne genus humanum, vnde ea tibi prima pugna eſt quam te oportet deuincere, & quãto minus ſuperata fuerit. tanto validiora ſunt cętera vitia contra te, & tu debilior contra ea. Gulã niſi prius reſtrinxeris, cętera vitia reſtringere nõ poteris: à gula tibi inchoãdum eſt, ſi cætera vitia velis ſuperare, niſi illa prius refrenetur, fruſtra contra alia vitia laboratur. tũc enim hoſtes, qui extra nos ſunt, à nobis fortius ſuperantur, quãdo prius quæ intra nos ſunt vitia, extinguũtur. fruſtra foris agit bellum, qui intus habet periculum, vnde & Saluatorem noſtrum diabolus primũ de gula tentauit, quaſi à ianua aliorum uitiorum.

Cõſidera Chriſti ſingularem abſtinentiam,

nentiam, qui in deſertum veniens, ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, nihil interim manducans, vt per ieiunium carnem innocentem pro nobis maceraret, exemplumq; fidelibus daret, ſeſe offerendi Deo per ieiunium, qui quidem poſtea eſurijt. Si ille qui dat eſcam omni carni, & per quem volatilia quidem cœli paſcuntur, pro te ieiunans eſurijt, quanto magis pro te ieiunare deberes, qualis Chriſtianns es, qui, Chriſto eſuriente, tu crapularis? & pro ſalute tua famem ſuſtinente, tu pro peccatis tuis, ieiunare recuſas?

Conſidera, quàm amaro potu Rex regum, & dominus dominantium, Ieſus Chriſtus, à crudeliſſimis Iudæis potatus fuerit in cruce: dum propter nimium laborem, & ſanguinis in pretiũ animarum noſtrarum effuſi emanationem, intus deſiccatus, areſactus, & aduſtus totus, ſupra modum ſitiret, in qua vehementiſſima ſit, acetum cum felle mixtum in ſpongia arundini ſuperimpoſita crudeliſſimi Iudæi Domino Deo noſtro porrexerunt. O quam amarum poculum, in quali vaſculo ei propinatum eſt, qui dat terræ pluuiam, eamque germinare facit. Si ad mentem reduceres o Chriſtiane, acetum cum felle mtxtum Chriſto propinatũ, in cibo, & potu, quantumcunque vili, ſaporem inuenires propter Chriſtum, cum is felle, & aceto in cruce pro te potatus fuerit, gulæ autem tuæ pretioſa vina, & magnifici ciborum apparatus non ſatisfaciunt? non eſt cibus adeo aridus (inquit Bernardus) qui non efficiatur ſapidus, ſi illius aceti, quod propinatum eſt condimento fuerit temperatus.

Conſidera, quòd Apoſtolos ſuos, quos tenerrime diligebat, in præſentia ſua ſpicas euellere, & manibus fricare permittebat Chriſtus, & pabulo, more animalium ſuſtentari, cum miraculoſe potuiſſet ipſis cibos creare, aut iam creatos multiplicare, ſed tamen exemplum abſtinentiæ nobis relinquens, eos voluit in abſtinentia exercere, ut eorum exemplo pompam mundi contemnendam oſtenderet, ſumptuoſa cibaria, & ſoporoſa à nobis arceret, & gulæ voracitatem, eiuſque inſatiabilem appetitum in nobis euacuaret. Et conſidera multorum ſanctorum abſtinentiam, qui in eremum profecti carnem ſuam propter Chriſtum crucifixerunt cum paſſionibus, & concupiſcentijs.

Conſidera, quòd multi pauperes panem, & aquam ſibi ad delicias reputant, nec tamen ea ad ſatietatem habere poſſunt, & tunc videbis, quàm benignus erga te fuerit is, qui pro te eſurijt, & aceto mixto cũ felle potatus eſt, qui ad hæc aliquid tibi adieccrit.

Conſidera, quàm indignum ſit, & nefarium, illud idem os (quo ſacratiſſimum Chriſti corpus ſæpe, aut ſaltem ſemel in anno ſumis) inſtrumentum fieri gulæ, detractionis, blaſfemiæ, & plurium peccatorum, & ut eodem oſtio, & uitam aliquando introducas, & multo ſæpius mortem, eodemque quotidie voluptuoſos cibos, & fœdiſſimas crapulas auidius deuores, quam pretioſiſſimum illum Angelorum panem aliquando ſumas, & quod ad benedicendum domino tibi datum eſt, in nequitiæ, & omnis peccati inſtrumentum conuertas, & in obſtaculum peruentionis ad patriam, quod tibi datum eſt

ad acquirendam æternam gloriam.

Conſidera, quòd voluptas linguæ vix duorum habet latitudinem digitorum, & huic tam modicæ parti, tam breui delectationi, aer, terra, mare, vix ſufficiunt: huic pauperes ſpoliantur, & rapinæ fiunt, ut fames pauperum tranſeat in delicias tam modicæ unius homunculi particulæ, quàm miſerum ut momentanea tam modicæ particulæ delectatiuncula, & animam, & corpus etiam ipſum cęleſti gloria arceat, & in æternam miſeriam detrudat.

Conſidera, quòd dum uis ſaluare corpus, ut nulla re egeat; tunc temporis ipſum in extremam inopiam, & egeſtatem detrudis, quia & ipſum, & eius animam in æternam deducis dánationem, ubi egeſtas eſt & inopia omnium rerum præterquam miſeriarum. Nonne tu homo es iudicij ualde præpoſteri, qui corpus, quod uermes in ſepulchro mox deuoraturi ſunt, cibis delicatis impiguas, animam uerò tuam bonis operibus, impinguefcere renuis, quę ad Dei tribunal mox præſentabitur iudicanda; quá ſi hic bonorum operũ fructu nõ impinguaueris, quátumcunque pinguis ſit uenter, ea mittetur in gehenná ignis (qua ſic neglecta, nec corpus quidem ſaluare poteris non tamẽ anima pro corpore, ſed corpus pro anima factum eſt) qui quod primum eſt negligis, & quod poſterius eſt extollis, utrumque corrumpis & tuo te iugulas gladio: quia carnem, quæ tibi in adiutorium data eſt, ut ea vtaris ad omne opus bonum, tibi in ruinam, & laqueum conuertis: ſi uero ordinem ſeruaueris, curauerisque quòd primum eſt, etiam ſi negligas, quod eſt ſecundum, per primi ſalutem ſaluabis, & ſecundum. Quia ſi poſt mortem tuam anima tua beata ſit, in finali iudicio corpus vnum ipſi rurſus copulatum reſurget glorioſum. Si autem damnata erit anima tua (qđ auertat Deus) corpus tuum miſerrimæ animæ ſuæ, infelici vinculo rurſus colligatum, ipſi in tormentis pœnalibus ſociabitur, vt quæ hic ſocia fuerunt in vitijs, ibi etiã ſint ſocia in tormentis.

Conſidera, quàm cito gulæ delectatio pertranſit, quàm breuiter durat, & quòd tráſacta eſt, quaſi nunquam fuerit, & relinquit poſt ſe veſtigia remordentis conſcientiæ, pœnitudinis, confuſionis, & timorem ęternę damnationis ſibi debitę, & in morte de temporalibus gaudijs in dolores, pęnasq; ęternas animá deducit. Breue enim eſt, ꝙ delectat, ęternum autem quod cruciat. voluptas modica, pœna autem infinita, ſicut viciſſim reſiſtendo tentationi, paſſio modica, gloria perpetua. Gregorius: Vnde caro ad tempus ſuauiter viuit, inde ſpiritus in æternum cruciatur: & quo plus caro punitur in hac uita, tanto plus gaudebit in futura.

Conſidera, quòd qui in huius ſęculi prandio cibis porcorum ſe exaturauerint, & ad patriam tendentes ſtabulum pro domo dilexerint, ad cœleſtem cœnam non peruenient vnquam, ſed ij tantum, qui in huius ſęculi prandio, à voluptatibus abſtinuerint, & æternæ cœnæ ſe reſeruauerint. nemo enim poteſt, & hic cum mundo, & illic cum Chriſto gaudere. præſentibus, & futuris bonis frui, vt hic ventrem, illic mentem impleat, ut de delicijs ad delicias tráſeat. Nam qui temporalia maluerit, carebit æternis, qui corporalia præpoſuerit, priuabitur ſpiritualibus, qui ter-

rena prætulerit, cœleſtia non habebit. Vnde Lazarus, qui receperat malum in vita ſua, deportatus eſt ab Angelis in ſinum Abrahæ. Diues autem ille Epulo, purpuratus, pinguis, & nitidus, qui Epulabatur quotidie ſplẽdide, mortuus, & ſepultus, & in infernum eſt detruſus. Idem enim non habent præmium, fames, & ingluuies, voluptas, ꝙ continentia, quia in morte miſeriæ delicijs, & deliciæ miſerijs commutantur.

Conſidera quanto ſatius eſt, ſuperfluos cibos, & potus pauperibus erogando, tibi in æternam retributionem reſeruare, quàm in animi, & corporis perniciem ad breue tempus ijs ſaginari, & poſtea non ſolum eos perdere, ſed cum ijs quibus etiam corpus, & animam opipare ſuperioribus annis es Epulatus. Quid tantis ciborum lautitijs tibi ſupereſt? nimirum nihil, niſi forte conſcientiæ infeſtiſſimus ille remorſus.

Conſidera, quòd in morte tanto viliora, fætidioraque ſunt cadauera, quãto delicatius in crapulis, & uoluptatibus fuerint enutrita. Nam caro, quæ nunc delicatis cibis alitur, paulo poſt ſcaturire uermibus agnoſcetur, & in ſepulchro eo erit delectabilior eſca uermium, quo hic delectabilius ſaginata fuerit abundantia ferculorum, & quanto nunc ſibi apparari curat ſuauiorem ciborum mollitiem, putrefacta tanto grauiorem exhalabit fœtorem, idque adeo, vt qui (dum ea viueret) eius aſpectu & conſortio grauius nil habebant, ea mortua nil fætidius, nil vilius, nil horribilius inueniant, eiuſque aſpectum, & conſortium perhorreſcant.

Conſidera, quòd lauti, & delicati cibi corpori militant, nõ ſpiritui, ijs anima non ſaginatur, ſed caro, & palatum quidem irritant & libidinem excitant. Ambroſius: Fames amica virginitatis eſt, & inimica laſciuiæ.

Conſidera, quanta mala gulam comitantur. in primis nimia, inordinata, & nimis feſtinata comeſtio lædit naturam, & minus nutrit; quanto magis uenter reficitur, tanto amplius rationis intellectus, & mentis acies deſtruitur, & obtunditur, quia pinguis uenter non gignit ſenſum tenuem, diminuit etiam oculorum perſpicacitatem, multos languores, & morbos parit, & plerumque mortem homini acceſſit, plures enim occidit gula, quàm gladius.

ARS VITANDI Gulam.

QVoniam dum neceſſitas ſolui ſibi debitum quærit; uoluptas ſub ea latitans ſuum expleri deſiderium appetit, tantoque facilius illa hominibus obrepit, quanto honeſtiore neceſſitatis nomine ſe contegit. Idcirco magna opus eſt cautione, & prudentia ad domandam, & refrænandam illam ingluuiem, & ſub rationis dominio continendam, quòd ſi uis, ut caro tua animæ tuæ, & rationi ſeruiat, & ſubiecta ſit, fac ut anima tua Deo ſeruiat, eidemque ratio ſubiecta ſit. omnino neceſſe eſt animam à Deo regi, ut corpus poſſit regere. quandoquidem ſic à Deo mirabiliter conditi ſumus, ut rationi dominetur Deus, ratio animæ, anima corpori. uerum animæ dominio ſe ſubijcere corpus renuit, niſi illa rationis prius ſeſe ſubieecerit imperio, & ratio ſeſe confirmauerit Deo. Cum mentem tuam gulæ titillabit ten-

tato, imaginare in animo tuo ac ſi eam habueris delicati cibi, & potius delectatiunculam, & ea ſatiatus ſis, & hora præterierit, quia palati linguæ, & gutturis voluptas eſt quaſi ſomnium noctis tranſactæ, imo cōtemptibilior, & fædior, quia dolentem relinquit cōſcientiam præterita ea voluptas, euitata vero lætam, & ſecuram. Modicus, & temperatus cibus, & carni, & animæ vtilis eſt. multo melius eſt quotidie parum, quàm raro nimium ſumere. Parcus cibus, & ſemper venter eſuriens, triduanis ieiunijs præferatur. Pluuia enim illa optima eſt, quæ, ſenſim deſcendit in terras: ſubitus, & nimius imber in præceps arua ſubuertit. Quando comedis, cogita, quòd ventri obtemperandum non eſt, ſed quòd ſtatim tibi ſit ſtudendum, legendum, aut aliud quidpiam boni operis peragendū, ad quod ſtare non potes onerato ventre. Itaque in cunctis cibis, & potibus conſiderabis, non quæ voluptas, ſed quæ requirit neceſſitas. Fames modo & menſura vincenda eſt, nam Galenum conſtat annos centum, & viginti vixiſſe, quod in menſa nunquam ſatiabatur: neque tamen hic exigimus, vt te ipſum fame conficias, ſed ne ſupra quàm vita poſtulat, implicabili voracitati ſeruias. Aſinus enim (id eſt corpus tuum) indiget pabulo, ne deficiat: & onere, ideſt exercitatione & abſtinentia ne laſciuiat. Bernardus: Carnem oportet reſtringere, non extinguere, reprimere, & non opprimere, vt ſeruiat, & non ſæuiat, vt famuletur, & non dominetur. Non plus ieiuniorum tibi imponas, quàm ferre poſſis. ſint tibi ieiunia pura, caſta, ſimplicia, moderata, & non ſuperſtitioſa. Vini ſaturitatem æquè, ac cicutam fuge, ne venter æſtuans vino, in quo eſt luxuria, vſq; ad titillationem luxuriæ pertingat, & iuuenile corpus ſua ſponte aduehēs etiam per procliue ad inſaniam adigat. vini autem ardorem immixtą aqua temperabis. Cibis vulgaribus contentus eſto.

DE IRA.

IRA eſt motus animi concitati ad vindictam.

Deue il Confeſſore interrogare il penitente ſopra le ſottoſcritte coſe dicendo.

HAuete per ira deſiderato contra il proſſimo vendetta, ò di morte; ò d'infirmità, ò di pouertà? Se fù con deliberatione di volontà? Mortale, Matth. c. Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio.

Hauete per ira ingiuriati altri, cioè dettogli, ribaldo, ladro, cornuto, beſtia, ruffiano, & altre ingiurie? & a femine, puttane, ladre, ruffiane, & altre ingiurie? Quando ne procedeſſe infamia, ſempre e mortale, & tenetur ad culpam. Alex. de Ales. in 2. tractatu, de contumelia. q. 145. Ang. vide contumelia.

Hauete con ira beſtemmiati alcunī con diuerſe beſtemmie, cioè, mal'anno, mala Paſcha, il cancaro, mandatolo col diauolo, ò che ſia ammazzato, ò altre beſtemmie? Quando foſſe ſtato con intentione, & deſiderio, che li veniſſero quelli mali, ſaria mortale, ma ſe fuſſe per impeto, veniale. Alex. de Ales. & Ang. vt ſupra.

Hauete beſtemmiato per ira, beſtie, caualli, galline, & altre beſtie? Quando le beſtemmiaſſe con quello effetto,

che

che ſono per l'huomo, & come creature di Dio ſaria peccato, come ſe beſtemmiaſſe l'huomo. Scriptum eſt: Maledici regnum Dei non poſſidebunt. 23. q. 3. §. 1. illicito. Ale. de Ales. vt ſupra: & Ange. vide maledictio. §. 2.

RATIO DETESTANDI IRAM.

Conſidera, quod animantia rationis expertia in ſuo quæque genere ciuiliter, concorditerque degunt, armentatim veniunt Elephanti, gregatim Sues, & Oues paſcuntur: Turmatim volant Sturni, & Graculi, Pernices iuxta quandam politiam, & Grues ſuas agunt excubias. Mutuis officijs ſeſe tuentur Grues, Delphini, & Cerui. Nota eſt Formicarum, & Apum inter ipſas concors politia. Inter immaniſſimas etiam feras conuenit Leonum inter ipſos feritas, non dimicat, Aper in aprum non vibrat dentem fulmineum. Linci cum Lince, pax eſt. Draco etiam non ſæuit in draconem. Lupi inter ſe viuunt concorditer: ipſi etiam impij ſpiritus, per quos cęlituum, atque hominum concordia primum dirupta eſt, & hodie rumpitur, tamen inter ſe fædus habent, ſuamque illam qualemcunque tirannidem conſenſu tuentur. Soli autem homines; quos omnium maxime decebat vnanimitas, & quibus ea maxime erat neceſſaria, inteſtinis inter ſe diſſident odijs. quibus irrationabiles creaturæ in ſuo quæque genere inuicem concordando indicant, quantum malum per diſcordiam rationales creaturæ committant, quando hæ rationis cauſa id perdunt, quod illæ motu naturali cuſtodiunt.

Conſidera, quòd cæteris animantibus ab homine vindictæ, vel vltionis inſtrumentum natura indidit: Equo calcem, Ceruo Cornu, Apro dentē, Api aculeū, aquilæ aut roſtrum, aut vngues. Denique vel ipſi pulici morſum addidit, te vero ad manſuetudinem, & patientiam produxit inermem, & nudum, vtpote ne haberes vnde vim vi repelleres. Conſidera igitur, quàm præter tuam naturam ſit in alium vlciſci, & vim vi repellere, præſertim armis aliunde quæſitis, cum vel crudeliſſimæ feræ & ad crudelitatem natæ, ſuis armis duntaxat, & ſibi à natura inditis, ſuam vlciſcantur iniuriam. Si feram videris, tibi metuis: ſi hominem ſæpius formidas: nec in te ipſo quidem pacem habes, denique ne à pulicibus quidem tutus es. Homo autem (inquit Auguſtinus) tibi conuitium, & tumes, & iratus, pulicibus reſiſte, ſi potes, vt dormias.

Conſidera, quæ, quanta, quoties in Deum peccauiſti, ſi illatam tibi iniuriam proximo tuo illius iniuriæ illatori condonaueris, condonabit & ipſe tibi tuam in ſe iniuriam: nulla eſt ratio commodior, qua poſt offenſam reconcilieris Deo, quàm ſi tu offenſus reconcilieris fratri tuo. Condona leuem culpam proximo (leue enim eſt quicquid homo peccat in hominem) vt tibi tot millia culparum condonet Deus. At durum eſt (inquis) iratum animum cōprimere. Non tibi in mentem venit quanto duriora pro te pertulerit dominus Deus noſter? quid eras, cum pro te pretioſam ſuam animam poneret? nonne inimicus? qua benignitate quotidie te tolerat vetera peccata iterantem, qua miſericordia etiam gra-

uiſſime offenſus ad ſe recipit reuertentem? poſtremo qua manſuetudine ille pertulit probra, vincula, verbera, denique mortē ignominioſiſſimā. Gregorius: Si paſſio Chriſti ad memoriā reuocetur, nihil adeo durum eſt quod non ęquo animo toleretur. At indignus eſt (inquis) inimicus meus, cui ignoſcatur. ita ne tu dignus eras, cui ignoſceret Deus? vis Deum in te exercere ſuam miſericordiam, & in proximum tuum vis exercere ſęueram iuſtitiam? magnū ne tu tibi ſcilicet, ſi tu peccator ignoſcas peccatori, cum dominus Deus noſter pro crucifixoribus patrem orauerit? Poſtremò, ſi inimicus tuus indignus eſt, cui beneficium pro maleficio rependatur, at tu dignus es, qui id facies indignus, at non ipſe Chriſtus, pro quo id fiat.

Conſidera, quòd tam diu nullum boni operis ſacrificium immolas, quandiu a proximo per iracundiam diſcordas ſcriptum eſt namque: Si offers munus tuum ad altare, & ibi ricordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Ex qua præceptione conſidera, quàm eorum culpa intolerabilis eſſe monſtretur, quorum hoſtia repellitur. Conſidera, quod forſitan proximum tuum, à quo offenſus es, grauius multo offendiſti, nec tamen in te vltus eſt, ſed illatam ſibi iniuriam patienter tolerauit itaque quia alter alterius onera portare debet, eum viciſſim patienter tolerare debes. nulla enim (inquit Gregorius) ſunt bona, quæ agimus, niſi æquanimiter proximorum mala toleremus.

Conſidera, cui es inimicus, nempe aut iuſto homini, aut iniuſto: ſi iuſto, miſerrimum certe eſt, te ei eſſe inimicum, cui Deus eſt amicus, te ei velle nocere, cui Deus vult bene eſſe. Præterea lapidi iraſceris, ei enim tua moleſtia non moues bilem, ſed eius exerces patientiam. Si iniuſto, non minus miſerum eſt, vt alienam vlciſcaris improbitatem, te fieri improbiorem, & dum violenter in tua ipſius cauſa iudex, alienam conaris punire iniuſtitiā, te nouam admittere iniquitatem, his amplius quis tandem mutuarum iniuriarum erit finis, ſi ſuam quiſque iniuriam pergat vindicare? Creſciunt vtrinque inimicitiæ, incrudeſcit dolor. acceptum enim incommodum neutiquam tollitur vindicta, ſed propagatur, & iniuſtus inimicus tuus plerumque iniuſtior redditur, & iniquior, magiſque in malo induratus. lenitate autem, & patientia ſanatur nonnunquam, etiam is, qui fecit iniuriam, & ad ſe reuerſus ex inimico fit certiſſimus amicus. Conſidera, quòd ſufficit ei malitia ſua, & in hoc ſeculo tot, tantaque occurrunt aduerſa; vt quantumcunque laboraueris, vix poſſis in temetipſo pace frui. Eam ob rem tibi ſtultum eſt, mentem tuam per ſe ſatis inquietam, odio, & inimicitijs exaſperare. quòd ſi velles omnes opprimere, quos pateris aduerſarios, iterum alij inſurgerent, & prius ſuccumberes, quàm eos omnes opprimere poſſes, quos omnes commodiſſime ſuperabis, ſi malum pro malo non reddideris, ſed potius te ipſum per patientiam viceris. Conſidera, quòd dum vim vi repellere conaris, nec ſinere, vt vlla in re vinci videaris, tunc maxime vinceris, dum iræ affectibus ſuccū-

bis,

bis, animoque tuo dominari non potes. Cui ſi poſſes dominari, expugnatore vrbium eſſes fortior, minor ſiquidem eſt victoria vrbium, quia extra ſunt quæ ſubiugantur: multo autem maius eſt, quod patientia vincit, quia ipſe à ſe animus ſuperatur, ſemetipſum ſibimetipſi ſubijcit,& ſe intra ſe fręnari compellit, & in ſe ipſo incluſam crudeliſſimam feram iracundiam ſuperat.

Conſidera, quod ſi refrænare tuos effectus,& paſſiones nolueris, eò mentem impellet furor,quò non trahet deſiderium, & commotus ages velut neſciens,vnde poſt doleas ſciens, & peccata tua poſtquam fuerint perpetrata,vix cognoſces,quia vix vlli iraſcenti ira ſua vere iniuſta, ſed iræ ſuæ ſtimulū plerumque iuſtitiæ zelum putat, cum autem vitium virtus creditur, ſine metu culpa cumulatur. Conſidera, quod niſi perturbationi tuę obſtiteris,etiam quæ à te tranquilla mente fuerant bene geſta, profundes, & improuiſo impulſu deſtrues quicquid forſitan diu labore prouido conſtruxeras.

Conſidera omnia mala, quæ ex ira euenire ſolent, vt ſunt iniuriæ, diſſenſiones, verba, plagæ, homicidia, &c. huiuſmodi. Conſidera indignum eſſe te Chriſtianum Chriſti imitatorem aliorum riſu, vel ſubſannatione affici, cum etiam dominum Deum noſtrum ab eiuſmodi hominibus non ignores irriſum, ſed exultare potius, & gaudere deberes, ſi & tu illa omnia, quæ & Dominus noſter tui cauſa pertulit, tu etiam perferas, recepturus vel pro ipſa ſubſannatione mercedem.nihil enim eſt, quòd nobis pro Chriſti nomine ſine præmio irrogetur. Vide ergo,quā beati ſunt Chriſtiani, atque fœlices, quibus etiam inſipientium riſus proficit ad ſalutem. Ita dominus diligentes ſe diligit, ita ſe timentes honorat, vt nec irrideri vos gratuito ſinat, quibus & pro ſubſannatione retribuet vltionem, dicitque ei dominus: Mihi vindictam, & ego retribuam. Quiſquis es, qui aduerſitates, & Dei flagella, impatientius æquo toleras; conſidera,quòd niſi Deus à ſe per tribulationes correptis hæreditatem dare diſponeret, erudire eos per tribulationes non curaret, hinc namque Apoc.3.ad Ioannem,Dominus per Angelum dicit: Ego quos amo arguo, & caſtigo.Hinc rurſus ſcriptum eſt: Fili mi, noli negligere diſciplinam domini, neque fatigeris, cum ab eo argueris; quem enim diligit dominus,caſtigat. flagellat autem omnem filium, quem recipit. Hinc Pſalmiſta ait: Multæ tribulationes iuſtorum, & de omnibus his liberat eos Dominus. Conſidera, quàm pro percipiendis terrenis hæreditatibus, parentes duris diſciplinæ flagellis carnales filios caſtigant. quæ ergo diuinæ conceptionis pœna grauis eſſe debeat, per quam nunquam ammittenda hæreditas percipitur, & ſemper manſura ſupplicia vitantur. Si enim (inquit Gregorius) attendatur fœlicitas, quæ ſine tranſitu attingitur, leue fit, quod tranſeundo labatur, hic etiam Paulus ait: Patres quidem carnis noſtræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos. nonne multo magis obtemperabimus patri ſpiritui, & viuemus? & illi quidem in tempore paucorum dierum ſecundum voluntatem ſuam erudiebant nos: hic autem ad id, quod vtile eſt in recipiendo ſanctificationem eius. Conſidera, quòd omnia quæ pateris, peccata tua

me-

meruerunt,nec tamen ſecundum ea facit tibi Deus, neque ſecundum iniquitates tuas retribuit tibi, ſed pro his leuibus & tranſitorijs tribulationibus æterna condonat ſupplicia,quæ meruiſti,quorum in reſpectu ea quæ pateris nihil ſunt. At hæc nihil ſunt ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in te. nõ enim cõdignæ ſunt tribulationes præſentis temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. quando quidem tanta eſt pulchritudo iuſtitiæ,tanta iucunditas lucis æternæ, vt etiam ſi non liceret in ea amplius viuere, ſeu manere, quàm vnius diei mora; propter hoc ſolum innumerabiles huius vitæ dies pleni delicijs,& circum fluentia temporalium bonorum, recte, meritoque contemni debent, cui comparata omnis aliunde ſuauitas dolor eſt, omnis iucunditas mæror, omne dulce amarum,omne decorum fędum, omne quodcunque aliud delectare poſſet męſtum conſidera, ꝙ res ſecundæ ſæpius per tumorem cor inquinant, aduerſæ vero res cor per dolorem purgant, in illis ſe animus erigit,in his etiam quando ſe erexerat, ſternit. in illis ſæpe antea tam bona deperierunt, in his longi quoque temporis admiſſa terguntur. & quæ admitti poterant compeſcunt. nam plerumque aduerſitats magiſterio ſub diſciplina animus premitur, & cui prius extra ſe in elationem ducebatur, cui ſit conditioni ſubditus ex percuſſa (quam ſubſtinet) carne recordetur. Conſidera, ꝙ electorum mentes in meditatione ſecuræ in æternum ſęlicitatis, tanto ſuauius exultant,quãto grauiores patiuntur tribulationes, & cũ nihil de ſęculo, niſi triſtitiæ fructus colligunt, Deum ſolummodo ſuum eſſe gaudium ducunt, & cum cęperint mundanæ peruerſitatis inæqualitates amareſcere, tunc primum poſſunt internæ quietis ſuauitatem ſentire, quorum cruces multi vident, ſed non vidẽt vnctiones. Tales omnia præter peccatum diligunt, nihil præter peccatum timent,nihil eos præter Deum afficit, nihil eos præter culpam contriſtat, plus gaudent de paſſionibus, & pœnis carnalibus, quia vident illa eſſe materiam patientiæ, & meriti, hæc vero periculoſa eſſe, & in peccatum hominem facile inducere.

Conſidera, quòd Deus præuidens quoſdam multum peccare poſſe, flagellat eos infirmitate corporis, ne peccent, vt eis vtilius ſit frangi languorib. ad ſalutem, quàm remanere incolumes ad damnationem. Bonum enim eſt ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quàm duas manus, vel duos pedes habentem,mitti in ignem æternum,& bonum eſt tibi cum vno oculo in vitã intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. Auguſtinus: Quãdo Deus aduerſis rebus nos exagitat, aut merita examinat, aut peccata caſtigat, facit, vt mercedem mihi æternam pro toleratis malis temporalibus ſeruet.

Conſideta, quod miſericors Deus noſtris cruciatibus non paſcitur, ſed delictorum morbis per medicamenta contraria medetur, vt qui voluptatibus delectati diſceſſimus, rurſum flentibus amaricati redeamus, & quòd per illicita defluendo cecidimus, etiam à licitis noſmetipſos reſtringendo ſurgamus,& cor, quòd vana lætitia inflauerat,ſalubris triſtitia exurat: & quod vulnerauerat elatio ſuperbiæ, curet abie-

abiectio humilis vitæ.

Conſidera, ꝙ diuina bonitas ideo maxime iraſcitur in hoc ſęculo, ne iraſcatur in futuro, & miſericorditer temporalem adhibet ſæueritatem, ne ęternam iuſtè inferat vltionem. magna enim ira eſt (inquit Hieronymus) cum peccatoribus non iraſcitur Deus, & qui hic cum hominibus flagellari noluerit, cum dæmonibus in inferno flagellabitur. Itaque nos hic vre, hic ſeca domine, vt in futuro parcas.

Conſidera quanta ſupra te gratia Creator diſpenſatorque omnium bonorum, vigilet, qui te in tua deſideria non relaxat, quia niſi te in perpetuum ſaluandum diuina prouidentia cerneret, erudiendum ſub diſciplinæ regimine non frænaret etenim quem deſperat medicus, ei cuncta, quæ concupiſcit, dari iubet, ei vero, quem ſaluari poſſe credit, in multis interdicit, quæ appetit: etiam parentes pueris nummos ſubtrahunt, quibus tota ſimul patrimonia reſeruant.

Conſidera, quot, & quanta cõuitiorum probra Redemptor noſter ab ijs pertulerit, quos creauerat, quot inſultantium alapas acceperit, quot flagella tacitus tolerauerit, quàm patienter à perfidorum ſputis faciem non abſconderit, quàm manſuetè ſpinis diuinum illud caput ſuppoſuerit, quam placidè in ſua ſiti fellis amaritudinem acceperit; quàm manſuetè ſub irriſione adoratus tacuerit, quàm feruenter ipſe omnium vita pro te ab æternis ſupplicijs liberando, vſque ad mortem deuenerit. Non igitur debet tibi videri aſperum vt tu vilis homunculus à Deo pro malis tuis toleres flagella, cum pro ſuis bonis operibus Deus tanta, ab hominibus pertulerit mala, nec hinc ſine flagello exierit, qui hic ſine peccato vixit. oportuit enim Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam, cum quo nemo regnabit in cœlo, niſi cum afflictus fuerit in mundo, cum quo nemo coronabitur, niſi cum eo legitimè certauerit. At quo modo certabitur, ſi deſit qui impugnet? quid tibi cum victoria, ſine prælio quidem fuerit? impudentiſſimè tibi arrogas vel gloriam ſine victoria, vel victoriam ſine pugna. Itaq; ſatius eſt, vt præſentia mala æquo animo patiendo, tibi valeant in remiſſionem pœnæ pro peccatis tuis debitę, & ad gloriæ ſempiternæ acquiſitionẽ, quàm impatienter, & cum animi perturbatione citra emolumentum, & ſalutis fructum ea tolerare, quæ alioquin (velis, nolis) toleranda tibi ſunt, quia ſic domino Deo placuit, idcircò & ita fieri neceſſe eſt.

ARS VITANDI PRObriam iram.

TVI, tuorumque omnium inordinatum amorem ex tuo dele animo, alioqui facile in iram excandeſces, ſimul atque te, aut tuos leui quapiam iniuria videris affectos: quò natura ad iram es propenſior, eò diligentius te ipſum multo ante præmunies ad patientiam: tam verba, quàm facta, quæ occurrere poſſunt præuidere præmeditans: tela enim pręuiſa minus nocent. idque omnino habeas animo tuo deliberatum, ut ferueſcente ira, nihil præcipitanter uel dicas, uel facias, nihil tibi credas irato, ſuſpectum habeas, quicquid concitati animi impetus dictauerat, etiam ſi honeſtum

neſtum videatur, ſed illud differes, faciendum, quo ad vſque ira deferbuerit, aut deuote dices ſemel, aut ſæpius orationem Dominicam, aut aliud ſimile, priuſquam id deſignes, quia interim fortaſſe ira deferueſcet. Dum alius quiſpiam te conuitijs laceſſit, caue repellas conuitium conuitio, & malum malo, ſi animi tui iram extinguere cupis. ea enim, ex uerbo tum contẽtione, magis magiſque ſolet excandeſcere, quia dum ſuam quiſque iniuriam pergit vindicare, & vim vi repellere, vtrinque creſcunt inimicitiæ, incrudeſcit dolor, & tandem mutuarum iniuriarum vix poteſt finis inueniri. Itaque omnis ſermo malus de ore tuo nõ procedat, omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasfemia auferatur à te, & contra vitiorum impetum patientiæ arma aſſume, non furoris. Sic apud te pariter, & tuum extenuabis incommodum, & ab alio illatam tibi iniuriam leuem facies. Læſit, ſed facile reſarcietur, tum puer eſt, rerum imperitus, adoleſcens, mulier eſt, non ſuo optime facit conſilio, ſed alterius inſtinctu, imprudens facit, bene potus, æquum eſt ignoſcere. at contra: grauiter quidem læſit, ſed pater eſt, frater, præceptor, amicus, ęquum eſt, vt hunc meum dolorem illius uel auctoritati, vel charitati condonem: aut paria faciens, ab altero illatam tibi iniuriam, cum ipſius erga te beneficijs comparabis, uel cum tuis in illum offenſis hoc modo: hic quidem læſit, ſed aliàs ſæpius profuit. illiberalis eſt animi tot, tantorumque eius erga me beneficiorum obliuiſci, & vnius iniuriolæ reminiſci. nunc me offendit, ſed quoties à me offenſus eſt, ipſi parcam, ſicut & mihi pepercit, ut meo prouocatus exemplo delinquenti mihi aliàs ignoſcat, & ipſe. Si iniuriam præ amaritudine prorſus deuorare non poſſis, ad ſuperiorem recurrendum eſt, nam vitium pro conuitio reddere, & contumeliam retorquere in eum, qui dedit, nihil aliud eſt, quam talem fieri, qualis eſt is, quem damnas.

Sol non occidat ſuper iracundiam tuam, ſed quàm citiſſime poteris, reconciliare fratri tuo, quia niſi ad manſuetudinis lenitatem cito redieris, pertinax iræ motus facile creſcet in fratris odium, & trabem facies de feſtuca, & animam tuam facies homicidam.

QVOMODO RECONCILIANDUM ſit fratri.

Reconciliari poteris proximo tuo tribus modis, aut verbis, petendo veniam de offenſa ab offenſo, dicens. Obſecro te per manſuetudinẽ Ieſu Chriſti, ſi læſi te ignoſce mihi. Aut corporis humilitate, te poſternendo coram eo, quem offendiſti: rogans, ut non reputet tibi ad iniquitatem, neque meminerit iniuriæ ſibi factæ. Aut obſequio charitatis, & beneficio inimicũ tuum tibi placabis iuxta illud: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit potum da illi, quia per hæc eum placabis, & cum eo in gratiam redibis: quòd ſi uis in iuſtitia perfectus eſſe, non dicas, mihi nocuit, ego illi. Si enim pro gloria ſalutis tuæ iubet Deus te inimicis tuis reconciliari, tu offenſus debes præuenire offendentem, ut duplicem cõſequaris gloriam, vnam ſcilicet, quia iniuſte offenſus es, aliam, quia prior

prior ad amicitiam inimicum inuitas: Ab alio offenſus, eidē facile ignoſces, qui tibi noueris ab illo ignoſci, qui te reconciliauit ſibi delens omnia præterita, & ad vitam æternam te uocans, ad quam vitam donec perueniias, ſine peccatis eſſe non potes, & ideo amplectēda eſt tam benigna conditio, quam tibi vltrò Deus obtulit, ut dimittendo peccata aliena, tibi Deus dimittat tua. Auguſtinus: Credentium omnino eſt, nullo modo nobis ignoſci quæ peccamus, ſi nos inexorabiles ad ignoſcendum peccatum fuerimus. Iratus te ipſum ad alia conuerte negocia, quibus occupatum cor tuum commotionis, & excandeſcentiæ ſuæ obliuiſcatur. Dũ exterius grauia toleras, caue ea interius doleas, nè cum ab hominibus peccatũ non agnoſcitur, ſub diuina examinatione peccetur: culpa doloris tanto deterior fiat, quanto magis ſibi ante homines virtutis ſpeciem vendicat. perſecutio, & temporalis omnis aduerſitas, pro loco, & tempore aliquando tibi erunt fugienda, cum autem neceſſe fuerit, viriliter toleranda.

DE ACCIDIA.

Accidia eſt triſtitia, ſeu tędium quoddam ſpiritualis boni, & quidam animi torpor; quo quis negligit aliqua bona debita inchoare, aut faſtidit incępta perficere.

Deue il Confeſſore domandare di queſto peccato al penitente in queſto modo.

HAuete per accidia non voluto far bene, cioè elemoſine, cõfeſſione, odir Meſſe, Prediche, dir l'officio, & oratione, & molte altre coſe ſimili? Semper eſt mortale. Alex. de Ales in 2. tract. de accidia. Ang. vide accidia. §. 1.

Hauete hauuto diſpiacere del bene, che hauete fatto, & operato? Mortale. Alex. de Ales, vt ſupra.

Hauete hauuto per accidia diſpiacere d'eſſer creato al mondo, da Dio; Alex. & Ang. ut ſupra.

Hauete laſciato per accidia di andare à imparare le coſe neceſſarie alla ſalute dell'anima? Mortale. Thomas ſecunda ſecundæ q. 35.

Sete incorſo in alcuna infirmità, che per accidia non vi ſete voluto gouernare? Il danno, & intereſſe è ſuo.

RATIO DETESTANDI Accidiam.

COnſidera, quantos labores Chriſtus pro te pertulit ab eo die, quo incępit facere, & docere, vſque ad extremum vitæ ſuæ ſpiritum, dum in orationibus noctem duceret inſomnē, dum modo in hanc, modo in aliam regionē iret lucrifactum animas; dum in ijs, quæ Patris ſui eſſent, ſedulo intereſſet. Dum ſæpius in templo doceret, nouiſſimè autem dum in tempore paſſionis ſuæ, vel nimis iã defatigatus laboribus ſacratiſſimis ſuis humeris longiſſimam illam, & ponderoſiſſimam crucem baiularet, & ſub tanto onere ſuccumberet. quod ſi pro ſalute tua tantum laborauit, quantum pro eadem tu met laborare deberes? pro peccatis tuis tollendis tenerrimus ille agnus Dei tot, & tam grauia pertulit, & tu uel minimum laboris pro iiſdem ſubterfugis,

maledictus certe es, qui facis opus Dei negligenter.

Conſidera, quantos labores Apoſtoli pertulerunt, dum ſecundum Chriſti præceptum irent in mundum vniuerſum, & prędicarent Euangelium omni creaturæ. quantas, & animi, & corporis moleſtias perpeſſi ſunt ſancti martires, confeſſores, & virgines, denique quotquot homines iam cum Deo regnant, quorum doctrinis, & laboribus orthodoxa Chriſti fides longe, lateque fuit propagata.

Conſidera res omnes laborare, & aliquid operis facere: nam militia illa cœleſtis exercitus ſine fine laudẽ Deo concinit proclamans: Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus Deus Sabaoth. Præterea ſol, & luna, & firmamentum quotidie girum terræ ambiunt. Herbæ, & arbores minimum initium habentes, ad magnam proceritatem perueniunt. Formicæ grana curant æſtate, quibus hyemem tranſigant. Apes melliſluæ ignauum fucorum genus à præſepibus arcent, & ſic in alijs animantium generibus inuenire poſſis. Non te igitur pudet hominem rationis participem eidem rationi contrariam ignauiã amplecti, quam rationis expertia motu naturali abhorrent? Conſidera, quare præſentis ſæculi negotiatores tantos labores ſuſtinent, ut incertas, perituraſque diuitias accumulent, easque multis periculis quæſitas cum animi diſcrimine ſeruent, quid tibi Chriſti negotiatori faciendum eſt, pro acquirendis ſpiritualibus diuitijs æternis, & ſine fine duraturis?

Conſidera, quòd ſicut diuitiæ huius ſæculi tunc maxime augentur, cum nulla prorſus lucra, uel minima contemnuntur, ita & in ſpiritualibus diuitijs ne minimum contempto paulatim decides. viciſſim ſi parua & minima lucra ſpiritualia non contempſeris, paulatim ad magna peruenies. Conſideraque ſi nolueris bene agere quando potes, forſitan non poteris bene agere, quando voles. occaſio præceps eſt, ideoque arripienda quando adeſt: tempus vitæ, in quo viuis, breue eſt, exiguum, & cum tædio. Igitur dum dies eſt, & dũ tempus habes, operare bonum. ueniet enim nox, quando operari nemo poterit. Conſidera, quòd tua grauiſſima peccata grauiſſimam requirunt pœnitentiam, & magnum deuotionis feruorem, vt ijs poſſit ſatisfieri. Trinam illam Chriſti negationem toto vitæ ſuæ tempore luxit Petrus, tametſi à Chriſto ſibi fuerat indultum. Maria Magdalena, vſque ad extremum vitæ ſuæ ſpiritum præterita ſua peccata deplorauit, tametſi à Chriſto ſibi fuerant dudum dimiſſa, quia dilexerat multum. Breuitatis cauſa pleroſque alios prætermittemus, qui peccatorum ſuorum pœnitentiam ſimul cum præſenti vita terminauerunt: ſed quomodo labor ille grauis videtur, quo tot, & tanta peccata delentur? Quam tepide agis, ut debita illa remittantur, quibus mors æterna debetur. Magna profecto opus eſt ſatisfactione pro peccatis illis, propter quæ paratus eſt æternus ignis, quorum onus, aut animæ ſuę læſionem, qui perfectè ſenſerit, ille quidem nullo modo aut certe parum ſentiet corporis pœnam, nec reputabit laborem, quo peccata nouerit deleri præterita, & cauere futura. Idcirco tempore gratiæ, & miſericordiæ (ideſt tempore vitæ præſentis) fac dignos fructus pœni-

pœnitentiæ & grauiſſimam Purgatorii pœnam præſenti pœnitentiæ labore fac redimas.

Conſidera, ꝙ ſi dum vixeris vigilate, & orare cum Chriſto volueris, labores tui cito finientur. Breuiſſimum enim eſt vitæ noſtræ tempus, ad promerendam æternam gloriam nobis datam, poſt quod nullum aliud merendi tempus dabitur, in quo quanto plura, & maiora bona fecerimus in terris, tāto maior gloria nos manet in cœlis: quæ ſi modica videntur in opere, magna tamen ſunt in retributione, in opere quidem temporalia, in retributione autem ſunt æterna. Breuis huius laboris eſt meta, ſed corona perpetua. Laboratur hic modico tempore, vt viuatur illic in æternitate. Gregorius: Si attendatur fęlicitas, quæ ſine tranſitu attingitur, leue ſit, quod tranſeundo laboratur. Itaque committere non debemus, vt hoc tempus gratiæ, & meriti, ſine opere meritorio nobis effluat. exēplo cuiuſdam deuoti viri, qui quoties audiebat horologium horas ſonare, hæc ſecum: O domine Deus meus, iam iterum vnam horam temporis vitę meæ conſumpſi, de qua tibi ſum reddi turus rationem, quomodo expendi? nullum enim à te eſt mihi tempus impenſum, cuius non ſit mihi reddenda ratio, quomodo fuerit expenſum.

Conſidera, ꝙ amor Dei nunquam eſt otioſus, operatᷣ enim magna, ſi eſt, ſi vero operari renuit, amor non eſt. Hieronymus: Nihil amantibus durum eſt. nullus difficilis cupientibus labor. Amemus & nos Chriſtū, & eius quæramus amplexus, & facile videbitur omne difficile: breuia putabimus vniuerſa, quæ longa ſunt. Præterea, oportet per multas tribulationes ingredi regnum Dei nemo enim ſine certamine coronatus eſt. Quiſquis es, qui arbitraris te ſatis meritum eſſe ſuperiori tempore, & propterea remiſſius ſolito agis, & à priſtino feruore ſenſim excidis: conſidera, ꝙ non qui bene ceperit, ſed qui perſeuerauerit vſque in finē, hic ſaluus erit. Quia ſine perſeuerantia nec opus meritum habet, nec labor præmium, nec curſus brauium, nec ſeruitium gratiam, nec pęna quantumlibet afflictiua coronā. Perſeuerandum igitur eſt in bono opere, quod inceperimus; perfecta enim ſunt Dei opera, qui de ſeipſo ad patrē dicit: Opus conſummaui, quod dediſti mihi, vt facerem. Vide Iudæis perfidis deſcēſum de cruce ipſi ſuadentibus, dum ſalutem noſtram in medio terræ operaretur, nullo modo acquieuit, ne redemptionis noſtræ opus relinqueret imperfectum. Nos quoque, ſi ſequi volumus caput noſtrum, non uereamur iuſtificari vſque ad mortem: quoniam merces Domini manet in æternum, non ceſſemus agere pœnitentiam, non ceſſemus poſt Chriſtum tollere crucem noſtrā, perſeuerantes in ea, ſicut & ipſe perſeuerauit confidenter, quia illud opus bonum in nobis perficiet, quod in nobis inceperit, & qui dedit velle, dabit & perficere. Quid enim prodeſt bene, & diu nauigaſſe, & in portu perire? cum hoſtibus fortiter dimicaſſe, & in ipſa hora victoriæ defeciſſe?

ARS VITANDI ACCIDIAM.

Nemo eſt, cuius animam corruptibile corpus, & inhabitatio terrena nō aggrauet. Sed enitēdum tibi eſt, carnis cupiditates

cupiditates ſpiritus vigore ſuperes, & quia à tribus peruicaciſſimis hoſtibus, Mundo, Carne, & Dæmone, te ſentis impugnari (ſi facias quòd in te eſt) ſemper de diuino auxilio expectes adiuuari. Deus enim hortatur te, vt pugnes, adiuuat, vt vincas, certamen ſpectat, deficientem ſubleuat, vincentem coronat. Si terrebit te labor, quem ſubire oportet reſiſtendo tentationibus, hoc erit remedium: Noli laborem reſiſtendi comparare cum voluptate peccati. Sed præſentem amaritudinem reſiſtendi compara cum futura amaritudine peccati, præſentem dulcedinem culpæ, quæ ad peccandum te illectat, cum futura dulcedine cœleſtis gloriæ, & tranquilitate mentis, quæ tentationis victorem conſequitur. & mox videbis, quam iniqua ſit comparatio. In hoc enim plerique falluntur, quod amaritudinem reſiſtendi comparant cum delectatione peccati, neque reſpiciunt, quid hoc, atque illud conſequatur. Bernardus: Si labor te terret, merces inuitet. Vnuſquiſque enim ſecum ſuum laborem mercedemque accipiet. Cum vita nihil aliud ſit, quàm militia ſuper terram, tot dęmonib. in exitiũ tuum peruigilibus, armatis, qui in te mille dolis mille nocendi artibus, vtunť: mũdo etiam (qui totus in maligno poſitus) à dextra leuaque, à fronte pariter, atque à tergo, te oppugnante, & ad ſui deſiderium te pellicente. Præterea carne ad mortiferas voluptates mentem tuam ſtimulante, idque ſatagente, vt mentis tuæ præſidium alijs duob. hoſtibus aperiat: domeſticus enim hoſtis eſt. Cum igitur res tibi ſit cum hoſtibus tam in perniciem tuam iuratis, ne committas, vt perinde atque ſi iſtos tres infeſtiſſimos hoſtes debellaſſes, in vtramque dormias aurẽ, quaſi in certiſſima pace dicas Pax, pax, cum non ſit pax. Itaque aſſiduè ſta ſuper tua cuſtodia, in prima, ſecunda, tertia, & quarta vigilia dominum expectans, donec reuertatur à nuptijs, vt cum venerit, & pulſauerit, confeſtim aperias illi. Contra tentationum inſultus, aut ſigno Crucis te munies, aut quapiam oratione, aut ſententia aliqua deprompta ex ſacra ſcriptura. Sed quid, ſi tentationem viceris? ſic te geras, quaſi mox in prælium rediturus, alteramque ſecurus, aut pauidus magis expectat, quia ſicut nec mare fluctibus, ſic nec vita iſta carere poteſt tentationibus. At qui ingreditur viam pœnitentiæ fortius, tentatur ab hoſte: illos enim tentator tentare negligit, quos ſic quiete iure poſſidere ſentit: itaque nuſquam non agendæ tibi ſunt excubiæ, nunquam tibi eſt ab armis diſcedendum, donec in hoc corporis præſidio militabis. quòd ſi quando in hac pugna animam tuam peccati mortalis vulnere læthaliter ſauciari cõtigerit, caue ne ꝓtinus abiecto clipeo, & armis relictis, hoſtib. te dedas, te totũ eorũ affectibus permittas, neq; cogites te de recuperãda libertate omni fiducia & auxilio priuatũ. Lapſus itaq; in peccatũ nũ ſolũ ne deſperes, ſed ſtrenuos milites inuites, quos non raro pudor ignominiæ, & accepti vulneris dolor non ſolum non in fugam, verum ad fortius, quàm antea pugnandum acuit. haud ſecus properes animum reſumere, & cum hoſtibus certamina inſtaurare. mox videbis te eos fugare, quos fugiebas, & eos perſequi, qui te perſequebantur. Quòd ſi fortè (vt habet certaminis conditio) rurſus vulneris,

tis,aut cadas, non continuo vulneris, aut lapſus tui pudore deſperare debes, ſed memineris hanc eſſe certaminis legem,non vt nunquam quis vulneretur, aut cadat,ſed nunquam cedat.quia non ille,qui ſæpe vulneratus eſt,aut cecidit victus dicitur,ſed ille, qui ad vltimum ceſſit. Accepto vulnere ſtatim adhibe medelam,facilius enim vni vulneri medeberis,quàm multis:facilius recenti,quam inueterato,& putri.

Ad malum opus deſignandum tentatus, non ſolum non ſuccumbes tentationi,& peccabis,ſed etiam inde tibi arripies virtutis occaſionem, dabisque operam,vt diaboli tentationibus non ſolum peior non fias,ſed etiam melior euadas, ut omnia tibi cooperentur in bonum.Si ad libidinem, aut gulam ſolicitaris, aliquantulum tibi etiam de licitis voluptatibus ſubtrahe, & ad ſanctas,& pias occupationes aliquid adijce.Si ad tenacitatem, & auaritiam inſtigaris,auge eleemoſinam. Si ad inanem gloriam ſtimularis, tanto magis te ipſum humilia in omnibus, ita fiet, vt te forſitan denuo ad malũ prouocare vereatur tentator, ne qui mali operis auctor eſſe gaudet, boni operis occaſionẽ miniſtret. Accuratè tibi cauendum eſt,ne quod vitium, veluti leue, contemnas, & te ipſum fallas. Veniale quamquam animam non interficit, eã tamen inficit. quamquam à Deo non ſeparat, tamen à priſtino deuotionis feruore auocat,& ad opus bonum hominem reddit tepidum,grauem,obnubilatum,& indiſpoſitum ab bene agendum, & paulatim à minimis peccatis ad maxima perducit. Itaque deteſtanda tibi ſunt ſimul, & cauenda omnia peccata,tam venialia, quam mortalia, qui,ſi nondum forte poſſit omnia vitia funditus euellere, tamen de uitiis tuis aliquid quotidie decerpes, & bonis moribus ſemper aliquid adiicies. Caue putes in hoc conſtare iuſtitiam, vt malum non facias,cum & bonum non facere malum ſit,ſed,vt etiam opus bonum facias. Qui enim præcepit: Recede à malo, mox ſubiunxit: Et fac bonum,idcirco ſumma diligentia in extirpandis vitiis adhibita, ad acquirendas virtutes non minore opus eſt diligentia,nec ita ſis otioſus,ut in eodem otio vtilitatem non cogites proximi, nec ita actuoſus,vt contemplationem non requiras Dei.

DE DEVOTIONE.

Deuotio eſt voluntas prompta faciendi quod ad Dei ſeruitium pertinet. Hæc accidiæ cõtraria eſt. Nã ſicut homo accidiæ vitio laborans triſtis,& inuitus opus debitum facit,ideoque negligenter, ſic deuotus gaudet adimpletione mandatorum Dei in hilaritate ea exequitur,in Dei amore feruet, pœnitentiæ quoq; opera,& labores abſtinentię ſuis viribus,alioquin impares feruore deuotionis,& dulcedine ſpiritualis gratiæ,condit,& ſic de una uirtute in aliã aſcendit,& gradatim ad cœlum vſque peruenit,vbi Deum videndo tanto fælicius meretur in retributione, quanto magis ſummo bono hic adhærere ſtuduerit. Naſcitur autem deuotio,ex amore,& timore Dei.

DE QVINQVE ſenſibus exterioribus.

Qvinque ſunt ſenſus exteriores, q accurate,& ſumma diligẽtia cuſtodiri debent & refrẹnari.

Per eos, tanquam per feneſtras ſemper patentes, mors in animam ingreditur. Qui numero quinque ſunt: Viſus, Auditus, Odoratus, Guſtus, Tactus.

DE SENSV AVDITVS.

MIrabilis omnium rerum opifex Deus duas aures homini eſſe voluit, linguam vero vnicam, plus eſſe audiendum, quam ad loquendum innuens. Aures ſunt nobis datæ ad percipiendam Dei doctrinam, ad laudes Dei cum voluptate audiendas & ad ſubueniendũ corpori earum obſequio, non autem ad abutendum.

DE SENSV VISVS.

SEnſus viſus, quo alijs ſenſibus eſt præſtantior, eo periculoſior, niſi enim rationis dominio refrænatus fuerit ad multa peccata homines illectat. De quo dictum eſt, & interrogatum in peccatis capitalibus.

DE SENSV GVSTVS.

IN lingua eſt virtus guſtandi, & diſcernendi ſapores, & ea quæ ſubſtã tialiter corpus nutriunt, hic ſenſus niſi rationis dictamine gubernetur multarum ægritudinum, multorumq; peccatorum eſt materia. De hoc dictum eſt & interrogatum in peccato gulæ.

DE SENSV TACTVS.

QVatuor alij ſenſus in capite ſedem habent, ſolus tactus per totum corpus diffuſus eſt: maxime tamen viget in manibus, quia eò concurrit multitudo neruorum, qui ſunt inſtrumenta tactus. De quo dictum eſt & interrogatum in peccato luxuriæ.

DE SENSV ODORATVS.

INſtrumentum odoratus eſt naſus, per quem ad cerebrum vſque odor trahitur. De hoc dictum, & interrogatum eſt in peccatis capitalibus.

DE OPERIBVS MISEricordiæ corporalibus.

ESurientibus cibum, & ſitientibus potum dare, nudos ueſtire, ægrotos viſitare, mortuos ſepelire, captiuos redimere, peregrinos hoſpitari, & breuiter omnibus miſeris ſubuenire.

Però deue il Confeſſore interrogare il penitente delle ſopra nominate coſe, coſi dicendo,

HAuete viſitati gl'infermi poueri? Si potuit, & non fecit ſemper eſt mortale, quia eſt præceptum Ieſu Chriſti. Matthæi 25. c. Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare.

Hauete dato da bere al pouero? Sitiui, & non dediſtis mihi potum.

Hauete veſtiti i poueri? Nudus erã, & non cooperuiſtis me.

Hauete fatta la elemoſina a i poueri? Infirmus eram, & non viſitaſtis me.

Hauete albergato i poueri? Hoſpes eram, & non collegiſtis me.

Hauete liberati i poueri prigioni? In carcere eram, & non liberaſtis me.

Hauete fatto ſepelire i poueri morti?

Hauete fatto incarcerare alcun pouero per debito? Audi Saluatorem Ioannis 3. Qui habuerit ſubſtantiam & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera eius ab eo,

quomodo

quomodo charitas Dei manet in eo? Adunque egli ſta ſempre in peccato mortale, potendo aiutare come s'è detto, & non aiuta: Quia præceptum Ieſu Chriſti. Richardus in 4. diſt. 15. art. 2. q. 2. & in c. ſatis. 86. diſt. & in cap. omnis. 7. q. 1.

DE OPERIBVS MISERIcordiæ ſpiritualibus.

PEccantes corrigere, dubitantibus recte conſulere, pro ſalute proximi orare, mæſtos conſolari, delinquentibus ignoſcere, ignorantes docere, iniurias ferre.

De omiſſione operum miſericordię corporalibus, aut nõ ſatis iuxta executionem eorum ijs eſt confitendum, qui poſſunt, & debent ea exhibere. Si ea omiſerint aut non ſatis iuſte cõpleuerint, quando recta ratio, & charitas dictabant eſſe adimplenda; quod ſi facultas non ſit, ſaltem debent miſereri egenorum, eorumque vicem, & calamitaté dolere: à quibus quamuis interim ex penuria, & paupertate excuſari poſſint, tamen ab excuſatione operum miſericordiæ ſpiritualiũ vix poſſunt excuſari, quia licet ignorantes docere, & dubitantibus recte conſulere, non omnes poſſint, nec peccantes corrigere, vtpote, qui ſint rudes, & ignorantes, poſſunt tamen pro ſalute proximi orare, mæſtos conſolari, iniurias ferre, & delinquenti ignoſcere. Non meminit Hieronymus ſe mala morte legiſſe mortuum, qui libenter exercuerit opera pietatis.

Deue adunque il Confeſſore interrogare il penitente delle ſopradette coſe, dicendoli in queſto modo.

HAuete corretto, & ripreſo i defetti d'altri? Matthæi 18. cap. Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corrige eum. Et ſanctus Paulus ad Timotheum. 2. c. 4. Argue, obſecra. &c.

Hauete dato dottrina a i ignoranti della loro ſalute?

Hauete pregato Iddio per li uoſtri inimici? Audi Ieſum Chriſtum. Matth. 5. c. Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.

Hauete conſolato gli anguſtiati, & tribolati?

Hauete hauuta patienza nelle uoſtre infirmità, & tribolationi, & perſecutioni? Matthæi. c. 5. Beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.

DE SEPTEM SACRAmentis Eccleſiæ.

SAcramenta Eccleſiæ ſunt ſeptem, ad curandas noſtras infirmitates, nobis à Deo data, & reſtituta.

Baptiſmus contra peccatum originale, Confirmatio contra infirmitaté, & difficultatem ad bonum. Ordo contra ignorantiam verorum. Ordinatus enim debet eſſe doctus, ut alios poſſit erudire, & hæc tria ſacramenta iterari non poſſunt.

Quatuor autem, quæ ſequuntur iterari, poſſunt, videlicet: Pęnitentia contra peccatum mortale. Coniugium contra effrenam libidinem. Euchariſtia, contra affectionem terrenorum, ut uiſibiliter ſub ſacramento Deum videndo, per ipſum factum viſibilem, in amorem inuiſibilium rapiamur, & excitemur. Poſtremo Vnctio contra veniale.

Deue dunque il Confeſſore domandare al penitente de queſte coſe, dicendo in queſto modo.

Hauete fatto morire alcuno ſenza il Batteſmo? Et queſto perche i padri di famiglia ſono obligati ſotto pena di peccato mortale ſubito far battizare i loro figliuoli, propter periculum mortis. De conſecr. diſt. 4. cap. venerabilis. Angel. vide Baptiſmus. §. 6.

Hauete fatto battezare alcuno ad altre perſone, che à Sacerdoti? Nota, che quando ci è il Sacerdote non può battezare altra perſona inferiore, & doue è il Diacono, ò altri clerici non poſſono battezare huomini ſecolari, & doue è l'huomo non può battezare la donna. De conſecrat. diſtin. 4. cap. mulierem. c. Romanus. & battezando alcuno non eſſendo Sacerdote ſenza neceſſità, oltra il peccato mortale, ſaria irregolare. in c. 1. de clerico non ordinato miniſtrante. Ma eſſendo in neceſſità di morte, ſe non battizaſſe, ſaria mortale. De conſecrat. diſtinct. 4. cap. quicunque. Angel. vide baptiſmus. 5. §. 1.

Hauete battezato i uoſtri figliuoli in caſa? Quando non foſſe per aſpettare i compari, ò parenti, & c. erit mortale. Angel. vide Baptiſmus. 4. §. 9. Et nota quando ſi trouaſſe alcun bambino eſpoſto nella ſtrada, & non ſi trouaſſe, ſe foſſe battezato, & ſi ſteſſe in dubio, ſi deue dire in queſto modo: Si tu non es baptizatus, ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. & Si tu es baptizatus, non te rebaptizo. Ang. vide Baptiſmus. 4 §. 8.

DE CONFIRMATIONE.

Hauete fatto creſimare i voſtri figliuoli? Ogni fedel chriſtiano è tenuto di farſi creſimare: & laſciandolo per diſpreggio, ò negligentia, ſaria dannato. in cap. Spiritus ſanctus. de conſecratione diſtin. 5. Angel. vide confirmatio ſacramenti.

DE CONFESSIONE.

VI ſete confeſſato almeno vna volta l'anno? Ogni fedel Chriſtiano è tenuto almeno vna volta l'anno di confeſſarſi di tutti i ſuoi peccati ſub pœna excommunicationis, quia in c. omnis. de pœnit. & remiſſ. dicit: Omnis vtriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis peruenit, omnia ſua peccata, ſaltem ſemel in anno, fideliter confiteatur proprio Sacerdoti. Scotus in 4. diſt. 17. quæſt. vnica. L'anno della diſcretione s'intende, quando conoſce & diſcerne il bene dal male, cioè quelle coſe, che ſono contra la diuina lege, dico il giuſto, & lo ingiuſto. Scotus in 4. diſt. 16. Ang. confeſſio. 2. & §. 1. & 3.

Vi ſete confeſſato ad altro Sacerdote, che non ſia della uoſtra parochia? Quando nella propria parochia non ci foſſero dotti confeſſori, ouero, che foſſero riuelatori della confeſſione, concubinarij, ò fornicatori, non ſolamente publici, ma quaſi publici, ſi può andare à confeſſare ad altre parochie con licentia del proprio Sacerdote, quia in dicto c. omnis, ubi dicit: Si quis alieno Sacerdoti voluerit iuſta de cauſa

ſua

ſua conſiteri peccata licentiam prius poſtulet, & obtineat à proprio Sacerdote.

DE SACRATISSIMA Communione.

HAuete laſciato la ſacra Communione per odio, & inimicitia? Quando almeno vna uolta l'anno non ſi communica, & non ſi confeſſa deue eſſer cacciato dalla conuerſatione de' Christiani, & morendo deue eſſere ſepelito fuori della Chieſa, como canc. in d.c.omnis, de pœni. & remiſſ. ubi dicit, ſuſcipiens reuerenter ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum. de conſecr. diſt. 2.c. ſi quis. in tract. & Scotus in 4.diſt. 17. quæ vnica. Ang. vide Euchariſtia. §.36.

Hauete laſciato la ſacra communione per luſſuriare? Mortale. ut d. cap. ſi quis intrat.

Hauete vſato con la voſtra moglie, o domandato il debito coniugale nel giorno della Communione? Si deue eſtimare per vn porco colui, che almeno per 24. hore non ſi aſtiene di luſſuriare, tanto con la ſua moglie, ma piu con altre ſtrane, & colui che domanda non ſi deue communicare. ut patet cap. omnis homo, de conſecr. diſt. 1. ubi dicit: Ante ſacram communionem à propria vxore abſtinere debet tribus, aut quatuor, aut octo diebus. nec inter catholicos connumerabitur, qui in iſtis temporibus, videlicet Paſcha, Pentecoſte, & Natali domini non communicauerit, & non gli ſi douerebbe laſciar mangiar carne per diuotione. Ang. vide Euchariſtia. 3.§.30. Et nota, che la ſacra Communione ſono tenuti di riceuere tutti colorò, che dimoſtrano ſegni di diſcrettione, & che conoſcono eſſere vero corpo di Christo, & non cibo materiale, ma ſpirituale, & ancora ad arbitrio del Confeſſore. Thomas in 4.diſt.6. Ang. vt ſupra §. 11.

DE DONIS SPIRITVS Sancti.

REquieſcet ſuper eum (id eſt Chriſtũ) Spiritus ſapientiæ, & intellectus. Spiritus conſilij, & fortitudinis. Spiritus ſcientiæ, & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris domini; Eſaiæ 11. Hæc dicuntur ſeptem dona Spiritus ſancti, quamuis enim omne bonum nobis de ſurſum ſit deſcendens a patre luminum; ſunt tamen aliqua præcipue, quæ Trinitas ſua infinita & inexhauſta bonitate hominibus infundit, quæ Spiritui ſancto, ſicut & bonitas, attribuuntur. ea ſunt ſeptem, quæ ſunt contra ſeptem pecata mortalia.

Donum ſapientiæ, contra luxuriam.
Donum intellectus, contra gulam.
Donum conſilij, contra auaritiam.
Donum fortitudinis, contra accidiam.
Donum ſcientiæ, contra iram.
Donum pietatis, contra inuidam.
Donum timoris, contra ſuperbiam.

De horum donorum abuſu ij confiteri dicuntur, qui cum ſint à Deo ijs benigniſſime donati, ad vſum, non ad abuſum, tamen ijs abutuntur.

DE VIRTVTIBVS Theologicis.

TRes ſunt virtutes Theologicæ, quibus & ſciẽtia omnis, & prophetia omnis militat, per quas ani-

ma noſtra fertur in ſummã trinitatem. Fides, ſcilicet Deo aſſentiendo. Spes in Deo confidendo, Charitas Deum ſumme amando, quæ ſibi inuicem ſuccedunt, ſic vt vna ſine altera plane eſſe non poſſit. Fide enim titubante, charitas ipſa langueſcit, ſi a fide quiſquam ceciderit, a charitate etiam neceſſe eſt cedat, nemo enim id diligere poteſt, quod non credit. Porrò, ſi credit, & diligit, bene agẽdo, & bonorum morum præceptis obtemperando efficit, vt etiã ſperet ſe ad id, quod credit, & diligit eſſe venturum. & contra has virtutes peccatur, ut in primo præcepto Decalogi dictum eſt.

DE QVATVOR VIRTVTIbus Cardinalibus.

VIrtutes Cardinales, in quibus tota bene, beateque viuendi ratio vertitur, ut in cardinibus oſtium, ſunt in memoriam reducendæ, ut diligens peccatorum diſquiſitio, & examinatio fieri poſſit. Sunt igitur quatuor: Fortitudo in aduerſis. Temperantia in proſperis. Iuſtitia in retribuendo vnicuique, quod ſuum eſt. Prudentia in præcauendis inſidijs & electione rerum agibilium.

Il Confeſſore potrà dunque domandare al penitente intorno alle ſopradette virtù, ſ'egli ha mancato di diligenza in alcuna di eſſe in queſta forma.

Circa Epiſcopos, & alios Prælatos.

HAuete hauuto il voſtro Veſcouato, ò altri beneficij con ſimonia comprandolo, ò con altri patti? Excommunicatus eſt, & pertinet ad Papã. In extrauagantibus Martini V. Eugenij IIII. Pauli II. & Sixti IIII. tanto chi vende, quanto chi compra, o riceue, o dona, & ſono tenuti alla reſtitutione delli frutti, Ang. vide ſimonia 6. §. 9.

Hauete dato i beneficij, a giuocatori, o fornicatori, o ad altre perſone indegne? Mortale. & il diauolo porterà l'uno, & l'altro. 16. diſt. c. in ſacerdotibus. Ang. vide epiſcopus adminiſtratio. §. 2.

Hauete ſpeſo l'intrate de' voſtri beneficij in giuochi, in luſſuriare, in conuiti, & in buffoni? Mortale, & è tenuto a reſtituire alla Chieſa; ma del ſuo patrimonio. 12. q. 4. c. 1. & 2. Quia de altari debet viuere, & nõ luxuriare. Ang. vide clericus. 3. §. 4.

Hauete caſtigati i uoſtri ſudditi, & corretti de li loro ecceſſi, & delitti? Se i delitti erano publici, publicamente li doueua correggere; & ſe erano ſecreti, in ſecreto li doueua correggere, & ſe non gli caſtigò, peccò mortalmente. Ang. vide correctio Prælatorum. §. 3.

Hauete mancato di non fare giuſtitia per accordo di denari, & per amicitia? Simoniam committit Richardus. in 4. diſt. 25. vide ſimonia 3. §. 26.

Hauete hauuti denari per dare o fare dare alcuna ſententia? Non può riceuere coſa alcuna, altrimente è ſimonia, & è tenuto alla reſtitutione. in cap. cum ab omni. de vita & honeſtate clericorum. in c. ſtatutum. de reſcrip. lib. 6. Angel. vide iudicare. §. 7. & ſimoniam. 3. §. 28.

Hauete riceuuto denari andando alla viſita per la dioceſe? Può pigliare ſolamente le ſpeſe per vn giorno per Chieſa, & s'ei viſitaſſe piu chieſe in vn giorno, non può pigliare altro, che le

le ſpeſe per vn giorno da tutte quelle chieſe, ch'ei viſita quel giorno, & pigliando piu i Veſcoui, & Patriarchi ſono interdetti dallo ingreſſo della chieſa, & ſono tenuti alla reſtitutione del doppio, ma ſe foſſero Vicarii, ò Viſitatori, immediate oltra la reſtitutione ſono ſuſpeſi da tutti loro officii, & beneficii. vt in cap. Exigit. et c. Romana. de cenſibus, et exactionibus. Et coſi ancora, quando paſſano, et non viſitano, non poſſono pigliare coſa alcuna, et e tenuto alla reſtitutione. Ang. Vide Viſitatio, §. 3.

Hauete pigliato denari, ò altre coſe da quelle Chieſe, le quali non hauete viſitate? Tenetur ad reſtitutionem, in d. c. Roma.

Hauete ordinato alcuno auanti al tempo? cioè di prima tonſura, et ordini minori, finiti 17. anni, ut in c. Singulis. 77. diſt. l'Accolito finiti 12. anni, il Subdiacono cominciati i 18. anni, il Diacono cominciati i 20. anni, il Presbiterato cominciati i 25. anni vt in Clementina Generalem, de ætate et qualitate. Ma il Veſcouo facendo il contrario, ſubito è ſuſpeſo di non poter ordinare per vn anno, ut in capitu. Nullus. de temporibus ordinationum. li. 6. Ma gli ordinati non poſſono eſſercitare i loro officii ſin che ſia compito il tempo ordinato, vt ſupra, et quando l'eſſercitaſſero auanti al tempo immediatamente ſariano irregolati, et ſolo il Papa può diſpenſare, in d. clementin. generalem. Angel. vide. ætas. §. 4.

Ma il Concilio di Trento, il quale ſi deue ſeguire, vuole che il Subdiaconato ſi dia di 22. anni, & il Diaconato di 23. & il Presbiterato di 25. anni. ſeſſ. 23. cap. 12.

Hauete in vn giorno dato i quattro ordini minori col Subdiaconato, ouero due ordini ſacri in vn giorno? Oltra in peccato mortale, tanto il Veſcouo quanto gli ordinati ſono irregolati, & ſolo il Papa gli può diſpenſare. Bernardus gloſſator decretalium in ca. dilectus, de temporibus ordinationum. ſed ſecundum D. Anton. de Butrio, il Veſcouo deue eſſere ſuſpeſo di non potere tenere in piu ordinatione. In cap. literas. de temporibus ordinationum. Ang. vide ordo. 3. §. irregularitas, primo. §. 23.

Hauete ordinato alcuno, non eſſendo della voſtra diocceſe? Se gli ordinati non haueſſero là licenza dali loro Veſcoui, ò Vicarii, il Veſcouo e ſuſpeſo per un anno, di non poter tenere ordinatione. in ca. Eos, de temporibus or. lib. 6. & gli ordinati deono eſſere ſuſpeſi, & non ſono irregolari, ancor che haueſſero i loro officii, ma dipoi che fuſſero ſuſpeſi, ſe eſſercitaſſero i loro officij, immediate ſariano irregolari: & ſolo il Papa gli può diſpenſare. Panor. in c. clerici, de clerico excommunicato vel interdicto miniſtrante. Ang. vide irregularitas. 1. §. 32.

Hauete hauuto denari, ò altre coſe da gli ordinati? il Veſcouo è tenuto dare le ordinationi gratis: & riceuendo alcuna coſa da gli ordinati, Simoniam committit. Panormitanus in ca. 1. De Simonia. ma il Notario può pigliare ſolo quanto vale la carta, & la cera, & non altro. Ang. vide Simonia. 2. §. 22.

Hauete ordinato alcuno non ſapendo l'officio? Oltre il peccato mortale è tenuto rendere conto à Dio di tutti i diffetti, & mancamenti, che faranno al

l'officio, & alla Meſſa. in cap. ſicut, de ætate, & qualitate, & ordine perficiendorum. Ang. vide Epiſcopus. §. 15.

Hauete vſurpato le reſtitutioni incerte? La reſtitutione incerta, ſi deue diſtribuire a i piu poueri, che ſono in quelle parti. Et s'intendeno poueri quelli, che non poſſeggono niente ſopra la terra, come dice ſan Franceſco nella ſua Regola: Fratres nihil ſibi approprient, nec domum, nec aliquam rem. & la reſtitutione deue eſſer fatta dal penitente con le ſue mani di licentia dal Confeſſore, Scotus in 4. diſtinct. 15. Ang. vide reſtitutio. §. 2.

Hauete proueduto de' Predicatori, & dotti Confeſſori alle chieſe della voſtra diocefe? Egli è tenuto ſotto pena di peccato mortale. in cap. inter cætera officia. de ordinar. Angel. vide Epiſcopus. §. 14.

DE CLERICIS, & presbyteris.

HAuete amminiſtrati gli officii con peccato mortale? cioè, la Meſſa, la Confeſſione, la Communione, ò toccate le coſe ſacre? Semper mortaliter peccauit. in c. 8. de temporibus ord. Ang. vide Clericus, 8. §. 1.

Hauete tenuto alcuna donna? s'egli è publico, & ha celebrato, è irregolare, & ſolo il Papa li può diſpenſare, vt in c. Præter. 32. diſt. E ſono ſuſpeſi de officio, & beneficio. Clerici Subdiaconi, Diaconi & eſſercitano i loro officii publici dico di quelli, che tengono la femina in caſa, & maſſime, quelli, che ne hanno figliuoli. Panormitanus in c. veſtra, de cohabitatione clericorũ, & mulierum. Ang. vide concubinatus. 2. §. 4.

Hauete laſciato l'officio diuino per negligenza? ſempre fu peccato mortale, & è tenuto alla reſtitutione de i frutti, riceuuti. Calderinus c. diuerſis, de clericis coniugatis, & ſono obligati al diuino officio tutti quelli, che ſono in ordine ſacro, quantumque non habbiano beneficii. Panorminanus in ca. 1. & c. dolentes, de celebratione miſſarũ. Ang. vide hora. §. 11. Et nota, che colui, che ha la quartana, ò terzana, ò longa infirmità non molto nociua, tenetur ad officium, ma ſe foſſe pericoloſa, non è tenuto, quando egli foſſe cieco ò non haueſſe libro, deue ſupplire con Pater noſtri, ò altre orationi, chi eſà, alla mente: ma quando lo laſciaſſe volontariamente ſe li deue dare per penitenza, che lo rimetta; ſe è d'vn hora, ò d'vn giorno, ò coſa ſimile, altrimente, non ſi può rimettere, ſe non dice vna volta il Salmiſta, ò altre coſe ſimili ad arbitrio del Confeſſore ſecundum Thom. quæſtio. 3. artr. 29. Quelli poi, che hanno fatto voto di dire l'officio, ſono tenuti à dirlo, in c. licet, de uoto. Ang. vide hora. §. 7. 8. & 9.

DE CELEBRATIONE Miſſarum.

HAuete celebrato in luogo interdetto? Quando foſſe interdetta alcuna Chieſa particolarmente, tutti quelli, che ci celebraſſero ſariano irregolari, & ſolo il Papa può diſpenſare, in cap. is qui, de ſententia excommunica. lib. 6. ma quando foſſe interdetta alcuna città, generalmente, i Veſcoui, & i Clerici, & i Religioſi poſſono celebrare con le porte ſerrate, & con la

voce

voce baſſa:& non poſſono ſonare campane,& ci poſſono conuenire tutti del terzo ordine procuratori , & ſerui del monaſterio,& altri,che haueſſero particolare priuilegio. in cap. Vt priuilegio. de priuilegiis. Ang. vide interdictum.§.39.& irregularitas. 1.§. 50. & in quella chieſa , che particolarmente foſſe interdetta,ſolo i ſacerdoti,& non ſecolari,ſi poſſono ſepelire ſenza ſolennità.Panormitanus.in c.Quod in te & ca.tanta.de exceſſibus prælatorum. Angelica.uide.Interdictum.6.§.32.

Hauete celebrato di notte? Si può celebrare di notte ſola la notte di Natale la prima Meſſa,finita il matutino fin al Te Deum laudamus incluſiue.La ſeconda all alba, la terza al giorno chiaro.In c.coſuluiſti,in textu, & gloſſa de celebratione miſſarum.& in nocte ſancta.de conſecratione diſt.1. Ang. vide miſſa.§.46.

Hauete celebrato eſſendoui polluto la medeſima notte?Quando foſſe in ſogno,& auanti meza notte può celebrare,ma quando fuſſe per fornicatione , ò polluto per cauſa ſua , ſi deue aſtenere per 24.hore almeno,eccetto ſe foſſe feſta,ò coſa molto neceſſaria. In cap.Non eſt 6. diſt. & ſanctus Bonauentura.in 4.diſt.12.Ang.vide Euchari.3.§.28.& 26.

Hauete celebrato, non eſſendo digiuno?Mortale.s'intende digiuno nõ hauendo mangiato doppo mezza notte.De cõſecratione.diſt.2.ca.tribus,& Scotus in 4.diſt.8.ma quando haueſſe mangiato ancora auanti meza notte , & la mattina non ſi trouaſſe hauer padito il paſto,non deue in modo alcuno celebrare.Vt d.c. tribus. Angel.ui. miſſ.§.3.Et quando haueſſe mangiato auanti meza notte doppo non dormiſſe, pur che habia padito il paſto, può celebrare.Panormitanus.in c. Si conſtituerit.de accuſationibus.Ang.vi.vt ſupra.§.6.Et quando doppò meza notte, ò matutino pigliaſſe medicina,ò altre coſe minime per alcun modo non può celebrare.in c.Nihil.7.quæ.prima. Et quando ſi lauaſſe la bocca, & inghiottiſſe aſſai acqua,non potria celebrare , ma per minima coſa potrebbe celebrare.Richard.in 4.d.8.Artic.2.q.3.

Hauete celebrato ſenza l'amitto, ò gli altri ueſtimenti?Quãdo lo laſciaſſe ꝑ malitia ſarebbe mortale. Richardus, & Scotus.in 4.d.13.artic.4.quæſt.4. Et quando celebraſſe tanto co i ueſtimenti ſacerdotali , quanto col corporale non benedetti ſara mortale, eccetto il' cordone,ma doppo, che foſſero ſtati adoperati una ſol uolta nel celebrare ; s'intendono benedetti per ſempre. De conſecra.diſt.1.Richardus vt ſupra.

CONTRA PRINCIPES dominos ſeculares.

HAuete uoi,poſſedete il voſtro ſtato con giuſto titolo: Giuſto titolo s'intende,che l'habbiate per heredita di patrimonio antico, o uero che l'habbiate dal vero padrone comprato,ò donato,dal Re,ò da altri Signori, i quali giuridicamente poteſſero donarlo,ò uendere, come coſa propria ; ò che ſia ſtato eletto per communità, la quale habbia auttorità di potere eleggere, altrimente ſaria tenuto alla reſtitutione,tanto dello ſtato, quanto de i frutti,& non ſi può aſſoluere, ſenza diſporſi alla reſtitutione , & argumento

mento.de pœni.diſt.5.c.falſas.Ang.vide Dominus.

Hauete poſſeduto Città,Stati, poſſeſſioni,ò Caſe,ò altre robbe, lequali ſono ſtate de ribelli,& i ſignori ve l'hãno donate? Queſte tali ſi domandano poſſeſſori bonæ fidei,& poſſono poſſedere,donare,& vẽdere à ſuo potere.Scotus, & Richardus, in 4. diſt.14.Ang. vide Dominus,& Reſtitutio, primo, in verbo Poſſeſſor malæ fidei, & fructus,§.1.22.

Hauete poſſeduto le coſe ſopradette per forza? Quando non e ſtato ribello.Nota che non ti domandi poſſeſſore bonæ fidei,& ſei tenuto alla reſtitutione tanto della coſa riceuuta, quanto di quella,quanto delli frutti, hauuti anno per anno,al uero padrone,inſieme con tutti i ſuoi danni riceuuti.Scotus,& Richardus,in 4.diſt.35.Ang. vide reſtitutio.vt ſuprà,& fructus vt ſupra.

Hauete vſurpate le gabelle, ò territorii della communità? Egli è tenuto alla reſtitutione della coſa vſurpata, & di tutti i frutti riceuuti. 4.q.6. c. Scires. Ang.vide reſtitutio.

Hauete venduto gli officii, & pigliatene denari in preſto, ſotto nome di preſtito? Se il ſignore era tenuto a dare gli officiali gratis,vſura eſt,reſpectu mutuanti. Thom.in epiſtola ad Duciſſam Brabantiæ.Ang. vide officium.§.4.& uſura.1 §.80.

Hauete aggrauati i voſtri uaſalli di nuoui pagamenti ò impreſtiti à non rendere mai? Quando non e vtilità alla communità, & à tutta la vniuerſità, oltre al peccato mortale, è tenuto alla reſtitutione.Panormitanus,in c.Peruenit,de immunitate eccleſiarum, Ang. vide Talia.

Hauete mandati officiali alle voſtre terre, ſapendo, che non erano idonei, ma vſurpatori. Oltra il mortale à tenuto à tutti i danni fatti alla communità in genere,& in ſpecie. Innocẽtius.in c.Exactione. de ætate, & qualitate.& l.Lucius.ff.ad municipales.§. Imperator. Angel. vide, adminiſtrat.

Hauete tenute le uie,& le ſtrade, & paſſi ſecuri per gli altri? Si non fecit,tenetur de eorum rapina, Panormita. in c.licet.de reſtitutione ſpoliatorum. Angel.vide rapina.§.2.

Hauete per andare a caccia conculcati grani,guaſte vigne,ò altre ſorti di biade, ò vittouaglie? Mortale, & è tenuto d'ogni danno alla parte offeſa. In c.Amputatis,86.diſt.Angel.vide donatio.§.1.

Hauete dato audienza a li voſtri vaſalli,& a i poueri, quando ci ſono ſtati? Oltra il peccato mortale,eſſo Signore è tenuto à tutti gli intereſſi, che patiſcono per loro mali officiali vſurarii, perche deono ſtare vigilanti.Innocentius in capitu.Quia plerumque, de immunitate eccleſiarum.Ange.vide, culpa.§.6.

Hauete difenſato le chieſe,i pupilli, i religioſi,& i poueri contra loro oppreſſori.Tenetur ſub peccato mortali. Innoc.in c.error.83.diſt.

Hauete conceſſo alcun priuilegio à Giudei,ò ad altri, che faccino vſura,nelle voſtre terre, ò città? Ne anco il Papa può concedere,ne à Giudei ne ad altri,che faccino vſura, & per queſto tutti i ſignori ſariano tenuto alla reſtitutione, quando gli uſurari non reſtituiſſero lor medeſimi, & ſono tenuti à diſcacciarli, & eſtirparli

dalle

dalle loro terre,& città, in cap. Poſt mi ſerationem. de vſuris. & in c. Michael. & c. Quanto amplius. de vſuris.

CIRCA IVDICES.

HAuete dato alcuna ſentenza falſa per denari, o per parentado, o per amicitia? Mortale. & è tenuto alla reſtitutione di tutti gli intereſſi alla parte offeſa, & tutto il riceuuto ſi deue diſtribuire a' poueri. Vt Codice, de pęna iudicis.authent. nouo iure. Ang. vide, Reſti.§.22.

Hauete interpoſta alcuna parte oſcura, o clauſula, che l'auerſario ſi poſſa difendere contra ragione. Mortale, & è tenuto di tutti i danni, che ne ſeguitano alla parte offeſa. Ang. uide Interrogatorio. §. 55. & in verbo, ſi in ſententia.

Hauete prolungato la ſentenza per hauere piu denari, facendo piu parole o teſtimonianza. E grauiſſimo peccato & è tenuto à tutti gl'intereſſi della parte offeſa. Panormit. in c. licet, de probationibus,& Thom.22.q.2.Ang.vide Iudex.§.22.

Hauete dato la ſentenza contra la verità, conoſcendo, ch'era falſa l'allegatione, o teſtimonianza, per niſſun modo deue ſententiare contra la uerità. in cap. Qui ſcandelizauerit. de reg. iuris.ubi dicitur. Vtilius ſcandalum naſci permittitur, quàm veritas delinquatur. in cap. Cum æterni, de ſententia, & re iudicata. libro 6. deue delegare la cauſa al ſuperiore, o dandogli notitia della falſità.ff.de iuriſdictione omnium iudicum. l.præter. Angel. uide Iudicare.§.7.

Hauete ſententiato alcun à morte o tagliati membri, contra giuſtitia, o data tortura? Mortale. & per queſto egli giuſtamẽte ſarà ſententiato a quella eterna morte, perche non deue dare tal ſentenza. l. abſentem. ff. de pœnis, ſanctius eſt nocentem impunitum relinquere, quam innocentem damnare: Exodi 23.cap.Ang. uide, Iudicare. §.7.

Hauete interrogato alcuno di quelle coſe, alle quali non era obligato di riſpondere? Mortale. Perche quando non gli è infamia, ò che il fatto non è notorio,& publico, non è tenuto di reſpondere, ne anco in queſto ſi deue obedire al prelato, quia agit contra charitatem 6.q.1.c.Sed omnia.& ſi.ſi oues occulta enim publicanda non ſunt, ſed ſoli Deo relinquenda. Ang. uide confeſſio delicti.

Hauete domandato denari per dare la ſentenza? Quando è ſalariato del ſignore, ò dalla communità, ouero dalla città non può riceuere coſa alcuna, nè pur un denaro, ma quando foſſe donata alcuna coſa, ſi può pigliare, quando però foſſe la lite di cento ſcudi, potria domandare due ſcudi auãti, & due dipoi dal vincitore, & dicitur, le ſportule. Ang. vide iudex, §.8.

Hauete fatto confeſſare, & communicare quelli che hauete condennati a morte,& giuſtitiati. Si non fecit, mortale. Quando eſſi nol domandano, i giudici ſono tenuti a farli confeſſare, & communicare, & dargli ſepoltura. in c. Qualiter,& quando, de accuſationibus. Ang. vide Euchariſtia. 3.§.26. & Reſtitutio primo, in c. bon. quid de iudicibus.

Hauete proueduto a i poueri di Auuocato? Il giudice ordinario è tenuto

to di prouedere d'Auuocato, & che ſiano liberati da i loro oppreſſori ricchi; i quali per potenza di denari, gli vogliono ſuperare per forza, & vincere. Et ancora deue ſoſpendere quello Auuocato che auuoca contra i poueri, o religioſi, o chieſe. Bartholus in l. illicitas. ff. de offic. præſidis prouinciæ. §. ne potentiores. Ang. vide Aduocatus. §. 19.

DE MEDICIS.

HAuete ordinato alcune medicine, non ſecondo i voſtri canoni ma ſolo per fare eſperienza? Se ne foſſe ſucceſſo morte, o altra leſione, o prolongata la infirmità, è tenuto a tutti i ſuoi intereſſi, & ſaria homicidiale, quádo ne ſeguiſſe morte. Panormit. in cap. Ad aures. de ætate, & qualitate. Angel. vide Medicus. §. 1.

Hauete ordinato medicine falſe per prolongare l'infirmità? Mortale, & è tenuto à tutte le ſpeſe, & intereſſi dello infermo. Panormitanus, vt ſupra.

Hauete dato medicine dubioſe, ſe foſſero per nocere, o per giouare? Per alcun modo non la deue dare, eſſendo dubioſe, ma rimettere à Dio, il quale è il vero Protomedico. Ang. vide ut ſupra §. 2.

Hauete hauuto parte con alcuno ſpeciale, & conſtretti gl'infermi, che piglino le medicine da quello ſpetiale? Se ad altre botteghe haueua meglior mercato, & meglior medicine egli è peccato mortale, & è tenuto a gli intereſſi dello infermo. Innocentius & Hoſtien. c. Apoſtolicæ. de clerico miniſtráte. Ang. vt ſupra.

Hauete conſigliato alcuno infermo, che faccia alcuna fornicatione per riſtaurare la ſanità? Mortale, & prohibito ſub pœna excommunicationis. in cap. Cum infirmitas, de pœnitentijs & remiſſionibus. & Ang. vide Medicus. §. 7.

Hauete ammoniti, & conſigliati gli infermi, che ſi confeſſino? Gli deue con effetto indurre alla confeſſione prima, & poi medicare, vt dicto cap. Cum infirmitas, vbi dicit præſenti decreto ſtatuimus, & diſtricte præcipimus Medicis corporum, ut, cum eos ad infirmos uocari contigerit, ipſos ante omnia moneant, & inducant, ut Medicos aduocent animarum, & poſt ad corporalis remedium medicinæ ſalubrius procedatur. Si quis autem Medicorum huius noſtræ conſtitutionis, poſtquam per Prælatos locorum fuerit publicata, tranſgreſſor extiterit, tamdiu ab ingreſſu eccleſiæ arceatur, donec ſuper tranſgreſſione huius ſatisfecerit. Angel. vide vt ſupra.

Hauete curati gli infermi poueri, & i religioſi poueri? Egli è tenuto gratis curare i poueri, & i religioſi poueri.

CIRCA AROMATARIOS.

HAuete mancato, o aggiunto di quelle coſe che vi haueua ordinato il Medico per la ricetta, & uenduto la robba vecchia per la noua, & la triſta per la buona? mortale, & è tenuto a tutti gl'intereſſi, che ne ſeguitaſſero allo infermo, & quando moriſſe lo in-

infermo ſaria homicidiale. Scotus in 4.diſt.15. Ang.vide emptio,§.7.

Hauete fatto medicine per far diſperdere donne grauide? Mortale.32. q.2.c. Aliquando. & ſe era animata la creatura,deue eſſer decapitato. De pœnis.l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. Ang.vide abortum.

Hauete fatto fraude al miſurare, o peſare le ſpetie, ò altre coſe ſimili? Mortale. & è tenuto alla reſtitutione, in c.Vt menſuræ,& pōdera,de emptione.& uide Ang.ver. Emptio.§.11.

Hauete venduto arſenico, ò altre coſe venenoſe?Se conoſceua che ne voleua far male, coſi ha peccato, come il male che n'è ſeguito. Si deue domandare ſottilmente à colui, che le vuole adoperare.in cap. ſi.de iniurijs, & danno dato.Ang.Ars.§.2.

CIRCA NOTARIOS, & falſarios.

HAuete ſcritto alcuno inſtrumento in fraude di vſura, ò in nome di mutuo, & vendita del doppio? Mortale,& è tenuto alla reſtitutione alla parte offeſa,conoſcendo eſſere ſcritto ad inſtantia dello agente: ma, ſe era ad inſtantia del patiente,peccò ſolo mortalmente.Ang.vide Reſtitutio,primo in verſiculo.Quid de notarijs.§.22.& 9.

Hauete abbruciato, ò ſtracciato, ò aggiunto,ò mancato di parole,ò mutato ſigillo a gli inſtrumenti,ò teſtamenti,o ad altre ſcritture? Mortale,& è tenuto a tutti gli intereſſi della parte offeſa,& è falſario.Bartol. in leg. Paulus. ff.ad legem Corneliam de falſis.Angel. vide falſarius.§.3.

Hauete celate, ò naſcoſte ſcritture, o quaterni di mercanti? Mortale, & è tenuto alla reſtitutione, & deue eſſere punito come falſario: Qui tabulas, ff. de pœnis.Ang.ut ſupra.

Hauete per ignoranza craſſa ſcritto alcun inſtrumento, ò teſtamento, non lo ſapendo fare per ignoranza?E tenuto a i danni,& intereſſi della parte offeſa, perche deue eſſer dotto nella ſua arte. in cap. conſuluiſti. 2.q. Angel. vide Culpa.§.in fine.

Hauete aperte lettere d'alcuna perſona, & moſtrate a i loro auuerſarij? Mortale. Quando malitioſamente le apriſſe,& deue eſſer punito come falſario. in cap. ad audientiam. de crimine falſi.vide falſarius.§.2.

CIRCA ARTIFICES, & de Alchimia.

HAuete venduto oro, ò argento miſto con Alchimia? Tenetur ad reſtitutionem. Deue dire il difetto & la virtù della coſa. Panormitanus. in c.iniuſtum.de rerum permut. Ang. uide emptio.§.8.

Et nota, che l'Alchimia in ſe non è illicita, pur che ſi facci ſenza fraude: e che ſi venda per quello, che è,& non altrimente. Come dice il Caietano. Perche S.Thomaſo ſecunda ſecundæ dubita, che ſi poſſi fare il uero oro per alchimia, & pare che accenni la parte negatiua, come dice l'Armilla, & altri Sommiſti. Verſu, Alchimia §. primo. Ma Egidio Dottore fondatiſſimo dell'ordine Eremitano di ſanto Agoſtino tiene per impoſſibile, che per Alchimia ſi poſſi fare vero oro, per la ſua

perfettione,& ciò proua con gagliardiſ ſimi fondamenti. Et ſottoggiunge,che tal'oro alchimico non ſi deue vendere, perche oltra che s'ingannarebbe il proſ ſimo con peccato mortale ponendoſi l'oro alle volte nelle medicine, l'oro alchimico potrebbe offendere la compleſſione humana. Quolibeto.3.q.8.

Hauete falſificata la moneta,ò cambiati denari? Mortale.Se fu ſenza licenza ſono eſcommunicati, per uno extrauagante di Giouanni 22.Ang.vide falsarius.§.4.

Hauete fatto l'Alchimia,in ogni modo,che li pone rame,ò ſtagno,ò piombo,ò ferro,ò arſenico, ò altre miſture, Mortale. excommunic. ut in extrauagante, & deue eſſer punito come falſario: Paulus.ff.ſolut.matrimonio, Ang. vt ſupra. Ma miſture di monete fatte da Prencipi ſi ſpendono ſenza peccato, e vagliono quello, che eſſi determinano, ma però nel loro ſtato, ò dominio.

Hauete tagliata la moneta? E tenuto alla reſtitutione a i dannificati, & ſe non li ſapeſſe, pauperibus erogentur, & deue eſſer punito come falſario in cap.fin di.de iniurijs.Ang.vide,falſarius.§.8.

Hauete poſto acqua forte per ſpendere la moneta di manco peſo? E tenuto alla reſtitutione a i dannificati. Ioannes Andr.in cap.quarto. de iniurijs. & danno dato. Ang.ut ſupra.

Hauete falſificati i peſi, & le miſure? E tenuto alla reſtitutione, & deue eſſer publicato, & confiſcate le ſue robbe, & bandito. De emptione & uendit.in c.2.Ang.vide falſari.§.2.

DE PEDAGIIS.

Hauete fraudate le Gabelle & i Pedagi? Quando ſono poſte per riparatione de' ponti, ò delle ſtrade, ò per ſalute de gli huomini,& in commune vtilità,& per ſalute delle robbe, che foſſero rubbate, è tenuto à pagare. Queſta è opinione di tutti i Dottori, ma quando quelli paſſi, & ſtrade, & ponti non ſi guardano di modo, che non ſe li robbi,non ſono tenuti alla reſtitutione, ouero tenere li paſſi ſicuri, tanto per mare, quanto per terra. l. ne quis.ff,de incendio,ruina,naufragio.In c.dominus. 23. q.2. & in adminiſt.autores.23. Ang. vide, Pedagium. Ma quando i principi, ò altri ſignori impongono i Pedagij, & Gabelle ſopra i popoli ingiuſtamente,& non per la neceſſità ſopradetta, ſono tenuti come rattori, & rubbatori alla reſtitutione. 14.q.6.ſi res. & per proceſſum curię ſono ſcommunicati,di eſcommunicatione Papale,in clementina, quoniam,de immunitate eccleſiarum. & in c. Qui. 24.q.3.Ang.vide exconımunicatio.§. caſus.19.& Pedagium.§.1.3.

Hauete fatto pagare le Gabelle, ò i Pedagi a i chierici, o religioſi in ſacris comprando, vendendo? Nota, che i Clerici, & i Religioſi, & quelli, che ſono in ſacris conſtituti, non deuono pagare delle robbe, & altre coſe, le quali pigliano della Chieſa, nę anco delle robbe paterne, & materne, ne anco delle robbe, che le ſono donate per modo di donatione, ne di quelle, che acquiſtano per loro eſſercitio manuale, & col loro ſudore, ne anco di grano, ò di vino, ò di oglio &c. lequale ſono per il loro uitto,

&

& veſtito. Panormitanus in c. fin. de vita & honeſtate clericorum. & facendoli pagare ſono tenuti alla reſtitutione, & ſono ſcommunicati. In Clementina præſenti, de cenſibus. & in c. quamquam, eodem titulo. lib. 6. Ma i ſacerdoti, & cherici ſopradetti, i quali ſono mercanti, & negotiatori, oltra il peccato mortale, ſe ſaranno ammoniti tre volte da gli loro prelati, & non ceſſano dalle loro mercantie, poſſono eſſere coſtretti dalla giuſtitia temporale à pagare tanto delle mercantie, quanto delle loro robbe, che poſſedono. in cap. fina. de immunitate eccleſiarum. Angel. vide Immunitas, §.41. & clericus. 9. §. 3.

DE CASIBVS AD PAPAM pertinentibus.

PRimus eſt de eo, qui verberat clericum ordinatum, ſi eſt læſio enormis, cum effuſione ſanguinis attroci. 17.q.4. Si quis ſuadente Diabolo.

Secundus, de eo, qui incendit, uel frangit eccleſiam. & talis antequam denuncietur, poteſt abſolui ab Epiſcopo, ſed poſt denunciationem per ſolum Papam. de ſent. excommu. c. conqueſti. & idem de quolibet incendiario, poſt quam publice excommunicatus eſt. de ſent. excom. c. tua.

Tertius, quando Papa ſolus aliquem nominat vel nominatim excommunicat, tunc ſolus Papa abſoluit eum. de ſent. excom. c. ſignificaſti.

Quartus, falſarius literarum Papæ, vel eis vtens ſcienter. ut patet de falſarijs. c. Dura.

Quintus, qui inſequitur Cardinalem. de pœnis. c. Fęlicis. lib. 6.

Sextus, qui grauat iudicem ſpiritualem in perſona, uel bonis, uel dat licentiam grauandi, propter hoc, quòd ſententiam excommunicationis tulit. De ſent. excom. quicunque. lib. 6.

Septimus, ſi quis corpus defuncti ſcinderet, uel coqueret pro oſſibus transferendis. extrauaganti Bonifacij Papæ octaui, quæ incipit. Deteſtandæ.

Octauus, ſi quis inquiſitor hæreticorum, odio uel gratia, amore, uel lucro contra iuſtitiam, uel conſcientiam omiſit contra quempiam procedere. De hæret. multorum in fine. in clem.

Nonus, ſi religioſus abſque licentia ſui proprij ſacerdotis ſolennizaret matrimonium, aut miniſtraret Euchariſtiæ, & vnctionis ſacramēta. c. religioſi. de priuil. in clem. Similiter etiam excōmunicati ſunt religioſi, qui excommunicatos à canone abſoluunt in caſibus non conceſſis, vel contra ſtatuta prouincialia uel ſinodalia, uel a pœna, & culpa.

Decimus ſi quis inſequitur Epiſcopum. de pœnis. Si quis liber.

Vndecimus, Si qui religioſi inducunt aliquem ad vouendum, iurādum, vel promittendum apud eos eligere ſepulturam, uel ut iam electā ulterius non immutet. de pœnis. Cupientes. in clem.

Duodecimus, de his, qui Sacerdotē cogunt celebrare in loco interdicto vel ad audiendum excommunicatos uocant, uel interdictos, uel prohibent, ne moniti exeant. de ſent. excom. grauis. in clem.

Tertius decimus, qui Saracenis arma ad expugnandos Chriſtianos deferunt, uel conſilium, uel auxilium dant

in diſpen-

in diſpendium terræ ſanctæ. æxtra. de Iudæis.ita quorundam.]

CASVS EPISCOPALES.

CAſus vero Epiſcopi, qui notantur per Ioannem Andreā in 3.glo.ſi Epiſcopus,de pœniten.& remiſſ.lib.6.ſunt ibi

Primus, abſoluere excommunicatos maiori excommunicatione.de ſenten.excom.c,nuper.

Secundus eſt,imponere pœnitentias blaſphemantibus nomen Dei, & ſanctorum eius de clericis maledicis.c. 2.

Tertius,abſoluere ſacrilegos.de ſacrilegiis.c.2.

Quartus,commutatio quorumlibet votorum. De voto, & voti redemptione Capite.1.excipitur tamē uotum terræ ſanctæ.

Quintus,depoſitio male ablatorum incertorum,vel etiam certorum,quando non exiſtunt illi, quibus facienda eſt reſtitutio. De Iudæis,Cum ſit.

Sextus,pęnitentiam imponere illis, qui matrimonium clandeſtine contraxerunt,uel contra interdictum eccleſiæ,de matrim.contra interdi.eccle.contracto.in clemen.c.1.& vlti.Solēt etiam reſeruari Epiſcopis pœnitentię omnium publicanorum, & oppreſſorum puerorum ex propoſito, vel caſu. Item homicidium,uel falſum teſtimonium, falſarii inſtrumentorum.Item periurus, inceſtuoſus. Coruptor monialium, vel coeuntes cum brutis. & his ſimilia. Et breuiter intelligas, quod quatuor ſunt caſus de iure epiſcopales,prout determinat Benedictus nonus.

Primus, eſt occiſor clerici, propter quod incurrit irregularitatem. vnde Epiſcopus poteſt abſoluere Clericum ab homicidio,ſed non ab irregularitate,uel poteſt abſoluere clericum a peccate,quia celebrauit in eccleſia interdicta,ſed non poteſt abſoluere ab irregularitate inde contracta.

Secundus,de incendiariis, quod tamen intellige ante quàm ſint publicati.

Tertius, vbi eſt ſolemnis pœnitentia.

Quartus,vbi quis incurrit maiorem excommunicationem.Idem autem Papa declarat quinque caſus eſſe epiſcopales de conſuetudine approbatos.Primus eſt,homicidæ uoluntarii. Secundus falſarii.Tertius,violatoris eccleſiaſticæ libertatis.Quartus,violatoris eccleſiaſticæ immunitatis.Quintus, ſortilegi & diuinatoris:26.q.1.c.1. & incipit ſua bulla,in qua prædicta declarantur.Inter cunctas, & renouata eſt iterum per Concilium Venenſe, in Cle. Dudum,de ſepulturis.

VLTRA autem hos caſus poſſunt Epiſcopi reſeruare ſibi alios prout videbitur eis expedire. Sed, ut omnis tollatur ambiguitas, pœnam caſus tam de iure quam de conſuetudinē ad Epiſcopum pertinentes, vt ſunt iſti:Homicidium, Sacrilegium, Inceſtus, Filiorum oppreſſio, Coitus cum moniali. Item mulier coiens cum religioſo, vel Sacerdote. Item vulnerans patrem, & matrem. Item deflorans virginem vi oppreſſam. Item baptizans propriam filiam ſine neceſſitate, vel tenens eam ad confirmationem. Item fractor voti ſimplicis. Item contrahens

trahens votum ſimplex caſtitatis. Item intrans religionem inuita vxore poſt copulam carnis. Item hæreticam prauitatem tenens quo ad peccatum tantum. Similiter ſimoniacus, quo ad peccatum tantum, quia irregularitas huiuſmodi pertinet ad Papam. Item celebrans coram excommunicatis ſolenniter in eccleſia, quo ad peccatum tantum; ſed quo ad irregularitatem pertinet ad Papam. Item ordinatus per ſaltum ad ſacros ordines. Item promotus ab alieno Epiſcopo ſine licentia proprii. Item coiens cum Iudea, vel pagana. Item concipiens a non uiro ſuo, quem vir credẽdo filium ſuum conſtituit eum ei hæredem in præiudicium aliorum. Item procurans abortum vel ſterilitatem in ſe, vel in alio. Item contrahens ſponſalia præter matrimonium cum aliquo mariti interpoſito contractu. Item ſcienter celebrans in eccleſia interdicta, quo ad abſolutionem peccati, ſed quò ad irregularitatem, ad Papam pertinet. Item ſortilegus, incantator, necromanticus, experimentator. Item ſcienter excommunicatos, & manifeſtos interdictos vel etiam vſurarios ſepeliens. Item clandeſtinum matrimonium contrahens. Item blaſphemus Dei, & ſanctorum. Item incendiarius. Item periurus, Sodomita, Adulter. Item fornicans cũ filia, quam baptizauit, vel ad confirmationem tenuit, vel audiuit confeſſionem eius. Item celebrans in altari non conſecrato. Item celebrans ſine ſacris indumentis, vel omittens aliquod indumentorum, vt ſtolam, vel manipulum. Item celebrans non ieiunus. Alii vero caſus præter iſtos ſunt de auctoritate Plebanorum.

ORdine, & forma di confeſſarſi molto vtile, & neceſſaria, & prima deue il Confeſſore oſſeruare la forma ſopraſcritta nel principio del libro tanto delle circonſtanze, quanto anco di altre 4 domande, come potra vedere à car. 4.

Doppò eſſerſi inginocchiato il penitente auanti il confeſſore, dica la prima coſa: Benedicite pater. & poi hauuta la benedittione dal Confeſſore comincierà in queſto modo.

IO mi confeſſo à Dio onnipotente, alla glorioſa Vergine Maria, al Beato Michele Archangelo, al Beato Giouanni Baptiſta: A i Santi Apoſtoli, Pietro, & Paolo, & à tutti i ſanti, & a voi Padre, che hò troppo peccato, con la cogitatione, con la parola, & con l'opera. di che dico mia colpa, mia colpa, & mia maſſima colpa.

Non ſapendo dire i ſuoi peccati da ſe, dica il Confeſſore in queſto modo: interrogandolo prima de i dodeci Articoli della ſanta fede.

Credete, che ſia vn ſolo Dio, il quale habbia creato il Cielo, la terra, & tutte le coſe, che ſono in eſſa uiſibili, & inuiſibili?

Credete, che in eſſo Iddio ſia ogni bontà, ogni ſcienza, & prouidenza, & ogni perfettione?

Credete, che Gieſù Chriſto ſia vnico figliuolo, & vero di Dio?

Credete, che Gieſù Chriſto ſia concetto di Spiritoſanto, ſenza ſeme humano, et figliuolo della vergine Maria?

Credete, Che Gieſù Chriſto habbia riceuuto morte,& paſſione, & ſparſo il ſuo pretioſo ſangue ſu l'legno della ſanta croce per redimere la humana generatione?

Credete, che ſia riſuſcitato doppò il terzo giorno, glorioſo, & immortale?

Credete,che ſieda alla deſtra di Dio Padre ſopra il cielo,& ſopra ogni creatura corporale,& ſpirituale?

Credete,che verrà à giudicare i viui,& i morti:& che a i buoni dara vita eterna,& a i rei fuoco eterno?

Credete che il padre,& il figliuolo, & lo ſpiritoſanto ſijno piu Dei, & non vn ſolo?

Credete,che lo ſpiritoſanto ſia la terza perſona in trinità?

Credete, che il padre ſia maggiore del figlio,& dello ſpiritoſanto?

Credete,che la ſanta madre Chieſa ſi regga,& gouerni per opera dello ſpirito ſanto?

Credete,che i paſtori della ſanta madre Chieſa habbino poteſta ad aſſoluere,& legar le anime?

Credete,che nell'hoſtia conſecrata, ſia veramente il corpo di Gieſù Chriſto,& il ſangue,col quale pigliò morte e paſſione.

Credete,che Iddio ſia in tutte l'hoſtie conſecrate?

Credete,che per la ſanta confeſſione ſiano rimeſſi,& perdonati i noſtri peccati?

Credete che nel ſanto Batteſimo ſiamo ſalui?

Credete, che i Turchi, & altri infideli ſiano ſalui per la loro fede?

Hauete fatta alcuna ſpoſitione falſa ſopra le parole della ſacra ſcrittura?

Credete,che morto il corpo,ſia morta l'anima?

Credete, che non ſi troui l'Inferno, nè l' Paradiſo?

Potrete vedere la riſolutione deli ſopradetti articoli nel medeſimo libro à carte. 45.

PRIMVM PRAECEPTVM

Non habebis Deos alienos. *car.*47.

HAuete inuocato,ò fatto inuocare i demonij,ò fatti altri meleficii per negromantia? Mortale.

Hauete portato alcun breue con carta vergine,ò altre coſe per innamoramenti?mortale,& ſuperſtitione.

Hauete portato oratione addoſſo.

Hauete alcun libro di negromantia?

Hauete legato il marito, & la moglie?mortale.

Hauete adorato alcuna ſtella, o ſole,ò luna?mortale.

Hauete per male augurio guardato vn giorno piu,che l'altro? mortale, & ſuperſtitione.

Hauete creduto ali inſogni.mort.

Hauete per iſcontrare alcuno animale,ò cantare ciuette creduto, che vi poſſi venire alcun male?mortale.

Vi hauete fatto incantare la teſta, ò fare alrre incantationi,& con coſe ſacre, e benedette, ò con oſſi di mortir mortale & ſuperſtitioſo.

Hauete fatto alcuna coſa con uerſi de'ſalmi,per ritrouare le coſe perdute? mortale.

Hauete creduto, che regnando Saturno, ò altri Pianeti, che non ſi può far

far guadagno ? Mortale.

Hauete creduto, che alcun'huomo, o donna ſi poſſa conuertire in alcun animale, & intrar di notte doue che loro piaccia ?

Hauete giocato alle ſorti, dandoli vera fede ? Mortale.

Hauete fatto fare alcuno anello ſotto alcuna conſtellatione ? Mortale.

Hauete raccolte herbe la notte, ò il giorno di ſan Giouanni per fare alcun peccato ?

Hauete fatto dire alcuna Meſſa di morti, o Salmi per fare morire alcuna perſona ? Mortale.

Hauete mangiato con Giudei? mortale. & è prohibito. Potrete vedere la riſolutione del ſopradetto comandamento, & domande nel medeſimo lib. *à carte 49.*

SECVNDVM PRÆCEPTVM.

Non aſſumes nomen Dei in vanum.

Hauete beſtemmiato Dio nominatamente.

Hauete beſtemmiato la ſantiſſima Trinità ?

Hauete beſtemmiato Gieſù Chriſto, & lo Spirito ſanto ?

Hauete detto Dio traditore, e cornuto ?

Hauete beſtemmiato, chi vi ha creato, o chi ui hà dato la natura, rendendone male gratie a Dio?

Hauete detto, che Dio è partiale ?

Hauete detto, che Dio fa male a chi fa bene ?

Hauete detto, che Dio non ſi poſe in croce per voi.

Hauete detto, che Dio nõ fa bene?

Hauete beſtemmiato la Paſcha, e il Natale ? Tante uolte c'hauete beſtemmiato nel ſopradetto modo, tante uolte hauete peccato mortalmente, & grauiſſimamente.

Hauete beſtemmiato la Vergine Maria ?

Hauete beſtemmiato l'Annunciata, o madre di Dio?

Hauete beſtemmiato ſanta Maria di Loreto ?

Hauete ingiuriato la vergine Maria ?.

Hauete nominato le parti aſcoſe della vergine Maria, & di Chriſto ?

Hauete beſtemmiato ſan Pietro, & altri ſanti ?

Hauete beſtemmiato tutti i ſanti del Cielo ?

Hauete beſtemmiato l'anno, il meſe, o la ſettimana ?

Hauete beſtemmiato il dì, l'hora, la ſera, & la notte ?

Hauete beſtemmiato l'hora, e'l punto ?

Hauete beſtemmiato il Cielo, il Sole, la Luna, e le Stelle ?

Hauete beſtemmiato l'acqua, e il vento ?

Hauete beſtẽmiato il Papa, & i Cardinali, o altri Prelati ?

Hauete beſtemmiato i Sacerdoti, & i Religioſi, e compari ?

Di tutte queſte coſe vedete la riſolutione, nel medeſimo libro nel ſecondo commandamento. *carte 49.*

DE FALSIS IVRAMENTIS.

Hauete giurato il falſo in giudicio? mortale.

Hauete giurato il falſo per dena-

ti,ò fatto giurare? mortale.

Hauete indotti altri a farli tacere? mortale.

Hauete giurato fermamente quello, di che dubitauate eſſere, & non eſſere? mortale.

Hauete giurato, non ſecundo la intentione dello interrogante?

Hauete fatto giurare alcuno, ſapendo, che giuraua il falſo? Mortale.

Hauete giurato di pagar debiti, & fare altre coſe, & poi nó l'hauete fatto? mortale.

Hauete riuelato alcun ſecreto altrui, ilquale habbiate giurato di non riuelare? mortale.

Hauete giurato di far vendetta, ò altri mali, & di non far bene? Mortale.

Hauete giurato per le parti aſcoſe della vergine Maria, di Dio, o d'altri ſanti? peccato grauiſſimo.

Hauete giurato per l'anima di Dio, o per il corpo?

Hauete giurato per l'hoſtia conſecrata, & per il ſangue?

Hauete giurato per la ſanta Trinità, o per lo Spirito ſanto?

Hauete giurato per li ſanti Euangeli, o per la croce?

Hauete giurato per la Vergine Maria, o per altri ſanti?

Hauete detto la bugia nella confeſſione? Mortale.

Hauete giurato per la fede, ò per la conſcienza?

Hauete giurato in verità, ò per il giorno ſanto d'hoggi?

Hauete giurato per l'anima del padre, o della madre?

Hauete giurato per il Cielo, per il Sole, ò per la Luna?

Vedete la riſolutione di tutte queſte domande nel medeſimo libro de falſis iuramentis. a car. 50.

DE VOTIS.

Hauete fatto voto d'entrare in alcuna religione? Se reſtò per negligenza ſtà in peccato mortale?

Hauete fatto voto d'oſſeruare caſtità?

Hauete fatto voto di viſitare terra ſanta, ſan Giacomo, ò ſan Pietro, & Paolo di Roma?

Hauete fatto voto di non cercare il debito matrimoniale?

Hauete ſodisfatti i uoti di uoſtro padre, o di altri morti, de' quali ſete herede?

Hauete fatto voto di digiunare?

Hauete fatto uoto di far dir Meſſe, viſitar Chieſe, o pagare denari, ò cera?

Hauete fatto voto di dire oratione, o corone?

Vedete la riſolutione de i ſopradetti uoti nel medeſimo libro, de votis. car. 50.

TERTIVM PRAECEPTVM.

Sabbata ſanctifices.

Hauete hauuto contritione de i voſtri peccati il giorno della feſta?

Hauete reſo gratie à Dio il giorno della feſta, che vi ha redento, col ſuo pretioſo ſangue, & creatoui alla imagine, & ſimilitudine ſua?

Hauete ſpeſo il tempo nel giorno della feſta nel fare oratione a Dio, & in

altre buone operationi?

Hauete laſciato la Meſſa le feſte cõmandate,& le Dominiche?

Hauete aſcoltato la Meſſa,& Predica ſino fatta la benedittione?

Hauete aſcoltato la Meſſa de' Sacerdoti concubinarij,& ſcommunicati?

Hauete impediti i uoſtri figliuoli, ſerui & ſerue, che non vadino alla Meſſa,& Predica? mortale.

Hauete comprato,ò uenduto,il giorno della feſta? mortale.Se non hà aſcoltato la Meſſa prima.

Hauete lauorato, ò fatto lauorare? mortale.

Hauete lauorato in alcuna Chieſa, ò per poueri,ò per monaſterij?E lecito non laſciando la meſſa.

Sete andato à caccia? mortale,ſe nõ ha hauuto la meſſa.

Hauete ballato per concupiſcenza, ò ſonato?

Hauete fatto conſegli nella Chieſa, ò venduto,ò comprato ? mortale.

Hauete detto nella Chieſa parole dishoneſte,ò fatti cenni,ò toccate donne dishoneſtamente, ò ſpaſſeggiando?

Sete andato alla Chieſa per uedere donne,o baciate, o pollute?Tutti i ſopradetti modi ſono mortali.

Vedete nel terzo precetto, nel medeſimo libro,a car.5 1.

DE IEIVNIO.

HAuete digiunato la Quareſima, le vigilie, & le Quattro Tempora.

Hauete mangiato carne, oua, ò formagggio ne i tempi de i digiuni ?

Hauete impediti amici, ò figliuoli, ò moglie,che non digiunino ?

Hauete beuuto la mattina per goloſità.

Hauete alla collatione della ſera mãgiato pane,o altre coſe aſſai per goloſità? mortale.

Hauete tardato la ſera, à mangiare innanzi il giorno del digiuno ?

Vedete nel medeſimo libro delle ſopradette domande, de Ieiunio. a carte 52.

QVARTVM PRAECEPTVM.

Honora parentes.

HAuete honorato,& riuerito il voſtro padre, & la voſtra madre? mortale,ſi non fecit.

Hauete obedito il voſtro padre, & madre ne loro commandamenti? mortale, ſi non fecit.

Haueteli diſprezzati?mortale.

Haueteli beſtemmiati, o deriſi, o sbeffati? mortaliſſimum.

Hauete date botte, ò ferite à uoſtro padre,ò madre? mortaliſſimo.

Hauete amazzato voſtro padre, o madre ?

Haueteli accuſati in giuditio ? mortale.

Haueteli cauati di prigione? mortale, ſi non fecit.

Haueteli ſouenuti de vitto, veſtito, de medicine, o d'altri loro biſogni ? mortale,ſi non fecit.

Hauete ſodisfatto a i loro teſtamenti, & anco di quelli, de i quali ſete herede ?

Hauete reſtituito la loro vſura ?

Di tutte le ſopradette domande vedete la riſolutione del medeſimo libro al quarto precetto. a car.5 2.

CIRCA PATREM Familias. *carte 53.*

HAuete proueduto alla neceſſità della voſtra famiglia, tanto corporale, come ſpirituale?

Hauete correti, & caſtigati i voſtri figliuoli, & altri della voſtra famiglia de i vitij? Mortale, ſi non fecit.

Haueteli ſcandalizati di parole laſciue, o di male opere? Mortale.

Haueteli riuocati, che non ſi faccino religioſi?

Hauete cõſigliata la voſtra moglie, che ſi acconci il viſo con belletti? Mortale.

Hauetela fatta ornare di ueſtimenti non appartenenti alla ſua, & voſtra conditione? Mortale.

Hauete corretta la voſtra moglie, trouandola in adulterio? Mortale, ſi nõ correxit.

Hauetela battuta?

Hauetela ingiuriata con parole infami?

CIRCA VXORES. *carte 53.*

HAuete ordinate le facende di caſa contra volontà di uoſtro marito? Mortale.

Hauete ſeruito a ſuoi biſogni, & neceſſità?

Hauete inſegnato vanità alle uoſtre figliuole, moſtrãdo il petto, & il collo? Mortale.

Di tutte le ſopradette domande, vedete la riſolutione nel medeſimo libro, circa patrem familias, & circa vxores.

QVINTVM PRÆCEPTVM. *Non occides. à carte 53.*

HAuete amazzato alcuna perſona, ò fatto amazzare conſigliando, ò pagando denari?

Hauete conſigliato, che ſia amazzata alcuna perſona, & dipoi è ſtato molto tempo, che non è ſtato amazzato?

Hauete amazzato alcun ladro.

Hauete amazzato alcuna donna grauida, o datele medicine per farle diſperdere la creatura?

Hauete giocato con alcuna donna grauida, & per giuoco, ne ſia ſeguito l'aborto.

Hauete per troppo ballare, o per portar coſe graui fatto di modo, che ne ſia ſeguito l'aborto? Mortale.

Hauete fatto incarcerare alcuna perſona indebitamente, & ſenza giuſtitia?

Hauete tenuto cani, o altre beſtie feroci, che habbiano amazzato, o ſtropiata alcuna perſona?

Di tutte le ſopradette domande vedete nel medeſimo libro, nel quinto precetto. *à carte 54.*

DE HOMICIDIIS Spiritualibus.

IL Prelato, che non corregge, & caſtiga il ſuo ſuddito.

Il Prelato, che per molta auſterità riduce il ſuddito in deſperatione.

Quelli, che defraudano robbe della Chieſa.

Quelli, che non ſodisfano i legati, & teſtamenti.

Quelli

Quelli, che prouocano altri a far male.

Quelli,che non pagano le decime.

Quelli che fanno elemoſina delle robbe altrui.

Quelli, che conſtringono altri a giurare il falſo.

Quelli,che portano odio.

Quelli, che detraggono la fama altrui.

Quelli, che negano la preſenza à quelli,che muoiono.

Quelli,che danno mal eſſempio.

Quelli, che opprimono i poueri.

Quelli,che danno opera che le donne non ſi poſſono ingrauidare.

Vedete il ſupradetto libro,de homicidijs ſpiritualibus.

SEXTVM PRAECEPTUM.

Non mœchaberis. *à car.* 54.

Fornicatio,prima ſpecies.

HAuete tenuto la concubina?Mortale.

Hauete peccato con vedoua,ò con ſoluta?Mortale.

Hauete peccato con meretrice?Mortale.

Hauete menato altri à fornicare? mortale.

Stuprum ſecunda ſpecies. 67

Hauete peccato con alcuna vergine ò violata?mortale.

Adulterium tertia ſpecies. 67

Hauete peccato cō donna maritata?

Hauete hauuti figliuoli da donna maritata?

Raptus quarta ſpecies. 67

Hauete rubbato alcuna dōna?Mort.

Inceſtus quinta ſpecies. 67

Hauete peccato con voſtra madre, ſorella,ò figliuola?mortaliſſimum.

Hauete peccato con alcuna conſanguinea di voſtra moglie?Mortale.

Hauete peccato con due ſorelle carnali,ò con la madre,ò con la figliuola? Mortale grauiſſimo?

Sacrilegium ſexta ſpecies. 68

Hauete peccato con alcuna Monaca?Mortaliſſimum.

Hauete peccato con Sacerdoti, ò con Religioſi, ò con altre perſone ſacrate?grauiſſimo peccato.

Hauete peccato con voſtra comare,ò compare,ò figliani?mortaliſſimo.

Sodomia ſeptima ſpecies. 68

Hauete peccato con maſchio,ò con femina contra natura,ò femina con femina?Mortaliſſimo.& è piu graue, che peccare con la madre.

Mollitia octaua ſpecies. 68

Vi ſete corrotto,ò polluto con le voſtre mani, ò hauete fatto corrompere altri?Semper mortale committendo.

Beſtialitas nona ſpecies. 68

Hauete peccato con alcun'animale? mortale.

Hauete tenuti cani,ò altri animali,in caſa,ò in letto per atto di libidine?mor.

Hauete baciata,ò toccata alcuna perſona dishoneſtamente?mortale.

Hauete riguardate le donne deliberatamente per ſenſualità?mortale.

Hauete indotti, ò inſegnati ad altri ò di queſto peccato di luſſuria, ouero mandati preſenti?mortale.

Hauette mandate lettere d'amore? mortale.

Hauete fatto mattinate?mortale.

Hauete cantato canzoni laſciue? mortale.

Hauete mangiate coſe calide, ò beuuto vino potente per poter piu luſſuriare? mortale.

Hauete hauuto in diſpiacere i commandamenti di Dio, perche vietano gli atti luſſurioſi? mortale.

Hauete deſiderato di viuere lũgo tẽpo per potere piu luſſuriare? mortale.

La riſſolutione di tutte le ſupradette domande nel medeſimo lib. Luxuria. *à car. 66.*

De cogitationibus.

Hauete penſato di peccare con voſtro padre, ò madre, ò ſorella? inceſtus.

Hauete deſiderato, ò penſato di peccare con religioſa, ò religioſo, ò altre perſone ſacre? ſacrilegium.

Hauete penſato di peccare con compari? ſacrilegium.

Hauete penſato de peccare con maſchi? ſodomia.

Hauete penſato di peccare con beſtie? beſtialitas.

Hauete penſato di peccare con maritate, ò con vedoue?

Hauete ſpeſo il tempo penſando cõ la mẽte alle coſe luſſurioſe, pigliandone piacere, & dilettione?

Di tutte queſte domande vedete nel medeſimo lib. de cogitationibus. *à car. 69.*

DE DEBITO coniugali.

HAuete vſato con la voſtra moglie auanti la benedittione.

Hauete vſato con la voſtra moglie contra natura? mortaliſſimum.

Hauete vſato con la voſtra moglie nel debito vaſo, ma ſtando dalle bande poſteriori? mortale grauiſſimum.

Vi ſete polluto baciando ò toccando la voſtra moglie? Mortale.

Hauete vſato con la voſtra moglie nel tempo menſtruale? mortale, ſe lo ſapeua.

Hauete vſato con la voſtra moglie, eſſendo vicino al parto? mortale.

Vi ſete corrotto fuor del vaſo per non far figliuoli? mortale.

Hauete negato il debito alla voſtra moglie, & e conuerſo? mortale.

Hauete fatto voto di non domandare il debito?

Di tutte le ſopradette domande vedete, de debito coniugali. *à car. 69.*

SEPTIMVM PRAECEPTVM

Non furtum facies. 54

HAuete furato alcune coſe, robbe, ò denari? mortale.

Hauete dato aiuto, ò conſeglio, ò impreſtato ſcale, ò ferramenti, ò fatto la guardia? mortale.

Hauete robbate robbe di Chieſa, calici, o altri paramenti ſacrati? mortale.

Hauete abbruciate caſe, ò pagliari, ò campi di grano, & altre coſe ſimili? mortale.

Hauete robbate robbe a quelli, i quali non vi hanno voluto pagare le voſtre robbe, o debiti?

Hauete rubbato per neceſſità di pouertà?

Hauete comprate robbe, che conoſceuate che erano ſtate robbate?

Hauete comprate alcune robbe, non ſapendo che erano ſtate robbate?

Hauete naſcoſto, & celato i Ladri, ouero le coſe furate?

Hauete

Hauete trouato robbe, ò denari;

Della riſolutione di tutte queſte domande, vedete nel medeſimo libro de furto, *à carte* 55.

DE VSVRA.

HAuete dato denari à frutto, con patto, che il capitale ſia ſaluo ouero con ſicurta di hauerne alcun guadagno? Vſura eſt.

Hauete preſtati denari, con patto, che ue ne dia diece per cento, ò piu, ò meno, &c. Vſura eſt.

Hauete preſtati denari, ò altre robbe gratis, & amore, con ſperanza di non rihauere, ſe non la uoſtra vera ſorte.

Hauete preſtati denari ſopra buoi, ò pecore, ò altri animali con patto, che ui debba dare un tanto, cioè, grano, ò denari.

Hauete comprato oglio auanti il tempo, cioè del meſe di Agoſto, dato vno ſcudo, con patto, che vi dia dieci boccali d'oglio, nel meſe di Decembre tanto ſe val piu, quanto manco? Vſura eſt.

Hauete venduto grano, ò altro legume nel meſe di Ottobre, con patto, che ui ſia pagato quanto vale à Maggio?

Hauete preſtato grano del meſe d'Agoſto, o d'altri meſi con patto, che ve lo renda il meſe di Maggio.

Hauete comprato grano nel tempo del ricolto quanto vale, con patto, che poi ve lo paghi quanto vale a Paſcha, & il vino alle vendemie, con patto, che poi ve lo paghi quanto vale il meſe di Luglio, & di Agoſto vſura eſt.

Hauete comprato vino, oglio, ò altre coſe aſſai, per farne ſeguire le careſtia, ò vero hauete impediti o accordati altri mercanti, che non portino, nè venghino alla terra per poter uendere à voſtro modo caro?

Hauete fatto concordia con altri mercanti della città, & comprato ogni coſa inſieme da vendere le coſe care, & a modo voſtro? mortaliſſimum.

Hauete cõprato alcuna vigna, o poſſeſſione, o caſa, o altre coſe ſimili, con patto, che quando ui renderà i uoſtri denari, renderete la vigna, o caſa?

Hauete venduti panni, o altre coſe ſimili à poco prezzo, & poi ſubito ve l'hauete fatto riuender a minor prezzo, che voi non vendeſti a lui? Vſura peſſima.

Hauete venduti panni à credenza?

Hauete cambiato ducati d'oro in moneta, o moneta in oro, o riceuuto alcuna coſa per lettere di cambio?

Hauete riceuuto alcuna coſa, per hauere preſtato i denati del monte della pietà?

De tutte le ſopradette domande vedete nel medeſimo libro, de vſuris, *à carte* 55.

DE SVPERBIA. 59.

HAuete operato alcun peccato, non ſtimandoi comandamenti d'Iddio mortale.

Hauete creduto, & ſtimato, che i beni, i quali hauete, cioè robbe, ſcienza, fortezza, ſanità, l'hauete per induſtria, & ingegno voſtro? mortale.

Hauete creduto certo, che i beni & doni ſopradetti non gli hauete da Dio, ma per i voſtri meriti? mortale.

AMBITIO. 59.

HAuete deſiderato dignità, ò richezze, ò ſcienza, ò fortezza, per poter far uendetta, ò altri mali? Mortale.

Hauete deſiderato le ſopradette dignità per poter peccare in luſſuria? Mortale.

PRAESVMPTIO.

HAuete operato alcun peccato, dicendo, non per queſto perdo la gratia di Dio? Mortale, & è peccato in Spirito ſanto.

Hauete fatto alcun peccato mortale, dicendo, me ne confeſſero? peccato in Spirito ſanto.

Hauete creduto per certo, che per li meriti voſtri, & non per la miſericordia d'Iddio meritate vita eterna? Mortale.

Hauete fatto alcun'arte, ò vero opetatione non appartinente à voi per non la ſaper fare?

Hauete dato opera di ſaper fornicare, ò fare arte di negromantia? Mortale.

Hauete dato opera d'intendere, & ſapere i peccati altrui, per poterlo ingiuriare? Mortale.

Hauete dato opera di ſapere ſecreti, per poter hauere femine? Mortale.

Hauete laſciate le meſſe per andare à veder ballare, & fare maſchere? Mortale.

Hauete recitati uerſi de'Poeti con laſciuia, ò uanità? Mortale.

Hauete eſpoſte, & dichiarate le parole della ſacra ſcrittura in uanità, & per inamoramenti? Mortale.

INGRATITVDO. carte 59.

HAuete deſprezzato i beneficii di Dio, penſando, che non ſete obligato di rigrantiare eſſo Iddio; Mortale.

Hauete diſprezzato i beneficij d'altri, ò di voſtro padre, ò madre, dicendo glie ne disgratio? Mortale.

IVDICIVM TEMERARIVM. carte 59.

HAuete penſato in male, quando alcuno haueſſe parlato in ſecreto, ò per ridere, ò per ſpaſſeggiare, o per riguardare, ò per altri modi, & geſti?

ADVLATIO. car. 59.

HAuete adulato alcuni, e fauoriti di alcun peccato, ò di fornicatione, o di rubbare, o d'altri peccati?

IRRISIO. car. 59.

HAuete irriſo, & diſprezzato Dio ò i ſanti? Mortale.

Hauete diſprezzato, & deriſo le meſſe, le prediche, & gli altri Sacramenti della Chieſa? Mortale.

Hauete riſo d'alcuna offenſione di Dio, cioè di beſtemmia, ò d'atti luſſurioſi, ò di parole ſenſuali? Mortale.

Hauete deriſi, & diſprezzati i religioſi, ò altre perſone ſacre? Mortale.

Hauete diſprezzato i poueri per farli vergogna, ò altre perſone, con geſti di bocca, & riſo, ò altri modi? Mortale.

TENTARE DEVM car. 60.

HAuete fatto alcuna operatione con pericolo di morte, dicendo

do: Vederò mò ſe Dio mi può agiutare: mortale.

PERTINACIA. car.60.

HAuete diſputato contra la fede, contra le parole della ſacra ſcrittura, non volendo condeſcendere alla verità? Mortale. & quando foſſe pertinace, ſaria heretico.

Hauete per odio contradetto alle parole altrui, lequali diceuano la verità.

VANAGLORIA. car.60.

VI ſete gloriato d'alcun peccato di fornicatione, ò di latrocinij, ò di vendetta, ò d'altri peccati? Mortale.

Vi ſete pigliato vana gloria, quando alcuno vi ha lodato d'alcun peccato? Mortale.

Vi hauete pigliato uana gloria, quãdo ſete ſtato lodato di ſanità, o di ſcienza, o di fortezza?

Hauete fatto elemoſina, o digiuni, o pranzi, o Confeſſione, o Communione per vanagloria.

Vi ſete gloriato del bene, ch'auete fatto?

HIPOCRISIA. car.60.

HAuete ſimulato eſſer ſanto, per potere conſeguire alcuna dignità, ò altra coſa? Mortale.

Hauete ſimulato cõ hipocriſia amare alcuno per potere ingannare? Mortale.

Hauete ſimulato cõ hipocriſia eſſer ſanto per porre diſcordia, & hereſia? Mortale.

Hauete ſimulato le parole cum duplicità, & hipocriſia per vietare alcun male, & conſeguire alcun bene? Non peccat, ſed potius meretur.

Hauete veſtimenti non appertinente alla voſtra conditione; ma per vanagloria, & per ſuperbia? Mortale.

Hauete veſtimenti aſſai, & di gran prezzo per vanagloria, & per ſuperbia?

Vi ſete ornato di varij veſtimenti per tirare alcuni à libidine? Mortale.

Hauete trouati foggie nuoue per tirare alcuni à libidine, & amore? Mort.

Hauete vſato belleti, & altre coſe per acconciarui il viſo?

INVIDIA.

HAuete hauuto diſpiacere del bene altrui? cioè d'honore, dignità, ricchezza, proſperità, ſcienza, o di figliuoli? &c.

Hauete hauuto odio per la infirmità, ò pouertà, o per altre tribolationi?

Hauete odio con alcuna perſona?

Hauete riguardato i voſtri nimici con faccia turbata, o non hauendoli voluto ſalutare?

Hauete detto, che il tale è vn ribaldo, & nientedimeno, non è uero?

Hauete per odio detto falſamente: La tal perſona ha rubbato, o ammazzato, o luſſuriato, o altri mali, per le quali parole gli hauete macchiata la ſua fama?

Hauete per odio manifeſtati i peccati altrui, i quali non erano manifeſti? Mortale.

Hauete detto, ha fatto bene, ma ne ſono ſeguitati tanti, & tanti mali, per macchiare quel bene? Mortale.

Hauete occultato le buone opere d'altri per odio, eſſendone domandato? Mortale.

Hauete aſcoltato con piacere le mormorationi altrui? Mortale.

Hauete ſcritto lettere infamatorie, o can-

ò cantato canzoni con parole dishoneſte, & d'infamia altrui, & ſcritto li belli famoſi?

Hauete riportato parole, per ſeminare diſcordia fra vn'amico, & l'altro?

Hauete mormorato del Papa, & de' Cardinali, di Veſcoui, di preti, ò di religioſi? Mortaliſſimum peccatum.

Di tutte le ſopradette domande, & interrogationi, vedete la riſolutione, nel medeſimo libro, inuidia, & odio, à carte 72.

IRA.

HAuete per ira deſiderato contra del proſſimo vendetta di morte, ò d'infirmità, ò di pouertà?

Hauete per ira ingiuriati altri? cioè, dicendo ribaldo, ladro, cornuto, beſtia, ſciancato, torto? & a femine: putane, ladre, ruffiane, & altre ſimili ingiuria?

Hauete con ira beſtemmiati alcuni con diuerſe beſtemmie? cioè, Malanno, mala Paſcha, il cancaro, mandatolo col diauolo, ò che ſia amazzato, o altre beſtemmie.

Vedete la riſolutione delle ſopradette coſe nel medeſimo libro, ira, a car. 75

ACCIDIA.

HAuete per accidia non voluto fare, elemoſine, confeſſione, o dir meſſe, prediche, officio, & oratione &c. Semper eſt mortale.

Hauete hauuto diſpiacere del bene, che hauete fatto, o operato? Mortale.

Hauete hauuto per accidia diſpiacere d'eſſer creato al mondo da Dio.

Sete incorſo in alcuna infirmità, che per accidia non vi ſete voluto curare?

Hauete laſciato per accidia d'andare à imparar le coſe neceſſarie alla ſalute dell'anima?

Vedete la riſolutione delle ſopradette interrogationi, come di ſopra, a carte 44.

GVLA.

HAuete per molto mangiare, & bere, laſciate le meſſe, gli officij, & l'altre buone operationi? Mortale.

Vi ſete imbriacato per troppo bere?

Hauete dato opera di fare imbriacare altri? Mortale.

Hauete mangiato auanti meſſa le Domeniche, & feſte commandate?

Hauete per troppo mangiare, & bere incitata la natura al vomito.

Hauete per troppo mangiare, & bere fatti atti dishoneſti, & dette parole laſciue? Mortale.

Hauete mangiato aſſai ſtudioſamente, conoſcendo, che vi faceua male, o coſe contrarie? Mortale.

Vedete la riſolutione delle ſopradette domande nel primo libro, Gola à car. 64.

AVARITIA.

HAuete per auaritia mal trattata la famiglia? cioè, figliuoli, garzoni, operarij, di mangiare, & di bere, di calzare, & di veſtire?

Hauete per auaritia non voluto pagare i ſeruitori, & le voſtre ſerue, & gli operarij?

ELEEMOSINA.

HAuete per auaritia non voluto fare elemoſina?

DE

DE LVDO.

HAuete giocato alle carte?

Hauete giocato alle carte falſi, o con fraude, & inganni, mancando & aggiongendo ponti?

Hauete giocato ſenza fraude?

Hauette giocato con religioſi, con clerici, con pupilli, cõ figliuoli di fameglia, con ſerui con pazzi, o con ſordi?

Hauete giocato alli ſcacchi?

Hauete impreſtati denari per far giocare?

Vedete la riſolutione delle ſopradette interrogationi, come di ſopra, a car. 65.

DE OPERIBVS MISEricordiæ corpor.

HAuete viſitati gl'infermi poueri?

Hauete dato bere al pouero?

Hauete fatto elemoſina a' poueri?

Hauete veſtito i poueri?

Hauete albergato i poueri?

Hauete liberati i poueri pregionieri?

Hauete fatto ſepelire i poueri morti?

Hauete fatto incarcerare il pouero per debiti?

La riſolutione delle ſopradette domande, vedete nel medeſimo libro, De operibus miſericordiæ, à car. 81.

DE OPERIBVS MISEricordiæ ſpirit.

HAuete corretti, & ripreſi i difetti altrui?

Hauete data la dottrina a gli ignoranti della ſalute loro?

Hauete pregato p li voſtri inimici?

Hauete conſolato, gli afflitti, & tribolati?

Hauete hauuto patienza nelle infermità, & tribolationi, & perſecutioni?

Hauete fatto morire alcuno ſenza il Batteſimo?

Vedete come di ſopra, De operibus ſpiritualibus, doue trouarete la riſolutione di eſſe, a carte 82.

DE SEPTEM SACRAmentis eccleſiæ car. 82.

HAuete fatto battezare alcuno ad altre perſone che à Sacerdoti?

Hauete battezati i voſtri figliuoli in caſa?

CONFIRMATIO. 82

HAuete fatto Creſimare i voſtri figliuoli?

CONFESSIO.

VI ſete confeſſato ad altro Sacerdote, che non ſia della voſtra parochia?

COMMVNIO. 83

HAuete laſciata la ſacra Communione per odio, o inimicitia?

Hauete laſciata la ſanta Communione per luſſuriare?

Hauete vſato con la voſtra moglie, o domandato il debito coniugale nel giorno della Communione?

Della riſolutione delle ſopradette domande, vedete nel medeſimo lib. de 7. ſacramentis eccleſiæ, a carte. 83.

CIR-

CIRCA EPISCOPOS, & alios prælatos.

HAuete hauuto i uoſtri beneficij con ſimonia,comprandoli,o cō alcun patto?

Hauete dato i beneficij,a giocatori, fornicatori,& ad altri di mala vita?

Hauete ſpeſo l'intrate de i uoſtri beneficij,in giochi,in luſſuriare,in cōuiti, & buffoni?

Hauete corretti, & caſtigati i uoſtri ſudditi de i loro eccceſſi, & delitti?

Hauete laſciato di non fare la giuſtitia per accordo di denari, ò per amicitia?

Hauete hauuto denari, per far dare alcuna ſentenza?

Hauete preſo denari, andando alla viſita per la voſtra diocesſe?

Hauete riceuuto denari, o altre coſe da quelle Chieſe, le quali non hauete viſitate?

Hauete ordinato alcuno auanti al tempo?

Hauete in vn giorno dato i quattro ordini minori, & il Suddiaconato, ouero due ordini ſacri nel medeſimo giorno?

Hauete ordinato alcuno, non eſſendo della uoſtra dioceſe, ſenza la licenza del ſuo ordinario?

Hauete preſo denari, ò altre coſe da gli ordinati?

Hauete ordinato alcuno,non ſapendo l'officio?

Hauete vſurpato le reſtitutioni incerte?

Hauete proueduto de Predicatori & dotti confeſſori nelle Chieſe della voſtra dioceſe?

Vedete la riſolutione delle sopradette domande nel medeſimo lib. De Epiſcopis. à car. 83

DE CLERICIS, & presbyteris.

HAuete amminiſtrato gli officij con peccato mortale,cioè la meſſa,la Confeſſione, & la Communione o toccate le coſe ſacre? Semper mortaliter peccauit.

Hauete tenuto la concubina?

Hauete laſciato l'officio diuino per negligenza.

Hauete celebrato in luogo interdetto?

Hauete celebrato di notte?

Hauete celebrato eſſendo polluto di notte.

Hauete celebrato, non eſſendo digiuno?

Hauete celebrato ſenza amitto, ò altri veſtimenti?

Vedete la riſolutione di queſte domande nel medeſimo lib. de clericis, & presbyteris, *à carte* 84

CIRCA PRINCIPES, & dominos ſæculares.

HAuete poſſeduto queſto uoſtro ſtato con giuſto titolo.

Hauete poſſeduto città,ſtati, poſſeſſioni, caſe, o altre robbe, lequali ſono ſtate de ribelli, & i ſignori ue l'hanno donate?

Hauete poſſeduto le coſe ſopradette per forza?

Hauete vſurpato le gabelle, ò territorij della communità?

Hauete venduti gli officij, & pigliatene

tene denari in preſto, ò ſotto nome di preſtito?

Hauete aggrauato i voſtri uaſalli di nuoui pagamenti, ò in preſtito per non ren der mai?

Hauete mandato, officiale alle voſtre terre, ſapendo, che non era idoneo, ma vſurpatore.

Hauete tenute le uie, & paſſi ſicuri per li uiandanti, & per altre perſone?

Hauete, andando à caccia, conculcati grani, guaſtate vigne, & altri ſorti di uettouaglie?

Hauete dato audienza a i uoſtri vaſalli, quando l'hanno domandata?

Hauete difeſo le chieſe, i pupilli, & i poueri religioſi contra i loro oppreſſori?

Vedete le riſolutione di queſte domande, nel medeſimo libro. Circa principes, & dominos ſeculares. à car. 85.

CIRCA IVDICES.

HAuete data alcuna ſentenza falſa per denari, ò per parentado, ò per amicitia?

Hauete interpoſta alcuna parte oſcura, ò clauſula, che l'auerſario ſi poſſa difendere contra ragione?

Hauete prolungata la ſentenza per hauere piu denari, facendo aſſai parole, ò teſtimonianza?

Hauete data la ſentenza contra la verita, conoſcendo, che era falſa l'allegatione, ò teſtimonianza?

Hauete ſententiato alcuno à morte, ò tagliati i membri, contra giuſtitia, ò dato tortura?

Hauete, interrogato alcuno di quelle coſe, allequali non era obligato riſpondere?

Hauete domandati denari per dare ſentenza?

Hauete fatto confeſſare, & communicare, & aſcoltare la meſſa à quelli, che hauete condemnati à morte?

Hauete proueduto a i poueri d'Auocato?

Delle ſopradette domande, vedete, Iudices nel detto libro, à carte. 86.

DE MEDICO.

HAuete ordinato alcuna medicina, non ſecondo i voſtri canoni, ma per fare eſperienza?

Hauete ordinate medicine falſe per prolongare l'infirmità?

Hauete dato medicine dubioſe, ſe foſſero buone, ò cattiue?

Hauete hauuta parte con alcuno Spetiale, & conſtretti gli infermi, che piglino le medicine da eſſo Spetiale?

Hauete conſigliato l'infermo, che faccia alcuna fornicatione, per riſtaurare la ſanità?

Hauete ammoniti, & conſigliati gli infermi, che ſi confeſſino?

Hauete curati gli infermi poueri, & i religioſi poueri?

Vedete di ſopra nel medeſimo libr. Circa Medicos. à carte 86.

CIRCA AROMATARIOS à carte 86.

HAuete mancato, ò aggiunto di quelle coſe, che vi ha ordinato il Medico per la ricetta, & venduto le coſe vecchie per nuoue, & le triſte, per buone?

Hauete fatto medecine per far diſperder alcuna donna grauida?

Ha-

Digitized by Google

Hauete fatto fraude nel miſurare, ò nel peſare le robbe?

Hauete venduto Arſenico, o altre coſe venenoſe?

Vedete, Aromatarios, à carte 86

CIRCA NOTARIOS, ET Falſarios. 87.

HAuete ſcritto alcuno inſtrumento in fraude d'vſuraro, in nome di mutuo, & vendita del doppio?

Hauete abbrucciato, ò ſtracciato, ò aggiuntò, ò ſminuito parole, ò mutato ſigillo a gli inſtrumenti, ò a' teſtamenti ò ad altre ſcritture?

Hauete celato, u naſcoſte ſcritture, ò quaterni di mercanti?

Hauete per ignoranza craſſa ſcritto alcuno iſtrumento, ò teſtamento, non lo ſapendo fare per ignoranza?

Hauete aperte lettere di alcune perſone, & moſtratele a i loro auuerſarii?

Vedete nel medeſimo libro. Circa Notarios, & falſarios, à carte 87

CIRCA ARTIFICES, ET de Alchimia.

HAuete venduto oro, ò argento, miſto con Alchimia?

Hauete falſificata la moneta, ò cambiati denari?

Hauete fatto Alchimia?

Hauete tagliata moneta?

Hauete meſſa acqua forte, per ſpendere la moneta di manco peſo?

Vedete di ſopra, Artifices, à car. 87.

DE PEDAGIIS.

HAuete fraudate le Gabelle, & i Pedagi?

Hauete fatto pagare le Gabelle, & i pedagi, a i Chierici, ò religioſi in ſacris, comprando, o vendendo?

Vedete di ſopra de Pedagiis, à carte. 87.

Vi ricordate hauer commeſſi altri peccati de' quali non ve ne ſiate confeſſato?

CONFESSIONE GEnerale.

DIrete dunque: Di tutti peccati mortali, & veniali confeſſi, & ſcordati, ne dico mia colpa, & mia grauiſſima colpa, Però prego la Glorioſa Vergine Maria, il beato Michaele Arcangelo, & il beato Giouanni Battiſta, & i ſanti Apoſtoli Pietro, & Paolo, & voi Padre che vogliate pregare il Signore Iddio per me.

Il Confeſſore dira poi al penitente, che dica il Pater noſter & l'Aue Maria.

MIſereatur tui omnipotens Deus & dimiſſis omnibus peccatis tuis, perducat te ad vitam æternam Amen.

INdulgentiam, abſolutionem, & remiſſionem omnium peccatorum tuorum tribuat tibi Omnipotens & miſericors dominus. Amen.

Forma abſolutionis, abſoluendi à minori excommunicatione.

ABſoluo te à vinculo excommunicationis huius, quam confeſſus es, & ab alia, ſi teneris,

neris, inquantum poſſum, & debeo: & reſtituo te eccleſiaſticis ſacramentis, In nomine † Patris, & † Filij, & † Spiritus ſancti. Amen.

Alia forma abſolutionis; quam debent facere, quando audiunt confeſſionem.

DOminus noſter Ieſus Chriſtus per ſuam miſericordiam te abſoluat: & ego abſoluo te à vinculo excommunicationis, ſi teneris, quantum auctoritas mea ſe extendit: & reſtituo te ſanctis Sacramentis Eccleſiæ, & vnitati fidelium: In nomine † Patris, & † Filii, & † Spiritus ſancti. Amen.

Vel ſic:

ABſoluo te ab omnibus peccatis tuis, quę mihi modo confeſſus es: & ab omnibus aliis, quorum memoriam non habes: & omnia bona, quæ feciſti, & facturus es, ſint tibi in remiſſionem peccatorum tuorum. In nomine † Patris, & † Filii, & † Spiritus ſancti. Amen.

Et dicat poſtea Sacerdos.

Vade in pace, & noli amplius peccare.

DE SATISFACTIONE, quæ eſt prima pars Pœnitentiæ.

DIFFINITIO SATISFActionis.

EST autem ſatisfactio ſecundum Beatum Thom. in 4. diſt. 15. q. 1. artic. 5. iniuriæ illatæ recompenſatio, ſecundum iuſtitiæ æqualitatem, vel qualitatem. Et intellige æqualitatem proportionis, & non quantitatis. Similiter Anſel. li. Cur Deus homo, diffinit Satisfactionem; dicens, Satisfactio, eſt Deo debitum, prout eſt, honorem impendere: ſcilicet ratione culpæ commiſſæ. Et iſtæ diffinitiones ſunt Satisfactionis, prout eſt medicina preteritorum peccatorum, & pręſeruatio futurorum.

Sed prout eſt præſeruatio à culpa diffinitur ſic ſecundum Auguſt. Satisfactio eſt cauſas abſcindere peccatorum, & eorum ſuggeſtionibus aditum non indulgere. Circa quod ſciendum, quod licet ſecundum Bonauent. vbi ſupra, ſine charitate non poſſit ſe homo præparare ad habendam charitatem, & faciendam Satisfactionem, ex quo impoſſibile eſt ſine ea Deo placere, & opere eius acceptari à Deo, ideo nec ſatisfactio ſine tali gratia eſt poſſibilis.

Item conſulendum eſt pœnitentibus quod eorum pœnitentiam ipſis iniunctam ſtatim ſine mortali peccato compleant, quia aliàs Deus ab eis exigit pœnam. nam ſatisfactio facta in peccato mortali, & ſi ſoluit pœnam debitam, non tamen meretur gratiam, vt dicit Doctor ſubtilis, ubi ſupra. q. 1. ſecundo principali, ar. 4.

Sed ſi quæras vtrum homo peragens pœnitentiam in peccato mortali, iterum facta Confeſſione de illo peccato mortali debeat peragere denuo iſtam pœnitentiam iam peractam: uel an reuiuiſcat, & valere incipiat illa pœnitentia, ſic peracta in peccato mortali?

Ex quo iam poſt Confeſſionem ſuā ſecundam erit in charitate, & gratia, in hoc ſunt Doctores diuerſi. nā S. Tho. prima facie dicit, quod non uiuificatur, nec valet ad Satisfactionem illorum peccatorum, pro quibus agitur;

nec etiam ad meritum vitæ æternę. Dicit tamen, quod Satisfactiones illæ quæ relinquunt poſt ſe effectum, poſt quam actus tranſit, non oportet, quod reiterentur, vt ieiunium dimittit poſt ſe debilitatem corporis: eleemoſina relinquit poſt ſe diminutionem ſubſtantiæ: illæ vero, quæ non relinquunt poſt ſe effectum, oportet, quod reiterentur, vt eſt oratio. Ex his patet, quod qui ieiunant pro peccatis exiſtentes in mortali peccato, non debent vltra ieiunare, vel eleemoſinam dare, ſi qui orant, in peccato exiſtentes, tenentur repetere horas, & ſupplere eas. Et iſtam opinionem approbant Doctores.

Doctor tamen ſubtilis fauorizat peccatoribus, dicens, quòd qui verę pœnitet, & recipit Satisfactionem condignam ab eccleſia impoſitam, claue non errante, quátumcunq; peccet, &, poſtea recidiuet, nunquam tenebitur niſi ad illam vnicam Satisfactionem adimplendam, & ſi eam impleat in charitate, melius eſt, quia non tantum ſoluit pœnam, ſed etiam meretur gratiam. Sed ſi impleat pœnitentiam uoluntariè extra charitatem, ſoluit quidem pœnam, ſed non meretur gratiam, quia non eſt Satisfactio reconcilians neque placans; Vnde ſubdit, quod ſi homo magnam partem Satisfactionis impleuit in mortali peccato, & poſtea iterum pœniteat de peccato nouo iterato, imponendi non eſt pœnitentia pro peccato primo, de quo ſatisfecit, licet extra charitatem, ſed tantum de nouis peccatis, quæ fuerunt cauſa, quòd iſta Satisfactio fuit mortua, & hanc determinationem ſequitur Ioannes Pariſien. ibidem quæſtione 4. dicens, & dans huius dicti rationem ſatis pulchram; Quoniam ex quo extra charitatem ſufficit Satisfactio inuoluntaria ad pœnitentiam peccati, multo magis Satisfactio voluntaria debet ſufficere. Exemplificat ipſe: ſi alicui offendenti Regem offenſæ regis correſpondeat precisè ſecundum legem manus abſciſſio, ſi iſti inuito abſcinderetur manus, ſatis patitur, & in tantum, ſufficit Regi, quod ſecundum iuſtitiam nõ debet vlteriorem pœnam exigere: & tunc non recipit eum in gratiam, vel amicitiã, multo autem magis ſufficeret pro punitione culpæ. ſi aliquis ſibi debitam pęnam infligeret: licet non eſſet in gratia vel amicitia illius iudicis offenſi. Ex quo ſequitur, quod ſi talis propter nouum peccatum damnaretur, antequam compleuiſſet totam pęnitentiam ſibi impoſitam, puniretur in inferno temporaliter pęna ſibi correſpondente, quæ non fuit hic ſoluta, & poſt tempus aliquod non puniretur amplius tali pęna. ſicut dicimus de veniali, quia moriens in veniali ſimul cum mortali, non punitetur æternaliter pro veniali, ſed temporaliter pro mortali vero æternaliter.

OPERA SATIS-factoria.

SVnt autem tria opera ſatisfactoria, ſcilicet Eleemoſina, Ieiunium, & Oratio. Per Ieiunium intelliguntur omnia carnem affligentia: ut ſunt macerationes, afflictiones, & flagellationes, & peregrinationes. Per Eleemoſinã omnia opera miſericordiæ corporalia. Per Orationem omnia opera ſpiritualia miſericordiæ. Per Ieiunium homo reuoca-

tur

tur à concupiſcentia carnis: Per eleemoſinam à concupiſcentia oculorum; Per orationem à ſuperbia vitæ. Per ieiunium ordinatur homo ad ſeipſum: Per eleemoſinam ad proximum: Per orationem ad Deum. Per ieiunium fit ſatisfactio de bonis corporalibus: Per eleemoſinam de bonis temporalibus: Per orationem de ſpiritualibus. Licet autem ſingula cum iſtorū ſingulis peccatis approprientur propter conuenientiam, tamen quolibet illorum, pro quolibet peccato ſatisfacere poteſt ſecundū Thom. dicit enim doctor ſubtilis, q. 1. ſecundo principali artic. 3. quòd talis correſpondentia nec eſt de congruo, nec eſt de neceſſitate in ſingulis caſibus. Sic patet in pauperibus, nec pauperi eſt congruum, nec neceſſarium iniūgere aliquod iſtorum, ſi eſt inſufficiens ad ea: ut ſi eſt pauper, qui nutritur labore, & quod die nō laborat, caret victu: & ſi ieiunaret, impotens redderetur ad laborem: nec orationi vacare poteſt labore laſſatus, uel a fortiori, nec eleemoſinis: iſti iniungendum eſt, ut iſtum laborem ſubeat in remiſſionem peccatorum, intendens illum ad hunc finem referre, ſaltem quouſque occurrat ſibi opportunitas aliquam aliam ſatisfactionem ſoluendi. Ex hoc habes dicto, quòd homo peccator libenter ſuſtinens defectus temporales, & labores à Deo in eum promiſſos, vel tribulationes, ſatisfacit per illa pro peccatis, ex quo eis conſentit, & aliter ſatisfacere vel pœnitere non poteſt, ita dicit Thom. vbi ſup. diſtin. 15. q. 4. art. 2. & etiam ſæpius eſſet prædicandum pauperibus, & defectuoſis, ne deficerent, & deſperarent de peccatis, videntes ſe impotentes ad peragendam pœnitentiam eis iniunctam. Similiter diues, qui lapſus eſt peccato carnis, ſi adeo delicatus eſt, quòd non velit ieiunare, nec macerationem carnis ſubire: vel præſumptio eſt, quòd ſi ſibi imponeretur, abijceret eam, & ita iam nouo peccato peccaret; imponendum eſt ei quod libenter accipit, & quod creditur perſeuerantius adimplere: Immo ſi nullam vellet accipere pœnitentiam, & habere diſplicentiam de peccato, & firmum propoſitum non peccandi, uel abſtinendi, non eſt remittendus vacuus, ſed abſoluendus, ne cadat in deſperationem; ſed intimanda eſt ei pœnitentia, quæ eſt pro peccatis illis imponenda, & quòd eam in ſe velinæquiualente ſtudeat adimplere, alioquin ſoluet ad plenum in purgatorio. Hæc ſententia ſatis conſonat dicto Chriſti Matth. 12. Iſai. 42. ubi dicit Arundinem quaſſatam non confringet, & linū fumigans non extinguet. Arundo quaſſata eſt peccator quaſſatus tentationibus, & peccatis, & linum fumigans nimis humidum, tamen habens aliquid de igne charitatis, hoc extinguitur per duritiam ſacerdotis: ſed cū ad aliquod minus difficile obligatur, tunc non extinguitur. Sed dicatur ei, quòd oportet eum hic, vel ibi pœnam perſoluere & quod faciat tantam pœnitentiam, quantum hic debet pro peccatis reddere, aliàs acrior alibi ab eo exigetur. hæc Scotus. Dicit Petr. de Tha. di. 15. & Thom. ibidem q. 3. quòd alter pro altero poteſt ſatisfacere, ſi eſt in charitate, quando ille, cui iniuncta eſt pœnitentia, eam explere commode non poteſt: & hoc quantum ad abſolutionem debiti, ſed quantum ad exciſionem cauſarum peccatorum præceden-

tium, & inquantum pœnitentia eſt medicina pro peccatis, unus non poteſt ſatisfacere pro altero. Dicit tamē Thō. quòd nullus debet permittere ſatisfacere per alium, niſi appareat defectus corporalis, uel ſpiritualis, per quem nō ſit promptus ad portandum onus pœnitentiæ. Dicendum eſt ergo his, qui ſatisfactionem pro ſe alijs imponunt, quòd ſi ambo negligentes fuerint, ambo puniētur, unus pro peccato proprio, alter pro omiſſa ſatisfactione, ad quam ſe obligauit.

REATVS POENÆ, AN remaneat poſt contritionem.

Vtrum poſtquam homo habuit contritionem de peccatis ſuis, & confeſſus eſt ea, & eſt in gratia, manet ei aliquis reatus pœnæ pro quo debeat ſatisfacere? Reſpond. quòd ſic, & patet 2. Reg. 12. Dauid, cui poſtquam dictum fuit, tranſtulit dominus peccatum tuum à te: iniuncta eſt pœna, ut moreretur puer ex Berſabea natus. & Luc. 3. Facite fructus dignos pœnitentiæ, & hoc fit per ſatisfactionem. & Rom. 6. Sicut exhibuiſtis membra ueſtra, &c. quia ſi in Tiro, & Sidone, &c. Matth. 11. Item eccleſia orat pro mortuis, & habetur etiam. 2. Machabeo. 12. Vt à peccatis ſoluantur, non ſolum a uenialibus, ſed etiam a mortalibus, cum dicat ab omni uinculo delictorū: Ergo poſt remiſſam culpam manet reatus pœnæ. Et hoc eſt certum, & de fide.

POENITENTIAM IMPOſitam, an poſſimus implere in miſſa de præcepto.

An quis impleret pœnitentiam Confeſſoris, cū audit miſſam de præcepto? verbi gratia, iniungit Confeſſor ſeptem Pſalmos, recito eos inter audiendum miſſam die Dominica, an ſatisfaciam præcepto Confeſſionis? aliqui Summiſtæ dicunt, ꝙ non implet, & non peccat, aliquo modo tamen implet; ſed Adrianus dicit, & bene, quòd facit irreuerenter.

POENITENTIA PONATVR in rebus aliàs non debitis.

Sed quid, ſi alicui ſit iniunctū, quòd ieiunet tribus diebus, ſi ieiunet 3. diebus Quatuor temporum, vel Quadrageſimę, an ſatisfaciat præcepto Confeſſoris. Reſpon. quod non, quia oportet ſtare ad intentionem Confeſſoris, qui ſi non explicet contrarium, intelligitur de diebus aliàs non debitis: Secus eſſet de eleemoſina: nam non dubito, quin ſi Confeſſor iniungat pœnitenti, quòd det aureum pauperi, melius faceret, & magis ad intentionem Confeſſoris, ſi det illū pauperi exiſtenti in extrema neceſſitate.

CONFESSOR NON POTEST imponere quamcunque voluerit pœnitentiam.

Vtrum Sacerdos habeat poteſtatē imponēdi quamcunq; penitentiam uoluerit ꝓ ſuo arbitrio? Reſp. non oportet, ꝙ per penitentiá iniunctam à Confeſſore penitēs

ſatisfaciat pro tota pœna omnium peccatorum ſuorum, nam aliàs fruſtra eſſet Purgatorum. Secundo dico, quod Sacerdos non poteſt imponere quantumcunque pœnam grauem: & quando eſſet intolerabilis pœnitens, non tenetur obedire.

Vtrum autem debeat Sacerdos ponere aliquam pœnitentiam ſub conſilio dicens: Fac hoc, & ſi volueris fac etiam iſtud. Paludanus, cõſuluit ita facere, & Silueſter, & alij. Hoc etiam laudat S. Thom. propter quod dico, quòd talis pœnitentia propter conſilium Sacerdotis, eſt magis meritoria, quàm ſi eam faceret ex arbitrio proprio ſolummodo.

CONFESSOR POTEST mutare vel tollere pęnitentiam ab alio confeſſore iniunctam.

VTrum ſecundus Confeſſor poſſit commutare, vel tollere pęnitentiam impoſitam à primo Confeſſore? De hoc ſunt opiniones. Sylueſter, & iſti dicũt, quòd non poteſt niſi confiteatur. Sed puto probabilius, quòd poteſt: quia ſecundus Confeſſor eſt iudex, & habet poteſtatem ſuper iſtum. & ideo ſatis eſt, quòd pœnitens confiteatur peccatum iſtud, quod non fecerit pœnitentiam ſibi iniunctam ab alio: & poteſt Confeſſor, vel tollere totam, vel minuere, vel etiam commutare. Etiam non iterata confeſſione eorundem peccatorum, ob quæ impoſita fuit, modò impoſita fuiſſet ob peccata eiuſmodi, à quibus qui eam mutat abſoluere potuiſſet.

Vtrum autem Confeſſor teneatur ſemper aliquam iniungere pœnitentiam pœnitenti? poſſet dubitari; Sed dico, quòd ſic: quia eſt iudex; at grauiter peccaret, ſi nullam imponeret: niſi eſſet ex magna & rationabili cauſa, vt in articulo mortis, vel ſi videret, quòd pœnitens nullam acceptaret pœnitentiam, ſi tamen hoc contingere poſſit vnquam.

DE POENITENTIIS INiungendis ſecundum Canones.

REſtat nunc de pœnitentijs iniungendis ſecũdum Canones taxatis. Circa quòd principaliter eſt videndũ, quod licet pœnitẽtiæ ſint arbitrariæ, vt dicetur infra: tamen in publicis ſeruandæ ſunt taxatæ per Canones, licet debeat haberi reſpectus ad circunſtantias criminis, & ad qualitatem, & quantitatem, perſonæ dignitatem, officium, paupertatem, debilitatem, &c. Vt tamen non ignoremus pœnitentias taxatas, cũ tempus incurrerit, imponendas, notandæ ſunt aliquæ regulæ, quæ Canones pœnitentiales ab alijs appellantur.

PRimus Canon, quòd pro quolibet mortali peccato pœnitentia ſeptem annorum eſt iniungenda. 33. q. Hoc ipſum. & c. ſeq. Et 22. q. 1. c. Prædicandum, in glo. Et 82. diſt. Presbyter. & ratio eſt, quia ſicut per peccatũ mortale ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti amiſimus, ſic etiam per ſeptem annos requiramus. Hoc tamen verum eſt pro publico, & graui peccato, penſatis circunſtantijs.

Secundus. Si presbyter publicus fornicator decem annis pœniteat incluſus

ſus, ſacco indutus; tribus menſibus continuis à veſpera ad veſperam pane & aqua vtatur, exceptis diebus dominicis, & feſtiuis, quibus annis expletis; poteſt eum epiſcopus ad priſtinum reuocare ſtatum. diſtin. 82. cap. presbyter.

Tertius, Sacerdos cognoſcens filiã ſpiritualem, ſcilicet quam baptizauit, vel cuius confeſſionem audiuit. 12 annis pœniteat. Epiſcopus verò quindecim annis pœniteat. Mulier vero ſi eſt ſoluta, tradenda eſt religioni, rebus ſuis pauperibus erogatis. 30. q. ſi quis ſacerdos. Et magis peccat Sacerdos cognoſcens filiam ſpiritualem, quàm alterius vxorem, quia per hoc imponitur pœnitentia duodecim annorum.

Quartus, Si quis contra naturam peccat, ſi clericus eſt, deponitur, vel ad religionem recluditur. ſi laicus, excommunicatur, donec pœniteat: Pœnitentia autem eſt ſeptem annorum, & idem eſt pro inceſtu. 33. q. 2. Hoc ipſum, & cap. ſeq.

Quintus, Sacerdos, qui intereſt clandeſtinis nuptijs ſine bannis: tribus annis ſuſpenditur. de clandeſt. de ſpon. cap. 1. & cap. cum inhibitio.

Sextus, Si quis votum ſimplex violauerit, ſcilicet quia promiſit in ſecreto vxorem non ducere, vel coram aliquibus ſocijs & poſtea duxit: tribus annis pœniteat. diſt. 27. ſi vir.

Septimus. Si quis excommunicatus celebrauit, tribus annis feria 2. 4. & 6. à potu, alias à vino, & a carnibus debet abſtinere. 11. q. 3. de illis.

Octauus. Qui alium iniuſtè accuſat ad mortem, ſeptem annis pœniteat, ſi vitam perdiderit, ſi uero membrum, per tres annos pœniteat. de accuſ. cap. accuſaſti.

Nonus. Si filiam ſuam ſpiritualem, vel Commatrem cognoſcit, per ſeptem annos pœniteat. 30. quæſt. 3. Non oportet.

Decimus. Si quis deſponſatam alterius duxerit, eam dimittat, & 40. diebus in pane, & aqua ieiunet. & pœniteat ſeptem ſequentes annos. de ſponduo. cap. accepiſti.

Vndecimus. Qui cognoſcit duas commatres, vel ſorores, ſeptem annis pœniteat. 30. q. 3. ſi pater.

Duodecimus, homicida volũtarius, ſine ſpe reſtitutionis deponatur, & ſeptem annis pœniteat. 50. diſt. Furor. ſi eſt cauſalis, per quinque annos pœniteat. 50. diſt. c. ſi qua. & c. ſi quis, & cap. eos. Et hæc omnia intelligas ſi potuit euadere homicidium, & non euaſit. Nam qui ſe, & ſuas res liberando, fures, qui capi non poterant, occiderit, pœnitentiam agere non tenetur, niſi voluerit. Si tamen hoc facit in neceſſitate euitabili, duos annos pœniteat. 50. diſt. cap. de his. licet ſi eſſet ineuitabilis, in nullo ei imputaretur. 50. diſt. quia ſe. Quod tamen eſt uerum quo ad peccatum, ſed quo ad cautelam & innocentiam ſuam eccleſiæ oſtendendam, bonum eſt pœnitere; de homicidio. c. 2. §. fi. 34. q. 2. in lectum. 33. excommunicatorum. Si quis tamen in ſtultitia vel infirmitate, uel furioſitate occidit non imputatur ei. 3. q. 9. 2. ca. indicat. 15. q. 1. cap. aliquos. Si autem cauſa diſciplinæ, ſicut magiſter ſcholarem incaute occidit, imputatur ei, & deponitur, ſi eſt ſacerdos. de homic. cap. presbyterorum, & 20. quæſt. 5. cap. ſi quis non iratus. Sed & ſi quis ligatum latronem interficit, deponitur.

de homicid.cap.ſuſcipimus.

Tertiusdecimus. Matrem occidens decem annis pœniteat ſecundum formam ſatis aſperam. 23. quæſtione ſecund. capite latorem, primo anno eccleſia non intret, ſed ante fores eccleſiæ oret, poſt annum uero intret eccleſiam, ſtans inter audientes, & non communicet niſi completo termino: oblationes eius non uoluntarie accipiantur, niſi poſt ſeptem annos, & per hos decem annos non comedat carnes, nec potum (aliàs vinum) bibat, exceptis diebus dominicis & feſtiuis a feſto Paſchę vſque ad feſtum Pentecoſtes, & non vadat aliquo niſi pedeſter, feria ſecunda, quarta & ſexta ieiunet; Sed tamen non ſeparetur ab vxore, propter periculum adulterii.

Decimusquartus. Vxoricidæ omnibus diebus, quibus pœnitet, nō debet vti carnibus, nec potu, aliàs vino, niſi in Paſcha, & Natali domini, in pane, & aqua, & ſale, vigiliis, orationibus, & eleemoſinis pœnitentiam agat, arma non ſumat, vxorem non ducat, balneo non vtatur, conuiuium lætantium non intret, in eccleſia poſt oſtium ſtet, non communicet in vita, ſed in mortis articulo tantum. 23.q.2.admonere. Et intellige quod maior pœnitentia eſt vxoricidæ, quam matricidæ, non quia maius eſt peccatum vxorem occidere quam matrem, ſed quia proniores ſunt homines ad occidendum vxores, quā matres, & ideo vt retrahantur, grauior eis pœna iniungitur. 34.q.1. no. affertamus.

Decimusquintus. Iugulans uoluntarie puerum ſuum, dicit Raymund. quod talis debet in monaſterium intrudi, ſi non habet alios pueros, & vxorem. Grauior ei debet imponi pœnitentia, ſcilicet ſeptem annorum. Cum autem, ex negligentia iugulant eum parentes, ita quod ponunt eum in lectum ſuum ſanum, & poſtea inueniunt eum mortuum, tribus annis pœniteát, quorum vnus annus eſt in pane & aqua omnibus feriis quartis, & ſextis & ſabbatis, & aliis duobus ieiunando feria quarta, & ſabbato, ſed ſexta in pane, & aqua: de his, qui occidunt filios. c. 1.& 2.

Decimusſextus. Periurus, quadraginta diebus ieiunādo in pane & aqua per ſeptem annos pœniteat. 6.q.1.quicunque.

Decimusſeptimus. Falſam menſuram habens triginta diebus pœniteat in pane, & aqua. de emp. & vend. capi. vt menſuræ.

Decimusoctauus. Qui deuotam, vel monialem cognouit, decem annis pœniteat, & ipſa ſimiliter. 27.q.1.cap. filia. & deuotam.

Decimusnonus. Presbyter cantans miſſam, & non communicans, anno pœnitere debet, & interim a celebratione miſſæ ceſſabit. de conſecratione diſt. 2. relatum.

Vigeſimus. Sacerdos, qui laicum mortuum cum palla altaris inuoluit, decem annis, & quinque menſibus pęniteat. Diaconus vero triennio & dimidio, ſiue ſex menſibus pœniteat, de conſecr. diſt.1.nemo.

Vigeſimusprimus. Sacrilegus uiolans eccleſiam, ſeptem annis pœniteat. 12.q.2.de uiro. Et primo anno ante cęmeterium, quod violauit, conſiſtat, ſecundo anno ante fores eccleſiæ, tertio anno in eccleſia, & per hos tres an-

nos carnes non comedat, & potum; (aliàs vinum) non bibat, niſi in Paſcha & Natali domini: nec communionem accipiat. in quarto anno communicabit, & tunc quinto & ſexto vſque ad primum annum feria 2.4.& 6. a carnibus, & à potu abſtineat.

Vigeſimusſecundus. Parentes frangentes ſponſalia filiorum per trienniũ ſeparentur a communione, & filii ſimiliter ſi in culpa ſunt. trigeſima. q.3. c. ſi qui parentes.

Vigeſimus tertius. Qui ducit illam in matrimonium, quam prius polluit per adulterium, quinque annis pœni. 31. q.1. c. ſi quis vidua.

Vigeſimusquartus. Blaphemans debet per ſeptem hebdomadas agere pœnitentiam ſecundum formam, quæ traditur de maledicis. c. ſtatuimus.

Vigeſimusquintus. Sacerdos denudans Confeſſionem alicuius verbo, vel facto, vel ſigno. & c. de quo infra dicetur. de pœniten. diſtinct. 6. Sacerdos.

Vigeſimusſextus. Periurus ſi liber eſt, quadraginta diebus per ſeptem annos in pane, & aqua pęniteat: ſi ſeruus tribus annis. 22. quæſtione 5. qui compulſus.

Vigeſimus ſeptimus. Qui periurat in manu Epiſcopi per tres annos pœniteat: qui vero in manu conſecrata, anno vno pęniteat, qui vero coacte, neſciens eſſe tam graue peccatũ, tribus quadrageſimis pęniteat: hoc eſt tribus annis, quolibet anno quadraginta dies. 22. q. 5. qui compulſus. Sed qui ſcienter iurat, vel alium iurare permittit, quadraginta dies pęniteat in pane, & aqua, & ſeptem ſequentes annos. & ſimiliter conſcii ſui. 22. q. 5. ſi quis periurauerit. & c. ſi quis conuictus.

Vigeſimusoctauus. Diſcrepans a conſuetudine metropolitanæ eccleſiæ in horis canonicis, ſeptem menſibus communione priuetur, ſi ex contemptu hoc faciat. diſt. 12. c. de his.

Vigeſimusnonus. Sortilegus, quadraginta diebus pœniteat. de ſortileg. c. ex tuarum. Qui autem aſpicit aſtrolabium, vno pœniteat anno.

Trigeſimus. Interfector presbyteri duodecim annis pœniteat. cap. 2. de pęnitentiis, & remiſſ.

Trigeſimusprimus. Incendens domum, totum damnum reſtituat; & tribus annis pœniteat, eo. titul. ca. 2. & de iniuriis, & damno dato. cap. ſi quis domum.

Trigeſimusſecundus. Communicãs hæreticum neſcienter, annum pœniteat: ſcienter vero quinque annis. Permittens autem hæreticum cantare ſciẽter miſſam, quadraginta diebus. Si autem in ſubuerſionem fidei, tanquam hæreticus damnatur, niſi decem annis pœniteat. Si quis receſſerit ab eccleſia ad hæreticos fugiens duodecim annis pœniteat, ſecundum formam. 24. q. 2. ſi quis dederit.

Trigeſimustertius. Qui neſcienter cognoſcit duas ſorores, vel matrem, & filiam, uel amitam, & neptem, ſeptem annis pœniteat: ſi ſcienter perpetuo carebit coniugio. 34. q. unica. ſi quis.

Trigeſimusquartus. Cum Bannito coiens, pluſquam ſeptem annis pœniteat. Item pro inceſtu. 23. q. 1. hoc ipſum. & c. ſeq.

Trigeſimusquintus. Patronus res eccleſię dilapidans, uno anno pœniteat, 16. q. 7. filius.

Trigeſimusſextus. Qui iurat pacem non facere cum proximo, vno anno

pœni-

pœniteat, & ad pacem redeat. 22. q. 4. qui ſacramento.

Trigeſimusſeptimus. Bis baptizatus, vel bis confirmatus ſeptem annis pœniteat. 4. & 6. feria in pane & aqua ieiunet: & cogetur fieri regularis. de conſe. diſt. 3. qui bis, & c. dictum eſt.

Sunt plures alij caſus, qui apud nos non currunt, & ideo de illis nihil poſui. Hi autem intelligendi ſunt de pœnitentia publica, & pro peccato publico.

Circa quod ſciendum, quòd licet illa pœnitentia ſit taxata à Canonibus pro manifeſtis peccatis, itaque nullo modo liceat aliam imponere, vel variare, tamen epiſcopus de his diſpenſare poteſt ex cauſa rationabili, inſpectis circunſtantijs perſonarum, ſicut dicit Leo Papa, pœnitudinis tempora conſtituenda ſunt tuo iudicio, ſecundum quod perſpexeris animos cõfitentium eſſe deuotos. 26. q. 7. tempora, & c. Hoc ſit. & Heron. de pœniten. diſt. 1. menſuram. & ideo dico de occultis peccatis, quæ pertinent ad ſimplices Sacerdotes, quòd vbicunque inueniant taxatam pœnitentiam per Canones, non mutent eam ſine cauſa; ita tamen quòd non prodant per eam peccatorem.

Secundum hoc intellige illud, quod communiter dicitur, ſed male intelligitur quòd pœnitentiæ ſunt arbitrariæ. de pœniten. & remiſſio. Deus qui. & de ſortilegijs. cap. 2. glo. 2. quòd pœnitentiæ tempus arbitrarium eſt, quod intelligit gloſſa vltra illud, quod iam ius taxat. & ſi ius taxauit vnum annum pœnitentiæ, & delictum exigit plus, hoc eſt ad Sacerdotis arbitrium conceſſum. Idem dicitur de clerico excommunicatio. Et dixi notanter quòd ſine cauſa non debet per quemcunque Sacerdotem mutari pœnitentia taxata; quia ex cauſa poteſt bene moderari per ſimplicem Sacerdotem, qui diſpenſare poteſt contra Canones taxantes talem pœnitentiam, vt de iudicijs, at ſi clerici. in glo. ſuper verbo, de adulterijs. vt ibidem notant doctores. Pro iſto tamen ſciendum, quòd hodie multi ſumpſerunt occaſionem erroris ex iſto dicto, quo dicitur, pœnitentiæ ſunt arbitrariæ, & ſecundum arbitrium Sacerdotis imponendæ, & ideo pro meliori iſtius dicti intelligentia aduertendum eſt, quòd ſicut ſanctus Thomas ſuper. 4. diſtinct. 19. q. art. 4. Si quis præter modum agendi principalis vti ſua poteſtate præſumpſerit, non conſequitur effectum, ſecundum Dioniſium, & propterea talis ab ordine, & officio diuino auerteretur, & culpam incurreret. Verbi gratia, ſi miniſter medici aliter adhiberet medicinam ægroto, quam præcepit medicus, grauiter talis offenderet medicum, & etiam ægrotum. & quia pœnitentiæ ſatisfactoriæ ſunt medicinæ pro peccatis infligendæ; ideo ſicut medicinæ in arte determinatæ nõn omnibus competunt, ſed variandæ ſunt ſecundum arbitrium medici non propriam voluntatem ſequẽtis, ſed artem medicinę, ita pœnæ ſatisfactoriæ determinatæ in canone non competunt omnibus, ſed variandæ ſunt ſecundum arbitrium Sacerdotis diuino inſtinctu regulatum. hæc Thomas.

Vide ergo quicunque iudicas, ſecundum caput tuum iniungendo pœnitentias non taxatis debitis

circun-

circunſtantijs: quia in magno periculo es, deinceps te, & confitentem, ſi arbitraris aliter pœnitentiam, quàm Spiritus ſanctus eam dictauit, illi confitenti impenendam. Vnde dicit ſanctus Thomas. d. ſt. 20. q. 2. art. 2. quod qualitercunque habeat Sacerdos, vel diuertat ſe in officio Sacramentorum, nihilo minus peccator permanet reus ad quantitatem eiuſdem pœnæ: & ideo ſi eam hic non explet, exigetur ab eo in Purgatorio. Sacerdos tamen diſcretus (vt dicit idem) pœnam imponens minorem etiam ex induſtria, plus prodeſt confitenti, quàm nocet, quia forte à magnitudine pœnę poſſet à pœnitentia agenda impediri; quia diuinus amor, qui in eo incipit, paulatim confortatur, excitabit eum poſtea ſponte, & propria voluntate ad plura opera miſericordiæ, quàm Sacerdos impoſuit.

Sed circa hoc ſit Sacerdos cautus, vt tunc hoc faciat, quando præſumit de confitente, vt hoc faciat. Videat ergo Sacerdos, & caute proſpiciat quod vbicunque pœna a iure expreſſa eſt, non omittat eam imponere, niſi neceſſitas vel alia cauſa rationabilis aliud ſuaderet, vbi autem non eſt pœna a iure impoſita & expreſſa, ibi arbitrio ſuo idem ſtatuat, ſecundum quod viderit expedire.

Nam tum poteſt eam aggrauare, vel minuere. gloſſa de pœnité. diſtin. 1. menſuram. ad idem facit Archid. 50. diſtinct. cap. de his. ſed forte quæres. Quid ſi nunquam arbitratus eſt, & minorem pœnam imponat quam debeat, nunquid ille confitens ſecurus eſt, vel an reſiduum exigetur ab eo in Purgatorio? Ad quod reſpondeo cũ gl. 3. de pœnitent. diſtin. 1. menſuram. quod ſi eſt ordinarius iudex ſiue Sacerdos parochialis, & facit hoc animo diſpenſandi, ſufficit illa pœnitentia modica ad delendum peccatum: Si autem per errorem eſt impoſita, & tamen ab illo pœnitente credebatur peritus, ſufficit illa minor pœnitentia ad peccatum delendum, dummodo pœnitens, qui eam recipit maiorem ſuſcipere eſt paratus, ſi ſibi imponeretur, de pœniten. diſtin. 1. quem pœnitet. verſi. ſi qui. ſi autem credebat eum imperitum in culpa eſt pœnitens aut confitens, quia peritiorem non requiſiuit. Et hoc eſt contra illos, qui impetrant licentiam confitendi alibi à ſuis plebanis, & confitentur imperitis ſacerdotibus vel monachis ad hoc non electis, nec approbatis: & tales ſe decipiunt. Nam dicit Aug. de pœnit.

Qui vult confiteri peccata ſua, vt inueniat gratiam, quærat Sacerdotem ſcientem ligare, & ſoluere: ne negligens circa ſe ſit, negligatur ab eo, qui eum miſericorditer monet, & petit, ne ambo in foueam cadant, quoniam ſtultus errare voluit. Et ſubdit: Qui ergo confiteri vult, omnino confiteatur Sacerdoti meliori quem inuenire poteſt. Audiat autem vnuſquiſque confeſſor taliter, qualiter ſibi dicatur per beatum Hieronymum. 24. q. 1. non auferamus. vbi dicit: Non afferas stateras doloſas, vbi appendamus, quod volumus dicentes: hoc graue eſt, hoc leue eſt, ſed afferamus diuinam ſtateram ex ſcripturis ſanctis, tanquam de theſauris dominicis: & illa quid ſit grauius, appendamus. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis, vides ꝙ illæ pœnitentiæ, quæ imponuntur erroneæ, & aliter, quàm ſint impoſitæ

poſitæ in iure, dicuntur doloſæ, & temerariæ. Hoc eſt quod dicit Gregor. de pœnit. diſtin. 5. falſas pœnitentias: Falſas pœnitentias eſſe dicimus, quæ non ſecundum auctoritatem ſanctorum patrum, pro qualitate criminum imponuntur. Vnde dicit gloſſ. quod ſi certa pœna ſtatuitur, & tamen minor imponitur, falſa eſt pœnitentia, niſi ex cauſa temperetur. 26. q. 7. tempora. Et dicit Leo Papa, quòd tempora pœnitentiæ habita moderatione conſtituenda ſunt iudicio Sacerdotis, prout confeſſores pęnitentiũ animos perſpexerint eſſe deuotos. Hoc eſt quod concludunt Doctores finaliter, quòd tunc tantum ex cauſa, ſcilicet neceſſaria pęnitentiæ eodem modo, quod dictum eſt, arbitrariæ poſſunt dici, ſcilicet conſideratis circunſtantijs perſonarum, locorum, temporum, ætatum, qualitatum criminis, & aliorum de pęnit. diſtinct. 5. conſideret. Circunſtantiæ autem notantur in illo verſu: Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando: Hoc eſt dicere, quod licet pro aliquo crimine a iure taxatur pœnitentia ſeptennis, ſi tamen ſacerdos videt perſonam pauperem, debilẽ, vel nimis ſenem, uel nimis iuuenem, vel multum nobilem, uel locum, in quo moratur, ſicut caſtrum vel curiam principis, non eſſe aptum ad pœnitentiam agendam, ſic a iure expreſſam, vel videt tempus non conueniens, propter nimios labores tunc inſtantes, in his caſibus poteſt confeſſor moderari pœnitentiam in toto uel in parte. gloſſ. 23. quæſt. 4. ſi is. & hoc intellige quando contritum ſufficienter viderit peccatorem. Sed diceres, tamen Gregor. in homilia dicit in cap. ſi is. Qui prælatus eſt, dominico debitori ſi culpas impune dimittit, non mediocriter profecto offendit, qui debitæ cœleſtis regis, & domini ſui præſumptuoſe reſoluit. gloſſ. 26. q. 7. hoc ſit poſitum, non poteſt Sacerdos totum dimittere ſine aliqua pœnitentia. de pœniten. diſtinct. 1. cap. menſuram, & cap. ſi peccatum, & 26. q. 7. tempora, & 15. q. 7. hi qui. Tu dic, quòd omnia iſta ſunt de illo, qui non eſt contritus ſufficienter, vel de illo, qui non poteſt agere pœnitentiam commode. Talibus enim Sacerdos ex toto non poteſt dimittere, & grauiter peccaret remittens, quia ſic ſe oneraret peccatis alienis.

DE RESTITVTIONE ablatorum in ſatisfactione.

ET quia, vt dicit ſanctus Thomas, reſtitutio male ablatorum, licet non ſit ſatisfactio, nec pars eius, eſt tamen præambulum ad ſatisfactionem, quia non eſt aliud, niſi ceſſare ab offenſa, ideo de ipſa aliqua ſubiungam.

Sciendum eſt autem, quod homo nec ſatisfacere, nec reconciliari poteſt qui rem detinet alienam. Ideo ante omnia, qui alienũ recipit, & detinet, ſi vult dignè pœnitere, primo debet omnia illa reſtituere, ſi poteſt. ſi autem non poteſt, ſufficit voluntas reſtituendi, cum tanta reſtitutione, quanta poſſibilis eſt ſecundum conditionẽ utriuſque ad arbitrium bonorum.

Vnde nota, quod ſi quis aufert alicui famam intentione infamandi eum, de reſtitutione famæ tenetur ad reſtitutionem,

tutionem, ſcilicet famæ, dicendo ſe falſum dixiſſe, ſi falſum dixit. ſi vero verum dixit, & non ſeruauit modum fraternæ correctionis, dicat, quòd hoc dixit non intendens eius bonum.

Item ablationem virginitatis reſtituat ad arbitrium bonorum: uel ſi eſt pœna ſtatuta in Ciuitate, illam ſoluat.

Similiter ad ablationem membri, vel priuationem vitæ, alicui fit reſtitutio ſecundum conſuetudinem, uel ſtatutum communitatis, uel terræ. Tenetur etiam ſatisfacere pueris & vxori infecti, quia abſtulit pueris patrem, & vxori maritum, qui eos nutriebat. Vnde illud damnum inde proueniens, debet eis reſtituere ſecundum ſtatutũ. Et quia dicit doctor ſubtilis, 15. diſtinct. q.3. ex quo omnia illa vix aliquis poteſt recompenſare condigne: expediret ſimiliter animæ cuiuslibet homicidæ, vt ſolueret per paſſionem volũtariam, ut ſcilicet occideretur pro homicidio. Vnde dicit quòd opportunè prouiſum eſt in multis communitatibus, ubi eſt ſtatuta lex talionis in cauſa homicidij, nec ſeruatur, ut lex Moſaica, ſed ut Euangelica, de qua Matth. 26. Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Item ſi aliquis alium impedit in prębenda conſequenda, ſi facit animo lædendi ipſum, tenetur ad reſtitutionem, non quantum ualebit præbenda, quia nondum eandem fuit conſecutus, ſed penſatis cõditionibus vtriuſque ad arbitrium bonorum. Nam ſi fecit, quia indignus erat ille, quem impediebat, vel ut de meliori prouideret, iuſtè fecit, nec tenetur reſtituere. Non ſolum autem qui accipit, ſed etiam qui fauet accipienti, tenetur ad reſtitutionem: vt illi, qui peccatis alienis conſentiunt. Nam qui iuuat facere, tenetur ad reſtitutionem totius.

Similiter qui conſuluit facere ita, quod ſine eius conſilio non fuiſſet factum, totum reſtituat, aliàs reſtituat quantũ nocuit per ſe.

Similiter adulator laudás raptorem quare ipſe rapit, aliàs non rapturus, tenetur in ſolidũ, ideſt, in toto ſicut principalis. Similiter participans in crimine furti, uel rapinæ, tenetur in ſolidum, ſicut principalis. Similiter participans in re furata, vel rapta, tenetur reſtituere eam: & etiam qui eam ſcienter emit vel recipit. Similiter qui videt furtum fieri, & tacet, cum ex officio teneatur reuelare, tenetur ad reſtitutionem: aliàs non. Similiter qui non prohibet, cum tamen teneatur ex officio. Similiter qui ſcit rem ubi iacet, & non vult reuelare, ſi tamen principalis ſatisfecit: Alij non tenentur, ſecundum Raymundum, & ſecundum Thomam ſecunda ſecundæ q.62. art.5. Cum autem ſpoliati ignorantur, tunc diſtribuentur res in pios vſus pro pauperibus illius loci, ubi rapina eſt facta, uel pro eccleſijs eiuſdem loci, & hoc ſi non apparet hæres ſuus: Si apparet, illi fiat reſtitutio. Si etiam ſit abſens, cui fieri debet reſtitutio, debet ei tranſmitti, ſi commode fieri poteſt: alioquin in loco tuto debet reponi & conſeruari pro eo, ſecundum Thomam. vbi ſupra.

CAVTELAE EX PARTE Confitentis ſeruandæ.

PRimo caueat confitens, ne diuidat confeſſionem: vt puta dicendo vnam partem pec-

peccatorum coram vno Sacerdote, & aliam coram alio: ſed integraliter confiteatur omnia vni, de pęniten. diſtin. 5. & c. 1. nam aliàs confeſſio eſſet falſa, & ficta; & in ea nihil dimittitur iuxta illud:

Larga dei pietas veniam non dimidiabit.
Aut, nihil aut totum propitiando dabit.

Si tamen confitens quis coram vno Sacerdote non recordabitur aliquā peccata, quæ poſtea reducens in memoriam, vadit & confitetur coram alio, nō eſt diuiſio confeſſionis; nec oportet, vt recitet confeſſionem prius factam, ſed dicat in generali, quòd cum alia multa ſit confeſſus, hoc fuit oblitus. Ita dicit S. Thom. in 4. diſtinct. 17. q. 13. art. 3. Multi autem indiſcreti arguunt alios, ꝙ tunc nec iſti illi confitentur. Quod fieri omnino non debet.

Sed ſic coram pluribus confitentes, ſi faciant eo propoſito, vt multiplicent eis interceſſores, & oratores ad Deum: aut ſic coram pluribus confitentes eadē peccata, maiorem ruborem habeant, commendabiles ſunt. Vtile namque eſt taliter confiteri pluribus propter maiorem verecundiam habendam, quæ eſt maxima pars ſatisfactionis: & poteſt eſſe tam frequens confeſſio, quòd etiam tota pęna tollatur. nam dicit S. Thom. diſt. 18. q. 3. art. 3. quod per abſolutionem Sacerdotis non ſolum culpa dimittitur, ſed etiam de illa pœna, qua in purgatorio puniretur abſolutus decedens ante ſatisfactionem, quàm ſi ante abſolutionem decederet, etſi virtute paſſionis Chriſti ſine præiudicio diuinæ iuſtitiæ pęnis ſingulorum proportionabiliter aliquid dimittitur. Et ſubdit quòd non eſt inconueniens, ſi per frequentem confeſſionem etiam tota pœna tollatur, vt peccatum omnino maneat impunitum, pro quo pęna Chriſti ſatisfecit. Hæc S. Thom. vbi ſupra, art. 3.

Vtile eſt etiam ſic confiteri pluribus; quia quilibet confeſſor tenetur orare pro ſuis confeſſis, & eorum memoriam in miſſa habere, ſaltem generalem. Verumtamen repræhendendi ſunt confitentes, qui nunc iſti iſtā peccata, poſtea alteri de nouo iterum commiſſa confitentur, verecundantes priorem confeſſorem pro eo, quod iterum eadem prius confeſſa, poſtea commiſerint. Vnde admonendi ſunt ne hoc faciant: quia confeſſor nouit eorum fragilitatem, vnde non debet imputare.

Secundo caueat confitens, ne mentiatur, ne ſcilicet plus dicat, quàm res ſe habet, vel minus: quia ſecundum S. Auguſt. & S. Tho. ſi non eſt peccator, mentiendo fit peccator. 22. q. 2. cum humilitatis cauſa. & hoc multum arguit illos, qui cauſa humilitatis plus fingunt: vel cauſa hypocriſis minus dicunt.

Tertio, caueat confitens ne aliquid omittat, licet dubitet illud eſſe peccatum mortale; ſed dicat confeſſori totum quærendo, an ſit peccatum mortale, aliàs peccaret mortaliter, omittendo in tali dubitatione confiteri.

Quarto caueat, ne omittat iterare confeſſionem, ſi confeſſus fuit ſacerdoti, qui abſoluere non potuit, vel ſi potuit, neſciuit diſcernere, vel ſi confeſſio non fuit integra, vt quia tacuit aliquod peccatum mortale, vel neglexit, vel oblitus eſt ſatisfactionem iniunctā in pœnitentia. Similiter ſi confeſſus

eſt

eſt ſine contritione; puta habendo propoſitum in idem peccatum reuertendi. In his enim caſibus tenetur reiterari confeſſionem, ſecundum Pett. ſed, an recidiuans teneatur confiteri peccata priora? Thom.in 4.diſt.22. quęſt. 4.dicit, quòd directe non tenetur, nec in generali, nec in ſpeciali, ſed bene indirecte, ſcilicet tanquam illud, ſine quo ſciri non poteſt debitus modus ſatiſfactionis, Vnde tenetur confiteri, & notificare peccata dimiſſa quantum ſufficit, ut ſciatur quæ ſatisfactio ſit ei imponenda, ut ſi ipſe frequenter lapſum carnis paſſus eſt aliqua occaſione: ita quod occaſio per ſatisfactionem præſcindatur, & ſimiliter de alijs peccatis.

Quinto caueat confitens, ne confiteatur alieno Sacerdoti. hoc eſt non proprio: quia alienus non poteſt eum abſoluere, vel ligare, de pœnitent. & remiſſio.cap.omnis.& de pœnitent diſtinct.6. placuit. licet enim omnes ſacerdotes claues ligandi, atque ſoluendi accipiant in ordinatione ſua, non tamen æqualiter cóceſſa eſt illa poteſtas ad quoslibet Sacerdotes: & illa poteſtas ita conceſſa eis, ligat quantum ad exercitium, ita quòd non poſſunt eam exercere, niſi detur eis poteſtas iuriſdictionis ordinaria, uel delegata ab Epiſcopo, uel à ſede Apoſtolica. Io. Andr. in cap.omnis.

Poteſt autẽ proprius ſacerdos quadrupliciter accipi. Vno modo pro eo, qui præeſt Parochiæ: vt Plebanus, qui habet poteſtatem, ſed modo inferiori. Alio modo, qui præeſt modo ſuperiori, & ſic Epiſcopus eſt proprius Sacerdos omni homini ſuæ diocœſis, & immediatus. in c.cum epiſcopus. de offic. ord.lib.6.& in c.vlt.de off. Archi.ſecundum Hoſt. Vel qui præeſt modo principaliſſimo: vt Papa. Nã Papa eſt proprius ſacerdos omnium Chriſtianorũ. & habet plenitudinem poteſtatis. de auctor.& vſu pal.ad honorem,& de foro comp.c.ult. & 9.q.3.cap. cuncta per mundum. Tertio, proprius ſacerdos dicitur habens iuriſdictionem delegatam ab aliquo prædictorum, uel à Legato Papæ.de off.delegat.c.5. Quarto habens iuriſdictionem communi conceſſione, uel permiſſione iuris: & ſic proprij ſunt illi, quos Epiſcopi, & Abbates exempti eligunt in confeſſores, de pœnit.& remiſ. ne pro dilatione. ſic etiam in articulo mortis quilibet eſt proprius Sacerdos illi, quem audiuit, ſi proprium habere non poteſt. 27.q.6. ſi presbyter,& c.ſeq. Hoc etiam modò vagabundorum hominum eſt quilibet proprius Sacerdos, ad quem deueniunt. Similiter proprius ſacerdos peregrinorum eſt, ad quemcunque deueniunt. Concordat Io.Andr.Inn. Hoſt. frater Ioannes Theutonicus, & Ioannes de Lignano.de pœnit.& remiſ.c.omnis.

Sciendum tamen circa prædicta, quòd epiſcopus poteſt committere audientiam confeſſionis fratribus prædicatoribus, uel minoribus, & alijs per ipſum electis,& probatis, ſed illi non habent auctoritatem totalem, ſicut Plebani, niſi eis ſpecialiter committatur, de ſepulturis.cap. dudum. in clem. nec confeſſus talibus tenetur iterum confiteri proprio Sacerdoti, vt quidam erroneè putant, quorum auctor fuit Io.de Poliuatis, quem reprobauit Io.22, in quadam extrauaganti, quæ incipit, Vas electionis.

Sciendum etiam circa prædicta, quòd

quis

quis poteſt confiteri alteri, quàm proprio ſacerdoti in pluribus caſibus. Primò. Si ſubditus ſcit proprium Plebanũ hæreticum, aut ſolicitatoré ad malum, aut fragilem ad peccatum, aut ad reuelandum pronum, & generaliter vbicunque confitens probabiliter timet ſibi, vel ſacerdoti periculum: tunc enim debet recurrere ad ſuperiorem, & petere licentiam alteri confitendi. hæc Thom. in 4. diſt. 17. Hoſt. etiam enumerat octo caſus.

Primus eſt, Quando proprius ſacerdos eſt omnino indiſcretus. de pœn. diſt. 6. ca. 3. placuit. Sed in hoc ſubditus debet petere licentiam à ſacerdote proprio, quàm ſi non vult dare, petat eam ab epiſcopo.

Secundus, Quando parochianus tráſtulit domicilium ad aliam parochiam.

Tertius, Quando quis eſt vagabundus.

Quartus, Quando quis quærit domicilium, quo ſe conferat, & necdum quietus eſt, aut limitatus ad vnum locum.

Quintus, cum quis deliquit in aliena parochia, & commiſit rapinam: tunc enim, ibi punitur. de rapi. cap. 1. & hoc ſi eſt publicum, ita quòd pro eo eſſet excommunicatus à prælato ipſius loci: aliàs ſi eſſet occultum, poteſt abſolui à proprio ſacerdote, vbicunque furtum, vel rapinam commiſit.

Sextus, ratione ſtudij, vt cum clerici accedunt de licentia prælatorum ad ſtudium.

Septimus, tempore neceſſitatis; vt quia infirmatur ad mortem.

Octauus, ſi non ponat ſpem in peritia proprij ſacerdotis: ſed hoc vltimum communiter non tenetur. In talibus enim caſibus, vbi quis cõfitetur alieno ſacerdoti, debet ei iniungi vt ſe præſentet proprio ſacerdoti, nec proprius ſacerdos debet ei credere, ne diceret ſe eſſe abſolutum ab aliqua excommunicatione, quia tunc non tenetur credere ſine literis abſolutionis. ego tamen cõſulo ſecũdum Richar. in 4. diſt. 17. q. 1. art. 3. quòd ſine cauſa multum neceſſaria, vel legitima non quærat quis aliũ ſacerdotem præter proprium, ſicut multi conſueuerunt facere, dubitantes temerè de vita propriorum ſacerdotum, & dicentes quòd non confitebuntur illi inebriato, ſed quærunt alienum contra ſtatutum Eccleſiæ. Sed ſi alter diſcretior non poteſt haberi, vel prælatus non vult dare licentiam ſubdito confitendi alij præter ſe, quid erit agendum? dicit Richardus, quòd in tali caſu propter bonum obedientiæ facit magis ſubditus vtilitatem animæ ſuæ confitendo proprio ſacerdoti minus bono, dum tamen ſit ſufficiens, quàm confitendo alteri meliori, & dico de minus bono, non de minus diſcreto, quia aliàs ſemper quærendus eſſet minus diſcretus: quod non eſt verum, ſed ſemper quærendus eſt magis diſcretus, ſi poteſt haberi, nec excuſatur ſubditus indiſcreto Plebano confitens, ſi eum male iudicat: quoniam non tenetur cæcus cæcum ducere, ne ambo in foueam cadant.

Et nota quòd in caſu quo quis veniens de aliena Parochia, caueat imperitiam proprij ſacerdotis, petens audiri confeſſionem ſuam per alienum Plebanum, dicens ſe habere licentiam à proprio ſacerdote, nunquid tenetur ei credere ille, quẽ ſolicitat pro audiẽda ſua Confeſſione? Reſpon. q. ſic, prout

notauit

notauit Ioan. Andr. in glo. 4. c. 1. de priuil. in clem. pro quo allegauit de pœniten. diſt. 6. placuit. quia non eſt immemor præſumendus ſuæ ſalutis. 1. q. 7. c. Sancimus & de homicidijs, c. ſignificaſti. poteſt autem hanc licentiam parochus dare, etiam ſi nondum habet ordinem ſacerdotij, aut eius vicarius vices ſuas gerens. Ioan. Andr. in 5. glo. ibidem.

DE CAVTELIS SERVANDIS ex parte Confeſſoris.

PRimum caueat Confeſſor ne ſuum parochianum habentem caſum epiſcopi nondum expeditum, in quo ipſe non poteſt diſpenſare, aliquo modo audeat abſoluere ad cautelam, ſicut hoc conſueuerunt facere, quidam ſtulti Confeſſores, aut in hoc potius deceptores appellandi, cum non poſſunt abſoluere in caſibus epiſcopi dicunt parochiano: Ecce ego te abſoluo ab iſto peccato ad cautelam, vt poſſis iſtis diebus communicare, ne de te ſcandalum oriatur, ſi nō communicares iſto feſto Paſchę: tu autem poſt iſtud feſtum accedens ad auctoritatem epiſcopi confiteberis de iſto peccato. O te miſerum Confeſſ. non ſic, ne decipias te & ipſum: Sed dicas, O bone fili, ego non habeo in iſto caſu auctoritatem; ergo accedas ſtatim ad epiſcopum ante iſtud feſtum, vel ad eius auctoritatem habentem, nec prius procures Sacramento Euchariſtiæ communicari, niſi fueris abſolutus: Si enim non poſſis accedere ad epiſcopum ante feſtum, nullo modo accedas ad Euchariſtiam. & ſi aliqui de te ſuſpicabuntur dicentes, iſte non communicauit hoc feſto: vel ſi à te quærat vicinus tuus, quare non communicaſti in iſto feſto? dicas: Hoc feci de conſilio ſacerdotis mei, vel confeſſoris, vel quia habeo graues inimicitias cum hoſtibus quibuſdam, quas nondum euaſi. & verum dicit, quia habet inimicitias cum diabolo, & eius laqueos diſrumpere conari debet, & ipſum expugnare de corde ſuo, nec in hoc mentitur. Non tamen dicat, habeo inimicitias cum quibuſdā hominibus, ſed cum quibuſdam hoſtibus, niſi etiam haberet inimicitias cum hominibus.

Sacerdos autem hoc caſu, quando ſubditus confitetur ſibi totaliter, inueniens inter alios epiſcopi caſum, audacter abſoluat ab illis, & iniungat pœnitentiam pro illis, quæ ſunt de auctoritate ſua, caſum reſeruatum vero remittat ad epiſcopum non ſicut quidam faciunt, qui poſtquam audiunt in confeſſione caſum epiſcopi, ſtatim dicunt confitenti: Vade, non habeo tecum quicquam diſponere, niſi accedas ad epiſcopum, & tales exponunt perſonas huiuſmodi magno periculo, quia ſæpe contingit, quòd tales obliti fuerunt de peccatis prius confeſſis. Verumtamen, ſi ſacerdos inuenit confitentem excommunicatum à iure, vel ab homine, vel ſi forte dicat confitens: Bone pater, ego ſemel percuſſi clericum ordinatum, ex ira, vel ſum in excommunicatione maiori, tunc ſtatim ſacerdos non audiat eius confeſſionem, nec abſoluat eum ab aliquo, etiam minimo peccato; donec fuerit per ſuperiorem à ſententia excommunicationis abſolutus, & oſtendat ſe per literas

ras abſolutum, Thom. in quarta diſtinctione 18.

Secundo, caueat Sacerdos, ne aliquo modo reuelet vel prodat confeſſionem ſigno, nutu, vel facto, ſed omnino debet celare exterius, ſicut Deus tetigit interius, per hoc enim vt dicit Thom. in 4. diſt. 21. homines magis attrahuntur, & ſimplicius confitentur. Si autem periculum immineret, & hoc ſolum ſciret per confeſſionem, vt, quia ſcit aliquem hæreticum, ſimiliter incendiarium, propter hoc reuelare non debet eos, ſed potius monere debet tales, vt deſiſtant, & prælato dicere quod vigilet ſuper gregem, ſine omni reuelatione confeſſionis. Sic etiam Sacerdos compelleretur ad dicendum per Epiſcopũ, talis bene pōt dicere: Reuerēdiſſime pater, ego nihil ſcio: intelligendo, vt homo, quia ſcit, vt Deus. non ſolum autem caueat reuelare illa, quæ cadunt ſub confeſſione ſacramentali, vt peccata, ſed etiam alia geſta facta, per quæ poſſet quis depræhendi peccator. Imò etiam illa quæ omnino non pertinent ad confeſſionem.

Idem dico, ſi aliqua dicuntur alicui, non per modum confeſſionis, quia forte non fit abſolutio, ne pænitentię iniunctio, ſed tamen fit ſub ſpecie confeſſionis. nam in tali caſu licet non claudatur tale dictum ſigillo confeſſionis, ſecũdũ Tho. in compendio, tñ talia omnino ſunt ſeruanda ex honeſtate, ac ſi in confeſſione ſuſcepta fuiſſent. Tho. in 4. diſtinct. 21. Si autem Sacerdos ſcit peccatum præter confeſſionem, poteſt illud dicere, ſed non debet dicere, quod ſciat hoc ex confeſſione, & nihilominus debet abſtinere ab hoc, quantum poteſt, propter pronitatis conſuetudinem. Nam Sacerdos peccata reuelans, quæ ſcit extra confeſſionem, & ſæpius hoc faciens, aſſueſcit, poſtea etiam reuelare ea, quæ ſunt in confeſſione ſibi dicta. Ideo habeat linguam refręnatam dentibus propter pęnam depoſitionis, & retruſionis in arctum monaſterium ad agendam pœnitentiam de pęnit. & remiſſio. omnis, & de pœn. diſt. 6. & ſacerdos.

Quando ergo vis ſecurus eſſe, cum opus habes reuelare de aliquo peccato tibi confeſſo, require doctiorem aliquē ſub conſilio, non dicendo ſic: Quędā perſona eſt mihi confeſſa de ciuitate, vel villa, de hoc quid conſulitis cum ea facere? Sed potius fac, ut ipſa ſola conſulat, vel quærat auctoritatem. Si autem forte veretur, dicas ſic: Ecce quidam caſus accidit ſub hac forma, vel peruenit ad me caſus talis: quid conſulitis? & licet eſſet de licentia confitentis, quod poſſit reuelari, Thom. vbi ſupra, hoc tamen fiat ſine ſcandalo: & abſtineat ab hoc Sacerdos quanto magis poteſt, vbi ſcandalum timetur. Ille etiam, cui reuelatur de licentia confitentis, tenetur illud ſeruare, & celare, ſicut confeſſor principalis, niſi daretur ſibi licentia à confitente, quod ille abſolutè, ac libens faciat, ac ſi eſſet publicè factum.

Caueat autem confeſſor, ne ſic reuelando de licentia confitentis dicat narrando: Dictum eſt mihi in confeſſione hoc: quia in nullo caſu debet, nec poteſt hoc facere, quantumcunque haberet licentiam à confitente; quia iſta ſola verba includunt peccatum mortale, quia includunt reuelationem huius, vt cogniti eo modo, quo non licet reuelare ſecundum Scotum. Dicit tamen

men ſubtilis doctor. in 4. diſtinct. 21. q.2.quod ad celationem peccati in cōfeſſione detenti tenetur homo de lege naturæ iuxta illud : Non facias aliis.& c. Matth.7. quia quiſque tenetur conſeruare famam alterius , ſicut propriam. Similiter fidelitatem debet ſeruare , quam bene vult ſibi ſeruari. Item de lege poſitiua,quæ eſt:De confeſſione aliqua nullus te tradere debet. Talis etiam dat occaſionem ficte confitendi.

Tertio caueat Sacerdos , ne audiat mulierem illam,cum qua peccauit, ſcilicet Concubinam , vel Adulteram ſuam,nam licet Arch.30.q. 1. in capit. omnes.ſuper gloſ.2. talis ſacerdos poteſt tali mulieri iniungere pœnitentiā , cum ſit parochiana eius:Hugo.3. q. 7. cap.vlt. Quicquid tamen eſt de hoc , ego video aliud , ſcilicet, quod clerici non debent ſuis concubinis pœnitentiam iniungere,ſed magis eas inducāt, vt ab aliis pœnitentiam accipiant. glo. 33.q.2.placuit.& hoc totum eſt propter honeſtatem, ſecundum Barthol. Brixien.& propter ordinem,ſecundum Hug.Quantum tamen eſt de iuris rigore,ſi presbyter dat pęnitentiam concubinæ ſuæ pro delicto commiſſo, valebit pœnitentia: Archid. qui ita notat,in 30.quæſt.2.vbi hoc idem ſentit. Lau.Polonus in gloſſ.30. q. 1. omnes, quod presbyter orientalis ſicut Ruthenus,vel Gręcus non audit peccata ſuæ vxoris, quia nec ipſa libere confiteretur,ſi adulterium commiſit. Ergo in omnibus iſtis melius eſt perſonas huiuſmodi remittere ad ſuperiores , & ego miror de tantis in hoc magnam difficultatem facientibus , an presbyter poſſit audire ſuæ concubinę confeſſionem , ego autem video , quod iſte caſus eſt Epiſcopalis : vt dictum eſt ſupra de caſibus Epiſcopalibus.

Quarto caueat Sacerdos , ne exiſtens in crimine audiat confeſſionem aliorum : nam talis grauiter peccat. quia Sacerdos bene docendo populum, & male viuendo,inſtruit Deum , quomodo eum debet condemnare 40. diſtinctio. multi. & de pœni. diſtinctio. 6. qui vlt. verſic. ſacerdos. Dicit Auguſtin. Sacerdos, cui omnes offertur peccator, ante quem ſtatuitur omnis languor,in nullo eorum ſit iudicandus quæ in alio eſt iudicare promptus. Quando ergo tu legis auctoritates , quod ſoli ſancti exiſtentes ſoluunt peccatores, etiam mali, quandoque iudicabant aliorum exceſſus , & peccata , ſicut Saul cum à domino eſſet reprobatus , populum Dei iudicabat , & iudicium vniuerſus populus expectabat. Item Dauid cum eſſet adulter,& homicida, interrogatus a Propheta , ſententiam in diuitem dedit ,qui ouem pauperis rapuit, dicens : Filius mortis eſt vir. qui fecit hoc. 21. Regum. 20. Item Salomon cum amore muliercularum Deos gentilium coleret , tamen vniuerſa plebs Iſraelitica ad eius iudicium confluebat.Sic & Achab , quamuis coleret Baal; tamen decem tribus iudicabat. 3.Regū.22.non te *decipias* quiſquis iſta legis , quia nihilominus grauiter peccas , licet abſolutio , quam facis, in ſubditos teneat apud Deum , quantum ex officio , non ex iuris merito , quia vbique melius faceres , ſi ex utroque abſolueres ; quia & tibi meriti gratiam mereres , & confitenti veniam adaugeres.

Vltimo

Vltimo caueat Sacerdos, ne confitentem, qui non vult, uel non poteſt ſufferre onus pœnitentiæ, remittat à ſe vacuum. Caueat etiam ne exigat iuramentum à confitente de peccato illo, de quo confeſſus eſt, amplius non faciendo, nec committendo. Hoc enim reprobatur. 11.q.3. ubi glo. dicit, quòd ab hæreticis reuertentibus, & ab incendiarijs, uel in horrendis criminibus ſimilibus tantum iuramentum exigeretur, ut iuraret confitens de cætero ſe nunquam ſimile commiſſurum, & expreſsè eſt prohibitum per gloſ. ibidem hoc non fieri in quolibet peccato mortali. Ego autem comperi quibuſdam à mulieribus coniugatis extorſiſſe iuramenta ſuper fornicatione, & adulterio de cætero non faciendis, quod quanti periculi ſit, quilibet aduertere poteſt.

Quando ergo uenit ad te homo, qui non vult ſubire onus pœnitentiæ: dicas cap. quod quidem, de pœnit. & remiſſ. quod ſi confitetur, ſed ſi dicit ſe abſtinere non poſſe, nihilominus eius confeſſionem audias, & dicas ei, quòd non eſt uera pœnitentia talis, & quod diſponat ſe quanto citius poteſt, ad propoſitum abſtinendi à peccatis huiuſmodi. Cum autem habet propoſitum abſtinendi à peccatis, ſed non vult ſubire onus pœnitentiæ tam magnum, ſicut ſua peccata requirunt, dicendum eſt ei: Cariſſime fili debuiſti pro iſtis peccatis pœnitentiam agere tantam, uel tantam, ſed ex quo non vis ſufferre eam, ſcias quòd exigetur à te in Purgatorio, & nihilominus, ex quo habes contritionem, ego te abſoluam. In hoc enim caſu melius eſt de miſericordia facere rationem, quam de iuſtitia. Si tamen eſſet ſuſpectus aliquis, de quo præſumitur quòd non faciat quod ei præcipitur, dicendum eſt ei, quòd ſi non faciat hoc, puta, quòd non reſtituat talem rem, de qua confitetur, quòd carebit fructu confeſſionis. Et iſte eſt modus optimus & ſecurior.

DE POENITENTIIS INfirmorum, & decedentium de hac vita.

HAbitis cautelis, modis, & diſpoſitionibus pęnitentium in bona ſanitate, videndum eſt de pœnitentijs infirmorum, & decedentium de hac vita. Eſt igitur ſciendum, ꝙ Sacerdos circa quemlibet moriturum, primo ad eum veniẽs, ita quærat, ſecundum conſilium Anſelmi dicens: Cariſſime fili habes ne forte intentionem abſtinẽdi a peccatis, ſi ſuper uixeris, & de eis ſatisfaciendi? & ille dicat, ꝙ ſic. Item lætaris, quòd in fide Chriſtiana decedis? & ille reſpondeat etiam. Item fateris te non bene vixiſſe, ſicut debuiſſes? Reſpondeat fateor. Item credis, quòd propter te eſt mortuus filius Dei viui, Ieſus Chriſtus? Reſpon. etiam. Item credis reſurrectionẽ mortuorum? Reſp. etiam. Tunc hortetur infirmum dicens: Age, age ergo pœnitentiam, dum eſt anima in te, habendo veram contritionem: & in morte Chriſti ueram fiduciam conſtitue, huic morti te totum committe, hac morte te totum contege, & inuolue, & cum dominus Deus tuus voluerit te iudicare, ſcilicet iuxta peccata tua dic: Domine, mortem domini noſtri

Ieſu Chriſti objicio inter me, & iudicium tuum. aliter tecum non contendo. Si dixerit Deus, q; mereris damnationem; dic: Attendo Crucem domini noſtri Ieſu Chriſti, nulla merita mea, ipſiusque meritum offero pro merito meo. Modo, quod ego habere debuiſſem, non habeo. Iſtis ſic habitis audiat eius confeſſionem: qui cum confeſſus fuerit, non eſt imponenda quantitas pœnitentiæ, ſed innoteſcenda. 26. q. 7. ab infirmis, qui poſtquam conualuerit, illam pœnitentiam ſeruare debebit. Dicat ergo ei confeſſor: Bone fili, ecce tu pro iſtis peccatis tantum deberes pati ſi ſuperuiueres: vnde ex quo iam non potes ſatisfacere pro eis in præſenti vita, doleas ſaltem quantum potes: Roga tamen amicum ad faciendas pro te orationes, & eleemoſinas: Si autem conualueris, accedas iterum ad me, & ego iniungam tibi pœnitentiam ſalutarem.

Quare autem innoteſcenda eſt pœnitentia taliter decedenti? Archid. in d. c. ab infirmis, dicit, quòd propter duo, ſcilicet, vt ſciant amici, quam recompenſationem facere debeant, & vt iſte ſciat, qualiter pœnitere debeat, ſi ſuperuixerit, & idem ponit verba qualiter tales ſunt admonendi, dicens: Alia peccata, qualia tu pepetraſti, tot annorum à nobis pœnitentiam accipiunt, ſed te interim quouſque euaſeris, for te expectamus, vt tunc tibi congruã pœnitentiam imponam. Si autem dominus noſter terminum tibi dare voluerit, per auctoritatem Petri principis, cui datæ ſunt claues regni cœlorum, abſoluo te à peccatis tuis prædictis, & ſacrificia & preces, necnon eleemoſinas, & ieiunia, necnon & cætera opera pietatis, quæ fient, tibi profuturæ in redemptionem animæ iudico. &c.

QVOMODO SACERDOS ſe habere debeat erga infirmos.

VT autem practicam habeat Sacerdos circa prædicta, ſic procedat, Veniens ad infirmum, præmiſſis iſtis interrogationibus ſupra dictis, audita confeſſione, non iniungendo, ſed innoteſcendo pœnitentiam eo modo quo ſuprà dictum eſt, ſic eum abſoluat.

MIſereatur tui omnipotens Deus: & dimittat tibi peccata tua, & perducat te in vitam æternam.

DOminus noſter Ieſus Chriſtus te abſoluat ab omnibus peccatis tuis, quæ commiſiſti, cogitatione, locutione, opere, & omiſſione: & auctoritate domini N. Ieſu Chriſti, qua fungor in hac parte, Ego te abſoluo ab omnibus ſententijs excõmunicationis minoris, & maioris, ab homine, vel à canone in te latis, & ab omnibus peccatis tuis Deo, & mihi confeſſis, & contritis, & oblitis, & reſtituo te in gremiũ ſanctæ Matris Eccleſiæ, & participationi Sacramentorum; in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen. Si verò decedens habeat bullam papalem, à pœna, & a culpa in agone tantum, tunc obſeruetur forma bullæ, & abſoluatur ſic. & primo tam in iſto caſu, quàm in omnibus ſupradictis, promittat decedens ſatisfactionem de omnibus, quibus tenetur, vel à quibus illicitè aliquid recepit per vſuras, vel aliter iniuſtè, & hoc faciat per ſe, ſi ſuperuixerit, intra certum tempus ſibi aſſignandum, vel per ſuos hæredes, quos tunc obliget, &

tunc

mne deinde abſoluatur præmittendo, ſicut prius : Miſereatur tui omnipotens &c. & auctoritate domini noſtri Ieſu Chriſti,& ſanctorũ Petri,& Pauli,& auctoritate domini.N.Papæ mihi in hac parte vigore gratiæ tibi factæ commiſſa, ego te abſoluo ab omnibus ſententiis excõmunicationis, maioris, vel minoris,ab homine , vel à canone in te latis , concedoque tibi omnium peccatorum tuorum,de quibus contritus es , & confeſſus, plenam remiſſionem,in nomine Patris,& Filii,& Spiritus ſancti, Amen.

Circa prędicta tamen eſt ſciendum, quod quilibet Sacerdos ſimplex in mortis articulo habet plenam auctoritatem abſoluendi decedentem ab omnibus excommunicationibus,& peccatis,ſeruata tamen forma Eccleſiæ.

Vnde quantumcunque vnus ſit excommunicatus,a iure, vel ab homine, dummodo fuerit in forma Eccleſiæ abſolutus,ſepelietur in cemeterio niſi ius ſibi ſpecialiter denegaſſet ſepulturam, & inhibuiſſet,vt patet de torniamentis per totum,& ſic de aliis. Forma autem eccleſiæ circa iſtos ſeruanda,eſt hęc.

Primo,ſi eſt excommunicatus per contumaciam,promittat ſtare & parere iuri : ſi autem eſt excommunicatus pro debito , promittat quod quam cito conualeat,ſatisfaciat creditori, ſiue ſint vſuræ,ſiue rapina,ſiue ſpolia,ſiue quodcunque aliud debitum.quod ſi contigerit eum decedere , tunc ponat hæredes ſuos,vel alios habentes ibi bona , fideiuſſores ſuos,qui pro ipſo ſatisfaciant cum effectu,& hoc ipſi fideiuſſores debent facere & promittere antequam abſoluatur. Dicendum eſt etiam ei quod ſi ſuperuixerit,& intra tempus ſibi aſſignatum,poſtquam conualuerit, & non ſatisfecerit , reincidet in ſententiam eandem excommunicationis.in capitu. eos qui,de ſenten.excommunicatio. libro 6.Si autem eſſet pauper , qui non poſſet facere , vel habere fideiuſſores , ſaltem promittat , quod poſtquam ad pinguiorem fortunam veniet , vult ſatisfacere , & ſufficit. de ſolut. capitul. Oduardus. Omnibus autẽ præmiſſis, Sacerdos coram teſtibus poteſt in cemiterio vel in eccleſia eo modo quo dictum eſt ſupra ſepelire. Vnde ſic dicit Gregorius Papa Nonus.c.vlt.de ſepul. cuilibet curato parochiano tuo,qui excommunicatus eſt pro manifeſtis exceſſibus,uidelicet pro homicidio,incendio , violenta manuum iniectione in perſonas eccleſiaſticas, uel eccleſiarum violatione, vel inceſtu , dum ageret in extremis per presbyterum ſuum iuxta formam Eccleſiæ abſolutus , non debent cemeterium & alia eccleſiaſtica ſuffragia denegari, ſed eiuſ hæredes & propinqui,ad quos bona peruenerunt ipſius,vt pro eodem ſatisfaciant, Cenſura eccleſiaſtica ſunt compellendi.

Et quia multi dubitant , utrum taliter abſoluti in agone , poſtea debeant abſolui per iudicem ſuperiorem , ex quo fuerunt excommunicati : eſt ſciendum,quod ſi prædicti infirmi conualeſcunt,& faciunt ea, quæ eis iniunguntur,non debent vlterius quærere vlteriorem abſolutionem ab aliquo iudice,à quo fuerunt excommunicati , ſed contenti erunt abſolutione ſimplicis ſacerdotis, per quem fuerunt in agone abſoluti. Alias enim ad quid ualeret illa forma circa eos obſeruata ? Illa enim abſolutio circa eos facta dum tradebatur in agone , licet non deceſſerit,

tit, eſt valida in tantum, ac ſi per illum iudicem per quem fuerunt excommunicati, fuiſſet facta, quia in tali articulo quilibet ſacerdos eſt Papa. de pœnitent. diſt. 1. quem pœnit. & de ſenten. excommunicat. non dubitet. & eo. tit. eos qui, lib. 6. Scit autem Sacerdos, qui abſoluit vſurarium, vel raptorem, vel incendiarium, ſacrilegum, homicidam, percuſſorem clerici, vel ſimilem, in agone ſine forma ſupradicta, puta non recepta ab eo promiſſione, vel cautione fideiuſſoria ſufficienti, quod ipſe ſolus ſoluat illis, quos negotium tangit, tenetur enim ex quo non ſatisfecit formæ ſtatutæ ab Eccleſia, & illis ſubtraxit perſonam, contra quam reſtabat eis actio. Clerici tamen qui de ſepultu. nec putet ipſum abſolutum fuiſſe, quo ad actionem, quia Eccleſia non habebit eum pro abſoluto, niſi aliàs ſacerdos ſatisfecerit pro eo.

QVAE POENITENTIA debeat imponi pro uno quoque peccato.

QVanto peccatum eſt grauius, tanto, cæteris paribus, debet ſibi iniungi maior, & grauior pœnitentia, ſeu ſatisfactio pro eo. Dico, cæteris paribus, quia tales circunſtantiæ poſſunt eſſe ex parte perſonæ peccantis, vel ex parte peccati, quod pro minus graui peccato debeat imponi grauior pœnitentia, vel ſatisfactio, ut, Magis interficere matrem, grauius eſt peccatum, quàm interficere vxorem, & tamen grauior pœnitentia debet imponi de iure vxoricidæ, quam matricidæ: & ratio eſt, quia pœnitentia debet eſſe talis, quod ſit remedium peccati præteriti, & cautela futuri: & ideo, quia homines ſunt magis proni ad vxoricidium, quàm ad matricidium, vt magis retrahantur, maior pœnitentia debet imponi pro vxoricidio, quàm pro matricidio, & in ſimili caſu maior pœnitentia debet imponi iuueni lubrico, quam ſeni. Sed cæteris paribus, quanto peccatum eſt grauius, tanto maior pœnitentia debet imponi pro eo. Ad videndum ergo, quæ pœnitentia pro vnoquoque peccato ſit imponenda, videndum eſt de gradibus peccatorum, quod ſcilicet peccatum grauius eſt altero.

Notandum ergo, quod grauitas poteſt attendi in peccatis tribus modis. Vno modo, ex parte cauſæ inducentis ad peccatum: nam ſecundum quod dicit Gregorius, peccatum tribus modis committitur, ſcilicet aut ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio, id eſt certa ſcientia: perpetratum modo peccatum, quod perpetratur ex infirmitate, eſt grauius, quàm ſi perpetretur per ignorantiam, ſed multò grauius, ſi perpetretur ex certa ſcientia, de pœnitent. diſt. 2. ſciendum. Vnde maior pœnitentia imponenda eſt pro peccato perpetrato ex infirmitate, id eſt ex tentatione, aut fragilitate, quàm pro peccato perpetrato ex ignorantia; & multò maior pro peccato perpetrato ex certa ſcientia; nec eſt hoc contra illud dictum, quod dicit Ambroſius dicens: Grauiter peccat qui ſibi promiſit impunitatem, grauius qui contemnit, ſed grauiſſimè qui ignorat.

Expone grauiſſimè, id eſt periculoſiſſimè, quia ſpecialis pœnitentia non agitur de peccato, quod ignoratur. Vnde, Ioan. Chriſoſtomus, alias

os aureum: Nullum, inuenitur inquit, delictorum tale remedium, sicut eorum continuata memoria. de pœnit. diſt. 3. Iudas. & hoc intelligas cum homo recordaretur de peccato, ad contritionem nõ ad delectationem. Alio modo poteſt attendi grauitas, circa idem peccatũ ex parte ipſius peccati. nam, vt dicit Aug. tribus gradibus peruenitur ad peccatũ, ſcilicet, ſuggeſtione, delectatione, & cõſenſu: ita ipſius peccati ſunt tres differentiæ, ſcilicet peccatum in corde, peccatũ in ore, & in opere, & peccatum in conſuetudine. Ita quod peccatum in opere eſt grauius, quàm peccatum in corde: ſed grauiſſimum eſt in conſuetudine. Vnde iſtæ tres differentiæ, ſiue offenſæ peccatorum, intelliguntur per tres mortuos, quos Chriſtus dicitur ſuſcitaſſe, ſcilicet Filiam Archiſinagogi, Filium viduæ, & Lazarum. Puellam ſuſcitauit verbo tantum. Puerum verbo, & motu. Lazarum verbo, & motu, & lachrimis. Ad oſtendendum, quod maior pœnitentia eſt imponenda pro peccato operationis, quàm pro peccato cogitationis, ſed multo maior pro peccato conſuetudinis. Vnde puellam ſuſcitauit in domo: ecce peccatum cogitationis. Puerum in porta Ciuitatis, ecce peccatum operationis: Lazarum quatriduanum in monumento, ecce peccatum conſuetudinis.

De impoſitione Pœnitentiæ.

Viſo quomodo eſt gradus in peccatis, videndum quomodo habet ſe habere Sacerdos circa impoſitionem pœnitentiæ. Circa quod ſciendum, quod communis ſententia Doctorum tenet, quòd omnes pœnitentiæ ſunt arbitrariæ, id eſt arbitrio Sacerdotis taxandæ: & hoc conſideratis criminum quantitate, & qualitate. Item cõſideratis, perſonæ dignitate, officio, paupertate, infirmitate, ſiue debilitate, complexione, cõſuetudine, ſocietate, lachrimis, deuotione, religioneque, regionis, & temporis qualitate, necnon & omnibus alijs circumſtantijs ſupradictis.

Nota, quòd circa impoſitionem pœnitentiarum, bonum eſt ſcire caſus pœnitentiales, quos ponit Hoſti. in ſumma ſua tit. de pœn. vbi dicit. Quòd qui iſtos caſus ignorat, non meretur habere nomen Sacerdotis. & debet confiteri peccatori ea Sacerdos declarare, qui ad hoc debet eſſe diſcretus. Pœnitentia tamen poteſt moderari ſecundum qualitatem; & ſic poteſt dicere, pro quolibet peccato, tu debes ſic pœnitere, ſed forte vita non ſufficeret. Ideo do tibi talem, &c. pro omnibus peccatis tuis cõcedo tibi, quòd indulgentiæ factæ proſint tibi, & omnia bona, quæ facies, & quæ amore Dei ſuſtinebis, iniungo pro pœnitentia. Vnde Leo Papa tempora pœnitudinis, id eſt pœnitentiæ habita moderatione conſiderandi ſunt iudicio tuo; prout cõuerſorum, id eſt pœnitentium animos proſpexeris eſſe deuotos.

Item in octaua Synodo hoc fuit impoſitum in iudicio eorum qui præſunt; vel quanto tempore, vel quali modo pœnitere debeant, qui delinquunt. 26. q. 7. Tempora ipſa. & c. hoc ſit. hoc idem dicit Hier. de pœniten. diſt. 1. menſuram ſcilicet in arbitrio ſacerdotis eſſe derelictum tempus pœnitentiæ.

Vnde etiam poſſet eſſe tanta contritio confitentis, quòd pro peccato maximo eſſet ei modica immo quaſi nulla pœnitentia imponenda: ſicut fecit

Dominus Papa Clemẽs IIII. qui cum quadam die equitaret per Romam, quædam mulier, quæ de remotis partibus venerat, acceſſit ad eum portans vnum puerum paruulum in brachijs, & voce magna cum lachrimis clamauit: Pater ſancte, miſerere mei peccatricis, & da mihi pœnitentiam, quia habui iſtum filium, quem hic porto, a filio meo, & Papa coram omnibus abſoluit eam, & impoſuit ſibi pœnitentiam, quòd ieiunaret per annum ſextas ferias in pane, & aqua. Et mulier recedens, & reuoluens ſecum grauitatem peccati, & paruitatem pœnitentiæ, credidit, quòd Papa non bene intellexerit eam, & in craſtinum acceſſit ad Papam equitantem, & confeſſa eſt ſibi ſicut prius. Papa abſoluit eam, iniungens pœnitentiam, quòd diceret tria Pater noſter. Mulier itaque recedens, & ſecum, vt prius, peccatum, & pœnitentiam reuoluens; iterum ad papam rediens, & coram omnibus, vt prius fecerat, confeſſa eſt. Quam papa abſoluit imponens ei pœnitentiam, vt diceret vnum Pater noſter. Et cum interrogaretur, quare ei ita modicam imponeret pœnitentiam, Reſpondit papa: Plus aſcendit dolor, & verecundia, quam paſſa eſt ita publicè confitendo peccatum ſuum, quàm ſi omnibus diebus vitæ ſuæ ieiunaſſet pane, & aqua. Exemplo ergo iſto in impoſitione pœnitentiæ debet Sacerdos attendere, contritionem, dolorem, verecundiamque confitentis, & ſecundum quòd videt maiorem, vel minorem contritionem, debet imponere maiorem, vel minorem pœnitentiam.

Notandum etiam, quòd Sacerdos debet imponere pœnitentiam per contrarium correſpondentem ipſi peccato: vt Superbo orationem: Auaro eleemoſinam: Luxurioſo ieiunium; & ſi videatur expedire peregrinationem, vel loci mutationem, vt hic maceretur caro, & refrænetur, & non refricetur ad delectationem ex memoria facti, vel aſpectu perſonæ, vel loci, cum qua, & in quo peccauit, & fuit peccatum perpetratum. 18. diſt. valet. 15. q. 1. mulier. Notandum eſt etiam, quòd debet cauere Sacerdos, ne imponat pœnitentiam ſeruo, per quam fiat præiudicium domino; nec Diſcipulo, per quam fiat præiudicium magiſtro; nec econuerſo; & iſtud maxime caueat circa virum, & vxorem, quod non imponat alteri pœnitentiam talem, per quam alius poſſet peruenire in cognitionem peccati.

Item pone, quòd aliquis confiteatur peccata ſua, & vult abſtinere ab vno & non ab altero, nunquid admittendus eſt ad pœnitentiam? Dico quod Sacerdos debet confeſſionem iſtius audire, & recipere, & eum non abſoluere, ſed debet ſibi de peccatis confeſſis ſalubrius conſilium, quod poterit, exhibere, & conſulere, quod faciat aliquam pœnitentiam pro peccatis, & inducere ad bonum, quantum poterit, & omnia bona, quæ de conſilio Sacerdotis iſte faciet, quantumcunque informia, ideſt ſine charitate facta, quamuis ſibi non valeant directe, quantum ad vitam æternam obtinendam, tamen valebunt ſibi ad quatuor vel ad aliquod ipſorum. Primo ad extremi iudicij ſupplicium tolerabilius ſubeundum, de pœniten. diſtin. 3. ſi quis autem non habens charitatem. Secundo, ad temporalem proſperitatem obtinendam. de pœni.

pœni.diſt.3.cauendum.22.q.2. Si quibus. Tertio, ad hoc, vt illuſtretur citius cor eius ad pœnitentiam. de pœnitent.diſt.3.ſtans.in fin.q.quia diabolus non poteſt ſibi tantum nocere, ſicut patet de Iudæo, de quo narrat Greg.in libro Dialogorum, quòd quia ſe ſignauerat, dæmones non potuerunt ſibi nocere. Ex dictis patet, quòd ad hoc quòd pœnitentia ſit ſatisfactoria, & meritoria, oportet, quòd ſit facta in charitate; id eſt quòd ille, qui facit eam ſit ſine peccato mortali: ſed illa, quæ nunquã fuerunt viua; id eſt illa, quæ fuerunt facta in peccato mortali, nunquam poſſunt viuificari, vnde verſus:

Illa reuiuiſcunt, quæ viua nata fuerunt,
Viuere non poſſunt, quæ mortua nata fuerunt.

REGVLAE, QVIBVS peccata mortalia, atque venialia ſunt cognoſcenda.

EXpeditis modis congruis, quibus ſe confeſſores circa audiendas confeſſiones regere debent, vtile iudicaui, confeſſoribus occaſionem dare aliquam cognoſcendi, etſi non certitudinaliter coniecturatiue tamen peccata mortalia, & venialia. Pro quo, primo eſt ſciendum, quòd peccatum mortale ſic diffinitur: Eſt commiſſio, ſiue omiſſio volũtaria rectæ rationi contraria, ratione cuius, per ſe deperditur gratia. Vnde ex hoc non plus accipe, niſi, quòd peccatum mortale eſt conuerſio inordinata per delectationem ad creaturam ſupra Deum, vel æqualiter cum Deo. Veniale autem fit per delectationem in creatura circa Deum, vel ſub Deo: & dicitur mortale, quaſi magis dignum morte, quia infert mortem, & aufert vitam gratiæ. veniale autem, quia venia dignum: & committitur veniale ex impotentia, & inani inaduertentia, & ignorantia, & cum nullum iſtorum procedat ex malo propoſito, ſiue malitia, ergo dicitur venia dignum. Ponam igitur aliquas regulas de notitia peccatorum mortalium.

PRima eſt. Quandocunque homo præfert creaturam Creatori; vt puta magis ei intendendo, ſibi plus credendo, de ipſa plus confidendo, quàm de Deo. Similiter ei plus placendo, quàm Deo, & mandatis eius promptius obediendo, aut ei ſubijciendo, aut difficiliora pro ea, quàm pro Deo ſuſtinendo, plus in ea, quàm in Deo delectando, aut pro ea diuina mandata tranſgrediendo: aut in ea ſufficientiam ſuam ponendo, tunc ſemper præſumitur mortale peccatum. Ex hoc ergo collige notabile dictum, quòd quando amor, vel affectio ad creaturam, ſiue ad ſe, ſiue ad alium tantum creſcit in homine, vel eſt tam magna, quòd in ea conſtituitur vltimus finis, ſic quòd aliquis nec actu, nec habitu ordinet illam creaturam, nec eius delectationem, aut etiam ſeipſum ſecundum Deum, ſed vult cum tali creatura contentari, & non curat Deum offendere aut præcepta eius tranſgredi propter illam creaturam, vel non curaret de beatitudine, dummodo poſſet hic manere cum tali creatura, omnia iſta ſunt mortalia, quia includunt contemptum Dei, licet non formalem, tamen interpretatiuum: & eſt fruitio creaturæ, quæ

præ-

præponitur Deo, hoc eſt contra illos, qui amore amaſiarum debacchati dicunt: O ſi tecum poſſem in perpetuum manere non curarem ſi Deus in cœlo reſideret, & me hic tecum dimitteret. O miſer, & omnium miſerorum infelicisſime, qui non guſtaſti, quàm ſuauis eſt dominus ſperantibus in ſe, & quanta præparauit diligentibus ſe. Si tamen aliquis diligit creaturam plus, quàm debet, ſed tamen propter hoc Deum nollet offendere, aut eius amicitiam perdere; nec tranſgredi eius præceptum, aut eum propter hoc deſerere; tunc non oportet quòd ſit mortale.

SEcunda regula. Quando aliquid committitur contra dilectionem Dei, vel proximi notabiliter; tunc eſt mortale. Illud autem eſt contra dilectionem Dei, per quod violatur amicitia inter Deum, & hominem, vt cum fit aliquid contra eius prohibitionem, vel quod ſibi diſplicet. Illud verò fit contra dilectionem proximi, quod homo facit proximo, & tamen ſibi nollet hoc fieri, iuxta illud. Non facias alijs, & quod tibi rationabiliter, & ex debito vis fieri, &c. & poteſt etiam attendi penes ſcandalum actiuum, quod ego infero proximo meo per mala exempla. Sed quantum importet contra dilectionem, vel quantum ſit illud ſcandalum ad hoc quòd ſit mortale; non præciſè determinatum eſt: quia in modico facere contra proximum, aut in paruo ſcandalizare non eſt mortale, vnde quilibet accendat ſeipſum, quid ſibi vellet fieri, & quid ſibi nollet fieri, & per quod factum, & nō factum inter ſe & proximum, amicitiam, quam ſimul habent, abſoluerent.

TErtia regula. Quando aliquis cōmittit, vel omittit contra præceptum Dei, vel Eccleſię, vel legis naturę, vel ſuperiorum, & præſertim ſi ſunt pręcepta de neceſſitate ſalutis: vel facit contra votum publicum: vel contra iuramētum licitum tale eſt mortale.

QVarta regula. Quando quis aliquid facit vel committit contra cōſcientiam formidantem, probabiliter & dubitatiuè, an ſit mortale: & ſi conſcientia non ſit ſufficienter inſtructa: eſt mortale.

QVinta regula. Eſt de actibus intus manentibus, quandoquidem quis habet ſolam cogitationem de aliquo quantumcumque turpem, vel malam, abſque tamen complacentia, ſeu delectatione vel conſenſu; tunc nunquam eſt peccatum mortale, ſed vel veniale, vel nullum. Quando vero eſt conſenſus in actum, qui eſſet peccatum mortale tunc ſemper eſt mortale: quia Deus voluntatem pro facto accipit. Quando autem cum cogitatione, aut complacentia eſt delectatio moroſa in aliquo turpi, & ſpecialiter libidinoſis; tunc eſt mortale, ſecundum dictum Auguſt. eſto, quòd non ſit conſenſus in actum: ſed in ſolam moroſam delectationem; & hoc bene eſt attendendum, plures enim hic decipiuntur. Ex his ergo iam ponamus practicam de ſingulis peccatis mortalibus, & primo de Superbia, quæ tunc eſt peccatum mortale, ſecundum primam regulam, quando quis ſubtrahit ſe a ſubiectione, & obedientia diuina, & totam vitam ſuam ordinat ad laudem humanam, & ad vanam gloriam: talis enim ex quo non curat hoc facere ad laudem Dei, ſed potius humanam, videtur

homines plus diligere quàm Deum, quia illis plus vult complacere, quàm Deo.

Similiter eſt mortale per regulam ſecundam, cum quis pro ſua ſuperbia facit extorquere pauperes proximos pro ſuis tunicis pompoſe ſcindendis. Similiter, cum quis non curat ſcandalizare proximos, ſicut ſunt mulieres amantes ſe, quæ præbent occaſionem videntibus ad concupiſcendum eas. Vel, cum quis præſumptuoſe tranſgreditur præcepta Dei, uel præcepta legis naturæ, ut faciat alteri quod ſibi diſplicet, tunc eſt mortale, per tertiam regulam. Quando vero quis appeteret humanam laudem, vel uanam gloriam alijs modis, tunc eſt veniale. Item auaritia eſt mortale peccatum, per ſecundam regulam, quando aliquis appetit diuitias habere non curando, an per fraudem, mendacia, vſuras, periuria, per ludos illicitos, vel emptiones, vel venditiones exercens illicitas; uel detinendo debita aliorum, uel mercedem ſeruorum ſuorum, peccat mortaliter. Similiter per primam regulam eſt peccatum mortale, ſi nimia magna ſpes in eis conſtituitur. Eſt etiam per tertiam regulam peccatum mortale, quando pro eis acquirendis negligunt præcepta ſalutis, ut forizando die dominico uel feſtiuo. Item per quartam regulam ſit peccatum mortale, quando dubitatur de contractu, an ſit licitus, & tamen ſit contractus. Quando vero appetuntur diuitiæ plus quàm ſunt neceſſariæ, ſed tamen non nollet eas acquirere malo, & iniuſto modo, ueniale eſt peccatum, ſecundum Auguſt. in libro de purgatorio. vel quando nollet offendere Deum, nec in eis conſidero, tunc etiam eſt ueniale. Item Gula eſt peccatum mortale per primam regulã quando quis tantam delectationem in comeſſatione, uel potatione habet, quod propter ipſam, non curat Deum offendere, aut miſſas negligere, uel ieiunia frangere. Item quando homo ſe grauat potu intantum, quòd vſum rationis amittat, obliuiſcens, ubi ſit, & redditur ut beſtia: uel cum alium ſtudioſe inebriat, & hoc eſt peccatum mortale, per ſecundam regulam. Et hoc eſt uerum, ſi ſcit fortitudinem potus, quia ſi neſcit & bibit exceſſiue, cauſa ceſſionis, uel collationis amicorum & ſociorum, eſt ueniale. Item per quartam regulam eſt mortale, ſi quis contra conſcientiã ſibi dictantem, bibit: quia talem potum bibere immoderate, eſt deſtructio capitis: uel quia hoc eſt peccatum tali die, uel quia inde ſcandalum oritur: eſt peccatum mortale.

HOc attendat presbyter viſitans tabernas, ex cuius viſitatione ſcandalizantur laici, ſi talis peccat mortaliter, iudicet ſeipſum, ſi autem quis comedit, & bibit ex delectatione, vel vltra menſuram, uel pretioſos cibos ſumit, ſed tamen nollet ipſe ſibi per hoc ordinare aliquod impedimentum ſanitatis, uel ſalutis, licet ei eueniat dolor capitis, vel infirmitatis, aliàs eſt veniale. Item ira quando procedit vſque ad odium proximi, ita quòd vult notabiliter nocere proximo in rebus, corpore, uel honore, eſt mortale per ſecundam regulam. Si autem ex commmunicatione ſubita vult malum proximo, non bene deliberatus, quod tamen deliberatus non faceret, non eſt mortale. Item Inuidia, quæ eſt triſtitia

de bono proximi, ſi procedit ex odio perſonali, eſt peccatum mortale, per ſecundam regulam, uel ſi gaudet de malo proximi, & triſtatur de ipſius bono, & tamen ex hoc nullam habet utilitatem, ſemper eſt mortale: ſed ſi ideo gaudet de malo, ne ſit ei noxius: puta gaudet de ſui inimici depreſſione, ut per hoc ſit ſibi ad nocendum minus potens, hoc non eſt peccatum mortale. Similiter detrahens, & infamans ex inuidia, eſt mortale. Item Luxuria, quæ eſt omnis coitus extra thorum matrimonialem, ſemper eſt peccatum mortale. Similiter concupiſcentia, cum delectatione moroſa, vel conſenſus in talem actum: & omnis actus turpis in locis impudicis, ut oſcula, & alia quæ verecundaretur homo facere coram hominibus, ſunt peccata mortalia. Similiter dicendum eſt de amicitia, & fauore viri, & mulieris, quidam dicunt, quòd eſt mortale peccatum: eo modo videlicet, dum unus vult complacere alteri in actibus præſcriptis, ſcilicet oſculis, motibus, & tactibus inordinatis, dans ſibi poteſtatem in ſe exercendi, uel habens animum paratum ad hoc dum alter nollet exercere, & tales ſtantes in tali periculo, uel propoſito, non ſunt in via ſalutis. Item Accidia, eſt tedium de diuinis rebus ſpiritualibus, uel tarditas, & pigritia ad audiendum de Deo, & faciendum ea, quæ ad Deum ſpectant: & eſt mortale. Vnde patet, ꝙ Detractio, Cogitatio, vel Occupatio exterior inter diuinum officium, eſt peccatum Accidiæ, & ſi eſt ſtudioſa applicatio ad talia impedimenta, ita, quòd non curet homo à ſe repellere talia impertinentia, ita, quòd nõ curet homo a ſe repellere huiuſmodi cogitationes, & dimittere occupationes: eſt mortale peccatum.

Et nota circa prædicta, quòd aliud eſt mortale, aliud ueniale, & aliud criminale. Vnde inter mortalia, & criminalia eſt differentia, ſicut inter genus, & ſpeciem: nam omne criminale eſt mortale, ſed non è conuerſo; multa enim mortalia ſunt, quæ non ſunt criminalia, ideſt capitalia: ideſt quæ non inducunt decapitationem, ſiue depoſitionem, vel exilium, uel introſionem carceris, licet quodammodo omne peccatum uocetur crimen. diſt. 25. Vnum §. criminis appellatio.

Primum peccatum criminale eſt peccatum hæreſis, ut errare in fide Trinitatis. 22. q. 2. primum.

Secundum eſt inceſtus. 32. quæſtione 2. cap. Adulterium. & capite Flagitia.

Tertium eſt homicidium. 50. diſtin. placuit.

Quartum crimen læſæ maieſtatis. 6. quæſt. 1. Si quis 3. quæſt. 5. Accuſatoribus.

Quintum crimen ſacrilegij. 2. q. 1. in primis. requirendum eſt. 17. q. 4. Si quis in atrio. & c. Fratres.

Sextum conſpiratio. 11. q. 1. conſpirationum, & cap. ſi quis clericorum.

Septimum Adulterium. 22. queſt. 7. quid in omnibus, & eadem cauſa quæſt. 4.

Octauum falſum teſtimonium. 22. q. 4. non peierabis. 6. quæſt. 1. quicunque.

Nonum Crimen Simoniæ, reſpectu cuius omnia crimina pro nihilo reputantur. de ſimoni. ſicut ſimonia. cap. 1. q. 7. cap. vlt.

Decimum eſt uſura. 4. quæſt. 3. cap

plerique,

plerique. Alia autem peccata non vocantur criminalia: quia non ſunt capitalia, licet mortalia ſint. Sunt enim diſpenſabilia ſine decoloratione ſtatus Eccleſiæ. 1. q. 12. diſpenſatores, &c. & ſi illa, ſecundum Arch. 25. diſt. audire.

Item peccata mortalia ſunt omnia contra decem præcepta commiſſa, quæ enumerat Apoſtolus ad Roma. 1. ut Idololatria, Auaritia, Inuidia, Contẽptio, Dolus, Suſurratio, Detractio, Contumelia, Superbia, Elatio, Inuentio malorum. Inobedientia: nam qui talia agunt digni ſunt morte. Item ad Galat. 5. enumerat alia dicens: Manifeſta ſunt opera carnis, quę ſunt Fornicatio, immunditia, impudicitia, Luxuria Auaritia, Veneficia, Inimicitiæ Contentiones, Emulationes, Rixæ, Diſſenſiones, Sectæ, Inuidiæ, Homicidia, Ebrietates, Commeſſationes, & ſequitur, qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.

Peccata Venialia.

AD iſta autem reducuntur omnia alia mortalia, ſed peccata venialia enumerat Aug. 25. diſt. qualis. cum aliquis plus accipit in cibo, vel potu, quã ſit neceſſe: Plus loquit̃ quàm oportet. plus tacet quam expedit, quoties pauperem importunè petentem exaſperat: vel ſi ſanus aliis ieiunantibus prandere velit, aut ſomno deditus ad eccleſiam ſurgit, aut vxorem, excepto deſiderio filiorum cognoſcit, quod tamen ſæpe eſt mortale: quoties incarceratos tardius requiſierit, vel infirmos non viſitauit, ſi diſcordes non concordare curauit, ſi plus filium, vxorem, vel ſeruum exaſperauit, ſeu increpauit, aut correxit, ſi fuerit plus blanditus, ideſt adulatus alicui, quam expedit. Si pauperibus eſurientibus nimis delicatum cibum ſibi præparauit. Si in eccleſia, aut extra eccleſiam iocoſis, uel fabuloſis, vel otioſis verbis inſtiterit. Si aliquid iurat incautè quod poſtea implere non poteſt, vel cum ex facilitate, uel temeritate maledixit. Hæc omnia diligenter examinauimus, putantes multum eſſe vtile circa hoc Sacramentum Pœnitentiæ cognoſcere particulariter, & ad oculum ponere illa, ſine quorum cognitione non bene poteſt expediri illud Sacramentum.

DE EXTREMA vnctione.

INfirmatur quis ex vobis, inducat Presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo ſancto in nomine domini Iacobi 45. c. quia, vt dicit glo. de Appella. ca. qua fronte, homo propter peccatum citius mori præſumitur. 12. quæſt. 3. Epiſcopi. & 12. quæſt. 1. cap. 2. & 23. quæſt. 4. ca. Et gloſſa ordinaria ſuper verbo thematis, dicit, quòd multi propter peccata plectuntur morte corporis. Hinc eſt, quod Saluator prouidens de remedio contra peccata hominum ſanorum, de pœnitentia: prouidere etiam eſt dignatus de remediis contra peccata hominum infirmorum, vt de extrema vnctione, per quam peccata venialia dimittuntur, & etiam infirmitas corporis interdum alleuiatur. Vnde ſequitur in themate: & oratio fidei ſaluabit infirmũ, & alleuiabit eum Dominus. gloſſ. interlin. ideſt, ſi eum contigerit mori, ſic dimittentur. & hoc bene expreſſum in Apoſtolis, de quib. dicitur, Marc. 6.

quod

quòd vngebant oleo multos infirmos, & ſanabantur. Quod utique fit virtute huius Sacramenti, & non alia ſimplici vnctione. Nam Apoſtoli tunc ungentes conferebant hoc Sacramentum à Chriſto eis præceptũ, vnde dicit Nico. de Lirã.ſuper Mar.vbi ſupra, quo ex eo quòd Apoſtoli ſic vngebant, patet, ꝙ vnctio extrema, quæ eſt infirmorum fuit inſtituta à Chriſto quod eſt contra multos, dicentes quòd Iacobus Apoſtolus in uerbis præmiſſis eam inſtituerat: quod eſt falſum, cum nullus Apoſtolus aliquod Sacramentum inſtituere potuerit. Sed bene publicare potuit inſtitutum, & hoc fecit Iacobus in uerbis præmiſſis noſtri thematis, dicẽs: Infirmatur quis ex vobis.&c.vnde dicit Thomas,in 4.diſtin.23.q.1.art.3. quod omnia Sacramenta Chriſtus inſtituit per ſe, ſed quæ ſunt difficiliora ad creden dum, illa per ſe promulgauit: alia autem ſeruauit Apoſtolis promulganda,ſicut Extremam vnctionem, & Confirmationem. Vnde per iſta verba Thematis noſtri, à Iacobo fuit iſtud Sacramentum promulgatum, & non inſtitutum.

EXTREMA VNCTIO eſt Sacramentum.

AN Extrema vnctio ſit Sacramentum. Reſpon. ſecundum omnes catholicos,quòd ſic: quia eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma, nam ſignificat gratiam interiorem, cum eius effectus ſit remouere reliquias peccatorum,& confert gratiam iuxta illud Iacobi. 5. Et ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei. Ex quo patet,quod ſi peccator cum ſola attritione recipiat hoc Sacramentum, recipiet gratiam virtute illius, & remiſſionem peccatorum mortalium. Item probatur, quòd ſit Sacramentum,quia in cap.ad abolendam, de hæreticis:excommmunicantur, qui aliter ſentiunt de Sacramentis, quam ſentit Eccleſia Romana, ſed Romana eccleſia in Concilio Florentino ſub Eugenio IIII determinauit, quòd Extrema vnctio eſt vnum de ſeptem Sacramentis eccleſiæ. in c. illud ſuperfluum,95.diſt. Ergo ita tenendum eſt de fide,& oppoſitum eſt hæreticum.

VNCTIONIS EXTREMÆ effectus.

QVis ſit effectus huius Sacramenti? Reſpon. quod hoc Sacramentum, non imprimit characterem, & ideo eſt iterabile, patet,quia in Concilio Florent.dicitur,ꝙ ſolum tria Sacramenta imprimunt characterem, Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo.

Secundo dico, quòd effectus huius Sacramenti ſunt tres,ſcilicet,gratiæ collatio,peccatorum remiſſio, & infirmitatis alleuiatio. Ita enim iuxta fidem aſſerendum eſt. Nam in Concilio Tridentino, ſeſſ.14. de ſacramento extremæ vnctionis,Cano.2.ita diffinitur:Si quis dixerit ſacrã infirmorum vnctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata,nec alleuiare infirmos: ſed iam ceſſaſſe, quaſi olim tantum fuerit gratia curationum,anathema ſit.

Tertio dico, quòd effectus principalis huius Sacramenti eſt remiſſio per gratiæ collationem. Minus principalis eſt ſanitas corporis, dicente Iacobo:

cobo: Et alleuiabit eum dominus, & ſi in peccatis fuerit dimittentur ei.

Sed tota difficultas eſt, ad quorum re miſſionem peccatorum ordinet.

Richardus, Bonauentura, Scotus, Durandus, & Ioan. de Maior. dicunt quòd ordinatur ad remiſſionem venialium.

Sed contra; quia contra venialia ſunt multa remedia, & faciliora, vt aqua benedicta, oratio dominica, tunſio pectoris, &c. & in ceremonijs huius Sacramenti, vna eſt confeſſio generalis in qua remittuntur venialia, ergo non ordinatur ad remiſſionem venialium. Item, ſi ordinaretur ad remiſſionem venialium, deberet conferri ſanis.

Dico igitur cum S. Thom. quod ordinatur ad reliquias peccatorum, quæ ſunt debilitas potentiarum, triſtitia, & alia, quæ impediunt animam cogitare de Deo: & propterea confertur hoc Sacramentum infirmis, vt poſſint facilius reſiſtere tentationibus dæmonum, quæ tunc maxime inſurgunt: & remotio illa eſt exhilaratio cordis, in c. vnico, de ſacra vnctione, idem dicit etiam Palu. Non negamus tamen, quin remittat venialia. Immo, & aliquando remittit mortalia.

In peccato ergo ſunt tria, Macula, Pœna, & Reliquiæ. Ad tollendam maculam, in ingreſſu nouæ vitæ ordinatur Baptiſmus, poſt perditam vero vitam ſpiritualem ordinatur Pœnitentia ad tollendam maculam: Ad pœnam vero non eſt aliquid per ſe ordinatum, manet ergo ad reliquias peccatorum tollendas Extrema vnctio. Reliquiæ iſtæ ſunt quædam qualitates infeſtiuæ animæ, & naturalis impotentia, & ineptitudo, quæ remanet poſt peccatum ad exercenda bona opera, & ligamen quoddã animæ ad opera virtutis quod prouenit à peccato.

De ſecundo effectu, qui eſt ſanitas corporalis, dicitur in Concilio Florenti. quod non ſemper ſequitur, ſed quando expedit infirmis bene valere.

DIFFINITIO SACRAmenti Extremæ vnctionis.

Diffinitur autem Extrema vnctio ſic ſecundum Scotum vbi ſupra: Eſt vnctio infirmi hominis facta in partibus determinatis corporis, cum oleo conſecrato ab epiſcopo, miniſtrata à Sacerdote, certa verba cum intentione debita proferente, ex inſtitutione diuina, efficaciter ſignificans curationem venialium. Ex qua diffinitione ſatis patet euidenter, à quo debeat iſtud Sacramentum conferri, ex qua materia, & ſub qua forma. De quibus per ordinem eſt videndum.

MATERIA SACRAMENTI Extremæ vnctionis.

Et primo ſciendum eſt, ꝙ materia huius Sacramenti, eſt oleum oliuæ ab Epiſcopo conſecratum, & nõ eſt oleũ Balſami, ſicut in Confirmatione, cuius eſt balſamũ: quia qui hẽt exire de vita, non oportet quòd habeat odorem bonæ famæ, quæ per Balſamum deſignatur; ſed ſufficit ipſum habere bonam conſcientiam; nec poteſt aliquis hoc Sacramentum conferre, niſi Sacerdos, & ſi alius confert, nihil facit.

For-

FORMA SACRAMENTI Extremæ vnctionis.

SCiendum eſt de forma huius Sacramenti, quæ eſt ſeptuplex, ad ſeptem vnctiones principales. Forma autẽ eſt hæc: Per iſtam ſanctam vnctionem, ſuã pijſſimam miſericordiam indulgeat tibi dominus omnipotens quicquid peccaſti per viſum: & ſic de cæteris. Licet autem in hoc Sacramento fiant multæ vnctiones: vltima tamen vnctio, ſcilicet in pedibus, eſt forma reſpectu omniũ præcedentium: & agit in virtute omnium: & ideo in vltima vnctione gratia infunditur, quæ effectum Sacramenti præbet. Vnde ſecundum Thomam. in 4. diſt. 23. ſi iam aliquæ partes eſſent inunctæ, & Presbyter deficeret, ſicut contingit in peſtilentia, quod factum eſt non debet interari: ſed vnctiones, quæ reſtant, per alium Sacerdotem debent compleri.

OLEVM VNCTIONIS oportet eſſe conſecratum.

AN eſſet verum Sacramentum, ſi quis vngeret oleo non conſecratio? Palu. & Durand. dicunt, quòd Papa non poſſet vngere oleo non conſecrato. Caietanus dubitat, an conſecratio olei ſit de neceſſitate Sacramenti: & ideo probabiliter credo, quòd nõ eſt de neceſſitate Sacramenti, licet ſit de neceſſitate præcepti. Patet, quia in Iacob. eſt expreſſa materia huius Sacramenti, & forma, & miniſter: & tamen nulla fit mentio de conſecratione olei. Ergo.

Item in c. Paſtoralis. de ſacramentis non iterandis. Innocentius Tertius requiſitus, an ille, qui erat confirmatus oleo non benedicto, eſſet iterum confirmandus? Reſpondit. Nihil eſt iterandum, ſed caute ſupplendum, quod incaute fuit omiſſum: ergo non erat repetenda forma; ac pro inde fuit verum Sacramentum & eadem ratio erit de extrema vnctione.

VNCTIONIS SACRAmentum an ſit de neceſſitate ſalutis.

VTrum hoc Sacramentum ſit de neceſſitate ſalutis? Reſp. ſecundum omnes quod non, ſed ſola tria. Baptiſmus, & Pœnitentia, & Euchariſtia nullo exiſtente legitimo impedimẽto, quia ordinantur ad gratiam, & remiſſionem peccatorum, alia ſunt, quibus nolle vti eſſet peccatum mortale, vt Confirmatio, & Extrema vnctio. Alia duo ſũt, quib. licet nolle vti vt Matrimonium, & Ordo. vnde ſi quis etiam in negligentia non reciperet Extremam vnctionem, non peccaret mortaliter. Si vero ex contemptu, peccaret mortaliter, vt ſi quis ſuppoſita fide huius Sacramenti, nollet vti illo. Ita tenent omnes, & Caietanus.

MINISTER SACRAMENTI vnctionis eſt omnis Sacerdos.

DE miniſtro verò huius Sacramenti, dico, quòd eſt ſolus Sacerdos: vt patet ex verbis Iacobi. Nomine aũt Sacerdotis intelligitur ſolus ille, qui ab epiſcopo ordinatus eſt Sacerdos, & characterem

racterem ſacerdotalē recipit. & ita iuxta fidem catholicam firmiter tenendū eſt. Sic enim diffinitur in Concilio Tridenti. Seſſio. 14. de Sacramento extremæ vnctionis. Canon. 4. cuius verba ſunt: Si quis dixerit presbyteros eccleſiæ, quos beatus Iacobus adducendos eſſe ad infirmum inungendum hortatur, non eſſe Sacerdotes ab Epiſcopo ordinatos, ſed ætate ſeniores, in quauis communitate, ob idque proprium Extremæ vnctionis miniſtrum non eſſe ſolum Sacerdotem, Anathema ſit. & quia hoc ordinatur ad remiſſionē peccatorum, & omnis Sacerdos poteſt peccata remittere, ac proinde quilibet Sacerdos poteſt hoc Sacramentum miniſtrare, non ex commiſſione Prælatorū, ſed ex officio, quia hoc non pertinet ad iuriſdictionem. De iure vero, & non de neceſſitate. Sacramenti requiritur, quod ſit proprius ſacerdos: ſed proprio ſacerdote deficiente, quilibet ſacerdos, præter religioſos, in neceſſitate poteſt, & debet communicare infirmum, & vngere, ſed in caſu neceſſitatis poſſunt Religioſi, & cum licentia curati, ſed ſuos fratres ex Priuilegio.

VNCTIONIS SACRAMENTVM infirmis dandum.

AN ſanis debeat hoc Sacramentum conferri? Reſpon. ſecūdum S. Thom. & alios, quod non patet ex uerbis Iacob. 5. Infirmatur quis in uobis. Item quia hoc Sacramentum eſt curatiuum, & exterius debet ſignificare quod interius facit, curatio autem ſolis infirmis conuenit, ergo ſoli debent inungi. Si autem quando inunguntur moriantur, non procedatur vlterius. Sed ſi ſit dubium, vngat ſub dubio, dicens: Si es mortuus, nō te vngo: ſi vero non es mortuus, per iſtam ſanctam vnctionem, & ſuam piiſſimam, &c.

INFIRMI IN MORTIS periculo ſunt vngendi, ſed non omnes.

VTrum omnes infirmi ſint vnguendi? Reſpond. quod communis ſententia eſt, quod ſolus infirmus, qui eſt in periculo mortis probabilis, eſt capax huius Sacramenti: Probat ſanct. Thom. quia hoc Sacramentum eſt vltima medicina, vt etiam ſonat ipſum nomen, Etrema vnctio. ergo eſt adhibenda, quando non eſt aliud remediū nec ſpes: nec tamen infirmi omnes, qui, ſunt in tali periculo, ſunt vnguēdi, nam primo excipiuntur pueri, quia in ipſa forma dicitur: Indulgeat tibi deus quicquid deliquiſti. & eadem ratione excipiuntur perpetuo dementes, quia nunquam peccauerunt actualiter, is autem qui adultus baptizatur, ſi ille infirmetur ad mortem, eſt ungendus, ut tenet Palu. & Hoſtien. quia inſtant ei magna certamina. Excipiuntur etiam damnati ad mortem, quia non ſunt iam capaces ſalutis corporalis, qui eſt unus effectus huius Sacramenti. Excipiuntur etiam furioſi, & a mentes, qui habent dilucida interualla, niſi fuerint bonæ vitę, & formaliter illud petierint, hoc eſt propter defectum uenerationis.

INFIRMI IN QVIBVS corporis partibus vnguendi.

DEBET autem fieri vnctio ſuper organa quinque ſenſuum, quæ ſunt quaſi primæ radices peccandi. vnde oculi vnguntur propter viſum, quo peccamus: aures propter auditum: nares propter odoratum: labia propter guſtũ: manus propter tactum: pedes vero propter vim motiuam, quod non eſt de neceſſitate. Cor autem non vngitur, quia eſt principium immediatum vitæ, remotum actionis, nec genitalia propter immunditiam, & reuerentiam Sacramenti, nec lingua propter abominationem. Item ſecundum Thomam, mutilati inungi debent quanto propinquius poſſunt circa partes, quæ iniungi debuerant, quia quamuis non habeant membra, tamen habent potentias, quę illis membris debentur, ſaltem in radice, & ideo interius peccare poſſunt per ea, quæ ad eos pertinent.

QVARE NON SEMPER homo infirmus vnctus ſurgit de infirmitate, ſed ſæpius moritur?

REſpondeo, quod in iſto Sacramento ſanitas eſt effectus ſecundarius, & ideo non datur niſi ſecundũ quòd expedit ad ſanitatem ſpiritualẽ, quia tunc ſemper eam inducit, dummodo non ſit impedimentum ex parte recipientis. Vnde patet, quod unctus in extremis, ſi non ſurgit ab infirmitate illa, per illam vnctionem, ſignum eſt, quod ſanitas corporali eſt ſibi nociua, & vult Deus potius eum ſic habere infirmum, quam ſanum: Vel ſignum eſt in conſcientia, quod ahuc aliquid habet, quod impedit, ne ſanitas corporalis ſibi reſtituatur, aliàs rarò fallit. In hoc enim Sacramento vnctio exterior eſt Sacramentum, ſed res ſacramenti eſt ſanitas corporis, & animæ. Res autem, & Sacramentum eſt vnctio ſpiritualis interioris, id eſt mentis iocunditas, vel ſolatium. Poteſt autem hoc Sacramentum Sacerdos conferre cum uno clerico, qui ſibi reſpondeat ad orationes & Pſalmos, qui ibi dicuntur: ſi tamen caret clerico, poteſt ſolus expedire totum ſecundum Guliel. & Hoſt.

Si autem ungit Sacerdos, non eſt opus clerico, qui reſpondeat ad Pſalmos, & orationes, ſed ipſemet reſpondeat ſolus, cum dicit in Litania: Sancta Maria, ora pro me. Sancte Petre, ora pro me, &c. ſimiliter, cum dicitur: A morte perpetua: Reſpondeat: *Libera me domine.*

Nec vnguantur Sacerdoti manus in palmis interioribus, quę vnctę ſunt per Epiſcopum in ordinibus; ſed exterius vngantur in ſuperficie. De hoc tamen non eſt magna uis, qualitercunque faciat. Sed tamen illud ſecurius eſt, & tutius.

DE PRACTICA HVIVS Sacramenti.

PRactica huius Sacramenti eſt facilis: nã præmittit Sacerdos, primo veniens in domũ infirmi, ſeptẽ Pſalmos pęnitẽtiales cũ Litania; deinde interrogat infirmũ, an velit Sacramentũ vnctionis. Poſtea dicit orationes poſitus

tas in libello, ad hoc congruas. Item vngit eum forma ſupradicta; & cum ſtuppa tergit loca vncta; & proijcit in ignem. Deinde facit ſignum paſſionis Chriſti: in cuius virtute iſtud Sacramentum, ſicut & alia, habet virtutem ſanatiuam animæ, & corporis.

DE SACRAMENTO Ordinis.

REgale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis. 1. Pet. 2. & ſi Chriſtus deſcendens de cœlo ad terras, humanum genus, non ſolum a ſeruitute diabolica redemit, & libertati, ac dignitati reſtituit, iuxta illud: Non enim ſumus filij ancillæ, ſed liberæ, qua libertate nos Chriſtus liberauit. ad Galat. 4. & Ioan. 8. Si filius uos liberauit, uere liberi eritis: multo tamen meliori modo ſtatum Sacerdotalem in illa libertate extulit, & dignificauit, ita vt non ſolum ipſi Sacerdotes ſint liberi commodo communi, ut cæteri homines in communione, vnius fidei, & participatione Sacramentorum, ſed etiam, q ſunt quaſi duces, præſides, & reges, diſpenſatores, & rectores diuinorum miſteriorum. Vnde dicuntur Sacerdotes, quaſi ſacri duces, uel ſacra dantes, vel ſacramenta ſacrificantes, ſeu conſecrantes, quod vtique maximũ eſt, & excedens communem ſtatum fidelium. Vnde merito Petrus neſciẽs eos comparare alijs, quam excellentiſſimis perſonis in congregatione fidelium, ſcilicet regibus, dicit: Regale ſacerdotium: Ne ergo ſacerdotes putarentur eſſe tantum nobiliores, ut Reges, additur gens ſancta, ſcilicet ſpecialiter ſanctificata domino Ieſu Chriſto: & ne leuis reputationis in ſanctitate æſtimarentur, vt cæteri, ſubiunxit: Populus acquiſitionis: ideſt ſpecialiter acquiſitus, & Deo appropriatus, non enim ſacerdotes ſolum ſunt populus Dei, & oues paſcuæ eius iure creationis, vt omnes homines, nec redemptionis ſolum, ut omnes chriſtiani, ſed iure ſpecialiſſimo, & peculiari, quo uocauit eos, ut virtutes eius nuncient, ut dicitur 1. Petr. 2. quibus non ſuper homines ſolum, ſed & ſuper ſeipſum quodammodo dedit poteſtatem, dando, videlicet eis poteſtatem conſecrandi, & conficiendi corpus ſuum, & ſanguinem. Matth. 26.

ORDINES SEPTEM omnes an ſint à Chriſto inſtituti.

QVæritur, an omnes ſeptem Ordines ſint ex inſtitutione diuina? Poſtquam Magiſter egit de Sacramentis, quæ ſpectant ad priuatum remedium ſingulorum fidelium, hic incipit tractare de Sacramentis, quæ dantur in officium, & bonum commune: vt Ordo, & Matrimonium. Reſpon. igitur primo de ſacerdotio, & Diaconatu: Nemo eſt, qui ambigat, quin ſint à Chriſto inſtituti, nec hæretici hoc negant.

Sed de alijs eſt dubium, & Magiſter quidem dicit, quòd Chriſtus reliquit omnes illos Ordines ſeruandos in eccleſia. & Palu. 4. diſt. 24. quæſt. 1. tenet, quòd omnes ſeptem Ordines ſunt ex inſtitutione diuina. ita etiam S. Thom. videtur ſentire: quia hic dicit, quòd omnes ſeptem Ordines conferunt gratiam ex opere operato, quod non poſſet eſſe, ſi ab eccleſia eſſent inſtituti.

Reſp. in primis, q; iſti ſeptem Ordines non ſint nouum inuentum, ut putant hæretici, ſed eſt antiquum, quod probatur teſtimonijs ſanctorum: Anacletus, qui ſucceſſit Clemen. in c. 2. ſui decreti, dicit: epiſcopus Deo ſacrificás, teſtem ſecum habeat, & plures, quam alij Sacerdotes, in ſolemnioribus diebus habeat tres, aut quinque Diaconos, & Subdiaconos, atque reliquos miniſtros, qui ſacris induti, &c. Ecce meminit Diaconorum, & Subdiaconorũ, & aliorum. & Ambr. etiam ſuper illud Epheſ. 4. Ipſe dicit quoſdam quidem Apoſtolos, alios Euangeliſtas, fundat omnes ordines in ſacra ſcriptura. & Euſebius lib. 6. eccleſiaſticæ hiſtoriæ, cap. 33. recitat epiſtolã Cornelij ad Fabianum Antiochenum, in qua numerat omnes Ordines eccleſiæ, qui quidem præceſſit nos mille annis, & amplius: & Hieronymus in argumento, quod preponitur epiſtol. 1. Theſſal. dicit: Hos Theſſalonicenſes collaudat Apoſtolus, ſcribens eis per Titum Diaconum, & Oneſimum Acolitum. In ſacra uero ſcriptura non eſt de omnibus mentio, poſſumus igitur dicere, q; omnes hi Ordines fuerunt inſtituti à Chriſto in particulari, ipſo viuente, uel ſaltem generaliter, quia Chriſtus dedit poteſtaté eccleſiæ conſtituendi miniſtros, & conſecrandi eos ad ſacrificiũ Euchariſtiæ, & ad hunc ſenſum omnes hi Ordines ſunt inſtituti à Chriſto, per hoc, quod dedit poteſtatem eccleſiæ cõſecrandæ, & ordinandi miniſtros, quotquot viderit expedire.

DE ORDINE SACERDOTALI.

Primo, de ſubſtantialibus. Secundo, de accidentalibus. Tertio de cautelis.

QVantum ad primum, ſciendum, q; Ordo, ſic diffinitur per Magiſtrum Sententiarum. lib. 4. diſt. 24. eſt ſignaculum quoddam eccleſiæ, per qď ſpiritualis poteſtas traditur ordinato. Ita etiam diffinit Vgo de S. Victore: Ordo autem ſacerdotalis ſecundum doctores ſic diffinitur in ſpecie. Ordo eſt inſtitutio in gradu eccleſiæ, ſimpliciter præeminente, diſponens habentem ad conficiendum Euchariſtiæ Sacramentum, facta ab epiſcopo, certa verba cũ intentione debita proferente: & in ipſa ordinatione quoddam eſt Sacramentũ tantũ, ut poteſtas quæ traditur: quoddam res tantum, ut gratia quæ confertur: quoddam res, & Sacramentum, ut character, qui imprimitur in ſingulis Ordinibus, ut ſtatim patebit.

Subſtantialia Sacramenti Sacerdotalis.

SVnt autem ſex de ſubſtantia huius Sacramenti: primum eſt poteſtas ordinantis, quia oportet, ut ſit epiſcopus. Secundum, eſt materia, ſcilicet vnctio in Sacerdotalibus, & tactus illorum, quæ ſunt tangenda. Tertium, eſt forma verborum. Quartum, eſt ſexus virilis; quia fœmina ordinari non poteſt, nec recipit characterem Ordinis, ſi millies ordinaretur, cuius ratio eſt ſecundum Thomam, quia cum in ſacerdotio debeat ſignificari eminentia gradus, & fœmina tenet ſtatũ ſubiectionis, ideo non eſt apta ad ſuſcipiendum hoc Sacramentum. Quintum, eſt intentio debita, ut epiſcopus intendat conferre, & clericus ſuſcipere. Sextum, eſt, quòď ordinandus ſit prius baptizatus, aliàs non ſuſciperet hoc Sacramentum, quia fundamentum omnium Sacramentorum deeſt, nihil

deſuper ædificari poteſt. de Præsbytero non baptizato, c. miſerante. & cap. veniens. Character, autē confirmationis non præexigitur de neceſſitate, ſed de congruo.

VLterius eſt ſciendum, ꝙ ſeptem ſunt Ordines. Primus eſt Oſtiarius, cuius eſt cuſtodire locum confectionis Sacramentorum ab immundis, ſcilicet infidelibus, & excommunicatis. Secundus eſt Lectoratus, cuius eſt legere prophetias ad inſtruendos illos, qui volunt credere; & ideo ſecundum Thomam, prophetiæ quaſi prima rudimenta eis legenda committuntur. Tertius eſt Exorciſtarum, quorum eſt arctare dæmones per adiurationem, ne dominetur in corpore nondum baptizato. Quartus, eſt Acolitorum, quorum eſt præſentare materiam, vrceolum cum aqua, & vino, & lumen accendere. Alii vero enumerant adhuc alios duos Ordines, ſcilicet Pſalmiſtarum, & Cantorum, qui tamen ſecundum Tho. in 4. diſt. 24. quæſtio. 4. art. 2. non ſunt Ordines, nec ſunt illa nomina ordinum, ſed officiorum. cum inter ordines large acceptos computentur. & iſti vocantur Minores ordines.

Ordines maiores.

DEinde ſequuntur ſacri Ordines, qui dicuntur Maiores. Primus eſt Subdiaconus, ad quem pertinet oblationes recipere ab offerentibus, & eas Diacono offerre: Item legere epiſtolam. &c. Secundus eſt Diaconus, ad quem pertinet hoſtias ordinare in altari. Similiter legere Euangelium. Tertius eſt presbyteratus, ad quem pertinet conſecrare corpus Chriſti, & ſanguinem, & hic eſt actus principalis, alius autem conſequens, ſcilicet ſoluere, & ligare, per quem actum præparatur corpus Chriſti miſticum, ſcilicet, fideles Chriſtiani, vt ſint apti ad corpus Chriſti verum.

An per ſacram ordinationem detur Spiritus ſanctus.

REſpondetur affirmatiue, & ita eſt firma fide tenendum. Sic enim diffinitur in Concilio Trident. vbi ſupra Canon. 4. vbi ſic dicitur: Si quis dixerit per ſacram ordinationem non dari Spiritum ſanctum, ac proinde fruſtra Epiſcopos dicere. Accipe Spiritum ſanctum, per eam non imprimi characterem, uel eum qui Sacerdos ſemel fuit laicum rurſus fieri poſſe, Anathema ſit.

ORDO IMPRIMIT characterem.

AN ordo imprimat characterem? Reſpon. quod ſic, quia character eſt poteſtas ad aliquid ſpirituale: & hic datur poteſtas circa Sacramentum Euchariſtiæ. & ita etiam habetur in Concilio Florentino. Et de Sacerdotio non eſt dubitandum, de aliis ſi non ſunt Sacramenta, non eſt opus dicere, quod imprimunt characterem.

Ordo in Ordinibus recipiendis.

VTrum ſit ordo in his Sacramentis? ideſt, an poſſit fieri Diaconus, qui non eſt Subdiaconus. Reſp. q́d eſt præceptum, quòd ſeruetur ordo, & qui illum non ſeruaret peccaret mortaliter. Secundo dico, quod iſte ordo non eſt de neceſſitate Sacramenti. in capi. vnico. de clerico ordinato per ſaltum. & qui ſic eſt ordinatus, debet ſuſcipere Ordines, quos omiſit duntaxat a quocunque ordine incipiatur. Si

autem non ſit baptizatus, & ſuſceperit Ordinem, non eſt ordinatus, in capitu. veniens. de presbytero iam ordinato, & non baptizato & præcipitur, quod baptizetur, & iterum ordinetur. Si autem ordinetur antequam ſit confirmatus, Ordo tenet & puto, quod qui ex negligentia hoc præteriret, non peccaret mortaliter, licet male faceret, quia non inuenio præceptum aliquod.

Ordines recipiens in peccato, an peccet mortaliter.

AN; qui ſuſcipit ordines in peccato mortali, peccet mortaliter Reſpon. quod ſi ſuſcipiat Sacerdotium, peccat mortaliter, & eſt ſacrilegus. Idē eſt de aliis Ordinibus, ſi ſint Sacramenta, ſi autem non ſunt Sacramenta, videtur quod non ſit mortale, licet ſit graue peccatum: maxime ſi ſuſcipiat Diaconatum, quia ordinatur proxime ad Euchariſtiam. Sed vtrum peccet mortaliter qui exercet officia ſua in peccato mortali? de Sacerdotio clarum eſt, de aliis Ordinibus ſi ſunt Sacramenta eſt mortale, & quia hoc communiter non tenetur, quod tales peccent mortaliter, ideo veriſimilius eſt, quod hæc non ſint Sacramenta. Nihilominus (citra mortale) grauiter peccat talis.

Ordinum collatur quis ſit.

QVæritur, quis ſit collator huius Sacramenti? S. Thom. cum alijs dicit, quod ſolus Epiſcopus eſt miniſter ex officio ſuo, p..ter quia ſolus Epiſcopus poteſt conſecrare templa, vaſa, veſtes ſacras: Sed homo magis dicatur diuino cultui per ſuſceptionem Ordinis, quam per illa. cap. quanto. extra de conſuetud. Sed vtrum conferre ordines poſſit committi non Epiſcopo? Reſp. de Minoribus Ordinibus iam in iure eſt collata poteſtas aliquibus, non Epiſcopis: poſſunt enim minores ordines conferre presbyteri Cardinales, & aliqui Abbates ſancti Benedicti circa Monachos ſuos, & laicos ſibi ſubditos, 21. d.c.1. & 2. & d.69. cap. quoniam. & de ætate, & qualitate. cap. cum contingit. & c. Abbates. de priuilegiis. lib. 6. & in multis aliis locis iuris, S. Thom. 3. p. q. 72. art. 11, & 4. d. 7. q. 3. art. 1. quæſtiuncula. 3. ait, quod ſolus Epiſcopus habet ex officio ſuo conferre Ordines. & quod Epiſcopus non poteſt committere non Epiſcopo poteſtatem conferendi Ordines, etiam Minores: & ſi committeret, nihil eſſet factum. Papa vero poteſt committere Sacerdoti collationem Minorum Ordinum: & re uera iam commiſit. Dicit S. Thom. quod collatio Ordinum, etiam Minorum, non poteſt committi non Sacerdoti: nec collatio Maiorum ordinum poteſt committi, niſi Epiſcopo duntaxat. Idem tenet Pal. 4. d. 7. q. 4. concluſione. 2. Nam epiſcopus, & Papa non habent maiorem poteſtatem circa corpus Chriſti verum, quam Sacerdos: licet circa corpus Chriſti miſticum, qđ eſt Eccleſia, Papa habeat pleniſſimam poteſtatem: ac perinde illa, quæ ſpectāt ad corpus Chriſti miſticum, ſubſunt poteſtati Papæ, & quia poteſtas conferendi Ordines eſt ſolum poteſtas circa corpus Chriſti miſticum, ideo Papa poteſt committere alteri talem poteſtatem. Quia uero poteſtas ſupra corpus Chriſti miſticum, præſupponit poteſtatem ſupra corpus Chriſti verum, ideo Papa non poteſt committe-

re

re poteſtatem conferendi ordines, niſi Sacerdoti, qui ſolus habet poteſtatem ſupra corpus Chriſti verum.

Vtrum Epiſcopi hęretici, & ſciſmatici, & excommunicati, poſſint Ordines conſerre.

RESpon. quòd peccant tam recipientes, quàm ipſi cōferentes: nihilominus tñ q; veros Ordines, & verũ Sacramentũ conferunt, non eſt dubiũ.

De cautelis circa Sacramentum Ordinis obſeruandis.

ET primo caueat Epiſcopus, ne ordinet alienũ clericum, vel laicum. de temp. ordi. cum nullus, lib. 6. quod ſi fecerit, per annum à collatione ordinum eſt ſuſpendendus, & interim clerici ſui abſque licentia ſua à vicinis Epiſcopis poſſunt ordinari. de temp. ord. lib. 6. Clerici vero, qui ſine proprij Epiſcopi licentia ordinantur, ab executione Ordinum ſuſpendantur, tamen epiſcopus poteſt cum eis diſpenſare. 9. q. 2. Lugdu. de temp. ord.

Secundo caueat Epiſcopus, ne ordinet aliquem ad ſacros Ordines ſine titulo: alias ſolus ei prouidere tenebitur in beneficio.

Tertio caueat, ne ordinet per Simoniam. de Simo. per totum. nec ſolus Epiſcopus, ſed etiam Notarius non debet formulas vendere. de ſim. c. 1.

Quarto caueat ordinandus, ne recipiat Ordinem aliquem ab Epiſcopo, quem ſcit ſimoniace in Ordinem ſuſceptum, ſiue ſit occultum, ſiue manifeſtum: quia non recipit executionem, & indiget diſpenſatione. 1. q. 1. ſi quis ſimoniacis. dicit tamen Thom. 22. q. 8. quòd ſi eſſet ſimoniacus alia ex cauſa poſſet ab eo recipere Ordines, dummodo ſit occultum; quia talis Epiſcopus non eſt ſuſpenſus ad alios, ſed ad ſe tantum.

Quinto, caueat ordinandus, ne tempore ordinationis ſit in peccato mortali: nam mortaliter peccaret. diſt. 11. multi. & idem ſanctus Thomas, in 4. d. 24. nec talis poteſt vti ordine ſic ſuſcepto, ſecundum ipſum, quia facit contra præceptum illud Deuteronom. 16. iuſte quod iuſtum eſt exequaris. vnde talis, quoties talem actum exercet, ſemper peccat mortaliter. Dicit tamen Thom. ibidem, quod ſubdens quòd ordinatus in peccato mortali tenetur ab eo recipere Sacramentum, ſi eſt occultum, & hoc quamdiu toleratur ab Eccleſia. tamen dicit idem non eſt tutum talem ad aliquem actum ſui Ordinis exequendum inducere, durante conſcientia, quod iſte ſit in peccato mortali, quam tamen deponere poſſet, in inſtãti, quod homo poſſet à diuina gratia emendari.

Sexto caueat clericus, ne ordinetur ſine examine, alias dicitur furtiuè ordinatus, ſecundum Hoſt. 63. diſtinct. extra conſcientiam. nec proſunt ei formatoriæ. Si tamen eſt dignus, & notus, nihil obeſt, quia tales non ſunt examinandi. Archi. 23. d. cap. nullus. Sed ſi eſt indignus, deponi debet de corpore vitiatis. c. expoſuiſti. Si etiam ſit ignotus quamuis dignus, deponi debet. 24. diſt. cap. vlt. & multo fortius ſi eſt indignus. 50. diſt. ex pœnitentibus. Debet etiam confiteri publice Epiſcopo ſuo crimina, ſeu notoria impedimenta iuris, vel facti. Si autem ſubticeet talia,

etiam poſt pœnitentiam, impediunt executionem, nec etiam ſuſcipiat aliquem Ordinem ſuperiorem, omiſſo inferiori, quia hoc eſt per ſaltum promoueri, & talis debet deponi, ſi hoc taceret ex malitia, ſecus ſi ex ignorantia, vel negligentia. diſt. 18. ſicut olim. Ex diſpenſatione tamē Epiſcopi, ad omiſſum ordinem poteſt promoueri: ſed in ſuſcepto prius non adminiſtrabit. Datur autem gratia gratum faciens in hoc Sacramento: quæ neceſſaria eſt non ſolum ad digne ſuſcipiendum Sacramentum, ſed etiam ad digne miniſtrandum, ſecundum Thomam, & Petrum in 4. diſt. 4.

DE SACRAMENTO Matrimonij.

PRopter fornicationē habeat vnuſquiſque vxorem ſuam. 1. ad Cori. 6. & 32. q. 2. cap. his ita. Licet Matrimonium in ſtatu innocentiæ ſit inſtitutum in officium naturæ, hoc eſt in propagationem, & multiplicationem prolis, ad Dei cultum: quia tamen natura lapſa vitiata eſt ex originali peccato, adeo, vt falcem propriam in meſſem non vereatur mittere alienam: quærens indifferenter quamcunque fæminam, cum qua fornicationis expleat peccatum: Ideo magnus Doctor Gentium, prædicator, & rector, prouidens de remedio, dicit, Propter fornicationem euitandam vnuſquiſque habeat vxorem ſuam, per quod damnat peccatum fornicationis, & commendat ſtatum Matrimonij coniugalis, in quibus verbis primo Apoſtolus ſuadet vitare fornicationem. ibi: Propter fornicationem, Secundo conſulit remedij adhibitionem: quia, habeat vxorem ſuam.

Per primum damnatur error illorum, qui dicunt ſimplicem fornicationem non eſſe peccatum: allegantes ſanctos patres ſcilicet, Abraham, Iacob Dauid, & alios, qui habebant concubinas, nec tamen illa fornicatio imputata eſt eis ad peccatum. Quibus reſpondetur ſecundum Thom. in 4. ſententia. diſt. 33. q. 4. quia quęlibet fornicatio extra Matrimonium, quæ tollit debitam ordinationem parentis ad prolem, quam natura ex concubitu intendit, eſt peccatum: ideo ſecundum ipſum ſine dubio ſimplex fornicatio eſt peccatum mortale, etiam ſi lex ſcripta non eſſet, quod eſt multum notabile.

Vbicunque autem legimus, aliquos Patres habuiſſe concubinas, illud fuit pro ſpeciali diſpenſatione Spiritus ſancti, & ad deſignandum aliquid. Hoc enim, quod filij Iacob ex liberis, & ancillis fuerunt hæredes, deſignat, quod Chriſto in Baptiſmo naſcuntur filij, & hæredes per bonos, & malos miniſtros, ſic etiam alia omnia in prædictis patribus ad miniſterium pertinent, 32. q. 3. c. 1. 2. 3. De quo cui placet ſufficienter informari, videat ſuper ſexto præcepto, non mœchaberis.

Per ſecundum damnatur Bigamia, cum dicitur: Habeat vxorem *ſuam*, & ſic vnam tantum, nō plures ſimul: vnde Saluator repetens illud Geneſ. 11. Erūt duo in carne vna. Matth. 19. dicit, itaq; iam non ſunt duo, ſed vna caro.

Matri-

Matrimonium an ſit Sacramentum.

QVæritur, an Matrimonium ſit Sacramentum? Reſpondeo, quòd ſic, & non eſt dubium, nam ad Epheſ. quinto, dicitur: Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia, & ita etiam determinatur in Concilio Floren. ſub Eugenio IIII. Idem patet ex his Sacramentis in genere 4.5. Item in Concilio Triden. ſeſ. 24. de Sacramento Matrimonij, eadem ſententia diffinitur in Cano. 1. cuius verba ſunt: Si quis dixerit Matrimonium non eſſe verè, & propriè vnũ ex ſeptem legis Euangelicæ Sacramentis à Chriſto domino inſtitutum, ſed ab hominibus in eccleſia inuentum, Anathema ſit.

Vtrum ſtatus coniugalis ſit anteponendus ſtatui virginitatis, vel celibatus?

REſpondetur negatiue: quòd nec præferendus, nec æquandus eſt illi, & ita firma fide tenendum eſt. Sic enim diffinitur, vbi ſupra Cano. 10. Cuius verba ſunt: Si quis dixerit ſtatum coniugalem anteponendum eſſe ſtatui virginitatis, vel celibatus, & nõ eſſe melius, ac beatius manere in virginitate, aut celibatu, quàm iungi matrimonio, Anathema ſit.

An Sacramentum Matrimonij conferat gratiam.

REſpondeo, quòd ex eo, quod eſt Sacramentum, confert gratiam, non ponentibus obicem & rite ſuſcipientibus, vt determinatur in Conc. Tridẽ. ſeſ. 7. c. 6. 7. & 8. Inſtituit autem Chriſtus hoc Sacramẽtum Matth. 19. c. quando illud commendauit, & præcepit inſeparabilitatem dicens: Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. ex quo, & ex traditione Apoſtolorum & magis ex traditione Eccleſiæ habemus quòd Matrimonium ſit Sacramentum.

Matrimonium per procuratorem contractum, non eſt Sacramentum.

VTrum Matrimonium contractũ per procuratores ſit Sacramentum? Reſpondet Caietanus, quòd non: quia nullum Sacramentum poteſt confici per procuratores, quia receptio gratiæ eſt actus perſonalis, & nõ poteſt dari vni pro altero; ſed in quolibet Sacramento nouæ legis confertur gratia, ergo. Dicimus tamen, quòd licet talis cõtractus, non ſit Sacramentum, eſt tamẽ verum Matrimoniũ, & ita factum fuit Geneſis. 24. per Eliazar ſeruum Abraham, & patrem Rebeccæ. Dicit Caietanus, quòd facilius poſſet Papa diſpenſare in hoc Matrimonio, quàm in eo, quod eſt Sacramẽtum, ſcilicet inter præſentes, & per verba de præſenti.

MATRIMONII MATERIA, & forma.

SEd cum in omni Sacramento inueniatur materia, & forma; quæritur, quæ ſit materia & forma huius ſacramenti? Pal. 4. diſt.

diſt. 26. ait, quòd coniuges ſe habent, vt materia, & verba, vt forma. Capreo. diſt. 26. dicit hoc eſſe probabile, melius tamen dicitur cum S. Thom. quòd verba vnius coniugis ſunt materia, & verba alterius ſunt forma, puta verba, quæ primo proferuntur, ſunt materia, & quę proferuntur vltimo ſunt forma, quia perficiunt Sacramentum. Ita ait S. Tho. 4. diſt. 36. q. 2. artic. 1. 2. & 4. diſt. 2. arti. 1. & quæſtiuncula 5. 2. Et ita tenendum eſt ſine dubio.

Mulieres cur velantur in nuptijs.

PORro ſecundum beatum Iſidorũ fęminæ dum maritantur, ideo velantur, vt nouerint ſe ſemper viris ſuis ſubditas eſſe & quia Rebecca videns Iſaac ſe velauit. Item ideo nubentes poſt benedictionẽ in vita vno inuicem vinculo copulantur, ne compagem, id eſt fidem vnitatis coniugalis diſrumpant. Eadem vero vita candida, purpureoque colore permiſcentur, quia candor, & munditia vitæ, purpura ad ſanguinem & poſteritatem adhibetur: ut hoc ſigno, & continentia, & lex continendi ab vtriſque tempus admoneatur, id eſt tempore quo abſtinetur a nuptiis, abſtinendum etiam a coniugali amplexu. 33. q. 4. per totum. niſi forte ob fragilitatem humanitatis vir ab vxore poſcat coniugale debitum, vel econuerſo. quoniam poſcenti, ſoluendum eſt: quia ſecundum Apoſtolum vir non habet poteſtatem &c. poſt hoc ad reddendum debitum non negetur.

Sponſæ annulus datur, & qua ſignificatione.

ITem quòd in primis annulus a ſponſo ſponſæ datur fit ſimiliter propter mutuæ dilectionis ſignum, vel propter id magis, vt pignore, id eſt, ſigno eorum corda iungãtur, vnde & in quarto digito ideo annulus inſeritur quia in eo vena quædam, vt fertur ſanguinis, ad cor vſque perueniat. Item P. Rotheus quidam ſapiens primum ob amoris ſignum ferreum annulum fecit, & ibi ad amantem incluſit: & inde ſub arrha ſponſas inſtituit, quia ſicut ferrum omnia domat: ſic amor omnia uincit.

DE SPONSALIBVS.

CIrca Matrimonij Sacramentum primo uidendum eſt de accidentalibus: ſecundo de ſubſtantialibus. Tertio de cautelis. Quantum ad primum, ſciendũ eſt, quòd quædam ſunt accidẽtalia Matrimonij: ſcilicet ſponſalia: & ideo de ipſis primo uidendum eſt. *Secundo,* quid eſt Matrimonium. *Tertio:* quæ requiruntur ad Matrimonium. *Quarto:* quæ impediunt ipſum. Quantum ad primum, ſponſalia ſecundum Franciſcum de Zaberellis, ſuper rubrica de ſponſalibus, ſic diffiniuntur. Sunt futurarum nuptiarum, ſeu Matrimonij promiſſio. canone 30. quæſtione 5. Noſtrates. Dicuntur à ſpondeo ſpondes, quia ut dicit Gaſpar de Caldarijs, olim ſponſus & ſponſa mittebant cautiones, quibus ſpondebant ſe in uincula Matrimonii conſentire, & fideiuſſores dabant, quibus id ſe obſeruaturos obligabant: Quandoque etiam ſponſalia dicuntur Matrimonium: Sed tunc debet intelligi, ſi ſunt ſponſalia de præſenti, & fiunt ſponſalia quatuor modis.

Primo. Te duco in uxorem. Secundo,

do, Datis arrhis ſponſalitijs, ut pecuniæ, vel alterius rei. Tertius: Annuli ſubarrhatione. Quarto: Interueniente iuramento: vt cum alter alteri iurat dicens: Iuro, quod te in vxorem ducere volo. Quomodocunque ergo quis iſtorum quatuor modorum promittit ducere aliquam, & poſtea non curat, peccat mortaliter, niſi legitimum impedimentum interueniat. Sciendum tamen, quòd ſi ſponſi ſibi inuicem diſplicent, & diſſentiunt, ſi ſponſalia non fuerint iurata, poſſunt ſe mutuo abſoluere. Vnde notant Doctores in cap. Præterea, de ſponſalibus. Vbi inter cæteros, Iacobus de Alberga notat, quòd quãdo Eccleſia videt, quod ſpõſi ſibi inuicem diſplicent, debet diſſimulare; ideſt, non debet cogere ſponſum & ſponſam ad perficiendum Matrimonium, propter malum, quod poſſet inde prouenire, ſcilicet; Vxoricidium, uel mutua adulteria contrahentium, & hoc placet Gaſpari. Si autem tantum alter diſſenſit, dicit Gofredus, quòd ex quo alter diſſentit, diſſentiens præciſè compellitur, donec in eodem ſtatu permaneat: ſed ſi cum alio contraxerit per verba de præſenti, ceſſabit coactio. Idem vult Innocentius, de ſponſalibus.

An autem ſponſalia iurata poſſint mutuo partium diſſenſu diſſolui? Licet antiqui Doctores dubitent de hoc, moderni tamen expedierunt illum caſum. Vnde Vicentius in capit. præterea. de ſponſalibus, ait diſtinguendum, an iuramentum dirigatur in Deum, an in hominem. Primo caſu, nullus poteſt abſoluere niſi Deus. Secundo caſu homo, cui iuratur, poteſt abſoluere. Tunc autem dirigitur in Deum, ſecundum Ioan. Andr. quando is, qui iurat, magis intendit placere Deo, quam hominibus: ſiue ſit in faciendo aliquid meritorium, ſiue in abſtinendo ab aliquo illicito. Exemplum primi: Iuraui Abbati intrare monaſterium, hoc enim tantum Deum concernit, non Abbatem. Vnde Abbas non poteſt me abſoluere à iuramento. Similiter iuraui non occidere hominem &c. Ad hominem autem tunc dirigitur, ſi iuraui tibi ſcribere librum: ab hoc enim tu potes me abſoluere, quia te ſolum concernit hoc opus. Licet enim omne iuramentum concernat Deum principaliter, quia per religionem promittitur, tamen, quia cõcernit commodum eius, cui iuratur, poteſt ab eo remitti, de iureiur. c. 1. idem etiam tenet Gaſp. dicẽs, quòd ſponſalia etiam iurata mutuo diſſenſu tolluntur: quia ſublata obligatione, ſublatum eſt iuramentum, ſicut dicitur, de ſtatuto, & iuramento. de præbendis dilectio. facit ad hoc regula, quod fauore. libro 6. & 31. quæſtione 31. in gſo. penul. Parentes ſicut poſſunt frangere ſponſalia filiorum, ſic & iuramenta remittere. Concludo ergo, & dico ſecundum Franciſcum de Zabarellis, quòd ſi aliquis iurat ſponſæ eius intuitu, poteſt ſponſa ipſum abſoluere: ſecus ſi intuitu Dei, ſed ob pietatem: vt cum ſponſus eſſet diues, ſponſa pauperrima. Tamen dicit Franciſcus, quòd etiam in hoc caſu poteſt eum ſponſa abſoluere, quia licet iurauit intuitu Dei, tamen ex quo commodum concernit ſponſam, ipſa poteſt remittere prædicta. Et ſic generaliter obſeruatur, nam Eccleſia ſe non intromittit de ſponſalibus de futuro, nec ad inſtantiam alterius partis. Ambobus

bus ergo diſſentientibus, etiam ſi iuraſſent, mutuo ſe poſſunt abſoluere.

Aetas contrahentium.

ET nota, quòd ætas, ſeu tempus contrahendi ſponſalia utrobique eſt ſeptennium. Vnde ſponſatio, quæ fit in quinque, vel ſex annis, nulla eſt. de ſponſatione impuberum. ca. literas. Nam ex talibus ſponſalibus inducitur publicæ honeſtatis iuſtitia, eſt autem publica honeſtas, ſecundum Franciſcū. in c. iuuenis. de ſponſalium impedimento, quod nec ex cōſanguinitate, nec ex affinitate procedit, ſed ex quadam honeſtate, quæ in matrimonijs conſideranda eſt. Vt ille, qui prius contraxit ſponſalia cum aliqua, ipſa mortua non ducat aliquam conſanguineam ipſius intra quartum gradum. In cap. ad audientiam. & de ſponſalibus. c. 1. lib. 6. Ratio autem huius conſtitutionis eſt, quia experientia docuit graues rixas, & inimicitias inter conſanguineos oriri, quando vni deſponſatam aliquis de conſanguinitate ſponſi procurat habere. Similiter quando quis conſanguineam ſponſæ ſuæ, ipſa mortua, cum qua nōdum perfecerat Matrimonium vult ducere, non eſt honeſtum, cū per hoc quaſi duo conſanguinei videantur unj mulieri copulari, quod honeſtas prohibet. Verum tamen ius commune eſt, quòd ſi quis diſponſat puellam ante ſeptem annos, ſi interim ipſe moriatur, poteſt eam frater ſuus ducere. Similiter ſi moreretur illa puella ante ſeptimum annum, poteſt vir ducere eius ſororem, aut matrem, & hoc tantum habes, de deſponſatione impuberum. c. Literas.

Caſus, in quibus Sponſalia ſoluuntur.

SVnt autem octo caſus, in quibus ſoluuntur Sponſalia: Primus: Si alter ſponſorum poſt deſponſationem transeat ad religionem: quod etiam poteſt facere contracto Matrimonio, ante copulam carnalem: tunc enim mulier poteſt alteri nubere, quaſi poſt mortem viri: quia religio eſt quædam mors ciuilis. ſecundum Thomam. in 4. diſt. 27. q. 3.

Secundus: Quando ſponſus ſe abſentat per longum tempus, ſponſa cum alio poteſt contrahere.

Tertius: Si alter eorum incurrat lepram, vel paraliſim.

Quartus: Si ſuperueniret affinitas; vt quia ſponſus cognouit conſanguineam ſponſæ.

Quintus: Si mutuo ſe abſoluunt.

Sextus: Si alter eorum fuerit medio tempore fornicatus: quia tūc redditur alteri ſuſpectus de fide poſtea non ſeruanda.

Septimus: Si ſponſus, cum alia contrahit per verba de præſenti; uel etiam de futuro cum copula carnali. Si tamen contrahit cum prima ſine iuramento, cum ſecunda cum iuramento, debet adhęrere primę, & pęnitere de periurio.

Octauus: Quando quis impubes cōtraxit ſponſalia, & venit ad ętatem adultam, & petit abſolui à vinculo ſponſalium, & ſibi dari licentiam nubendi.

In omnibus iſtis autem caſibus debent ſponſalia auctoritate eccleſiæ abſolui, præterquam in primo, quinto, & ſexto, in quibus ſoluuntur ipſo iure.

Addit etiam nonum caſum Hoſtieñ. ſcilicet ſi fama eſt, quòd inter eos eſt canonicum impedimentum.

DE

DE BIGAMIS, ET QVIS dicatur, & omnis Bigamus eſt irregularis.

BIgamus dicitur, qui bis duxit vxorem. De quo quæritur, an ſit irregularis ad ſacros ordines ſuſcipiendos? Reſpon. quòd duplex eſt Bigamia: quædam proprie dicta, de eo, qui bis duxit vxorem, & de hac loquitur Paulus ad Titum. 1. Oportet epiſcopum ſine crimine eſſe, vnius vxoris virum.

Alia eſt Bigamia interpretatiua, & impropria, quę habet idem impedimentum cum prima; vt ſi quis duxit viduã. Nam vna ratio, quare bigamus expellitur ab Ordinibus, eſt propter ſignificationem, quia tale matrimonium non ſignificat coniunctionem Chriſti, & eccleſiæ, quia Chriſtus non habuit niſi vnicam vxorem, vnicam eccleſiã, eamque virginem, & incontaminatam.

Alia eſt etiam Bigamia ſimilitudinaria, quando qui habens vnam vxorem viuam, contrahit cum alia.

Item eſt Bigamus, qui poſt votum ſimplex caſtitatis, duxit vxorem, & qui poſt ſuſceptos ordines contraxit. Omnes iſti sũt irregulares de iure poſitiuo.

Irregularitas Bigamiæ non tollitur per Baptiſmum.

VTrum irregularitas Bigamiæ tollatur per Baptiſmum? Fuit quæſtio inter Hieronymum, & Auguſtinum. Hieronymus dicit, quòd tollebatur: quia manet noua creatura. Auguſtinus uerò dicit, quòd non: quia Baptiſmus ſolum tollit peccata, non alia vincula, ſicut nec tollitur matrimoniũ. Hæc autem opinio Auguſt. allegatur a Gratiano, cap. Acutius. 26. diſt. & omnes Canoniſtæ tenent cum eo, & S. Thom. & Maior. verò tenent cum Hiero. Sed tenendum eſt cum Auguſtino, quia ſignum eſt, quòd poſtquam quis bis contraxit, quod non continebit: & etiam quia eſſet in illo matrimonio imperfecta ſignificatio cõiunctionis Chriſti & Eccleſiæ. At vtrum poſſit eccleſia diſpenſare cum Bigamo? dico quòd ſic, ſed non ſine magna cauſa, propter verba Apoſtoli.

DIFFINITIO MATRImonij.

COnſequenter de matrimonio ſciendum, quòd ipſum ſic diffinitur: Matrimonium eſt viri & mulieris coniunctio, indiuiduã conſuetudinem vitæ retinens. 27. quęſtione 2. c. 1. Per hoc, quod dicitur, viri & mulieris: excluditur viri cum viro, vel mulieris cum muliere, uel vnius viri cum multis mulieribus: quia talis coniunctio non cauſat matrimonium, ſed peccatum. Dicitur etiam coniunctio, ſcilicet amoris matrimonialis. Dicit etiam; indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens: quod eſt tantum dicere, quod neuter eorum abſque alterius conſenſu poteſt continentiam profiteri, uel orationi vacare, nec ſe alteri copulare. Sed ſibi inuicem ſeruare fidẽ, & debiti redditionem mutuam. Similiter debent ſibijpſis, & mutuo de neceſſitatibus prouidere, & ſubuenire inuicem, & intelligendum eſt de matrimonio copula carnali conſummato: quia non conſummatum tali copula,

pula, poteſt ſeparari per ingreſſum religionis. de ſponſalibus. Commiſſum. Intelligitur etiam hoc de Matrimonio fidelium: quia Matrimonium infidelium poteſt ſeparari altero tranſeunte ad fidem. Ratio autem Thomæ in 4. diſt. 24. q. 1. quare coniunctio Matrimonij eſt inſeparabilis vſq; ad mortem inter homines, & nõ inter alia animalia, hæc eſt, quia aliorum animalium filij poſſunt ſibi victum ſtatim habere, vel ſaltem ad eorum ſuſtentationem vnum ſufficit, ſicut de Vacca, equa, aſina, & ſimilibus; & ideo ibi non eſt certa coniunctio certi maſculi ad certam fœminam: nec etiam neceſſaria diuturna coniunctio, eo quod fœmina in eis ſufficit ad educandum fœtum ſine maſculo. In his autem, quorum filij indigent vtriuſque, ſcilicet tam patris, quàm matris ſuſtentatione, aliud eſt. Similiter vbi inuenitur aliqua determinatio quantũ ad tempus ſuſtẽtationis, & educationis, ſicut in auibus. Vnde Paſſeres, Turtures, & Columbæ habent determinatas fœminas: habent educare pullos, & alter eorum non ſufficeret ad quærendum victum, cum & ſe æqualiter nutrire debeant: non autem ſic eſt in hominibus: ubi filius indiget cura parentum ad magnum tempus. Eſt ergo matrimonialis coniunctio inter ſolos homines, & dicitur indiuiſibilis ſecundum totam vitam alterius coniugis. Oportet enim filium generari, educari, nutriri, & doceri, & ſibi de neceſſarijs vitæ à parentibus ꝓuideri, eo quod iuxta Apoſt. Oportet, patrem filijs theſaurizare. 2. ad Corint. 12. iſta autem requirunt magnum tempus, & quoad hoc dicit Lyra ſuper Matthæ. 19. c. quòd Matrimonium non ſolum eſt de iure diuino, ſed etiam de iure naturali, quia hoc natura dictat, ꝙ vir, & mulier cohabitent ſimul per totam vitam, ad educandum & promouendam prolem vſque ad perfectum ſtatum virtutis.

Vnde dicatur Matrimonium.

Dicitur autem Matrimonium potius, quàm patrimoniũ, quia maiora onera ſunt à matre, quàm à viro: & dicitur à matre, quaſi matris munium, qui munitur à matre, & dat mulieribus eſſe matres: Et quia etiam finis principalis Matrimonij eſt bonum prolis, in cuius procreatione magis mater laborat: & ideo ab ipſa denominatur.

Cur diuerſis temporibus Matrimonium ſit inſtitutum.

Fuit autem matrimonium inſtitutũ à Deo in ſtatu innocentiæ. de voto. c. 1. lib. 6. & hoc per illa uerba: Hoc nunc os ex oſſibus meis: quæ verba Adam Spiritu ſancto illuſtratus dixit. Geneſ. 2. in fine 27. q. 2. Lex diuina. & per hoc reprobatur illa opinio, quæ dicit, quòd Matrimonium fuit inſtitutũ a Deo illis verbis: Creſcite, & multiplicamini, quod videtur inconueniens, cum etiam illa verba prius dixerit *Deus* non ſolum ad homines, ſed *etiam ad* beſtias. Gen. 1.

Et quamuis Matrimonium etiam ſit inſtitutum tempore Moyſi, & tempore Chriſti: Hoc fuit tamen diuerſis reſpectibus: nam vt dicit Thomas diſtin. 26. in 4. ſecundum quòd ordinatur ad generationem prolis, quæ erat neceſſaria: etiam ante peccatum *inſtitutum* eſt a *Deo* in ſtatu innocentię, in

hoc

hoc, quòd Deus formauit mulierem in adiutorium viri: & hoc modo dicitur in officium fuiſſe inſtitutum.

Sed inquantum eſt in remedium peccati, fuit inſtitutum poſt peccatum tempore legis naturæ.

Secundum autem determinationem perſonarum, habuit inſtitutionem in lege Moyſi; vbi non niſi de certis tribubus copulabantur.

Sed ſecundum quòd repræſentat coniunctionem Chriſti, & Eccleſiæ, ſic habuit inſtitutionem in lege noua: & ſecundum hoc dicitur Sacramentum nouæ legis.

Ex hoc habetur, quòd duæ principales ſunt cauſæ inſtitutionis Matrimonij, ſcilicet prolis ad cultum diuinum, & vitandæ fornicationis cauſa.

Aliæ ſunt multæ cauſæ minus principales; ſcilicet pulchritudo vxoris, diuitiæ, & fornicatio pacis, & propter iſtas cauſas, ſi etiam ducatur vxor, ſeruatis verbis, de præſenti, tenet Matrimoniũ.

An ſemper ſine aliquali peccato impleatur Matrimonium.

SCiendum autem, ex quo dicitur 7. Hæbreorum, quòd in actu carnali priuatur homo magno bono, ſcilicet vſu rationis: quia, vt dicit Philoſophus, talis actus furatur intellectum ſapientis. Auguſt. 16. lib. de trinit. ipſa voluptas carnalis (qua maior in voluptatibus carnalibus nequit inueniri) momento ipſo temporis, quo ad eius peruenitur extremum, pene omnis acies, & vis rationis obruitur. Nullus autem ſecundum rectam rationem debet ſe obligare ad aliquid, in quo totum malum patitur: niſi ſit aliquod bonum recompenſans ipſum damnum, Vnde à ſanctis patribus ponuntur excuſantia illum actuum tam damnoſum, ſcilicet Bonum Fidei, Prolis, & Sacramenti. Fides hic ſumpta eſt fidelitas, ſiue iuſtitia ad actum, ad quẽ obligat: ſcilicet, vt ille non quærat aliá, nec è conuerſo. Scilicet bonorum prolis obligat, quò ad cultum diuinum, ſcilicet vt religioſè, ideſt ſanctè, & deuotè educatur. Bonum autem Sacramenti eſt illa indiſſolubilitas inter virum, & mulierem: & ſignat indiſſolubilitatem coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ: & hoc eſt bonum intrinſecum Matrimonij, & quia perfectio prima eſt formalis: Prima autem duo bona, ſcilicet Fides, & Proles, ſunt bona extrinſeca Matrimonij. Ex his patet, quod ex quo (vt dictum eſt) Sacramentum eſt bonum excuſans iſtum actum: videtur quòd actus ipſe Matrimonialis nõ ſolum eſt bonus, ſed etiam, ſanctus: quam ſanctitatem habet ex indiuiſibilitate coniunctionis: ſecundum quam ſignificat coniunctionem Chriſti, & Eccleſiæ: ita etiam dicit Thom. in d. 31. in quarto. q. 4.

Ex quibus omnibus infertur ſecundum Bonauent. ibidem ſecundo principali. q. 2. qui coit cauſa fornicationis vitandæ in vxore, ne ſcilicet vxor fornicetur: ſic reddendo debitum, nullo modo peccat. ſed magis meretur: quia exercet opus iuſtæ, hoc eſt fidei, ad quam tenetur: & ideo omnis culpa excuſatur.

Si vero coit cauſa fornicationis vitandæ in ſeipſo, ſcilicet ne ipſe ſolus fornicetur, in hoc peccat venialiter: & hoc ſi nõ pulſatur a carne, nam ex quo non poteſt procreare prolem, nec propter eam procreandam coit, nec compellitur ab vxore ad reddendum debitum,

tum, aliqua ſuperfluitas eſt ibi: & ideo peccat, ſed venialiter. Immo dici poteſt ſecundum Petrum de Tharant. in quarto diſt. 30. q. 4. principali. q. 2. art. 1. quod quærens delectationem in coniuge, ſiſtendo tamen intra fines Matrimonij, ſcilicet quādo cum altera muliere id non faceret, veniale eſt peccatum, licet etiam fiat cauſa explendæ libidinis. ſed ſi quęrat delectationem in ea non vt in coniuge, ſed vt in alia muliere quacunque, tunc eſt peccatum mortale, hoc eſt contra Hugonem. 31. q. 1. quomodo. qui dicit vſum Matrimonij non poſſe impleri ſine peccato, ſaltē veniali: quia poteſt eſſe matrimonium, cum fit bono intuitu. ſicut fuiſſet in ſtatu innocentię, ſecundum Franciſcū, in rubrica de ſponſalibus. Hoc idem innuit Io. An. in glo. ſuper. c. alma, de ſen. excom. lib. 6. ſuper verbo, ſacramenti, dicēs quòd datur gratia per iſtud Sacramentum, ſed non ſicut per alia Sacramenta.

Gratia adiuuans confertur in Matrimonio.

CONfertur in hoc Sacramento gratia adiuuans ad illa opera, quæ in matrimonio requirūtur. Tho. in 4. diſt. 26. q. 4. Quia vbicunque diuinitus datur facultas aliquid faciendi, dantur ēt auxilia, ſine quibus non poteſt conuenienter vti illa facultate: ſed in matrimonio datur diuinitus facultas vtendi vxore, & per conſequens datur gratia, quia idem conuenienter fieri poſſit. Et per hoc reprobatur glo. 1. q. 1. quicquid. Etiam dicit Doctor ſubtilis, quòd effectus iſtius ſacramenti ſunt duæ gratiæ, in animabus contrahētium, & hoc: niſi fiat obex mortalis peccati, etenim non ſufficit ad gratiam percipiendam, quòd contrahens non ſit fictus reſpectu Sacramenti: ideſt, quòd non ficte recipere intendat, ſed oportet, quòd prius pęnituerit: quia illud Sacramentum nō dat pęnitentiam. eſt ergo vnus, & talis effectus iſtius Sacramenti, ſcilicet gratioſa coitio animorum. Hæc Doctor ſubtilis. c. vnico, de ſacra vnctione.

Requiſita ad verum Matrimonium contrahendum. Aetas.

PRimo requiritur ætas debita perſonarum contrahentium. nam vir debet eſſe quatuordecim annorum, & fęmina duodecim annorum. Vnde ſicut ſponſalia infra ſeptimum annum non tenent: ſic matrimonium etiam non tenet infra. 14. annos, quantumcunque enim fuerit matrimonium de verbo de præſenti infra annum 14. nihilominus non eſt aliud niſi ſponſalia de futuro vſque ad decimum quartum annum, & iſta poſſunt rumpi, poſt quā ſponſi, vel alter illorum venerit ad debitam ætatem. *Conſenſus.*

Secundo requiritur conſenſus mutuus contrahentium perſonarum per verba de præſenti. Conſenſus autem ille ſecundum Bonau. in 4. diſt. 28. debet eſſe in mutuam corporis poteſtatem, verba autem de præſenti ſunt iſta ex parte viri: Accipio ego te in meam vxorem. Verba autem mulieris ſunt iſta: Ego te accipio in meum virum: & ſunt iſta verba neceſſaria: quia Sacramentū eſt res ſenſibilis, & ideo requiritur ſignum expreſſiſſimū: quæ expreſſio conuenientius fit per verba de præſenti. Vnde & iſte conſenſus poteſt bene per alia verba expediri: vel exprimi, inter homines vſitata, quæ iſtis æquipollent dicendo: Conſentio in te tan-

tanquam vxorem. Similiter ſi præceſſit interrogatio inter aliquos de contrahendo, ſi alter eorum dicat: Volo te de cætero habere in vxorem & illa reſpondet: Et ego te volo habere in uirum, vel volo, quod tu ſis vxor mea: & illa: Et ego habeo te pro uiro meo, in omnibus talibus contrahitur Matrimonium.

Sed ſi diceres: Volo te accipere in vxorem, vel volo in te conſentire tanquam vxorem, nō eſſet matrimonium.

Similiter ſi dicat vir: Promitto quod te non dimittam pro meliori, uel pro peiori, etiam iudicandum eſt pro matrimonio.

Item ſi poſt datam fidem dicant aliqui: Bibamus nomine matrimonii, & oſculemur nos, Gulielmus dicit, quod non eſt matrimonium, niſi uellent per hoc recedere à ſponſalibus, & cōtrahere de præſenti, quia illud dictum ſignificat futurum matrimonium.

Sed ſi diceretur, Bibamus pro matrimonio, eſſet matrimonium. Franciſcus tamen dicit, quod illa verba: Bibamus nomine matrimonii, ſunt confeſſio veri matrimonii, ergo eſt matrimonium.

In omnibus autem iſtis, vbi uerba dubia ſunt, recurrendum eſt ad intentionem contrahentium, & ad communem verborum vulgarium intelligentiam.

Verba contrahendi.

CRedo, quod per illa uerba ſponſi interrogati, ſuper Franciſcā, ſcilicet dicendo. N. Placet tibi habere. N. in vxorem, illo reſpondente, Placet. Si mulier interrogata, reſpondeat similiter, contrahitur verum matrimoniū, Ang. c. ex litteris. de ſponſalibus. Nam per illa uerba intelligitur contrahi matrimonium, ergo, ſi ſic a vicinis communiter intelligitur, debent etiam contrahentibus illa uerba facere eundem ſenſum. nam ut dicunt doctores, in cap. ex literis, de ſponſalibus, in talibus recurrendum eſt ad intellectum vicinorum. Hoc approbat Franciſcus ibidem. Et dicit Hoſt. quod quamuis alter non intellexit ad literam, uel linguam, ſi tamen intellexit affectum vel ſenſum nutu, vel ſigno, ſufficit, & non refert, an nutu uel lingua intelligatur. Argumen. de tranſ. epiſ inter corporalia. 44. diſt. ſit rector. Vnde ſi ſpōſus dat annulum dicendo in Theutonico per uerba de præſenti, & ſpōſa Polona recipit annulum, annuendo, dicitur conſentire, in d. c. ex literis. dicit tamen Franciſcus de Zabarellis in cap. ex parte, de ſponſalibus, quod ſi dicat vir. Promitto, qđ te ducam in vxorem, & de cætero tenebo te ut uxorem, ſi talis contrahit cum alia per uerba de præſenti, adhærebit ſecundæ, propter uerba illa, ducam te, quæ ſunt de futuro, quæ etiam uerba reſtringuntur per ſequentia, cum dixi, tenebo te, ut uxorem, & dicit Innocen. quod hæc uerba non ſonant tantum actum, ſed etiam ius, ut ſit ſenſus. Promitto, quod tunc fiam tua legitima uxor, & hoc eſt ſi ſunt uerba mulieris.

Illa autem uerba, Promitto, quod tenebo te pro uxore, habent ſenſum, ac ſi dicat uir. Habeo tecum matrimonium, uel accipio te in meam vxorem, & promitto, quod de facto tenebo te pro uxore.

Si autem dicat, promitto, quod nunquam habebo aliam niſi te, licet iſtam non teneatur ſimpliciter accipere, ſi nullam uxorem in uita ſua vult ducere, tamen ſi uellet ducere aliam, non poteſt, quia de communi uſu loquen-

di ſenſus eſt: Recipiam te, & non aliam ſi vxorem voluero ducere.

Item ſi concubina dicat alicui: Nolo, quod me cognoſcas niſi tanquã vxorem: & uir taceat, & cognoſcat, dicit Io. de Lignano, quod eſt præſumptum Matrimonium: ſed tamen Gaſpar dicit quod non, quia non expreſſerunt: & etiam, quia tacens habetur pro contradicente, in hoc ipſo, cum agatur de obligatione ipſius, ſcilicet ſub conditione, vel ſub modo: ſub conditione fit vt cõtraho tecum, ſi patri meo placuerit, vel ſi inuenero te habere centum marcas, & ſic de ſimilibus, & talis contractus ſuſpendit Matrimonium vſque ad exiſtentiam conditionis, id eſt, non prius tale Matrimonium tenebit, niſi impleatur illa conditio.

Si tamen interim conſenſus de præſenti, vel copula carnalis fuerit ſubſecuta, tenebit Matrimonium: eo quòd tales videntur receſſiſſe a conditione, vt de conditionibus appoſitis, cap. de illis, & c. ſuper eo, & c. per tuas. & hoc intelligendum eſt de conditione honeſta, & ſunt duę illæ ſupra poſitæ. Nam ſi eſſet conditio contra ſubſtantiam Matrimonii, vt, Contraho tecum, ſi non prolificabis: vel donec mihi aliam inueniam, vel ſi te exponas pro quæſtu proſtituendam, omnes tales nihil agunt.

Si tamen quis dicat: Contraho tecum, ſi te uirginem inuenero, & poſtea ſequitur coitus, nec inuenitur uirgo, dicit Bernar. & Hoſt. quod iudicabitur pro Matrimonio, & hoc in foro iudicii: tamen in foro animæ non ſic iudicabitur, quia dignũ eſt, vt mulier, quæ mentita eſt ſe eſſe virginem, maneat decepta & ut uiro ſubueniatur, qui forte vult vitare Bigamiam, ſed ſub modo contrahitur ſic: Do tibi tunicam vel cingulum, uel annulum, vt cõtrahas mecum, alioquin reuoco, quod donaui. talis contractus ſtatim tenet,

Sed ſi non ſeruetur modus poterit reuocari. Dicunt tamẽ doctores, quod licet poſſet contrahi Matrimonium ſub conditione, non tamen ſub modo, hoc eſt tenendum. Matrimonium tamen ex cauſa contractum tenet, ſiue cauſa ſit uera ſiue falſa; ut contraho tecum, quia pulchra es, ſiue diues, niſi cauſa eſſet ita falſa, quod contineret in ſe aliquod impedimentum: vt Contraho tecum, quia libera es: nam ſi non eſſet libera, non teneret Matrimonium, &c.

Sciendum etiam quod ſi quis cõtrahit cum aliqua cum conditione: deinde tamen ante aduentum conditionis, contrahit cum alia liberè, debet manere cum ſecunda, etiam ſi ſit conſanguinea primæ.

IMPEDIMENTA MATRIMOnii contrahendi, & quæ dirimunt contractum.

NVnc uidendum de impedimentis matrimonii. Sunt autem duodecim impedimenta, quę impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt iam contractum, ſecundum Innocentium in c. iuuenis, de ſponſa.

Prima eſt furor. 33. quæſtione. 8. cap. neque furioſus. neque furioſus, neque furioſa contrahere poſſunt matrimonium: ſed ſi contractum fuerit: ſcilicet ante furorem, non ſeparentur, ſcilicet propter furorem, & ratio, quia tales non poſſant conſentire, ſi tamen habent lucida interualla, tunc bene poſſunt, Glo. ibi.

Se-

Secundum, ſi eſſet utroque articulo ideſt teſticulo carens, uel impotens coire. 3 1.q.7.illi.

Tertium eſt affinitas, ut ſi quis ſponſam de præſenti conſanguinei ſui recepit in vxorem, & eam cognouit: impeditur contrahendum, & dirimitur contractum: itaque primo reſtituitur, ſed mulier non poteſt induci ab abſtinentiam propter publicæ honeſtatis iuſtitiam: at, de eo, qui cognouit cõſanguineam vxoris ſuæ. c. diſcrimen.

Quartum, eſt error perſonæ: vt cum quis putans contrahere cum Philomena, contrahit cum Helena.

Quintum eſt, error in conditione ſeruili: ut ſi quis contrahit cum aliqua putans eam eſſe liberam, cum tamen non ſit libera. de coniugio ſeruorum. cap. 2.

Sed quid dicendum eſt de Iacob, qui deceptus eſt in perſona? ſcilicet qui putans Rachelem, cum qua cõtraxerat, inuenit Liam, & tamen tenuit matrimonium? Reſponſio: ſecundum Gratianum 39. q. 1. quod illud matrimonium non tenuit ex præcedenti cõſenſu, ſed ſubſequenti: quia poſt copulam carnalem in eandem conſenſit de nouo. Error tamen qualitatis non excludit conſenſum matrimonij: vt ſi putatur bonus, qui tamen eſt malus. & ſi putatur virgo, quæ tamen inuenitur corrupta. Similiter error, vt ſi putatur ſponſa diues, quæ tamen eſt pauper: in omnibus iſtis caſibus non dirimitur matrimonium contractum.

Sextum, eſt uotum ſolemne, vt ſacri ordinis, uel profeſſionis factæ in Religione, uel ſacro ordine: ſi vxorẽ duxit, dirimitur matrimoninm, qui clerici, vel vouentes. c. inſinuante, & de uoto. c. vnico. li. 6. Alia autem vota ſimplicia licet impediant contrahendum, non tamen dirimunt contractum.

Vnde ſi quis uouet ſimpliciter non velle ducere vxorem, & poſtea duxerit, tenet matrimonium, ſed ille peccat mortaliter ſic contrahens: & non debet petere debitum ab vxore: ſed tamen tenetr reddere quando petitur ab ea, ut notãt doctores, in cap. ruſus, qui clerici uel vouentes, de quibus vide ibi materiam iſtam. Si tamen aliquis habens votum ſimplex, quærat a Sacerdote, an poſſit contrahere: dat conſilium Hoſt. quòd poteſt dicere, quòd ſic. Si autem quærat ulterius, an tale matrimonium tenebit? debet dicere quòd non, aliàs peccaret, quia daret occaſionem mortaliter peccandi.

Septimum, ſi machinatus eſt in mortem prioris coniugis, ſeu vxoris, uel eam ducere promiſit, de eo, qui duxit in matrimonium quam pol. per adulterium. cap. ſignificaſti. & Ioan. Andreas in capit. laudabilem, de conuerſ. fidelium. Quando machinatio eſt ab vtroque, ſcilicet à viro, & a muliere in mortem mariti, tunc ſufficit ad dirimendum matrimonium ſine adulterio: Quando uero machinatio eſt ab altero tantum, tunc non ſufficit ſine adulterio, de diuortijs. cap. 1. & iſtud impedimentum quia raro eſt, punctus bene intelligitur.

Octauum, ſi eſt alterius cultus, ut Saracenus, uel Iudæus. 28. q. 1. cauc.

Nonum, ſi per vim coactus eſt contrahere, de ſponſali. & intellige de vi, vel metu, qui cadit in conſtantem virum. Gloſſ. 1. ibidem. Mihor metus excuſat fœmiuam, quàm virum, quod ſimiliter nota.

Decimum eſt ſacerdos, qui cler. vel vouen.cap.7.& de voto.cap.vnico.li.6.

Vndecimum, ſi eſt alteri nupta. de ſpon.duorum.cap.2.

Duodecimum, eſt publicæ honeſtatis iuſtitia, de ſponſ.ca. iuuenis, & cap. ad audientiam.

Impedimenta, quæ non dirimunt.

SVnt alia duo impedimenta quæ impediunt, & non dirimunt, ſcilicet tempus feriarum. de ferijs. cap. Capellanus, & interdictum eccleſiæ. de ſpon. impub.c.ad diſſoluendum.

DE CAVTELIS Matrimonij.

PRimo caueat vir, ne uolens à muliere extorquere carnalem commixtionem, fingat ſe eam ducere velle, non habens tamen intentionem, & propoſitũ eam ducendi: nam talis ſi eam non ducat, grauiter peccat, licet in foro pœnitentiali nõ iudicatur pro matrimonio. Et licet mulier, quæ ſimplici animo ſibi conſentit in peccato excuſatur, tamen deceptor talis ſi vult veram pœnitentiam agere, neceſſe habet eam ſine fictione ducere, quantum in eo eſt, vel date ſibi virum conuenientem, vel aliter ſatisfacere. & hoc ſecundum Thom.& hoc ſi vir eſt æqualis conditionis cum illa: nam ſi vir eſſet melioris conditionis, puta nobilis, & mulier ruſtica, uel ſcelerata, poteſt probabiliter præſumi, quòd non fuit decepta, ſed ſe decipi finxit: & tunc in tali caſu, ſi ille non animo ducendi cohabitauit cum ea, non tenetur eam ducere, nec ei ſatiſ facere, ut dicunt doctores.

Secundo caueat, ne quis ſponſam ſuam contractis ſponſalibus antequam ſolemnitates matrimonij fiant: id eſt antequam in facie eccleſię copulentur, audeat cognoſcere: nam talis peccat ſecundum Guliel.& hoc intellige in illis partibus, ubi primæ nuptiæ benedicuntur. Vnde cum iſtæ non ſunt virgines, nec alter illorum, poſt illam occultam commixtionem, ſi accipiunt benedictionem, quam ſolæ virgines, vel alter ipſorum accipere conſueuit, peccant: cum ſecundæ nuptiæ non ſint benedicendæ. Si tamen non eſſet conſuetudo in aliquibus partibus primas nuptias benedicere, ſicut eſt in Polonia, credo, quòd ſponſus cognoſcens ſponſam animo cõſumandi matrimonium, antequam in facie eccleſiæ copulentur, non peccet, niſi venialiter. Thom. in 4. ſenten.diſt.28.

Tertio caueat vir, ne cum illa contrahat per uerba de præſenti, cum qua alter contraxit per uerba de futuro; & copulẽ carnalẽ conſummauit, quia nec verum, nec aliquod cenſetur matrimonium, quod poſtmodum de facto eſt ſubſecutum. de ſponſ.is qui.

Quarto caueant parentes, ne contrahant pro filijs, aut pro filiabus ſponſalia, uel matrimonium cum adiectione pœnæ: nam talis adiectio pœnæ non ualet de iure, in capit. gemma, de ſponſalibus. eo quòd matrimonia debent eſſe libera, & hoc eſt contra noſtrates qui ſtipulantur pœnas, niſi impleant filij eorum voluntatem. Dicit tamen Franciſcus de Zabarellis, Ioan. Andr. Vincent.& Abb. in d. cap. gemma.& Archid.30.q.2.c.vni. quod bene poſſunt ſtipulari vel dari pignora in-

ter contrahentes,ſed non pęnæ,ratio, quia pœna ſolum promittitur, arrhæ vero dantur. Faciliores autem ſumus ad promittendum,quàm ad dandum. Item arrhæ ſunt in modica quantitate, pœna verò in magna: & ideo timore magnæ quantitatis poſſet quis compelli ad matrimonium. Vincent.tamen dicit, quod ſi ſint extranei omnino, qui non habent contrahentes perſonas in ſua poteſtate,iſti poſſunt ſtipulari pœnas inter ſe,& perdunt eas, vel acquirunt,ſi ſponſi non ſtant in eorum promiſſionibus: inter vero parentes, vel alios,qui habent ſponſos in poteſtate, hoc non habet locum, de pignoribus. Etiam teneas,quod ſi datur pignus loco arrhæ,tunc tenet: Si autem pro pœna,tunc non.Item ſi datur per conuentionem,non tenet; ſi autem per traditionem,tenet: Hoc autem dicitur ſecundum Iacobum de arrha,quod ratio pignoris tenet,ſi traditur,ſecus ſi conſtituitur tantum. Quia quando conſtituitur tantum,tunc cedit loco arrhæ,ſed ſi traditur,cedit loco pœnæ.

Quinto caueant contrahentes, ne in cognatione carnali,ſpirituali, uel legali contrahant: nam prohibentur contrahere conſanguinei uſque ad quartum gradum incluſiue in collateralibus: in aſcendentibus autem & deſcendentibus perpetuo. In cognatione enim ſpirituali prohibentur hi, ſcilicet baptizatus,& leuans,baptizatus & filii leuantis. Item baptizatus, & coniux leuantis prius cognita. Item leuans, & parentes leuati, & eodem modo dico de baptizato, & baptizante. Similiter inter confirmatum, & tenentem; & inter confirmantem, & confirmatum. In aliis autem ſacramentis non contrahitur talis cognatio: ſcilicet in Pœnitentia. Quia Pænitentia non eſt Sacramentum collatum per modum generationis,ſed ſanationis. Ideo per ipſum non contrahitur ſpiritualis cognatio. Aliàs enim filius præsbyteri non poſſet inuenire vxorem in tota Parochia. Thom.in 3. ſenten. diſtinctio. 22.articu. 1. licet enim inter ſacerdotem,& confitentem contrahatur fædus, non tamen deriuatur ad alios eorum cognatio, tamen Cathechiſmus licet impediat contrahendum, non tamen dirimit contractum. de cognatione ſpirituali per Cathechiſmum. libr. 7. Item cognatio legalis impedit uſque ad emancipationem coram iudice. Eſt autem cognatio legalis illa, quãdo quis adoptat in filium aliquem extraneum coram iudice: & dico coram iudice: quia aliàs facta in priuato nihil valet. ſecundum Hoſtien. de cognatio. lega. capitul. vnico. &c. Et quia iſta cognatio apud nos hodie non viget, ideo de iſta ſuperſedeo.

Sexto, caueat vir, ne dimittat vxorem ſuam propter quamcumque cauſam, niſi propter fornicationem. in gl. cap. quæſiuit. de diuortiis. & intellige tam de fornicatione carnali, quam etiã ſpirituali,ſicut eſt idololatria, vel hæreſis. Similiter ſi mortem uiro machinatur. In iſtis tamen caſibus non ducet aliam, quamdiu viuet illa quam dimiſit. 32. quæſtio. 4. omnes cauſationes. Ratio, quia licet quo ad coniugalem thorum fit diuortium, non tamen quò ad vinculum, quod eſt indiſſolubile, & perpetuum. Ex quo patet, quod mulier à viro non ſeparatur pro furto, vel pro alio crimine, vel pro alio impedimento, in capi. quæ-

ſuit, de diuortiis. nec etiam pro aliquo defectu corporali, ſcilicet, pro ſurditate, cæcitate. pro fætore oris. &c. Et intellige etiam quod quantumcumque eſſet notorium crimen fornicationis in vxore, non poteſt uir ſine iudicio Eccleſiæ propria auctoritate eam dimittere, licet bene poſſit debitum ſibi in priuato denegare. Arch. in ca. primo. & cap. ſignificaſti. de adulteriis. In hoc tamen caſu, cum alter fornicatur ſpiritualiter: ſcilicet, ſi labatur in hæreſim, non poteſt is, qui remanet in fide, aliã ducere, illa uiuente hęretica: ſecus ſi aliquis infidelis, uel Paganus, conuertitur, cuius uxor non uult conuerti, uel non vult ei cohabitare ſine contumelia creatoris, quia talis poteſt contrahere etiam viuente tali vxore, de diuor. capitu. 5.

Septimo caueat vir, ne vxorem in adulterio deprehenſam interficiat, quia licet ſecundum leges ciuiles non puniatur talis occiſor aliqua pœna, tamen ſecundum ius diuinum punitur. 33. quęſtio. 2. inter hæc. Debet enim potius corripere, & ſibi reconciliare, cum Deus paratus ſit accipere ipſius pœnitentiam, exemplo mulieris adulterę. Ioan. 8. vt dicit Bonauentura in 4. diſtinctio. 23. quæſtio. 1. & Thom. quæſtio. 1. Qui etiam addit, quod occidẽs vxorem propter adulterium, vel odium, ex ſtatuto Eccleſię, contrahere cum alia non debet, & maxime ſi occidit eam, ut contrahat cum alia, ſecus eſt ſi non eo animo, quia tunc, licet non debeat contrahere, ſi tamen contrahit, tenet.

Octauo, ne aliquis habens aliquem ſacrum ordinem, contrahat matrimonium. Quia tale matrimonium non tenet de voto, capitu. vnico. lib. 6. Similiter, è conuerſo caueat ne contrahens per verba de præſenti cum aliqua, ſacrum ordinem accipiat, quia talis debet reſtitui vxori: & ſi poteſt eſſe ſine ſcandalo vxoris, debet deferre habitum, & coronam clericalem, nec poteſt contrahere poſt mortem illius uxoris, & ſi contraxerit, non tenet matrimonium ſecundum Innocentium, nec etiam poſt mortem uxoris poterit in ſuſcepto ordine miniſtrare, in extrauaganti Ioannis Papæ 22. quæ incipit. Antiquę. Talis enim reſtitutus vxori tenebitur reddere illi debitum, ſed non poterit petere.

Nono, caueant coniuges, ne poſt benedictionem acceptam prima nocte commiſceantur 23. diſtinctio. ſponſus biduo, uel triduo debet continere, 30. quæſtio. 5. aliter. Sed hoc eſt conſilium, non præceptum, & ideo, ne quis obliget ſub præcepto ſpõſum ad talia, hoc pono pro conſilio tantum, quia multi faciunt indiſcrete conſcientiam de talibus ipſis coniugibus per modum præcepti, quod fieri non debet, ſed per modum conſilii tantum &c.

Decimo caueat uir, uel fæmina, ne ſine parentum conſilio uel conſenſu nubant, quia ut dicit Ambroſ. in *libr.* de Patriarchis, non eſt *uirginalis* pudoris, eligere maritum. Vnde & Euariſtus Papa dicit: quia aliter non eſt legitimum coniugium, niſi a parentibus tradatur: & Euripidion in perſona cuiuſdam fœminæ legitur dixiſſe: Sponſalium meorum pater meus curam ſubijt, maritum eligere non eſt meum. 32 quæſtion. 2. non omnis. §. cum vero dicitur. & §. honoratur. Si tamen

men fecerit,tenet matrimonium, quia hoc ſolum eſt de honeſtate, & non de neceſſitate; maximè ſi habet annos legitimos, ſcilicet vir, 14.& fęmina, 12. Dicunt tamen leges quod fęmina poſt 25. annos inuitis parentibus nubit: & verum eſt.

Vndecimo, caueat ſacerdos,ne clandeſtine aliquos copulet, hoc eſt,ne prætermiſſis bannis in eccleſia, aliquos introducat, ſiue copulet, nam talis ſacerdos ſuſpenditur per triennium, de clandeſtina deſponſatio.cap.cum inhibitio.

Duodecimo,caueat ſacerdos ne benedicat ſecundas nuptias, quia irregularitatem incurreret. poteſt tamen per Epiſcopum ſuper eo diſpenſari. in extrauagan. Ioan. 22. quæ incipit:Concertationi.

Tertiodecimo caueat, ne vir ſemper exigat, vel reddat debitum vxori, quia hoc præceptum de redditione debiti cum affirmatione non obligat niſi pro loco, & tempore ſecundum Ioan.Pariſien.quia obligat ſemper, ſed non ad ſemper, nec pro ſemper, ſed quando poteſt eſſe debitè circunſtantionatus ſecundum Doctorem ſubtilẽ in 4.diſt.24.quia fortiori vinculo obligatur ad non reddendum,vt in hoc caſu, quia tenetur non occidere fætum in vtero prægnantis, vel non eſſe cauſa abortiui. Similiter, ſi redditio debiti vertit in detrimentum ſanitatis,non tenetur reddere, quia tenetur potius propriam incolumitatẽ ſeruare,quàm iſtud detrimentum vitare in coniuge.Similiter non tenetur ſatisfacere voluntati mulieris tempore menſtrui, ne proles naſcatur leproſa, quæ aliàs poteſt procreari ſana. etiam quia talis coitus inducit perpetuam ſterilitatem in muliere ſecundum Aug. propter commixtionẽ ſeminis cum ſanguine. Vnde ſi contingeret naſci fętum,eſſet leproſus,ſcabioſus,cæcutiens,vel interdum caducus,vel obſeſſioni dæmonum aptus & ideo in lege Moyſi accedens ad menſtruatam,morte moriebatur, quæ mors non infligebatur niſi pro mortali,& ſi iungitur tamen leproſo viro, tenetur mulier reddere debitum, licet non teneatur ſecum cohabitare.

Vbi tamen certiſſimum eſt, quòd proles naſcitur leproſa, ergo ſimile eſt in menſtruata.Reſpon.ſecundum Doctorem ſubtilem vbi ſupra,quia in menſtruo poteſt expectari tempus congruũ vt naſcatur proles ſana, in lepra vero non.Vnde melius eſt,quòd naſcatur leproſa,vel aliqualis, quàm omnino nulla,quia melius eſt ſic eſſe, quã non eſſe.

Verũtamen dicit Thom. vbi ſupra q.2.art.2.ſi eſt fluxus naturalis, & diuturnus, poteſt vir ad talem accedere, quia aliàs oporteret virum perpetualiter abſtinere. Dicit etiam quòd mulier menſtruata poteſt reddere debitum viro petenti: debet tamen eum auertere precibus, vt ſufferat, non tamen ita efficaciter debet auertere quod poſſit ſibi eſſe occaſio incidendi in aliquas peſſimas corruptiones, ſicut ad id pronus creditur:ſi autẽ credit, quòd petit ignoranter, debet mulier aliquam occaſionem prętendere, vel infirmitatem allegare, ne debitum reddat, ne periculum viro timeatur. Dicit autem Thom. quòd accedens ad prægnantem non ſemper peccat, niſi timeatur abortus.

Dicit etiam ipſe, quòd ſi tunc vir præter conſuetudinem, & modum à

natura inſtitutum, quantum ad ſitū, exigit debitum à coniuge, puta à parte poſteriori, vel ad latus, non ſemper eſt peccatum mortale, ſed quādoque poteſt eſſe ſine peccato, dimittere autem propriū vas, ſemper eſt peccatum mortale, & ſodomiticum, quia hoc eſt contra naturā, coniugij, hæc San. Thom.

Quo tempore nuptiæ ſint celebrandæ.

SAcramentum voluntatis tātum eſt matrimonium: & dicitur voluntatis, quia ſine illo quis ſaluari poteſt? nō enim expedit homini ad regna cęleſtia tendere volenti nubere 14.q.4. tunc ſaluabitur. Circa quod notandum eſt ſecūdum canones. 33.q.4. non oportet. extra, de ferijs. Capellanus. quod ſolemnitas nuptiarum faciēda non eſt à Septuageſima, quod eſt tempus triſtitiæ vſque ad octauam Paſchæ: nec trib. hebdomadis ante feſtum ſancti Ioannis, ſed ſecundum conſuetudinem Eccleſiæ generalis matrimonium publice contrahitur in eccleſia à craſtina dominicæ in albis, videlicet die octauæ Paſchæ, vſque ad primum diem Rogationū: & in prima die rogationum in mane clauditur hæc ſolemnitas, & durat prohibitio vſque ad octauam diem poſt Pentecoſtē incluſiue. & ſic loquitur Clemens Papa in ſua epiſtola decretali, extra, de ferijs. Capellanus. A prima die quoque Aduētus vſque ad Epiphaniam non debent nuptiæ celebrari in cap. non oportet. 33.q.4. nec etiam fierent vſque ad octauam Epiphanię niſi quia dominus nuptias cum ſui præſentia, tum etiam miraculo decorauit: vnde tunc cantatur, hodie celeſti ſponſo iuncta eſt eccleſia. quidam tamen dicunt ſanctius eſſe, quod hæc prohibitio vſque ad octauā ipſius feſti extendatur, ſicut & officium conuerſionis aquæ in vinum fit in nuptijs.

Mali miniſtri an conferant vera Sacramenta.

VTrum mali miniſtri conferāt verum Baptiſmum, & omnia alia ſupradicta Sacramenta? Reſpon. ſecundum omnes Doctores, quod ſic. & oppoſita aſſertio eſt hæreſis, vt diffinitur in Concilio Tridētino, ſeſſ. 7. de ſacramentis, in genere. Cano. 12. cuius verba ſunt. Si quis dixerit miniſtrum in peccato mortali exiſtentem, modò omnia eſſentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, ſeruauerit, non conficere, aut conferre Sacramentum, Anathema ſit. Et hoc idem eſt determinatum ab Eccleſia in cap. Roma. de conſecrat. diſt. 4. vbi dicitur, Romanus Pontifex non attendit hominem, qui baptizat, ſed ſpiritum Dei ſubminiſtrare gratiam Baptiſmi, licet Paganus ſit, q baptizat. & 9.q.1.c. Si iuſtus fuerit. Non eſt de hoc dubium apud fideles, & oppoſitum dicere eſt error Vuiclef. Sed de hæreticis miniſtris fuit olim altercatum inter Doctores, an cōferrent vera ſacramenta? vnde Cyprianus cum Epiſcopis prouinciæ Africæ, & aliarum duarum, Carthaginen. conuenerunt, vbi Cyprianus determinauit, quòd ab hæreticis baptizati eſſent rebaptizandi, & perſeuerauit in ea opinione, cap. Si quis inquit. 1.q.1. & cap. quomodo exaudiet. de conſe. diſt. 4. Aug. autem lib. primo, de baptiſmo, dicit, qđ ſi quid erroris ibi Cyprianus

nus tenet, falce paſſionis eſt remotũ: & de Baptiſmo contra Donatiſtas. lib. 6. & 5. ca. 23. & in multis alijs locis dicit, quòd Concilium generale totius Eccleſiæ, poſt illud Carthaginenſe celebratum, determinauit quòd hæretici conferebant vera Sacramenta, & Eccleſia tenet. & in c. Ad abolendam. de hæret. dicitur, quòd qui aliter de Sacramentis eccleſiæ ſentit, & docet, quàm eccleſia Romana, hæreticus eſt. & ſi Ambroſ. lib. de initiandis rudibus, vt habetur 1. q. 1. c. non ſanat. dicat quòd Baptiſmus perfidi non mundat, ſed polluit, loquitur de Baptiſmo Arrianorum, qui ponebant aliam formam, ſcilicet, In nomine filij ſerui. & eadem veritas diffinitur tanquam de fide tenenda, & oppoſitam aſſertionem eſſe hæreticam, in Concilio Trident. ſeſſ. 7. de Baptiſmo. Cano. 4. cuius verba ſunt. Si quis Baptiſmum dixerit, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti cum intentione faciendi, quod facit eccleſia, non eſſe uerum Baptiſmum, anathema ſit.

Miniſtrans Sacramentum in peccato mortali, an peccet mortaliter.

MInister exiſtens in peccato mortali an peccet mortaliter adminiſtrans ſacramentum? Reſp. S. Thom. 3. p. q. 64. art. 6. quod ſic. quia eſt notabilis irreuerentia diuinorũ contra præceptum iuris naturalis: Admonet tamen Caietanus, hoc eſſe ſane intelligendum. Nam ad hoc quòd talis actio ſit mortalis, requiruntur tria: primo quòd ſit miniſter, ita quòd faciat actũ religionis: ex quo patet contra Adrianum, quòd qui eleuaret hoſtiam iacentem in luto, nõ peccaret, eſto quòd eſſet in mortali, quia illa actio non eſt miniſtri in quantum miniſter eſt. Secundo requiritur ad hoc, quòd illa actio ſit mortalis, quòd actio illa ſit ſacramentalis, ideſt, quòd procedat à Sacramento. Vnde Diaconus in mortali legens Euangelium peccat mortaliter, quia illa actio procedit a Sacramento Ordinis; & terminatur ad Euchariſtiam. Tertio, irreuerentia iſta eſt mortalis ex genere. & cum ſecrete & ſine ſolemnitate in neceſſitate baptizat in mortali, peccat venialiter tantum, quia facit in perſona alterius, & non ut Sacerdos.

DE PECCATIS mortalibus.

PEccata mortalia ſunt ſeptem, videlicet, Superbia, Auaritia, Luxuria, Ira, Gula, Inuidia, Accidia. Superbia inter omnia tenet principatum, tanquam vitiorum omnium regina. expulit Angelos de Paradiſo, primum hominem damnauit, omne genus humanum infecit. Huic Deus reſiſtit, q. dat humilibus gratiam, ſæpius dicens, quòd qui ſe exaltat, humiliabitur. Eſt etiam ſuperbia quod nominat inordinatum appetitum propriæ excellentiæ, peccatum ſpeciale eſt, Tho. 2. ſecundæ, q. 162. art. 1. & 2. & quia ſuperbus extollit ſe ſupra id, quod eſt præfixum ſecundum Dei regulam, ideo ex ſuo genere peccatum mortale eſt: Veniale autem imperfectione actus, & eſt grauiſſimum, quia ſuperbus diuinæ regulæ ſubijci non vult. Contingit autem peccare in hoc quatuor modis, diſtinctis ſpecie. Primo, cum quis bonum à

ſemet

Digitized by Google

ſemetipſo habere exiſtimat, & non a Deo. Secundo, cum exiſtimat à Deo datum, ſed ex proprijs meritis. Tertio, cum ſe iactat habere quod non habet. Quarto, cum deſpectis cæteris appetit videri habere, quod nõ habet. Quando talis appetitus, eſt ſecundum rationem deliberatam, mortale eſt in omnibus ſpeciebus, ſecus quando ſecundum primos motus: vt quando homo laudat ſe, non tamen propter hoc vult non ſubijci diuinæ regulæ: non enim eſt hic actus perfectus circa appetitum inordinatum propriæ excellentiæ.

DE HVMILITATE.

Humilitas eſt contemptus propriæ excellentiæ. Temperat enim, & refrænat animum, ne immoderate tendat in excelſis, quæ attrahit, & dat homini cæteras virtutes, earum fortiſſima conſeruatrix. Perit enim quod agitur, niſi humilitate cuſtodiatur, ſicut viciſſim Superbia omnium vitiorum mater eſt, & alumna. Bernardus: Humilitas Regina virtutum, vitiorum mors, nutrix virtutum, ſcientiæ decor, religionis vigor, Trinitatis hoſpitium, Sancti ſpiritus receptaculum. Beato Antonio cum oſtenſa fuiſſent retia, quæ diabolus per totum mundum extenderat, dicenti: Quis poteſt euadere iſta? reſponſum eſt: Humilitas, ſuper quem enim requieſcit ſpiritus domini, niſi ſuper humilem, & quietum, & timentem ſermones eius. Bernardus: Laudabilis virtus virginitas, ſed humilitas magis neceſſaria; potes ſine virginitate ſaluari, ſine humilitate non potes. poteſt (inquam) placere humilitas, quæ virginitatem deplorat amiſſam, ſine humilitate (audeo dicere) nec virginitas Mariæ placuiſſet, quia etiam, vt placeret virginitas, humilitas proculdubio fecit. Vera autem, (inquit Auguſt.) fidelium humilitas, in nullo ſuperbire, in nullo murmurare, nec ingratum eſſe, nec querulum, ſed in omnibus Dei iudicijs gratias deo agere, Deumque laudare: Cuius omnia onera aut iuſta ſunt, aut benigna. Perficitur ſumma humilitas, obedientia, & iniuriæ patientia, ſola humilitas non ſolet gloriari, non nouit præſumere, contendere non conſueuit. Gregorius: Sicut ſuperbi honoribus, ſic plerúque humiles ſua diſpectione gratulantur cumque ſe in alienis oculis viles aſpiciunt, idcirco gaudent, quia hoc iudicio confirmari intelligunt, quid de ſe & ipſi apud ſemetipſos habuerant.

DE AVARITIA.

Avaritia autem eſt Idolorum ſeruitus, & auaro tam deeſt, quod habet, quam quòd non habet. c. auar. de præb. 28. q. 1. Idolatria. Hæc etiam dicitur radix omnium malorum. de pœnit. d. 2. §. quia radix. & 49. diſt. c. 1. ver. & ita ſcribit Paulus ad Th. quia aliarum virtutum *pulchritudo per* hãc deprauatur, & quaſi *totum corpus* exaſperat: quia per vniuerſa animum ſupplantat. 47. d. cap. bonorum. & in auth. vt iudic. ſine quoque ſuffra. §. cogitatio. colla. 11. adde quod not. Ioan. And. c. auaritiæ. de elect. in 6. in nouella, ſuper glo. 11. & de renunc. cap. niſi cum pridem, in princip. & de præbẽn. c. auaritię, in prin. Ex hac prodeunt ſimoniæ,

vſuræ

vſuræ, furta, rapinæ, ſimulati contractus, deceptiones, circa uel infra dimidiam iuſti pretij, falſa pondera, & menſuræ. Iniuriæ, & damna, ſacrilegia, venditiones iuſtitiæ, retentiones decimarum, & latrocinia. ca. inter alia, de immu. eccleſiæ, & aſſinamenta. cap. pro huma. de homicidio. lib. 6. Auaritia ſecundú quòd importat volútatem accipiendi, uel retinendi alienum, eſt peccatum mortale, in ſe ex imperfectione actus: & hoc modo opponitur iuſtitiæ. ſecundum autem quòd nominat inordinatum appetitum pecuniæ contrariatur liberalitati, & communiter eſt peccatum veniale; tamen poſſet eſſe tantus affectus ad acquirendum, uel retinendum, quod eſt mortale. vt ſi quis propter hoc poſtponeret ea, quæ pertinent ad ſalutem animæ, non curans tranſgredi præcepta Dei, & eccleſiæ, & huiuſmodi, ex genere tamen mortale non eſt. Caiet. ibi, & Thom. ſecunda ſecundæ q. 84. art. 4. & q. 118. art. 4.

RATIO VITANDI Auaritiam.

SI opes auferuntur, aut non contingunt, noli valde cruciari. Si quidem in ijs, quæ vere ſunt hominis; nihil plus habent reges, quam tu pauper, viuis, & ipſi, tametſi non tam laute: vſque ad mortem, quæ forſan hodie, aut prope diem ex improuiſo aderit & videbis, quid profuerint diuitiæ. Quibus tunc opus nó erit, viue præſenti conditione contentus, memor (vt ait Hiero.) quòd ſatis diues eſt, qui pane non indiget: ſatis potens, qui ſeruire non cogitur. Præterea neceſſitati pauca ſufficiunt, & uita noſtra breuis eſt, quo ſtrictius eam tranſgredieris, eo fęlicius.

Habens veſtimenta, ex quibus tegaris, ijs contentus eſto, non dico, quibus onereris. Seruus enim Dei (inquit Chriſoſtom.) non debet habere veſtimentum ad decorem viſionis, nec ad mollitiem, ſeu delectationem carnis: ſed tegumentum nuditatis. quære primum regnum Dei, & iuſtitiam eius, & omnia corpori tuo neceſſaria adijcientur tibi. Deus enim, qui libenter vult tibi dare cœleſtia, & magna, non negabit tibi minima, & terrena. A quo ſi minima non ſperas, quomodo maxima ſperare poteris? Paupertas virtus non eſt, ſed paupertatis amor, per cuius amorem, Chriſto, qui propter nos omnia reliquit, pauperes voluntariè, & libenter conformantur, qui diuitias non habitas, tanquam habitas contemnunt, neceſſariam paupertatem, & per patientiam faciunt voluntariam, dum pauperes per paupertatem Chriſto conformantur. Diuites per eleemoſinam Chriſto reformantur, quia non ſolum pauperes Paſtores, pauperem Chriſtum cum paupere Maria in paupere loco inuenerunt, ſed etiam diuites Reges: idque duntaxat per eleemoſinam, & munerum oblationem. Itaq; quiſquis es, cui ſuppetunt facultates, pauperibus impartire: quod enim ijs feciſti, Chriſto feciſti. illud ſolum tuum reputa quod eſt in cœlis, ubi patriam tuam habes, tibique reſeruatum, quod pauperibus errogaueris. Si enim in hac alienigena terra theſaurum tuum collocaueris, nihil eſt, quod ſperes accipere in cœlis. vbi nihil habeas repoſitum, non enim ſunt hominis dicenda bona, quæ ſecum deferre non poteſt,

quæque perdit, nec in morte quidem animam deſerunt, nec omitti poſſunt, niſi te uolente.

Caue temere profundas tuas facultates, ne vel turpiter egeas; vel turpius rem pares. Quin potius ſic vtere tuo, ut alieno non egeas. Efficaciſſimum auaritię remedium eſt, pauperibus omnia relinquere. & ſub ſancto Prælati regimine, & prouiſione viuere, & in nullo ſui iuris eſſe, ſicut in primitiua eccleſia fideles ſub Apoſt. erant, Sed hoc conſilium eſt, & non præceptum.

DE LIBERALITATE.

Liberalitas eſt virtus diſpenſandi diuitias in vſus bonos, ſibi, ſuiſque, & alijs: hæc virtus ſibi temperat ab illicito lucro, à rapina, furto, uſura, & ſic de alijs. alioquin enim eleemoſina illa oculis Redemptoris non placeret, quæ ex illicitis, & iniuſtitia congeritur, quæ uni iniuſte adimit, quod alteri ſub ſpecie recti exhibetur, ſed quæ de rebus à iuſto poſſeſſore datis aut benè & inſte acquiſitis impenditur. Auguſt. Vis eſſe optimus mercator? prudens mercenarius? da quod non potes retinere, vt conſequaris quod non poſſis amittere: da modicum, ut conſequaris centuplum: da rem perituram, ut conſequaris æternam. Sed cui dabis? da indigenti (inquit Chriſoſtomus) & non ſaltanti, ut non cum tuis eleemoſinis animam tuam perdas, & illius cui das.

DE LVXVRIA.

Luxuria, ex qua procedunt adulteria, & ſtupra, fornicationes, pollutiones nocturnæ, crimen peſſimum cum maribus: quod dicitur contra naturam, propter quod venit ira Dei in filios diffidentię. c. ut clericorum, de vit. & honeſt. cle. & propterea quinque ciuitates igne conſumptæ ſunt. c. clerici. de exceſ. prælat. 32. q. 7. cap. flagitia. in auth. ut non luxurientur contra naturam. col. 6. C. de adulterijs. l. cum vir adulterium. Propter cuius ſuſpitionem violentam poteſt maritus vxorem accuſare. ca. maritis, de adulterio. & 32. q. 1. dixit dominus.

ADVLTERIVM EST morte puniendum.

Si mæchatus fuerit quis cum vxore adultera, & adulterium perpetrauerit cum vxore proximi ſui morte moriatur, & mæchus & adultera eadem pęna punientur. Quid igitur de adulterio grauius, 33. q. 6. ca. quid igitur, ſi ex eo ſequuntur ſucceſſionum turbationes, exhæredationes, homicidia, & inceſtus, quia forte quis cognoſcet filiam patris ſui ignoranter. maledicitur à Deo mulier adultera. Numerorum 5. cap. ubi iudicio Zelotipiæ mulier ſubmiſſa datur per Sacerdotem in maledictionem, & in exemplo omni populo. Si deteſtanda ſit in coniugatis incontinentia carnis, multo magis in clericis religioſis, & eccleſiaſticis perſonis, ad cuius probationes adducuntur rationes deteſtationis incontinentiæ in clericis.

Ex adulterio multa mala eueniunt.

Eveniunt multa mala ex adulterio: quandoque damnificatio hæredum legitimorum, ad cuius ſatisfactionem

nem adulterij, qui cauſam damni dederunt, tenentur, aut manifeſte ſi negocium patitur, aut occulte donando læſis meliori modo, quo fieri poſſit. Si ex manifeſtatione adulterij periculum imminet, occulte ſatisfaciat quomodo poteſt, reliquum diuinæ miſericordiæ relinquat. cap. officij. de pœni. & remiſ. non enim tenetur perdere famam vel vitam vt ſatisfaciat. Item ſi ex reuelatione adulterij, non ſperat fructus, quia nec filius tenetur matri in hoc credere, neque maritus, ideo etiam ceſſante periculo, & non eſt ſpes fructus, quia nō tenetur reuelare, ſecundum Caietanū. ibi concordat Archid. Floren. ſecunda parte. tit. 2. cap. 10. §. 4. & Panor. non multum diſcrepat, poſt Inn. in c. officij. de pœni. & remiſ. Si tamen poſſet mulier hoc probare ſufficienter, & nullum periculum immineret, nec famæ, nec alterius rei, teneretur reuelare, Archid. Floren. ibi, aliàs ſatisfaciat de ſuo ſi habet venientibus ab inteſtato, uel his, quos maritus veriſimiliter hæredes inſtituiſſet, ſi ſciuiſſet tunc nō eſſe filium ſuum proprium. Idem dico, ſi partum alienum mulier ſibi ſuppoſuit. Ex his quidam colligunt, ut nos, quod præceptum poſitiuum non obligat aliquem cum ſcandalo, etiam ſi præceptum Papæ & iuſta cauſa demittitur, ſi ex eo ſcandalum corporum vel animarum venturum credatur, in d. cap. officij. Et quod ius poſitiuum etiam interpretatur ius diuinum, vt hic, quia reſtituere alienum, eſt de iure diuino.

CLERICORVM INCONtinentia ex ſeptem aggrauatur.

Septem autem ſunt cauſæ, quæ aggrauant peccatum carnis in clericis, in ſacris ordinibus conſtitutis.

Prima voti fractio: & iſta eſt circunſtantia valde aggrauans peccatū, quod ſatis apparebit, ſi aliquis attendat, quā precioſum ſit, quod talis aufert Deo, quum res ſancta continentia ſit. Hæ enim duæ circunſtantiæ aggrauare ſolent peccatum rapinæ, precioſitas rei, quæ rapitur, quia magis damnificatur proximus: & ſanctitas ipſius, quia tunc non eſt ſolum furtum, immo ſacrilegium. Caſtitas uerò, quam iſte Deo promiſit, cum ſacros ordines ſuſcepit, quam Deo aufert cum fornicatur, res incomprehenſibilis eſt, vnde Eccleſ. 26. Omnis ponderatio non eſt digna animæ continentis rem ſanctam cum Deo ſit oblata. Vnde fractio eius, Deo inuito facta, ſacrilegium eſt.

Secunda eſt ſcandalum, & deriſio populi. Vnde Hieron. Clericus, aut honeſtior eſt cæteris, aut alijs fabula.

Tertia eſt ſcientia. Vnde Gregor. Vbi maius eſt donum ſcientiæ: tranſgreſſor maiori ſubiacet culpæ.

Quarta, eſt ex hoc, quòd ad ſeruitiū Dei aſſumpti ſunt. Sicut enim quī fornicatur in eccleſia, magis peccat, quam ille qui fornicatur in domo communi: cum eccleſia Dei ſit ſeruitio deputata, ſic maius eſt peccatum luxuriæ in clericis, qui Dei ſeruitio ſunt deputati. quam in laicis. 82. diſt. cap. propoſuiſti.

Quinta eſt, quòd ipſi ſunt de familia Dei, & eius expenſis viuunt, & ueſtiuntur. Proditores uerò ſunt quādo illū impugnant, de cuius bonis viuūt, & dicitur tale peccatum contumelia. Vnde

de Pſal. 54. Si inimicus meus (inquit Chriſtus) maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique: tu vero homo unanimis dux meus, & notus meus: qui ſimul mecũ dulces capiebas cibos. &c.

Sexta eſt, in hoc, quòd ipſe decipit populum, qui dat eis eleemoſinas, ut eius pijs orationibus deleant peccata orando: & gratiam impetrent ſanctitate uitæ ſuæ. 81. d. ca. oportet, quod ipſi non faciunt, quia ſecundum Gregorium, cum indignus ad intercedendũ mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. 3. q. 7. c. in grauibus.

Septima eſt dignitas officij, ad ꝙ ordinati ſunt, quod ſpecialiter pertinet ad Sacerdotes, ſicut enim grauiter peccaret qui calicem benedictum in lutum proijceret, uel aliter macularet, eo ꝙ ad continendum dominicum ſanguinem deputatus ſit, ſic Sacerdos grauiter peccat, qui ad ſuſcipiendum dominicum corpus, & ſanguinem ordinatus eſt, quãdo peccato carnis ſe maculat, & ſicut ille grauius peccaret qui calice inquinato, manente immũditia, Chriſti ſanguinem in eo poneret. Sic grauiter peccat ille, qui fętore luxuriæ inquinatus ante quam ab immunditia illa ſe abluerit, corpus & ſanguinem Dei præſumit ſumere.

Stuprum.

STuprum, per quod mulier virgo, extra matrimonium defloratur, mortale peccatum eſt, Conſtituens propriam ſpeciem ex eo, quod aufertur virginale ſignaculum paternæ cuſtodiæ commiſſum: ſi autem alio modo perdat virginitatem, vt per voluntariam pollutionem ex ſe non erit ſtuprum, ſed mollicies, in maſculo autem adhuc virgine coeunte cũ meretrice uel alia, non erit ſtuprum quia nõ ita ſub cuſtodia patris eſt quo ad hoc, nec ſit minus nubilis amiſſa virginitate ſicut fęmina. Thom. ſecunda ſecundæ. q. c. 53. art. 6. ad quid teneatur qui ſtuprauit virginem. ſupra reſtitutio. §. 22.

LVXVRIA IN SACERDOte propter quinque cauſas eſt valde indecens.

NOta etiam, quod peccatum luxuriæ eſt valde indecens in Sacerdote, & hoc quinq; de cauſis, & quia homo, & quia Dei miniſter, & quia Angelus, & quia plus quam Angelus, in aliquo, & quia vicem Dei tenet.

Ad primum facit illud Senecæ: Voluptas carnalis nihil habet magnificũ à miniſterio membrorum vilium, ac turpium ueniens ſine appetitu fornicãtis, & brutalis concupiſcentia brutorum, uiſo deſiderabili, tam cito accenditur, & non habet in poteſtate ſua, ut ei imperet, uel eã extinguat; ſic fornicator vult appetitum ſuum impleri quantumcunque ſibi malum accedere debeat.

Ad ſecundum, nota quòd ſi diuites huius ſeculi tantum amant munditiam in eis qui ſeruiunt ſibi, cibos præparando, quòd ille, de quo legitur in Cãticis 15. c. qui paſcitur inter lilia in puritate delectatur. Auguſt. Melius eſt (inquit) ſpiritualia penitus omitti, quã impure tractari, uel tangi. In eccleſiaſticis officijs Deus non frequentiam multorum, ſed deuotionem probat animorum.

Ad tertium pertinet illud Malachiæ.

chiæ. 11. Labia Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam & legem requirant ex ore eius:quia Angelus domini exercituum eſt. Plus etiam eſt, quàm Angelus, quantum ad dignitatem ſacerdotalem, quam non credimus Angelis eſſe conceſſam. non enim ſi proferret Angelus verba iſta:Hoc eſt corpus meum. Hic eſt ſanguis meus, fieret tranſubſtantiatio, quia non habet ordinem, qui ad hoc exigit? nec legimus Angelis dictum: Quorum remiſeritis peccata, remiſſa ſunt: vt legitur de diſcipulis Io. penul.c.Hoc tamen verbum ſane intelligendum eſt etiam, vt Deus, vnde ſuper illud Matth. 16. Vos autem quē me eſſe dicitis? dicit interlinearis glo. Vos ab alijs diſcreti non homines, ſed dij, in lib. Exo.22. Dijs nō detrahes, principibus populi tui non maledices, & quale eſt hoc, vt ille viuat vt porcus, qui eſt vt Deus. Ad propoſitum dicit beatus Bernardus, in libro de contemptu: In multis multipliciter regnat fornicatio, non verentur ante Angelū Dei, qui ſcindet eos, ac diſperdet, audent temerarij Sacerdotes agni immaculati ſacras contingere carnes, & manus nefarias intingere in ſanguine Saluatoris. Proh dolor paulo ante meretricias carnes attractauerunt: altaria conueniunt, & Pſalmos decantant, quorum laus execrabilis, & oratio fit in peccatum. Ideo idem Bernardus dicit alibi: Vtinam, qui continere non valent, quia nolunt, eligerent potius, cum humili fidelique populo ſaluari, quàm temerariè cælibatum profiteri. Item permaxima immunditia Epiſcopi, vel Sacerdotis cum filia ſpirituali eſt, Deo & mundo abominabile: vbi pater perimit filiam, paſtor mactat ouem commiſſam, medicus inficit ægrotum. Vera proditio, ex qua vaſallus amittit feudum, ſi cum filia domini concubuerit in lib. feud. quibus modis feudum amittitur. Quanto magis eſt Sacerdos verus proditor, qui ouem à Chriſto ſibi comendatam, vt eam ſibi cuſtodiat, & à diabolica impugnatione præſeruet: diabolo Chriſti inimico tradidit damnatione ſubiugandam: & ideo tanquam pro maximo ſcelere Sacerdos committens fornicationem cum filia ſpirituali, deponitur, & peregrinatio 17. annorū ſibi iniungitur, & perpetuo in monaſterio ad pænitentiam condemnatur. Mulier ſi non ſit ſerua, vel coniugata, in monaſterium detruditur, & omnia bona ſua pauperibus diſtribuuntur. cap. ſi quis ſacerdos. & cap. non debet. 30. q. 1. Vnde ſi mediator inter Deum, & hominem ſacrilegus Sacerdos Deo offerat ouem, & prophanet templum domini, vt ſit ſpelunca diaboli, quis intercedet apud Deum?

Conſequenter videndum eſt, quando aggrauatur peccatum carnis in religioſis perſonis, & primo hic oſtendemus generaliter in quibuſcunque perſonis religioſis, deinde ſpecialiter in ſanctimonialibus.

RELIGIOSORVM LVXVRIA propter ſex eſt grauiſſima.

SEx autem ſunt, per quæ oſtendi poteſt quantum aggrauatur hoc peccatum in religioſis.

Primum eſt in hoc, quod Moyſes narrat 6. ca. Gen. tanquam cauſa diluuij, cum cæpiſſent (inquit) multiplicari homines ſuper terram, & procreaſſent filios, & filias, videntes filij Dei filias

homi-

hominum, quod eſſent pulchræ, in vxores acceperunt, ex omnibus quas elegerant: ſi autem tantum diſplicuit Deo, quod filij Dei filias hominum acceperunt quantum credendū eſt diſplicere Deo, cum filij Dei cum filiabus fornificātur etiam ſpiritalibus.

Secundum eſt in hoc, quòd cætus religioſorum eſt nobilior pars, & magis peculiaris in ſponſa Chriſti, ſcilicet Eccleſia. Vnde per faciem intelligitur: & ideo ſponſo Eccleſiæ magis diſplicet macula in his. vnde ipſe dicit in Canticis. 11. Oſtende mihi faciem tuam. Qui magnam contumeliam vult facere alicui, maculat ei faciem. vnde Iudæi in faciem Chriſti expuerunt, vt contumelia maior eſſet. Sic Chriſto magnam contumeliam faciunt qui faciem ſponſæ, pro qua abluenda propriam faciem ſputis Iudæorum expoſuit, maculant, vel in ſe, vel in alijs.

Religioſorum luxuria eſt Apoſtaſia.

TErtium eſt in hoc, quòd peccatū carnis in religioſis Apoſtaſia eſt. Si quis habitū religionis dimiſerit, Apoſtata eſt. Cum autē caſtitas magis ſubſtantialis ſit religionis, quā habitus, qui caſtitatē abijcit, profectò Apoſtata eſt. Vnde de tali verum eſt, quòd loquitur Prouerb. 6. homo Apoſtata inutilis, quia nec quantum ad Deum vtilis eſt, nec etiam ſibi; quicquid enim facit in clauſtro, non valet ei ad meritum vitæ æternæ, & quo ad homines inutilis eſt cum ſit eis ſcandalum, & deriſio.

QVartum eſt, quòd diabolus ſtudet & laborat permaxime, vt religioſos faciat cadere & præcipue in peccatum carnis. Vnde Eccleſiæ. 13. c. Venatio leonis, Onager in Eremo, Leo eſt diabolus, cuius eſt venatio monachus in eremo. vnde diabolus eſt quaſi venator cibos inuiſitatos quærens. Vnde Abacuc 1. Incraſſata eſt pars eius, & cibus eius electus.

Monialem violans, omnem luxuriæ ſpeciem committit.

SEquitur de peccato carnis in ſanctimonialibus, quòd adeo eſt graue, quod non ſolum eſt fornicatio, immo eſt Adulterium, & Inceſtus, & Stuprū, & quaſi peccatum contra naturam.

Adulterium eſt, vbi cum ſit acceſſio ad ſponſam Chriſti, & valde graue eſt genus adulterij, ſi attendatur cui deſponſata eſt: quoniam altiſſimo, cui Angeli ſeruiunt deſponſata eſt, quanto enim nobilior eſt is; cui deſponſata eſt, tanto maior contumelia eſt. Attendere etiam debet quod eam ſollicitat, quòd ſponſa Dei ſui eſt. vnde cum peccat adulter is committit crimen proditionis. Hoc attendebat Ioſeph, quādo domine ſuæ dicenti ſibi: Dormi mecū, dicebat, Geneſ. 39. Quomodo poſſum facere hoc malum, & peccare in dominum meum? Attendere etiam debet, quòd ſpōſa iſta eſt à Deo dilecta: quia Deus in clauſtro incluſit eam, oblita eſt proprium ſuum, & domum patris ſui. Vnde concupiuit rex decorem eius, iuxta verbum Pſalmiſtæ. Ad hoc adulteriū poteſt ſpecialiter referri hoc quod legitur Prouerb. 6. Zelus, & furor non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſcunque precibus, nec recipiet pro redemptione dona plurima.

Item Stuprum ideſt defloratio illata virgini.

Frequenter eſt ibi & Inceſtus, & valde graue genus Inceſtus, quia cum vxore Patris. Vnde ad hoc poteſt referri quod legitur. 1. ad Corinth. 5. capit. & talis fornicatio. qualis, nec inter gentes, vt vxorem patris ſui nullus habeat. Ad idem poteſt referri, quod legitur Geneſ. penult. Ruben effuſus eſt, ſicut aqua: non creſcas, quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius.

Eſt etiam ibi quodammodo vitium contra naturam, cum fornicatur aliquis cum mortua & iam ſudario inuoluta. Religioſæ, profeſſæque perfecte ordinem ſuum ſeruant, continue ſudarium ſuum ferunt, & in habitu ſuo ſepeliuntur.

DE PECCATO IRAE malæ.

IRA, quæ impedit animũ, ne poſſit cernere verum: ex qua procedunt homicidia, ſeditiones, rixæ, contentiones, vulnera, duella, homicidia, ſcilicet parentum filios occidentium, qui ponũtur. in c. 2. & fi. de his. qui. fil. occi. & occidentium fures diurnos, & nocturnos: etiam ira appetitus vindictæ dicitur ex paſſione naturali prouenients Thomæ, prima ſecundæ, q. 46. Et quia vindicta poteſt iuſte appeti, & infligi, vt ſi pater contra filii delictum iraſcitur, illumque ſecundum debitum modum puniat, peccaũ nõ eſt, maxime mortale. Si autem quis appetat vindictam iniuſte ſecundum ſe, vt ſcilicet quis occidatur, etiam quod mortem nõ meruerit, vel ſi meruerit, appetit illum puniri, non à iudice, ſed ab homine priuato, non habente auctoritatem occidendi, uel appetit puniri à iudice merentem puniri, non pro iuſtitia, ſed ut animo ſuo malo ſatisfaciat. & ſic in his caſibus mortale eſt, quia contra charitatem proximi notabiliter, & iuſtitiam. Item ſi quis ex uehementia iræ excidat à dilectione Dei, uel proximi: ut quando quis uehementer iraſcitur contra Deum, vel quando ex ira nimia proximus ſcandalizatur, vel quando ex ira cadit in odium, ut trabem faciat ex feſtuca. In his mortale eſt. Propter tamen imperfectionem actus, vel in primis motibus ante deliberatum conſenſum, erit veniale: vt ſi quis trahat puerum per capillos, appetat vindictam de parua re. Poteſt etiam eſſe mortale, ex interiori motu animi, vt quando quis ita accẽditur ex furore irę, vt ratio ſuccumbat, & de hoc aduertit, & non refrænat, vel ex motu exteriori aliquid adiungitur cõtra Deum, vel proximum, vt blaſphemia contra Deum, vel ſanctos, vt opprobrium, uel huiuſmodi contra proximum, quod ſit notabile, etiam mortale eſt.

MODVS VITANDI ALIENAM Iram.

IRatum in ipſa iræ commotione, ſi declines, dabis locũ iræ. & ſi tibi iratus eſt, ei blande, & amice reſpondeas, quia reſponſio mollis frangit irã, & ſi eius cordi pax non perfunditur, in tuo corde inuiolata ſeruetur, nec à corde tuo, vel abnegata diſcedat.

Erit Chriſtiano homine digum, ſi uitio tantum, non homini indignatus, beneficium pro maleficio, officium charitatis pro contumelia reponas, ſicque

ex inimico certiſſimum tibi concilies amicum. quod plerumque vſu venit.

Eris pacificus etiam, cum parcis inimicis, ſpe correptionis, non conſenſu malignitatis, vt ſi nec exemplum, nec cohortationes tuas ſequantur, cauſas tamen non habeant, quibus tibi iure iraſci debeant.

Dum furentem reprimere conaberis, nequaquam in furorem te erigas ne accendas carbones peccatorum, volens eos extinguere: ſed quicquid eſt in te tranquilitatis, & modeſtiæ, illud oſtendes.

DE PECCATO GVLAE.

GVla hæc quinque modis dicitur vitium, & peccatum mortale. Primo quando indigentiæ tempora præuenit. Secundo quando cibos lautiores quærit. Tertio, quando quæ ſumenda ſunt, accuratius quærit. Quarto, in quantitate ſumpta, vltra neceſſitatem, & ſuperfluè menſuram refectionis excedendo. Quinto, quando & ſi abiectius eſt, quod deſiderat: tamen in ipſo eſu immenſe deſiderat & ſic grauius peccat, cap. Quinque modis. de conſecr. diſt. 5. etiam ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. 148. Importat inordinatum appoſitum, vel actum delectationis, cibi, & potus, & tunc mortale peccatum eſt, quando ibi finis vltimus conſtituitur iuxta illud Apoſtoli: quorum Deus venter eſt. Propterea quod non ſeruatur ieiunium de præcepto, comeduntur carnes diebus prohibitis, &c. vel ſi quis aliquod prohibitum faciat, vel faciendum de præcepto omittat.

DE ABSTINENTIA.

ABſtinentia eſt à cibo, & potu pro ſola corporis caſtigatione ceſſatio. Deus homini ad eſum multa bona creauit, ſed ne menſuram edenda excederet, abſtinentiam impetraui, qua omnes carnales cupiditates, & omnia vitia extirparentur, ſicut viciſſim omnes animę virtutes gulæ vitio deſtruuntur. Abſtineat inquit Auguſt. à multis licitis, qui per liberalitatem arbitrij multa commiſit illicita. Et quæ per illicita (inquit Gregor.) defluendo cecidimus; etiam à licitis noſmetipſos reſtringendo ſurgamus. Pro eo enim (*inquit* Bernard.) quod ab ipſis quoque licitis abſtinemus, ea nobis, quæ prius commiſimus, illicita condonantur.

Quid vero eſt condonari commiſſa, niſi ſe ieiunio breui, ieiunia redimi ſempiterna? Gehennam enim meruimus, vbi nullus vnquam cibus eſt conſolatio, terminus nullus, vbi guttam aquę diues poſtulat, & accipere non meretur. Bona ergo eſt & ſalutaris abſtinentia, per quam redimuntur ęterna ſupplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Itaque quoniam eiecit nos cibus de paradiſo, illuc reducat eſuries. In caſſum autem per abſtinentiam caro atteritur, ſi inordinatus demiſſa motibus mens, vitiis diſſipatur. *Quid enim* prodeſt attenuare corpus *abſtinentia*, ſi animus intumeſcat *ſuperbia*? quam laudem merebimur de pallore ieiunii, ſi liuidi ſumus inuidia? quid uirtutis habet uinum non bibere, & ira atque odio inebriari? Tunc demum præclara eſt abſtinentia, tunc pulchta & magnifica corporis caſtigatio, cum animus eſt mundus à uitiis. eo enim abſti-

nentię

nentiæ bonum deperit, quo ſeſe à ſpiritualibus vitijs minime cuſtodit. hinc Ioel: Sanctificate ieiunium. Ieiunium autem ſanſtificare, eſt adiunctis illis bonis operibus dignam Deo abſtinentiā carnis oſtendere. Bernard. Volo autem admonitos vos eſſe fratres meos, obſeruandum eſſe ieiunium, non ab eſcis tantum ſed ab omnibus illecebris carnis, & vniuerſa corporis voluptate, imò vero ieiunandum eſſe longe amplius à vitijs quàm à cibis, qui enim à cibis abſtinent, & praue agunt, dæmones imitantur, quibus eſca non eſt, & nequitia ſemper eſt. Itaque nos ſolū iſtud ieiunium viſibilium ciborum, ad perfectionem cordis, & corporis puritatem ſufficere poſſe credēdum eſt, niſi huic fuerit animæ quoque ieiunium copulatum. habet namque & illa ſuos noxios cibos, quibus impinguata, etiam ſine eſcarum abundantia, ad luxuriæ prærupta deuoluitur.

DE INVIDIA.

INuidia eſt inimica virtutum. Ab hac procedunt ſciſmata, detractiones, & calumniæ, ideſt falſæ accuſationes: hinc eſt quòd Concilium Carthaginenſe inhibet, ꝙ Clericus inuidens fratrum prouentibus, donec in vitio eſt, non debeat promoueri, c. Clericus inuidens, 46. diſt. adde cap. 1. de cenſibus. lib. 6. inuidia etiam propria eſt, quando aliquis dolet, quòd alius proſperetur, non propter aliud, ſed propter hoc ſolum, quia ille parum diſtans, bonum, ſeu melius habet. apprehendit enim inuidus bonum, quaſi diminutio ſit ſuæ excellentiæ, & eſt ex ſuo genere mortale peccatum: quia contra charitatem, triſtatur de eo, de quo debet gaudere, Caiet. in ſumma: Qui autem triſtatur de bono alieno, propter aliquam conditionem adiunctam, vt puta propter damnum, inde ſequens, aut quia caret ipſe tali bono, vel quia quod habet indigne habet, non eſt inuidus, Thom. ſecunda ſecundæ q. 36. art. 2. Si autem inuidia ſit de re parua, ut in primis motibus, eſt peccatum veniale, Thom. ibi artic. 3. & eſt vitium capitale ſecundum eundem ibi art. 4. Ex quo oriuntur, odium, ſuſurratio, detractio, exultatio in aduerſis proximi, & afflictio in proſperis. Secundum Gregorium 31. mor. lib. eſt & quædam inuidia fraternæ gratiæ; ſecundum quod quis triſtatur de augmento gratiæ Dei, ſeu participatione eius, & ponitur peccatum in Spiritum ſanctum: quia per hanc inuidentiam, homo quodammodo inuidere videtur Spiritui ſancto, qui in ſuis operibus glorificatur. & Thom. ubi ſupra: ponitur inter grauiſſima peccata. licet lætari quandoque de ruina malorum, & dolere de eorum proſperitate, ne bonis nocere queant, ut teſtatur Gregorius.

Ratio vitandi Inuidiam.

AMplectere humilitatem, fuge matrem inuidiæ ſuperbiam. Superbus enim, qui non ſolum ſuperiorem, ſed ne parem quidem pati poteſt, ijs facillimè inuidet, quos aliqua in re beatiores viderit, hoc timens, ne illis videri poſſit inferior.

Nihil amaueris, uel concupiueris eorum, quæ mundus habet, & amat, ut ſunt honores, diuitiæ, uoluptates ex-

pete tantum cœleſtem hæreditatem,& bona ſpiritualia, quæ numerus cohæredum non anguſtat, quæ & omnibus vna, ſingulis tota ſunt, quæ tanto largiora eſſe oſtenduntur, quantò ad hæc percipientium multitudo magis dilatatur. temporalia autem tanto fiunt minora ſingulis, quantò pluribus fuerint diuiſa,& idcirco deſiderantis mentem liuor excruciat, quia hoc quod appetit, alter accipiens, aut funditus admittit, aut à quantitate reſtringit. Difficile namque eſt,ut hoc alteri non inuideat, quod adipiſci exoptat.

Dum animum tuum inuidiæ titillabit tentatio,eam hac ratione comodiſſime vinces,ſi Deũ rogaueris,ut ei bene ſit,cui vt inuideres,prius ſolicitabat tentatio, ſicque ei charitatis obſequia exhibere ſtatuas.

Neminem prorſus oderis, amicos tuos in Deo diliges, & inimicos tuos propter Deum. qui te adhuc ſibi inimicum,ſic dilexit prior,ut animã ſuam pro te redimendo poneret. Vnde & dicit: Diligite inimicos veſtros,benefacite ijs qui oderunt uos.

Iniquum hominem non magis oderis, quàm fidelis medicus odit ægrotũ, cius vitio tantum ſis inimicus. Gregorius. Inimicos Dei perfecto odio odiſſe,eſt peccata non perſonas, mores prauorum premere, vitæ prodeſſe.

Quod ab alio tibi non vis fieri, uide ne tu alteri id facias: ſed quæ vis vt faciant tibi homines, ita & tu fac illis. Per illud malitia compeſcitur, ut malum, quod pati non vis, alteri non facias; ceſſes à nocendi opere, per hoc benignitas præcipitur,ut bonum,quod tibi ab alio fieri expetis, alteri impendas, erga vtilitatem proximi te exerceas ex benignitate. Caue autem ſic tecum cogitaueris: quid mihi rei cum iſto? ignotus eſt, alienus eſt, nihil vnquam de me bene meritus eſt, læſit aliquando, nunquam profuit: tantum memineris, quo merito tanta tibi præſtiterit Chriſtus, qui ſuam in te contulit beneficientiam, non in ſe. Bonorum enim tuorum non indiget, ſed in proximo ſuo rependi voluit; tantum uide, quibus ille egeat, & quid poſſit.

In ſecundis, & aduerſis aliorum aliter non te geras,quàm ſi tibi ipſi accidiſſent,ſi alijs ſecũda euenerint, perinde atque ſi tibi eueniſſent, eorum gratulare fęlicitati, ſi aduerſa, flebis cum flentibus, memor idem tibi poſſe contingere: in una enim eccleſia,tanquam in vno corpore, membra ita ſimul gaudere, ſimul merere, & ſe mutuo iuuare debent,ut quicquid uni acciderit, omnibus acciderit.

Breuiter hæc eſt proximi tota dilectio,bonum,quod tibi conferri vis,velis & proximo: & malum,quod tibi inferri non vis,nolis & proximo:& omnium profectus,tuos eſſe credas, & de pœnis aliorum, tanquam de proprijs miſericorditer lugeas.

DE CHARITATE.

CHaritas eſt dilectio, qua diligitur Deus, propter ſe, & proximus propter Deum. Charitas Dei,& proximi, propria eſt, & ſpecialis virtus piorum, atque ſanctorum,cum cęteræ virtutes, & bonis, & malis poſſint eſſe communes, ſine qua nullum bonum adeſt: immo in uanum, & fruſtra habentur cętera bona,

na, ſaltem quantum ad ſalutem æternam conſequendam. Si autem ad ſit, habentur cætera bona, vt enim multi arboris rami ex radice prodeunt, ſic multæ virtutes ex vna charitate generantur, nec habet aliquid viroris ramus boni operis, niſi manauerit è radice charitatis.

DE ACCIDIA.

DE Accidia dicitur, quod ocioſitas, & voluptas arma ſunt hoſtis antiqui ad miſeras animas captiuandas. cap. niſi cum pridem. §. verum. de renunc. & dicit tex. ne in delitiis ſis ocioſus: facito aliquid operis, vt ſemper diabolus te occupatum inueniat. cap. nunquam. de conſecrat. diſt. 5. ex hac prodeunt omnes negligentiæ. & præſertim circa miſſam audiendam diebus dominicis. cap. miſſa. de conſecr. diſt. 3. cap. omnes. vſque ad benedictionem Sacerdotis, vel Epiſcopi præſentis. Et eſt ſecundum Thom. ſecunda ſecundę quæſtio. 35. articu. 2. de ma. q. 9. articu. 1. quoddam tædium operandi mentem aggrauans; & ſemper eſt peccatum, quia vel faciat dolere de bono ſpirituali, de quo gaudendum eſt, vel de malo, ſed immoderato, & eſt ſpeciale vitium, quod facit triſtari de bono diuino, de quo charitas gaudet, & ex ſuo genere eſt mortale peccatum, quia ſecundum propriam rationem contrariatur charitati. Thom. ubi ſup. ar. 3. Si tamen in ſola ſenſualitate conſiſtat, & non pertingat uſque ad rationis conſenſum, propter imperfectionem actus, erit veniale peccatum, ſi autem peruenitur vſque ad rationis conſummationem eſt mortale, & hoc eſt quando ratio conuenitur in fugam, horrorem, & deteſtationem boni diuini, carne contra ſpiritum omnino præualente: & contrariatur precepto de ſanctificatione Sabbati. ſecundum Tho. vbi ſupra.

DIEBVS FESTIS quid faciendum.

CVM quæritur quid facere debeamus, dicendum eſt, quod debemus laudare Deum. quoniam dicit Pſalmus; Magnus dominus, & laudabilis nimis. & alibi. Venite exultemus &c. in gaudio iubilemus, in ſpe præoccupemus faciem eius in confeſſione oris, in contritione cordis quia nos populus eius, & oues paſcuæ eius.

LAudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius. &c. Obſeruatio ſolemnitatum eſt quaſi inchoatio beatę vitæ, quam expectamus vbi erat aſſidua Dei laudatio. Vnde Beatus Bernar. Nihil in terris ſic repræſentat cæleſtis habitationis ſtatum, ſicut alacritas laudantium, ex naturali inclinatione deputatur cuilibet rei aliquod tempus: ſicut temporali refectioni ſomnus: comeſtioni prandium, ſpirituali refectioni Sabbatum, in quo habemus memorare peccata, & de ipſis conteri, veniam petere, laudes de beneficiis Dei dare, in eccleſia prolixius orationibus inſiſtere, operibus pietatis vacare, neceſſitatibus proximi conſulere, paſſionem dominicam, & Chriſti miſericordiam contemplari, prædicationes, & miſſas

integre audire. de conſecra. diſt. 1. capi. miſſas. Item eccleſiaſtici his diebus pro lixioribus officiis ſolemnibus, miſſarum proceſſionibus, & aliis piis operibus vacare debent in ſolemnitatibus p̄cipuis maxime inſiſtendum eſt prolixius Dei laudibus, ſanctis meditationibus, orationibus, eleemoſinarum largitionibus. ca. ieiunia. de conſecra. diſt 3. Admirandæ ſunt delitiæ æternæ ſolemnitatis, ad quas eſt noſtrū deſiderium his diebus attendendum: quia nihil prodeſt intereſſe feſtis hominum, ſe adeſſe contingat feſtis Angelorum. Item ſolemnitates repræſentant tempus æternæ quietis, ad quam peruenerunt ſancti per vigiliam laborum ſanctorum, non in vigilia huius ſeculi: & nos ſanctos imitando ſic habemus peruenire: Meditari enim debemus diebus feſtis, in quo ſtatu, ſub quo vitiorum iugo ſumus: de illis confiteri ſaltem, ſi non valemus confiteri, vt quod nobis deeſt per peccatum, oratio poſſit obtinere.

Diebus feſtis à quibus abſtinendum eſt.

CVm quæritur à quibus abſtinere debemus? dico, quod à vitiis, & otio, ebrietatibus, & luxuriis. Vnde Auguſt. in lib. diſt. 10. cord. dicit, Tibi, vt obſerues Sabbatum, nō carnalia otio, non nugis, & luxuriis. nam melius eſſet aliquid agro vtile facere, quam vitioſe diebus feſtis uiuere. Bonauentu. in 3. diſt. 19. in quæſtionibus ſuper literam: non innuendo, quòd his diebus debeant ruralia exercere, ſed vt opera vitioſa magis prohibeantur. Quod autem ab operibus ſeruilibus abſtinere debeamus: Leuit. 33. Omne opus ſeruile non facietis in eo. Sanctificare eſt diuino cultui totaliter applicare. & Ex. 20. c. diciiur: Omne opus non facietis. opus ſeruile, vt dicit S. Doctor ſecunda ſecundę. q. 122. ar. 4. tractans iſtud præceptum. dicitur à ſeruitute peccati. Lex hoc eſt prohibitum, vel à ſeruitute, qua homo ſeruit homini ſecundum corpus. Et hęc interdicta ſunt iſtis diebus, non autem à ſeruitute Dei. Illa enim ſeruilia prohibentur, quæ impediunt applicationem hominis ad diuina: in quibus homo inhæret terrenis lucris, & ea, quę libertati ſpiritus & diuinæ laudi obuiant. Vnde Ieremias. 17. cap. hæc dicit dominus: Cuſtodite animas veſtras, & nolite portare pondera in diem Sabbati, nec inferatis per portas Ieruſalem, nec eiicite onera de domibus veſtris, in die Sabbati, & omne opus non facietis: Sanctificate diem Sabbati, ſicut præceptum patribus veſtris. Si audieritis me, habebitis Reges, & Principes ſedentes ſuper ſolium Dauid, & aſcendentes in curribus, & equis, & habitabitur ciuitas hæc in ſempiternum. Si non audieritis me, ſuccendam ignem, & nō extinguetur. Diabolus ſic accendit cupidos ad laborandum, & diebus feſtiuis terrenis lucris intendendum quod non permittit eis conſiderare delitias æternę ſolemnitatis, quas perdunt, imo eligunt potius continue portare graue onus diaboli, ſcilicet peccatum cum cæcitate, quam onus Chriſti leue ſecundum cultum Dei cum lumine gratiæ, quod eſt leue Matth. 11. & ſic per peccatum magis peccant diebus feſtis, quam aliis.

Opera diebus feſtis permiſſa.

CV M quęritur, quæ opera terrena ſint his diebus permiſſa? dicit

S. Do-

S. Doctor. vbi ſupra, quod opera communia omnibus ad neceſſitatem vitæ, & ad ſalutem corporis, & in defenſionem proximi, vt iuuare, ne quis verberetur. Prouerb. 24. cap. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. 23. q. 3. non inferenda & Deuter. 2. cap. 22. Non videbis bouem, & ouem fratris tui errantem, & præteribus: ſed reduces fratri tuo. Item defendere ſe die Sabbati, non eſt peccatum. Vnde. 1. Machabe. 11. Non polluerunt Sabbatum Machabæi ad ſui defenſionem pugnantes, vel inferre medicinam neceſſariam Ioan. 7. Mihi indignamini, quia totum hominem ſaluum feci in Sabbato. Matt. 12. Quis ex vobis habet ouem, & ceciderit in Sabbato in foueam, nónne leuabit eam? Item ſpirituales actus ad ſalutem, vel pietatem, vt prædicare, in lege diuina inſtruere. Item ſtudere non cauſa lucri, ſed ad animam meritorie perficiendam, ſeu illuminandam, non eſt prohibitum. Item ea, quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis poſſunt exerceri, vt adoptare, emancipare, tabelliones creare, Beneficia conferre, & ſimilia. Item in his, quæ ſunt notoria, & reſpiciunt pietatem, vel neceſſitatem, vt abſoluere, excommunicare. In alimentis, in ſepulturis prouidere. In rebus perituris, vel ſcandala generantibus, vt legitur, & notatur per Doc. in c. 1. & ca. licet. cum ſequenti. de ferijs.

DE DILECTIONE DEI, & proximi.

Dilectio, qua Deus diligitur, tria facit, illuminat intellectũ; magis enim inſtruit, quã ſtudium: quia non eſt charitas ſine luce ſapientiæ: ſicut nec ignis ſine ardore. Eccleſi. 1. Dilectio Dei honorabitur ſapientia: quia facit hominem honorabilem, ſicut veſtis pretioſa. Exemplum de eo, qui cum vili veſte non potuit intrare portam regis: ſed veſte mutata gaudenter fuit receptus. Matt. 12. De illo, qui non habens veſtem nuptialem, eiectus eſt à nuptijs. & ideo aſtitit Regina à dextris tuis, & item delectat affectum. Quicquid enim charitatiue pro dilectione expendit, pro nihilo dixit. Item excitat affectum: ſicut amicus pro amico libenter laborat. Io. 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. & 1. Io. 5. In hoc cognoſcimus, quia natos Dei diligimus: cum Deum diligimus, & mandata eius facimus.

Proximus quare eſt diligendus.

Diligendus eſt proximus ratione ſimilitudinis, vt ouis ouem. ca. de pœn. diſt. 2. ca. proximos, eccleſias. 13. Omne animal diligit ſibi ſimile. Item ratione fraternitatis ſpiritualis. Leuit. 19. Non oderis fratrem tuum: ſed dilige, ſicut teipſum: Multitudo fratrum carnalium minuit portionem terrenã: ſed non ſic eſt de fratribus ſpiritualibus in cœlo, ſicut lux non minuitur, quando à pluribus participatur. Vnde Gregorius: Felix hæreditas, quam multitudo hæredum non anguſtat. Vnde plus ſe debent diligere fratres ſpirituales, quàm carnales. Item ratione diuinæ præceptionis: hoc enim dilectio præcepit quaſi magis obſeruandum. Ioan. 15. Hoc eſt, præceptum meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos. Hoc enim ſolum Apoſtolis in teſtamento reliquit, non vineas, non agros. Sed multi ſibi, & ſuis non pauperibus

erogant. de quibus, poteſt dici, illud Pſal. Nec fideles habiti ſunt in teſtamento eius. Item ratione diuinæ dilectionis, vt mulier amico viri ſui. 1. Ioan. 4. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt. Item ratione mutuæ neceſſitatis: vt membrorum non eſt, quin ſit capiti neceſſarium, & è conuerſo. Diligendus eſt autem proximus, vt membrum à membro in neceſſarijs ſubueniendo: oculus enim toti corpori videt. 1. ad Corinth. 12. In idipſum pro inuicem ſollicita ſunt membra. Item non vindicando: os enim non mordet digitum, ſi ſe lædat. Eccleſ. 28. Qui vindicari vult à Domino inueniet vindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit. Item alium ſupportando vt collum, brachium fractum. Galat. 6. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. Item defectum alterius celando: manus enim turpia tegit. Eccleſ. 19. Audiſti verbum aduerſus proximum tuum. Item morbum alterius medico reuelando: vt os malum pedis. Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te, & ipſum ſolum. cap. ſi peccauerit. 11. q. 1.

INIMICVS QVARE eſt diligendus.

Diligendus eſt inimicus, & ei benefaciendum eſt, propter mercedis magnitudinem. Terra ei magis fructificans, libentius ſeminatur, & merces nobilior, libentius comparatur. Matth. 5. cap. Si diligitis eos, qui vos diligunt: quam mercedem habebitis: hoc ethnici faciunt: immo etiam canes: maior autem virtus chriſtiano eſt neceſſaria ad ſalutē, quàm ethnico, vel cani. Item propter præcepti Dei adimpletionem. Pſalm. Latum eſt mandatū tuū nimis. Latum eſt mandatum, cum amici, & benefactores diliguntur: valde latum, cum extranei, & incogniti: ſed nimis latum, cū inimici diliguntur. Item propter eorum vtilitatem: nobis enim in vilioribus, id eſt, in peccatis abſoluēdis ſeruiunt. Prouerb. 11. Stultus, id eſt, perſecutor ſeruiet ſapienti, id eſt, patienti. Item propter Dei imitationem. Matt. 5. Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos, vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt, qui ſolem ſuū facit oriri ſup. bonos, & malos, & pluit ſuper iniuſtos, & iuſtos. Immo frequēter bona ſua temporalia communicat inimicis.

DE SCRIPTVRÆ ſacræ lectionis vtilitate perſonis eccleſiaſticis.

Scripturarum ſacrarum lectio cum plurimum vtilis ſit clericis, & perſonis eccleſiaſticis: in quibus ocium ſine literis eſt mortiferum: & viui hominis ſepultura, tractabitur de eius vtilitate, & quomodo ſcriptura ſacra aquæ comparetur, & quos libros ſacerdotes habere debent.

Verba ſancti Iſidori in libro de ſummo bono.

ORationibus mundamur, lectionibus inſtruimur, vtrumque bonū

eſt. Qui vult cum Deo ſemper eſſe, frequenter debet orare, frequenter & legere; & cum oramus, ipſi cum Deo loquimur, cum verò legimus, Deus nobiſcũ loquitur. Omnis perfectus ex lectione, & meditatione deſcendit, quæ autem di dicimus, meditationibus conſeruamus. Geminum confert donum lectio ſanctarum ſcripturarum: Intellectum mentis erudit: & hominem à mundi vanitatibus abſtractum ad amorem dei perducit. Geminum eſt lectionis ſtudium. Primum quòd intelligantur ſcripturæ. Secundum, qua vtilitate vel dignitate dicantur: nam rationabile eſt, vt quiſquã promptus ſit ad intelligenda quæ legit, idoneus ad proferenda: quę didicit lex enim Dei præmium habet & pęnam. Præmium, in his, qui bene viuendo eá cuſtodiunt, pœnam in his, qui male viuendo contemnunt.

SCRIPTVRAE SACRAE vtilitas.

SCriptura ſacra lectoris animã ad cæleſtem patriam vocat, atque à terrenis deſiderijs ad ſuperna complectenda cor legentis inuitat. Vnde Hieronymus: Ama ſcientiam diuinarum ſcripturarum, & carnis vitia non amabis. de conſecrat. diſtinct. 5. cap. nunquam. Vnde ſapiens literatus, qui ſe lectione continua non exercet, quaſi deſerta domus eſt, & qui indocti ſunt, inquit Salomon prouerbio. 10. in cordis egeſtate morientur. Scriptura ſacra aliquo modo cum legentibus creſcit, a rudibus lectoribus quaſi recognoſcitur: & tamen à doctis ſemper noua inuenitur. Verba ſunt Iſidori, vbi ſupra. Præcepta ſcripturæ ſacræ legendo, reuiuiſcimus: qui mortui in culpa iacebamus. Vnde Pſalm. 118. In æternum non obliuiſcar ſermones tuos: quia in æternum viuificaſti me. Sancta Dei ſcriptura in tenebris præſentis vitæ facta eſt nobis lumen veritatis itineris. Vnde Pſalmus 118. Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumen ſemitis meis. Plerumque fit, vt ſacræ ſcripturæ uerba miſtica eſſe quiſquam ſentiat, ſi aſſenſus ſupernæ contemplationis gratia ſemetipſum ad cæleſtia ſuſpendat. Itaque ineffabilis uirtus ſacri eloquij cognoſcitur, cum ſuperno amore legentis animus penetratur. Gregorius in regiſtro: Si ad conſolationem noſtram ſacra ſcriptura purpurata eſt: tanto magis eam debemus legere, quanto conſpicimus ſub tribulationum nos falce laſſari.

Scriptura ſacra comparatur ſpeculo, in quo videtur omnia.

GRegorius in Moralibus Sacra ſcriptura oculis mentis quaſi quoddam ſpeculum apponitur: ut interna noſtra facies in ipſa uideatur. Ibi etenim fæda, ibi pulchra noſtra cognoſcimus. Ibi ſentimus quantum proficimus, ibi quantum a profectu longe diſtamus. Item ſcriptura ſancta narrat geſta ſanctorum, & ad imitationem prouocat corda infirmorum: dumque illorum uictricia facta commemorat: contra uitiorum prælia debilia noſtra confirmat. Ambroſius in Exameron: Scriptura diuina ſalutem ſuggerit: uitæ odorem flagrat.

Scripturas non ſolum in libris habeamus ſed etiam in cordibus.

CHryſoſtomus ſuper Ioãnem. Nõ propterea datæ ſunt ſcripturę, ut eas

eas in libris ſolum habeamus, ſed vt in cordibus eas conglutinemus. Iſidorus in ſinonimis: Lectio docet, quid caueas: oſtendit quo tendas: lectione ſenſus augetur, & intellectus illuminatur. nemo poteſt ſenſum ſacræ ſcripturæ agnoſcere, niſi legẽ di familiaritate, ſicut ſcriptũ eſt per Salomonem Prouerbiorum. 4: Arripe illam & glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus.

Verba Iſidori in libro de ſummo bono.

NAm ſicut cæcus, & videns poteſt quidem vterque ambulare: ſed non cũ ſimili libertate, dum cæcus pergens, quę non videt, offendat, videns vero offendicula caueat, & quo ſit pergendum agnoſcat: ſic & qui nubilo terrenæ curæ fuſcantur, Dei perſcrutari miſteria non valent, quia caligine curarũ non vident, quod ille tantundem efficere valet, qui ſeſe de exterioribus ſeculi curis abſtrahit, & totum ſcripturarum ſe meditationi defigit.

Scriptura Sacra vt lac, & aqua hauriatur.

HAuſtus ſacræ ſcripturæ concupiſcendus eſt tanquam hauſtus lactis, & aquæ. primo doctrinæ lac concupiſcendum eſt, vt dicit Beatus Petrus quaſi modo geniti infantes lac, ſed doctrinæ ſacræ concupiſcite, ideſt, petite. 1. Petri. cap. 1. & hoc propter ſaporis dulcedinem, Ioelis. 3. radix illa, ſcilicet gratiæ. Stillabunt montes, ideſt ſancti Doctores dulcedinem, colles, ideſt, minores fluent lac, & mel Item propter cibi ſuauitatem. Prouerbiorum 27. Sufficiat tibi lac caprarum. ideſt ſacrarum ſcripturarum in cibos tuos, ſcilicet ſpirituales.

Sacerdotibus neceſſaria.

QVæ autem ſunt Sacerdotibus neceſſaria ad diſcendum tradit Auguſt. 38. diſtinct. cap. quæ ipſis. dicit: Quæ ipſis Sacerdotibus neceſſaria ſint ad diſcendum, ideſt, Sacramentorum Liber, Lectionarius, Baptiſterium, Computus, Antiphonarius, Canones pœnitentiales, Pſalterium, Homiliæ per circulum anni diebus dominicis, & ſingulis feſtiuitatibus, ex quibus omnibus ſi vnum defuerit, ſacerdotis nomen vix in eo conſiſtere poterit.

TESTAMENTVM VETVS, & nouum. Et quid ſit teſtamentum.

EST notandum, quòd teſtamẽtum dupliciter accipitur. nã promiſſio ipſa ſcilicet id, quod teſtatur, ſeu legitur, dicitur teſtamentum. Vnde nouum teſtamentum gratia fidelibus promiſſa, ſcilicet fides, & charitas. Cæteræ virtutes ſiue vita æterna in futuro, & virtutis in præſenti vita, & Apoſtolus ideo noui teſtamenti teſtator eſt: vt repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt hæreditatis æternæ. extra, de celebr. miſſa. cum Marthæ. §. certum.

Quare dicitur vetus teſtamentum.

VEtus teſtamẽtum dicitur à vetere ſcriptura, teſt. de conſecrat. diſt. 4. ſicut in ſacra. in prin. & hęc quaſi humana ſimilitudine dicuntur, ſicut enim qui teſtamentum condit, hæredẽ inſtituit, chyrographum facit, teſtes aduocat, agenda per hæredem indicit, ſic & Deus pater volens filios Iſrael in terra promiſſionis hæredes inſtituere, Chyrographum fecit, ideſt legem dedit, teſtes acciuit, ſcilicet Moyſem,

&

& Aaron,& agenda per illos edixit. Et hoc vetus teſtamentum.Sed quia in eo tranſitoria, & temporalia promittebat, extra de celebr.miſſ. §. cæterum. Ideo Chriſtus volens Chriſtianos, ſcilicet fideles, æternę hæreditatis hæredes facere nouum teſtamentum cōdidit, ſcilicet Euangeliū, aduocauit teſtes Apoſtolos, eiſque indixit, quod teſtamentum tandem morte propria cōſecrauit.

Præterea teſtamentum eſt teſtatio mentis, qua quisque quod mente concipit ore teſtatur:& per ſcripturam corroborare iubet. 14.q.2.§.ſit illud. Cæterum illa ſcriptura dicitur vetus teſtamentum. Primo quia vetera,ideſt terrena,ſcilicet ad veterem hominem pertinentia promittebat,dicens: Si hæc feceritis,bona terræ comedetis. Et iterū, Terram fluentem lacte, & melle dabo vobis,& ſimilia.

Secundo, dicitur uetus teſtamentū, quod per veterem hominem, ſcilicet per Moyſen ueterem, vetuſtate peccati miniſtratum fuit.

Tertio, quia nouo ſuperueniente ceſſauit, & deſijt tanquam aliquid uetuſtum.Vnde Apoſtolus, Vetera tranſierunt:ecce noua facta ſunt omnia.

Quarto dicitur vetus reſpectu noui: quia eo fuit antiquius tempore.

Quinto, quia à uetuſtate peccati nos liberat.

Quare dicitur nouum teſtamentum.

PRimo hęc ſcriptura nouum dicitur teſtamentum, quia noua ideſt cęleſtia,ſcilicet ad cęleſtis hominis conuerſationem pertinētia, promittit dicens: Qui agrū,aut domum &c. Centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

Secundo dicitur nouum: quia per nouum hominē, ideſt ab omni peccato immunem, ſcilicet per Chriſtum miniſtratum eſt.

Tertio dicitur nouum,ideſt,vltimū, quia nouiſſimū hominis teſtamentum immobile perſeuerat: quod teſtatoris obitu confirmatur.extra de celebratio. miſſa.cum matre.§. Cæterum.& 13.q. 2.cap.vlt. Hinc enim dicitur æternum ideſt perpetuum, quaſi durabile,ac immutabile, de quo dictum eſt in 4.parte ſub ſeptima particula, ſuper uerbo noui,& æterni. Chriſtus enim iam nō moritur, & mors illi vltra nō dominabitur.de conſecr.diſt.2.ſemel.

Quarto dicitur nouum,reſpectu veteris,quantum ad tempus, uel quia uetus lex eſt quaſi radix: ipſum uero nouum teſtamentum eſt quaſi fructus.

Quinto,quia innouat: non enim illud dicitur, niſi homines renati ex vetuſtate per gratiam pertinentes iam ad nouum teſtamētum, quod eſt regnum cœlorum.

Funda Dauid quid ſignificat.

FVnda Dauid eſt prædicatio, per quam fundam prædicationis eijcitur diabolus de cordibus hominum, cum per duram repræhenſionem incutitur timor & concipitur pœnitentia. Lapis verō dura repræhenſio eſt, quia ergo huiuſmodi victoria haberetur per humilitatem, ideo ad miſſam primæ Dominicæ poſt Pentecoſtem incipit introitus:Domine in tua miſericordia ſperaui: ecce humilitas Dauid. Cor meum,ecce mentis iucunditas.Per duo vincitur: & quia ille ſolus vincit, qui nihil ſibi, ſed omnia bona ſua Deo attribuit,& ſperat in eo,ideo bene ſequitur oratio: Deus in te ſperantium &c.

Signo Crucis ſæpe conſignari optimum eſt.

DEbent omnes Chriſtiani ſæpe cõſignare ſe ſigno Crucis, ut apoſtata diabolus in uaſe ſuo priſtino intereemptionis ſuæ cognoſcens ſignum, ſibi iam deinceps illud ſciat eſſe alienũ: nam & omnia Sacramenta ſacerdotalis miniſterij crucis ſigno perficiuntur: & baptiſmatis vnda non niſi per crucẽ ſanctificata, peccata relaxat; nec ſine crucis ſignaculo quis Sacerdotis gradus aſcendit.

Nobilitas morum Sacerdotes nobilitat.

MOrum nobilitas, non loci, uel generis, Sacerdotes nobilitat. ná merita nos Deo coniungunt, non loca uel ordines. 40. diſt. in princ. & cap. non nos. cum tribus ſeq.

Pietas ad omnia eſt vtilis.

SCribit Apoſtolus ad Timothæum: Exerce te ipſum ad pietatem: nam corporalis quædam exercitatio ad modicum vtilis eſt: pietas autem eſt utilis ad omnia, habens promiſſionem vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ, ab hac quiſquis alienus fuerit, uerus Sacerdos non eſt.

Margaritæ non ſunt ante porcos ſeminandæ.

SI quis in peccatis inuolutus permanet, non oportet ſecum aliquid de ſecretioribus, & remotis diuinæ ſcripturæ, aut ſcientiæ proloqui: ſed magis proteſtari, & conuenire eum, ut peccare deſinat, & actus ſuos à vitio emendet. quod ſi ſuggerat ſe, & prouocet nos docere eum minus recte agentem non oportet audire? prudenter ei debemus illudere.

Eleemoſinarum tria ſunt genera.

TRia ſunt genera eleemoſinarum: Corporalis, ſcilicet, cum das egẽti quidquid potes. Spiritualis, dimittendo iniurias ei, à quo læſus fueris. Tertia delinquentes corrigendo, & errantes in uiam reducendo ueritatis: Et eleemoſinæ corporali præfertur eleemoſina ſpiritualis cordis manſuetudo: máſuetudo aũt & diſcretio ab inuicem nunquam ſeparantur: vere enim iuſtus miſeris compatitur, & delinquentibus non indignatur.

Chriſtianitas in Sacramentis fundatur.

SAcramenta eccleſiaſtica, in quibus fundatur omnis chriſtiana religio, ſolicite miniſtrentur, & celebrentur, ac deuote exerceantur, & ſuſcipiantur: vt cultus diuinus, non ſolum conſeruetur, ſed augeatur, & in laudem Dei, & cum gratiarum actione omnia conuertantur, & finiantur: & ad vitæ, & gloriæ æternæ meritum, & ueræ beatitudinis fruitionem finalem perueniatur.

Religioſi ſunt miſericorditer corrigendi.

REligioſi ſunt miſericorditer corrigendi, & non more latronum in grauem carcerem detrudendi, ſecundum morem prauæ cõſuetudinis, quæ quaſi pro lege in quibuſdam eccleſijs etiam inoleuerat. de ſtatu regularium. ca. quæ. 1. reſpon. & nimis grauis correctio prælati de conſilio ſui capituli eſt temperanda. d. c. reprehenſibilis. §. fi. de his, quæ fiunt à prælato. c. nouit. & c. ea noſcitur. Requiritur etiam quod conſuetudines, vel inſtitutiones, per quas fiunt viſitationes religioſorum approbatæ ſint & rationabiles. d. c. Romanam, in fi.

Hoſtiam

Hoſtiam ſacram humiliter debemus adorare.

STatuit Honorius Tertius quòd à Sacerdotibus Euchariſtia in loco ſingulari, mundo, & ſignato ſemper honorifice collocata, deuote, ac fideliter, conſeruetur: & quòd Sacerdos quilibet frequenter doceat plebem, ut cum in celebratione miſſarum eleuatur hoſtia ſalutaris, ſe reuerenter inclinet? hoc eſt flexis genibus. Idem faciat cum eam portat presbyter ad infirmum: quam in decenti habitu ſuper poſito mundo velamine ferat, & referat manifeſte, ac honorifice ante pectus, cum omni reuerentia, & timore: ſemper lumine præcedente: ut candor lucis æternæ: & ex hoc apud omnes fides, & deuotio augeatur: & tranſgreſſores puniantur, in ca. ſane, de celebr. miſſ. ubi gl. ponit orationem per omnes dicendam tempore eleuationis ſacrificij.

DE ECCLESIA LAESA reſtituenda ab Epiſcopo.

DEbet Epiſcopus eccleſiam læſam in integrum reſtituere, cum clericus eius conditioné non poſſit facere deteriorem. & fungat eccleſia iure minoris. c. 1. de in integr. reſtit. & ele. 1. eod. tit. Nec debet pati quod negligentia clerici redundet in eccleſiæ præiudicium. cap. conueniſſet. eod. tit. maxime illius, qui in modico tempore multum præſumit addiſcere: cum nemo repente fit ſummus, nec ſufficiat diu in ſcholis fuiſſe, ſed laudabiliter vixiſſe.

Clerici debent eſſe caſti.

ERubeſcere debent impij, & intelligere iudicio ſancti ſpiritus, eos, qui in ſacris ordinibus, Presbyteratu, Diaconatu, & Subdiaconatu ſunt poſiti, ſi caſte non vixerint, excludendos ab omni graduum dignitate, & nemo ad ſacrum ordinem accedere permittitur, niſi aut virgo, aut probatæ caſtitatis exiſtat; & Epiſcopus nullum debet præſumere facere Subdiaconum, niſi qui caſte ſe victurum promiſerit, quia hodie Subdiaconatus eſt ſacer ordo, in c. a multis. eo. tit. Debent ergo epiſcopi ſuper præmiſſis omnibus indefeſſam adhibere diligentiam: ne propter negligentiam fiant in aliquo culpabiles. Proinde ſtatuit Papa, quòd habentes plures dignitates, uel alia beneficia curam animarum habentia, per Ordinarios compellantur oſtendere infra tempus competens ſuperioris arbitrio ſtatuendum, diſpoſitiones: quas ſi non oſtenderint, perinde procedatur, ac ſi nullas haberent: & ſi oſtenderint, & ſufficienter, non amplius moleſtentur.

Hæretici ſunt fugiendi.

MOneantur, ne credant, aut faueát hæreticis, neque receptent eos, aut defendant; aliàs ſunt excommunicati: & niſi infra annum ex tunc ſatisfecerint, efficiuntur infames, nec ad publica officia, ſeu conſilia, nec ad eligendos aliquos ad huiuſmodi, nec ad teſtimonium admittuntur, & efficiuntur inteſtabiles: & non poſſunt libere teſtari, nec ad hæreditatis ſucceſſionem admitti, & nullus ſibi ſuper quocunque negotio, ſed ipſe alijs reſpondere cogitur. & ſi forte iudex extiterit, eius ſententia annullatur, nec cauſæ aliquæ ad eius audientiam perferri poſſunt. Si fuerit Aduocatus, priuatur officio pa-

trocinij

trocinijs. Si Tabellio, inſtrumenta con tracta per ipſum nullius ſunt momenti & idem de ſimilibus: ſed cum auctore ſunt damnati. in cap. excommunicamus.§.credentes, de hæret.

PRÆCEPTA DECALOGI in duabus tabulis data ſunt.

IN prima tabula ſunt tria præcepta, quæ pertinent ad Deum: quæ, quia ſunt tres perſonæ diuinæ, ideo tria præcepta, Primum: Vnum cole Deum. Secundum, Nec iures vana per ipſum. Tertium: Sabbata ſanctifices. In ſecunda tabula ſunt ſeptem ad proximum pertinentia, quorum primum eſt de exhibendis bonis: vt eſt illud. Honora patrem. Et quia corde, ore, & opere lædimus proximũ, propter quod dantur tria præcepta. Primum oper: Non occides. Secundum: Non mœchaberis. Tertium: Non furtum facies. Ore lædimus proximum: & propter hoc eſt illud: Non dices falſum teſtimonium contra proximum tuum, Corde lædimus proximum dupliciter, reſpectu rei temporalis, & perſonæ, & contra hæc duo dicitur: Non Concupiſces rem, nec vxorem proximi tui. Iudicialia vero præcepta ſunt de ſoluendis Decimis &c.

Papa non diſpenſat contra Decalogi præcepta.

PApa non poteſt diſpenſare contra decem præcepta Decalogi, quia, ſi non ſunt articuli, ſunt tamen articularia fidei, & ita annexa articulis, quòd ſine eis ſalutem præſtare non poſſunt. c. ſicut, ſecundum Ioan. de Deo.

Inimicorum dilectio, an ſit de præcepto, vel de conſilio.

QVantum verò ad dilectionem affectus eſt præceptorium, quia inimico uelle gratiam, & gloriam neceſſitatis eſt. Sed oſtendere illi ſigna beneuolentiæ, eſt perfectionis conſilij: negare tamè homini ſigna familiaritatis, quando petit veniam, uel neceſſitas expoſcit, vindicta eſt, niſi ſubſit præſumptio quod ſimulat, uel irriſione faciat.

Chriſtus quare Sacramentum Euchariſtiæ inſtituit.

CHriſtus in cœna hoc Sacramentum ſanctiſſimum inſtituit, & ſub duplici ſpecie dedit, vt ſub duplici ſpecie in ſui memoriam offerrent Sacerdotes in altari ad commemorandam ſuam ſpontaneam oblationem in cruce, & ſanguinis effuſionem, cum ſanguis à corpore Chriſti fuerit effuſus ac pro viuis, & defunctis in Purgatorio exiſtentibus, offeratur. Laicis datur ſancta Euchariſtia in modum vnionis, in vtilitatem recipientis bene diſpoſiti.

Suffragia facta ab illis, qui non ſunt in charitate, an proſint in Purgatorio vexatis.

QVærit Altiſiodorus, vtrum ſuffragia facta ab illis, qui non ſunt in charitate proſint illis, qui ſunt in Purgatorio? Solutio: Si ille, qui facit ſuffragia, eſt publica perſona, ſicut Sacerdos, valent auctoritate Eccleſiæ, ſiue ſit Sacerdos in charitate, ſiue non: quia quod facit in celebranda miſſa, non eſt opus hominis, ſed Dei, quia dominus dat per ſeruum ſuum eleemoſinam, & meritum. Si autem à priuata perſona fiat, & in charitate, ualent.

QVAE

QVAE SINT PROHIBITA clericis.

ATtendant ſuperiores ad extirpandas conſuetudines, & corruptelas ludorum theatralium, & ludibriorum, ſpectaculorum & laruarum, quæ in eccleſijs fiunt in certis feſtiuitatibus:& ne in ſacris conſtituti illa exerceant, ne per huiuſmodi turpitudinem eccleſiarum decor, & honeſtas inquinetur.c.cum decorem, non tamen prohibetur repreſentatio præſepe domini, Herodis,Magorum, & quomodo Rachel plorabat filios ſuos, &c. quæ tangunt feſtiuitates ſuas cum tales potius inducant vulgus ad compunctionem, quàm ad voluptatem, ſicut in Paſchæ ſepulchro,& alia repræſentantur ad deuotionem excitandum.ar. de conſecrat. diſt.2.ſemel.& d.4.quæris in fi. Eſt nãque feſtum ſignũ,& repræſentatio præteritarum rerum.76.diſtin.quod die dominico.

Vita clericalis, & conuerſatio ſecundum Iſidorum.

AVulgari vita ſecluſi a mundi voluptatibus ſe abſtineãt Sacerdotes,non ſpectaculis, non pompis interſint, conuiuia publica fugiant, priuata non tantum pudica, ſed ſobria colant. Vſuris nequaquam incumbant; nec turpium occupationibus lucrorum, nõ fraudibus vſum vel ſtudium cuiuſquam appetant, quaſi materiam cunctorum criminum,amorem pecuniæ fugiant,ſecularia que officia vel negocia abijciãt, honoris gradum per ambitionem non ſuſcipiant, dolos & iurationes caueant, odium, emulatione obtrectationem atque inuidiam fugiant, non vagi oculis, non effreni lingua aut laſciuia, nec petulanti fluuidoque geſtu incedant, ob ſcientiam ſeu turpitudinem membrorum ac verborum ſicut & operum exerceantur: viduarum & virginum frequentationes penitus fugiant, & contubernijs extranearum fœminarum nullatenus appetant. Caſtimoniam quoque inuiolati corporis perpetuam conſeruare ſtudeant.ſenioribus quoque debitam præbeant obedientiã, neque illo iactantiæ ſtudio ſemetipſos attollant,doctrinis,lectionibus,pſalmis himnis,canticis iugiter inhereant. Tales enim debent eſſe qui diuinis cultib. ſe mancipare ſtudent, vt dum ſcientiæ operam dant, doctrinæ gratiam populis adminiſtrent. Hæc ſanctus Iſidorus. de vita clericorum. 1. cap. his igitur 23. diſtinct.

ATtendant etiam, & prouideant, quòd clerici officia, vel commercia ſecularia non exerceant: maxime inhoneſta,mimis, ioculatoribus, & hiſtrionibus nõ intendant:& tabernas prorſus euitent: niſi forte cauſa neceſſitatis in itinere conſtituti, & quod ad aleas & taxillos non ludant: nec huiuſmodi ludis interſint, in quibus blaſphematur Deus cum ſanctis ſuis. C.de aleatoribus.l.1.quæ incipit:alearũ vſus. in antiqua res eſt &c. aliàs ſi qui vicerint reſtituere compellantur. & quod annulos non ferant, niſi quibuscompetat ex officio dignitatis.

QVinimò nec canes,aut accipitres ad venandum eis licitum eſt habere:aliàs enim ſunt puniendi in cap.1. de clerico veneratore. Omnibus enim ſeruis Dei, venationes cum canibus,

acci-

trocinijs. Si Tabellio, inſtrumenta contracta per ipſum nullius ſunt momenti & idem de ſimilibus: ſed cum auctore ſunt damnati. in cap. excommunicamus.§.credentes, de hæret.

PRÆCEPTA DECALOGI in duabus tabulis data ſunt.

IN prima tabula ſunt tria præcepta, quæ pertinent ad Deum: quæ, quia ſunt tres perſonæ diuinæ, ideo tria præcepta, Primum: Vnum cole Deum. Secundum, Nec iures vana per ipſum. Tertium: Sabbata ſanctifices. In ſecunda tabula ſunt ſeptem ad proximum pertinentia, quorum primum eſt de exhibendis bonis: vt eſt illud. Honora patrem. Et quia corde, ore, & opere lædimus proximũ, propter quod dantur tria præcepta. Primum opere: Non occides. Secundum: Non mœchaberis. Tertium: Non furtum facies. Ore lædimus proximum: & propter hoc eſt illud: Non dices falſum teſtimonium contra proximum tuum. Corde lædimus proximum dupliciter, reſpectu rei temporalis, & perſonæ, & contra hæc duo dicitur: Non Concupiſces rem, nec vxorem proximi tui. Iudicialia vero præcepta ſunt de ſoluendis Decimis &c.

Papa non diſpenſat contra Decalogi præcepta.

PApa non poteſt diſpenſare contra decem præcepta Decalogi, quia, ſi non ſunt articuli, ſunt tamen articularia fidei, & ita annexa articulis, quòd ſine eis ſalutem præſtare non poſſunt. c. ſicut, ſecundum Ioan. de Deo.

Inimicorum dilectio, an ſit de præcepto, vel de conſilio.

QVantum verò ad dilectionem affectus eſt præceptorium, quia inimico uelle gratiam, & gloriam neceſſitatis eſt. Sed oſtendere illi ſigna beneuolentiæ, eſt perfectionis conſilij: negare tamè homini ſigna familiaritatis, quando petit veniam, uel neceſſitas expoſcit, vindicta eſt, niſi ſubſit præſumptio quod ſimulat, uel irriſione faciat.

Chriſtus quare Sacramentum Euchariſtiæ inſtituit.

CHriſtus in cœna hoc Sacramentum ſanctiſſimum inſtituit, & ſub duplici ſpecie dedit, vt ſub duplici ſpecie in ſui memoriam offerrent Sacerdotes in altari ad commemorandam ſuam ſpontaneam oblationem in cruce, & ſanguinis effuſionem, cum ſanguis à corpore Chriſti fuerit effuſus ac pro viuis, & defunctis in Purgatorio exiſtentibus, offeratur. Laicis datur ſancta Euchariſtia in modum vnionis, in vtilitatem recipientis bene diſpoſiti.

Suffragia facta ab illis, qui non ſunt in charitate, an proſint in Purgatorio vexatis.

QVærit Altiſiodorus, vtrum ſuffragia facta ab illis, qui non ſunt in charitate proſint illis, qui ſunt in Purgatorio? Solutio: Si ille, qui facit ſuffragia, eſt publica perſona, ſicut Sacerdos, valent auctoritate Eccleſiæ, ſiue ſit Sacerdos in charitate, ſiue non: quia quod facit in celebranda miſſa, non eſt opus hominis, ſed Dei, quia dominus dat per ſeruum ſuum eleemoſinam, & meritum. Si autem à priuata perſona fiat, & in charitate, ualent.

QVAE

QVAE SINT PROHIBITA clericis.

ATtendant ſuperiores ad extirpandas conſuetudines, & corruptelas ludorum theatralium, & ludibriorum, ſpectaculorum & laruarum, quæ in eccleſijs fiunt in certis feſtiuitatibus:& ne in ſacris conſtituti illa exerceant, ne per huiuſmodi turpitudinem eccleſiarum decor, & honeſtas inquinetur.c.cum decorem, non tamen prohibetur repreſentatio præſepe domini, Herodis,Magorum, & quomodo Rachel plorabat filios ſuos, &c. quæ tangunt feſtiuitates ſuas cum tales potius inducant vulgus ad compunctionem, quàm ad voluptatem, ſicut in Paſchæ ſepulchro,& alia repræſentantur ad deuotionem excitandum.ar. de conſecrat. diſt.2.ſemel.& d.4.quæris in fi. Eſt nãque feſtum ſignũ,& repræſentatio præteritarum rerum.76.diſtin.quod die dominico.

Vita clericalis, & conuerſatio ſecundum Iſidorum.

A Vulgari vita ſecluſi a mundi voluptatibus ſe abſtineãt Sacerdotes,non ſpectaculis, non pompis interſint, conuiuia publica fugiant, priuata non tantum pudica, ſed ſobria colant. Vſuris nequaquam incumbant ; nec turpium occupationibus lucrorum, nõ fraudibus vſum vel ſtudium cuiuſquam appetant, quaſi materiam cunctorum criminum,amorem pecuniæ fugiant,ſecularia que officia vel negocia abijciãt, honoris gradum per ambitionem non ſuſcipiant, dolos & iurationes caueant, odium, emulatione obtrectationem atque inuidiam fugiant, non vagi oculis, non effreni lingua aut laſciuia, nec petulanti fluuidoque geſtu incedant, ob ſcientiam ſeu turpitudinem membrorum ac verborum ſicut & operum exerceantur : viduarum & virginum frequentationes penitus fugiant, & contubernijs extranearum fœminarum nullatenus appetant. Caſtimoniam quoque inuiolati corporis perpetuam conſeruare ſtudeant.ſenioribus quoque debitam præbeant obedientiã, neque illo iactantiæ ſtudio ſemetipſos attollant,doctrinis,lectionibus,pſalmis himnis,canticis iugiter inhereant. Tales enim debent eſſe qui diuinis cultib. ſe mancipare ſtudent, vt dum ſcientiæ operam dant, doctrinæ gratiam populis adminiſtrent. Hæc ſanctus Iſidorus. de vita clericorum.1.cap. his igitur 23. diſtinct.

ATtendant etiam, & prouideant, quòd clerici officia, vel commercia ſecularia non exerceant : maxime inhoneſta,mimis, ioculatoribus, & hiſtrionibus nõ intendant:& tabernas prorſus euitent : niſi forte cauſa neceſſitatis in itinere conſtituti, & quod ad aleas & taxillos non ludant : nec huiuſmodi ludis interſint, in quibus blaſphematur Deus cum ſanctis ſuis. C.de aleatoribus.l.1.quæ incipit:alearũ vſus. in antiqua res eſt &c. aliàs ſi qui vicerint reſtituere compellantur. & quod annulos non ferant, niſi quibuscompetat ex officio dignitatis.

QVinimò nec canes,aut accipitres ad venandum eis licitum eſt habere:aliàs enim ſunt puniendi in cap.1. de clerico veneratore. Omnibus enim ſeruis Dei, venationes cum canibus, acci-

accipitribus,aut falconibus ſunt interdicti,in c.fi.eod.tit.

Curati omnino tenentur reſidere.

ET aduertendum,quòd omnes promoti ad parochiales eccleſias omnino tenentur in eiſdem reſidere perſonaliter: vt regimen & curam gregis ſibi traditi diligentius regere poſſint.c. licet canon. verſi is etiam. de elect. lib. 6. præter quam in caſu. cap.extirandæ. §.qui vero.de præben. vb.per vicarium reſidere poteſt. Si vero dignitati, vel præbendæ parochialis eccleſia eſt annexa, tunc conceditur, vt, qui habent talem præbendam, vel dignitatem,cum oporteat eum maiori eccleſiæ deſeruire, poſſit in ipſa parochiali eccleſia idoneum, & perpetuum habere Vicarium canonicè inſtitutum:qui congruentem habeat de ipſius eccleſię obuentionib. diſtributionem.

Ordines ſuſcipere compelluntur clerici quandoque.

DEbent Epiſcopi, Clericos habentes beneficia certos ordines requirentia, compellere ad ſuſcipiendos ordines eiſdem dignitatibus, & beneficijs annexos. cap. quęris,de ętat. & qualit.& habentes dignitates, & parochiales eccleſias (etiam ex cauſa ſtudiorum.) compellere ad ordinem Subdiaconatus ſuſcipiendum infra annum à tempore ſuę promotionis: ne ſicut a multis de Chriſti patrimonijs ſublimitatis olim factum eſſe dignoſcitur, à ſtatu clericali valeant retrocedere. Interim tamen debet prouidere, quòd per bonos, & ſufficientes Vicarios ab eis in huiuſmodi eccleſiis deputandos, animarum cura diligenter exerceatur: & deſeruiat laudabiliter in diuinis. Illiſque de ipſarum eccleſiarum prouentibus neceſſaria congrue miniſtrentur.

Archipresbiteri rurales quid facere debeant.

ARchipresbyteri rurales conſtituũtur in ſingulis plebibus, propter aſſiduam erga populum Dei curam: qui non ſolum periti vulgi ſollicitudinẽ gerant:immo etiam Presbyterorum,qui per minores titulos habitant vitã vigili circunſpectione cuſtodiant, & quanta vnuſquiſq; induſtria opus domini exerceat, vt Epiſcopo ſuo renũciet,quia etſi etiam valde idoneus ſit Epiſcopus, decens eſt, vt cũ alijs ſua onera partiatur: ne ſine illo titubet eccleſiaſtica ſollicitudo:dummodo contra decretum Epiſcopi aliquid ordinare non præſumat.c.fi. eo.tit.

Carnes die mercurij non edentes laudandi ſunt.

LAudentur ieiunantes ſemel in qualibet hebdomada, iuxta curſum dierum Annunciationis virginis. & nõ edentiũ carnes die mercurij:& aliæ omnes ſimiles laudabiles deuotiones,& cõſuetudines.in c.1. de pur. poſt partum. & 4.diſt.denique. & c. fi. de Baptiſmo. & c.1.de celebra.miſſa.

Crux Chriſti eſt honoranda.

DEbemus feſtum ſanctæ crucis Inuentionis celebrare. de conſec. diſt. 3. Crucis. quam videmus in ſingulis parochialibus eccleſijs depictam in altum erigi, quia cum prius eſſet ſupplicium latronum, tranſiuit ad frontes Imperatorum, ſecundum Auguſt. & ſi tantum honorem Deus contulit ſupplicio, quantum conferet ſeruo ſuo:Et quadruplicem ob cauſam Chriſtus crucis mortem elegit, glo.in ver-

verbo crucis.cle. de ſum. trin. ſubdens etiam crucem quatuor lignorum genera habuiſſe,ſcilicet , Cedrum in ſtipite, Palmam in pallio , per longum cipreſſum in ligno extrauerſo,oliuam vero in tabula ſuper crucem loco quarti brachii.

Sepultura multis denegatur.

DEnegatur eccleſiaſtica ſepultura in caſibus.

Primo,furibus,& latronibus.cap.de fur.Item morientibus in torniamentis. cap.1.de torniamentis. Item raptoribus.c.1.de raptoribus.Item,qui ſeipſos interficiũt,vel ꝓ ſuis ſceleribus interficiunt.13.q.5.placuit.Item,his,qui conſtituunt presbyteros in ſuo teſtamento tutores.88.di.neque apud.& 1. quæſt. 3.Cyprianus.Item in quolibet, quem, conſtat in mortali peccato deceſſiſſe. 13.quæſt.3.non extimemus.& cap.pro obeuntibus.Item his,qui poſt mortem conuincuntur de hæreſi;24.quæſt.2.ſane profertur.prout de his omnibus no. per gloſ.in d.cap.ex parte.11.Adde caſum.de ſenten.excomm. is cui, libr. 6. Vin.in c.prohibemus.de decimis.notabat peru erſos aliquos caſus, in quibus denegatur ſepultura. & hos caſus not. ſcilicet,in omni pagano,& Iudeo,& hęretico de conſecr.di.1.eccleſiam. & ca. ſeq.In vſurario publico,de vſuris. quia quia in omnibus excommunicat. etiam minori. 14.quæſtio.2.ſane quod ſuper. talis enim eſt à Sacramentis Eccleſiæ ſeparatus.de clerico excommunic.ca.ſi celebrat.& per Ioan.And.1.capit.ſacris de ſepult.Item in blaſphemo impœnitente.de maledi.c.1.& c.ſuper. Item in monacho habente proprium.2.& c. ſuper.Item in excom.& interdicto. d.c. ſacris.

Sepultura eſt gratis concedenda.

PRo Sepultura vel exequiis mortuorũ nil exigi debet,c.non ſatis.cap. ſuam,c.cũ in eccleſijs. & c.audiuimus, de ſimo.de quo in c.fi. de ſepultura. Et quod ſepulti,etiam Iudei non exhumati.c.ſicut.de Iudeis.Item conceditur ſepultura excommunicato, qui in morte pœnitens fuit per presbyterum abſolutus.ca.in literis.de rapto.

Sepeliri quis debeat in cemiterio.

IN cemeterio autem chriſtianorum non niſi chriſtianus baptizatus ſepeliri debet.in ca.ex parte. de ſepulturis.nec tamen omnis: quoniam ex maleficio interfectus,in adulterio , vel latrocinio,vel in ludis gentiliũ,nõ , extra de tornia. c. & nullus. Et laici ſummæ ſanctitatis 14.q.2.& ideo vbi quis inuenitur mortuus , ibi ſepeliatur propter dubinm cauſæ mortis eius, ſi vero quis ſubito moriatur in ludis conſuetis, vt ludo pilæ, poteſt in cemiterio ſepeliri, quia memini nocere intendebat , ſed quia in nũdinalibus occupabatur aiunt quidam quòd ſepeliri debet ſine Pſalmis,& ſine cæteris mortuorũ exequijs. Sed ſi quis in rixa vel tumultu impęnitens moriatur, nec Sacerdotem petiit, non debet ſepeliri in cemeterio,vt quidam dicunt.Sicut nec is qui manu propria mortem ſibi cõſciuit.24.q.4. ſi nõ licet.& c.cum homo.de pæn.diſt.3.Iudas.Dei iudicio qui ſubito moritur poteſt in cemeterio ſepeliri. Iuſtus enim in quacunq; hora moritur ſaluatur.præſertim ſi dabat operam alicui rei licitæ, defenſori iuſtitię,& pugnanti in prælio iuſto occiſis cemeterium & officium libere cõceduntur.Interfecti tamẽ in ec-

ed by Google

eleſia non portantur ne pauimentum ſanguine polluatur. Sed ſi aliquis rediẽs de lupanari, vel de aliquo loco, vbi fornicatur, & in via occidatur, vel aliquo caſu conſiſtens moriatur, non ſepeliatur in communi cemeterio, & hoc ſi legitime probari poteſt eum fornicatum fuiſſe, de pæn. diſt. 5. cap. 1. alioquin ſepeliri debet.

Clerici, an poſſint aduocare.

DEbet etiam tolerare clericos coram ſeculari iudice aduocare, etiam in negociis ſecularibus, in propria cauſa, vel eccleſiæ ſuæ, aut pro miſerabilibus perſonis, quæ proprias cauſas adminiſtrare non poſſunt. cap. 1. de poſtulando. Debet enim ſacerdos nulli velle nocere, omnibus autem prodeſſe, non autem contra eccleſiam ſuam, quoniam tanquam ingratus poſſet beneficio ſpoliari. c. fi. eo. tit.

Religioſus, an poſſit eſſe executor Teſtamenti.

ATtende, quod ſi religioſus reputatur executor à teſtatore, non poteſt exequi, niſi petita & obtenta à ſuo ſuperiore, licentia, cum non habeat velle, nec nolle, ſiue etiam ſit Canonicus regularis, ſiue Mendicans, c. fi. & ibi no. de teſt. lib. 6.

Hoſpitalia per quos ſint reformanda.

HOſpitalia debent reformari per collatores ipſorum, & cogi debent rectores eorum ad conſeruationem locorum, & ſuorum iurium, & hoſpitalitatem tenendam, iniunctum eſt Ordinariis locorum, vt ſuppleant defectum, & negligentiam collatorum, etiã circa exempta: & prohibentur hoſpitalia in beneficium concedi, niſi in duobus caſibus, ſublatã omni contraria conſuetudine. & tenentur Hoſpitalarii iurare, & inſtat tutoris, & curatoris conficere inuentaria de bonis hoſpitalium, & annis ſingulis reddere rationem, aliàs eorum deputatio annullatur, exceptis tamen hoſpitalibus ordinum militarium, ſaluis etiam antiquis conſuetudinibus locorum circa diuina officia, & Sacramenta. cle. de reli. dom. treu. dolens, timeo, ne multitudo damnetur prælatorum, Chriſtum pauperem negligentium. cle. 1. in fi. de priui. & c. xenodochiis. de reli. dom.

LAICI DECIMAS, QVAS detinent, in alios laicos transferre non poſſunt.

INſuper attendendum circa decimarum alienationem, quod laici decimas cum animarum ſuarum periculo detinentes, illas prohibentur in alios laicos aliquo modo transferre, & ſi quis eas receperit, & eccleſiæ non reddiderit, Chriſtiana ſepultura priuatur, per Concilium Lateranen. de quo cap. prohibemus. de decimis, quod concilium fuit celebratum anno milleſimo centeſimo ſeptuageſimo nono. vt referunt Doctores, poſt Hoſtien. in cap. cum apoſtolica. de his, quæ fiunt a prelatis, ſub Alexandro. 3. qui fuit Senenſis. & refert Cronica Martiniana, quod Cremenſes, & Placentini, & Mediolanenſes, tunc conſtruxerunt Alexandriam, contra Papiam, quam ab ipſo Alexandro ſic vocauerunt. poſſeſſores vero ante Concilium retinere poſſunt, & præſumit̃ titulus ante Conciliũ habitus, ſi allegatur ex poſſeſſione immemorabili ſubſecuta, in d.

cap.

c.cum apoſtolica. In dotem etiam dari poſſunt ad tempus. in c.nuper,de don. inter virum, & in c. cum Bertholdus. de re iud.

Decimæ ſunt integraliter ſoluendæ.

Item monendus, & informãdus eſt populus ad integram ſolutionem decimarum, & aliarum rerum eccleſijs debitarum,tam verbo,quàm opere: vt ad id ſint promptæ voluntatis animo intenti ſcilicet primitiarum,& oblationum:& omnium eorum,quæ debentur eccleſijs ex laudabili conſuetudine: puta oleum lampadis &c. ad quod etiam prædicandum tenentur regulares Prædicatores,& Minores: quibus ſpecialiter inhibetur,quòd tam in prædicationibus, quàm confeſſionibus, & collationibus, & diſputationibus, non retrahant aliquos à præmiſſorum ſolutione.in cap.1.de decimis. lib.6. & ibi plene not.

Decimæ quare ſunt miniſtris Templi ſoluendæ.

Solutio Decimæ omnium fructuum miniſtris eccleſiæ facienda,eſt morale præceptum, naturali ratione fundatum: utroque teſtamento roboratũ. in ſortem Dei electi miniſtrant in templo ad ſalutem totius populi & orant. Ratio naturalis dictat, ut ſicut principibus,& militibus, qui communi vtilitati inuigilant,uictus debetur, quia nemo ſtipendijs ſuis militare tenetur. 1. ad Corinth.9.ca. ita miniſtris eccleſiæ uictus aſſignetur. In veteri namque teſtamẽto, ex duodecim Tribus Iſrael, vna, ſcilicet Leuitica aſſumpta eſt, ut eſſet diuinis obſequijs mancipata, & hæc poſſeſſiones, ſicut cæteræ tribus, non habebat:conuenienter inſtitutum eſt, ut reliquæ vndecim Tribus partem ſuorum prouentuum Leuitis darent,vt honorabilius uiuerent.

Decimæ de iure diuino ſunt debitæ.

Nvme.18.c. Dixit dominus filijs Leui: Dedi decimas in poſſeſſione pro miniſterio,qui ſeruiunt mihi in tabernaculo fæderis. Ad idem Deut. 14.c. Decimam partem ſeparabis de cunctis frugibus tuis qui naſcuntur in terra per annos ſingulos:decimam frumenti, vini, & olei, & primogenita de armentis,& ouibus tuis.

Decimas non ſoluentes varias patiuntur miſerias.

Contra facientes quauis corruptela, vel occaſione decimas defraudantes:& maledicti ſunt à domino maledictione culpæ,& pœnæ: Patiuntur famem,penuriam,ſiccitatem, eruginẽ, tineam, erucam, locuſtam, brucum ad deſtruendos fructus immaturos. Vnde Malachiæ 3.& c. & in c. Reuertimini. 16.q.1.ſic dicitur: Reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos, dicit dominus exercituum.& dixiſtis: in quo reuertemur, ſi affiget homo Deum: quia uos configitis me, & dixiſtis, in quo configimus te, in decimis, & primitijs, ideo in penuria vos maledicti eſtis: & me configitis gens tota. inferte omnẽ decimam in horreum meũ, & ſit cibus in domo mea. & probate me, ſi non aperuero vobis cataractas cœli; & effudero uobis benedictionem meam, vſq; ad abundantiam, dicit Dominus.

RELIGIOSI FALSI IN ſuis ſæpe ſermonibus prælatis detrahunt.

Caueant à nonnullis falſis religioſis, qui in ſermonibus ſuis detra-

hunt eccleſiarum prælatis,& retrahunt laicos ab eccleſiarum ſuarū parochialium frequenti acceſſu: & indulgentias pronunciant indiſcretas: & factionibus teſtamentorum dum interſunt à reſtitutionibus debitis,aut legatis, matricibus eccleſijs faciendis, retrahunt teſtatores,ac legata,vel debita, aut male ablata incerta ſibi, aut alijs ſingularibus ſui ordinis fratribus & conuentibus in aliorum præiudicium fieri,ſeu erogari procurant: Aut etiam in caſibus ſedi Apoſtolicæ, aut locorum Ordinarijs reſeruatis, plures abſoluunt: & perſonas eccleſiaſticas, prẹſertim coram iudicibus apoſtolicis delegatis ſuam contra eos iuſtitiam proſequentes, vexant indebite:aut ad loca plura,& prẹſertim multum remota, cōuenire præſumunt: quoniam tales puniri mandantur. in cle.1.§.quibus.de priuil.

Offeratur qualiter in miſſa.

MOneantur laici, quòd nō ponāt ſe ſecus altare: dum ſacra miſteria celebrantur. ad ſtandum uel ſedendum inter clericos. quia iſte locus ſolis clericis,pſallentibus patere debet. ad orandum tamen, & communicandum,ſicut mos eſt laicis,& fœminis patere debent ſancta ſanctorum. ca.1.de vita,& honeſt.cleric.intrando, non tamen ſtando.cap.ſacerdotum.de conſe. diſt.2.& moneantur etiam, ut in miſſa ſemper aliquid offerant,reducentes ad memoriam, quod Deus per Moyſen dixit: Non apparebis in conſpectu meo uacuus: & ad ipſum enim prius confugiendum eſt, qui noſtræ poſſit curare animæ paſſiones: & non peruerſo ordine, antea ſibi opem ab hominibus acterſiri,ubi humana ſubſidia defecerunt: & tunc opinari diuini poſtulandam fauoris gratiam. cap.omnis Chriſtianus.de conſec.diſt.1.

Sacerdotes multi ſunt, & pauci.

DIcit Chriſoſtomus: Multi Sacerdotes nomine,pauci uero in opere; nec cathedra facit Sacerdotem, ſed Sacerdos cathedram: nec locus ſanctificat hominem: ſed homo ſanctificat locum.in c.ante omnia.de conſecr.40. diſt. Ex his patet Sacerdotem oportere eſſe ornatum moribus: ſed etiam præterea oportet, quòd ſit ornatus in exterioribus,habitu videlicet, & inceſſu: nec ſordidis, nec fulgidis ſe veſtibus ornet. Hinc Hieronymus: Nec affectatæ ſordes, nec exquiſitæ delitiæ laudes pariunt:quod tam de veſtibus,quā de cibis intelligendum eſt. Vnde Auguſt. in libro de doctrina Chriſtiana ſcribit, quòd pro moribus eorum,cum quibus viuimus, alimētis uti debemus. cap.quiſquis.42.diſt. Vnde ſuper epiſtolam Ioannis,ſubdit, quòd nō cibus, ſed appetitus in culpa eſt.c. delitiæ.eadiſt.& in lib. de verbis domini. ſubdit, quòd contra ſuæ infirmitates conſuetudinem aliquibus cibis non ſunt cogendi diuites uti. Et in libro quẹſtionum Euangelij, addidit, ꝙ æquanimitas tolerandi,non vſus, vel abſtinentia cibi iuſtitiam facit. c. non cogantur.& cap.quod dicit dominus.ead.diſt.vnde concludendum, quòd temperantia ciborum,& veſtimentorum,non diſſolutio eorum laudatus.

Populus in eccleſia qualiter ſe habeat.

POpulus debet ſtare cum deuotione in eccleſijs, & audire integram

gitam miſſam; & quod diligenter dum legitur Euangelium audiant,& non debeat ſedere ſed ſtare venerabiliter in conſpectu Euangelii,& verba dominica intentè audire, fideliter Deum adorare: Et quando ſtant ad orationem debent vigilare & incumbere ad preces totaliter & toto corde,& omnis cogitatio carnalis & ſecularis debet diſcedere,nec quicquam animus quam ad ſolum cogitare quod peccamus.

Pectus baptizati vngitur cum inuocatione Trinitatis.

VNctio fit in pectore cum inuocatione Trinitatis, vt nullæ reliquiæ latentis inimici in eo reſideant: Sed in fide ſanctæ Trinitatis mens eius confortetur,& ſuſcipiat,& habeat intelligentiam mandatorum Dei.

Hoſpitalis debet eſſe Sacerdos.

OPortet ſimiliter Sacerdotem eſſe, hoſpitalem: ne ſit in numero eorum,quibus in iudicio dicetur: Hoſpes eram,& non collegiſtis me. Matt. 25. q. enim Apoſtolũ ſequitur, alios ad Hoſpitalitatem debet inuitare: quomodo Hoſpitalitatis exhortator poterit eſſe: qui domum propriã hoſpitãtibus claudit? Si enim Sacerdos primũ à ſeipſo, & domeſtica eccleſia ſua debet exigere quod poſtea populum docet, neceſſe eſt,quod pauperes hoſpitio recipiat: vt ad Hoſpitalitatem facilius ſuo exemplo ſubditos attrahat:& ad memoriam reuocet,quomodo Abrahã,& Loth per Hoſpitalitatis opera Deo placere,& Angelos hoſpitio recipere meruerunt.

Adulatores ſunt cauſa multorum malorum.

SVnt nonnulli, qui dum mala facta hominũ laudibus efferunt, augẽt, dum increpare debuerant: & ſicut ad hoc ſub cubito puluinar, & ceruical ſub capite iacentis ponitur, vt melius quieſcatur: ita qui male agentibus adulatur,eum qui corripi ex culpa debuerat,in ea furtum laudibus molliter quieſcere facit:& ædificare contra ſe parietem dicit, cum peccati reprehenditur: liuore vero cum peccatoribus adulatur. Vnde ſanctus uir ait: Abſit hoc a me, vt uos iuſtos iudicem. 46. diſt. princ. & cap. hoc proprium. cum ſeq. Propterea in Cartaginen. Concilio. Clericus, qui adulationibus & proditioni vacare deprehenditur,degradari ab officio mandatur,ſicut & maledicus. ca. cum clericus. cum ſeq. c. diſt.

Clerici proprio artificio victum ſibi quærere poſſunt.

QVi autem turpi lucro, vel in honeſto negocio victum ſibi quærere prohibetur,de oblationibus eccleſiæ ſtipendia ſequatur, quod ſi eccleſia ei ſufficere non poterit,proprio artificio, aut agricultura,exemplo Apoſtoli ſibi neceſſaria conquirat. Ita tamen ut propterea vigilijs eccleſiæ non deſit, quod abſque infirmitate ſui corpuſculi nulli interponere conceditur: Et ideo qui nõ pro emendo aliquid in nundinis,vel in foro deambulant, ab officio ſunt remouendi. cap. clericus, & per totum. 11. diſt.& cum ad eccleſiam venerint, magis corde, quam ore meminerint eſſe cantandum,& officium cantandi non vſurpent ſibi Diaconi.

CALIX EX QVA MATEria debeat eſſe.

CAlices, & patenæ debent eſſe ex auro, vel argento, non ex ære,vel auricalco, ne pro-

vocent vomitum propter rubiginem, quæ inde contrahitur.c.& calix & cap. vaſa.cap.in ſancta.& ca.veſtimenta, de conſecr.diſt.1.Vaſa pro ſancta Euchariſtia, ſacris Criſmate, & oleis debent eſſe benedicta.

Pax non datur cum patena.

PAx detur in miſſa cum Cruce parua, vel tabula depicta, ſiue ſummitate manipuli; non cum patena, cum qua tangitur dominicum corpus, ſicut multi ignari in his temporibus faciunt.

Eccleſiarum reparatio per quos fieri debeat.

SI ſit qui recipiat quartam partem pro fabrica ſuſtinenda deputatam, vel beneficium ſit ad hoc deputatum, ſicut operaria, ille tenetur ſecundum poſſibilitatem.12.q.2.ca.vobis. & cap. Vulterane.10.q.1.ca. decernimus, ſi nõ appareat:& reditus ſint tenues ad ſuſtentationem diuini cultus,& rectoris, tunc rector non compellitur, quia prius debet ſuſtentare ſeipſum, quàm fabricam:ſi tamen poteſt in aliquo commode iuuare debet moderare, quando red ditus in aliquo ſubuenire poteſt. cap.1. de eccleſ. edif. Et quando redditus non ſufficiunt, tunc non cogitur de ſuo facere beneficium.10.q.2. cap.precariæ.& ſic non compellitur, ſi nullo modo poteſt.Sed parochiani ad reparationem eccleſiæ compelluntur, etiam ſi non ſit conſuetudo, quia eccleſia eſt communis, diſt.1.ius publicum. ad hoc facit tex.cum glo.16.q.1.ſi monachus, ibi.cum dicit in quantum melius poteſt ad opera eccleſiaſtica, & ad reſtaurandum eccleſiam, adiutorium faciat. ſi conſuetudo ſit, quòd parochiani inſolidum faciant illam reparationem & luminariorum,& ornatuum apparatum: illa conſuetudo tanquam pia ſeruanda eſt.cap.ad Apoſtolicam, de ſimo.& illam conſuetudinem ſeruare coguntur. Ita notat Hoſt.in ſumma de eccleſ.edi. §.2.& idem Collec.& Doct.in c.1.de eccleſia.ædi.vt plurimum hodie eſt generalis conſuetudo, quod parochiani ſubeunt talia onera, & merito laudanda, quòd illi domum Dei ſuſtineant vbi viui & mortui quieſcunt, audiunt diuina,& recipiunt ſalutis pabula, maxime vbi male ſoluũt decimas, vel iura eccleſiaſtica:& inde fit aliqua cõpenſatio.auth.de ſanc. Epiſcopi.§. pro conſuetudinibus. & de eccleſiaſticis titulis.§.ad hæc ſancimus, coll.9.

Cantores multi ſunt grauiter arguendi

REprehendere debent ſuperiores eos, qui cum modulatis & blandis vocibus, vt placeant laicis, vel mulieribus, cantant, notulas circa eleuationem corporis Chriſti, vel in miſſa: vbi ſunt verba turpia ſeu corrupta, attractiua ad uanitates mulierum, vel in officiis, ſeu anniuerſariis defunctorum, fingunt cantus extraneos ſonantes ad laſciuiam propter ſuauitatem modulationis: & vt magis audiantur ad attrahendum latiores pecunias a laicis:poſt eleuationem corporis Chriſti, miſſa defunctorum inchoata in altum:cum nota dicetur in baſſo:& tunc eleuantur illæ modulationes fictæ,& curioſitates, cerimoniæ propria temeritate inuentæ, ita qđ ſolemnitas miſſę propter illa nouiter ficta prætermittitur: & magis principale propter curioſitatem, ac fictionem, & cupiditates poſt ponitur. in cap.1.& 2. 92.diſt.

Boni-

Bonitas diuina quatuor principaliter ſacit.

DE bonitate verò oritur, ſeu conſideratur amor: & ſi referatur bonitas ad operationes, ſortiuntur quatuor. Primum gratuita beneficia, inquã tum gratis tribuit nobis dona ſua. Secundum, miſericordia, inquantum lenit, & minuit, per clementiam, pœnas, vel flagella. Tertium: Iuſtitia, inquantũ vlciſcitur mala. Quartum largitas in quantum remunerat obſequium.

Ex bonitate Dei nominata conſiderantur quatuor partes diuini cultus ex radice vnius virtutis procedentes, quæ eſt ſpecies veniæ & gloriæ. Prima pars eſt veniæ imploratio. Secunda pars eſt, benedictio, ſeu bonorum impetratio. Tertia. Laudatio, Quarta: Glorificatio.

Ex miſericordia conſiderantur multæ virtutes diuini cultus procedentes ex radice vnius virtutis, quæ eſt ſpes veniæ, vel gratiæ. Prima pars eſt deprecatio pro malis tollendis. Secunda, oratio pro bonis obtinendis. Tertia, afflictio, vt ieiunia. Quarta eleemoſina.

Ex iuſtitia, per donum timoris conſideratur pœnitentia, ſeu cautela à malis, in quantum referuntur ad fugiendam diuinam vltionem.

Ex largitate, obſequia remunerante, oritur ſpes remunerationis: ex qua omnis diuinus cultus, in quantum eſt via ad mercedem æternam.

Sors eſt multiplex.

SOrs eſt multiplex, aliquando iudicio ſortium quæritur, quid ſit alicui exhibendum: ſiue ſit res poſſeſſa, honor, dignitas, ſeu pœna, aut actio aliquã. & vocatur ſors diuiſoria. aut inquiritur iudicio ſortium, quid agere oporteat, & vocatur ſors conſultoria, vel quid ſit futurum, & vocatur ſors diuinatoria. actus enim humani non ſubduntur neceſſario diſpoſitioni ſtellarum, vt ſecundum diſpoſitionem earum neceſſario eueniant & ſortiantur effectum; imò eſt falſa opinio non carens dæmonum ſuggeſtione; & talis diuinatio eſt ſuperſtitioſa & illicita.

Dierum obſeruatio eſt ſuperſtitioſa.

OBſeruatio calendarum menſis, dies Aegiptiacorũ, quos vulgus imperitum falſo dicit dies ægros, ſeu maledictos, eſt ſuperſtitioſa, & reprobata curioſitas. cap. non obſeruetis. 26. quæſt. 7.

Vſura, quare tam vehementer eſt prohibita.

SEd quare vſura ita deteſtabilis, & prohibita vtraque lege, noui, & veteris teſtamenti, & poſitiua? dicit Innocen. ſuper. cap. alias. in cap. 1. de vſu. quia eſt contra pietatem, & charitatem: quia teneor ſubuenire proximo. nec ita communiter ſequuntur mala ex alijs contractibus, ſicut ex vſuris. Nam ſi vſuræ eſſent permiſſæ, homines non intenderent agriculturis: ex quibus principaliter ſuſtentantur homines: Et tanta eſſet careſtia, quòd pauperes fame perirent. Si haberent poſſeſſiones ad colendum, non haberent animalia cum quibus laborarent. diuites enim ſentientes ſecuritatem magni lucri, & ſine aliquo magno labore obtinentes, potius intenderent deteſtabili vſurarum lucro, quam in alijs minoribus & ſic adeo rara eſſet agricultura, quòd perirent pauperes fame:

fame: & res publica læderetur. Item vt plurimum pauperes reciperent ſub vſuris, & ſuper omnes contractus ex iſto ſubito depauperarentur debitores. Ideo ſanctum Nicenum Cõcilium de quo 47. diſt. cap. quoniam multi, incæpit apponere pęnam cõtra vſurarios: & gradatim fuerant per alios ſanctos patres in diuerſis cõſtitutionib. pœnę augumentatæ: & Imperator Iuſtinianus in auth. de eccleſiaſticis titulis, in prin. col. 9. profitetur ſe obſeruare quatuor generales Sinodos: & ſic vſuras prohibet in eadem Nicena Sinodo condennatas: cum Nicena Sinodus fuerit vna de quatuor principalibus: quæ ita obſeruari debent, ſicut quatuor Euangelia. 15. diſt. c. ſicut, licet leges ciuiles antiquæ ad ſolum lucrũ, & ciuilem policiã præter ſalutẽ animæ intendentes, ipſas vſuras permittebant. ff. de vſuris. l. cum quidam. §. ſi pupillo in fine.

Sabbatum colere eſt Iudaizare.

SAnctus Gregorius prohibuit ciuibus Romæ, omnibuſque chriſtianis, ne Sabbatum colerent: ne viderentur Iudaizare. in c. peruenit, de conſec. diſt. 3. merito ergo hunc diem contemplandi ſpiritualia beneficia, conſtitutio militantis eccleſiæ tranſtulit in dominicam, in memoriam redemptionis mundi: quia Chriſtus Dei filius naſci voluit in valle lachrimarum pro noſtra redemptione, & reſurgere illa die à morte in vitam. Item quia miſit Spiritum ſanctum in diſcipulos: vt ſic illa die gratiam Spiritus ſancti non deberent à templo cordis ſui eijcere, nec tanto beneficia obliuiſci: nec in die Sabbati debemus eſſe ingrati virgini, Dei genitrici, quia Chriſto manente in ſepulchro in ea remanſit diffidentibus Apoſtolis firma & intemerata fides. Et ſic licet Sabbatum non colatur vt feſtum, & ab operibus ſeruilibus prohibitum: tamen ſi Sabbatum non ſit cum alijs feſtis occupatum illa die[?] ſecundum morem Eccleſiæ damus officium virgini glorioſæ.

Scandaloſi ſunt redarguendi, quia dominus ſex odit principaliter.

REdarguere debent ſuperiores homines ſcandaloſos, ſeminantes diſcordias, iurgia, inſultus & ſcandala, contra quos Prouerb. 6. cap. Sex ſunt, quæ odit dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius, oculos ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem, cor machinans cogitationes peſſimas, pedes veloces ad currendum in malum: proferentem mendacia: teſtem fallacem, & eum, qui ſeminat inter fratres diſcordias: & talis dicitur eſſe ſuſurro. infra eod. parte. cap. 13.

Parentes ſunt honorandi.

HOnora patrem, & matrem, ſi vis eſſe longæuus ſuper terrã. Ideo dicit Bonauentura ſuper tertium Sententiarum. diſtin. 29. Longitudo vitæ promittitur, quia vita maxime amatur. Illa igitur maximè promittitur: vt homo appetens vitæ longæ, vitam non abhorreat longam parentum. 1. Ad Thimo. 4. ca. Pietas ad omnia vtilis eſt: promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ. 42. diſt. §. 1. in fine.

Filij

FILII MALEDICVNTVR qui parentes non venerantur.

MAledictionem diuinam incurrunt ingrati filij. Eccleſiaſtici. 3. c. quod malæ famæ eſt qui relinquit patrem, & eſt maledictus à domino, qui exaſperat matrem. Item Prouerb. 19. Qui affligit patrem, & fugit matrē, ignominioſus & infęlix. Exo. 21. Qui percuſſerit patrem, vel matrem, morte moriatur. Leuitici, 20. Qui maledixerit patri, vel matri morte moriatur. Deute. 26. Maledictus homo, qui non honorat patrem ſuum, aut matrem. Prouerb. 20. Qui maledixerit patri, vel matri, extinguetur lumen eius in tenebris: ideſt morietur citius in ſuis peccatis. Item honorantes parentes conſequuntur benedictionem. Eccleſiaſtici: Qui honorat patrem ſuum, iocundabitur in filijs, & in die orationes ſuę exaudientur. ibidem: Qui honorat patrem ſuum vita viuet longiore. Honora patrem tuum, vt ſuperueniat tibi benedictio. Benedictio patris confirmat domos filiorum, maledictio matris eradicat fundamenta.

Maledictiones ſunt ſummopere cauendæ & maxime parentum in filios.

MAledicere pueros vel alias creaturas Dei, interdicendum eſt popularibus, & maxime mulieribus hoc vitio aſſuetis. vnde Hieronym. in Leuitico: Qui negligũt oris maledicti conſuetudinem reſecare, etſi non corde maledicant, tamen immunditiam labiorum, & inquinamenta oris incurrunt, vnde in epiſtola Iudæ fratris Iacobi 1. c. dicitur, cum Michael Archangelus cum diabolo diſputans altercaretur de Moyſi corpore, non eſt auſus iudicium inferre blaſphemię, ſed dixit, imperet tibi Deus. vnde Eccleſiaſtic. 21. c. Dum maledicit impius diabolũ, maledicit & ipſe animam ſuam, malo ſcilicet culpæ, quia creatura Dei non eſt maledicenda. 24. q. 3. cum ſancti. ad Corinth. 12. Benedicite, & nolite maledicere: exemplum habemus de domino Ieſu Chriſto 1. Petri. 2. ca. qui cum malediceretur, non maledicebat. 1. Corin. 6. c. maledici regnum Dei non poſſidebunt. Item maledictio frequenter reflectitur ſuper caput maledicentis. 11. q. 3. cap. illud. & prouerb. 26. ca. Sicut auis ad alia tranſuolans & paſſer qualibet videns: ſic maledictum fruſtra prolatum in quempiam ſuperueniat, vnde Eccleſiaſt. 27. Qui in altum mittit lapidem, cadit ſuper caput eius. & Geneſis. 27. qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus.

Corrigere volens alios ſeipſum primo corrigat.

COrrigere qui vult alios, primum ſe corrigat, quia aliàs amittit auctoritatem corrigendi. Gloſſ. ſuper Matt. 7. Non prius idoneus doctor, vt alijs poſſit mederi, qui nondum ſe ſanauit. Lucæ. 4. Medice cura teipſum. Inſanus eſt enim, qui prius alios, quam ſe curat. Si te magis, quàm proximum diligis, quare ipſum procuras te ipſo ſpreto; Item amittit efficaciam qui ſe prius non corrigit, eccleſiaſtici, 34. Ab immundo quis mundabitur? Gregorius: Sordes manus tergere non valent, quæ lutum tenent: in correctione debet adhiberi modus, vt fiat ex amore, ſicut Deus Apocali. 4. cap. Ego quos amo, arguo, aliàs non reputatur

correctio; ſed hoſtilis perſecutio. Item correctio debet fieri in manſuetudine. Pſal. 89. Superuenit mãſuetudo, & corripiemur. Ambro. ſuper Lucam: Plus proficit dulcis correctio, quàm accuſatio turbulenta. Illa pudorem incurrit, hæc indignationem mouet.

Correctio paterna ad quos pertinet.

PAterna correctio, quæ eſt actus iuſtitiæ, per quem intenditur in bonum commune, non ſolum fit per admonitionem, ſed etiam per punitionem publicam peccatoris; vt alij peccantes timeant, & à peccato deſiſtant. Talis publica correctio ad ſolos ſuperiores pertinet: etiam ſi aliàs fiat occulte ad eum effectum. not. glo. in cap. cum ex iniuncto de hæreticis, quæ incipit: ad hanc.

Correctio fraterna ad quos pertinet, & an ſit præcepti.

COrrectio fraterna, quæ fit ex charitate ad emendationem fratris delinquentis per ſimplicem admonitionem, hæc pertinet ad omnes. & de iſta correctione fraterna ſequitur vlterius videndum, vtrum cadat ſub præcepto cuicunque: & quas conditiones, ſeu circunſtantias ſecundum Iuriſtas habere debeat. Dic, quòd correctio fraterna cadit ſub præcepto quatuor concurrentibus ex parte corripientis, & tribus ex parte peccantis.

Primum ex parte corripientis eſt certa peccati cognitio. & ideo legitur, Eccleſ. 11. Ne repræhendas ante quàm ſcruteris. 11. q. 3. eorum.

Secundum eſt manſuetudo in corripiendo. c. cum beatus. 43. diſt.

Tertium eſt, quòd in alio non ſit creata aptitudo ad corripiendum. nam ſi ſcio, quòd alij meliores & peritiores, quàm ego, videant peccatorem ad corrigendum, omittere poſſum fraternã correctionem: ar. c. eccle. 95. diſt. & in art. c. volentes, de offi. lega.

Quartum eſt, quòd opportunitas loci, & temporis ſe offerat. ar. c. ab eo. de appella. lib. 6.

Ex parte peccatoris requiruntur alia tria.

Primum, quòd ſit ſpes de correctione: nam aliàs fruſtra corrigeretur. & propter hoc dicitur Prouerb. 9. Nolite arguere deriſorem.

Secũdum eſt, quòd peccatum ſuum ſit mortale, cũ ex correctione debeat lucrari animam fratris, vt ibi Matt. 18. ca. Lucratus es animam fratris, &c. & alle. c. nouit.

Tertium, quòd habeat opportunitatem, & tempus congruum. ar. c. prædicto. de appella. lib. 6. & ſic conſideratis iſtis etiam concurrentibus, eſt omnib. præceptum. Nam correctio iſta eſt opus charitatis; cum ſit eleemoſina ſpiritualis, 45. diſt. tria ſunt genera.

Corripere non debet alios, qui vitijs ſeruit.

IMprobum eſt enim arguere quemquam in aliquo, quod adhuc reprælienditur in ſemetipſo: qui veraciter vult fraternitatem corripere, & ſanare talem infirmitatem, ſe præſtare fraternæ humilitati ſtudeat: vt eum, quem corripere cupit, humili corde commoueat. & hoc faciat ex compaſſione, quaſi communis periculi, ne forte & ipſe ſubijciatur tentationi, ſicut viri ſpirituales alieni peccati emendationem expectant: ita proterui delinquentibus deridendo inſultãt. & quantum

tum in ipſis eſt, eos inſanabiles putát, nec declinant cor ad compatiendum per miſericordiam: ſed ſuperbientes deteſtantur, atq; blasphemant. non vnquam accidit, vt inter amicos aliquando redargutiones enutrita diſcordia maiorem poſtea charitatem parturiat, vtpote cum corrigantur ea, quæ diſplicere in amico videntur. & hæc quidem primum non ſine quadam emulatione admonitus ſuſcipit: ſed correctus poſt modum gratias agit, ac multi pro parua læſione vim charitatis reſcindunt, & ab amore dilectionis ſeſe perenniter retrahunt. Plerique correctionem ſuá, officium charitatis exiſtimant. pleriq; vero hoc ipſum, quòd ex charitate corripiuntur, ad iniuriæ contumeliam trahunt. vnde euenit, vt ex eo deteriores efficiantur, quàm emendari obediendo potuerunt.

Correctio libenter ab aliquibus ſuſcipitur.

SAlubriter accipiunt iuſti quoties de ſuis exceſſibus arguuntur, ſuperflua auté eſt humilitas eorum qui ſe egiſſe accuſant quæ non commiſerút. 22.q.2.c.cum humilitatis. Qui verò ſine arrogantia bona facta ſua proculdubio nequaquam peccant, eſt quorundam accuſatio peruerſorum dum pro ſuis facinoribus arguuntur: verba iuſtorum pro cenſura declinanda abijciunt: ſeruantes ſe diuino iudicio quo puniendi ſunt durius: dum temporaliter contemnunt iudicari ſe ab hominibus iniquis, moleſta eſt veritas, & amara diſciplina iuſtitiæ, nec delectantur niſi complacentia propriæ imbecillitatis iniuſta, fęcundi, & ſteriles veritate, cæci ad contuendam lucem, & oculati ad tenebrarum conſpiciendum errorem. Corda proborum lubrica ſunt ad male conſentiendum duriſſima, approbat Salomon, & iuſti correcti emendationem, & ſtulti obſtinationé admoniti: dicens, Doce iuſtum, & feſtinabit accipere, de ſtulto autem ait: Qui erudit deriſorem, ipſe ſibi facit iniuriam.

Lachrymæ extinguunt ignem infernalem.

LAchrimæ extinguunt æterni ignis incendia. de pœnit. diſt. 1. porro. ſub §. item ſicut. & qui pœnitentiam agit, nó ſolum lachrimis peccatum debet diluere, ſed etiá multiplicibus planctibus, & gemitibus eſt pro peccatis interpellandum. de pœnit. diſt. 1. ſunt qui arbitrantur. & c. non ſufficit. Culpam ergo tuam lachrimis laua, ead. diſt. c. fleat. quia lachrimę lauát quod pudor eſt confiteri. ca. diſt. §. his auctoritatibus. & c. lachrimæ. in prin. diſt. accelerata. vt præueniat diuinum iudicium. de pœnit. diſt. c. quem pœnitet. circa principium. negligentes tardius reconciliantur. 26.q. vlt. ſacerdos. Auguſt. Nullus expectet quouſque peccare non poſſit. de pœnit. diſt. 7. c. 1. & c. nullus. in princip. uer. quem ergo ſero.

Pœnitentia ſerotina multos decipit.

MVltos ſolet ſerotina pœnitentia decipere, quia tanta ſunt grauiora peccata, quáto diutius infęlicem animam detinent alligatam. ca. cum de conſuetudine. & diuturnitas temporis non minuit peccatum, ſed auget. c. nó ſatis, de ſimon. cito enim quis pęnitere debet. de pœniten. d. 1. quis aliquando. ſed licet dilata fuerit, non denegabitur. de pęnit. diſt. 1. ſufficit. quia latro vnius momenti pęnitentia meruit paradiſi gaudia. 26.q.6. ſi presbyter.

Seruus

Seruus Dei quibus virtutibus debet eſſe ornatus.

SEruus Dei debet eſſe ſingularis, & proprius, vt ſoli Deo ſeruiat: non communiter Deo, & diabolo. Deus enim medietatem cum ſuo aduerſario habere non vult: Matth. 5. Dominum Deũ tuum adorabis: & illi ſoli ſeruies. cum enim unum feudum quis tenet de vno domino, & aliud de alio, non poteſt vtrique bene ſimul ſeruire, & debita reddere: ſed hoc totum, quod habet homo, à Deo tenet, & de diabolo nihil. ideo 1. Regum 7. Præparate corda veſtra domino, & ſeruite illi ſoli. Item fidelis, & rectus, Eccleſ. 33. Si eſt tibi ſeruus fidelis, ſit tibi quaſi anima tua: fidelis eſt, qui bona ſibi commiſſa ad voluntatem domini ſui, & honorem diſpenſat. Infidelis, qui ſuperfluis, & nociuis expendit, & vaſtat. quod uero facit, qui bona naturæ, fortunæ, & gratiæ, in luxurijs, & terrenis aggregandis & glorijs adipiſcendis conſumit. Matt. 25. Euge ſerue bone, & fidelis quia in pauca &c.

Continentia eſt perſonis eccleſiaſticis neceſſaria.

COntinentia religioſis, & quibuſcunque eccleſiaſticis, neceſſaria eſt, quia ordinati ſunt, vt Dei iracundiã placare poſſint. Eccl. 44. Et in tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio: ſed qui carnaliter viuunt, Deũ placare non poſſunt. ad Roman. 8. cap. Angelicum enim habent conſortium, & officium, & ſic angelicam puritatem ſuper omnes quantum poſſunt ſeruare debent. Malach. 2. Angelus domini exercituum eſt. Item Eloquia domini, eloquia caſta. Item ſapientia, quæ de ſurſum eſt, primum quidem pudica eſt. Iaco. 3. in qua familiares altiſſimi deſeruire, & miniſtrare debent. Iſidorus de ſummo bono. lib. 2. cap. de fornicatione.

An ſtatus coniugalis ſit anteponendus ſtatui virginitatis, uel celibatus.

REſpondetur negatiue: quod nec perferendus, nec æquandus eſt illis. & ita firma fide tenendum eſt. Sic enim diffinitur vbi ſupra canone 10. cuius verba ſunt. Si quis dixerit ſtatũ coniugalem anteponendum eſſe ſtatui virginitatis vel celibatus, & non eſſe melius ac beatius manere in virginitate, aut celibatu, quàm iungi matrimonio, Anathema ſit.

Caſtitas multum diabolo diſplicet.

DÆmones ſcientes caſtitatem eſſe animæ pulchritudinem: & per hanc homines angelicis meritis, è quibus lapſi ſunt, coęquari, liuore percuſſi inuidiæ inijciunt per ſenſus corporis deſideriũ libidinis, quatenus à cęleſtibus deorſum deiectam animam protrahant: ſecumq; quos vicerint ad tartara perducant. nonnunquam electi lapſu carnis corruunt, vt à vitijs ſuperbiæ, quæ de virtutibus timent, ſanentur. & qui de virtutum effectibus exiſtunt ſuperbi, ut cadunt carnis vitio humiliantur, vt reſurgẽt, vſus uenereorum ſuper omnia trahit intentionem à Deo, ſicut dicit Auguſtinus, primo Soliloquiorum: Nihil eſſe ſentit, quod magis deprimat animum virilem, quàm fœminæ blãdimenta. & ideo ſuper omnia in viris eccleſiaſticis, & religioſis.

Religioſus eſt hortus concluſus.

HOrtus concluſus dicitur religioſus, vel religioſa: præcipue monialis. Sic nihil terrenum debet intrare cor religioſum, ſed cęleſte. vnde Cantica 4. cap. Hortus concluſus, fons ſignatus

gnatus: ſoror mea, ſponſa mea, concluſus contra carnalia vitia per vitæ auſteritatem. Item ſignatus contra ſpiritualia peccata. Gregorius in Homilia: Fructus mundi ruina eſt, ad hoc creſcit, vt cadat; ad hoc germinat, ut cui germinauerit cladibus conſumat.

Religioſi in mundo ſunt in magno periculo.

IOannes Chriſoſtomus ſuper Matt. Sicut difficile eſt arborem iuxta viá poſitam fructus ſuos vſque ad maturitatem conſeruare, ſic difficile eſt religioſum iuxta mundum viuentem in actibus mundi, vſque ad finem immaculatam ſeruare iuſtitiam; recede igitur de via: planta in loco ſecreto, vt nec colludere mundus tecum habeat, nec tu cum mundo. Auguſt. in epiſtola. Vincula huius mundi habent aſperitatem veram, iocunditatem falſam, certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem, rem plenam miſeriæ, ſpem beatitudinis inanem. Bernardus in epiſtola: Generoſitas ſanguinis, proceritas corporis, forma elegans, iuuenilis decor, prædia, palatia, ſupellex immenſa, inſulæ dignitas, mundi ſapientia, poſſeſſa onerant, amata inquinant, amiſſa cruciant. Mundus ſi quidem hæc diu habere non poteſt.

Cantus dulcis facile ad compunctionem inducit.

MVlti namque reperiuntur, qui cantus ſuauitate commoti, ſua crimina plangunt: atque ex ea parte magis inflectuntur ad lachrimas: ex qua pſallentis inſonuerit dulcedo ſuauiſſima.

Oleum ſanctum, quod Criſma dicitur.

COnficitur per epiſcopum in die cœnæ, & non in alio die, c. omni tempore, de conſecr. diſt. 4. fit ex oleo, & balſamo, cú quo benedicuntur fontes baptiſmatis; Calix, patena, eccleſia, altare; epiſcopi in manibus, in capite, quando conſecrantur, puer baptizatus in fronte, & vertice, omnes fideles quádo criſmantur: & eſt omni anno conſecrandum, & innouandum. cap. Si qs de alio. de conſec. diſt. 4. Grauiter quoque punitur Sacerdos vtens in Baptiſmo de alio, quam de hoc nouo. d. cap. ſi quis de alio. Eſt oleum cathecuminorum confectum per Epiſcopum, quo inunguntur baptizati inter ſcapulas, & in pectore, & manus ſacerdotis, cum ordinatur, Principes, & Reges, in brachio, & humero, eccleſia, & altare ante chriſmationem. Tertium oleum eſt ſanctum, quo inunguntur infirmi in mortis articulo. infra, vnctio, per totú. & c. vnico, de ſacra vnct. De ſecundo, & tertio oleo, non innenitur prohibitum, quin in alijs diebus poſſit confici, ſicut de primo. in d. c. omni tempore, & c. quoniam. de ſent. excom. in 6. oleum non ſacratum additum ſacrato, totum erit ſacratum. ſicut de aqua benedicta.

Mulier moriens in partu an ſit in eccleſia ſepelienda.

MVlier moriens in partu, non debet in eccleſia ſepeliri, neque poni, vt quidam dicunt, ne pauimentum eccleſiæ ſanguine polluatur: ſed extra eccleſiam ei dicatur obſequium: & in cemeterio ſepeliatur: quod non placet, alioquin pœna ſibi verteretur in culpam. 5. diſt. Baptizati. Vnde lici-

tæ

te in eccleſiam fertur: ita tamen, quòd eccleſia à maculis corporis ne polluatur, diligenter lauetur; partus tamen de uentre ipſius extractus mortuus, & non baptizatus, extra cemeterium ſepeliatur. Sunt tamen quidam, qui dicunt, quòd partus debet vna cum muliere in cemeterio ſepeliri; eo quòd pars viſcerum eſſe cenſetur. de conſec. diſt in. 4. ſi quicquid.

Mulieres ad quid caput gerant velatum in eccleſia.

MVlier quoque uelato capite eſſe debet in eccleſia. 33. q. 5. mulier. quia non imago Dei, & quia per illam præuaricatio inchoata eſt, ideoq; in eccleſia propter reuerentiam ſacerdotis qui eſt Chriſti vicarius, coram eo tanquam coram iudice propter reatus originem, habeat uelatum, non liberum. Nec propter eandem reuerentiam habeat poteſtatem loquendi in eccleſia coram eo.

Vir & vxor an eodem ſepulchro ſint condendi.

SAne vir & vxor in eodẽ ſepulchro ponendi ſunt. 13. q. 2. vna quæq;. extra de ſepul. de vxore. exemplo Abrahæ & Sarræ, vbi ſpecialem non elegerint ſepulturam. Vnde & Thobias præcepit filio, vt cum mater ipſius compleuiſſet dies ſuos, locaret eam in eodem ſepulchro cum eod. 13. 4. q. 2. Ebron. Item quilibet in ſepulchro potentum tumulandus eſt, niſi ex deuotione alibi elegerit ſepeliri. eadem q. ſoror. 13. q. 2. c ſi. Cæterum in concilio Maguntu. de conſecr. diſt. vlt. c. fin. ſtatutum eſt quod ſuſpenſi, qui pro ſuis peccatis pœnam extremam perſoluunt; ex quo confeſſi ſunt, uel confiteri deſiderauerunt, & communicauerunt in cemeterio ſepeliri poſſunt: & oblationes, & miſſæ fieri pro eis. diſt. vlt. c. fin. Qualiter non vnum corpus ſepeliendum ſit, dicetur ſub titulo de officio mortuorum.

Virginitas amatur à Chriſto.

CHriſtus de virgine naſci voluit, vt oſtenderet virginitatis ſe eſſe amatorem, & ſemper Chriſtus fuit virgo matrem habuit virginem, & virginem præcurſorem, in ſponſum habere voluit Ioſeph virginem & Ioanni virgini Euangeliſtæ, matrem virginem commendatam dedit, & virgo eſt electus, & præ cæteris magis dilectus.

Quomodo debeat fieri ſignum Crucis.

PRimo debet ſignari à parte ſuperiori, quæ patrem ſignificat, & deſcendere ad inferiorem, quæ mundum deſignat, deinde à ſiniſtra parte, quæ ſignificat infernum: poſtea ad dexteram, quæ cęlum ſignificet. Nam Chriſtus deſcendit de cœlo in mũdo ad infernum; ab inferno aſcendit in cœlum, vbi ſedet ad dexteram patris. Secundo hoc facit ad inſinuandum, quia de miſeria tranſire debemus in gloriam, de vitijs, quę per ſiniſtram, ad virtutes quę per dexteram ſignificantur.

Alio modo dicitur ſic: In nomine Patris, in vertice frontis manu dextera, quia (vt aiunt Theologi) Pater eſt principium Trinitatis. Et Filij, eodemque momento ad vmbilicum deſcendimus: quia, vt vaticinatus eſt Propheta Iſaias, filius æternaliter procedens à Patre, temporaliter deſcendit in ventrem Virginis. Et Spiritus ſancti, ad ſiniſtram: demum ad dexterum latus eodem actu, & momento deſcendimus, atque eleuata manu ſubdimus dicentes: Amen. Quia Spiritus ſan-

ſanctus procedit, vt amor, ac ab vtroque procedens Patris, & Filij nexus eſt. Hoc autem ſanctæ crucis ſignum Thau ſignificauit, vt elicitur ex Ezechiele cap. 9.

Amen, in omni actione noſtra, poſt preces expenſas ad Dominum, dici conſuetum eſt ex ſacra ſcriptura; quia oratione perfecta ſacriſquæ factis intendimus ſemper, vt effectus affectui correſpondeat.

Canonizat ſanctos ſolus Papa.

AD ſolum Romanum Pontificem pertineat, Sanctos Canonizare & venerari mandare. in glo. 1. c. glorioſus. de reliquijs & veneratione ſanctorum. lib. 6. qui docet canonizare.

Chriſtianis non licet gentilium traditiones tenere.

NOn licet Chriſtianis tenere traditiones Gentiliũ & obſeruare vel colere elementa, aut lunæ, aut ſtellarum curſus, aut inanem ſignorum fallaciam pro domo facienda, vel propter ſegetes, aut arbores plantandas, vel coniugia ſocianda. ſcriptũ eſt enim, omnia quæ facitis: aut in verbo aut in opere, omnia in nomine domini facite: gratias agentes Deo. Nec in collectionibus herbarum quæ ſunt medicinales aliquas obſeruationes aut incantationes liceat attendere, niſi tantũ cum ſimbolo diuino, aut oratione dominica, vt tantum Deus creator omnium, & dominus honoretur.

Exemplum miſerabile de ſimonia.

LEgitur, quòd Ildebrandus, Prior Cluniacen. factus Papa Gregorius, dum in minoribus agens Legationis officio fungeretur, Archiepiſcopũ Ebedunen. de Simonia accuſatum, & accuſatores omnes corrumpentem, ita, vt conuinci non poſſet, miraculoſe conuicit. Præcepit enim illi, vt diceret verſum: Gloria patri, & filio, Et Spiritui ſancto, proferre non poterat: quippe quia in Spiritum ſanctum peccauerat, reatum ergo ſuum confeſſus, & depoſitus, mox expeditè, Et Spiritui ſancto, pronunciauit.

Exemplum de Vgone de ſancto Victore de ſimplici hoſtia ſibi oblata.

LEgitur, quod cũ Vgo de ſancto Victore doctor excellentiſſimus vltima infirmitate laboraret, corpus domini inſtanter petijt ſibi dari. Cumque nullum cibum retinere poſſet, fratres eius turbationem timentes, ſimplicem ſibi hoſtiam attulerunt, quod ille per ſpiritum agnoſcens ait: Miſereatur veſtri Deus, fratres, cur me deludere vultis, iſte enim, quem portatis, dominus meus non eſt: at illi attoniti mox corpus domini attulerunt: ſed ipſe ſe videns non poſſe recipere, eleuatis in cęlum manibus ſic orauit: Aſcendat Filius ad Patrem, & Spiritus ad eum, qui fecit illum. Eccleſi. vlt. & inter hæc verba ſpiritum emiſit, & corpus domini inde diſparuit.

Aetates mundi.

SEeptenariũ præſentis vitæ, quæ ſeptem dierũ circulo voluitur, vel potius ſeptem ætatibus, quibus mundus ipſe diſtinguitur, ſicut per dies. 70. ſic per ſeptem dominicas ſancta repræſentat Eccleſia: Prima ætas eſt ab Adam vſque ad Noe: Secunda vero à Noe vſque ad Abraham, vel ſecundum quoſdam ad Moyſem: Tertia à Moyſe vſque ad Dauid: Quarta à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babilonis: Quinta à tranſmigratione Babilonis

vſque

vſque ad aduentum domini: Sexta ab aduentu domini vſque ad finẽ ſæculi. Septima ſimiliter vſq; ad eundẽ finẽ ſimul concurrunt. Sed illa in vigilãtibus, & laborantibus, iſta in dormientibus, & quieſcẽtibus, vbi requieſcunt electorum animæ inter verba lactantis matris ſuæ ſupernæ Hieruſalem.

GREGORIVS PAPA orauit pro matrona ridenti.

QVædam matrona ſingulis diebus dominicis offerebat beato Gregorio panes, qui cum poſt miſſarum ſolemnia corpus domini illi offerret, & diceret, corpus domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat te in vitã æternam, illa laſciuia ſubriſit. ipſe vero mox dextram ab eius ore conuertens, partem illam dominici corporis ſuper altare depoſuit, deinde coram populo matronam interrogauit, ob quam cauſam ridere præſumpſerit: at illa inquit: Quia panem quem proprijs manibus feceram, tu corpus domini appellabas. Tunc Gregorius pro mulieris incredulitate ſe in orationem proſtrauit; & ſurgens particulam illam panis inſtar digiti carnem factam reperit, & ſic matronam ad fidem conuertit. Orauit iterum, & carnem illam in panem conuerſam vidit, & matronæ ſumendam tradidit.

De oratione, & eius fructu ſecundum verba Iſidori in libro de ſummo bono.

HOC eſt remedium eorum, qui vitiorum hoſtibus æſtuant: vt quoties quibuſlibet tanguntur vitijs toties ad orationem ſe ſubdant; quia frequens oratio, vitiorum expugnatio- nem extinguit, tam perſeueranter oportet animum noſtrum orãdo quàm pulſando intendere, quouſque importunas deſideriorum carnalium ſuggeſtiones, quæ noſtris obrepunt ſenſibus, fortiſſima intentione ſuperemus, ac tamdiu inſiſtere, quouſque perſiſtendo vincamus. nam negligentes orationes, nec ab ipſo homine impetrare valent quod volunt, quando quis orat, ſanctum ad ſe Spiritum aduocat: at vbi venerit confeſtim tentamenta dæmoniorum, quæ ſe mentibus humanis imergunt præſentiam eius ferre non valentia effugiunt. Oratio cordis eſt, non labiorum.

Angeli orantibus præſunt.

PIe credendum eſt, & ſacris auctoritatibus comprobatur, quòd Angeli Dei comites aſſiſtunt orantibus: iuxta illud propheticum: In conſpectu Angelorum pſallam tibi. & Angelus ad Thobiam: Quando orabas cum lachrimis, ego obtuli orationẽ tuã domino. Sed in canone miſſæ cõtinetur, ſupplices te rogamus omnipotẽs Deus, iube hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime altare tuum: propterea quilibet homo habet ſuum proprium Angelum ad cuſtodiam: vnde dominus in Euangelio loquens de paruulis ait: Angeli eorum ſemper vident faciem patris.

Orationes corde, & non verbis Deus aſpicit.

NEque enim verba deprecantis Deus intendit: ſed orantem corde aſpicit, quia ſi tacite cor oret, & vox ſileat, quamuis hominibus lateat, Deũ latere non poteſt, qui conſcientiæ præſens eſt: Melius eſt autem cum ſilentio orare corde ſine ſono vocis, quàm ſono vocis ſine intuitu mentis.

Oratio

Oratio, ſemper fiat cum gemitu.

NVnquam eſt ſine gemitu orandum nam peccatorum recordatio mærorem gignit, dum enim oramus, ad memoriam culpas reducimus, & magis reos nos eſſe cognoſcimus: ideoq; cum Deo aſſiſtimmus; gemere, & flere debemus, reminiſcentes, quam grauia ſunt, quæ commiſimus, quamq; dira inferni ſupplicia quæ timemus: mens qualem in oratione confert, talem, ſe poſt orationem conſeruet. Nam nihil proficit oratio, ſi denuo committitur vnde iterum venia poſtuletur, illius enim preces deſideratum effectum ſine dubio percipiunt, qui quod cupiendo ablui poſtulat, delinquendo non maculat mens noſtra cæleſtis eſt: & tunc Deum contemplatur quando nullis terrenis curis, aut erroribus impeditur, apta eſt enim ad bonum in ſua natura, in aliena.

Oratio, quando dicitur pura.

PVra eſt omnino oratio, cui in ſuo tempore ſeculi non interueniunt curæ. Longe à Deo autem eſt animus qui in oratione cogitationibus ſeculi fuerit occupatus. Tunc ergo veraciter oramus, quando aliunde non cogitamus: ſed pauci ſunt valde, qui tales orationes habeant, & licet in quibuſdam ſint; difficile tamen eſt, vt ſemper ſint: mens, quæ ante orationem vacans à Deo, illicitis cogitationibus occupatur, dum in orationem venerit, confeſtim illi imagines rerum quas nuper cogitauit, occurrunt; Prugandus eſt itaque animus & à temporalium rerum cogitationibus ſegregandus: vt puta acies cordis ad Deum vere & recte dirigatur. nam reuera tunc impetranda, diuina munera credimus: quando ſimplici affectu aſſiſtimus, cum oramus.

Oratio, per quod interrumpitur, et quot modis impeditur.

MVltis modis interrumpitur orationis intentio, dũ ſe per incuriam vana mundi ingerũt, in cuiuſcũque orationis animo, tunc aũt magis diabolus cogitationes curarũ ſecularĩu humanis mẽtibus ingerit: quando orantes aſpexerit. Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare valeat poſtulata, hoc eſt, ſi aut quiſque mala committit, aut ſi delinquenti ſibi debita non dimittit: quod geminum malum dum quiſquis à ſe ipſo abſterſerit, protinus ſecurus ſtudio orationis incumbit: & ad ea, quæ impetrare precibus cupit, mentem liberè erigit, qui læditur non deſiſtat orare pro ſe lædentibus: alioquin iuſta Dei ſententia peccat, qui pro inimicis non orat, ſicut nullum proficit in vulnere medicamentum, ſi adhuc ferrum in eo ſit: ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor, vel odium manet in pectore: tantus debet eſſe orantis erga Deum affectus, ut inde ſperet, precis effectus. Inaniter autem oramus, ſi precis fiduciam non habemus: petat ergo, vt Apoſtolus ait Iacob. 1. Vnuſquiſque in fide nihil hæſitans, nã qui dubitat, ſimilis eſt vndæ maris, quæ à uento fertur, atque diſpergitur; diffidentia naſcitur impetrandi oraturis, ſi ſe animus ſentiat adhuc circa peccandi affectionẽ verſari. ſi enim quod Deus præcipit, facimus, id quod petimus ſine dubio obtinemus.

Oratio creat iactantiam.

CVlpabiliter ad Deum manus expandit, qui facta ſua orando iactanter prodit, ſicut Phariſæus, qui in templo iactanter orabat, ſeque magis

quàm Deum de operibus iuſtis laudare volebant: quorundam oratio in peccatum conuertitur, ſicut de Iuda proditore ſcriptum eſt. Qui enim iactanter orat appetendo humana, non ſolum eius oratio non delet peccatum, ſed ipſa vertitur in peccatum. Sic Iudei, vel hæretici, qui licet orare videantur, eorum tamen oratio, non illis ad purgationis proficit meritum, ſed mutatur potius in peccatum.

Oratio, vbi opportunius fit.

ORatio priuatis locis opportunius funditur: maiuſque obtentum impetrat, dum Deum tantum teſtem alloquitur; proprium autẽ hipocritarum eſt offerre ſe in oratione videntibus: quorum fructus eſt nõ Deo placere, ſed gloriam ab hominibus cõparare. Sed in multiloquio non exaudiuntur homines à Deo, quia plurimis eum verbis conantur inflectere: neque enim conciliat eum multiplex orantis ſermo, ſed pura, ſinceraque orantis intentio, bonum eſt ſemper corde orare bonum etiam eſt ſono vocis Deum ſpiritualibus himnis glorificare: nihil eſt ſola voce cantere ſine cordis intentione, ſed ſicut ait Apoſtolus Eph. 5. Cantantes, & pſallentes in cordib. veſtris. hoc eſt, non ſolum voce, ſed corde pſallentes. Vnde & alibi. Pſallam ſpiritu, Pſallam & mente, ſicut orationibus regimur: ita Pſalmorum ſtudijs delectamur: Pſallendi enim iocunditas triſtitiam cordis conſolatur, gratiores mentes facit, faſtidioſas oblectat, mærentes excitat peccatores, ad lamenta inuitat: nam quamuis dura ſint corda carnalia, ſtatim, vt carminis dulcedo in ſonuerit, ad effectum pietatis animum eorum inflecti, dum Chriſtianos non vocis modulatio, ſed tantum verba diuina, quo pacto modulatione canentis maior naſcatur compunctio cordis.

Oratio exaudietur, ſi quatuor habeat conditiones.

ORatio exaudibilis quatuor debet habere conditiones, vt pro ſe petat neceſſaria ad ſalutem, pie, & iuſte, & perſeueranter. Notat Pet. 1. q. 1. c. dictum, & hæ conditiones alliciũtur ex parabola per Chriſtum dominum noſtrum tradita Lucæ. 15. Quis veſtrum habet amicum. Dicit Auguſt. Oratio eſt orantis præſidium, aduerſario incendium, Angelis, Deoque gratum ſacrificium. compendioſe autem traditur de orationis efficacia, & modo, per ſanctum Doctorem ſecunda ſecundæ. q. 83. glo. in cle. ſi dominum de reliqui. & vener. ſanct.

Oratio dominica cæteris præcellit: & in multis commendatur.

ORatio Dominica priuilegiata eſt ab auctore, qui à Chriſto facta, nullaq; magis oratio ſpeciali quã illa, quæ ex ore filii Dei eſt, qui eſt veritas.

Proceſſit item in breuitate: breuis eſt enim, vt cito orationes noſtras exaudiri oſtendat. Matth. 6. Orantes nolite multum loqui, ſicut Ethnici faciunt: ſcit enim Pater veſter, quid opus ſit vobis antequam petatis.

Item in fæcunditate quia omne appetendum in genere apprehenditur. Primo enim apprehenditur quomodo petendum, quia in charitate, ibi Pater, non domine: & ſic non in metu.

Item in humilitate, ibi, Noſter. glo. miſericordiæ Pater, non ſuperbiæ. vnus enim eſt pater omnium.

Item in fiducia, & ſpe, ibi: Qui es in cœlis, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper

bonos

bonos, & malos.

Petenda ſunt autem duo, adeptio boni quadruplicis tẽporalis, ut in via ſuſtentemur, ibi: Panem. Spiritualis triplicis gratiæ: vt mereamur, ibi: Adueniat. Præmij gloria, vt lętemur, ibi: Sanctificetur nomen tuũ. Et a malis duplicis tpis præſentis, ibi: Dimitte. Futuri, ibi: Sed libera nos a malo: Orationis formam nos docuit Chriſtus, docuit enim quantum ad orandum. Lucæ. 6. Exijt in montem orare &c.

Orationes peccatorum non exaudiuntur.

ORationes peccatorum non exaudit Deus: ſi peccent in Deum, ſiue in proximum, vel etiam quantum ad ſeipſum in Deum, ſi per obedientiã reſpectu maieſtatis. Zach. 8. Qui declinat autem ſuã ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. item ſi per diffidẽtiam diuinæ largitatis. Iacob. 1. Si q̃s ueſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo: qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Poſtulet aũt in fide, nihil hæſitans: qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris: qui à vento mouetur, & circumfertur. Item per contemptum diuinæ ſapientię ſine meritis, proptor quod dicitur Micheæ. 3. Clamabunt ad dominum, & non exaudiet eos. Item per incompaſſionẽ in proximũ. Prouerb. 21. Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, clamabit ipſe, & non exaudietur. Item, per doloſam machinationem. 2. Macha. 9. Orabat dominum, à quo non erat miſericordiam conſecuturus: dicit enim de Antiocho, quòd locutus fuerat filijs Iſrael in dolo: vt occideret eos: Item per manifeſtam impugnationẽ. Pſal. 17. Inimicos meos dediſti mihi dorſum, & odientes me diſperdidiſti: clamauerunt, nec erat qui ſaluos faceret ad dominum: nec exaudiuit eos. Item quantum ad ſeipſum per ſollicitudinem cupiditatis. Thob. 3. Operuiſti nubem, ne pertranſeat oratio. ita enim exponit Gregorius dicens, Q̃d nubes eſt ſollicitudo mundanarum rerum, quæ ita animam peccatricem capit, ut effectum in oratione habere nõ poſſit. Item per amorem voluptatis. Ezech. 8. Introduxit me per oſtium, & ecce mulieres ſedentes ibi, & plangentes: & ex alia parte viginti quinq; viri dorſa habentes ad templum, & facies ad Orientem: & ſequitur, quod dixit dominus: Non parcet oculus meus, & non miſerebor: & etiam cũ clamauerint ad aures meas uoce magna, non exaudiam eos. Item per operationem iniquitatis. Eſaia 1. Cum multiplicaueritis orationes ueſtras, non exaudiam. manus etenim ueſtræ plenæ ſunt ſanguine. Per orationem pariter mens eleuatur in Deum, ſecundum Damaſcenum. Virtus veræ orationis eſt celſitudo charitatis, ſecundum Gregorium in moralibus. Sed quia multis fragilitatibus mens humana pulſatur, expectat pœnas gehennales in ſpiritu reſolui, & ad memoriam reduci: ut caduca ſenſualitas timeat ſimulata diſſolui.

Sermo in eccleſia qualis eſſe debeat.

QValis locutio in eccleſia habenda ſit Apoſtolus oſtendit dicens. Loquentes vobiſmetipſis in pſalmis, & himnis, & cãticis ſpiritualibus: vnde ſibi ibi à verbis ſuperfluis abſtinendum eſt. extra de celebra. miſſ. cap. colentes. iuxta illud Chriſoſtomi: In aulam regiam ingreſſurus: habitu &

inceſſu te componas: Angeli enim domini adſunt: quia domus Dei plena eſt virtutibus incorporeis, & dominus ad Moyſem, & Angelus ad Ioſue, Solue calciamentum de pedibus tuis, locus enim, in quo ſtas, ſanctus eſt.

CVI PRIMO INIVNcta fuit circuncilio; & quibus de cauſis.

SCiendum autem eſt, quod circuncisio primo iniuncta eſt abrahæ, & ſemini eius. ideſt hæbreis, ex eo naſcituris: vt ſic probaret, an obediret vel non, ſicut & Adam ad probationem obedientiæ mandatum accepit, ne de ligno vetito manducaret. Fuit autem pręcepta circuncisio propter quinque cauſas.

Primo, vt per obedientiam mandati Abraham placeret Deo: cui per pręuaricationem Adam diſplicuerat.

Secūdo data fuit in ſignum magnę fidei Abrahę. Credidit enim ſe habiturum filium, in quo benedicerentur omnes gentes per fidem, ideſt, per quam ſpiritualis circuncisio impleretur, vt ſic iuſtificaretur & ipſe.

Tertio, ut in hoc ſigno diſcerneretur ab omni natione populus ille.

Quarto vt circoncitio facta in virili membro: per quod generatur creatura mortalis, & in quo libido ſolet dominari, caſtitatem corporis, & mentis ſeruandam, & impudicitiam reſecandam indicaret.

Quinto, quia non poſſet mellus ſignificari per Chriſtum tolli originale peccatum: cum quippe omnis homo cum præputio naſcitur: quemadmodum & cum originali peccato.

Quare in præputio fiat circuncisio.

IN carne præputii ideo eſt iuſſa fieri, quia in remedium inſtituta eſt: ideſt contra originale peccatum: quod à parentibus contraximus corrupti cōcupiſcentia: quæ in parte illa magis dominatur: & quia in membro illo culpam inobedientiæ homo prius cognouit, decuit, quod illo ſignum obedientiæ acciperet.

Quare Chriſtus voluit circuncidi.

SEd quare Chriſtus, qui fuit agnus immaculatus, non habens maculam, neque rugam: qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, uoluit circuncidi? Reſpondeo ſicut voluit in templo præſentari: ſicut & baptizari, ſicut & de agno paſchali cum diſcipulis epulari, ſic voluit in corpore circuncidi propter nos, ne Iudæi dicerent eum non eſſe Meſſiam in lege promiſſum, quia nō eſſet circūciſus. nec viueret ſecundum legem, cum de ſeipſo dixerit. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere; & etiam ne demones circūciſionis miſteriū agnoſcerent. cum, n. illa cōtra originale peccatū fieret: credidit diabolus, & hunc qui circuncidebatur, ſimiliter peccatorem eſſe, propter quam etiam cauſam voluit, vt mater eius uirgo ante partū, in partu, & poſt partum deſponſaretur: etiam propter perfectam humilitatem, tanquam eſſet peccator, voluit hoc fieri, licet non indigeret, ſicut & ex humilitate uoluit baptizari ſubdendo ſe minori.

Quare mutata fuit Circuncisio in Baptiſmum.

FVit mutata Circuncisio in Baptiſmum, quia ſacramentum baptiſmatis eſt perfectius, & quia magis com-

commune.& magis gratia plenum.mulieres enim circuncidi non poterant, & etiam propter honeſtatem honeſtius enim eſt aqua lauari,quam corpore mutilari.

Fiebat autem circunciſio die octauo ex legis præcepto.Leui.12.c.& fiebat cum lapideo cultello,ad ſignificandum,quod poſt ſeptennarium huius vitæ,in octaua die: ideſt ætate, quæ erit reſurgentium, ab electis per petrã, ideſt,Chriſtum abſcindetur corruptio carnis,& ſpiritus: quando liberabimur à ſeruitute corruptionis, quando circuncidetur à peccatis anima cuiuſque credentis in eum. Duæ itaque res ſunt illius ſacramenti: ſcilicet circunciſio à peccatis in præſenti, & circunciſio ab omni corruptione in futuro. Chriſtus autem non indigebat circuncidi,vt iam dictum eſt. Conferebat circunciſio ſuo tempore remiſſionem peccatorum, ſicut,& nunc Baptiſmus. Vnde Gregorius:de conſecr.diſt. 4. quod apud. extra.de bapti ſ.maiores. Quod apud nos valet aqua Baptiſmi,hoc egit apud veteres,vel pro paruulis ſola fides,vel pro maioribus virtus ſacrificij, vel pro his, qui de Abrahæ ſtirpe prodierunt, miſterium circunciſionis.

DE BONIS ATTRIBVTIS Eccleſiæ.

DE bonis Eccleſiæ attributis, ſcripſit ſanctus Vrbanus Papa,his verbis: Ipſæ res fidelium,quę domino offeruntur non debent in aliis vſibus,quam eccleſiaſticis, & chriſtianorum fratrum,vel indigentium conuerti,quia vota ſunt fidelium, & pretia peccatorum ac patrimonia pauperum.

Quatuor ſunt peccata clamantia in cœlum.

HOmicidium voluntarium,peccatum ſodomiticum, oppreſſio pauperum,Merces operariorum.

Verba ſacra portare licet.

POrtare verba ſacra in remedium humanę infirmitatis, ſi reſpectus habeatur ad ſolam Dei reuerentiam, à qua expetitur effectus, licitum eſt, dum tamen non habeatur mixtura figurarum,vel ſuperſtitionis illicitæ.

DE IEIVNIIS Quatuor temporum.

IN primitiua quidem Eccleſia ſtatutum fuit, quod ieiunia quatuor temporum fierent ter in anno. Sed Calixtus Papa. 76.diſt.ieiunium. conſtituit quater in anno fieri.nam & Iudæi quater in anno ieiunabant;ſcilicet ante Paſcha:ante Pentecoſtem, ante Senophegiam in Septembri,& ante Encenia.Si enim tantum ter in anno:forte aliqui remanerent dies,de quibus primitias non redderemus.in iſtis enim ieiunijs primitias temporis exoluimus: vt iam dicetur:de quibus Zacharias ait: Ieiunium quarti,quinti,ſexti, & decimi, domui Iuda,& Hieruſalem, dies feſtos vertet in gaudium.Quater ergo ieiunamus in anno. primo vt quatuor elementa in nobis vitiata,id eſt corpus noſtrum ex eis conſtans in quatuor anni temporibus caſtigetur.

Homo enim conſtat ex quatuor elementis,quantum ad corpus, & ex tribus potentiis quantum ad animam, ſcilicet rationali,concupiſcibili, & ira-

ſcibili, vt illa ergo moderetur in nobis, quater ieiunamus in anno per tres dies: vt quaternarius numerus ad corpus,& ternarius ad animam referatur. Si quidem annus diuiditur in quatuor tempora: quæ ſunt: Ver, Aeſtas, Autumnus,& Hiems, quę propter ſua delectamenta à Dei amore nos auertere ſolent.

Ver, calidum,& humidum. tunc ergo ieiunamus: vt elementum amoris caſtigetur in nobis, ne conſentiat falſæ pulchritudini veris. Ieiunamus itaque contra luxuriam,& humore & calore naſcentem.

Aeſtas calida eſt,& ſicca: tunc ergo ieiunamus, ut elementum caloris in nobis caſtigetur, nec conſentiat incendio carnali: vel tunc ieiunamus contra ſuperbiam: quia tunc fructus terrarum, qui florent,& maturantur, ſuperbiendi materiam præſtant.

Autumnus eſt frigidus, & ſiccus: tunc ergo ieiunamus, ne aliquo lãguore animi, areſcamus, & deſluamur & ſine pinguedine olei, in tabernaculo æterno inueniamur. Vel tunc ieiunamus contra auaritiam, quia tunc meſſes colligimus,& habemus.

Hiems frigida,& humida eſt: vnde tunc ieiunamus, ne membra noſtra fluxu,& luxu ſoluantur in cõmeſſationibus, & potationibus ac per hoc amor Dei negligatur. Vel tunc ieiunamus contra pigritiam, quia torpemus frigore. Ieiunamus igitur in dictis quatuor temporibus anni, ut per ieiunia præſeruemur à vitijs: & quæ deliquimus in illis purgentur.

Rurſus, quoniam quodlibet tempus tres habet menſes, ideo quater ieiunamus in anno tres dies: vnũ diem ieiunantes pro menſe: ut ſic ſatisfaciamus in die, qđ delinquimus in menſe.

Secundo etiam, ideo ieiunamus: nã primum ieiunium fit initio, ſcilicet in prima ſeptimana Quadrageſimę; vt in nobis virtutum germina oriantur: & in nobis inareſcant vitia, quæ nequeũt omnino extingui.

Secundum fit in æſtate in ſeptimana Pentecoſtes, quia tunc uenit Spiritus ſanctus, & nos debemus eſſe feruentes in Spiritu ſancto.

Tertium fit in Septembri ante feſtum ſancti Michaelis, quãdo fructus colliguntur,& nos debemus Deo reddere fructum bonorum operum.

Quartum fit in Decembri, quando herbæ moriuntur, quia nos mortificare debemus.

Tertio ideo quia Ver refertur in pueritiam: Aeſtas ad adoleſcentiam: Autumnus ad maturitatem, ſiue virilitatem: Hiems ad ſenectutem. Ieiunamus ergo in vere, vt ſimus pueri per innocentiam: in æſtate, vt efficiamur iuuenes per conſtantiam. in Autumno, vt maturi per modeſtiam. in Hieme, vt ſenes per prudentiam,& honeſtam vitam.

Quarto ideo in quatuor anni temporibus ieiunamus, vt Deus nobis cõſeruet omnia; quæ ad humanum vſum in illis temporibus, de terra naſcuntur.

Quinto ad ſignificandum quatuor, quæ fuerunt in illis temporibus, ſcilicet: Conceptio domini, in vere. Natiuitas in Hieme. Conceptio Ioannis Baptiſtæ in autumno, & eius Natiuitas in æſtate.

Sexto ſecuudum Hieronymũm, ob diuerſas plagas, quæ in illis temporibus acciderunt.

De alijs ieiunijs.

QVia de ieiunijs quatuor temporum mentio facta eſt, conſequens eſt, vt de alijs ieiuniis hic aliqua perſtringamus. Eſt aũt ieiunium, cõis omnium membrorũ ſatisfactio: vt ſcilicet membra ſatisfaciant ſecundũ peccatũ, quod commiſerunt, vel geſſerunt. Vnde de oculo Hieronymus: Oculus meus depredatus eſt animam meam. Per feneſtras oculorum meorum mors intrauit in animam. Et Auguſtinus: Oculo nihil eſt nequiuis: & ſic de alijs membris. Vel ieiunium, eſt parſimonia victus, & abſtinentia ciborum. Augu. dicit: Maximum, & perfectum ieiuniũ eſt abſtinere ab iniquitatibus, & à carnis voluptatibus, & delectationib. huius ſeculi. Vnde Pius Papa, de conſec. diſt. 5. Nihil prodeſt orare, & ieiunare, niſi mens ab iniquitate, & obtrectationibus lingua cohibeatur. Et dicitur ieiunium à ieiuno, quod eſt quoddam inteſtinum in homine, quod ſemper eſt vacuum, & ſubtile: ſic & nos ieiunantes debemus eſſe vacui à ſuperfluis, & à vitiis tam in corpore, quàm in mente.

De auctoritate ieiunij.

AVctoritas ieiunij eſt ex tribus: & pſona, & loco, & ex tẽpore. Ex perſona, quia præcepit Deus Adæ, & Euæ, vt abſtinerent à fructu ligni ſcientiæ boni, & mali. Ex loco, quia in Paradiſo inſtitutum fuit, & initium habuit. 36. diſt. 6. Ex tempore. quia ab antiquo præceptum eſt celebrari. Creato namque homine, in primo mundi exordio dictum fuit ei: De ligno ſcientiæ boni, & mali, ne comedas: & quia fuit celebratum ante legem, à Moyſe, & ſub lege ab Helia: & in tempore gratiæ à Chriſto: Moyſes enim non comedit, neque bibit, 40. diebus Helias quoque ambulauit. 40. diebus & 40. noctibus, in fortitudine ſub cinericii panis. & Chriſtus 40. diebus & 40. noctibus ieiunauit. Fuit etiam celebratum in ſex ætatibus. Nam in ea ætate, quæ fuit ab Adam vſque ad Noe, fuit abſtinentia carnium, & vini 30. diſt. ab exordio. à Noè vero in poſterum fuit conceſſum vinum, & carnes & ſic de cæteris ætatibus. Commendatur autem ieiunium exemplis, quoniam Eua, quamdiu ieiunauit, & abſtinuit, in Paradiſo permanſit: Adam, quia ieiunium violauit, à delicijs Paradiſi in ſummam miſeriam corruit. Helias quia ieiunauit in cœlum curru igneo raptus eſt. Moyſes per ieiunium cum Deo locutus eſt. Hieruſalem per ieiunium liberatur à Sennecharib tempore regis Ezechię, & Iſaię. Iona quoque prædicante, præſtatur venia Niniuitis in ſacco, & cinere, & ieiunio, pęnitentiam agentibus. Ieiunamus etiam exẽplo Apoſtolorum.

Multiplicitas ieiunorum.

POrro ieiuniũ, aliud eſt corporis, & carnis, aliud guloſi, mentis, aliud auaritiæ, aliud faſtus, aliud diſpenſationis, aliud deuotionis, aliud votiuæ promiſſionis, aliud ſuppletionis, aliud cõpaſſionis, aliud inſpirationis, aliud circumſpectionis, aliud rationabile, aliud qualitatis, aliud quantitatis, aliud numeri, aliud ſummæ exactionis, aliud alternitatis, aliud zorographagiæ, aliud mæroris, aliud exultationis, aliud vanitatis, ſiue hipochriſis, aliud virtutis, ſiue charitatis, aliud indictionis, aliud neceſſitatis, aliud inſtitutionis, aliud voluntatis, aliud prauitatis.

Sane ieiunium corporis, & carnis eſt, quando quis abſtinet à cibis, ne nimis impingueſcat: vel vt infirmitate liberetur: vel quia comedere nō poteſt, & hoc nullius eſt meriti.

Ieiunium guloſi eſt comedere immoderate ante ieiunium, vt nō eſuriat in die Ieiunij, vel parum comedere vno die, vt immoderatius de ſequenti ventri indulgeat, ipſumque nimis impleat.

Ieiunium mentis eſt, quando quis abſtinet à vitijs, & etiam cibis, ne caro pingueſcat laſciuijs.

Ieiunium auaritiæ, vt burſæ parcat.

Ieiunium faſtus eſt, vt quod fit, vt appareat.

Ieiunium diſpenſationis eſt, quod celebratur in vigilijs ſolemnium viderum, & magnarum feſtiuitatū, vt Natalis domini: quæ ideo dicuntur vigiliæ, quoniam antiquitus in præcipuis ciuitatibus, duo nocturnalia agebantur officia: & populus, qui ad feſta venerat, tota mente in Dei laudibus in eccleſia vigilabat.

Ieiunium deuotionis eſt, ad quod quis neceſſario non tenetur, quod inferius voluntaria appellatur.

Ieiunium notiuæ promiſſionis eſt: vt ſi quis vouet, quod certa die ieiunabit, vel a carnibus abſtinebit.

Ieiunium ſuppletionis eſt, vt ſi quis extra pœnitentiam ſibi à ſacerdote iniunctam, aliquid ſuppleat de ſuo.

Ieiunium compaſſionis eſt, vt ſi ſacerdos alicui dicat: Pro hoc peccato, fac cantare duas miſſas: & ieiunas, & ego pro te cantabo, & tres dies ieiunabo: Propter hoc tamen debet aliquid recipere: quia ſacerdos debet compati proximo ſuo, & orare pro eo. Etiam ieiunare, poteſt dici compaſſio: vt ſi quis petit à ſacerdote penitentiam patri ſuo iniunctam, vt pro patre peragat partem illius.

Ieiunium inſpirationis eſt, vt in beato Nicolao, qui adhuc infans, & manens in cunabulis tribus dieb. in hebdomada à mamillis matris ſuæ abſtinebat: Vel, vt alij dicunt, quarta feria, & ſexta, ſemel tantum ſugebat mamillas.

Ieiunium circunſpectionis eſt, quādo pro aliqua imminente tempeſtate pro periculo hoſtium, vel pro caſu cuiuslibet anguſtiæ ieiunamus.

Ieiunium rationabile eſt, quando cibum & potum moderate ſumimus, ne naturam debilitemus. vnde Apoſtolus: Rationabile ſit obſequium veſtrū, non in comeſſationibus, & ebrietatibus.

Irrationabile eſt, ſi quis velit ieiunare per duos, vel per tres dies, vel per totam hebdomadam, quod nō approbat Deus: vult enim hominem ſic ieiunare, vt cogatur vitiis mori, non vt cogatur à natura diſſolui. Vnde prohibetur ieiunium, quod quidam faciunt à Cæna domini, vſque ad Paſcha.

Ieiunium qualitatis eſt, ſi quis vouet ſe vlterius non comeſturū carnes.

Ieiunium quantitatis eſt, ſi quis comedat ad pondus, vel ad menſuram, plus vna die, quàm altera: vel ſi quis voueat ſe non comeſturum niſi tanti pōderis panem.

Ieiunium numeri, eſt quando quis vouet, quod de cætero non comedet, niſi vna vice in die, cogitans, quòd comedere plures in die belluarum eſt, & comedere bis hominum, ſemel Angelorum.

Ieiunium ſummæ exactionis eſt, in his, qui non comedunt, niſi olera, radices, & herbas: vt Ioannes Baptiſta in deſerto, & Maria Aegiptiaca in eremo, qui cum duobus panibus tantum Iordanem tranſiens, auſteram vitam in eremo 46. annis egit.

Ieiunium alternitatis eſt, cum quis vno die comedit, & alio die ieiunat.

Ieiunium Zorophagiæ, eſt ſicca comeſtio, à zores, quod eſt ſiccũ, & phagin, quod eſt comedere. Vnde Priſcianus in Zorofago Biſantij: Sicca comeſtio eſt: vt in fructibus, pomis, piris, caſtaneis, & conſimilibus: quidam tamẽ ſiccam comeſtionem appellant legumina, ſiue cruda, ſiue cocta, & ſi lixata comedantur cum cocleari.

Ieiunium meroris, conſiſtit in vno, ſcilicet in abſtinentia ciborum: & fit propter duo: ſcilicet propter corporalem abſtinentiam, & ſpiritualem Sponſi. Hoc repreſentat Eccleſia in trib. quatuor temporibus.

Ieiunium exultationis conſiſtit in duobus; ſcilicet, in abſtinentia ciborũ, & mundanarum rerum: & fit propter vnum, ſcilicet propter internæ dulcedinis prægustationem, iuxta illud: Guſtate, & videte. Hoc repreſentat Eccleſia in vigilia, & hebdomada poſt Pentecoſtem. vtrunque repreſentat in tempore Aduentus, prout ibi dictum eſt.

Eſt ergo duplex ieiunium, ſcilicet tribulationis, & gaudii, ſiue mæroris, & exultationis, ſicut habetur in glo. ſuper illo loco. Matth. 9. c.

Nunquid poſſunt filii ſponſi lugere, quamdiu fuerit ſponſus cum eis.

Ieiunium vanitatis, ſiue ſimulationis, vel fictionis, eſt in hipocritis.

Ieiunium virtutis, ſiue charitatis, eſt in ſanctis, & perfectis.

Ieiunium indictionis eſt, vt in die beati Marci.

Ieiunium neceſſitatis & inſtitutionis ad idem feruntur.

Ieiunia, quę ab Eccleſia inſtituta.

IEiunia neceſſaria, ideſt, per Eccleſiã inſtituta, & indicta ſunt ieiunia quatuor temporum, & vigiliarum Apoſtolorum: Natiuitatis domini: beati Ioannis Baptiſtæ: Omnium ſanctorum: Aſſumptionis beatæ Mariæ: beati Laurentis: Quadrageſimæ, & ſextæ feriæ: præter illa, quæ ſunt inter Paſcha, & Pentecoſt. & præter quam ſi Natiuitas Domini venerit in ea, niſi tunc aliquo voto, vel religioni ſint aſtricti. Dicunt tamen quidam, quòd ieiunium ſextæ feriæ non eſt neceſſitatis niſi quo ad carnes: alioquin non liceret Ciſtercienſibus illud mutare. Sed ſecundum Leonem Papam licet non ſit neceſſitatis Sabbato abſtinere: rationabilis tamen conſuetudo, & canon Innocen. aliter interpretatur, eò quòd in illo triduo poſt paſſionem domini tota fides in ſola beata Virgine Maria remanſit. Generalia quoque, & ſpecialia ieiunia per epiſcopos in Sinodo, & Concilijs inſtituta, ſolui non debent.

Ieiunare qui teneantur.

AD neceſſaria ieiunia tenentur doli capaces: cum & ipſi delinquere poſſint: diſpenſari tamen poteſt circa hoc cum impuberibus, & etiam conſtitutis in maiori ætate: & cum ſenibus, & infirmis, ac debilibus. Mulieres vero licet propter virorum prohibitionem ieiunia votiua voluntaria dimittere debeant, prout dictum

eſt;

eſt: indicta tamen per Eccleſiam non licet. Cæterum comedere ante horam comedendi, & ante miſſam in ieiunijs ſtatutis,& neceſſarijs, mortale peccatū eſſe ſacri canones affirmant:in voluntarijs verò veniale.

Ieiunium non ſoluunt ſerui prægustantes cibos.

VIdetur enim inductum ex conſuetudine eccleſiæ, ieiunantis, & hoc tolerantis, vt Seneſcalchi vel quilibet alijs ſeruitores, vel portantes cibos ad menſem, non ſoluant ieiunium ſi prægustant cibos ante dominos, forte de toſico dubitantes,quibus etiam caſibus Monachi Abbatibus ſeruientes, & alij ſeruitores poſſunt carnes prægustare, idemque de Medicis prægustantibus medicinas tempore ieiuniorum.

Ieiunantes debent abstinere praua agere.

ISidorus de ſummo bono ait: Ieiunia cum operibus bonis Deo acceptabilia ſunt, qui autem a cibis abſtinent. & praue agunt,dæmones imitantur,quibus eſca nunquam eſt, & nequitia ſemper ideſt.Ieiunio adæquatur ſobrietas in eſu & potu.

Caro piſcis cur non interdicitur in ieiunio.

REſpon.Deus nō maledixit aquis: quoniam per aquam Baptiſmi futura erat remiſſio peccatorum. hoc enim elementum digniſſimum eſt, qđ ſordes abluit: & ſuper quod ſpiritus Domini ante mundi conſtitutionem ferebatur:terræ vero maledixit, in operibus:inde eſt, quòd omne genus carnis,quod in terra verſatur,tam quadrupedes,quàm aues, in ieiuniis non licet comedere. Adhuc piſcis vſus ſecundum Gregorium, ita Christiano relinquitur vt hoc ei infirmitatis ſolatiū, non luxurię pariat incētiuum.denique qui a carne abſtinet,ne ita ſumptuoſa maritimarum belluarum conuiuia pręparet:vinumque in ieiunio ſic bibat,vt ebrietatem incurramus,& ieiunium fugiamus.Vnde in pœnitentiali Romano ſtatutum eſt, vt pœnitens paruis piſciculis veſcatur.de homic.c.2.

De vigilijs Apoſtolorum.

CIrca vigilias Apoſtolorum notādum eſt, quòd ieiunium paritatis,quando videlicet paria ſunt ſanctorum merita, pariter ieiunamus: ſicut patet in vigilijs beatorum Iacobi, & Bartholomæi, & aliorum Apoſtolorum: qui non habent ieiunia institutionis: in quibus ieiunamus, pro eo quod fuerunt Apoſtoli, quoniam alij Apoſtoli vigilias habent. cum enim ſint meritis pares, decet, vt omnes habeant ieiunia:vnde Concil. Brachare. dicit, quod omnium Apoſtolorum vigiliæ ſunt ieiunandæ præter vigilias Apoſtolorum Philippi, & Iacobi, & Ioānis Euāgeliſtæ.Eccleſia tamen Gallicana non tenet,niſi de ſex Apoſtolis, & de quatuor eorum ieiuniis. Petrus, & Paulus habent pariter vnum, quia eadem die paſſi ſunt. Simon & Iudas habent aliud.Matthęus habet tertium. Andræas quartum. In vigilia iſtorum eſt ieiunandum: vt ſicut illi paſſi ſunt pro Chriſti nomine,& ſic nos cum eis compatiamur, ſi cum eis regnare velimus.

De aliis verò Apoſtolis ieiunium inſtitutum non eſt propter aliqua impedimenta, ecce enim feſtum Philippi & Iacobi eſt inter Paſcha & Pentec. quod tempus gaudij eſt, & lætitiæ: ideoque

ideoque tunc non eſt ieiunium.

Si opponatur de ieiunijs litaniarũ, reſpondetur, quod neceſſitas interuenit, prout ibi dicetur: vel id non eſt ieiunium neceſſitatis, ſed voluntatis: & quidam propter expectationem Spiritus ſancti ieiunát ab Aſcenſione vſq; ad Pentecoſtem, pro eo quòd Apoſtoli dicuntur hoc tempore ieiunaſſe. ſed nulla ſcriptura authentica dicit Apoſtolos tunc ieiunaſſe. Vnde tunc ieiunandum non eſt: quia tempus illud eſt de tempore Paſchali. In uigilia tamen Pentecoſtes bene ieiunandum eſt, ut per ieiunium mundati, & purificati Spiritum ſanctum digne ſuſcipere mereamur.

Item Iacobus frater Ioan. Euangeliſtæ occiſus eſt ab Herode in diebus, ideſt calendis Aprilis azimorum: quave ieiunium non habet: nec etiam túc de illo feſtum celebratur: ſed eius feſtum celebratur die 25. Iulij & ibi habetur vigilia, prout ſeptima parte ſub ipſius feſto dicetur.

De beato Bartholomæo, cuius feſtum celebratur nono Calendas Septembris, dicitur, quòd fuit excoriatus, & ſequenti die obijt: & ſic ſi haberet vigiliam, oporteret quod eſſet tertia die ante. quod eſſet contra normam aliorum feſtiuorum ieiuniorum. quidã autem celebrant feſtum excoriationis: alij obitum, & melius: Sed in Concilio Bracharen. habetur in hoc: ꝙ cõſuetudo cuiuslibet eccleſiæ eſt obſeruanda circa feſtum, eccleſia celebrat vigiliam. Barnabas autem non habet ieiunium: quia non eſt de numero duodecim Apoſtolorum, nec dicitur Apoſtolus, niſi quia cum eſſet ſocius Pauli miſſus etiã fuit ad euangelizãdum. Vnde Spiritus ſanctus in actibus Apoſtolorum dixit: Segregate mihi Barnabam, & Paulum.

De beato quoque Thoma non eſt ieiunium ſtatutum: quia eius feſtum eſt in Aduentu Domini, vbi continuũ eſt ieiunium. Sed tamen ab Eccleſia Romana celebratur vigilia, quia non omnes celebrant Aduentum. Ita etiam dicitur de vigilia B. Matthiæ circa Septuageſimam.

Matthias etiam ieiunium inſtitutionis non habet: quia frequenter feſtum illius ſolet contingere in Quadrageſima, & ſemper eſt in ſeptuageſima, & quia non fuit in primitiuis Apoſtolis: ſed poſt paſſionem Domini, ſorte eſt electus & per electionem aliorum loco Iudæ conſtitutus. vnde Propheta: Epiſcopatum eius accipiat alter. Decretalis tamen dicit, quòd hic habet vigiliam, & ieiunium.

Ioannes Euangeliſta feſtum habet tertia die poſt Natiuitatem Domini: & tunc non eſt ieiunium: tum propter feſta, tunc occurrentia: tum quia ipſa die illa nõ obijt: immo in die feſti beati Ioannis Baptiſtæ. ſi tamen fieri poſſet, bonum eſſet in omnibus Apoſtolorum vigilijs ieiunare.

Beatus Laurentius ſolus inter martires: & ſolus beatus Martinus inter confeſſores ieiunum habent.

De Sabbato ſancto.

SEquitur videre de Sabbato ſancto Paſchæ, ſicut enim Deus operibus creationis mundi, ſcilicet in ſex diebus completis, in ſeptima requieuit ab omni opere, quod patrarat, ſic & in ſexta ætate recreationis operibus conſumatis; iuxta quod Dominus in cruce

pen-

pendens dixit: Conſummatum eſt, in ſeptima ætate requieuit. Cum enim anima eius paſſibilitatem corporis exiuit quodammodo requieuit: Præterea in ſepulchro dormiuit: ideoque dies iſta Sabbatū æppellatur, quod requies interpretatur: ſignificat etiam requiem Chriſti, in cuius morte ſanctificati ſumus. Dicitur etiam ſanctum propter Baptiſmum, quod fit in die iſta, in qua noua eccleſia proles ſanctificatur: ideo fit hac die Baptiſmus, quia in eo cõſepulti ſumus Chriſto. & propter hoc baptizandus ter immergitur, quia in Baptiſmo à triplici peccato, ſcilicet cogitationes, locutionis, & operationis mundatur: & à triplici transgreſſione legis, ſcilicet, legis Naturæ, legis Moſaicæ, & legis Euangelicæ, non igitur debet quis tantum ſemel immergi, pro eo, quod Chriſtus mortuus eſt ſemel. diſt. presbyter. debet tamen ſemel baptizari: quia tantum ſemel Chriſtus mortuus eſt, & ſepultus, & reſurrexit: quæ tria in Baptiſmo ſignificantur: & licet trina fiat immerſio, tamen unum eſt baptiſma. Immerſio etiam fit in modum crucis: quia qui baptizatur, mundo crucifigitur, & Chriſti cruci affigitur.

De vigilia Pentecoſtes.

SEquitur de vigilia Pentecoſtes: in qua ſicut in vigilia Paſchę celebratur baptiſma. quia iſtæ duę feſtiuitates ſunt maiores, & magis neceſſariç inter omnes: in vigilia Paſchæ celebratur Baptiſmus: quia in Paſſione Chriſti omnes baptizamur: quia redimimur & iuſtificamur: nihil enim naſci nobis profuit, niſi redimi profuiſſet. Item redimi nihil profuiſſet, niſi Paracletus mitteretur. & ideo in vigilia Pentecoſtes celebratur Baptiſmus: quia tunc per Spiritum ſanctū mundamur, quoniam dominus in cœlum aſcendens diſcipulis promiſit dicens: Ioannes quidem baptizauit aqua. vos autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos dies, ideſt poſt decem dies, quod & factum eſt. Propter hoc ergo eccleſia in decima die poſt Aſcenſionem celebrat Baptiſmum ad notandum, quòd noſtri neophiti baptizantur in Spiritu ſancto, quemadmodū & illic. Baptizantur etiam hodie ſolenniter, tum ad hoc, vt poſt Paſcha nati, vel vt neceſſitatibus impediti baptizentur, tum quia Petrus hodie tria millia hominum baptizauit, tum quia Dei filius in Dei digito fortem deuicit: ideoque idem opus per fidei miſterium repræſentatur digito venienti, & filio reſurgentium, quia Baptiſmi regeneratio propria eſt Spiritus ſancti operatio: tū quia ſicut hodie deſcendit in Apoſtolos: quem deſcenſum dominus Baptiſmum appellauerat dicens: Vos autem Baptizabimini Spiritu ſancto; ſic in Baptiſmate deſcendit, licet inuiſibiliter, in baptizatos.

DE DIE SANCTAE Trinitatis.

IN octaua Pentecoſtes fit feſtum ſanctæ Trinitatis poſt quá celebrata eſt feſtiuitas Patris, & poſtquá celebratum eſt feſtum Filij in Paſcha, & feſtum Spiritus ſancti in emiſſione ipſius, merito in octaua Pẽtecoſtes fit feſtum corū, ſcilicet Trinitatis, vt oſtendatur, quod tres perſonæ ſunt unus Deus, & hęc eſt prima cauſa, quare celebra-

lebratur feſtum trium perſonarum diuinarum ſimul. Secunda cauſa eſt, quia ad inuocationem ſanctæ Trinitatis datur in Baptiſmo Spiritus ſanctus, ut præmiſſum eſt. Tertia cauſa eſt, ut oſtendat eccleſia filijs ſuis illum, à quo ſunt omnia bona, cuius habet imaginem, & cuius debet habere ſimilitudinem: videlicet Dei, & ſanctæ Trinitatis, quam ſemper laudare debemus.

DE FESTIVITATIBVS Sanctorum.

Eccleſia ſanctorum feſta multis de cauſis celebrat.

Primo, vt eius vicem rependamus, quia ipſi iam celebrant feſtum de nobis, quoniam gaudium eſt in cælo Angelis Dei, & animabus ſanctis ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Lucæ 15.

Secundo, quia eos honorando, rem noſtram agimus: nam eorũ feſtiuitas noſtra eſt. Vnde Apoſtolus 1. Cor. 3. Omnia noſtra ſunt: nos autẽ Chriſti. Charitas enim omnia cõmunia facit.

Tertio, ut habemus eos intercesſores pro nobis: vnde legitur in 3. Regũ. 1. c. ꝙ Berſabea, quę interpretatur puteus ſacietatis: id eſt eccleſia triumphãs impetrauit filio ſuo regnum.

Quarto, vt eos imitemur. Per eorum enim exempla ad eorum imitationem prouocamur.

Quinto, propter augmentum noſtræ ſecuritatis, & ſpei ſubleuationem, ſi enim homines mortales nobis ſimiles potuerunt ita per ſua merita ſublimari, & nos ſimiliter poterimus; quoniam manus domini non eſt abbreuiata.

Sexto, propter honorem diuinæ maieſtatis, quam illos honorando, in eis honoramus, & mirabilẽ prædicamus eum, qui ipſos ſanctificauit.

Septimo, vt viſa eorum pulchritudine, & munditia, confundatur homo de peccatis ſuis, & terrena contemnat: ſicut & ipſi fecerunt.

Octaua, & principalis cauſa eſt, q̃a ſanctorum dies, & anniuerſaria in eorum honore nobis ad memoriam reducitur propter noſtram vtilitatem: quoniam in eis honoramus Deum: ipſi namq; cum ſint perfectè beati, orationibus noſtris nõ indigent: quia omnia eis ad votum ſuccedunt: immo iniuriam facit martyri: qui pro martyre orat, extra. de celeb. miſſ. cum Marthæ. §. pœnę Ioan. etiam Damaſc. in lib 4. c. 7. ponit alias rationes, quare ſancti, & pariter eorum corpora, ſiue reliquię debeant honorari, quorum quædam ſumuntur, quantum ad eorum dignitatem, & quædam quantum ad corporum ipſorum pretioſitatem. Dignitas quadruplex eſt, quoniam ſunt amici Dei, & filij Dei: hæredes Dei: & Duces noſtri. De primo, Ioan. 13. Iam non dicam vos ſeruos, &c. De ſecundo, Io. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. De tertio, Roma. 8. Si autem filij, & hæredes. De quarto, ita dicit: Si quis multum laborat ducem inuenire, qui eum alicui regi mortali adducat, & pro eo ad ipſum uerbum faciat: quanto magis duces generis humani, qui pro nobis ad Deum interpellationes faciunt, honorandi ſunt, templa illis erigendo, & eorum memoriam venerando?

Quantum verò ad corporũ eorum pretioſitatem manifeſtandam, ponit idem

idem etiam quatuor rationes. nam ipſa ſanctorum corpora fuerunt promptuaria Dei, templum Chriſti, alabaſtrum ſpiritualis vngenti: fontes viui Aug. addit, quintum, ſcilicet organum Spiritus ſancti.

Circa primum dicit: Hi enim ſunt promptuaria Dei, cænacula Spiritus ſancti. De ſecundo dicit, quoniam per intellectum in corporibus eorum habitauit Deus. Vnde Apoſtolus. Neſcitis, quoniã corpora veſtra &c. Deus autem ſpiritus eſt. Honoranda ergo ſunt animata Dei templa: homo quidem delectatur in ædificatione murorum: Deus vero in conuerſione ſanctorum. Vnde Pſal. Domine dilexi decorem, &c.

Circa tertium dicit: Si enim ex rupe aqua manauit in eremo, & ex maxilla aſini Sanſoni ſitiẽti: nequaquam incredibile eſt, ex martyrum reliquijs vnguentum bene olens, emanare ſitiẽtibus Dei, & ſanctorum virtutem.

Circa quartum dicit: Iſti enim viuentes in veritate cum libera præſentia Deo adſiſtunt, & fontes nobis ſalutares dominator Chriſtus ſanctorum ſuorum præbuit reliquias, multiformia beneficia irrigantes.

Circa quintum dicit Auguſtinus in libro de Ciuitate Dei: Non ſunt contemnenda, ſed plurimum veneranda ſanctorum corpora, quibus, dum adhuc viuerent, Spiritus ſanctus quaſi quibuſdam organis ad omne bonum vſus eſt. Vnde Apoſtolus: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus. Eſt autem quadruplex differentia ſanctorum noui teſtamẽti, quos per anni circulum colimus. Sunt enim Apoſtoli, Martires, Cõfeſſores, & Virgines, & hi ſecundum Rabanum per quatuor mundi partes ſignificantur: per orientem Apoſtoli, per meridiem, Martyres, per aquilonem, Confeſſores, per occidentem Virgines. Licet autem feſtiuitates ſanctorum celebrandæ ſint: & in eorum memoriã altaria conſtruenda, nulli tamen eorum, uel etiam Angelis, ſed ſoli Deo ſacrificare debemus. Honorandi ergo ſunt ſancti propter imitationem, non adorandi propter religionem. Honorandi ſunt charitate, non ſeruitute.

Dierum alij profeſti, alij feſtiui, ſiue ſolemnes, profeſti qui nulla ſpeciali celebritate inſigniti ſunt, quaſi procul à feſto. Solemnes verò, ſiue feſtiui dies, ſunt, in quibus à quolibet opere ſeruili in honorem Dei, & ſanctorum abſtinendum eſt, & diuinis laudibus inſiſtendum. Notandum eſt autem, ꝙ ſolemnitas eſt communiter inſtituta: celebritas pro aliqua prærogatiua: & dicitur à Solon, quod eſt cõe, uel à ſoluto, ideſt, firmo, atque ſolido: quia ob religionem mutari non debet: uel dicitur ſolemnitas ex eo quòd fieri ſolet in anno. Celebritas uero uocatur, q̃a ibi non terrena, ſed ſolum cœleſtia aguntur. Solemnitas autem per feſtiuitatem, quæ eſt mors ſanctorum, pluribus nominibus deſignatur; Vocatur enim feſtiuitas, feſtum, celebritas, natiuitas, Natalis, uel Natale, ſiue Natalitium, tranſitus, ſeu exitus, obitus, paſſio, aſſumptio, depoſitio, & obdormitio. Feſtiuitas dicta eſt à feſtis diebus, quaſi feſtiditas, eo quod in eis ſola diuina res agitur, quibus contrarij ſunt feſti, in quibus ius fatur. Dicitur quoque feſtiuitas, quaſi facti natiuitas. Natiuitas proprie dicitur feſtum

illius

illius natiuitatis, quæ eſt in carne & in mundo: & ſecundum hoc dicitur tantũ Chriſti natiuitas, & Beatæ Mariæ, & Beati Ioannis Baptiſtæ. quorum tantum natiuitates in eccleſia celebrantur. Quare ſancti dicantur in morte naſci, iam ſequitur: & dicetur vbi de octaua agetur.

Natalis vero, vel natale, ſeu natalicium dicitur migratio ſanctorum ab hoc ſeculo. quia tunc naſcitur Deo ea natiuitate, quæ tendit ad vitam æternam.

Tranſitus dicitur de morte ſanctorum, quoniam animæ illorum a corporibus exeuntes per ignota ſibi, & diuerſa loca tranſeunt. 13. c. q. 2. tempus per cælum aereum, & ethereum, & criſtallinum, & tandem perueniunt ad empireum.

Paſſio dicitur, quia tũc maxime corpus patiatur: & etiam in anima quando per violentiam ab inuicem ſeparantur, & obitus vniuſcuiuſque poteſt paſſio nominari, quia ſine amaritudine, & ſine violentia quadam nulla anima de corpore tolletur.

Aſſumptio proprie dicitur tranſitus Beatæ Mariæ.

Depoſitio propriè dicitur, depoſitio ſancti Ioannis Euangeliſtæ, qui, vt præmiſſum eſt, locum ſepulturæ vnius intrauit, & ita ſe ipſum depoſuit. Obdormitio vero dicitur mos ſanctorum, quaſi quies: Nam ſicut qui poſt ſomnũ integer, & validior fit, ſic Sancti ſine difficultate reſurgunt in corporibus glorificatis, quaſi à ſomno euigilãtes. Vnde dominus de Lazaro mortuo dixit: Lazarus amicus noſter dormit. 13. q. 2. tẽpus. Vnde Apoſtolus: Nolumus vos ignorare de dormientibus &c.

Feſtiuitates celebrandæ.

QVæ autem feſtiuitates celebrandæ ſunt, patet ex Concilio Lugdunen. de conſe. diſt. 3. c. 1. extra de fer. c. fi. in quo ſic ſtatutum eſt: Dies domini feriandi ſunt à veſpera in veſperam. Item feſtum Natalis Domini, ſancti Stephani, Sancti Ioan. Euangeliſtæ, Innocentium. Sancti Silueſtri. Circuncisionis. Epiphaniæ. Paſcha cum duobus ſequentibus diebus. Aſcenſio domini. Pentecoſtes, cum duobus diebus ſequentibus. Sancti Ioannis Baptiſtæ, Duodecim Apoſtolorum. Sancti Laurentii. Feſtiuitates Beatæ Mariæ. Omnes dies dominicæ. Dedicatio ſancti Michaelis. Dedicatio cuiuslibet oratorij. Feſtum omnium ſanctorum, & ſancti Martini, & alia ſecundum cõſuetudinẽ, vt illæ feſtiuitates, ſcilicet ſanctorum canonizatorum, quas ſinguli Epiſcopi in ſuis eccleſiis cum clero, & populo decreuerunt celebrandas. Reliquis vero feſtiuitatibus, quæ per annum ſunt, populi non ſunt cogendi ad celebrandum, ſiue feriandum, nec prohibendi.

Feſta inter Septuageſimam, & Quadrageſimam.

CIrca feſta, quæ in Septuageſima, ſeu in tempore paſſionis, ſiue ante illud occurunt, ſicut eſt feſtum S. Agathæ. Cathedra ſãcti Petri, S. Matthiæ, Annunciationis domini. Feſtum ſancti Gregorii, feſtum etiam Patroni cuiuslibet eccleſiæ, ſi acciderit, vel anniuerſarium illius, vel Paſcha illius ius annotiuum generaliter dicimus, quod cantica laudis, ſcilicet, Te deum laudamus, Gloria in excelſis Deo, Ite

miſſa eſt, in illis debent cantari, & omnia quæ cantarentur in alijs, ſi in alijs temporibus contingerent, præter Alleluia; quoniam cantus huiuſmodi ad tempus Paſchę pertinere noſcuntur.

Sed quare nõ dicitur tunc Alleuia, ſicut alia cantica lætitię? Reſpon. quia illud eſt magis canticum lætitiæ, quam alia, quæ ſunt magis obſeruationes, ſeu gratiarum actiones: quam cantica lætitiæ, licet & in illis ſit aliqua lætitia, pręſertim in cantu.

Si verò opponatur, quod Gloria in excelſis, quod eſt proprium Natalis domini, & Ite miſſa eſt: quod eſt canticum, ſeu laus Reſurrectionis: & Te Deum laudamus: quod ſignificat lætitiam pro drachma inuenta, nõ debeant in feſto Annunciationis domini cantari, pro eo quod præmiſſa in Aduentu Domini, nondum ſua tempora habebant: quia dominus nondum ea in rebus humanis fuerat proſecutus. Reſpondeat, qui ſolennizare contendunt, quod hoc feſtum eſt omnium feſtorũ Chriſti quaſi fons & origo, ſeu initiũ: quoniam etſi Natale domini, vel paſſio, vel inuentio drachmæ nondũ erãt in re, vel in tempore, habebãtur tamen in ſpe, quoniam in ſpe eorum prodigia præcedebant.

DE OCTAVIS.

OCtauæ ſanctorum ideo celebrantur: quia ſicut primus dies ſignificat natiuitatẽ eorum, ſcilicet qualiter naſcuntur cęlo, & in ſocietatem Angelorum & ſanctorũ patrum, quando animæ eorum à corporibus ſeparantur: ita in octauis recolentes reſurrectionem corporum, congratulamur reſurrectioni eorum.

Et attende, quòd quorundam ſanctorum celebrantur octauæ, ne hoc miſterium lateat: non autem omnium, ne vileſcat. Si enim non valemus omnia feſta celebrare ſanctorum, quãto minus octauas eorum? Si igitur aliorum ſanctorum octauæ ſolemnes ſunt, quanto magis ſancti ſanctorum, ſcilicet domini Natiuitatis octaua ſolemnis erit?

Videtur autem, quòd Natiuitas domini non habeat octauam: quia tendebat ad mortem, obitus enim ſanctorũ, ideo habent octauas, quia tunc ipſi naſcuntur ea natiuitate, quæ eſt ad vitam æternam. Poſt illam enim natiuitatem, quæ eſt in morte ſperanda, eſt gloria reſurrectionis, quæ datur in octaua: non poſt natiuitatem, quæ eſt ad mortem. Secundum hoc videtur, ꝙ natiuitatis beatæ MARIAE, natiuitas beati Ioannis Baptiſtæ iam non habebant octauam, nec etiam reſurrectio domini habet octauam, in qua dominus recepit ſtolam corporis: quæ generaliter omnibus fidelibus dabitur in octaua, iam enim ipſa reſurrectio domini erat in re.

Octauarum ratio generalis eſt, quia ſcilicet octaua redit ad caput: quod eſt de beatitudinibus: In libro de doctrina chriſtiana aſſerit Auguſtinus: Idemque dies primus eſt, & octauus, ſcilicet dominicus: & ideo reſurrectio domini dicitur facta in octaua, ideſt, in die Dominica, idcirco igitur obſeruatur celebritas octauarum, vt reuertamur ad primum innocentiæ ſtatum. in cuius innocentiæ recordatione, in octauo die circunciſio agebatur, vt mens circunciſa fieret ab omni carnali cogitatione. Item nota, quòd tantum

cum beatus Stephanus, & Laurentius habent inter Martyres octauas inſtitutionis.

Calendarium de aliquibus anni feſtiuitatibus.

DE CONVERSIONE S.Pauli.

CONuerſio ſancti Pauli Apoſtoli, facta eſt eodem anno, quo Christus paſſus eſt, & Stephanus lapidatus: anno quidem non naturali, ſed emergenti. nam Christus paſſus eſt octauo calendas Aprilis, Stephanus eodem anno, tertio die Auguſti, lapidatus eſt. Paulus vero octauo calendas Februarij conuerſus eſt: eius autem conuerſio potius, quam aliorum ſanctorum celebratur triplici ratione.

Primo propter exemplum, ne quiſquam quantumcunque peccator deſperet de venia, quando tantum in culpa conſpicit poſtmodum talem fuiſſe in gratia.

Secũdo propter gaudium. Sicut enim eccleſia magnam habuit triſtitiam in eius perſecutione, ita maximam habuit lætitiam de eius conuerſione.

Tertio propter miraculum, quod dominus in eo oſtendit: dum de ſæuiſſimo perſecutore fecit fideliſſimum prædicatorem.

DE BEATA AGATHA.

BEata Agatha poſt multa tormenta in carcere mortua eſt: ad cuius caput in tumulo poſita eſt viſibiliter tabula per Angeli miniſterium, in qua ſcriptum erat: Mentem ſanctam ſpontaneam, honorem Deo, & patriæ liberationem. Ideoque conſuetudo inoleuit, cum tabula eius imaginem continente fieri proceſſionem.

DE PVRIFICATIONE beatæ Mariæ.

INTER cunctos ſanctos glorioſa Dei genitrix virgo ſemper Maria primatum obtinet, vt pote quæ eſt ſanctis dignior, & excellentior vniuerſis. extra. de pœniten. & remiſſio. noua. In cuius honore, in eccleſia in 4. anni temporibus, quatuor ſolennes celebrat feſtiuitates, videlicet, Annunciationem, Aſſumptionem, Natiuitatẽ, & Purificationem: omni enim tempore ipſam in memoria habere debemus, quę omni tempore ad filium ſuum pro nobis peccatoribus intercedit: Quare duæ ſunt ſibi, & domino noſtro communes, ſcilicet: Purificatio, & Annunciatio.

Quatuor feſtiuitates B. Mariæ, quid ſignificent.

HAE autem quatuor feſtiuitates fiunt ſecundum quatuor benedictiones, quæ ipſius virginis ſalutatione continentur.

Prima eſt: Aue maria gratia plena: Quæ primæ feſtiuitati competit, ſcilicet Annunciationi, quando videlicet ſalutata fuit, de Spiritu ſancto concepit, facta gratia plena.

Secunda eſt: Dominus tecum. Quæ competit Aſſumptioni, quando videlicet aſſumpta eſt in cœlum: quia tunc fuit cum domino ſuo, id eſt filio, vt eſt dominus. Ante enim non viderat eum

dominum, ita manifeſtè in ſe.

Tertia benedictio eſt: Benedicta tu in mulieribus: Quæ competit Natiuitati: quia tunc eſt nata mulier in vtero ſanctificata: & ideo dicta eſt caſtrum propter ſingularitatem: quia nunquam dæmones caſtrum illud fregerunt.

Quarta benedictio eſt: Benedictus fructus ventris tui. Quę congruit quartæ feſtiuitati: ſcilicet Purificationi; quia tūc obtulit illum fructum in templo: Primo, quo ad partum, quod dicitur obuiatio: quia in illa ſolennitate Anna prophetiſſa, & Simeon obuiauerunt beatæ Mariæ venienti, filium ſuū offerre. Hunc aduentum prædixit dominus per Malachiam Prophetam. 3. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam &c. Secundo quo ad parientem, & dicitur feſtum Purificationis, quia licet beata Virgo non indigeret purificatione, nec legi Purificationis obnoxia teneretur, quia nullo modo immunda fuit, nec peperit concepto ſemine: tamen voluit facere præceptū legis. Tertio ad inſinuandum, quòd illi merentur cœleſte templum ingredi, qui decem præcepta decalogi cum fide quatuor Euangeliorum obſeruauerūt. Tranſactis ergo purificationis diebus, pariens ingrediebatur templum, offerens filium, uel filiam, & munera pro ſe ſcilicet pro peccato pullum columbę, ſiue turturem. Pro filio uerò, uel filia, offerebat agnum anniculum in holocauſtum. Qui uero agnum habere nequibat, offerebat duas turtures, aut duos pullos columbarum: & alterum in holocauſtum pro partu, alterum vero pro ſe: ſcilicet pro peccato ſuo. Vnde in Euangelio dicitur, ut offerrēt par turturum, &c. ſecundùm legis conſuetudinem, ſcilicet, ſicut lex exigere videbatur.

De proceſſione.

Fit etiam hac die proceſſio generalis, quæ ſignificat proceſſionem illam, ſcilicet, quam beata Virgo Maria, & Ioſeph ad templum fecerunt, qui in proceſſione cantant: Reſponſum accepit, &c.

Candela in mano accenſa, eſt fides cum bona operatione: nam ſicut candela ſine lumine, mortua dicitur, & lumen per ſe abſque candela non lucet, ſed mortuum eſſe videtur: ſic & operatio ſine fide, & fides ſine operatione mortua eſſe dicitur.

Lichnus ſub cera occultatus, recta intentio eſt. Vnde Gregorius: Sic fiat opus in publico, ut tamen intentio maneat in occulto. Candelæ autem benedicuntur, ut eas digne ferant omnes, ſunt enim multi habentes intus tenebras, licet extra luceant per lumen quod ipſi ferunt in manibus: ita lucent interius per ueram fidem: & in hoc feſtiuitas, & gaudium magnum. Portamus ergo candelas accenſas, quaſi ipſo facto dicat eccleſia: Virgo beata purificatione non indiget: ſed tota rutilans, tota ſplendens, & propter hoc candelaria nuncupatur.

DE CATHEDRA ſancti Petri.

Cathedram ſancti Petri Eccleſia ſolennizat, quando videlicet apud Antiochiam Cathedrali honore ſublimatus eſſe perhibetur: quam ſublimationem dicunt quidam factam eſſe à Theophilo Principe Antiocen. cuius filium

filium defunctũ, poſt annos quatuordecim, Petrus ſuſcitauit; & ipſum, & populum ciuitatis conuertit. Propter quod ibi eccleſiam conſtruxerunt, in cuius medio excelſam Cathedram collocauerunt, & Petrum, vt ab omnibus audiri, & videri poſſet, exaltauerunt, in qua ſedit annos ſeptem. De hoc igitur honore ſolennizat Eccleſia, quia tunc Prælati Eccleſiæ cœperunt loco præſtare, & honore ſublimari.

DE SEPTEM Dormientibus.

DE feſto ſeptem dormientium dicendum eſt. Sex eorum potentes fuerũt in Epheſo, tempore, quo Decius Cæſar perſecutus eccleſiam Dei, qui quã cito audierunt perſecutionem fugerunt in montem, & latuerunt in ſpelunca quadam, & ſecum portauerunt magnam pecuniam, ſed parum cibi, quorum nomina ſunt, Maximianus, Marcus, Martinianus, Dioniſius, Ioannes, Serapion & Conſtantinus. Hi cum eſſent in ſpelunca, prima die comederunt quicquid habuerunt comeſtioni aptum, & dixerunt ſeruienti ſuo: Cras emes nobis cibus: quia parum hodie comedimus, & poſtea dormierunt. tandem Decius quæſiuit eos, nam audiuit eos eſſe chriſtianos, ſed dictum eſt ei, eos aufugiſſe in alias regiones, vel in monte latuiſſe: quod audiens fecit oſtia ſpeluncæ lapidibus obſtrui. Poſt multum vero temporis videlicet circiter trecentos annos, quidam voluit ſtabulum contra ſpeluncam facere, & fecit magnum ignẽ, in quo ſoluti ſunt lapides, qui erant in oſtib ſpeluncæ, & ſtatim in ſpelunca refulſit ſplendor ignis, euigilati ſunt ſeptem dormientes, & ſex qui potentes erant, dixerunt ſeptimo, qui erat ſeruus eorum: dies eſt, vade nobis emere cibos, putabant enim ſe per vnã noctem tantum dormiuiſſe. Iuit ergo ille ad ciuitatem, & venit ad macellum, miratus vltra modum: quia cruces videbat per vicos & in triuijs, & in quadriuijs. Cunque carnes emens obtuliſſet monetam, quam habebat, non cognouerũt eam Carnifices, & dixerunt: Vnde habes iſtos nũmos? Qui ait: Ex meo proprio labore. Et illi: Vnde es tu? Qui ait: De patria iſta. Tunc illi: Qui ſunt parentes tui? Ille ait: Iſti, & iſti. Et non cognouerunt Carnifices aliquos eorum, quos ipſe nominabat: à longo enim tempore eorum nomina cum illis erant ſepultura. Iterum illi dixerunt: Sub quo Imperatore fuit illa moneta? ait ille: Sub Decio. Tunc illi admirati ſunt, tum propter monetam, tum propter ea, quæ referebat, æſtimantes eum inſanum eſſe: qui ligauerunt eum & duxerunt ante Pontificem ciuitatis: Cui diligenter inquirenti, quis ille eſſet & vnde, & vbi hanc monetam inueniſſet, & de alijs, quæ ipſe retulerat Carnificibus, omnia prout contigerat reuelauit. Tunc Epiſcopus veniens cum vniuerſo populo ciuitatis ad ſpeluncam, inuenit eos ſex, qui ibi remanſerant iterum dormientes, & euigilatos ſecum in ciuitate adduxit, & ſingula ſciſcitatus ab eis, inuentum eſt, eos in ſpelunca fuiſſe per annos fere trecentos. Præterea inuentæ ſunt plumbeæ tabulæ, in ipſa ſpelunca: quas illi improſuerant ibi, qui mandato Decij obturauerant os ſpeluncæ. Imperatores erant tunc Honorius, & Archabius,

qui cum prius de reſurrectione, hoc viſo, firmius crediderunt. Fuerunt autem cum Epiſcopo prædicti ſeptem iuuenes per aliquot dies: & poſtea mortui ſunt, libera morte: vnde dicti ſunt martires, quia tandiu in ſpelunca manſerunt.

DE MACHABEIS.

MAchabei iſti, ſunt illi, de quibus fuit Iudas Machabæus. de quibus habetur in 2. Machabeorum. & cum eccleſia Occidentalis nullius alterius ſancti veteris teſtamenti feſtum celebret: iſtorum tamen, & Innocentium, feſtum recolit iſtorum quidem propter quatuor.

Primo, quia paſſi ſunt propter legis obſeruationem: quia videlicet carnes porcinas contra legem comedere noluerunt.

Secundo, propter martirij prærogatiuam, prout legitur in hiſtoria ſcolaſtica, quia inaudita ſupplicia, ſuper ſanctos veteris teſtamenti pertulerunt. Ideo in hoc priuilegiati ſunt, vt eorum paſſio celebretur.

Tertio, quia ipſi fuerunt ſeptem fratres, & numerus ſeptenarius, eſt numerus vniuerſitatis. Vnde in eis ſignificantur omnes martires veteris teſtamenti, celebritate digni, & omnibus illis in iſtis reuerentia exhibetur.

Quarto, quia ipſi oſtenduntur in exemplum martiribus noui teſtamenti: vt ſicut illi pro legis Moſaicæ obſeruatione paſſi ſunt: ita & nos, maxime ſi neceſſe fuerit, parati ſimus pro euangelica: & ſecundum hoc magis celebratur hoc feſtum propter ſignificationum, quàm propter ſignificans.

DE INVENTIONE Sancti Stephani.

INuentio ſancti Stephani Prothomartiris facta fuit die, qua celebratur eius paſſio; & paſſus eſt die illa, qua eius inuentio celebratur, ſcilicet in Auguſto. Sed feſta per Eccleſiam quatuor de cauſis tranſlata ſunt.

Primo, quia cum beatus Stephanus fuerit Prothomartir, & martirum ſanctorum ſit eorum natale in cœlis, merito ſtatim poſt natalem Domini; natale Prothomartiris Stephani celebratur.

Secundo, propter dignitatem. Dignius namque eſt feſtum, quod eſt de morte, quam aliud: & ideo competenter tanquam dignius, ſtatim poſt natiuitatem collocatum eſt.

Tertio, quia officium paſſionis eius concordat officio natalis Domini, vnde illud: Heri natus eſt Chriſtus in terris, hodie Stephanus naſcitur in cœlis.

Quarto, quia in eius inuentione maxima multitudo hominum venit: Qui videntes miracula plurima, quæ fecit in illius inuentione, maiori cultu diem illum celebrauerunt annuatim: quam etiã diem mortis illius: ſtatuerunt ergo ſancti patres, vt feſtum paſſionis eius transferretur ad hanc diẽ inuentionis, & ad feſtum inuentionis, feſtum paſſionis: quia feſtum paſſionis maiori cultu dignum eſt, vt populus hunc diem, qui natale Domini ſequitur, & feruentiori cultu celebret, quàm diem eiuſdem feſti in Auguſto.

DE

DE TRANSFIGVRATIONE Domini.

TRansfiguratio domini, quæ in die ſancti Sixti, non quia tali die transfiguratio facta ſit: ſed quia tunc Apoſtolis, qui ſecũ fuerunt in monte, fuit manifeſtata, & publicata, & prædicata. Præceperat enim dominus, ne alicui dicerunt, donec à mortuis reſurrexiſſet. illi autem vſque ad hanc diem ſuper hoc tacuerunt. Transfigurationem enim conſtat factã fuiſſe circa principium veris eo ſcilicet die, quo dicitur euangeliũ de transfiguratione; ſcilicet ſecunda hebdomada Quadrageſimæ.

Et nota, quod in quibuſdam locis hac die conficitur ſanguis Chriſti de nouo vino, ſi inueniri poſsit, & eſt ratio hæc: In die enim cęne dixit Ieſus Diſcipuli ſuis: Amen, amẽ dico vobis: A modo nõ bibã de hoc genimine vitis, donec bibam illud nouũ in regno patris mei. Quia ergo hoc, quod dixit nouum, & etiam ad transfiguratione pertinet, & ad illã glorioſam nnouationem quam Chriſtus habuit poſt reſurrectionem, & quam fideles poſt reſurrectionẽ ſunt habituri, ideo in hac die nouæ vuæ benedicuntur. Euticianus Papa ſtatuit, vt primæ fruges, & fabæ ſuper altare benedicantur.

DE SANCTO LAVrentio.

BEatus Laurentius, quia poſt beatum Stephanum, inter alios Martires primatũ obtinet: vigiliam habet, non quia maiorem pœnam ſuſtinuerit, quàm alij, (nam multi tantam pęnam ſuſtinuerunt, ſicut beatus Vincentius, & beatus Georgius, & alij quidam) Sed propter officium prædicationis: & propter Martirij locum, quia Romæ, & propter bonam adminiſtrationẽ Theſaurorum eccleſiæ, & fuit Archidiaconus Romæ, poſt quem nullus dicitur ibi Archidiaconus fuiſſe.

DE ASSVMPTIONE virginis Mariæ.

HIeronymus dicit: Quomodo Beata Maria aſſumpta fuerit ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio: Deus ſcit. Auguſt. vero dicit, quòd in corpore. Veritas tamen eſt, quod primo aſſumpta eſt anima. Verum vero corpus in terra remanſit, incertum habetur: & melius eſt piè dubitare, quàm aliquid circa hoc temere diffinire: Pie tamen credendum eſt, eam totaliter fuiſſe aſſumptam.

Et nota, quòd hoc feſtum habet ieiunium & octauas, quod non habet aliud feſtum de illa, hoc enim feſtum maius eſt omnibus alijs, quæ fiunt de illa, & ſimiliter de quolibet ſancto maius feſtũ eſt tranſitus, quàm aliud de illo, quia de miſeria tranſit, ad vitam, excepto de Ioanne Baptiſta.

DE EXALTATIONE Sanctæ crucis.

EXaltatio ſanctæ crucis dicitur: quia Coſdroes Rex perſarum Hieroſolymam venit: & lignum domini inde ſecum tulit, & facta domo cœli ſimili, & in eadem ſedem ſibi fecit: & lignum à dextris poſuit loco fi-

iij. Gallum vero à ſiniſtris, loco Spiritus ſancti, & ipſe ſtans in medio ſe Deum vocari iuſsit. Quod audiens Eraclius Imperator Romanus aciem monit iuxta Danubium, qui eſt fluuius Perſarum, non hunc, qui in Sueuia naſcitur; ſed alium eiuſdem nominis, inde filio Coſdroe victo ſingulari certamine crucem domini tulit: Et cum appropinquaret in magna põpa Hieruſalẽ, portæ ciuitatis per Angelum clauſæ ſunt, ne intraret. Qui cũ vehementer admiraretur, audita eſt vox de cælo dicens: Regẽ Regum non ſic phaleratum intraſſe Hieruſalem, quando pro omnibus pati venit, ſed humilem, & ſuper aſinam ſedentem: & ſtatim recognoſcens elationem ſuam, de equo deſcendit, & humiliatus eſt valde, & portæ ei ſponte apertæ ſunt, & nudis pedibus ciuitatem intrauit: & in eius introitu multi diuerſorum morborum generibus detenti, curati ſunt per crucem. Et Imperator ipſe in has deuotiſsimas crucis prorupit laudes dicens: O crux ſplendidior cunctis aſtris, mundo celebris hominibus &c. Ille ergo crucem exaltauit, & exaltationis diem in futurum Epiſcopis ſibi conſentientibus in ſuo imperio ſtatuit eſſe ſolemnem. Sergius Papa longis poſt temporibus in ſacrario beati Petri inuenit capſam argenteam, & in ea crucem ex ſalutiferi ligni magna portione compoſitam, lapidibus pretioſis adornatam. quæ poſita in Baſilica Saluatoris, adoratur a populo in die exaltationis.

DE SANCTO MAVRITIO, & ſocijs.

CVM Galli exercuiſſent exercitum in Romanos, Dux Aegipti collegit exercitum, in quo fuit beatus Mauritius, qui ſub ſe habebat legionẽ in qua erant. *6666.* Cum ergo eſſent in exercitu, Tirannus voluit eos cogere adorare idola. qui noluerunt: & propterea decimam partem accepit Tirannus & interfecit. Quod videns beatus Mauritius conuertit ſermonẽ ad ſocios orans, vt viriliter ſtarent: & ſic ab eo confortati, ſunt paſsi Martirium: fuerant autem baptizati antequam Romam venirent.

DE VENERABILI. Beda Presbytero.

BEda venerabilis presbyter, & monachus egregius, & expoſitor, claruit in Anglia circa annum domini. *666.* qui licet in ſanctorum catalogo computetur, non tamen ab eccleſia ſanctus, ſed venerabilis appellatur. & ratio, quia cũ præ nimia ſenectute eius oculis caligarent, faciebat ſe duci per villas, & caſtra vbique verbum Dei prædicando. cumque quadam die per quandam vallem magnis lapidibus plenam tranſiaſſet, quidam ex ductoribus deriſorie dixit ei: Hic eſt magnus populus congregatus expectans tuam prædicationem auide, & ſilenter: Et tunc incepit ille prædicare feruenter. Et cum in fine concluſiſſet per omnia ſecula ſeculorum, mox omnes lapides alta voce clamaſſe dicuntur: Amẽ venerabilis pater. Et ideo venerabilis pater appellatur.

Quolibet die anni, excepto Kalen. Ianuarij, ſemper occurunt feſta pluſquam quinque millia ſanctorum martyrum.

COnſtantinus Imperator partes tranſmarinas præteriens, inuenit Euſe-

Euſebium epiſcopum Cęſarienſem uirum ſanctiſsimum: cui dixit: Pete à me, vnde eccleſia tua ditetur. Ille vero reſpondit: Eccleſia mea ſatis abundat in diuitijs, Sed rogo te, ut mittas per partes mundi, & nomina ſanctorum, & tempora Paſſionum, & ſub quibus, & qualiter, & in quibus locis paſſi ſunt reſcribas. Quod factum eſt, & refert Euſebius, ꝙ quolibet anni die pluſquam quinque millia ſanctorum feſta concurrunt, excepta die calendarum Ianuarij, quo intendebant gentiles epulis, & ſolennitatibus, non ad martirizandum Sanctos.

QVA AETATE MARIA virgo peperit Chriſtum: & qua ætate mortua fuit.

REfert Epherius, ꝙ beata virgo Maria, quando Chriſtum concepit, erat annorum. 14. & in anno. 15. ipſum peperit, & cum eo manſit annis. 33. & poſt mortem Chriſti ſuperuixit annis. 24. Et ſecundum hoc, tempore ſui obitus erat annorum. 72. probabilius, vt videtur, dicunt alij: Quia duodecim annis filio ſuperuixit, & ſic ſexagenaria eſt aſſumpta, cum Apoſtoli totidem annis prædicauerint in Iudea, & circa partes illas.

Inſtitutio feſti Purificationis beatæ Mariæ.

SErgius Papa, ſtatuit feſtum Purificationis in honorem matris domini ſecunda Februarij, & proceſsiones fieri, vt plebs vniuerſa portans cereos ardentes in manibus per eccleſiã pro bonorum actuum lampadibus ob uiam ſponſo veniẽtes, mox cum eo ad nuptias ſupernæ ciuitatis intrabunt.

Inſtitutio Viſitationis virginis Mariæ.

VRbanus Papa Sextus, anxia ferẽs mente ſerpentinam materiam ſciſmatis in eccleſia antiquatam & perpendens animo perſpicaci, quod Beata Maria ſit pijsſima aduocata delinquentium, viatorum reparatrix ſagaciſsima, pro gratia extinctionis ſciſmatis impetrãda: in remiſsionem omnium peccatorum, piè ſtatuit feſtum Viſitationis Mariæ ad Eliſabet ſexto nonas Iulij à cunctis fidelibus celebrari. Vt autem omnis fidelium multitudo ad memoriam præfatæ viſitationis B. Mariæ arctius, & deuotius excitaretur, voluit idem Romanus Põtifex, vt conformes indulgentiæ per omnia priuilegia, quæ in celebratione corporis Chriſti in eccleſiis cathedralibus, & alijs ſunt conceſſa, omnibus dictum feſtum Viſitationis Mariæ celebrantibus, aut corde intereſſe volentibus, vbi aliàs fuerint legitime impediti, de plenitudine Theſauri ſpiritualis Eccleſiæ futuris temporibus effectualiter largirentur.

Inſtitutio feſti ſancti Petri ad vincula.

FEſtum ſancti Petri ad vincula ita ſecũdum Bedam inſtitutum fuit. Theodoſia vxor Theodoſii ſecunda Imperatoris, Hieroſolimam proficiſcens, vidit in Alexandria feſtum celebrari in calendis Auguſti, ad honorem Cæſaris Auguſti triũpho habito de Cleopatra Regina Aegipti, & Marco Antonio eius uiro. Vnde uehementer doluit, quod damnato, & gentili tantus honor exhiberetur, ueniens, au-

tem Hieroſolimam, cathenas, quibus Petrus ſub Herode fuit alligatus, acquiſiuit; & Romam rediens eas Paſtori Apoſtolico præſentauit, qui alias cathenas, quibus ſub Nerone fuerat alligatus, aſportari præcepit: qui ſe tangentes vſque adeo ſunt miraculoſe coniunctæ ac ſi ſemper fuiſſent eædem. Theodoſius igitur ad honorem beati Petri eccleſiam ædificauit, & ibi cathenas impoſuit, quæ dedicata eſt in Kalen. Auguſti. vt ſolennitas piſcatoris obſcuraret ſolemnitatem Imperatoris, & cathena Petri extingueret torquem Auguſti.

Secunda cauſa inſtitutionis huius feſti eſt, propter memoriam liberationis beati Petri per Angelum factæ à carcere, ſiue à uinculis, quibus per Herodem Agrippam tenebatur: prout in epiſtola legitur hodierna. & ſecūdum hoc videtur, quòd debet vocari hoc feſtum, A uinculis.

Tertia cauſa eſt, quia cum Quirinus tribunus filiam haberet guttoroſam, illa ad mandatum ſancti Alexandri Papæ, qui ſextus fuit à beato Petro, quæſiuit boias, ſiue cathenas, aut vincula, quibus beatus Petrus fuit vinculatus Romæ ſub Nerone, quibus oſculatis liberata eſt; & Quirinus cum tota familia baptizatus eſt: Tunc dictus Alexander Papa hoc feſtum in Kalen. Auguſti dedicauit. In qua feſtiuitate populus illic ipſa vincula hodie oſculatur.

Quarta cauſa, quia dominus Petrū à vinculis miraculoſe abſoluit, & eidem ligandi, atque ſoluendi poteſtatem dedit: nos autē per vincula peccatorum ligati tenemur, & abſolui indigemus, igitur in ſolennitate ipſa, quæ dicitur, Ad vincula, ipſum honoramus vt ſicut ipſe à vinculis abſolui promeruit; & abſoluendi poteſtatem accepit à domino, ſic & ipſe nos à peccatorum nexibus abſolui obtineat.

Inſtitutio ſiue reuelatio Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis.

HOc feſtū olim non celebrabatur ſed quidam vir religioſus pluribus annis audiuit Angelos in hac nocte ſolennizantes in cęlis, cui cauſam quærenti reuelatum eſt, Angelos gaudere, quoniam beata virgo nata fuit in illa nocte, quod Apoſtolicus auctorizauit Paſtor, & feſtum celebrari præcepit: vt in ſolennizando cæleſti curię conformemur.

Inſtitutio Octauæ Natiuitatis Virginis Mariæ.

CArdinales ſanctę Romanæ Eccleſiæ ſuper electionē Romani Pōtificis grauiter diſcrepantes, propter præmiſſa Beatæ Mariæ priuilegia gratiarum decreuerunt, quod feſtum octauarum Natiuitatis Virginis Mariæ ſtatueretur in Eccleſia celebrari: ſi eos ad unitatem reduceret animorum, ac diſcrepantibus vocibus ſalubriter prouideret: emiſſo quidem Voto ſano, mox ad vnitatem concorditer redierunt: & Cęleſtinum, virum ſtrenuum, atque ſanctum in Romanum Pontificem elegerunt.

INSTITVTIONIS CAVſa ædificationis Pantheon Romæ.

CVM ſingula idola Romanorum Romæ templū habere non poſſent, Romani vnum templum in honorem

tem Cybeles matris Deorum: & omnium Deorum ipſorum fecerũt, quod dictum Pantheon eſt à Pã, quod eſt totum, & Theos, Deus. Succeſſione uerò temporum, Bonifacius Papa petijt à Phoca Cæſare Imperatore Conſtantinopolitano, qui prçerat Romanis, templum illud ſibi donari, quo obtento abiectis inde idolis: dedicauit illud quarto idus Maij ad honorem Beatæ Virginis & omnium Martyrum, & dictum eſt feſtum illud Beatæ Mariæ ad Martyres: nondum enim fiebant feſta de Confeſſoribus, ſed ſolum de Martyribus: unde tunc inſtitutum fuit feſtum B. Ioannis ante portam Latinam occaſione martyrij, quod quantũ in ſe fuit, ſubſtinuit.

INSTITVTIO FESTI omnium ſanctorum.

GRegorius Quartus hoc feſtũ martyrum tranſtulit ad Kalendas Nouembris: vt tunc collectis terræ frugibus conueniẽter ad hoc feſtũ poſſent copioſius victualia inueniri: inſtituens tunc fieri feſtum, non ſolum Apoſtolorũ, & Martyrum, ſed etiam Trinitatis, & Angelorum & Confeſſorum, generaliter omnium ſanctorum, & ſanctarum, & etiã electorum, ut patet in hymno; & illius officium ordinauit.

Inſtitutum autem fuit hoc feſtum tribus de cauſis.

Primo, propter præmiſſam templi dedicationem.

Secũdo, propter omiſsionem feſtorum ad ſuppletionem.

Tertio propter faciliorẽ orationum noſtrarũ impetrationẽ. Facilius enim quod petimus obtinemus ſi ſimul omnes intercedant pro nobis: quia tunc impoſſibile eſt multitudinem nõ exaudiri: Vnde in oratione hodierna dicitur: Multiplicatis interceſſoribus, largiaris, &c.

INSTITVTIONIS CAVSA officij mortuorum.

SI quidẽ cõmemoratio omniũ fidelium defunctorũ instituta eſt fieri ab eccleſia tali die: vt generalibus beneficijs adiuuẽtur: qui ſpiritualia habere nõ ualẽt. de conſec. diſtin. 1. viſũ. ſicut & de feſto omnium ſanctorũ prçmiſſum eſt. Sicut.n. Petrus Damianus ait Sanctus Odilio cõperiens ꝙ apud Vulcanum Siciliæ crebrç uoces, & vlulatus dçmonum audiebantur plangentium, pro eo quod animç defunctorũ per eleemoſinas, & orationes de eorũ manibus eripiebãtur, ordinauit in ſuis monaſterijs, ut poſt feſtum omniũ ſanctorum fieret commemoratio defunctorum: quod fuit poſt modum a tota Eccleſia approbatum.

INSTITVTIO ADVENTVS Domini.

PRænotandum eſt, quòd Beatus Petrus Apoſtolus primo inſtituit tres ſeptimanas integras ante Natalẽ uenerari, in commemorationẽ aduẽtus Chriſti: & quartam, quç tamen nunquam perficitur, quia uigilia Natalis nõ eſt de aduentu. Agitur ergo aduentus domini per quatuor ſeptimanas, ad ſignificandum, quod eſt quadruplex aduentus

filij Dei ſcilicet, & ultima nũquam finitur: quia ſanctorum gloria, quæ dabitur in ultimo aduentu, ſcilicet ad iudicium, nunquam terminabitur.

Primus aduentus eſt in carnem; ſcilicet in utero uirginis aſſumptam.

Secũdus in mẽtẽ, qui deſcenſus fit quotidie in cordibus fidelium per Spiritum ſanctum.

Tertius aduentus eſt in morte cuiuslibet: De quo dicit beatus Iacobus: Patientes eſtote uſque ad aduentum Domini.

Quartus erit in maieſtate: qui erit in die iudicij, de illo legitur Eſai. 3. ca. Dominus ad iudicandum, ideſt, ad iudicium ueniet, cum ſenioribus populi ſui.

Et nota, quòd Primus aduentus liberauit animas à diaboli ſeruiture. Secundus, liberat eas à peccato. Tertius, à pœna. Quartus corpora liberat: Veruntamen Eccleſia non celebrat niſi duos aduentus, ſcilicet, in carnem, & ad iudicium. Nam primum & ſecundum reputat pro eodem, ideo enim uenit in carnem, vt veniat in mentem. Ideo quod dictum eſt: Veniens veniet & non tardabit: veniens. i. in carnem. veniet. i. in mentem.

INSTITVTIO OFFICII quotidiani virginis Mariæ.

VRbanus Papa Secundus, qui fuit creatus. 1086. & ſedit annos duodecim, menſibus quatuor in Concilio apud Claramon. celebrato, ſtatuit vt officium beatæ Mariæ ſemper virginis quotidie diceretur, & in die Sabbati ſolenniter fieret; In quo officio in matutino, illæ lectiones: O Beata Maria, quã ex ſermone ſancti Auguſtini. loquimur dilectiſsimi &c.

Inſtitutio Antiph. Reginà cœli quãdo fuerit inſtituta.

NOtandum eſt, quòd cũ in vrbe Roma eſſet magna aeris peſtilentia, beatus Gregorius in tempore paſchali ordinauit, vt imago beatæ virginis Marię, quę in eccleſia ſanctæ Mariæ in Ara cœli ſeruatur; quam beatus Lucas, pinxiſſe dicitur: & eidẽ virgini ſimilis perhibetur, ꝓceſſionaliter portaretur; & dum ante proceſsionem reuerenter portaretur, Ecce tota aeris infectio, & turbulentia cedebat imagini fugiens, ac ſi eam ferre non poſſet; & ſic poſt imaginẽ mira ſanitas remanebat. Tunc autem iuxta imaginem auditæ dicũtur tres voces Angelorum cantantium: Regina cęli lætare, Alleluia, quia quem meruiſti portare &c. ſtatim beatus Gregorius adiunxit: Ora pro nobis Deum, Alleluia. Quæ antiphona hoc tempore frequentatur, & tunc Gregorius vidit ſupra caſtrum Creſcentij Angelum domini, qui gladium cruentatum tenens, in vaginam reponebat; Intellexit ergo Gregorius, ꝙ peſtis illa ceſſaſſet: quod & factum eſt. Vnde Caſtrum illud ex inde caſtrũ ſancti Angeli vocatum eſt. Præmiſſa imago in eccleſia beatæ Mariæ in Ara cœli ſeruatur.

De rebus, quæ Deo potiſſimum debentur.

SVnt enim decimæ, primitiæ, vota, ſacrificia, oblationes, & donationes. Primitiæ à primis hominibus initium

tium habuerunt. Legimus enim Cain, & Abel, è frugibus ſuorum laborum primitias Deo obtuliſſe. Sed Abel agnos, & Cain ſegetũ manipulos. Ille autẽ quia & iuſte, & læta fronte optimum quodque obtulit, Dei gratiam abũde demeritus eſt, eiuſque grex maxima fęcunditate abundauit. Ob quã rem innocens ſub Chriſti figura primus martyr extitit. Cain vero primitias quia iuſte non ſoluebat, cum peſſima quæque daret, Deo diſplicuit. Primuſque in peccatũ fratricidij, aut homicidij incurrit; quia laboris ſui ꝓuentum non habebat expectatum. Eodem modo, & populum Iſraeliticum ex omni ſuo labore Deo primitias dediſſe, ex Dei præcepto accepimus. Quare ipſa ratio exigit, vt nos chriſtiani ſimiliter faciamus. Quid autem, & quomodo dandum ſit, ſatis cumulate docet nos euentus Abel & Cain. Profecto non poſſumus eius non meminiſſe, quod à Deo omnia accepimus. & quicquid habemus, quod ab ipſo ſit profectum, ita, vt vel ob id ęquum ſit; ei primitias offerre, & quodammodo de acceptis beneficijs referre gratias.

Sed ſi quæratur, cui dandæ ſint primitiæ, & in qua etiam quantitate, facile reſpondetur; eas ſacerdotibus eſſe largiendas. Quod ita tamen accipiendum non eſt, quaſi neceſſe ſit, eas his ſolis dandas eſſe, ac etiam non alijs. Nam Eremitis, & ijs, qui in terrarum abditis latent, & incluſi ſunt, alijsque religioſis, ſi placuerit, dare poſſumus: nec vero certa, & determinata in his quantitas eſt, adeo, vt quantum viſum fuerit, & non vltra largiri liceat. Si modo ex affectu charitatis proficiſcatur. In veteri lege præceptum eſt, ut ex omnib⁹ bonis darẽt decimas quod ex omnibus Deus ſibi decimam voluit, quam tribui Leui in celebratione ſui officij appropriauit. Sic nos vtique ſimiliter facere debemus: Si vero à laicis iniuſte poſsideantur, nihilominus eas tenentur ſoluere; nec ſane licitum eſt ijs conniuere, aut de his diſpenſare, ſed illos tantiſper reddere, donec Deus iniuſtam eorum poſſeſſionem in melius emendauerit. Proinde, ſi quis decimam retinere præſumpſerit, certe ille trãſgreſſor, & præuaricator præcepti diuini iam factus eſt, & mortaliter peccauit, atque etiam qui hoc fecerit, ſciat ſe non ſolum decimã retinere, ſed quod, & nouem alias partes iniuſte non dubitet poſsidere, tantum eſt non reddere, quod ad Deum pertinet.

De oblationibus, & donationibus, templi.

NVnc de oblationibus: ſicut in lege veteri populus Hieroſolimã ad magnas quaſdam ſolennitates conueniebat, nimirum ad Paſchatis, Pentecoſte, & Scenophegiarum feſta, vt orarent in templo, vbi etiam ex debito vniuerſi offerri obligabantur, ita omnes chriſtiani ex inſtitutione ſanctorum Patrum tenentur offerre iuxta modum ſuarum facultatum, in quatuor principalibus feſtiuitatibus: nempe Natali domini, Paſchate, Pentecoſtes, & in feſto omnium ſanctorum, vt inde ſibi victum habeant ſacerdotes. Præterea offerre debent quo paſchatis illa candela cerea ematur, & oleum, tum cera ad eccleſiæ illuminationem comparetur: alias autẽ nemo

ad

ad oblationes compellendus eſt, ſi tamen fiant, ſpontaneæ ſint.quemadmodum & illæ, quæ poſt confesſiones da ricóſueuerunt. Quod vero in quibuſdam eccleſijs vendantur ſepulturę, & drocampanarum pulſatione donationes exigantur, perinde eſt, ac ſi ſacramenta eccleſiæ venderentur.

DE SIMONIA.

Simonia ſecundum Thomam ſecunda ſecundæ. q. ca. art. 1. eſt ſtudioſa voluntas emēdi, vel vendendi aliquod ſpirituale, vel ſpirituali annexum. Oportet ergo ad hoc, quod peccatum ſit mortale, quod ſit volūtas ſtudioſa, ideſt, deliberata. Sola enim deliberatione poteſt commitri, etiam actu exteriori non ſecuto, non tamen ab Eccleſiæ iudiciopunitur, quę de occultis nō iudicat.

Itēnomine emptionis, vel venditionis intelligitur omnis contractus non gratuitus, vt trāſactionis, renunciationis, &c. huiuſmodi.

Itē ſpirituale dicitur tripliciter, vel eſſentialiter; vt dona gratuita, & virtutes. Secundo cauſaliter: vt ſacramenta. Tertio effectualiter, vt prædicare, orare, & alia huiuſmodi. Annexum autem ſpirituali dicitur, vel dependēs ex ſpiritualibus: vt habere beneficiū. vel ad ſpirituale ordinatum; vt ius patronatus, quod ordinatur ad præſentandum clericos ad beneficium, & vaſa ſacra vel veſtes benedictæ, quæ ordinantur ad vſum ſacramentorum. Item nomine pretij continetur omne, quod pecunia extimari poteſt: vt munera, preces, laudatio, & alia huiuſmodi. Sint ergo hæ regulæ.

Regulæ cognoſcendi Simoniam.

Primā regula. Res purè ſpiritualis, nullo modo poteſt emi, vel vēdi.

Secunda regula. Res compoſita ex ſpirituali, & corporali, poteſt emi, vel vendi: ex ea parte, qua corporalis eſt: non tamen pluris pretij ex eo, quod ſpiritualitatē habet annexam, vt calix conſecratus non pōt plus vendi, quàm ſi non eſſet conſecratus. Alioquin ſimonia incurritur.

Tertia. Nulla res compoſita ex ſpirituali, & corporali, in qua principale ſit ſpirituale, poteſt abſolute emi, vel vendi; aliter intelligitur uendi ſpirituale, quod principale eſt: Ideo non licet ſacerdoti vendere miſſam, nec prædicatori, paciſci de pretio prædicationis, &c. huiuſmodi; Secus quādo principale in ea eſt corporale; tunc poteſt abſolute, vendi, & emi, niſi iure poſitiuo prohibeatur; tunc enim propter iuris prohibitionem eſſet ſimonia.

Quinta eſt. Stipendium ſuſtentationis exercētium ſpiritualia, licet velle, & accipere, & in articulo neceſſitatis de eo paciſci liceret, ſed quia prohibētur huiuſmodi pactiones, ideo nō ſunt faciendæ. Debent ergo prius iſta ſpiritualia gratis populo exhiberi, & poſtmodum aſſeruandę ſunt conſuetudines bonæ pro ſuſtentatione miniſtrorum auctoritate ſuperioris; & poſſunt cogi ad dandum, ſiue pro miſſis, ſiue pro officijs, ſiue pro conſecratione eccleſiarū, vel benedictione virginū, &c. huiuſmodi.

Quinta eſt. Locare operas in exercitationibus, quæ principaliter ſunt ſpirituales,

ritualcs:vt dicere Miſſas,&c. huiuſmodi pro ſe non licet. poteſt tamen licere per accidens, ideſt propter aliquod adiunctum: vt quia non locat operas ad celebrandum, ſed locat libertatem ſuã; quia dum obligat ſe ad hoc faciendum, aliud facere non poteſt,& ſic poteſt locare,& eſt conſuetudo eccleſiæ. Multi enim ſacerdotes locant operas ſuas ad officium per menſem uel annũ, & alia huiuſmodi,vt videmus.

Sexta regula. Locare operas in his quæ principaliter ſunt corporalia:ut eſt officium Sacriſtæ, & alia huiuſmodi, non habet ſcrupulum,quia poſſunt fieri pacta de certo ſtipendio: & hæc intellige ex parte operarij, qui poteſt locare operas ſuas, & ille, cuius eſt dare officium,& conducere ſub pretio. Prælatus tamen non poteſt huiuſmodi officia ſub certo pretio locare. Prohibitũ eſt enim, ne Prælati committant uices ſuas ſub ann. cenſus. cap. 2. ne prælati. ſub ann.cenſ. cum vic. ſupra locatio. §. 6. ex doctrina Caieta. in ſumma ibid. ver.ſimonia.

Clericus an poſſit paciſci de vigilando defuncto.

POteſt clericus paciſci de vigilando aliquo defuncto,quia vendit laborem,non autem paciſci de dicẽdo Pſalterio,quia eſſet ſimonia. Hoſtien. quia eſt res ſpiritualis, & etiamſi maior crux nõ portetur niſi pro maiori pretio, eſt ſignum ſimoniæ. c. audiuimus. eod.tit. Similiter cum taxatur pro quanta pecunia quis ponatur in tali ſepulcro,in quo ſunt plures. Hoſtien. ſupra. §.36. vendere emolumenta oblationum presbyter poteſt, Gulie l.ut ſupra §.39. Dare aliquid ex pacto pro aliqua benedictione, vel virginum velamine ſecundum Petrum de Palud. in 4. ſent. & per cap. ſicut clem.3.de ſimon.eſt ſimonia.

Si Prælatus facit pactum de dando beneficio, & poſt modum ductus pœnitentia, intentionem illam malam reuocauit,uel illius pacti oblitus, confert pure, non eſt ſimoniacus, neque recipiens,ſi eodem modo ſe habet. Ricard. & recipiens ſeruum ſub annuo ſalario, donec ei prouideat de beneficio competenti non eſt illicitum ſecundum Hoſtien.etiam ſi recepto beneficio expiret ſalarium, quod promiſſum fuerat ſub conditione, & ſeruitium non eſt cauſa principalis, ſed impulſiua. Secus ſi perpetuo, uel pure obligaſſet ſe ſeruitio, quia ſeruitium videretur principalis cauſa collationis beneficij. Panorm. in cap. non ſatis. c.quoniam. & c.veniens eo. dummodo propter ſeruitium principaliter, ſed propter meritum ad hoc inducatur.

De conferente beneficio.

COnferens beneficium, ſi cum eo, cui confert,facit pactum,ut retineat aliquam partem, ex redditibus beneficij,ſimoniam incurrit. Panor. in c. vt eccleſia. bene. epiſcopus, tamen ex iuſta cauſa,& neceſſaria poteſt ſtatuere, vt certi temporis redditus beneficij uacantis deputentur ad certum vſum laudabilem,c.fi.de uerb. ſigni. & pro ſolutione ſuorum debitorum, nomine eccleſiæ contractorum,non autem nomine priuato.ut glo. in c.1. de ſolutio. ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. ſupra art.4. ad 3. quòd ſi epiſcopus antequam conferat beneficium ob aliquam

cauſam,

cauſam, ordinet, vt aliquid ſubtrahatur de fructibus beneficij conferendi ad pendendum in pios vſus, non eſt ſimonia; ſi vero poſt collationem requirit aliquid de fructibus ſibi exhiberi, idem eſt ac ſi munus acciperet, & ſic non careret vitio ſimoniæ.

Pro Miſſa nunquam licet aliquid accipere tanquam precium eius, cum ſit res merè ſpiritualis, ſed bene eleemoſinaliter, & vt ſtipendium ſuſtentationis, ſecundum illud, ad Corinth. 9. Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam. &c.

Si tamen ſacerdos teneatur celebrare, vt qui habet eccleſiam, vel beneficium, eſt ſimoniacus, ſi aliquid exigat 1.q. 4. cap. vendentes. Secus quando non tenetur, & eſt indigens. Si autem tenetur, vel non indiget, tamen recipit, quod offertur, non eſt ſimoniacus, dummodo non exigat. Item dic de dantibus aliquid pro oratione fienda pro eis, non tanquam pretium orationis, ſed ut eos prouocent ad orandum, uel pro eleemoſina, non eſt ſimonia.

Si clerici, nolunt corpus ſepelire, niſi fiat pactum, & cautio de redemptione eorum, quæ veniunt: cum funere, eſt ſimonia per c.q. 13.q.2. Si autem faciunt pactum de redimẽto lecto vel alia temporalia, dummodo non negetur ſepultura, vel nõ immiſceatur ius ſepulturæ, eſt licitum, & poſt ſepulturam, poſſunt compelli à clerico facere hæredes, quod promiſſum eſt, d.cap. ad apoſtolicam, eo.tit. quia hæc ſunt temporalia ſolum.

Papa licet poſſit incurrere peccatum ſimoniæ, emendo, vel vendendo res ſpirituales, quia hoc eſt contra ius diuinum, non tamen poteſt committere ſimoniam, quæ punitur ab Eccleſia. ſic nõ poteſt effici excommunicatus, cum ſit ſupra ius poſitiuum. Similiter qui emit à Papa ordinem, vel beneficium, pœnam iuris non incurrit, licet ſimoniam committat. Petrus de Palude. in 4. ſentent. Ideo qui habuit beneficium de ſcientia Papæ cum ſimonia, licet mortaliter peccet, non tamen tenetur reſignare, ſed ſufficit, quod pœniteat de peccato. Petr. de Palud. quæ autem ſunt ſimoniaca tantum, quia prohibita ab Eccleſia, ſi Papa facit, vel aliquis cum eo uel de eius ſcientia tractat, neque peccat, neque ſimoniam incurrit, quia ex ſe peccata non ſunt. & in hoc caſu videtur Papa diſpenſare, cum contra eius voluntatem non fiat, nec reclamet.

Epiſcopus poteſt diſpenſare cum ſimoniaco circa officia mortuorum, benedictiones nubentium, ſepulturas, chriſma, benedictiones vaſorum, & in ſimilibus, poſt peractam pœnitentiam Hoſtien. quia hæc non prohibentur. artic. in c. nuper. de ſenten. excommu. nec obſtat. cap. erga 1. quia loquitur de ſimoniaco indigente. Nota quod iſtę pœnæ non ligant ſimoniacos mẽtales, Silueſt. ibi. q. 19.§.4. & nomine mentalis ſimoniæ, quo ad cenſuras uenit non ſolum quæ in interiori actu conſiſtit, ſed etiam quæ eſt ſine pactione, quæ cum pacto eſt, ſed non conſummata Caietanus. ibi circa finem: In ſimonia mentali, ſiue ſit de iure diuino, ſiue poſitiuo, non cadit aliqua reſtitutio. Thomas. ſupra, & Panor. in cap. fin. eod. & Ioan. Andr. ibi indiſtincte tenẽt, quamuis aliqui dicant, quòd in ea, quæ eſt de iure diuino, teneatur quis ad reſti-

tutionem,

tutionem, ſed non approbant effi caci ratione, ſed cum debet fieri reſtitutio, cuit ſit fienda, ſupra reſtitutio. §. 17. vide ibi diffuſe quod diximus.

DE EXCOMMVNICATIONE, eiusque inſtitutione, ac auctoritate.

SI quis Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & publicanus, Matt. 18. & 34. q. 1. omnibus. Quoniam vt ait Doctor ſubtilis in 4. ſenten. diſt. 19. q. 1. art. 5. In eccleſia eſt duplex forum vnum ſecretiſſimum, in quo idem eſt accuſator & reus, & ad iſtud non pertinent claues Eccleſiæ. aliud eſt forum publicum, in quo habet Eccleſia auctoritatem corrigendi publica debita. & talis auctoritas cognoſcendi in cauſa, & ſententiandi publice, quodammodo poteſt etiam dici clauis. Prima dicitur clauis ordinis. Secunda clauis iuriſdictionis, ad quam quidem clauem iuriſdictionis pertinere videtur dictum Saluatoris noſtri ſupra præmiſſum: Si quis Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, ideſt excommunicatus, & gentilis, & publicanus, ſcilicet, ut publicus peccator vitetur. Per eccleſiam autem intelligitur Prælatus eccleſiæ. vt exponit Beda, & Hilarius, cuius ſcilicet prælati lata eſt ſententia. Sicut ſtatim ibidem dicit Saluator: Amen dico vobis: Quodcunque ligaueritis ſuper terram, erit ligatum & in cœlis. Secundum Hylarium talis ſententia iudicio diuino approbatur. Conformiter autem iſtam iuriſdictionẽ tam Chriſtus. quam Apoſtoli exercuerunt. Nam dominus mulierem deprehenſam in adulterio per ſententiam abſoluit dicens: Nemo te condemnauit mulier? Quæ ait. Nemo domine. Et ipſe ſubiunxit: Nec ego te condemnabo. Ioan. 8. Sicut autem tunc abſoluit eam, ita potuiſſet condemnare eam. De Petro quoque legitur, quòd publice Ananiam, & Saphiram ad mortem ſententiauit, vt Actuum 5. De Paulo etiam legitur, quòd Corinthium fornicatorem publice excommunicauit. 1. ad Corinth. 5. item 1. ad Thimo. 1. Himeneum, & Alexan. tradidit Sathanæ, propter blaſphemiã. Item etiam prohibet communicare notorijs peccatoribus. 1. ad Corinth. 5. & 2. ad Theſſal. 3. & 2. ad Thimo. 4. facit vitare Alexandrum erarium. Item ad Titum 3. hæreticum poſt alteram monitionem fecit vitare. Idem quoque Galat. 1. ſcribens ait: Si Angelus uobis de cœlo aliud euangelizauerit præterquam quod euangelizauimus uobis, anathema ſit. Sic ergo anathema tenet contra Angelum, & contra hominem. Denique Ioannes Corinthium hæreticum publice excommunicauit, & vitari præcepit. Quæ omnia arguũt hæreticorum modernorum uerſutias, qui eccleſiæ detrahentes dicunt eam non habere auctoritatem excommunicandi, ſuſpendendi, & interdicendi, & per conſequens dogmatizant non eſſe curandas eccleſiaſticas cenſuras. cum tamen dicat Chriſoſto. 11. q. 3. c. Nemo contemnat vincula eccleſiæ, non enim homo eſt qui ligat, ſed Chriſtus, qui hanc poteſtatem dedit, & dominus fecit homines eſſe tanti honoris.

Circa igitur perſecutionem huius materiæ breuiter de tribus principaliter eſt conſiderandum, primo quidem de excommunicatione. Secundo de ſuſpenſione. Tertio, & vltimo de interdicto.

DIFFINITIO EXCOMMUNICATIONIS.

EX communicatio eſt à qualibet licita cõmunione, & legitimo actũ ſeparatio. 11. quæſtione tertia, euidenter, alibi enim vocatur æternæ mortis damnatio. 11. q. 3. Nemo epiſcoporum. Alibi dicitur animæ & corporis detrimentum. 2. q. 1. de manifeſta. item deijcit de Eccleſia, & tradit diabolo. 11. q. 3. audi. Et breuiter excommunicatio, quæ dicitur alio nomine anathema, non eſt niſi à Deo ſeparatio. 24. q. 3. certum eſt, & hæc eſt magna pœna. nã quando quis excommunicatur, ſtatim membrum Dei eſſe deſinit, & incipit eſſe membrum diaboli. 12. q. 3. excellentiſſimus. Moxque vt ab eccleſia repellitur, rapido ore demonum deuoratur. 11. q. 4. abſit. Sunt autem duæ ſpecies excommunicationis: vna, quæ ſeparat à ſacramentis eccleſiæ, & à participatione fidelium, & ingreſſu eccleſiæ, & hæc dicitur maior, ſeu anathema: Alia eſt, quæ ſeparat ſolum à ſacramentis, vt eſt quodlibet peccatum mortale, & hæc dicitur minor. 3. q. 4. engeltrudam. A prima non abſoluunt ſimplices ſacerdotes, ſed a ſecunda, in caſibus tantum ipſis præmiſſis à iure.

GENERA EXCOMMUNICATIONUM.

SCiẽdum, quod quatuor ſunt genera excommunicationum, 11. quæſt. 3. ad menſam.

Primo, Quando quis peccat, & Deus recedit ab eo.

Secundo, Quando quis de conſilio ſacerdotis abſtinet ab Euchariſtia.

Tertio. Quando eſt excommunicatur minori excommunicatione, vt quia communicauit excommunicato in locutione, vel commiſit ſacrilegium vel eſt ſimoniacus.

Quarto. Quando quis eſt excommunicatus, excommunicatione maiori, & tunc proprie dicitur excommunicatus, & etiam vitandus. in prædicto Canone, ad menſam. & Archid. ibidem.

Qui ſunt caſus, in quibus quis ipſo facto incidit in ſententiam excommunicationis à iure.

Secundo. Quis ſit effectus excommunicationis.

Tertio. In quibus caſibus participans cum excommunicationis incidit in eandem ſententiam excommunicationis, & quibus permittitur quis participare, licet excommunicato.

Quarto. De forma ferendi ſententiam excommunicationis, & impendendæ abſolutionis.

CASVS.

DE primo ſciendum, quod quinquaginta ſunt caſus in quibus ipſo facto quis in ſententiam excommunicationis incidit, quos bene enumerat Io. And. in capit. omnes quib. de ſenten. excommu, libr. 6. in gloſ. 3. & eod. titu. in cle. in 1. glo.

Primus caſus eſt. Quando quis incidit in hæreſim damnatam, q. 4 q. 3. cap. 2 & 3. aut qui nouam hæreſim fingit. de hæreticis. ad abolendam. & ſimiliter

credens

credens hæreticis,uel eos recipiẽs, aut eis fauens.de hæret.ſicut ait.

Secundus. Cũ quis aſſerit Romanã Eccleſiã non eſſe caput omniũ, nec ei tanquam capiti obediendum. diſt. 19. nulli fas.Vnde hodie definitum habetur, & declaratum per Bonifacium octauum, quòd ſubeſſe Romano Pontifici,omni humanæ creaturæ eſt de neceſſitate ſalutis, ut patet in ſua extrauaganti,quæ incipit.Vnam ſanctam.

Tertius. Quãdo Rectores ciuitatis faciunt exactiones indebitas in clericos,& admoniti non deſiſtunt. de immunitate eccleſiarum.

Quartus eſt. Cum quis non electus in duabus partibus Cardinalium gerit ſe pro Papa de electione. c. licet.

Quintus. Cũ quis magiſter ſcholariũ tractat,cũ aliquo ciue Bononiæ de cõductione hoſpicij irrequiſitis inquilinis,niſi tempus fuerit elapſum. de locato,& conducto.cap. ex reſcripto.

Sextus.Cũ monachi,Canonici regulares, Archidiaconi,Præpoſiti,Plebani Cantores, & alij clerici pſonatus habẽtes, aut etiam quicunque presbyteri, audiunt leges, vel Phiſicam. ne clerici uel monachi &c. cap. magnopere. &c. ſuper ſpecula. Secus ſi habent tantum eccleſiam parochialem, & nõ ſunt presbiteri,nec clerici uel monachi &c. ca. ſtatum. lib. 6.

Septimus.Cum quis participat cum excommunicato in crimine, propter quod excommunicatur, dando ei conſilium,auxilium,vel fauorem.De ſent. excom. Si concubinæ.

Octauus.Statuentes ſtatuta contra libertatem Eccleſię,tam Conſules,quã eorum ſcriptores. De ſentẽtia excom. nouerint.&.c.Grauem,

Nonus. Qui utuntur ordinationibus à ſchiſmaticis factis. De ſchiſmaticis.c.1.

Decimus.Quicunq; loquitur ſecreto,uel mittit ſcripturas,uel nunciũ alicui Cardinali,quãdo ſunt recluſi occaſione electionis Papæ.De elect. ubi periculum.lib.6.Et idem de dominis rectoribus, & officialibus ciuitatis. qui imminente ipſa electione non ſeruauerint ipſam conſtitutionem.

Vndecimus. Qui grauant aliquos, qui cum pro uno rogabantur, eligere noluerunt.De electione.ſciant cuncti. lib. 6.

Duodecimus. De rectoribus ad regimen urbis Romæ electis,& de fautoribus,qui fecerunt contra conſtitutionem ſuper hoc factam. De elect.fundamenta.lib.6.

Tertiusdecimus. Qui uocãtur ad dirigendas moniales in electionibus,niſi abſtineant ab his, per quæ poſſit in eis diſcordia oriri uel nutriri. De elect. li. ſexto.

Decimusquartus.Qui procurant cõſeruatores dari, & intromittunt ſe de his,quæ non liceat.de officio delegati. c.hac conſtitutione. lib.6.

Decimusquintus. Qui abſolutionẽ de aliqua excommunicatione, uel reuocatione eius,aut etiam ſuſpenſionis vel interdicti extorquent per uim, aut metum. nam hæc abſolutio non valet, & incurritur noua excommunicatio. De his,quæ vi aut metu fiunt.c. vnico. lib.6.

Decimusſextus.Qui fingit fradulenter aliquem caſum, per quem aliquis iudex uadat ad aliquã mulierẽ pro teſtimonio De iudicijs. c. mulieres: libr. ſexto.

Decimus ſeptimus. Qui prælatos, vel capitula, uel alias perſonas ecclæſiaſticas cōpellunt ad ſe ſummittendũ laicis, vel alienanda bona immobilia eccleſiarum. & ſimiliter laici, qui uſurpant ſibi huiuſmodi ilicite. cap. conſultiſſimo. lib. 6.

Decimus octauus. Quicunque a perſonis eccleſiaſticis, uel eccleſijs per ſe, vel per alium, ſuo nomine, vel alieno, pro perſonis, vel rebus, quas non cauſa negociationis deferunt, ſeu trāſmittunt, exigunt aliquod pedagiũ. De cenſibus. libro ſexto.

Decimus nonus. Qui impediunt iudicium. Delegati, vel cuiuſcunque iudicis eccleſiaſtici. De immun. eccle. quoniam. lib. ſexto.

Vigeſimus. Qui iubent ſubditis ſuis, ne perſonis eccleſiaſticis uendant aliquod bladum vel ſimilia. De immu. eccleſia. c. fi. lib. 6.

Vigeſimus primus. De religioſis, qui dimittunt, vel qui accedunt ad ſtudium ſine licentia ſui Prælati, uel conuẽtus; uel qui coram talibus legit ſcienter, qui dimiſerunt habitum. ne clerici vel monach. & c. ut periculoſa. libr. 6. Et ſicut recitat Io. And. in nouella ſuper regula. lib. 6. referens Guliel. de la ta Petri diſputaſſe de monaco, qui defert habitum monachalem, ſed opertũ habitu clericali, quod ſit apoſtata. quod hodie videtur approbatum. De vita, & honeſtate clericorum cap. quoniam, in prin. in clem. in verb. à religioſis. Quæ omnia vera ſunt, ſcdm Io. Andream, quando monacus iuſtam cauſam transformationis non allegat.

Vigeſimus ſecundus. Qui hæreticos; ſeu fautores, credentes, receptatores, uel defenſores eorum ſcienter tradiderunt eccleſiaſticæ ſepulturæ. De hæreticis. c. quicunque. lib. 6. nec tales debent abſolui, niſi prius talem ſepultum proprijs manibus extumulẽt. Idẽ de illis laicis, qui publice, uel priuatim diſputant de fide catholica. ibidem. Dicit tamen Ioan. And. quod in iſtis caſibus eſt canon ferendæ, & non latæ ſententię. & hoc eſt tenendum.

Vigeſimus tertius. Quicunque rector ſecularis, uel quicunque officialis eius cognoſceret de crimine hæreſis, aut captiuos libereret, uel dioceſanorum inquiſitorũ officium impediret. De hæret. lib. 6. c. ut inquiſitionis.

Vigeſimus quartus. Qui per aſſaſſinos aliquem chriſtianum interfecerit. Dicuntur autem aſſaſſini, quidam infideles, qui ex quibuſdam falſis opinionibus, in quibus fuerunt enutriti, facile mittebantur ad occidendum quemcunque chriſtianum, non curantes, niſi ob hoc ipſi occidẽdi eſſent. De hoſt. libro ſexto.

Vigeſimus quintus. Clerici qui vſurarijs ad fænus exercendum domos locant, vel alijs titulis concedunt. De vſur. vſurarium li. 6.

Vigeſimus ſextus. Qui concedunt repreſalias contra perſonas eccleſiaſticas, ſpecialiter, ſiue generaliter. De iniurijs. & ſi pignorationes. libro 6. Dicuntur autem repreſaliæ, quando vnus oriundus de vna terra, ſpoliatur ab alio de alia terra oriundo: ita videlicet quod ſi debitum non ſoluitur ei tunc datur poteſtas ipſi ſpoliato, quod ſatisfaciat ſibi contra quemlibet de terra illa, unde eſt debitor. uel ſpoliator.

Vigeſimus ſeptimus. Si dominus vel rector temporalis non fecerit ea ob-

obſeruari,quæ ſtatuuntur contra inſecutores Cardinalium, ſeu alicuius de familia eorum vel Papæ. De pęn.c. felici.lib.6.

Vigeſimus octauus. Quicũque dat licentiam occidendi, vel accipiendi, vel alias in perſonis vel in bonis ſuis, vel ſuorum, grauandi eos, qui contra Reges, Barones nobiles, vel quoſcũq; tulerunt excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti, ſententias, ſiue iſtos, quorum occaſiones ſunt prolatæ vel eos,qui eos obſeruant,aut eos, qui taliter excommunicatis communicare volunt,niſi licentiā ipſam reintegraliter reuocet. Et ſi qua ſunt ablata reſtituant: ſiue pro illis ſatisfaciant. Et ſimiliter qui dicta licentia vſi fuerint, vel etiam ſine licentia ſuo motu hoc fecerint, excommunicationem incurrunt, in qua ſi permanſerint per duos menſes, non niſi per Papam abſoluuntur: De ſent.excommunicationis.quicunque.lib.6.

Vigeſimus nonus. Quando quis ab excommunicatione fuit abſolutus in mortis articulo, vel alio impedimento: ſi ceſſante articulo,uel alio impedimento, non præſentet ſe: quantocius poterit illi,a quo abſolui debuerat: reincidit ipſo facto in eandem ſententiam.de ſent.excom.eos lib.6.

Trigeſimus.Quãdo aliqui abſoluũtur à ſede apoſtolica vel a Legatis, & iniungitur eis, quòd ſe repræſentent ordinarijs, uel alijs, ſuſcepturi pœnitentiam, & pacis iniuriam: ſeu ut eis, quibus obligati ſunt ſatisfaciāt: ſi hoc non faciant, cum primum poterunt reincidunt in eandem ſententiam in d. c. eos,qui.lib.5.

Trigeſimus primus. Qui in cemeterijs ſepeliũt corpora tempore interdicti, uel vſurarios manifeſtos ſcienter ſepeliunt: à qua excommunicatione non debent abſolui, niſi prius ad arbitrium diocęſani ſatisfecerint. Quibus præmiſſa iniuria fuerit irrogata. de ſepult.eos in clem.

Trigeſimus ſecũdus. Religioſi, qui decimas eccleſiæ debitas, ſibi appropriant, vel vſurpant, ſiue qui non permittũt ſolui eccleſijs decimas, quibus tenentur iuxta tenorem Clementinę. De deci.religioſi.

Trigeſimus tertius. De Monachis ſiue Canonicis regularibus, qui non habent adminiſtrationẽ, & conferunt ſe ad curias Principum ſine licentia prælatorum,vel damnum inferant aliquod prælatis ſuis,aut monaſterio. De ſtatu mon. ne in agro. in clemen.

Trigeſimus quartus. Monachi,qui arma intra ſepta monaſterij tenent. & c.vt interdicto.c.ne in agro.

Trigeſimus quintus. Qui impediũt viſitatores monialium, vel canonicorum, niſi moniti deſtiterint. De ſtatu monac.accedentes.in Clem.

Trigeſimus ſextus. De quibuſdam mulieribus,quæ dicuntur Beghinę: ſimiliter & religoſis,qui eas in tali ſtatu fouẽt. De religioſis domibus. cum de quibuſdam.in clem.

Trigeſimus ſeptimus. Qui ſcienter contrahũt matrimonium in gradu cõſanguinitatis, vel affinitatis prohibitis vel cum monialibus: vel contrahentes qui ſunt religioſi, uel moniales, ſiue etiam clerici in ſacris. De conſanguinitate, & affinitate:eos in clem.

Trigeſimus octauus. De Inquiſitoribus hæreticorum, qui prætextu inquiſitionis officij, quibuſuis modis illici-

tis pecuniam extorquenti: vel etiam bona eccleſiarum ob delicta clericorum, applicant fiſco. De hæreticis volentes. in clem.

Trigeſimus nonus Poteſtas, Capitanei, Rectores, Conſules, & Iudices, Cōſiliarij, & alij officiales, qui ſtatuta ſcribunt, faciunt, & dictant, per quæ quis cōpellitur ſoluere vſuras, vel ſolutas non repetere, & qui ſecundum ea iudicant, & qui habent ſuper hoc poteſtatem: niſi ſtatuta ipſa deleuerint, ſunt excommunicati. De vſuris. ex graui. in clem.

Quadrageſimus. Religioſi Mendicantes qui domos ad habitandum de nouo recipiunt, vel receptas mutant ſeu alienāt. De exceſſ. Prælato. Capite vnico. lib. 6. ne pęnis. cap. cupientes. in clement.

Quadrageſimus primus. De religioſis, qui ſcilicet dicūt aliqua verba, quibus retrahunt audientes à ſolutione decimarum. In d. c. cupientes.

Quadrageſimus ſecūdus. Qui cōfitentibus ſibi non faciunt conſcientiā de decimis ſoluendis, qui ſuſpēſi ſunt à prædicationis officio, donec, ſi commode poſſunt, faciant eis conſciētiam & ſi interim prædicent, excommunicati ſunt. Habetur ibid.

Quadrageſimus tertius. De religioſis quibuſcunque, qui non ſeruant interdictū, quod ſeruat mater eccleſia. De ſenti. excommun. c. 1. in clem.

Quadrageſimus quartus. De fratribus Minoribus, qui tempore interdicti recipiunt ad officia diuina fratres, vel ſorores de tertio ordine, qui continentes dicuntur. De ſentent. excommu. cum exco.

Quadrageſimus quintus. Opponens ſeu impugnans literas Papæ nouiter electi, etiam ante coronationem ſuā, excommunicatus eſt per extrauagantem Benedicti. 11. quæ incipit: Nonnulli.

Quadrageſimus ſextus. Verberans clericum, diabolo inſtigante, puta ex ira, aut animo vindicandi, vel vlciſcendi ſe in eo, ipſo facto eſt excommunicatus 17. q. 4. Si quis, ſuadente diabolo, & de ſen. excommun. cum illorum. Et notanter dicitur inſtigante diabolo, & ex ira, ſecus, ſi ocioſe aliquis clericum in ludo honeſto offenderet non animo iracundo, nec ex malo propoſito, quia non inc dit in excommuncationem. De ſent. excōmun. cum volūtate. Dicitur etiā animo vlciſcendi ſe in eo: quia ſecus ſi de mandato ſuperioris, qui capiat clericum incorrigibilem: ut ad iudicium eum pertrahat. Talis enim nullam ſententiam incurrit. De ſent. excommun. vt famæ. Nam tales poſſunt etiam ab accleſia ex trahi, etiam violenter. glo. ibidem. Super hæc dicta poſſunt excuſari magiſtri, prælati, conſanguinei, & alij in iure expreſsi, quibus permittitur correctio clericorum, qui etiam ſi animo iracundo clericum verberant, & correctiones actu non cogitantur, excuſantur, per Hoſtienſem. Non. n. poſſunt dici ex ira corrigere clericos, cum dolus nō adſit, & per conſequens nec violētia. Sufficit enim, quod correctionem habeant in habitu.

Quadrageſimus ſeptimus. De iſtis laicis, qui collectas, talias, & onera imponunt eccleſiaſticis preſonis, abi pſis ſuorum prouentuum, vel bonorum dimidiam, decimam, ſeu vigeſimā extorquentes. De immun. eccl. clerici. lib. 6.

Quadrageſimus octauus. De prælatis,& de illis perſonis, qui huiuſmodi laicis eleemoſinas, vt collectas quacunque perſoluunt. Ibidem. Hodie vero ſolum locum habent in exigentibus laicis,qui ſoli incidunt in excommunicationem: non tamen habet locum in ſoluentibus, uel recipientibus à ſponte ſoluentibus. De immunitate eccleſię. quoniam.in clem.

Quadrageſimus nonus. Percutiens aliquem, qui nouiter eſt religionem ingreſſus, licet nondum profeſſus,in excommunicationem incidit. De ſent. excommunicat. religoſa. lib.6.

Quinquageſimus. Qui licet nõ mãdauerit percutere clericum, aliquis tamen nomine ſuo,puta familiaris eius, vel conſanguineus percuſſit clericum & ille ratum habuit poſtea, excommunicationem incurrit ipſo facto. De ſent. excommunic. cum quis. lib.9.

Alios caſus quære ſupra. in c.de ſacramento pęnit. Et quia dictum eſt in 45.caſu, quod non omnis percutiens clericum incidit in canonem latæ ſententiæ;ideo videndum eſt breuiter,qd quatuordecim ſunt caſus, in quibus percutiens clericum non incidit in excommunicationem.

Percutiens clericum, quando non incidat in excomm.

PRimo.Quando quis ignorabat,an clericus eſſet: puta quoniã comã nutriebat. De ſent.excomm.ſi vero.

Secundo.Si nõ defert habitum, vel tonſuram, nec aliquid de clericatu oſtendit, ſi tertio admonitus nõ ſe corrigat. De ſent.excommun.cap.contingit.& cap.in audientia.

Tertio.In clerico, qui contẽpto habitu,fert arma, & tertio monitus nõ ſe corrigat. In prędicto c. audientia. Etiã ſi non monitus ſit, & ſe immiſceat tirannidi. De ſent.excomm.cum nõ ab homine.

Quarto.In clerico exercente negotia ſecularia. In cap. ſacerdotibus. ne clerici,uel monachi. & prius requiritur monitio. In cap.in audientia.de vita & honeſt. clericorum.c.fi.

Quinto. In clerico coniugato: ſi nõ fert habitum clericalem. de cleri.coniug.lib.6.

Sexto. In clericis macellarijs, goliardis, qui per annum exercuerint artem ſuam, vel ſi minori tempore admoniti non deſtiterint. De vita, & honeſt.cler.lib.6.c.fina.

Septimo.In illis,qui non ex ira,ſed iocoſe percutiunt. De ſenten. excommun.cap.1. Debet tamen attendi qualitas ioci,& ratio fallendi. De pręſumption.cap.1.

Octauo. In magiſtro, qui tamẽ hoc facit leuiter,cauſa diſciplinæ. De ſent. excom.cum voluntate.c.fi.

Nono. Et in eo, qui uim vi in cõtinenti repellit temperate. De ſenten.ex commun.ſi uero.

Decimo.Quãdo quis cum vxore inuenit clericum turpiter agere,vel cum matre, vel ſorore, uel filia. In d.c. ſi vero,& c.nec ille.

Vndecimo. Si fiat à prælato,aut mãdato ipſius cauſa correctionis. In d. cap.cum voluntate, & cap.ex tenore; Et ſi non fiat cauſa correctionis, tam verberãs, quàm præcipiens incurrunt in excommunicationem. de ſent.excõ. ſi laicus, lib.6.

Sed percuſſio non debet fieri per laicum: alioquin ambo incurrunt ex-

communicationem. In d.c.vniuerſitatis. Niſi clericus eſſet adeo, ideſt in tantum, incorrigibilis, quòd aliter capi, & corrigi non poteſt. de ſenten. excom. vt famæ.

Duodecimo. In turbãte diuina officia, quem presbyter vel alius, ad quem ſpectat, poteſt eijcere de eccleſia. De ſent.excom.ueniens.

Similiter cum quis ratione officij, quod in eccleſia obtinet, percutit Clericum: aut etiam cum ſenior cauſa deuotionis hoc facit: aut dominus, & pater ſiue propinquus familiariter corrigit. Hæc omnia intellige, cum ſunt in minoribus ordinibus conſtituti. In d. c.cum voluntate.

Tertiodecimo. Si clericus ſit depoſitus ſiue degradatus. De iudicijs. cum non ab homine, de pęnis. degradatio in fin.lib.6. Et hoc intellige ſi talis clericus depoſitus eſt incorrigibilis, & nolit uiuere ſub regula clericali. In cap. contingit. 1. de ſentent. excommun. & Nouellator ſuper regula, deli ctum. lib.6. & Io. Andreas. 17.q.4. ſi quis de inceps. & 23.q.5. excommunicatorũ, Aliàs autem ſi eſt corrigibilis, non licet eum percutere, licet eſſet excommunicatus, vt in illis prædictis: & ratio, eſt qa adhuc excõmunicatus, ſi dũ modo ſit, corrigibilis & nondum degradatus, retinet priuilegium Canonis Si quis ſuadente Diobolo. quod eſt cõceſſum in fauorem ordinis, & non perſonarum. In d. cap. contingit. Veruntamen. Innoc. 5. credit, quòd verberans hęreticum Clericum, non incidit in canonẽ, & hoc ipſe notauit. De ſent. excom. Si vero. Quod tamen intelligendũ eſt de hęretico depoſito per ſententiam. Gotfredus Vicentius, & Bernar. Dicit tamen Archid. 17. quæſt. 5. Si quis. Quod laicus iudex poteſt expellere, percutere, capere, & occidere Clericum, ſi ſtamẽ eſt incorrigibilis, & aliter corrigi non poteſt, recepta tamen licentia ab eccleſia, aliàs non licet. 16. q. 1. Si quis. 23. q. 5. vbi de liguribus. c. circumcelliones.

Quartodecimo. Quando clericus transfert ſe ad actum prorſus ordini contrarium, vt puta erat in minoribus & factus eſt miles, uel bigamus. 84.d. c. quiſquis &c.

De effectu excommunicationis.

DE ſecundo, ſcilicet de effectu excommunicationis, ſciendum eſt ꝙ excommunicatus maiori excommunicatione, non poteſt eligere neq; eligi, neque beneficium eccleſiaſticum acquirere, nec de beneficijs ſuis aliquid percipere. de appellat. Paſtoralis. in fi. Et hoc quando eſt in mora petendæ abſolutionis: de cõceſſione præbendarum. quia diuerſitatẽ. Item nemo debet ſibi participare, loquendo, orando, ſalutando, bibendo, comedendo. 11. q. 3. ſicut Apoſtoli.

Item non poteſt conſtitui procurator, neque procuratorem conſtituere ad agendum, nec ferre aliquam ſententiam.

Item. Si impetrat aliud reſcriptum præterquam ſuper articulo excommu. non valet. De reſcrip. ipſo iure. libr.6.

Item. Si confert aliquod ſacramentum cum ſolẽnitate, aut ſe ingerat diuinis, irregularis eſt. De elect. excom. miniſtrant. cap. apoſtolicę, nec poteſt cum eo diſpenſari niſi per Papam. De ſent. & re iud. cum æterni. lib.6.

Item. Excommunicatus eſt ſuſpenſus tam ex officio, quam ex beneficio,

In gloſſ. vlt.ca. cum bonę. de ætate & qualita. 11. q.3. rurſus. Dicit Archidiaconus, quod etiam ſolus lapſus anni abſque ſententia canonis a beneficijs, ſufficit, vt ulterius non audiatur ſuper beneficijs capitul. rurſus. ſecundum Innocen.qui hoc notat. in d.cap. Cum bonę. omnibus enim beneficijs tam habitis ante excommunicationē quàm poſtea acquiſitis, debet ſpoliari per ſententiam. Si per annum in excōmunicatione, uel interdicto permanſerit, & poſt talem ſententiam latam poſt annum ſuper amiſſione beneficiorum agere velit, non audiatur vlterius ſuper eis, Cap. rurſus. Quæ autem dicuntur in excōmunicatione eadem intellige in ſuſpenſione. Ar.pręc.c.cum bonæ. ubi ſic notauit Innoc. Et etiam intellige de illo, qui excommunicatus pro contumacia, & qui citatus ſuper crimine, non comparauit. Talis enim pro cōuicto uel pro confeſſo, & priuatur beneficijs poſt annum, & ut hæreticus condemnatur. De hæreticis. cum contumacia. lib.6.

Item effectus excommunicationis eſt, quòd licet ſit iniuſta ex ordine, uel cauſa, tamen ligat. 11.q.3.c.1. de officio legati. cum contingat. de ſent. excommun. cum per tuas. & ca. ſecrete. ubi de hoc. Sed diceres, nō ne iudiciū eccleſiæ debet ſe conformare iudicio Dei? 11.q.3. tunc uera. 2q.1. Deus omnipotens. de ſent. excommunic. nobis Sed Deus nullum ligat iniuſte. de pęn. diſt.4. ſi ex bonę. ergo eccleſia nullum debet ligare iniuſte.

Item deficiente cauſa propter quā aliquid debet fieri iuſte, deficit & effectus. 61. diſt. his omnibus. de bigamis debitum. de app. cauſa ceſſante. Sed cauſa excommunicationis debet eſſe peccatum mortale. 11.q.3. nemo epiſcoporum. Hoc autē ceſſat in excommunicatione iniuſta, ergo non debet ligare. Dicēdum eſt ad hoc, quòd licet nullus debeat excommunicare iniuſte, tamen ſi excommunicetur, tenet excommunicatio apud eccleſiam militātem, licet non apud Deum. & hoc fit, ut eccleſiaſtica cenſura eo plus timeatur, & vt homo creſcat per obediētiæ meritum, iniuſtę ſententiæ parens. unde gloſ. 11. quæſtione. 3. nihil. licet iniuſta ſententia timenda ſit, & tenenda quantum ad militantis Eccleſię iuſtitiam, nec mirum, quòd apud Deum non teneat, qui non fallitur, ſed apud Eccleſiam tenet, quæ fallitur, & quæ fallit. de ſent. excom. a nobis. Non eſt tamen intentio Eccleſię aliquem iniuſte excommunicare, immo punit acriter iniuſte excommunicantes. 11.q.3. iſtud. & de ſenten. excommu. cap. 1. cū medicinalis. lib.6.

Quando dicitur ergo, quòd excommunicatio eſt æternę mortis dānatio, intelligitur in contemnentes cenſurā; aliàs, & ita ſolus contemptus inducit damnationem. 24.q.3. notādum. & habetur in glo. nemo Epiſcopo. 10.q.3.

De participatione cum excōmunicatis.

CONſequēter de tertio, ſcilicet de participatione cū excommunicatis, eſt ſciendum, quòd quædam participatio eſt illicita, ſcilicet cum quis participat cū excōmunicatio, in crimine, propter quod excōmunicatus eſt, ſcilicet dando ei conſilium, auxilium, uel fauorem, & ita talis incurrit eandem ſententiam. De ſentent. excom.

ſi concubinæ.& cap.nuper.

Secundo. Quãdo participat in crimine mortali,ſed non in illo, propter quod excõmunicatus eſt: & talis mortaliter peccat, ſed nõ incurrit eandem ſententiam excommunicationis.

Tertio.Quãdo participat ei in diuinis:ſcilicet, recipiendo eum in diuina officia uel ad ſacramenta,uel ad ſepulturam. & licet talis non ſit irregularis prima uice, tamen propinquus eſt irregularitati. & ſi celebrauerit in tali peccato,erit irregularis. De ſent.excõ. qui. lib.6.

Quarto. Quãdo quis participat non in crimine,ſed in loquẽdo,orando,uel bibendo ſecum. & de tali participante dicit Thomas; ꝓbabiliter poſſet dici quod non peccat mortaliter niſi ex cõtemptu. uel contra prohibitionem ſuperioris.Vnde regula eſt,quòd participans pertinaciter cum excommunicatis,peccat mortaliter, & poteſt excommunicari maiori excommunicatione. non ſic autem de participante quadã leuitate, in uerbo, uel in cibo, aut potu, &c. cum ualde graue eſſet, quòd quis pro vno leui verbo incideret, in excommunicationem,vel mortale peccatum. Vnde dicitur, quòd tunc peccat mortaliter, quando hoc facit pertinaciter, in cõtemptum, & cõtra prohibitionem ſuperioris ſpecialiter vel generaliter factam.

Nam in hoc caſu eſt excommunicandus participans alij, ſecundum ipſum. de cleri. excom. mini.ſi celebret in fi.& de ſenten.excom. ſtatuimus, in fin.& eod.tit.conſtitutionem.lib.6.Ex quibus infertur hoc ſalubre documentum, & ſalutare cõſilium,ex quo ante ad monitionem factam participans excommunicari non poteſt. Archi.vbi ſupra.

Reſtat quòd venialiter peccat: ex quo autem poſt admonitionem factã & ſpretam excommunicari poteſt, planum eſt, quòd tũc peccat mortaliter. Nam excommunicationis ſententia non eſt ferenda, niſi pro mortali peccato, ſic ergo ſcd̃m Archidiaconum pertinacia eſt cauſa, pro qua ſola fertur hæc ſententia. Hoſt. capit. ſacris. de his, quæ ui, metusve cauſa. fin. Et ex his patet, quòd ſi quis excõmunicatus eſt pro contumacia,uel alio crimine, uel vt ſatisfaciat, & in proceſſu, nõ eſt prohibitio generalis uel ſpecialis participantibus facta, participãs cum tali in locutione, comeſtione, ex hoc non peccat mortaliter: ratio, quia non facit contra prohibitionem ſuperioris, cum adhuc non ſit prohibitũ. Ideo dicendum eſt ſecundum Archidiaconum,ubi ſupra, ſi quis communicat, cum excommunicato, contra prohibitionem canonum,peccat uenialiter, niſi forte nimis frequenter, uel in contemptum canonum: quia tũc eſſet mortale. 11. quæſtione. 3. excellentiſſimus.& 25.diſt.ca.alias. ſed contra prohibitionẽ hominis mortaliter peccat.ut conſueuit dici quòd mitius agitur cum lege, quam cũ miniſtro legis, ff.de arbitr.l. Celſus. ita notauit Hoſt. in c.quod in dubijs. de ſent. excõmu. Et hoc teneas, nec aduertas illum monachum Raimundum cum lata cappa,& ſtricta cõſcientia. qui in ſumma ſua dicit, quòd ſi aliquis communicat cũ excõmunicato, in caſu nõ conceſſo ſcienter,ſi nouit ius, uel ſi eſt clericus ſemper peccat mortaliter: quem ſecutus Inno. Quartus,ut ipſe notauit, de

dolo,

dolo,& contemptu veritatis.in gl.vlt. iuxta fin.& in ca.ſacris.quod met.cau. applicando.Contra quos eſt hodie tota ſchola Iuriſtarum.& Theologorum qui ſequentes Beatum Thomam. in 4. ſen.dicunt pro concluſione, quòd quã uis quis ſcienter excommunicato communicauit, non peccat mortale, niſi in tribus caſibus. Scilicet quando communicat in crimine vel in contemptu ſuperioris, aut in contemptũ clauium vel ſi cõmunicat in diuinis p Archidiaconum. Vbicunque ergo inuenias in iure,quod communicare excommunicato eſt peccatũ mortale, intellige, cũ hoc ex ſtudio fit, & in contemptum.c. excellentiſſimus.11.q.3. vt Hugo ibidem notauit. Similiter in diuinis communicare eſt mortale. Hugo. 11.q.3, rogo. Similiter in crimine eſt mortale.de ſent.excom. nuper.

Preterea ſciendum,quòd non dicor communicare excommunicato, licet ego,& ipſe ſimus in eadem domo,ego pro meis negocijs, excommunicatus autem pro ſuis. Sed ego,& excommunicatus ſi iremus ad Papam,uel ad aliũ dominum, ut pro eodem rogaremus, bene inciderem in excommunicationem,& c.Item, ſi ego, & excommunicatus habemus unam cameram communem, bene licet mihi cum excommunicato eſſe in eadem camera, & iacere,& comedere,ſed non in eadẽ mẽſa,vel in eodem lecto,quia hic non poteſt eſſe ſine uoluntaria communione. Arch.qui ita notauit.11.q.3.Apoſtoli. Sed quod dicit ſanctus Ioan. Euangeliſta: Exi balneum propter Corinthiũ excommunicatum.24.quæſt.1.omnes qui. Dicendum,quòd illud fuit ex ſuperabundantia iuſtitiæ, & cum hoc, quia aliud eſt dimittere delicias propter præſentiã excommunicati, quod eſt bonum, ſicut fecit Beatus Ioannes, illud, ius ſuum dimittere, quod non eſt bonum. Inno. de ſent. excom. nuper.

Præterea ſciendum,quòd ſi excommunicatus intrat eccleſiam,omnes exibunt eccleſiam glo.11.q.3. ſicut Apoſtolis. Sacerdos tamen ſi incepit miſſam,non exibit, quia nõ relinquat officium inexpletum.7.q.1.nihil. Hugo autem notauit in c. cum excommunicato. ibidem.11.q.3.quod ſacerdos remanebat cum duobus. Hoſt.vero in ſumma.de ſent.excom.c.ſi.dicit,quòd ſi excommunicatus eijci non poteſt de eccleſia, & presbyter nondum incepit canonem, veſtes exuat, & recedat. Si vero incepit,pficiat miſſam, & ab ipſo excommunicato oculos auertat:eſt tutius, ut ſtatim ſumpta communione ſacramenti vadat ad ſacriſtiã, & ibi miſſam compleat de conſecr. diſt.2. telatum concordant Hoſt. & Gotfredus. Dicit tamen Inn.de ſen.excom. nuper. quòd ſi in eccleſia eſſet excommunicatus, non tamen cauſa orandi, ſed pro alio ſuo negocio, nõ videt quare in eadem eccleſia orare non poſſem.cũ non participem ſibi in oratione. ex quo nõ orat.licet alij contradicant. Dicit etiã ſi excommunicatus eſſet extra eccleſiam,& audiat miſſam,ſtatim ſacerdos debet ceſſare,& alij orantes recedere, niſi forte incepiſſet canonem miſſæ, vt dictum eſt. Et in hoc non relinquat officium inexpletum.

Sciat autẽ excommunicatus, quòd non licet ſibi ingredi eccleſiam aliqua hora,25.diſtin. ca,1. poſt principium. 24.q.3.clericus,& 1.quæſt.1.non licet niſi

niſi cauſa audiendi verbum Dei. de ſenten. excom. reſponſio. de conſec. diſ. 1. epiſcopus. 35. q. 4. de his. ſecundum Hoſtien. qui ita notauit, de clerico excomm. illud. Vnde dicit Egidius Cardinalis ord. Erem. S. Augſtini, quòd ſi excommunicatus, ſicut priuata perſona, vult dicere horas canonicas, debet hoc facere extra eccleſiã, & non intra, ex cauſa ſupradicta, quia ſeparatus eſt ingreſſu eccleſiæ.

Quando excommunicatus ſit vitandus.

SEd circa præmiſſa eſt ſciendum, quod quia multi ex leuitate, & ex cauſis, uel ex ſignis leuibus, uitãt alios tanquam excommunicatos, ideo expedit ſcire, quãdo quis eſt vitandus. Pro quo ſciendum ſecundum Hoſt. de ſenten. excommun. cum non ab homine, quod à communione illius, qui pro ſacrilega manuum iniectione in clericũ, in edictum ſeu in canonem excommunicationis incidit, licet denunciatus non ſit, debet abſtinere, dummodo in iudicio ſit, uel hoc ſciat, ſcilicet quia vidiſti quando clericum percuſſit, & publica ſuper hoc laborat infamia, donec ſe purgauerit. cap. cum deſideras. de ſenten. excomm. & vult etiam. gl. 1. prædicto cap. cum non ab homine. Quòd quam cito ſcio vnum excommunicatum, debeo ipſum ſtatim vitare, quamuis non ſit denunciatus. niſi ſolus hoc ſciam. & hoc eſt contra Ioannem Fauentium, ſecundum Hoſt. glo. ſupradict. cap. qui dicunt, quòd excommunicatus non eſt vitãdus, quouſque denunciatus ſit. quod omnio falſum eſt. Denunciatio autem non fit, niſi propter ignorantes. argu. de indicijs, ita quorundam. & c. eũ, qui certus eſt. de regulis iuris lib. 6. Deus enim ligat in hac ſementia, & non homo. 11. q. 2. Nemo. Vnde & ſecum trahit executionem, nec amplius ligatur per denunciationem. de appel. paſtoralis. Debet vnuſquiſque ergo vitare excommunicatum, & ſi denunciatus non ſit, dummodo ſciat hoc taliter, & quod ipſum conuincere poſſit, vel etiam ſi famoſum ſit, vt dictum eſt, ſecus ubi occultum eſt. Et hoc eſt uerum de excommunicato in ſpecie, ideſt nominatim non in genere, & etiam ubi tibi cõſtat, tanquã homini, uel ſi ſit infamatus de hoc publice. ſecus ſi tibi conſtaret tanquam Deo, puta in confeſſione, quia tunc nec in publico, nec in priuato ipſum uitare debes.

Item ſi audis hoc ab alijs, non ſis facilis ad credendum, niſi prælatus hoc tibi nunciet, quia tunc omnino credendum eſt q. 11. q. 3. curæ. Scire tamen debes, quòd aliquis propter famam publicam vitatur tanquam excommunicatus, licet excommunicatus non ſit; ſecundum Hoſt. in ca. cum deſideras. de ſent. excom. ut etiam dicit gl. Quod ſi fama eſt, aliquem eſſe excommunicatum, uitandus eſt. & ita fama facit probationem. Et iſta omnia intellige quo ad publicam uitationem. Nam ſi quis ſolus nouit aliquem excommunicatũ, & hoc probare nõ poteſt de facili, ipſe ſolus uitabit. alioquin, ſi nec per aliquem probare poterit, nec ipſe eum vitabit publice, ſed tamẽ occulte, & ubi poterit facere ſine ſcandalo.

Vnde tene pro regula ſecundum Raimun. quòd ſi manifeſtum eſt, eſſe aliquem excommunicatum, alij tenentur,

tur, exire de eccleſia, uel procurare, q̄ exeat. Si vero non eſt manifeſtum, tūc illi, qui ſciunt exibūt caute, & ſecrete ita tamen quòd non ſequatur manifeſtatio illius, ſi commode poſſunt, alias ſi timetur manifeſtatio eius, non exibunt. 6. q. 2. Si tantum Epiſcopus. Occulte tamen excommunicatus debet occulte moneri, ut exeat, concordat Gotfredus per ſtatutum Conſtant. Bene prouiſum eſt, quòd nullus aliquem uitare debet, uel pro excommunicato habere, niſi denunciatus ſit, & declaratus; & intellige quantum ad publicam vitationem. Alias ſi tibi conſtat aliquē incidiſſe in canonem latę ſentētię, debes eum vitare, nō expectando aliquā denunciationem, per iura ſuperius dicta. Eo tamē modo, quo dictum eſt ſupra, idem dicendum eſt: Fama publica eſt, ueluti, audio à fide dignis, aliquē excōmunicatum, ſecundum Raymundum teneor vitare, & vt melius iſta facias, ponuntur quinque regulæ.

Regulæ cognoſcendi excomm.

PRima eſt talis: Excōmunicato participans in crimine, incurrit eandem ſententiam excommunicationis. De ſenten. excommun. ſi concubinę. & c. nuper. Quod intellige, ſic, qui dat cōſilium, auxilium, & fauorem, ſine quibus ille non feciſſet.

Secunda regula: Participans excommunicato non in crimine, in contemptum tamen clauium incurrit mortale peccatum.

Tertia regula: Participans excommunicato, in diuinis ſcilicet admittendo eum ad diuina, uel eccleſiaſtica ſacramenta, uel ad ſepulturam, peccat mortaliter; & licet prima vice non ſit irregularis: de ſenten. excommu. is qui lib. 6. tamen ingreſſus eccleſiæ eſt ei interdictus: unde ingerens ſe ſecundo ad diuina, fit irregularis. de ſent. excō. is qui. lib. 6. & ſi ſic decedit, non debet in cemeterio ſepeliri. vt dicit ibidem Innoc. in vltimo caſu. Sepeliens excommunicatum in caſu non conceſſo excommunicatus eſt. De ſepulturis, Eos qui. in clementinis.

Quarta regula: Participans excommunicato in cōtemptum ſuperiorum, peccat mortaliter. 11. q. 3. nemo.

Quinta regula. Participans excommunicato, bibendo, comedendo, loquendo, ſemel tantum, uel ex caſu neceſſario, non tamen in contemptum, peccat uenialiter. ſed patet, quia uenia le fit mortale, dum placet, & frequentia delicti facit contemptum, ut dicit Aug. de fide Chriſtiana. Tunc enim dicitur quis ex contemptu facere, quādo voluntas eius ordinatur ad obuiandum legi.

Sciendum tamen circa præmiſſa, q̄ in omnibus caſibus preterquam in primo, talis participans poteſt abſolui à proprio ſacerdote, ſed in primo caſu, quando communicat in crimine, non poteſt abſolui ab alio niſi ab illo, qui excommunicauit principalem, tamē ſi ille communicans commode non poteſt accedere ad illum excommunicatorem, poteſt abſolui a proprio ſacerdote. c. nuper. de ſenten. excom. In articulo tamen mortis poteſt ab omni excommunicatione maiori per ſimplicem ſacerdotem abſolui: ſeruata tamē forma. De quæ habes circa ſacramentum confeſſionis, ſiue pœnitentiæ.

Præterea ſciendum, quòd quinque perſonæ excuſantur, à peccato participationis cū excommunicato. Primo ſi

quis

quis cauſa vtilitatis participat: vt ſi loquitur de his, quæ ſunt de ſalute excōmunicati, uel ad ſalutem propriam, ſi alium non habet, ut loquatur pro debitis, ad quæ tenetur excōmunicatus.

Secundo, excuſatur uxor participās cum uiro excommunicato, uel è conuerſo, tamen quantum ad redditionē debiti non excuſatur, quia nō tenetur viro excommunicato reddere debitū. Ille tamen excommunicatus tenetur vxori petēti reddere. 11.q.3.quoniam multos. in gloſſ.ſuper uerb.vxores. & cap.fin.

Tertio excuſantur ſerui, ancillę, filij, ruſtici, ſeruiētes, & omnes familiares qui nō dederunt cauſam domino, propter quam excommunicatur. & intelligē de ſeruis, qui ante excommunicationem domini ſeruire cæperunt, & filijs non mancipatis, ideſt, non diuiſis à patre, qui ſunt adhuc in paterna poteſtate. Ruſticos intellige colonos agrorum ſuorum dominorum, & alios, qui tamē in his laboribus, ad quos de iure tenentur, poſſunt participare domino. Patres tamen non excuſantur participantes cum filijs excommunicatis nec domini cum ſeruis, ſecundum Raimūdum, qui tenentur ſuos minores corrigere. Tamen dicit Hoſtienſis, quod domini ſeruis mercenarijs, quos ſine magno incōmodo uitare non poſſunt, poſſunt cōmunicare, ſimiliter ſocij habentes aliquid in communi.

Quarto, excuſantur illi, qui ignoranter communicāt excommunicatis.

Quinto, excuſantur illi, qui in neceſſitate eis communicant. vt ſi quis communicans, iret per terram excommunicatorum, & non haberet alibi emere victualia, poteſt in tali neceſſitate ab excommunicatis emere: & cum illis etiam comedere.

Vltimo ſciendum, quòd ſæpe Epiſcopi, uel eorum officiales committūt Plebanis abſoluere aliquos excommunicatos. ideo de modo, & forma abſoluendi eſt uidendum. Vbi eſt notandū, quòd in abſolutione, à maiori excommunicatione, quatuor ſunt ſeruanda.

De modo, aut forma abſoluendi ab excommunicatione.

PRimum, vt excōmunicatus prius iuret ſtare mādatis Eccleſię: licet hoc non ſit de ſubſtantia abſolutionis.

Secūdum, Siquis pro manifeſta offenſa excommunicatur, non abſoluatur, niſi prius ſatisfaciat. ſi autem eſſet occulta, ſufficit iuratoria cautio.

Tertium eſt, ut abſoluatur per eum, qui tulit ſententiam, cum pſalmis, & orationibus, circa hoc cōſuetis. Primo præmittendo: Deus miſereatur noſtri, vſque in finem, vel ſecundum aliquos: Miſerere mei Deus. Deinde, Kirie eleiſon. Pater noſter. Saluum fac ſeruum tuum: Deus meus ſperantem in te: Mitte ei auxilium de ſancto: De Sion tuere eum. Eſto ei turris fortitudinis: A facie inimici: Domine exaudi orationem meā: Et clamor &c. Oremus: Præſta quæſumus omnipotens Deus huic famulo tuo dignum pœnitentiæ fructum, ut Eccleſiæ tuæ, à cuius ueritate deuiauerat peccādo, admiſſorum reddatur innoxius, ueniam conſequendo, per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Forma abſolutionis.

DEI omnipotentis gratia, & miſericordia confiſus, auctoritate domi-

domini noſtri Ieſu Chriſti, & beatorũ Apoſtolorum Petri, & Pauli, nec non auctoritate ordinaria mihi in hac parte cõceſſa, à ſentẽtia excõicationis, quã incidiſti propter iniectionem manuũ in clericum ordinatum, ego te abſoluo, & reſtituo te in ſinum matris Eccleſiæ, & participationi ſacramentorum, & communioni fidelium, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amẽ.

Et idem modus ſeruandus eſt circa mortuum excommunicatum, abſoluẽdum. ſed addendo verſiculos, & Pſalmos, qui ſunt circa commendationem mortuorum. addendo collectam: Inclina domine aurem tuam. cum illa: Da quæſumus domine animæ famuli tui refrigerij ſedem, quietis beatitudinem, ueri luminis claritatẽ. Per Chriſtum dominum noſtrum.

Quartum eſt, ut præcipiat illi ſic abſoluto, ſi erit aſolutus a ſententia canonis, ut nunquam contra illum canonem faciat. ſcilicet, vt nõ percutiat clericum aliquem, uel conſimile.

DE SVSPENSIONIS ſententia.

Circa Suſpenſionis ſententiam eſt ſciendum, quòd ſuſpenſio eſt prohibitio, qua quis adſtringitur abſtinere ab aliquo cero actu legitimo. & eſt multiplex. Nam ſunt tot ſingulares ſuſpenſiones, quot ſunt actus legitimi. Vnde poteſt quis ſuſpendi à beneficio, & officio, & iuriſdictione, ab ingreſſu eccleſiæ, & c. Pro quo ſciendum, ꝙ Ioannes Andreas in clem. cupientes, de pœnis, in glo. magna enumerat. 25. ſuſpenſionis ſpecies.

Eſt autem ſuſpenſio à canone fratrũ ſimplex. 18. diſtinct. ſi quis autem. Alia determinata per duos menſes. ea. d. c. fi. Eſt autem ſuſpenſio à communione Euchariſtiæ, donec pœniteat. de his, quæ fiunt à maiori par. ca. c. 1. in fi. Item ad oblationes altaris. 17. q. 4. miror. Item à perceptione ſacramentorũ. 11. q. 3. ſicut Apoſtol. & c. ſeq. de clerici excommun. in c. fi. Item a conſecratione epiſcoporum ſimpliciter. De tranſlat. c. 2. & determinate ad annum. de elect. prouida. lib. 6.

Item a collectione ordinum omniũ, & ſimpliciter. De temp. ord. c. vel non eſt. & c. dilectus. Et cum determinatione anni. eo. tit. eos qui. lib. 6. Et ad triennium. de ſimonia. c. pen. quando cæterorum ordinum tantum. de temp. ord. c. literas. Quandoque clericalis tonſuræ tantum. eod. tit. nullus, lib. 6.

Quandoque certi ordinis tantum ſimpliciter. eod. tit. literas, uel ad tempus. eod. tit. cap. uel non eſt. de ſimon. cap. pen.

Quandoque a pontificalibus tantum. de tranſla. c. 2. Quandoque ab officio ſacerdotali. de offi. deleg. ſane. 2. & eo. tit. c. 2. lib. 6. Quandoque in toto ſacerdotali officio, ſed ſolum à celebratione miſſarum. Quandoq; tãtum per duos menſes. de cler. percuſſ. præterea. Quandoque per annum. 55. diſt. nullus. de conſe. diſt. 2. relatum. Quandoque per duos annos. de cler. percuſ. præſentium.

Item eſt ſuſpenſio ab ingreſſu eccleſiæ, quando ſimpliciter. 16. q. 6. nullus. & c. ſi qs deinceps. de pœni. & remiſſ. omnes de offi. deleg. c. 2. lib. 6. Quandoque determinate ad menſem. de ſenten. excom. ſacro. Quãdoq; quo uſque

ſatisfecerit.de cēſi.exigit.lib.6. Quandoque ſuſpēditur quis ab ingreſſu eccleſiæ,& diuinis per menſem. de ſent. excom. cap. 1.lib.6. Et quid importet ſuſpēſio ab ingreſſu eccleſiæ, habetur, de ſent.excom. Cui. lib.6.

Item eſt ſuſpenſio ab officio, quandoque ſimpliciter.de uſur.quia in omnibus.in fi.clemen. de rebus eccle.non alie.c.c.1. Quandoque per annum. de off.de leg.c.vlt.§.vt aūt.li. 6.de re iud. cum ęterni.eo.lib.Quandoq; per triennium.de cland.deſpon.c.fi.in ele.ad fi.

Item eſt ſuſpenſio à uoce capituli, donec quis ordinetur, ſuper ea conſtitutio.de ætate,& qualit.ord.vt hi,qui. 2.reſponſo.

Item à beneficio ſimpliciter.de electio.nihil eſt.& determinate, puta ad ſex menſes & annum. in clem.de vita, & honeſt.cler. cap. 2. ad triennium.de rebus eccleſ. non alien.cap.2. lib.6.de elect.cum in cunctis. eod. tit. cap. 1.& cap. cupientes. §. cæterum. lib.6. Ad tempus incertum.ſcilicet quamdiu tacuerit. de elect. generali.6. Determinate etiam quò ad partem diſtributionum in prędicta decrètali,ut hi,qui.2. reſpon. Suſpenditur etiam, quis à beneficio obtinendo per ſex menſes, & per annum, & biennium de ſtatu monach. ne in agro.§.ſi quis. Suſpenditur etiam quis à beneficio obtinendo per ſeptem menſes, & per annum. in prædicta decreta 2.

Item eſt ſuſpenſio ab officio, & beneficio ſimpliciter. de teſtam. tam literis in fin. de ſecundis nuptijs.c. 1.de priuilegijs.c.tuarum. Quandoque determinate ad tempus ſatisfactionis uel reſtitutionis.de elec.quia ſententiæ.de cenſi.exigit. lib. 6. Et quandoque hæc ſuſpenſio dicitur ab ordine & dignitate de ſchiſma.c.1. in fi. Et quādoq; ſumitur alternatiue, puta aut ob officio ſuſpendatur, aut beneficio. de uita, & honeſt.cler. à crapula.

Item ſuſpenditur quis ab adminiſtratione ſimpliciter.de ſolu.ca.2. Et cum determinatione triennij. de reb. eccleſ.non alie. c.2.

Interdum ſuſpenditur ab officio adminiſtratione, & a beneficio vſque ad ſatisfactionem.in clem. de deci.cap.1. Item ſuſpenditur quis a priuilegio clericali, quandoque in perſona, quādoq; in rebus, de uita & honeſt.cler.ca.ult. & in clm.eod.tit.c.1.

Item ſuſpenditur quis à collatione beneficiorum, ſimpliciter. de præb.ca. graue. ne ſede uacante.c.unico. lib.6. Etiam cum determinatione anni, uel biennij.in cle.de ſtatu monachi. ne in agro.§.ſi quis.

Item ſuſpenditur quis à confirmatione epiſcoporū ſimpliciter.de trāsla. c. 2. Quandoque per annum. de elect. proui. lib. 6. Et quandoque à confirmatione inferiorum.de elect.nihil eſt.

Item ſuſpenditur prælatus regularis à perceptione profeſſionis. de reg. iur. non ſolum.in fi. lib.6.Item ſuſpenditur officium Legati minoris præſente Legato maiore de latere. de officio legati uolentes.

Item ſuſpenditur ſtatus canonicorū Alemaniæ.de elect.indemnitatibus §. pen. lib. & in clem. de ſtatu regul. attendentes illos quoque.

Item ſuſpēditur quis ab officio aduocationis, & notariæ. de hæret.ſi aduerſus.

Item à collatione magiſterij. in cle. de magiſt.cum ſit.Item ab officio prædicandi,

dicandi, in clem. cupientes. de pœn.

Regulæ circa ſuſpenſionem.

PRima regula. ſuſpenſus ab officio, & iuriſdictione ſiue ab homine, ſiue à canone, nec excommunicat, nec beneficia confert. de conceſſione præbend. quia aduerſitatem. ex quo enim talis caret iuriſdictione excómunicare non poteſt. de exceſſ. prælato, tanta.

Secunda regula. Suſpẽſus ab ingreſſu eccleſiæ tantum, talis excommunicat & abſoluit. ratio quia adhuc retinet iuriſdictionem. in ca. ſacro. de ſen. excom. & c. ex infancto. & cap. ab excómunicato. de reſcrip. ad talem ſuſpenſum, qui incidit in ſuſpenſionem ab ingreſſu eccleſiæ, quia excommunicatus contra nullum caſum. capi. ſacro. fieret remiſſio pro abſolutione.

Tertia regula. Suſpenſus à beneficio poteſt bene eligere. in cap. cum in cunctis. de elect.

Quarta regula. Suſpenſus ab officio, ſi talis eſt ſuſpenſus, quo ad ſe, & quo ad alios, nec eligit, nec eligitur. in c. cum electus. de conſue. de elect. cum vint. Et hoc eſt uerum quãdo eligit ratione priuati officij, ſi autem eligit ratione publici, pót eligere, dũmodo ſit occultus. de reg. iur. approbandi.

Quinta regula. Suſpenſus quo ad ſe tantum, vt ille, qui eſt ſuſpenſus propter participationem excommunicati, talis eliget, ſed non eligitur. de ele. excom. mini. ſi celebret.

Sexta regula. Suſpenſus ab ingreſſu eccleſię in ea celebrans, irregularis eſt. De ſenten. excom. cui. lib. 6.

Septima regula. Suſpenſus ab officio tam à celebratione miſſæ, quàm à collatione ſacramentorum, & à quolibet actu ſacerdotali puta à baptizando ſoléniter, intelligitur ſuſpenſus, & contrafaciens, fit irregularis.

Octaua regula, Sacerdos ſuſpenſus à ſacerdotalibus officijs miniſtrans in inferiori ordine, non eſt irregulis quãdo uero eſt ſuſpenſus à collatione ſacramẽtorum, conferens aliquod ſacramentum ſolenniter, fit irregularis.

Nona regula. Licet ſuſpẽſus nó perdat ſpiritualem poſſeſſionem beneficij, tamen fructus beneficij ſui perdit, ſecundum Inn. de appell. paſtoralis. & hoc ſi eſt ſuſpẽſus ab officio, & ex graui cauſa, puta propter ſcandalum populi, vel infamiam ſolam, ſecundum Hoſt. de quo plene per Ioannem And. cap. cupientes, de pœnis. in gl. mag. ad fin.

Decima regula. Suſpenſus à canone propter participationem excommunicati, poteſt eligere, & alia facere, quæ ſunt iuriſdictionis: ſed ſi ab homine, vel a iure, uel aliàs ex alia cauſa, tunc non poteſt. Ioan. And. in gl. magna. ubi ſupra.

DE FORMA FERENDAE excommunicationis.

REſtat nunc videre de quarto, ſcilicet de forma ferẽdę excommunicationis. Pro quo ſciendum quòd ad ferendam ſententiam excommunicationis non debet feſtinare iudex ſed maturè procedere, nec pro quolibet delicto debet eam ferre, iuxta illud poeticum: *Si quoties peccant homines, ſua fulmina mittat Iuppiter, exiguo tempore inermis erit.*

Debet

Debet igitur præmitti triplex monitio, vel una pro tribus, aliàs iniuſta eſt excommunicatio, & iudex eſt ſuſpenſus per menſem. Qui ſi ingerat ſe in officio ſuo, ſcilicet in diuinis agens, ſicut prius irregularis efficitur, & per ſolū Papam eſt abſoluendus. Et idem eſt de ſententia ſuſpenſionis, & interdicti. de ſent. excom. cum medicinalis. li. 6. Hæc tamen pęna non tangit Epiſcopos, cū de his non loquatur expreſſe.

Prętcrea eſt ſciendum, quod ſententia excommunicationis ferenda eſt ex tribus cauſis. Prima eſt contumacia, quando quis fuerit admonitus, uel citatus per iudicem tribus uicibus, ſiue edictis, uel una pro tribus, & ipſe fuit inobediens, uel contumax.

Secunda cauſa. Quando pro aliquo certo damno, uel offenſa, aliquis non vult ſatisfacere, tunc enim poteſt licite excommunicari. & ratio eſt ſecundum Thomam in 4. ſenten. diſtin. 18. quia talis peccat in proximum, cui facit iniuriam; & ideo merito eſt excommunicandus.

Tertia cauſa. Quādo perſona ignoratur ſi excommunicatur in generali. vt quicunque furtum fecerit, reſtituat, uel quieſcit, & non reuelat. de ſenten. excom. à nobis. Nemo autem debet excōmunicari pro peccato alterius. 24. q. 3. ſi ab his licet. Bene pōt interdici.

Caſus, in quibus excomm. nulla eſt.

Svnt autem quinq; caſus, in quibus ſententia excommunicationis nulla eſt ipſo iure.

Primus eſt: Si ille, qui tulit eam nō habuerit poteſtatem ferendi ſententiam: ut quia non erat eius iudex, vel quia erat excommunicatus.

Secundus. Quia eſt lata poſt appellationem legitimam: in quo caſu etiā ut notat Archidiaconus. 11. q. 3. Cure. dicendum: quòd licet ſit ordinario credendum denuncianti aliquem excommunicatum, tamen ſi ſcit pro certo denunciatum ab excommunicatione appellaſſe, ſecure illi poteſt communicare. de appell. ad noſtram. ſecundum Gotfredum, qui ita notauit in prædicto cap. dilectus. Iſtud vltimum dictū intellige, ut notatur. de ſenten. excom. ſolet. li. 6. §. ult. concordat ad hoc glo. antiqua Ber. de app. paſtoralis. Si quis excommunicatus eſt poſt appellationem probabilem, licet excommunicatus ſit, non tamen eſt pro excommunicato habendus: quamuis liceat ei communicare in omnibus ſacramentis Glo. fin. in c. dilectus ibidem. Quod licet pro ſententia ſit præſumendum in dubio magis tamen ſtandum eſt appellationi, quàm denunciationi excōmunicationis.

Tertius caſus eſt, quando ſententia continet intolerabilem errorem de ſen. excom. per tuas. Vt ſi excommunicatur quis ideo, quia non furatur, vel quia non ducit Epiſcopo aliquam meretricem & ſic de alijs, prout exemplificat, glo. ibidem.

Quartus caſus. Quando aliquis excommunicat maiori excommunicatione illos, qui excommunicato participant, non in crimine, ſed in locutione nam talis ſententia non tenet niſi pręmiſſa trina monitione, vel una pro tribus: & cum hoc, niſi nominatim exprimantur participantes de ſent. excom. ſtatuimus, & c. conſtitutionem. & c. ſtatutum. lib. 6.

Quintus

Quintus caſus. Quando prælatus interdicit ſuis ſubditis, ne exponant ſuis ſuperioribus, ac inquiſitoribus ſtatum eccleſiarum ſuarum, ſub pœna excommunicationis, nam talis excommunicatio nulla eſt. de offic. ord. quia plerique. lib. 6.

Vltimo ſciendum, quod ſecundum Emericum in ſumma ſua, regulariter Epiſcopus, & quilibet inferior parochialis presbyter poteſt abſoluere à ſententia excommunicationis, etiam maioris, lata à iure, vbi ſibi ſuperior abſolutionem non reſeruat. nec obſtat dictum Io. And. in c. ſi Epiſcopus. de pœn. & rem. lib. 6. vbi ipſe dicit, quòd abſoluere excommunicatos à maiori excommunicatione, nõ competit ſimplici ſacerdoti, ſed Epiſcopo. de ſent. excom. nuper. Sed tu dic audacter, ꝙ verum eſt, quòd non competit hoc ſimplici ſacerdoti ſimpliciter, etiam vbi prohibetur ſpecialiter, ſecus autẽ, vbi non prohibetur. Sic etiam dicimus de Epiſcopo, quòd non competit ſibi abſoluere à ſententia excommunicationis maioris: vbi ſcilicet Papa ſpecialiter indixit: in ceteris nõ prohibetur. Similiter dicitur de Epiſcopo, & ſimplici ſacerdote. Iſtud tamen indigeret meliori declaratione per Papam, propter ſimplices. Scias etiam, quòd abſens poteſt abſolui ab excommunicatione per procuratorem ſecundum Gulielmum Nazonem: tamen ſolemnis reconciliatio introductione in eccleſiam non poſt fieri eo abſente. Et ita intelligitur dictum Inno. qui prolixe in hoc ſcripſit. de ſent. excommu. cum deſideras.

DE IRREGVLARITATE.

Ad habendam aliquam notitiam de Irregularitate, notãdæ ſint aliquæ regulæ, prius præmiſſa breui deſcriptione Irregularitatis. Sciendum igitur quòd irregularitas eſt nota, ideſt infamia, vel impedimentum canonicum ex uitio, ſeu defectu proueniens, qua quis prohibetur ad eccleſiaſticos ordines promoueri, & in eiſdem miniſtrare. Guliel. Durandus in ſpec. tit. de diſpenſationibus. §. iuxta propoſitionis. Dicitur autem canonicum impedimentũ quia ortum habet à iure canonico, licet inceperit à veteri teſtamento, quo ad aliqua: quia dictum eſt Dauid. Nõ ædificabis mihi templum, quia vir ſanguinis es, 1. Parali. 28. c. & in cano. 49. diſtin. hinc & enim, ut habetur in Leuitico. ca. 21. Etiam multi à ſacerdotio repellebantur propter defectus naturales extra eccleſiam poſitas, dicente voce ſuperna ad Moyſem: Loquere ad Aaron: Homo de ſemine tuo, per familias, qui habuerit maculam, non offerat panes Deo ſuo, nec accedat ad miniſterium eius, ſi cæcus fuerit, ſi claudus, ſi paruo, vel grandi, uel torto naſo ſi fracto pede, ſi mancus, ſi gibbus, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo: ſi iugem ſcabiem, ſi impetiginem in corpore, ſi hernioſus, ſi languidus: quia indignum eſt dare Deo, quod dedignatur homo: 71. diſt. hinc. & enim. &c. Sumitur autem tripliciter. Primo pro defectibus, qui ſunt in homine ſine peccato. puta qui eſt bigamus, uel maritus uiduæ, uel illegitimus, & huiuſmodi. de renunciatione, niſi cum pridem. §. perſonę.

Secundo dicitur irregularitas perſonæ. Vbi generaliter prohibetur cuilibet ordinari, vel celebrare in ordine, non iam ſuſcepto, ſine diſpenſatione domini Papę, ne patiatur defectum, & c. de quibus. ut ſupra, & infra patebit.

Tertio dicuntur irregulares omnes illi, qui nō poſſunt remanere in ſuſceptis ordinibus, nec ad maiores promoueri, ēt poſt actā pœnitentiā ſine diſpēſatione domini Papæ, & aliorum prælatorum. De quo dantur regulæ.

Regulæ circa irregularitatem.

PRima regula. Omnis furioſus, hebrioſus, illiteratus; impudicus, percuſſor, litigioſus, neophitus, & generaliter quilibet in membris naturalibus defectuoſus, irregularis eſt ad ſacros ordines ſuſcipiendos. 26. diſtin. vſque ad 49.

Secunda regula. Accuſans uel deferens aliquem de crimine coram iudice, pro quo pœna capitis debetur, vel truncatio membri, irregularis eſt 5. q. 6. delaturi. & 6. q. 1. in ſumma de accuſa. accuſaſti.

Tertia regula. Percutiens aliquem ſiue in propria perſona, ſiue per aliū, eius mandato, ſi ſequatur inde homicidium, uel membri mutilatio, ſi hoc abſq; ineuitabili neceſſitate, irregularis eſt. De homi. presbyteri. & c. Petrus 50. diſt. miror.

Quarta regula. Percutiens abſque mortis periculo, uel ſanguinis effuſione, vel truncatione, habens ad hoc poteſtatem, non eſt irregularis. De rap. in archiepiſcopatu. & 23. q. 8. ſæpe.

Quinta regula. Iudex, actor, vel procurator, notarius, ſiue dictator, vel promulgator, ſi in membris ſecura eſt mutilatio, irregularis eſt. 50. di. ſiquis ne cleri. vel mona. ſentētiam. de hom. poſtulaſti. 50. diſtin. c. 1. & generaliter purgationem vulgarem, quæ fit in tormentis, vel alio modo, & quicunque vindictæ ſanguinis auctoritatem, benedictionem, ſeu patientiam ſui exhibentes, irregulares ſunt. De exceſſ. prælat. ex literis.

Sexta regula. Licet clericus non habeat intereſſe vindictæ ſanguinis, ſi tamen ex ſola curioſitate, uel leuitate interfuerit, ubi latro ſuſpēditur, uel ubi quis in duello occiditur, licet peccet grauiter, non tamen ſit irregularis, ſi nec auxilium, nec conſilium uel auctoritatem præſtiterit. ſecundum Gulielmum in Spec. tit. diſpen. §. iuſta propoſitionis.

Septima regula. Iudex uel officialis, ſeu aduocatus, qui tentauerunt cauſam criminis, dātes operam, ut ſanguis effunderetur, licet nec mors. nec ſanguinis effuſio fuerit ſubſecuta irregulares ſunt. poteſt tamen in talibus per Epiſcopum diſpenſari: ſecundum Gulielmum. Similiter cum illo, qui non ex officio ſuo, ſed ex odio dedit operam: & fecit quod potuit, ut occideretur, non tamen occiditur, uel mutilatur. indiget enim talis diſpenſatione ſecundum Gulielmum.

Octaua regula. Exercens artē Chirurgiæ, ſi per imperitiam, & negligentiam eius ſit mors ſubſecuta ab inciſione, aduſtione, vel potione quam dedit infirmo, irregularis eſt. De homic. ca. tua. §. 1. Si tamen peritus exiſtens phlebotomat ſanguinem: uel ſecat, adhibens omnem diligentiam, non eſt irregularis, etiam ſi mors fuerit ſubſecuta,

cuta, quia potius præſumitur caſu, & culpa patientis eueniſſe. 23. q. 5. de occidendis. Secus ſi per eius negligentiam, ſecundum Gulielmum.

Nona regula. Licet laicus exercens artem Chirurgia, non ſit irregularis, ſi propter eius incuriam multi obierunt, clericus tamen, ſi ſub eius cura aliqui etiam præter eius culpam obierunt, irregularis eſt. ſecundum Innocen. in cap. tua. de homic. ne cleric. uel mona. ſententia.

Decima regula. Extrahēs ſagittam, uel telum, uel gladium infixum corpori alicuius, ſi propter hoc vulneratus citius moritur, irregularis eſt. De homic. tua.

Vndecima regula. Cuſtodiens infirmum, & dans ei bibere imperite, vel aliquid aliud contra conſilia medicorum faciens, propter quod mors ſit ſubſecuta, irregularis fit, propter imperitiam, & negligentiam diſſolutam; ſi tamē quis facit bona fide circa ægrotum, non debet eſſe facilis ad faciendam cōſcientiam ſcrupuloſam, quamuis in aliquo ſit erratum, ſi ibi non ſit lata culpa, cum negligentia diſſoluta, quæ propè dolum eſt, & huiuſmodi ſcrupulum de facili deponere debet ad conſilium ſapientis. Si tamen tanta culpa fuerit, uel negligentia diſſoluta, & certum eſt, quod mors fuit inde ſubſecuta, irregularitas cōtrahitur. Si vero non ſit certum, tunc diſtinguēdum eſt. aut enim dnbitatur probabiliter ſecundum iudicium medicorum, & tunc abſtinendum eſt ab officio, ſi autem non dubitatur, tunc depoſita erronea conſcientia, poterit adminiſtrare, & etiā promoueri, alias nō, ſecūdum Raim. 50. diſt. hi, qui arborem & c. ſæpe. & ſecundum quoſdam ſolus Papa cum talibus diſpenſat.

Duodecima regula. Conſulens aliquid, unde ſequitur homicidium, irregularis eſt. Vt ſi ſuaſit iactum baliſtæ, machinæ, uel lapidis, uel quod iret ad capiendum caſtrum, quod capi nō poteſt ſine hominis morte ſed inde ſequitur mors ex illo conſilio, irregularis eſt ſecundum Guliel. Item ſi facit uel conſulit furtiue, uel proditionaliter capi caſtrum, ſi mors inde ſequitur irregularis eſt. quia debuit ueriſimiliter pręſumere hoc uenire poſſe. In talibus enim punitur, qui remotam cauſam homicidio dedit, ſicut propinquam. De homi. c. presbyteris.

Tertiadecima regula. Mandans aliquem verberari, ſi uerberans occidit verberatum, irregularis eſt, qui mandauit, niſi exprexiſſet, ne occideretur. De homic. ſignificaſti hodie. de homi. is, qui mandauit. lib. 6. in fi. vlt. glo. Secus tamen de illo, qui cōſulit aliquem capi, ut puta malefactorem. quia tunc non fit conſulens irregularis, etiam ſi capiens occidit illum, quia hoc non conſulit. Argumen. de homicid. cap. final. Abſit enim, ut ea, quæ propter bonum facimus, ſi præter voluntatem noſtram, quicquam mali acciderit, nobis debeat imputari. 23. quæſt. 6. de occidendis. Semper tamen fit irregularis, dans directe conſilium in mortem alterius, ne cler. uel mona. ſententiam. Nec intereſt ſiue is, cui datum eſt conſilium, ſtatim fecerit homicidium, uel etiam diu poſt, niſi prius conſilium reuouauerit, & contrarium ſuaſerit. De homi. Petrus. Immo ſi firmiter, & probabiliter credat, quod poſt reuocationem cōſilij non reuocetur is, cui da-

tum eſt conſilium à propoſito occidendi, neceſſe eſt, vt denũciet illi de cuius morte tractatum eſt, quòd caueat ſibi. In eo autem, qui mandauit per ſe fieri homicidium, uidetur ſufficere, ſi conſilium mandat tãtum. De reg. iur. omnis res. Vel ſi ſciente eo, is, cui madatum eſt, iuit ad eum occidendum. 22. q. 1. omne quod. Vel per parentelam, vel amicitiam cum eo contrahitur, licet ei hoc non ſignificauerit: quia qui eſt certus certiorari non debet. De elect. inter uniuer.

Quartadecima regula. Conſulens alicui, ut occidat aliquẽ, ſi ipſe, cui cõſultum eſt occidere, occidatur ab illo occidendo, ſecundum opinionem mitiorem non iudicatur ille conſulens irregularis. Ratio: quia fines conſilij exceſſit, & ex quo egreſſus eſt ad occidendum, nec ſibi bene cauit, niſi excitaret eum ad occidendum alium, forte ĩ tali caſu, ubi periculum eſſe poſſet, tũc eſſet irregularis, etiam ſi is, cui conſuluit, occidatur, ſecundum Gulielm. ubi ſupra. Secundum rigorem tamen iuris hodie talis conſulens irregularis eſt. Io. Andreas in Nouella. de homici. is qui mandauit lib. 6.

Quintadecima regula. Siquis ſuadet alicui, pro patria, uel pro proximo ſuo vel pro iure ſuo, uel pro iure eccleſię ſuæ periculo ſe exponat, nõ ob hoc fit irregularis, etiam ſi moriatur. 23. q. 3. pro mẽbris, & ca. ſeq. Si tamen ſciret, vel crederet ibi moriturum, tunc uidetur quod fiat irregularis, ſecundum Guliel. Si autem conſulat, quod indubitate morti ſe exponat pro honore Chriſti, uel fide, uel ſtatu Eccleſię non fit irregularis, etiam ſi mors inde ſequatur. 21. q. 1. ſunt quidam. 11. q. 2.

Non ſolum hac ratione excuſantur Inquiſitores hæreticæ prauitatis, ſcientes quòd ſtatim poſtquàm aliquem pronunciauerint hæreticum eſſe, ille morti tradetur: hoc etiam aliàs multipliciter procurando. 23. q. 8. legi. & q. 1. ſi audieritis. Illi tamen clerici, qui portauerunt ligna, cauſa indulgentiarum ad hæreticos comburendos, irregulares ſunt: nec cum eis diſpenſatur, niſi per Papam.

Sextadecima regula. Dans operam rei licitæ, ut puta ædificando eccleſiã, vel domum, adhibita omni diligentia quã potuit habere, ſi occidit aliquem caſualiter, non efficitur irregularis. Si tamen dat operam rei illicitæ, nec adhibuit omnem diligentiã, quã debuit, fit irregularis. De hom. lator. & c. ex literis. & cap. ſicut dignum. & cap: Præsbyterum. & cap. continebatur. & cap. ad audientiam. Hinc eſt quod medico operanti ſecundum regulas artis ſuæ, non imputatur, ſi quis ſub eo moritur. ſed ſi negligentiam commiſit, conſulitur ſibi, ut non promoueatur ad ordines. De qual. or. ad aures. Sed quid de illo medico, qui vertit infirmum ad aliud latus, ut citius moriatur? Reſpondeo quod irregularis eſt, tam ipſe, qui fecit, quam ipſe, qui cõſuluit ſi ex hoc mors fuerit ſubſecuta, quia forte via anhelitus pręcluditur, vel apoſtema rũpitur ex violentia motus, vel ſuffocatur. Si autem citius nõ moritur, ex hac cauſa non fit irregularis, ſed pęnitere debet de facto.

Decimaſeptima regula. Non ſolum eſt irregularis quis, ſi eius percuſſione eſt mortuus aliquis, ſed etiã ſi ex hac percuſſione infirmitatem contraxit, vnde mortuus eſt. De homi. presbyterum.

terum & c.in audientia, & 51.diſtinc. ſtudeat.

Decimaoctaua regula. Defendens ſe in caſu euitabili, & occidens aliquẽ irregularis eſt. 50.diſt.ſi quis uiduam. Et talis ad ſuperiora non aſcendat, & in ſuſceptis non facile diſpenſatur.ſed ſi neceſſitas fuit ineuitabilis,datur con ſilium ei ut non miniſtret.l. de his clericis. Non tamen propter hoc deponitur: immo ſuo ordine adminiſtrans toleratur de iure communi abſque diſpẽſatione. Laurentius 50. diſt. quia tua. ſic loquitur, de homic. c.2.prout proſequitur ibi Hoſt. Et quidam dicunt Epiſcopum poſſe in tali caſu diſpenſare, licet hoc non poſſit, ſecundum Io. de Deo, qui dicit ſolum Papam hoc poſſe: hodie dicitur ſimpliciter irregularitatem nullã incurrere ille, qui perſonam ſuam defendendo in caſu ineuitabili occidit. De homicid. ſi furioſus.in clem.

Decimanona regula.Infans & furioſus committens homicidium, non eſt irregularis.ĩ clem. furioſus,de homic. Idem eſt de dormiente, ſi aliquem occidat, qui tamen non habuit intentionem, ſeu propoſitum occidendi eum.

Vigeſima regula: Potens hominem liberare à morte, & non faciens, irregularis eſt. quia qui poteſt defendere, & non defendit, occidit. De homi.c. ſicut dignum. quod intellige ſecundũ glo.c.4.de ſent.excom. De illo, ad quẽ ex poteſtate, ex officio, uel dignitate pertinet realiter defendere,& non ſimpliciter de quocunque. unde ibidem glo.ſi ego non habeo aliquam poteſtatem, & uideo quod aliquis uult uerberare clericum ſine auxilio meo, aut cõſilio, non credo, quòd ſim excommunicatus, ſi non prohibeo illum, licet aliàs forte peccem, quia non defendo, cum poſſem.

Vigeſimaprima regula: Retrahens à propoſito liberãdi hominẽ à morte, irregularis eſt, quia quodammodo, indirecte homicidium commiſit. 50.diſtin.ſi quis uiduam. & de pœn. diſt.1. periculoſe.

Vigeſimaſecunda regula. Percutiẽs animo occidẽdi latronem,ſi ex uulneribus latro obijt, irregularis eſt. De homicid.ſignificaſti.1.ca. Idem etiam ſi non percuſſit, ſed aliquid operis impẽdit in mortem eius;puta quia latronem detinuit, uel contra eum clamauit. alias autem ſi clamaſſet contra eũ, non in mortem eius, ſed quòd caperetur,uel detinuit eum,uel ſe leuem oſtẽdit, irregularis non eſt, de morte eius, uel etiam ſit in neglectu. alias ſi malitia eius perpetretur tum homicidium, & idem ſi negligentia eius committatur. 50.diſtinct.hi, qui. Et ideo ſi clamat contra latronem, ſiue eum capiat ſi alias quocunque modo potuit intelligere; & ex clamore ſuo,vel alio actu homicidium ſequitur, irregularis eſt, niſi forte faciat propter periculum corporis ſui: ut ſi videt quòd aliquis eum occidere vult: tunc enim poteſt bene inuocare, & clamare pro auxilio,quia non intendit in aliorum mortem, ſed in ſuam liberationem: Secus,ſi hoc faciat propter periculum rerum ſuarum ſi fugæ præſidio euadere poteſt. De homi.ſuſcepimus.

Vigeſimatertia regula. Clericus ligans cum ſocio latronem, ſed poſtea timens, ne occidatur à latrone,ipſe potius occidit, eſt irregularis. De homic. vbi ſupra.

Vigeſimaquarta regula. Si clericus non valens aliter recuperare res ſuas, tenet furem, ne cum rebus fugiat, donec eum exhibeat iudici, vel eius auxilium inuocet ad res ſuas recuperãdas, non eſt irregularis: licet poſtea fur à iudice puniatur, dummodo intentio eius non ſit corrupta, intendendo ad furis mortem, uel mutilationem, &c. Idem dicendum eſt, ſi clericus credit, vel tradit ſeculari poteſtati latronem, petens, quòd eum puniat citra ſanguinis effuſionem, uel petens rem ſubtractam ſibi reſtitui, ſi poteſtas in latronem animaduertat, ideſt puniat eũ morte, non propter hoc clericus erit irregularis. De homicid. prælatis. libro 6. Nec etiam nocet illi, ſi ad conuincendum latronem tradidit interſignia. Eſt idem, ſi ſimpliciter deponit querelam de iniuriantibus ſibi, & eccleſiæ ſuæ, quamuis tales vix abſque ſanguinis effuſione valeant coarctari. De homic. tua nos. §. vl. & c. poſtulaſti. 23. q. 4. Maximianus. & q. 5. c. 5. & ca. unum. & cap. pęna. Et hæc omnia uera ſunt, quando non intendit ad mortem nec hoc in animo gerit, ſed proteſtatur publice, quòd citra ſanguinis effuſionem, caſtigetur, non eſt ergo irregularis curialiter agens contra furem non criminaliter ad mortem, uel ſanguinẽ. licet enim iudex ex cauſa probabili ſuſpendat ex officio ſuo. De homi. poſtulaſti. Ex quo ulterius patet, quòd nullus notam irregularitatis incurrit, qui per ex tortores, ſiue exactores alicuius curiæ curauit aliquẽ capi propter delictum tale, propter quod nec mori, nec mutilari poſſet. licet iudex inueniẽs eum alia cõmiſiſſe, propterea ſuſpendit eum; ſi tamen ille crediderit, nec cogitauit illud contingere poſſe.

Vigeſimaquinta regula. Si iudex officialis inſequitur furem fugientem, & quærit à me, utrũ viderim illum, & ego ſciens, quòd fur ille ad mortem quæritur inſtruo eum, ſi per, meam reſponſionem fur inuentus eſt, & occiſus, ſum irregularis. ſecus, ſi nec ſciui, nec ſuſpicatus ſum, quòd ad mortem vel pœnam ſanguinis quæritur. Vnde cõſulitur in caſu hoc, cum aliquis ſcit aliquem ad mortem quæſitum, fugere non poſſe, niſi per alteram de duabus vijs, non debet dicere per hanc non fugit, quia ſic proderit eũ per alteram fugientem, ſed aut taceat aut quęrentem curialiter euadat dicendo: Nunquid cuſtos ego illius ſum? vel alio modo.

Vigeſimaſexta regula. *Si clericus*, qui egit ad res ſuas recuperandas, ex poſt facto ratum habet, quod ſuſpenſus latro eſt, & hoc ſibi placet, ſi talis nullum conſenſum habuit in mortem illius, nec quicquam cooperatus eſt, non eſt irregularis, ſecundum Guliel. & hoc ſi gaudet, quòd maleficium eſt punitum, non autem perſona: cum ſecundum ipſum irregularitas ex homicidio ſolo non contrahitur, niſi culpa, vel uoluntas præcedat, ut ſcandalum ſequatur. 50. diſtinct. hi, qui. & de homicid. ex literis. & cap. veruntamem. Hodie uero iure cautum eſt, quòd ſi quis abſque mandato meo manus violentas iniecit in clericum meo nomine, ſi hoc ratum habeo, excommunicationis canonem incurro, & hoc propter ratihabitionẽ, quæ retrotrahitur, & mandato comparatur: ſi autem hoc meo nomine non eſt factum, licet ratũ haberem, peccarem, ſed non incurrerem

rem

rem excommunicationem. in cap.cũ quis de ſenten. excommun. lib.6. Vt hoc intelligas, Pono tibi caſum: Aliquis amicus, vel ſeruitor tuus ſciens aliquem clericum tibi feciſſe iniuriam verbalem, vel realem, percuſſit eum, quem tu poſtea receptando magis amicus habuiſti, uel gauiſus es, & hoc factum cõmendaſti, uel laudaſti, tu es excommunicatus propter ratihabitionem, ac ſi mandaſſes. Sed ſi unus extraneus percuſſit clericum, & tu audiens, gratum habes, & gratularis de hoc, licet non ſis excõmunicatus, tamẽ peccas ad minus venialiter. ſecundum Io. And. in nouella ſupra dicti cap. cũ quis lib.6.

Vigeſimaſeptima regula. Si quis mandat capi unum clericum de tribus ſimul incedentibus, & alios duos non grauari, ſed mandatarius excedit fines mandati, alios duos capiendo, iſte mandans non erit excommunicatus. Io.de Deo. lib.3.ſuarum quæſtionum.q.1.4. Et ratio eſt, quia captio contra voluntatem eius eſt facta: Petrus tamen de Samprana, alias Sanſona, puta quòd de damno tenetur, quod illi paſſi ſunt de iniurijs.capi.fin.23.q. 8.propterea. Ex hoc infertur per ſimile de irregularitate, quòd irregularitas ratione homicidij non contrahitur ſola uoluntate, niſi homo actu occidatur. De homic.ſicut dignum.§.j.ubi de hoc in gl. ex corde. 15.q.1.ſi quis non iratus. Sed nec fit irregularis propter ſolum homicidium, niſi culpa, vel uoluntas præcedat, uel aliàs ſequatur ſcandalum 50.diſtinct.his, qui prioris.de homicid.ex literis.de clerico ægrot. tua. Ex hoc dicto ſoluitur quæſtio, qua quæritur, an clericus, qui volebat interficere hominem, ſed non potuit, quia inuenit eum iam mortuum, ſed volens nihilominus ſatisfacere irę ſuæ amputauit caput mortui, an ſit irregularis? dicendum, quòd licet uoluntas occidendi fuerit, tamen non eſt irregularis. ſecundum Archid.15.q. ſi.ſiquis Ratio, quia ad hoc, quòd homicidium committatur, requiritur, quòd homo animatus occidatur. de homic.ſicut dignum. 32.quæſt.2.Moyſes. ubi abortus fętus inanimati nõ imputatur ad homicidium.Inno. Ber.de homic.ſi aliquis.

Vigeſimaoctaua regula. Si quis in rixa mortuus eſt, neſcitur tamen, quis illum interfecit, licet ſecundum quoſdam ſcilicet Io.omnes irregulares ſint quo ad promotionem ad ordines propter incertitudinẽ. 23.q.ult.c. ſi.tamẽ probabilius eſt, ꝙ in tali caſu quilibet ſuæ conſcientiæ eſt relinquẽdus. Gul. in ſpecul.& Hoſt.in ſumma. de homi. §.qua pœna.

Vigeſimanona regula. Si amici mei occidunt aliquem mihi iniuriantem, me inuito, & cõtra meam prohibitionem, mihi non nocet.de homic.Petrus 3.q.3.quia præſulatus. Idem eſt, ſi me ignorante.de ſimonia.nobis.& cap. de regularibus. Sed ſi turbata conſcientia ſit puta quia non expreſſe conſenſi, nec contradixi, imputabitur.argumentum de ſimonia.Matthæus.Immo etiã dicunt quidam, quòd ſi ſciens tractatũ de morte habita non reuelaui, non ſum irregularis, quia homicidium non commiſi facto, mandato conſilio, uel defenſione. 50.diſt.ſi quis viduã.& de homic.Petrus. Alij dicunt contra, ſi credidi, quòd non obſtante mea prohibitione, uel intuitu interficeretur, &

ed by Google

hoc eſt tenendum. Nam in tali caſu tenebatur reuelare illi, contra quem contractum eſt.

Trigeſima regula. Si aliquis vadit ad interficiẽdum aliquẽ & tu ei ſcienter conſentias, non tamen eum incitas ad homicidium perpetrandum, nec cum eo ſuper hoc aliqua verba habuiſti, uel ſi habuiſti, ſemper ex animo hoc ei diſſuaſiſti, ſed cum nollet tibi acquieſcere, timens de ipſo, eum aſſocias eo propoſito, ut ſi forte eum quis inquireret, defendas, & tunc homicidium perpetrat, uere irregularis es. ſecundum Hoſt. De homic. ſicut dignũ. §. illi qui.

Trigeſimaprima regula. Clericus miniſtrans arma pugnantibus, ſi aliquis interficitur, irregularis eſt argu. 23. q. 1. niſi bella. c. ſi. Nomine autem armorum intelligitur, fuſtes, lapides, ligna. &c.

Trigeſimaſecunda regula. Iudex eccleſiaſticus poteſt hortari brachium ſeculare contra violentos, & hæreticos, uel paganos, non vt occidat, uel mutilet, ſed ut de terris fidelium expellantur, nec etiam eſt irregularis, ſi aliqui hinc inde ſint occiſi. 23. q. 5. de occidendis. & 23. q. 3. Maximianus. Immo ſecundum Inn. de homic. petitio. licet aliquis in bello iuſto aliquos percuſſerit, ſi tamen inde nullus eſt mortuus, non ſit ex hoc irregularis. Idem ſi quis accidit ad bellum iuſtum cauſa pacificandi, vel ex alia iuſta cauſa, licet ex eius præſentia aliquod robur accreſcit ſuis; uel timor incutiatur aduerſarijs, non eſt ſibi imputandum, dummodo dolus, & etiam lata negligentia abſit omnino. Secundum Guliel.

Trigeſimatertia regula. Clericus, qui intereſt iuſto, uel iniuſto bello, in armis, uel ſine armis, ſi aliq ſunt hinc inde interfecti, irregularis eſt licet ipſe non occidat. 51. diſtin. ſi quis. 13. q. 3. porro. 23. q. vlt. quicunque 1. q 1. c. ſi.

Trigeſimaquarta regula. Clericus defendens ſe, uel ſuos, licet tunc ex defendentibus aliquis interfectus eſt, ex aliqua parte, non eſt irregularis. vt illi qui non interfecerunt, nec interfectores adiuuabant, non ſunt irregulares, licet uoluntatem occidẽdi habuiſſent: quia lex promotionis factum requirit. 15. q. 1. ſi quis non iratur.

Trigeſimaquinta regula. Clericus in bello iuſto, quod nõ ad occidendũ, ſed ad defendendum geritur, miniſtrãs ſagittã baliſtario ſuo ad ſui defenſionem, ſi ille balliſtarius aliquem interfecerit, & ille clericus non intendebat ꝙ ille aliquem interficeret, ſed quòd illos detinuiſſet, & ſua defendiſſet, aut recuperaſſet, nõ eſt irregularis ſecũdũ Guliel. Idem dicit de illo, qui in bello iuſto prępoſitus fuit exercitus, & ſumptus facit, & cuncta diſponit; ſi forte eum contingat lanceas, uel ſagittas emere & miniſtrare ad exercitum, vel ad cuſtodiam caſtri mittere, uel ſi hortatur ad currendum per hoſtes, vt eis præda hominum, uel animalium auferatur, & tunc forte aliquis interficeretur, dummodo ſolũ intendat ad recuperationem prædæ, nõ ad vindictam, talis cauſa remota non nocet.

Trigeſimaſexta regula. Qui mulieri facit, ne concipere, vel generare, uel poſt conceptum parere non poſſit, & qui prægnantem mulierem percutit: ita quòd faciat abortiuũ, ſi fœtus iam fuit viuificatus, irregularis eſt, ſed ſi nõ dum fuit viuificatus ſolum mortaliter

pec-

peccat. de homic.c.ſi aliquis.2.q.5.cõ ſuluit. Vel ſi probabiliter dubitat, uel credit, an ſi mortuus, uel uiuus fætus ex illa percuſſione, uel utrum conceptus fuit animatus, uel non, in tali dubio debet à promotione, & à miniſterio abſtinere, nec periculo ſe cõmittere. Si vero leuem, uel temerariam habet opinionem, deponat eam, ſi poteſt & ſic poterit promoueri, & adminiſtrare, aliàs non. arg. de ſent. excommun. inquiſitio. & ſimo. per tuas. 2.

Trigeſimaſeptima regula: Licet clericus aliquem occidens pro defenſione rerum ſuarũ, irregularis tamen eſt de homicid. ſuſcepimus. Quia poſt tunicam relinquẽdum eſt pallium: & eſt melius rerum iacturam pati, quã pro ſeruandis uilibus rebus, ac tranſitorijs acriter in alios exardeſcere. Clericus tamen perſonam propriam defendẽdo neceſſitate ineuitabili repellens vim vi, cum moderamine inculpatæ tutelæ percutiens aliquem, ſi inde mors ſequitur, non imputatur ei. de homici. ſignificaſti. 2. & 3. & c. interfecti. Vnde dicit Arch. 23. quęſtione 3. cap. 1. quòd clericus etiam interficere poteſt, ut non interficiatur. arg. de furt. cap. 3. Dum tamen hoc faciat pro perſona propria in clemen. ſi furioſus. de hom. & dico perſonam propriam. nã ſecus eſt ſecũdum Io. Andr. in nouella ſuper clem. ſi furioſus. de homic. ſi nõ ualens euitare mutiliationẽ, licet mortem poſſit euitare, mutilauit, uel occidit aliquem inuaſorem. & idem ſi aliter non valens ſaluare res ſuas, eum occiderit, qui deportare volebat. ſecus etiam glo. dictæ clem. ſuper uerbo ſuo. de illo, qui occidit illum, qui occidere volebat patrem, filium, coniugem, uel perſonam coniunctam, quã aliter iuuare non potuit, quod putat Io. And. quaſi caſus ille non includat. ſub neceſſitas ineuitabili; intelligitur autem neceſſitate ineuitabilis ſecundum Ioan. And. ibidem ſuper uer. nõ valens. ut quia anguſtiatus erat, uel ſic arctatus quòd fugere non poterat, nec clamore iuuari. Intelligitur autem cũ moderamine inculpatę tutelę, ſi fiat ex incontinenti, non ex interuallo, & cauſa defenſionis, non vltionis. & ſi æqualiter ſe defendat: ſicut infeſtatur: ut ſi gladio percutitur, & ipſe gladio percutit: uel ſi ligneo baculo, & ipſe è cõuerſo, baculo ligneo, aut ferreo baculo percutitur, & ipſe è conuerſo, ne amplius percutiatur ad mortem. Si autẽ percutiatur paruo ligneo baculo, à quo non timeatur mors, vel depilet vel per ueſtem trahatur, & ipſe repercutiẽs ferro occidit ſuum inuaſorem, irregularis eſt, quia non eſt moderamen inculpæ tutelæ. debuit enim ſe moderate tueri, & non exceſſiue ultra violentiam ſibi illatam, aut ſi percuſſus eſt ſemel, & ſic dimiſſus eſt nec ulterius ſe credit percuti; ſi incontinenti repercutit, & occidit, irregularis eſt. Nam non decet occidere inuaſorem, a quo non credebat ſe occidi. unde exceſſit in moderamine, quia pro una percuſſione, non lethali occidit in glo. cap. ſignificaſti. 11. de homicidijs.

Trigeſimaoctaua regula: Prælatus ſpiritualis habens iuriſdictionem temporalem in ſuo dominio, ſi fur, uel latro depræhenſus in furto vel maleficijs adducitur ad præſentiam eius, & petitur puniri, iuxta condignum ſui exceſſus, non debet ipſe perſonaliter de

hoc cognoſcere, iudicare, aut ſentētiare, ſed debet hoc committere ſuo procuratori, dicendo iſta verba: Fiat iuſtitia, ſed non deſcendo ſpecialiter, qua morte ſit moriturus. ne cler. uel mona. c. ul. lib. 6. Nec per hoc etiam fit irregularis, ſi ſequitur ſanguinis pęna: unde poteſt fieri ſpecialis commiſſio ſuper tali caſu, ſed non expreſſa pœna ſecundum Gotfredū. Tenet Nouellator, in nouella ibdem, ꝙ ſi Epiſcopus, uel prę latus mandat Notario ſuo in tali caſu ſcribat commiſſionem procuratori Epiſcopi, vt ſuper his faciat iuſtitiam, talis Notarius eſt irregularis. quod probat ex eo, quia talis non habet facere quicquam ex officio ſuæ iuriſdictionis, quod requirit illa decretalis. Sit ergo Epiſcopus cautus, vt non cōmittat iſtā iuriſdictionem laico per ſeipſum immediate, ſed per alium laicum, non autem per clericum. Et ſcias quòd hoc non ſolum ueritatem habet in prælato habente iuriſdictionem temporalem ratione beneficij, ſed etiam ratione patrimonij, ſecundum Nouellatorem ibidem. Et quod plus eſt, dicit idem, ꝙ ex quo clerici tales cauſas ſine metu irregularitatis poſſunt alijs delegare, ſatis videtur quod ſi laicus talem iuriſdictionem habēs, ſed probabilem, cauſas ſanguinum terminat, poterit, hoc non obſtante, ordinari, quia non fit irregularis ea ratione. Caueat ergo prælatus, cum interrogatus fuerit à iudice non reſpondeat, Malum eſt, ſi ille malefactor remanſerit impunitus. nam tunc eſſet irregularis. de exceſ. præl. ex literis.

Trigeſimanona regula. Si iudex habens latronem captum, quærit de aliquo perito, quid debeat fieri de tali. & ille reſpondet, talem eſſe morte puniēdum, uel ſimile, iudex autem ſecutus eius cōſilium, latronem punit ad mortem, irregularis eſt conſulēs, quia fuit in culpa, in caſu, qui de facto non erat reſpondendus, de exceſſibus prælato. ex literis. Si tamen non eſt de facto, ſed iudex quærit ſimpliciter qualiter tales ſunt puniendi, & clericus reſpondet, quòd ad mortem, vel ad ſanguinē, ſi reſpondet ſecundum uerā iuris ſententiam, ut expertus Iuriſconſultus nō eſt irregularis. & maxime ſi extra iudicium. gloſſ. in d. capit. ex literis. Si autem errans in iure dixit, cum tamen aliter iura diſponant, irregularis eſt. Gul. in Specul. titu. 2. §. iuſta propoſitionis. Si autem qui non reputatur Iuriſconſultus, interrogatus, reſpondet, non ut Iuriſconſultus, ſed ſimpliciter dicit, quid de talibus ſentiat, nec præſumit, quòd iudex eius ſequatur reſponſionem, non eſt irregularis, ex quo non reſpōdet ad caſum, qui ſit de facto. nam ſi conſuleret ad caſum de facto, irregularis eſſet ſecundum Raimun.

Quadrageſima regula. Suſpēſus ab officio et celebrādo, fit irregularis. 11. q. 3. ſi quis damnatos. & cap. ſi Epiſcopus. in Concilio. & licet canones loquantur de excommunicato ſcienter, & in contemptum clauium celebrante hodie tamen idem irregularis eſt in ſuſpenſione à diuinis, de re iud. cum æterni. & de ſenten. excommun. cum medicinalis. lib. 6. & in hoc caſu ſolus Papa diſpenſat. Guliel. in Spec. tit. 2. §. nunc de Epiſcoporum. uer. eſt inquam. Suſpenſus autem a beneficio tantum non fit celebrando irregularis quia hoc nullo iure cauetur, ſecūdum

Innoc. de elect. cum in cunctis. §. clerici. & c. ſtatuimus. de conceſſ. præben. quia diuerſitatem. Minori quoque excommunicatione propter participationem excommunicati in locutione, uel ſimilibus ligatus, licet celebrando grauiter peccet, non tamen efficitur irregularis, quia hoc nullo iure cauetur ſecundum Innocen. immo ſi medio tempore poſtquam communicat excommunicato, celebrauerit, bene poteſt pęnitentia peracta ſine Papę diſpenſatione celebrare. de cler. excommunicat. miniſt. cap. fina. 11. q. 3. ſi quis presbyter. Innocen. tamen & Hoſtien. dicunt quod tales non propter ſuſpenſionem à iure celebrare prohibentur, cum nõ ſint ſuſpenſi à iure, nec ſuſpendendi, ſed ſolum propter peccatum, prohibẽtur, cum fuerint ſuſpenſi quo ad Deũ à ſacramẽtis, & à promotione: ſi enim à iure ſuſpenſi eſſent celebrando, fierent irregulares. per c. cum ęterni. de re iud. lib. 6. ex quibus omnibus hoc colligitur ſecundum Abba. diſtinctionibus ſuis & c. ſi celebret. de cleri. excom. miniſt. quòd celebrans in mortali peccato non incurrit irregularitatẽ, poſt pęnitentiam, & reconciliationem obtentam ſuper peccato mortali, vel excommunicatione minori. ex quibus celebrans poterit ſine aliqua deſpenſatione ſuperioris celebrare. nec obſtant noua iura. cap. cum æterni. de re iud. ca. cum medicinalis. de ſenten. excommun. lib. 6. quia loquuntur de illis, qui ſunt ingreſſu eccleſiæ priuati, & à diuinis ſuſpenſi, quod non eſt in iſtis: cum iſti nec ingreſſu eccleſiæ ſint priuati, nec etiam à collatione ſacramentorum, ſed ſolum à perceptione ſunt ſuſpenſi.

Quadrageſimaprima regula Notorius fornicator à iure ſuſpenſus celebrans, non fit irregularis. Gulielm. in Specul. titul. 2. §. iuſta propoſitionis. nec obſtat, quòd quidam dicunt quod quodlibet peccatum notorium facit hominem irregularem, de temp. ord. c. quæſitum. hoc enim uerũ eſt, ſi ibi non intelligitur irregularitas, quæ requirit Papæ diſpenſationem. unde dicit Abbas, ubi ſupra, quod in illa irregularitate, quam quis incurrit ex notoria fornicatione, ſi in tali celebrat, poteſt Epiſcopus diſpenſare poſt pœnitentiam. Capitul. ac ſi. de litis conteſtatione, & ita hodie ſeruatur. & quamuis quidã nimis rigidi, ut Hoſti. & Inno. dicant contrarium, tamen nõ ſunt audiendi. 3. diſt. denique. nec aduertas rationem illam, quam dicunt: omnis ſuſpenſus ab officio per canonem, celebrando fit irregularis, in capit. cum clerici. de re iud. & capit. cum medicinalis. de ſent. excommuni. lib. 6. Sed talis eſt fornicator notorius. in cap. quæſitum. de cohabita. cleri. & c. multi. 33. diſtin. propter hoc ergo efficitur irregularis celebrando. ad hoc reſponde audacter ſecundum Franciſc. de Zabarellis. in c. veſtra. & c. quæſitum. de cohabita cleri. quòd ſuſpenſus à canone celebrans, tunc ſolum incurrit irregularitatem, quando per modum ſententiæ ſit à canone ſuſpenſus. in d. c. cum æterni. lib. 6. Sic autem non eſt in fornicatore notorio, & ſimoniaco: quia nõ per modum ſententiæ, ſed annunciatiue dicitur à canone, quod ſint ſuſpenſi, in cap. quæſitum. de cohabita. cler. ergo celebrando non fiunt irregulares. de ſent. excommu. lib. 6. Tene ergo ſecundum

Franc.

Franc. quod in canone pœnam imponente dicitur, quòd talis ſit ſuſpenſus ab officio, vel dicitur: Suſpendimus talem ab officio, ſi hoc fecerit, tūc taliter ſuſpenſus celebrans ſit irregularis. in d. cap cum æterni. Sed ſi dicitur a canone pœnam approbante, uel annunciante, ſeu recitante aliquem eſſe ſuſpenſum, ſicut dicitur de fornicatore notorio, in c. quæſitum. vbi tamen recitat notorium fornicatorem eſſe ſuſpēſum, talis celebrando non ſit irregularis.

Pro iſto dicto eſt famoſiſſimus ille doctor Guido de Bayſio Archid. nuncupatus. 32. diſt. ad hæc vero, vbi ipſe notat in fine glo. quæ incipit: iſtud intelligit, quòd notorius fornicator nō eſt principaliter ſuſpenſus à canone, ſed a Deo. quod patet ex eo, qui quā cito pœnitet, licet celebret. de cohabitat. cleric. c. vlt. licet in odium criminis per canones aliquid ſit additum: quò ad vitationem eorum, ut ſcilicet non audiātur ab eis diuina. in cap. ueſtra, & in cap. tua. de cohabita. clerico. 33. diſt. nulla, & c. præter hæc. & hoc ſecundum Inno. licet Hoſtiē. notauerit contrarium in Specul. titul. 2. §. iuſta propoſitionis, & §. nunc de Epiſcoporum. ver. 26. & hanc tanquam mitiorē puto complectendam.

Quadrageſimaſecunda regula. Suſpenſus à canone, non propter crimen ſed propter aliquem defectum, ut puta illegitime natus, & corpore vitiatus non incurrit nouā irregularitatem, ſi ante obtentam diſpenſationem celebret, Guliel. in Spe. titul. 2 §. iuſta propoſitionis: ver. porro. & Archid. 56. diſt. Apoſtolica, in principio. & hoc ſeruat curia, quia quando diſpenſat cum talibus, ſimpliciter diſpenſat, ſuper defectu, nulla facta mentione de irregularitate, quia nullam incurrunt. 56. diſt. Apoſtolica. & c. Cenomen. de filijs presbyterorum. veniens. Ideo dicit intelligendum eſſe Speculatorem de illis, qui propter infamiam ſuſpenſi ſunt à canone. ſicut ſunt illi, quorum crimina ſunt notoria, & qui etiam poſt peractā pœnitentiam, celebrāt, propter ſcandalum, & infamiam prohibentur. in cap. fin. de cohabitati. cler. & mul. & de homic. ex literis. c. fin. & tamen ante diſpenſationem celebrando, nouam irregularitatem non incurrunt, quia hoc non inuenitur iure cautum, Guliel. in Spec. vbi ſupra, & Arch. 56. diſt. Apoſtolica.

Quadrageſimatertia regula. *Suſpenſus* à confeſſionibus audiendis, celebrans ante reconciliationem, non efficitur irregularis, ſecundum Gulielmum, quia hoc inuenitur iure cautum 11. q. 3. §. euidenter. de hac ſuſpenſione habetur. 26. q. 1. & 5. quæſt. 6. per totum.

Quadrageſimaquarta regula. Recipiens beneficium irregulariter, impetrata abſolutione ſuper irregularitate, non indiget alia diſpenſatione ſuper beneficio obtento, per Raymundum, & Guliel. in Spec. Caueat tamen quilibet, ne in peccato mortali, uel ſuſpenſione beneficium recipiat, unde ſecurius eſt, ut talis confiteatur ante receptionem, ne collatio ſit uitioſa. Guliel. in cap. ſi celebret, de cler. excom. mini. Licet hoc ſit perdurum: eſt tamen uerum propter rationem ibi poſitam, quia ſcilicet non poteſt in peccato mortali exire ad illa, à quorū per-

perceptione à ſancti patribus eſt priuatus. veruntamen Abbas ibi moderatur hoc, dicens aliter, ſi ipſe recipit illud poſt per actam pœnitentiam, poterit retinere, de tempore ordin. quæ ſitum de ſent. excommun. cap. ult. ſed propter peccatum enorme, ut puta propter homicidium, ipſo iure perdit beneficium. Archid. 50. diſtinct. ſtudeat, quæ incipit in gloſſ. hic diſpenſat. quia de iure debet eo carere, quod exponit. Archid. per ſententiam, non ipſo iure. Nam homicidium non inducit ipſe iure priuationem beneficij, ſecundum Bernardum Compoſtellanum, qui ita notauit: de electione quod ſicut in glo. 1. §. ſi uero ver. c. alia autem, & idem ſentit Inno. dicens, quod in homicidijs irregularibus cadere poteſt ius cuiuslibet dignitatis: quia etiam iuſte habeat eam, ſi cum eis fuerit diſpenſatum. Et etiam ſine diſpenſatione iuſte tenent prædicti dignitates ſuas quouſque renuncient, vel deponant, Innocen. de exceſſibus Prælatorum. capit. cum in principio. Contra tamen iſtud dictum faciunt multa iura. de clerico pugnante in duello. capit. Henricus. in fine, item. 55. diſtin. ſi euangeliſta verſ. in loco. Cum diſpenſatio requiratur, ut homicida beneficium recipiat, uidetur ſecus de iure communi. Item cum homicida miniſtrare non poteſt etiam poſt pœnitentiam ſine diſpenſatione. de temp. ordi. quia ſuſpenſus eſt à beneficio, quod datur propter officium. 81. diſtinct. eos, & notatur de conſuetu. cum dilectus, in gloſſ. ſuſpenſus. Tu dic breuiter, quòd hic nulla eſt contrarietas. nam Bernar. & Inno. intelligunt, quod homicida iuſte, tenet, & recipit beneficium, quouſque deponitur per ſententiam, iura autem in contrariū inducta dicunt, quod debet carere, & priuari beneficio de iure: quia de iuris rigore eſt inhabilis ad illud, non tamē hoc negat, quin hoc fiat per ſententiam, & ſic idem ſentiunt.

Quadrageſimaquinta regula. Presbyter excommunicatus, uel ſuſpēſus ſimpliciter ab ordinibus ſuis adminiſtrans in ordine Accolitatus, efficitur irregularis ſecundum Guliel. Secus ſi tantum à miſſarum celebratione fuerit ſuſpenſus.

Quadrageſimaſexta regula. Clericus in minoribus conſtitutus excōmunicatus miniſtrans Sacerdoti ad altare portādo aquam, lumen, & alia ſimilia non eſt irregularis, ſecundum Guliel. idem putat de presbytero, diacono, & ſubdiacono: ratio quia iſta nulli ordini ſunt annexa, cum & per laicos literatos expediantur.

Quodrageſimaſeptima regula. Epiſcopus ſuſpenſus à pontificalibus, celebrando in eis, non fit irregularis, quià pontificalia non ſunt de ſubſtantia. Secundum Guliel.

Quadrageſimaoctaua regula. Suſpēſus ab ingreſſu eccleſiæ, ſi i ea celebrat irregularis eſt: & ſi in tali ſuſpenſione decedit, non ſepelitur in cemeterio. de ſent. excom. is cui. lib. 6. Notat tamen Nouella: quòd poteſt in eccleſia audire diuina, ſine metu irregularitatis, ſed non ſine peccato: licet Hugo, & Raymund. aliud notauerint: Quorum opinio refutatur per Modernos.

Quadrageſimanona regula. Excommunicatus, uel ſuſpenſus baptizans ſolenniter, in ſuper pellicio, & ſtola publice, irregularis efficitur, ſecundum. Guliel.

Guliel.ſecus ſi aliter.i.ſimpliciter baptizat,& maxime in neceſſitate.

Quinquageſima regula.Quicunque non poteſt promoueri ad ordines ſine diſpẽſatione,nec etiam ad honores,& quicunq; eſt incorrigibilis,irregularis, eſt ſecundum Gulie.Item intellige de omnibus caſibus, qui impediunt promouendos, uel deijciunt iam promotos,uel qui pęnam depoſitionis merentur.Vnde regula eſt, quod quicunque poſt peractam pœnitentiam non habent ordinis executionem,irregulares ſint,ſicut homicidæ.l.diſtin.§.primo. extra. de ſimonia. tantas. Item excommunicatus,interdictus,ſuſpenſus, in contemptum clauium ſe faciens ordinari.de ſent.excom.cum illorum.Item ſi etiam præſumit celebrare. 11.quæſt. 3.ſiquis.de uita & honeſt.clericorum. vt clericorum.§.ſi quis igitur.

Item uiolans interdictum.de exceſ. Prælatorum. Tantas.

Item falſarius literarum Papæ, de crimine falſi,ad falſariorum.§.1.Talis tamen ſecundum Inno.ſi occultus eſt, poſt abſolutionem, & pęnitentiã poteſt ordinari: quia nullo iure cauetur, quod ſit infamis ipſo iure.

Item hæreticus de purgatione Canon. inter ſollicitudines.uel exhibentes hæreticis ſacramenta. de hæreti. c. excommunicamus.§.ſi uero.

Item ſodomita. de exceſſ. prælato. cleri.

Item presbyter denudã confeſsionem.de pœniten. & de remiſſ. omnes. cap.fin.

Item,incorrigibilis, in contumacia perſeuerans. de dolo. & contumacia, veritatis.§.fin.

Item notorium Crimen de iure,uel facto.de tempo.ordinat.ca.fin.

Item vtens officio aſſaſſinorum,uel defendens,receptans,occultans eos, licet mors non ſequatur inde. de homi. pro humani.li.6.

Item apoſtata.de apoſtatis. cap. fin.

Item ſchiſmaticus. de ſchiſmaticis. cap.1.

Item intruſus voluntarie per poteſtatem ſecularem.7.quæſt.1. factus.de elect.ſi quis.

Item omne crimen quod ipſo facto inducit infamiã ciuilem.2. quæſt.7.§. porro.

Item infamia deſcendens ex delicto per ſententiam declarato, quia pęna poteſt demi, culpa permanente. 2. q.3.§.hinc colligitur. Infamis eſt irregularis,ſiue infamia ſit iuris,ſiue facti de accuſationibus.omnipotens, de teſtibus.c.teſtimonium.

Quinquageſimaprima regula, Excommunicatus maiori excommunicatione,ſiue ab homine, ſiue a iure,ſcienter durante excommunicatione celebrans,ſemper ſit irregularis. & eſt deponendus. de cleri. excommunicato miniſtrante.c.latrones.Secus, ſi ignoranter.eod.tit.c.apoſtolica. Si autem dubitaret probabiliter.de ſent.excom municationis præſertim,quando conſcius eſt de culpa ſua, propter quam iuſte potuit excommunicari, neſcius tamen exponit ſe diſcrimini, & celebrat,cum ſit excommunicatus, irregularis eſt,& indiget diſpenſatione Papę Guliel.in dict.cap.apoſtolicæ. Craſſa autem ignorantia in talibus iudicatur; ut ſi citatus peremptorie, nec iuit,nec miſit ad terminum, & ſic celebrat,licet nihil de excommunicatione ſciat.

Circa

Circa prę̨miſſa ſciendum, quòd ſuſpenſus à iudice ſiue ad certam diem, ſiue perpetuo, ſiue quouſque pę̨niteat, ſemper, ſi celebrat, eſt irregularis: quia talis non deberet celebrare, niſi prius ſententialiter abſoluatur, ſicut ſententia ſuſpenditur. in vltimo tamen caſu quidam contra dicunt. 2. q. 5. presbyteris. quòd talis ad arbitrium ſuſpendentis facere debet, & ſi ante abſolutionem celebrat, irregularis eſt. de re iud. dilectus. Suſpenſi vero à Deo, ut ſunt omnes peccatores celebrantes in peccatis nõ ſunt irregulares, licet peccent, niſi celebrarent in criminibus, ut in homicidio, in ſimonia & ſimilibus, & in quibus etiam acta pœnitentia executio interdicitur: ut ſupradictum eſt. Suſpenſi autem ab officio à canone propter crimen, ſi celebrẽt, irregulares ſunt. Et hoc intellige, ſi ſuſpenduntur à canone pœnam imponente, non autem approbante, in c. cum æterni, de re iudi. lib. 6. quia etiam in minori excommunicatione exiſtentes ſuſpenſi ſunt à canone non imponente pœnam, ſed approbante, & quam cito pœnitent, poſſunt celebrare. de ſent. excommun. nuper. Vnde potius dicitur ſuſpenſio Dei quam canonis, ſecundum Gulielm. Et nota ſecundum Ioan. Andream in Clemen. 1. de decimis. in glo. ſuper uerbo. donec, quòd cum aliquis ſuſpendit donec ſatisfecerit, ſufficit iudicis declaratio ſuper ſatisfactione ſine alia abſolutione. excõmunicatis vero eſt neceſſaria abſolutio poſt ſatisfactionem. concordat ad hoc Ioan. And. in cap. ſæpe. quia, de elect. lib. 6. ſuper verſiculum. donec plene. Et dicit, quòd illi, qui occupant bona eccleſiarum vacantium, & ea diſtrahunt, tamdiu ſunt a beneficijs, & officijs ſuſpenſi, donec ea plene reſtituerint. Ioan. And. 81. diſtin. ſi qui. Propterea ſciendum eſt, quòd gl. 26. diſtin. deinde infamia, & irregularitas contracta ante Baptiſmum, tollitur poſt Baptiſmum, & hoc ſi prouenit ex proprio delicto. quia dona Baptiſmi ſunt ſine omni pœnitentia, & ſatisfactione. de conſec. diſt. 4. ſine. Si enim peccatum non deletur: quantum ad infamiam, adhuc poſt Baptiſmum obeſſet, quod negat Ambro. 26. diſt. vne. Vnde ſi aliquis occidit mille homines ante Baptiſmum, omnis infamia, & irregularitas tollitur 51. diſt. ſi quis poteſt acceptum. vt patet de Paulo, qui ante Baptiſmum fuit homicida, & tamẽ poſtea factus eſt Apoſtolus, l. diſt. §. econtra. Huic tamen dicto aduerſantur doctores. nã Archid. in dicto c. deinde, dicit, quòd bene eſt infamia, ex quo non deſcendit, niſi ex peccato deletur in Baptiſmo, ſicut & peccatum, ſed non irregularitas, quæ non fundatur ſuper peccato. unde ita irregularis eſt, qui occidit cum peccato, ſicut qui occidit ſine peccato: vt iudex. ne clerici, uel monachi. c. ſententiam, & bigami, & corpore vitiati. & ita ipſe Inno. notauit. de diuortijs ipſe tamen notauit. de hom. c. presbyterum, quòd homicidium ante Baptiſmum, ſiue ex officio, ſiue ex voluntate fecerit homicidium non eſt poſt Baptiſmum irregularis, quia omnis ſequela peccati deleta eſt. Sed Goffredus de conuerſione infidelium. c. j. notauit, ꝙ peccatũ, & ſequela peccati bene deletur in Baptiſmo: ſed nõ defectus, ſiue impedimentũ. prima uia cõmuniter approbatur. Speculator tamen

men in tit.de diſpẽſationibus.§.3.ver. is autem, videtur declinare. &c.

Cautela circa prædicta obſeruandæ.

PRima cautela eſt. Epiſcopus aut quilibet iudex non poteſt, neque debet excommunicare vniuerſitatem, vel collegium, & hoc ideo, ne innocentes puniantur cum nocentibus in cap. Romana. de ſentent. excommun. lib. 6. Interdici tamen poſſunt Innocentes cum nocentibus. de ſponſal. non eſt. & hoc ideo, quia ibi non eſt tantum periculum animæ, ſicut in excommunicatione, quæ eſt æternę mortis damnatio, per quam quis traditur Satanæ, vt ſupra dicitur.

Secunda cautela. Caueat iudex, ne ferat ſentenaiam excommunicationis, niſi præmiſſa monitione. Si tamen hoc nõ fecerit, licet ſentẽtia ſit iuſta, tamẽ punitur lator pœna. cap. ſacro. de ſenten. excommu. ſcilicet ſuſpenſione ab ingreſſu eccleſiæ intra menſem.

Tertio caueat, ne ferat ſententiam excommunicationis, ſuſpenſionis, uel interdicti, pro futuris delictis: puta ſi tale quid fecerit, nec pro præſentibus, ſed ſub ea forma, ſi de illis intra talem terminum minime ſatisfecerit. in cap. Roman. excommun. lib. 6. Vnde ſecũdum Ioan. And. in nouella. ſuper d. c. ualde ridicoloſum eſſet, ſi diceret prælatus: Excommunico Petrum, ſi furtũ fecerit, ſi adulterium commiſerit, cum tamen ad talia paratus ſit, uel ſuſpectus, ſi tamen mora, cauſa, uel culpa præceſſit, bene poteſt excommunicari ſub illa forma, exemplum, ut quia de mora condemnatus, in actione perſonali non ſoluit intra quatuor menſes ut debuit, poſtea iudex debet præcipere, ut ſoluat intra certum tempus, alias ſit excommunicatus: hic enim morã pręceſſit. Similiter de culpa, ut quia negligenter fuerũt clerici in diuinis officijs dicendis, poterit iudex dicere: Excommunico omnes, qui nõ interſunt canonicis horis: hic enim culpa præceſſit. Similiter de offenſa, ut in coniugato, qui tenuit cõcubinam, ſeparatus ab ea, ne excomunicetur, ſi ulterius redeat ad ipſam: alias præter iſtos caſus, iudex non debet ferre ſententiam excommunicationis ſub certo termino, & cap. Vnde malefaceret, ſi ſtatim poſt condemmnationem factã in perſona iudex præciperet intra certum tempus ferendo ſententiam excommunicationis, cum tamen non præceſſit mora, & in hoc ſępiſſime iudices noſtri temporis excedunt modum. *ideo* hæc dixi pro generali doctrina.

Diſpenſatio cenſurarum.

CIrca diſpenſationem dictarum cenſurarum, ſciendum eſt, quòd licet ſecundum quoſdam doctores, Epiſcopus non poſſit diſpenſare ſuper irregularitate, & alijs defectibus, niſi vbi expreſſe ſibi à iure permittitur ſecundum Gulielmum Nazonẽ, Gotfredum, Ioan. de Deo, & Inno. (alias ſecũdum iſtos, Epiſcopus diſpenſans in caſibus ſibi à canone expreſſè non permiſſis videtur impugnare canones vel eos tollere) tu tamen dicas, quòd vbicunque expreſſe à canonibus poteſtas diſpenſandi non prohibetur Epiſcopis, Epiſcopi poſſunt diſpenſare, & hoc dictum per doctores communius approbatur, ita dicunt Ioan. Lauren. Hugo. Bernar. & Gulie. in Spec. tit. de diſpenſationibus. §. nunc. de epiſcoporum. & ille famoſiſſimus Doctor Dominus Archid. diſt. de præmiſſis, ubi

late proſequitur iſtam materiã improbando opinionem contrariam, qui etiam dicit dominum ſuum Hoſtienſem dixiſſe, quod in his, in quibus peccatum mortale eſt ſecundum legem diuinã, ſicut in furto, rapina, 14. q. 5. ſi quid. & c. multi. & ea q. 6. ſi res. In his vero, in quibus peccatum mortale eſt, ſecundum ius poſitiuum, vt ibi eſt Epiſcopis vel inferioribus à Papa interdicta diſpenſatio, nullus diſponat, niſi ſolus Papa vel is, cui ſpecialiter commiſerit. Si vero non eſt interdicta poteſtas diſpenſandi, tunc poteſt. hæc Archid. pro iſta ſententia faciunt multa iura. de hæret. excommunicamus. §. ſane. de ſenten. excommu. nuper. & cap. à nobis. & cap. cum illorum, & de ſpon. cum apud. 16. q. 1. ſunt nonnulli. ff. ex quibus cau. maiores. l. nec non. §. 1. iam & Apoſtolus dicit: Omnia mihi licent. 11. quæſt. 1. aliud. & ex his patet, quam lata ſit poteſtas Epiſcoporum. quia omnia poſſunt, niſi expreſſe prohibeantur.

ASPERSIO AQVAE BENEDICTĘ, quid ſignificet, & quis eam inſtituit.

SAcerdos in dominicis diebus celebraturus, alba, & ſtola paratus, prius, quàm planetam induat, ut liberius vacare poſſit, aquã ex inſtitutione Alexandri Papę primi benedicit: altare, eccleſiã, & populum aqua benedicta conſpergit, vt omnis ſpirituum immundorum ſpurcitia tam de habitaculo, quàm de cordibus fidelium propellatur. Hæc enim virtus aquę exorcizatæ in eſt, & etiam quia omnis chriſtianorum populus baptiſmatis ſacramento renatus, ita miniſterio aquæ tota renatorum corpora diluit, ſicut ſanguis agni à priſco populo ad repellendum percuſſorem in poſtibus ponebatur. Vnde in canone Alexandri ita legitur: Aquã ſale aſperſam, populis benedicimus, ut ea cuncti aſperſi ſanctificentur, & purificentur: quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus: Nam ſi cinis vitulæ aſperſus populum ſanctificabat, atque mundabat à venialibus, multo magis aqua ſale aſperſa, diuiniſq; precibus ſacrata populum ſanctificat, & mundat à venialibus. Et ſi ſale aſperſa per Eliſeum ſterilitas aquæ ſanata eſt, quanto magis diuinis precibus ſacratus ſal ſterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos ſanctificat, & purificat, & cętera bona multiplicat, & inſidias diaboli auertit: & à phãtaſmatis verſutijs homines defendit. Rurſus tunc ſacerdos iuſtus Tabernaculum aſpergit, dum Dei miſericordiam petit. Ciprianus quoque Papa ait: Ideo homines aqua benedicta aſpergũtur, quia valet ad ſanctificationem. Vnde ſcriptura per Ezechielem dicit: Aſpergam ſuper vos aquam mundã, & mundabimini ab omnibus immunditijs veſtris, & dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum in vobis. Item Numer. 19. Qui tetigerit cadauer hominis, ſiue humanę animæ morticinum, id eſt à morte cadens, & propter hoc octo diebus fuerit immundus, & aſpergatur ex hac aqua, die tertia, & ſeptima ſic mundatur à peccato. ſi enim aſperſus die tertia non fuerit, ſeptima non poterit mundari, & capit. Quidam tamen præmiſſa referunt ad aquam Baptiſmi.

Aqua cur benedicatur qualibet die Dominica.

AQua igitur in memoriã Baptiſmi omni Dominica benedicitur, præter quam in Paſcha,& Pentecoſte, quia in Sabbatis dominicas illas præcedentibus benedictis fontibus, ante chriſmatis infuſionem aqua recipitur, & ad aſpergendum nos, & domos reſeruatur. ſicut in canone cautum habetur. Ex aqua ergo benedicta nos,& loca in ſignificatione Baptiſmi aſpergimus: nec aſpergimur,vt rebaptizemur ſed ut gratiam diuini nominis cũ memoria Baptiſmatis inuocemus. Et licet in dictis duabus dominicis aſpergatur altare, non tamen tunc cantatur antiphona: Aſperges me domine,&c.quia tunc potius lugendum nobis eſt, cum recolimus nos eſſe à Chriſto mundatos,per ſuę ſupplicium paſſionis: Iuxta illud: Memoria memor ero, & tabeſcet in me aĩa mea. In dominicis ergo diebus,ante miſſa,& maius altare tantum, & totus populus aſperguntur, quãuis in nocturnis,& veſperis omnia altaria, uel ſaltẽ præcipua thurificent.

Aquæ aſperſio varie fit.

COnſiderandum eſt, quòd huiuſmodi aſperſio alia ratione fit ſuper populũ,& ſuper altaria: quia enim concluſit Deus omnes ſub peccato ſaltem veniali: quia ſepties in die cadit iuſtus: idcirco ipſe populus eccleſiam ingrediens, diuinis inſiſtere intendens ipſa aqua ſanctificata aſpergitur: quæ videlicet ad quotidiana defendat: ſi & cinis vitulæ in veteri teſtamento, ſecundum quod, qui immundus erat, prohibebatur eccleſiã ingredi, donec aqua lauaretur. Altare enim aſpergitur propter reuerentiam ſacramenti, quod ibidem conſecrandum eſt,ut inde omnium malignorum ſpirituum, præſentia arceatur: & quemadmodũ Chriſtus per altare, quod eſſe debet lapideum,ſignificatur ſecundum illud Apoſtoli: Petra autem erat Chriſtus: & fides noſtra de vno Chriſto, & non de pluribus eſt. Idcirco vt ſignum ſignato reſpondeat vnico altari aſperſo, vniuerſus aſpergitur populus, quia ipſe ſolus eſt.

Aqua benedicta cur ſale condiatur.

POrro aqua cũ benedicetur, ſal admiſcetur,quod ab Eliſeo ſumpſit exordium: & fit hoc ad notandum, ꝙ populus per aquam intellectus, vt ſanctificari poſſit per Sacerdotis officiũ, verbo Dei imbuitur, quod per ſalem ſignificatur. Fit ter crux ſuper aquam, & ſalem: quia docetur populus ſanctæ Trinitatis gratias pro ſua eruditione, atq; redemptione referre. Per aquam quoque confeſſio, per ſalem amaritudo ſignificatur.ex aqua mixta geminus partus procedit,ſcilicet diuiſio, ſeu ſeparatio delictorum,& ortus virtutum, ac bonorum operum.

Sal,cur benedicatur prius, quam aqua.

SED quare prius benedicitur ſal, quàm aqua? reſpondeo: Per ſal intelligitur amaritudo pœnitentiæ: per aquam Baptiſmus: Quia ergo cordis contritio debet præcedere abſolutionem, & pœnitentia Baptiſmum, ideo prius benedicitur ſal, quàm aqua.

De

De varijs benedictionibus, & primo de Aqua benedicta.

BENEDICTIO AQVAE.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.
℟. Qui fecit cœlum, & terram.

Deinde incipit abſolute exorciſmus ſalis.

EXorcizo te, creatura ſalis per Deum † viuum: per Deum † verum: per Deum † ſanctũ: per Deum, qui te per Eliſeũ Prophetam in aquam mitti iuſsit, vt ſanaretur ſterilitas aquæ: ut efficiaris ſal exorcizatum in ſalutem credentiũ, vt ſis omnibus ſumentibus te ſanitas animæ, & corporis: & effugiat, atque diſcedat à loco in quo aſperſum fueris, omnis fātaſma, & nequitia, uel uerſutia diabolicæ fraudis adiuratus per eum, qui uenturus eſt iudicare viuos, & mortuos, & ſeculum per ignem.
℟. Amen. *Oratio.*

IMmenſam clementiam tuam, omnipotēs æterne Deus humiliter imploramus: ut hāc creaturā ſalis, quam in uſu generis humani tribuiſti, benedicere, & ſanctificare tua pietate, digneris: ut ſit omnibus ſumentibus ſalus mentis, & corporis: & quicquid ex eo tactum, uel reſperſum fuerit, careat omni immunditia, omnique impugnatione ſpiritualis nequitiæ. Per dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, qui tecũ viuit, & regnat in unitate Spiritus ſancti Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Exorciſmus aquæ, & dicatur abſolute.

EXorcizo te creatura aquę in nomine Dei † Patris omnipotentis, & in nomine Ieſu Chriſti † Filij eius domini noſtri, & in virtute ſancti † Spiritus, ut fias aqua exorcizata ad effugandam omnem poteſtatem inimici, & ipſum inimicum eradicare, & explantare valeas cum angelis ſuis apoſtaticis: per uirtutē eiuſdem domini noſtri Ieſu Chriſti: qui uenturus eſt iudicare viuos & mortuos, & ſeculum per ignē.
℟. Amen. *Oratio.*

DEus, qui ad ſalutem humani generis, maxima quęque ſacramenta in aquarum ſubſtantia condidiſti: adeſto propitius inuocationibus noſtris, & elemento huic multi modis purificationibus præparato, virtutem tuę bene†dictionis infunde, ut creatura tua miſterijs tuis ſeruiens, ad ambigendos dæmones, morboſq; pellendos, diuinæ gratię ſumat effectũ, ut quicquid in domibus, uel in locis fidelium, hæc unda reſperſerit, careat omni immunditia, liberetur a noxa, nō illic reſideat ſpiritus peſtilēs, non aura corrumpēs: diſcedant omnes inſidiæ latentis inimici: & ſi quid eſt, quod aut incolumitati habitantium inuidet, aut quietis, aſperſione huius aquæ effugiat, ut ſalubritas per inuocationem ſancti tui nominis expetita, ab omnibus ſit impugnationibus defenſa. Per dominum noſtrum. &c.

Hic mittat ſal in aquam in modum crucis, dicendo ſemel.

COmmixtio ſalis, & aquæ pariter fiat in nomine Pa†tris, & Fi†lij, & Spiritus † ſancti, Amen.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus
Oratio.

DEus inuictæ virtutis auctor, & inſuperabilis imperij, ac ſemper

magnificus triumphator: qui aduerſæ dominationis uires reprimis: qui inimici rugientis ſæuitiam ſuperas: qui hoſtiles nequitias potenter expugnas. te domine trementes, & ſupplices deprecamur, ac petimus: ut hanc creaturam ſalis, & aquæ dignanter aſpicias: benignus illuſtres, pietatis tuæ more ſanctifices, ut ubicunque fuerit aſperſa, per inuocationem ſancti tui nominis, omnis infeſtatio immundi ſpiritus abigatur. terrorque uenenoſi ſerpentis procul pellatur: & præſentia ſãcti Spiritus nobis miſericordiam tuam poſcentibus, ubique adeſſe dignetur. Per dominum noſtrum &c.

Finita benedictione, Sacerdos celebraturus, indutus pluuiali coloris officio conuenientis, accedit ad altare: & ibi ad gradus cum miniſtris genuflexus, accipit à Diacono aſperſoria, et primo ter aſpergit altare, deinde ſe, & miniſtros, incipiens antiphonam: Aſperges me; Et chorus proſequitur: Domine hiſſopo, &c. vt infra. interim celebrans aſpergit clerum, deinde populum, dicens Pſalmum.
Miſerere mei Deus. cum Gloria patri

Antiphona.

ASperges me domine hiſſopo, & mundabor, lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.

Pſalmus.

MIſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam.

℣. Gloria patri, & filio, & ſpiritui ſancto.

℞. Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amẽ.

Et repetitur antiphona: Aſperges me domine, vt ſupra; Excepto tempore paſchalis, ſcilicet à dominica Paſchæ, uſque ad Pentecoſtem, quo tempore cantatur, Antiphona.

VIdi aquam egredientem de templo à latere dextro, Alleluia: & omnes, ad quos peruenerit aqua iſta, ſalui facti ſunt, & dicent Alleluia, Alleluia. Gloria patri, &c.

Et repetitur Antiphona: Vidi aquã, &c. poſtea ante altare ſtans dicat.

℣. Oſtende nobis domine miſericordiam tuam.

℞. Et ſalutare tuum da nobis.

℣. Domine exaudi orationem meã.
Et clamor. &c.

℣. Dominus uobiſcum.

℞. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Oratio.

EXaudi nos domine ſancte pater omnipotens æterne Deus; & mittere digneris ſanctum angelum tuum de cęlis, qui cuſtodiat foueat, protegat, viſitet, atque defendat omnes habitantes in hoc habitaculo, Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

BENEDICTIO AGNI Paſchalis.

℣. Adiutoriũm noſtrum in nomine domini.

℞. Qui fecit cœlum & terram.

℣. Dominus uobiſcum.

℞. Et cum ſpiritu tuo.

DEus, qui per famulum tuum Moysẽ, ĩ liberatione populi tui de Aegypto agnũ occidi iuſsiſti in ſimilitudinẽ dñi noſtri Ieſu Chriſti, ut utroſque poſtes domorũ de ſãguine huius agni perungi præcepiſti. ita bene✝dicere, & ſanctificare digneris hanc creaturam carnis, quam nos famuli tui ad laudem

tuam

tuam ſumere deſideramus: per reſurrectionem domini noſtri Ieſu Chriſti, Qui tecum viuit, & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

Et mox aſpergat aqua benedicta.

BENEDICTIO PANIS.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.

℟. Qui fecit cœlum & terram.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo.

DOmine Ieſu Chriſte, panis angelorum, panis viuus, & ęternæ uitæ, bene † dicere digneris panem iſtum, ſicut benedixiſti quinque panes in diſerto: ut omnes ex eo digne guſtantes, inde corporis, & animæ deſiderabilem percipiant ſanitatem, Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Aſpergatur aqua benedicta.

BENEDICTIO NOVORVM fructuum.

BEne† dic domine hūc nouum fructum. N. & præſta: ut qui ex eo in tuo ſancto nomine veſcetur, corporis, & animæ ſalute potiatur per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, &c.

Aſpergatur aqua benedicta.

BENEDICTIO AD quodcunque comeſtibile.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.

℟. Qui fecit cœlum, & terram.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo.

BEne†dic domine creaturā iſtam. N. in remedium ſalutare generi humano; pręſta per inuocationem ſancti nominis tui vt quicunque ex ea ſumpſerint, & corporis ſanitatem, & animę tutelam accipiāt. Per dominum noſtrum &c.

Aſpergatur aqua benedicta.

BENEDICTIO CANDELARVM.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.

℟. Qui fecit cœlum, & terram.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo.

DOmine Ieſu Chriſte filij Dei viui bene†dic candelas iſtas ſupplicationibus noſtris: infunde eis domine per uirtutem ſanctæ cru † cis benedictionem cœleſtem, qui eas ad repellendas tenebras humano generi tribuiſti: talemq; benedictionem ſignaculo ſanctę cru† cis accipiant, ut quibuſcunq; locis accenſæ, ſiue appoſitę fuerint, diſcedant principes tenebrarum, & contremiſcant, & fugiant pauidi cum omnibus miniſtris ſuis ab habitationibus illis: nec præſumant amplius inquietare, aut moleſtare ſeruientes tibi omnipotenti Deo, Qui viuis, & regnas in vnitate Spiritusſancti Deus &c.

Poſt modum aſpergātur aqua benedicta.

BENEDICTIO LOCI.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.

d by Google

℟. Qui fecit cœlum,& terram.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo.

BEne†dic domine Deus omnipotẽs locum iſtum: vt ſit in eo ſanctitas, caſtitas, victoria, virtus, humilitas, bonitas,& manſuetudo: plenitudo legis, & gratiarum actio Deo Patri,& Filio, & Spiritui ſancto: & hæc benedictio maneat ſuper hunc locum,& ſuper habitantes in eo, Per Chriſtum dominũ noſtrum. Amen.

Aſpergatur aqua benedicta.

BENEDICTIO nouæ Domus.

TE Deum patrem omnipotentem ſuppliciter exoramus pro hac domo,& pro eius habitatoribus, ac rebus; ut eã bene†dicere, & ſanctificare ac bonis omnibus ampliare digneris: tribue eis domine de rore cęli abundãtiam,& de pinguedine terræ, vitæ ſubſtãtiam, & deſideria voti eorum ad effectum tuę miſerationis perducas: ad introitum ergo noſtrum bene†dicere, & ſanctificare digneris hanc domum, ſicut benedicere dignatus es domum Abraham, Iſaac, & Iacob; & intra parietes domus iſtius Angeli tuæ lucis inhabitent, eamq; & eius habitatores cuſtodiant, Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Aſpergatur aqua benedicta.

BENEDICTIO THALAMI.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.

℟. Qui fecit cœlum,& terram.

℣. Dominus uobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo.

BEne†dic domine Thalamum hũc: & omnes habitantes in eo, in tua pace conſiſtant,& in tua uoluntate permaneant,& ſeneſcãt, & multiplicẽtur in longitudine dierum, Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Poſtea aſpergat Thalamum aqua benedicta.

NOVAE NAVIS benedictio.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.

℟. Qui fecit cœlum,& terram.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo.

PRopitiare domine ſupplicationibus noſtris,& bene†dic nauẽ iſtã dextra tua ſancta, & omnes, qui in ea vehentur. ſicut dignatus es benedicere Arcam Noe ambulantem in diluuio; porrige eis domine dexteram tuam, ſicut porrexiſti beato Petro ambulanti ſupra mare: & mittere ſanctum Angelũ de cœlis, qui liberet,& cuſtodiat eã ſemper à periculis vniuerſis cum omnibus, quę in ea erũt: & famulos tuos, repulſis aduerſitatibus, portu ſemper curſuque trãquillo tuearis, tranſactiſque, riteque perfectis negocijs omnibus, iterato tempore ad propria cum omni gaudio reuocare digneris, Per dominum noſtrũ Ieſum Chriſtũ, &c.

Aſpergat nauim aqua benedicta.

Benedictio, ſiue terror contra tempeſtatem,& turbinem, probata & confirmata:

firmata; in modum crucis extenſæ ſint manus tua contra nubes. & dic Pater noſter, & Aue Maria, & Credo in Deum patrem omnipotentem.

DOmine Ieſu Chriſte, qui cœlum, & terram creaſti, aquas Iordanis benedixiſti, in quibus baptizari voluiſti, manus in cruce extendiſti, & totū mundū redemiſti, bene†dicere digneris hanc nubem, quam uideo ante me poſitam, ut ibi nulla poteſtas dæmonū in ſe ipſo præueniens nocere poſſit. bene†dicat te Deus pater, benedicat te Filius, benedicat te Spiritus ſanctus. Diuidat te Deus Pater † diuidat te Filius † diuidat te Spiritus ſanctus.† Deſtruat te Pater † deſtruat te Filius † & deſtruat te Spiritus ſanctus† adnihilet te Pater †adnihilet te Filius † adnihilet te Spiritus ſanctus. † Amen. † In nomine Patris, † & Filij, † & Spiritus ſancti. Amen. †

EXORCISMI CONTRA DAEMONIACOS diuerſorum ſanctorum.

Approbati, & magnæ efficaciæ incipiunt.

QVoniā ad officium ſacerdotum pertinet vexatis dęmonibus per ſibi ab Eccleſia traditam poteſtatē, quantum in ſe eſt, per diuinā gratiā manus imponere, & dęmones, tam chriſtianos baptizatos: quam catechumenos vexantes adiurare, exorcizare, & expellere, de eorum corporibus ſubſequenter ponuntur in calce huius operis exorciſmi ſanctorum, quos cum puritate conſcientiæ, & magna humilitate legere debent: nihil ſibi, ſed omnia Dei uirtuti, & eccleſiaſticæ poteſtati attribuendo. Sed antequam deueniatur ad exorciſmum, pro informatione exorcizantis notanda ſunt quædam præambula ualde opportuna, quæ ſunt ſequentia uidelicet.

Exorciſta unde dicatur, & quis inuenerit modos exorciſmi.

EXorciſta ſecundum Iſidorum. 20. diſtin. cleros. græca uox eſt: latine verò adiurans, ſiue increpans vocatur.

Refert Ioſephus Regem Salomonē modos exorciſmi, ideſt coniurationes adinueniſſe, quibus immundi ſpiritus ab homine obſeſſo per Eleazarū exorciſtam pellebantur.

Chriſtus huiuſmodi officium exercuit, quando de Maria Magdalena ſeptem dęmonia eiecit. Mar. 16. Luc. 7.

Dæmon cur ingrediatur in humana corpora. Cap. 1.

DIabolus ingreditur in humana corpora propter deſperationem: aut propter aliud peccatum: aliquādo permittitur ad exercitationem.

Primi modi duo ſunt ad vindictam domini Dei, ſecundum S. Hieronymū ſuper Ioelem. 23. q. 5. non ſolum.

Tertius modus eſt ad ſalutem animæ, ſicut legitur de aliquibus ſanctis, qui fuerunt vexati à dæmonibus, uſq; ad finem uitæ eorum.

Modus quem tenet dæmon ad intrandum in humana corpora.

ANtequam ergo diabolus humana corpora ingrediatur, quaſi ſẽper, primo apparet eis in effigie alicuius hominis, qui mala morte eſt defunctus, aut repræſentat aliquẽ ſuum conſanguineum; aut apparet illi in effigie alicuius animalis terribilis, uel horribilis, & ſi uidetur, quod ſubito diſpareat, ſed ingreditur ſubito in eum, & hoc, ut plurimum accidit in nocte, & in locis opacis, & obſcuris, & in talibus oppreſſis apparent ſignà, quæ infra dicemus. Aliqui etiam intrant per os, aut aures in modum uenti; aut in modum unius muris; ſicut narrauerũt talia patientes. Aliquibus etiam dormientibus dæmones tale ſomnium induxerunt: quod uidelicet eis uidebatur quod dęmon poſt eos currebat: qui euigilantes inuenti ſunt cum talibus ſignis dæmoniorum: uidelicet, quod diabolus erat in eis, ut poſt modum clare apparuit. Aliquando etiam ingrediuntur percutiendo collum, aut alia membra eorum.

De maleficijs. Cap. 2.

IN omnibus autem maleficijs eſt pactum, aut manifeſtum, aut ſecretum, quod habet diabolus cum malefico: ſecundum, ꝙ currit ſigillum maleficij: quod quaſi ſemper eſt res uana. Facto maleficio, ſubito diabolus aut præſentialiter, aut poteſtatiue ingreditur in illam perſonam, ſupra quam factum eſt dictum maleficium: & hoc eſt ob aliquod occultum Dei iudiciũ. Verum ſi eſſet aliqua perſona ſancta, & pura, ſicut erat beata Iuſtina, nihil poſſent dæmones cõtra ipſam. De his autem lõgius, & diffuſius tractatur in ſumma Syluestrina: & in ſumma Aſteſana; & libro magiſtri Ioannis Nider, qui dicitur Pręceptorium diuinę legis de decem pręceptis. Hic adiũgo, quod illa oſſa, & pennę inſertæ una in alia: & multa, & quaſi infinita talia, quæ lectis inueniuntur a dęmone deportata, ſicut clare fuit deprehenſum; ſunt extrahenda, & igni comburenda, dum dicitur Pſalmus: Exurgat. nec ſequenda eſt illa ſuperſtitio, quã vulgus ponit de mittendis talibus rebus inuentis ad fluuium currentem. Hoc anno fuit quædam iuuencula, contra quam quotidie fiebant maleficia, quę ea, quæ inuenit in lecto, igni cõbuſſit. Cui ſequẽti nocte diabolus apparuit, & ei querelatus eſt de tot orationibus, quas faciebat, & quod combuſſerat ea, quæ inuenerat, quam iniuriam nemo ei aliàs fecerat. cui iuuencula Spiritu ſancto repleta uiriliter reſpondit, ab eo petens ad quid ueniſſet? Qui reſpondit, quòd violenter illuc miſſus fuerat.

De ſignis, quibus cognoſcitur aliquis eſſe dęmoniacus Cap. 3.

LEgitur, quòd ſi quis non poteſt continuare eſum carnis hedinæ per dies triginta, quòd talis iudicatur dęmoniacus.

Aliqui dęmoniaci habẽt oculos terribiles, & dęmones membra eorum, & corpus deſtruunt miſerabiliter, & interficiunt, niſi cito eis ſubueniatur.

Aliqui fingunt ſe eſſe fatuos: & ſemper augentur. Sed diſcooperiuntur, & cognoſcuntur, ſi nolunt dicere Pſalmum: Miſerere mei Deus. & Qui habitat, aut Euangelium ſancti Ioannis, ſcilicet, In principio erat uerbum, & ſimilia ſancta.

Eſt etiam magnum ſignum, quādo loquūtur ſermonem alienum à patria ſua: ſi non fuerunt extra patriam, & quando perſonæ illiteratæ idiotæ loquuntur literaliter, & congruenter: aut etiam cantant muſicaliter: aut quādo dicunt aliquid, quod ipſi nunquam dicere ſciuiſſent.

Aliqui etiam dęmoniaci ſunt muti, & ſtupidi. Aliud quoque ſignum eſt, ꝙ eis ſuperueniunt terrores, & cito recedunt, potiſſimum autem cognoſcitur quis eſſe dæmoniacus, ſi quando leguntur exorciſmi, conturbatur, & hoc ſignum eſt præſentis diaboli, ſicut infra dicemus.

De ſignis, quibus cognoſcitur quis eſſe maleficiatus. Cap. IIII.

ALiqui maleficiati habent colorē faciei cedrinum, aliqui oculos conſtrictos, omnia eorum membra videntur ligata: & habent humeros deſiccatos. Duo autem potiſſima ſigna ſunt conſtrictio cordis, & oris ſtomachalis, & quando uidetur eis, quòd habent vnum bolum ſuper ſtomachum.

Aliqui habent puncturas in corde, tanquam ſi acubus eſſet punctum.

Aliqui videntur ſibi cor eius corrodi.

Aliqui habēt magnum dolorem in collo, aut renibus: & videtur eis, quòd talia membra à canibus lacerentur.

Aliquibus videtur bolus in gutture aſcendens, & deſcendens.

Quibuſdam ligata eſt vena generationis.

Aliqui habent ſtomachum ita indiſpoſitum, quòd emittunt per vomitū quicquid comedunt, & bibunt.

Aliquibus per ventrem diſcurrit ventus frigidiſſimus: aut tanquam flamma ignis.

Aliquibus ſignum eſt ex indigeſtione cibi: & potiſſimum quando medicinæ applicatæ nihil proſunt infirmo.

Aliquibus eſt circa collum continua pulſatio, quę videt̃ tremorē inferre. Vltra hęc ſigna ſunt etiā alia quam plurima: quę practicando inuenies.

Conditiones exorciſtæ: & qualiter ſe prę parare debet. Cap. V.

DAemoniaci, & maleficiati citius liberātur in eccleſia, quàm in priuatis domibus, & prius debent confiteri. Laudo, quòd exorciſta ſit Sacerdos: qui debet eſſe homo vitæ ſanctæ, bene confeſſus, & contritus: & ſuper omnia humilis: opus hoc diuinæ omnipotentiæ attribuēdo, & hortetur infirmum, ut omne adiutorium à diuina maieſtate expectet, a ſe autem nihil, niſi modicū laboris, qui etiam eſt ex gratia Dei. Non ſit etiam auarus; quia petendo pecunias, aut expectando perderet donum tantæ gratiæ: tamē ſi pauper eſt, ſecurè poteſt recipere eleemoſynam ſibi datam. In illa die omnino celebret prius: quia diabolus plus timet manuum impoſitionem, & præſentiam ſuam.

De ſignis, quæ apparent, quando Sacerdos coniurat maleficiatum. Cap. VI.

EXorciſta moneat dęmoniacū, uel maleficiatū, quòd recolligat mētem ſuam, & eam ad Deum dirigat cum firma fide, & ſpe liberationis ſuæ à diuina maieſtate, ſi expedit ſaluti animę ſuę. & habeat crucifixum in manibus ſuis: & ponat reliquias ſanctorum ligatas in panno ſerico ſuper cor

eius,

eius, aut ſuper ſtomachum: & ipſe faciat ſignum cum manu, quotieſcũque ſenſerit in aliqua ſui corporis parte commoueri, aut pungi: & hoc ut ſacerdos non conturbet, ſed ut ſciat ad quę verba magis diaboli conturbentur. Et finita illa coniuratione petat eum ſacerdos de accidentibus, quæ ſibi contigerunt. Hæc ſigna ſolent accidere, quando ſacerdos ponit manum ſuper caput: quia ſentiunt ſub manu rem frigidiſſimam, tanquam glaciem.

Aliquibus deſcendit ventus per humeros, & renes: qui eſt frigidiſſimus.

Aliquibus caput in immenſum aggrauatur.

Aliquibus cerebrum conſtringitur & perforatur: ſicut ſi gladio percuteretur.

Aliquibus inflammatur caput, & facies: & aliquando tota perſona, ac ſi eſſet vapor ignis.

Aliquibus febris immenſa cum dolore capitis euenit, & totum corpus extenuatur, & tangitur. Sed omnia iſta accidentia parum durant; quia coniuratio tollit dæmonis vigorem.

Aliquibus conſtringitur guttur, adeo, quod videtur ſtrangulari.

Aliquibus ad orificium ſtomachi mouet quaſdam res ad modum pilæ, ac ſi eſſent vermes, ac formicæ, aut ranæ. Quibuſdam accidit vomitus magnus ſtomachi.

Aliquibus maxima tortura in viſceribus.

Nonnullis venter vehementer inflatur.

Quibuſdam conſtringitur cor, ac ſi intolerabiliter feriretur. Oſtenditur etiam dæmon in aliqua parte corporis palpitando, ſicut piſcis, aut in modum formicarum.

Aliquando pertranſit à capite vſq; ad digitos pedum, ſicut ventus, & è contra. Vltra iſta ſigna complura alia practicando videbis: quia diuerſi dæmones faciunt diuerſa ſigna.

De modo, quem tenet diabolus ad egrediendum de corporibus. Cap. VII.

SI fuerint diaboli, qui loquuntur, coniura eos, quòd dimittãt corpus illud liberum, & expeditum, ſicut erat, quando fuit baptizatum. & fac eum dare ſignum diſceſſus, per extinctionem candelæ. Si vero ſint diaboli, qui non loquantur, ſicut inuenitur in maleficiatis, exeunt aliquando per os in modum flammæ ignis: aliquando in modum venti congelati. Et in exitu videbis inflari guttur. Egrediuntur etiam per aures, ſimili modo deſcendentes a ſtomacho, ſeu corde.

Aliqui exeunt per ſeceſſum in ſimilitudinem pilæ, quæ ſemper giratur, donec exeat.

Aliqui in ſimilitudinem ranæ: quæ ſerpit, donec fuerit egreſſa.

Aliqui in ſimilitudinem venti frigidiſſimi.

De malitijs, & deceptionibus, quibus vtuntur dæmones ad exorciſtam decipiendum. Cap. VIII.

ALiqui dæmones tantum odio habent verba ſancta, quòd antequã coniurentur, diſcedunt.

Alij expectant coniurationem, ſed poſtea non poſſunt eam ſuſtinere.

Aliqui autem ſunt adeo mali, quòd faciunt fatigari exorciſtam per magnũ temporis ſpatium, ut appareat infirmo,

mo, quòd non ſit dæmoniacus: & ut faciant fatigari, & pati exorciſtam.

Aliqui poſtea quam ſunt manifeſtati abſcondunt ſe, & relinquunt corpus liberum ab omni faſtidio, taliter, quòd infirmus putat ſe eſſe omnino liberatum. Sed non debet ceſſare exorciſta, donec viderit ſigna liberationis.

Aliqui dæmones ponunt omnia impedimenta, quæ poſſunt, infirmo, vt non ſe faciat coniurare. Quidam conátur perſuadere, quòd ſunt infirmitates naturales, & quòd iſta res eſt una truffa.

Aliqui in medio coniurationum faciunt dormire infirmum: & oſtendunt ei aliquam viſionem crucifixi, vel aliorum ſanctorum, ſubtrahendo ſe, ut ſtent ſecreti, & oſtendunt infirmum liberatum.

Aliqui oſtendunt maleficium factũ ſuper ipſum, & auctores maleficij, & modum ad illud diſſipandum. Sed ſit cautus exorciſta, ne faciat aliquam ſuperſtitionem. Non mireris ſi diabolus in ſuſceptione ſacramẽti Euchariſtiæ dæmoniacum nõ conturbet: quia poſt quam intrauit, paulatim deſpicit, & non timet ſancta: immo loquitur miſteria fidei ſanctę, & confitetur diuinam maieſtatem. & ſupponit perſonam uexatam, & ei loquitur in corde, & facit eam perturbari pro re minima.

Maius tibi dico, quod aliqui dæmones poſt longam uexationem factã alicui perſonæ, ſi non expelluntur, loquuntur per os eius, quaſi ſemper, & ceſſant ei nocere, poſtea tandem deprę henduntur.

QVI POTEST EXORCIZARE: & de modo, quem tenere debet exorciſta in coniuranda aliqua perſona. Cap. IX.

NOtandum autem eſt, quòd quilibet Sacerdos, & maxime parochialis, & quilibet Diaconus, aut Subdiaconus ſi ſibi fuerit cõmiſſum per Epiſcopum, uel presbyterum, poteſt exorcizare. Hoc etiam poteſt quilibet purus exorciſta de commiſſione, ut ſupra. Et ſi Sacerdos, uel Diaconus exorcizant, debent habere ſuper albam, uel ſuper pellicium, ſtolam: ſi uero Subdiaconus, manipulum, ſi Accolitus, vel exorciſta ſuperpelliceum: ideſt cottam tantum. Volens igitur ſacerdos dęmones expellere, uel adiurare per poteſtatem ſibi traditam, debet primo ſeipſum mũdare per humilem, & legitimam confeſſionem ſuorum peccatorũm, & miſſa celebrata, Si perſona dęmoniaca, uel maleficiata eſt ſana, ducatur ad eccleſiam: quia ibi facilius obtinebitur victoria: & ſi fuerit ĩfirma, vel multum debilis coniuretur in domo, hoc modo. Habeat exorciſta ſuper pelliceum, & ſtolã, & ponat partem ſtolæ collo maleficiati, & reliquias ſanctorum ſuper cor eius, aut ſuper orificiũ ſtomachi, poſtea incipiat exorciſmũ. Et quando peruenerit ad comminationem, replicet ipſam vſque decies: ſemper pœnam augendo. Et ſi uidet profectũ in ipſa, continuet vſque ad liberationem. Et ſi magis timeret exorciſmũ, lege illum: quia unus dæmon plus timet vnam rem, quam aliam, & non deficias à fine; ſed oportet perſeuerare

re duabus, tribus quatuor, aut ſex horis continuè, & plus donec habeas victoriam. Et dęmones obſtinati ſemper quærunt defatigare exorciſtam, ut deſinat pro labore, & laſſitudine exorcizare. Et plus timent in prima, quam in ſecunda uice: quia reputant fuiſſe cóſecutos uictoriam, quando dimittit propter laſſitudinem exorcizare: & ſi in prima die non fuerit liberatus, perſequatur ſecundo & tertio, quouſque liberetur ex toto: quia videbis quotidie dæmones magis debilitari. Sint ẽt præſentes fideles : qui etiam orent Deũ pro infirmo. debet exorciſta ante omnia facere præceptum dæmonibus alijs, qui ueniſſent ad ſuccurrendũ dæmoni uexanti in hunc modum: Pręcipio uobis dęmones, qui ueniſtis in ſuccurſum & adiutorium iſtius, uel iſtorum dęmonum, hanc Dei Creaturam. N. vexantis, vel vexantium, ex parte Sanctiſſimę Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus† ſancti, & ſub pœna excommunicationis maioris & minoris latæ ſententiæ, & ſub pœna detruſionis in infernum, & ſub pęna immerſionis in ſtagnum ignis, & ſulphuris per manus inimicorum veſtrorum, & ſub pœna tradendi vos in poteſtatem inimicorum veſtrorum: ac condemnãdi uos in ſtagnũ ignis, & ſulphuris per centum annos: quatenus nullum adiutorium uel fauorem detis illis dęmonibus, qui uexant corpus iſtius creaturæ Dei. N. ſed diſcedatis ſtatim, & eatis ad loca vobis deputata. Ecce †Crucẽ domini: fugite partes aduerſę, vicit leo de tribu iuda, radix Dauid.

Exorcizaturus igitur, facta diligẽti cõfeſſione, et habita abſolutione, indutus Sacris ueſtibus pro ſui ordinis qualitate ſeipſum corde humilians, & peccatorẽ reputans nec in ſua, ſed domini potẽtia confidens, deuote, attente, cõſtanter, fidẽter, & intrepide faciens ſibi ſignum Crucis in ſua fronte ter dicens.

IN nomine Pa†tris, & Fi†lij, & Spiritus† ſancti. Amen.

Ponat manum ſuper caput dęmoniaci & eam continue tenens humiliter dicat non ſolũ uerbo tenus, & ſuperficialiter: ſed cum bona fide ſequẽtes exorciſmos.

Incipit exorciſmus Beati Ambroſii Archiepiſcopi mirabilis efficaciæ ſup dęmoniacos; cuius practica proprie ſpectat ad Sacerdotes. Tu igitur, quicũq; fueris, nulla leuitate ductus, ſed ſola neceſſitatis, uel charitatis cauſa hãc rẽ diſponas aſſumere arduã: & oportet quòd, p̃miſſo triũ dierũ ieiunio, tertio, mane diligẽter cum contritione confeſſus Miſſam de Spiritu ſancto deuotiſſime celebres faciẽdo in ipſa miſſa commemorationem de infraſcriptis orationibus. *Oremus.*

DEus, qui per vnigenitum tuũ excluſa dominatione Diaboli, populum tuum fidelem aptaſti: expelle (quæſimus) à famulo tuo. N. cunctas diabolicæ illuſionis inſidias, & eũ illibatum ab omni eius impugnatione conſerua. Per eundem dominum. &c.

Secreta.

MVnus, domine humilitatis noſtrę pro petitione famuli tui. N. oblatum petimus, ut gratanter aſſumas, & ab eius oppreſſione hoſtis maligni inſidias, omnemque poteſtatem benignus excludas. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c.

Poſt communio.

CAeleſtis Panis, quem ſumpſimus domine, & nobis indulgentiam

tribuat

tribuat, & famulum tuum. N. ab antiqui hoſtis irriſione defendat, Per do minum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c.

Completa Miſſa Sacerdos non exuat ſe, ſed ſit paratus miſſalibus indumentis: cādelam benedictam accenſam in manu tenens, ſtet in medio ante Altare facie verſa ad populum: habens obſeſſum ante pedes ligatum, ſi neceſſe fuerit, & humili corde, deuotoque aſpectu ſe, & aſtantes muniat Signo Crucis alta voce dicendo.

In nomine Pa†tris, & Fi†lij, & Spiritus † ſancti. Amen.

℣. Domine exaudi orationem meā.

℟. Et clamor meus ad te ueniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Oratio.

OMnipotens domine, verbū Dei Patris, Chriſte Ieſu. Deus, & domine uniuerſæ creaturæ, qui ſanctis Apoſtolis tuis dediſti poteſtatem calcādi ſuper ſerpētes, & ſcorpiones: qui inter cætera mirabilium tuorum opera dignatus es docere, dæmones effugare, cuius uirtute uictus, tanquam fulgur de cęlo Satanas cecidit: tuum nomen cum pauore, & tremore ſupplex deprecor, ut mihi indigniſſimo ſeruo tuo data uenia peccatorum, confidentiam, & poſſibilitatem donare digneris, ut hunc crudelem draconem, brachij tui munitus potentia, fideliter, & ſecurus aggrediar per te, Ieſu Chriſte domine Deus noſter, qui uiuis, & regnas cum eodem Patre in unitate &c.

Hac oratione completa, aſpergat ægrotum aqua benedicta in modum Crucis dicendo.

In nomine Pa†tris, & Fi†lij, & Spiritus † ſancti. Amen.

℣. Domine exaudi orationē meam.

℟. Et clamor meus ad te ueniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Oratio.

OMnipotens ęterne Deus, à cuius facie cæli diſtillant: montes ſicut cera liqueſcunt: terra tremit: cui patēt abiſſi: quem infernus paueſcit: quem omnis terrarum motus aſpicit, humiliter te ſupplex deprecor dominator domine, ut inuocatione nominis tui, ab huius, famuli tui. N. uexatione anima liberata, ad auctorem ſuæ ſalutis recurrat: liberatoremq; ſuum diabolico depulſo fætore, & odore ſuauiſſimo Spiritus ſancti percepto, ſequatur dominum noſtrum Ieſum Chriſtū filiū tuū, qui tecum uiuit, &c. Oremus.

Oratio.

DOmine ſancte pater omnipotēs, æterne Deus, uirtutem tuam totis exoro gemitibus, pro huius famuli tui. N. a diabolo oppreſſa infantia: qui etiam indignis inter preſſuras præſidium donas: exurge pro huius infantia bellata, noli diu retinere uindictā, qui nec ante conſpectum parentis per miſiſti filium iudicari: auxiliare (quæſumus) inimici furore uexato: nec ſine gratia facias eius animam à diabolo poſſideri: ſed potius à maligni oppreſſionibus liberata tibi referat gratias ſēpiternas. Per eundem, qui uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos, & ſeculum per ignem, Amen.

Poſtea dicat.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.

℟. Qui fecit cœlum, & terram.

℣. Sit nomen domini benedictum.

℟. Ex hoc nunc, & uſque in ſeculū.

℣. Ecce cru†cem domini, fugite partes aduerſæ.
℟. Viuit leo de tribu Iuda.
℣. Deum, qui te genuit, dereliquiſti.
℟. Et oblitus es dñi Creatoris tui.

Pſalmus.

EXurgat Deus, & diſſipentur inimici eius: & fugiant, qui òderunt eum a facie eius.

Sicut deficit fumus deficiant: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores a facie Dei.

Et iuſti epulentur, & exultent in cõſpectu Dei, & delectentur in lætitia.

Cãtate Deo, Pſalmum dicite nomini eius, iter facite ei, qui aſcendit ſuper occaſum: dominus nomen illi.

Exultate in conſpectu eius: turbabuntur à facie eius patris orphanorũ, & iudicis uiduarum.

Deus in loco ſancto ſuo, Deus qui habitare facit vnius moris in domo.

Qui educit vinctos in fortitudine: ſimiliter qui exaſperant eos, qui habitant in ſepulchris.

Deus cum e gredereris in cõſpectu populi tui: cum pertranſires deſertos.

Terra mota eſt: etenim cęli diſtillauerunt à facie Dei Sinai: à facie Dei Iſrael.

Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ, & infirmata eſt: tu uero perfeciſti eam.

Animalia tua habitabunt in ea: paraſti in dulcedine tua pauperi Deus.

Dominus dabit verbum euangelizãtibus: uirtute multa.

Rex uirtutum dilecti: & ſpeciei domus diuidere ſpolia.

Si dormiatis inter medios cleros: pennæ columbæ deargentatę: & poſteriora dorſi eius in pallore auri.

Dum diſcernit cœleſtis reges ſuper eam: niue de elbabũtur in Selmõ, mõs dei, mons pinguis.

Mons coagulatus, mons pinguis: ut quid ſuſpicamini montes coagulatos?

Mons, in quo beneplacitũ eſt Deo habitare in eo: etenim dominus habitabit in finem.

Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium, dominus in eis in Sina in ſancto.

Aſcendiſti in altum, cœpiſti captiuitatem; accepiſti dona in hominibus.

Et enim non credentes habitare dominum Deum.

Benedictus dominus die quotidie; proſperum iter faciet nobis Deus ſalutarium noſtrorum.

Deus noſter, Deus ſaluos faciendi, & domini domini exitus mortis.

Veruntamen Deus cõfringet capita inimicorum ſuorum, verticem capilli per ambulantium in delictis ſuis.

Dixit dominus, ex Baſam conuertã, conuertam in profundum maris. Vt intigatur pes tuus in ſanguine: lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo.

Viderũt ingreſſus tuos Deus: ingreſſus Dei mei, regis mei, q eſt in ſancto.

Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus: in medio iuuencularum timpaniſtriarum.

In eccleſijs benedicite Deo domino; de fontibus Iſrael.

Ibi Beniamin adoleſcentulus: in mentis exceſſu.

Principes Iuda duces eorum, principes Zabulon, & principes Nephtalim.

Manda Deus virtuti tuæ, confirma hoc Deus; quod operatus es in nobis.

A templo tuo in Hieruſalem, tibi offe-

offerent reges munera.

Increpa feras arundinis: congregatio taurorum in uaccis populorum: ut excludāt eos, qui probati ſunt argēto.

Diſſipa gentes quæ bella uolunt: veniēt legati ex Aegypto: Aethiopia præ ueniet manus eius Deo.

Regna terræ cantate Deo: pſallite domino.

Pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cœlum cœli: ad orientem.

Ecce dabit uoci ſuæ vocem virtutis date gloriam Deo; ſuper Iſrael magnificentia eius, & virtus eius in nubibus.

Mirabilis Deus in ſanctis ſuis: Deus Iſrael dabit virtutem, & fortitudinem plebi ſuæ; benedictus Deus.

℣. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto.

℟. Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper, &c.

Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon, Kirie eleiſon. Pater noſter. Et ne nos &c. Sed libera &c.

℣. Saluum fac ſeruum tuum.

℟. Deus meus ſperantem in te.

℣. Mitte ei domine auxilium de ſancto.

℟. Et de Syon tuere eum.

℣. Eſto ei domine turris fortitudinis.

℟. A facie inimici.

℣. Nihil proficiat inimicus in nobis.

℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.

℣. Domine exaudi orationem meā.

℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Oratio.

DEus Angelorum, Deus Archangelorum, Deus Prophetarum, Deus Apoſtolorum: Deus Martyrum: Deus Virginum: Deus pater domini noſtri Ieſu Chriſti inuoco nomen tuum, ac præclarę maieſtatis tuæ clementiam, ſupplex expoſco: vt mihi auxilium pręſtare digneris aduerſus hunc nequiſſimum ſpiritum, & omnem, qui uexat hoc plaſma tuum. Per eundem dominum noſtrum &c.

EXORCIZATIO.

EXorcizo te omnis mūdiſſime ſpiritus, omnis incurſio aduerſarij, omnis ira, omne phantaſma, oīs legio (*In frōte*) in nomine domini noſtri Ieſu † Chriſti eradicare, explātare, & effugare ab hoc plaſmate Dei: ipſe tibi imperat diabole, qui ventis, & mari imperauit, & tēpeſtatibus. Ipſe tibi imperat: qui te de ſupernis cœlorum in inferiora terræ demergi præcepit.

Hic petit Sacerdos nomen ſpiritus: & præcipit ei hoc modo dicens.

PRæcipio tibi, quicūque es ſpiritus immūde in hoc corpore p merita glorioſę paſſionis, reſurrectionis, & aſcēſionis domini noſtri Ieſu Chriſti: p miſſionem Spiritus ſancti: & per aduentū eius: ut oſtendas, & dicas mihi nomen tuum, diē, & horam exitus tui cum ſigno extinctionis luminis.

Iterum pręcipio tibi per merita glorioſæ Virginis Mariæ matris Dei, sācti Zenonis: sācti Ambroſij: & ſancti Geminiani: ſancti Petri martyris: & ſanctę Catherinę de Senis, & omniū Sanctorum, & Sāctarum Dei, ut oſtendas & dicas mihi nomē tuum: & diem, & ho-

horam exitus tui cum ſigno extinctionis luminis.

Iterum pręcipio tibi ſub pęna excommunicationis maioris, & minoris, & auctoritate beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & aliorum ſucceſſorum ipſius beatiſſimi Petri Apoſtoli: ut oſtendas, & dicas mihi nomen tuum, & diem, & horam exitus tui: cum ſigno extinctionis luminis.

Et ſi reſponderit, quod plures ſint; tunc in plurali proſequere coniurationem, & præceptum ſupradictum. Si uero non reſponderit, vel reſponderit ſe eſſe ſolum, tunc ſequere in ſingulari, vt prius.

AVdi ergo maledicte Satana: audi & time, victus, & proſtratus abſcede † in nomine domini noſtri Ieſu † Chriſti. Tu ergo nequiſſime Satanas inimicus fidei: aduerſarius generis humani; mortis auctor: uitæ raptor: iuſtitiæ declinator: malorum radix; fomes vitiorum: ſeductor hominum: proditor gentium: incitator inuidiæ: origo auaritię: cauſa diſcordię: excitator dolorum: dęmonum magiſter: quid ſtas, & reſiſtis, cū ſcias deum tuas perdere vires: illum metue, qui in Iſaac immolatus eſt, in Ioſeph venundatus; in Agno occiſus: in homine crucifixus: deinde inferni triumphator extitit glorioſus. Recede.

Nunc fit ſignum in fronte ſic.

DA locū Spiritui ſancto: per hoc ſignum cru†cis domini noſtri Ieſu † Chriſti. qui cum eodem Patre in vnitate eiuſdem Spiritus † ſancti viuit, & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Oratio.

DOminus noſter Ieſus Chriſtus, Dei, & virginis filius, qui in hunc mundum apparuit, ut opera diaboli diſſolueret, & diſſiparet, & diſcipulis ſuis, quos mittebat in uniuerſum mundum ad prædicandum Euangelium omni creaturæ, poteſtatem dedit ſuper omnia dæmonia: ut languores curarent per inuocationem ſui ſanctiſſimi nominis: & per impoſitionem manuum noſtrarum, ipſe per ſuam miſericordiam, & pietatem; & per merita, & preces beatiſſimæ uirginis Mariæ matris ſuæ, & omnium ſanctorum, & ſanctarum Dei, dignetur diſſoluere à te omne opus diaboli, ut de cętero nō dominetur tibi inimicus, neque maledictus Satanas creatura damnata, & reprobata, & maledicta à Deo in æternum propter ſuam nequitiam, audeat vexare corpus tuum, aut animā tuam, non perturbare ſenſus tuos interiores vel exteriores, nec illudere tibi aliqua illuſione, vel perſecutione fantaſtica, ſed plene liberatus à poteſtate Satanæ cum bono ſenſu, & ſapientia, cum ſanitate mentis, & corporis ſciat, te ipſum gubernare irrepręhenſibiliter per bona opera in laudem, & gloriam ſanctiſſimi nominis domini noſtri Ieſu Chriſti, & beatiſſimæ virginis Mariæ matris eius, & ſaluationem animæ tuæ; & conſolationem tui, & tuorum: In nomine Pa†tris, & Fi†lij, & Spiritus† ſancti. Amen.

℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Oratio.

Oratio.

DEus conditor, & defenſor humani generis, qui hominem ad imaginem, & ſimilitudinem tuam formaſti, reſpice ſuper hunc famulum tuum N. quē diabolus inuidi ſerpentis appetiuit, quem vetus aduerſarius hoſtis antiquus terrę formidinis horrore circum uolat, & ſenſum mentis humanæ ſtupore defigit, terrore conturbat, & metu trepidi timoris exagitat. Repelle domine virtutes diaboli, fallacesq; eius inſidias amoue: procul impius tētator aufugiat. ſit nominis tui ſi † gno (*In fronte*) famulus tuus, & anima tutus, & corpore, (*In pectore*) Tu pe†ctoris huius interna cuſtodias. Tu vi†ſcera regas. Tu cor † confirmes: in anima aduerſatricis poteſtatis tentamenta euaneſcant. Da ad hanc inuocationem nominis tui gloriam, ut qui hucuſque terrebat, territus aufugiat, & uictus abſcedat: tibique poſſit hic famulus tuus. N. & corde firmatus, & mente ſincerus debitum præbere famulatum. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecū viuit, & regnat in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Hic interroga de nomine, vt ſupra, & præcipe. Si vero non dicat nomen dæmonis, vel dæmoniorum, qui opprimunt corpus obſeſſi, dic in aure obſeſſi ter hunc verſiculum.

DEVM, qui te genuit, dereliquiſti: & oblitus es domini creatoris tui.

Tunc ſiue reſponderit, ſiue non, fideliter, & ſine intermiſſione proſequere coniurationem.

CONIVRATIO.

ADiuro te ſerpens antique p iudicē viuorum, & mortuorum, per factorē mundi: per eum, qui habet poteſtatem mittendi te in gehēnam, ut ab hoc famulo Dei; N. qui ad Eccleſię ſuę currit præſidia feſtinus diſcedas. Adiuro te, non per, meam infirmitatem, ſed per uirtutem Spiritus ſancti, ut exeas à famulo Dei N. quē dominus Ieſus Chriſtus fecit ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam. Cede, cede, non mihi, ſed miniſtro Chriſti, illius enim te vrgeat poteſtas: qui te affixus (*In fronte*) cruci ſuo ſubiugauit imperio. Illius bra† chium contremiſce: qui de cunctis gemitibus inferni animas iuſtorum ad lucem perduxit. Sit tibi terror corpus hominis, Sitque tibi terror imago Dei, nec reſiſtas, nec moreris diſcedere ab homine iſto, quia complacuit Deo, ut in homine habitaret, & ne me infirmiſſimum contemnendum putes, dum me peccatorem eſſe cognoſcis. †Imperat tibi Deus: † Imperat tibi maieſtas Chriſti. †Imperat tibi Deus pater. †Imperat tibi filius. †Imperat tibi Spiritus ſanctus †. Imperat tibi fides Apoſtolorum Petri, & Pauli, & cęterorum Apoſtolorū †. Imperat tibi ſanguis martyrum. † Imperat tibi ſacramentum (*In fronte*) crucis. † Imperat tibi miſteriorum virtus. † Imperat tibi Ieſus Nazarenus. † Imperat tibi Verbum caro factum. † exi tranſgreſſor: exi ſeductor plene omni dolo, & fallacia veritatis inimice. Da locum duriſſime: da locum impijſſime: da locum Chriſto: in quo nihil inueniſti de operibus tuis nefandis: qui te expoliauit, qui regnum tuū

deſtruxit: qui te victũ ligauit: & vaſa tua diripuit: qui te proiecit in tenebras exteriores: vbi tibi cum miniſtris tuis, erit pręparatus interitus. Sed quid truculente recogitas? quid temerarie retractas? reus omnipotẽti Deo, cuius ſtatuta tranſgreſſus es: reus Ieſu Chriſto filio eius, quem temerarie auſus es tentare, & crucifigere præſumpſiſti: reus humano generi, cui tuis perſuaſionibus mortis fructum propinaſti.

Initium ſancti Euangelij ſecundum Ioannem.

℟. Gloria tibi domine.

IN principo erat verbum, & verbũ erat apud Deum: & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deũ Omnia per ipſum facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. In ipſo uita erat: & vita erat lux hominũ & lux in tenebris lucet: & tenebræ eam non compræhenderunt. Fuit homo miſſus à Deo cui nomen erat Ioãnes. Hic uenit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt: & mundus eum non cognouit. In propria uenit: & ſui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Qui nõ ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt. Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis Et vidimus gloriam eius: gloriã quaſi unigeniti à patre: plenum gratiæ & veritatis.

Si adhuc non receſſerit, tu humilius, & attentius proſequere: & nunquã moreris propter nugas, aut quacũque verba falſa diaboli.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Oratio.

DOmine ſancte pater omnipotens, ęterne Deus: Oſanna in excelſis pater domini noſtri Ieſu Chriſti: qui illum refugãt tyrannum, gehennę ignibus deputaſti: quique vnigenitum in hunc mundum miſiſti: vt illum rugientẽ contereret: velociter attende: accelera, ut eruas hominem ad imaginem, & ſimilitudinem tuam creatum, a ruina, & dęmonio meridiano. Da domine terrorem ſuper beſtiam, quæ exterminat uineam tuã. Da fiduciam domine ſeruis tuis contra nequiſſimum draconem fortiſſime ſtare. Non contemnat domine ſperantes in te, & de tua miſericordia præſumentes: ne dicat, ſicut in Pharaone iam dixit: Deum non noui, & Iſrael non dimittam. Vrgeat illum domine dextera tua potens, diſcedere à famulo tuo N. ne diutius præſumat, captiuũ tenere hominem: quem tu ad imaginem tuam facere dignatus es, & ĩ fine ſeculi per ſanguinẽ filij tui redemiſti. Per eundem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum: qui tecum uiuit. & regnat in unitate Spiritus ſancti &c.

CON-

CONIVRATIO.

ADiuro te itaq; draco nequiſſime, in nomine † (*In fronte.*) agni immaculati: qui ambulat ſuper aſpidē & baſiliſcū: qui conculcat leonē, & draconē; ut diſcedas ab homine † (*In fronte.*) iſto: diſcedas ab eccleſia Dei. † (*Iſta crux fiat ſuper circunſtantes.*) Contremiſce, & fuge inuocato nomine illius: quem inferi tremunt: cui virtutes cęlorum, & poteſtates ſubiectę ſunt: quem Cherubin, & Seraphin indefeſsis uocibus laudant dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus Sabaoth. Imperat tibi Ieſus Nazarenus, qui te (cum diſcipulos eius contemneres) eliſum, & proſtratū exire iuſſit ex homine, quo prę ſente, cum te ab homine ſeparaſset nec porcorum gregē prę ſumebas contingere. Recede ergo nunc adiuratus in nomine † eius (*In fronte.*) ab homine iſto; quem ipſe plaſmauit. Durum eſt tibi Chriſto uelle reſiſtere: Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare: qa quanto tardius exis, tanto maius tibi ſupplicium creſcit: quia non hominē contemnis: ſed illum, qui eſt dominator viuorum, & mortuorum. Qui venturus eſt iudicare viuos, & mortuos & ſeculum per ignem. ℟. Amen.

Sequentia ſancti Euangelij ſecundum Marcum.

℟. Gloria tibi domine.

IN illo tempore: Recumbentibus vndecim Diſcipulis, apparuit illis, & exprobrauit incredulitatem illorum, & duritiam cordis, quia his, qui viderant eum reſurrexiſse à mortuis, non crediderant. & dixit eis: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui uerò nō crediderit, cōdemnabitur. Signa autem eos, qui crediderint, hęc ſequentur: In nomine meo dęmonia eijcient linguis loquentur nouis, ſerpentes tollēt, & ſi mortiferum quid biberint, nō eis nocebit, ſuper ægros manus imponent, & bene habebūt. Et dominus quidem Ieſus, poſt quam locutus eſt eis, aſsumptus eſt in cęlum, & ſedet à dextris Dei. Illi autem profecti prædicauerūt ubique, domino cooperāte, & ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis.

Si adhuc non receſserit ſpiritus malignus, aut ſuper ijs non reſponderit, præcipe, ut ſupra. Item interroga qua cauſa venit, & quare opprimit eum. Interroga etiam ſi ſint alij ſpiritus opprimentes, & quot, vt omnes eyciantur. Eſto prudēns & circunſpectus in interrogationibus, ne decipiaris. Magis ſtude cum humilitate mentis: quæ ad talia eſt neceſſaria liberare creaturam Dei, quam loqui cū dæmonibus; vel cum aliquo eorum: ſicut fecerunt ſancti. Demum factis interrogationibus, ſi non receſſit, ſiue reſponderit, ſiue non, proſequere confidenter coniurationem ſequentem.

CONIVRATIO.

ADiuro te omnis immundiſſime ſpiritus; omne phantaſma; omnis incurſio Satanæ:

in nomine Ie†ſu Chriſti Nazareni: qui poſt lauacrum Iordanis in deſertum ductus eſt: & te in tuis ſedibus uicit, vt quem ille de limo terræ ad honorem gloriæ ſuæ formauit, tu deſinas impugnare: & in homine miſerabili non humanam fragilitatem, ſed imaginem omnipotentis Dei contremiſcas. Cede†ergo Deo, qui te, humiliato famulo ſuo Iob, in ſeruitutem redegit. Cede†Deo, qui te per Danielem puerum ſuum perdidit, & draconem proſtrauit. Cede†Deo: qui te per fideliſſimum ſeruum Dauid, de Rege Saule ſpiritualibus canticis pulſum fugauit. Cede†Deo: qui te per malitiam tuam in Pharaone, & eius exercitu, per Moyſen ſeruum ſuum in abiſſum demerſit. Cede† Deo: qui te in Iuda Iſcarioth proditore dãnauit. Ille enim te diuinis angit verberibus, in cuius cõſpectu cum tuis legionibus tremens, & clamans dixiſti: Quid nobis, & tibi Ieſu filij Dei; veniſti ante tempus torquere nos? Ille te flammis perpetuis vrget, qui in finem temporum dicturus eſt impijs: Ite maledicti in ignẽ æternum: quẽ præparauit Pater meus Diabolo, & Angelis eius. Tibi enim impie & Angelis tuis vermes erunt, qui nunquam morientur. Tibi, & angelis tuis inextinguibile pręparatur incẽdium: quia tu es princeps maledicti homicidij: tu auctor inceſtus: tu ſacrilegorum caput: tu artium peſſimarum magiſter: hæreticorum doctor: tu totius obſcænitatis inuentor: exi † ergo impie. exi ſcelerate. exi † cum omni fallacia tua, quia (*In fronte.*) hominem templum ſuum voluit eſſe Deus. ſed quid diutius moraris hic? Da honorem Deo †Patri omnipotenti: Cui omne genuflectitur. Da locũ domino Ieſu†Chriſto, qui pro homine ſanguinem ſuum ſacratiſſimum fudit. Da locum Spiritui † ſancto: qui per beatum Apoſtolum ſuum Petrum manifeſte te ſtrauit in Simone Mago: qui fallaciam tuam in Anania, & Saphira condemnauit qui te in Herode rege honorem Deo negante, percuſſit: qui te in Elima mago per Apoſtolum ſuum Paulum cæcitatis caligine perdidit: & per eũdem de Phytoniſſa verbo imperans exire præcepit. Diſcede ergo nunc † diſcede ſeductor † tibi eremus ſedes eſt & habitatio, ſerpens es, humiliare, & proſternere Deo. Iam non eſt, differendi tempus. Ecce enim dominator dominus proximat cito, & ignis ardebit ante ipſum: & præcedet, & inflãmabit in circuitu inimicos ſuos: ſi enim homines fallis, Deum non poteris irridere. Ille te eijcit, cuius oculis nihil occultum eſt. Ille te expellit, cuius uirtuti uniuerſa ſubiecta ſunt. Ille te excludit, qui tibi, & Angelis tuis præparauit æternam gehennã, de cuius ore exiet gladius bis acutus. Qui vẽturus eſt iudicare viuos, & mortuos, & ſeculũ per ignem. Amen.

In nomine Pa † tris, & Fi † lij, & Spiritus † ſancti. Amen. Chri † ſtus vincit. Chri † ſtus regnat, Chri † ſtus imperat.

Sequentia Sancti Euangelij ſecundum Lucam. ℟. Gloria tibi domine.

IN illo tempore: Reuerſi ſunt ſeptuaginta duo Diſcipuli cum gaudio dicentes. Domine etiam dæmonia

ſubij-

ſubijciuntur nobis in nomine tuo. & ait: Videbam Satanam, ſicut fulgur de cœlo cadentem. ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici: & nihil uobis nocebit. Verun tamen in hoc nolite gaudere, quia Spiritus ſubijciuntur vobis: Gaudete autem, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.

ERgo maledicte diabole, Creatura damnata, & reprobata, & maledicta à Deo in æternum propter tuam nequitiam. Spiritus immunde ubicunque latitas in corpore iſtius. N. recognoſce ſententiam tuam, & cognoſce ſententiam iuſtiſſimæ damnationis nequitiæ tuæ, & licet inuitus, & coactus contra tuam nequiſſimam voluntaté, da honorem Deo viuo, & vero: da honorem Ieſu Chriſto filio eius domino, & Saluatori noſtro: da honorem Spiritui ſancto: & recede ab hoc famulo Dei. N. & nunquã de cætero ad ipſum accedas: quia iſtum ſibi Deus, & dominus noſter Ieſus Chriſtus ad ſuam ſanctam gratiam, & benedictonem, fontemq; baptiſmatis dono ſuæ gratię vocare dignatus eſt. & hoc ſignum cru†cis, quod nos (*In fronte*) ei damus: tu maledicte diabole damnate, atque damnãde, ſpiritus immunde, nunquam audeas violare: & per nomen & per virtutem eiuſdem domini noſtri Ieſu Chriſti, Qui venturus eſt iudicare viuos, & mortuos: & ſeculum per ignem.

AVdi maledicte Satana: audi creatura damnata, & reprobata, & maledicta à Deo in æternum propter tuam nequitiam. audi ſpiritus immunde, vbicunque latitas in corpore iſtius N. adiuratus per nomen æterni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti cum tua victus inuidia tremens, gemensque diſcede, nihil tibi commune ſit in iſto famulo Dei. N. da igitur honorem aduenićti Spiritui ſancto, qui ex ſumma cœli arce deſcendens perturbatis fraudibus, diuino fonte purgatum pectus ſanctiſſimum Deo templum, & habitaculum perfecit, & ab omnibus penitus noxijs præteritorum criminum in baptiſmate liberauit, ut ſic perenniter Deo gratias referat ſemper, & benedicat nomen eius ſanctum in ſecula ſeculorum. Amen.

Si adhuc his dictis fatigatur oppreſſus, tunc ſequere, & dic:

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te veniat

Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus. pater domini noſtri Ieſu Chriſti, te ſuppliciter deprecamur, ut imperes diabolo, qui hunc famulum tuum. N. detinet, ut ab eo diſcedat, & libera eum, qui credit in verum liberatorem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt purgatus ab omni labe iniquitatis maieſtati tuæ pura mente deſeruiat. Per eundem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum. &c.

His expletis, ſi ſpiritus immundus non receſſerit: reincipiendum eſt ab illo loco ſupra in hoc exorciſmo, vbi ſic habetur.

OMnipotens ſempiterne Deus hanc ouem tuã de faucibus Lu-

pi,

pi, tua uirtute ſubtractam, paterna recipe pietate, & gregi tuo reforma pia benignitate, ne de familiæ tuæ damno inimicus exultet: ſed de conuerſione, & liberatione eius Eccleſia tua, ut pia mater de filio reperto gratuletur. Per Chriſtum dominum noſtrũ. ℟. Amé.

Oremus.

Deus, qui hominem ad imaginem tuam conditum miſericorditer reparas, quem miſerabiliter creaſti, reſpice propitius ſuper hunc famulum tuum: vt quod huius ignorantiæ neceſſitate, hoſtili, & diabolica fraude ſurreptum eſt, & altaribus ſacris recepta veritatis tuæ communione reddatur. Per Chriſtum dominum noſtrum. ℟. Amen.

Finis Primæ Partis, Sacerdotalis.

SECVNDA PARS SACERDOTALIS PRO EPISCOPIS, ET PRAELATIS.

Tractatus Viſitationum.

PRIMO quæritur, quid ſit viſitatio, ſeu viſitare propriè ſumendo? Reſpondeo, quòd eſt curare, vt pacata, & quieta ſit prouincia, aut diœceſis, vel alia loca ſubiecta prælatis, quod non difficulter obtinetur, ſi ſolicitè agatur, vt malis hominibus prouincia purgetur, nam & ſacrilegos, latrones, plagiarios, & fures debent, & prout quiſque deliquerit, in eum animaduertere, receptoreſque eorum coercere: ſine quibus latro, vel hæreticus, &c. diutius latere non poteſt, lege obſeruate, in prin. ff. de off. præſid. Quies enim populorum, & diſciplina ſpeculatorum ad ipſos ſpectat. ff de off præfect. vrb. l. prima. §. quies. Habent interdum etiam non ſolum curare hoc circa ſubiectos, ſed etiam circa extraneos homines, ſi quid malum commiſerint, nam & in mandatis principum eſt, vt curet is, qui prouinciæ præeſt, malis hominibus prouinciam purgare, nec diſtinguitur vnde ſint. l. 3. in fine, & ibi no. ff. eo. Licèt hæc conditio vix poſſit adimpleri, in d. l. obſeruare, & de offi. leg. cap. 2. lib. 6. concord. canon. 6. q. 3. placuit, & habetur, de off. ord. c. 1. in glo. 2 de ſimo. in c. licèt, in glo. quomodo prælatus debet facere, & de ſen. excom. c. à nobis 1. & c. excommunicamus 1. de hære.

Viſitatio quid eſt.

EX hac deſcriptione infero, quòd viſitatio eſt quædam licita generalis inquiſitio de vita, & moribus ſubditorum. l. 2. §. ſi publico, de adulte. & l. ſecunda. C. de adulte. & c. qualiter, & quando, de accuſa. Et hæc in ſubditis obſeruari debet, & diligenter in prælatis obſeruanda: quia quaſi ſignum ſunt poſiti ad ſagittam, & quia non poſſunt omnibus complacere: cũ ex officio ſuo teneantur non ſolum arguere, ſed etiam interdum ſuſpẽdere; nonnunquã verò ligare vnde frequenter odiũ multorum incurrunt, & inſi-

dias patiuntur, c.qualiter, & quando, de accuſa.1.& eius ſtudium in alias ſolicitudines eſſe debet in capienda vulpecula.c.inter,de purga can.cum & pater filium, quem diligit, corripere debeat,c.cum in iuuenture,& 5. quęſt.8. non oſculatur, & 24. q.5. non putes. Infero ſecũdo,quòd viſitatio eſt quoddam iuriſdictionis exercitium,tam voluntariè, quãdo in volentes quàm contentioſè, quando in inuitos. Eſt enim de lege iuriſdictionis in cap. conquerente, & c.dilectus,de off.ord.ibi viſitationem quoque annuam,&c.

Animarum cura eſt ars artium.

INfero etiam, quòd viſitare, & curã animarum exercere, quæ eſt ars artium,cap.cum ſit ars, de æta. Pertinet nanque viſitatio ad curam animarum no.glo.in c.mandamus,de off.Archid. probatur in cap.dudum.2.de elect. & cap.cum ſatis, & cap.fin. & tit.de offi. Archi. facit c.inter cætera, de off.ord. Et quia anima eſt multo pretioſior corpore,cap.cum infirmitas, dę pœn.& remiſ.12.q.1.præcipimus. 24. q.3.ſi tales. C.de ſac.ſan.eccl.l.ſancimus, in fi. ideo potius,& prius condolendum eſt animæ, quam corpori, quia vbi maius periculum,& c.42.diſt.quieſcamus.2. q.2. c.fi. ff.ad Carb.l.1.§.2.& no.in d. c.cum infirmitas, 63.diſtin.noſſe. 8.q. 1.ſunt in eccleſia. Incumbit ergo viſitatori omnimoda ſolicitudo cleri, & populi diligenter viſitandi.ar.32.diſt. quoniam dominus.12. q.2.charitatẽ, no. Io.Mona. de ſupp.ne præl.c.eccleſiæ, lib.6.& Archid. in c. ſi epiſcopus, de off.ord.lib.6.

Viſitare quid ſit.

VIſitare eſt quærere quę Ieſu Chriſti ſunt,non quæ ſua,hoc eſt,prædicationi verbi Dei, & exhortationi, & correptioni, & reformationi ſtatus, eccleſiarũ,perſonarum,ac rerum eccleſiaſticarũ, necnõ more laicorũ vacare, vt fructus reſeruetur, & non pereat.c. procurationes, & c.cũ amplius, & no. in c. fi. de cenſ. aliàs concordantes per gl.in d.c.procurationes,& quid importet terminus,vide no.in c.quęrenti,de verb.ſig. & fit hæc viſitatio ex debito officij,in prin.de præſcr.Ad corrigendos itaque ſubditorum exceſſus, tãto diligentius debet prælatus aſſurgere: quanto damnabilius eorum offenſas deſereret incorrectas, nam Geneſi dominus ait.Deſcendam ſcilicet per Angelos,& videbo vtrum clamorem, qui venit ad me,opere compleuerint ſcilicet Sodomæ,& Gomorræ,&c.Et legitur in Euãgelio, quòd villicus ille, qui diffamatus erat apud dominum ſuum audiuit ab illo;Quid hoc audio de te? Redde rationem tuam &c. d.cap.qualiter,& quando.2.idem in cap.licet,dę ſimo.2.q.1. Deus omnipotens. Mandat etiam concilium generale, vt eccleſiarum prælati ad corrigendos ſubditorum exceſſus (maximè clericorũ) & reformãdos mores prudenter ac diligenter intendant;ne ſanguis eorũ de ſuis manibus requiratur, cap.irrefragabili,de off.ord. Tenetur ergo facere,vt poſſit dicere cum Paulo: Mundæ ſunt manus meæ à ſanguine omnium veſtrum.44.diſtin.Epheſijs, ſimilia allegat glo. in diſtin.cap. irrefragabili, ſuper verbo,ſanguis. Ex hac deſcriptione infero, quòd viſitatio eſt reformatio,& correptio omnium, quæ prælati noue-

nouerint in eccleſijs,ſeu clero,& populo tam in capite, quàm in membris,reformanda,& corrigenda: exceptis occultis in cap.qualiter, & quando.1.de accuſ. Quia licet apud diſtrictum iudicē, qui ſcrutator eſt cordium, & cognitor ſecretorum,culpabiles exiſtāt, c.tua. in fi. de ſimo. concordat allegatis ibi. eccleſia tamen non iudicat de occultis.cap.ſicut. in fin. & fin. cū alijs concor.ibi allegatis, in glo.& in cap.in ciuitate,de vſuris,& licèt leues eſſe dicantur,qui mala credunt, quæ probati non poſſunt. 11.q.3.quæ cunctis,tamē vbi ſubeſſet infamia, eſſet ſaltem purgationi arbitrariæ ſubijciendus, infamatus,ne contra Apoſtolum,infirmorum corda mala alicuius fama percutiat, & ne vituperetur miniſterium noſtrum,neque ſecuriores clerici exiſtentes in peccatum licentius prolabantur, cap.ſignificaſti, de adult. cap.de eo.de temp.ord.Comedat ergo eo zelus domus Dei noſtri, c. 2. de cuſto. Euchar. & non zelus malus.i.odium, vel inuidia,c.fi.de off.cuſt.& l. 1.§.non fuit.ff. de dolo,ſed & in omnibus diligens adhibeatur cautela, ne fortè per leue cōpendium,&c.& c.qualiter,& quando. 2.rer.ad corrigendos.

Quis primo poſſit viſitare.

QVæritur,qui debeant,aut poſſint viſitare de iure? Reſpondeo, ꝙ omnes prælati habentes ſubiectos, vt infra. Et primo Papa tenetur,poteſt viſitare vniuerſum clerum, & populum Chriſtianum,aliàs diceretur mercenarius, & non paſtor, nec Chriſtum diligens. Apud eum eſt,namque ſuprema poteſtas,quam à Deo ſuſcepit: & reliqui omnes eorum poteſtatem ab eo recipiunt,quia vicem Dei gerit in terris, & non puri hominis. Vnde dicitur cęleſte habere arbitrium. C. de ſum.trin. l.1.in fi.ſufficiat allegare,c.quanto de tranſl.præla.c.omnis oppreſſus.2.q.6. c.principale,& c.præced.& ſeq.& cap. cūcta per mundum,c.maiores,de bap. hoc deducitur ſpecialiter, & quia ſibi iniungitur conuocare concilium generale Chriſtianorū, in quo concilio fundatur vera viſitatio, & omnis illius effectus,17.diſt.c.1.2.& 3.2.q.6.

Papa quæ loca uiſitare debeat generaliter.

VIſitabit ergo primo Papa, omnia regna,prouincias,terras,& gētes, ex ſuperioritate quā ad omnes non eſt dubium illum habere, & ex illius plenitudine poteſtatis, qua Chriſtus Rex regum, & dominus dominantium illi in perſona Beati Petri cōceſſit,per tex. in clem.paſtoralis, in princ. & in fi.de re iud.paſtoralis enim cura,ſollicitudinis illi diuinitus ſuper cūctas Chriſtiani populi nationes iniuncta,illū inuigilare remedijs ſubditorū: eorumq; periculis obuiare,& à ſcādalo remouere, compellit: ei enim mādauit dominus in Euang. Ioan.10. c. vt paſceret oues eius, quas etiam deperditas tenetur recuperare,in cap.ſignificaſti de elect.in c.ſolite,de maio.& obe. & facit extrauagans Bonifacij. Vnam ſanctam,facit excellens procemium. 6. lib. ad idem tex in c.officij, de offi.leg.lib.6.vbi officij ſui debitum exequens, remedijs inuigilat ſubditorum: quia dum corū excutit onera,dum ſcandala remouet: ipſe in eorum quiete quieſcit, & fouetur in pace, cap.frequens, de reſtit. ſpoliat. cum multis ſimilibus. Quod

perfectius facere non poteſt, quàm ſæpè congregando concilia generalia, & faciendo congregari concilia prouincialia, & diœceſana; in quibus potiſſima pars viſitationis exiſtit, vt ex inferioribus patebit, & tunc plene exequitur facto, quod verbo profitetur, in c. pro humani. in prin. de homicidio.lib. 6.cum ibi notatis iuncto c.cum & plãtare.in princ.de priuilegijs, 86.diſt.fratrum de reg. non ſolum 12.q.1.præcipimus adeo eſt enim omnis eius poteſtas, 11.q.3.qui reſiſtit, cum ſimilib.

Papa quos ſpecialiter uiſitare debeat.

IN ſpecie igitur viſitabit omnes Patriarchas per ſe, vel per alios; & Primates, Archiepiſcopos, & Epiſcopos, Abbates, Priores, cęterosque eccleſiaſtica dignitate præditos, ac omnes denique eccleſiaſticos, in quibuſcunque gradibus, & ordinibus, ac officijs conſtitutos, in c.perlectis, 25.diſt.& in titulis, de offi.ord. Archidiaconi, Archipreſbiteri, Cuſtodis, Primicerij, & Sacriſtæ Hoſtie.in ſumma dè offi. ord.& de offic. Archi. Viſitat etiam, corrigit, & deponit Cardinales, etiam abſque conſilio fratrum.in capitulo, ad ſuccidẽdos, de ſciſma.li. 6. Credo tamen ꝙ legem condendo, ſi hoc faceret, requireretur fratrum cõſilium, & ita intelligo Doc. ibi in c.fundamenta, de electio.li.6.notat.in c.ex geſtis, de cler.non reſi.

Imperator imperio priuari poteſt à Papa.

VIſitabit etiam Imperatorem, & Imperatricem, cum illum ex cauſa priuare poſſit, & imperium de vna gente ad aliam transferre, illumque habet coronare, & vngere, & approbare, & reprobare; & electis in diſcordia gratificare; ab eo iuramenta recipere fidelitatis, nam ab eo electores eiuſdẽ eligendi poteſtatem fuerunt cõſecuti, in c.Venerabilem.§.2 de elec. c.nouit. de iur.c.ſolite, de maior. & obe.& c.ad apoſtolicæ, de re iud.lib.6. vbi patet, ꝙ Bonifacius octauus, depoſuit Federicum ſecundum, & c.fundamenta, circa medium, de elect.& plene.in clem.Romani.de iureiur.& in c.Valentinianus, & c.tibi domino.63. diſt.

Reges omnes a Papa uiſitari poſſunt.

VIſitabit ẽt Reges quoſcunq; quantumcunque ſe pretẽdant exẽptos. cum nemo tñ de iure ſit exemptus c.in apibus, 7. q.1.& not.in d.c.Venerabilem de elect. Quia ad Papã Regis amotio de iure pertinere dignoſcitur, quando amoueri meretur, per tex. in capit. alius, 15. q. 6. Zacharias Papa regem Francorum, non tam pro ſuis iniquitatibus, quàm pro eo, quòd tantæ poteſtati erat inutilis, à regno depoſuit, & Pipinũ Caroli Imperatoris patrem in eius, loco ſubſtituit, omnesque francigenas a iure fidelitatis abſoluit. Similiter, viſitabit omnes alios Principes, Duces, Marchiones, & Comites, Barones, Iudices, cęterosque magiſtratus, in c. grauẽ, & in c.nouerint, de ſentẽ. excõ.in c.non minus, & c. aduerſus, de immu. Eccleſiæ, & alijs plurib.ſimilib.& conſequẽter omnes officiales, populos, cõgregationes, Collegia, Confraternitates, ſiue ſocietates, tã eccleſiaſticas, quàm ſeculares, ſicut & omnes eccleſias tam cathedrales, quàm collegiatas, & earum capitula, & conuentus, & tam in Ciuitate, quàm in oppidis, & uillis,

uillis, ratione iuriſdictionis, vel curæ quoquomodo ſubiectis, quia omnes verbo cleri, & populi concluduntur.

Viſitatores à Concilio deputari poſſunt.

QVæritur, an ſi Concilium prouinciale, vel ſinodale, deputet viſitatores? Reſpond. quòd poſſunt cap. ſicut olim, de accu. ſcilicet non ad effectum reformandi, vel corrigendi, ſed denunciandi tantum. Et an iſti tales debeant habere procurationes, & quomodo, dicam infra.

Vicarij prælatorum an poſſint uiſitare.

QVæritur, quid de Vicarijs prælatorum quorumcunque? Reſpon. quod poſſunt, c. ſi Epiſcopus, de offic. & lib. 6. ſecundum Innocêtium. Hoſt. Mod. Ioan. And. & Dominicũ ibidem vide 2. q. 1. cap. nullus primas, delegati autem non viſitant per alios, in cap. cũ I. & de re iudicat. Vicarij tamen inferiorum ab Epiſcopis viſitare non poſſunt niſi ſuper hoc fuerint priuilegiati. Io. And. in c. ſi Epiſcopus, in nouella, nec capitulum Eccleſię cathedralis. Sede vacante, per ſe, vel per aliũ Ioan. Mod. ne ſupplen. negligen. prælati eccleſiæ. Sed Arch. videtur tenere contrarium, vt in d. c. ſi Epiſcopus, de ord. lib. 6. dic vt de hoc plenè habetur per gl. in clem. 1. de hæreticis, ſuper verbo capitali; quæ dicit, quòd indigeret, declaratione; licèt opinio. Ioan. Mod. poſſit ſaluari in generali uiſitatione, & inquiſitione cõtra certas perſonas & loca. Et addo ꝙ diffuſa prouincia, & lata diœceſi, eſt iuſta cauſa, vt prælatus poſſit per aliũ viſitare, ut no. glo. in l. procurationes, de cenſ. Adde etiam, quòd vice alterius viſitãs aut debet eſſe preſbiter probabilis. 11. q. 2. Epiſcopum, aut aliàs vir idoneus c. inter cætera, de offi. ord. & quomodo pro eius exceſſu teneatur prælatus. Et adde, quòd ſi Vicarius exceſſerit in viſitando; prælatus, cuius eſt vicarius, tenetur pro tali exceſſu, ar. 6. ff. de exerci. ac. l. 1. in princ. ff. de offic. proconſulis, l. obſeruare. §. proficiſci, & remittit Arch. ad notata per Azo. in ſum. de exerc. act. in §. tenetur, & ad Innocen. in c. quod quibuſdam, de fideiuſſori, & ad cap. Epiſcopus ſecundum Dominicum, & adde quòd viſitator datus à Papa à beneficijs poteſt amoueri, de reſcript. dilectus filius Abbas 61. diſtin. obitum, & de elect. c. ſicut, lib. 6. & quòd uiſitator non poteſt eligi in Epiſcopum. 7. q. 1. conſtitutus, in princ. & in d. c. obitum, & quòd dicitur Deus nos uiſitare pluribus modis 13. q. 2. vnaquæque.

VINEA DEI ECCLESIÆ.

DEnique dixit Spiritus ſanctus per organum Eſaiæ prophetæ in cap. Vinea domini exercituum, domus Iſrael eſt, ideſt eccleſia, & viri Iuda, ideſt eccleſiaſtici, dãtes fructum ſuæ uocationis, germen eius delectabile, & in eodem cap. Deus plantauit uineam ſuam electam, ſcilicet Eccleſiam, dilecto filio ſuo Chriſto ſepiuit eã, & lapides probatiſſimorum electorum elegit ex ea, ædificauit turrim uirtutum, & meritorum in ea; & torcular ſanctę Crucis extruxit in ea. hoc torcular calcauit Chriſtus ſolus; & de gentibus non fuit paſſio tanti meriti ſicut Chriſti; quia effuſus eſt ſanguis innocentis redemptoris.

ris. Intēdit Deus, vt vinea faceret vuas & fecit frequenter labruſcas. Chriſtus zelás fructū huius vineæ, pro qua mor ti ſponte ſe obtulit, conqueritur de ingratitudine in eodē c. Quid eſt, quod debui facere vineæ meæ, & nō feci? in pęnam eius auferam ſepē eius, & erit in direptionē: diruā materiam eius, & ponam eā deſertam. non putabitur, & non fodietur, & aſcendent ſuper eam vepres, & ſpinæ. Chriſtus eſt vitis vera, qua proceſſerunt omnes palmites vineæ. Deus eſt dominus huius vineæ, Ioan. 15. c. Ego ſum vitis vera, & pater meus, agricola eſt. omnem palmitē in me non ferentem fructum tollet eum per mortem æternam, omnem ferentē fructum purgabit tentationibus, & flagellis, vt probatione virtutum fructū plus afferat. Deus mittit imbres gratiarum ad irrigandam vineam eccleſiæ ſecundum mēſuram donationis Chriſti, vt ad Epheſios. 4. imbres contemporanei ſunt gratiæ infuſæ in collatione ſacramentorum: plantantur vites ex radice veræ vitis, ſcilicet Chriſti domini in datione ſacramenti, Baptiſmi: quod eſt ſacramentum initians generationem ſpiritualem ſumentium. In vinea Domini ſcilicet eccleſia gratia mediante Deus dat incrementum palmitibus, & dirigit ad fructum.

Vineæ Domini clauſuræ.

SEpes, & clauſuræ huius vineę ſunt ſacrificia, orationes, & prædicationes, quib. præſeruamur, & hortamur, ne leo rugiēs diabolus aduerſarius noſter continuè quærens, quē ſuis tentationibus inuadat: in multis partibus vineæ Domini naſci faciat vepres, & ſpinas. & inde producātur labruſchæ: qui eſt fructus amarus, non vuæ.

Vineæ putatio.

PVtatur vinea per iuſtitiā clauium, non errantium, pœnitentiam, correptionem, excommunicationē: quibus inutilia, & indiſciplinata præſcinduntur in Eccleſia non eradicando, ſed ſanando. c. 1. de ſent. excom. lib. 6. in princ. in cap. reſecandæ. 24. q. 3. & vlterius foditur vinea per ſacramento rum Eccleſiæ miniſtrationem, reintegrationem, & abſolutionem membro rum Eccleſiæ. Hæc ſacramenta data fuerunt Eccleſiæ in ſexta ætate, quando Chriſtus venit, & Deus filium ſuū miſit cum plenitudine poteſtatis, & gratiæ; & homines fuerunt tunc, cognito morbo, magis capaces: Et data fuerunt Eccleſię in apertum documentum diuini ſecreti in remedium efficax morbi, in ornamentū ſponſę Chriſti, in adiutorium turris virtutum conſtructæ in vinea Domini.

Vinea Domini, per quos debet cuſtodiri.

CHriſti conſtituti ſunt cuſtodes & gubernatores huius vineæ, vt patet Ezechiel. 33. c. Speculatorem dedi te domui Iſrael. audiens ergo ex ore meo ſermonem nunciabis eis ex me: & alibi; Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce cōſtituite ſuper gentes, & regna, euellas in vinea Dñi, deſtruas, diſperdas, diſſipes, ædifices, & plantes: Hie. 1. c. in Apo. 1. ad Cor. 3. c. Ego plātaui, Apollo rigauit Deus autem dedit incrementū, Chriſtus in nouo teſtamēto. 12. Apoſtolos elegit cuſtodes, & operarios in vinea eccleſiæ, ſicut ipſe dicit Ioan. 15. c. Ego elegi uos, & poſui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat, cum autem eligit, dixit conuocatis. 12. Apoſtolis.

Matth.

Matth.9.c.Meſſis quidem multa,operarij autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis,vt mittat operarios in meſſem ſuam. Dedit eis poteſtatem prædicandi,ſonandi,ſacramenta miniſtrandi Matth. 10.c. Item conſecrandi,Lucæ 22.c. Hoc facite in meam commemorationem.Item ligandi,& ſoluendi cum auctoritate, & exercitio clauium eccleſiæ.Matth.18.c.Quemcunque ligaueritis ſuper terram,&c.

Epiſcopis præſertim cultus uineæ mandantur.

IDcirco vobis potiſſimè Epiſcopis in quos fines ſęculorum deuenerunt, quia adeſſe feſtinant malitiæ temporum, clamat Chriſtus: Ite in vineam meam,operemini arguendo,obſecrando,increpãdo, predicando, hortando, oportune, importune inſtando. 2. ad Thimot.4. c. Deſcendit diabolus cum furore habens iram magnam, vt inuadat per terram, & mare: ſciens,quòd modicum tempus ſibi reſtat. Apoc.12. c. Ite ergo,putate palmites in fructuoſas, corrigendo, irrigate eccleſiaſticis ſacramentis: Pœnitentia, & Confirmatione vobis reſeruatis, gratiæ inuiſibilis dona miniſtrando Fodite per inſtructionem, & reconciliationem.Cuſtodite per prædicationem clerum,vt proſit exemplariter viuat. Reformate populares,ne inter vepres, & ſpinas mundanarũ delectationum, fructuum ſuffocent; & labruſcas producant. Argui te, & reparate ſic viſitantes; non cauſa ambitionis, ſed ſpiritualis acquiſitionis:quod ſi iuſtum fuerit,recipietis denarium, ſcilicet æternæ retributionis, nouiſſimis paratum, ſecundum laborem, ſicut & primis. Sed vt deſcendamus ad fructum viſitationum Epiſcopalium, poſſumus allegorizare circa culturam vineæ militantis eccleſiarũ: vt vocati ad cultum operentur, habemus conſiderare modum culturæ,partes vitis,& diſtinctiones operariorum.

Vineæ militantis eccleſiæ fructus per allegoriam dicti ex uiſitatione epiſcopali.

CIrca primum conſideramus quatuor operationes in cultu vineæ materialis, ablaqueationem, putationem,propagationem,& foſſionem.

Ablaqueare eſt circa corticem terram aperire, & velut lacum efficere: hoc aliqui excorticare appellant.

Putare eſt virgam ex vite ſuperuacuam reſecare, cuius flagellum luxuriat putare dicitur: purgare,& amputare propaginare eſt flagellum vities terrę ſubmerſam ſternere: & quaſi pro pangere: hinc propagines, à propaginare, & protendere dictæ. Fodere eſt quaſi foueam facere, ſiue fouere.Item conſideramus partes vitis, in qua eſt primùm codex, ideſt, caudex ſcilicet truncus. Item palmes, cuius materia à principio mollis, & per nouella brachia emiſſus in nodis fructum emittit: palmes enim deriuatiuum nomen eſt. Tertiò eſt in vite pampinus, ideſt folium, cuius ſubſidio fructus vitis à frigore, vel calore defenditur,atque aduerſus omnẽ iniuriam munitur. & tale folium eſt interciſum, vt ſolem ad maturitatem fructus admittat: & vmbram faciat: eſt dictus pampinus,quia à palmite procedat. Quartò,ſunt in vite cincinni, vel cincinuli,quibus ſe in iectum vites & ſuſpendere ſolent arboribus, quo adminiculo freti palmites ſuſtinere queant uentos, ac turbines, & ſine periculo fructus ſuos ſuſtineat

ſineat, ac ſe ſe uaga procacitate defendant. Vites dicuntur: quia inuicem ſe innectant, vicinis arboribus repedo ligentur. Eſt enim earum natura flexibilis, quæ quaſi brachijs quibuſdam quicquid comprehenderint ſtringant. Sagatam ruſtici vocant partem ſurculorum, qui longius proſiliunt à matre inhabiles fructu, & ſterilitate effecti, prædicta autem iuxta ſenſum allegoricum latius applicando dicendum eſt, quòd in uinea domini eccleſię, ſcilicet militantis, uites plantant curari in Baptiſmo nomine Chriſti, & tanquam Chriſti miniſtri. Ioan. 1. c. Super quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. putant uites, ſeu purgant iudices, & confeſſores in utroque foro, uicarij officiales, pœnitentiarij, commiſſarij, per exercitium clauium. Vites propagãtur à religioſis per ſanctorum ſuffragiorum, & orationum ſubſidiũ, & regularium meritorum exemplum. fodiunt in uinea, & fouẽt prædicantes uerbum Dei, & fructum dant cuſtodientes illud. Cuſtodes defenſores ad omnia ſuper intẽdentes ſunt Epiſcopi ſpeculatores; & pręordinatores in cunctis. ideo debent omnia uiſitare. Chriſtus fuit, & eſt, uitis uera, caput Eccleſiæ, ut Deus, & homo. Cortex uitis repræſentatur in principali Monarchia Eccleſiæ; eius vicario ſummo Põtifice. Per nodos inde deriuatos, ideſt prælatos, accreſcunt ſpirituali generatione, & ſacramentorũ miniſtratione. Et miniſtrorum diſpoſitione, omnes palmites, ideſt, membra cuiuſcunq; ſtatus in uinea militantis Eccleſiæ folia. Et pampini ſunt laici, agricultores, & alij de quorũ laboribus & uictimis ſumimus nos miniſtri eccleſiæ lanam, & paſcuã, decimas, & primitias, oblationes, & uitæ ſuſtentationem.

Eccleſiæ perſecutores dicuntur Sagatæ inutiles.

Sagatę inutiles ſunt tirãni, Eccleſiæ perſecutores, qui ducũt in uoluptatibus, & bonis huius ſeculi, dies ſuos, & ſobito ad inferna deſcẽdũt: nullum fructum in orbe faciunt, quia dño Deo ſuo dicunt: recede à nobis, ſcientiã uiarum tuarum nolumus. Ioan. 21. c. Vel ſagatæ poſſunt dici Infideles, Iudæi, & Sarraceni, qui licèt ſint extra gremiũ Eccleſiæ, tamen Chriſtus, in potentia poteſt, dic caput illorum: quia poſſibile eſt eos coniungi in uinea dñi. ideſt corpori Chriſti miſtico; 5. Doctor parte ultimo. diſt. 8. membra enim corporis Chriſti miſtici non ſunt omnia ſimul, quantũ ad eſſe naturæ; quia corpus Eccleſiæ cõſtituitur ex hominibus qui fuerũt à principio huius mũdi uſque ad finẽ nec quantũ ad eſſe gratiæ: quia eorum, qui ſunt in eodẽ tẽpore, quidam gratia carent poſt modum habituri, alijs iam habẽtibus eã. ſic membra Chriſti dicuntur diuerſimodè: nõ ſolum ſecundum, quòd ſunt in actu, ſed etiam ſecundum quòd ſunt in potentia. Quædam ſunt in potentia, quæ nunquam reducuntur ad actum ſecundum triplicem gradum, per fidem, per charitatem uiæ, per fruitionẽ patriæ. Accipiendo generaliter ſecundum totũ tempus, Chriſtus eſt caput omnium hominum; Sed ſecũdum diuerſos gradus principaliter eſt caput eorum, qui ſibi uniuntur per charitatem. Tertiò eorum, qui uniũtur ſibi actu per fidẽ. Quartò, eorum, qui ſibi uniũtur in potentia

tentia nondum reducta ad actum, quæ tamen eſt ad actum reducenda ſecūdū prædeſtinationem. Quinto, eorum, qui ſibi in potentia ſunt uniti, qui nunquā reducentur ad actum; ſicut homines in mundo viuentes, qui non ſunt prædeſtinati: tamen ex hoc ſęculo recedentes deſinūt eſſe membra Chriſti. quia iam non ſunt in potentia, vt vniant, & ideo infideles Sarraceni, & Iudæi in potētia ſunt de Eccleſia. Eſſe enim Eccleſiam glorioſam, non habentem maculā neq; rugam, hoc eſt, vltimus finis ad quem perducūtur per paſſionem Chriſti, hoc erit in ſtatu patriæ, non in ſtatu vitæ.

Tiranni, & obſtinati ſunt ab Eccleſia extirpandi.

PAlmites, arbores, & rubos ſuperfluos, & infructuoſos ſuffocātes vineas, ideſt Tyrānos, & obſtinatos cum ſecuri. ideſt cum cōminatione mortis extremi iudicij, & gehennæ extirpare. Vnde contra tales dicebat Beatus Ioannes Baptiſta: Facite dignos fructus pęnitentiæ. Iam enim ſecuris, ideſt mors ad radicem arboris; ideſt vitam hominis poſita eſt. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonū excidetur, & in ignē mittetur. Matth. 3.c. Ioan. 15.c. Siquis in me nō manſerit, mittetur foras, ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum: ſcilicet demones, & in ignē mittent, & ardet. Lignum vitis præ cæteris inutile cum non fructificat, nihil valet, niſi a comburendum; ſic de homine inutili, nihil reſtat niſi corruptio, & putredo. Ezechiæ. 15.c. Fili hominis quid fiet lignum vitis, ex omnibus lignis nemorum, quæ ſunt inter ligna ſiluarum nūquid tolletur de ea lignū, vt fiat opus? eçce igni datum eſt in eſcam.

Vites materiales, ſunt in triplici differentia.

IN vinea materiali, ſeu naturali ſunt vites multum propagate, & eleuatæ in altum ſuper arbores: hincinde extenſæ. Sunt etiam aliquæ vites frondoſæ, & multiplicatæ, ſed non ita eleuatæ. Sunt in vinea arbores, vt olịueta, vel alia fructifera. Sunt & aliæ paruæ vites modicum a terra eleuatæ, quia incultæ. Sic in vinea militātis Eccleſiæ, ſub viſitatione Epiſcoporū ſunt Eccleſiæ matrices, & collegia ſecularia in numero ſeruitorum ad diuini obſequij vbertatem propagata, & extenſa. Vnde dicitur Oſeæ. Vitis frondoſa Iſrael, fructus adęquatus eſt ei: ſecundum multitudinē fructus ſui multiplicauit altaria. Vites mediocres, & frondoſæ ſunt parrochiales eccleſiæ, in quibus maior adhibetur cura propter maiorē populi, & palmitum multitudinem. Arbores fructiferæ ſunt religioſi maximè dantes fructum ſcientiæ, & bonæ vitæ, coadiutores prælatorum in vinea domini. Vites raræ, & modicum cultū habentes ſunt Xenodochia, beneficia ſine cura, & cætera loca pia paupertate depreſſa; quæ omnia ſubſunt epiſcopali viſitationi. In his omnibus poteſt Epiſcopus viſitans ablaqueando, putando, fodiendo, propagando, cuſtodiendo, dare fructum in vinea domini. Vnde Auguſtinus; Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Epiſcopos gracè latinè ſuper intendentes dicimus, vt intelligat, ſe non eſſe Epiſcopum, qui præeſſe dilexerit non prodeſſe. c. Qui epiſcopatum. 8. q. 1.

Ornamenta ſua portet Prælatus uiſitaturus.

OMnis prælatus habeat ornamenta ſua,ſ.mitram,& baculum paſtoralem,caſulam,dalmaticam,albam,amictum, cingulum, cirotechas,& anulũ, gremiale,bacile,bronzinum, manutergium,naſi tergium,ſandalia,caligas,falditorium,ideſt ſedem,crucem, candelas, thus, & thuribulum,& ne quid ibi contingat deficere, quod ad eius officium etiam pro honeſtate, & reuerentia,ſit neceſſario prouidendum.

Viſitator, quas perſonas ſecum debet habere.

HAbeat Capellanos ſibi cõformes in officio,tapetum vbi honeſte genuflectere poſſit, ne vileſcat eius dignitas, aut diuinus cultus. Habeat ſecum prædicatorem, vbi ipſe prædicare non nouit. Notarium practicum, nuncium fidelem,& alia de quibus infra patebit. Inſuper habeat confeſſorẽ tam pro ſe quàm pro alijs viſitandis.Præſertim pp caſos reſeruatos: habeat ſigillum.Hẽat ẽt formas iuramentorum, & potiſſime libellum iſtum,qui erit baculus ſuæ ſenectutis,& iuuẽtutis memoriale,& directorium,ſpeculũ;& quicquid voluerit,& optauerit,& in eo facile cõperiet iura,ne dum probata ſupradicta oĩa,& ad auctoritates approbatas, ex quibus illuminabitur in oĩbus agendis.Præparet equos bene ferro pedatos: fræna, & ſellas,& alia neceſſaria non indigentia reparatione, ſimiliter & mulos, & ſalmarios;copertoria,& cuncta ſimilia; ne pp illorum defectum alliciantur ad grauandos ſubditos,indebite,ne ſecum ducant equos infirmos, vt ibi moriantur, nec Cocos ebrioſos,ſicut Buzardã;nec laicos præſertim iuuenes ſolis laſciuis vacantes, & conentur in oĩbus bonum exemplum præbere: ne dicantur magis vacare vẽtri,quàm aĩarum ſaluti.Alias quæ ſeminauerint, hæc & metent. Addo poſtremo conſultum eſſe, vt viſitatores ſibi prouideant pp multa occurrẽtia de obtinẽdis literis Apoſtolicis, per quas Apoſtolica auctoritas accumuletur ordinarie, præſertim propter caſus reſeruatos curiæ Romanæ;cum qua auctoritate vbi ſubeſſet multitudo errantium, aut paupertas, vel debilitas, vel alia neceſſitas, poſſint ſaluti animarũ, & reformationi morum opportune cõſulere, & prouidere: maximè in locis, vbi viſitationes ordinariæ iamdudum fuerunt neglectæ,quia per vnam auctoritatem non præiudicatur alteri.Spe.in tit. de inqui.§.1.verſi. item quo eſt ibi, ad quod facit. extrauagans, benedicti, vas electionis,inquantum de Apoſtolico priuilegio facit mentionem.

Viſitatio facienda, eſt prænuncianda.

IN quibuſcunque tamen eccleſijs,& locis viſitandis, prælatus uiſitans, debet pronunciare per tẽpus cõgruum aduentum ſuæ viſitationis; vt viſitandi ſe præparent ad recipiendũ Chriſti Legatum cum ſolennitate proceſſionali. Circa primum cum viſitatur clerus, & populus, Curati populis debent in parochijs denunciare, vt clerus, populuſque ſub pœna excommunicationis conueniant. Chriſtus Matth.21.capit. Volens, viſitare templum Iudæorum, duos ex diſcipulis ſuis miſit ad denunciandum tempus viſitationis ſuæ: qui mandato Chriſti ſoluerunt,& adduxerũt ei aſinam,& pullum; Sic curati debent

bent populo pronunciare, vt habentes aſinam, hoc eſt ſenſualitatem grauibus peccatis alligatam, veniũt ad recipiendum iudicium fori pœnitentialis, & abſolutionem in caſibus reſeruatis, à patre, & paſtore, &. ducant pullos. i. pueros ad ſuſcipiendum ſanctum confirmationis ſacramentũ. In aduentu Chriſti plurima turba cum pueris exijt obuiam Chriſto, veſtimenta ſua ſternendo in via, alij credebant ramos de arboribus: ſic clerus, & populus debẽt cũ reliquijs, & ornamentis proceſſionaliter recipere locum tenentem Chriſti, Columnam Eccleſiæ, cũ Dei laudibus honor, qui ei defertur, in Chriſto redũdat, ut dicit beatus Clemens in epiſtolis. Cum autem uenerit Prælatus ad locum uiſitandum iuxta Crucem, illa reuerenter adorata, benedicendo ingreditur locum, quibus dicitur verſus ſequens in ingreſſu eccleſiæ.

℣. Pax æterna ab æterno huic loco pax perennis, verbum patris donis locum augeat.

℟. Pacem pius conſolator cunctis præſtet in cœlis.

ET hæc forma à Chriſto traditur. Matth. 10. cap. in quamcunque ciuitatem, vel locum intraueritis, primũ dicite: Pax huic domui. Si ſit parochialis eccleſia viſitãda, debet declinare ſero præcedenti diem uiſitationis propter multitudinẽ expediendorum, & debet cum rochetto, uel Cappa, uel cum roqueto, & ueſte talari ingredi eccleſiam ſecundum conditionem temporis, & loci recta uia, ſi non ſit madefactus, vel ſi tempus non exiſtat pluuioſum accedere debet ante maius altare eccleſiæ, tradito ipſi prælato hyſſopo, cum aqua benedicta in ingreſſu eccleſiæ per maiorem de clero, & omnes de clero debent cantare illam antiphonam, quæ ſequitur.

Antiphona.

SAcerdos, & Pontifex, & uirtutum opifex, Paſtor bone in populo, ſic placuiſti domino, intercede pro nobis.

℣. Ecce vir prudens.

℟. Qui ędificauit domum ſuam ſupra petram.

Oremus.

Oratio.

DEus humilium uiſitator, qui eos paterna cõſolaris uiſitatione, prætende huic gregi noſtro gratiam tuã, ut pro eis, in quibus habitas, tuum in nobis ſentiamus aduentum. Per Chriſtum dominum noſtrum.

Deinde Pſalmus: De Profundis, ſtans cum mitra iuxta altare uerſus populum, incipit antiphonam: Si iniquitates Deinde cũ miniſtris, ſeu capellanis ſuis dicit.

DE profundis clamaui ad te Domine: domine exaudi uocem meã.

Fiant aures tuæ intendentes: in uocem deprecationis meæ.

Si iniquitates obſeruaueris domine Domine quis ſuſtinebit?

Quia apud te propitiatio eſt: & propter legem tuam ſuſtinui te domine.

Suſtinuit anima in uerbo eius: ſperauit anima mea in domino.

A cuſtodia matutina uſque ad noctem: ſperet Iſrael in domino.

Quia apud dominũ miſericordia: & copioſa apud eum redemptio.

Et ipſe redimet Iſrael: ex omnibus iniquitatibus eius.

Requiem æternam dona eis domine.

℟. Et lux perpetua luceat eis.

Deinde dicit totam antiphonam:

Si iniquitas obſeruaueris domine: domine quis ſuſtinebit?

Qua dicta, & depoſita mitra, dicit.

Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon. ℣. Pater noſter.

Quod ſecrete completur.

Interim accepto aſperſorio cum aqua benedicta tertio aſpergit ante ſe; deinde impoſito incenſo in thuribulo, & illo benedicto eodem modo incenſat. Quo facto pronunciat.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.
℟. Sed libera nos à malo.
℣. In memoria æterna erunt iuſti.
℟. Ab auditione mala non timebunt.
℣. A porta inferi.
℟. Erue domine animas eorum.
℣. Requiem æternam dona eis Domine.
℟. Et lux perpetua luceat eis.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Oratio.

DEus, qui inter apoſtolicos ſacerdotes: famulos tuos pontificali feciſti dignitate uigere: præſta quæſumus, ut eorum quoq; perpetuo aggregentur conſortio. Per Chriſtum dominum noſtrum. ℟. Amen.

Deinde proceditur aqua benedicta, Thuriferario, duobus Ceroferarijs, cruce, & clero præcedentibus & cantantibus reſponſorium.

QVi Lazarum reſuſcitaſti à monumento fœtidum.

Tu eis domine dona requiem, & locum indulgentiæ.

Qui venturus es iudicare uiuos, & mortuos, & ſeculum per ignem.

Tu eis domine dona requiem, & locum indulgentiæ.

Pontifex mitra exit ad cemeterium, interim dicens cum miniſtris ſuis Antiphonam: Si iniquitates, & Pſal. De profundis, ut ſupra uſque ad finem, & antiphona: Si iniquitates, &c. quib. omnib. dictis cum fuerint in medio cemeterij firmant ſe ſuo ordine, & chorus cantat reſponſorium.

LIbera me domine de morte æterna in die illa tremenda: quando cœli mouendi ſunt, & terra. Dum veneris iudicare ſeculum per ignem.

℣. Tremens factus ſum ego, & timeo: dum diſcuſſio venerit, atque ventura ira.

Quando cœli mouēdi ſunt, & terra.

℣. Dies illa, dies iræ: calamitatis, & miſeriæ, dies magna, & amara ualde.

Dum veneris iudicare ſeculum per ignem.

℣. Requiem æternam dona eis Domine.
℟. Et lux perpetua luceat eis.

Repetitur reſponſorium: Libera, uſq; ad primum uerſum. Interim dum reſponſorium repetitur, offertur per digniorem eccleſiæ nauicella, & per alium ex miniſtris Thuribulum Pontifici, qui imponit incenſum more conſueto. Reſponſorio repetito, & completo: chorus cantat.

Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon.

Mox Pontifex mitra depoſita conuenienti uoce dicit.

Pater noſter.

Deinde aſpergit, & incenſat, prout fecit in eccleſia. Quo facto dicit.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.

℟. Sed

℟. Sed libera nos a malo.
℣. In memoria æterna erit iuſtus.
℟. Ab auditione mala non timebit.
℣. A porta inferi.
℟. Erue domine animas eorum.
℣. Requiem æternam dona eis domine.
℟. Et lux perpetua luceat eis.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo.

DEus, qui inter Apoſtolicos Sacerdotes famulos tuos ſacerdotali feciſti dignitate vigere: præſta, quæſumus: vt eorum, quoq; perpetuo aggregentur conſortio.

DEus, veniæ largitor, & humanæ ſalutis amator, quæſumus clementiam tuam, ut noſtræ congregationis fratres, propinquos, & benefactores, qui ex hoc ſæculo tranſierunt: Beata Maria ſemper Virgine intercedente, cum omnibus ſanctis tuis, ad perpetuę beatitudinis cóſortium peruenire concedas.

DEus, cuius miſeratione animæ fidelium requieſcunt: famulis, & famulabus tuis omnibus, hic in Chriſto quieſcentibus: Da propitius veniã peccatorum, vt à cunctis reatibus abſoluti: tecum ſine fine lætentur. Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

℣. Requiem æternam dona eis domine.
℟. Ex lux perpetua luceat eis.

Tunc duo Cantores dicant.

℣. Requieſcant in pace. ℟. Amen.

Et mox Pontifex eleuata dextra, producit ſignum crucis ab omni parte ſuper cemeterium. Tam accepta mitra per Pontificem, reuertuntur omnes ad eccleſiam ordine, quo uenerunt: choro dicente congruenti uoce ſine nota totum Pſal. Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam. cum uerſ. Requiem æternam, & cætera. Quem etiam Pontifex ipſe dicet uoce demiſſa cum miniſtris, ſeu capellanis ſuis. Quibus dictis, et Põtifex cum peruenerit ad chorum ante altare depoſita mitra ſtãs ibidem in medio uerſus ad altare dicit.

Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon.

℣. Pater noſter, & ne nos inducas in tentationem.
℟. Sed libera nos a malo.
℣. A porta inferi.
℟. Erue domine animas eorum.
℣. Domini exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

ABſolue quæſumus Domine animas famulorum, famularumq́; tuarum ab omni uinculo delictorum: ut in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitati reſpirent. Per Chriſtum dominum noſtrum Amen.

DE CONFIRMATIONE.

His peractis, depoſitis, ſtola, & pluuiali nigris, ſeu violaceis, & albis: poteſt Pontifex confirmare pueros. Infantes per Patrinos ante Pontificem chriſmate nolentem teneantur in brachijs dextris. adulti uero, ſeu alij maiores ponant pedem ſuũ ſuper pedem dextrum ſui Patrini. & nota, quòd ligando, uel ſoluendo ligaturam capitis, ſiue abſtergendo frontem non contrahitur aliqua compaternitas, ſed

tene-

tenendo tantum. Quibus per ordinem diſpoſitis ante Pontificem: & ipſe Pōtifex lotis prius manibus, & illis ante pectus iunctis ſtans mitra depoſita, confirmandis iam genua flectentibus, & ſimiliter iūctis ante pectus manibus dicit:

SPiritus ſanctus ſuper veniat in uos, & virtus altiſſimi cuſtodiat vos à peccatis.

Deinde ſignans ſe manu dextra a fronte ad pectus ſigno crucis dicit:

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini:

℟. Qui fecit cœlum & terram.

℣. Domini exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo.

Tunc extenſis uerſus confirmandos manibus dicit: Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui regenerare dignatus es hos famulos tuos ex aqua, & Spiritu ſancto: quique dediſti eis remiſſionem omnium peccatorum: emitte in eos ſeptiformē Spiritum tuum ſanctum paraclitum de cœlis.

℟. Amen.

Spiritum ſapientiæ, & intellectus.

℟. Amen.

Spiritum conſilij, & fortitudinis.

℟. Amen.

Spiritū ſciētię, & pietatis. ℟. Amen.

Adimple eos ſpiritu timoris tui: & conſigna eos ſignos cru † cis Chriſti in uitam propitiatus æternam. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum viuit, & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Et Pontifex ſedens ſuper faldiſtorium prædictum inquirit ſigillatim de nomine cuiuſlibet conſignandi ſibi per Patrinum, uel Matrinam flexis genibus præſentati, & ſummitate pollicis dextrę manus chriſmate intincta facit crucē in fronte illius dicens: Ioannes, uel Maria, uel quis nomine nuncupetur.

SIgno te ſigno cru † cis: & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: ut replearis eodem Spiritu ſancto, & habeas uitam æternam. Amen.

Producit ſignum crucis in frontem illius, dum dicit: Signo te Signo crucis.

Deinde dat ei leuiter alapam ſuper genā dicens: Pax tecum.

Omnibus taliter cōſignatis: Pōtifex tergit cum mica panis, & lauat cum aqua pollicem, & manus ſuper aliquā peluim, deinde aqua lotionis cum pane fundatur in fontibus, uel piſcina ſacrarij. Interim dum lauatur, cantatur, antiph.

COnfirma hoc Deus, quòd operatus es in nobis à templo ſancto tuo, quod eſt in Ieruſalem.

℣. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto.

℟. Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper, & ſæcula ſæculorum. Amen.

Iterum repetitur. Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, à templo ſancto tuo, quod eſt in Ieruſalem.

Pontifex ſurgit, & ſtans uerſus ad altare, mitra depoſita dicit.

℣. Oſtende nobis domine miſericordiam tuam.

℟. Et ſalutare tuum da nobis.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te ueniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo.

Deinde

Deinde iunctis ante pectus manibus & omnibus confirmatis deuotæ genua flectentibus dicit. Oremus.

DEus qui Apoſtolis tuis ſanctum dediſti Spiritum, & per eos, eorumq; ſucceſſores cæteris fidelibus tradendum eſſe voluiſti reſpice propitius ad humilitatis noſtræ famulatum, & præſta, ut eorum corda, quorum frontes ſacro chriſmate deliniuimus: & ſigno ſanctæ Crucis ſignauimus: idem Spiritus ſanctus in eis ſuperueniens templum gloriæ ſuæ dignanter inhabitando perficiat. Qui cum patre, & eodem Spiritu ſancto viuis, & regnas Deus in ſæcula ſæculorum. Amen.

Deinde dicit.

Ecce ſic benedicetur omnis homo, qui timet dominum.

Et faciens ſignum Crucis ſuper eos dicit.

BEnedicat vos † dominus ex Sion, vt videatis bona Ieruſalem omnibus diebus, uitæ ueſtræ; & habeatis uitam æternam. Amen.

¶ *Expedita ita confirmatione Pontifex ſedens accepta mitra, Patrinis, et Matrinis annunciat, vt inſtruant, & conforment filios ſuos bonis moribus, & operibus; ut fugiant mala, & faciant bona, & doceãt eos, Credo in Deum; & Pater noſter, & Aue Maria: quoniã ad hoc ſunt obligati.*

¶ Deinde Epiſcopo domum ſibi præparatam recedente, explicat cauſas ſui aduentus eius Vicarius, vel aliquis de familia ſua ad id diſpoſitus dicendo, ꝙ Epiſcopus uenit, videlicet ad ſcrutandum regimen eccleſię in ſpiritualibus, & temporalibus; ſi ſint defectus in miniſtris, & ornamentis, & cæteris cultui ſacro adiacentibus, ad inſtruendum in fide, & moribus. ad reformandum corrigendum, abſoluendum in caſibus in foro pœnitentiali reſeruatis, offeréndo benignam aſſiſtentiam, & exercitium clauium ſanctæ matris Eccleſiæ, monendo, & hortando in virtute ſanctæ obedientiæ, ut omnes cóueniãt ad audiẽdum verbum Dei, ipſiusq; paſtoris ſalutaria monita mandata.

Inuentarium tenentur facere beneficiati.

TEnetur. n. & quilibet beneficiatus facere inuentarium de omnibus bonis, & iuribus eccleſiæ, & beneficiorum ſuorum, & ad hoc eſt per ſuperiorem compellẽdus, & tam de his quem receperit ſuæ promotionis tempore, quàm de poſtea acquiſitis.

Exhortatio ſit quandoque dura quandoque blanda.

NAm quoſdam increpatio dura, quoſdã uerò exhortatio corrigit blãda; ſicut periti medici aduerſarios corporis morbos diuerſo medicamine liniunt. ita vt iuxta vulnerum uarietates diuerſa medicina ſit, ſic & prælatus Eccleſiæ ſingulis quibuſcunq; cógruũ uitæ remedium adhibebit, & quodcũque oporteat pro ætate, pro ſexu, ac profeſſione annunciabit, non omnibus ea, quæ ſunt clauſa, aperienda ſunt. multi enim ſunt, qui càpere non poſſunt, quibus ſi indiſcrete manifeſtentur, ſtatim, aut detrahunt, aut negligũt. prima quippe prudentiæ uirtus eſt ea, quam docere oporteat, exiſtimare perſonam.

Nobilitas in quibus conſiſtit.

DE nobilibus qualiter adhortandi ſunt: Hieronymus in epiſtola docet,

docet, ſola apud Deum libertas eſt non ſeruire peccatis, ſummaque apud Deũ nobilitas clarum eſſe virtutibus, ideſt nobilitatum: tantum ad hoc eſſe memineris, vt cum claritate generis morum ſanctitate contendas. Item in homilia. Ille apud Deum potior eſt, non quæ nobilitas generis, nec dignitas ſęculi, ſed quem deuotio fidei & ſancta vita Deo cómendat. Ambro. in ſermonibus. Nullum ad cómendationem hoĩs conditio affert impedimentũ: nec dignitas proſapiæ meritũ, ſed fides affert, ſiue liber, ſiue ſeruus, oés in Chriſto vnũ ſumus.

Prælati viſitantis, notabilis inſtructio.

PRælatus habet proponere verbum Dei latinis verbis in genere, vitia corrigendo, occultos non publicando, debet eſſe in corrigédo beneuolus. 45. diſt. c. licet in iudicando iuſtus, 3. q. 8. iudicet. in aĩaduerſione miſericors. 45. diſt. c. vera, virtuoſam & non otioſam vitam, in collegijs ſuadendo fructum diuini obſequij, & pauperum ſuſtentationem, & defenſionem commendãdo de ſtatu eccleſiæ, in iuribus, & diuinis obſequijs, in honeſtate miniſtrorum, in ædificijs, & eccleſiæ, & domorum capitularium adinuicem inquirendo, & ſe informando, vtrum ędificia ruant, vtrũ iura & redditus minuantur, vtrum de bonis capitularibus, vel conuentualibus, illicita commercia exerceantur: Præcipiendo in virtute ſanctæ obediétiæ, vt ſibi tanquam capiti omnia ſignificentur, prout latius ſuo loco tangetur. Si ſint deformationes, inſolentię diuiſiones, ruinæ, illicita cómercia, inhoneſtates, cum deliberato conſilio faciat ordinationes, præcepta, reformationes, & præparationes, præcipi faciat, in communi, vel particulari: & in ſcriptis redigi per ſuũ. Notariũ faciat.

DE MONIALIVM Viſitatione.

PAriter ſe habebit in uiſitatione Monialium, inquirendo, ſuadendo, reformando, corrigédo tamen iuxta Clementinam, attendentes, de ſtatu. reg. Epiſcopus viſitans moniales in clauſura duobus Notarijs, duabusque perſonis ſuæ eccleſiæ, & quatuor alijs probis viris maturis, & honeſtis debet eſſe cótentus in comitiua ſua: ſuper quibus defectibus, & vitijs reformabit, inquiret, corriget Moniales, & eas ad conſolationem clauſuræ, & ſtatus earum hortabitur: veſtium, & ornamentorum benedictiones, & abſolutiones defunctorum faciet: non confirmata, confirmabit. In foro pœnitentiali, ſi opus fit, audiet, & abſoluet, querelas audiet: & alia, vt ordinarius peraget.

IN eccleſijs ruralibus, & in hoſpitalibus quæret de reparatione locorũ, de ſuſtentatione redditũum, & obſequij diuini: ne iura, & bona vſurpétur. Si bona hoſpitalium conuertantur in vſus pauperum. iuxta Clem. quia cótingit. de reli. dom. c. de ſin. & c. ſeq reli. dom. ſi fiãt in eis lupanaria, vel ſcãdala.

Si perduntur iura de pijs legatis in certis, vel proprijs redditibus. Si ſuppetant, adiuuabit, inducet Chriſti fideles ad ſuſtentationem piorum locorũ. Si videat, quòd ſint in locis periculoſis, ſicut frequenter contingit, & ſunt ſpeluncæ latronum, & homicidarum, faciat deſtrui, & alibi mutari; quia in locis vtilibus, & non periculoſis fieri debent. in c. eccleſias, de conſe. diſt. 1. loca illa. Quæ aliás fuerũt pro hoſpitalibus

libus,vel leproſarijs deputata.licet diſrupta nõ debẽt vlterius vſib. humanis deputari.c.ad hæc.de relig.domi.In leproſarijs,vel hoſpitalibus,vbi ſunt pauperes,vel infecti ,cõfortabit pauperes, vel infectos ad patiẽtiam,& meritum.

De qualitatibus uiſitantis.

QVæritur, quos modos ſingulariter debet habere Prælatus in viſitando?Reſp.quod in prẹlato viſitante concurrere debent hi quatuor modi: Vt ſit benignus cum honeſtate,ſollicitus cum recta intentione. Vtilis cum grauitate,pius cum bono ordine.

Circa primum,dicit Iſid.lib.9.ethimologiarũ: Benignus eſt vir ſponte ad bene faciẽdũ paratus. Dulcis eloquio, qui cunctos nouit ſua dulcedine.vnde Greg. in morali. lib.23.§.36.doctrina vera tanto vehemẽtius elationis fugit uitium per cognitionẽ, quanto ardentius ſuorum verborum iacalis, ipſum magiſtrũ inſequitur elationis. 46. diſt. hoc habet. proprium: Vnde præcepta apoſtolica beati Petri ad vniuerſos Epiſcopos, ſicut in epiſtolis ad Clemẽtem ſic continebant: Eccleſiarum, inquit enim, curam habentes, miſericordes, & beneuoli eſtote, in omni verbo, & opere,pro viribus agite.

De Notarijs uiſitantium.

QVẹritur principaliter de Notarijs viſitantium, qualiter ſe debeant habere in redigendo in ſcripturis,& in alijs? Reſp.quòd & ipſi,& quilibet de familia uiſitantium occaſione alicuius officij,aut conſuetudinis,ſeu quolibet alio modo eorum nomine nullam pecuniam recipere poſſunt, ſed in uictualibus tantum expenſas moderatus. c. Rom.§.procurationes, de cenſi.lib.6. Siue ſit ille ſcriptor, ſiue ſigillator, ſiue aliud prætendat officium,ibi no.gl.

Sed an clericus viſitatoris faciens literas, poſſit aliquid habere pro labore? Reſp.quòd ſic. Hoſt.art.12.q.2.c. charitatẽ, & c.clericus, idem Io.And. niſi de publico reciperet ſalarium,quo caſu ſtipendijs ſuis debet eſſe contentus.23.q.1.militare: Nec tex.in d.cap. Romana, in ver. officij, intendit hoc damnare, vt ibidẽ in nouella probatur in verbo,earum nomine: quaſi aliàs ſecus,in contrariũ tñ uidetur tex.expreſſus.c.1.de ſimo.ꝙ ſicut Epiſcopus non debet vendere manũ, quam imponit; ita nec miniſter, vel Notarius in ordinatione,eius uocem, vel calamum vendere,& pro ordinatione,vel vſu pallij, vel pro cartis, &c.is qui ordinatur,omnino aliquid dare prohibetur.

Notarij poſſunt ſalarium pro opere ſuo petere.

SI autem aliàs Notarius peteret pro opere ſuo iuſtum ſalarium, vel aliquantulũ plus iuſto propter facti magnitudinem,non uidetur hoc prohiberi, ſed etiã in talibus locis aliquis ſponte offerens non committit ſimoniam. c.dilectus.11. eod.tit. ad fi.maximè ſi ſit conſuetudo de àliquo offerendo, quod pietatem, vel deuotionem moueat.c.ad apoſtolicam.eo.tit.

Notarius uiſitationis ſit perſona eccleſiaſtica.

DIco etiam, quòd Notarius uiſitatoris debet eſſe eccleſiaſtica perſona, ne laicis pateſiant ſecreta clericorum.arg.in c.vt iuxta,de offic.ordi. quia cohærere, & coniungi bene non

poſſunt: quib. ſtudia ſunt diuerſa. 16. q.7.in nona. & oppido infeſti ſunt clericis,16.q.7. per laicus. Nec concordat bene cithara cum pſalterio. c. diuerſis fallacijs, de clericis coniugatis,& maximè in monaſterijs,quia ſine ſtrepitu, & figura iudicij talia fieri debent. De acc.alim.& no.in d.c. vt iuxt.& vbi nō ſunt Notarij clerici, adhiberi debent duo alij clerici idonei ſcribentes in cōſonantia. arg. in c. quoniam contra de proba.& in extrauaganti.debent.Boni. 8. Dum tamen nō ſunt monachi: quorum vocem funeſtam facit eorum profeſſio,& arcet in iudicijs,& publicis,ſiue ciuilibus actibus,nec patitur niſi inquiſitione hæreticæ prauitatis tabelliotus officium exercere,in cap.vt officium.§.ad conſcribendas,de hæret.lib. 6. & maxime quādo eſſent aliqualiter ſuſpecti, vel creare poterit prælatus vnum Notarium clericum. ad id. Hoſtienſ. in dicto cap. 1. de ſimon. Et adde, quòd iſti Notarij viſitationum non habebunt ſpecialiter iurare,ſicut in crimine hæreſis, in Clem. 1.§.Notarij,de hære. quia ibi eſt ſpeciale ratione grauitatis criminis,ſed ſufficit primum iuramentum in creatione præſtitum, vt ibi not. de quo in cap. ad audientiam, de præſcriptis cuius formam ponit Io. Andr.in c.ſicut te.ne clerici,vel monachi. Notarij autem huiuſmodi habebunt examinare teſtes,& eorum depoſitiones, inſcriptis redigere, & omnia, quę ad Tabellionis officium pertinent fideliter exequi. in d. §.ad conſcribendas.Recognoſcere,ſcilicet litteras collationum & ordinum, & diſpenſationum, & regiſtrare inuentarium bonorum eccleſiæ tam mobilium, quam immobilium. Tenetur enim Prælatus, & quilibet beneficiatus, facere inuentarium, de bonis, & iuribus eccleſiæ, & beneficiorum ſuorum. Et ad hoc eſt per ſuperiorem compellendus.

Notarij uiſitantium libros facere debent.

DIco etiam,quòd Notarij viſitationum tenētur facere libros,in quibus conſcribant omnia, quæ geruntur in viſitatione per viſitantem, vt finitis viſitationibus, prælatus illos reuideat, & exequatur,quæ repentine,& in tēpore tā paruo viſitationis exequi nequit.

Notarij ſunt magni exactores.

DIco etiam,ꝙ iuxta exigentiam poteſt viſitator non ſolum vnū Notarium, ſed ēt plures ſecum aſſumere, & quia,vt plurimum in exigendo ſalario metas rōnis excedunt,debet ex officio eos refrenare,nec cum ipſis aut etiā Vicario ſuo lucrū participare quoquo modo, aliàs ad reſtitutionem tenetur, nec prodeſt ſibi remiſſio ſoluentis,cap. ſtatutum.§.notarium de reſcr.lib.6.

Ordinarius viſitans,quid facere debeat.

DEbet ergo attendere ordinarius viſitās,cum ſibi opus eſt, publicum conuocare auxilium, quod faciat non ad præiudicandum, ſed potius ad ea, quæ ſunt Deo placita proſequendū. c. 1. de offic. ordin.Item propter ea quæ non vt iudex,ſed vt Deus nouit, neminem remoueat à communione. c.2.eo. tit.Item quòd cum ab eccleſiarum prę latis eccleſiaſtica ſententia in malefactores aliquos promulgatur: illam ſtudeat facere obſeruari, vſque ad condignam ſatisfactionem, c.cum eccleſiarum.

rum. Item quod eccleſiæ vacanti depu tentur ij, qui fructus perceptos in vtili tatem eccleſiarum expendant. vt futuris ſucceſſoribus fideliter reſeruentur. c.cum vos. Item quod fraudolenter obtinentes ſe abſolui à cenſuris per apoſtolicam ſedem, remittant ad eandem cum literis ſuis rei veritatem con tinentibus. c.ex parte. Item debet prouidere contra malitiam, ad deſideria Delegatorum apoſtolicorum, in capit. ſignificauit. Item debet compellere monachos acquirentes aliquid illud in manibus ſuperioris reſignare, &c. in c.quanto. Item ad reprimendam malitiam peruerſorum debet pœnas canonicas a ſubditis facere obſeruari, &c.cap.ad reprimendam. Item caueat metropolitanus, ne exerceat iuriſdictionem in ſubditos Suffraganeorum. c.duo. niſi in caſibus permiſſis in c.paſtoralis, eodem titulo. Tametſi propter infirmitatem, vel aliam cauſam non poteſt Suffraganeum conſecrare: poteſt alij vices ſuas committere. c. quod ſedem. Item quòd appellatione reiecta ſi quos viderit corrigendos, ſtatuat ad reformationem quod regulare fuerit & honeſtum, c.licet, & Deum præ oculis habens, ipſos vt animarum cura requirit per cenſuram eccleſiaſticam corrigere non poſtponat reformando prudenter ac diligenter ſubditorum mores, ne ſanguis eorum de ſuis manibus requiratur, capit. irrefragabili. inſtruens eos verbo pariter & exemplo. c.quoniam, & inſtrui faciens per alios ſimiliter verbo & exemplo. c. inter cetera. Quibus cum indiguerint neceſſaria ſubminiſtret congruè, ne pro neceſſariorum defectu compellantur deſiſtere ab incepto.

Epiſcopi de quibus debent per uiſitatores interrogari.

Debent ergo viſitantes Epiſcopos interrogare diligẽter, ſi ſciẽter celebrãt, vel ordines faciãt, vel etiã iudicẽt ſubditos: dũ in mortali peccato ſe ſciũt cõſtitutos. c. fi. de coha. cle. & mulie. de tẽpore ord. quæſitũ. Itẽ an cõferãt beneficia indiſcrete maximè obtentu carnalitatis perſonis minus idoneis l. vt noſtrũ, vt eccleſiæ benefi. & c. graue de præben. Item ſi indoctum, & minus idoneum ſciẽter ordinauit: vel illum, qui vnũ pedem tenet in mũdanis, & alium in eccleſiaſticis cõtra legẽ diuinam 49. d. c. fi. Item ſi rogãt pro indignis ſciẽter. l. diſt. miror. Itẽ ſi trahunt monachos, & alios religioſos de monaſterljs ſine cauſa & cõtra volũtatem Abbatũ. 63. diſt c. 1. & 18. q. 2. quã ſit, & c. luminoſo. Item ſi cõferãt ordines loco remunerationis: cum nõ habeant aliud, quod conferant; cũ ordinis collatio debeat eſſe diſcreta, & diſcreti iudicij, quia rarum eſt omne, quod magnum eſt 63. diſt. ſi officia. Item ſe ipſi & laici indiſcrete ſunt promoti. 58. diſtin. hic ad nos, &c. ordinatos. Item ſi negligunt proprios clericos idoneos, & relinquant quaſi eos oues errantes. 71. diſt. Epiſcopus. Item ſi promouent inuitos nulla cauſa exigente, niſi forte odij 74. diſt. Epiſcopus, geſta. vbi iſta honoratus, & c. conſuluit. Item ſi ſuſtinent clericos in delicto ſuo: nec corrigunt, obtẽtu obſequij ſibi præſtiti: aut carnalis facinoris, vel pecuniæ corruptionis. 83. diſtin. ſi quis Epiſcopus, error, & c. conſentire, de offi. ord. irrefragabili, in fin. Item ſi omittunt punire delicta, vt populis placeant: quod ple-

bi commiſſæ,& ſibi pernicioſus eſt.Itẽ ſi magis vtuntur conſilijs laicorum, quàm clericorum 83.diſt.nihil illo pa ſtore miſerus.84.diſt.peruenit,& c.nũ ciatum. Item ſi nihil pauperibns erro-gẽt, & in vanum nomen Epiſcopi por-tẽt.86.diſt.fratrem noſtrum,& c.nõ ſa tis.Item ſi negligẽter defendũt viduas, & orphanos,& pauperes,& alias perſo nas miſerabiles ad eccleſię defenſionẽ ſpectãtes 87.diſt.per totum.Item ſi ha bẽt de rebus ſpiritualibus: cum tamen ſcriptum ſit ꝙ Epiſcopi nullum rei fa-miliaris curam perſonalem ad ſe reuo cent,ſed lectioni,& orationi,& verbis prędicationis tantummodo uacẽt. 88. diſt.perlatũ.Item ſi appropriãt ſibi om nia bona eccleſiaſtica.Solus enim Epi-ſcopus incumbit bonis.ſolus ſibi vendi cat uniuerſa . hoc eſt principium litis, & detractionis , & origo criminis , & ideo à chericis accuſantur, & damnan tur a Domino Ieſu Chriſto: & clamor eorum,intrat in aures domini.c.94.di. Diaconi.Item ſi ordinant per pecuniã, quia tales incurrũt lepram. 1.q. 1.cum ordinaretur,& c.cito turpem. De radi-ce infecta bonus fructus exire non po-teſt.ead.diſtin. fertur, & niſi renunciet ſaluari non poteſt. 1. diſt. 1. ſi quis ne-que. Item ſi ſunt nimis crudeles in præ iudicio aliorum,& antequam eis con-ſtet de crimine ſententiam fulminent. 86.d. ſi quid vero.Quamuis enim vera ſint, tamen in iudicio non ſunt creden da , niſi certis indicijs demonſtrentur. 11. q. 4. quamuis , & ideo non ſolum reus eſt,quòd falſum de aliquo profert ſed etiã ille , qui aures cito criminibus præbet. 11.q.3.non ſolum & ſi non eſ-ſent auditores. quia nemo inuito audi tore libenter refert.6.q.1.& merito.Iu dicantis eſt enim ſemper re dubia cer-tam dare ſentẽtiam.11.q.3.graue & in ambiguis non eſt abſolutum, ideſt cer-tum iudiciũ ferendum.33.diſt.habuiſ-ſe,& ideo nullus incerta Pontificum iu dicare præſumat , quãuis uera ſint.30. q. 5.§.his ita,& frequens debent eſſe in ſinuatio, & clamoſſa antequam fiat in quiſitio. de accuſat. qualiter. 2.Item ſi vſurpant fructus eccleſiarum vacantiũ c.cum uos,de offi. ordi. 10.q. 2.c.fi.de ſimo.audiuimus, de præben.de multa. de app. reprehenſibilis , vbi puniendi ſunt &c.maled.ſtatuimus. Item dando malum exemplum.c.magnæ.§.1.de uo to.& tot mortibus, & c.14. q.3.præci-pue.Item ſi transgreditur iuramentum in c.ego enim,de iureiur.&c.

Monaſteria tam marium, quàm fœmina-rum ſunt uiſitanda.

CIrca uerò uiſitationes monaſterio rum tam marium,quàm fœmina rum,ad officium viſitationis exequen-dum de ſtatu monacorum , obſeruan-tijs regularibus debent intendere viſi tantes : & tam in ſpiritualibus , quam in temporalibus corrigere & reforma-re,quæ uiderint corrigenda, corrigen-tes reformantes, quæ correctionis of-ficio & reformationis viderint indige re . Viſitare etiam proprie & ſtricte eſt ſeminare ſpiritualia clero , & populo ſubiectis,quandoque per prælatos con ſtitutos ſuper eos perſonaliter per ſe, quandoque per alios ex cauſa iuſta,iux ta apoſtolicã.c. cum ex officijs,de præ-ſcriptis: ut ſcilicet ſacramenta eccleſia ſtica in quibus fundantur , & conſi-ſtit omnis chriſtiana religio , ſolicite miniſtrentur & celebrentur:ac deuote

exer-

exerceantur,& ſuſcipiantur. Itẽ vt cultus diuinus nedũ conſeruetur, ſed augeatur: & in laudẽ omnipotentis Dei, cum gratiarum actione omnia conuertantur & finiantur: & ad vitæ & gloriæ meritum & veræ beatitudinis fruitionem finalem. Hic eſt verus,ergo viſitationis effectus. hinc eſt,quòd dicitur, quòd viſitationis officium eſt, vt euellat vitia, & diſſipet malos mores, & ędificet virtutes,ſic dictas quaſi nos à vitijs exuentes,& præſeruantes.

Viſitandi ſunt infirmi, & uiduæ, & pupilli.

DE nõ facta viſitatione infirmorũ cõdemnabit Deus viſitatores in generali iudicio,dicens: Infirmus erã: & non viſitaſtis me,&c.Matth.27.

Monachi,de quibus debent per viſitatores interrogari.

VIſitantes verò monachos petant ſi contra Abbatem volentem eos corrigere conſpirent ad deponẽdum, & alium faciendum 18.q.1.nulla. Itẽ ſi comparant etiã ad depoſitionẽ animæ eius.7.q.1.§.quando.18.q.2.ecce. Tales enim ſunt infames, nec poſſunt eſſe teſtes.11.q.1.conſpirationẽ, & c. coniurationem, de ſimo. per tuas,& c. licet heli.de re iudic.I.& A.Item,ſi incautam familiaritatem habent cũ mulieribus, quas ſibi commatres faciunt, de conſec.diſt.4. monachi, & cap.non licet.18.q.2. peruenit, & c. pernicioſam. Item ſi cautè cũ monialibus conuerſantur.18.q.2.monaſteria, & c.decima, & cap.diffinimus. Quòd non licet monacho cõuiuari cum monacha, nec ſecum in eodem monaſterio manere, nec loqui etiam cum conſanguinea,niſi per verba compendioſa: ita quòd cito recedat, & ſub teſtimonio Abbatiſſæ, & idem de Abbate: quia nec clericus, nec laicus debet ipſarum monaſteria frequentare.c.monaſteria, de vi.& hon.cle.Item ſi matrimonium non erubeſcentes contrahant. 17.q.1. vt lex,& impudicas. Et licet matrimonium non teneat, tamen bigami efficiuntur.27.q.1.quotquot, & c.monacho,& hodie ſunt excõmunicati.cle.1. de ſpon.item, ſi vagantur extra monaſteria ſine licentia ſui abbatis. 16.q.1. quidem monachi, & ſeq.& c.legi epiſtolam,& c.quanto,de offic.ord. Item ſi ſunt nimis otioſi: cum tamen arma hoſtis antiqui ſint otioſitas, & voluptas apta ad miſeras animas capiẽdas, ſeu captiuandas,de renunciatione,niſi cum pridem.§.cum verum, de conſec. diſtin.5.nunquam. Dicitur: Facito aliquid operis, vt ſemper diabolus te inueniat occupatum.Et ſubditur: Amabis ſcientiam literarum,& carnis vitia non amabis. Item ſi volunt comedere carnes: vbi nulla neceſſitas immineat, de conſec.diſtin.5.carnem,& 3.diſt.§. in refectorio. Item ſi gloriantur in nobilitate ſua,& potẽtia amicorum, propter quod nolunt regi, ſed alijs dominari.de ſta.mona.eaque.§.1.Itẽ ſi gloriam mundanam, & conuiuia communia appetunt,& ſequũtur, cõtra nominis æthimologiam.16.q.1.placuit. Itẽ ſi volunt habere cellulas in domibus cõmunibus ſeparatas, nec volunt abſtinentiam communem facere. 20 q.4.c. monachũ,& ſeq.Item ſi proprium habent. d. c. cum ad monaſterium. Item ſi ſibi inuicem inuident, & ſic ſunt ſpirituales homicidæ detrahendo ſibi inuicem.6.q.1.deteriores, de pec.diſtin. 1.ho-

r. homicidiorum,& ſecundum regulã veritatis cauſa commẽdationis tuæ nihil debes facere, quo maior alius fiat aliàs dedignabitur in te charitas habitare. 11.q. 3.ſi quid ergo.Item ſi exiſtunt Aduocati in palatijs clericorum uel laicorum, de poſtul.c.ex parte.Itẽ, ſi phiſicam,& ciuile ius audiunt: vnde ſunt ipſo iure excõmunicati: & ſi aliàs in multis excedunt,de quibus in tit.ne cleri.vel monachi.

Monaſteria non ſunt per ordinarios moleſtanda.

ITem ꝙ vltra ea, quæ ſunt legis dioceſanæ, aut iuriſdictionis,non moleſtent monaſteria.c.conquerente,ſed cõſeruent eis priuilegia,& præſcriptiones canonicas.c.dilectus,eo.tit. Excludere dẽt ſçculares à clauſtris, per quos poſſit diſſolutionis materia,prouenire c.vt iuxta.Demũ prouidi ſe ipſos corrigãt reuocãdo cenſuras male latas.c. fi.

Decani, de quibus debent per uiſitatores interrogari.

VIſitantes etiam Decanos, petãt ſi ſuis Epiſcopis graues,& ſuperbi exiſtunt,c.dilectis,de app.Item ſi in ipſius Epiſcopi contemptum abſtineant à diuinis, de offic. ord.irrefragabili.§. cæterum. Item ſi pro peccato alterius eccleſiam interdicunt,ca. quæſiuit, de his, quæ fi.à ma.par.cap.Item ſi ſigillo capituli ſine eius conſenſu ſigillant,de proba.3. de teſti. tam literis in fi.Item quod commune eſt, ſibi approprian, de præben.ratio.& licet ſibi prius poſſint prouidere. Tamen quod ſupereſt tenentur diuidere, & pauperibus erogare.12.q.1.§.fin.Item ſi nolunt ad ſacerdotium promoueri,cum ad hoc tenentur,de æta.& quali.c.1.Item ſi Epiſcopis conſentiunt in peccatis,de elec. per inquiſitionem. Item ſi ſe abſentãt ſine licẽtia Epiſcopi, de cle. no.reſi.ex parte & c.relatum, de conſe.diſt.5.nõ oportet. Item ſi audiunt leges.c.ſuper ſpecula. ne cleri.vel mona.& c.1.eod. tit.lib.6.Item ſi indifferenter exercent officium aduocati,de poſtulando.c.1. & fi.Item ſi ſunt nimis ſuperbi,illiterati.95. diſt.eſto ſubiectus.Item ſi plura beneficia, & plures dignitates tenent ſine diſpenſatione: & ſi diſpenſationẽ habent, ipſum non ſeruant: cum ſibi ſemper cõſueuerit apponi, quod cura animarum non negligatur: nec eccleſiæ obſequium propter auaritiam, & ambitionem, quia tantum laborãt aliqui, quòd nequeunt ſaturari.de præb. quia in tantum, & c. cum iam dudum & c.relatum,de cleri.non reſi.propter quod reddũtur intelligibiles, de elec. dudum.2. Item ſi facunt celebrari officia ſolenni a duplicia cum antiphonis integris: tam ante pſalmos, quam poſt.& cum ſolennitate ſonitus campanarum, & ſolenniori apparatu, & coloribus ſuper indumentorum appropriatis maioribus ſolennitatibus,& alijs cerimonijs, in miſſali,& ordinario capellæ iuxta no. in c.1. in fin.de reli. & venera.ſanctorum.lib.6.

Archidiaconi,de quibus debent per uiſitatores interrogari.

VIſitantes autem Archidiaconos interrogent, an faciant tallias in presbyteros.94. diſt.c. fi.de cenſi.cum Apoſtolus.§. inhibemus.Item ſi volũt habere vaccam albam, vel aliud certum temporale pro facienda inueſtitura.cap.peruenit, de exceſ.prælatorum, de

de ſimo. cum in eccleſijs,& c.in tantū. Item ſi clericos in ſuis peccatis tolerāt pro pecunia,de pœnis licet.Item ſi excommunicatos nolunt abſoluere, niſi prius recipiāt pecuniam. 1.q.1.§.quib. & c.nullus, & de ſimon. ad aures.Item ſi vēdunt iuriſdictionem,& vices ſuas, c.1.& 2. ne prælati vices ſuas. Item ſi nolunt ad Diaconatus ordinem promoueri.c.1.de æta.& qual.de elec.cum in cūctis,§.inferiora.40.diſt.innouamus. Item ſi opponunt ſe contra Epiſcopos indebite,quorum oculi ſunt,vnde vellent aliqui Epiſcopi amiſiſſe oculos,de offi.Arch.ad hęc 93.diſt.legimus.Propter quod talis Archidiaconus tanquā mēbrum putridum, ab eccleſia eſt merito remouendus,de exceſ. præla. grauem.Item ſi in deformitatem honeſtatis ſuę volunt cum quibuſdam mulierculis habitare. 81.diſt. Archidiaconū. Item ſi ſunt circa ſuum officium negligentes.de off. Archid.eaque.

Archipresbyteri, de quibus ſunt per uiſitatores interrogandi.

VIſitātes etiam Archipresbyteros, petant, ſi ſunt negligentes circa ſuum officium, & ſi iudicant, & aliud quod etiam iuſtum ſit faciunt,pecunia mediante,qua ſubtracta,ſtatim ſubtrahunt iuſtitiam.10. q.3.qui rectè,quod intelligo de Archipresbyteris ciuitatis,& idem de eo,qui aliquādo vocatur Archipresbyter ruralis,c.vt ſingulæ de offi. Archipresbyter,qui & aliquando Decanus vocatur,de off. Archidiac. ad hæc in fi. Aliquando Plebanus,de offi. or.cum ab eccleſiarū. Quādoq; Abbas licet improprie de renun. ex tranſmiſ. Viſitātes vero Propoſitos,ſiue Priores, qui quandā Prioratus curam præ alijs gerunt de verbo. quamuis interrogent de illius ſcientia cuius curam Epiſcopus debet habere de cleri.ex.mi.propoſuit de pœn. omnis.

Sacriſtæ de quibus ſunt interrogandi.

VIſitantes etiam Sacriſtas petant,ſi ſunt negligentes circa ſuum officium.ſ.cuſtodiam veſtimentorum, & vaſorum eccleſiaſticorum. Et ſi illa faciāt tractari per laicos, vel minores clericos.23.diſt. non liceat,& c.non oportet. Item circa ordinationem hoſtiarū, & præparationem incenſi,& curam Baptiſterij 25.diſt. perlect.ad fin.

Canonici, de quibus debent per uiſitatores interrogari.

VIſitantes aūt Canonicos,interrogent,quare nolūt ad ordines promoueri. 74. diſt. ſi qui clerici,& c.placuit,de ætat.& qual.quæris.Item ſi per ambitionē permittunt, imo qn̄q; procurant ſe intrudi in loco viuentis, c.1. de conceſ.præb. 7.q.1.cum,qui & c.nō furem.3.q.2.audiuimus.Item ſi coniurationes faciunt 11.q.1.coniurationē, & c.clerici.Item ſi ſunt nimis delicati, nec volunt eccleſiam frequentare. 81. diſt.Si quis,& c.his,de cleric. non c.penul. & fin. Item ſi accumulant pecuniā de præbendis, nec volunt aliquid pauperibus elargiri.12.q.1.§.fi. Immo, ꝙ peius eſt,ex inope diues factus,ex ignobili glorioſus,ſi incipit negociari de bonis eccleſiaſticis, qui quaſi quædam peſtis fugiendus eſt, 86.diſt.negociarem. Item ſi male viuunt canonici luxuriæ uacantes, unde pōt dici, ꝙ tota ciuitas capite deorſum pendet. 32.q.6.c.fi.nā & totus ciuitatis ſtatus per tales conturbatur,maxime qn̄ nolūt Epiſcopis obedire.

dire. 17. diſt. §. hinc eſſet. Studeāt ergo circa opera charitatis: quia debent eſſe lumen boni, & ſpeculum ciuitatis, 10. q. quarta. c. fin. Item ſi diſcordant in capitulis, & partes ſibi faciunt, maximè circa electiones, in quibus quaſi nihil de Deo agitur, ſed ſequuntur carnalitatis effectum, tam priuati, quàm prælati, non iudicium rationis, c. 1. de his quæ fi. à maio. par. c. 1. de electio. in cauſis, §. 1. cum dilectus. congregato audis, & cap. conſiderauimus, de præben. graue. Et de his exceſſibus aliquis in ſe regnare aliquid ſenſerit, curet ſuo ſatisfacere creatori, qui eum expectat ad pœnitentiam. 93. diſt. Diaconi. ad fin. Item ſi ceſſant a diuinis, in cap. 2. & cap. quamuis, de offi. ord. lib. 6. Item ſi admittunt non conſtitutos in ſacris ad vocem capitularem. contra. cle. 1. de æta. & qual. Item ſi faciunt ſtatuta à iure reprobata. in c. fi. de reſcri. in 6. & c. conſtitutionem. in fi. de verb. ſign. eod. lib. Item ſi obſeruent conſuetudines à iure reprobatas: & non obſeruant bona ſtatuta eccleſię per eos iurata. cap. 1. de conſuetu. lib. 6.

Presbyteri, de quibus ſunt interrogandi.

VIſitantes demum presbyteros interrogent, ſi permiſerūt indignos ad eccleſiaſticam militiam promoueri. 33. diſt. tales, & c. his quæ, de æta. & qual. cum ſit ars. Item, ſi fuerunt promoti per ſimoniacam prauitatem, unde celebrare non debent, de ſimo. tanta. & cap. tuæ. 1. q. 1. quiſquis, & c. repe tuntur. Item ſi nimis incontinenter viuunt. 28. diſt. Diaconus, de cohabi. cleri. & mulier. per totum, de cler. coniuga. c. 1. Item ſi immiſcent ſe ſpectaculis, & pompis mulierum, & conuiuijs publicis vitæ inhoneſtæ, vſuris, lucris turpibus, fraudibus, amori pecuniæ, ſecularibus officijs, ac negocijs, munera recipiūt pro beneficijs medicinæ Dei: doloſi ſunt, conſpiratores, ſectantes odium, æmulationes, contrectationes, inuidias. Si ſunt vagi oculis, effreni lingua, petulantes, & geſtu fluido laborantes. Inuerecundi, obſcœni. Virgines, & viduas, & alias mulieres frequentantes: inobedientes: ſeſe iactantes: doctrinam, lectiones, pſalmos, hymnos, & cantica fugientes, vigeſima ſecunda diſtinctio. his igitur. Item ſi libentius dant ioculatori, uel meretrici, quā pauperi, & plus diligunt uenari, quam pſallere. 86. diſtinc. Qui venatoribus, & c. donare, & c. eſeu. Itē de omnibus, quæ habentur, in cap. 1. per totum. ne cle. vel mo. Item ſi ſubuertunt populum, & in omni loco ponentes ſcandalum vertuntur in laqueum tortuoſum. 24. q. 3. tranſierunt. Super alijs pluribus eſſent interrogationes faciendæ, de quibus ſparſim patet ex præcedentibus, quæſtionibus, quæ cauſa breuitatis omitto. Nam prudens Inquiſitor, & Viſitator, iuxta qualitatem locorum, & qerſonarum, & temporis arbitrabitur, ſuper quibus præcipuè magis habeat inſiſtere, alia reſeruans in ſubſequentibus viſitationibus, & ſuper omnia faciat obſeruari conſtitutiones prouinciales, & dioceſanas.

IMPERATOR VISITATVS, de quibus interrogabitur.

VIſitans autem Imperatorem, vel Imperatricem, interrogabit eos, vel teſtes: An faciant iuſtitiam, nec aliàs veniant tem-

peſtates

peſtates in populum, & flagella. 23. q. 3. ſi quis violentos, & q. 5. regum. De nullo enim magis placere Deo poteſt, quàm ſi iuſtitiam exerceat, compeſcendo eos, qui in ſuam, & aliorum perniciem debacchantur. 23. q. 5. quaſi nos. Item ſi quærit inpugnare ſanctam Eccleſiam matrem ſuam, quam tenentur tueri, propter quod deponeretur c. venerabilem. §. obiectionem, & §. fin. de elec. quia ſiue pacata, ſiue turbata fuerit Eccleſia tẽpore ſui regiminis: Deus, qui tuitionem ei commiſit, exiget rationem. 23. q. 5. principes in fi. Item ſi diſtinguunt clericos in foro ſuo placitare in perſonalibus actionibus. 11. q. 3. continua. & c. nullus, & c. placeant. Item ſi immiſcent ſe electionibus prælatorum contra iura. 63. diſt. ſacrorum, & §. ſeq. & c. Adrianus, & c. ego Ludouicus, de elec. ſacroſancta, & c. quis. Niſi hoc habeat ex apoſtolico priuilegio & ſic intellige de iure pat. c. nobis fuit in §. 1. Item ſi ſine cauſa pedagia conceſſit, vel pecuniam mutuat. Item ſi aliquos ex hodie exhæredat, & deijcit, & alios ex leui opinionis aura ſublimat. 15. q. 7. ſexta actione. Item ſi reliquit vxorem ſuam propriæ temeritate. qui m..lor legitimi, per venerabilem. §. videbatur: Item ſi labitur in hęreſim. 11. q. 3. Iulianus. Item ſi non reueretur Epiſcopos, ſcilicet capit. & mutilat, & occidit, de ma. & obe. de elec. uenerabilem. §. eos, igitur, circa quæ adde dicta per Hoſt. in ſumma de elec. §. quis elegi. ſub. §. Item ſecundum, verſi. nedum in prælatis, & ſe. Item ſi electus in Imperatorem ante confirmationem adminiſtrauerit: & an uirtute conſuetudinis cum electo in diſcordia uoluerit uincere in campo. Old. in conſ. 142. quod incipit: An electus in Imperatorem. Item an ſi duobus electis Imperatoribus in diſcordia vterque dederit priuilegia, & ſententias. Per eundem in conſi. 64. quod incipit, an cum duo ſunt electi in imperatores.

REGES VISITATI, DE quibus ſint interrogandi.

Viſitans vero Reges, debet ſpecialiter interrogare, ſi trahunt clericos ad forum ſuũ, vnde deponendi eſſent. 11. q. 5. nullus. Nam qui cœleſtem militem pulſat eius forũ debet ſequi, 11. q. 1. Chriſtianus cap. ſi clericus laicum, & c. ſi diligentis, & c. cum ſit generale, de for. compe. Item ab eccleſijs, & perſonis eccleſiaſticis, penſiones, procurationes, & banna extorqueant contra iura, & Eccleſiaſticam libertatem: quia incurrunt pœnam. 20. librarum auri. 25. q. 2. quæcunque. Igitur, & iniuriarum tenentur, de iniurijs, olim. 23. q. 8. §. quamuis. Nam plus iuuat Eccleſia regnum orationibus, quàm armiger armis ibidem in c. quicunque. Item ſi ducunt ſecum ad exercitum contra iura ſacerdotes. 23. q. 8. quo auſu, & c. Si quis Epiſcopus, ſi nobis fratres. & c. reprehenſibiles. 33. diſt. ſi quis vult Põtifex, vt ſcilicet pugnent perſonaliter. Secus ſi ad dandum conſilium in iuſto bello, de voto. ex multa. §. pen. & fin. Item ſi nõ faciunt iuſtitiam, vnde ſunt deponendi 15. q. 6. alicuius. Item ſi talijs, & exactionibus populum Dei affligant indebite, & pauperibus iniuriantur: de quibus tenentur reddere rationem Deo. 14. quæſtio. 5. non ſane 23. q. 4. quando vult Deus, & c. ſi eccleſia.

In ſi. Item ſi occupant alienas terras, & non ſunt contenti proprijs finibus. 23. q. 4. tranſierunt, & tales nō ſaluantur: etiam ſi bene adminiſtrēt: niſi res alienas, reſtituant, ſecundum Auguſti. 14. q. 5. neque enim ratio eſt 61. diſtin. & ideo etiam poſſunt iuſte impugnari. Eſt enim iuſtum bellum pro bonis noſtris defendendis, vel repetendis. 23. q. 2. dominus. Item cōtra Sarracenos, qui terras noſtras per iniuſtitiam detinent occupatas. 23. q. 6. diſpar nimirum, & intendunt occupare ſi poſſent, vt in capitulis ibi ſequentibus, & contra excommunicatos. 23. q. 5. omnium veſtrum, & c. excommunicatorum, & q. 8. omni tempore, ſi nulla, & c. vt pridem. Item ſi volunt plures habere, & tenere, & cognoſcere mulieres, ſicut equus emiſſarius, & ſicut mulus, in quibus non eſt intellectus: in animæ ſuum periculum, & ſcandalū plurimorum: cum tamen vnus Rex vni mulieri vix ſufficiat: quare excommunicari, & deponi deberēt, ſi incorrigibiles apparerent. 11. q. 3. præcipue, cum nulli liceat habere plures. cap. gaudemus, de diuor. & c. porro, de ſpōſa. c. 1. Item ſi crimen ſacrilegij, læſæ maieſtatis, & vſuræ committunt, Iudæis ſuper Chriſtianos ſua officia cōcedendo. 54. diſt. nulla. 7. q. 4. conſtituit. & dic, quòd capitulū, ex ſpeciali, de Iudæis, debet intelligi de cōparatiue permiſſis, & non vere. Item ſi ſoluunt decimas, & primitias, & oblationes eccleſijs debitas, de conſe. diſt. 1. omnis, ad quas ſoluendas tenentur. 16. q. 1. reuertimini, & c. decimæ. 23. q. 5. dicat aliquis, de conſec. diſt. 5. quadrageſima. Vbi etiam tenentur ad decimas dierum. Item ſi ſequuntur auguria: & in ipſis confidūt, & in ſortibus, & ſuperſtitionibus, a vera fide deuiantes. 26. q. 5. augurijs, & c. Epiſcopi, & ideo ſine luce ſunt tales, quia nihil melius reſplendent in principe, quàm recta fides. c. de ſumma tri. l. inter claras. 95. diſtinct. Si Imperator, nec debet degenerare a bonis. Vnde verſus:

Rex ſuperes, ſi tu ſuperes præceptor honoris;
Degeneres, ſi degeneres a laude prioris.

DVCES DE QVIBVS ſunt interrogandi.

Viſitans autem Duces ſpecialiter interroget, an talis, & exactionibus indebitis excedant: & an faciant conſtitutiones contra eccleſiaſticā libertatem: cōtra capitulum, cum laicis, de re. ecc. non alie. propter quod tam ipſi, quàm ſcriptores, & obſeruantes ſunt excommunicati ipſo iure, & feudis, quæ tenent ab eccleſijs, ſunt priuandi, de ſen. excom. nouerit, & c. grauem. & poſſūt feuda eorum alijs potentioribus cōcedi, qui illa pro eccleſia recognoſcant c. 2. de feudis. Item ſi uolunt habere capellas ſuas, & capellanos ſine auctoritate epiſcopali, & quòd capellani habeant curam vxorum ſuarum, & familiæ; & quòd oblationes eis factas vbicunque etiam miſſas audiant, etiā imburſent, quod eſt iuri communi cōtrarium, & ſoli duci Burgundiæ conceſſa eſt in aliquibus priuilegiata capella. in cap. cum capell. de priuileg. quod priuilegium ne videatur perſonale, debet concedi in perſona alicuius eccleſiaſtici, in dignitate conſtituti, iuxta no. in

c. acce-

c.accedentibus, de exceſ.prælat.ad fi. de præſcriptio.cum olim.

Marchiones, & Comites de quibus interrogabuntur.

VIſitantes etiam Marchiones, qui dicuntur ſpectabiles: & comites qui dicuntur clariſſimi. 2.q.6.anteriorum, præcipue interrogent an liberos homines ſubijciant ſeruituti,& eis graues exiſtant. 14.q.5.nõ ſane, vt tamen nullus liber ſeruus fieri debeat. 29.q.2.relatũ, & adde, quod no.1.q.4.ver. Item, quòd pro peccato, & uer. Item Dauid.Item in licitis,& honeſtis ſuperioribus ſuis obedientes exiſtant, & quãdo pauperiores ſunt ſi ipſos deſpiciant, vnde peccatum idolatriæ incurrũt.31.diſt.§.verum.23.q.1.quid culpatur.2.q.6.cum miles. Item an priuauerint filios legitimos, vt adulterini ſuccedant eis, quibus tenentur ad reſtitutionem.c.cum tu.de vſu. de pœn.officij. Item ſi ſeruant iuſtitiam pauperi, qui non habet,quod offerat,& ideo nõ auditur.11.q.3.pauper.& an plerunq; eos ſuſpendant pro modico: & quandoq; ſine iuſtitia, & nõ timent iuſtum iudicem, non credant eum pacificũ inuenire.23.quæſt.5.Regum.Item ſi Epiſcopos, & alios clericos honorãt, ſicut debent.c.ſolitæ, de ma.& obed. & an eis iura ſua ſubtrahant: & quandoque ſubijciant ſeruituti,contra c.ius publicum.1.d.11.q.1.continua. de iureiur. peruenit, & c.nimis, cum ſeq. De quo in tremendo iudicio habebunt reddere rationem. Item,an pro nihilo,& de facili moueant guerras:quas etiam ex propria auctoritate facere non debẽt. Item ſi in cauſis proprijs dicũt ſibi ius contra.tit. cap.ne quis in ſua cauſa, & l.damnamus. C.de his qui ad eccleſias confugiunt, & l.nullus.cap.de iudi. & l.1.quorum legatorum.quia non intereſt an aliquid ſiut nulla lata ſentẽtia, vel vitioſe lata. ff. qui ſatiſda.cog. Itẽ an differant iuſtitiam tantum affligendo partes laboribus,& expenſis: quod aut coguntur iuri ſuo renunciare: vel ipſum vendere, vel componere, de reſcrip.non nulli.vnde tenentur ad intereſſe, & alias puniri, de reſcrip.c.fi.& c.cæterum,de iud.l.ſancimus, & l.properandum.§.illo.C.eod.tit.

Barones, & Proceres de quibus ſint interrogandi.

VIſitantes autẽ Barones, & Proceres examinẽt ſuper rapinis, & talijs & bellis iniuſtis,& ſpolijs,& homicidijs,de iureiur. c.ſicut, de rap.c.1.de pęnis.c.2.23.q.8.vt pridẽ.Itẽ an faciãt filios ſuos baptizari in domibus eorũ priuatis contra clem.1.de Baptiſmo.

Principes & magni qualiter ſunt a viſitatoribus arguendi.

IN Principibus,Poteſtatibus,& officiarijs arguendis adhibenda eſt cautela,quia laudanda ſunt merita bonorum prius, & conſequenter in genere deteſtandi ſunt abuſus tiranię,& ſcelera declaranda, quæ ſunt inconuenientia,quæ ſequuntur, pœnæ, flagella, & damna. ſicut Apoſtolus ad Epheſi. c. 1.& 2.oſtendit hunc arguendi modũ: commendando primo merita, & tandem ſcelera deteſtãdo in Poteſtatibus officiarijs,& maioribus arguere debet Epiſcopus ſi nõ faciant iuſtitiam, quia inde propter calumnias & dolos tranſferũtur dominia,principatus & regna,

eccleſias. 10. c. non poteſt, ad cauſam poteſtatum magis Deo placere, quàm iuſtitiam exercendo, & eos cõpeſcendo qui in ſuam & aliorum perniciẽ debaccantur. 33. q. 5. c. qualiter nos. Item propter defectus iuſtitiæ inſurgũt Dei flagella. 23. q. 4. cap. ſi quos. Item arguere debet potẽtatus barones, milites & dominos, qui in muneribus extraordinarijs, quæſtis, & collectis depauperãt ſubditos: cum debeant de redditibus ſuis ſtipendia ſumere, & a præda abſtinere. Ideo Ezechi. 22. c. dicitur. Principes eius in medio illius quaſi lupi rapientes prædam, & effundendum ſanguinem perdendas animas, & auaritiæ lucri ſectanda, ſic ſi non ſit iuſta cauſa, ad reſtitutionem tenentur, vt tractat Raymundus, de pœna furti. in ſumma de caſibus. tit. de raptoribus. §. de quæſtis. Item ſi deprimant eccleſias, & cleri libertates & iura argui debent, quia eccleſiam, quam a Chriſto tuendam ſuſcipiunt defendere debent. 23. q. 5. Principes Philoſophi tradunt decem cauſas, quibus Principes bene regunt terras & dominia ſua. Quæ ſubſequenter per ordinem enumerentur, vt prælati habeãt materiã inſtructionis Principum. Eſt autem primum quod ſpectat ad verum Principem facere vt maxime procuret bona communia: & terræ redditus ſtudeat expendere in bonum commune, vel bonum regni. Tiranni vero hæc ſimulant facere, tamen non faciunt, ſed vt ait Apoſtolus, eos tribuunt meretricibus & adulatoribus & alijs perſonis inutilibus. Secundo, ſpectat ad reges & dominos, non ſolũ redditus & oblationes ordinare in bonum commune, & ad bonum ſuæ terræ, ſed etiam bona communia a iure regni & terræ debet maxime cuſtodire & obſeruare, quod tiranni licet ſe facere ſimulant, non tamen faciunt: immo bona aliorum rapiunt: & iura regni nõ obſeruant. Tertio docet principem non oſtendere ſe nimis terribilem & ſeuerum, nec decet ſe exhibere nimis familiarem, ſed apparere debet perſona grauis & reuerenda. l. cõgruit. ff. de offic. præſid. quod congrue ſine virtute fieri nõ poteſt. Ideo verus Princeps vere virtuoſus extitit. Tirannus autem talis non eſt, ſed ſe eſſe ſimulat. Quarto ſpectat ad Principem nullum ſubditorum offendere, nulli iniuriari, nec in filiabus, nec in vxoribus, nec in perſona, nec in aliquibus alijs, & ſi contigerit aliquem ex regno forte facere non propter cõtumeliam, nec propter aliquam aliam libidinoſam voluntatem complendam, ſed propter bonum commune & iuſtitiam, ipſum punire debet, ſed quia intendunt in bonũ pecunioſum & delectabile, iniuriantur ciuibus in vxoribus, & filiabus, & rapiunt eorum bona. Quinto decet Principes non ſolum habere familiares, & diligere barones & nobiles, & alios p quos bonus ſtatus regni conſeruari poteſt. ſed etiam, vt ait Philoſophus. 3. politicorum, inducere debent vxores proprias vt ſint familiares & beneuolæ vxoribus prædictorũ. nam mulieres ualde inclinãt ad voluntates proprias, eo quod quilibet ualde inclinatur, vt nolit proprias cõtriſtare, quare ſi vxores nobilium & aliorum per quos bonus ſtatus regni cõſeruari habet, viderent ſe contemni ab uxore Principis, aut Regis, inducerent viros, vt ſeditiones commouerent in regno vel principatu. Sic ergo gerere ſe debet bonus

Rector populi,regni,aut ciuitatis Tirā nus autem non ſic ſe habet, ſed corde elatus alios contemnit. propter quod nec ipſe,nec perſonæ ſibi coniunctæ alij ſunt beneuoli. Sextò, decet uerum Principē eſſe moderatum in cibis & potu,ne turbetur;ne a ſuis etiam ſubditis habeatur in contemptu.nam vt dicitur 5. Politicorum, non contemnitur qui eſt ſobrius, ſed qui ebrius. Tiranni hoc non faciunt. nam cum non intendant niſi commodum proprium vt bonum pecunioſum & delectabile,quia maxima delectatio ſenſibilis eſt in cibis, & venereis, Tiranni abſque freno fruuntur voluptatibus illis. Decet etiam verum Principem, vt ait Philoſophus,ſapiētes & bonos etiam extraneos a deo honorare, vt putetur,nō ſic honoratos a ciuibus proprijs ſi inter ipſos exiſterent, quod Tiranni non faciunt, etiam decet uerum principem per vſurpationem, & iniuſtitiam non dilatare ſuum dominium.nam,vt dicitur in Politicis, Durabilius eſt regnare ſuper paucos, quam ſuper multos.quod maxime uerū eſt, ſi huiuſmodi multitudo ciuilis potentiæ acquiſita ſit per vſurpationē & iniuſtitiam. Recitat autem Philoſophus. 5. Politicorum. quòd cum quidā Rex partem regni dimiſiſſet, quia forte eam iniuſte tenebat, increpatus fuit ab vxore dicente, quòd uerecūdari deberet, quia minus regnum dimitteret filijs quā accepiſſet à patre, reſpondit Rex ille, quod ſi dimittebat eis minus regnum in quātitate, dimittebat tamē maius in qualitate, & diuturnius tempore. Tiranni hoc non faciunt, nam licet ſemper ſimulent ſe iuſte agere, tamē multi ſuum dominium iniuſte ampliant, & aliorum hæreditates ſine ratione vſurpant. Vltimo decet veros Principes bene ſe habere circa diuina populus enim (ut recitat Philoſophus) omnino eſt ſubiectus Principi, quem credit eſſe deicolam, & habere amicū Deum. exiſtimat enim talem ſemper iuſte agere: & nihil iniquum ſiue iniuſtum agere,ſiue exercere: tamen poteſt ad hoc alia melior ratio adduci dicendo, ꝙ Princeps habeat amicum Deum diuina prouidentia, cui omnia ſunt nata,& eius potentia cui nihil poteſt reſiſtere, diriget eum vt expedit ſuę ſaluti: & ſemper faciet in ſuis actibus proſperari, immo propter ſanctitatē Principis multoties Deus multa bona confert exiſtentibus in ipſo principatu. Prælati autem non valent ſic arguere Poteſtates & Principes ſicut inferiores: ſed ſi videant eos in fide, & deuotione Eccleſiæ minus feruentes, commendent religionē catholicorum Principum. nam ſicut dicit epiſtola inter claras.cap. de ſumma Trinitate & fide catholica.nihil eſt quod clarius præfulgeat quàm recta fides in Principe. nihil eſt quòd ita nequeat occaſui ſubiacere quàm Principis uera religio.Item ſi opprimant eccleſias & clerum allegent quod Chriſtus Eccleſiam catholicis Principibus tuendam tradidit. & de illa defendenda ſunt Deo rationem reddituri 23.q.5.principes.

Milites de quo interrogabuntur.

Viſitans uerò milites petant, an ſint contenti ſuis ſtipendijs, & concutiant homines contra Euangelium,ubi dicitur: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis. Eſtote contenti ſtipendijs veſtris. 23.q.1.paratus, & c.militare.36. diſt. non ſatis.

Item

Item, an impugnent patriam, & dominum proprium, cui ex iuramēto fidelitatis ſeruire tenentur. ff. de religio. & ſump. fun. l. minime. 23. q. 5. quid culpatur. l. vt vim. ff. de iuſtitia, & iure. 22. q. 5. de forma. Item, an faueant, & ſeruiant dominis etiam iniuſtis bellis: quando potius debent recognoſcere Imperatorem cœli. 11. q. 3. Iulianus. Item, an exerceant ſe in torniamentis, ti. de torniamentis. vel in duellis, quæ tota die offerunt, & acceptant. in tit. de purgat. vulg. & de pugnātib. in duello.

Doctores, et Magiſtri de quibus interrogabuntur.

VIſitantes inſuper Doctores, ſiue Magiſtros, petent, ſi cum indoctos, & nimis inſufficienter ſe ſentiūt, ſe faciant per preces, & munuſcula in Magiſtros promoueri. nam uix erit bonus Magiſter, qui non fuit bonus diſcipulus, de electione cū in magiſtrū 61. diſt. quid proderit. nec pro nouis ſunt antiqui deſerendi 61. d. ſtatuimus. niſi cum nouo adeo aliquid magis reuelatur. 95. diſt. eſto. Item ſi deſpiciunt ſubditos cathedratos, & propter uitium arrogantiæ ea, quæ ſciunt, rectè docere non poſſunt. 46. d. habet hoc proprium & hi faciūt iniuriam cathedrę. 11. diſt. multi. Item ſi contemnunt ſimplices, qui magis uolunt uitare vitia morum, quam verborum. 39. diſt. ſedulo. Item ſi conantur dicere non vtilia, ſed ſubtilia, vt videantur ab hominibus, &c. & ſic confundant auditores 43. §. fin. 49. diſt. c. 1. item ſi tacent ueritatem, & uitia, quibus uinciuntur. ſeipſos reprehēdere videantur. 1. q. 1. viliſsimus. 3. q. in grauibus. Item ſuper falſis conſilijs, quę dant pro pecunia, quamuis iuſtum vēdere poſſent, 11. q. 3. nō licet no. in c. cū ab omni, de 6. & cle. & quę male exterſerunt, debēt reſtituere, uel pauperibus erogare 14. q. 5. ſi habetis, & §. multipliciter & c. nō ſane. Alioquin cū diabolo perpetuis cruciatibus punientur, de pœnit. d. 1. §. his auctoritatibus.

Aduocati de quibus ſunt interrogandi.

VIſitantes quoque Aduocatos, interrogabunt ſi ſubdole fouent cauſas, prodendo proprium clientulū, præuaricatores, & infames. 2. q. 3. §. notandum. Item ſi cauſas deſperatas fouent contra conſcientiam, improbos defendentes. 11. q. 3. ſi qui vero. Item ſi dilationes ſuperfluas nituntur obtinere, ad hoc tātum, vt fugiant, & negocium protrahant. c. 1. vt literæ, de dolo, & contumacia prout. 3. q. 8. §. tria ver. Pręterea aliàs puniuntur. C. de iud. properandum. §. illo. Item ſi nimis magnū ſalarium recipient, & paciſcuntur de quota litis, vnde ab officio ſunt amouendi. 1. q. 7. §. tria. Item ſi ignorantes iura, cum neſciant quid dicāt, certant. 3. q. 8. ver. ſi quis adeo. Item ſi alijs lucrum vt ſubtrahant, vbi eſt copia peritorum: parciſſimo lucro tanquam uiles, & abiecti ſunt contēti. 3. q. 7. §. tria verſi. apud. Item ſi faciunt poſitiones cauilloſas: vt aduerſas partes decipiāt, & inducant clientulos ad peierandum ponendo, & reſpondendo in formant falſos teſtes, & quærunt. 22. q. 5. ille, qui & c. ſi quis conuictus. Item ſi recepto ſalario non curent de cauſa, nec ſtudent, nec vigilant circa eam, & patiuntur bonam cauſam, per d. cap. ad aures. Item ſi ſciant ſe non ſufficientes tamen recipiunt ſalarium, ut alijs ſufficientibus uires ſuas committant. ff. de præ-

præſcript.ver. l.apud Labeonem.§.fin. ſiue conſenſu cliẽtuli. l.inter artifices. ff.de ſolu. iuncta. l. qui re,ff.de fur.qui niſi veram fecerint pœnitentiam apud inferos perpetuo cruciabuntur,de pęnitent.diſt.1. idcirco. nec habebũt in die iudicij de allegationis nitore, vel eloquentia ſubſidium,9.q.3.aliorum.

Aduocatorum numerantur crimina multa.

IN Aduocatis,& Cauſidicis deteſtãda ſunt vitia, quæ antiqui forenſem eloquentiam,facundiam caninam nuncupabant: eo quod Cauſidici in certaminibus cauſarum, q̃ agunt, veluti canes alterutrum ſe ſe lacerãt,iurgia cauſarum ad iniurias ſuas commutant. Primo peccant, quia ſubdolè fouẽt cauſas prodendo proprium clientulum, & tales præuaricantes ſunt,& infames, 2. q.3.§.notandum.Secundo, quia cauſas deſperatas fouent contra conſciẽtiam, contra prohibitionem ſacram improbum defendens.Tertio,quia dilationes ſuperfluas nituntur obtinere,ad tantũ, vt fugiant, & negocium protrahant. Quarto, recipiendo nimis magnum ſalarium,paciſcendo ſuper certa parte litis,cũ graui damno litigatoris. propter quod deberent ab aduocatione remoueri. Quinto ignorantes iura, cum neſciant quid dicant plerunque opprobrijs certant. Sexto, quia vbi eſt copia Aduocatorum vt alijs lucra ſubtrahãt. paruiſſimo ſalario ſunt contenti, tanquã viles,& abiecti.Septimo,accipiunt ſalarium nimis magnum inſpecta ſua facundia, & labore quem ſubierunt, quantitate cauſę,& fori conſuetudine. Octauo, quia faciunt poſitiones cauilloſas, vt aduerſariam partem decipiãt, inducunt clientulum ad peierandum, ponendo, & reſpondendo,informatos teſtes ſubornant:& ideo tanquam homicidæ tenentur, & infamia perpetua notantur. 22.q.5.c.ille qui hoiem.Nono,quod recepto ſalario non curant de cauſa,nec curant nec vigilant circa eã: & propter eorũ negligentiam aliquando amittit clientulis bonam cauſam: & ideo ipſi obligantur.art.de æta.Decimo,quia ſciunt ſe idiotas,& inſufficiẽtes, & nihilominus ſalarium accipiunt magnũ: & tamen propter inſufficientiã ſuam cauſam quandoque amittunt.

Mercatores, de quibus ſunt interrogandi.

VIſitãtes autem Mercatores interrogẽt,an reddant decimas perſonales,32.diſ.presbyter hæc 16.q.1.decimę.c.paſtoralis,& c.tua nobis,de decimis. Item an ſub ſpecie liberalitatis, & pietatis, vſuram pallient. uendendo ad terminum vltra verum valorem, de vſur. conſuluit. & in alijs contractibus veris peccent,de pœnit.diſt.5.qualitas lucri. 24.q. 4. quicunque, ubi ſcilicet venditur carius,quàm ematur. Item ſi vendunt carius tranſeuntibus, & peregrinis,quàm vicinis,1.de emp.& vend. vel in falſis ponderibus, & menſuris,c. vt menſuræ. eo.tit.Item de mendacijs, & periurijs infinitis. 22.q. 2. primum, & c.mihi autem.& c.omne 2.q.5.iuramenti.Item,an ſeruent fidem datam,& iuramentum pręſtitum in ſocietatibus, quia nec eis tunc eſt fides ſeruanda. c. peruenit.de iureiur.& c.ſicut.Item, an in remotis nimiam moram trahant: & cum diuerſis maritatis adulterium cõmittendo: & ſuis cauſam adulterij prębendo,

bendo, capitulo in præſentia de ſponſal. vnde proueniunt multa mala.

Ruſtici, de quibus ſunt interrogandi.

VIſitantes autem ruſticos petant, an reddant decimas prædiales, & perſonales: & an deducant expenſas, & ſalaria de fructibus: & alias fraudes adhibeant. c. cum homines, de deci. & c. cum non ſit in homine. & c. non eſt. Item an ruſtici diuites reuereantur dominos pauperes, eis in neceſſitatibus prouidendo: tunc cuilibet fame morienti deberent ſubuenire 86. d. paſce. & c. non ſatis, & c. cũ officijs, de teſta. Item, an iura dominorum ſubtrahant cum eis placitando: & vexando laboribus, & expenſis: & alijs potentioribus dando in illos contra veros dominos protegentes. c. ea te. de iureiurand. de deci. tua. nobis, & c. de agri. & cenſi. l. quemadmodum, cum multis alijs legibus illius tituli. lib. 11. & in authen. de quæſtore. colla. 6. & cenſi. omnis, & an colant feſta, mercata & alia opera ſeruilia non facientes, de ferijs, c. 1. & fi. de conſec. diſt. 3. c. 1. Item de homicidijs, periurijs, & falſis teſtimonijs, fornicationibus, & alijs cõmunibus vitijs, iniurijs, & damnis vicinis per ipſos datis, de iniurijs, c. ſi rixati. & c. ſi læſerint. & c. ſi egreſſus, & c. ſi culpa tua, & multis alijs: quorum tamen vita tutior eſt alijs, 35. diſt. eccleſiæ, vnde verſus.

Diuitijs vti res eſt aduerſa ſaluti.
Paucos crede bonos: quos beat æris bonos.
Mollities, ueſtis, coitus, gula, cura quietis.
Poſſunt luxuriæ quatuor eſſe rotæ.

Coniugati, qualiter ſunt ad bene uiuendum inſtruendi.

PRimo ergo videndũ eſt qualiter inſtruantur ad bene viuẽdum, & operandum cõiugatos. Tales inſtructiones colliguntur ex dictis ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, in Epiſtolis: & ex diuerſis paſſibus ſcripturæ ſacræ, & Canonibus. Et quia pp fragilitatem nõ eſt conſtantia prudẽtiæ in mulieribus: illos attentius ad politiam vitæ honorari debent: prout ſanct. Apoſ. in ſuis admonet epiſtolis, ſic dicẽs. 1. Petri. 3. Mulieres ſint ſuis viris ſubditæ, quarũ nõ ſit extrinſecus capillatura, vel circundatura auri, vel argenti: vt ſuperfluus indumentorũ cultus: vt permaneãt in corruptibilitate quieti, & moleſti ſpiritus, viri ſint cohabitantes ſecundum ſciam quaſi infirmiori vaſculo muliebri impartientes honorẽ tanquã cohęredibus gratiæ, vt orationes non impediantur: oẽs autem ſint vnanimes in fide, in oratione cõpatientes: fraternitatis amatores: miſericordes, modeſti, humiles, nõ reddentes malũ pro malo, nec maledictũ pro maledicto. Sed e contrario benedicentes, hẽditatem poſſideãt. Et ſequitur. Qui vult dies videre bonos, coerceat linguã ſuam à malo, & labia ſua ne loquantur dolũ. Declinet à malo, & faciat bonũ, inquirat pacẽ & perſequatur eam. Ad idem in perſona beati Titi Apoſtolus inſtruit Epos qualiter rurales, & coniugatos habeant in politia viuendi inſtruere, ſic dicens ad Titũ. 2. c. Tu aũt loquere quæ decent ſanam doctrinã. & c. Anus ſimiliter in habitu ſancto, non criminatrices, & c. Adoleſcẽtulas, vt viros ſuos ament, filios ſuos prouidenter diligãt, & c. iuuenes ſimiliter

exhortare,

exhortare, vt ſobrij ſint. Et ſequitur. In oĩbus te ipſum præbe exemplũ bonorum operum, in doctrina, in integritate &c. ſeruos decet ſubditos eſſe domi nis ſuis, in omnibus placentes, non contradicentes, nec fraudantes, ſed in omnibus bonam fidem oſtendentes, &c.

Pueri, de quibus ſunt interrogandi.

VIſitãs autem a pueris petat, an cõmiſerint ſacrilegium. contra c. fi. de ſent. exc. Itẽ an furtum, & periuriũ. c. 1. de delic. pue. Item an recognoſcant a Deo bona fortunæ, gratiæ, & naturæ, & an vitiũ ingratitudinis tales incurrerint. inſt. quib. mod. tu fi. §. ſinitur aut. Item an vitiũ calumniæ. de epiſ. & cle. l. oĩs. §. fi. Item, an vitium luxuriæ aliqñ anticipando tempus ætatis, c. impuberes, de illis, & c. a nobis, de deſpon. impub. Quia vt ait Greg. in dialogo, in 9. anno quidam impræguauit matrẽ ſuã. Et Salomon dicitur, q in 11. anno habuit filiũ. Hoſ. in ſumma de pęnit. §. cui ver. cui pueri. adde qđ habetur in c. qđ, de frigi. & an ſint doli capaces, c. ex ſtudijs, de præſump. 15. q. 1. §. vt itaque.

Carnalibus, qualiter prædicandum ſit.

CArnalibus quippe nec alta nimis, de cœleſtibus, ne terrena conuenit prædicare: ſed mediocriter, vt vitia eorum, moresq; deſiderant edoceri. Coruus dum ſuos pullos viderit albi coloris, nullis eos cibis alit, ſed tantundem attendit donec paterno colore nigreſcãt, & ſic illos frequẽti cibo reficit: ita eccleſiæ doctor ſtrenuus, niſi eos quos docet viderit ad ſuam ſimilitudinem confeſſione nigreſcere; & nitore ſeculari depoſito, lamentationis habitũ de peccati recordatione induere, vtpotè adhuc exterioribus, hoc eſt carnalibus, nõ aperit intelligentiæ ſpiritualis profundiora myſteria; ne dum abdita non capiunt, prius incipiant contemnere, quàm venerari mandata cœleſtia. Aliter eſt agendum erga eos, qui nobis cõmittuntur regimini, ſi offendunt: Atq; aliter cum his, qui nobis commiſſi non ſunt, qui ſi iuſti ſunt, venerandi ſunt: ſi verò delinquunt, vbi locus eſt, corripiẽdi ſunt, non tamen cum ſeueritate, vt hi qui nobis regendi commiſſi ſunt. Pro ſola charitate prius docendi ſunt ſeniores plebis, vt per eos infra poſiti facilius doceantur. Vnde & Apoſtolus, hæc inquit; Commenda fidelibus hominibus, q idonei ſunt, vt alios valeant docere. ingenium boni doctoris eſt incipere a laudibus eorum, quos ſalubriter obiurgatos corripere cupit. Sicut Apoſtolus ad Cor. facit, quos a laudibus inchoat, & increpationibus ꝓbat.

MONIALES IN QVIBVS per viſitatores reformandæ.

VIſitatores autem huiuſmodi ſollicitudinis ſtudium debent diligenter impendere, vt Moniales ipſæ pannis ſericis, variorum foderaturis, ſandalicijs, comatis, & cornutis crinibus, ſcaccatis, & virgatis capuciolis nõ vtantur; Non choreas, non feſta ſecularium ſequantur, non die noctuve per vicos, & plateas incedant, aut voluptuoſam vitam ducant: eaſque ſolertius retrahere ab inſolentijs quibuſlibet, & mundi huius illecebris, & inducere eaſdem ad impendendum in monaſterijs ſuis deuotũm, & debitum virtutum Deo famulatum: non obſtantibus exemptionibus, & priuilegijs qui-

buſcũque, & in illis compelli remedijs opportunis, & inducere eas ad ſuſcipiẽdam benedictionem intra annum a tẽpore confirmationis computandi, niſi ſubſit cauſa rationabilis: aliàs cadant a iure ſuo.d.cle.2.& in c.fin.in fi.de ſtat. mo.Debet enim talis viſitator attẽdere ad omnia in c. 1. de ſtatu reg. lib. 6.videlicet circa clauſuram monialium; & quod vltra facultates monaſteriorum non Mendicantium nulla recipiatur,& quomodo fieri debeat homagium, & fidelitas dominis temporalibus,& ſecularibus. Et quid agendum, quando in eccleſiaſtico, vel ſeculari foro cauſas habent, & ꝙ ordinarij ſunt executores clauſuræ fiendæ,etiam quo ad exempt. ſalua tamen exemptione in alijs, & c. vt Deus omnipotens det viſitatoribus gratiam vt in his poſſint proficere,adde.c.moniales,de pu.c.

Captura Clericorum, non fit ſine magna cauſa.

CAuere debent prælati,quòd nimis prompti nõ ſint ad capturã Clericorũ: ne ſe vel alios illaqueant,ut notat Ioannes And.in c. ſi Clericus,in nouella,vbi concludit quòd non niſi pro grauibus exceſſibus, & notorijs eſt facienda captura, non autem pro debito,etiã ſi, ſe id obligaret.

Exceſſus ſubditorum, ſunt corrigendi.

AD corrigendos itaque ſubditorũ exceſſus, tanto diligentius debet prælatus aſſurgere, quanto dãnabilius eorum offenſas deſereret incorrectas, mandat ẽt Concilium generale, vt eccleſiarum prẹlati ad corrigendum ſubditorum exceſſus,maxime clericorum, & reformandos mores prudenter,ac diligenter intendant, ne ſanguis eorum de ſuis manibus requiratur. Eſt etiam viſitatio reformatio, & correctio omnium quæ prælati nouerint in eccleſijs ſeu clero & populo,tã in capite, quàm in membris reformanda & corrigẽda: exceptis occultis, quia de hac cauſa licet apud diſtrictũ iudicem, qui eſt ſcrutator cordium, & cognitor ſecretorũ, culpabiles exiſtant.Tales aũt eſſe debẽt viſitatores erga ſuos, quales eos ſi ſubditi eſſent,ſuos vellent eſſe præpoſitos.

Abbatiſſa eſſe non debet, quæ corrupta eſt.

MOnialis corrupta non poteſt eligi in Abbatiſſam. 20.q.1.iuuenculas, nec electa poteſt benedici. 1.q.1.c.2.ver. nouimus,& not.27.q.1.virginibus,non enim poſſet corrupta virginitatem hortari. 26. diſtinct. c.pen. in fi. ergo non poteſt præeſſe virginibus, gloſ.1.de cle.attendentes. Item Ciprianus in cap. Si quis, inquit. 1. q. 1. nec cuiquam dominus per eius preces, & orationes proſit, qui Deum ipſe violauit. Quomodo proficere quæ agunt: aut impetrare, aliquid illicitis conatibus a Deo poſſunt, qui contra Deum quod eis non licet, moliuntur. vide omnino.c.multi. 4. diſt. vbi dicitur. Si bene docueris, & male vixeris, tui ſolius condemnator eris. Vt infra. Bene autem dicendo, & male uiuendo,Deũ inſtruis quomodo te debeat condemnare,& in cap. ſit rector.43. diſtin. Sacerdos, qui prædicationis eſt neſcius, quam clamoris vocem daturus eſt pro eo mutus. Adde quòd doctrina malorum nulla eſt. 1. q. 4. conuenientibus. 33. diſt. qui de menſa.& qui alios docet ab alijs tunc edoceri non debet. in

de ſan-

de ſanctis. Epiſcopis.§.demus.notatur in capitulo primo,de Magiſtris.

Flagella ſunt cum moderamine infligenda.

PRouidendum eſt, cum aliquis condemnatur,vt flagellis publice, vel occulte fuſtigetur: fiat moderatione adhibita, quòd flagella in vindictam ſanguinis tranſire minime uideantur: & ita quòd flagella ad ſanguinem non procedant, vt in c. Archiepiſcopatus, de raptoribus, &c.

RECESSVS PRÆLATI a locis viſitatis.

Peracta demum uiſitatione illius loci, & omnibus expeditis: cum diſcedere voluerit, Pontifex in ſuo habitu communi accedit ad eccleſiam: & ſtans ante altare in cornu epiſtolæ verſus ad illud dicit: De profundis, totum, cum Requiem æternam, & antiphona: Si iniquitates. Deinde dicit.

Pater noſter.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.

℟. Sed libera nos à malo.

℣. Requieſcant in pace.

℟. Amen.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

DEus, cuius miſeratione animæ fidelium requieſcũt: famulis,& famulabus tuis omnibus hic, & in Chriſto quieſcẽtibus: da propitius veniam peccatorum: vt in cunctis reatibus abſoluti, tecum ſine fine lætentur. Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Poſt hæc diſcedit, quo voluerit.

DE MVLTIPLICI fructu viſitationum.

FRuctus multiplex ex viſitatione oritur: vt fructus honoris, fructus timoris, fructus indẽnitatis, fructus excuſationis,fructus lucri, & fęcunditatis,fructus iucunditatis,fructus indulgentiæ,pro viuis & defunctis: fructus in ſpe beatitudinis æternæ.

De fructu honoris.

HOnoratur magis Paſtor vigilãs. 1.ad Timotheum.c.5. Qui bene præſunt presbyteri,duplici honore digni habeantur,maxime, qui laborant, & in verbo, & doctrina, in c.ecce.95. diſt.& 1.ad Theſſal.c.5. Apoſtolus ſic admonet: Rogamus vos fratres,vt noueritis,qui laborant inter vos, & præſunt vobis in domino:& monent vos, vt habeatis illos abundantius in charitate propter illorum opus: pacem habete cum eis.Vnde Eccleſiaſt.14.Omne opus electum iuſtificabitur: & qui operatur illud,honorabitur in illo. Itẽ eccleſiaſt.34. Honora medicum, ideſt patrem ſpiritualem,propter neceſſitatem,etenim illum creauit Altiſſimus. Item Eccleſi.3.c. Gloria filij ex honore patris.Honoratur pręlatus,ſi ſit cunctis benignus, æquus, & tardus ad irã, ad miſericordiam pronus, in aduerſis firmus, in proſperis cautus: omnibus velit prodeſſe, nulli nocere. Arch.46. diſt.habet hoc proprium.

De fructu Timoris.

TImetur violari, & magis p̃ſeruantur iura, & iuriſdictiones, & Eccleſiaſticæ libertates, Paſtore uiſitãte, & ſuper gregem ſuũ vigilante,oues.n.

audientes paſtoris vocem cum auctoritate a Deo ſibi data arguentē,& admonentem, cognoſcunt patrem, & timēt patris offenſam. Ioan.10. Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ. Qui reſiſtũt prælato operanti, Deo reſiſtunt, a quo eſt poteſtas, & damnationem ſibi acquirunt. Non enim ſine cauſa duplex gladius etiam datur in figurã duplicis poteſtatis Eccleſiæ, ideſt ſpiritualis & tēporalis, vt eſt illud Lucæ 22. Ecce gladij duo hic: & Chriſto tempore cœnę fuerunt oblati. Ideo iura, & tributa ſuperioribus dantur: quia in officio, & Reipublicæ ſeruiunt: Ideo honor, & timor eis debētur. Rom.13.c.11.q.3.c. Qui reſiſtit. Sed notandum, quòd ſicut augentur dona in adminiſtrationibus, & præſidentijs, ita & rationes creſcunt donorum. Vnde bona operatio Paſtoris præſentis ingerit ex quodam ſingulari Dei dono, gratiam in ſermone: reuerentiam in cultu: timorem in ſubditis. vnde dicit Sāct. Docto. ſuper ſecundum ſententiarum. 25. diſtin. de Chriſto. Ad illuminationem interiorũ requiritur duplex lex, vna per modum efficientis, quę eſt increata: alia per modum formæ, quæ eſt gratia creata, quæ eſt forma, formæ animæ ipſam animã perficiens in eſſe Spirituali. Angelum habent Paſtores ne inquinentur in uia, & adminiſtratione ſuæ ſuperioritatis. Exo.33. Ecce ego mitto Angelũ meũ, qui præcedet te in via, & cuſtodiat te, & introducet te ad locum, quem parauí. Et Pſal. Angelis ſuis Deus mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis. Item lupus, ideſt diabolus, nõ ſic inuadit gregem domini: quãdo Paſtor vigilat prædicando, admonendo, & corrigendo, ſicut quando ſe abſentat, vel dormit, vel fugit. Ioan.10.cap. Mercenarius, fugit: & Lupus rapit: Ergo vbi vigilat, non ſic rapit. negligēs paſtor, ſicut canis mutus non valens latrare, maledicitur. Eſaia.57. Speculatores eius omnes cæci, vniuerſi canes non valentes latrare. 1. Regum.17. Paſcebat ſeruus tuus gregem patris ſui: & veniebant Leo, & Vrſus: & tollebant Arietem de medio gregis: & ſequebar eos, & percutiebam, & eruebã de ore eorum. Ideo Prouerb.27. dicitur: Cognoſce vultum pecoris tui diligenter: tuoſque greges conſidera.

De fructu indemnitatis.

INdemnes efficiuntur, maledictionemque diuinam in ſeipſis vitant Paſtores, viſitando, & docendo. Vnde Hiere.23.cap. Væ paſtoribus, qui diſpergunt, & dilacerant gregem paſcuę meæ. Ideo hæc dicit dominus Deus Iſrael ad paſtores, qui paſcunt populũ meum. Vos diſperſiſtis gregem meum & eieciſtis eos, & nõ viſitaſtis eos. ecce ego viſitabo ſuper vos malitiam ſtudiorum veſtrorum. Et in fine præcedentis. cap. dicitur in Hierem. Scribe vir, iſtum ſterilem virum, qui in diebus ſuis nõ proſperabitur, nec erit vir de ſemine eius, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid. Item Eſaia.22.cap. Hæc dicit dominus Deus exercituum: Vade, ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo ad Sobnam præpoſitum templi, & dices ei: Quid tu hic, aut quaſi quis hic: quia excidiſti tibi hic ſepulcrum, excidiſti in excelſo memoriale diligēter in petra tabernaculum tibi. Ecce dominus exportari te faciet, ſicut aſportatur gallus gallinaceus,

ceus, & quaſi amictum ſic ſubleuabit te. Coronans coronabit te tribulatione: quaſi pilam mittet te in terram latam, & ſpacioſam. ibi morieris, & ibi erit currus glorię tuæ, & ignominia domus domini tui. Et expellam te de ſtatione tua, & de miniſterio tuo deponam te. Item. Zacha. 11. cap. Sume tibi vaſa paſtoris ſtulti. ego ſuſcitabo paſtorem in terra, qui derelicta non viſitabit, diſperſum non quæret, & contritum non ſanabit, & id quod ſtat, non enutriet, & carnes pinguium comedet & vngulas eorum diſſoluet. Paſtor, & idolum, derelinquens gregem: gladius ſuper brachium eius, & ſuper oculum dextrum eius: brachium eius ariditate ſiccabitur, & oculus dexter eius teneb reſcens obſcurabitur. Item Ezechi. 34. cap. Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos, nonne greges à paſtoribus paſcuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini: gregem meum autem non paſcebatis. Quod infirmum fuit, non conſolidaſtis, quod ægrotum non ſanaſtis, quod fractum eſt non alligaſtis, quod abiectum nõ reduxiſtis, quod perierat non quæſiſtis. ſed cum auſteritate imperabatis. Diſperſæ ſunt oues meæ, eo ꝙ non eſſet Paſtor: & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri. Ecce ego ſuper Paſtores requiram gregẽ meum, & ceſſare eos faciam, vt vltra non paſcant gregem meum, nec paſcant Paſtores amplius ſemetipſos.

De fructu excuſationis.

EXcuſant ſeipſos erga Deum Paſtores, uiſitando, docendo, arguendo, ſi populus, & ſubditi obſtinati nõ proficiant, nec ſe corrigant. unde Ezechi. 33. Terra, cum induxero ſuper eã gladium, & ſpeculator viderit gladium venientem ſuper terram, & cecinerit buccina, & annunciauerit populo, audiens autem ille, quiſquis eſt, ſonitum buccinæ, & non ſe obſeruauerit; veneritq; gladius, & tulerit eum, ſanguis ipſius ſuper caput eius erit. Si autem ſe cuſtodierit, animam ſuam ſaluabit. Quòd ſi ſpeculator viderit gladium venientem, & non inſonuerit buccina, & populus ſe non cuſtodierit, veneritque gladius, & tulerit animam eius, ille quidem in iniquitate ſua captus eſt. Sanguinem autem eius de manu ſpeculatoris requiram. Vnde dicit Can. quãuis, de regi. fur. non ualet Paſtoris excuſatio ſi lupus oues comedit, & Paſtor neſcit, ſi non corrigat, viſitet. & doceat, ſanguis omnium de ſui manibus requiretur. c. irrefragabili, de offi. ord. Paſtor tenetur de cuſtodia. ff. loca. leg. qui mercedem. 23. q. 4. c. tres perſonas. Immo propter incraſſatam negligentiam deponitur. Legitur & notatur in c. dictum. 81. diſt. negligens eſt ſeruus nequam. Matth. 25. Dixit Chriſtus Serue nequam, & piger; ſciebas, ꝙ meto, ubi non ſeminaui. Gregorius in Paſtorali. Quo reatu aſtringantur aſpiciant, qui dum peccantibus fratribus verbum correctionis ſubtrahunt, morientibus mentibus uitæ remedia abſcondunt.

De fructu lucri, & fæcunditatis.

LVcratur animas Deo Prælatus uiſitãs, & eſt maius ſacrificiũ, quod offeratur Deo per exercitium. anima hominis precioſa eſt, utpote in creatione ſua imagine Dei inſignita. Eccl. 17. ca. Deus de terra creauit illum, & ueſtiuit illum uirtute. Itẽ in recreatione eſt anima precioſa in ſanguine agni immaculati

maculati redempta. 1.ad Corin.6.Empti enim eſtis pretio magno. Item in glorificatione, quia ad vitam æternam ordinati. ad Epheſ. 1. c. Elegit nos ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus Sācti,& immaculati in conſpectu eius. Vnde Luc.c.12.de Paſtore ſollicito ſuper gregem ſic dicit. Quis putas eſt fidelis diſpenſator, & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiā ſuā, vt det illis in tempore tritici menſurā: Beatus ille ſeruus, quem, cum venerit dominus, inuenerit ſic facientē. Amen dico vobis: Quia ſuper omnia bona ſua conſtituet illum. Item Deuter.31.c. Conſtituit eum ſuper excelſam terram, vt ſugeret mel de petra, quantum ad maiores: & lac de ouibus, quantum ad minores, paſtorali regimini commiſſos. Item Deutero.28. Dominus loquitur prælato ſollicito, & viſitanti gregē ſuum. Abundare te faciet dominus ſuper omnibus bonis, & poſt aperiet tibi dominus cœli Theſaurum, ideſt, ſapiētiam abſconditam à ſeculis, hoc eſt, ſacræ fidei miſteria exterioribus deditis in uiſam. Eſai.45.c. Dabo tibi Theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum. Bernardus de conſideratione præſidis. Paſtor, vt prouideas, & conſulas, ut procures, vt ſerues, Preſis vt fidelis ſeruus, & prudens, quē conſtituit dominus ſuper familiam ſuam. Ad quid: vt des illis eſcam in tempore. Si te agnoſcis ſapientibus, & inſipientibus debitorem ſummopere, eſt tota vigilantia conſiderandum, quomodo hoc eſt, vt qui non ſapiunt, ſapiant, & qui ſciunt, reſipiſcant. Idem in ſermonibus; Quoties prælatus pro vno ex minimis ſpirituale ſtudium intromittit; toties, ſpiritualiter pro eo animam ſuam ponit. Idem in epiſtola; Si rebus charitas pretium facit, nihil in eccleſia pretioſius eſt, nil optabilius bono vtiliq; Paſtore; rara tñ auis eſt, in alto, nō altum ſapere, ſed timere, quod facillime cōtingit, ſi futurū Dei iudicium, vt rei veritate cōſideretur. Gregorius in paſtorali. Simus Paſtores actione plus, quàm nomine, demoſtremus, vt nomē cōgruat actioni, actio reſpondeat nomini. ne ſit honor deificus vita illicita; ne ſit religioſus amictus, & irreligioſus profectus, ut habeatur cathedra ſublimior, & cōſciētia leuior. ne locutionem ſimulemus columbæ, & mētem habeamus coruorū.

De fructu Iocunditatis.

GAudium eſt in cœlis de virilitate bene agentium, ſicut gaudet pater filium, videns in tirocinio uiriliter dimicante, gaudere debet prælatus, cū oues errantes per miniſterium ſuum ad cauſas veritatis reducuntur. Ideo dicit Apoſtolus ad Philip.4. c. Fratres chariſſimi, & deſideratiſſimi, gaudium meum, & corona mea. Super quo verbo Ambro. Super quos in præſenti lætificor, in futuro coronabor. In figura dicitur Lucæ 15.cap.de patre, qui filio perdito reuertenti fecit conuiuium lætitiæ, dicens alteri filio, Gaudere oportebat, quia frater tuus, qui mortuus fuerat, reuixit, perierat, & inuentus eſt. Sicut paterfamilias habens centum oues, gaudet ex centeſima perdita recuperata pluſquam de nonaginta nouem, quæ non errauerant. Matth.18.c. Sic Gaudium eſt corā Angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Lucæ. 15. vt ſupra; Sic conſolatur Chriſtus de fructu prælati recuperantis

tis dragmam, vel ouem perditam magno pretio ſui ſacratiſſimi ſanguinis caro redempta. Sicut gaudebãt Reges venientes ad homagium Chriſti: ſic gaudẽt oues videntes luciferum diei.ideſt, prælatum, ſpeculum, formamq́, ſui gregis. Matth. 2.c. Videntes ſtellam gauiſi ſunt gaudio magno, & hoc faciunt boni; ſed nõ vſurarij, concubinarij, excõmunicati, ſortilegi, ſacrilegi, Tyranni, nollent videre prælatum viſitantẽ, nec lucem viſitationis, & prædicationis. Io. 3.c. Lux venit in mundum, & dilexerũt hoĩes magis tenebras, quàm lucẽ. erant enim opera eorũ mala; omnis, qui male agit, odit lucem. Prȩlatus ergo debet gaudere de fructu lucri, iucunditatis. Abacuc. 2.c. Ego autem in domino gaudebo, & exultabor in Deo Ieſu meo. Vnde Pſal. in perſona prȩlati viſitantis, ſic dicit. Particeps ego ſum omnium timentium te, cuſtodientium mandata tua. Si gloriatur vnum membrum, gaudere debent omnia membra. 1. Ad Corinth. 12.c. 1. pȩn. 4.c. Communicantes Chriſti paſſionibus gaudete. & Matth. 5.c. Gaudete, & exultate; quia merces veſtra multa eſt in cȩlis. Quod autem præcedentes ſpecies dicantur fructus ſpirituales, patet, quia charitas, & gaudium, bonitas, benignitas, manſuetudo, & huiuſmodi ſunt fructus Spiritus, vt tradit Apoſtolus. c. 6. ad Galat.

DE INDVLGENTIIS.

De fructu, efficacia, auctoritate, & circunſtantijs indulgentiarum.

INdulgentiæ, quia per prælatos viſitantes diſtribuuntur, ideo ſciendum eſt, ꝙ ad hoc vt valeant, quatuor principaliter requiruntur, & quintum ratione materiȩ poſſunt addi. Requiritur enim auctoritas in conferente, idoneitas in accipiente, pietas in fine, vtilitas in opere, & quintum, quod addi poteſt congruitas in tempore.

Primo igitur requiritur auctoritas in conferente: quia principaliter reſidet in ſummo Pontifice. Sicut enim videmus in corpore naturali, ſic & miſtico; quod eſt Eccleſia, eſt ponere caput vnum habens plenitudinem poteſtatis; hoc enim ſic eſſe voluit ordinatio diuina; quòd Eccleſia militans repræſentet Eccleſiam triumphantem. Vnde Ioan. Apoc. 21. cap. Vidi, inquit, Hieruſalem deſcendentem de cœlo. Et quia Hieruſalem terreſtris, hoc eſt, Eccleſia militans exemplata eſt, & formata inſtar cȩleſtis Hieruſalem; quæ ſurſum eſt, mater noſtra, Eccleſiæ videlicet triumphantis. Ibi autem ſecundum doctrinam beati Dioniſij, nouem ſunt ordines Angelorum ſub triplici hierarchia diſpoſiti, & ordo ſub ordine; & tãdem ſub vno capite omnes; quod eſt Deus, & tamen ſi ibi volumus aſcendere amplius, inueniemus, quòd pluralitas perſonarum diuinarum reducitur ad vnitatem eſſentiæ. Ratione illius ordinis diuina ſapientia in Eccleſia militante voluit exemplari. Vnde Iob. 38. cap. dicitur. Nunquid noſti omnem ordinem cȩli, & ponis rationem in terra? Si autem in Eccleſia militante eſſet ponere duo capita de pari ſe habentia; quorum unum alteri minime ſubderetur, non eſt ratio cœleſtis ordinis in ea congruenter poſita, ſed tunc ratio cȩleſtis ordinis proprie, & per ſe in terra ponitur; ſic cuncti gradus prȩlatorum, & principatuum ſub vno capite collocetur; & ei fideliter obediant, & ſubdantur, huiuſmodi autem eſt ſolus

Romanus

Romanus Pontifex, Vicarius Chriſti, ſucceſſor Petri, cui in huiuſmodi deſignatione dictũ eſt a domino. Io. 1. Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur caput. Huic veritati concordat ratio recta: nam omnis multitudo reducenda eſt ad vnitatem, in vnoquoque genere eſt reperire vnum primum, & ſupremum, quod eſt menſura, & regula omnium aliorum in illo genere contentorum. Et alibi, Monas dicitur. Oportet enim, quòd multitudo hominum reducatur in vnum: & in genere hominum eſt reperire vnum hominem, qui ſit ſupremus in illo genere, & ſic menſura, & regula omnium aliorum. Homini autem eſt ſolus Romanus Pontifex, qui eſt inter homines ſupremus: exiſtens menſura, & regula directiua omnium aliorum: cui plene omnes catholici ſunt ſimpliciter ſubiecti. Ad vltimum autem tantum extenditur iſta ſubiectio, quòd quando plenitudo gentium intrauerit, & omnis Iſrael ſaluus fiet, ſicut dicit Apoſt. Rom. 11. c. Omnes nationes orbis terrarum huic vnico capiti ſubijcientur; & fideliter obedient. Et implebitur illud, quod ait Io. 10. c. Erit vnum ouile, & vnus paſtor. Sicut in corpore materiali eſt ponere caput vnum, in quo ſunt omnes ſenſus, ſeu plenitudo ſentiendi, ſic in Eccleſia militante, ne ſit tanquam corpus monſtruoſum, ſi duo haberet capita, eſt ponere caput vnum, uidelicet Romanum Pontificem, in quo eſt plenitudo poteſtatis, & auctoritatis; quam ſiquidem poteſtatem contulit ei dominus qui beato Petro dixit: Matth. 26. cap. Quodcunque ligaueris ſuper terram, & cæt. Ipſe autem Romanus Pontifex eſt, qui cócedit indulgentias principaliter, & in ipſo, vt iam oſtenſum eſt, plenitudo reſidet poteſtatis. Et ſic patet primum, videlicet, quòd eſt auctoritas in conferente.

Secundo: Actus actiuorũ ſunt in patiente bene diſpoſito: nam Theſaurus Eccleſiæ non applicatur ei, niſi qui eſt Eccleſiæ membrũ. 11. q. 3. nihil ſic debet. & 23. q. 3. ſi quis a catholica. & certum eſt, quòd remanente culpa, non remittitur pęna. Quia ſecundum Auguſtin. non remittit Deus dedecus culpæ ſine decore iuſtitiæ. Si autem manente culpa remitteretur pęna, eſſet dedecus culpę, ſine decore iuſtitię: & ſic aliquid eſſet inordinatum in uniuerſo, quod diuina ſapientia non permittit, arg. in auth. de hær. & falc. §. inordinatum. coll. 1. Oportet igitur, quòd capax indulgentiæ ſit purgatus a culpa: quod fit in contritione. Ille igitur eſt habilis indulgentiam recipere, qui eſt vere pęnitens, & confeſſus. & hoc tangitur in forma indulgentiarum, cum dicitur. Quòd vere pœnitentibus, & confeſſis conceditur.

Tertio requiritur pietas in fine, hoc eſt honor Dei, & exaltatio fidei. Hoc enim in conceſſione omnium indulgẽtiarum eccleſiaſticarum, finaliter debet attẽdi, vt per hoc Deus honoretur, & fides catholica exaltetur.

Quartum eſt vtilitas in opere, hoc eſt, quòd opus, quod pro indulgentia ponitur, vtile ſit, & ordinabile ad finẽ prædictum, ad honorem Dei, & exaltationem fidei. Circa quod attendendum eſt, quòd in conceſſione indulgentiarum non attenditur quantitas operis, ſed genus operis. Indulgentia enim principaliter reſpicit gratiam, non meritum, aliàs non diceretur indulgentia.

Si

Si enim aliquis offendiſſet Regem, vel Principem, ita ꝙ propter offenſionem, hominis ſecũdũ leges patriæ, pede, vel manu truncari deberet, & vt liberaretur a pęna, quam meruit, offerret principi duo, vel tria milia florenorum, vel aureorum, talis liberatio non poteſt dici remiſſio: ſed potius redemptio: & quædam commutatio. arg. ff. de contrah. emp. & vend. l. 1. Si autem Rex liberaliter condonaret ei pœnam huiuſmodi, tunc talis liberatio remiſſio vocatur. Indulgentiæ igitur Eccleſiaſticæ reſpiciunt gratiam principaliter non meritum; meritum dico proprium. Reſpiciunt tamen meritũ alienum ſcilicet Chriſti; & ſuper illud fundantur, & ex illo ſumuntur. paſſio nanque Chriſti exceſſiua in merito fuit. Vnde exceſſus vocatur Luc. 9. vbi dicitur quod in tranſfiguratione Chriſti fuerunt, & apparuerunt cum eo Moyſes, & Elias, & dicebant exceſſum, quẽ completurus erat in Hieruſalem, vna enim gutta ſanguinis ſufficiẽs erat pro redemptione totius mundi. nam propter vnionem humanitatis Chriſti cũ diuinitate, Paſſio Chriſti quantũcunque perpeſſa pro noſtra redemptione habebat præcipuum, hoc eſt, meritum infinitum. Noluit autẽ Chriſtus, quòd exceſſus ille fruſtra fuiſſet, & quòd de nullo ſeruiret, ſed voluit, quòd eſſet Eccleſiæ Theſaurus per ſuum Vicariũ Romanũ Pontificem fidelibus pro loco, & tempore diſpenſandus. Diſpenſatur autem, cum indulgentiæ applicantur. Nam propter vnionem capitis, & membrorum, merita capitis attribuuntur, & applicantur membris. Et quia fit per alienum meritum non propriũ, liberantur à pœna, ideo quantum ad ipſos vocatur indulgentia: licèt quò ad Chriſtum, qui hoc nobis meruit, nocetur redemptio copioſa. Vnde pſalm. 129. Apud dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio. Nec eſt timendum, neq; fantaſtice opinandũ, quòd per talem diſpenſationem Theſaurus, quòd fit tali collatione indulgentiarum in aliquo minuatur. Nam ſi omnes catholici vtriuſque ſexus per vniuerſum orbẽ uere, & perfecte præfatam indulgentiam obtinerent, non minori portione ſe haberet ad Theſaurum, ex quo ſumitur, quàm ſi vna gutta ad totum Oceanum, vel vnius grani milij ad montem S. Bernardi, cum finiti ad infinitum nulla ſit proportio: propter infinitatem enim ſuam præfatus Theſaurus ex diſperſione ſua non minuitur, nec decreſcit &c. Impium eſſet dicere, Eccleſiam errare, & uane operari. etenim vanum eſt, quod aliqui dicunt, indulgentias non valere ad abſoluendum à reatu pœnæ; quam aliquis meretur in purgatorio, ſecundum iudicium Dei; ſed ſolum ad abſoluendum ab obligatione, qua ſacerdos obligauit pęnitentem ad pœnam aliquam, vel ab ea, ad quam obligatur ex canonum ſtatutis. Has opiniones damnat. S. Doctor. ſuper 4. ſententiarum. d. 20. art. 4. cum ſit contra priuilegium beato Petro datum: quòd ſolutum in terra, ſolutum eſſet in cœlo. Dicit etiam quòd valent indulgentiæ, & quantum ad forum Eccleſiæ, & quantum ad iudicium Dei ad remiſſionem pœnæ reſiduæ poſt contritionem, confeſſionẽ, & abſolutionem. Ratio eſt vnitas corporis Chriſti myſtici, in qua multi in operibus pœnitentiæ ſupererogauerũt vltra mẽſuram debitorum ſuorum, &

multas tribulationes iuſti ſuſtinuerũt patienter: per quas multitudo pœnarum poterat expiari, ſi eis deberetur: Quorum meritorum tãta eſt copia, & meritum Chriſti infinitate abundans: quòd omnem pœnam debitam viuentibus præcellunt: vnde meritum infinitate ſua efficaciam ſacramentorum excedit. Super abundantiam bonorum operum pro tota eccleſia cõmunicat, non pro iſto tantum, qui remiſſione indiget. Ea enim, quæ ſunt communia multitudini diſtribuuntur ſingulis de multitudine ſecundum diſcretum arbitrium eius, qui multitudini præeſt. Et de iſta ſupererogantia datur debitori, & applicatur, vnde ſoluat debitum. Cauſa remiſſionis culpæ effectiua non eſt, tantum datum: aut cauſa, pro qua fit indulgentia, nec in hoc proportionatur quantitas remiſſionis debitorum, ſed ſupererogantia meritorum Eccleſiæ: quæ ſe habent ſufficienter ad tantam pœnam expiandam. Vnde, vt ſupradictum eſt, debet concurrere auctoritas in diſtributione Theſaurorum Eccleſiæ ex parte dantis, & ex parte recipiẽtis, charitas. Ex parte cauſæ pietas, quæ concernat honorẽ Dei, & vtilitatem proximi. Verum quia clauis Eccleſiæ duplex eſt. Ordinis, & Iuriſdictionis. Clauis ordinis eſt, quoddam ſacramentale, & quia ſacramentorum effectus non ſunt determinati ab homine, ſed a Deo, non poteſt taxare ſacerdos quantum per clauem Ordinis in foro confeſſionis de pœna debita dimittitur, quantam Deus ordinauit. Clauis Iuriſdictionis, non eſt quid ſacramentale. ſub claui iuriſdictionis eſt remiſſio, quæ datur per indulgentias, cum nõ pertineat ad diſpenſationem ſacramentorum, ſed ad diſpenſationem legati, vel Epiſcopi, non ſacerdotes ſimplices tales indulgentias concedunt: immo contra Bohemorum ſectam in generali Conſtatienſi ſinodo damnatam: exiſtentes in peccato mortali, vt dicit. S. Doctor, vbi ſupra. art. 4. concedit ex vi iuriſdictionis, ſibi competentis ad cauſam dignitati tales indulgentias: quia dare pertinet ad iuriſdictionem: quia pœna non remittitur ex vi meritorum concedẽtis indulgentias, ſed ex vi meritorum communium reconditorum, in Theſauris Eccleſiæ. Verum indulgentia talis non prodeſt exiſtentibus in peccato mortali ad dimiſſionem pœnæ, nec dimittitur pœna, cui non eſt dimiſſa culpa. Sic nec veniale peccatum dimittitur ei, qui eſt in mortali. vt tenet S. Doct. ſuper. 4. ſententiarum. diſt. 16. art. 3. q. vlt. vbi dicit, quòd non reſtituitur poſterius, niſi priori reſtituto. veniale opponitur feruori charitatis: feruor eſt in ipſa charitate: quã diu charitas, nõ reſtituitur, nec feruor charitatis reparari poteſt. in qua reparatione cõſiſtit venialis peccati dimiſſio, ſicut in reparatione caritatis dimiſſio mortalis, & ideo non poteſt veniale dimitti, cui mortale non dimittitur. Deus ſolus, cui ſoli proprie peccatori peccata dimittit auctoritatiue: & peccatum mortale ſeparat a Deo: quomodo ergo remiſſionem venialis peccati ſentiet, qui eſt a Deo ſeparatus? hoc facit pro prælatis uiſitantibus qui dant indulgentias, vt dent verè pęnitentibus, & confeſſis intra certum tempus. vt moris eſt. Vt ſupra. &c.

De fructu præmij cœleſtis, ſcilicet aureolæ.

PRæmij fructus, ſcilicet aureolæ, datur prælati viſitāti, docenti, prædicanti, & corrigēti. Quòd autem aureola dicatur fructus ſpiritualis dicit. S. Doctor ſuper 4. ſent. diſt. 49. artic. 2. ꝙ aureola conſiſtit in gaudio, quod habetur de Deo Aureola uero in gaudio, quod habetur de ipſa diſpoſitione operantis ſecundum gradum ſpiritualitatis, in quem proficit ex ſemine verbi Dei. Vnde fructus in ſcriptura ſacra diuerſimode ſumitur. Aliquando ſumitur fructus ſpiritualiter ad ſimilitudinem corporalis fructus, in quantum. Corporalis fructus eſt quoddam commodū, quod ex labore agriculturę ſpectatur. vt ſic fructus dicatur pręmium, quod homo cōſequitur ex labore, quo in hac vita laborat. ſic omne præmiū, quod in futuro habebitur ex noſtris laboribus fructus dicitur. ſicut dominus Ieſus de fructu loquitur diuidens fructum, Matth. 13. c. in fructum trigeſimum, ſexageſimum, & centeſimum: ſic patet. Rom. 6. cap. Habetis fructum veſtrum in ſanctificationem: finem vero vitam ęternam. Quandoque fructus dicitur quod conſurgit ex ſemine. Spirituale autem ſemen, quod in nobis ſeminatur eſt verbum Dei. Vnde quanto aliquis magis ſpiritualiter conuertitur à carne recedens, tanto in eo eſt fructus maior verbi dei. Aureola eſt quoddam accidentale præmium eſſentiali ſuperadditum. fructus autem dicitur eſſe remuneratio, quæ quibuſlibet operibus perfectionis datur: quibus homo maxime Chriſto conformatur ſecundum perfectam victoriam. Quandoque ſumitur fructus pro eo, quod dirigit in via, quamuis non ſit vltimus finis: & ſic virtutes fructus dicuntur, quia mentem ſincera dilectione perficiūt. Sic accipitur ad Gal. 5. Fructus autem ſpiritus, gaudium pax, &c. & conſequenter dicit. S. Docto. art. 3. ubi ſupra in fi. Sicut per martyrium, & virginitatem aliquis perfectiſſimam victoriam obtinet de carne, & mundo, ita perfectiſſima eſt victoria, qua vincitur diabolus. non ſolum. quia aliquis prælatus, vel prædicator diabolo impugnāti non cedit; ſed etiam cum eum à ſe, & ab alijs expellit: hoc autem fit per doctrinam, & prædicationem: Et ideo prædicationi, & doctrinæ aureola debetur, ſicut virginitati, & martyrio, nec tantum prælatis (dicit S. Doctor) quibus competit docere, & prædicare, ſed quibuſcunque illos actus licite exercentibus habitui: quia corona non debetur habitui, ſed actuali pugnæ incūbenti. 2. ad Tim. 2. c. Non coronabitur, niſi qui legitime certauerit. Exaltatio tamen prælationis, non minuit præmium vitæ æternæ, niſi illi qui ex tali exaltatione propriam gloriam quærit. Qui autem talem exaltationem in vtilitatem aliorum conuertit, ex ea ſibi præmiū acquirit. Aureola debetur actui pœnæ, hoc eſt, martyrio, & pœnæ, ſcilicet virginitati & prædicationi: inquam, feruenti. quia ſalus dirigitur animarum, cum errantes reducentur in viam ueritatis. Nam ſuprema eleemoſina, & acceptum Deo ſacrificium dicitur. nullum enim (teſtante Gregorio) omnipotenti Deo tale ſacrificium eſt, quomodo zelus animarum, ſicut Pſalm. ait: Zelus domus tuæ comedit me. Exo. ult. c. iuſſit Deus in taberna-

culo teſtimonij erigi altare aureum,& arcam fœderis, & menſam propoſitionis, ſic dominus in templo gloriæ tria ſingulariſſima præmia addidit ad gloriam electis communiter datam, ſcilicet, aureolam martyribus,qui corpora ſua ſuper altare paſſionis immolauerunt. Secundo virginibus. Nam ſicut arca fœderis fuit intus,& extra decorata, ſic virginitas,intus, & extra animã, & corpus ornat. Tertiò, prædicatoribus,qui in ſchola Chriſti de menſa domini miniſtrãt panes propoſitionis, & doctrinæ. Vnde Greg.in moralibus: Ille apud Deum magis in amore eius eſt, qui ad eius amorem plurimos trahit. Prædicator nedum impugnanti diabolo reſiſtit, ſed etiam oues Chriſti de illius faucibus euellit. Excellentiſſimum opus docilitatis quę eſt ſpecies dignior prudentiæ, eſt Euangelizare, quod opus eſt difficile. Oportet ergo ꝙ euangelizans totus occupetur a Spirituſancto, vt ſcientia ſit in intellectu, charitas in effectu dulcedo in ſermone, lux boni exempli in opere. Chriſtus enim ad euangelizandum ſe dicit miſſum. Luc. 4. cum ergo prædicatio ſit opus excellentiſſimum, ſi ſincere ideſt, ſine cupiditate temporalis lucri, & libere, hoc eſt, ſine timore temporalis damni, exerceatur, nõ eſt mirum ſi exercentes hoc officium ſuper cæteros remuneret Deus, & habeant additionem vltra communem gloriam. Danielis 12. Qui docti fuerunt fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti. hi ad iuſtitiam erudiunt plurimos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates manſuri.

DE FRVCTV ABSOLVTIOnis pro defunctis, & de ſuffragijs defunctorum, & eorum efficacia.

ABſolutio generalis, quæ in uiſitationibus fit pro defunctis, eſt alius fructus, qui ſequitur ex viſitatione. Quòd autẽ ſuffragia proſint defunctis, patet. Quia ſicut pertinet ad ſeueritatem diuinæ iuſtitiæ bonos propter venialia in purgatorio puniri, ita pertinet ad bonitatem diuinę miſericordię eoſdem per ſuffragia releuari. Proſunt quoque ſuffragia defunctis, non ad meritum uitæ æternæ, ſed ad abſolutionem pęnæ, & hoc, vel ad pœnarum mitigationem, uel ad celeriorem liberationem. Sunt autem quatuor modi generales ſuffragiorum, ad quos omnes alij reducuntur, ſcilicet oratio, ieiunium, eleemoſina, & ſacramentum altaris, quorum numerus ſic accipitur.

Defuncti poſſunt leuari à pęna duobus modis, ſcilicet per uiã gratiæ: & iuſtitiæ; Per uiam gratiæ dupliciter, primo per interceſſionem publicam, quæ eſt in collatione ſacramenti altaris. Secundo per interceſſionem priuatam membrorum, ſcilic et per orationem iuſtorum.

Similiter per uiam iuſtitiæ dupliciter, primo per modum redemptionis pœnæ, ſcilicet in eleemoſinarum largitione. Secundo per modum ſolutionis pęnæ: ſcilicet in ieiuniorum afflictione.

Sequitur quãdo ualere incipiat id, quod pro ſe fieri mãdauit, dicendum, eſt quòd opus operans, ideſt in meritum actoris, ſtatim conſequitur mortuum

tuum de bo..'s, quæ præcepit pro anima ſua fieri, ſed non opus operatum, ideſt factum ipſius operis, uſque dum opera fiant. quia primum ualet ex merito abſoluto, ſecundum ex merito códitionali.

In ſuffragijs mortuorum Eccleſia facit uarias ſolennitates. Quādoque ſolennitatem exequiarum: quandoque ſeptenarium; quandoque nouenarium ſiue nouum diem; quandoque trentenarium: quandoque anniuerſarium.

Solennitas ſepulturæ prodeſt, quia defunctus commendatur, & iuuatur ſingulari patrocinio eorum, qui loco ſacro deſeruiūt, & pro tumulatis apud Deum frequētius, & ſpiritualius orant. Item commendatur interceſſionibus Sanctorum; in quorum honore locus ſacer eſt dedicatus.

Illa, quę dātur ad ornatum exequiarum ſunt ſolatia viuorum, ſed poſſunt prodeſſe defunctis, non per ſe, ſed per accidens, in quantum per hoc excitantur ad compatiendum, & per conſequens ad orandum, uel inquantum ex ſumptibus ſepulturæ pauperes fructū capiūt; Eccleſia decoratur. Oleum, vel cera, vel oblationes panis, vini, argenti, mortuo proficiūt, in quantum Eccleſię offeruntur, vel pauperibus dantur; vel in reuerentia Dei fiunt, vel ſunt in ſuſtentationem diuini cultus, vel Chriſti miniſtrorum, S. Doctor ſuper 4. ſententiarum diſt. 45. art. 1.

Obſeruatur ſeptenarius dierum numerus pro defunctis, in quo fiunt oblationes, orationes, miſſę, ſuffragia, ut animæ ad æternæ quietis ſabbatum perueniant, vel ut dimittātur eis peccata, quę commiſerunt in vita, quæ per ſeptem dies ducitur. Nouem diebus pariter in multis locis faciūt ſuffragia pro defunctis: ut commendētur precibus ſanctorum, qui fruuntur gloria inter nouem Choros Angelorum, vel vt ipſis Angelis commendentur. Obſeruatur trigenarius, ſeu trentenarius, qui conſtat ex tribus denarijs: vt purgetur in eis quicquid in fide Trinitatis, & tranſgreſſione decalogi deliquerunt. Obſeruatur Anniuerſarium, vt de annis calamitatis perueniant ad annum æternitatis ſicut ſanctorum anniuerſarium celebramus ad ipſorum honorem, & noſtram utilitatem; ſic Anniuerſarium defunctorum ad ipſorum vtilitatem, & noſtram deuotionem. Sancta, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur. 2. Machabęorum. 12. c.

De fructu ſpei beatitudinis æternæ.

Beatitudinis æternæ dilectio in ſpe ſequitur ex viſitatione: ex qua procedit vitæ correctio, & lux animæ, ꝙ autem audientibus monita prælati viſitantis detur ſpes beatitudinis æternæ. Lucæ. 11. cap. Beati, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiūt illud. Quòd autem correctio detur ſpe ſalutis, inquit Pſal. Sacrificium Deo ſpiritus cō tribulatus; cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Quod ex bonis operibus ſimus in ſpe beatitudinis æternę, patet ex ſequentibus. Vnde Dauid; Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in domino, ſic poteſt homo ſperare in Deo, ſi ſacrificium iuſtitiæ prius obtulerit. Titus. 2. capit. Sobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem. Gregorius in moralibus; Cum opus creſcit;

ſcit; præmij fiducia proficit, ſic ſecuri ſunt de regno futuro, qui habēt pignus Spiritusſancti. 2. Corinth. 1. Qui dedit pignus ſpiritus, in cordibus noſtris. Ephe. 1. Eſt pignus hæreditatis noſtræ. Item ſecurus eſt, qui bona facit opera, quaſi quædam pignora. Gregorius in moralibus, Sancti viri quot labores cōmendantes exhibent, tot iam remunerationis ſuæ pignora intra ſpei cubiculum clauſa tenent. Securus poteſt eſſe de regno futuro, cui iam in præſenti datum eſt ſuper ſe ipſum regnare. Bernardus. Non eſt via ad regnum ſine primitijs regni: nec ſperare poteſt cęleſte regnum, cui nondum ſuper propria mēbra regnare donatur. Mala etiam, quæ pro Deo ſuſtinemus, ſpem adiuuant. Ro. 5. Tribulatio patientiam operatur, patiētia probationem, probatio autem ſpem. Gregor. Bonorum mens quò duriora pro veritate tolerat: eò æternitatis præmia certius ſperat. Idem: Tanto ſpes in Deum ſolidior ſurgit: quanto pro illo quiſque grauiora pertulerit. Seneca. Vires animi nunquam certam fiduciam ſui dare poſſunt: niſi cū multæ difficultates hinc, & inde apparuerint, & aliquādo prius acceſſerint. Ille, qui effudit ſanguinem ſuum, dentes cuius crepuerunt ſub pugno, cum magna ſpe deſcendit ad pugnam, multum adijcit ſibi virtus laceſſita, certus eſt de regno futuro, qui multas pro Chriſto tribulationes ſuſtinuit, quibus regnum cęlorū, promittitur. Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Et notandum eſt, ꝙ cum bona, quæ pro Deo agimus, vel mala, quæ ſuſtinemus, conſideramus, debemus ea Dei gratiæ attribuere exēplo Pauli dicentis. 1. Cor. 15. Abundantius illis omnibus laboraui, non autem ego ſed gratia Dei mecum. Vt autem ſpes ſit iucunda, & fiducia certa, not. quòd 12. fructus erunt in electis poſt generalem reſurrectionem, qui poſſunt intelligi. 12. fructus ligni vitæ, de quibus Apoc. vlt. legitur.

Fructus electorum in cœlo.

PRimus eſt ſanitas abſque infirmitate. Pſal. Qui ſanat omnes infirmitates tuas. Eſai. 60. c. Occupauit ſalus muros tuos.

Secundus iuuentus ſine ſenectute. Pſal. Renouabitur, vt aquilæ iuuentus tua: quaſi in ętate. 30. annorum ſemper manebunt. Epheſ. 4. c. Donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Item, Theſſalo. 4. c. Rapiemur obuiam Chriſto in aera. & ſic ſemper cum domino erimus.

Tertius eſt ſatietas ſine faſtidio. Hic non ſatiatur oculus viſu: nec auris auditu. Eccleſiaſt. 1. Sed tunc in bonis replebitur deſiderium tuum: & ſaturabuntur ab vbertate domus Dei, & ſatiabuntur cum apparuerit gloria domini. Pſalm. Satiabor, cum apparuerit gloria tua, Eſai. 49. Non eſurient, neq; ſitient amplius. Gregorius: Satiati, deſiderabimus, ne ſatietas generet faſtidium, deſiderantes ſatiabimur, ne cum anxietate ſit deſiderium.

Quartus, eſt libertas, ad quam faciunt corporis agilitas, & ſubtilitas, corpus enim non detinebitur propria grauitate, vel alterius corporis appoſitione. Auguſt. Vbi volet ſpiritus, ibi erit protinus, & corpus.

Quintꝰ eſt, pulchritudo, abſq; deformitate. pulchritudo corporis conſiſtit

In claritate.& ſitu debito,& figura mébrorum. Sapient. 3. Fulgebũt iuſti,&c. Matth. 13. Tunc iuſti fulgebunt in regno patris mei, ſicut ſol. Philip. 3. cap. Saluatorem expectamus Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ,configuratum corpori claritatis ſuæ.

Sextus, impaſſibilitas. Ad quam immortalitas pertinet. Eſaia. 49. Non cadet ſuper eos ſol, neque vllus æſtus. Eſa. 25. Præcipitabit mortem in ſempiternum.

Septimus,abundantia ſine indigentia. Deuterono. 8. Rerum omnium abũdantia perfrueris. Iudith. 18. Tradet Deus nobis locum, in quo nullius rei penuria erit. Gregor. Nihil exterius, quod faſtidiatur.

Octauus: eſt pax abſque perturbatione. Pſal. 147. Qui ponit fines tuos pacem. Apoſt. Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra.

Nonus, ſecuritas ſine timore. Eſai. 32. Sedebit populus meus in pulcritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ: & in requie opulenta, cuius eſt cognitio abſque ignorantia. 1. ad Cor. 13. c. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate: tunc autẽ facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte, tũc cognoſcam, ſicut & cognitus ſum.

Vndecimus eſt, gloria abſque ignominia, Coloſſ. 3. Cum Chriſtus apparuerit: tunc & vos apparebitis cum eo in gloria.

Duodecimus eſt gaudium ſine triſtitia. Eſai. 25. & Apocal. 8. Abſterget Deus omnem lachrimam ab oculis eorum. Eſa. 25. Auferet dominus omnem lachrimam ab omni facie: & opprobrium populi ſui. idem. 35. Obliuioni enim traditæ ſunt anguſtiæ priores, & eiuſdem. 11. c. Lætitia ſempiterna ſuper capita eorum. Gaudium, & lætitiam obtinebunt: fugiet dolor, & gemitus. Matth. 25. Intra in gaudium domini tui, Io. 16. Iterum videbo uos, & gaudebit cor veſtrum: & gaudium veſtrum nemo tollet a uobis. Item poteſt eſſe ſpes iucunda, & fiducia certa, ex affluentia bonorum regni cęleſtis.

De commendatione gloriæ cœleſtis.

Regnum cęleſte commẽdatur a bonorum copioſitate. Vnde Aug. de ciuitate Dei, quod Deus præparauit diligentibus ſe: ſpe non attingitur, charitate non compræhenditur, deſideria, & vota tranſgreditur, acquiri pōt, extimari non pōt. Item Bernardus. Merces ſanctorũ tam magna eſt, ꝙ non pōt menſurari. tam multa, ꝙ non pōt numerari. tã copioſa, quòd non poteſt finiri. tam precioſa, quòd non poteſt extimari. De his ſuperabundantibus bonis, & diuitijs regni cœleſtis dicit Augu. Æterna beatitudo conſiſtit in duobus; ſcilicet in neceſſaria abſentia omnis mali, & neceſſaria præſentia omnis boni. Si. n. quæris quid ibi eſt, non aliter poteſt reſponderi, niſi quicquid boni eſt, ibi eſt. & quicquid mali eſt. ibi non eſt; ergo Recte dicit Gregorius. Nihil exterius, quod ibi appetatur, & nihil interius, quòd ibi faſtidiatur. Ideo dicitur Apoc. c. 7. Non eſurient, neque ſitient amplius, & non cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus, quoniam agnus, qui in medio troni eſt, reget eos, & deducet illos ad vitæ fontes, aquarum, ibidem vlt. Oſtendit mihi dominus flumẽ aque viuæ. qui ſitit veniat, qui vult, accipiat

accipiat aquam vitæ gratis. Qui autem biberit ex aqua hac non ſitiet iterum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Ioann. 4. O quam felix patria, o quam beata terra, vbi erit dominus omnia in omnibus, & nullius rei erit penuria; ſeu aliquis defectus. Certè hæc patria eſt locus paſcuæ cœleſtis, vbi nihil deerit, in quo fideles ſuos dominus ſuauiter reficiet, & perpetuo collocabit. Vnde Ezech. 34. Dicit dominus. Inducam eos in terram ſuam, & paſcam eos in mótibus Iſrael, in riuis, & in cunctis ſedibus terræ, & paſcuis vberrimis paſcam eos, & in montibus excelſis erunt paſcua eorum ibi requieſcent in herbis vireſcentibus, & in paſcuis pinguibus paſcētur ſu pra montes Iſrael. Ipſi enim ſancti paſcentur in cognitione ſummæ veritatis, & illa erunt paſcua vberrima, ſiue ingrediantur ad contemplandam diuinitatem, ſiue egrediantur ad conſiderādam humanitatem, vtrobique inuenient plenissimam ſatietatem. Vnde ſequitur in Pſal. Replebimur in bonis domus tuæ: & quæ ſunt illa bona, quibus ſancti replebuntur? dic, quòd eſt illa incompræhenſibilis gloria beatorum. Nam, vt dicit Bernar. in ſermone dedicationis. Ad imaginem Dei facta anima rationalis cæteris omnib. occupari poteſt: repleri autem non poteſt. nam implebimur ab ineffabili gloria, nec ſolum implebimur, verū etiam vſque ad ſummum inebriabimur. Vnde Hie. 31. Inebriabo ſacerdotum animas cum pinguedine. Hoc faciet in cęna magna præparatus Deus. Tunc præcinget ſe, & faciet electos diſcumbere: & tranſiens miniſtrabit illis fercula bonitatis ſuæ gloriæ, vt vinum miræ ſuauitatis, & lætitiæ ipſis exhibendo. Tunc dicetur illis diſcumbentibus, illud Canti. 5. Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi. Eſa. 29. Inebriamini & non a vino. Et bene tunc inebriabuntur illic certe a gaudio, multiplici, & gloria cœleſti. O Deus æterne, quomodo dulciter, & plene tunc fideles inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ, quoniam apud te eſt fons vitæ indeficiens beatitudine, & gloria. Vnde hanc domum decet ſanctitudo in longitudinem dierum. Ipſa eſt enim domus domini diuitijs referta, & ciuitas Dei noſtri bonis omnibus adimpleta. Qua propter ſcribitur Eſai. 33. Oculi tui videbunt Hieruſalem ciuitatem opulentam. Huius ciuitatis epulentia ſiue bonorum copioſitas, & maxima abundantia nō ſolum patet ex prędictis, ſed etiam ſpecialiter ex multitudine eius pacis, in qua delectabuntur manſueti, qui hæreditabunt terram illam ſuperius expreſſam. Vnde Eſai. 55. cap. In lætitia egrediemini, in pacem deducemini. O quanta ipſius Hieruſalem abundantia pacis, cuius nunquam erit finis. Eſai. 9. Item eiuſdē. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Igitur benedicitur. Thobię. 13. In te vident ſancti viſiones pacis. Vbi pax ſumma, quæ exuperat omnem ſenſum, necnon omnem tranſcēdit humanum intellectum. Qui tantæ pacis vult eſſe particeps in cęlis cum ſanctis æternaliter, diſcat nunc humiliter pro Chriſto pati hic in terris. Nam ad tam præclaram requiem patiendo venitur, necnon pœna ſapiens hac pace potitur.

De

De magnitudine præmij cœleſtis.

SPes eſt certa de magnitudine præmij cœleſtis ex dictis ſanctorũ, qui dictante Spiritu ſancto, reuelauerunt, & mentiri non poſſunt. Eſai. 64. c. Oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. Ro. 8. c. Non ſunt condignæ paſſiones huius tẽporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. 1. Cor. 2. Oculus nõ vidit: nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt eum. Geneſi. 11. Ego ſum merces tua magna nimis. Item Matth. 17. In trãsfiguratione dominus oſtendit gloriam, quam habitura ſunt corpora noſtra poſt reſurrectionem, dum ſicut ſol eius facies reſplẽduit, & veſtimenta alba facta ſunt ſicut nix. Item ſi pignora, ideſt, oſſa, vel reliquiæ ſanctorum tantum honorantur in terris, quantus honor datur in cœlis? Non dubium, quia Chriſtus. Io. 3. dixit. Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. ad idem. Io. 17. Pater, quos dediſti mihi, volo, vt vbi ego ſum; & illic ſint mecum, vt videãt charitatem meam. Item Matt. 25. Chriſtus dicit. Venite benedicti patris mei; poſſidete regnum, quod vobis paratum eſt, & cæt.

De perſonis, quibus promittitur gloria cœleſtis.

GLoriam Dei habebunt, primo ſapientes. Prou. 3. Sapientes poſſidebunt terram. & cap. 4. Glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus.

Item probati fideles. Eccleſi. 31. Qui probatus fuerit inuentus, erit illi gloria æterna.

Item Deum diligentes. Pſal. Gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum. Item humiles. Prouer. 30. humilem ſpiritu ſuſcipiet Deus in gloria. & Hier. 22. Qui humiliatus pro domino fuerit, erit in gloria, & qui inclinauerit oculos ſuos, ipſe ſaluabitur.

Item operantes. Hier. 35. Si audierint, & obſeruauerint mandata mea: complebunt dies ſuos in bono, & annos ſuos in gloria.

Item ſuſtinentes, & patientes. act. 7. Intendens in cœlum Stephanus vidit gloriam Dei.

Item generaliter omnes iuſti. Prou. 21. Qui ſequitur iuſtitiam inueniet vitam, & gloriam. Gloriam debemus dare Deo pro tanta ſpe tripliciter. Primo, omnia bona, quæ facimus, ſibi, non nobis attribuendo. Pſal. Non nobis domine, nõ nobis, ſed nomini tuo da gloriã. Gloria. n. victoriæ, non equo, ſed equiti eſt attribuenda. Prou. 21. Equus paratur ad diem belli, dominus ante ſalutẽ tribuit. Secundo, ipſum laudando, & præconizando. Pſalm. Pſalmum dicite nomini eius, & date gloriã laudi eius. Tertio, pie, & honeſte conuerſando. Vnde Bern. ad Eugenium Papam: Non dico te ſanum dolentem latera. Ro. 2. Nomẽ Dei per vos blaſphematur inter gentes. Ideo Cor. 10. Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite.

DE SINODO FACIENDA, & quoties in anno celebrari debet.

PRIMA DIE.

LIcet aliqua iura videantur dicere, quòd ſinodus bis in anno debeat celebrari: primo, ſcilicet ante quadrageſimam. Scdo vero cir-

ro circa tempus autumni, in c. ab ea re. 18. diſt. & alibi. 11. Kal. Nou. c. placuit de conſec. diſt. 3. Tamen dico hoc eſſe arbitrarium iuxta opportunitates locorum, & neceſſitates: tamen conuenienter dico fieri in media hebdomada inter Paſcha Reſurrectionis, & Pentecoſtem, propter particulares viſitationes ſubſequẽtes, vel in Kal. Octob. 12. die. eiuſdem. Super quo ſunt monẽdi omnes habentes venire ad ſinodum de neceſſitate, videlicet, Presbyteri, Diaconi. & omnes quotquot ſe læſos exiſtimant: ad ſinodaticam expectent ſententiam tex. in c. propter eccleſiaſtica. diſ. 18. & hoc modo celebratur.

Sacerdotes, & clerici uniuerſi, qui ad Concilium Prouinciale, uel ſinodum de iure, uel conſuetudine uenire tenentur, conueniunt in ciuitate, uel alio loco prout Pontifex ordinauerit. Prima die autem Concilij, ſeu ſinodi, mane conueniunt in Eccleſiam, in qua debet Concilium, ſeu ſinodus celebrari: ubi Pontifex miſſam audit: Qua finita paratur faldiſtorium ante medium altaris, iuxta inferiorem gradum, per quem ad altare aſcenditur, & dictum faldiſtorium ſuo tempore, & loco, cum tempus erit, ponitur. Pontifex uero, amictu, ſtola, pluuiali, rubeis, & mitra precioſa induitur: quibus paratus, baculum paſtoralem manu ferens, accedit coram altare, Diacono, & Subdiacono, paratis rubeis, ſeu tempori conuenientibus ornamentis: ac ſi in miſſa ſeruire deberent: ipſum hinc, & inde aſſociantibus, & ante faldiſtorium ſibi paratum genuflexus, depoſita mitra, incipit ſequẽtem antiphonam.

EXaudi nos domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua; Secundum multitudinem miſerationũ tuarum reſpice nos domine.

Pſalmus.

Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſq; ad animam meã.

Infixus ſum in limo profundi: & nõ eſt ſubſtantia.

Veni in altitudinem maris: & tempeſtas demerſit me.

Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ.

Defecerũt oculi mei; dum ſpero in deum meum.

Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei: qui oderunt me gratis.

Confortati ſunt, qui perſecuti ſunt me inimici mei iniuſte: quæ non rapui tunc exoluebam.

Deus tu ſcis inſipientiam meam: & delicta mea à te non ſunt abſcondita.

Nõ erubeſcant in me, qui expectãt te domine virtutum.

Non confundantur ſuper me: qui quærunt te Deus Iſrael.

Quoniam propter te ſuſtinui opprobria: operuit confuſio faciem meam.

Extraneus factus ſũ fratribus meis: & peregrinus filijs matris meæ.

Quoniam zelus domus tuæ comedit me: opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me.

Et operui in ieiunio animam meãt & factum eſt in opprobrium mihi.

Et poſui veſtimentum meum cilicium: & factus ſum illis in parabolam.

Aduerſum me loquebantur qui ſedebant in porta: & in me pſallebant, qui bibebant vinum.

Ego vero orationem ad te domine: templus beneplaciti Deus.

In

In multitudine miſericordiæ tuæ exaudi me: in veritate ſalutis tuæ.

Eripe me de luto, vt non infigar: libera me ab his, qui oderunt me: & de profundis aquarum.

Non me demergat tempeſtas aquæ; neque abſorbeat me profundum: neq; vrgeat ſuper me puteus os ſuum.

Exaudi me domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua: ſecundum multitudinem miſerationum tuarum reſpice in me.

Et ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me domine.

Intende animæ meæ, & libera eam propter inimicos meos eripe me.

Tu ſcis improperium meum, & confuſionem meam: & reuerentiā meam.

In conſpectu tuo ſunt omnes qui tribulant me: improperium expectauit cor meum, & miſeriam.

Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit: & qui conſolaretur, & non inueni.

Et dederunt in eſcam meam fel: & in ſiti mea potauerunt me aceto.

Fiat menſa eorū corā ipſis in laqueū & in retributiones, & in ſcandalum.

Obſcurentur oculi eorū, ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua.

Effunde ſuper eos iram tuam: & furor iræ tuæ compræhendat eos.

Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.

Quoniam quem tu percuſſiſti perſecuti ſunt: & ſuper dolorem vulnerū meorum addiderunt.

Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum: & non intrent in iuſtitiam tuam.

Deleantur de libro viuentium, & cum iuſtis non ſcribantur.

Ego ſum pauper, & dolens: ſalus tua Deus ſuſcepit me.

Laudabo nomen Dei cum cantico: & magnificabo eum in laude.

Et placebit Deo ſuper vitulum nouellum, cornua producentem, & vngulas.

Videant pauperes, & lætentur: quærite Deum, & viuet anima veſtra.

Quoniam exaudiuit pauperes dominus: & vinctos ſuos non deſpexit.

Laudent illum cœli, & terra: maria, & omnia reptilia in eis.

Quoniam Deus ſaluam faciet Sion: & ædificabuntur ciuitates Iudæ.

Et inhabitabunt ibi: & hæreditate acquirent eam.

Et ſemen ſeruorum eius poſſidebit eam: & qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper, &c.

Deinde repetitur antiphona.

EXaudi nos domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua: ſecūdum multitudinem miſerationum tuarum reſpice nos Domine.

Incepto Pſalmo, Pontifex ſedet, & accipit mitram: & ſic manēs, quouſq; Pſalmus finiatur, et antiphona repetatur: qua repetita, depoſita mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare dicit. Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus: qui miſericordia tua nos incolumes in hoc loco, ſpecialiter aggregaſti, mentes noſtras, quæſumus, Paraclitus, qui a te procedit, illuminet, & inducat in omnem, ſicut tuus promiſit filius, veritatem, cunctoſque in vna fide, & chari-

tate corroboret,& excitati a temporali ſinodo proficiamus ad æternæ felicitatis augmētum. Per eundem dominum noſtrum, Ieſum Chriſtum, filium tuū qui tecum uiuit, & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus. per omnia ſecula ſeculorum. Reſp. Amen.

Finita oratione, Pontifex, accepta mitra procumbit ſupra faldiſtorium: alijs omnibus genu flectentibus: & cantores, dicant Letaniam.

Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon. Chriſte audi nos. Chriſte exaudi nos.

Pater de cœlis Deus, miſerere nobis.
Fili redemptor mundi Deus: miſerere nobis.
Spiritus ſancte Deus miſerere nobis.
Sancta Trinitas vnus Deus, miſer. nob.
Sancta Maria. ora pro nobis.
Sancta Dei genitrix. ora pro nobis.
Sancta virgo virginum. ora pro nobis.
Sancte Michael. ora pro nobis.
Sancte Gabriel. ora pro nobis.
Sancte Raphael. ora pro nobis.
Omnes ſancti beatorum ſpirituum ordines. orate pro nobis.
Omnes ſancti Angeli, & Archangeli. orate pro nobis.
Sancte Ioannes Baptiſta. ora pro nob.
Omnes ſancti Patriarchæ, & Prophetę orate pro nobis.
Sancte Petre. ora pro nobis.
Sancte Paule. ora pro nobis.
Sancte Andrea. ora pro nobis.
Sancte Iacobe. ora pro nobis.
Sancte Ioannes. ora pro nobis.
Sancte Luca. ora pro nobis.
Sancte Marce. ora pro nobis.
Omnes S. Apoſtoli, & Euangeliſtæ orate pro nobis.
Oēs S. diſcipuli domini: ora pro nobis.
Omnes S. Innocentes. ora pro nobis.
Sancte Stephane. ora pro nobis.
Sancte Laurenti. ora pro nobis.
Sancte Vincenti. ora pro nobis.
Sancti Fabiane, & Sebaſt. ora pro nob.
Omnes Sācti Martires. orate pro nob.
Sancte Silueſter. ora pro nobis
Sancte Gregori. ora pro nobis.
Sancte Ambroſi. ora pro nobis.
Sancte Auguſtine. ora pro nobis.
Sancte Hieronime. ora pro nobis.
Sancte Martine. ora pro nob.
Sancte Nicolae. ora pro nobis.
Omnes ſancti Pontifices, & confeſſores. orate pro nobis.
Omnes S. Doctores. orate pro nobis.
Sancte Benedicte. ora pro nobis.
Sancte Bernarde. ora pro nobis.
Sancte Antoni. ora pro nobis.
Sancte Dominice. ora pro nobis.
Sancte Franciſce. ora pro nobis.
Omnes ſancti Monachi, & Eremitæ. orate pro nobis.
Omnes ſancti Sacerdotes, & Leuitæ. orate pro nobis.
Sācta Maria Magdalena. ora pro nob.
Sancta Agatha. ora pro nobis.
Sancta Lucia. ora pro nobis.
Sancta Cecilia. ora pro nobis.
Sancta Catherina. ora pro nobis.
Sancta Agnes. ora pro nobis.
Sancta Margarita. ora pro nobis.
Omnes ſanctæ Virgines, & viduæ. orate pro nobis.
Omnes S. & ſanctæ Dei. intercedite pro nobis.
Propitius eſto. parce nobis domine.
Ab omni malo. libe. nos domine.
Ab ira, & odio, & omni mala voluntate. libera nos domine.
Ab inſidijs diaboli. libe. nos domine.

A ful-

A fulgure, & tempeſtate. lib. nos dñe.
A morte perpetua. libera nos dñe.
Per myſterium S. incarnationis tuæ. libera nos domine.
Per aduentum tuum. lib. nos domine.
Per natiuitatem tuam. libera nos dñe.
Per baptiſmum, & ſanctum ieiunium tuum. libera nos domine.
Per crucem, & paſſionem tuam. libera nos domine.
Per mortem, & ſepulturam tuam. libera nos domine.
Per glorioſam reſurrectionem tuam. libera nos domine.
Per admirabilem Aſcenſionem tuam. libera nos domine.
Per aduentum Spiritus ſancti Paracliti. libera nos domine.
In die iudicij. libera nos domine.
Peccatores. te rogamus audi nos.
Vt nobis parcas, te rogamus audi nos.
Vt nobis indulgeas. te rog. audi nos.
Vt pacē nobis dones. te rog. audi nos.
Vt eccleſiam tuam ſanctam regere, defendere, & conſeruare digneris. te rogamus audi nos.
Vt domnum Apoſtolicum, & omnes eccleſiaſticos ordines in ſancta religione conſeruare digneris. te rogamus audi nos.
Vt noſmetipſos in tuo ſancto ſeruitio conſeruare digneris. te rogamus audi nos.
Vt regibus, & principibus Chriſtianis pacem, & veram concordiam donare digneris. te rogamus audi nos.
Vt cunctum populum Chriſtianum precioſo ſanguine tuo redemptū, cōſeruare digneris. te rog. audi nos.
Vt mentes noſtras ad cœleſtia deſideria erigas. te rog. audi nos.
Vt animas noſtras, & parentum noſtrorum, ab æterna damnatione eripias. te rog. audi nos.
Vt omnibus benefactorib. noſtris ſempiterna bona retribuas. te rogamus audi nos.
Vt omnibus fidelibus, viuis, & defunctis vitam, & requiem æternam donare digneris. te rog. audi nos.
Vt obſequium ſeruitutis noſtrę tibi rationabile facias. te rog. audi nos.

Pontifex ſurgit, & baculum paſtoralem in ſiniſtra tenens, ſtans uerſus ad Concilium, ſeu Sinodum dicit.

IN hoc præſens Concilium, ſeu hanc præſentem Sinodum viſitare, & be✝nedicere digneris. *Reſpon.* te rogamus audi nos.

Producens ſignum crucis pariter ſuper omnes: quo facto iterum accumbit: cantoribus perficientibus.

Vt nos exaudire digneris. Te rogamus audi nos.

Fili Dei. Te rogamus audi nos.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi: parce nobis domine.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi: exaudi nos domine.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi: miſerere nobis.

Chriſte audi nos. Chriſte exaudi nos. Kirie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kirie eleiſon.

Qua dicta, ſurgunt omnes: & Pontifex, depoſita mitra, dicit ſtans uerſus ad altare. Oremus.

Et miniſtri.

Flectamus genua: Leuate.

DA quæſumus Eccleſię tuę miſericors Deus, vt Spiritu ſancto congregata ſecura tibi deuotione ſeruire mereatur. Per dominum noſtrum Ieſum

ſum, Chriſtum filium tuum; qui tecum viuit, & regnat in vnitate eiuſdẽ Spiritus ſancti Deus, per omnia ſęcula ſęculorum. Amen.

Deinde Põtifex, accepta mitra, aſcendit ad ſedem ſibi paratam in plano altaris: ita, ut in ea ſedens dorſum ſuum uertat ad altare, & ponit incenſum in thuribulo, more ſolito: ideſt, aſſiſtens ſtans ad dexteram Pontificis, capite inclinatus, offert ei nauiculam dicens:

Benedicite pater Reuerende.

Pontifex accipit cocleare ex nauicula: & aſſiſtens eius manũ oſculatur, & ponit incenſum in ignem thuribuli bis, vel ter prout ei placet: interim dicens:

Ab illo benedicaris, in cuius honore cremaberis: in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen.

Diaconus dalmatica indutus præcẽdentibus, Thuriferario, & duobus Ceroferarijs: & Subdiacono tunicella induto, paramentis tempori conuenientibus, ſeu rubeis, benedictione accepta a Pontifice cantat in loco conuenienti Euangelium ſecundum Lucam.

IN illo tempore: Conuocatis Ieſus duodecim Apoſtolis: dedit illis virtutem, & poteſtatem ſuper omnia dęmonia, & ut languores curarent, & miſit illos prædicare regnum Dei, & ſanare infirmos: Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via: neque virgam: neque peram; neque panem: neque pecuniam neq; duas tunicas habeatis. Et in quãcunque domum intraueritis, ibi manete: & inde ne exeatis; Et quicunque non receperint vos: exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem pedum veſtrorum excutite, in teſtimonium ſuper illos. Egreſſi autem circuibant per caſtella: euangelizantes vbique.

Quo finito, liber Euangeliorum apertus per Subdiaconum portatur Pontifici per eum oſculandus, qui & deinde incenſatur per Diaconum. Quo facto, Põtifex ipſe ante ſedem ſuam prædictam, depoſita mitra, uerſus ad altare: ac alij omnes in locis ſuis genuflectunt: Tunc Pontifex ſic genuflexus, incipit cantando, ſchola proſequitur hymnum:

VEni creator Spiritus, mentes tuorum viſita, imple ſuperna gratia, quæ tu creaſti pectora.

Qui Paraclitus diceris, donum Dei altiſſimi: fons viuus ignis charitas, & ſpiritalis vnctio.

Tu ſeptiformis munere, dextrę Dei tu digitus: tu rite promiſſum patris, ſermone ditans guttura.

Accende lumen ſenſibus: infunde amorem cordibus: infirma noſtri corporis: virtute firmans perpetim.

Hoſtem repellas longius: pacemq; dones protinus: & ductore ſic te præuio: vitemus omne noxium.

Per te ſciamus, da, Patrem: noſcamus atq, filium: te vtriuſq; Spiritum: credamus omni tempore.

Gloria Patri domino: Natoque qui a mortuis Surrexit, ac Paraclito In ſęculorum ſęcula. Amen.

Finito primo uerſu, Pontifex ſurgit, ſtans uerſus altare ſine mitra, uſque ad finem hymni: Similiter omnes alij cum Pontifice ſurgunt: expleto hymno, omnes ſedent in ſilentio: & Pontifex, accepta mitra, ſedens in ſede prædicta, ſupra in plano altaris poſita, eos, ſi placet, in hac ſententiam alloquitur.

VEnerabiles conſacerdotes; & fratres noſtri dilectiſſimi: miſſis domino precibus, oportet, ut ea, quæ de diuinis officijs, vel ſacris ordinibus,

aut

aut etiam de veſtris moribus, & neceſſitatibus eccleſiaſticis: à nobis conferenda ſunt: cum charitate, & benignitate, vnuſquiſque, reuerentia, quantũ valet, domino adiuuante, perficiat: vel quæ emendatione digna ſunt, omni deuotione vnuſquiſque ſtudeat, emẽdare. & is cui forte quod dicetur, aut agetur diſpliceat, ſine aliquo ſcrupulo contentionis, palam coram omnibus conferat, quatenus, Deo mediante, & hoc ad optimum ſtatum perueniat: Ita vt neque diſcordans contentio ad ſubuerſionem iuſtitię locum inueniat: neque iterum in perquirendá veritate vigor veſtri ordinis, vel ſolicitudo tepeſcat.

Ad locutionem huiuſmodi, vel prius, prout magis placuerit Põtifici, ſit per aliquẽ uirum doctum idoneum ſermo: in quo tractatur de diſciplina eccleſiaſtica, & diuinis myſteriis, et de correctione morum in clerum, ſecundum ea, quæ Pontifici videbuntur. Et mox poſt ſermonem, querelæ ſiquæ ſint, audiuntur. Poſtremo charitatiue monentur omnes; quòd, durante Concilio, ſeu ſinodo, in ipſa honeſtate ſe habeant, in domibus, & extra: Ita quòd eorum conuerſatio cæteris ſit merito in exẽplum. Quo facto ſurgit Pontifex, & ſolenniter omnibus benedicit dicens.

Sit nomen domini benedictum, &c.

SECVNDA DIE.

Conuenientibus iterum omnibus in eccleſia; finita miſſa, Pontifex paratus, vt ſupra, procedit coram altari, Diacono, et Subdiacono paratis, ut ſupra, ipſum aſſociantibus; et ibi in faldiſtorio ante mediũ altaris iuxta inferiorem gradum ſibi parato genuflexus depoſita mitra incboat, ſchola proſequente antiphonam.

Propitius eſto peccatis noſtris domine; ne, quando dicant gentes, vbi eſt Deus eorum.

Pſalmus.

Adiuua nos Deus ſalutaris noſter, & propter gloriã nominis tui domine libera nos; & propitius eſto peccatis noſtris propter nomen tuum.

Ne forte dicant in gentibus; vbi eſt Deus eorũ? & innoteſcat in nationibus coram oculis noſtris.

Vltio ſanguinis ſeruorum tuorum, qui effuſus eſt, introeat in conſpectu tuo gemitus compeditorum.

Secundum magnitudinem brachij tui; poſſide filios mortificatorum.

Et redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum: improperium ipſorum, quod exprobauerunt domine,

Nos autem populus tuus, & oues paſcuæ tuæ; confitebimur tibi in ſæculum.

In generatione, & generationem; annunciamus laudem tuam.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper &c.

Deinde repetitur Antiphona.

Propitius eſto peccatis noſtris domine; ne quando dicant gentes, vbi eſt Deus eorum.

Incepto Pſalmo, Pontifex ſedet, & accipit mitram: ſic manẽs quouſque pſalmus finiatur: & Antiphona repetatur.

Qua

Qua repetita, depoſita mitra ſurgit: & ſtans uerſus ad altare dicit. Oremus.

MEntibus noſtris quęſumus domine Spiritum ſanctum benignus infunde: quatenus in nomine tuo collecti, ſic inuncti teneamus cum moderamine pietatis iuſtitiam: vt hic a te in nullo diſſentiat volũtas noſtra: ſed sẽper rationabilia meditantes; quæ tibi ſunt placita, & dictis exequamur, & factis. Per dominum noſtrum &c. Amẽ.

Alia oratio. Oremus. *& miniſtri dicũt:* Flectamus genua. Reſ. Leuate.

DEus, qui nos iuſtitiã loqui, & quæ recta ſunt præcipis iudicare: tribue nobis, vt neque iniquitas in ore: neque prauitas inueniatur in mente: vt puro cordi purior ſermo conſentiat: oſtendatur in opere iuſtitia: neq; appareat dolus in lingua; ſed ex corde veritas profluat. Per dominum noſtrum &c. Amen.

Poſt hæc Pontifex accepta mitra aſcẽdit ad planum altaris, ſedens in faldiſtorio ſicut prima die, et imponit incenſum in thuribulo: et benedicit Diacono, qui procedit ad locum conſuetum, & cãtat Euangeliũ: Signat, incenſat: & Pontifex ſtat ante ſedem ſine mitra uerſus ad Diaconum cantantem Euangelium ſecundum Lucam.

IN illo tempore: Deſignauit Ieſus & alios ſeptuaginta duos, & miſit illos binos ante faciem ſuam, in omnem ciuitatem, & locum: quo erat ipſe venturus. Et dicebat illis: Meſſis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuã. Ite. Ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos. Nolite portare ſacculum, neque peram, neq; calceamenta, & neminem per viam ſalutaueritis. In quãcunque domũ intraueritis, primum dicite, Pax huic domui. Et ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra: Sin aũt ad vos reuertetur. In eadem autem domo manete: edentes & bibẽtes, quæ apud illos ſunt. Dignus eſt enim operarius mercede ſua. Nolite tranſire de domo in domum. Et in quamcunque ciuitatem intraueritis, & ſuſceperint vos; manducate quæ apponuntur vobis; & curate infirmos, qui in illa ſunt: Et dicite illis. Appropinquabit in vos regnum Dei.

Quo finito, & per Pontificẽ libro oſculato, et ipſo incenſato: Põtifex ſine mitra adit ſedẽ prædictam, uerſus ad altare; ac alijs omnibus in ſuis locis genuflexis, incipit ſchola hymnum. Veni creator, ut primo die. fol. 27. quem ſchola proſequitur. Finito primo uerſu, Pontifex ſurgit: Stãs uerſus ad altare detecto capite uſq; ad finem hymni. Et ſimili modo faciũt omnes. Expleto hymno, omnes ſedent in ſilentio. Tunc Pontifex ſedens in ſede prædicta cum mitra: cõcilium, ſeu ſinodum his uerbis alloquitur, ſi uelit.

VEnerabiles, & dilectiſſimi fratres noſtri; oportet, vt ſicut heſterna die admonuimus benignam manſuetudinem veſtram de diuinis officijs, & ſacris altaris gradibus, aut etiam de moribus veſtris, & neceſſitatibus eccleſiaſticis, quæcunque renouanda, vel emendanda ſunt; charitas omnium veſtrum vbicunque nouerit aliqua emendatione condigna; in medium proferre non ambigat; vt per ve-

ſtræ

ſtræ charitatis ſtudium, diuino largiente ſubſidio, ad optimum perueniat ſtatum: ad laudem nominis Ieſu Chriſti domini noſtri.

Poſt allocutionẽ huiuſmodi, uel prius ſit ſermo, ut prima die. Quo finito leguntur conſtitutiones per Concilium, ſeu ſinodum approbandæ. Quibus lectis, habito ſcrutinio, quæ placent: per patres confirmantur. His peractis, Pontifex ſurgit, benedicit omnibus ſolenniter, ut prima die: Deinde omnes diſcedunt.

TERTIA DIE.

Conuentione facta in eccleſia, finita miſſa, Pontifex paratus, ut prima die, aſſiſtentibus ſibi Diacono, et Subdiacono paratis, genuflexis in faldiſtorio iuxta inferiorem gradum ante medium altaris ſibi parato: depoſita mitra, incipit, ſchola proſequente antiphonam.

EXaudi nos domine: quoniam benigna eſt miſericordia tua, ſecundum multitudinem miſerationũ tuarum: reſpice nos domine. *Pſalmus.* Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ &c.

Et dicitur totus, prout habetur in prima die: Deinde antiphona.

Exaudi nos domine &c.

Incepto pſalmo, Pontifex ſedet, & accipit mitram, quouſq; finiatur Pſalmus: & antiphona repetatur: qua repetita, depoſita mitra, ſurgit, & ſtans uerſus ad altare dicit. Oremus.

OMnipotẽs ſempiterne Deus, qui ſacro verbi tui oraculo promiſiſti, vbi duo, vel tres in noie tuo congregati eſſent, te medium: fore adeſto propitius cętui noſtro, & cor noſtrum illumina miſericors Deus: vt à bono miſericordiæ tuæ nullatenus aberremus: ſed rectum iuſtitiæ tuæ tramitem in omnibus teneamus. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, filium tuum, &c. Amen.

Alia oratio. Oremus. *Et miniſtri dicunt.*

Flectamus genua. Reſ. Leuate.

DEus, qui populis indulgentia conſulis: & amore dominaris: da eis ſpiritum ſapientiæ tuæ, quibus dediſti regimen diſciplinæ, vt de profectu ſanctarum ouium, faciant gaudia æterna paſtorum. Per dominum noſtrum, Ieſum Chriſtum filium tuum, qui &cæt. Amen.

Poſt hæc Pontifex, accepta mitra, aſcendit ad planum altaris ſedens, & c. ſicut prima die, deinde dicitur Euãgelium ſecundum Matthæum.

IN illo tempore: Reſpiciens Ieſus in diſcipulos ſuos dixit Simoni Petro. Si peccauerit in te frater tuus, vade corripe eum inter te, & ipſum ſolum. Si te audierit: lucratus eis fratrem tuum. Si autem te non audierit: adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quod ſi non audierit eos: dic Eccleſiæ. Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus. Amen dico vobis: Quæcũque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata, & in cœlo: & quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cęlo. Iterum dico vobis: quia ſi duo ex vobis cõſenſerint ſuper terrã: de omni re quamcunq; petierint: fiet illis à patre meo, qui in cęlis eſt. Vbi enim ſunt duo, vel tres congregati in nomine

meo: ibi ſum in medio eorum. Tūc accedens ad eum Petrus dixit: Domine, quoties peccauerit in me frater meus, & dimittam ei? vſque ſepties? dixit illi Ieſus. Non dico tibi ſepties, ſed vſq; ſeptuagies ſepties.

Quo finito, per Pontificem libro oſculato, & ipſo incenſato, ſurgit ſtans uerſus ad altare ante ſedem prædictam detecto capite: ac alijs omnibus in locis ſuis genibus flexis incipit, ſchola proſequēte hymnum: Veni creator Spiritus S. fol. 27. & finito primo uerſu Pontifex ſurgit, ſtans uerſus ad altare detecto capite uſque ad finē hymni. ſimiliter faciunt omnes alij. Expleto hymno omnes ſedent in ſilentio. Tunc Pontifex ſedens in ſede prædicta cū mitra, Concilium, ſeu ſinodum his uerbis alloquitur, ſi uelit. Poterit tamen huiuſmodi allocutionem omittere, & eius loco, ſi placebit, per aliquem doctum idoneum, de his, quæ in allocutione continentur, & de alijs opportunis ſermo fiat.

VEnerabiles, & dilectiſſimi fratres, conuenit, vt ea, quę eccleſiaſticis officijs, & ſacerdotalibus gradibus, vel etiam canonicis ſanctionibus: pp diuerſas occupationes: aut (quod negare non poſſumus) pp noſtrā, aliorumq; deſidiam, non tam pleniter, vt oportebat, executa ſunt: omnium veſtrum vnanimi conſenſu, & voluntate requirantur. & humiliter coram charitate veſtra recitentur, & quæ cōdigna ſunt emendatione ad meliorē ſtatum auxiliante domino deducantur, & cui fortaſſe aliquid diſplicet (quod digeſtum eſt charitati veſtræ) omni benignitate, & modeſtia intimare non differat: quatenus totum, quod noſtra prouinciali, ſeu ſinodali conuentione, ſiue conſtitutione ſtatutum fuerit, vel renouatum, abſque omni contrarietate; concordia ſanctæ pacis: ab omnibus æquè cuſtodiatur, ac teneatur: ad augmentum æternæ beatitudinis omnium noſtrum.

Poſt hęc legūtur conſtitutiones, ſi quę ſint per Concilium, ſeu ſinodum approbādę. Quibus lectis, & per patres, ſi placet, confirmatis, ac omnibus terminatis, Pontifex ſedens cum mitra, omnium orationibus ſe commendat. Deinde leguntur nomina omnium, qui Concilio, ſeu ſinodo intereſſe debent: & præſentes ad ſua nomina ſurgunt, & reſpondent, Adſum. Abſentes vero notantur: & per Pontificem debita pœna mulctantur. Demum Pontifex adhuc in ſede prædicta cum mitra ſedens, ſi placet, congregatos admonet, & exhortatur ſub huiuſmodi verbis.

FRatres chariſſimi, conſacerdotes, & cooperatores noſtri, nouit fraternitas veſtra, nos licet indignos locum tenere Aaron: vos autem Eleazari, & Ithamari: nos fungi vice. 12. Apoſtolorum: vos autem 72. Diſcipulorum; nos paſtores veſtros eſſe; uos autem animarum vobis commiſſarum; nos de vobis: vos autem de plebibus vobis commēdatis domino noſtro Ieſu Chriſto rationem eſſe reddituros. Igitur, vt in die tremendi iudicij inter bonos diſpenſatores inueniamur, admonemus, & obſecramus fraternitatē veſtram; vt vita, & conuerſatio ſit irrepræhenſibilis.

CON-

CONSTITVTIONES.

1 IN Domibus veſtris mulieres non cohabitent.

2 Omni nocte ad nocturnas horas ſurgite.

3 Officium veſtrum horis certis decantate.

4 Miſſam ieiuni tantum, & non in veſtibus communibus, ſed ſacris. Amictu, Alba, Cingulo, Manipulo, Stola, & caſula, veſtimentis nitidis, quæ ad alios vſus nõ ſeruiant. Parati, deuote, & religioſe celebrate, & in ea corpus, & ſanguinẽ domini noſtri Ieſu Chriſti cum omni reuerentia, & tremore ſumite.

5 Corporalia, & pallæ ex lino fieri debent, & ſint mundiſſima, & alia. & vaſa ſacra proprijs manibus abluite, & extergite diligenter.

6 Altare ſit coopertum mundis linteis, ſaltem tribus diuerſis; ad quod nulla mulier accedat. & deſuper nihil ponatur, niſi reliquiæ, ac res ſacræ, & pro ſacrificio opportunæ.

7 Miſſalia, gradualia, lectionaria, & antiphonaria veſtra ſint completa, & perfecta.

8 Eccleſiæ veſtræ bene ſint coopertæ, & mundæ.

9 In ſacriſtijs ſiue ſacrarijs, aut iuxta altare maius, ſit locus aptus ad infundendam aquam ablutionis, corporalium, & linteaminorum uaſorum; & aliarum rerum ſacrarũ, ac manuũ, poſtquam ſanctum Chriſma, aut oleũ Cathecuminorum, vel infirmorum tractaueritis. Ibique pendeat vas cum aqua munda pro lauandis manibus ſacerdotum, & aliorum, qui rem ſanctã, & officium diuinum ſunt peracturi, & prope linteum mundum ad illas abſtergendum.

10 Atria eccleſiæ ſint benè munita.

11 Nullus ſine ſcitu, & conſenſu noſtro per poteſtatem ſecularem eccleſiam obtineat.

12 Nullus eccleſiam, ad quam intitulatus eſt, amittat: & ad aliam quæſtus gratia ſe transferat.

13 Nullus plures eccleſias ſine titulo, & contra ſacrorum Canonum diſpoſitiones nanciſci præſumat.

14 Nullatenus etiam vna eccleſia inter plures diuidatur.

15 Nullus extra eccleſiã in locis non cõſecratis, vel calcaribus indutus, vel cultellis extra pendentibus celebret.

16 Nullus alterius parochianum, niſi itinerantem, & tunc de Rectoris ſui licentia ad communionem recipiat.

17 Nullus in alterius parochia abſq; licentia proprij ſacerdotis miſſam celebret.

18 In celebratione quiſque calicem, & oblata non circulo, aut digitorum vacillatione, vt quidam faciũt, ſed iunctis, & extenſis digitis cruce ſignet; ſicque benedicat.

19 Calix, & patena ſint Aurei, vel Argentei; & non æ rei, aut auricalchei; vitrei, vel lignei.

20 Quiſque presbyter clericum habeat, vel ſcholarem, qui cum eo pſalmos cantet, epiſtolam, & lectionem legat, & in miſſa reſpondeat.

21 Ipſe quoque presbiter infirmos viſitet, & reconciliet; & iuxta Apoſtolũ propria manu communicet, & oleo ſancto inungat.

22 Nullus præſumat tradere Communionem laico, aut fęminæ, ad ferendam infirmo.

ignorãtiæ parcas, errores corrigas, perfectis votis, perfectam operis efficaciã largiaris: & tranſgreſſoribus tibi confitentibus, venia, & remuneratio ſubſequatur ſempiterna. Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Deinde benedicit ſolenniter omnibus, dicens.

Sit nomen domini benedictum, &c.

Et dat indulgentiam; Quibus peractis, Archidiaconus ſtans iuxta Pontificem, dicit alta uoce.

Recedamus in pace.
Reſpondent omnes.
In nomine Chriſti.

SINODATICVM vnde dicatur.

IN Sinodo videtur cõueniẽter poſſe, & debere exigi cathedraticũ, quod Epiſcopis ab inferioribus debetur. Quod quidem cathedraticum alio modo dicitur ſinodaticum pro quo ſoluẽdi sũt duo ſolidi tãtum, vt in c. cum quęrẽte, de offi. ord. ibi ſinodũ, & ſinodatici, ſiue cathedratici nomine duos ſolidos, præter quam à monaſterijs. 10. q. 3. inter cetera. Et appellatur cathedraticum, quia pro honore cathedrę datur. 10. q. 3. placuit, & ſinodaticum, quia ſinodo datur. ca. olim. de cenſi. Qui duo ſolidi dabuntur ſecundum extimationem illius monetæ, quæ antiquitus ab initio ſolui conſueuit: niſi circa ſolutionem minoris monetæ, quæ modo eſt in vſu, ſit pręſcriptum, in d. cap. de cen. olim.

Caueat tamen prælatus, ne etiam vigore alicuius conſuetudinis in valore dictorum ſolidorum, & in tempore exactionis ſe taliter habeat, quòd incurrat ſimoniam, & permaxime caueat, ne huiuſmodi cathedraticum exigatur in paſchali tempore, in quo datur Chriſma parochianis, quaſi pręte[r]tu conſuetudinis credat excuſari a reatu ſimoniæ. c. nõ ſatis in fi. de ſimonia.

Epiſcopus ſit omni die Dominico in ſua eccleſia.

EPiſcopus ſi infirmitate non fuerit impeditus, eccleſiæ, cui proximus fuerit, die Dominico deeſſe non debet. c. Epiſcopus, de conſe. diſtin. 3. Item quòd non niſi in die Dominico eſt Paſcha dominici celebrandum; & eius curſus debet per prælatos omnibus ſubditis intimari. c. noſce. cũ ſeq. de conſecra. diſt. 3.

Epiſcopi, in quibus diſpenſant.

EST attendendum, quòd Epiſcopi cum illegitime natis diſpenſant in minoribus ordinibus, & in beneficio ſine cura, dũmodo ſit tale, in quo alias diſpenſare poſſint. In alijs diſpenſatio Papæ requiritur, & ſi diſpenſatũ fuerit cum aliquo, quod non obſtante illo defectu, poſſit ad curatum beneficium promoueri, prætextu illius diſpẽſationis non poterit duo beneficia ſimul obtinere c. 1. de filijs presb. lib. 6. Et ſi ille cum quo ſuper defectu originis in curato beneficio fuerat diſpenſatum a Papa, eo tacito ſuper pluralitate diſpenſationem obtineat ab eodem: non valet ſecunda diſpenſatio. c. ſi. eod. tit. Permittitur tamẽ, vt Epiſcopi cum his, qui. 20. annum compleuerint, quòd dignitates, & perſonatus, quibus animarum cura non imminet valeant obtinere, ſi aliud non obſiſtat cano-

canonicum, libere diſpenſare. c. 1. de ęta. & qualit. lib. 6. Et adde quod bigamus hodie eſt nudatus omni priuilegio clericali, & aſtrictus foro ſeculari. nec valet contraria cõſuetudo. Et prohibetur anathemate, ne tonſuram deferat clericalem, nec habitum. c. 1. de bigamis. Item, quòd Epiſcopus Italiæ vltramontanum non debet ordinare, niſi de ſpeciali licentia Papæ, vel per patentes literas Epiſcopi ſui continentes iuſtam cauſam, quare nolit, vel nõ poſſit eum ordinare. & ſi ſecus factũ fuerit, punitur ordinans pœna condigna. & ordinatus manet ſuſpenſus; Ita quod etiam pœnitentiarius Papæ ſine illius licentia, illum non poterit abſoluere. c. 1. de temp. ord. lib. 6.

Epiſcoporum ornamenta ſunt virtutes.

EST attendẽdum etiam, ꝙ per ornamenta epiſcopalia virtutes debent intelligi; quæ a Deo eis promittũtur, cum dicitur; Sacerdotes eius induam ſalutari. Vnde in veteri teſtamento varijs veſtibus ex præcepto Dei ſacerdotes ornari leguntur; quia multis modis virtutibus debet ſplẽdere vita Pontificis, vt gradui cõferat decorẽ, quem ab eo non accipit. Non loca, ſed vita, & mores ſanctos faciunt Epiſcopos.

Epiſcopatus, an ſit ordo.

EPiſcopatus autem licet ſecundum Theologos non ſit ordo, ſecundũ Canoniſtas tamen dicitur eſſe ordo. Io. Andr. in ſalutatione. 6. lib. in glo. ſuper Epiſcopus. Pro qua optime facit tex. in c. aqua, de conſec. eccleſiæ, vel alta. vbi hoc notat Abbas.

Epiſcopus debet omnibus eſſe charus.

BEatus Clemens in epiſtolis ſic dicit. Omnis Põtifex chriſmate perunctus, & in ciuitate conſtitutus, charus, & pretioſus omnibus eſſe debet: quem quaſi Chriſti locumtenentẽ omnes honorare debent, eique ſeruire, & obedientes ad ſalutẽ ſuam fideliter eſſe ſcientes, ꝙ ſiue honor, ſiue iniuria ei defertur, in Chriſtum redundat, & a Chriſto in Deum patrẽ. Audire ergo eum oportet, & ab ipſo ſuſcipere doctrinam fidei. Si quis autem cum Epiſcopo in eccleſia non eſt, hunc in eccleſia non eſſe, ſed extra in ſciſmate conſtat. Fruſtra ſibi blandiuntur qui pacẽ ſacerdotibus Dei non habentes, latenter obrepunt. 7. q. 1. ſcire debes.

Epiſcopi ſunt honorandi.

QVi præſunt iuriſdictioni ſpirituali, vel temporali, honorãdi ſunt. Rom. 13. Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit. Nam qui poteſtatim reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. 11. q. 3. qui reſiſtit: & ſuper omnes Epiſcopi honorandi. Vnde beatus Clemens in epiſtolis: Omnis Pontifex ſacro chriſmate perũctus, ſcripturis ſacris eruditus, charus, & precio omnib. eſſe debet. Et alibi idem beatus Clemens in eiſdem. Si autem vobis Epiſcopis non obedierint omnes presbyteri, & reliqui clerici, & Principes, tã maioris ordinis, quàm inferioris, atq; reliqui populi non ſolum infames, ſed extorres a regno Dei, & conſortio fidelium, & a liminibus ſanctæ Dei Eccleſiæ ſic alieni erunt. 11. quæſt. 3. c. ſi autem, & ſequitur ſtatim. c. quicunq; ea. cauſa, & q. Quicunque contriſtauerit Epiſcopum doctorem ueritatis, peccat in Chriſtum, & patrem omnium exacerbat

cerbat

cerbat Deum: propter quod & uita carebit.

Epiſcopi Pœnitentiarius in quinque caſibus non abſoluit.

VBi Epiſcopus committit caſus ſibi reſeruatos in foro pœnitentiali alicui inferiori, in quinque caſibus intelligit, cõmiſſio excluſiue. Primus, in ſolenni pęnitentia. Secundus, vbi eſt excommunicatio contracta: niſi veniat per ſpeciale mandatum, de ſentẽtia excom. c. peruenit. Tertius eſt vbi confeſſor inuenit irregularitatem cõtractã: tũc debet remitti Epiſcopo, vt per eũ diſpenſetur: vel cum literis epiſcopi ad Papam remittatur. Tamẽ irregularitate ignoranter contracta Epiſcopus diſpenſat. Quartus in incendiarijs denũciatis etiam in genere. 23. q. vlt. c. ſi quis membrorum. Quintus ubi eſt conſuetudo, quòd certa crimina Epiſcopo reſeruẽtur. Sicut eſt de opprimentibus libertatem Eccleſiæ.

Epiſcopus eſt Petra Salis.

PEtra ſalis inter populos eſt Epiſcopus, uel ſacerdos, qui curare debet, quid ſingulis dicat. qualiter vnũquemque admoneat: vt quiſquis prælato iungitur, quaſi ex ſalis tactu æternæ uitæ ſapore condiatur.

DE MORIBVS EPISCOPI.

Monitio, & informatio ad Epiſcopũ de modo tenendo in uictu, ueſtitu, & oratione. Et qualiter ſe habere debeat in omnibus, ante menſam, in menſa, & poſt mẽſam. Et hoc idem de dormitione, & qualiter in omnibus exerceat officium ſuum.

IESVS Chriſtus, Deus, & homo, qui venit ad terram aſſumere humanitatem; & ſaluare animas ſanguine ſuo, qui vitã uero illuminauit, aperuitque portam cœli, ipſe me miſit ad uos.

Audi tu, cui datum eſt audire ſpiritualia. Si Epiſcopus iſte proponit ire per viam arctam, per quam pauci ambulant, & eſſe vnus de paucis, deponat primo pondus circunſtans, & onerans eum. Sic fecit ille bonus Matthæus, qui vocatus a Deo, reliquit onus graue mundi, & inuenit onus leue.

Secundo. Sit præcinctus ad viam, ſicut dicit ſcriptura. quod Thobias paratus ad uiam inuenit Angelum præcinctum ſtantẽ. Sed quid ſignificat, ꝙ Angelus erat præcinctus, niſi ꝙ omnis Epiſcopus præcinctus debet eſſe cingulo iuſtitiæ, & diuinæ charitatis, paratus ire per viam illam, per quam ille iuit, qui ait. Ego sũ paſtor bonus, qui pono animam meam pro ouibus meis. Paratus etiam cum verbis, loqui ueritatem. Paratus cum operibus, facere iuſtitiam, tam in ſeipſo, quàm in alijs, non dimittendo iuſtitiam, propter minas, ſeu opprobria, non propter falſam amicitiam, ſeu vanum timorem. Omnis igitur Epiſcopus, qui taliter apparet præcinctus, ad eum veniet Thobias, ideſt homines iuſti, & ſequẽtur vitam eius.

Tertio debet comedere panem, & aquam, antequam aggrediatur uiam. ſicut legitur de Elia, qui excitatus a ſomno inuenit ad caput ſuum panẽ, & aquam. Quis eſt iſte panis datus Prophetæ, niſi bonũ corporale, & ſpirituale, quod adminiſtrabatur ei? Nam pręparabatur ei in eremo panis corporalis propter exẽplum, licet enim Deus potuiſſet ſuſtentare Propheram ſine

cibo corporali. voluit tamen præparari panem ei corporalem, vt intelligeret, homo Deo eſſe placitum, quod vtatur bonis donis Dei temperate ad cõſolationem carnis. Quoniam igitur in omni verbo Dei viuit homo, monemus Epiſcopum ſumere buccellam panis, hoc eſt, diligere Deum ſuper omnia. hanc buccellam inuenit ipſe ad caput ſuum. ideſt, quia ratio ſua dicet Deum ſuum ſuper omnia, & prę omnibus diligendum, tum propter creationem, & redemptionem, tum propter longam patientiam, & ſuam bonitatem. Rogamus eum etiam habere pauxillum aquæ, hoc eſt intime cogitare amaritudinem paſſionis Chriſti. quis enim digne ſufficiat cogitare anguſtias humanitatis Chriſti, quas tunc patiebatur, quando petijt transferri à ſe calicem paſſionis, quando guttæ ſanguinis decurrebant in terram. Bibat ergo Epiſcopus aquam iſtam, cum pane charitatis, & confortabitur ad progrediendum in via Ieſu Chriſti. Incepta igitur via ſalutis, ſi Epiſcopus vltra ꝓgredi voluerit, vtile eſt ei à prima hora diei regratiari Deo toto corde, recogitare ſollicite actus ſuos, & petere auxilium à Deo, ad faciendam uoluntatem eius.

Deinde cum induit ſe veſtibus orat in hunc modum: Cinis tenetur eſſe cũ cinere, & terra cum terra, veruntamẽ, quia ex prouidentia Dei, Epiſcopus ſum, induo te corpus meum ueſtibus, quę ex terra ſunt non propter pulchritudinem & ſuperbiã, ſed propter opertimentum, ne nuditas tua appareat. nec curo, utrum indumentum tuũ melius ſit an vilius, ſed tantum, vt ad reuerentiam Dei epiſcopalis agnoſcatur habitus: & ex habitu diſcernatur epiſcopalis auctoritas, ad correctionem, & informationem aliorum. Ideo rogo te pijſſime Deus, ut tribuas mihi in animo ſtabilitatem, ne ſuperbiam de cinere & terræ pretio. nec inaniter glorier de colore pulue reo. Sed præſta fortitudinem: ut ſicut habitus epiſcopalis diſcretus, & honorabilis eſt præ alijs ꝓpter auctoritatem diuinam: ſic habitus animæ reſpiciatur apud te Deum. ne propter auctoritatem indiſcretè, & indigne habitam, deprimar profundius. ſeu propter habitum laudabilem inaniter portatũ, denuder ignominioſius ad meam damnationem.

Deinde legat, uel decantet horas, quo enim homo ad altiorem gradum aſcenderit, eo maiorem honorem tenetur Deo reddere. Poſt dictam miſſam, exerceat epiſcopale officium ſuũ, cauendo ſollicite, ne plus attendat ad corporalia, quàm ad ſpiritualia. Cum uerò accedit ad menſam, cogitationem habeat talem. O domine Ieſu Chriſte, qui corpus, quod corrumpitur cibo corporali, ſuſtentari præcipis, da mihi auxilium, ſic corpori meo dare neceſſaria, vt non improbe contra animam inſoleſcat caro, ex ciborum ſuperfluitate, nec lenteſcat in ſeruitio tuo indiſcreta parcitate. Sed inſpira moderantiam congruam, ut cum terra de terrenis ſuſtentatur, dominus terræ à terra ſua, ad irã non prouocetur. Cum uerò in menſa fuerit, permittitur ei moderata conſolatio, & collocutio, in qua euitetur ſcurrilitas & uanitas, nec tale uerbum proferatur, vel audiatur, quo audientes occaſionem habeant ad peccandũ, ſed oĩa ſint honeſta, & ſalutaria. Si-

cut enim in menſa corporali deficientibus pane, & vino, omnia ſunt inſipida, ſic in menſa epiſcopali, & ſpirituali, deficiẽte bona doctrina, & exhortatione, omnia appoſita inſipida ſunt animæ. Et ideo, vt euitetur vanitatum occaſio, legatur, vel recitetur aliquid in menſa tale, vnde ædificentur aſſiſtẽtes. Perfecta verò refectione, & redditis in benedictione Deo gratijs inquirat agenda, vel certe reuoluat libros, ex quibus trahi poteſt animæ perfectio.

Poſt cœnam vero conſolari ſe poterit cum familiaribus ſuis, attamen ſicut mater ablactans infantem perungit vbera cinere, ſeu aliqua alia amaritudine, donec infans deſueſcat a lacte, & aſſueſcat cibis ſolidioribus, ſic Epiſcopus, attrahat Deo familiares ſuos talibus verbis, quibus timeant Deum, & diligant, vt & ipſorum ſit pater per diuinam auctoritatem, & eorum mater per ſpiritualem educationem. Si verò ſcit ſcienter aliquem ſuorum familiarium peccare ad mortem animæ, qui auditis admonitionibus, non reſipiſcet, remoueat eum a ſe. Quem ſi retinuerit propter commodum, & conſolationem temporalem, non erit immunis a peccato eius.

Pergens verò ad lectum ſuum examinet diligẽter facta, & effectus ipſius diei iam præteriti, cogitãdo taliter. O Deus creator corporis mei, & animæ, vide me miſericordia tua, & præſta gratiam tuam, vt ex ſomni abundãtia non tepeſcam in ſeruitio tuo. nec ſomni inquietudine deficiã a ſeruitio tuo. Sed modera ſomnum meum ad honorem tuum, quem ad corporis eleuationem haberi præcepiſti, & da mihi fortitudinem, vt inimicus diabolus nõ inquietet me, nec abſtrahat a tua pietate. Surgens autem a lecto, diluat confeſſione, ſi quas negligentias caro paſſa eſt. ne ſequentis noctis ſomnus cum præteritæ delictis oriatur.

Item loquitur Dei mater: dic Epiſcopo, quòd cum inceſſerit per uiam dictam, tunc tria difficilia occurrẽt ei. Primo quod uia eſt arcta. Secundo, ꝙ in ea ſunt ſpinæ pungitiuæ. Tertio, quòd via eſt petroſa, & inæqualis. Contra hæc tria dabo tibi tria conſilia.

Primum eſt, quòd induat ſe Epiſcopus veſtibus fortioribus, & ſubtiliter conſutis, contra viam arctam.

Secundum eſt, quòd habeat decem digitos ante oculos ſuos: inter quos reſpiciat, tanquam per cancellos, ne pungatur a ſpinis.

Tertium eſt, quòd caute ponat pedes ſuos, & in quolibet veſtigio attentet ſi pes poſitus ſubſiſtit ſolidè. nec præcipitanter ponat ambos pedes ſimul, niſi prius certificatus fuerit de qualitate uiæ.

Quid verò ſignificat via arcta, niſi malitiam hominum prauorum contra iuſtos? Qui derident opera iuſta, & deprauant vias, & monita iuſtorum recta, & quicquid humile, & pietatis eſt paruipendunt. Contra tales homines induat ſe Epiſcopus veſte patientię, & conſtantiæ, quia patientia grauia facit eſſe ſuauia, & illas contumelias, gaudenter tolerare.

Quid vero ſignificãt ſpinæ, niſi aduerſitates mundi? Cõtra has habendi ſunt digiti decem præceptorum Dei, & conſiliorum eius, vt cum pupugerit ſpina aduerſitatis, & paupertatis, conſideretur

ſideretur paſſio, & paupertas Chriſti. Cum vero pungit ſpina irę,& inuidię, cõſideretur charitas Dei, quam nobis ſeruare præcepit. Charitas enim vera non quærit quæ ſua ſunt,ſed ſe totam exponit ad honorem Dei, & proximi vtilitatem. Quòd vero debet eſſe cautus in ponendis pedibus, ſignificat, ꝙ vbique debet rationabiliter timere. nam bonus homo tenetur habere quaſi duos pedes. Primus eſt,deſiderium æternorum. Secundus eſt,faſtidium mundi.In deſiderio vero æternorum debet eſſe diſcretio, ne deſideret ęterna ſoli ſibi,tãquam digno, ſed totum deſiderium ſuum,& voluntaté,& remunerationem ponat in manus Dei. In faſtidio vero mũdi debet eſſe cautio,& timor, ne faſtidium ſit propter aduerſitates mundi, & vitæ impatientiam: Ne ſit etiam propter uitæ tẽporalis maiorem requiem: ſed ſolũmodo fiat propter peccati abominationem, & deſiderium vitæ æternæ.His igitur difficultatibus vitæ ſuperatis, adhuc pręcaueo Epiſcopum de tribus inimicis,qui ſunt in uia ſua. Primus quippe hoſtis nititur ſibilare in aures Epiſcopi,vt obſtruat auditũ eius. Secundus,ſtat ante eum,vt pungat oculos eius. Tertius, eſt ante pedes eius clamans late,& habens laqueum,quo pedes illaqueat, quando eleuat eos à terra. Primus hoſtis ſunt homines illi, ſiue infuſiones illæ,qui nitũtur Epiſcopum trahere à via recta dicentes: Cur tantum aſſumis tibi laborem, & pergis per uiam tam arctam, diuerte ergo magis in viam floridam,per quã vadunt plures. Quid ad te, quomodo illi viuãt? Quid ad te,offendere,& obiurgare illos,à qbus honorari,& amari poſſis? Si non offendunt te,& tuos, quid tibi curæ eſt, quomodo viuant, aut ſi offendant Deum? Si vero tu ipſe bonus es,quid ad te iudicare alios? Da magis munera, & accipe, vtere amicitia hominum, vt lauderis,& bonus voceris in vita tua. Secundus hoſtis deſiderat excæcare te, ſicut philiſtei Sanſonem.Hi ſunt pulchritudo & poſſeſſio mundi,fluxus veſtium,& diuerſus apparatus rerum, honores hominum,& fauores, cum enim iſta offeruntur, & placent oculis, excæcatur ratio, & tepeſcit amor mandatorum Dei.

Tertius hoſtis clamat ad te,habens laqueum, & dicens.Cur,inquit,ſic vadis caute, & inclinato capite? Cur in tantum humilias te ipſum, qui à pluribus debes & poſſis honorari? Eſto magis ſacerdos, ut ſedeas cũ primis. Eſto Epiſcopus, vt honorari poſſis à pluribus,procede ad maiores dignitates,ut maiora obtineas ſeruitia, & maiori frueris quiete.Congrega Theſauros, quibus alios iuuans tecũ, ab alijs conſolari poſſis, & ubique eſſe lætus. Cumq; animos talibus inclinatus fuerit affectionibus,& ſuggeſtionib.mox affectus eleuatur, quaſi pede quodam prauæ delectationis ad terrenam cupiditatem, qua ita inuoluitur laqueo curæ mundialis, quòd uix conſurgit ad cõſiderationem ſuæ miſeriæ,& prę miorum, ſeu ſuppliciorum ęternorũ: nec mirum: Scriptura enim dicit: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat ad honorem Dei: Nunc autem plerique deſiderant honorem, & refugiunt laborem, in quo animæ eſt ſalus ſempiterna. Propterea Epiſcopus iſte ſtet in gradu, qué habet, nec

appetat altiorem, donec Deo placuerit ei aliter prouidere.

Loquebatur mater Dei.

EGo exponere volo Epiſcopo quid tenetur facere Deo, & quid eſt honor Dei. Omnis itaque Epiſcopus debet habere infulam in brachijs ſuis benè cuſtoditam, nõ vendere eam pro pecu nia, non concedere alij propter amicitiam carnalem, non perdere propter negligentiã, & tepiditatem. Quid vero ſignificat infula epiſcopalis, niſi dignitatẽ & poteſtatem epiſcopalem? Ordinare ſcilicet clerum, & conficere chriſma, corrigere errantes, excitare exemplo negligentes. Quid verò cuſtodire ſtricte infulam, niſi ſedulò cogitare, quomodo accepit ipſam poteſtatẽ? Ad quid obtinuit eam, quomodo eam tenuerit, & quid erit ei facturus. Si ergo cogitare voluerit, quomodo obtinuit eã, attendat primo ſi deſiderauit eã propter ſe, an propter Deum, ſi propter ſe, timeat rationabiliter, ſi vero propter Deũ, meritoriũ eſt, & ſpirituale. Si vero attẽdat, ad quid obtinuerit poteſtatem & dignitatem, ego dicam ei, ad hoc ſcilicet, vt eſſet conſolator animarum, & liberator meriti ſui, de quorum eleemoſinis viuit, vt eſſet nutritor pauperum, diuitum quoque pater, adiutor Dei in ſpiritualibus, & pro Deo æmulator. Si vero ſcire fructum voluerit poteſtatis, hoc bene declarat Paulus, cum inquit: Qui bene miniſtrauerit, duplicem habebit honorem, corporalẽ ſcilicet, & ſpiritualem. Qui verò epiſcopalem habet ueſtem, ſed non uitam: qui quærit honorem, ſed negligit laborem, hic duplici confuſione dignus erit. Quid verò ſignificat, ꝙ poteſtas non debet vendi, niſi quod Epiſcopus nõ debet ſcienter eſſe ſimoniacus, nec in alijs tolerari, ſi ſciuerit? Nõ ordinare aliquos, nec promouere propter pecuniam. Non exercere officium ſuum propter honorem hominum, & fauorem: nec propter preces carnales exaltare illos, quos indignos nouerit, & malæ vitæ. Quid vero eſt, ꝙ non debet alijs concedere ſuam poteſtatem propter amicitiam, niſi quòd non debet ſimulare peccata aliorum propter falſam miſericordiam? non tacere propter amicitiam? non portare in dorſo ſuo peccata aliorum, quæ poteſt, & tenetur corrigere propter aliquam carnalitatem? Eſt enim Epiſcopus ſpeculator domini, & ideo ſanguis mortuorum exquiritur de manu ſpeculatoris, ſi vidit periculum, & nõ clamauit, aut ſi dormiebat, & non curabat. Quod vero Epiſcopus nõ debet perdere coronam, ſeu infulam per negligentiam, hoc ſignificat, quòd non debet illam concedere alijs ad faciendum, quod ipſe perſonaliter tenetur facere, & poteſt facere, nec propter quietem ſuam tepidam, illam debet dimittere, quæ ipſe perſonaliter fructuoſius, quàm alia poſſet implere. Nec etiam ignorare debet uitã eorũ, quibus committit officia ſua, ſed inquirere occulte, & aperte vitam eorum, quibus committit & quomodo ſeruãt iuſtitiam: quia officium epiſcopale, non eſt quietis, ſed ſolicitudinis, & laboris. Cumque Epiſcopus, ſicut iam dixi, bene cuſtodierit infulã, oportet, quòd habeat etiam ſub brachijs ſuis faſciculũ florum, quibus alliciantur oues remotę, & vicinę. Solet enim bonus paſtor, per flores, & fęnum trahere

here poſt ſe oues ſuas. Quid eſt iſte faſciculus florum, niſi prædicatio diuina, quæ pertinet ad Epiſcopum? Quæ verò sũt brachia duo, niſi operatio duplex, facere ſcilicet bona opera in aperto propter incitamentum aliorum; & facere bona in occulto propter timorem Dei; & exemplum vicinorum? Ergo ſi prædicatio coniungatur cum his duobus operibus, pulcherrimus erit hic faſciculus florum, poſt quem oues uicinæ in epiſcopatu ſuo gaudenter current. Oues etiam, quæ remotæ ſunt, audientes famam eius, libenter deſiderabunt eum, & propter verba bona, & propter opera charitatis, quæ ſequentur verba: Nam iſti ſunt ſuauiſſimi flores, ad alliciendũ oues, facere ſcilicet virtuoſa opera, & ea alios docere, non in verboſa ſcientia, ſed in paucis uerbis, & charitate plenis: Nec enim decet prçconẽ Dei eſſe mutũ, nec ſpeculatorem domus Dei eſſe cæcũ. Adhuc etiam deficit Epiſcopo vnũ. Cũ enim ipſe peruenerit ad portam, decet eum aliquid præſentare ſummo Regi. Ideo conſulimus ei, quòd præſentet Regi vas ſibi chariſſimum, & illud vacuum & ornatũ. Vas itaque Epiſcopo chariſſimum cor ſuum eſt. hoc ergo præſentet, & offerat Deo, totum ornatum virtutibus, ſed vacuum voluntate propria & amore carnis. Et ſic tunc quando Epiſcopus appropinquauerit portæ, occurret ei exercitus, ipſe Deus, & homo ſuſcipiens eũ. Angeli quoq; dicent: O domine Deus, ecce Epiſcopus qui fuit mũdus in carne, & ſacerdotio purus: apoſtolicus in prędicatione, Epiſcopus uigilãs in officio ſuo: virilis in operatione; humilis in poteſtate, Ecce quem deſiderauimus propter puritatem ſuam, & ideo præſentamus eũ tibi, quia deſiderauit te propter charitatem tuam. Tunc quoq; dicturæ ſunt animæ ſanctæ in cœlo exiſtentes. Ecce domine Deus, gaudiũ noſtrum eſt in te. Attamen gaudemus etiam de iſto Epiſcopo. Nam florẽ portauit in ore, quo uocabat plures oues: florem portabat in manibus, quo reficiebat aduenientes oues: flores tranſmittebat habitantibus de longe, quibus excitabat dormientes oues. Et ideo, quia floribus uerborum ſuorum augmentauit chorum noſtrum, gaudemus in eo. Gaude & tu domine in homine iſto, & de honore eius, quia ſuper omnia deſiderauit te. Tunc quoque dicturus eſt Epiſcopo dominus dator gloriæ. O amice veniſti præſentare mihi uas cordis tui vacuum a te, & deſideraſti impleri de me, ideo veni, & ego inplebo te me ipſo. Tu eſto in me, & ego in te: Gloria enim tua, & lętitia nunquã habet finem.

Epiſcopus quidam ſapiens, pulcher, & diues.

IN ciuitate quadam erat quidam Epiſcopus, ſapiens, & pulcher, & diues, qui de pulchritudine, & ſapientia ſua laudatus, non regratiabatur Deo, vt debuit, qui dedit ei ipſam ſapientiã. Laudabatur quoque, & honorabatur de diuitijs ſuis, & ideo dedit multa propter mundi fauorem. Plurima quoque concupiuit, ut largius daret, & amplius honoraretur. Iſte Epiſcopus habebat quendam clericum literatum in epiſcopatu ſuo, qui taliter ſecum cogitabat: Iſte, inquiens Epiſcopus diligit Deum minus, quàm expedit: uita eius tota tendit ad ſæcularia,

ideo ſi placeret Deo, libenter deſiderarem epiſcopatum eius ad faciẽdum honorem Deo. Non deſidero quidem propter mundum, quia honor mundi nõ eſt aliud, niſi ſicut aer. non propter diuitias, quia ſunt graues tanquã onus grauiſſimum. nõ propter quietem carnis, & commodum proprium, quia nõ teneor eſſe inquietus niſi rationabiliter, ſic ut corpus ſtare poſſit in ſeruitio Dei, ſed propter ſolum Deum deſidero. Et quamuis indigniſſimus ſim honore, tamen ut plures lucrifacerem Deo, & pluribus proficerem, uerbo, & exemplo, pluresque ſuſtẽtarem de bonis eccleſiæ, libenter ſuſciperem onus epiſcopale. nam Deus ſcit, quòd charior eſſet mihi mors dura, & dulcius ad ferẽdum amarum ſupplicium, quã epiſcopalis dignitas. quia licet paſſibilis ſim, ſicut cęteri, tamen qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. ideo libenter deſidero honorem epiſcopalem: honorem quidem propter ſalutem plurimorum: onus vero propter ſalutem meam, & amorẽ Dei, & animarum ad hoc ſolum, ut bona eccleſiæ poſſim diſtribuere largius pauperibus: animas inſtruere liberius: errantes inſtruere: fiducialius vexare carnem meam: abundãtius moderare me ipſum ſollicitus in exemplum aliorũ. Iſte autẽ canonicus increpauit ipſum occulte & prudenter. Epiſcopus vero ægre ferens verba, confundit, clericum aperte, & imprudenter, iactans ſe ad omnia ſufficiẽtem, & moderatum. Canonicus autem plorauit exceſſum Epiſcopi, patienter ferens illata. ſed Epiſcopus deridens charitatem, & patientiam Canonici, obloquebatur ei, tantum, quòd Canonicus arguebatur, & reputabatur fatuus, & mendax. Epiſcopus vero iuſtus, & circumſpectus. Tãdem procedente tempore, Epiſcopus, & Canonicus migrauerunt, & vocati ſunt ad iudicium Dei. In cuius conſpectu & pręſentia Angelorum poſita videbatur quædam ſedes aurea, & ante ſedem infula epiſcopalis, & totus eius ornatus, Multi quoque dæmones ſequebantur cupientes inuenire aliquid mortiferum in eo, quia de Epiſcopo ſic erãt certi, ſicut qui inter procellas ſeruant catulos ſuos viuos in ventre ſuo: propoſitis vero multis querimonijs contra Epiſcopum, cur ſcilicet, & qua intentione ſuſcepiſſet Epiſcopatum, cur ſuperbiuit de bonis animarum. quomodo animas ſibi cõmiſſas rexiſſet, quid vero Deo pro facta ſibi gratia rependiſſet. Cumque Epiſcopus nihil iuſtitiæ haberet, quod reſponderet ad propoſita, reſpondit iudex: Ponaur, in capite Epiſcopi, fex pro infula, in manibus autem pix pro chirothecis. lutum in pedibus, pro ſandalijs, pro camiſia, & linteo epiſcopali panus meretricalis: pro honore ſuſcipiat dedecus. pro lata familia habeat ſæuientem turbam dęmoniorum. Deinde addidit iudex: Ponãtur in capite Canonici cornua fulgida, ſicut ſol. In manib. eius chirothecæ deauratæ. Calciate pedes eius ſotularibus. Inſuper induatur habitu epiſcopali, cum omni honore. Qui ſtatim ueſte epiſcopali circundatus ab omni exercitu cœleſti, præſentatus iudici, tanquam Epiſcopus cum honore, Epiſcopus diſcedit ſicut fur, habens in collo funem, a cuius conſpectu iudex auertebat oculos miſericordiæ ſuæ, & omnes ſancti cũ eo. Ecce quomodo propter voluntatem

tem bonam multi obtinent dignitatẽ ſpiritualiter.

Epiſcopus mundanus Flabello comparatur, & teſtudini.

SCriptura dicit. Qui diligit animam ſuam in hoc mundo, perdet eam. Iſte vero Epiſcopus diligit animam ſuam iuxta omnem voluptatẽ ſuam, & ſpiritualis delectatio non eſt in corde eius. Ideo bene cõparari poteſt Flabello pleno vento iuxta conflatorium. nam ſicut carbonibus conſumptis, & ære ignito fluente, adhuc remanet uentus in Flabello: ſic ipſe, quamuis naturæ ſuæ tribuat omne, quod appetit, cõſumens tempus ſuum inutiliter, tamẽ remanet ſibi eadem delectatio, ſicut ventus in Flabello. Nam voluntas eius eſt ad ſuperbiam, & cupiditatem mundi, ex quibus induratis corde, dat occaſionem, & exemplum peccandi, qui conſumpti in peccatis defluunt in infernum. Non ſic diſpoſitus fuit ille bonus Ambroſius Epiſcopus: eius nanque cor plenum fuit diuina volũtate, eius cibi & ſomnus rationabilis, qui exufflans peccati voluptatem, tempus ſuum conſumpſit vtiliter, & honeſte. Ipſe quippe poteſt bene uocari flabellum virtutum. Sanauit enim vulnera peccati verbis veritatis, incendit frigidos diuina charitate, & bonorum operum ſuorum exemplo, feruentes quoque voluptate peccati, refrigeerunt ex eius munda vita, & ſic ipſe multos iuuit, ne intrarent mortem inferni, quia diuina delectatio in eo permanſit quamdiu uixit. Iſte vero Epiſcopus ſimilis eſt teſtudini, quæ iacẽs in innata putredine trahit caput in terram. Sic iſte iacet, & delectatur in peccati abominatione, trahens animam ad terrena, non ad ſempiterna. Tria reducat ſibi ad memoriam: Primo quomodo tenuerit officium ſacerdotij, ſecundo quid ſignificat illud verbũ Euágelij. Veſtimenta ſunt ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Tertio, cur ea, quæ temporalia ſunt, tantum feruent in corde: Creator vero omniũ frigidus in corde eius.

Epiſcopus ſimilis Simiæ; propter quatuor.

EPiſcopus iſte ſimilis eſt ſimiæ, habenti quatuor conditiones. Quarum prima eſt, quòd preparantur ei veſtes tendentes ad inferiorem partem, & anteriora velantes: Sed verecundiora eius apparent tota nuda. Secunda conditio eſt, quòd digitis ſuis tangit fætentia, & applicat ori ſuo. Tertia eſt quòd faciem quidem habet humanam, ſed colorem, & ſpeciem reliquã beluinam. Quarta eſt, quòd licet habeat manus, & pedes, attamen cum digitis, & manibus calcat lutum. Sic Epiſcopus iſte fatuus eſt, quaſi ſimia, curioſus in mundi vanitate, deformatus à laudabili operatione. Habet enim veſtes, id eſt, ordines epiſcopales, qui ſunt valde honorabiles, & prætioſi apud Deum, ſed verecũdiora ſua apparent nuda, quia leuitas morũ ſuorum, & affectus carnalis oſtenditur hominibus ad animarum deſtructionem. Contra quæ dicit ille miles egregius, quòd verecundiora hominis maiorem honeſtatem habent. Notans per hoc, quod motus beſtiales clericorum celari debent bonis operibus, ne exemplo eorum infirmi ſcandalizentur. Simia quoque tangit, & odorat fetẽtia, quid facit digitus niſi demonſtrationem rei viſæ? Sicut ergo vidẽs Deũ in humanitate

tate ait Io. Bapt. Ecce, inquiens, agnus Dei. Quid ergo ſunt digiti Epiſcopi, niſi mores eius laudabiles, quibus demonſtrare deberet iuſtitiam Dei, & eius charitatem? Nunc autem in operibus ſuis demonſtrat, ꝙ eſt diues, & generoſus, & ſapiens mundi, & prodigus pecuniarum, quid autem ſunt hæc omnia, niſi tanquam mittere manum in fętentia? Nam gloriari de carne, & lata familia, quid aliud eſt quàm gloriari de inflatis ſaccis? Simia quoq; habet faciem humanam, ſed ſpeciem aliquã beluinam, ſic iſte animam quidẽ habet ſignaculo Dei inſignitam, ſed propria cupiditate deformatam. Quarto, ſicut Simia tangit, & calcat cũ pedibus, & manibus lutum, ſic iſte affectu, & opera terrenis inhiat, auertens vultum ſuum à cœleſtibus, & inclinans ad terrena, tanquam animal obliuioſum. nec talis mitigat iram Dei, ſed magis prouocat contra ſe iuſtitiam Dei.

Epiſcopus, quomodo ſe habeat in cura animarum.

EPiſcopus primo debet confringere peccatores cum operibus iuſtitiæ ex diuina charitate, vt confractis ſeris vitiorum, peccator pertingat ad pretioſum theſaurum. Et quamuis nõ poſſit omnes peccatores percutere, faciat, vt tenetur, quæ poſſit: & potiſſime his, qui ſunt ſub manu ſua, nõ parcendo paruo, vel magno, propinquo, vel cognato, inimico, vel amico. Sic fecit ille ſanctus Thomas de Anglia, qui paſſus eſt multas tribulationes pro iuſtitia, & in fine occubuit dura morte, quia non pepercit percutere corpora cum iuſtitia Eccleſiaſtica, ad hoc vt aĩa minorem pœnam pateretur. Cuius vitam imitetur iſte Epiſcopus, quatenus omnes audiẽtes intelligãt, qđ odit peccata propria, & aliorum, & tunc ictus zeli diuini audietur ſuper omnes cœlos in cõſpectu Dei, & Angelorum. & multi cõuertentur, & meliorabũtur dicẽtes. Nõ odit nos, ſed peccata nr̃a: reſipiſcamus ergo, & erimus amici Dei.

Epiſcopus ſimilis Papilioni.

ISte Epiſcopus poteſt aſſimilari papilioni vermi, qui habet alas latas colore albo, rubeo, & blaueo reſperſas. cũ vero tangitur, color eius ſpiſſus remanet in digitis tanquam cinis. hic vermis modicũ habet corpus, ſed groſſum os, duo cornua in fronte, & occultum locum in ventre, per quem immũda ventris emittuntur. Alæ verò huius vermis, ideſt Epiſcopi, ſunt humilitas eius, & ſuperbia. nam humilis apparet extra in verbis, & geſtibus, humilis in veſtibus, & operatione, ſed intus eſt ſuperbia qua magnus eſt in conſpectu ſui, tumidus de ore, ambitioſus de fauore hominum, & arrogans: alijs ſua præferendo, & aliena iudicando. His igitur duabus alis, volat per humilitatem apparentem coram hominibus, vt ſingulis placeat, & in ore ſit omnium. Per ſuperbiam verò ſibi ipſi, qua ſe exiſtimat multis ſanctiorem. Tres vero colores alarũ, ſunt tres ſpecies pallliantes mala eius. Nam color eius rubeus ſignificat, quod continue de paſſione Chriſti diſputat, & miraculis ſanctorum, vt vocetur Sanctus, ſed certe abſunt à corde ipſius, qa minime ſapiunt ſibi. Color vero blaueus ſignificat, quòd exterius videtur non curare de temporalibus, ſed mortuus eſſe mundo, & totus cęleſtis, ſicut blaueum

ueum ſpeciem habet cœli: ſed certè color iſte ſecundus, non maiorem coram Deo ſtabilitatē, & fructum affert, quàm ille primus. Color vero albus indicat ipſum in veſtibus religioſum, in moribus ſuper laudabilem. Sed tanta dulcedo eſt, & perfectio in colore tertio, qualis in duobus primis. Sicut enim color papilionis ſpiſſus eſt, & adhæret manibus, vel tamen relinquens manibus niſi quaſi cingerem, ſic opera ſua videntur admiranda, quia deſiderat eſſe ſolus, ſed ad vtilitatem propriam vacua, & infructuoſa ſunt. quia non ſincere quærit, nec diligit diligendum. Cornua vero duo, duplex eſt voluntas eius. nam deſiderat habere vitam ſine incommodis in hoc mundo: poſt mortem vero vitam æternam, vt & honore magno nō fraudetur in terris, & in cęleſtibus, perfectius in cœlo coronetur. Iſte Epiſcopus ſimillimus eſt etiam Papilioni, qui cogitat portare cœlum in cornu vno, & terram in altero, qui tamen ſi poſſet, non ſuſtentaret minimum quid ad honorem Dei. Sic iſte Eccleſiæ Dei ſe credit, & cogitat proficere verbo ſuo, & exemplo, tanquam ſi ſine illo non ita creſceret, terrenosque homines per merita ſua germinare ſpiritualiter ſuſpicatur. & ideo tanquam miles, qui certauerit, cogitat. Ad quid uocor deuotus, & humilis, ad quid extendam ad arctiora uitam meā, ſi pecco in quibuſdam delectabilibus, ſine quibus non delectabiliter viuo, maiora merita & opera mea me excuſabunt? cum enim cœlum per hauſtum aquæ frigidæ obtineri poterit, quid neceſſe eſt vltra naturam laborare? Papilio quoque habet latum os, ſed maiorem habet latitudinem cupiditatis, in tantum, quod ſi omnes muſcas uoraret præter vnam, adhuc illam cōcupiſceret ſolam, & deuoraret: ſic iſte, ſi unum denariū obtinere poſſet cum multis, talis modo, quod non notaretur, & eſſet occultum, reciperet quidem, ſed nunquam fames cupiditatis extingueretur. Papilio quoque habet occultum exitum immundiciæ ſuæ, ſic ipſe improbè effundit iram ipſam, & impatiētiam, vt & latentia ſua alijs oſtendantur. Item ſicut Papilio habet modicum corpus, ſic iſte modicam charitatem, quia quod deficit ſibi in magnitudine charitatis, totum ſupplet in alarum latitudine, & extenſione. Ideo ſi quis aliquā ſcintillam charitatis habet, ſemper ſpes eſt vitæ, & ſalutis, ſed non charitatem, ſicut habuit Iudas, cum tradendo dominum dixit. Peccaui, prodēdo ſanguinem iuſtum: voluit quippe videri habere charitatem, ſed non habebat.

Epiſcopus ſimilis Brucho.

Iſte Epiſcopus poteſt ſimilari Brucho, qui terreum habens colorē, cū ſonitu magno euolat, & vbicunque reſederit, mordet intolerabiliter, & cum dolore, ſic iſte paſtor terreum habet colorem, quia cum ad paupertatem vocatus eſt, magis deſiderat eſſe diues, quàm pauper, magis præeſſe, quàm ſubijci, magis habere voluntatem propriam, quàm aliorum obediētia diſciplinari. Euolat quoq; cum ſonitu magno, quia pro diuinis ſermonibus abundat verboſa eloquentia. Pro doctrina ſpirituali diſputat de mundi vanitate. & pro ordinis ſui ſimplicitate laudat, & imitatur mundi vanitatem. Habet inſuper duas alas, ideſt duas conſiderationes. Prima eſt, quòd om-

omnibus vellet dare verba pulchra,& placentia ad hoc,vt ab omnibus hono raretur. Secunda eſt,ꝙ vellet , ut omnes ſe inclinarent, & obedirent. Item Bruchus mordet inconſolabiliter , ſic iſte mordet damnoſe ad animam,nam cum ſit animarum medicus,non dicit accedentibus ad ſe periculum eorum, & infirmitatem, nec vtitur reſecationis ferro,ſed loquitur eis placentia,vt vocetur mitis,& ne ab aliquibus deuitetur. Ecce in iſtis duobus Epiſcopis mirabile magnum eſt,alter enim apparet extra pauper, ſolitarius , & humilis,vt uocetur ſpiritualis,alius deſiderat poſſidere mundum, ut vocetur miſericors , & largus. Alius iterum uult uideri poſſidere nihil,& tamen concupiſcit omnia poſſidere occulte . Alter poſſidere in aperto plurima,ut tribuat multa,& ſic honoretur multum,ſecundum uulgare prouerbium , quia ipſi ſeruiunt mihi taliter,ꝙ non uideo,qa non approbo,ideo remunerabo eos taliter,ꝙ non uidebunt. Ait dominus.

Epiſcopi,quomodo ſe habeant erga familiam.

CIrca familiam Epiſcoporum,non ſit nimis magna propter ſuperbiam, ſed ſit bene moderata ſecũdum neceſſitatem regiminis ueſtri officij, & iuxta exigentiam ueſtri ſtatus. Illos uerò clericos , quos ad nihil aliud ſuſtentatis, niſi ad cantandum diuinum officium , aut ad aliquid addiſcendũ, aut ad docendum alios,aut ad ſcribendum, tot habeatis,quot uobis placuerit:& tamẽ expedit uobis,quòd quam melius poteſtis,de eorum correctione curam habeatis diligẽtem , & de ipſorum ſalute aiarum. Attendatis etiam de reliquis ſeruitoribus ueſtris,ut quilibet eorum habeat ſuum officium. Et ſi aliqui fuerint ſuperflui, propter uanam gloriam,non teneantur,ne eleuetur cor ueſtrum,habendo maiorem familiam , quàm alij pares ueſtri . Illos quoque, quos uobiſcum habetis familiares, uere neceſſarios , expedit quòd ſemper in mente habeatis illorum uitam perſeuerando ſolicite,ut uerus paterfamilias eorum quoq; actus,vitã & mores corrigendo,eosq; paternaliter, & bonis informationibus fouendo,& admonendo , ut ipſi peccata, & uitia fugere addiſcant. Deumq; ſemper ſuper omnia amare ſtudeãt. Deo quippe magis acceptum eſt,uobiſq; magis utile , ut nullo modo aliquem familiarẽ uobiſcum habeatis, qui ſanis conſilijs noluerit acquieſcere,neque ſuas tranſgreſſiones humiliter emendare .

Epiſcopi,quomodo ſe gerant in victu, & veſtitu.

DE indumentis ueſtris conſulo,qđ nunquam plus ſimul , quam tria paria in poſſeſſione habeatis , & omnia , quæ ſuperfuerint,ſtatim ipſi Deo tribuatis . De lectiſternijs , & manugijs , & menſalibus , tantum pro uobis tenere, quantũ uobis neceſſarium eſt, & utile. reliqua autem Deo date . De uaſis argenteis , tantum pro uobis reſeruate,quantum perſonæ ueſtræ,& hoſpitibus in propria ueſtra menſa comedentibus ſufficiat,& illa,quę ſuper fuerint donate hilari mente Deo: quia alia familia ueſtra, & hoſpites in alijs menſis ſedentes bene poſſunt in uaſis ſtanneis , & terreis , aut ligneis , ſiue uitreis abſq; ulla erubeſcentia manducare, & bibere Nam illa conſuetudo,

quæ

quæ nũc eſt in domibus dominorum Epiſcoporũ, in quibus auri,& argenti nimia abundat ſuperfluitas,valde abominabilis eſt ipſi Deo, qui pro nobis, omni paupertati ſe ſubiecit,& animabus multum damnoſa. Item cauete a pluralitate ferculorum,& nimium delicatorum. Item, ne nimis magnos equos & pretioſos habeatis, ſed moderate in magnitudine,& pretio. Nã illi talibus equis indigent,q pro defenſione iuſtitiç,& tuitione vitæ,nõ pro ſuperbia bellorũ periculis ſe exponent. Ego.n.dico vobis, quod prælati, qui ſuper magnos equos aſcẽdũt,propter ſuperbiã,& vanam gloriam toties ſuper illorum corda diabolus aſcendit.

Epiſcopus ſit liberalis in pauperes.

SI nihil pauperibus erogẽt,& in vanũ nomen Epiſcopi portent.86.diſtinct.fratrem noſtrum,& c.non ſatis. Item ſi negligẽter defendunt uiduas, & orphanos,& pauperes,& alias perſonas miſerabiles, ad Eccleſiæ defenſionem ſpectantes. 87.diſtin.per totũ. Item, ſi nimiã curam habent de rebus temporalibus: cũ tamen ſcriptum ſit quod Epiſcopi nullam rei familiaris curam perſonalem ad ſe reuocẽt: ſed lectioni,& orationi,& verbo prædicationis tantummodo vacent. 88. diſt. perlatum,cũ ſeq.Item,ſi plura beneficia vni perſonæ conferant.88.d.ſingula.Itẽ,ſi habeat çconomos. ſub quorũ teſtimonio res Eccleſiæ gubernentur. 89.diſt. volumus,& c quia in quibuſdam.16.q.6.quoniam.q.3. cũ ſimus. Et nolũt habere çconomos laicos.89. diſt.indicatũ.16.q.7.in nona actione. uel conſanguineos.89. diſt. decentes. aliàs ſuſpendatur ad annũ. Epiſcopus & çconomus in duplum puniatur. Itẽ ſi vnus inuidet alij, & laborat, vt cadat; & adinuicem diſcrepat in diuinis.90. diſt. c. pen.& fi.Item ſi appropriant ſibi omnia bona Eccleſiaſtica: Solus.n.Epiſcopus incumbit bonis.ſolus ſibi vẽdicat uniuerſa.ſolus occidit uniuerſos. Hoc eſt principium litis & deteſtationis, & origo criminis. Et ideo a clericis accuſantur & damnantur: & a dño Ieſu Chriſto, & clamor eorũ intrat in aures dñi.94.diſt.Diaconi.Item ſi contemnunt presbyteros,& vbi ſunt non permittunt eis officium facere,& cap.95.diſtin.olim.Cũ enim presbyter Chriſtum conſecret, quod maius eſt: quare pręſente Epiſcopo nõ poterit prædicare? 95.diſtin.ecce ego. Aliàs ſi non habent eos, ut principes, patiãtur. Si nõ habent eos vt fęneratores.eo.diſt.eſto ſubiectus.Item ſi ordinant per pecuniã: quia tales incurrũt lepram.1.q.1.cum ordinaretur epiſcopus eos,& c.cito turpem, & de radice infecta, bonus fructus exire non põt. eod.defertur,& niſi renunciet,ſaluari non poteſt.2.q.1.ſi quis neque.Et adde quod in altari, in quo Epiſcopus miſſam celebrauit, presbyter eo die aliam celebrare miſſam non poteſt. c. in altari,de conſecra.diſtin.2.

Epiſcopus ſit Monogamus.

EPiſcopus monagamus eſſe debet: & ſenior non tam ætate,quàm ſapientia, vnde presbyter dicitur.c.nunciatũ, cum ſeq.83.diſtin.Hoſpitalitas etiam vſq; adeo Epiſcopis neceſſaria eſt: vt hoſpitalitatem neſciens non ſit faciendus Epiſcopus. c.1.75. diſt.Doctorẽ, etiam Epiſcopũ oportet eſſe,ne inferiorũ culpæ in eum refundantur,

qui docendi officium accepit, quod exequi neſcit, vel negligit: negligétiæ namq; Rectoris imputantur culpæ inferiorum, & nõ excuſat eos dilectio, aut amicitia: quia licet homines ſint diligendi, ſunt tamen peccata odio habenda. aliàs qui negligit emendare quod poteſt, facientis culpam habet. 85. diſtin. Florentinam, cum ſeq. Qui vero in corripiendo modum exceſſerit, non a ſubditis, ſed a domino veniã petat. c. in eodem diſtin.

Prælati clericos tractent vt filios.

PRælati ergo tractent clericos, vt filios, & fratres: benigne, ac fraterna charitate foueãt eos. c. 1. de exceſ. prælato. & propterea, licet in eccleſia, & in publico ſuperindumentis lineis, hoc eſt rochetis vti debeant. c. clerici. in fi. de vi. & ho. cler. intra domum tñ non, ſed collegas presbyterorum ſe eſſe cognoſcãt: nec corã ſe ſtare presbyterũ patiantur, ſed ſedere faciant. cap. Epiſcopus, cum ſeq. 98. d. ſecundũ modernos. adde no. in c. humilit. de maio. & obed. Honor ſuus tamen vnicuique ſeruãdus eſt. 60. 6. diſt. mos antiquus.

Prælatus raro a minutis peccatis eſt immunis.

NOn eſt etiã credẽdum poſſibile eſſe prælatũ ſine minutis peccatis reperiri, etiã omnibus notis: puta ꝙ in cibo, aut potu plus non accipiat, quàm neceſſariũ ſit, vel quòd plus loquatur, quàm oporteat; aut plus taceat, quàm expediat; aut pauperẽ importunè petentem non exaſperet, aut corpore ſanos alijs ieiunantibus prandere non velit: aut ſomno deditus tardius ad eccleſiam ſurgat: aut ſi coniugatus, excepto filiorum deſiderio, vxorem ſuam cognouerit, aut in carcerẽ poſitos tardius redemerit: & infirmos tardius viſitauerit: aut diſcordes ad concordiam reuocare neglexerit: aut ſi plus proximũ, vel vxorem, vel filiũ, aut ſeruum exaſperauit, quàm oportet: vel ſi plus blanditus fuerit quam oportet, vel ſi cuicunq; maiori perſonæ, aut ex voluntate, aut ex neceſſitate adulari uoluerit, vel ſi pauperibus eſurientibus nimis delitioſa, vel ſumptuoſa conuiuia præparauit. Item ſi in eccleſia, vel extra, fabulis ocioſis, de quibus in die iudicij ratio reddenda eſt, ſe occupauerit: vel ſi dũ incaute iuratur, quod per aliquam neceſſitatem impleri non poſſit, vtiq; peieratur.

Peccata Epiſcoporum.

EPiſcoporum multa ſunt peccata, vt ſi cõferant ordines indignis: Si conſecrent non virgines: Si conferãt eccleſiaſtica beneficia indignis: Si nõ reſideãt in ſua cathedra, & eccleſia, ſine rationabili cauſa: Si non interſint diuino officio, ſaltem dominicis diebus: Si non viſitent, aut in viſitatione ſeruẽt iura tam de inquirẽdis, & prouidendis, quàm de prædicando procurationibus, & ſi nõ inſtituant prædicatores in eccleſia cathedrali, potentes in opere, & ſermone: Si nõ celebrent Sinodum. Si nõ prouideãt de idoneis miniſtris, videlicet Vicario, aſſeſſore, Notario &c. Si neglĩgãt executionem legatorũ: Si etiam nõ corrigãt verbo, & facto, ſubditos, vt opus eſt: Si nõ cõficiãt Chriſma annis ſingulis. Si nõ diſpenſent redditus ſuos pauperibus, & eccleſiæ, vt debent: Si negligũt, vt magiſtri inſtituantur ad docendum opportuna, & artes liberales: Si negligãt paſcere oues ſibi creditas. ex Caiet.

Præ-

Prælatorum ſingularis exhortatio.

ADuertant tam ad præterita, cum multa reminiſcentia, quàm ad præſentia, cum multa intelligentia, quàm etiam ad futura cum multa pro uidẽtia, quod.n.à prælatis agitur, cito trahitur à ſubditis in exemplum. iuxta quod dominus in Leuitico, inquit ad Moyſem: Si ſacerdos, qui eſt vnctus, peccauerit, faciet delinquere populũ, c. magnæ, de voto. Dum tamen verè non recedamus à tramite veritatis, nõ habemus curare, quod os loquentium cuiuſcũq; loquatur, vt ibi iuxta illud: Componitur orbis, regis ad exemplũ. 11. q. 1. præcipuè. Sunt enim prælati tanquam ſignum poſiti ad ſagittam. Vnde hiſtriones uitam eorum inſpiciunt. c. qualiter, & quando. de accu. Et dicit Gregorius in paſtorali, ꝙ plures occidimus exemplo, quàm gladio, & tot mortibus digni ſumus, quot proximis noſtris mala exempla monſtramus. in d. c. præcipuè. Debent ergo prę lati eſſe prudentes, ſicut ſerpentes, dicente domino: Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes, & ſimplices, ſicut columbę: vt prius attendant tempus tacendi, poſtea loquendi: & vt quiſque ſit paratus reddere rationem omni poſcenti de ea fide, & ſpe, quæ in eis eſt: & intendere debent, lectioni, exhortationi, & doctrinæ: Et ideo debent ſemp ſacris literis inſiſtere, nec non diſcere, cum ex officio alios debeãt docere. in c. qui eccleſiaſticis. 36. diſtinct.

Pręlati, ſint in negocijs ſecularibus periti.

PRælati non poſſunt eſſe prudentes, qui ſunt ſecularium negociorum imperiti: quia hoc tempore talis in regiminis debet arce conſtitui, qui non ſolum de ſalute animarum, verũ etiam de extrinſeca vtilitate, & caute la ſciat eſſe ſolicitus. c. Petrus. eo. d. ex his namque patet, ſecularium negociorum peritiam prælatis neceſſariam eſſe, qui ſubditis non ſolum debẽt ſpiritualia, ſed etiã carnalia ſubſidia miniſtrare: Exemplo Chriſti, qui turbas ſequentes non ſolum docebat verbo, ſed etiam virtute ſanabat: & corporalibus alimentis reficiebat. Debẽt ergo prælati ſecularium negociorum habere peritiam: vt hæc omnia perficere poſſint: & eorũ cautela eccleſiæ ſeruẽtur indemnes: Et cuiq; neceſſaria pro ſuo modo miniſtrentur. Vnde in Epiſcopum electus à beato Gregorio pro ſua ſimplicitate repellit: ne eius occaſione res eccleſiaſticæ dilapidarẽtur.

Prælatus non ſit momentaneus.

ESt aduertendum poſtremo, ꝙ qui heri erat cathecumenus, hodie nõ eſt faciendus Epiſcopus. Qui heri erat in theatro, hodie non ſedeat in eccleſia. Qui veſpere erat in circulo, hodie non miniſtret altari. Qui dudum fuerat fautor hiſtrionum, hodie non ſit conſecrator virginum, ne ſecundum Apoſtolum elatus in ſuperbiam, tanq̃ religio Chriſtiana plurimum eo egeret, incidat in ruinam diaboli. Momẽtaneus namq; ſacerdos neſcit humilitatem, aut modos perſonarum, vel ſe contemnere; Non ieiunauit, non fleuit, non ſe correxit, non ſe pauperibus erogauit; ſed in arrogantiam, quæ eſt mitra diaboli incidit, qui pũcto horę, necdum diſcipulus, fit magiſter. & ſicut Innocentius ait, miſerum eſt eum fieri magiſtrum, qui nec dum didicit eſſe diſcipulus. cap. cum in magnum. de elect. cum ſimilibus. Vnde Grego-

rius;

rius: Caſum appetit, qui ad ſummi loci faſtigia, poſtpoſitis gradibus, per abrupta quærit aſcenſum.

Prælati iniuria ad Chriſtum pertinet.

PRælati ſunt colũnę Eccleſiæ, Apoſtolorum ſucceſſores: ideo iniuria quæ eis infertur, ad Chriſtum pertinet. Pro quo fungũtur legatione Chriſto in perſonis ipſorum operãte. 2. ad Corint. 5. c. & i d. c. accuſat. Qui enim contriſtat Epiſcopum doctorem veritatis, peccat in Chriſtũ, & patrem exacerbat Deũ: propter quod & vita carebit, inquit beatus Petrus in ordinatione Clementi, trãnſumptiue. 10. q. 3. c. quicunq;. Si Epiſcopis nõ obedierint principes maioris, vel inferioris ordinis, & reliqui populorũ nõ ſolum infames, ſed extorres, ideſt ſeparati erunt a regno Dei a cõſortio fideliũ, & a limitibus ſanctæ matris eccleſię alieni.

Prælati non corrigentes ſubditos, quibus comparentur.

COntra prælatos ex ſimplicitate, vel vecordia nõ corrigentes facit illud Prou. 23. Eris ſicut dormiens in medio maris, & quaſi ſopitus gubernator, amiſſo clauo. Ad cuius propoſitũ Iſidorus. Prælatum negligentẽ dormienti aſſimilat, de cuius manu baculus cadit paſtoralis. Pictores namque pingunt talẽ accumbentem in cathedra ſuper cubitum ſomno grauatum, & cadentẽ de manu eius baculum paſtoralem. tales dicuntur Eſa. 58. cap. ipſa pietas. Sũt aliqui fatui, qui remiſſionem, miſericordiam putant, cũ potius ſit crudelitas. 23. q. 4. c. Ipſa pietas. miſericorditer agitur cum frenetico, cũ ligatur, & a deſiderijs ſuis nocivis compeſcitur. Eccleſiaſt. 7. Quem Deus deſpexit nemo poteſt corrigere.

Prælati mali in tenebris ambulant, & in magno ſunt periculo.

COntra negligentes fructũ ſubarratum, & annulis deſignatum improperat. S. Iob. in c. 24. Oculus adulteri, ſcilicet Prælati, ſpiritualem, ornatũ ſponſæ ſuæ, & fructũ ſuæ præſidentiæ contemnẽtis obſeruat caliginem: operit vultum ſuum: perfodit in tenebris, quaſi in luce. In tenebris ambulat iniquitatis. maledicta ſit pars eius in terra: nec ambulet per viam vinearũ. Super quo verbo Greg. lib. 6. Moraliũ ſic dicit: Via vinearum eſt rectitudo iuſtitiæ, per carnale adulterium non teneatur in via vinearũ: ambulare, eſt ſanctæ eccleſiæ paſtoris ꝑdicationes, & monita, velut dependentes botros aſpicere, quiſquis peruerſe agit, nec donorũ largitate compeſcitur, & proſperari in ſuo ſtatu videtur, reatu perpetuæ maledictionis ligatur. In tenebris quaſi in luce ambulant: quia ita gaudent in nocte peccati, ac ſi eos lux iuſtitiæ circũfundat: tanquam cęci delitijs mundi lætantur, quaſi iam ſolo nomine æterna luce perfruantur. Perfodit igitur in tenebris qui uineã domini uitiat, vt temporalia in tenebris peccati colligat: nõ vt ſpiritualia ſanctæ operationis metat. Vnde ad propoſitum præmiſſorum dicit Auguſti. Nullum maius ſignum eſſe reprobationis, quàm male agere, & proſperari, quaſi indigni tranſitoria correptione. Vnde dominus per Eſaiam. 26. Miſereamur, inquit impio: & non diſcet facere iuſtitiã, miſericordia. Hæc ſuper eam omnẽ, teſtante Bernar. qui alibi vnũ auditu mirabile ait, velint,

nolint,

nolint, & agunt & patiũtur homines, quicquid prudentia ſumma diſponit.

Prælatus ſubditis, adulari non debet.

PRęlatus docilis debet laudabiliter uiuere, auctoritatẽ magiſterij Deo, nõ ſibi tribuere. Chriſtus magiſter omnium habet in cęlo cathedram, ſcholá in terra: caput docet mẽbra. Item debet habere doctrinam claram, breuem & vtilem, diſtinguendo modos virtutum, pericula vitiorum plus inſiſtens vtilitati, & correptioni, quàm facũdiæ & adulationi. Conſequẽter ad vbertatem docilitatis Epiſcopi uiſitantes, ſicut inſtruere debent ad bonum, ita debent arguere, & deteſtari uitia ſecundum conditionem, & diuerſitatẽ perſonarum.

Ira non debet eſſe in Prælatis.

EST attendendum inſuper quod Prælati non ita iraſcibiles, & perturbati ſenſus eſſe debẽt, ut alios percutiant: ſed debent eſſe patientes, imitantes eum, qui dorſum poſuit ad flagellum. Vnde Grego. ait. Verborũ correptione nõ uerberibus timere Epiſcopos debemus, nec aſperis, ſed blandis ad fidẽ uerbis aliquos ꝓuocãdos, nec ſeueritate, ſed beneuolentia ſubditos corripiendos: & ſicut nõ uult quiſquã fratrum aliorum ſe iudicio prægrauari, ita nõ audeat alij inferre quod ſibi non uult fieri. c. quando ante. & c. qui ſincera. cum ſeq. 45. diſt. & c. licet, nõnunquam. Vbi circa corrigendos plus beneuolentia, quàm ſeueritas, plus cohortatio, quàm cõminatio, plus charitas operatur, quàm poteſtas.

Ordo bene viuendi, ſecundum Auguſtinum.

EX quibus paſſibus ſcripturæ ſacræ elicitur inſtructio recte uiuendi ſecundum Deum & puram conſciẽtiam qui vult prudenter uiuere, debet ordinate uiuere. Ordo eſt ſecundum Auguſtinum. 39. de ciuitate Dei, pariũ diſpariumque rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio. & ordinate uiuit qui mentis quiete uiuit. Vnde Auguſtinus in libro ſuarum confeſſionum: Minus ordinata inquieta ſunt, ordinata uerò quieſcunt, quia in Prælato docili potiſſima ſors eſt prudentia.

PRÆPARATIO AD MISſam Pontificalem.

Antiphona.

NE reminiſcaris domine delicta noſtra, uel parentum noſtrorum, neq; uindictam ſumas de peccatis noſtris.

Deinde proſequitur ſequentes pſalmos.

QVam dilecta tabernacula tua domine virtutum: concupiſcit, & deficit anima mea in atria domini.

Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Etenim paſſer inuenit ſibi domum: & turtur nidum, ubi reponat pullos ſuos.

Altaria tua domine uirtutum: rex meus, & Deus meus.

Beati qui habitant in domo tua domine: in ſęcula ſęculorũ laudabũt te.

Beatus uir, cuius eſt auxilium abs te: aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in ualle lacrimarum: in loco, quem poſuit.

Etenim benedictiones dabit legiſlator: ibunt de uirtute in uirtutem: uidebitur Deus Deorum in Sion.

Do-

Domine Deus virtutum exaudi orationem meam: auribus percipe Deus Iacob.

Protector noſter aſpice Deus: & reſpice in faciem Chriſti tui.

Quia melior eſt dies vna in atrijs tuis: ſuper millia.

Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei: magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.

Quia miſericordiam, & veritatem diligit Deus: gratiam, & gloriam dabit dominus.

Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo, qui ſperat in te.

Gloria Patri. Sicut erat.

Alius Pſalmus.

BEnedixiſti domine terram tuam: auertiſti captiuitatem Iacob.

Remiſiſti iniquitatem plebis tuæ: operuiſti omnia peccata eorum.

Mitigaſti omnem iram tuam: auertiſti ab ira indignationis tuæ.

Conuerte nos Deus ſalutaris noſter & auerte iram tuam à nobis.

Nunquid in æternum iraſceris nobis: aut extendes iram tuam à generatione in generationem.

Deus tu conuerſus viuificabis nos: & plebs tua lætabitur in te.

Oſtende nobis domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis.

Audiam quid loquatur in me dominus Deus: quoniam loquetur pacē in plebem ſuam.

Et ſuper ſanctos ſuos: & in eos, qui conuertuntur ad cor.

Verumtamen prope timentes eum ſalutare ipſius: vt inhabitet gloria in terra noſtra.

Miſericordia, & veritas obuiauerunt ſibi: iuſtitia, & pax oſculatæ ſunt.

Veritas de terra orta eſt: & iuſtitia de cœlo proſpexit.

Etenim dominus dabit benignitatē: & terra noſtra dabit fructum ſuū.

Iuſtitia ante eum ambulabit: & ponet in via greſſus ſuos.

Gloria Patri. &c.

Alius Pſalmus.

INclina Domine aurem tuā, & exaudi me: quoniā inops, & pauper ſum ego.

Cuſtodi animam meam: quoniam ſanctus ſum: ſaluum fac ſeruum tuū, Deus meus ſperantem in te.

Miſerere mei domine, quoniam ad te clamaui tota die: lætifica animam ſerui tui: quoniam ad te domine animam meam leuaui.

Quoniā tu domine ſuauis, & mitis & multæ miſericordię: omnibus inuocantibus te.

Auribus percipe orationem meam: & intende voci deprecationis meæ.

In die tribulationis meæ clamaui ad te: quia exaudiſti me.

Non eſt ſimilis tui in dijs domine: & non eſt ſecundum opera tua.

Omnes gentes, quaſcunque feciſti: venient, & adorabunt coram te domine: & glorificabunt nomen tuum.

Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia. tu es Deus ſolus.

Deduc me domine in via tua, & ingrediar in veritate tua: lætetur cor meum, & timeat nomem tuum.

Cōfitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo: & glorificabo nomen tuum in æternum.

Quia miſericordia tua magna eſt ſuper me: & eruiſti animam meam ex inferno inferiori.

Deus

Deus, iniqui inſurrexerunt ſuper me: & Sinagoga potentium quæſierũt animam meam: & non propoſuerunt te in conſpectu ſuo.

Et tu domine Deus miſerator, & miſericors: patiens, & multæ miſericordiæ, & verax.

Reſpice in me, & miſerere mei; da imperium tuum puero tuo; & ſaluum fac ancillæ tuæ.

Fac mecum ſignum in bonum, vt videant qui oderunt me, & cõfundãtur; quoniam tu domine audiuiſti me; & conſolatus es me.

Gloria Patri. *Alius Pſalmus.*

CRedidi, ꝓpter quod locutus ſum. Ego autẽ humiliatus ſum nimis.

Ego dixi in exceſſu meo: omnis homo mendax.

Quid retribuam domino; pro omnibus, quæ retribuit mihi.

Calicem ſalutaris accipiam: & nomen domini inuocabo.

Vota mea domino reddam coram omni populo eius; precioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius.

O domine quia ego ſeruus tuus, ego ſeruus tuus; & filius ancillæ tuæ.

Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis: & nomen domini inuocabo.

Vota mea domino reddam in conſpectu omnis populi eius; in atrijs domus domini in medio tui Hieruſalẽ.

Gloria Patri. *Alius Pſalmus.*

DE profundis clamaui ad te domine: domine exaudi vocem meã.

Fiant aures tuæ intendentes: in vocem deprecationis meæ.

Si iniquitates obſeruaueris domine: domine quis ſuſtinebit.

Quia apud te ꝓpitiatio eſt; & propter legem tuam ſuſtinui te domine.

Suſtinuit anima mea in verbo eius: ſperauit anima mea in domino.

A cuſtodia matutina vſq; ad noctẽ ſperet Iſrael in domino.

Quia apud dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio.

Et ipſe redimet Iſrael; ex omnibus iniquitatibus eius.

Gloria Patri, & Filio.

Et repetitur antiphona.

NE reminiſcaris, domine delicta noſtra, vel parentum noſtrorum, neque vindictam ſumas, de peccatis noſtris.

Finitis pſal. & antipho. prædictis: & caligis cum ſandalus ſibi indutis, ſurgit Pontifex, & detecto capite: ſtans verſus ad altare dicit.

Kirie eleiſon.

Chriſte eleiſon.

Kirie eleiſon.

Pater noſter, &c.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.

℟. Sed libera nos a malo.

℣. Ego dixi domine miſerere mei.

℟. Sana animam meam, quia pecaui tibi.

℣. Conuertere domine aliquantulũ.

℟. Et deprecare ſuper ſeruos tuos.

℣. Fiat miſericordia tua dñe ſup nos.

℟. Quemadmodum ſperauimus in te.

℣. Sacerdotes tui induantur iuſtitia.

℟. Et ſancti tui exultent.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus uobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

AVres tuę pietatis, mitiſſime Deus inclina ꝑcibus noſtris; & gratia ſancti Spiritus illumina cor noſtrum; vt tuis miſterijs digne miniſtrare, te-

que æterna charitate diligere mereamur. *Alia Oratio.*

DEus, cui omne cor patet, & omnis voluntas loquitur, & quem nullum latet ſecretum: purifica per infuſionē ſancti Spiritus cogitationes cordis noſtri: vt te perfectè diligere, & digne laudare mereamur. *Alia Oratio.*

VRe igne ſancti Spiritus renes noſtros, & cor noſtrū domine, vt tibi caſto corpore ſeruiamus, & mundo corde placeamus. *Alia Oratio.*

MEntes noſtras quæſumus domine Paraclitus, qui a te procedit, illuminet: & inducat in omnem, ſicut tuus promiſit filius, veritatem.

Alia Oratio.

ADſit nobis, quæſumus domine virtus Spūs ſancti: quæ & corda noſtra clementer expurget, & ab omnibus tueatur aduerſis. *Alia Oratio.*

Deus, qui corda fidelium ſancti Spiritus illuſtratione docuiſti: da nobis in eodem Spiritu recta ſapere, & de eius ſemper conſolatione gaudere.

Alia Oratio.

COnſciētias noſtras quæſumus domine viſitando purifica; vt veniēs dominus noſter Ieſus Chriſtus filius tuus, paratā ſibi inueniat manſionem, Qui tecum viuit, & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus per omnia ſęcula ſęculorum. Amen. *Dicit Pontifex.*

CAlcia me, domine, caligas iucūditatis: & corrobora genua meę debilitatis: vt indefeſſus valeam per ſemitam mādatorum tuorum ad te peruenire. *Alia Oratio.*

CAlcia o dn̄e pedes meos in pręparationē Euangelij pacis, & ꝓtege me in velamento alarum tuarum.

Deinde, his dictis, exuitur cappa. prius dicens.

EXue me domine veterem hoīem cum moribus, & actibus ſuis, & indue me nouum hominem: qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitia, & ſanctitate veritatis.

Deinde lauat manus, & abſtergit.

DA domine virtutem manib. meis ad abſtergēdam omnē maculam immundam; vt ſine pollutione mētis, & corporis valeam tibi ſeruire.

Dum induunt amictum, Pontifex dicit.

POne domine galeam ſalutis in capite meo: ad expugnandas omnes diabolicas fraudes: inimicorum omnium verſutias ſuperando.

Deinde Albam.

Dealba me domine: & à delicto meo munda me: vt cum his, qui ſtolas ſuas dealbauerunt in ſanguine agni, gaudijs perfruar ſempiternis.

Deinde Cingulum.

Præcinge me, domine, cingulo fidei, & virtute caſtitatis lumbos meos, & extingue in eis humorem libidinis: vt iugiter maneat in me vigor totius caſtitatis. *Deinde Crucem.*

MVnire digneris me domine Ieſu Chriſte ab oībus inſidijs inimicorum oīum, ſigno ſanctiſſimæ crucis tuæ: ac concedere digneris mihi indigno famulo tuo, vt ſicut hanc crucem ſanctorum tuorum reliquijs refertam ante pectus meum teneo, ſic ſemper mente retineam, & memoriam paſſionis, tuæ & ſanctorū victorias martyrū.

Deinde Stolam.

REdde mihi domine obſecro ſtolam immortalitatis, quam perdidi ꝑuaricatione primi parentis, & quāuis

nis indignus accedere præſumo ad tuum ſacrum myſterium cum hoc ornamento, præſta, vt in eodem in perpetuum merear lætari.

Ad Tunicellam.

TVnica iucunditatis, & indumento lætitiæ induat me dominus.

Deinde induitur Dalmatica.

INdue me domine indumento ſalutis, & veſtimento lætitiæ; & dalmatica iuſtitiæ circunda me ſemper.

Ad chirothecas.

CIrcunda dñe manus meas mundicia noui hominis, qui de cœlo deſcẽdit: vt quemadmodum Iacob dilectus tuus pelliculis hędorum opertus manibus paternã benedictioné, oblato patri cibo, potuque gratiſſimo, impetrauit, & ſic oblata per manus noſtras ſalutari hoſtia, gratiæ tuæ benedictionem merear. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, filium tuum, qui in ſimilitudinem carnis peccati pro nobis obtulit ſemetipſum.

Deinde planetam.

DOmine, quia dixiſti: Iugum meũ ſuaue eſt, & onus meum leue, præſta, vt illud portare ſic valeã, quod poſſim conſequi tuam gratiam.

Ad mitram.

MItram dñe & ſalutis galeam impone capiti meo, vt contra antiqui hoſtis, omniumque inimicorum meorum inſidias inoffenſus euadam.

Deinde portatur annulus, & Pontifex dicit.

COrdis, & corporis mei dñe digitos virtute decora, & ſeptiformis Spiritus ſanctificatione circunda.

Poſtremo ponitur gremiale ſuper gremium Pontificis.

Ad manipulum.

MErear, precor dñe, manipulum portare mẽte flebili: ut cũ exultatione portionem accipam cũ iuſtis.

DE OFFICIO PSALMISTATVS.

Pſalmiſta, ideſt Cantor poteſt abſque licentia Epiſcopi, ſola iuſſione Presbiteri officium ſuſcipere cantandi: dicente ſibi Presbitero.

VIde, vt, quod ore cantas: corde credas: & quod corde credis, operibus comprobes.

Et ſi Epiſcopus Clericum ordinans hæc faciat, benefacit.

DE CLERICO FACIENDO.

Clericus fieri poteſt quocunque die, loco, & hora. Parentur forfices pro incidendis capillis, & bacile pro illis imponendis, & quiſque ordinãdorum habeat ſuum ſuperpellicium, & candelam, & vocentur omnes tonſurandi nominatim, Et ſigillatim per Notarium: & quilibet nominatus reſpondeat: Adſum domine. quibus ante altare coram Pontifice in faldiſtorio cum mitra ſedente genuflexis. Pontifex ad eos conuerſus interdicit: ne quis ſe ad recipiendam primam tonſuram, ingerat: qui non ſit examinatus, & approbatus. Quo facto ſurgit cum mitra, & dicit.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.

℟. Qui fecit cęlum, & terram.

℣. Sit nomen domini benedictum.

℟. Ex hoc nũc, & vſque in ſęculum.

ORemus, dilectiſſimi fratres, dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ, pro his famulis ſuis, qui ad deponendas comas capitum ſuorum pro eius amore feſtinãt, vt donet eis Spiritum ſanctũ, qui habitũ religionis in eis perpetuo conſeruet, & à mundi impedimento, ac ſeculari deſiderio corda eorum defendat, ut ſicut immutantur in cultibus, ita dextera manus eius virtutis tribuat eis incrementa, & ab omni cæcitate ſpirituali, & humana oculos eorum aperiat, & æternæ gratiæ lumen eis concedat; Qui viuit, & regnat in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum.

Poſt hæc, ſedente Pontifice, ſchola inchoat, & proſequitur Antiph.

Tu es domine qui reſtitues hæreditatem meam mihi. *Pſalmus.*

COnſerua me domine, quoniam ſperaui in te: dixi domino Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non eges.

Sancti, qui ſunt in terra eius: mirificauit omnes voluntates meas in eis.

Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum: poſtea accelerauerunt.

Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus: nec memor ero nominum eorum per labia mea.

Repetitur tota antiphona.

Tu es domine, qui reſtitues hæreditatem meam mihi.

Incepto Pſal. Pontifex cum forficibus incidit vnicuique extremitates capillorum in quatuor locis: videlicet, in fronte, in occipitio; & ad vtramq; aurem: deinde in medio capitis tres crines capillorum, & in bacile deponit: & quilibet dum tonditur dicit.

Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei: tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi.

Omnibus tonſis, mitra depoſita ſurgit Pontifex, & ſtans uerſus ad illos dicit.

Oremus.

PRæſta q̃ſumus omnipotens Deus: vt hi famuli tui, quorum hodie comas capitum pro amore diuino depoſuimus, in tua dilectione perpetuo maneant, & eos ſine macula gratia tua in ſempiternum cuſtodias. Per Chriſtũ dominum noſtrum. Amen.

Tunc ſchola inchoat, & proſequitur antiphonam ſequentẽ. Qua incepta, Pontifex ſedet cum mitra. Antiphona.

Hic accipiet benedictionem a domino, & miſericordiam a Deo ſalutari ſuo; quia hæc eſt generatio quærentium dominum.

Pſalmus.

DOmini eſt terra, & plenitudo eius orbis terrarum, & vniuerſi, qui habitant in eo.

Quia ipſe ſuper maria fundauit eũ: & ſuper flumina præparauit eum.

Quis aſcendet in montem domini: aut quis ſtabit in loco ſancto eius?

Innocens manibus, & mundo corde: qui non accepit in vano animam ſuam: nec iurauit in dolo proximo ſuo.

Hic accipiet benedictionẽ a dño: & miſericordiam a Deo ſalutari ſuo.

Hæc eſt generatio quærentium eũ: quærentium faciem Dei Iacob.

Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.

Quis eſt iſte rex gloriæ? dominus fortis & potens: dominus potens in prælio.

Attol-

Attollite portas principes veſtras; & eleuamini portæ æternales; & introibit Rex gloriæ.

Quis eſt iſte Rex gloriæ? dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ.

Gloria Patri,& Filio &c.

Deinde repetitur tota antiph.

Hic accipiet benedictionem a domino,& miſericordiam a Deo ſalutari ſuo,quia hæc eſt generatio quærentium dominum.

Qua finita,ſurgit Pōtifex,ſine mitra, & ad altare conuerſus dicit. Oremus. *Et miniſtri dicunt*. Flectamus genua. ℟. Leuate. *Et mox ante omnes genuflexos,Pontifex dicit.*

ADeſto domine ſupplicationibus noſtris, & hos famulos tuos bene†dicere dignare; quibus in tuo nomine ſanctũ habitũ ſanctæ religionis imponimus, vt te largiente, & deuoti in Eccleſia tua perſiſtere,& uitam percipere mereantur æternam.Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Tunc Pontifex, ſedet cum mitra, & accipiens in manum ſuperpellicium dicit ſingulis.

Induat te dominus nouum hominem,qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia,& ſanctitate veritatis.

Et mox imponit illud ſeriatim cuilibet: repetendo: Induat te,&c.immittens vſq; ad ſcapulas & immediate trahẽs, ſi vnum tantũ ſit ſuperpellicium: ſicque facit vſq; ad vltimum,qui eo totaliter induitur. Si vero quiſq; ſuum ſuperpelliciũ habeat ſinguli totaliter induuntur. Quo expedito, ſine mitra ſurgit Pontifex & verſus ad illos dicit. Oremus.

OMnipotẽs ſempiterne Deus propitiare peccatis noſtris, & ab omni ſeruitute ſecularis habitus hos famulos tuos emunda, vt dum ignominiam ſecularis habitus deponunt, tua ſemper in eum gratia perfruātur. Et ſicut ſimilitudinẽ coronæ tuæ eos geſtare facimus in capitibus, ſic tua virtute hæreditatem tuam ſubſequi mereantur æternam in cordibus. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, filium tuum, qui tecũ viuit,& regnat in unitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Deinde Pontifex ſedit cum mitra, & annunciat illis qualiter facti ſunt de foro Eccleſiæ, & priuilegia clericalia ſortiti ſunt. Quodque caueant, ne propter culpas ſuas illa perdant: & quòd habitu honeſto, boniſque moribus, ac operibus Deo placere ſtudeant.

DE MINORIBVS ordinibus.

Quatuor minores ordines dari poſſunt diebus dominicis, & feſtiuis, & omnes quatuor eodem die,& ordinandi ad quatuor minores, omnes debent eſſe cum ſuperpellicijs.

DE ORDINATIONE Oſtiarij.

Pro Oſtiarijs ordinādis parentur claues eccleſiæ: & Archidiaconus vocet ordinandos dicens.

ACcedant qui ordinandi ſunt ad officium Oſtiariorum.

Mox Notarius ſingulos nominatim legit: & quilibet reſpondit: Adſum domine. Omnibus in ſuperpellicijs cum candelis in manibus coram Pontifice genuflexis: Interdicit Pontifex publice ſub

ana-

anathemate, nequis ad ſuſceptionem illius Ordinis ſe ingerere præſumat: qui nõ fierit canonice examinatus, & approbatus: & nemo, ordine uno ſuſcepto, alium ſine licentia recipiat. Deinde inſtruit, & admonet illos dicens.

SVſcepturi filij chariſſimi officium Oſtiariorum: videte quæ in domo Dei agere debeatis. Oſtiarium oportet percutere cimbalum, & campanã; aperire eccleſiam, & ſacrarium; & librum aperire ei, qui prædicat'. Prouidete igitur, ne per neglig ẽtiam veſtrã illarum rerum, quæ intra eccleſiam ſunt, aliquid depereat. Certiſque horis domum Dei aperiatis fidelibus, & ſemper claudatis infidelibus. Studete etiam, vt, ſicut materialibus clauibus eccleſiam viſibilem aperitis, & clauditis, ſic & inuiſibilem Dei domum, corda ſcilicet fidelium dictis, & exemplis veſtris claudatis diabolo, & aperiatis Deo, vt diuina verba, quæ audierint, corde retineant, & opere compleant. Quod in vobis dominus perficiat per miſericordiam ſuam.

Deinde Pontifex claues eccleſiæ de altari ſeu manibus miniſtri recipiens illas manu dextra tenet, & illis oſtẽdẽs dicit.

SIc agite, quaſi reddituri Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur.

Et mox cuilibet eorum ad ſe accedenti, & manu dextra tangenti, tradit ſeriatim claues ipſas. Poſt hæc Archidiaconus ducit eos ad Oſtium eccleſiæ, & facit illos claudere, & aperire. Tradit etiam eis funes campanarum, faciens eos campanas pulſare. Deinde illos reducit ad Põtificem. Quibus coram Pontifice genuflectentibus ſtans cum mitra Pontifex uerſus ad ipſos ordinatos dicit.

DEum, patrem omnipotentem, fratres chariſſimi, ſuppliciter deprecemur, vt hos famulos ſuos bene†dicere dignetur; quos in officio Oſtiariorum eligere dignatus eſt; vt ſit eis fideliſſima cura in domo Dei, diebus, & noctibus ad diſtinctionem certarũ horarum, ad inuocandum nomen domini noſtri Ieſu Chriſti. Adiuuãte eodem domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre, & Spiritu ſancto viuit, & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Tum, mitra depoſita, ſtans Pontifex, & conuerſus ad altare dicit. Oremus. *Et miniſtri ſubiungunt.* Flectamus genua. ℞. Leuate. *Et ſtatim uerſus ad illos genuflexos ſtans ſine mitra dicit.*

DOmine ſancte pater omnipotens æterne Deus, bene†dicere dignare hos famulos tuos in officium Oſtiariorum, vt inter ianitores eccleſię tuę, tuo pareant obſequio; & inter electos tuos partẽ tuæ mereantur habere mercedis. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, filium tuum, qui tecum viuit, & regnat &c. Amen.

Poſt hæc ordinatim, ſuggerente Archidiacono, redeunt ad loca ſua.

DE ORDINATIONE Lectoris.

Pro Lectoribus ordinandis paretur liber lectionum, & uocentur per Archidiaconum hoc modo: Accedant qui ordinandi ſunt ad officiũ lectorum. et mox nominentur per Notarium, ut ſupradictũ eſt: quibus coram Pontifice cum candelis in manibus genuflexis, Pontifex iterum ponit

ponit interdictum publice ſub anathemate, &c. ut ſupra. Deinde admonet eos, & inſtruit dicens.

ELecti fratres chariſſimi, vt ſitis Lectores in domo Dei noſtri, officium veſtrum agnoſcite, & implete. Potens eſt enim Deus, vt augeat vobis gratiam perfectionis æternæ. Lectorẽ ſiquidem oportet legere ea, quæ prædicat: & lectiones cantare: & benedicere panem, & omnes fructus nouos. Studete igitur verba Dei: videlicet lectiones ſacras diſtincte, etiam aperte ad intelligentiam & ædificationem fidelium, abſque omni mendacio falſitatis proferre, ne veritas diuinarum lectionum incuria veſtra ad inſtructionem audientium corrumpatur. Quod autẽ ore legitis corde credatis, atque opere compleatis; quatenus auditores veſtros verbo pariter, & exemplo veſtro docere poſitis. Ideoque dum legitis, in alto loco eccleſiæ ſtetis; vt ab omnibus audiamini, & videamini figurantes poſitione corporali, uos in alto cunctis, a quibus audimini, & videmini; cęleſtis vitę formã præbeatis. Quod in vobis Deus impleat per gratiam ſuam.

Deinde Pontifex accipiens, & tenens in manibus, & eis oſtendens codicem, ſiue lectionarium, de quo locuti ſunt, dicit.

ACcipite, & eſtote verbi Dei reuelatores, habituri, ſi fideliter, & vtiliter impleueritis officium veſtrum; partem cum his, qui verbum Dei bene miniſtrauerunt ab initio.

Et mox ſucceſſiue cuilibet ad eum accedenti, & manu dextra tangenti tradit librum ipſum tangendum. Quibus expeditis, illis genuflexis, Pontifex ſtans cum mitra uerſus ad eos dicit.

ORemus, dilectiſſimi, Deum patrẽ omnipotentem, vt ſuper omnes famulos ſuos: quos in ordine Lectorũ dignatur aſſumere, bene † dictionem ſuam clementer infundat, quatenus diſtincte legantur, quæ in eccleſia Dei legenda ſunt: & eadẽ operibus impleantur. Per dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui cum eo viuit, & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus per omnia ſęcula ſęculorum.

Tunc Pontifex depoſita mitra conuerſus ad altare dicit. Oremus. *Et miniſtri ſubiungunt.* Flectamus genua. ℞. Leuate. *Deinde conuerſus ad ordinatos, genuflexos, dicit ſine mitra.*

DOmine ſancte pater, omnipotẽs æterne Deus, bene†dicere dignare hos famulos tuos in officio Lectorum, vt aſſiduitate lectionum inſtructi ſint, atque ordinati, & agenda dicant, & dicta opere compleant, vt in vtroque ſanctæ eccleſiæ, & exemplo ſanctitatis ſuæ, conſulant. Per dominum noſtrum, &c.

Poſtea ordinati redeant ad loca ſua.

DE ORDINATIONE Exorciſtarum.

Paretur liber exorciſmorum, cuius loco dari poteſt liber pontificalis, vel miſſalis. Exorciſtæ vero vocentur per Archidiaconum modo conſueto. Accedant, qui ordinandi ſunt ad officium Exorciſtarum. quibus coram Pontifice cum candelis in manibus genuflexis, Pontifex ponit indictum, ut dictum eſt. Deinde admonet, & inſtruit eos dicens.

Or-

ORdinādi fratres in officium Exorciſtarum debetis noſcere, quid ſuſcipitis. Exorciſtam etenim oportet abijcere dæmones, & dicere populo: vt qui nō cōmunicat, det locū: & aquā miniſterio fundere. Accipitis itaque poteſtatem imponendi manum ſuper energumenos, & per impoſitionem veſtiæ manus, gratia Spiritus ſancti, & verbis exorciſmi pelluntur Spiritus immūdi a corporibus obſeſſis. Studete igitur, vt ſicut a corporibus aliorū dæmones expellitis, ita a mentibus, & corporibus veſtris omnem immunditiam, & nequitiā eijciatis, ne illis ſuccumbatis: quos ab alijs veſtro miniſterio effugatis. Diſcite per officium veſtrum vitijs imperare, ne in moribus veſtris aliquid ſui iuris inimicus, valeat vēdicare. Tūc etenim rectè dæmonibus imperabitis, cum prius in vobis eorū multimodam nequitiam ſuperatis. Quod vobis dominus agere concedat per Spiritum ſuum ſanctum.

Poſt hæc Pontifex accipiens, et tenēs in manu librum, in quo exorciſmi ſcripti ſunt, vel pontificalem, et eis illum oſtendens dicit.

ACcipite, & commendate memoriæ, & habete poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos, ſiue catecumenos.

Et mox cuilibet appropinquanti ſibi, & manu dextra tangenti, tradit ſucceſſiue librum ipſum. Poſtea vero omnibus deuote genuflexis, Pontifex cum mitra ſtans dicit.

DEum patrem omnipotentem, fratres chariſſimi, ſupplices deprecemur, vt hos famulos ſuos bene†dicere dignetur, in officium Exorciſtarū, & vt in ſpirituales imperatores ad abijciendos dæmones a corporibus obſeſſis omni nequitia eorum multiformi. Per vnigenitū filium ſuum dominum noſtrum, Ieſum Chriſtum, qui ſecum viuit, & regnat Deus in vnitate Spiritus ſancti. Per omnia ſęcula ſęculorum.

Tunc conuerſus ad altare, depoſita mitra, dicit. Oremus. *& miniſtri.* Flectamus genua. ℟. Leuate. *& mox conuerſus ad ordinandos, genuflexos, dicit.*

DOmine ſancte pater, omnipotens æterne Deus bene†dicere dignare hos famulos tuos in officium Exorciſtarum, vt per impoſitionem manuū ſuarum, & oris officium, poteſtatem, & imperium habeant ſpirituum immundorum nequitiam per verbum Chriſti filij tui domini noſtri coercendi: atque probabiles ſint medici eccleſiæ tuæ gratia curationum, virtuteque cœleſti confirmati. Per eundem dominum noſtrum, Ieſum Chriſtum, &c. Amen.

Poſt hæc redeunt ad loca ſua.

DE ORDINATIONE Accolitorum.

Parentur candelabrum cum cereo extincto: & vrceolus uacuus, ſeu ampulla pro uino pro ſacramento, quibus coram Pontifice cum candelis in manibus genuflexis, Pontifex ponit interdictum, vt prius. Deinde admonet, et inſtruit eos ſedens & dicit.

SVſcepturi Chariſſimi Accolitorū officium, penſate, quid ſuſcipitis. Accolitū etenim oportet Ceroferariū ferre; luminaria eccleſiæ accendere; vinum, & aquam ad Euchariſtiā, ſeu ad mini-

miniſterium ſanguinis Chriſti miniſtrare. Studete igitur ſuſceptum officium digne implere. non enim Deo placere poteritis, ſi lucem Deo manibus præferentes, operibus tenebrarum inſeruiatis; & per hoc alijs exempla perfidiæ præbeatis. Sed ſicut veritas dicit, Luceat lux veſtra coram hominib. vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cęlis eſt. Et ſicut Apoſtolus Petrus ait, in medio nationis prauæ atque peruerſæ poſiti, lucete, ſicut luminaria in mundo: verbum vitæ cõtinentes. Sint ergo lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardẽtes in manibus veſtris, vt filij lucis ſitis. Abijciatis opera tenebrarum; & induamini arma lucis: fuiſtis enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambulate. Quæ ſit vero iſta lux, quæ tantopere eluceat; Apoſtolus ipſe demonſtrat ſubdens. Fructus enim lucis eſt, in omni bonitate, iuſtitia, & veritate. Eſtote igitur ſoliciti in omni iuſtitia, bonitate, & veritate, ut & vos, & alios, & Dei Eccleſiam illuminetis. Tunc etenim in Dei ſacrificio digne vinum ſuggeretis, & aquam, ſi vos ipſi Deo ſacrificium per caſtam vitam, & bona opera oblati fueritis. Qđ vobis dominus concedat per miſericordiam ſuam.

Poſt hæc Pontifex accipit, & tradit cuilibet candelabrum cum candela extincta. ſinguli ſucceſſiue manu dextra tãgãt, omnibus communiter dicente Pontifice.

ACcipite Ceroferariũ cum cereo: & ſciatis vos ad accendenda eccleſiæ luminaria mancipari in nomine domini.

Tunc accipit & tradit eis vrceolum vacuũ: quem ſimiliter omnes tangere debent ſucceſſiue: dicẽs communiter omnib.

ACcipite urceolum ad ſuggerẽdũ vinum, & aquam in Euchariſtiã, ſanguinis Chriſti, in nomine domini.

Poſtea eis genuflexis permanentibus, Pontifex ſtans cum mitra verſus ad eos dicit.

DEum Patrem omnipotẽtem, chariſſimi fratres, ſuppliciter deprecemur, ut hos famulos ſuos bene†dicere dignetur in ordine Accolitorũ, quatenus lumen viſibile manibus præferẽtes, lumen quoq; ſpirituale morib. prębeant; adiuuante domino noſtro Ieſu Chriſto. Qui cũ eo, & Spũſancto viuit & regnat Deus, p oĩa ſęcula ſęculorũ.

Tum Pontifex ad altare ſe conuertẽs, depoſita mitra ſtans dicit. Oremus, *& miniſtri.* Flectamus genua. ℟. Leuate. *Et mox Pontifex conuerſus ad ordinandos genuflexos dicit.*

DOmine ſancte Pater, omnipotens æterne Deus, qui per Ieſum Chriſtum filium tuum dominum noſtrum, & Apoſtolos eius in hunc mundum lumen charitatis tuæ miſiſti; quippe, vt mortis noſtræ antiquum aboleres Chirographum, glorioſiſſimæ illum Crucis uexillo affigi, atque ſanguinem, & aquam ex latere illius pro ſalute generis humani affluere uoluiſti; bene†dicere, & ſanctificare † dignare hos famulos tuos in officiũ Accolitorum, ut ad accendendum lumen eccleſiæ tuæ, & ad ſuggerendum uinum, & acquam ad cõficiendum ſanguinẽ Chriſti filij tui, in offerenda Euchariſtia ſanctis altaribus fideliter ſubminiſtrent. Accende domine mentes eorum, & corda ad amo-

amorem gratiæ tuæ, ut illuminati uultu ſplẽdoris tui fideliter tibi in ſancta eccleſia tua deſeruiãt. Per eundẽ Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Alia Benedictio.

Oremus.

DOmine ſancte pater, omnipotẽs æterne Deus, qui ad Moyſem, & Aaron locutus es, ut accenderentur lucernæ in Tabernaculo teſtimonij; bene † dicere, & ſancti † ficare dignare hos famulos tuos; ut ſint Accoliti in eccleſia tua, per Chriſtum dominum noſtrum, Amen.

Alia Benedictio.

Oremus.

OMnipotẽs ſempiterne Deus, fons lucis, & origo bonitatis, qui per Chriſtum filium tuum lumẽ noſtrum mundum illuminaſti, eiuſque paſſionis miſterio redemiſti, bene † dicere dignare hos famulos tuos, quos in officio Accolitorum conſecramus; poſcentes clementiam tuam; ut eorum mentes, & lumine ſciẽ tuę illuſtres; & pietatis tuæ rore irriges, ut ita acceptum miniſterium, te auxiliante, peragant, quod ad æternam remunerationem peruenire mereantur. Per eundem Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

DE RECONCILIATIONE Cęmeterij.

Hæc fieri poterit quocunque die, hoc ordine. In mane diei, qua reconciliatio fieri debebit, parantur in medio Cęmeterij faldiſtorium pro Pontifice: & uas aquæ mundæ; & vas ſalis. Deinde hora conuenienti Pontifex indutus in Sacriſtia, aut alio conuenienti loco, amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albi coloris, & mitra ſimplici: baculum paſtoralem in manu tenens, accedit ad medium cęmeterij ubi ſupra faldiſtorium ornatum procumbit, & cãtores ibidem incipiunt lætaniam. Quã require. fol. 26. & vbi peruentum fuerit ad eum locum.

VT obſequium ſeruitutis noſtrę tibi rationabile facias, ℟. Te rogamus audi nos.

Pontifex ſurgit cũ mitra, & baculum paſtoralem in manu ſiniſtra tenens producit ſignum crucis ſuper cęmeteriũ dicens.

Vt hoc Cęmeterium reconci † liare, digneris.

℟. Te rogamus audi nos.

Vt hoc Cęmeterium reconci † liare & ſancti † ficare digneris.

℟. Te rogamus audi nos.

Vt hoc Cęmeterium reconci † liare, ſancti † ficare, & conſecrare digneris.

℟. Te rogamus audi nos.

Quibus dictis, Pontifex iterum ſuper faldiſtorium procumbit, cantoribus letaniã perficientibus. Qua finita, ſurgit Pontifex ab accubitu, & benedicit ibi aquã ſimpliciter, ut habetur. fol. 6. Quo facto, Pontifex in eodem loco ſtans ſine mitra incohat, ſchola proſequente antiphonam.

ASperges me domine Hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. *Pſal.*

Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam.

Et dicitur totus ſine, Gloria patri.

Incepta antiphona, Pontifex mitrã accipit. Et dũ antiphona, & Pſalmus prædicti dicuntur: circuit totum Cęmeterium: incipiens ad eius dextram, aſpergẽs ſemper ubiquę aquam benedictam cum

aſper-

aſperſorio: & potiſſimè in loco ubi pollutio, uel uiolatio cõmiſſa eſt. Quo peracto redit ad locum, ubi letania dicta fuit: finito Pſalmo prędicto, & Cęmeterio undiq; aſperſo, Pontifex ſtans ante faldiſtoriũ ſuum, depoſita mitra, dicit. Oremus, *& Miniſtri,* Flectamus genua.

℟. Leuate.

OMnipotens, & miſericors Deus, qui Sacerdotibus tantã; prę cæteris gratiam contuliſti; vt quicquid in tuo nomine digne, perfecteque ab eis agitur, a te fieri credatur; q̃ſumus immẽſam clemẽtiã tuã, vt quicquid modo viſitaturi ſumus, viſites, & quicq̃d benedicturi ſumus, benedicas; ſitq; ad noſtræ humilitatis introitũ, Sanctorũ tuorum meritis, fuga dęmonum; & Angeli pacis ingreſſus. Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Alia oratio.

Oremus.

Miniſtri. Flectamus genua. ℟. Leuate.

AVfer a nobis quæſumus domine cũctas iniquitates noſtras: vt ad ſancta ſanctorum puris mereamur mẽtibus introire. Per Chriſtum dominũ noſtrum. Amen.

Alia oratio. Oremus.

Miniſtri dicunt. Flectamus genua.

℟. Leuate.

DOmine pie, qui agrum figuli pretio ſanguinis tui in ſepulturã peregrinorũ comparari voluiſti, quęſumus dignanter reminiſcere clemẽtiſſimi huius miſterij tui; tu es enim domine figulus noſter; tu ęetis noſtrę ager; tu agri huius es pretium; tu dediſti etiã, & ſuſcepiſti; tu de pretio, & in pretio tui viuifici ſanguinis nos quieſcere feciſti, & donaſti. tu ergo domine, q̃ es offenſionis noſtræ clementiſſimus indultor; expectatiſſimus iudicator, iudicij tui ſuperabũdãtiſſimus miſerator: iudicium tuæ iuſtæ ſeueritatis abſcondẽs poſt miſerationem tuæ piæ redemptionis adeſto exauditor, & effector noſtræ reconciliationis, hocque Cęmiteriũ, mauſoleum peregrinorum tuorum, cœleſtis patriæ incolatum benignus purifica, & reconcilia; & hic tumulatorum, & tumulandorum corpora, de potentia, & pietate tuæ reſurrectionis ad gloriam incorruptionis, nõ damnans, ſed glorificãs, reſuſcita. Qui uẽturus es iudicare uiuos, & mortuos & ſæculum per ignem. Amen.

His dictis Põtifex ſtans in loco prædicto, dat benedictionẽ ſolemnem populo dicens: Sit nomen domini benedictũ, &c. & tunc redit ad ſacriſtiam: aut alium locum, in quo paramenta accepit: ubi depoſitis ſacris ueſtibus, uadit in pace.

Quis poteſt benedicere paramenta, ueſtes, & uaſa eccleſiæ.

COnſecrare ſeu benedicere ueſtes & paramẽta & huiuſmodi nõ poteſt ſimplex ſacerdos, niſi ex commiſſione Papæ. Sixtus tamen Quartus Roſel. in uer. conſecratio. §. indulſit ſacerdotibus ſimplicibus ordinis Minorum vt poſſint benedicere, quæcunque ornamenta eccleſiæ, uel altaris, & ueſtes ſacerdotales, & alia, corporali excepto. Item in priuilegijs Eremitarum ſic dicitur. Tibi generali, tuoque vicario, pro tempore poteſtatem ſacrandi, benedicendique corporalia, ueſtes, & ea quæ ſacris uſibus neceſſaria ſunt cõcedimus. Et quia fratres Prędicatores, & Carmelitarum per eundẽ Sixtũ

Quartum, habent priuilegia & gratias aliorum Mendicantium, ideo & ipſi ſupradicta facere poſſunt. De pollutione cęmeterij, vide ſupra cæmeterium, & quõ recõciliatur. In priuilegio Minorum, quo gaudẽt fratres Prædicatores per breue Leonis Decimi, qđ incipit, Cũ inter cęteros; ſic dicitur. Quodque Generalis illius, nec non Prouinciales, ac eorum Vicarij eiuſdem ordinis Minorum; corporalia & alia ornamenta eccleſiaſtica ſuorum locorum ac domorum præter calices & patenas benedicere valerent, cõceſſimus, ſtatuimus & ordinamus.

CONSECRATIO ECCLESIÆ.

CONſecratio eccleſiæ, altarium, veſtiũ, & vaſorũ ſecundũ Th. 3. p. q. 82. ad 1. ad tertiũ reſeruatur Epiſcopo tãquã principali eccleſiaſtici totius ordinis. Et poteſt fieri tam diebus feſtiuis, quàm ferialib. c. tua. eod. ti. Modus conſecrandi ponitur in Pontificali, a quo non eſt recedendum, c. omnes baſilicę de conſec. diſt. 1. Neque ſine miſſa debet conſecrari; in c. quod ſicut, de elect. Eccleſia non cõſecrata poteſt reconciliari per ſimplicem ſacerdotem aqua exorcizata tantum, in ca. fi. eod. ti. Quia aqua poteſt exorcizari per ſimplicem ſacerdotẽ: ex quo patet, quod non requiritur licentia Epiſcopi. gloſſ. in d. c. fin. Non autem hæc procedunt, quando eccleſia eſt conſecrata. Eccleſia reputatur conſecrata ſecundum Inno. quãdo vnus teſtis aſſirmat de viſu uel auditu, uel ſi extant aliqua ſcripta in libris eccleſiæ, uel aliqua ſigna in columnis, uel parietibus, quia hoc non eſt in præiudicium tertij. In quo caſu unus teſtis ſufficiens eſt, de conſecra. diſtin. 4. c. paruulos, & ca. cum itaque. Eccleſia conſecrata debet reconſecrari Pan. in c. propoſuiſti. eo. ti. quãdo neſcitur, an fuerit conſecrata. quia nõ apparẽt ſigna ſupradicta. Secũdo, quando parietes ſunt combuſti, & decruſtati in toto, uel pro maiori parte ſimul, oportet reficere etiam ex eiſdẽ lapidibus, de conſ. d. 1. c. ſi fabricã. Secus per gl. ibi, ſi ſucceſſiue fuerint reparati, licet Pano. in d. c. propoſuiſti. non ſequatur illam glo. ſed in hoc caſu dicet eſſe recõſecrãdã. Tamẽ. 1. opinio melior, quia fundatur ſuper d. Tho. 3. p. q. 82. ad 3. alia etiam opinio poteſt teneri.

Benedictio patenæ.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.

℟. Qui fecit cœlum, & terram.

OREmus fratres dilectiſſimi, ut diuinę gratiæ benedictio cõſecret, & ſanctificet hanc patenã ad conſtringẽdum in ea corpus domini noſtri Ieſu Chriſti, qui crucis paſſionem ſuſtinuit pro ſalute omnium noſtrum.

Tunc, depoſita mitra, dicit.

℣. Dominus uobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

OMnipotẽs ſempiterne Deus, qui legalium inſtitutores hoſtiarũ: quique inter eas cõſperſam ſimilaginẽ deferri in patenis aureis, & argenteis ad altare tuum iuſſiſti: bene † dicere: conſe † crare: & ſancti † ficare digneris hanc patenam; in adminiſtrationem Euchariſtiæ Ieſu Chriſti, filij tui, qui pro noſtra, omniumque ſalute ſe ipſum tibi Deo patri in patibulo crucis elegit immolari; Et tecum uiuit, & regnat in unitate Spiritus ſãcti Deus,

Deus. Per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Tunc Pōtifex, accepta mitra, facit cū pollice dextræ manus, chriſmate intincto crucem ſuper patenam ab ora in orā: & mox linit, & perungit totam eius ſuperficiem cum ipſo pollice, dicens.

COnſe † crare, & ſancti † ficare dignare domine Deus hanc patenā per iſtam unctionem, & noſtram bene † dictionem in Chriſto Ieſu domino noſtro. Qui tecum uiuit, & regnat in unitate Spiritus ſancti Deus. Per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Deinde ſtans adhuc cum mitra, procedit ad benedictionem calicis, dicens.

ORemus dilectiſſimi fratres, ut Deus, & dominus noſter calicē hūc in vſum ſui miniſterij cōſecrādū: cęleſtis gratię inſpiratione ſanctificet, & ei ad humanam conſecrationē, plenitudinem diuini fauoris accōmodet. Per Chriſtum dominum noſtrum.

Tum depoſita mitra dicit.

℣. Dominus uobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

DIgnare domine Deus noſter calicē iſtū bene † dicere: in uſum miniſterij tui pia famulatus deuotione formatum, & ea ſancti † ficatione perfunde, qua Melchiſedech famuli tui ſacratum calicem perfudiſti: & quod arte, uel metalli natura effici non poteſt: altaribus tuis dignum fiat tua bene † dictione ſanctificatum. Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Deinde, accepta mitra, facit crucē cū pollice dextræ manus de chriſmate intra ipſum calicem: à labio eius in labium: & mox linit, & perungit interius ipſum totum dicens.

COnſe † crare, & ſāctificare digneris domine Deus calicem iſtum: per iſtam unctionem: & noſtram bene † dictionem, in Chriſto Ieſu domino noſtro. Qui tecum uiuit, & regnat in unitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Tunc depoſita mitra, dicit ſuper calicem, & patenam.

℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus, manibus noſtris opem quæſumus, tuæ benedictionis infunde, & per noſtram bene † dictionem hoc vaſculum, & patena ſanctificētur, & corporis, & ſanguinis domini noſtri Ieſu Chriſti nouū ſepulchrum ſancti Spiritus gratia efficiantur. Per eundem dominum noſtrū, Ieſum Chriſtum, filium tuum &c. Amen.

Demum aſpergit calicem, et patenam cum aqua benedicta, quod fieri debet in his omnibus quarūlibet benedictionibus rerū. Quo facto abſtergi facit per aliquē ſacerdotem patenam, et calicem cum mica panis: et bene mūdari. Deinde exterſiones proyciuntur in ignem, uel ſacrarium.

BENEDICTIO Corporalium.

Pontifex corporalia benedicere uolens, ſtans ſine mitra dicit.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.
℟. Qui fecit cœlum, & terram.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Oremus.

CLementiſſime domine Deus, cuius inenarrabilis eſt virtus: cuius miſteria arcanis mirabilibus celebrantur: tribue, quæſumus, vt linteamen tuæ propitiationis benedi†ctione ſanctificetur: & ad cōſecrandum ſuper illud corpus domini, & Dei noſtri, Ieſu Chriſti, filij tui dignum efficiatur, Per eūdem Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Alia oratio.

Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus, bene † dicere, ſancti † ficare: & conſe†crare digneris linteamen iſtud ad tegendum, inuoluendumque corpus, & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti, filij tui. Qui tecum viuit, & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Alia oratio.

Oremus.

OMnipotens Deus: manibus noſtris opem tuæ benedictionis infunde: vt per noſtram bene†dictionē hoc linteamen ſanctificetur, ac corporis, & ſanguinis redemptoris noſtri, nouum ſudarium, Spiritus ſancti gratia efficiatur. Per eundem dominum noſtrum, Ieſum Chriſtum, filium tuū: qui tecum viuit, & regnat in unitate ſpiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Deinde aſpergit ea aqua benedicta.

SPECIALIS BENEDICTIO cuiuſlibet indumenti.

Adiutorium noſtrum in nomine domini.

℟. Qui fecit cœlum, & terram.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

DEus omnipotens: bonarum uirtutum dator; & omnium benedictionum largus infuſor: ſupplices te rogamus, vt manibus noſtris opē tuæ benedictionis infundas: & has caligas, & ſandalia, uel amictum, vel albam, vel cinctorium, vel ſtolam, vel manipulum, vel tunicam, vel dalmaticam, vel planetam diuino cultui præparatam virtute ſancti Spiritus bene†dicere: ſancti†ficare: & cōſe†crare digneris: & omnibus ea vtentibus, gratiam ſanctificationis ſacri miſterij tui benignus concede: ut in conſpectu tuo ſancti, & immaculati, atque irreprehenſibiles appareāt: & auxilium miſericordiæ tuæ acquirant. Per dominum noſtrū, Ieſum Chriſtum, filium tuū, qui tecum viuit, & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſęcula ſæculorum. Amen.

Deinde aſpergit ea aqua benedicta.

BENEDICTIO MAPPARVM ſeu linteaminum ſacri altaris.

Pontifex mappas, ſeu linteamina ſacri altaris benedicturus: ſtans ſine mitra dicit.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.

℟. Qui fecit cœlum, & terram.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

EXaudi domine preces noſtras, & hæc linteamina ſacri altaris vſui præparata: bene†dicere, & ſancti†ficare

re digneris. Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen. Oremus.

DOmine Deus omnipotens, qui ornamenta, & linteamina facere Moyſem famulum tuum, per quadraginta dies docuiſti: & fecit in uſũ miniſterij tabernaculi fęderis: sãcti†ficare, bene†dicere, & conſe†crare digneris hæc linteamina: ad tegendum, inuoluendumque altare glorioſiſſimi filij tui domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui tecum uiuit, & regnat in unitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſęcula ſęculorum. Amen.

Deinde aſpergit ea aqua benedicta.

BENEDICTIO ſacrorum vaſorum in genere, & aliorum ornamentorum.

Pontifex ſtans ſine mitra, dicit.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.
℞. Qui fecit cęlum, & terram.
℣. Dominus vobiſcum.
℞. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

EXaudi domine, pater clementiſsime preces noſtras: & hæc purificanda vaſa, & ornaměta ſacri altaris, atq; eccleſię tuę ſacri miniſterij vſui pręparata, bene†dicere, & ſancti†ficare digneris. Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Alia Oratio. Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus: a quo omnia immunda purgãtur. & in quo omnia purgata clareſcunt: ſupplices filij tui omnipotentiã tuam inuocamus: vt ab his vaſis, ornamentis, & miniſterijs, quæ tibi offerunt famuli tui, omnis ſpiritus immundus cõfuſus longe diſcedat: & per tuã benedictionem † ad vſum, & miniſterium ſancti altaris, & eccleſię tuę ſanctificata permaneant. Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Deinde aſpergit ea aqua benedicta.

BENEDICTIO Tabernaculi, ſiue vaſculi pro Eũchariſtia conſeruanda.

Pontifex ſtans ſine mitra dicit.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine domini.
℞. Qui fecit cęlum, & terram.
℣. Dominus vobiſcum.
℞. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

OMnipotens ſempiternæ Deus: maieſtatem tuam ſupplices deprecamur: vt vaſculũ hoc pro corpore filij tui domini noſtri Ieſu Chriſti in eo cõdendo fabricatũ: bene†dictionis tuæ gratia dicare digneris. Per eundem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, filiũ tuum, qui tecum, uiuit, & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Deinde aſpergit illud aqua benedicta.

BENEDICTIO Gariofolorum ſecundũ vſum eccleſiæ Lateranen. in vigilia Natiuitatis S. Ioannis Baptiſtæ, antequam dicatur Matutinum, & ſic incipit *Pontifex.*

℣. Deus in adiutoriũ meum intende.
℞. Domine ad adiuuandum me feſtina &c.
℣. Gloria patri.
℞. Sicut erat &c.

Creator

CReator, & conſeruator humani generis, dator gratiæ ſpiritualis, & largitor æternæ ſalutis: tu domine mitte bene†dictionem tuã, & bene†dicere digneris hunc fructum gariofolorũ, quem nos in tuo nomine bene†dicimus, ut qui eum portauerint, aut guſtauerint, in tua pace conſiſtant, & in tua uoluntate permaneant: in amore tuo uiuant, & ſeneſcãt: multiplicentur in longitudine dierum: ſintque armati uirtute cœleſtis defenſionis, ac proficiat eis ad æternam ſalutem. Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Alia Oratio. Oremus.

BEnedicat † vos guſtantes, & portantes hunc fructum gariofolorum Deus: cuſtodiat vos etiam dominus Ieſus Chriſtus: oſtendatq́; dominus faciem ſuam in uobis, & miſereatur veſtri: conuertatque vultum ſuum ad uos, & det uobis pacem: impleat uos Chriſtus omni bene†dictione ſpirituali, in remiſſionem omnium peccatorum ueſtrorum, pariterq́; habeatis uitam æternam. Amen.

Deinde aſpergatur aqua benedicta.

F I N I S.

TERTIA PARS SACERDOTALIS, PRO HOMINIBVS ECCLESIASTICIS.

Officia eccleſiaſtica ſi habeant diligentem auſcultatorem, magnam gignunt ſuauitatem.

QVæcunque in eccleſiaſticis officijs, rebus, ac ornamentis conſiſtunt, diuinis plena ſunt ſignis, atque myſterijs, ac ſingula ſunt cęleſti dulcedine redundantia, ſi tamen diligentem habeant inſpectorem, qui norit mel de petra ſugere, oleumque de duriſſimo ſaxo. quis tamen nouit ordinem cœli, & rationes ipſius ponere in terra? ſcrutator quippe maieſtatis, opprimetur a gloria. Si quidem puteus altus eſt, & in quo aquam hauriam, non habeo, niſi porrigat ille, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, ut inter medium montium tranſeũtem hauriam aquam in gaudio de fontibus Saluatoris. Licet igitur non omnium, quæ a maioribus tradita ſunt, ratio reddi poſſit. ff. de leg. l. non omnium. 23. q. 4. Nabuchodonoſor, in princ. quia tamen quod in his ratione caret extirpandum eſt. 68. diſtinct. Corin. Epiſcopi. 12. diſtinct. omnia. idcirco, dicit Gulielm. Durand. pulſus pulſabo ad oſtium, ſi forte clauis Dauid aperire dignetur, vt me introducat rex in cellam vinariam, in qua mihi ſupernum demonſtretur exemplar, quod Moyſi fuit in monte monſtratum, quatenus de ſingulis, quæ in eccleſiaſticis officijs, rebus aut ornamentis conſiſtunt, quid ſignificent, & figurẽt, eo valeam reuelante clare & aperte diſſerere, & rationes ponere, qui linguas infantiũ fecit diſertas, cuius ſpiritus vbi vult ſpirat, diuidens ſingulis, prout vult. extra. de renuncia. cap. niſi, ad laudem & gloriam Trinitatis.

Figuræ in diuinis ſunt virtutum ſigna.

SAne, hic ſacramenta pro ſignis accipimus, ſeu figuris, quę ſiquidem figuræ nõ ſunt virtutes, ſed virtutum ſigna, quibus tanquã ſcripturis vtens docetur. Signorum autem alia ſunt naturalia: alia poſitiua, de quo, & quid ſacramentum ſit, dicetur in quarta parte ſub ſeptima particula canonis ſuper uerbo. Myſterium fidei.

Prælati, & ſacerdotes ſcientia, & virtutibus debent eminere.

SAcerdotes, & Prælati Eccleſiæ quibus datum eſt noſſe miſteria, prout in Luc. 8. habetur, & ſacramentorum partitores, & diſpenſatores exiſtunt. 43. d. diſpenſatio. ſacramenta intelligere, & virtutibus, quæ per illa ſignificantur, fulgere debent, vt ex eorum luce cæteri ſimiliter illuminentur, alioquin cæci ſunt, & duces cæcorum. extra de renunciatio. cap. niſi. iuxta illud propheticum, obſcurentur oculi eorũ, ne uideant. 37. diſt. §. itaque. ſed proh dolor, ipſi hodie, vt plurimum de his, quæ vſu quotidiano, in eccleſiaſticis contrectant rebus, & proferunt officijs, quid ſignificent, & quare inſtituta ſunt, modicum apprehendũt, adeo vt impletum eſſe ad literam illud propheticum videatur, & erit ſicut populus, ſic ſacerdos. Eſaias 24. Ferentes ſiquidem panes propoſitionis ad menſam domini, atque myſteria, qui neq; intelligunt, neque vident: tantum inde nimirum iuſto Dei iudicio habituri, quantum & iumẽta panes ad vſum portantia aliorum, de qua ignorantia rationem reddituri ſunt in die vindictæ, & iræ; quid ergo faciet virga deſerti: eis enim per prophetam dicitur: Ipſi vero non cognouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea; ſi introibũt in requiem meam.

Sacerdotibus imperitis, non eſt detrahendum.

VErum licet ſacerdotibus ſciẽtia ſit ualde neceſſaria ad doctrinã. extra de hære. cũ ex iniuncto. 38. diſt. ſedulo. non eſt tamen ſimplicibus ſacerdotibus etiam a ſcholaſticis detrahendum. 38. diſt. quãuis; iuxta illud, Exod. 22. Dijs non detrahes. Vnde ſecundum Auguſtinum, non ridebunt, ſi forte aduerterint aliquos antiſtites, & miniſtros Eccleſię, vel barbariſmis, & ſolęciſmis, Deum inuocare, vel eadem verba, quæ pronunciant, non intelligere, perturbateque diſtinguere; ideo, quia talia corrigenda non ſunt; ſed piè a ſcientibus toleranda.

Rationale, vnde hoc nomen ſortitum.

SAne, rationalis, uocabulum deſcribitur. nam quemadmodum in Rationali iudicij, quod legalis Pontifex ferebat, in pectore ſcriptum erat: Manifeſtatio, & veritas, ſic & hic rationes varietatum in diuinis officijs, & eorum veritates deſcribuntur, & manifeſtantur: quas in ſcrinio pectoris ſui eccleſiarum Prælati, & Sacerdotes debent fideliter conſeruare. 39. diſtin. §. ecce. & ſicut in illo erat lapis, in cuius ſplendore filij Iſrael Deum ſibi fore propitium agnoſcebant: ſic & deuotus lector ex huius lectionis ſplendore in diuinorum officiorum myſterijs eruditus agnoſcit, Deum nobis fore propitium, niſi forte eius indignationem, culpæ offendiculo, improuide incurramus. Illud quoque quatuor coloribus, auroque contexto erat, & hic, vt primum eſt, rationes uarietatũ in eccleſiaſticis rebus, atque officijs quatuor ſenſibus, videlicet, Hiſtorico, Allegorico, Tropologico, & Anagogico, fide media, colorantur.

DE ECCLESIA, ET eius partibus.

PRius neceſſe eſt, vt de Eccleſia,& eius partib. videamus. Notandum eſt ergo,ꝙ Eccleſiarũ, alia eſt corporalis, in qua videlicet diuina officia celebrari ſolẽt, alia ſp̃ualis,quæ eſt fideliũ collectio. de cõſe.di. 1. Eccleſia. ſiue populus per miniſtros cõuocatus, & in vnũ congregatus ab eo,qui vnanimes habitare facit in domo. Sicut.n.corporalis ex congregatis lapidibus conſtruitur, ſic & ſpiritualis ex diuerſis hominib. congregatur.

Eccleſia quid, & cur varie appelletur.

ECcleſia ergo Græcè,dicitur cõuocatio Latinè,quia oẽs ad ſe vocat. Quod nomen magis propie conuenit Eccleſiæ ſpirituali, quàm corporali; quoniam hoĩes non lapides conuocantur, ſæpè tamen nomen ſignati attribuitur ſignãti.Eccleſia autem materialis, ſpiritualem deſignat. vt dicetur. Rurſus Eccleſia græcè dicitur catholica.i.vniuerſalis. 11.diſt.catholica: qa per totum mundum eſt cõſtituta, ſeu diffuſa,quia vniuerſi in Deum credentes,in vna debeat eſſe cõgregatione: vel quia in ea eſt generalis doctrina ad inſtitutionem oĩum fidelium,qñq; templum dr̃ quaſi tectum amplum, in quo Regi Deo ſacrificia offerũtur. 26. d. 9. ſed illud.& quandoque Dei Tabernaculum.de conſe.di.4 c.nequaquam. quia in præſenti vita peregrina eſt,& in itinere ad patriam pergẽs.

Eccleſiæ fundamentum qualiter, & a quibus iaciendum.

EST autem Eccleſia ſic ędificãda.Petra to namq; fundamenti loco, iuxta illud. Bene fundata eſt domus dñi ſupra firmam petrã.Debet Epiſcopus, vel ſacerdos de eius licentia ibi aquã aſpergere benedictam ad abigendas inde dęmonũ phantaſias;& primariũ lapidẽ,cui impreſſa ſit crux, in fundamẽto ponere.De conſe.diſt.1.c.nemo.

Eccleſiæ caput, cur orientem ſpectare debet.

DEbet quoq; ſic fundari, vt caput rectè inſpiciat verſus orientem, videlicet verſus ortum ſolis æquinoctialẽ,ad denotandum,quod Eccleſia, quæ in terris militat tẽperare ſe debet æquanimiter in proſperis, & in aduerſis:& non uerſus ſolſtitialẽ;vt faciunt quidã. Cęterum ſi muros Hieruſalẽ, quæ ædificatur, vt ciuitas, ædificari ꝑ Iudæos iubetur ſ̃m Prophetam,quãto magis, & nos muros eccleſiæ noſtræ ædificare debemus. Siquidẽ Eccleſia materialis,in qua populus ad laudãdũ Deum conuenit, ſanctam ſignificat.

Cementum ex quibus componatur.

CEmentum autem, ſine quo muri ſtabilitas eſſe non poteſt, fit ex calce, ſabulo, & aqua: calx, charitas feruens eſt,quæ ſibi coniungit ſabulũ, ideſt terrenum opus.Quia uera charitas ſolicitudinem maximam hẽt mixtam, pro viduis,ſenibus,pupillis,debilibus.88 diſt. deſolatio. & ideo ſtudent operari manibus,ut habeant unde ei bene faciant.ut autem calx,& terra ad ędificium muri,ne corruãt,aquę commixtione conglutinantur,ſiquidẽ aqua ſpiritus eſt. ſicut enim ſine cemẽto lapides muri non ſimul iunguntur

ad muri ſtabilitatem: ſic nec homines ad muri ædificium cœleſtis Hieruſalē poſſunt ſimul ſine charitate iungi, quā Spiritus ſanctus operatur. Omnes muri lapides poſiti ſunt, & quadrati, ideſt ſancti, & mundi, qui videlicet per manus ſummi artificis diſponūtur in Eccleſia permaſuri; quorū quidā ferūtur, & non ferunt, vt ſimpliciores in Eccleſia: alij feruntur & ferūt: ut medij: alij tantum ferunt, & non feruntur niſi a ſolo Chriſto, qui eſt ſingulare fundamentum, vt perfecti. Omnes quidem vna charitas more cęmenti coniungit, dum viui lapides pacis compage colligantur. Chriſtus noſter murus fuit in conuerſatione, & antemurale in paſſione.

Eccleſiæ forma humani corporis portionibus reſpondet.

DIſpoſitio autem eccleſiæ materialis, modum humani Corporis tenet. Cancellus namque ſiue locus, vbi altare eſt, caput repræſentat, & Crux ex utraque parte brachia, & manus; reliqua pars ab occidente, quicquid corpori ſupereſſe uidetur, ſacrificium altaris, uotum ſignificat cordis. Sed & ſecundum Ricardum de Sancto Victore, diſpoſitio eccleſiæ, triplicem ſtatum in Eccleſia ſaluandorum ſignificat. Ordinem uirginum, Chorū continentium, corpus coniugatorum. Strictius eſt enim ſanctuarium, quàm Chorus, & Chorus, quàm corpus, quia dignior eſt Ordo uirginū, quàm continentium, & illorum, quàm coniugatorum.

Eccleſia ſpiritualis quibus, & quot parietibus conſtet.

AD hæc Eccleſia ex quatuor parietibus conſiſtit: ideſt ex doctrina quatuor Euangeliſtarum, longa lataq; ſurgit in altum. ideſt in altitudinē uirtutum, longitudo cuius, longanimitas eſt, quæ patienter aduerſa tolerat: dolet: donec ad patriam perueniat. Latitudo charitas eſt, quæ dilatione mentis amicos in Deo: & inimicos diligit propter Deum; altitudo uerò ſpes eſt futuræ retributionis: quæ proſpera & aduerſa contemnit, donec uideat bona domini in terra uiuentium.

Eccleſiæ ſpiritualis, quæ ſint fundamenta.

RVrſus in templo Dei, ſeu gratiæ, eſt fundamentū Fides: quæ eſt de re non uiſa. Lectū, Charitas, q̄ operit multitudinē peccatorū. 1. Pet. 4. Oſtiū obedientia de qua dominus inqt Mar. 19. Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Pauimentum humilitas de qua. Pſal. 118. Adhæſit pauimēto aīa mea.

Eccleſiæ parietes laterales, quid notent.

QVatuor laterales parietes ſunt, quatuor principales uirtutes, iuſtitia, Fortitudo Prudentia, & Temperātia, hæc ſunt in Apocalypſi quatuor latera ciuitatis æqualia. Feneſtræ ſunt, hoſpitalitas cum hilaritate, & miſericordia cum largitate. De hac dominus ait. Veniemus ad eum & manſionem apud eum faciemus. Quædam tn̄ Eccleſiæ in modum Crucis formātur, ad notādum nos mūdo crucifigi: ſeu crucifixum ſequi debere. iuxta illud. Qui uult uenire poſt me, abneget ſemetipſū, & tollat crucē ſuā, & ſequatur me.

Chorus Clericorum quid, & vnde dicatur.

SAne chorus clericorum, eſt conſenſio canentium, uel multitudo in ſacris collecta. Dictus eſt autem chorus a chorea,

a chorea, vel corona: olim enim in modum coronæ circum aras ſtabãt, & ita Pſalmos concorditer cócinnebãt. ſed Flauianus, & Theodorus alternatim pſallere conſtituerunt, edocti ab Ignatio, qui ſuper hoc fuit diuinitus edoctus. Duo ergo chori pſallentium, deſignant Angelos, & Spiritus iuſtorum quaſi reciproca voluntate laudantiũ, & in ſe ad bonam operationem inuicem exhortantium. Alij chorum dixerunt a concordia, quæ in charitate cõſiſtit: quia qui charitatem non habet, conuenienter cantare non poteſt.

Atrium eccleſiæ quid notet.

ATrium eccleſiæ ſignificat Chriſtum, per quem in cœleſtem Hieruſalem patet ingreſſus: quod & porticus dicitur: ſic dicta a porta: vel ꝙ ſit aperta. 17.q.4.ſi quis cum.& cap. ſi quis in atrio.

Turres eccleſiæ quid ſignent.

TVrres eccleſiæ Prædicatores sũt, & Prælati Eccleſiæ, q ſunt munimen, & defenſio eius. Vnde ſponſus ad ſponſam in Canticis amoris ſic alloquitur. Collum tuum ſicut turris Dauid ædificata cum propugnaculis. Canti.4. Pinnaculum turris vitam, vel mentem Prælati, quæ ad alta tendit, repræſentat.

Gallus in ſummitate eccleſiæ fixus, quid ſignet.

GAllus ſupra eccleſiam poſitus, prædicatorem deſignat. Gallus enim profundæ noctis peruigil horas ſuo cantu diuidit; dormientes excitat, diem appropinquantem præcinit, ſed prius ſeipſum alarum verbere ad cantandum excitat. Hæc ſingula miſterio non carent. Nox enim eſt hoc ſæculum; dormiẽtes ſunt filij huius noctis in peccatis iacentes. Gallus prædicatores, qui diſtincte prædicant, & dormientes excitant, vt abijciant opera tenebrarum clamantes. Vnde dormiẽtibus; Exurge, qui dormis? Lucem venturã prænunciant dum diẽ iudicij, & futuram gloriam prædicant; & prudẽter ante, quàm alijs virtutes prædicẽt ſe a ſomno peccati excitantes corpus ſuum caſtigant. 3.q.7.idem teſtatur. Apoſt. vnde; Caſtigo corpus meum, &c. Hi etiam, ſicut & Gallus, contra ventũ ſe uertunt, quando increpando, & arguendo contra rebelles fortiter reſiſtunt; ne Lupo veniente, fugiſſe arguantur. extra. de renun. niſi cum quidem. Virga ferrea, in qua gallus ſedet, rectum repræſentat prædicantis ſermonem; vt nõ loquatur ex ſpiritu hominis, ſed Dei; iuxta illud. Si quis loquitur quaſi ſermones Dei &c.

Feneſtræ eccleſiæ, quid ſignificent.

FEneſtræ eccleſiæ vitreæ, ſunt ſcripturæ diuinæ, quæ ventum, & pluuiam repellũt; ideſt nociua prohibent, dum claritatem veri ſolis, ideſt, Dei in eccleſiam, ideſt in corda fidelium tranſmittunt, inhabitantes illuminãt. Hæ intus latiores ſunt, quia miſticus ſenſus amplior eſt, & præcedit literalem. de conſecra. diſt.4.c.nullus autẽ. Item per feneſtras quinque ſenſus corporis ſignificantur, qui extra picti eſſe debent, ne vanitates hauriant; & intus patere ad dona ſpiritualia liberius capienda.

Quid Cancelli.

PER cancellos verò, qui ſunt ante feneſtras, Prophetas, vel alios Doctores obſcuros intelligimus eccleſiæ militantis; in quibus duo charitatis præcepta, quandoque duæ columnæ dupli-

duplicantur. ſecundum quod Apoſtoli bini ad prædicandum mittuntur.

Quid oſtium.

OStium eccleſiæ, eſt Chriſtus. Vnde in Euangelio: Ego ſum oſtiũ, dicit dominus. Apoſtoli etiam portæ ſunt. Dictum eſt autẽ oſtium ab obſiſtendo his, qui foris ſunt; vel ab oſtendendo aditum. Valua vero dicitur a voluẽdo: porta, a portando; quia per eam portantur, quæcunq; offeruntur.

Columnæ eccleſiæ, quid notent.

COlumnę vero eccleſiæ, Epiſcopi, & Doctores ſunt, qui templum Dei, per doctrinam ſicut, & Euangeliſtæ Thronũ Dei ſpiritualiter ſuſtinẽt. Hi nãq; pro ſonoritate diuini eloquij argenteæ columnæ dicuntur: iuxta illud in Canticis Canticorum: Columnas fecit argẽteas. Vnde & Moyſes in ingreſſu tabernaculi poſuit quinq; columnas, & ante oraculũ, id eſt ſancta ſanctorum. Licet autem columnæ plures ſint, tamen ſeptem eſſe dicuntur, iuxta illud; Sapientia ædificauit ſibi domum, & excidit columnas ſeptem, qm̃ Epiſcopi eſſe debent ſeptiformi gratia Spiritus ſancti repleti &c. Iacob. & Ioan. vt ait Apoſtolus, videbantur columnæ. Baſes columnarum ſunt Apoſtolici Epiſcopi uniuerſalis Eccleſiæ machinam ſupportantes. Capita columnarum ſunt mentes Epiſcoporum, & Doctorum. Sicut enim capite membra, ſic mente verba noſtra diriguntur, & opera. Capitella quoq; ſunt uerba ſacræ ſcripturæ, quorum meditationi ſubdimur, & obſeruantiæ.

Quid pauimentum.

PAuimentum Eccleſiæ, eſt fidei noſtræ fundamentum. In Eccleſia vero ſpirituali pauimẽtum ſunt pauperes Chriſti; ſcilicet pauperes ſpiritu: qui ſe in omnibus humiliant: quare propter humilitatẽ pauimẽto aſſimilantur. Rurſus pauimentũ, quod pedibus calcatur, vulgus eſt: cuius laboribus eccleſia ſuſtentatur. trabes, quę domum coniungunt, ſunt Principes, vel Prædicatores ſęculi: qui eccleſiæ muniuntur vnitate, hi verbis, illi facto.

Lumen in eccleſia, Chriſtum denotat.

LVmẽ, quod in eccleſia accẽditur, Chriſtum ſignificat. Iuxta illud: Ego ſum lux mundi: & Ioannes erat &c. Vel luminaria eccleſiæ ſignificant Apoſtolos, & cæteros Doctores, quorũ doctrina fulget eccleſia: vt ſol, & luna: De quibus dominus ait; Vos eſtis lux mundi: ideſt bonorũ operũ exempla. Vnde ipſe admonens eos ait: Luceat lux ueſtra coram hominibus, &c.

Crux in medio eccleſiæ, quid denotet.

CRux triumphalis in pleriſque locis in medio eccleſiæ ponitur: ad notandum, quòd de medio corde Redemptorem noſtrum diligimus: Qui iuxta Salomonem corpus ſuũ media charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem, vt omnes ſignum victoriæ videntes dicant: Aue ſalus totius ſęculi arbor ſalutifera: & nõ vnquam a nobis dilectio Dei obliuioni tradatur, qui ut ſeruum redimeret, tradidit vnicum filium, vt crucifixum imitemur. Crux autem in altum dirigitur, unde Chriſti victoria deſignatur.

Altare qui primum extruxerint: & vnde fluxerit hodiernus vſus.

SCiendum eſt autẽ, quòd Noè primus, deinde Abraham, Iſaac, & Iacob,

cob, altaria ædificaſſe leguntur: quæ non aliud, quam lapides erecti intelliguntur: ſuper quos ſacrificia mactabant, quæ ſuppoſito igne cremabant. Moyſes etiã fecit altare de lignis Sethim, & inde altare Timiamatis, quod veſtiuit auro puriſſimo, Exodo, cap. 27. Eſt autem Sethim nomen montis, & arboris, quæ ſimilis eſt albæ ſpinæ in folijs, & eſt leuiſſimum lignum, & imputribile, & incremabile. Oleumque ad luminaria, aromata, vnguenta, & Timiama boni odoris. vbi etiam ponitur forma ipſius altaris. Salomon quoque. 3. Regum, & prope finem altare aureum fabricauit; ab his quidem antiquis patribus altaria modernorũ ſumpſerunt exordium, quæ in cornua quatuor eriguntur, quorum quædam vnius ſunt lapidis, quædam ex plurib. componuntur.

Conſtantinus Imperator, conſtituit in Baſilica Lateranen. Arcam Teſtamenti.

TEmpore Silueſtri Papæ Conſtantinus Imperator conſtruxit Baſilicam Lateranen. in qua poſuit Arcam Teſtamenti, quam Titus Imperator aſportauerat de Hieruſalem. Candelabrum aureum, cum ſeptem infuſorijs lucernis: in qua Arca ſunt hæc; Anuli & veſtes aurei, tabulæ teſtamenti, ſiue teſtimonij, & virga Aaron, manna, panes ordeacei; vrna aurea, veſtis incõſutilis, & arundo. & veſtimentum ſancti Ioannis Baptiſtæ, & forcipes, cum quibus tonſus fuit ſanctus Ioannes Euangeliſta. Homo ſanè habens altare, menſam, candelabrum, & arcam, templum Dei eſt. Oportet ſiquidem eum altare habere, vbi rectè offerat, & rectè diuidat; Altare eſt cor noſtrum, in quo debemus offerre; Vnde Exod. 20. Præcepit dominus in altare offerre holocauſta: quia de corde debent procedere opera igne charitatis accenſa.

DE PICTVRIS, ET CORtinis, & ornamentis eccleſiæ.

PIcturæ, & ornamẽta eccleſiæ ſunt laicorum lectiones, & ſcripturæ; Vnde Gregorius. de conſe. diſt. 3. c. per latum. aliud eſt picturã adorare; aliud per picturæ hiſtoriam, quid ſit adorãdum, addiſcere; nam quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis cernentibus præſtat pictura; quia in ipſa ignorantes vident quid ſequi debeãt; in ipſa legũt, qui literas neſciunt. Sanè Caldæi ignẽ adorant; & cogunt alios idem facere alia idola comburentes. Pagani vero imagines, ſeu icones, & idola adorãt. quod Saraceni non faciunt, qui imagines, nec habere, nec videre volunt, moti ex verbo illo. Non facies tibi omnẽ ſimilitudinem eorum, quæ in cœlo, vel in terra, vel in aquis, vel ſub terra ſunt, Exod. 20. & alijs auctoritatibus, quæ ſequuntur; nos valde ſuper hoc increpantes; ſed nos illas non adoramus; nec Deos appellamus; nec ſpem ſalutis in eis ponimus; quia hoc eſſet idolatria; ſed ad memoriam, & recordationem rerum olim geſtarum, eos veneramur.

Chriſtus qua, & quotuplici forma pingendus.

SCiendum autẽ eſt, quòd Saluatoris imago tribus modis conuenientius in eccleſia depingitur, videlicet, aut reſidens in throno, aut pendens in crucis patibulo, aut ut reſidens in matris gremio; quia verò Ioan. Baptiſta

Chri-

Chriſtũ digito demonſtrauit dicens: Ecce agnus Dei, ideo quidam depingebant Chriſtum ſub ſpecie agni, quæ tamen umbra tranſiuit. & Chriſtus eſt verus homo. Dicit Adrianus Papa. de cõſec. diſt. 3. c. ſextam, quòd ipſum in forma humana depingere debemus. non enim agnus Dei in cruce principaliter, depingi debet: ſed homine depicto, nõ obeſt, Agnum in parte inferiori, vel poſteriori depingi, cum ipſe ſit uerus agnus Dei, qui tollit peccata mundi: his quidẽ, & alijs diuerſis modis Saluatoris imago depingitur propter diuerſas ſignificationes.

Chriſtus quadruplici corona depingitur.

COnſiderandum eſt, ꝙ Ieſus ſemper coronatus depingitur, quaſi dicat; Egredimini filię Hieruſalem, & videte regem Salomonẽ in diademate, quo coronauit eum mater ſua. Fuit enim Chriſtus coronatus tripliciter. Primo a matre corona miſericordiæ in die conceptionis. Quæ corona duplex eſt propter naturalia, & gratuita. Secundo a nouerca corona miſeriæ in die paſſionis. Tertio a patre corona glorię in die reſurrectionis, vnde: Gloria, & honore coronaſti eum domine. Demũ coronabitur a familia corona potentiæ in die vltimæ reuelationis.

Angeli variè effinguntur.

DEpinguntur etiã Angeli tãquam in ętate iuuenili florẽtes; nũquã enim ſeneſcunt. Quandoq; etiam circumpingitur Arcãgelus Michael, draconem ſuppeditans: iuxta illud. Io. in Apoca. factum eſt prælium in cęlo. Michael cum dracone pugnabat: quæ pugna eſt diſſidiũ Angelorũ; cõfirmatio bonorum, & ruina malorum; aut in præſenti eccleſia perſecutio fidelium.

Paradiſus ad quid pingatur in eccleſia.

RVrſus depingitur Paradiſus in eccleſijs; vt aſpiciẽtes ad delectationem pręmiorũ alliciat, & quãdoq; infernus, ut eos formidine pœnarũ à vitijs deterreat, quandoq; flores, & arbores cum fructibus, ad repræſentandũ fructus bonorum operum, ex virtutũ radicibus prodeuntium.

Eccleſiæ ornatus, in quibus conſiſtat.

ORnamẽta eccleſiæ in tribus conſiſtunt; id eſt, in ornatu eccleſiæ, chori, & altaris: ornatus eccleſię conſiſtit in cortinis, & auleis, & palleis ſericis, & purpureis, & ſimilibus. ornatus chori in dorſalibus, tapetis, ſubſtratorijs, & bancalibus. Dorſalia ſunt panni in choro pendentes a dorſo clericorũ. Subſtratoria, quæ pedibus ſubſternuntur. Tapeta etiam ſunt panni, qui pedibus ſubſternuntur, quaſi ſtratio pedũ, & præcipue pedibus Epiſcoporũ, qui mãdana pedibus calcare debent. Bancalia ſunt panni, qui ſuper ſedes, vel bancas in choro ponuntur. Altaris vero ornatus, cõſiſtit in capſis, in palleis in philaterijs, in candelabris, in enicibus, in aurifrigio, in uexillis, in codicibus, in uelaminibus, & in cortinis.

Hoſtiarum tabernaculum, quid notet.

ET nota ꝙ capſa, in qua hoſtiæ conſecratæ ſeruantur, ſignificat corpus Virginis glorioſæ, de qua dicitur in Pſal. Surge domine in requiem &c.

Philaterium, quid.

PHilaterium eſt cartula, in qua decem præcepta legis deſcribuntur, huiuſmodi cartulam ſolebant Phariſæi ante ſe in ſignum religionis portare. vnde in euangelio dilatare Philateria ſua dicebantur &c.

Can-

Candelabra in vtroque altaris cornu, quid notent.

IN cornibus altaris duo ſunt candelabra conſtituta: ad ſignificandum gaudium duorum populorũ, de Chriſti Natiuitate lætantium: quæ candelabra faculas ferunt accenſas: Angelus enim inquit. Annũcio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator mũdi. Hic eſt verus Iſaac, qui riſus interpretatur. Lumen enim candelabri fides eſt populi: nam ad Iudaicum populum inqt Propheta. Surge illuminare Hieruſalem, quia venit lumen tuum: & gloria domini ſuper te orta eſt. Ad populum verò Gẽtilem dicit Apoſtolus. Eratis aliquando tenebrę, nunc autem lux in domino. Nã in ortu Chriſti noua ſtella apparuit Magis, ſecundum vaticinium Balaam. Orietur inquit, ſtella ex Iacob: & conſurget virga ex Iſrael.

Crux altari ſuperponitur, quid ſignifi.

CRux quoque ſuper altare ponenda eſt: & eam inde tollit baiulus Crucis. In quo recolitur, quia crucem de Chriſti humeris ſublatam tulit Simon Cireneus. Inter duo candelabra Crux in altari media collocatur: quoniam inter duos populos Chriſtus in Eccleſia mediator exiſtit. Ipſe enim eſt lapis angularis: qui fecit vtraq; vnum, ad quem paſtores a Iudæa, & Magi ab Oriente venerunt.

Dominicæ ſex Quadrageſimę quid notẽt.

HOC etiam ideo fit in ſex diebus dominicis: quia nulla fuit ætas, in qua non fuerit gaudium æternum, Gaudium quidem figuratum, quod de cœlo velatur: quod per velum illud ſignificatur. Inde eſt, quòd diebus dominicis non ieiunamus, & hoc propter gloriam dominicæ reſurrectionis. Nã prima dominica ſignificat gaudium, quod habuerunt primi parentes in paradiſo ante peccatum, ſecunda dominica ſignificat gaudium, quod pauci habuerunt in arca Noè, alijs omnibus diluuio ſubmerſis. Tertia, quod habuerunt filij Iſrael, alijs ſub Ioſeph fame afflictis. Quarta, quod habuerunt ſub Salomone in pace uiuentes. Quinta, quod habuerunt redeuntes de captiuitate Babilonis. Sexta, quod diſcipuli habuerunt a reſurrectione vſque ad Aſcenſionem, quando cum eis præſentialiter fuit ſponſus.

Oua, quid notent in eccleſia.

RVrſus aiunt quidam, quòd Struthio tanquam auis obliuioſa derelinquit in ſabulo oua ſua; demum quadam ſtella uiſa recordatur & redit ad illa aſpectu ſuo fouẽs ea oua. Ergo in eccleſijs ſuſpenduntur ad notandũ, quòd ſi homo propter peccatũ a Deo derelictus ſit, tandem diuino lumine illuſtratus, recordatus delictorũ ſuorum pęnituerit, & ad ipſum redierit, per aſpectum, lumine illius fouetur, per quem etiam modo dicitur, in Luc. quòd Reſpexit dominus Petrum, poſt quam negauit Chriſtũ. l. diſt. fidelior. Suſpenduntur etiam, ut in illis vnuſquiſque contempletur, quòd homo facile Deum obliuiſcitur, niſi per ſtellã, ideſt, Spiritus ſancti gratiam in fluentem illuſtratus ad eum redire per bona opera recordetur.

SACRIFICIVM ANTIQVITVS quibus uaſis, & cuius generis, fiebat.

SAne in primitiua Eccleſia ſacrificium fiebat in uaſis ligneis, & ueſtibus communibus: tunc enim erant lignei calices; & aurei ſacerdotes, nunc uero, cõtra eſt. Sed Seuerinus Papa, inſtituit, ꝙ in uitreis fieret: quia uero fragilia erant, ideo Vrbanus Papa, & et Concilium Remen. de conſe. diſt. 1. ut calix. de celebr. miſſ. c. fi. ſtatuit, ꝙ in argẽteis, uel aureis uaſis ſacrificetur, uel pp pauper tatem in ſtamineis, quæ non eruginantur: non tñ in ligneis, uel ex auricalco. Non ergo debet eſſe de uitro pp periculum effuſionis: non de ligno, quia cum ſit poroſum, & ſpongioſum corpus, ſanguinẽ abſorberet: non de ære, uel auricalco: qm̃ ob uini uirtutem rugitum, uel uomitum prouocaret.

Calicis nomen unde tractum.

ET nota, ꝙ calicis nomen, à ueteri, & nouo teſtamento originem traxit. Hier. 12. Calix aureus Babilon inebrians omnem terram. Et Dauid: Calix in domo domini uini meri plenus mixto. Et ibi. Calicem ſalutaris accipiam: & nomen domini inuocabo. Itẽ in Euangelio. Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum. Item accipiens calicem gratias egit.

Calix aureus quid notet, quid argenteus, quid ſtamneus.

CAlix autem aureus ſignificat Theſauros ſapiẽtiæ in Chriſto abſconditos. Argenteus munditiam culpæ. Stamineus innuit ſimilitudinẽ culpæ, & pęnę. Stamnũ enim eſt medium, inter argentũ & plumbum: & caro Chriſti licet non fuerit plumbum, id eſt peccatrix: fuit tamen carni ſimilis peccatrici. Et licet nõ fuerit argentum id eſt paſſibilis propter ſuam culpam: fuit tamen paſſibilis propter noſtrã culpã: quia languores noſtros ipſe portauit.

Veſtimenta Eccleſiæ deſtinata, ne trahantur in priuatio vſu.

STephanus Papa ſtatuit quoque ea. diſt. ueſtimenta. ne ueſtimentis Eccleſię in alijs uſibus quis utatur, quodque niſi a ſacris hominibus tangantur; ne ultio, quæ Balthaſar regem Babilonis percuſſit, ſuper hoc transgredientes ueniat.

Ornamenta altaris, a Diaconis lauanda.

QVando uero pallæ, i. corporalia & uela, id eſt ornamenta altaris, ſeu cortinę ſuper altare pendentes ſordidatæ fuerint, Diaconi cum miniſtris humilibus illa lauent, intra ſacrariũ, & non extra. Pro uelis aũt lauandis, quæ ad cultum altaris pertinent, noua peluis habeatur. Pallæ uero, i. corporalia in alia pelui lauentur. Vela quoque ianuarum, id eſt Cortinę, quæ extenduntur in eccleſijs in feſtis, & Quadrageſima, in alia pelui lauentur. Hinc eſt, ꝙ ſtatutũ eſt in Concilio Ilerdenſi. de cõſec. diſt. 4. omnis, ꝙ ad corporale lauandum, & ad pallas altaris habeant uaſa foris, in quibus nihil aliud lauetur. Sed ſecundum eundem Clementem, ea di ſtin. altaria. ſi altaris palla, id eſt ueſtimenta altaris, uel cathedra, in qua ſedet Sacerdos ſacris ueſtibus indutus, uel cãdelabrum, uel uelum, id eſt pannus

nus, vel cortina ſuper altare pendens fuerit vetuſtate conſumpta, crementur, & cineres, vel in Baptiſterio, vel in pariete, aut in foſſa pauimẽrorum, vbi non ſit tranſitus, iaciantur. Et nota, quòd Eccleſiaſtica ornamenta benedicuntur.

DE CAMPANIS.

Campanæ quid: & vbi inuentæ primum.

CAmpanæ ſunt vaſa ænea, in Nola ciuitate campanæ primo inuentæ: maiora itaque vaſa campanæ a Campania regione: minora vero Nolæ, a Nola ciuitate dicuntur. Pulſatur autem, & benedicitur Cãpana, vt per illius tactũ, & ſonitum fideles inuicem inuitentur ad præmium: vt creſcat in eis deuotio fidei, fruges, mentes, & corpora credẽtium ſeruentur; procul pellantur hoſtiles exercitus, & omnes inſidiæ, fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempeſtatum, & fulgurum temperentur: infeſtaque tonitrua, & ventorum flamina ſuſpendantur: Spiritus procellarum, & aereæ poteſtates proſternantur, & vt hoc audiẽtes confugiant ad ſanctæ matris Eccleſiæ gremium, ante ſanctæ crucis vexillum; cui flectitur omne genu.

Tubarum vſus olim fuit loco Campanarum.

SCiendum autem eſt, quòd Campanæ, quarum ſonoritate conuenit populus ad eccleſiam ad audiendum, & clerus ad annunciandum mane miſericordiam domini, & virtutem eius per noctem. extra, de homi. Ioannes 1. diſt. ius militare. ſignificant tubas argenteas, quibus in ueteri lege populus ad ſacrificãdũ accerſebatur. Quemadmodum enim uigiles in caſtris tubis: ſic & eccleſiarum miniſtri Campanarum ſonitu ſe excitant, vt contra inſidiantem diabolum pernoctent, ſigna igitur noſtra ænea ſonoriora ſunt tubis ueteris legis, quia tunc erat Deus notus in Iudæa tantum: nunc vero in omni terra. Sunt etiam durabiliora: ſignificant enim prædicationem noui teſtamenti fore amplius duraturam tubis, & ſacrificijs veteris legis: quia vſque ad mundi finem.

Campanæ prædicatores ſunt.

SI quidem Campanæ prædicatores ſignificant, qui fideles ad ſimilitudinem Campanæ ad fidem vocare debent. Quod ſignificatum eſt, in eo, quod dominus præcepit Moyſi, vt faceret veſtem ſummo Pontifici habentem. 72. tintinnabula, quæ ſonarent, cum Pontifex in ſancta ſanctorum ingrederetur. 43. diſtin. ſit rector. Ipſum ergo vas os prædicatoris deſignat. Iuxta illud Apoſtoli: Factus ſum velut æs ſonãs, ſiue cimbalum tinniens.

Duritia metalli quid notet.

DVritia metalli fortitudinem deſignat in mẽte prædicatoris: Vnde Dominus: Dedi frontem tuam duriorem, frontibus eorum. plectrum, ſeu ferrũ, quod interius ex utraq; parte feriens ſonum reddit, doctoris linguam ſig. quæ ſcientia ornatur, & quæ vtrumq; teſtamentum reſonare facit.

Prælatus iners, & expers ſcientiæ eſt quaſi Campana ſine plectro.

PRælatus ergo, abſq; ſcientia prædicationis, erit quaſi campana ſine plectro: iuxta illud Gregor. Sacerdos

ſi prædicationis eſt inſcius, quam clamoris uocem daturus eſt? Præco mutus, eſt quaſi canis mutus, latrare non valens. Ipſa verò percuſſio denotat, quòd Prædicator primum debet per correptionem in ſe, ſua vitia ferire: & poſt modum, ad aliena exprobranda accedere, ne contra doctrinam Apoſtoli alijs prædicans ipſe reprobus inueniatur. 3. quæſt. 7. Quod teſtat pſal. peccatori, cui dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?

Lignum, in quo pendet Campana, quid notet.

Lignum, in quo campana pendet, lignũ dominicæ crucis ſignificat, quod ideo quandoque a ſuperioribus cótinetur, quia crux ab antiquis patribus nunciatur. Inſtrumenta, quibus ipſum lignũ alligatum, ſeu affixum eſt, oracula ſunt Prophetarum. Ligatura verò ferrea, qua Campana ligno coniungitur, charitatem denotat, per quã prædicator indiſſolubiliter cruci affixus gloriatur dicens; Mihi abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Canilla ligno affixa, qua mediante Campana pulſatur, rectam prædicatoris mentem ſignificat: quæ diuinis mandatis inhærens illa fidelium auribus per frequentem pulſationem inculcat.

Funis a Campana pendens quid ſignificet.

Funis autem ab illa pendens, qua Campana pulſatur, eſt humilitas, ſeu uita prædicatoris. Funis etiã ipſe uitæ noſtræ menſuram oſtendit. Ad hac cũ funis initiũ habeat a ligno, in quo Campana pendet, per quod crux dominica intelligitur, recte ſacram ſcripturam a ligno ſanctæ crucis deſcendentem, deſignat; ſicut etiam funis ex tribus eſt funiculis; ita & ſcriptura ex trinitate conſiſtit. Scilicet ex hiſtoria, ex allegoria, & ex moralitate. Funis ergo deſcendens a ligno in manu ſacerdotis, eſt ſcriptura a myſterio crucis deſcendens in ore prædicatoris. Rurſus ideo funis vſq; ad manus, quibus continetur, extenditur; quia ſcriptura vſque ad opera tranſire debet.

Campanæ, cur pulſentur quoquam moriente, & quare in ſupplicationibus.

Verum, aliquo moriente, Campanæ debẽt pulſari, vt populus hoc audiens oret pro illo. Pro muliere quidem bis, pro eo quòd ipſa inuenit aſperitatem. Primo enim fecit hominem alienum a Deo; quare ſecunda dies non habuit benedictionem. Pro uiro autem ter pulſatur, quia primo inuenta eſt in homine Trinitas. Primo enim formatus eſt Adam de terra; deinde mulier ex Adam; poſtea homo creatus eſt ab vtroque; & ita eſt ibi Trinitas. Si autem clericus ſit, tot vicibus pulſatur, quot ordines habet ipſe. Ad vltimum vero compulſari debet cum omnibus Campanis; vt ita ſciat populus, pro quo ſit orandum. Debet etiam compulſari quando ducimus ad eccleſiam, & quando de eccleſia ad tumulum deportatur. Cęterum Campanæ in proceſſionibus pulſantur, ut dæmones timentes fugiant. Timẽt enim, auditis tubis Eccleſiæ militantis, ſcilicet Campanis, ſicut aliquis tirannus timens audiens in terra ſua tubas alicuius potentis Regis inimici ſui.

Campanæ, cur pulſentur, concitata tempeſtate.

ET hæc etiam eſt cauſa, quare Eccleſia videns concitari tempeſtatem, campanas pulſar; Scilicet vt dæmones tubas æterni regis, id eſt Campanas audientes, territi fugiant, & a tempeſtatis cōcitatione quieſcant; & vt ad Campanæ pulſationem fideles admoneantur, & prouocentur pro inſtanti periculo orationi inſiſtere. Silent autem Campanæ triduo ante Paſcha, & in tempore interdicto.

CEMETERIVM quid, & vnde dictum.

CEmeterium, dicitur a cimen, quod eſt dulce; & ſterion, quod eſt ſtatio. Ibi enim dulciter oſſa defunctorū quieſcunt, & Saluatoris aduentum expectant. Vel quia ibi ſunt cimices, ideſt, vermes vltra modum fętentes.

Mauſoleum, a Mauſoleo dictum.

MAuſoleum dictum eſt a quodā, qui dictus eſt Mauſoleus, qui fuit diues, & potens; & ab Arthemiſia eius vxore valde dilectus; Adeo q̄, eo defuncto, ipſa glorioſum conſtruxit ei ſepulchrum, quod vocauit Mauſoleum a nomine viri ſui. Et inde igitur mos inoleuit, vt quælibet pretioſa ſepultura, Mauſoleum nuncuparetur. 96. diſt. bene quidem. prope princ.

Cemeterium, vnde duxerit initium.

CEmeterium initium dicitur habuiſſe ab Abraham, qui emit agrū ab Ebron, in quo erat duplex ſpelunca, vbi ipſe ſepultus eſt, & Sarra, & Iſaac, & Iacob, & Adam, & Eua; propterea enim emit, vt ſibi, & ſuis ſepultura eſſet. Duplex ſpelunca, ideo ibi erat, quoniam duo ibi ſepeliebantur: Contigue, ſcilicet, vir, & vxor, vel in vna viri, & in altera mulier, vel vnicuique illic ſepeliendo duplex ſpelunca in modum cathedræ fiebat. Vnde dicit Hier. quod tres Patriarchę ſepulti ſunt in ciuitate Ebron in ſpelunca duplici, cum tribus uxoribus ſuis. Sepeliebantur autem quaſi ſedentes, & ſuperior pars ſpeluncæ, quæ truncum capiebat a natibus ſupra dicebatur vna ſpelunca; pars vero inferior, quæ capiebat pedes crura, & femora, dicebatur alia ſpelunca.

ECCLESIÆ DEDICATIO, vnde initium duxerit.

QVia de Eccleſia, & altari mentio facta eſt, conſequens eſt, vt aliqua de illorum dedicatione ſubijciamus, dicentes primo, unde cōſecratio eccleſiæ ortū habuit. Secundo, per quos. Tertio, quare. Quarto qualiter eccleſia dedicetur, & quid ſignificet tam ipſa dedicatio, quàm ſingula, quæ in ea aguntur.

Primo igitur dicendum eſt, vnde dedicatio eccleſiæ initium habuit. Super quo notandum eſt, quòd Moyſes, Domino præcipiente, fecit templum, & ſacrauit illud cum menſa, & altari eius, & æreis uaſis, & vtenſilibus ad diuinum cultum explendum & non ſolum diuinis precibus ea ſacrauit, verum etiam ſancti olei vnctione, domino iubente, liniuit. de conſ. diſt. 1. §. 1. Legitur enim dominū præcepiſſe ipſi Moyſi, vt chriſma conficeret, quo vngeret tabernaculum in dedicatione, & arcam teſtamenti. Salomon quoque

filius

filius Dauid, iubente domino perfecit templum cum altari, & reliqua ad diuinum cultum peragendum conſecrauit lib. 1. Regum c. 6. Nabuchodonoſor etiam Rex uocauit omnes Satrapas, & optimates, & tyrannos ad dedicationem ſtatuæ aureæ, quam fecerat. Iudæi ergo, ſicut legitur in Burcardo. in l. 3. cap. 1. loca, in quibus domino ſacrificabant, diuinis habebant conſecrationibus conſecrata; nec in alijs, quã Deo dedicatis locis munera Deo offerebant. Si igitur illi, qui umbræ legis deſeruiebant, hoc faciebant, quanto magis nos, quibus veritas perfecta eſt, gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum data eſt, templa domino ædificare, & prout melius poſſumus ornare, atque ea diuinis precibus, & ſanctis vnctionibus cum altaribus, & vaſis, veſtibus quoque, & reliquis ad diuinũ cultum implendum vtenſilibus, deuote & ſolemniter, ex inſtitutione Felicis Papæ III. ſacrare debemus.

Eccleſia non debet dedicari, niſi prius dotata: Idq; ex iuſtè acquiſitis.

ECcleſia, vt ſacri edocent canones, de conſec. diſtin 1. nemo. extra, de conſec. eccleſiæ vel alta. cum ſimili. dedicãda nõ eſt, niſi prius dotata ſit, & ex licite acquiſitis. 1. q. 1. nõ eſt putanda. Legitur enim, quod dum quidam Epiſcopus eccleſiam de vſuris, & rapinis conſtructã conſecraret, vidit poſt altare diabolum ſtantem in cathedra, in habitu pontificali, qui dixit Epiſcopo, Ceſſa eccleſiam conſecrare, ad meam enim iuriſdictionem pertinet, cum ſit ex uſuris, & rapinis. Epiſcopo vero, & clero territis: & inde fugientibus, diabolus continuo ipſam eccleſiam cum grandi ſtrepitu deſtruxit.

Eccleſia conſecratur quinque de cauſis.

DIcendum eſt, quare eccleſia dedicatur, & quidem propter quinque cauſas: Primo, vt diabolus, & eius poteſtas inde penitus expellatur. vnde refert Gregorius in dialogo. lib. 3. c. 21. quod cum quædam eccleſia Arrianorum fidelibus reddita conſecraretur, & reliquię ſancti Sebaſtiani, & beatæ Agathæ illuc dilatæ fuiſſent, populus ibi congregatus, porcum repente inter pedes huc, illuc diſcurrere ſenſerunt, & fores eccleſiæ repetens a nullo uideri potuit, omneſque admiratione commouit. Quod idcirco dominus oſtendit, vt cunctis pateſieret, quod de loco eodem immundus habitator exiret. Sequenti autem nocte magnus in eiuſdẽ eccleſiæ tectis ſtrepitus factus eſt: ac ſi in eis aliquis errando diſcurreret. Secunda vero nocte, grauior ſonus increpuit. Tertia quoque nocte tantus ſtrepitus inſonuit, ac ſi omnis illa eccleſia fundamẽtis fuiſſet euerſa: ſtatimque receſſit, nec vlterius apud illam antiqui hoſtis inquietudo apparuit.

Secundo, vt ad eam confugientes ſaluentur. Tertio, ut ibi orationes exaudiantur. Vnde in oratione ad miſſam dicitur: Concede, vt omnes, qui huc deprecaturi cõueniunt &c. Quarto, vt ibi Deo laudes ſoluantur. Quinto, vt ibi ſacramenta eccleſiaſtica miniſtrentur.

Eccleſiæ conſecratio, duo efficit.

ET eſt notandum, quòd conſecratio duo efficit: nam ipſam eccleſiam materialem Deo appropriat: & noſtram ſcilicet tam eccleſiæ, quam fidelis

fidelis animæ diſpoſitionem inſinuat. Domus nāq; ſi non cōſecrata, eſt ſicut puella viro alicui deſtinata: non tamē dotata, nec matrimoniali commercio in vnione carnis vnita. ſed in conſecratione dotatur, & trāſit in propriam Ieſu Chriſti ſponſam, quam ſacrilegium eſt per adulterium alterius violari. Deſinit. n. lupanar eſſe dęmonū, vt patet in cōſecratione illius templi, quod antea Pantheon vocabatur.

Aſperſio trina aquæ in Eccleſiæ conſecratione quid notet, & quorſum fiat.

TRinam autē interius, & exterius cum Hyſſopo, & aqua benedicta aſperſio, trinam baptizandi immerſionem ſignificat. & fit propter tria: Primo, propter expulſionem. nā aqua benedicta, proprie de ſui virtute habet dæmones expellere. Vnde in exorciſmo eius dicitur. Vt fiat aqua exorcizata ad effugandam omnem poteſtatem inimici, & ipſum inimicum eradicare, &c.

Secūdo propter ipſius eccleſiæ purgationem, & expiationem. Omnia namque terrena propter peccatum corrupta ſunt, & fędata. Hinc etiam eſt quòd in lege omnia pene mundabantur per aquam.

Tertio, propter remouendam oēm maledictionem, & introducendam benedictionem. Terra enim ab initio cū fructu ſuo maledictionem accepit, eo ꝙ ex eius fructu deceptio facta fuit. aqua verò nullæ maledictioni ſubiacuit. Hinc eſt ꝙ dominus piſcem comedit: ſed carnem non legitur nominatim comediſſe: niſi de Agno paſchali; & hoc propter legis præceptū: in exēplum. ſ. abſtinendi aliquando à licitis, aliquando eadem comedendi. Rurſus aſperſio in circuitu facta, ſignāt ꝙ dominus curam ſuorū habens, mittit Angelum ſuum in circuitu timentium ſe.

Tria vero reſponſoria, quæ interim decantantur, eſt hilaritas trium ordinū fidem ſuſcipientium. ſ. Noe, Daniel, & Iob. Et quoniam ad hanc inuocationem, gratia Fidei, Spei, & Charitatis infunditur, ideo ad pedem, & ad medium, & ad partem parietis ſuperiorē aſpergitur. De interiori etiam aſperſione iam dicetur, & de virtute Hyſſopi. Triplex verò circuitus, quem Epiſcopus aſpergendo facit, triplicem circuitum, quem Chriſtus fecit propter eccleſiæ ſanctificationem, deſignat. Primus fuit, quo venit de cęlo in mundū. Secundus, quo de mundo deſcendit ad Limbum. Tertius, quo de Limbo rediens, & reſurgens, aſcendit in cœlum. Triplex quoque circuitus oſtendit, quod eccleſia illa ad honorem Trinitatis dedicatur. Oſtendit etiam tripliciter ſtatum ſaluandorum de eccleſia; qui ſunt uirgines, continentes, & coniugati.

Epiſcopi Trina percuſſio ad ianuam eccleſiæ in eius conſecratione, quid notet.

TRina ad ſuperliminare oſtij pcuſſio, ſignāt triplex ius, quod Chriſtus habet in eccleſia ſua. Propter qđ debet ſibi aperiri. Eſt enim ſub ſua Creatione, Redemptione, & Glorificationis promiſſione; nam Pontifex Chriſtum, virga eius poteſtatem figurat. Interrogatio uero Diaconi incluſi, reſpondentis in perſonā populi. Quis eſt iſte Rex gloriæ? & ignorantia populi

puli neſcientis, quis eſt iſte qui debet intrare. Apertio oſtij, euacuatio eſt peccati. Recte ergo Epiſcopus ter percutit: quia numerus iſte notiſſimus, & ſacratiſſimus eſt. Cōſequenter oſtio aperto intrat Epiſcopus, ad notandū, quod ſi debite vtatur officio ſuo, nil ei reſiſtere poteſt: iuxta illud. Domine quis reſiſtet potentatui tuo? Ingreditur autem cum duobus, vel tribus: vt in ore duorum, vel triū teſtiū ſtet omne verbum conſecrationis. Vel ꝙ paucis præſentibus dominus ſe transfigurans pro eccleſia orauit.

Poſt hoc cum dicitur Letania, proſtratus orat pro ſanctificatione eccleſiæ, ſiue domus. Nam & Chriſtus humiliatus ante paſſionem pro diſcipulis ei crediturıs omnibus orabat, dicens: Pater ſanctifica eos.

Clerus orans & Letaniā concinens Apoſtolos repræſentat. Scriptura quoque ex Græcis, & Latinis literis in modum crucis, factam repræſentat coniunctionē ſeu vnionem in fide vtriuſque populi, Iudæi videlicet, & Gētilis per crucem Chriſti factam, iuxta illud Iacob: Cancellatis manibus filijs benedixit. ipſa vero crux, ſiue verſus ex tranſuerſo eccleſiæ directus, videlicet vnus à ſiniſtro angulo orientis, in dextrum occidētis, & alter a dextro oriētis in ſiniſtrum occidentis, ſignificat ꝙ populus ille, qui prius erat dexter, factus eſt ſiniſter; & qui erat in capite, factus eſt in cauda. & ecōuerſo, & hoc propter crucis virtutem. Sambuca, ſeu Baculus, quo Alphabetum ſcribitur, mōſtrat Apoſtolorum doctrinam, vel doctorum miſterium, quo facta eſt cōuerſio Gētilium, & perfidia Iudæorū.

Ruſus aſpergitur procedendo ab oriente, in occidētem, & per medium ſemel in formam crucis; quia Chriſtus totam Iudæam, & omnes gentes baptizare præcepit in nomine Trinitatis; cui Baptiſmo tribuit efficaciam in miniſterio paſſionis.

Cruces in Eccleſia duodecim depictæ, quid ſignent.

SAne chriſmate altaris. 12. Cruces in parietibus eccleſię depictę, chriſmantur. Depinguntur autem ipſæ Cruces, primo propter dæmonum terrorem, vt ſcilicet dæmones, qui inde expulſi ſunt, videntes ſignum crucis, terreantur, & illuc ingredi non præſumant. Secundo, propter triumphi oſtēſionem. Cruces namque ſunt vexilla Chriſti, & ſigna triumphi ſui.

Eccleſia ſemel conſecrata, an debeat, vel poſſit iterum conſecrari.

ECcleſia ſemel conſecrata non eſt iterum reconſecranda. ea. diſt. eccleſijs. de ſa. non ite. cap. 1. & 2. de apoſta. c. 1. niſi fuerit ex ſacrata. Quod cōtingit tripliciter. Primo, ſi fuerit combuſta; ita quòd parietes omnes, vel eorum maior pars fuerint decruſtati; dicto cap. eccleſijs. ff. de contrahend. emptio. l. domum. Leui. c. 14. prope finē. ſi enim ſolummodo tectum, vel aliqua eius pars, parietibus integris manentibus, uel ſaltem in modica parte deſtructis combuſta fuerit, reconſecrāda non eſt. extra de conſecra. eccleſi. vel alta. ligneis.

Secundo, ſi tota eccleſia, aut maior eius pars ſimul funditus corruit, & ex toto, ſiue ex alijs fuerit lapidibus reparata. ea. diſt. de fabrica. Conſecratio etenim eccleſiæ maxime in exteriori vn-

vnctione; & in lapidum coniunctione & diſpoſitione conſiſtit; in dicto cap. eccleſijs. Si verò non ſimul, ſed ſucceſſiuè parietes omnes fuerint, & reparati fuerint, eadem cenſetur eccleſia. ideoque non reconſecranda, ſed duntaxat cum aqua exorcitata, & miſſæ ſolemnitate eſt reconcilianda, de conſec. diſtin. 1. de fabrica. & cap. ſi motum. ff. de leg. 1. quod in rerum: quamquam eam reconſecrandam quidam ſcripſerint ſapientes.

Tertio recōſecranda eſt eccleſia, ſi dubium ſit, vtrum aliqñ fuerit conſecrata, & ꝙ ſuper hoc nulla ſcriptura, vel pictura, aut ſculptura, nullusque etiã vnicus teſtis, de viſu, vel etiam de auditu exiſtat, qui vt quidam dicunt, ſufficeret. ext. de conſ. diſt. 1. eccleſię, & c. ſolēnitatis. 23. q. 2. ſanc. 22. q. 5. hoc videtur, de conſ. diſt. 4. paruulos.

Altare quoq; ſemel cōſecratum reconſecrandum non eſt, niſi illud execrari contingat, de conſ. diſt. 1. ſi motū. ext. eo. c. 1. & cap. Quod in dubijs, quod fit primo, ſi mēſa, ideſt ſuperior tabula, in qua fit principaliter conſecratio, mota, vel in ſui forma, mutata, vel enormiter, puta ultra medietatem fracta ſit; enormitas tñ cuius modi iure valet ad Epiſcopi arbitriū referri. Idem quoq; maxime eſt, ſi tota altaris ſtructura mota, & reparata fuerit, eccleſia tamē propter altaris, vel ſtructuræ motionem, uel fractionē reconſecranda nō eſt. ext. eod. c. 1. Quia alia ē altaris cōſecratio, & alia eccleſię. Sic èconuerſo, Si eccleſia totaliter ſit deſtructa, altare nō lęditur, eccleſia ipſa reparata ſolū & non altare reconſecratur. de conſe. diſt. 1. ſi motū. Si uerò altare modicam exterius patiatur lęſionem, non ob hoc eſt reconſecrandum. ext. eo. c. 1. Secundo reconſecratur altare, ſi altaris ſigillum. i. paruus lapis, cum quo ſepulcrum, ſiue foramen, in quo reliquiæ reconduntur, clauditur, ſeu ſigillatur, motum, aut fractum ſit, extra. eo ligni.

Calix conſecratus, ſi deauratur, an ſit conſecrandus iterum.

QVid ſi Calix conſecratus, deauratur? nunquid eſt reconſecrãdus? & uidetur, quod ſic. Quoniam nouus calix eſſe uidetur. Nouum enim opus videtur facere, qui priſtinam operis faciem innouat. ff. de ope. nou. nun. l. 1. §. opus nouum: & reficit, qui rei iam factæ remedium facit. ff. de itin. ac. pri. l. 3. §. pen. ff. de vſuf. l. Vſufructuarius. ext. de Iudæis. c. conſuluit. Siquidem, conſecratio in ſuperficie conſiſtit; & hinc eſt, quòd eccleſiã, muris decruſtatis, reconſecrandam eſſe prædixi.

Eccleſia reconcilianda propter adulterium in ea commiſſum.

ESt aūt eccleſia recōciliãda pp adulteriū ibi cōmiſſū, & pp fornicationē, de conſ. diſt. ſi motū, & generaliter cuiuſcūq; ſemine. ext. de adul. c. ſignificaſti. ſ. maris & fęminę, clerici, & laici, hæretici, & pagani. naturaliter ſiue innaturaliter, ſtudioſe, & peccãdi libidine ibi ſemine emiſſo, fuerit polluta.

Reconciliatur etiam propter homicidiū. ff. ſi qua. pau. fe. dicatur. d. l. 15. q. 1. §. ex eo: ſiue cum ſanguinis effuſione ſiue vbique quocunque modo ſtudioſe commiſſum; & etiã citra homicidiū propter quamlibet uiolentiam, & iniurioſam humani ſanguinis effuſionem. ea. diſtin. ſi motū. ſiue ex vul-

nere,ſiue ex naſo,vel ore,ſi aũt abſque violentia,vel iniuria,& naſo vel ore,ci catrice,vel imminutione,aut etiam ex emorroidis,vel menſtruis,vel aliter na turaliter in eccleſia fluxerit , aut forte ludo,aut caſu fortuito eijcitur.ea.diſt. eccleſijs.extra eo.cap.fin.Aut ſi quodcunq; animal ibi occiditur, vel ſi quis ſubito per ſe ibi moriatur, aut lapide, vel ligno cadente, aut fulgure occiditur.propter hæc quidem,& ſimilia nõ reconciliatur.Nec etiam ſi alibi vulneratur,ad eccleſiam confugiens illic ſan guine multo effuſo moriatur , quoniã tunc non fuit homicidium in eccleſia perpetratum. 15.q.1.§.itaque.Si verò econuerſo in eccleſia vulneratus,extra moritur,vel etiam extra ſanguis ex vul nere fluxerit,ſecus eſt;etiam ſi intra eccleſiam ex vulnere ſanguis minime fluxerit: quoniam ictus vulnerum attendũtur. ff.ad legem Aquil.l.item mela. §.ſed ſi plures. ff.ad leg.Cor.de ſic.l.vltima extra de cler. percu. c. 2. Sed , & ſi ſupra tectum eccleſiæ ſanguis effundiiur,aut ſemen humanum emittitur, quia per hoc extra eccleſiam committitur,non reconciliatur.

Eccleſia , quæ habet ſepultum infidelem, vel publice excommunicatum , reconcilianda.

REcõciliatur etiam eccleſia,in qua infidelis, vel etiam publice excõmunicatus ſepultus eſt , & tunc parietes ſunt abradendi. de conſecra. di. 1. eccleſia. 1. & 2 Sane in præmiſſis caſibus,in quibus eccleſia reconciliatur,requiritur , vt factum reconciliationem inducens publicum ſaltem per famam exiſtat.extra de adulter. ſignificaſti.& accu.§.inquiſitionis.

Cęmeterium quibus caſibus ſit reconciliandum.

CÆmeterium quoq;,in quo Paganus,vel infidelis,aut excommunicatus,ſepultus eſt,reconciliandum eſt. extra.eo.c.conſuluiſti.de conſe.diſt.1. & 2.extr.de ſepul.ſacris oſſibus.Tamẽ ſepultis,ſi ab oſſibus fidelium diſcerni poterunt,inde prius abiectis.Reconciliatur autem in præmiſſis caſibus , in quibus eccleſia reconciliatur.Cęmeterium enim eiſdem priuilegijs, quibus & eccleſia,gaudet.

ALTARIS CONSECRATIO.

NOn ſolum eccleſia,verumetiã altare conſecratur.de conſe. diſt. 1.c.altaria. 1.& 2.Hoc propter tria. Primo ad ſacramentum Deo ibi offerẽdum.Geneſ.8. Aedificauit Noë altare domino : & tollens de cunctis volucribus,& pecoribus mũdis,obtulit ſuper altare. Hoc autem ſacramentum,eſt corpus,& ſanguis Chriſti , quod in memoriam paſſionis dominicæ immolatur . Iuxta illud . Hoc facite in meam commemorationem.Secundo, ad nomen Dei ibi inuocandum. Vnde Geneſ.12.Aedificauit Abraham altare Deo , qui apparuit ei : & inuocauit ibi nomen domini.Hæc autem inuocatio,quæ fit ſuper altare,proprie dicitur miſſa.Tertio ad cantandum .eccleſi. 47.Dedit illi contra inimicos potentiam , & ſtare fecit contra altare cantores : & in ſono eorum fecit dulces modulos.

AL-

ALLELVIA.

Cur omittatur inter conſecrationem altaris, aut eccleſiæ: conſecratione vero facta, adhibetur.

ET quia hæc dedicatio ſignificat baptizãdos, qui percepta fide, ad pugnã ſe pręparant, & q adhuc ſunt inter ſuſpiria, & certamina huius vitæ conſtituti, ideo nõ dicitur Alleluia. Qui enim baptizati non ſunt, laudibus Angelorum digni non ſunt, vnde Tho. pe. & in plateis eius cantatur Alleluia. quoniam excluſa dæmonum phantaſia, Deus ibi laudabitur. Nam & Chriſtus ad aram crucis accedens ad æternitatis gloriam manifeſtandam mortem ſoluit; ſed Alleluia duntaxat poſt reſurrectionem cantauit.

Aquæ benedictio, quot requirat, & quid notet.

CIrca aquæ benedictionem, notandum eſt, quòd huiuſmodi aquæ exorcizatio fit ad effugandum inde inimicum. In qua benedictione quatuor neceſſaria ſunt. Videlicet, aqua, vinũ, ſal, & cinis. Et hoc propter tria. Primo, quoniam quatuor ſunt, quæ inimicum expellunt; Primum, eſt lachrimarum effuſio: quę ſignatur per aquam. Secundum eſt: ſpiritualis exultatio, quæ per vinum: Tertio, naturalis diſcretio, quæ per ſal: Quartum, profunda humilitas, quæ per cinerem ſignificatur.

Cruces quatuor, quas facit Pontifex in altaris conſecratione, quid notent.

HIs omnibus præmiſſis, Pontifex quatuor cruces cum aqua ipſa, à quatuor cornibus altaris, & vnam in medio facit. Quatuor cruces repręſentant, quadruplicem charitatem, quam hi, qui ad altare accedunt, habere debent. ſcilicet, vt diligãt Deũ, ſe ipſos, amicos, & inimicos. De quib. quatuor cornibus charitatis dicitur Gene. 27. Dilataberis ad orientem, & occidentem, & meridiẽ. Et ideo quatuor cruces in quatuor cornibus fiunt ad deſignandum, quod Chriſtus per crucem quatuor mundi partes ſaluauit. Crux in medio altari ſignificat paſſionem, quam Chriſtus in medio terrę ſubijt, per quam operatus eſt ſalutem in medio terræ, ideſt in Hieruſalem.

Circuitus ſeptenarius Pontificis, circa altare conſecrandum, quid denotet.

DEinde ſepties altare Pontifex circuit. Primo ad ſignificandum, ꝙ ipſe debet pro omnibus curam impendere, & vigilantiam habere, quæ per circuitũ deſignatur: vnde tunc cantatur: Inuenerunt me vigiles, quæ circũibant ciuitatem. Debet enim ſolicite vigilare ſuper greges ſibi commiſſos: nam (vt ait Gilbertus) Ridiculoſa res eſt ſpeculator cæcus, præcurſor claudus, prælatus negligens, doctor inſipidus, & præco mutus.

Aſperſiones ſeptem altaris, quid notent.

SEptem namque aſperſiones aquę, ſunt ſeptem ſanguinis Chriſti effuſiones. Prima fuit, in Circunciſione. Secunda, in oratione, quando ſudor eius fuit, ſicut guttæ ſanguinis. Tertia in corporis flagellatione. Quarta in capitis coronatione. Quinta in manuum perforatione. Sexta in pedum cruci affixione. Septima in lateris apertione.

Hyſſopus quid notet, & eius natura & ſitus.

FIunt inſuper huiuſmodi aſperſiones; & cum aſperſorio facto de hyſſopo: Per quam herbam, quia humilis eſt, Chriſti humilitas congrue deſignatur; Quoniam prędictę ſanguinis effuſiones factæ fuerũt cum hyſſopo humilitatis Chriſti, & inextinguibilis charitatis, quo aſperſa eccleſia catholica mundatur. Hæc etiam herba naturaliter naſcitur in petra, & humilitas natura creuit in Chriſto petra.

RELIQVIAE SANCTORUM, an neceſſariæ ad altaris conſecrationem; & quid notent.

SAne ſine ſanctorũ reliquijs, aut vbi illæ haberi non poſſunt, ſine corpore Chriſti, non fit conſecratio altaris fixi. de conſe. diſt. 1. de fabri. & ca. placuit. Sed viatici vel portatilis ſic. ea diſt. concedimus. Reliquiæ ſiquidem ſunt exempla vtriuſque teſtaměti, auctores paſſionis martyrum & vita cõfeſſorum, quæ nobis ſunt ad imitationem relicta. Hæc in capſa recondimus, cũ ad imitationem ea in corde retinemus, quòd ſi audimus & intelligimus & opera non facimus, magis ad imitationem, quàm ad ſalutem, quia auditores legis iuſti nõ sũt apud Deũ; ſed factores tantum. Reconduntur autem reliquiæ ſanctorum cum trib. granis thuris in capſula, quia exẽpla ſanctorum cum fide Trinitatis, ideſt Patris, & Filij, & Spiritus sãcti debemus in memoriã crucis ex chriſmate roborata habere. Siquidẽ per chriſma intelligitur Spiritus ſancti donũ, quo tabula, ideſt, charitas ſuper vngitur; quia cor noſtrum ad obſeruanda ſecreta cœleſtia Spiritus ſancti gratia roboratur. Tabula ergo hoc ſigno roborata reliquijs ſupponitur, quia per exẽpla ſanctorum charitas accenditur, quæ operit multitudinem peccatorum: ſic in tabula reliquias operit. Vnde Apoſtolus: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris.

Reliquiæ Sanctorum, vbi & quomodo condantur.

REconduntur autem reliquiæ Sanctorum cum tribus granis incenſi in capſula: quia exempla Sanctorum cum fide Trinitatis, ideſt Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, debemus in memoriam retinere. Supponitur, & aptatur ipſi ſepulchro quædam tabula ſigno Crucis ex chriſmate roborata. Siquidem per chriſma intelligitur Spiritus ſancti donum, quo tabula, ideſt, charitas ſuperungitur: quia cor noſtrũ ad obſeruanda ſecreta cœleſtia, Spiritus ſancti gratia roboratur. Tabula ergo hoc ſigno roborata, reliquijs ſupponitur: quia per exempla ſanctorum charitas accenditur, quæ operit multitudinem peccatorum, ſicut & tabula reliquias operit.

Altare debet eſſe lapideum.

NON vnguntur ergo altaria niſi lapidea: quia Chriſtus per altare ſignificatus eſt lapis excreſcens in montem. Ipſe eſt mons pinguis, oleo lætitiæ præ conſortibus vnctus. Veruntamen in Exod. legitur, dominũ præcepiſſe fieri altaria de lignis Sethim, quæ ſunt imputribilia, & altare laterum, lignum eſt. Salomon quoque fecit altare aureum. 3. Regum. 8. capit. Sed illa facta ſunt in figura? Poſt

hec

hoc aſperſo altari, & cum aqua baptizato, reſtat, ut oleo, & chriſmate liniatur. Epiſcopus enim ſuperinfundit oleum, & chriſma: & cantat, Erexit Iacob lapidem in titulum, fundens oleũ deſuper. illa. n. eccleſia fuit titulus aliarũ, quia de Syon exiuit lex: & verbum domini de Hieruſalem. Faciens primo ſuper illo quinque Cruces ex oleo infirmorum ſecundum ordinem Romanum: ſecundum quaſdam verò alias eccleſias de vtroq; oleo: vnam in medio, & quatuor in cornibus. Poſtea modo eodem totidem, ex chriſmate. Sane per oleum Spiritus ſancti gratia intelligitur. de quo dicit Eſai. Proph. Computreſcet iugũ à facie olei. Quia ſicut Epiſcopus oleum infundit ſuper altare, ita Chriſtus, qui eſt ſummus Pontifex, effundit gratiam ſuper altare noſtrum, quod eſt cor noſtrum: quia ipſe eſt diſtributor omnium gratiarum per Spiritum ſanctum: ſicut dicit Apoſt. Alij datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, & c. Et ſicut, per oleum Epiſcopus purificat menſam altaris, ita & Spiritus ſanctus purificat cor noſtrum ab omnibus vitijs, & peccatis.

Chriſtus fuit vnctus oleo inuiſibili, & oleum quid ſignificet.

CHriſtus quoque fuit vnctus, non quidẽ oleo viſibili, ſed inuiſibili, id eſt gratia Spũs ſancti. Vnde Dauid. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis, ideſt, plus, quàm omnes ſanctos, qui fuerunt participes gratiæ eius, ideſt, Chriſti. Vnde vnctio expreſſius conuenit Chriſto, quàm alijs, quia præ omnibus alijs vnxit eum Deus, ad habendam plenitudinem donorum. Ideoque interpretatur vnctus. Vnctio quoque ex oleo, miſericordiã ſignificat. Iuxta illud euangelij. Vnge oleo caput tuum, & faciem tuam laua.

Cruces quinque ex oleo, quid notent.

QVinque Cruces, de oleo ſignificant, ꝙ memoriam quinque plagarum Chriſti, quas pro nobis in cruce ſuſtinuit, ſemper habere debemus. Ipſe namq; quinque plagas ſuſtinuit: ſcilicet, in manibus, in pedibus, & in latere. Deſignant etiam quinque paſſiones miſericordiæ, quæ nobis ſunt neceſſariç. Neceſſe enim eſt, vt homo miſereatur Chriſto, paſſioni eius compatiendo. Vnde Iob in perſona Chriſti. Miſeremini mei, miſeremini &c. oportet etiam, vt homo miſereatur proximo, cuius mala uidet. Vnde in eccleſiaſtico. Miſeratio hominis circa proximum ſuum.

Balſami odor, & ſignificatio.

BAlſamum quidem propter bonũ odorem, ſignificat bonam famam. oleum propter claritatem nitorem conſcientiæ, quam habere debemus. Iuxta illud Apoſtoli. Gloria noſtra hęc eſt. Teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Tunc autem balſamum oleo rectè coniungitur, quando bonus odor miſericordiæ additur.

Ter ergo altare inungitur: bis oleo: tertio chriſmate; quoniam eccleſia, Fide, Spe, & Charitate, quæ maior eſt cęteris, inſignitur. Et dũ Chriſma infunditur, cãtatur. Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni. Poſt vnctionẽ adoletur incenſum, quod deuotionem orationis ſignificat. In quinque locis adoletur, uidelicet, in quatuor angulis, & in medio: quia ſic quinque ſenſus corporis exercere debemus, vt fama boni

operis

operis noſtri vſq; ad proximos extendatur. Crucem cum incenſo facere eſt eius paſſionem patri oſtendere, & ipſum pro nobis interpellare.

CONSECRATIONES, & vnctiones.

Legitur, dominum præcepiſſe Moyſi, vt conficeret chriſma, quo vnguento vngeret Tabernaculum in dedicatione, & arcam teſtamenti, menſamque cum vaſis: ex quo ſimiliter ſacerdotes, & reges inungerentur, de conſecr. diſtin. 1. §. 1. Moyſes tamen non legitur fuiſſe vnctus, niſi vnctione ſpirituali, ſicut & Chriſtus. Voluit itaque Chriſtus nos vnctione materiali inungi, vt ex illa cõſequamur ſpiritualem; & ideo pia mater Eccleſia diuerſas exhibet vnctiones. De quibus hic aliqua perſtringamus dicentes.

Circa primum igitur notandũ eſt, quod duę ſunt ſpecies vnctionis. extra de ſacramẽtis, vnct. c. 1. Exterior, quæ materialis, ſiue corporalis, & viſibilis eſt: & interior, quæ ſpiritualis, & inuiſibilis eſt Exteriori viſibiliter vngitur corpus. De prima Iacobus Apoſt. ait: Infirmatur quis ex uobis, inducat preſbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum vngentes eum oleo in nomine domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum. De ſecunda Iacobus Apoſtolus ait: Et vos vnctionem, ideſt, vnctio, quam ab eo accepiſtis, maneat in vobis, vt non neceſſe habeatis, vt aliqs doceat vos, ſed ſicut vnctio eius docet vos de omnibus. Vnctio exterior ſignum eſt interioris. Interior uerò non ſolum eſt ſignum, ideſt, ſignificatum, ſed etiam ſacramentum, quia ſi digne ſumitur, vel agit, vel auget, abſq; dubio, quod deſignat, puta, ſalutem: Iuxta illud: Super illos manus imponent, & bene habebunt. Circa ſecundum, ſciendum quod exhibendo exteriorem, & uiſibilem unctionem, duplex oleum benedicitur, extra de ſacra vnctio. c. 1. Videlicet oleum ſanctum, vel cathecuminorum, quo Cathecumini vnguntur, & oleum infirmorum, de quo infirmi unguntur.

Moyſes, quo chriſmate fuit vnctus.

Moyſes non legitur fuiſſe vnctus, niſi vnctione ſpirituali, ſicut & Chriſtus. Voluit itaque Chriſtus nos vnctione materiali inungi, vt ex illa cõſequamur ſpiritualem. Et ideo pia mater eccleſia diuerſas exhibet unctiones: quibus hic aliqua perſtringamus dicentes. Primo quid huiuſmodi ſignificent unctiones, & quibus fiant. Item de vnctione baptizandorum, & etiã de vnctione baptizatorũ, quę per Epiſcopum fit in fronte, & etiã de ordinatione ordinandorũ. Deinde de vnctione ordinandorum, & de unctione conſecrandorũ Epiſcoporum, & principum. Etiam de unctione eccleſiæ, altaris, calicis, & aliorum miniſteriorũ eccleſiaſticorum. De extrema vnctione. De conſecratione & benedictione cęmeterij, veſtium, & aliorum miniſteriorũ eccleſiaſticorũ. Vltimo de conſecratione, & benedictione virginum.

Vnctionum duæ ſpecies.

Circa primum igitur notãdum eſt quòd duæ ſunt ſpecies unctionis, extra, de ſacramen. unctio. c. pri. Exterior, quæ materialis, ſiue corporalis, & uiſibilis eſt: exteriori uiſibiliter ungitur corpus. Iacobus ait: Infirmatur quis

quis ex vobis, introducat presbyteros &c. De ſecũda Iacobus Apoſtolus ait. Et vos vnctionem, ideſt vnctio, quam ab eo accepiſtis, maneat in vobis, vt non neceſſe habeatis, vt aliquis doceat uos, ſed ſicut unctio eius doceat uos de oĩbꝰ: vnctio exterior, ſignũ eſt interioris. Interior uerò, non ſolum eſt ſignum, ideſt ſignificatum, ſed etiam ſacramentum, quia ſi digne ſumitur, uel agit, uel auget, abſque dubio, quod deſignat puta ſalutem. iuxta illud ſuper ægros, &c. Circa ſecundum ſciendum eſt, quod exhibendo exteriorem, & uiſibilem unctionem, duplex oleum benedicitur. extra de ſacramento unct. cap. prin. Videlicet oleum ſanctum uel cathecumenorum, quo cathecumeni unguntur, & oleum infirmorum, de quo infirmi unguntur. Vt ait Iacobus. Quis infirmatur ex uobis, &c.

Infirmi, & cathecumini quare oleo inunguntur.

SEd queritur quare infirmi, & cathecumeni, oleo inunguntur? Reſp. Vt ex uiſibilibus inuiſibilia facilius capiãtur. Sicut enim oleum fugãdo infirmitatem recreat artus feſſorum, & de ſui natura lumen præſtat, ſic credendum eſt, ꝙ unctio olei conſecrati, quod eſt ſignum fidei, peccata fugando, ſanitatem animæ cõfert, & lumen ei pręſtat. ſi quidem oleum uiſibile in ſigno, oleũ inuiſibile in ſacramento, & oleum ſpirituale intus eſt.

Presbyteri manus ab Epiſcopo inunguntur, & qua forma.

CIrca unctionem ordinandorum, notandum eſt, ꝙ manus presbyteri ab Epiſcopo inunguntur, ut cognoſcat hoc ſacramẽto ſe per Spiritũ ſanctum ſuſcipere uirtutem, & gratiã conſecrandi. Vnde Epiſcopus ea inungens dicit. Conſecrare, & ſanctificare digneris domine manus iſtas per iſtam unctionem, & noſtram benedictionem, ut quæcunque conſecrauerint, conſecrentur, & quæcunque benedixerint benedicãtur, in nomine domini. Ideoque uiri deuoti oſculantur manus ſacerdotum poſt ordinationem eorum ſtatim, credẽtes per hoc orationum illorum, & bonorum participes fieri.

EPISCOPORVM VNCTIO unde duxerit initium: & qualiter ungantur.

CIrca Epiſcoporum, & Principum unctionem ſciendũ eſt, ꝙ Epiſcoporum unctio à ueteri teſtamento ſumpſit originem. extra. de ſac. unct. c. 1. Nã Leu. 21. dicitur. Põtifex, ſuper cuius caput fuſum unctionis oleũ: & cuius manus ſunt in ſacerdotio cõſecratæ. Sane Epiſcopus ungitur chriſmate, quod conficitur cum oleo, & balſamo; & ungitur illo tam in corpore, quàm in corde, ut interius trinæ conſcientiæ quantũ ad Deũ, quod per oleũ exterius ſignatur, habeat odorem famæ, quo ad proximum, quod per balſamum deſignatur.

Epiſcopi caput, cur balſamo vngatur, cur manus, cur pollex.

DIffert autem inter Pontificis, & Principis unctionem, quia caput Pontificis chriſmate conſecratur, brachium uerò Principis, oleo delinitur. Vt oſtendatur, quanta ſit differẽtia inter auctoritatem Pontificis, & Principis poteſtatẽ. Et nota, ꝙ ſicut in Euangelio

gelio legitur: quidam paterfamilias vocauit ſeruos ſuos, & dedit illis mercedem mnas, ſiquidem uocatio ſerui, eſt canonica electio Epiſcopi, quæ fit ſecũdum vocationem domini vocantis Aaron. extra de electione. cap. trāſmiſſa. Mna datur ei, quando is, qui ſibi manus impoſuit, dat ei textũ Euangelij: Vade, prædica. & ipſe cum primo ingreditur ciuitatem ſuā, portat Euangelium in pectore ſuo, iuxta morem quarundam eccleſiarũ, oſtendẽs quaſi negotiator mnam ſuam. In quibuſdam etiam eccleſijs cum Archiepiſcopus dat illi virgam, & dicit: Vade, prædica. & ille ſtatim benedicit populum, in quo deſignatur, quòd Moyſes cum virga, miſſus eſt in Aegyptum.

Calicis, & patenæ conſecratio, ad quid.

PAtena ſi quidem conſecratur, & vngitur in adminiſtrationem corporis Chriſti, qui in cruce pro omniũ ſalute immolari elegit, & omnipotẽs Deus conſperſam ſimilaginem in patenis aureis, & argenteis ad altare ſuũ deferri iuſſit. Calix quoque conſecratur & inungitur, vt gratia Spiritus ſancti perficiatur nouum ſepulchrum corporis & ſanguinis Chriſti, & ipſe dignetur illum ſua virtute perfundere, qui calicem Melchiſedech famuli ſui perfudit.

Ornamenta eccleſiaſtica, benedicenda ſunt.

ILlud etiam notandum, quòd pallæ altaris, veſtimenta ſacerdotalia, & huiuſmodi eccleſiaſtica ornamenta benedicenda ſunt. Legimus. n. de conſecr. diſt. 1. §. 1. Moyſem ex præcepto dñi tabernaculum diuinis precibus ſacraſſe. cum menſa, & altari, & vaſis, & vtenſilibus ad diuinũ cultum explendum. Si ergo Iudæi, qui legis, & futurorum vmbrę ſeruiebant, hoc agebāt. Heb. 8. & 10. c. quanto magis nos, quibus veritas per Chriſtũ patefacta eſt, hoc agere debemus? & hoc per Epiſcopos ſacratos, & non per coepiſcopos. 58. diſt. quamuis. Et ſi ſacræ veſti tapetia, vel filum adiungatur, nõ ideo benedictio iterari debet. iuris teſtimonio comprobatur, arg. *inſt.* de re. diu. §. cum ex alia. & §. qui *tamen.* extra. de conſec. eccleſiæ, quòd in *dubijs.*

DE MINISTRIS ECCLESIAſticis, & de eorum officijs.

Chriſtianorum nomen, vbi primum inuentum.

NOmẽ Chriſtianorũ primum in Antiochia inuentum eſt, antea enim omnes vocabantur diſcipuli, vel fratres, donec Apoſtoli in Antiochia concilium fecerunt. 2. q. 3. ad menſam. & dicuntur Chriſtiani orthodoxi, ideſt recte gloriantes, & vt credunt, viuentes. Dicitur Chriſtus a chriſmate, quaſi vnctus. Ipſe autẽ vnctus eſt æternaliter a Deo præ conſortibus ſuis. prout legitur in actibus Apoſtolorum: & hoc nomen eſt, oleum effuſum. Hinc eſt, ꝙ in veteri teſtamento ſacerdotes, & Reges Chriſti nuncupabantur: quia vncti erant vnctione temporali. Iuxta illud: Nolite tangere Chriſtos meos.

Ieſus, vnde dictus Nazarenus.

IEſus dictus eſt Nazarenus a quodā vico Galileæ: Deus dictus propter vnicā cum Patre ſubſtantiā: dominus

vero

vero dicitur propter ſeruientem creaturam. Deus & homo dicitur, quia verbum, & caro. Verbum dicitur, quia Pater per eum omnia condidit, ſiue iuſſit. Imago dicitur, propter parem ſimilitudinem patris.

Religio, vnde nomen ſortita.

RElìgio vero dicta eſt; quia per eã vni Deo religamur ad diuinũ cultum uinculo ſeruiẽdi, & in clericos ſeculares, qui, vſurpato nomine, ſeculares dicuntur. extra de off. ord. licet, ad differẽtiam regularium: qui proprio carent, quod non contingit in iſtis. Nã & ſecundum Aug. 2. q. 1. legi. Bonus nõ monacus, uix bonũ clericum facit.

Eccleſiaſticarum perſonarũ duo genera, & vnde ortum habuerunt.

ECcleſiaſticarum perſonarum duo ſunt genera. Nã aliud eſt dignitatis, aliud ordinis. Dignitatis, vt Papa, Patriarcha, Primas, Archiepiſcopus, ſiue Metropolitanus, quod idem eſt. Epiſcopus, Archidiaconus, Archipresbyter, præpoſiti generaliter rite uocentur. extra de uerborum ſignificatione. quamuis.

In choro uero perſonæ ſunt, Decanus, Sũbdecanus, Cantor, ſiue, Succentor, Theſaurarius, ſiue Sacriſta, & alia huiuſmodi.

Dignitates autem, ut ordines a lege originem, & exemplum traxerunt; Iuxta illud; Conſtitues eos principes ſuper omnẽ terram. Quanquam quidã dicẽtent dignitates a Gentilitate ſumpſiſſe initium. Ordinis autem perſonę ſunt. Sacerdos, Diaconus & cæteri, & quos inferius proſequimur. Qualiter a veteri ritu tam Gentilium, quàm Hebræorum, ad cultum præſentis Eccleſiæ tranſlatio perſonarum facta ſit, & qualiter ab illis perſonæ dignitatum in Eccleſia originem habuerint, breuiter videamus. Et quidem dominus Papa, qui pater, vel cuſtos patrum eſt, vicem gerit ſummi Põtificis; Romanus Imperator monarchæ gerit.

Senatoria, & Patritiorum dignitas manet in Eccleſia in quatuor Patriarchis, & in Eccleſia Romana in Cardinalibus. 86. diſt. Conſtantinus. Primates, qui tribus Archiepiſcopis præeſſe habẽt, Regẽ exprimunt, qui tribus Ducibus præeſt. Metropolitani, ſeu Archiepiſcopi, Ducibus cõparantur, qui pluribus comitibus præſunt, ſicut illi pluribus Epiſcopis. Pelagius tñ Papa dicit. 6. quæſtion. 4. Scitote, quòd una prouincia habet Regem, & Metropolitanum. Epiſcopi, Comitum ſimilitudinem gerunt; Coepiſcopi, quorũ poteſtas ſublata eſt. 68. diſt. quamuis, & c. Coepiſcopi, Præſidum & Præfectorum. Præpoſiti uero Tribunos militũ imitantur, Archipresbiteri Tribunos plebis. Cancellarij Prætores. Archidiaconi Centuriones. Decani, Decuriones. Presbiteri Curati aduocatos. Perſonæ quoq; ordinum ab illis originẽ habuerunt. Nam presbyteri, vices gerunt Aedilium. Diaconi. Quaternionũ, Subdiaconi duum uirorum. Exorciſtæ, Quæſtores imitãtur. Oſtiarij aulæ Ianitores. Lectores Carminũ Relatores. Accoliti carminum ſcriptores.

Coronæ clericorum forma.

CIrca formam circularem, ſeu coronam, ſciendum eſt, quòd ſit propter multa. Primo in ſignum, quòd Chriſtus Rex noſter ſeipſum in ara crucis oblaturus, ſpineam coronã portauit, vnde & nos, qui per eandem

paſſionem ſaluari deſiderauimus, dominicæ paſſionis ſignum, ideſt formã ſpineæ coronæ, quam ipſe, vt ſpinas peccatorum noſtrorum auferret, in paſſione portauit in capite, in verticibus noſtris portamus; vt ſicut ille pro nobis, ſic & nos pro illo irriſiones, & opprobria paratos eſſe libenter ſufferre monſtremus. Secundo, circulus capillorum virtutem æqualitatis vndiq; rationi conſentientem deſignat. Tertio circularis figura fit; quia hæc figura non habet principium, neq; finem. Per quod datur intelligi, quòd clerici ſunt miniſtri Dei, qui non habuit principium, neque habebit finem.

Clerici ad quid inſtituantur: & quare in quatuor temporibus.

ORdinãtur autem Clerici, vt Deo ſeruiant; nec de cætero ſeruiant mundo, nec gloriæ mundi. Debent ergo offerre corpora ſua hoſtiam viuentem, ſanctã Deo placentem. Vnde Apoſtolus ad Rom. Cõfundantur omnes, qui gloriãtur in ſtultitia, ideſt, in gloria mundi, quæ nõ eſt vera gloria; ſed imago gloriæ. Quare autem ordinãdis manus imponatur: dicetur in tractatu de Diacono. Ordinãtur in Quatuor tẽporibus, ideo quia ſacerdos, & alij clerici locum in eccleſia obtinent quem Leuitæ in populo Iſrael obtinuerunt; Quos, ſicut in libro Numerorum legitur, Dominus pro primogenitis recepit; & eos in Aegypto, dum primogenita Aegyptiorũ interficerentur, cuſtodiuit; Primogenita uerò, quaſi quædã primitię ſunt. vnde quaſi primitias domino offerimus, cum aliquem ad ſacros ordines conſecramus. Conueniens igitur eſt, vt in primitijs temporum, ſcilicet in quatuor temporibus, primitias hominum offeramus.

Clerici, cur maxime ordinentur diebus ſabbatorum.

QVare potius in ſabbatis quatuor tẽporũ, quàm quartis, vel ſextis ferijs fiũt ordinationes? quia illa dies Spiritui ſancto cõſecrata eſt, Cuius dona in ordinibus recipiuntur, præceptũ enim eſt priori populo ſabbatum celebrare, ad hoc, *ut eſſet figura ſanctificationis* Spiritus ſancti. Vnde in Exodo; Requies ſabbati ſanctificata eſt domino.

Subdiaconos facere die dominica, an liceat.

SOlus autem Romanus Põtifex põt Subdiaconos facere in diebus dominicis. ext. de tẽpore ord. c. 1. alij prę lati poſſunt in diebus dominicis ſolũ minores conferre, & virgines cõſecrare. Si autem ob vrgẽtem neceſſitatem in die Dominica ordinatio fiat; quia forte perfici nõ potuit in Sabbato, debet hoc fieri, ieiunio continuato, tam ab ordinando, q̃ ab ordinatore quia tunc propter continuationem ieiunij, fingitur vna dies. ext. de temp. ordi. c. literis. 75. diſt. quod patrib. & c.

DE CANTORE.

NOnnulli cæcitate ignorantiæ ducti, Cantoratũ de Minoribus eſſe autumãt ordinibus, pro eo, quòd, vt iam pramiſſum eſt in quibuſdã canonibus, inter minores ordines fit mentio de Cantore. Falluntur tamen: quoniam nomen eſt officij, & non ordo: qui autẽ in veteri teſtamẽto Cantores dicti ſunt, hodie Lectores, vel Pſalmiſtæ vocantur.

DE

DE PSALMISTA.

PSalmiſtatus quandoque Tonſoratus vocatur, ſicut conſtitutio Innoc. 3. de re iud. cum inter. euidenter oſtẽdit. Qñque ẽt clericatus. Vnde in alia eiuſdem Inno. epiſtola. extra de æta. & qualita. cum contingat. dicitur, quòd Abbas Benedictus ſacerdos poteſt in ſuo monaſterio clericalem dare Tonſuram, per quã ordo clericalis confertur. Qui ordo ſic collatus, Pſalmiſtatus vocatur. In canone quoque Leonis Papæ. 32. diſt. ſeriatim, ſic inter cætera continetur: ſeriatim, & aperte ꝓſequamur quod S. Romana eccleſia in gradibus clericorũ, ait, clericos, Oſtiarios, lectores, & c. at nomine clericorum Pſalmiſtas ibi intelligi indubitatum eſt. Vocatur etiam quandoque Cantoratus.

DE OSTIARIO.

OStiarij, ſecundum Iſidorum. 21. diſtin. cleros; dicti ſunt eo quod oſtijs templi præſint. Ipſi enim claues tenentes, omnia intus extra quoque cuſtodiunt; atque inter bonos, & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, infideles reſpuunt, & excõmunicatos repellunt. Oſtiarius, cum ordinatur, poſtquam ab Archidiacono inſtructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuerſari, ad ſuggeſtionẽ Archidiaconi, tradit ei Epiſcopus claues eccleſiæ, de altari dicens; Sic age: ſic viue, quaſi redditurus Deo rationem pro tuis rebus, quæ his clauibus recluduntur. Clauium ergo traditio, & verba pręmiſſa ſunt huius ſacramenti ſubſtantialia, cætera ſunt ſolemnitatis. Hoc officium implemus, dũ per fidem in eccleſiam introduximus, vel docemus. Chriſtus hoc officium impleuit, quando dixit; Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, &c. & quando ementes, & vendentes de templo eiecit. 16. q. 6.

DE LECTORE.

LEctor ſecundum Iſidorum. 21. di. cleros. a legendo; Pſalmiſta a pſalmis canendis, vocati ſunt. Lector enim prædicat, ideſt, legit, ſiue recitat populis, quæ ſequantur; Pſalmiſta verò canit, vt excitet ad compunctionem animos audientium. Licet quidam Lectores ita miſerabiliter pronuncient, ſcilicet alte, & per vocem ſonoram, vt quoſdam ad luctum, lamentationesq́; compellant. Ad Lectores quoque pertinet lectiones, & legẽdas in matutinis pronũciare, & ea, quæ Prophetæ uaticinati ſunt. Lector cum ordinatur, facit de illo verbum ad plebem, indicãs eius fidem, ac vitam, atque ingenium. Poſt hoc, ſpectante plebe tradit ei codicem, in quo lecturus eſt, dicens. Accipe, & eſto relator verbi Dei, habiturus, ſi fideliter, & vtiliter impleueris officium, partem cum eis, qui verbum Dei miniſtrauerint. Codicis ergo traditio, & uerba præmiſſa ſunt de ſubſtantia huius ordinis; cętera ſunt ſolemnitatis. Hoc officium implemus, dum male uiuentes in eccleſia corrigimus, & aliquem bonis moribus inſtruimus. Chriſtus hoc officium impleuit, quando in medio ſeniorum librum Iſaiæ Prophetæ aperiens, legit diſtincte ad intelligendum, dicens. Spiritus domini ſuper me, eo quòd vnxit me, & c. extra. de ſac. vn. c. vno.

DE EXORCISTA.

EXorciſta, ſecundum Iſidorum. 21. diſt. cleros, græcè, latinè adiuuans, ſiue increpans vocatur. Inuocat enim ſuper cathecumenos, ſeu ſup eos, qui habent ſpiritum immundum, nomen domini Ieſu, adiurãs per illud, vt egrediatur ab eis. Decet igitur, vt mundum habeat ſpiritum, qui debet immundis ſpiritibus imperare. ad eum itaq; pertinet exorciſmos memoriter retinere, manus ſuper Energumenos, & Cathecumenos exorcizando imponere. 25. diſt. perlectis. Exorciſta cum ordinatur, accipiat de manu Epiſcopi librũ, in quo ſcripti ſunt exorciſmi; ſiue adiurationes: dicente ſibi Epiſcopo. Accipe, & commenda memoriæ, & habeto poteſtatem imponendi manus ſuper energumenum, ſiue baptizatum, ſiue cathecumenum. Libri ergo acceptio, & verba præmiſſa, ſunt de ſubſtãtia huius ordinis. cætera ſunt ſolemnitatis. Energumeni ſunt, qui a dæmonibus obſeſſi ſunt, vel lunatici, ſiue morbum caducum patientes. Hoc officiũ implemus, dum per noſtras orationes vitium diaboli de homine expellimus. Chriſtus hoc officium exercuit, quando de Maria Magdalena ſeptem dæmonia eiecit.

DE ACCOLITO.

ACcoliti gręcè, latinè Ceroferarij, vel accenſores luminum, nuncupantur. Hi ab Aaron, & filijs eius miniſterij ſui ſumpſerunt exemplum. Iuxta illud Exodi. Præcipe filijs Aaron, vt offerãt oleum de arboribus oliuarum puriſſimum, vt ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonij: & collocabunt eam Aaron, & filij eius, vt vſque mane luceat coram domino. Quod ergo tunc ſacerdotes agebant, hoc nũc Accoliti faciũt in miniſterio lucernarum, quoniam præparant luminaria in ſacrario. Item ſecundum Iſidorum. 81. diſt. Cleros. 23. diſtin. accolitus. cereos ferunt accenſos, dum legitur Euãgelium, aut offertur ſacrificium, nõ vt tenebras aeris, ſed cordis illuminent, cum ſol forte eodẽ *tempore rutilet*; & ut proximis opera *lucis oſtendant*, atque ad ſignum lætitiæ demonſtrandum; vt ſub tipo luminis corporalis illa lux oſtendatur, de qua in Euangelio legitur. Erat lux uera &c. Accolitus dum ordinatur, ab Epiſcopo quidem doceatur, qualiter in officio ſuo agere debeat, ſed ab Archidiacono accipiat Ceroferarium, ideſt, cãdelabrum cum cereo, ut ſciat ſe ad accendenda eccleſiæ luminaria, ideſt, cereos, dum Euangelium legitur, mãcipari. Accipiat autem urceolum vacuum ad ſuggerendum, ideſt, ad miniſtrandum vinum in Euchariſtia; id eſt, in calicem. in quo eſt Euchariſtia ſanguinis Chriſti. Præmiſſa igitur uerba, & utenſilia, ſunt huiuſmodi ordinis ſubſtantialia; *cætera* ſunt, de ſolemnitate. *Hoc officium* implemus, dũ ignem uerbi cęleſtis, quo fratres ad cognoſcendum Deum illuminentur, & inflammentur, prædicando miniſtramus. Dominus autem hoc officium, ſe habere teſtatur, cum dicit. Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen uitæ.

DE SVBDIACONO.

PRæmiſſis ſacris,& minoribus ordinibus,nũc de ſacris, & maioribus, qui antonomaſtice ſacri dicuntur, ſubijciamus: & primo de Subdiacono. Ordo enim Subdiaconatus ſacer hodie ſecundum Innocentium Tertium reputatur.extra. de ætat.& qua.ordi. & à multi. Siquidem Subdiaconi nathineorum vices in Eccleſia repræſentant, de quibus in Eſdra legitur,quòd Dauid dederat nathineos ad miniſteria Leuitarum.Subdiaconi ſecundum Iſidorum. 25. di.perlectis.oblationes in templo Domini à fidelibus ſuſcipere,& Leuitis ſuperponendas altaribus deferre: Calicem, & patenam ad altare Chriſti deferre,Leuitis tradere: eiſque miniſtrare. Vrceolum quoq; cum vino,& aqua,mantile, & manutergiũ tenere.Epiſcopo,Presbytero, & Leuitis pro lauãdis in altare manibus,aquã præbere,corporalia,& ſubſtratoria lauare.Subdiaconus cum ordinatur, qa manus impoſitionem conſecratoriam no n accipit,patenam de manu Epiſcopi vacuam, & calicẽ vacuum accipiat, dicente ſibi Epiſcopo. Vide cuius miniſterium tibi traditur. De manu vero Archidiaconi pro eo, quo in eius adiutorium conſecratur, accipiat vrceum ſcilicer cum vino,& aqua: manile,ideſt,bacile,& manutergium. Præmiſſa igitur verba,& utenſilia ſunt huiuſmodi ſacramenti ſubſtantialia: cætera ſunt de ſolemnitate.Subdiaconus autem vtitur amictu,alba,& baltheo, & inſuper tunica, & ſudario. Tunicã ſtrictam ponat: vt ſe iuſtitia quaſi lorica induat.Sudario,vt ſordes à vaſis extergat. Hoc officio congrue, & digne vtitur,qui tantæ mũditiæ eſt, ꝙ ipſius exemplo, & conſilio cæteri à ſordibus criminum lauentur.Chriſtus hoc officium exercuit,quãdo in Cana Galileæ de aqua vinum fecit,& quando,cœna facta,mittens aquam in peluim,pedes diſcipulorum lauit.

DE DIACONO.

DIaconi græcè dicuntur, hebraicè Leuitæ.Latinè vero miniſtri,ſiue aſſumpti; ſiue offerentes,ſecundum Iſidorum.31.di.lex 21.di.cleros.Diaconorum quidem ordo in lib.numerorũ à tribu Leui filij Iacob ſumpſiſſe legitur exordium: & inde Leuitæ,id eſt aſſumpti vocabantur. Sunt ad auxilium ſacerdotum,vt Eleazar, & Ithamar.

Diaconatus ordo,vnde initium duxerit.

IN nouo teſtamento ordo iſte ab Apoſtolis ſumpſit initium, qui ſeptem viros boni teſtimonij plenos Spiritu ſancto Diaconos elegerunt. Vnde & Sancti patres decreuerunt. 93.diſt. Diaconi. & c. ſeq. vt in matrice eccleſia ſeptem Diaconi circa altare Pontifici in celebratione Miſſæ aſſiſtant.

Diaconus, qualiter inſtituatur.

AD Diaconos,quidem pertinet aſſiſtere Sacerdotibus, & miniſtrare in omnibus,quę agũtur in ſacramẽtis Chriſti,in Baptiſmo, in chriſmate, in patena, & in calice, oblationes, ideſt hoſtias inferre, & diſponere in altari. Componere etiam, ideſt,ornare menſam domini in altari, atque veſtire. Crucem ferre, puta in proceſſionibus, & prædicare,id eſt,legere Euãgelium.

lium. Vnde cum ordinatur, ideo ſtola, per quam Chriſti iugum ſignificatur, accipit; Quia Euangelium, in quo de ipſo iugo lecturus eſt, continetur. Diaconus dalmatica vtitur, ut diſcat occultam rationem ſublimiũ indagare. Ad hæc Diaconus cum ordinatur, traditur ſub certis verbis, ſtola, & codex Euangelij: quæ res, & verba ſunt huius ſacramenti ſubſtantia: cætera ſunt de ſolemnitate. Ideo autem ſtolam accipit, quia Euangelium, quod per Chriſti iugum figuratur, lecturus eſt. Hoc officio vtitur, qui corpus & ſanguinẽ Chriſti diſcrete diſpenſat: & qui ad orandum & vigilandum ſui exemplo alios hortatur. Chriſtus verò hoc officium exercuit, quando poſt cęnam Sacramentum Corporis, & ſanguinis ſui proprijs manibus Diſcipulis diſpenſauit: & iterum quando Apoſtolos hortatur ad orandum, dicens: Vigilate, & orate, &c. & quando Euangelium prædicauit.

De Sacerdote, & vnde duxerit initium.

SAcerdotalis ordinis inſtitutio à veteri lege exordium ſumpſit. Dominus namq; legitur præcepiſſe Moyſi: Applica, inquit, fratrem tuum Aaron ad te, cum filijs ſuis, de medio filiorũ Iſrael, vt ſacerdotio mihi fungatur. Vnxit ergo Moyſes Aaron in maiorem ſacerdotem: filios verò in minores. Vnde Propheta inquit: Moyſes, & Aaron in Sacerdotibus eius, ideſt, primi, & ſummi inter ſacerdotes fuerunt. Ipſe tñ Moyſes prior fuit, quàm Aaron, ordine, & etiam maior adminiſtratione. 22. di. ſacro. in gl. In Nouo quoque teſtamẽto Chriſtus maiores, & minores conſtituit: videlicet. 12. Apoſtolos, & Septuaginta duos Diſcipulos, per Apoſtolos electos, quos præmittebat binos in omnẽ ciuitatem, & locum, quo ipſe erat venturus 21. di. in nouo. Sicut enim Deus per Moyſem ſummos Pontifices regẽdis populis in lege prefecit, & ad eorum ſocietates, & operis adiumentum ſequentis ordinis viros, & ſecundæ dignitatis elegit. Nam in Eleazaro, & Ithamar *filijs* Aaron paterna transfunditur plen*itudinis* abundantia, vt ad hoſtias ſalutares, & *fre*quentioris officij ſacramenta miniſterium ſufficeret ſacerdotum. Et ſicut in heremo per 70. virorum prudentium mentes Moyſi ſpiritu propagauit, quibus ille vſus in populo innumerales multitudines facile gubernaret, ſic & Chriſtus Apoſtolis ſuis Diſcipulos addidit, quibus illi totum orbem, ſanctis prædicationibus repleuerunt.

Presbyter qui dicatur.

SEcundum Iſidorum. 21. diſt. cleros. Presbyter græcè, latinè ſenior interpretatur. Non modo pro ætate, vel decrepita ſenectute, ſed propter honorem, & dignitatem, quam accipit. Senectus enim venerabilis eſt, & cani ſunt ſenſus hominis. extr. de tranſla. quanto. 2. q. 6. anterior. *Dicitur* autem presbyter, quaſi *alijs præbẽs* iter, vel præbens beatum iter, videlicet populo de exilio mundi ad patriam Paradiſi.

Presbyteratus inſtitutio.

SAne ei, qui in Presbyterum ordinatur, traduntur ſub certis verbis, ſtola, & caſula, calix cum patena, & etiam inungitur, quæ res, & verba ſunt de huiuſmodi ſacramenti ſubſtantia: cætera vero præcedentia, & ſequentia

ſunt

ſunt de ſolemnitate. Hoc officiũ Chriſtus exercuit, quando poſt cenam panem, & vinum in corpus, & ſanguinẽ ſub diuina virtute conuertit, dicens Apoſtolis: Accipite,& comedite, hoc eſt corpus meũ &c. Excellentius quoque vſus eſt hoc officio, cum pro peccatis humani generis ſeipſum in ara Crucis obtulit patri idem Epiſcopus, Sacerdos,& hoſtia: & adhuc glorioſius implet, dum ſedens ad dexteram Patris, interpellat pro nobis.

DE EPISCOPO.

PRopter ea, quæ ſpecialiter officio epiſcopali incumbunt, epiſcopatus inter ordines in ſacris canonibus connumeratur. 22. diſt. clero. in princ. extra de pur. can. quo. & de conſec. eccl. vel altar. c. penul. Epiſcopi autẽ nomẽ plus ſonat oneris, quàm honoris. Nam Epiſcopus græcè, ſuper intendens interpretatur latinè, ſpeculatoris officium gerens. 21. diſtin. cleros. ea præpoſitus in eccleſia. Speculator dictus eſt, iuxta quod dominus inquit Prophetæ: Fili hominis, ſpeculatorẽ dedi te domui Iſrael. Vt plebi ſibi cõmiſſæ non negligenter incumbat: ſed uitam, & mores eorum, & cuncta diligenter perſpiciat.

Epiſcopi ſedes in eccleſia, & eius ſignificatio.

QVia ergo Epiſcopus ſpeculator eſt, ideo, ex inſtitutione Clementis primi cathedra, ſiue locus eius in eccleſia altior eſt, vt ſuperintendat, & populum cuſtodiat, omneſque conſpiciat. Illum cuncti: ſicut vinitori altior locus eſt pro uinea cuſtodienda. Ob hoc inquit Apoſtolus: Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. 8. q. 1. qui epiſcopatum. Non dixit honorem, ſed opus: quoniam Epiſcopus non tam, vt præſit, quàm, vt proſit eligitur. Faldiſtorium Epiſcopi, ſpiritualem iuriſdictionem annexam pontificali dignitati deſignat.

Epiſcopus, qua die, & hora conſecratur.

SAne cõſecratio epiſcopalis, in qua Spiritus ſanctus digne ſumentibus adeſt, datur ſemper in die Dominica, & hora tertia fit. 75. diſtin. cap. 1. quoniam. Ipſi epiſcopi vicem Apoſtolorũ obtinent: quibus in die Pentecoſtes, & hora tertia Spiritus ſanctus datus eſt: non tamen poteſt quis in Epiſcopum conſecrari die illa, qua in Presbyterum ordinatur: ſed & iuxta canonũ ſtatuta. 78. diſt. ſi forte.

Trium autem Epiſcoporum ad minus, cõputato metropolitano præſentia requiritur, ratione, & exemplo. Ratione, ne tantum beneficium uideatur furtiue præſtitum. Pro illo pariter preces ad Deũ effundãt. Et exemplo: quia & Iacobus frater domini, a Petro, Iacobo, & Ioanne Apoſtolis ordinatus eſt Epiſcopus Ieroſolimitanus. 65. diſtin. porro. Manus vero impoſitio, ſumpſit exordium ab Iſaac, qui, dũ Iacob benedixit, impoſuit ei manum. Gen. 27. & Moyſes Ioſue cum eum populo præfecit. Numer. 27. Sciendum eſt, ꝙ ipſe ſabbato, hora ueſpertina, examinatur de moribus, & ſtatu præteritæ vitæ, vbi ter benedictio petitur, vt ſancta Trinitas in ordinatione præeſſe mõſtretur. Mane vero ſequẽti examinatur de futura cõſecratione, & fidei, & primitiuę Eccleſiæ inſtitutione, ꝓpter ſuſpectos in fide, moribus, & conditione.

ditione. Deinde vngũtur manus eius, & datur mitra ei in capite in ſignum, quòd benedictionem omnium gentiũ dedit illi, & teſtamentum ſuum confirmauit ſuper caput eius.

Sacerdotes mediatores inter Deum, & hominem.

MEdiatores enim ſunt ſacerdotes inter Deum, & homines, dum & præcepta Dei populo deferunt prædicando: & vota Deo porrigunt ſupplicando. Quo circa tales debent exiſtere, vt & Deo grati, & hominibus ſint accepti. Nam vt ait Alexander Papa. 1.q.1. Chriſti ſacerdotes, quanto digniores fuerint, tanto facilius in neceſſitatibus populi, pro quibus clamant, exaudientur.

DE INDVMENTIS.

De indumentis, ſeu ornamentis Eccleſiæ Sacerdotum, atq; Pontificũ, & aliorum miniſtrorum, & quòd veſtiũ ſacrarũ vſus non debet eſſe quotidianus.

IN quotidiano vſu nõ eſt veſtibus ſacris vtẽdum. Ad notandum, ꝙ ſicut mutationẽ habitus ſecundum literã facimus, ita & ſecundum ſpiritum agamus. Non ergo cum veſtibus communis vitæ vſu pollutis, in ſancta ſanctorum ĩngrediamur, ſed cũ conſcientia munda, & veſtibus mundis, & ſacris Dei ſacramenta tractemus. De conſe. diſt.1.cap.1. Vnde Stephanus Papa. De conſec.diſt.1.de veſtimẽtis, ſtatuit ſacris veſtibus non niſi in eccleſiaſticis, & Deo dignis officijs vti. & Ezech. Non ſanctificabant populum in veſtibus ſuis. habet ergo religio diuina aliũ habitum in eccleſiaſticis officijs: aliũ in cõmuni vſu, vt cuncto populo chriſtiano exemplum præbeat bonæ conuerſationis: quatenus loti prius ſorde noui Chriſto fiant homines.

Veſtes ſacræ, vnde duxerint initium.

SAcræ autem veſtes a veteri lege videntur aſſumptæ. Præcepit enim Dominus Moyſi, vt faceret Aaron ſacerdoti, & filijs eius, veſtes ſanctas in gloriam & decorem, vt loti & ſacris veſtibus induti fungerentur officio in ſacris. Exod. 27.31 35.& 40.cap. Docuit enim dominus Moyſem per 40. dies facere pontificalia, ſacerdotia, veſtimẽta, ſacerdotibus, & Leuitis ſuis: ornamenta quoque, & linteamina: ſed & Maria fecit, & texuit illam in vſum miniſterij tabernaculi fœderis, & Eccleſiaſt. 47. Dedit celebrationibus decus. &c.

Veſtes epiſcopales.

POntifex celebraturus, exuit veſtes quotidianas, & induit mundas, & ſacras. Primo ſandalia calciat, ut ſit memor dominicę incarnationis. Secũdo ſibi imponit amictum: ut motus, & cogitatus, fauces, & linguã cohibeat; vt fiat cor mundum, ſpiritum rectum percipiens in viſceribus innouatum. Tertio albam talarem, vt habeat munditiam carnis perſeuerantem. Quarto cingulum, vt impetus luxurię refręnet. Quinto ſtolam, in ſignum obedientiæ. Sexto tunicam iacinthinam, id eſt, cœleſtem conuerſationem. Septimo, ſuper induit dalmaticam, id eſt, ſanctam religionem, & carnis mortificationem. Octauo, chirothecas: vt declinet uanamgloriam. Nono, annulũ;

vt diligat ſponſam; ideſt, Eccleſiam, ſicut ſe. Decimo, Caſulam, ideſt, charitatem. Vndecimo ſudarium, vt quicquid fragilitate, vel ignorãtia peccat, pœnitentia tergat. Duodecimo palliũ ſuper ponit, vt ſe oſtẽdat imitatorem Chriſti, qui languores noſtros tulit, Decimotertio mitram, vt ſic agat, ꝙ coronam mereatur accipere ęternam. Decimoquarto baculum, ideſt auctoritatem poteſtatis & doctrinæ.

Superpellicij vſus, & ſignificatio.

SVperpellicium autem primo, propter ſui candorem, munditiam, ſeu puritatem caſtitatis deſignat. Iuxta illud; Omni tempore veſtimenta, ideſt, opera ſunt candida, & mũda. Propter nomen uerò ſuum carnis mortificationem figurat. Secundo, dictum eſt ſuperpellicium, eo quòd antiquitus ſuper tunicas pelliceas de pellibus mortuorum animaliũ factas induebatur, quod adhuc in quibuſdã eccleſijs obſeruatur, repręſentans, quòd Adã poſt peccatũ talibus veſtibus vſus eſt. Tertio denotat innocentiam. Et ideo ante omnes alias veſtes ſacras ſæpè induitur: quia diuino cultui deputati innocentia uitæ cunctis uirtutum actibus ſuperpollere debent; Iuxta illud. Pſ. Innocentes, & recti adhæſerunt mihi.

Amictus vſus, & ſignificatio, & numerus.

PRimo de ſex ornamentis, Epiſcopis, & ſacerdotibus communibus, eſt ſecundum præmiſſa dicendũ. Lotis itaque manibus, Epiſcopus, ſeu Sacerdos celebraturus aſſumit amictũ: quo caput tegitur, quem Pontifex loco Ephod, ſiue ſuperhumeralis, & rationalis habet; & nunc etiã ſuperhumerale uocari poteſt, ſignificãs ſalutem; quæ per fidẽ tribuitur. Significat enim caſtitatem cordis, & corporis, quia & renes, & pectus ambit, & tegit, & omnibus ſacris ueſtibus ſupponitur, ſed omnibus ſupereminet: Quia caſtitas etiam debet eſſe intus in pectore, & foris nitere in opere.

A L B A.

POſt amictum, camiſiam, ſiue albã ſacerdos induit, quæ membris corporis cõuenientèr aptata, nihil ſuperfluum, aut diſſolutum in uita ſacerdotis, aut in eius membris eſſe debere demonſtrat: Hæc ob ſpeciem candoris mundiciam demonſtrat, ſecundum ꝙ legitur: Omni tempore veſtimẽta tua ſint candida. Sit autẽ ex biſſo, vel lino propter quod eſt ſcriptum eſt: Biſſinũ ſunt iuſtificationes ſanctorum. Eſt autem biſſus, linum ægyptiacum. Sicut enim linum, vel biſſus, candorem quẽ ex natura non habet, multis tunſionibus attritum acquirit per artem: ſic & hominis caro, munditiam, quam non obtinet per naturam, per exercitia bonorum operũ, multis caſtigationibus macerata ſortitur per gratiam.

C I N G V L V M.

DEbet autem alba citra lumbos Sacerdotis, ſeu Pontificis zona, ſeu cingulo præcingi, ne defluendo inceſſum impediat, ut caſtitas Sacerdotis per albam ſignificata, nullis incentiuorum ſtimulis diſſoluatur. Cingulum namque continentiam ſignificat. Vnde ſint lumbi ueſtri præcincti; & lucernę ardentes in manibus ueſtris. In lumbis

quidem luxuria dominatur, ſicut dominus loqués de diabolo, manifeſtat. virtus eius in lumbis eius, & fortitudo eius in vmbilico ventris illius. De pœn.diſt.2.ſic enim inquit ad fi.

MANIPVLVS.

QVia vero mentibus bene compoſitis, & diuino cultui mancipatis, ſæpe ſubrepit accidia, quæ quodã torpore reddit animum dormientem. Pſal. Dormitauit anima mea præ tædio. Ideo in ſiniſtra manu miniſtri ad altaris miniſterium accedentis quędã apponitur manipula; quæ fanum, vel manipulus, vel ſudarium appellatur: quatenus ſudorem mentis abſtergat, & ſoporem cordis excutiat, bonis operibus inuigilet, depulſo tędio, vel torpore. Per manipulum enim bona opera, vel vigilantia deſignantur. De qua dominus ait: Vigilate, quia neſcitis, qua hora filius hominis venturus ſit.

STOLA.

POſt manipulum Sacerdos orariũ, ſiue ſtolã quæ leue domini iugum ſignificat. 23.d. eccleſiaſtica: Siue quæ eſt iugum pręceptorum domini, ſuper collum ſibi imponit, & iugum domini ſe ſuſcepiſſe demõſtrat, quam cum oſculo ſibi imponit, & deponit, ad notandum aſſenſum, & deſiderium, quo ſubijcit ſe huic iugo. Illa autem a collo per anteriora deſcẽdens, dextrum, & ſiniſtrum latus adornat: quia per arma iuſtitiæ a dextris, & a ſiniſtris, ideſt in proſperis, & in aduerſis Sacerdos debet eſſe munitus: quatenus nec aduerſis frangatur, nec proſperis eleuetur.

PLANETA.

POſtremo, ſup omnes veſtes induitur caſula, quę quaſi, parua caſa dicitur: Gręcis Planeta dicitur a planõ, quod eſt error. quoniam errabundus eius limbus ſuper brachia eleuatur. Significans charitatem, ſine qua Sacerdos eſt, ſicut æs ſonans, aut cimbalum tinniens. Sicut enim charitas operit multitudinem peccatorum, & omnia legis, & Prophetarum *mandata* continet, dicente Apoſtolo: *Plenitudo legis* eſt Charitas: ſic & hæc veſtis *cuncta* plana, & alia omnia indumenta intra ſe claudit, & continet.

CALIGÆ ET SANDALIA.

SVperius de ſex ornamentis, tam Sacerdotibus, quàm Epiſcopis communibus, dictum eſt. nunc autem de nouem Pontificũ ſpiritualibus dicendum reſtat, & prius de caligis, & ſandalijs videamus. Veſtimentum autem pedũ non habuit originem ab Aaron: qui dũtaxat in Iudæa conuerſabatur: ideoq; neceſſe nõ habuit, ſed ab Apoſtolis, quibus dictum eſt: Euntes docete omnes gentes. Celebraturi igitur Pontifices, pedes interea, *dum* dicuntur quinque Pſalmi *in præparatione* Euangelij pacis, Caligis, & ſandalijs calciantur, quorum pulchritudinẽ admirabatur Propheta dicens: Quàm ſpecioſi pedes euangelizantiũ pacem, euangelizantium bona. Et in Euangelio legitur, dominũ miſiſſe diſcipulos ſuos ſandalijs calciatos vtique in præparatione Euangelij pacis. Cogitent Epiſcopi cur ita calciati ſunt. Imitentur eorũ exempla, quorum imitantur

cal-

calciamenta. Debent namque habere affectus, & deſideria calciata, ne puluere terrenorum, ſeu temporalium maculentur. Per huiuſmodi quoque calciamentũ prohibitio pedum congrue intelligitur, videlicet ne ad illicita feſtinent. Prius tamen, quàm ſandalia pedibus imponantur, caligis induuntur, vſque ad genua protenſis, ibique constrictis: quia prædicator pedibus ſuis rectos debet facere greſſus ſuos, & genua debilia roborare.

SVCCINCTORIVM.

ROmanus Pontifex, poſt Albam, & cingulum: aſſumit ſuccinctorium, vel orale, quandam, videlicet ſindonem, quod capiti quaſi in modum veli imponit: & replicat ſuper humeros, & ante pectus, legalis Pontificis ordinem ſequens, qui poſt lineam ſtrictam, & zonam induebat Ephod, ideſt ſuper humerale, cuius locum modo tenet amictus. Aſſumit etiam crucẽ quãdam catenulis inſertam, quã collo ſuſpenſam ſibi ſtatuit ante pectus.

TVNICA.

POſt appoſitam ſtolam, Pontifex induit tunicam, quæ alibi ſubtile, in lege verò talaris dicebatur, ſignificantem perſeuerantiam. Vnde Ioſeph inter fratres ſuos talarem veſtem deſcribitur habuiſſe. Cum enim ceteræ virtutes in ſtadio currant, perſeuerantia tantum accipit brauium: quoniam qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit. De pœn. diſt. 2. Apoſtolus, & c. multi. Rurſus ideo poſt albam tunicam induitur: quia ſicut per albam caſtigatio corporis, ita per tunicam virtutes intimæ intelliguntur, quas ſemper debet habere perfectus. Porro tunica non cingitur, quia ſecundum ſui formam, iter non impeditur, ſic & virtutes per illam deſignatæ, liberum iter ad contemplationem Dei præbẽt; Sed alba cingitur ſub cingulo, prout dictum eſt.

DALMATICA.

POntifex immediate ſuper tunicã, Dalmaticam veſtit, ſecundum inſtitutionem Silueſtri Papæ, quæ ab inconſutili domini tunica, & Apoſtolorum colobio creditur mutuata. Erat autem veſtis ſine manicis, prout in cuculla monachali apparet. Sed Silueſter Papa in Dalmaticam vertit latas manicas addẽdo & in ſacrificijs altaris portandam inſtituit. 93. diſtinctione. Diaconi. Ita dicta eſt autem Dalmatica, eo quod in Dalmatia, & poſt omnia alia indumenta ſacerdotalia ſint reperta. Hæc ſui forma ſignificat largitatem, eo quod largas habet manicas, & protenſas. Vnde ſecundum Apoſtolum. Oportet Epiſcopum non eſſe turpis lucri cupidum, ſed hoſpitalem. 47. d. 88. d. conſequens.

CHIROTECA.

QVia plerique bonum opus, quod faciunt, inani fauore corrũpunt, ideo ſtatim poſt indutam Dalmaticã Pontifex iuxta ritum Apoſtolorũ manus operit Chirotecis, vt neſciat ſiniſtra ſua, quid faciat eius dextera. Per chirotecam ergo, cautela congrue deſignatur, quæ ſic facit opus in publico,

quod intentionem continet in occulto. Per Chirotecas quoq; in manibus, exempla ſanctorum, quæ in operibus habenda ſunt, intelliguntur, quæ opera ab omni inquinamento mundata ſunt, ne modicum fermenti totá maſſam corrumpat.

MITRA.

POſtquam Epiſcopus Planetam induit, Mitra loco Cidaris, ſeu Tyaræ, ſeu infulæ capiti eius imponitur. Iuxta illud. Gloria, & honore coronaſti eum domine. Sed & Papa coronam frigium colorum, ſuperhumerale, clamidem purpuream, & tunicam iacintinam habet ex conceſſione Conſtantini Imperatoris. 96. d. Conſtantinus. Mitra autem ſcientiam vtriuſque teſtamenti deſignat. Duo namq; illius cornua, duo ſunt teſtamenta: anterius, nouum. poſterius uetus: quæ duo Epiſcopus memoriter debet ſcire. 23. q. 1. Epiſcopus. & illis tanquam duplici cornu fidei inimicos ferire. Duę vero fimbrię poſterius dependentes, ſpiritus, & litera ſunt. Mitra etiam quia quandoque linea eſt & alba, caſtitatis candorem, munditiamque ſignificat.

ANVLVS.

ANulus eſt fidei ſacramentũ, quo Chriſtus ſpõſam ſuam ſanctam Eccleſiam ſubarrauit. Vt ipſa de ſe dicere ualeat. Anulo ſuo ſubarrauit me, dominus meus Ieſus Chriſtus. Cuius cuſtodes, & pedagogi ſint Epiſcopi, & prælati. Anulos pro ſigno in teſtimoniũ huius rei ferentes. De quibus ſponſa dicit in Canticis. Inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem. Anulus ergo Pontificis integritatem ſignificat fidei, vt videlicet Eccleſiam Dei, ſponſam ſibi creditam, ſicut ſe diligat, & ſobriam, & caſtam, cœleſti ſponſo cuſtodiat. Iuxta illud. Deſpondi enim vos vni viro, ideſt, Chriſto, & ſe meminerit, non dominum, ſed paſtorem. 6. q. 1. ſicut alterius.

BACVLVS PASTORALIS.

BAculus paſtoralis, correctionem paſtoralem ſignificat. propter qđ a conſecratore dicitur conſecrato. Accipe baculum paſtoralis officij, vt ſis in corrigendis vitijs pie ſæuiens. De quo dicit Apoſtolus. In virga veniã ad vos. Virga igit᷑ paſtoralis poteſtas intelligitur ſacerdotalis, quam Chriſtus eis contulit: quando Apoſtolos ad prędicandum miſit præcipiẽs eis, vt baculos tollerent, & Moyſes cũ virga miſſus eſt in Ægyptum. De hoc dictũ eſt.

SVDARIVM.

EX prædictis nouem ſpecialibus Pontificum ornamentis, aliqua de quibuſdã alijs, & primo de Sudario, videamus, quod lineus pannus, *quem* miniſtrans Epiſcopo *ſemper* paratum habet, quo ille ſudorem, & omnem ſuperfluum corporis tergat humorem: ſignificans ſtudium, quo humanas cogitationes in hac vita extergimus per exempla patrum ſanctorum: quibus ad patientiam corroboramur.

PALLIVM.

COnſequenter aliqua de Pallio ſubijciamus. Quod Patriarcharum;

Pri-

Primatum, & Metropolitanorum eſt proprium: vt per illud à cæteris Epiſcopis diſcernantur: quòd priuilegiatam obtinent dignitatem. Quare ſub præmiſſis communibus, vel ſpecialib. ornamentis minime continentur. Si quidem per pallium, ſimul vtrunq;, & ſuperhumerale, & rationale legalis Pōtificis intelligimus, quia ſuper vtrūq; Pontificis humerū iacet. Superhumerale dicitur, quia inde deſcendens in ipſo Pōtificis pectore iungitur. Rationale vocatur ſane pallium, quo maiores vtuntur, ſignificat diſciplinā, qua ſeipſos ad exemplum ſubditorum, & etiam ipſos ſubditos regere, & cōſtringere debēt. Sed vnus Metropolitanus non poteſt cū alterius pallio celebrare, neq; pari ratione ſepeliri, ſed cū proprio tantum. extra. de vſu pallij. Ad hoc palliatus, tamen ad aliam eccl. trāſlatus, cum pallio ſecundo loco ſibi cōceſſo ſepelitur. Item palliatus ad aliā tranſlatus eccleſiam, non poteſt ibi vti pallio in prima eccleſia obtento, quia non ſolum datur contemplatione perſonæ, verum etiam locis. extr. de poſt. bonæ. 2. ad fin. Hinc eſt, quòd non poteſt vti eo extra prouinciam ſibi decretam. extra. de vſu pallij. cum nuper. & c. ex tuarum.

DE QVATVOR COLORIbus, quibus Eccleſia in eccleſiaſticis vtitur indumentis.

QVatuor ſunt principales colores, quibus ſecundum proprietatem dierum, ſacras veſtes Eccleſia diſtinguit, Albus, rubeus, niger, & viridis.

ALBVM.

ALbis indumentis vtendū eſt in feſtiuitatibus ſanctorum Confeſſorum, & Virginū, qui martyres nō ſunt: propter integritatem, & innocentiam. Propter eandem cauſam, vtendum eſt albis in ſolemnitatibus Angelorum. Item in omnibus feſtis ſanctæ Dei Genitricis Mariæ. In feſto omnium ſanctorum. In principali feſto ſancti Ioannis Euangeliſtę. In conuerſione Sancti Pauli. In Cathedra ſancti Petri. Itē à vigilia Natiuitatis, Domini vſque ad octauam Epiphaniæ, incluſiue. In natiuitate Saluatoris, & etiam Præcurſoris, quoniā vterq; natus eſt mundus.

RVBEVM.

RVbeis autem vtendū eſt indumentis, in ſolemnitatibus Apoſtolorum, Euangeliſtarum, & Martyrum, propter ſanguinem paſſionis, quē pro Chriſto fuderunt. In feſto crucis. Item a vigilia Pentecoſtes in miſſa vſque ad ſabbathum poſt ipſum feſtum excluſiue. Et hæc propter Spiritus ſancti feruorem, qui ſuper Apoſtolos in igneis linguis apparuit.

NIGRVM.

NIgris vtendum eſt, feria ſexta in Paraſceue, & in diebus afflictionis, & abſtinentiæ pro peccatis, & etiā in rogationibus, & in miſſis pro defunctis: & ab Aduentu vſque ad vigiliam Natiuitatis, & à Septuageſima vſque ad ſabbathum Paſchæ.

VIOLACEVM.

VIolaceo autem colore vti, in diebus, quibus eſt vſus nigri coloris, non eſt inconueniens. Vnde Eccleſia Ro-

Romana, vtitur colore violaceo, à prima dominica Aduentus, vſq; ad Miſſam vigiliæ Natiuitatis domini incluſiue: & à ſeptuageſima, vſque ad officium Miſſæ vigiliæ Paſchæ, excluſiue. Item violaceo colore in quatuor temporibus Septembris, & in vigilijs ſanctorum, in quibus eſt ieiunium, quando miſſa eſt de vigilia, & in diebus rogationum, & in miſſa, quæ dicitur in die ſancti Marci.

VIRIDE.

Reſtat ergo, quòd in diebus ferialibus, & communibus, viridibus ſit indumentis vtendum, quia viridis color eſt inter albedinem, & nigredinem, & ruborem, & ſpecialiter inter octauam Epiphaniæ, inter Septuageſimam, & inter Pentecoſtem, & Aduentum, quando dominicale agitur officiũ, hic color exprimitur, vbi dicitur. Cipricum nardo, nardus, & crocus.

DE MISSA, ET DE SINgulis, quæ in miſſa aguntur.

Miſſa quotidie dicitur ſecundũ ordinem officij: de feſto duplici, vel ſemiduplici, vel ſimplici, de Dominica, vel feria, vel de octaua. & extra ordinem officij votiua, vel pro defunctis.

De feſto duplici.

Miſſa dicitur de duplici, illis diebus, quibus in Calendario ponitur hæc nota. Duplex. & feſtis mobilibus, quandocunque officium ſit duplex. In duplicibus dicitur vna tãtum oratio, niſi aliqua commemoratio fieri debeat. Alia omnia dicuntur, vt in proprijs miſſis, aſſignatum eſt. Quando dici debet Gloria in excelſis, & Credo, inferius dicetur in proprijs locis.

De ſemiduplici, & ſimplici.

Miſſa de ſemiduplici dicitur, quãdo in Calendario ponitur hæc vox. Semiduplex. Propterea in dominicis, & diebus infra octauas, dicuntur plures orationes. Infra octauam dicitur miſſa, ſicut in die feſti, niſi propriã miſſam habuerit, *in dominicis* vero ſicut ſuis locis aſſignatur. De *ſimplici* dicitur miſſa ſicut de ſemiduplici, vt ſuis locis ponitur.

De feria, & vigilia.

Miſſa de feria dicitur, quando nõ occurrit feſtum, vel octaua, vel ſabbathum, in quo fit officium Beatæ Mariç In ferijs tamen Quadrageſimę, Quatuor temporum, Rogationum, & Vigiliarum, etiam ſi duplex, vel ſemiduplex feſtum, vel octaua occurrat in eccleſijs collegiatis, dicuntur duæ miſſę, vna de feſto, alia de feria. In vigilijs autem, quæ veniunt infra octauã, miſſa dicitur de vigilia cũ cõmemoratione octauæ. Si feſtum habens vigiliam celebretur feria ſecunda, miſſa uigilię dicitur in ſabbatho, ſicut etiam *fit officium*, excepta uigilia *Natiuitatis* domini, & Epiphaniæ. *Miſſa* uigiliæ in Aduentu occurrentis, dicitur cũ commemoratione de Aduentu, licet de ea non ſit factum officium. Si in Quadrageſima, & quatuor temporibus occurrat uigilia, dicatur miſſa de feria cum commemoratione uigiliæ. Toto tempore paſchali, non dicitur miſſa de uigilia, niſi in uigilia Aſcenſionis. Quæ tamen non ieiunatur, ſicut nec uigilia Epiphaniæ.

De miſſis votiuis Sancta Mariæ, & alijs.

IN ſabbatis non impeditis feſto duplici, vel ſemiduplici, dicitur miſſa de Sancta Maria ſecundum varietatẽ temporũ, vt in fine miſſalis ponitur. Si ſabbatum fuerit impeditum feſto duplici, ſemiduplici, octaua, vigilia, feria, quatuor temporibus, & Quadrageſima, miſſa principalis dicitur ſecundum officium diei.

In Aduentu, licet officium non fiat de ſancta Maria in ſabbato, dicitur tamen miſſa principalis de ea, cum commemoratione, de Aduentu, niſi fuerint Quatuor tempora, vt ſupra.

Alijs diebus infra hebdomadam, quando officium fit de feria, exceptis ferijs Aduentus, Quadrageſimæ, Quatuor temporum, Rogationum, & Vigiliarum, dici poteſt aliqua miſſa votiua, etiam in principali miſſa, quæ dicitur conuentualis, ſecũdum ordinem dierum in fine miſſalis aſſignatum. Quæ tamen miſſæ, & aliæ quæcunque votiuæ, in miſſis priuatis dici poſſunt pro arbitrio ſacerdotum, quocunque die officium non eſt duplex. Id vero paſſim non fiat, niſi rationabili de cauſa, vt quo ad fieri poteſt, miſſa cum officio conueniat.

CONFESSIO MISSÆ.

SAcerdos cum primũ deſcenderit ad infimum gradum altaris cõuertit ſe ad ipſum altare, vbi ſtans ante illud iunctis manibus ante pectus, detecto capite, facta prius cruci, vel altari reuerentia, erectus incipit miſſam, producens manu dextera a fronte ad pectus ſignum crucis, dicit intelligibili voce: In nomine Patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Amen.

Notandum.

POſtquam inceperit, non debet amplius aduertere quemcunq; alium in alio altari celebrantem, etiam ſi ſacramentũ eleuet, ſed continuate proſequi miſſam ſuam uſque ad finem.

Cum ſe ipſum ſignat, ſiniſtram ponit infra pectus: in alijs benedictionibus, qui eſt ad altare, ſe ipſum non benedicit, ſed oblata, vel aliquid aliud ponit eam ſuper altari. Se ipſum benedicens, vertit ad ſe palmam manus dextræ, & omnibus illius digitis iunctis, & extenſis a fronte ad pectus, & ab humero ſiniſtro ad dextrum ſignum crucis format. Si vero, alijs, vel rem aliquam benedicit, paruum digitum uertit ei, cui benedicit, ac benedicendo, totam manum dextram extendit omnibus illius digitis pariter iunctis, & extenſis. Quod in omni benedictione obſeruatur.

Poſt quam dixerit: In nomine patris &c. ut ſupra, iũgit manus ante pectus pronunciãs clare voce Antipho. Introibo ad altare Dei. Miniſter retro poſt eum ad ſiniſtram genuflexus, reſpondit: Ad Deum, qui lætificat. &c. Deinde Sacerdos eodem modo ſtans incipit, & proſequitur cum miniſtro alternatim pſalmũ: Iudica me Deus, vſque ad finem. Quo finito repetitur Antiphona; Introibo.

Qui pſalmus, nunquam prætermittitur, niſi in miſſis defunctorum, & in miſſis de tempore a dominica Paſſionis incluſiue, uſque ad ſabbatum ſanctũ excluſiue. in quibus ſemel tãtum dicta Antiphona; Introibo, ſtatim ſubiungit:

iungit: Adiutorium noſtrum, &c.

Deinde caput, ſeque inclinãs altari profunde dicit: Confiteor Deo. &c. & proſequitur eodem modo ſtans inclinatus, donec a miniſtro dictum ſit: Miſereatur. Cũ incipitur a miniſtris, Confiteor, ſe erigit. Cũ dicit: Mea culpa, ter pectus dextra manu percutit. Facta cõfeſſione a circunſtantibus: celebrans ſtans reſpondit: Miſereatur veſtri, &c. Deinde producens manu dextra a fronte ad pectus ſignum crucis dicit: Indulgentiam &c. & ſtans capite inclinato proſequitur: Deus tu conuerſus, &c. & quæ ſequuntur in ordinario, clara voce, vſque ad orationem Aufer a nobis. &c. quã dicit ſecreto. Deinde accedit ad infimum gradum ante mediũ altaris, & ibi dicit: Aufer a nobis &c. Dicto, Aufer a nobis &c. celebrans iunctis manibus aſcẽdit ad medium altaris: vbi ſtans capite inclinato, & iunctis manibus ſuper altare poſitis, vt digiti parui dũtaxat frontẽ, ſeu medium anterioris partis altaris tangant, reſiduo manuũ inter altare, & ſe retento, pollice dextro ſuper ſiniſtrum in modum crucis poſito (quod ſemper obſeruatur; cum manus iũctæ ſuper altare ponũtur) ſecreto dicitur: Oramus te dñe, &c. Quo dicto oſculatur altare in medio; manibus extẽſis, hinc inde ſuper altare poſitis, quod in omni de oſculatione altaris ſeruatur: ſed poſt conſecrationem pollices ab indicibus non diſiunguntur.

Introitus.

OSculato altari, accedit ad cornu ſiniſtrum altaris, ideſt epiſtolæ, vbi ſtans uerſus altare, & producens a frõte ad pectus ſignum crucis incipit intelligibili uoce. Introitum miſſæ, & proſequitur iunctis manibus. Cum re petit Introitũ non ſignat ſe, vt prius: & eo repetito, iunctis manibus ante pectus, accedit ad medium altaris, vbi ſtans verſus illud, ſimiliter manibus iunctis, dicit eadẽ voce: Kirie eleiſon. ter. Chriſte eleiſon, ter. Kirie eleiſon, ter. alternatim cum miniſtris.

Gloria.

DIcto vltimo Kirie eleiſon, Sacerdos ibidem, vt prius ſtans, & manus extendens, eleuanſque, & iungẽs, uoce prædicta incipit, ſi dicendum ſit, Gloria in excelſis Deo. Cum dicit Deo, caput cruci inclinet: quo erecto, ſtans iunctis manibus, vt prius, proſequitur vſq; in finem. Cum dicit: Adoramus te, gratias agimus tibi, Ieſu Chriſte, ſuſcipe deprecationẽ noſtrã, & iterum, Ieſu Chriſte, caput cruci inclinat. Cum dicit in fine: Cum ſancto ſpiritu, ſe ipſum a fronte ad pectus ſignat, interim perficiens: In gloria Dei patris, Amen.

Dicto hymno: Gloria in excelſis, vel ſi non ſit dicendus, eo miſſo: celebrans oſculatur altare in medio manibus hinc, inde ſuper illo, vt ſupra, extenſis: tum iunctis ante pectus manibus, demiſſis in terram oculis, vertit ſe ad manum ſiniſtram, hoc eſt, ad latus dextrũ verſus populum, & extendens, ac iungẽs manus ante pectus, vt prius, dicit voce prædicta.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo.

Orationes.

IVnctis, vt prius, manibus reuertitur per eãdem uiam ad librum, vbi extendens, & iungens ante pectus manus, caputque cruci inclinans dicit: Oremus: Tũ extendit manus ante pectus,

ctus, ita vt palma vnius manus reſpiciat alteram, digitis ſimul iunctis. quorum ſummitas humerorum altitudinem, diſtantiamq; non excedat, quod in omni extenſione manuum ante pectus ſeruatur. Stans autē, ut ſupra, extenſis manibus, dicit orationem. Cum dicit. Per dominum noſtrum. iungit manus. Si aliter cōcludit oratio: Qui tecum, vel: Qui viuis. Cū dicit in vnitate, iungit manus. Cum nominatur nomen Ieſus, caput verſus crucem inclinat. Cum in oratione nominatur nomen virginis Mariæ, vel ſanctorū, de quibus dicitur miſſa, vel ſit commemoratio caput inclinat. Item in oratione pro Papa, quando nominatur, caput inclinat. Si plures orationes ſunt dicendæ, idem in eis in voce, extenſione manuum, & capitis inclinatione, quod ſupradictum eſt, obſeruatur. Si altare ſit ad oriētem verſus populum celebrans, verſa facie ad populum, nō vertit humeros ad altare, cum dicturus eſt: Dominus vobiſcum, Orate fratres, Ite miſſa eſt, vel daturus benedictionem, ſed oſculato altari in medio, ibi expanſis & iunctis manibus, vt ſupra, ſalutat populum.

In Quatuor temporibus, vel aliàs, quàm dicendæ ſunt plures orationes cum Prophetijs, dicto Kirie eleiſon, in medio altaris reuertitur ad cornu epiſtolæ, vbi ſtans ante librum extenſis, & iunctis ante pectus manibus, & caput cruci inclinans dicit. Oremus. Flectamus genua, & illico manibus ſuper altare extenſis, vt ſe ipſum ad altare ſuſtineat, genuflectit, & ſine mora ſurgens, eadem voce dicto à miniſtro: Leuate. manibus extenſis dicit orationē, vt ſupra. Et in concluſione iungit. dū autem legit Prophetias, manus tenet ſuper librum, vel ſuper altare poſitas.

In miſſa ſolemni, cum dicitur: Dominus vobiſcum, & oratio, Diaconus, & Subdiaconus ſtant retro poſt celebrantem: Flectamus genua, dicitur a Diacono: a Subdiacono vero, Leuate. illo primum genuflectente, hoc primum ſurgente.

EPISTOLA.

DIctis orationibus celebrans, poſitis ſuper librum, vel ſuper altare manibus, ita vt palmæ librum tangāt, vel vt placuerit, librum tenens, legit epiſtolam intelligibili voce. Si ſolemniter celebret, legat demiſſa voce cum miniſtris; Similiter, Graduale, & Euangelium.

Lecta Epiſtola, reſpondetur a miniſtris: Deo gratias. Et ſimiliter ſtans, vt prius proſequitur Graduale, Alleluia, & Tractum, ac Sequentiam, ſi dicenda ſint. Quibus dictis celebrans ſi priuatim celebret, ipſemet portat librum miſſalis ad alteram partem altaris in cornu Euangelij, & dum tranſit ante medium altaris, caput cruci inclinat, & miſſale ſic locat, vt poſterior pars libri reſpiciat ipſum cornu altaris, & non ad parietem, ſiue ad partem eius in ſe directam.

EVANGELIVM.

LOcato miſſali in altari celebrans redit ad mediū altaris. & ibi ſtans profunde inclinatus, iunctis manibus ante pectus, leuatiſque ad Deum oculis, ſecrete dicit: Mūda cor meum, &c. Iube dōne benedicere, &, Dominus ſit

in corde meo &c. Quibus dictis vadit ad librum miſſalis, vbi ſtans verſus illum iunctis manibus ante pectus dicit intelligibili uoce: Dominus vobiſcũ. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Deinde pollice dextræ manus ſigno Crucis ſignat primo librum ſuper principio Euangelij, quod eſt dicturus, & poſtea ſeipſum in fronte, in ore, & in pectore dicens: Sequentia: vel, Initium ſancti Euangelij, &c. ℟. Gloria tibi domine. Tum iunctis iterum, vt prius, manibus, ſtãs vt ſupra, proſequitur Euangeliũ vſq; ad finem. Quo finito miniſtri reſpondent: Laus tibi Chriſte. Et celebrans eleuans parumper librum, oſculatur Euangelium, prçter quàm in miſſis defunctorum, in quibus non oſculatur. Et niſi celebret coram ſummo Pontifice, aut Cardinali, vel coram Patriarcha, Archiepiſcopo, vel Epiſcopo in eorum reſidentijs, quo caſu offertur cuilibet prædictorum oſculandus liber; & ipſe celebrans tunc non oſculatur.

CREDO.

DIcto Euangelio, ſtãs in medio altaris verſus Crucem, eleuans, & iungens manus, caputque cruci inclinans, incipit dicens, ſi dicendum ſit; Credo, & cũ dicit, In vnum Deum, caput cruci inclinat. quo erecto, ſtans ibidem ante pectus manibus, vt prius, proſequitur, vſque ad finem. Cum dicit. Ieſum Chriſtum, caput Cruci inclinat. Cum dicit. Et incarnatus eſt, vſq; ad, Homo factus eſt, incluſiue, genuflectit. Cum dicit. Et uitam venturi ſeculi, amen, producit ſibi manu dextra ſignum crucis a fronte ad pectus.

OFFERTORIVM.

DIcto ſimbolo, vel ſi non ſit dicendum, dicto Euangelio, celebrans oſculat altare in medio, & iunctis manibus ante pectus, ibidem manu ſiniſtra ad dexteram uertit ſe ad populũ, & extendens, ac iungens manus dicit, Dominus vobiſcum. Et iunctis manibus reuertitur per eandẽ uiam ad medium altaris, ubi extendens, & iungẽs manus, caputq; Cruci inclinans dicit, Oremus. Tum iunctis, ut prius, manibus, dicit Offertoriũ, & omnia, quç vſque ad finẽ miſſæ in medio altaris dicenda ſunt. Dicit ibidem ſtans uerſus ad altare, niſi ubi aliter ordinatur. Dicto Offertorio diſcooperit caput, & ad cornu Epiſtolæ ſiſtit. & amota parua palla deſuper hoſtiam, accipit patenam cum hoſtia, & ambabus manibus uſq; ad pectus eam eleuatam tenens, oculis eleuatis ad Deum dicit. Suſcipe ſancte Pater, &c.

Si fuerint aliæ hoſtiæ, non ſuper patenam, ſed ſuper corporale, uel in alio uaſe pro communione populi conſecrandæ, calicem illum, ſeu uas dextra diſcooperit, & intentionem ſuam etiã ad illas offerendas, & conſecrandas, dirigens, dicit, ut ſupra. Suſcipe, &c.

Quo dicto, faciens ſignum crucis, cũ dicta patena, ponit hoſtiam ſuper corporale circa mediũ anterioris partis corporalis ante ſe, & patenam ad manum dextram aliquãtulum ſubtus corporale. Si autem uas, ſeu calix cũ alijs hoſtijs, ipſum cooperit patena ipſa, uel alia palla. Deinde accipit calicem, & purificatorio extergit, & accipiens ampullam aquæ, dicit,

Deus

Deus qui humanæ ſubſtantiæ &c. & imponens parum aquæ in calice proſequitur. Da nobis per huius aquæ, & uini miſterium. Si verò celebrat pro defunctis, non facit ſignum crucis ſuper aquam, ſed imponit abſque benedictione; dicens orationem, ut ſupra.

Impoſita aqua in calice, & finita oratione prædicta, accipit calicem diſcoopertum, & ſtâs ante medium altaris, ipſum ambabus manibus eleuatum tenens, uidelicet cum ſiniſtra, pedem, cum dextra autem nodum infra cuppam. intentis ad eum oculis, offert dicens. Offerimus tibi domine, &c.

Qua oratione dicta, facit ſignum crucis cum calice ſuper corporale; & ipſum in medio poſt hoſtiã collocat; palla cooperit. Deinde iunctis manibus ſuper altare poſitis, capite inclinato dicit ſecreto. In ſpiritu humilitatis, &c. Poſtea eleuans oculos, manuſque extendens, & ſtatim iungens ante pectus quod ſemper facit, quando aliqd eſt benedicturus, dicit. Veni ſanctificator, &c. Cum dicit, & benedic, ſignat manu dextra communiter ſuper hoſtiam, & calicem.

Tunc iunctis ante pectus manibus, accedit ad cornu Epiſtolæ, ubi ſtans, miniſtro aquam fundente, lauat manus. ideſt extremitates digitorum pollicis, & indicis, dicens Pſal. Lauabo inter innocentes, cum gloria Patri, &c. Qui uerſus, gloria Patri, prætermittitur in miſſis defunctorum, & in miſſis a Dominica de paſſione uſque ad ſabbatum ſanctum, excluſiue.

Celebrãs, lotis manibus, eas tergit, & illis ante pectus iunctis reuertitur ad medium altaris. Vbi ſtans, oculoſq; ad Deum eleuans, & ſtatim dimittens, manibus iunctis ſuper altare, & capite inclinato dicit ſecrete. Suſcipe ſancta trinitas, &c. Quo dicto manibus hinc inde extenſis, & ſuper altare poſitis, oſculatur altare in medio. Tum iũctis manibus ante pectus, demiſſiſque oculis ad terram, a ſiniſtra manu ad dexteram uertit ſe ad populum, & uerſus eum extendens, & iungens manus, dicit uoce aliquantulum eleuata. Orate fratres (& ſecrete perſequẽs) ut meũ, ac ueſtrum ſacrificium, &c. Et perficit circulum, reuertens iunctis manibus ante pectus a manu dextra ad mediũ altaris, & reſponſo a miniſtris, uel circunſtantibus. Suſcipiat dominus ſacrificium de manibus tuis, &c. Alioquin per ſe ipſum dicens; Sacrificium de manibus meis.

Ipſe celebrans manibus ante pectus extenſis; ut fit, ad orationem, ſtans in medio altaris uerſus librum, dicit abſolutè ſine alia interpoſitione orationem, uel orationes ſecretas. Cũ dicit, Per dominum, iungit manus. Cum dicit, Ieſum Chriſtum, caput inclinat. Quod facit in prima oratione, & in ultima, ſi plures ſunt dicendæ.

PRÆFATIO.

PEruentum autem cum fuerit ad concluſionem ultimæ ſecretæ, ad uerba illa. Per omnia ſæcula ſæculorum; excluſiue, celebrans ſtans in medio altaris, depoſitis ſuper eo manibus hincinde extenſis, dicit cõuenienti & intelligibili uoce Præfationem. Cum dicit. Surſũ corda: eleuat manus hinc inde, extenſas ad pectus. Cum dicit. Gratias agamus domino; iungit manus. Cum dicit. Deo noſtro: cruci ca-

put inclinat. ℟. Dignũ, & iuſtum eſt. Eleuatis, & extenſis, vt prius manibus, proſequitur præfationem propriam, vel communem; vt tempus requirit. Cum dicit Sanctus; iunctis ante pectus manibus, & inclinatus voce mediocri proſequitur. Cum dicit. Benedictus, qui venit in nomine domini, &c. ſignum crucis ſibi producit a fronte ad pectus.

CANON.

Finita Prefatione, vt ſupra, celebrãs manibus iunctis ſuper altare poſitis, ſtans ante medium altaris verſus ad illud, eleuatis oculis, ad Deum, & ſine mora demiſſis profunde inclinatus incipit Canonem ſecrete dicens. Te igitur, & c. Cum dicit. Vt accepta habeas, & benedicas, prius oſculatur ante altare, deinde erigit ſe, & ſtat iunctis manibus ante pectus. Cum dicit. Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia: dextra manu ter ſignat communiter ſuper hoſtiam, & calicẽ. Deinde extenſis manibus ante pectus proſequitur. In primiſque tibi offerimus, &c. vbi dicit. Vna cum famulo tuo Papa noſtro. N. ſpecificatur nomen Papæ.

Sede autem vacante, verba prædicta omittuntur, & Antiſtite noſtro. N. Specificatur nomen Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epi Ordinarij in propria diœceſi: qui ſi erit vita functus prædicta verba omittuntur. Si celebrans, eſt Epiſcopus, Archiepiſcopus, Patriarcha, omiſſis prędictis verbis eorum loco dicit. Et me indigno ſeruo tuo. Si verò celebrans Papa, omiſſis verbis, vna cũ famulo tuo Papa noſtro. N. & Antiſtite noſtro. N. dicit, vna cum me indigno famulo tuo, quem Gregi tuo præeſſe voluiſti, & continuant omnes, vt ſequit, & omnibus orthodoxis, &c.

COMMEMORATIO viuorum.

Cum dicit. Memento domine: eleuans, & iungens manus vſque ad faciem, vel pectus. ſic *iunctis* manibus ſtat pauliſper in quiete. *Demiſſo* aliquantulum capite, faciens commemorationem uiuorum Chriſti fideliũ ad ſuam voluntatem, quorum nomina, ſi vult, ſecrete commemoret: non tamẽ neceſſe eſt ea exprimere, ſed mẽte tantum eorum memoriam habeat.

Poteſt etiam celebrans, ſi pro pluribus orare intendit, ne circunſtantibus ſit moroſus, ante miſſam in animo ꝓponere ſibi omnes viuos & defunctos pro quibus in ipſa miſſa orare intẽdit. Hoc loco generaliter vnico contextu ipſorum viuorum commemorationẽ agere, pro quibus ante miſſam orare propoſuit in miſſa.

Commemoratione viuorum facta, demiſſis, & extenſis, vt prius, manibus continuet. Et oium circunſtantiũ, &c. Similiter ſtans proſequitur. Communicantes. Cum dicit. Ieſu Chriſti; Caput cruci inclinat in concluſione. Qñ dicit. Per eundem. &c. iungit manus. Cum dicit. Hanc igitur oblationem, extẽdit manus ſuper oblata, ita; vt palmæ ſint apertæ verſus, ac ſuper calicem, & hoſtiam: quas tenet ſic vſque ad illa verba. Per Chriſtum dominum noſtrũ. Tunc enim iungit manus, & ſic proſequitur. Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæſumus. Et cum dicit.

dicit. Benedictam, aſcriptam, ratam; communiter ſignat ter ſuper hoſtiam, & calicem ſimul. Deinde cum dicit. Vt nobis corpus, ſeparatim ſignat ſemel ſuper hoſtiam tantum. Et cum dicit. Et ſanguis, ſemel ſuper calicem tantum. Deinde eleuans, & iungens manus ante pectus proſequitur. Fiat dilectiſſimi filij tui, domini noſtri Ieſu Chriſti, inclinat capùt cruci; & ſi opus fuerit, extergit pollices, & indices ſuper corporalia, & dicit, vt prius. Qui pridie, quàm pateretur, & accipiens calicem pollice, & indice dextræ manus hoſtiam, & eam cum illis, ac indice, & pollice ſiniſtræ manus tenens ſtans erectus ante medium altaris, dicit. Et eleuatis oculis in cœlum ad te Deum patrem ſuum omnipotentem. Caputque aliquantulum inclinãs dicit. Tibi gratias agens Et tenens hoſtiam inter pollicem, & indicem ſiniſtræ manus dextra producit ſignum Crucis ſuper eam dicens. Benedixit ac fregit, deditque Diſcipulis ſuis, dicens. Accipite, & manducate ex hoc omnes.

E L E V A T I O

Hoſtiæ, & Calicis.

DEinde attente, & deuote, & continuate profert verba cõſecrationis. Hoc eſt enim corpus meum, quibus prolatis celebrans tenens hoſtiam inter pollices, & indices prædictos ſuper altare reliquis manuum digitis extenſis; & ſimul iũctis genuflexus eam adorat. Tunc ſe erigens quãtum commode poteſt eleuat in altum hoſtiam, & intentis in eam oculis, populo reuerenter oſtendit adorandam, & mox ipſam reuerenter ſuper corporale, reponit in eodem loco, vnde eam leuauit. Et deinceps pollices, & indices non diſiungit, niſi quando hoſtiam conſecratam tangere, vel tractare debet, vſque ad ablutionem digitorum. Poſt communionem, repoſita hoſtia conſecrata ſuper corporali genuflexus vſq; ad terram ipſam veneratur.

Celebrans, adorato ſacramento, ſurgit, & diſcooperit calicem, & ſtans erectus dicit. Simili modo poſtquam cœnatum eſt, & ambabus manibus accipiens calicem iuxta nodum infra cuppam, aliquantulum eleuans, & ſtatim deponens dicit, Accipiens, & hunc præclarum calicem &c. Cum dicit. Benedixit, ſiniſtra calicem infra cuppam tenens, dextram ſignat ſuper eum, & proſequens. Deditque diſcipulis ſuis, & c. ambabus manibus tenens calicẽ, videlicet, ſiniſtra pedem, dextra nodum infra cuppam, cubitis ſuper altare poſitis, & capite inclinato, profert ſecretè, & deuotè, vt ſupra, verba conſecrationis ſanguinis. Hic eſt enim calix. & c. quibus dictis reponit calicem ſuper corporale; & genuflexus ſanguinem reuerenter adorat. Tunc ſe erigit, & accipiens calicem diſcoopertũ cum ſanguine, ambabus manibus, vt prius, eleuat eum, & erectum quãtum commode poteſt, oſtẽdit populo adorandum, dicens. Hæc quotieſcunque feceritis, &c. mox ipſum reuerenter reponit ſuper corporale, in locum pristinum, & manu dextra palla cooperit, ac genuflexus ſacramentum veneratur.

Commemoratio defunctorum.

REpoſito calice, & adorato, celebrans ſtans ante altare, extenſis manibus ante pectus, dicit ſecreto. Vnde & memores, & c. iūgit manus ante pectus. Et cum dicit. Hoſtiam puram, & c. manu dextra ſignat ter cōmuniter ſuper hoſtiam, & calicem, & ſemel ſuper hoſtiam tantū, & ſemel ſuper calicem tantum, dicens, Panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ. Deinde ſtans, vt prius, extenſis manibus, proſequitur. Supraq; propitio, & c. Cum dicit. Supplices te rogamus, & c. inclinat ſe ante medium altaris, manibus iunctis ſuper illo poſitis. Cū dicit. Ex hac altaris participatione, oſculatur altare. Cum dicit. Sacroſanctum filij tui, iungit manus, & dextra ſignat ſemel ſuper hoſtiā tātum, & ſemel ſuper calicē dicens, Corpus, & ſanguinem ſumpſerimus. Et cum dicit. Omni benedictione cœleſti, ſe ipſum ſignat à fronte ad pectus ſigno crucis.

Secretæ poſt conſecrationem.

CVm dicit. Per eundem: iungit manus. Cū dicit. Memento domine famulorum, famularūq; tuarum, qui nos præceſſerunt in ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis. N. ſtatim extenſis manibus ante pectus, vel vſque ad faciem, eleuatis, & intentis oculis ad ſacramentum ſuper altare, facit cōmemorationem fidelium defunctorū, de quibus ſibi videtur, eodem modo, vt dictum eſt de commemoratione viuorum. Qua cōmemoratione facta, ſtans vt prius extēſis manibus proſequitur. Ipſis domine, & omnibus in Chriſto. & c. & in fine, per eundem. Caput inclinat. Cum dicit. Vobis quoque peccatoribus. Vocem ad hæc tria verba aliquantulum eleuat, & dextra manu pectus ſibi percutit; & proſequitur. Famulis tuis, & c. ſtans vt prius. Cum dicit. Per Chriſtum dominum noſtrum; Per quem hæc omnia domine ſemper bona creas; iungit manus ante pectus. Deinde manu dextra ſignans communiter ſuper hoſtiam, & calicem dicit. Sanctificas, uiuificas, benedicis, & præſtas nobis. Poſtea diſcooperit manu dextra calicem, & genuflexus reuerentiam facit ſacramento, *tum ſe erigit*, & reuerenter accipit *hoſtiam, inter* pollicem, & indicem dextræ manus, & ſuper calicem, quem manu ſiniſtra tenet circa nodum infra cuppam: ſignat ter a labio ad labium dicens. Per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo. & hoſtiam bis inter ſe, & calicē incipiens ſignat dicēs: Eſt tibi Deo Patri omnipotenti in unitate Spiritus ſancti. Deinde tenens in manu dextra hoſtiam ſuper calicem, ſiniſtra calicem eleuat, eam aliquantulum ſimul cum calice, dicens. Omnis honor, & gloria: & ſtatim utrunque deponens, hoſtiam collocat ſuper corporali, & digitos, ſi fragmentum aliqđ illis adhæreat, extergit in calice. Quod ſemper, ſi opus ſit, faciat, cum hoſtiam ſacram tetigit, ac pollices, & *indices*, ut prius, iungens, calicem *palla* cooperit, & genuflexus uſque ad terram ſacramentum adorat. *Pater noſter.*

CElebrans cooperto, adoratoque calice erigit ſe, & more ſolito manibus extenſis hinc inde ſuper altare poſitis, dicit intelligibili uoce. Per omnia ſęcula ſęculorum, & c. Cum dicit. Oremus, iungit manus, caput ſacramento inclinans. Cū incipit Pater noſter, extendit manus, & ſtans oculis ad ſacramentum intentis, proſequitur

vſque

vſque in finem; Reſponſo a miniſtro, Sed libera nos a malo: & a celebrante, Amen: manu dextra, pollice, & indice non disiunctis, patenam accipit inter indicem, & medium, digitos: quã tenens ſuper altare erectam dicit ſecrete, Libera nos quæſumus, domine. &c. antequam celebrans dicat. Da propitius pacem, eleuat manu dextra patenam de altari, & ſe ipſum cum ea ſignat a fronte ad pectus dicens. Da propitius pacem in diebus noſtris; patenamque ipſam oſculatur, & proſequens. Vt ope miſericordiæ tuæ. & c. ſubmittit patenam hoſtiæ, quam indice ſiniſtro accõmodat ſuper patenam, diſcooperit calicem, & genuflexus in terra ſacramentum adorat. Tum ſe erigens accipit hoſtiam inter pollicem, & indicem dextræ manus, & cum illis ac cum pollice, & indice ſiniſtræ manus, eam ſuper calicem tenens reuerẽter frangit per medium, dicens. Per eundem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Filium tuum; & mediã partem, quam inter pollicem, & indicem dextræ manus tenet, ponit ſuper patenam. De alia media, quam ſiniſtra manu tenet, frangit cum pollice, & indice dextræ manus particulam, proſequẽs. Qui tecũ viuit, & regnat: quam inter ipſos dextræ manus pollicem, & indicem retinens, partem maiorem, q̃ ſiniſtra tenet, adiungit mediæ ſuper patenam poſitæ, interim dicens. In vnitate Spiritus ſancti Deus; & particulam hoſtiæ, quam in dextra manu retinuit, tenens ſuper calicem, quem ſiniſtra per nodum infra cuppam retinet, intelligibili voce dicit. Per omnia ſæcula ſæculorum. ℞. Amen. Et cum ipſa particula ſignans ter a labio ad labium calicis dicit. Pax domini ſit ſemper vobiſcũ. ℞. Et cum ſpiritu tuo, & particulam, quam dextra manu tenet, ponit in ſanguinem, dicẽs ſecrete. Hęc commiſtio, & conſecratio corporis, & c. Deinde pollices, & indices ſuper calicem aliquantulum tergit; & iungit. Calicẽ palla cooperit, & genuflexus ſacramentum adorat.

Agnus Dei.

SVrgit deinde, & ſtãs, iunctis manibus ante pectus, capite inclinato uerſus ſacramentum, dicit intelligibili uoce Agnus Dei, qui tollis peccata mũdi & dextra percutiens ſibi pectus, dicit. Miſerere nobis. Quod & tertio facit, cum dicit. Dona nobis pacẽ. Tũc manibus iunctis ſuper altare poſitis, capite inclinato, oculiſque ad ſacramentum intentis dicit ſecreto, Domine Ieſu Chriſte. &c. Qua oratione finita, ſi eſt daturus pacem, oſculatur altare in medio, & ei ſtatim inſtrumentũ pacis porrigit a miniſtro iuxta ipſum ad dexteram, hoc eſt, in cornu Epiſtolæ genuflexo, & dicit, Pax tecum. Si non adſit, qui pacem recipiat a celebrante, pax non datur, etiam ſi illius datio miſſæ cõueniat, nec oſculatur altare, ſed dicta prima oratione, ſtatim ſubiũgit alias orationes, ut in miſſali.

Si uerò celebret pro defunctis, non percutit pectus ad Agnus Dei, quia dicit. Dona eis requiem, nec dicit primam orationem; Domine, qui dixiſti Apoſtolis tuis, &c. & nõ dat pacẽ, ſed dicit alias duas ſequentes orationes; Domine Ieſu Chriſte fili Dei, & perceptio corporis tui.

Communicatio.

QVibus orationibus dictis, genuflectens, ſacramentum adorat, & ſe

& ſe erigens dicit ſecrete. Panem cęleſtẽ accipiam. Quo dicto, dextra manu accipit de patena reuerẽter ambas partes hoſtiæ, & collocat inter pollicẽ; & indicem ſiniſtræ manus, quibus patena inter eundem iudicem, & medium digitos ſupponit, & eadẽ manu ſiniſtra tenẽs partes huiuſmodi ſuper patenam dextra, tribus uicibus, dicens voce aliquantulum eleuata: Domine non ſum dignus, vt intres, &c. Quibus tertio dictis, & ſiniſtra accipit ambas partes prædictas hoſtiæ inter pollicẽ & indicem dextræ manus, & cum illa ſupra patenam ſignat ſeipſum ſigno Crucis dicens, Corpus dñi noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animã meam in vitam æternam. Amen. Deinde reuerenter eaſdem ambas partes ſumit, quibus ſumptis, deponit patenam ſuper corporale, & erigens ſe iunctis indicibus, & pollicibus, ambas quoque manus ante faciẽ iungit, & aliquantulum quieſcit in meditatione ſanctiſſimi ſacramẽti. Deinde depoſitis manibus, dicit ſecreto: Quid retribuam domino pro omnibus, q̃ retribuit mihi: Et diſcooperto Calice accipit patenam, & eam diligenter cum pollice, & indice dextræ manus ſuper calicem extergit, & ipſos digitos, nequid fragmentorũ in eis remaneat, poſt exterſionem patenæ, iunctis pollicibus, & indicibus iterum genuflectit ſacramento. Surgit poſtea, & calicem dextra manu infra nodũ cuppæ accipit dicens: Calicem ſalutaris, &c. Signãs ſe ſigno Crucis cum Calice, dicit: Sanguis domini noſtri Ieſu Chriſti, &c. Et manu ſiniſtra ſupponens patenam Calici, ſtans reuerenter ſumit totum ſanguinem cum particula in Calice poſita.

Poſt communio.

QVibus ſumptis, dicit ſecrete: Qđ ore ſumpſimus, &c. Poſtea ſuper altare porrigit calicẽ miniſtro ad cornu epiſtolæ: Quo uinum fundente, ſe purificat: Deinde abluit pollices, & indices ſuper calicem, quos abſtergit purificatorio, interim dicens: Corpus tuum domine, quod ſumpſi. &c. ablutionem ſumit, & extergit os, & calicem purificatorio. Quo facto purificatorium extendit ſuper calicem, & de ſuper patenam, ac ponit ſuper patenam paruam pallam, & cooperit uelo: plicat corporale, & reponit in burſam, quam ponit ſuper calicem & collocat ſuper altare.

Communicatio laicorum, aliorumq́ue.

SI qui ſunt communicandi in miſſa eos communicet ante, quàm ſumat purificationem, & ante, quàm digitos abluat.

Purificatio.

CElebrante purificato, dum calicẽ collocat in altari: liber miſſalis, defertur per miniſtrum ad cornu Epiſtolæ, & collocatur, vt in introitu. Celebrans ſtans, legit antiphonam, *quæ* dicitur, Communio. Qua *lecta, iunctis* manibus ante pe*ctus, vadit* ad mediũ altaris, & eo oſ*culato*, vertit ſe ad populum, & dicit, Dominus uobiſcum, ℟. Amen. Redit ad librum, & dicit orationes poſt communionem eodem modo, numero, ordine, ut ſupradictæ ſunt collectæ. Quibus dictis, iungens manus ante pectus reuertitur ad medium altaris, &, eo oſculato, uertit ſe ad populum, & dicit; Dominus uobiſcum.

Finis

Finis Miſſæ.

QVo dicto, ſtans iunctis manib. ante pectus, verſus populũ dicit: (ſi ſit dicendum.) Ite miſſa eſt. Quo dicto per eandem viam reuertitur ad altare, Si vero non ſit dicendum: dicto; Dominus vobiſcũ, reuertitur eodẽ modo per eandem viam ad medium altaris; Vbi ſtans verſus ad illud, iunctis ante pectus manib. dicit. Bñdicamus dño.

In miſſis autem defunctorum eodẽ modo ſtans dicit. Requieſcant in pace. Dicto, Ite miſſa eſt, vel Benedicamus domino, vt ſupra celebrans ante mediũ altaris, ſtans iunctis manib. ſuper altare, & capite inclinato dicit ſecrete. Placeat tibi ſancta Trinitas, &c.

Benedictio.

QVo dicto, extenſis manib. hincinde ſuper altare poſitis, ipſum in medio oſculatur, tũc erigens ſe, adhuc ſtans verſus illud, extendit, eleuat, & iungit manus, caputq; cruci inclinans, dicit voce intelligibili, Benedicat vos omnipotens Deus, & iunctis manib. ac demiſſis ad terram oculis, vertens ſe ad populum, extenſa manu dextra, iunctiſq; digitis ſemel benedicit populo dicens, Pater, & Filius, & Spiritusſanctus, & circulum perficiens reuertitur ad cornu Euangelij. Vbi dicto, Dñs vobiſcum, & reſponſo. Et cũ ſpiritu tuo, pollice dextro, ſignans primum ſigno crucis, altare, ſeu librum, deinde frontem, os, & pectus, dicit. Initium ſancti Euangelij ſecundum Ioannem, vel Sequentia ſancti Euangelij, vt dictũ eſt, & reſponſo, Gloria tibi domine; iũctis manibus, legit Euangelium; In principio, vel aliud, vt conuenit. Et cum dicit. Et verbum caro factum eſt, genuflectit, & ſurgens proſequitur vſq; in finem. Quibus omnibus abſolutis, extinguuntur per miniſtrum candelæ. Interim ſacerdos cooperto capite, accipit ſiniſtra calicem, dextram ponens ſuper burſam ne cadat, deſcendit ad infimum gradum altaris, & ibi in medio vertens ſe ad illud, caput inclinat. Et facta reuerentia, præcedente miniſtro, eo modo, quo venerat, redit ad ſacriſtiam. Interim dicens antiphonam; Trium puerorum. & Canticum: Benedicite, vt in miſſali.

PRÆFATIO Miſſæ.

Orationes dicendæ, cum Sacerdos induitur Sacerdotalibus paramentis. Cum lauantur manus, Dicat.

DA domine virtutem manibus meis, ad abſtergendam omnẽ maculam, vt ſine pollutione mentis, & corporis valeant tibi ſeruire. Amen.

Ad amictum, dum ponitur ſuper caput, dicat.

IMpone domine capiti meo galeam ſalutis, ad expugnandos omnes diabolicos incurſus, Amen.

Ad Albam, cum ea induitur dicat.

DEalba me domine, & munda cor meum, vt in ſanguine agni, dealbatus, gaudijs perfruat ſempiternis. Amen.

Ad cingulum dum ſe cingit, dicat.

PRæcinge me domine cingulo puritatis, & extingue in lumbis meis

humorem libidinis: vt maneat in me virtus continentiæ,& caſtitatis. Amen.

Ad manipulum, dum alligatur ad brachium ſiniſtrum, dicat.

MEreat domine portare manipulum fletus, & doloris: vt cum exultatione recipiam mercedem laboris. Amen.

Ad ſtolam, dum imponitur collo, dicat.

REdde mihi domine, obſecro, ſtolã immortalitatis, quam perdidi in præuaricatione primi parentis, quamuis indignus accedam ad tuum ſacrũ miniſterium, merear tamen gaudium ſempiternum. Amen.

Ad caſulam, cum aſſumitur, dicat.

DOmine, quia dixiſti: Iugũ meum ſuaue eſt, & onus meũ leue: fac, vt iſtud portare ſic valeam, ꝙ conſequar tuam gratiam. Amen.

Oratio dicenda ante miſſam.

DEus, qui de indignis dignos facis, de peccatoribus iuſtos, & de immundis mundos: munda cor meum, & corpus ab omni contagio, & ſorde peccati, & fac me dignum, ac ſtrenuũ ſanctis altaribus tuis miniſtrum: Concede propitius, vt in hoc altari, ad qđ indignus accedo, hoſtias acceptabiles, atque placabiles offeram pietati tuæ pro peccatis, & offenſionibus meis, innumeriſq;, & quotidianis exceſſibus meis, atque cunctorum ſimul chriſtianorum culpis abluendis, & per eum ſit tibi votum meum acceptabile, qui, ſe tibi Deo patri pro nobis obtulit ſacrificium. Qui tecum viuit, & regnat in vnitate.

Oratio dicenda poſt Miſſam.

OMnipotens ſempiterne Deus, cõſeruator animarum, mundique redemptor: me famulum tuum ante maieſtatem tuam proſtratum, benigniſſime reſpice, & ſacrificium, quod in honore nominis tui, pro ſalute fidelium, tã viuorum, quàm etiam defunctorum, & pro peccatis, & offenſionibus meis obtuli, piiſſime reſpice. Iram tuam a me remoue; gratiam, & miſericordiam mihi concede. Ianuam paradiſi mihi pande: ab omnibus malis me potenter eripe, & quicquid proprio cõmiſi reatu, clementer indulge, & ſic in hoc ſeculo in præceptis tuis fac me perſeuerare, vt dignus electorum gregi copulari efficiar, te præſtante, Deus meus, cuius nomen benedictum; honor, atque regnum permanet in ſęcula ſæculorum. Amen.

De officio, & introitu Miſſæ.

IN introitu prima pars miſſæ incipit. Sciendũ eſt autem, ꝙ ſancti Patres, & Prophetæ ante Chriſti aduentum, ſuſpirantes, & pręconizantes, prę miſerunt deſideria, opera, laudes & preces, quæ ſingula figurantur in miſſa. Introitus namque, ſcilicet ipſa antiphona, vaticinia Prophetarũ, & ſanctorum Patrum deſiderium cum præconijs filij Dei aduentum, & incarnationem expectantium, exprimit: in cuius ſignum, in prima dominica Aduentus cantat Eccleſia introitum. Ad te leuaui: Chorus igitur Pſallentium clericorum, qui ſignificat chorum Prophetarum, & multitudinẽ ſanctorũ Chriſti Aduentum expectantium, animam ſuam dilatat, & introitum in iubilo cãtat; quoniam Prophetæ, Patriarchæ, Reges, & Sacerdotes, omneſque fideles aduentum Chriſti cum deſiderio expectabant, clamantes, & implorantes. Emitte agnum domine, dominatorem

rem terræ.&c. Conſequenter ex inſtitutione Damaſ. Papæ dicitur Gloria Patri, &c. quod ſignificat laudẽ, quia poſt operationem danda eſt gloria. Dicitur etiam gloria, vt oſtendatur Patrem, & filium, & Spiritum ſanctum habere æqualem gloriam, coæternam maieſtatem, in principio, & nunc, & ſemper, & in ſæcula ſęculorum, ideſt in prędterito, pręſenti, & futuro tẽpore.

De acceſſu ſaderdotis ad altare.

CVm Introitus canitur, Sacerdos paratus, & ſacris indumentis ornatus, de ſacra æde egreditur: & ad altare accedit. Significans, ꝙ Chriſtus expectantium gẽtium, carne ſacroſancta aſſumpta, ex virginis carne incorrupta de ſecreto habitaculo cœlorum egreſſus eſt in mundum, vel de ſecreta æde, videlicet de virginali vtero egreſſus eſt, tanquam ſponſus de thalamo ſuo.

PROCESSIO.

De proceſſione, & vnde ortum habuerit.

IN proceſſionibus memoramus, ꝙ Chriſtus de ſinu Patris venit in mundum, & de præſepe in templum, de Betania in Hieruſalẽ, & de Hieruſalem, in montem, optantes, vt de mundo reuertamur ad patriam, ex una eccleſia ad aliam, ſ. de militante ad triumphantem; ſequentes crucem, ideſt, veſtigia crucifixi, & nos vitijs, & concupiſcentijs crucifigentes, ſequentes etiam veſtigia ſanctorum, præcepta Euangeliorum: & induti veſtes ſacras, ſcilicet loricam iuſtitiæ, circulum continẽtiæ, ſcutum fidei, & galeã ſalutis æternæ.

Crux eſt vexillum triumphi, & gloriæ.

CRux ergo, quaſi regale vexillum, & triumphale ſignum in proceſſionibus pręmittitur: primo, vt fugiãt, qui oderunt eum, a facie eius. Pſal. 67. Eſt enim ſignum victoriæ Chriſti. Iuxta illud. Vexilla regis prodeunt, &c. Quo dæmones victi ſunt: vnde, illo viſo, timent, & fugiũt: & propter hoc in quibuſdam locis tempeſtatibus aeris opponitur, vt dæmones fugiant, & ab aeris concitatione deſiſtant.

Campanæ pulſatio dum fit proceſſio, quid notet.

DVm fit proceſſio, Campanæ pulſantur. Nam ſicut Rex terrenus in exercitu ſuo regalia habet inſignia, ſcilicet tubas, & vexilla: & Rex æternus Chriſtus in eccleſia ſua militanti, Campanas pro tubis, & cruces pro vexillis habet: adhuc Campanarum ſtrepitus, Prophetas, qui Chriſti aduentũ prænunciant, figurat.

Proceſſiones quatuor ſolennes.

SCiendum eſt autem, quòd quatuor ſunt ſolennes proceſſiones, ſcilicet in Purificatione Beatæ Virginis Mariæ. Ramis palmarum. In Paſcha. Et quarta, quæ fit in Aſcenſione domini, ad repræſentationem illius vltimæ ꝓceſſionis, quam diſcipuli poſt dominum in die Aſcenſionis eius in cęlum, fecerunt, uenientes cum eo ad montem Oliueti: Vnde aſſumptus eſt, uidentibus illis.

Quid agere debeat Sacerdos, antequam accedat ad altare.

SAcerdos ergo priuſquam ad altare veniat per confeſſionem, ſiue lacrimis pęnitentiæ ſe abſoluat, per mẽtis amaritudinem ſe purget, per conſiderationem vitæ ſanctorum ſe informet.

met. De primo dicitur. Mundamini qui fertis vaſa domini. De ſecundo, Expurgate vetus fermentum, &c. De tertio: Habentes impoſitam nubem deponamus omne pondus, & circunſtans nos peccatum, vt ſit in numero innocentium audacter dicentium. Iudica me domine, quoniam innocentia &c. & infra. Lauabo manus meas inter innocentes, &c. Deinde manus lotas manutergio tergit: quia poſt lachrymas contritionis, peccata abhorrere, & abolere per opera ſatisfactionis debet: linum quidem per laborem ad candorem perducitur: & pœnitentes per ſatisfactionem ad perpetuam glorificationem perducuntur.

DE CONFESSIONE facienda.

PRiuſquam Sacerdos gradus altaris aſcendat, & ante, quã ſacrum ordinetur officiũ, ad ſeipſum reuertẽs inclinat ſe ante altare, ſignificans Chriſti exinanitionẽ, qui inclinauit cęlos, & deſcendit. Pſal. 17. Cum formam ſerui accipiens, exinaniuit ſe, & conſiderans, ꝙ ſicut dicit Salomõ; Iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Confiſus ẽt de illa prophetica conſolatione. Dixi confitebor. & cap. de pœn. diſt. 1. dixi. de peccatis ſuis cum adſtantibus generaliter confitetur. Pſal. illũ præmittens ex inſtitutione Celeſtini Papæ 1. q. 1. rite ad hoc conuenientem. Iudica me Deus &c. vt diſcretus à gente non ſancta, & ab hoïe liberatus iniquo, ad altare dignus introeat. Petit enim liberari à tentatione, & illuminari à gratia, vt patet in ipſo Pſal. Fit ergo confeſſio, vt purior ſit; & ſine macula egrediatur.

Pectus quando, & cur tundamus.

PErcutimus autem pectus, cũ peccata cõfitemur, exemplo publicani, qui pectus ſuum percutiebat dicens. Domine propitius eſto mihi peccatori. In tunſione quidem pectoris, tria ſunt, ictus, ſonus, & tactus, per quæ ſignificantur tria, quæ ſunt in vera pęnitentia neceſſaria, videlicet, cordis contritio, oris confeſſio, & operis ſatisfactio, quia in tribus peccamus, ſ. corde, ore, & opere. Deinde pro circunſtantibus orat, indulgentiam peccatorum implorans.

Manuum iunctio in confeſſione, quid denotet.

SAcerdos autem, dum facit cõfeſſionem, & etiam ſæpe in miſſa, & officio manus iungit, quæ manuum iũctiones deuotionem ſignificant, & q͂a illa in aliquo eſt maior, & in aliquo eſt minor, ideò certus manuum iunctionum nõ eſt numerus determinatus. Rurſus Sacerdotis manuum iunctio ſignificat omnium bonorum a Deo fluentium in ipſo unitatem, & coniunctionẽ. Et quia infinita bona infinitis, & interminatis modis poſſunt à Deo procedere, ideo manuum iunctionum Sacerdotis numerus determinatus non eſt.

Manipuli impoſitio in brachio Epiſcopi, quid.

SAne Pontifici facturo confeſſionẽ Subdiaconus manipulũ coram altari immittit. Primo, ad notandum quòd conceſſa temporalia per manum alienam, puta Subdiaconi, vel alterius & non per propriam recipere, & adminiſtrare debet. Secundo ad deſignandum, quòd non ſufficit oris confeſſio, niſi

niſi & boni operis fructus per populum ſignificetur. Sequitur tertio, vt videns ſe in inferioris miniſterij ornamento ornatum, ornato animo humilietur.

De incenſo benedicendo, & in thuribulum mittendo.

POſt factam confeſſionem, & datã abſolutionẽ, Sacerdos prius, quã dicat: Deus tu conuerſus, &c. incenſum cũ benedictione in thuribulo apponit, repræſentans, quòd legalis Sacerdos ferens ſanguinem, & carbones cum thimiamate, in thuribulo, orans ponebat, donec fumus eum obumbraret. Per hoc etiam illud inſinuans, ꝙ Angelus venit, & ante altare ſtetit habens thuribulum aureũ in manu ſua: quod impleuit de igne altaris, & data ſunt ei incenſa multa; vt daret de orationibus ſanctorum. Angelus eſt Chriſtus: Thuribulum aureum, corpus immaculatum. Altare eccleſia: Ignis charitas. Incenſum, oratio, ſecundũ illud propheticum: Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo.

Stuppa, quæ comburitur in Eccleſia, quid ſignificet.

IN quibuſdam baſilicis, circa medium chori manipulus ſtuppæ appenditur: Cui Pontifex tranſiens ignẽ apponit, vt in conſpectu populi cito incineretur, per hoc ſecundum aduentũ commemorans, in quo Chriſtus viuos & mortuos, & ſeculum per ignem iudicabit.

Chriſtus omnes orationes non exaudit.

CHriſtus non omnes orationes exaudit, ſed dicit de orationibus: de illis videlicet, quæ pertinent ad ſalutem. Vnde cum Paulus ter dominũ rogaſſet, vt ab eo ſtimulum carnis auferret, reſpondit ei dominus: Sufficit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate perficitur.

Candelabra ſuper altare, quid ſignent.

IN cornibus altaris duo ponuntur Candelabra, ad ſignificandum gaudium duorum populorum de Chriſti natiuitate, lętantium: quæ candelabra mediante Cruce faculas ferunt accenſas. Angelus enim inquit paſtoribus: Annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. quia natus eſt vobis Saluator mundi hodie. Lumen enim candelabri fides eſt populi.

De oſculo Altaris.

POſt immiſſum in thuribulo incenſum, ſacerdos, dicto: Deus tu conuerſus, &c. ſacrum oſculatur altare, vt notetur pacificatio cum Iudæis: & ad ſignandum, quòd Chriſtus ad nos veniens ſanctam ſibi copulauit Eccleſiam: iuxta illud epithalamicum: Oſculet me oſculo oris ſui, in oſculo ſiquidem os ori coniungitur: & in Chriſto non ſolum humanitas eſt vnita diuinitati: verum etiam ſponſa copulata eſt ſponſo: Iuxta illud propheticum: Quaſi ſponſam decorauit me corona, & quaſi ſponſam ornauit me monilibus.

Sacerdos, qualiter ſe diſponere debet initio miſſæ.

THurificatione facta Epiſcopus, vel Sacerdos ad dextram altaris partẽ ſe transfert: vbi vnà cũ miniſtris planè officium, & Kirie eleiſon dicit: qui tranſitus de medio altaris in dexteram partem, ſignificat Chriſti tranſitum de paſſione per reſurrectionem ad vitam æternam. A lęua tranſiens in dextram, imitatur Chriſtum ingrediẽtem mundum: lęuã enim tetigit Chriſtus

Reſponſio, & cum ſpiritu tuo, vnde orta.

CHorus verò & populus reſpódét, Et cum ſpiritu tuo. Quod ſumptũ eſt, ex epiſtola. 2. ad Thim. vlti. Vbi dicitur, Dominus Ieſus Chriſtus cum ſpiritu tuo. Huiuſmodi etenim mutuæ ſalutationes notant, quòd Sacerdotis, & populi vnus debet eſſe effectus: & eſt ſenſus. Tu pro nobis facturus es preces ad dominum: quia dominus Deus preces illas tantum approbat, & exaudit, quæ ex bono corde procedunt. Oramus, & nos ſimiliter pro te, vt ille, ſine quo nullum eſt bonum, ſit cum ſpiritu tuo, vt qui tecum eſt in ore, ſit & in corde, & in te maneat.

Reſponſio, Amen, quid ſignificet.

ORatione finita. Chorus reſpódet, Amen, quod eſt hebraicum verbum, & ſumptum eſt, amen, ex Apoc. 10. Ambr. exponit, amen: ideſt, verum eſt, quod ſermo ſonat, affectus ſentiat. De conſ. diſt. 2. reuera. in fin. 38. diſt. ſedulo. 3. q. 5. Et hoc nomen quandoque ponitur pro uere: vt ibi; Amen, amen dico vobis. extra de iureiu. & ſi Chriſtus, ſub ti. de oratione dicetur.

Pax vobis, cur dicatur ab Epiſcopo in miſſa.

EPiſcopus, vel eius ſuperior, q̃ perfectus eſſe debet, & expreſsã Chriſti ſimilitudinem gerit, vt ſe Vicarium Chriſti oſtendat, oraturus, prima vice vtitur verbo domini dicẽtis. Ioan. 20. Pax vobis. Quæ fuit prima vox domini ad diſcipulos, quando eis poſt reſurrectionem apparuit. Quaſi diceret. In præſenti detur vobis pax temporis, & in futuro pax æternitatis. Poſtea vero inſtar cæterorum Sacerdotũ dicit. Dominus vobiſcum, vt ſe eſſe vnum ex ipſis oſtendat. 95. d. olim. & c. ſequi. in fi. Et eſt aduertendum, ꝙ tũc demum pax dicitur, quando, Gloria in excelſis Deo cantatur, & hoc ideo, vt correſpondeat ei, quod ibi dicitur: Et in terra pax hominibus, &c.

Sacerdos, cur ſemper uoluat ſe ad dextram.

NOn eſt autem omittendum, ꝙ Sacerdos ſemper voluit ſe ad populum ad dextram: & per eandem ſe ad altare reuoluit, quaſi iſto facto dicẽs: Dextera domini fecit virtutem: dextera domini exaltauit me: dextera domini fecit virtutem. Secundo ad deſignandum, quod in ſepulchro dominico Angelus à dextris ſedebat. Tertio, vt per hoc Sacerdos innuat, ſe rectam, & obtentam habere intentionem pro ſe, & pro populo, ad cœleſtem patriã: quæ per dextram ſignificatur. Iuxta illud in Canticis; Dextera eius amplexabitur me.

Sacerdos, quare quinque nicibus ſe uertit ad populum.

VErum licet eis, quos ſalutamus, faciẽ regulariter repręſentemus, tamen in quinque duntaxat ex pręmiſſis ſalutationibus Sacerdos ad populũ ſe non conuertit: nam in illa ſalutatione, quæ fit ante Euangelium ſe non conuertit, quia iam intentus eſt ad verba Dei annuncianda: nec etiam in illa, quæ ante præfationem, quia iam intentus eſt ad ſacrificium altaris tractandum, nec etiam in illa, quæ fit ante pacis oſculũ, quia iam tenet corpus Chriſti in manibus, & habet cor ſurſum ad Deum, & omnino intentus eſt ad reuerenter illud tractandum. Cęterum

rum, quinta, ad populum, cũ dominus vobiſcum, facta cõuerſione, ſignificat quinque apparitiones, quas Chriſtus fecit diſcipulis ſuis in reſurrectione.

De oratione, ſeu collecta.

Oratio noſtra debet a Deo incipere, ab eodem terminari.

SAlutatione præmiſſa, ſubijciuntur orationes: Quia enim omnis noſtra oratio a Deo inchoata, circulariter per ipſum terminari debet: ideo miſſæ officium incipit ab oratione, & terminatur in gratiarum actione. Vnde videndum eſt, quis debeat orationes dicere, qualiter, & pro quib. ſit orandũ. Quid ſit oratio, & quando, & vbi, & verſus quam partem orationes dicendæ ſint.

Orationes cui competat dicere.

CIrca primum notandum eſt, quòd ea, quibus populus immediate ordinatur ad Deũ, per ſacerdotes tantum dicuntur, qui ſunt mediatores inter Deum, & populum. Quorum quædam dicuntur publicè ſpectantia ad totum populum, in cuius perſona ipſe ſolus ea Deo proponit, ſicut ſunt orationes, & gratiarum actiones. Quædam priuatim, quæ ad officium eius tantum ſpectant, vt conſecrationes, & huiuſmodi orationes, quas ipſe pro populo facit: non tamen in perſona populi: Orans, in omnibus præmittit. Dominus vobiſcum, vt mens populi Deo coniungatur: & quia populus in his quæ ad Deũ pertinent, ſacerdotem ducem habet, ideo in fine cuiuſlibet ſuæ orationis populus conſentit, reſpondens, Amen. Propter quod omnis oratio altè terminatur, etiam ſi priuatim fiat.

Oratio habenda eſt breuibus verbis.

SAne orandum eſt breuibus verbis, nõ in multiloquio: vt iam dicetur, 12. diſt. omnia. 43. di. ſit rector. prope fi. Vnde & græci parum, & frequenter orant; ſed in lacrimis, & in puritate cordis, non in uoce clamoſa: ſed in mẽtis intentione, & lacrimarum compunctione. Sic in conſpectu diuinæ maieſtatis, & Angelorum oportet nos eſſe, vt mens noſtra voci concordet; iuxta illud Pſal. Exaudiuit dominus vocem fletus mei. Et iterum; Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, &c. Debet etiã oratio eſſe deuota, nam omnium Creatori cum deuotione eſt ſupplicãdum. Dum autem Sacerdos alte dicit orationem, alij non debent verbis orare, ſed illam orationem attendere; & ad eam reſpondere Amen.

Orationes flectamus genua, & humiliate capita ueſtra Deo, cur tantum.

EXhortatio ad humiliationem per, flectamus genua, & per humiliate capita ueſtra Deo: præmittitur alijs orationibus, quia oratio, quæ facienda eſt cum ieiunio ad magnum ſpiritum eijciendum, tunc demum ualet ſi cũ humilitate fiat. Rurſus per tempus ieiuniorum repręſentat Eccleſia tempus Babilonicæ captiuitatis. Merito ergo Sacerdos tunc populum utpote abſentem non ſalutat, nec ſe ad illum conuertit, ſed abſolute incipens. Oremus, inſinuat pro illo eſſe orandum. Et quia oratio debet fieri cum affectu, mox ſubiungitur, Flectamus genua, vel humiliate capita ueſtra Deo.

Oratio unde dicatur, & unde originem habuerit.

SEquitur videre, vnde oratio dicat, & vnde orationes originem habuerint, & quidem dicitur oratio ab orando, eo quòd per eam populo bona corporis, & animę orando petuntur. Licet enim dominus ſciat, quib. egemus, orare tamē debemus. Orat enim ſacerdos pro bonis, ut adſit, & pro malis, vt abſint. Deſignantur aūt orationes in Apoca. per fumum aromatum, qui aſcēdit in conſpectu domini de manu Angeli.

Orationes cur dicantur collectæ.

SEquitur videre quare orationes, q̄ circa principium miſſę dicūtur, collectæ vocentur? & quidem ideo, quia Sacerdos, qui fungitur legatione ad Deum pro populo: in eis petitiones omnium in unum colligit, & concludit, vt eas ad dominum referat. Proprie tamen dicuntur Collectæ, quæ ſuper collectum populum dicuntur.

Collectarum qui nam fuerint auctores.

ORationum varij fuerunt doctores, quarum numerus, & varietas in tantum excreſcebat, ꝙ octauū Africanum Concilium conſtituit, ut nullæ preces, vel orationes, uel miſſæ, vel prę fationes, vel commendationes, vel manuū impoſitiones dicantur, niſi in Cōcilio fuerint approbatæ. Et Gelaſius Papa, tam a ſe, quàm ab alijs appoſitas preces dicitur ordinaſſe. Beatus Gregorius, ſecluſis his, quæ nimia, vel incongrua videbātur, rationabiles coadunauit; congrua multa nihilominus per ſe neceſſaria ſuper addens.

De epiſtola, quid, & unde dicatur, & quid ſignificet.

ORatione finita, dicitur Epiſtolæ, quę ſignificat doctrinam Apoſtolorum. Eleganter autem illam præcedit oratio; quia legitur Lucæ 10. c. Rogate dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuā. Sane epiſtola græcè, & latinè ſupermiſſio; vel ſupererogatio, miſſa enim eſt ab Apoſtolis ſupra legem Moyſi, ſupra Pſalmiſtas, & Prophetas, ſupra Euangelium, ſicut, & Prophetiæ ſupra legem. Vnde & literę de vna perſona ad aliam miſſæ appellantur Epiſtolæ, ſcilicet ſupramiſſæ, quaſi miſſæ ſupra, ſeu propter id quod refert nuncius viua uoce, ſicut & Apoſtolus ſupra id, quod dixerat Epheſijs, Corinthijs, & alijs.

Epiſtola ubi debet legi.

LEgi debet Epiſtola ſecundum magiſtrum Petrum Antiſiodoren. in dextera parte Eccleſiæ. Quia Chriſtus primo venit ad Iudæos, qui dicebātur in dextera eſſe. Melius tamen fit in medio eccleſiæ pro eo quod Ioannes fuit medius inter Apoſtolos, & Prophetas. Dicitur quoque Epiſtola in loco inferiori, Euangelium in ſuperiori, & ſuppoſito panno, præmittitur autem Epiſtola Euangelio: Epiſtola namque deſignat officium, quod Ioannes ante Chriſtum exercuit, qui præiuit ante faciem domini parare uias eius, ſicut ipſe teſtatur. Ego vox clamantis in deſerto parare uiam domini. Ioannes ergo quaſi Subdiaconus, & ſubminiſter illius, qui de ſe dicit. Non ueni miniſtrari, &c.

Subdiaconus lecturus epiſtolam quibus, & quot comitetur.

SAne Subdiaconũ Epiſtolam lecturum unus tantum comitetur Accolitus; quia prædicationem Ioãnis pauci ſecuti ſunt; Quoniam lex neminem ad perfectionem ducit; ſed Diaconum Euangelium lecturum, tam Subdiaconi, quam Accoliti, & cęteri comitãtur. Quia prædicationem Euangelij, quæ perfectionem facit, plurimi ſuſceperunt. Dici etiam poteſt quod per Subdiaconi, & Diaconi ad legendum proceſſum, duplex Chriſti manifeſtatio per duplicem eius aduentum ſignificatur; Quorum primus unum tantum habuit præcurſorem, ſcilicet Ioannem, qui per Subdiaconum præcedentem ſignificatur; Secundus habebit, videlicet Enoch, & Eliam, qui per duos, vel per plures præcedentes Diaconum figurantur. Epiſtolam legens reſpicere debet altare, quod Chriſtum ſignificat: quia Ioãnis prędicatio, ſe, & alios dirigebat in Chriſtum; de cuius vultu iudicium, & æquitas procedunt. extra. de cele. bene. vt noſtrum. Is uerò, qui præcedit Subdiaconum euntem legere, non uertit faciem ad legẽtem, quia nõ ad ſe audientes: ſed potius ad Chriſtum dirigebat.

Epiſtolam legere non poteſt quis, niſi fuerit Subdiaconus.

NVllus debet Epiſtolam ſolenniter in eccleſia legere, niſi ſit Subdiaconus: qui ſi forte defuerit, dicatur a Diacono, vel etiam a Sacerdote. Melius eſt enim, ut Sacerdos, etiã miſſam cantans, illam legat, quàm ſi ab Accolito, uel alio inferioris ordinis legatur. Circa hoc notandum eſt, quòd populi inſtructio fit per uerbum Dei. Quod quidem a Deo per eius miniſtros ad populum peruenit: & ideo ea, quæ ad plebis inſtructionem pertinent, non a Sacerdote, ſed a miniſtris dicuntur.

Lectiones apoſtolicas, & euangelicas, quis primum inſtituerit debere dici ante ſacrificium.

LEctiones apoſtolicas, & euangelicas, quis primo ante ſacrificium dici debere ſtatuerit, non omnino certũ eſt. Creditur tamen, quòd primi ſucceſſores Apoſtolorum; eo quòd in illis eadem ſacrificia celebrari iubẽtur.

De reuerentia, poſt lectam Epiſtolam, facienda.

LEcta Epiſtola, Subdiaconus librũ clauſum Sacerdoti repræſentat: ipſe uero ſupra illum manum ponit, quam Subdiaconus oſculatur: nempe ſacerdos Chriſtum figurat: qui clauſus liber repræſentatur: ad deſignandum, quòd ſolus Chriſtus potuit aperire librum, & ſoluere ſignacula eius: In quo & ipſe Chriſtus, & eius miſteria clauſa erant, donec cępit ab ipſo Chriſto per prædicationem Euangelij aperiri. Chriſtus autem legem, in qua clauſus tenebatur, opere impleuit: qui non uenit legem ſoluere, ſed adimplere, quod ſignificat manus impoſitio ſuper librum. Manus enim opus ſignificat. Ipſa quoque manus impoſitio ſignificat deſiderium, & promiſſionem credendi, & opere complendi, quæ lecta ſunt. Quia verò nemo accipit benedictionem in lege promiſſam, niſi qui cum amore, qui per oſculum deſignatur, opere perficit, quod ſermone alios facere docet: ideo ad hoc deſignãdum Subdiaconus benedictionem accepturus manum Sacerdotis oſculatur.

De graduali, & quid ſignificet.

POſt lectam Epiſtolam, cantatur Graduale, quod pertinet ad opera actiuæ vitæ, vt notetur, nos operibus reſpondere eis, quæ in lectione audiuimus, ſcilicet prædicationem. Rurſus, quod Ioannes prædicabat pęnitētiam dicens. Pęnitentiam agite; appropinquabit.n.regnũ cęlorum, & iterũ: facite dignos fructus pęnitentiæ: merito poſt Epiſtolam Graduale ſequitur, ꝙ pœnitentiæ lamentum inſinuat, propter quod in diebus Pentecoſtes de officio tollitur. Tertio, ideo poſt Epiſtolam ſequitur Graduale; quia poſt prædicationem Ioannis, diſcipuli ſecuti ſunt Chriſtum: ſicut Ioannes Euangeliſta ſcribit. Stabat (inquit) Ioānes, & ex diſcipulis eius duo: & reſpiciens Ieſum ambulantem, dixit. Ecce Agnus Dei: & audierunt duo diſcipuli eum loquentem, & ſecuti ſunt Ieſum. Ad hoc cantus Epiſtolam comitatur. Quia per prædicationes prædicatorum ſecuta ſunt gaudium Eccleſiæ, & Dei laudes, & præconia credentium de conuerſione. Quia per Graduale conuerſio de Iudæis. Per verſum, conuerſio de Gentilibus. Per alleluia, vtriuſque in fide lætitia. Per ſequentiam, canticum uictoriæ figuratur.

Gradualia qui compoſuerunt.

GRegorius, Ambroſius, & Gelaſius, compoſuerunt gradualia, tractus, & alleluia, & ad miſſam ea cantari ſtatuerunt. Cæterum, quandoque ſolum reſponſorium cantatur in miſſa quandoque ſolum alleluia, quandoq; reſponſorium cum alleluia: quandoque cum tractu, quandoque alleluia cum tractu.

Graduale quid ſignificet, & unde dicatur.

POſt Epiſtolam cantatur Graduale; ſeu reſponſorium, quod pertinet ad opera actiuæ vitæ, vt notetur nos operibus reſpondere eis, quæ in lectione audiuimus, ſ. prædicationem. Rurſus quod Ioannes prædicabat pœnitentiam dicens. Pœnitentiam agitæ &c. merito poſt Epiſtolam Graduale ſequitur, quod pœnitentiæ lamentum inſinuat. Tertio poſt Epiſtolam ſequitur Graduale, quia poſt prædicationem Ioannis, diſcipuli ſecuti ſunt dominũ, ſicut Ioannes Euangeliſta deſcribit; Stabat, inquit, Ioannes, & ex diſcipulis eius duo &c.

De Alleluia, & quid ſignificet.

QVia poſt luctum ſequitur conſolatio. Nam beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur; ideo poſt Graduale, cantatur Alleluia, quod eſt lætitiæ canticum, & auditum ab Angelis decantari; ſicut legitur. Apo. 19. Rurſus, quia aſcenſus de virtute in virtutem, per quos Graduale diximus ſignificari, ſæpe tædioſi eſſent, niſi gaudium haberent admixtum, ſicut filijs Iſrael multa inconuenientia acciderunt, quando de manſione in manſionem proceſſerunt; Ideo poſt Graduale cantatur Alleluia. Thob. penul. Plateæ duæ ſternentur auro mundo, & candido; & in vicis eius cātabitur Alleluia. Eſt autem Alleluia laus Angelica; ſententia quidem breuis magnum continens iubilum, ſiue incitās ad iubilum.

Interpretatio Alleluia.

MAgiſter Petrus Altiſiodorenſis, ſic interpretatur, Alleluia, ideſt, Al. altiſſimus. le. leuatus fuit in cruce, lu. lugebant Apoſtoli. ia. iam ſurrexit a mor-

a mortuis. Et quoniam alleluia futuræ beatitudinis, quaſi proprium eſt vocabulum merito magis eo tempore, ſ. paſchali frequentatur, quo Chriſtus ſurgens eiuſdem beatitudinis ſpem nobis tribuit.

Alleluia, quod cantatur in eccleſia, vnde tractus.

MAgiſter Petrus Altiſiodorenſis, ſic interpretatur: al. ideſt. Altiſſimus, le, ideſt, leuatus eſt in cruce. lu. id eſt lugebant Apoſtoli. Ia, ideſt, iam ſurrexit. Petrus Commeſtor dixit ſuper Apo. & Augu. in Glo. Pſalterij, ꝙ Alleluia eſt verbum imperatiui modi & ſonat Alleluia, ideſt, laudate, ia, ideſt, vniuerſalem, uel. ia, ideſt, inuiſibilem, ſcilicet Deum. Quod enim alijs temporibus caueretur ad miſſam, olim eccleſiæ Romanę non erat conſuetudo, ſed à beato Gregorio conſtitutum imo potius reſtitutum eſt. Nam cum prius tpe Damaſi Papæ fuiſſet eadem conſuetudo, defecerat. Hieronymus dicit, quòd Alleluia dicatur in miſſa, tractum eſſe de Eccleſia Hieroſolymitarum.

De mutatione Sacerdotis in altari.

HActenus dum Epiſtola lecta fuerit, & choro graduale pſallente, Sacerdos tacitus ad dextram partem ſedebit altaris, illud inſinuans, quod, Ioanne prędicante, Chriſtus quodammodo tacebat, quia non prædicabat aperte. Sed dicturus Euangelium ſurgit, quia, ut Euangeliſta tradit, poſt quam Ioannes traditus eſt, venit Ieſus in Galileam prædicans Euangelium regni Dei. Et quoniam ſedes victoris, eſt ſeſſio Sacerdotis, victoriam Chriſti recte ſignificat, qui poſt ieiunium uicit diabolum: nam reliquit eum tentator, & acceſſerũt Angeli, & miniſtrabant ei. Poſt dictam ergo ſequentiam, ſurgens ſacerdos & ad ſiniſtrã altaris partem accedens, pronunciat Euangelium, ſignificans quòd Chriſtus nõ venit vocare iuſtos, ſed peccatores. iuxta quod ipſe in euangelio dixit: Quia nõ indigent, qui ſani ſunt, medico: ſed qui male habent. 2. q. 1.

De tractu, quid Tractus, & quando, & cur aſſumatur.

A Dominica Septuageſimę, vſque ad vigiliam Paſchæ. ſ. in diebus, & officijs luctus: quia tunc non canitur carmen lætitię: loco alleluia quod ſignificat exultationẽ habitam de ſpe æternorum, dicitur Tractus ex inſtitutione Theleſphori Papæ. Dicitur autẽ Tractus a trahendo: quia tractim, & aſperitate uocum, & prolixitate verborum canitur, eo quòd miſeriam, & laborem præſentis incolatus inſinuat: De quo Pſalmiſta, Heu mihi, quia incolatus meus, &c. In Tractibus enim repræſentatur longa ſanctorum Patrũ expectatio, & Iudæorum captiuorum mæror, & affectio, qui tempore Babilonicæ captiuitatis, ſedentes ſuper flumina Babilonis, & flentes in ſalicibus, ſua organa ſuſpenderunt. Quod tempus eccleſia repræſentat a Septuageſima, cantica lætitiæ ſubticendo, & Tractus dicendo.

Sequentia, ſeu Proſa, quid notet.

POſt alleluia Proſa, ſeu Sequentia dicitur, quod ſimiliter eſt cãticum exultationis. ad notandum geminam glorificationis ſtolam, quam ſancti accipient. Cantatur autem ſequentia ab omnibus ſimul ĩ choro, vt notetur con-

concordia charitatis. talis enim laus Deo placet, vnde in canticis, Vulnerasti cor meum ſoror mea &c. Ideo dicitur in vno, vt notetur concordia & voluntas vniformis, quia laus ſic facta eſt cibus delicatiſſimus Deo. Hæc eſt tunica inconſutilis, quam Deus non patitur ſcindi. 16.q.11.

Quare Diaconus poſtulet benedictionem ante Euangelium.

COnſequenter Diaconus benedictionem poſtulat, quia nullus debet prædicare niſi mittatur, iuxta illud. Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? Et dominus inquit Apoſtolis, Rogate dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. Rurſus huiuſmodi benedictionem præfigurauit Moyſes, qui aſcendens in montem, accepit tabulas, & benedictionem, & populo mandata propoſuit.

De Euangelio: quare Diaconus lecturus Euangelium, benedictionem petit.

SVpra proxime tactum eſt, qualiter Sacerdos non ſolẽniter celebrans, ipſemet Euãgelium dicit. Verum quãdo ſacerdos celebrat cũ miniſtris cuncta ſolemnius peraguntur; tunc enim in quibuſdã Eccleſijs, vt Romæ, Diaconus dextra manu Pontificis oſculata, codicẽ Euãgelij ſumit de altari, illum Subdiacono ad ferendum tradens; poſtea benedictionem poſtulat a Sacerdote, & ei benedicitur. Data itaque benedictione, Diaconus procedit, vbi legitur Euangelium; & ibi alta uoce annunciat Euangelium, tanquã ubique, & ab omnibus audiẽdum; iuxta illud propheticum. Super montẽ excelſum aſcende tu, qui euangelizas Syõ in fortitudine uocem tuam. Et dominus inquit in Euangelio, Quod dico uobis in tenebris, dicite in luce, & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. extra de hæret. cum ex iniunct. Vt imitemur dominum, qui in montem aſcendit, vt Euangelium prædicaret, & aperiens os ſuum docebat diſcipulos dicens; Beati pauperes ſpiritu &c.

Diaconus lecturus Euangelium, populum ſalutat.

DEinde lecturus Euangelium, ſalutat populum, vt illum ad audiendum uerbum Dei attentum reddat, dicens, Dominus uobiſcum. Oſtendens etiam pro hoc ſe orare, ut dominus ſit cum eis, & obſeruans quòd dominus iuſſit, in quamcunq; domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui. Chorus uero, & populus quaſi redditus attentus ad illum, & ad quamcunque partem, in qua Euangelium legitur, ſe vertunt, quia omnibus propoſitum eſt. Reſpondent, Et cum ſpiritu tuo; ſupple, ut digne poſſis Euangeliũ legere. ac ſi dicant, Tecum ſit ad dicendum, & ſic mutuo ſe ſalutant.

Euangelium legente Diacono, omnes ſtantes audiunt.

EVangelium ſtando, & non ſedendo, auditur: ſicut ſtatuit Anaſtaſius Papa. de conſec. diſt. 1. apoſtolica. Vt ad prælium pro Chriſti fide ſeruanda promptitudo notetur. Vnde Lucæ 22. Qui non habet gladium, uendat tunicam, & emat illum. Diaconus verò ſtatim poſt quam ſibi reſponſum eſt, Et cum ſpiritu tuo, vt cunctos reddat dociles, & beneuolos ad audiendum uerbum Euangelij, ideſt bonum nuncium nunciantẽ Regnum Dei, ſubdit, Sequentia ſancti Euangelij, thurificans librũ, & ſignans ſigno crucis. Per

incenſi

incenſi autem fumũ, bona prædicationis opinio intelligitur.

Diaconus, initio Euangelij luſtrat, os, frontem, cor ſigno ſanctæ Crucis, quid ita.

DEinde ſignat ſe in fronte, in ore, pariter & in pectore, ſeu in corde, ne diabolus, qui bonis operibus inſidiatur, tollat ei per erubeſcentiam, deuotionem de corde, vel ſermonem de ore. ac ſi dicat. Rom. 1. Ego Chriſti Crucem nõ erubeſco, ſed eam ore prædico, & corde credo: quia corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Clerus vero, & populus audito titulo Euangelij, ſcilicet ſequentia &c. ſiue bono nuncio, vertentes ſe ad orientem, ſiue ad altare, vt Deum, qui eſt verus oriens, glorificẽt: quia miſit eis verbum ſalutis. Sic legitur in Actibus Apoſtolorum, & glorificauerunt Deum dicentes. Ergo & gentibus Deus pęnitentiam dedit, & vitã. cum reuerentia, & honore reſpondet: Gloria tibi domine. Propoſito itaque Euangelio ad legẽdum: in quo agitur & de noſtra liberatione, ſcilicet qualiter Chriſtus, diabolum deuicit, & nos ab ipſius ſeruitute liberauit: & victor ad gloriam Patris aſcẽdit: ipſi auditores Euangelij lætantes in laudem ſui Saluatoris clamant, dicentes: Gloria tibi domine.

Sacerdos oſculatur Euangelium, Euangelio dicto a Diacono.

ESt aduertendum, quòd poſtquam Diaconus legit Euãgelium ſubdiaconus, ſtatim fert Euangelium Sacerdoti, qui Chriſtum ſignificat, ad oſculandum, ideſt ad prædicationem acceptandam: & non ante. Ad figurandũ, quòd Deus illam dumtaxat prædicationem acceptat; quæ fit ex amore & charitate.

Sacerdos cur thurificetur, dicto Euangelio.

EST etiam aduertendum, quòd ſtatim poſt libri oſculum, Diaconus Sacerdotem, qui Chriſtum deſignat, incenſat. Ad oſtendendum, quòd ſacerdotis maxime officium eſt, orationis ignitum ſacrificium, quod per incenſum ſignificatur.

Diaconus, cur præmittat ante Euangelium, thuribulum cum incenſo.

PRæmittit quoque Diaconus ante Euangelium thuribulum cum incenſo, quia Chriſti opera præceſſerunt eius doctrinam: iuxta illud. Cępit Ieſus facere, & docere. Thuribulum autem cum thure ſignificat orationem cum deuotione: quam tunc maxime debent habere fideles in audiendo diuinum ſermonem.

Diaconus, quibus uirtutibus pollere debeat.

DIaconus oportet eſſe pudicos, nõ bilingues, non multo uino deditos; non turpe lucrum ſectantes, habẽtes miniſterium fidei in conſcientia pura. Mulieres ſimiliter pudicas non detrahentes, ſed ſobrias, fideles in omnibus. Qui enim bene miniſtrauerit, gradum ſibi bonum acquiret, & multã fiduciam, quæ eſt in Chriſto Ieſu &c.

De aquæ quantitate.

AQVA in vino miſcenda modica debet eſſe, ne vinum a ſua ſpecie diſtrahatur propter nimiam, aquæ quantitatẽ, ſed propter ſui modicitatem in vinum tranſeat, & totum in Chriſti ſanguinem conuertatur, & tanto minus aquæ apponendum eſt, quanto vinum debilius fuerit, ſecun-

dum

dum Alexandrum de Ales, una gutta aquæ ſufficit. Ideo cautius eſt ponere aquam ſuper patenę marginem, & po ſtea in calicem eam infundere, & hoc duplici ratione: tum quia non tota aquaampullę ſignanda eſt, ſed illa mo dica infundenda; tum etiam quia ex ampulla maior aquæ quantitas labi, atque effundi poteſt.

Cerei, quid ſignificent.

CErei illuminati, Doctores Eccleſiæ, per quos eccleſia illuminatur, qui debent habere notitiam utriuſque teſtamenti, ſignificant. Hinc eſt, quòd ipſi cerei plerunque quibuſdam diuer ſorum colorum lineis decorantur, ad notandum, quòd per Doctores ipſos ſacra ſcriptura diuerſis ſenſibus exponitur.

Diaconus, quare ad horas non dicit Dominus vobiſcum.

SAne Diaconus non dicit dominus uobiſcum ad horas, eo quòd nō ita gerit typum Chriſti, qui per Booz hac ſalutatione vſus eſt, ſicut Sacerdos qui ea in perſona Chriſti utitur. Legens tamen Euangelium hoc dicit, quia tunc utitur officio prædicatoris, & pronun ciat doctrinam ab ipſo Chriſto immediate perlatam, & etiam cereum paſchalem benedicens, quia tunc Chriſti reſurrectionem repræſentat. Sunt tamen quidam, qui dicunt, quòd in diuinis officijs, quæ dicere tenentur, licite poſſunt hoc dicere, cum prohibitū non legatur, quibus generalis uſus Eccleſiæ contradicit, ut ſe inferiores Sacerdotibus cognoſcant.

De ſymbolo Apoſtolorum, quod immediate ſequitur Euangelium.

EVangelio lecto, mox cantatur alta uoce ſymbolum, ſcilicet. Credo in vnum Deum: quia corde creditur ad iuſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Roma. 10. Ideo Eccleſia, vt oſtendat quòd Euangelij verbum, ſeu prædicationem fide, & corde recipit; mox fidei ſymbolum ore decātat. Symbolum ergo per Euangelium, fidē poſt prædicationem oſtendit. Vnde Ioann. Hæc eo loquente, multi crediderūt in eum. Nam ſecundum Apoſtolum Ro. 10. Fides eſt ex auditu, auditus autem per verbum Dei.

Symbolum dicitur uoce ſublata, maxime in miſſa.

DIcitur autem alta voce, vt omnes illud dicant, & addiſcant. Omnis enim Chriſtianus tenetur publice fidē catholicam confiteri; propter quod in fronte ſignatur, In prima vero, & com pletorio ſub ſilentio dicitur, ne muſcæ morientes perdant ſuauitatem vnguēti. Rurſus ideo in miſſa patenter dicitur ad notandum, quòd hodie fides catholica libere prædicatur, & docetur. In prima vero ſub ſilentio dicitur, ad notandum, quòd in primitiua Eccleſia, preſertim tēpore paſſionis Chriſti, prædicatores, & fidei profeſſores ſiluerunt. Et in completorio ad notandum, ꝙ ſimiliter in fine ſæculorū, Antichriſti nempe perſecutione inualeſcente, illorum ora claudētur. Sane Sacerdos illud incipit ad deſignandum, quòd omne bonum à Chriſto procedit. Nam omne datum optimum, & omne donū perfectum de ſurſum eſt. & c. 1. q. 1. quam pio.

Quare Euangelium Mariæ, & Martæ legitur in die Aſſumptionis uirginis Mariæ.

IN die Aſſumptionis virginis Mariæ legitur Euangelium de Maria, &

& Marta, ſcilicet, Intrauit Ieſus i quoddam caſtellum. Luc. 10. c. quod prima facie pertinere non videtur: Tamen bene pertinens eſt ſecundum allegoriam. Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum, id eſt, in beatam virginem Mariam, quæ dicitur caſtellũ, quia eſt terribilis dęmonibus, & bene ſe muniuit contra diabolum & uitia. Diminutiue dicitur Caſtellum propter ſingularitatem, & etiam propter humilitatẽ, quia nec primam ſimilem uiſa eſt, nec habere ſequentem, & Marta, id eſt actiua vita recipit eum: diligentiſſime enim nutriuit puerum, & tulit in Aegyptum, & prius ſe probauit in actiua uita eundo ad Eliſabeth, & ſeruiendo ei. Sicut ipſa fuit Marta in actiua vita, ita & fuit Maria Magdalena in contemplatiua. Hæ autem duæ ſorores ſignificant uitam actiuam, & vitam contemplatiuam, quæ plenæ fuerunt in beata virgine Maria, per quas ipſa ſublimiter, & honorabiliter, in ſe ipſa recepit Chriſtum.

Symbolum auſpicans Sacerdos, cur manus eleuet.

AD hoc Sacerdos illud incipiens manet erectus ante medium altaris, manibus extenſis, ſurſum eleuatis, quas poſtquam incęperit, iungit: ſi quidem ſacerdos Chriſtum repręſentans, erectus manet. Ad notandum ꝙ Chriſtus ſemper paratus eſt cunctis ſpiritualia bona largiri: & ante altaris medium: innuens quòd non eſt perſonarũ acceptator; ſed, quãtum in ipſo eſt, omnibus æqualiter influit, nec angulum diligit, neq; ſinum. Manibus quoque extenſis, ad deſignandum, quod paratus eſt abundanter benemerita illa largiri; ſurſum tamen eleuatis, quaſi, ipſo facto oſtendens, quodq; ſurſum ſunt quærite, atque a Deo miſericordiam poſcere, & in eo ſolo ſperare debemus. Deinde poſtquam incęperit, manus iungit, quia ei ſoli de perceptis bonis gratias agere, & nos humiliare debemus. Et quoniam Symbolum verbum eſt euangelicum, quo ad ſenſum, ideo ſtando illud audire, ſicut & Euangelium & ſic illo dicto, ſignũ crucis facere debemus. Symbolon autem græcè, latinè ſonat, indicium, vel ſignum, vel collatio, tum, quia regulam fidei plenam indicat, & perfectam; tũ, quia ſimul in vnum fidei continet articulos omnes.

Symbolum eſt triplex: & vnde dicatur.

ET nota, quod triplex eſt Symbolũ Apoſtolorum, primum eſt ſymbolum, quod uocatur ſymbolum minus, quod uidelicet, ex inſtitutione Damaſi Papæ dicitur tacitè per ferias in ſingulis canonicis horis, & illud dicitur a ſim, quod eſt con, & bolos, quod eſt ſententia; Quia compoſitum fuit ex diuerſis uerbis Apoſtolorũ, ſicut pueri in feſtiuis conuenientes offerre ſolent bolos, id eſt, fruſta carnium, & panis, quæ in unum collecta, ſymbolum uocatur, id eſt, collectio minutiarum. 43. diſt. non oportet.

Secundum ſymbolum eſt; Quicunque vult ſaluus eſſe, &c. ab Athanaſio Patriarcha Alexandrino, ciuitate Treueri compoſitum. Hoc tamen poteſt dici tertium. Nam Nicenum, de quo ſequitur, fuit prius, in prima Nicena ſynodo compilatum.

Tertium eſt Nicenum. 15. diſt. c. 1. ſcilicet; Credo in vnum Deum, quod Damaſus Papa ex condicto uniuerſali

ſynodi apud Conſtantinopolim celebratæ, inſtituit, in miſſa cātari patéter, quamquam, & Marcus Papa primus ſtatuiſſet illud alta voce cantari, & vocatur Symbolum maius. Sed non in omnibus ita facile dicendū eſt in miſſis, Credo, vt noſtra tépeſtate nonnulli faciunt ſacerdotes; qui, ſi ab eis poſtularetur, vt in miſſis defunctorum Credo dicerent; contra omne ius, ac Eccleſiæ inſtitutum, illud dicere non erubeſcerent. Quam iniquum ſit, vt ad cuiuſlibet ruſtici, ac vetulæ petitionem quaſdam miſſas cum Gloria in excelſis, & pluribus Euangelijs, & credo, aliqui dicāt, alijs iudicandū relinquo. Nemo enim precibus, nec lucro flecti deberet, vt a recta ſemita declinaret. In quibus ergo diebus, ac ſolennitatibus dicendum ſit, quære in miſſali, in loco ſuo ordinario.

Ampulla quid, & unde dicatur.

NOta qđ de ampullis, in quibus vinum & aqua continentur pro ſacrificio, ſpiritualiter cōſiderandū eſt, ꝙ in parua ſubſtantia incomprehenſibilia continentur futura ſacramēta. Dicitur autem Ampulla, quaſi ampla bulla, ſignificans cor humanum, quod amplum debet eſſe latitudine charitatis.

SECVNDA PARS, VT canon miſſæ in quatuor partes diuidatur.

SEcunda pars miſſæ in offertorio, ſiue Dominus vobiſcum, incipit; Quæ in quatuor ſubdiuiditur particulas: prima dicitur ſecretella: Secunda, præfatio: Tertia canon; Quarta oratio dominica: cum ſua pręfatione, ſcilicet præceptis ſalutaribus. Poteſt etiam, ꝗcquid ab hoc loco vſq; ad finē miſſæ dicitur, ſecreta vocari; quæ ſecreta in quinq; diuiditur partes. Prima eſt ab offertorio, vſque ad præfationem; & hoc ſpecialiter dicitur ſecreta; Secunda dicitur præfatio. Tertia Canon. Quarta oratio dominica. Quinta eſt emboliſmus, quia etenim fuit Dominici ſanguinis effuſio: prima in Circuncíſione; Secunda in ſudore: Tertia in flagellatione: Quarta in crucifixione: Quinta in mortui lanceatione. Sacerdos autem dicturus, oremus, præmittit, Dominus vobiſcum, *quaſi* diceret niſi dominus ſit vobiſcum, orare non poſſum ad ſalutem noſtram. *Subijcit* ergo, Oremus, monens populū orare, vt fidem in *S*ymbolo recitatam credat, & in ea *ſtabilis* permaneat; quia & Chriſtus diſcipulis ſuis dixit: Orate, &c. Prius ergo, quam chorus cantet offertorium, ſalutatur a Sacerdote, vt poſſit deuote cātare; & mox, poſtquā ille dixit Oremus, chorus cantat canticū offertorium, ſiue offerentiū; & populus offert. Vt notetur, quòd poſt impletionem mādatorum offerimus nos ipſos, ac ſi vnuſquiſq; offerens dicat; Credo; & fidem, quam in ſimbolo profeſſus ſum, opere compleo, & orationi Sacerdotis conſentio. Vnde & Sacerdos ſtatim offert dona *conſecranda.*

Epiſtola & Euangelium Doctorum.

EPiſtola ſcilicet; Teſtificor coram Deo, & euangelium: Vos eſtis ſal terræ, ſimiliter antiphona; O doctor optime, quæ dicuntur in Doctoribus, intelligitur dici debere in quatuor tantum doctoribus præcipuis, ſcilicet, Grego. Ambro. Auguſt. & Hiero. Fratres vero Minores ex priuilegio a ſede Apoſtolica ſibi conceſſo dicunt illa in ſancto Bonauētura, & per octauā eius, & ex priuilegio & decreto felicis recor-

recordationis Pij Papæ Quinti dicuntur etiam in feſtiuitatibus aliorum ſanctorum, ſicut in miſſali aſſignatur.

Offertorium unde nomen traxerit.

TRaxit nomē offertorium à feria, quod eſt oblatio, quæ in altari offertur, & à Pontificibus conſecratur. Inde offertorium dicitur, quaſi præfertum; oblatio vero vocatur, quia offertur. Dicitur etiam Offertorium, quia dum offerenda cantatur, Sacerdos accipit oblationem, vel hoſtias a miniſtris.

De manuum ablutione.

PRiuſquā Sacerdos offerat, manus iterum lauat: quamuis prius, dū veſtibus ſe ornabat, lauiſſet, vt ſic magis ac magis mundatus offerat hoſtiā immaculatam, ſanctam, Deoque placentem. Nam & Pſal. Cū mundatus eſſet, petebat amplius emundari: dicēs. Amplius laua me ab iniquitate mea, & a peccato, &c. Leuat ſemper ad dextrū cornu altaris. Nam dextra proſperitatem, ſiniſtra aduerſitatem ſignificat. Sacerdos itaque hoſtiam oblaturus, lauat manus: ad ſignificandum quòd lauare, ac mundare debet, conſcientiam lachrimis pœnitentiæ, ac cōpunctionis, iuxta illud. Lauabo per ſingules noctes lectum meū; lacrimis meis ſtratum meum rigabo.

De pallis, & corporalibus.

INterim vero, dum Sacerdos manus abluat, Diaconus corporalē pallam ſuper altare diſponit. In quo admonētur miniſtri, & populus, vt ſint ab omni carnali cupiditate mundi: ſicut illa palla mundata eſt a naturali uiriditate, & humore. Munditia quoque corporalis ſignificat munditiam populi fidelis.

Panis & uini oblatio, quid ſignificet.

OBlatio panis & vini, ſignificat pia deſideria fidelium, ſeu pro immolatione, ſeu pro hoſtia viua, rurſus in pane corpus Chriſti, in vino ſanguis eius, in aqua populus repræſentatur. Et dicitur panis, à pan, quod eſt totum, quoniam hic & in futuro eſt tota verba noſtra. Vinum dicitur à vite, cui dominus in Euāgelio ſe comparat. Aqua vero ab æqualitate dicitur, quia per hoc ſacramentum Angelis æquari debemus.

Sacrificium altaris, ex quo confici debeat.

EX conſulto enim omnium conſtituimus, vt ſacrificium altaris, non in ſerico panno, aut in tincto quiſquā celebrare præſumat, ſed in puro linteo ab Epiſcopo conſecrato: terreno, ſcilicet linteo: ideſt, de terra procreato, atque contexto: ſicut corpus domini noſtri Ieſu Chriſti in ſindone linea munda ſepultum fuit: & Chriſtus veram carnem paſſibilem, & mortalem de terreno virginis corpore aſſumpſit. De lino igitur candido, non intincto, ex inſtitutione Sixti Papæ, & Euſebij fit corporale. De hac palla in canone. de conſecratio. diſtinctio. 1. ex conſulto, ita dicit vt ſupra.

Corporale, quid ſignificet.

SIgnificat autem corporale paſſionis intētionem, ſeu corpus Chriſti: Quia ſicut linum multo labore, ac multis tunſionibus acquirit candorem: ita Chriſti caro multo certamine ad reſurrectionis gloriam peruenit. Significat etiam Eccleſiam, per quā corpus Chriſti intelligitur: quæ multis paſſionibus & preſſuris ad candorem ęternę vitę perducitur.

Aqua cum vino miſceri in Calice, quid ſignificet.

SOlus Epiſcopus, vel Sacerdos aquã vino commiſcet in calice, quod nulli inferiori facere licet, quoniam ſolus Chriſtus populos ſanguine ſuo redemit. Præterea admixtio huius vnionẽ populi cum Chriſto deſignat, vt ſequitur, quæ fieri non poteſt niſi per gratiam Chriſti, cuius tipum gerunt Pontifices & Sacerdotes. Commiſcetur autem aqua uino in calice, ex inſtitutione Alexandri Papæ Primi. primo ad notandum, quòd nũquam ſalus populi eſſe potuit ſine ſanguinis effuſione, nec etiam ſanguinis effuſio ſine populi ſalute, quia Chriſtus populum ſibi reconciliauit in morte.

Corporale qualiter complicetur, & ſternatur ſuper altare.

ET nota, ꝙ in quibuſdam eccleſijs palla corporalis, quæ calici ſupponitur, in longum altaris extenditur, Quæ quatuor in longum, & tres habet plicaturas in latum, ſi quidem in longum altaris extenditur, quia, ut aiunt quidam, linteamẽ, quo Chriſti corpus inuolutum fuit, per illam figuram extenſam in lõgitudine ſepulchri inuentum eſt. Quatuor eius plicaturæ in longum, quatuor deſignãt Cardinales virtutes, ſcilicet, Iuſtitiam, Prudentiam, Temperantiam, & Fortitudinem, per quas innatæ nobis paſſiones reprimuntur. Tres vero plicaturæ in latum tres Theologicas uirtutes, ſcilicet, Fidem, Spem, & Charitatẽ, per quas Deo vnimur, figurant. Duplex eſt palla, quæ dicitur corporale; una, ſcilicet, quam Diaconus ſuper altare extendit, altera, quam ſupẽr calicẽ plicatam imponit, ſignificantes duo linteamina, quibus Ioſeph corpus Chriſti inuoluit. Extenſa repręſentat ſindonẽ, qua corpus fuit in ſepulchro inuolutum, & inde corporale vocatur. Plicatum ſuper calicem poſita, ſudarium, quo caput eius fuit ſeparatim inuolutum. Siquidẽ extenſa, quæ corporale uocatur, ſignificat fidẽ. Plicatũ quod ſudarium vocatur intellectum. Hoc enim miſterium credi debet, ſed compræhendi non valet, vt fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum, de pœniten. diſt. 4. in domo.

Oblationes pro defunctis, quare.

NOta, quod pro defunctis offertur panis & uinum; iuxta illud Thobiæ 4. Panem tuum & uinum tuum ſuper ſepulturam iuſti conſtitue. ideſt, diſtribue: & pecunia ſiue argentum. exẽplo Iudæ Machabei, qui miſit offerri duodecim millia drachmas argenti pro peccatis mortuorum. 2. Mach. 12.

De ſecunda thurificatione.

OBlatione myſtica, de qua præmiſſum eſt, ſuſcepta, ſtatim adoleſcetur incenſum. Per quod illud innuitur, qđ ſtatim ſubſcribitur a Ioanne in Euangelio, de quo præmiſſum eſt, Maria ergo, ſcilicet Magdalena, *accepit* libram vngẽti Nardi, *piſtici*, pretioſi, & unxit pedes Ieſu; & impleta eſt domus ex odore vnguenti; & Sacerdos in modum crucis ſuper deducit, & circũducit incẽſum ſuper ſacrificium, & altare, vt & crucis ſignaculo, & thuris incenſo diabolicæ fraudis malignitas extricetur, & effugiat. Quod uerò tertio ſuperducit, & circunducit incenſum, deſignat, ꝙ Maria ter exhibuit, & adhibuit vnguentum circa corpus Ieſu. Primo enim unxit pedes illius in domo

mo Simonis Phariſei. Secũdo, cum in domo Simonis leproſi ſuper caput eius unguentum effudit. Tertio, cum emit aromata, ut uinés ungeret Ieſum, iam poſitum in monumento: uoluntas enim reputatur pro facto. 17. q. 1. & ſi ergo. cum per ipſam non ſteterit, quominus expleuerit, quod incepit. Quod vero poſtmodum vndique totũ incenſatur altare: deſignat, quod poſt factam illud, tota reſperſit eccleſiam: ſicut dominus ipſe teſtatur: Amen, amen dico uobis: ubicunque prædicatum fuerit Euangelium hoc, in toto mundo dicetur: quòd & hæc fecit in memoriam eius.

Thus orationem ſignificat.

PER cremationem, & conſecrationem thuris, ſignificatur quod Sacerdos orationem feruentem & deuotam debet habere. Thus enim uirtutem habet aſcendendi ex fumi leuitate, conſolidandi ſui qualitate: cõſtringendi ex glutinitate: confortandi ex aromaticitate. ſic dum oratio aſcendit ad Dei memoriam animam ſolidat, quantum ad culpam præteritam, impetrando medelam: & conſtringit, quo ad committendi licentiam: confortat quo ad præſentem impetrando tutelá. Nauicula uero, in qua incenſum reponitur, deſignat quod per orationem, quam incenſum ſignificat, de huius mundi mari magno & ſpacioſo ad cœleſtem patriam ſatagamus nauigare.

De inclinatione ſacerdotis, & oſculatione altaris, ac oratione.

THurificationis expleto miſterio, Sacerdos ſe inclinando dicit: Suſcipe ſancta Trinitas, &c. quod ſumitur de tertio Danielis: ut uidelicet offerat ex pinguedine charitatis, ut ſit dignus ad ſacrificium immolandum. Sacerdotis inclinatio, Chriſti humilitatem ſignificat, qui exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens: factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. Qui etiam inclinans ſe ad pedes diſcipulorum poſt ſacramẽtum in cœna traditum, orauit ad patrem. Poſtea uero ſe erigens, oſculatur altare; ad notandum, quòd per paſſionem Chriſti populus liberatus eſt. Conſequenter ſacramẽtum incepturus, orat primum pro ſe, deinde pro populo. Cõuertens enim ſe ad illum ſub ſilentio dicit: Orate fratres, &c. In quo ſignificatur illud, quod Chriſtus diſcipulis ſuis dixit: Orate, ne intretis in tentationem: Et ibidem: Et ego pro te oraui Petre. Monet autem orare, ut ſacrificium Deo ſit acceptabile: & populus debet ſimiliter facere, orare, reſpondens: Suſcipiat dominus ſacrificium, &c. Monito itaq; populo Sacerdos ſtatim reuoluitur ad altare, per ſiniſtram partem (ut dictum eſt ſub titu. de ſalutatione ad populum) tunc tandem dicit orationem, quam intermiſerat ab offertorio, citra, quando dixit: Oremus. Notandum, quòd Chriſtus iterũ rediji Hieroſolimam ad domum orationis, quam ad tempus deſeruerat, cum ſeceſſerat in Effren. Sic enim legitur, in Euangelio: Cum ueniſſet Ieſus Hieroſolimam, intrauit in templum, & eiecit ementes, & vendentes de templo, dicens: Domus mea, domus orationis uocabitur. Inſtat. n. Sacerdos orationibus, ne indignus inueniatur: Orat autẽ uoce demiſſa, primo, ne uileſcat officium miſſę. & ideo oratio ipſa, quia ſecrete dicitur, a quibuſdam ſe-

ſecretella, ad differentiam maioris ſecretę, a quibuſdam vero ſacra vocatur. Orat etiam in ſilentio, vt deuotius oret, nec cogitet, quomodo eius vox, & corporis compoſitio placeant populo, quia & dominus elongatus eſt à diſcipulis, quantum continet iactus lapidis, vt oraret.

De Præfatione.

IN Pręfationibus enim conueniunt homines, & Angeli ad concinẽdum pręconia Regi. Vnde & alta, & delectabili uoce cantatur, quia in eis Angelorum pręconia repræſentantur, & cantantur coram altari, & a ſolo Sacerdote, iuxta illud Apo. 14. & cantabunt quaſi cãticum, niſi &c. Si quidem hęc oratio vocatur Pręfatio, quia pręcedit ſacrificium principale. Eſt enim quaſi prælocutio, ideſt, ad miſterium pręparatio, pręlocutio, videlicet totius orationis ſecuturæ a Te igitur, vſque Ad agnus Dei. In hac enim præloquitur Sacerdos grates & laudes Deo, vt melius ad conſecrandũ corpus Chriſti valeat peruenire. Et eſt notandum, quòd licet olim innumeræ eſſent Præfationes, hodie decem tantum ſunt, canonizatæ.

Vnde Gelaſius Papa de conſecr. diſt. 1. Inuenimus, inquit, has nouem præfationes in ſacro cathalogo tantum modo recipiendas; Vnam in reſurrectione, & in albis paſchalibus; Aliam in die Aſcenſionis Domini; Tertiam in die Pentecoſtes; Quartam in Natali Domini; Quintam in Epiphania Domini; Sextam de Apoſtolis; Septimam de Trinitate; Octauam de Cruce; Nonam de Ieiunio in Quadrageſima, tantummodo dicendam. Vrbanus quoque Papa addit decimam de Beata Virgine Maria.

De Sanctus.

NOtandum eſt, quòd himnus iſte ſcilicet Sanctus, partim Angelorum, & partim hominum uerba complectitur. Prima enim pars laudem cõtinet Angelorum, & vltima hominũ; Legitur enim Eſa. 6. c. quod Seraphin clamabant, alter ad alterum, & dicebant. Sanctus, ſanctus, ſanctus, dominus Deus exercituum, plena eſt omnis terra gloria eius. Legitur quoque in Euangelio. Matth. 21. c. & Matt. 11. c. quòd qui præibant, & qui ſequebantur, clamabant dicentes; Oſanna filio Dauid. Benedictus, qui venit. Et ſi quidem uox Angelorum, ſcilicet; Oſanna in altiſſimis Trinitatis, & vnitatis in Deo commendat arcanum: Vox hominum, ſcilicet. Oſanna filio Dauid, diuinitatis, & humanitatis in Chriſto, perſonat ſacramentum. Merito autem Cantica Angelorum in eccleſia cantamus, quia per hoc ſacrificium terrena cœleſtibus iungi non dubitamus. & ideo cum eis in excelſis ſaluari clamamus.

De Oſanna.

SEquitur Oſanna, quod eſt uerbum Hebræum, & ſignificat, *ſalua obſecro*, ſupplendum eſt, *populum tuum*, vel totum mundum. Compoſitum quidem uerbum eſt, ex oſi, quod interpretatur ſaluifica, & anna, quod eſt apud hebræos interiectio obſecrantis; motum animi ſignificans ſub deprecantis affectu. Integre ergo dicitur Oſanna, quod nos corrupta, I, uocali litera, & eliſa, dicimus Oſanna, quod facimus ignorantia, aut ſcienter ſinalephantes vocalem elidimus, prout in metris fieri conſueuit.

De

De ſecreta, uel canone Miſſæ.

POſt acclamatum pręconium, ſecretum ſilentium, in quo & miſſæ Canon deuote dicitur, & ſacrum myſterium peragitur, quod fit per ſolum Sacerdotem, quoniam ſecundum Matt. Chriſtus ſolus orauit. & ſecundum quoſdam hic incipit miſſa; cętera ſunt de ſolemnitate, de conſec. diſt. 2. panis eſt, Canon vero dicitur, quod regulis patrum cōpoſitus eſt. A ſanctis enim patribus aliqua verba miſtica ſunt ibi inſtituta: Canon græcè, latinè vero regula dicitur, quia regulariter Chriſtus verus Sacerdos in eo repræſentatur, ſeu quia per hunc regulariter fit conſecratio ſacramenti.

Canon primus, quid ſignet.

POteſt dici, quòd primus Canon repręſentat tēpus illud, quādo Chriſtus venit Hieroſolymam ad diem feſtum, non manifeſtè. Hæc autem ſecreta tempus illud, quo receptus fuit in Hieruſalem, cum hymnis, & ramis oliuarum, & ſexta feria ſequenti crucifixus fuit. Præfatio verò tempus illud, quādo Chriſtus in cænaculo himnum retulit, & illo dicto exierunt in montem Oliueti. Secunda ideo ſecreta in ſilentio dicitur, ne Sacerdos clamādo his, quæ agūtur, minus intendat. Tertio, ne vox Sacerdotis nimio clamore deficiat. Quarto, ne ſacroſancta verba vileſcant. Porrò Sacerdos miſſam celebrans, repræſentat ea, quæ olim Pontifex inter ſancta ſanctorū egit, & quę Chriſtus egit, quem ille præfigurauit. Siquidem ea, quæ fiunt a principio ſecretæ vſque in finem, paſſionem domini, ſepulturam, & reſurrectionem dominicam repræſentant.

De expoſitione Canonis: Te igitur.

INcipit ergo Canon, & eius prima particula: Te igitur. & exponit igitur, ideſt certe. Sacerdos enim hoc dicens alloquitur Deum tanquam præſentem, vel igitur iſtud continuat ad præcedentia: quaſi diceret, Tu es ſanctus Deus, igitur clemētiſſime Pater, ideſt, clariſſima mente abundantiſſime, vel, ideſt: miſericordiſſime, vel, ideſt: mente clarificans. Mens enim clareſcit, cum Deum propitium ſentit. Quæ verba dicendo, Sacerdos ſe ante altare inclinat, ſignificās, quòd Petrus inclinauit ſe, dum proſpexit in monumentum. Rurſus hæc Sacerdotis inclinatio in principio Canonis humilitatem Chriſti ad paſſionem deſignat: Quodque Sacerdos ipſe cum reuerentia ad miſterium crucis accedit, ſignificat. Sequitur: Supplices, ideſt humiles, vti accepta habeas, ideſt, vt accipias, ſeu grata habeas. Et hic oſculatur altare in reuerētiam paſſionis, per hoc compati ſe oſtendens. Sacerdos facit tres cruces ſuper oblatam, & calicem, cum dicit: Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata. Quaſi dicat: Offerimus tibi clemētiſſime Pater hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia, commemorātes illam traditionem, quam Deus fecit ex dono: Iudas pro munere: Iudæus in ſacrificiū illibatum: Singuli tamen ad mortem, mortem autem crucis. Secundo etiam fiunt tres cruces in reuerentiam eius: qui eſt trinus Deus: cuius potentia fit conuerſio panis, & uini. Tertio, in figuram triplicis unionis in acceptione Saluatoris. Quarto, in memoriam trinæ crucifixionis. Prima fuit in voluntate perſequētium, de qua Ioan. 2. College-

legerunt Pontifices,& Phariſæi,&c.Secunda fuit in uoce clamantium. De qua Marcus: At illi magis clamabant, crucifige,&c. Tertia fuit in crucifixione manuum,& pedum. De qua Lucas: Crucifixerunt eum.

Quare dicitur, Dona, & non donum.

EAdem enim ſacrificia dona ſunt ſimul,& munera. Dona ſunt nobis ad ſuſtentationem à Deo collata, munera ſunt à nobis Deo, ut laudetur oblata, nam & quæ ſacris offeruntur altaribus,& munera nuncupantur, & dona. Vnde & dominus, inquit in euãgelio: Si offers munus tuum ad altare, uade prius reconciliari fratri tuo. Sacrificia dicuntur,quia ſacrificantur, & offeruntur pro peccatis noſtris, ut nos ſacros efficiant. Nam munera dicuntur,quæ manibus dantur,uel accipiuntur. Dicuntur etiam dona, quo ad panem,in quo eſt farina,& aqua.Munera quo ad vinum,in quo eſt uinum, & aqua.Hac ſancta ſunt ſacrificia, quo ad vtrunque, ſecundum Auguſtinum. Dona referimus, cũ noſmetipſos Deo offerimus: & donamus munera, cum eius beneficiorum memores ſumus.Sacrificia illibata, cum ei humilitatem, & laudes impendimus. De conſec. d. 2.in canone. Comperimus. Et nota. ꝙ ideo dicitur pluraliter dona, munera, & ſacrificia, quia panis, & uinũ priuſquam conſecrentur, diuerſæ ſunt ſpecies ſubſtantiarum & diuerſæ ſubſtantiæ ſpecierum: ſed ubi conſecratio cœleſtis acceſſerit, ſpecies quædam remanent: ſed ſubſtantiæ conuertuntur. Itaque diuerſa ſunt continentia, ſed unicum eſt contentum. Nam idem ſub utraque continetur, licet non in idem vtrunque ſubſtantia conuertatur. Dicuntur etiam ſancta, & illibata, quia panis,& uinum ſanctificantur in ſacroſanctum corpus, & immaculatum ſanguinem Chriſti. Non.n. dicuntur, illibata,quaſi nõdum guſtata, ſed potius dicuntur,illibata,i. immaculata,quæ ſine macula cordis, & corporis oportet offerri, quatenus & cor ab iniquitate, & corpus ab immunditia purgetur antequam offeratur, ut ait Apoſtolus; Quicunq; manducauerit panem, & biberit calicem indigne, &c. *Dicuntur* ergo illibata, ideſt ſine labe. *Sicut* agnus paſchalis immaculatus, qui ſignificat Chriſtum, qui eſt ſine macula.

De ſecunda parte Canonis, id eſt, Memento.

MEmento Domine famulorum,famularumq; tuarum,& omnium circunſtantium, &c. Secunda pars. In qua etiam oſtenditur orãdum eſſe pro ſubditis, & ex hac iunctura uerborum euidenter conuincitur, quòd in hoc loco debeat Sacerdos ſpecialiter uiuos, quos uoluerit memorare: quoniã ſubſequenti, Memento defunctorum, poterit agere memoriam ſpecialem. Hinc etiam euidenter apparet,quã ſanctum ſit, & ſalubre miſſarum intereſſe miſterijs,cum ſacrificium Euchariſtiæ pro circunſtantibus ſpecialiter offeratur. Verum cum Deus ignoret nihil, nec alicuius ualeat obliuiſci, quid eſt, quod petimus, ut Deus meminerit noſtri, porrò Deus dicitur ſcire, quos approbat. Vnde: Noui uos.

Rurſus dicitur obliuiſci malorum, cum malus ad bonũ reuertitur. Vnde: Si impius egerit pœnitentiam, omniũ iniquitatum eius non recordabor. Sequitur quorum tibi fides cognita eſt,

&

& nota deuotio &c. Quaſi q̃ propitiaris fidelibus, & deuotis; qui ſolus vides in conſcientijs, quã rectè credãt, & deuote te diligant. Pro quibus tibi offerimus; uel qui tibi offerũt hoc ſacrificiũ laudis, &c. Quaſi diceret; Memento domine, non ſolum eorum, pro quibus offerimus, ſed etiam ſacerdotum, qui offerunt hoc ſacrificiũ laudis, &c. Cũ enim ſacerdos offert pro populo, nihilominus & pro ſe; uel ideo dicit; Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt, quia nõ ſolum offerunt Sacerdotes, ſed uniuerſi fideles. Nã & quod ſpecialiter adimpletur miniſterio Sacerdotum, hoc uniuerſaliter agitur uoto fidelium, vel, Pro quibus offerimus, ſcilicet actu, vel, Qui tibi offerunt, deuotione. Dicitur autẽ ſacrificium laudis, ſecundum illud Apoſt. Quicquid facere debetis; omnia in laudem Dei facite, vt Deus laudetur in uobis.

Sequitur; Suiſque omnibus &c. Videlicet conſanguineis, vel affinibus, familiaribus, & amicis. Licet diligere teneamur inimicos, ſecundũ illud; Diligite inimicos veſtros; ſeruare tamẽ debemus ordinẽ charitatis, qui incipit à ſeipſo. 23. q. 5. Si non licet. de pœ. di. 3. ſane cauendum. extra, de vſu pallij. in fi. Secundum illud, Introduxit me Rex in cellam vinariam, &c.

Sequitur: Tibique reddunt vota, &c. Vota ſua dicuntur, quæ uoluntariè promittuntur, quia volenter, & libenter Deo uouere, & uotum reddere debemus. extrauag. de voto. magnæ. verum cum noſtra donemus, & aliena reddamus, quomodo vota, ſi ſua ſunt, reddũt, & non potius aliena? Sane, votũ, & hominis & Dei eſt, ſed Dei propter auctoritatem gratię: hominis, propter libertatem arbitrij. Propter quod dicit Apoſtolus: Non autẽ ego, ſed gratia Dei mecũ. Vel vouere hominis eſt, reddere verò eſt Dei.

Tertia pars Canonis.

COmmunicantes, eſt tertia pars: Syritius Papa addidit hęc verba, Cõmunicãtes, & memoriam venerantes. Sane, Pontifex, vt lex iubebat, thuribulum uiuis carbonibus plenum inter Sancta ſanctorum ſecum portabat, Chriſtus carnis ſuæ thuribulum omni virtute plenum tulit ad aſtra. Sic & Sacerdos noſter Chriſti vicem tenens, vacuus à peccatis, & plenus virtutum odoribus ad ſacrificium altaris accedere debet. Communicantes, & mẽmoriam venerantes. Communicare, idẽ eſt, quod participare: quia ſanctorum, & Angelorũ paſcuis communicare debemus. Memoriam venerari, idẽ eſt, quod memoriam honorabiliter colere. quòd beata Maria Virgo per aduẽtum Spiritus ſancti genitrix facta eſt filij Dei, Ieſu Chriſti, domini noſtri, qui Deus, & homo eſt. Communicamus igitur, & memoriam veneramur Apoſtolorum, ac Martyrum, & præcipuè glorioſæ Virginis Dei genitricis Mariæ, vt eorum ſuffragio, de fide perducamur ad ſpem, de ſtadio, perueniamus ad brauium, de uia ad patriam tranſeamus. In primis autem nominatur nomen beatæ Mariæ, quia ipſa eum, qui oblaturus eſt, & qui vera hoſtia eſt, genuit, & in cœlis obtinet principatum. Nominantur & duodecim Apoſtoli, & duodecim Martyres, qui omnes huius ſacrificij teſtes fuerunt, & paſſionem Chriſti, verbis. & effuſionis ſanguinis teſtimonio probauerunt.

Quare in Canone non ſit mentio Confeſſorum.

REſpōderi poteſt, quòd Canō prius fuit editus, quam memoriam ſanctorum Confeſſorum Eccleſia celebraret. Nam omnes fere ſancti, qui in Canone commemorantur, præceſſere Silueſtrum, præter Ioannem, & Paulum, & Marcellinum, & Petrum, qui proximè ſucceſſerunt. Eccleſia uero poſt tēpus beati Silueſtri, cępit memoriam ſanctorum Confeſſorum venerari. Canon autem conuincitur præceſſiſſe, quod Apoſtolorum Catalogo non ita reperitur.

De quarta parte Canonis.

HAec igitur oblatio, eſt quarta pars. Et hoc dicendo Sacerdos in quibuſdam eccleſiis profunde ſe inclinat, & Chriſtus dum pater pro nobis Angelorum pertrāſit intuitum, quia intelligi non poteſt quantum præſentia ſumptæ carnis impetret apud Patrem, pro nobis ſeruitutis noſtræ, ideſt meę, cunctorum, qui tibi ſeruiunt, & famulantur. Et nota, quòd duæ ſunt ſeruitutis ſpecies, vna ſoli Creatori debetur, quæ dicitur latria; altera, quæ creaturis impenditur, quæ uocatur dulia. Quaſdam enim creaturas poſſumus inter omnia venerari: vtranque ſpeciem dominus determinat dicens: Reddite Quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Seqtur: Dies quoq; noſtros. Et nota ꝙ Leo Papa adiunxit in actione; Hanc igitur oblationem, vſq;. Placatus accipias; Beatus autem Gregorius has tres petitiones in Canone dici tur addidiſſe. prima eſt: Dieſq; noſtros in tua pace diſponas, ſupple, per eum, qui pro nobis eſt traditus in manus eorum, qui pacem oderunt. Secunda ab æterna damnatione nos eripi, ſupple, per eum, qui pro nobis temporali morte damnatus eſt. Tertia eſt: In electorum iubeas grege numerari, ſupple, p eum, qui pro nobis damnatus cum iniquis, in pace tua, &c.

Et nota, quod eſt pax peccatorum, & pax iuſtorum, quę dicitur pax pectoris, ſiue ſpiritualis, pax temporalis, & pax æternitatis. De pace peccatorum ait pſal. Zelaui ſuper peccatores, &c. Et dē pace iuſtorum dicit Apoſtolus; Fructus ſpiritus eſt, charitas, gaudium, pax, patientia &c. De pace æternitatis dominus dixit Apoſtolis: Pacem meā do vobis, non quomodo mundus dat.

Oſculatio altaris quotuplex, & quid ſignificet.

CIrca altaris, oſcula, notandum eſt, quòd Sacerdos ea facit tribus temporibus iuxta tria, quibus indiget, & alia tria ab eo in altari agenda. Primo enim facit quædam oſcula ante collocationem hoſtiæ, & calicis, ſcilicet, quando primo ad altare accedit. quando ad primam collectam dicturus eſt; Dominus vobiſcum. Et iterum poſt Euangelium dicturus eſt; Dominus vobiſcum; qui oſcula facit, ut fiat dignus miniſter in ſacrificando. Secundo facit alia poſt collocationem calicis & hoſtiæ prius, quàm communicet, ſcilicet dicturus: Orate fratres, &c. Et quando in Canone dicitur: Vti accepta; Et quando dicit: Ex hac altaris participatione. Et finita oratione illa: Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti, Apoſtolis, &c. Quæ facit, ut ſit iuſtus in Chriſti corpore recipiendo. Tertio verò facit alia, poſtquam communicauit, ſcilicet dicturus, Dominus vobiſcum ante, & poſt communionem, & com-

pleta

pleta oratione: Placeat tibi ſancta Trinitas, &c. Quæ facit, ut ſufficiens inueniatur gratia domino Deo, pro receptis referenda. Fiunt etiam oſcula ipſa, manibus ſuper altare depoſitis. Primo, ad notandum, quòd charitas per oſculum deſignata operibus debet inniti: Nam ſecundum Gregorium, operatur magna, ſi eſt. Si autem renuit operari, amor non eſt. Secundo ad notandum, quòd in altaris ſacrificio Sacerdos omnium temporalium curam deponere, & ſolum ipſi ſacrificio affixã mentem debet habere.

De quinta parte Canonis.

QVam oblationẽ, &c. Quinta pars eſt, in qua Sacerdos accedit ad dominici corporis conſecrationẽ, dicens: Quam oblationem; ideſt terrenam materiam ad corpus tui filij deſtinatam, tu Deus, quæſumus, in omnibus, ideſt, tota cogitatione, tota mente, & toto intellectu digneris facere benedictã, &c.

Sane quarta feria Iudas vnꝰ ex duodecim à diabolo ſupplantatus in mane ſacrilegium perpetrauit, dum filium Dei triginta argenteis vendidit Phariſæis, in recompenſatione damni, quod incurrerat propter effuſionem vnguenti, & pretij quantitatem, quo Chriſtus vẽditus eſt. Sacerdos hic facit tres cruces communiter ſuper oblatã, hoſtiã, & calicem, cum dicit: Benedictam, adſcriptam, & ratam. nam & trecenta pariter, & triginta multiplicationem ſuſcipiũt, a ternario. Poſt modum autem ad deſignandum venditionem, & emptionem duas cruces imprimit ſigillatim, vnam ſuper hoſtiam, & alteram ſuper calicem, cum dicit: Vt nobis corpus, & ſanguis fiat. q. d. Illa venditio fuerat moleſta, proſcripta, irrita, iniqua, & deteſtabilis, ſed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedictã, adſcriptam, ratam, rationabilem, & acceptabilem.

Secundo, fiunt tres cruces communiter ſuper oblatam, & calicem, quia Chriſtus tria communiter egit, circa panem, & vinum. videlicet: Accepit, benedixit, & dedit. Poſtmodum facit ſpecialiter vnam crucem, ſuper oblatam, quia dixit. Comedite, hoc eſt corpus meum, & alteram ſuper calicem, quia dixit; Bibite. Hic eſt ſanguis meus. Et ſecũdum hunc ſenſum recte ſubiungitur.

De ſexta parte Canonis.

QVi pridie, quàm pateretur, &c. Sexta pars eſt. Hæc verba dicitur Alexander Papa Primus addidiſſe, ut præmiſſum eſt. Quod autem hoc loco agitur, repræſentat id, quod Chriſtus in cœna fecit, & eſt ſenſus; Qui pridie, quàm pateretur. Vna die ante, quã ipſe paſſus eſt pro nobis, voluit tradere diſcipulis ſuis corporis & ſanguinis ſui miſterium, vt illi traderent nobis. Quintadecima namq; die primi menſis, qui tunc extitit feria ſexta, paſſus eſt Chriſtus, & præcedente nocte, uidelicet decimaquarta luna primi menſis ad veſperam, ut leges, & ſcripturam impleret, poſt tipicum paſcha corporis, & ſanguinis ſui ſacramentum inſtituit, & Eccleſiæ tradidit frequentandum. Et notandum eſt, quòd ſicut manna data fuit Hebræis poſt tranſitũ maris rubri, iam ſubmerſis Aegyptijs; ſic Euchariſtia datur Chriſtianis poſt ablutionem Baptiſmi, iam deletis peccatis, vt per Baptiſmum emunde-

mur à malo, per Euchariſtiam confirmemur in bono. Sicut enim mãna populum illum per vaſtitatem inuiæ ſolitudinis ad terrá promiſſionis perduxit, ſic Euchariſtia populum iſtum per incolatum vitæ præſentis perducit.

Sequitur; Eleuatis oculis in cœlum, &c. Per hoc, quòd Chriſtus oculos in cœlum leuauit, inſinuat nobis ſe habeſſe à Patre, quod habet, quodque in principio noſtrorũ operum, debemus dirigere mentis oculos ad dominum, tãquam ad doctorẽ omnium operum bonorum. Item quòd oculos ad cęlum leuauit, & Patri gratias egit, docuit nos, quòd ſemper Patri ſupplicare debemus, vt hoc tam magnum ſacramentum per manus noſtras perficere dignetur.

Sequitur: Gratias agens, &c. Hic colligitur, vnde ſacrificiũ laudis dicatur. Dicitur enim ſic; Chriſt⁹ gratias agẽs, &c. illud inſtituit, gratias autem agebat non pro ſe, ſed pro nobis. ideſt, pro reparatione omnium futura, & in prolatione huius verbi fit crux ſuper panem, quæ ſignificat, quòd Chriſtus paſſus eſt, etiam in natura. Totus enim paſſus eſt, & ſecundum animam, & ſecundum corpus. Quia Chriſtus accepit panem, & calicem in ſanctas, ac venerabiles manus ſuas, et vtrũq; benedixit, ideo ſacerdos Chriſti exemplo, panẽ, & calicem in manus accipiens vtrunque per ſe crucis ſignaculo benedicit. Quæ duæ cruces innuunt tempus cœnę, & tempus gratiæ, in qua duo parietes in angulari lapide coniunguntur.

Corpus Chriſti, cur eleuetur.

Dictis verbis illis: Hoc eſt corpus meum, Sacerdos eleuat corpus Chriſti. Primo, Vt cuncti aſtantes illud videant, & petant, quod proficit ad ſalutem. Secundo ad notandum, quòd non eſt aliud dignum ſacrificium imò eſt ſuper omnes hoſtias. Tertiò exaltatio Euchariſtiæ in manu Sacerdotis. ſignat Chriſtum verũ panem, per Prophetas in ſcripturis exaltatũ, quando, ſcilicet eius incarnationem prophetizabant. Vnde Iſaias: Ecce virgo concipiet, &c. Quarto, ſignificat reſurrectionem. Quinto eleuatur: vt populus non præueniens cõſecrationem, ſed ex hoc cognoſcens illam factam eſſe, & Chriſtum ſuperaltare veniſſe, reuerenter ad terram proſternatur, iuxta illud ad Philipp. In nomine Ieſu omne genu flectatur, &c.

Quare in eleuatione ſacramenti, campanula pulſatur.

IN eleuatione autem ſacramẽti campanula pulſatur: Nam & in veteri teſtamento Leuitæ, tempore ſacrificij tubas clangebannt argenteas, vt earum ſonitu populus præmonitus foret adnotandum dominum praparatus: & propter cauſam eandem campanula pulſatur, dum corpus Chriſti ad infirmum portatur. Mula etiam capellam domini Papæ baiulans campanulam fert ob reuerentiam reliquiarum, quas portat. Tunc etiam cerei accẽduntur, propter cauſam in ſecunda parte ſub titulo de Accolitis ſcriptam.

De ſeptima parte Canonis.

SImili modo, &c. Septima eſt pars. Licet ſub vtraque ſpecie ſumatur vtrunque, ſcilicet, corpus, & ſanguis, vtraque tamen conſecratur, & neutra ſuperfluit. de cõſe. diſt. 2. comperimus, vt oſtendatur, quòd Chriſtus humaná naturam aſſumpſit: ſcilicet corpus, & animam, ut totum redimeret. Panis enim

enim refertur ad carnem, & vinum ad animam. quia vinum ſanguinem operatur, in quo ſedes eſt animę. 23. q. 2. Moyſes. Legitur Leuitici: Anima carnis in ſanguine. Moyſes quoque teſtatur, quòd caro pro corpore, ſanguis autem offertur pro anima. Quocirca panis, & uinum in ſacrificio offeruntur, quod ualet ad tuitionem corporis, & animæ, ne ſub ſpecie panis ſanguis ſumatur cum corpore: & ſi ſub altera tantũ ſpecie ſumatur, ad alterius tantum putetur peruenire ſalutem. Et quamuis ſub ſpecie panis ſanguis ſumatur cum corpore, & ſub ſpecie vini ſumatur corpus cum ſanguine (ſecundum Innocentium Tertium) nec ſanguis ſub ſpecie panis, nec corpus ſub ſpecie vini bibitur, aut comedit̃. Quia ſicut nec ſanguis comeditur, nec corpus bibitur, ita neutrum ſub ſpecie panis bibitur, aut ſub ſpecie vini comeditur. Et ſi conceſſibile uideatur, quòd corpus bibendo, & ſanguis comedendo ſumatur Eſt ergo ſecundum eum modus ſumendi carnem, & ſanguinẽ, quo neutrum mãducatur, aut bibitur. & ideo recte ſtatuitur in Canone. de conſecra. diſtin. 2. comperimus quòd corpus Chriſti Sacerdos ſine eius ſanguine non ſumat.

Sequitur: Poſtea quàm cænatum eſt, accipiens enim panem, benedixit, ac fregit, &c. Similiter calicẽ dicens: Bibite ex hoc omnes, &c. Hac igitur inſtitutione formati, celebramus iugiter per miſterium, quod ſemel offerebatur in pretium. Nam vbi veritas venit, figura ceſſauit.

De octaua parte Canonis.

VNde, & memores, &c. Octaua pars eſt, qa dominus ipſe præceperat in c. ſimili modo, & hoc in ſui memoriã faciemus. Idcirco in hac parte tria ſibi commemoranda proponit Eccleſia, ſcilicet beatam paſſionem, nec non ab inferis reſurrectionem, & in cęlo glorioſam aſcenſionem. Quorum Primum, ideſt, paſſio excitat charitatem. Secundum ideſt, Reſurrectio corroborat fidem. Tertium, ideſt Aſcẽſio lætificat ſpẽ. Quid enim in nobis magis charitatem accendit, quam quòd, proprio filio ſuo non perpercit Deus? Rom. 8. Quid magis in nobis fidẽ confirmat, quã quòd Chriſtus reſurrexit a mortuis? Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. Sacerdos igitur hoc repręſentat dicendo: Tam beatæ paſſionis: manum in modum crucis extendit, ut habitu corporis manuum Chriſti extenſionem in Cruce repræſentet. quod tamen alij faciunt, quãdo dicũt: Hanc oblationem, repræſentantes crucifixionem ſtatim ſecuturam: dicẽs autem: Nec nõ & ab inferis reſurrectionem, illas ad ſe, ut prius reducens, eas parũ erigit. Vnde in Cantico Abacuc: Altitudo manus ſuas leuauit, & hoc in ſignũ, quòd Chriſtus, inuictus Leo ſurrexit a mortuis. Item dicens: Sed & in cęlos glorioſa aſcenſionis: eas erigit ęqualiter uſque ad humeros, in ſignũ, quòd Chriſtus, eleuatis manibus, ferebatur in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei Patris. Quod dicitur: Vnde, & memores, &c. Sic eſt intelligendum, quaſi dicat, nos eſſe Sacerdotes profitemur, & plebem tuam memorẽ eſſe teſtamur Chriſti filij tui &c. Sacerdotes quidem memores, & inſtructi eſſe debent: quia ipſi miſſam celebrant, & ſacrificium Chriſti exempo offerunt

runt. Plebs etiam ſancta memor eſſe debet, quia Chriſtus nõ ſolum pro Sacerdotibus verum etiam pro plebe paſſus eſt. Quę ſancta dicitur, quia Fide, & Baptiſmo percepto ſanctificata eſt.

Cruces quinque ſuper hoſtiam, quid ſignificent.

QVia vero eccleſia dixit ſe memorem dominicę paſſionis, ideo ſtatim acerbiorem ſpeciem ipſius paſſionis cõmemorat, recolens in quinq; crucibus quinque plagas, ſicut enim ſubſequens expoſitio declarabit, ab hinc uſque, dum corporale deſuper calicem remouetur, dominicæ paſſionis ordo memoratur. Nam ubi dicit ſacerdos: Hoſtiam purã, Hoſtiam ſanctam, &c. Quinarium Crucis ſignaculum imprimit ſuper oblatam, & calicem, ſignificans quinque Chriſti plagas: Videlicet duas manuum, totidemq; pedum, & vnam lateris: Tres autem Cruces communiter facit Sacerdos ſuper oblatam, & calicem, quoniam in tribus verbis vtrunque pariter intelligitur, de his, inquam, & illis offerimus hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, ideſt Euchariſtiam immunẽ ab omni culpa originali, ueniali, & criminali. Poſſunt etiam exponi hęc verba, ut uidelicet Chriſtus dicatur hoſtia pura, quia conceptus eſt ſine peccato, dicatur panis vitæ æternæ, quia eſt refectio Angelorum, & calix ſalutis perpetuæ, quia refectio eſt hominum.

De nona parte Canonis.

SVpplices te rogamus, & cętera. nona pars: Pontifex, vt lex iubebat, & aſpergebat tabulam, & aram, & exterius ſacrum ſanguine pacifico: & Chriſtus toties aſpergit Patrem ſanguine, quoties eum placat per carnem aſſumptam. Aram aſpergit quamdiu numerum reſtaurat Angelorum. Sacerdos eoſdem aſpergit, quia hoc ſacrificium placat Deum, & ueniam impetrat. & ſic etiam ſuper hos aſpergit. Nam; qui nos emundat; augmentat numerum ciuium ſupernorum. Dum autem nominat; *Sublime altare*, commemorat ſancta ſanctorum. *Etiam* Sacerdos ſe inclinans orat, & *dicit*, *Supplices te rogamus*, &c. Vel Sacerdotis inclinatio ſignificat emiſſionem ſpiritus Chriſti. Item dicens; Vt quotquot ex hac altaris, &c. Oſculatur ſemel altare, per quod repręſentatur oſculum proditoris poſtquam dominus ab oratione ſurrexit, Sacerdos facit tres cruces, primam ſuper oblatam dicendo; Sacroſanctum filij tui corpus; & ſecundam ſuper calicem, dicendo, Et ſanguĩnem. Tertio ſignando ſe ipſum in facie, dum dicit, Omni benedictione cœleſti: forte propter ſudorem corporis, crucem imprimens ſuper corpus, & propter guttas ſanguinis crucem imprimens ſuper ſanguinem. *Et quia* procidit faciem ſuam orans, ideo *imprimit* ſibi crucẽ i facie. *Vel potius* crux, quæ fit ſupra corpus, deſignat vincula, quibus eſt ligatum corpus. Illa, quę fit ſuper ſanguinem, deſignat flagella, quibus tractus eſt, & ſanguis eductus. Conſiderari etiam oportet, ꝙ Sacerdos dicẽdo, Supplices, &c. ſtat inclinatus, cancellatis manibus ante pectus, ad ſignificandum, quòd orationis humilitas per inclinationem deſignata, tunc demum, & non aliàs exaudiri digna eſt, ſi ex fide procedat, pectoris,

ideſt,

ideſt,mentis,fide, dico, per dilectionem operante, quæ operatio per manus intelligitur: Quia vero quædam ſunt opera vitæ actiuæ, quædam vero vitæ contemplatiuæ: ſed opera uitæ quodammodo cancellatim ad opera contemplatiuæ uitæ, ſicut ſiniſtra & dextra, comparantur, eo quod opera actiuę ſicut ſuppoſita,ſeu inferiora ad opera contemplatiuæ diſponunt, & opera contemplatiuæ ſicut ſuper poſita, & altiora illa perficiunt, & confirmant. Et ideo in ipſa manuum cancellatione dextra ſuperponitur ſiniſtræ, Cancellatio enim manuũ paſſionem Chriſti figurat,& dextra,per quam reſurrectio; lęua, per quam paſſio deſignatur ſuperponitur,ut per hoc Chriſti reſurrectio à mortuis inſinuet.

Sequitur: Iube hæc perferri, &c. Tantę ſunt profunditatis hęc verba,vt intellectns humanus uix ea ſufficiat penetrare. Vnde Beatus Gregorius. de conſe. diſt.2. quid ſit ſanguis, in fine dialogi, tanti ſacramenti dignus interpres de illis tanquam de re ineffabili,pene ineffabiliter loquens: Quis, inquit,fidelium habere dubium poſſit in ipſa immolationis hora,ad Sacerdotis vocem cœlos aperiri. in illo Ieſu Chriſti miſterio Angelorum choros adeſſe,ſumma ima ſociari, terrena cœleſtibus iungi, vnumque ex inuiſibilibus,atque viſibilibus fieri.

De decima parte Canonis.

ORat ergo pia mater Eccleſia, non ſolum pro uiuis, verum etiam pro defunctis, & eos Deo patri ſacræ oblationis interceſſione commendat; certiſſime credens, quòd ſanguis ille precioſus, qui pro multis effuſus eſt in remiſſionẽ peccatorum, non ſolum ad ſalutem viuentium, verum etiam ad abſolutionem valẽt defunctorum. Ideoque Gabilonenſe concilium, de conſecr.diſt.1.viſum, ſtatuit,ut in omnibus miſſarum ſolemniis loco competenti,videlicet in hoc loco ſecrete, vel in diebus non ſolennibus, in dominica enim die ob reſurrectionem Dominicam, animæ requiẽ creduntur habere, Eccleſia pro defunctis dominũ deprecetur,iuxta illud Auguſt. Non ſunt prætermittẽdæ ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in chriſtiana catholica ſocietate laudamus. & quia quandoque deſunt defunctis parentes, filij,cognati,& amici, qui ſupplicationes pro eis effundant, vna,& pia mater, ideſt tota Eccleſia omnes defunctos ſub generali commemoratione ſuſcipit,tacitis illorum nominibus, & eis exhibet Communionem. Frequenter enim ſacra ſcriptura defunctos dormientes appellat. pro eo, quia ſicut dormientes euigilant,ita mortui reſurgẽt. Propter quod dicit Apoſtolus: Nolo uos ignorare de dormiẽtibus, & dominus inquit in Euangelio: Lazarus amicus noſter dormit.

Ipſis domino,& omnibus in Chriſto quieſcentibus, in hoc loco Sacerdos quorum maluerit defunctorum debet agere memoriam ſpecialem, finita eſt enim memoria mortis domini,& ideo ſequitur mors noſtra. Chriſtus pręceſſit, & nos eius veſtigia ſequimur. In Chriſto quieſcentibus, ſed nõ omnes, qui deceſſerunt cum fide.& dormiunt in ſomno pacis; quieſcunt in Chriſto. Hic autẽ vocãtur quieſcentes in Chriſto, qui in charitate mortui ſunt,habentes tamen aliqua purgabilia, eo

quod

quod non plene ſatisfecerunt pro peccatis confeſſis.propter quod ad locum purgatorij deſcenderunt, vbi exiſtentes ſuffragio indigent.

De vndecima parte Canonis.

NObis quoq;, &c. Vndecima pars eſt.Hæc autem oratio protenditur vſque, Per omnia ſecula ſeculorũ. & hæc verba proferẽdo Sacerdos paululũ expreſſa voce, percuſſo pectore, ſilentium interrumpit, repræſentans contritionem, & confeſſionem Latronis in illo paſſionis dominicæ articulo increpãtis alterum,& dicentis; Nos digna factis recipimus, hic autem nihil mali geſſit.Et dicebat ad Ieſum: Lucæ.23.Domine memento mei. Rurſus per exaltationem vocis, & percuſſionem pectoris exprimitur illud, quod Centurio, & qui cum illo erant, uiſis his, quæ fiebant, timuerunt valde dicentes: Vere filius Dei erat iſte. Noti verò eius, & mulieres, quæ Chriſtum ſecutæ fuerant à Galilæa, ſtabant à longe hæc vidẽtes. Quod ſignificant miniſtri, ſcilicet Subdiaconus,& Diaconus retro ſtantes, qui ad hanc vocem erecti in os Sacerdotis, vel epiſcopi intuẽtur. Præmiſſa autẽ pectoris vnica tunſio,ſignificat quod ſecundum Apoſtolum ad Roman.7. Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt,& fit cum tribus digitis. ſcilicet, ſine pollice & indice, vt trinitas in vnitate notetur. De multitudine miſerationũ tuarum ſperantibus.Iuxta quod Pſalmus, inquit: Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. partem aliquam ad ſocietatem donare digneris. Sed cũ ipſe Deus ſit omnia in omnibus ſalus, & premium, & gloria ſingulorũ, iuxta illud: Salus populi ego ſum. quid eſt, quod dicitur,aliquam ſocietatem, &c. Tãquam non omnes ſint eundem denarium accepturi. Propter quod ipſe dominus ait; In domo patris mei manſiones multæ ſunt.de pœnitentia.diſtin.4. in domo.Sicut vnus ſol eſt, cuius lumine participant vniuerſi, alij plus, alij minus ſecũdum differentiam intuẽtium. Enumerat ergo Sacerdos ſanctos, quorum ſocietatem petit, *ideſt*, octo viri, & ſeptem mulieres computãtur, quia per hoc ſacrificium ſeptem *chariſmata* gratiarum, & octo beatitudines iunguntur in nobis.

Sequitur: Nõ ęſtimator meriti,quia non ſecũdum exigentiam meritorum retribuit,ſed mitius puniendo, vel magis remunerando, quàm quiſque meruit. Vnde: Non ſecundum peccata noſtra, &c. Per Chriſtum dominũ noſtrũ.Hic non reſpondetur, Amen.tum, quia Angeli, qui ſemper aſſiſtunt, reſpondent, tum quia hæc tacite dicuntur, nec reſpondentes, audiri poſſunt. Tum quia uerba ſequentia, per quem omnia, &c. iſtis coniunguntur, & ab eis dependent. Ita quod nihil interponi poteſt.

Sequitur; Per quẽ omnia,&c. *Ideo* omnia dicit, quia *per filium* omnia creata ſunt. Vnde Ioann. Omnia per ipſum facta ſunt,&c. Quod autem dicitur,hæc omnia, eſt ſimplex pronominis demonſtratio; ſic tempus verbi cõfuſum. Nam præſens confuſum præſentis non tenet vſum. & eſt ſenſus; Hæc omnia.ſcilicet panem, & uinum, & aquam,ſemper bona creas, ſecundũ cauſas canonicas primordiales, & ſanctificas,ſecundum cauſas ſacramentales; Viuificas,ut tranſeat in carnem, & ſan-

ſanguinem: & Benedicis, & cõſeruent vnitatem, & charitatem. Si quidem Sacerdos dicturus: Præſta nobis, uel Diaconus remouet corporale de ſuper calicem, ad notandum quòd quando Chriſtus emiſit ſpiritum, templũ ſciſſum eſt a ſummo uſque deorſum, & aperta ſunt nobis ea, quæ prius erant obſcura in lege, & clauſa ſicut dicitur in Euangelio, de quibuſdam: & erat abſconditum uerbum iſtud ab eis. Vbi enim ſumpto aceto conſumatum eſt, reuelatum eſt. Et calice diſcooperto accipiens hoſtiam dicit: Et præſtas nobis.

Sequitur: Per ipſum, &c. Et abſque alicuius uerbi, uel tẽporis interpoſitione coniungas pręmiſſa uerba; Per Chriſtum dominum noſtrum. Per quem hæc omnia, &c. Et facias pũctum ibi: Et pręſtas nobis, plana eſt litera, dic ergo, Per ipſum, ideſt tanquam per mediatorem cũ æquali, quia ipſe coæqualis Patri; In ipſo, tanquam in conſubſtantiali, uel ipſo, ideſt, in membris eius. In Patre quippe notatur auctoritas propter principium: in Filio ęqualitas, propter medium. In Spiritu ſancto communitas, propter conſortium.

Sane 6. feria Chriſtus crucifixus eſt Hora tertia linguis Iudæorum, quod narrat Marcus, Hora ſexta manibus Gentilium. Quod notat Ioan. Circa autem horam nonam, inclinato capite, tradidit ſpiritum. Ad recolendam igitur crucifixionem hora. 3. factam ex linguis Iudeorum clamantiũ ter, Crucifige, crucifige eum. & rurſus, Tolle, tolle, crucifige eum. Sacerdos facit tres cruces ſuper oblatam, & calicem dum dicit, Sanctificas, uiuificas & benedicis, ad recolendam uero crucifixionem, quę poſt interuallum trium horarum eſt facta manibus Gentilium; cum milites crucifixerunt Ieſum: Sacerdos facit iterum tres cruces cum hoſtia ſuper calicem ſuper præmiſſis tribus uerbis, ſcilicet, Per ipſum, & cũ ipſo, & in ipſo. Poſt modum ad deſignandam diuiſionem carnis & animæ domini morientis, facit duas cruces cum ipſa oblata in ore calicis, dum dicit; Et tibi Deo patri omnipotenti in unitate Spiritus ſancti.

Sequitur, Per omnia ſecula ſeculorum, Quia ergo Ieſus clamans uoce magna, tradidit ſpiritum; ideo Sacerdos dicendo Per omnia ſecula, &c. ſe ſe, exaltat uocem & aliquantulum calicem eleuat, uel dicitur alte ad excitationem populi, ut ſciens finem canonis, reſpondeat, Amen.

De oratione dominica.

SEcundum eos, qui dicunt, quòd tertia pars miſſæ, quæ dicitur poſtulatio incipit; Oremus præceptis ſalutaribus, &c. & durat uſque ad collectas; Hęc pars continet quinque clauſulas, Prima eſt; Pręfatio, Secũda eſt; Pater noſter, Tertia. Libera nos quęſumus domine. Quarta; Pax domini. Quĩta, Communicatio. Quia ergo Ieſus uoce magna clamauit; In manus tuas domine commendo ſpiritum meum. ideo Sacerdos, & non totus populus pronũciat; Oremus præceptis, &c. Nõ enim dicitur ſub ſilentio, ſed palã, ut de Euangelio, ad notandum quòd Rex cœlorum in noua lege palam loquebatur, & ſine uelamine prædicauit. Ab hoc ideo hæc Dominica oratio, & etiã Credo in unum Deum alta uoce dicuntur, ut omnes illam dicant, & addiſcãt. Sed tertia clauſula, ſcilicet, Libera

nos &c. ſub ſilentio dicitur; in ſignum, quòd Chriſtus interdum a prædicatione ſiluit. Sed & proferés: Pater noſter &c. extendit, ac ſurſum eleuat manus. Primum enim dicens; Præceptis ſalutaribus, &c. actus Ioſeph, quos pręcepit ſalutaribus monitos, & diuina inſtitutione formatos geſſit, repræſentauit.

Eſt notandum, quòd oratio cæteras orationes propter quatuor anteceſſit, ſcilicet auctoritate doctoris, breuitate ſermonis, ſufficiétia petitionum, & fęcunditate miſteriorũ. Auctoritate doctoris, quia fuit ipſius Saluatoris, Apoſtolos orare docentis ore prolata, & inde dicitur oratio dominica. Breuitate ſermonis, quia facile dicitur, & profertur, iuxta illud, Cum oratis, nolite multum loqui, &c. Sufficientia petitionum, quoniam utriuſque vitæ neceſſaria continet, & fœcũditate miſteriorũ, quia menſa continet ſacramenta.

TERTIA PARS MISSAE.

Tertia pars Miſſę incipit in hac oratione: Libera nos quæſumus domine, &c. Quę oratio dicitur ſuper excreſcétia: & eo q̃ nihil in ea petitur quod in præcedenti oratione dominica petitum non fuerit, nec tamen ſuperfluit. Quoniam eſt reparatio, & expoſitio nouiſſimæ petitionis illius. Illa .n. dicit: Libera nos a malo: iſta dicit; Libera nos quęſumus, &c. & ſubdit a quibus malis, ſcilicet a præſentibus præteritis, & futuris. Subdit etiam tranſitus ad orationem pro pace ibi, intercedente beata Maria &c. Vel dicitur ſubexcreſcentia quia in primitiua Eccleſia multo tempore dicta non fuit. Dicitur etiam; Libera nos, &c. quia nos indigni ſumus ueniam de præteritis, & præſentibus, atque futuris promereri, niſi nobis donetur oratione beatæ Virginis: & beatorum Petri, & Pauli, atque Andreæ, & aliorum ſanctorum. ideo hic eos in noſtrum patrocinium inuocamus.

Patenæ abſconſio, quid ſignificet.

POſt uero ſuſceptam oblatã, Sacerdos abſcondit ſub corporale patenam, uel ſaltem eam ab altari remotã Subdiaconus retro cõtinet inuolutã: per hoc ergo diſcipulorum fuga, uel latibulum, uel infidelitatis excæcatio deſignatur. Qui dum uerum ſacrificium offerretur, Chriſto relicto a diſcipulis fugerunt & latuerunt, ſicut eis pręd ixerat: Vos omnes ſcandalum, &c. Aliquãta particula patenæ non abſconditur, ut oſtendatur quod beata Virgo & beatus Ioannes Euangeliſta non fugerunt nec latuerunt.

Subdiaconus, qualiter tenet patenam.

SAne Subdiaconus tenet patenam parte poſteriori eleuata; Quaſi diceret imitamini me, qui poſteriorum oblitus, ad anteriora me extendo. Innuens etiã quod referre debemus omnia opera noſtra ad Chriſtum, & ad coronam æternam. Patena quoque ſeorſum a calice reuoluta, ſcilicet pars ſuperior ſubtus poſita, ſignificat lapidẽ a ſepulcro commotum, & reuolutum.

De reſumptione patenæ.

QVia poſt paſſionis triſtitiam, ad reſurrectionis gaudium perueni tur, iuxta illud; Ad ueſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia, ideo Subdiaconus interea, dum chorus reſpondet; Sed libera nos a malo

lò, accedens ad Diaconum tradit illi patenam inuolutam. Diaconus illam recipiens, eam reuelat, & reuelatam præſentat, & tradit Sacerdoti, oſculando illius manum. Sacerdos uerò cum ea ſignum ſanctæ Crucis ſibi facit, & eãdem poſtmodum oſculatur. Hi quidem tam numero, quàm obſequio, ſãctas illas mulieres ſignificant. De quibus narrat Euangeliſta Matth. quòd Veſpere ſabbati, quę luceſcit in prima ſabbati, venit Maria Magdalene & altera Maria uidere ſepulcrum. Pręſentantes patenam, ideſt cor patens latitudine charitatis, & obſequium ſepulturæ. Iuxta quod legitur, quòd mulieres emerunt aromata, vt venientes ungerent Ieſum, &c. Acceſſus igitur Diaconi, qui Marias ſignificat in tradẽdo patenam, ſignificat illud, quòd Mariæ ueniunt uidere ſepulcrum, & reſurrectionem Chriſti latè credentes, eam Apoſtolis nunciauerunt, qui demum domino ſuæ fidei latitudinem obtulerũt. Et ideo de manu Diaconi patenã, ideſt, latitudinem charitatis accipit Sacerdos, id eſt, Chriſtus acceptat. Vel per Subdiaconum intelligitur, Nicodemus, qui etiã latè credidit, & obſequium exhibuit Saluatori. Quòd uero patena prius inuoluta dehinc reuelata ad altare deportatur, hic eſt Moyſes de fiſcella ad regiam perductus domum. Diaconus autem manum Sacerdotis oſculatur, ad notandũ quòd ipſe vult eſſe ſocius in paſsione, ut ſocius ſit in regno. Secundum quod ait Apoſtolus: Si cõpatimur, & corregnabimus. Rurſus ideo ſe ſignat cum patena, & oſculatur poſt illam; ad notandum, quòd ſi per paſſionem Filij recõciliamur Deo Patri, erimus & hæredes regni cœleſtis. Vel lignum crucis cum oſculo ſignificat glorificationem Chriſti in Cruce cum charitate.

Hoſtia ponitur inter calicem & Sacerdotem, quid ſignet.

COmmuniter ponitur hoſtia inter Sacerdoté & calicem. Primo ad notandum quod Chriſtus eſt mediator Dei & hominum. 10. diſt. quando. Et ſecundum hoc Sacerdos Deum Patrem, hoſtia Chriſtum, aqua in calice populũ ſignificat. Quia non niſi Chriſto mediante ad reſurrectionis gaudium poſſumus peruenire. Secundo propinquior eſt Sacerdoti hoſtia, quã calix, quia prius a Chriſto conſecrata legitur, quam ſanguis.

De fractione hoſtiæ.

SAcerdos ergo hoſtiam intendens frangere, ipſam de altari leuat ſupponens illi patenam, & ſuper ora eius collocat: Inde tollens eam ſuper calicem per medium frangit dicens: Per eundem dominum noſtrum, &c. Ad ſignificandum, quòd nemo paſſionibus mundi meritorie valet exponi, vel etiam ad æternæ beatitudinis fruitionem admitti, niſi prius in bonorum operum perfectione fuerit ſolidatus. Vnde Apoſtolus: Accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere, &c. Ad hoc patena hoſtiæ ſupponitur, & ſuper calicem frangitur ad ſignificandum, quòd Chriſtus ex latitudine charitatis per patenæ diſpoſitionem ſignificatæ ſe ſupponit paſſioni. Frangitur etiam ſuper patenam, vt ipſe panis viuus rememoretur.

Quare per medium hoſtia frangitur.

CIrca quod notandum eſt, quòd in duas partes frangitur, iuxta duplicem prædeſtinatorum ſtatum. Sci-

licet æternæ gloriæ, & temporalis miſeriæ. Ideoque una medietas ſubdiuiditur in duas partes; quare una eſt de prædeſtinatis, qui purgantur in purgatorio, alia pro illis, qui adhuc viuunt in hoc mundo caduco. Poſt fractioné uero in manu dextra remanens potius ponitur ſuper patenam, quàm quæ in manu ſiniſtra remãſit, & quidem pars ipſa, quæ in dextra manu remanſit, deſignat prædeſtinatos, qui iam ſunt in gloria, & iam tenẽt illam rectitudiné, cui nulla rectitudo admiſceri poterit. Et ideo merito in parte dextra tenetur, altera vero pars deſignat prædeſtinatos, qui adhuc ſunt in temporali miſeria, vbi multa obliqua, & pauca recta inueniuntur, quare merito in ſiniſtra tenetur.

Quare pars, quæ in ſiniſtra remanſit, iterum ſubdiuiditur.

AD quod, illi, qui ſunt in gloria, vniformé ſtatum tenent, & vna beatitudine fruuntur. Ideo pars in dextra manu retenta, & ſuper patenam collocata, quæ illos, ut præmiſſum eſt, ſignat, non frangitur: Sed illi, qui ſunt in temporali miſeriá, in ſtatu, & miſeria ſunt diuiſi. Nam alius eſt ſtatus miſeriarum eorum, qui adhuc viuunt in corpore, & alius eorum, qui purgantur in purgatorio igne; Ideo pars, quę in ſiniſtra tenetur, illos ſignificans diuidi debet.

Quare particula poſt diuiſioné remanẽs in ſiniſtra coniungitur parti ſuper patenam prius poſitæ.

DIcendum eſt, quod ſecundũ Auguſtinum; Deus duas habet manus, ſ. dextram, qua miſeretur, & ſiniſtram, qua punit illos, qui ſunt in Purgatorio, in quantum ibi purgantur; & ideo particula, quę in ſiniſtra tenetur, illos figurat, hi vero, qui ſunt adhuc in præſenti uita, in qua eſt ſtatus merendi, conſequi poſſunt miſericordiam, & ideo per aliam particulam, quæ eſt in dextra, ſignantur.

Quare dicendo: Pax domini, &c. facit ſignum crucis ſuper ſanguinem cum dictæ hoſtiæ particula.

AD hoc dicendum eſt, quòd tres cruces ſignificant triduum, quo Chriſtus fuit in ſepulcro, vel tres mulieres, quæ quærebant Chriſtum crucifixum ad hoſtium monumenti. Vnde illud, Quem quæritis viuentem cum mortuis. Et dicto, Pax dñi &c. Chorus reſpondet, Et cum ſpiritu tuo. & quidem hoc dicendo optat pacem ipſi Sacerdoti, & petit etiam pacem ſibi dari, & vt dignus ſit illam recipere, prædicit ter Agnus Dei, &c.

Quare dictæ hoſtiæ particula immittitur in ſanguinem.

COmmixtio hæc fit primo, ad notandũ, quòd Chriſti corpus non fuit ſine ſanguine, nec ſanguis ſine corporę. Secundo ad deſignandum, quòd vnum ſacramentum conficitur ex ſpeciebus panis, & uini. Tertio corporis, & ſanguinis poſt trinum crucis ſignũ permixtio, eſt animæ ad corpus reditio. Omnibus enim in cęlo, & in terra pacificatis, uirtus Trinitatis animam crucifixi reduxit ad carnem, ne derelinqueret animam eius in inferno, nec daret carnem eius uidere corruptionem. Iuxta quod dicit in Pſal. Ego dormiui, & ſomnum cepi, & exurrexi, quia dominus ſuſcepit me, &c.

Quare

Quare fiunt tres partes de Chriſti corpore.

DIcendum eſt, quòd frangitur in tres partes, primo in memoriam Trinitatis, ſecundo, in memoriam triplicis ſtatus Chriſti. Primus fuit in hominibus, Secundus fuit mortuus in ſepulcro iacens. Tertius eſt immortalis in cœlo exiſtens. Tertio uero in memoriam, & ſignum, quod Chriſtus paſſus fuit in triplici parte ſui corporis, ideſt, in pedibus, in manibus, & in latere.

De Agnus Dei.

QVia Ieſus ſtatim, ut ſalutauit Apoſtolos, dedit eis poteſtatem remittendi peccata, dicens: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retẽta ſunt. Ioan. 10. idcirco chorus clamat ad eum, & poſtulat: Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere nobis. Siquidem Ioannes uidens Ieſum ambulantem dixit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, ideſt, qui uenit, ut tollat peccata mundi, quia pro peccatis tollendis Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. In præmiſſis ergo uerbis, Agnus Dei, &c. eſt quædam deprecatio, vt videlicet Innocentis agni miſericordia peccata irruentia, & ſubitanea auferantur, & dicitur Agnus Dei, quaſi agne, qui agnouiſti Patrem, miſerere nobis: Agne qui agnouiſti matrẽ, miſerere nobis: Pie, qui redemiſti mũdum, & qui obtuliſti te pro nobis, dona nobis pacem. In eccleſia vero Lateranenſi nunquam dicit: Dona nobis pacem, ſicut nec ſchola Cantorum, ſequens morem antiquum.

De pacis oſculo.

POſtquam dominus ſalutauit Apoſtolos, iterum dixit: Pax uobis, oſtendens, quòd non ſolum debemus pacem habere in ore, verum etiam in pectore, ne ſimus ex illis, qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum. Ideoque cum hæc dixiſſet Apoſtolis, inſufflauit in illos, & dixit; Accipite Spiritum ſanctum, &c. Ideoque quòd Sacerdos pacem populo tribuit, præfiguratu fuit a Ioſue, qui hoſtibus ſuperatis, terram obtinuit, quam ſorte diuiſit, & in pace poſſedit.

In miſſa pro defunctis, quare pax non datur.

NOn datur pax in miſſa defunctorum, quia fideles animæ iam nõ ſunt, nec vlterius erunt in turbatione huius mundi, ſed quieſcunt iam in domino. Vnde non eſt eis neceſſarium pacis oſculum, quod eſt pacis, & concordiæ ſignum, & ideo in miſſa illa nõ dicitur oratio illa, Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis, Pacem relinquo &c.

Pontifex uolens communicare, quare accedit ad ſedem ſuam.

ROmanus Pontifex ideo non communicat, vbi frangit, quoniam ad altare frangit, & ad ſedem communicat, quia Chriſtus in Emaus corã duobus diſcipulis fregit, & in Hieruſalem coram diſcipulis duodecim manducauit. In Emaus enim fregiſſe legitur, ſed non comediſſe legitur, In Hieruſalem uero fregiſſe non legitur, ſed legitur comediſſe ſecũdum Innocentium III. Aſcendens igitur ſedem, ibi communicat, ſiquidem ſecundum Apoſtolum Chriſtus caput eſt Eccleſię. Caput autẽ

in corpore ſublimius, & excellentius ob ſui perfectionem cæteris membris collocatur, & quia in Eccleſia militāte ſūmus Pontifex ſicut Chriſti Vicarius, & caput omnium prælatorum, perfectius Chriſtum repræſentat, congruū eſt, ut ipſe nō in altari, ſed in loco ſublimiori communicet, oſtendens, ꝙ Chriſtus etiam in ſua humanitate perfectius, & copioſius participat illa ineffabilia gaudia, ut pote, ut in bonis potioribus collocata. Cum uerò celebrat pro defunctis, tunc ſuper altare communicat, quia tunc ſpecialiter mēbrorum Chriſti hinc fideliter decedentiū gloriam repræſentat. ac membra Chriſti, cum ad illam gloriam perueniunt, inferiorem poſt Chriſtum gradū obtinent; ſicut membra poſt caput. In Paraſceue quoq; ad altare communicat, tum ob reuerentiam paſſionis Chriſti, tum quia tunc quaſi exequias celebret Ieſu Chriſti; tum & iam tunc ſolus communicat; quia in Chriſti paſſione, omnibus diſcipulis fugientibus, ipſe ſolus remanſit; Alij autem prælati non ſic, ſed ſuper altare communicant, quia non ita proprie Chriſtum caput Eccleſiæ repræſentant.

QVARTA PARS MISSAE.

De communione Sacerdotis.

HIc incipit quarta pars miſſę. Poſt pacis enim oſculum Sacerdos communicat hoc modo. Nā ſicut in Nicenen. Concilio. 93. diſt. peruenit. legitur Euchariſtiā confectū p ſe de altari, ſiue de patena ſumit, & comedit, quia ſūptio corporis ſignificat corporum noſtrorū reſtaurationem, quam Chriſtus nullius miniſterio perfecit, & futuram reſurrectionem, quam ſua uirtute abſque miniſtro faciet. Sumptio uerò ſanguinis redemptionem animarum, ſiue peccatorum ſignificat. Hoc autem breuiter notādum eſt, quòd Sacerdos ante perceptionē corporis, & ſanguinis Chriſti debet dicere orationes à ſanctis Patribus inſtitutas; deinde meditari debet incarnationem, & paſſionē, in virtute huius ſacramenti, dicens; Panem cœleſtem accipiam, &c. ſed cum ſtatim poſt verba ipſa ſubiungat; Domine non ſum dignus &c. ex humilitate ſua profitetur indignitatem; & exercitatio ad deuotionem, & profeſſio humilitatis contraria non ſunt. Deinde corpus, & ſanguinem Domini ſumpturus, ſe cum illis ante faciem Cruce ſignat dicens; Corpus domini noſtri, Ieſu Chriſti cuſtodiat &c. ſumat Euchariſtiam. Deinde, iunctis manibus, inclinans ſanguini dicit; Quid retribuam, &c. & dicens: Calicē domini accipiā; & non prius accipit, & eleuat calicem de altari; Poſtea verò dicens, Laudans inuocabo dominum; ſe ſignat cū illo. Quo verſu expleto ſanguinem ſumit, ſed ſanguinem ſumēdo, ter haurit, *Trinitatem* deſignans. *Perfuſionem* vero ſumendo bis; vt per hoc charitas, quæ inter duo conſiſtit, ſignificetur, ſeu etiā quoties nouerit expedire. Poſtea vero commixto domini corpore cum uino ſimul: quia pace annunciata aufertur corpus dominicum de altari, quoniam in tertia die anima eius, quæ deſcendit ad inferna, ut liberaret iuſtos, & membra viuificaret, redit ad corpus; nec amplius inuentū eſt corpus dominicū in ſepulchro. Quia ergo Chriſtus totus

homo

homo reſurrexit ſimul, ideo ad hoc no tandum illico ſimul cũ oblatione corpus domini de altari aufertur, & ſumitur: & inde calix, & corporale totaliter eleuantur.

Thuriſicatio, quid ſignificet.

EPiſcopus, ſeu Sacerdos accipiens de manu Diaconi thuribulum ſacru incenſat altare: quia Christus corpus aſſumẽs de genere Prophetarum, factus ex ſemine Dauid ſecundum carnem ſuis orationibus fouet Eccleſiam ſecundum quòd orat in Euangelio: Pater ſancte pro eis rogo, & non pro eis tãtum, ſed pro illis, qui credituri ſunt per uerbum eorum.

De perfuſione.

POſt ſumptum Euchariſtię ſacramẽtum, Sacerdos digitos abluit, & perfundit, ne quid forte incaute remaneat, ſeu adhæreat ex contactu diuini ſacramenti. Non quòd quicquam immundum ex ipſo contactu contraxerit: ſed ut potius ſuam commemoret indignitatem: qui ſe iudicat tantis ſacramentis celebrandis indignum: iuxta illud quod dominus ait: Cum omnia benefeceritis, dicite: Serui inutiles ſumus, &c. Trina ergo Sacerdotis ablutio, quæ fit in principio, in medio, & in fine deſignat mũdationem cogitationis, locutionis, & actionis, uel purgationem peccati originalis, uenialis, & criminalis; ſiue quod agitur per ignorantiam, & negligentiam, & induſtriã, ad quorum mundationem offertur ſacrificium ſalutare. De conſe. diſtin. 2. cum omne. in prin.

De poſt communione.

ANtiphona, quæ poſt communionem a pluribus nũcupatur, ideo ſic appellata eſt: quoniam poſt comunicationem, ſiue in ſignum, quòd communicatio expleta eſt, concinitur. Hæc autem antiphona apoſtolorum gaudiũ de Chriſti reſurrectione ſignificat: iuxta illud: Gauiſi ſunt diſcipuli, uiſo domino, & præ gaudio mirabantur. Eſt ergo communio gratiarum actio. Iuxta illud. Edent pauperes, & ſaturabuntur, &c.

De oratione nouiſſima.

PEracto communionis miſterio, Põtifex, ſeu Sacerdos oſculatur altare: innuens ſe credere firmiter, & conſẽtire his, quę circa ſacrificiũ acta sũt: & conuerſus populum ſalutat. Et deinde redit ad dextrũ cornu altaris: ſignificans, quòd in fine mundi poſt Antichriſti mortem, Chriſti prædicatio, ſiue Chriſtus rediturus eſt ad Iudæos, quos iam reprobauit: tunc enim cõuertentur, & reliquiæ Iſrael ſaluæ fiẽt. Et eleuatis manibus, ultimam orationem, quæ proprie Poſtcommunio uocatur, exequitur: In qua rogat, & gratias agit de ſacramenti perceptione, dicens collecto pro numero ſecretellarum. Orat enim pro his, qui ad hanc communionem Euchariſtiæ acceſſerunt. Hæc aũt oratio ſignificat orationem capitis noſtri Ieſu Chriſti: qui pro nobis interpellat quotidie apud Patrem. Finis uero illius orationis, ubi dicitur: Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. ſignificat, quòd aduocatum habemus in cœlo apud Patrem.

Notandum eſt autem, quòd miſſa tribus modis finitur: primo per, Ite miſſa eſt: ſcilicet, ite poſt Chriſtum, & ſequimini ipſum: quia miſſa eſt ad Deũ Patrem placandum hoſtia, per quam fracta ſunt tartara, & reſeratus eſt Paradiſi

radiſi introitus. Secundo modo terminatur per, Benedicamus domino: Et populus, Deo gratias agendo, ad propria rédiés, ſignificat diſcipulos cum gratiarum actione poſt paſſionem Hieruſalem reuertétes. Tertio finitur miſſa per, Requieſcát in pace, ſ. miſſa pro defunctis: reſpondetur, Amen. ideſt, fiat. Optatur.n.requies. Rurſus finis miſſæ, finis mundi ſignificat: Ite miſſa eſt, uel Benedicamus domino, libertatem, quæ dabitur iuſtis in patria, ubi ſemper Deum benedicent.

De benedictione poſt miſſam.

Benedictio ſuper populum, miſſionem Spiritus ſancti ſignificat: quẽ dominus aſcendens in cœlum, de cęlo miſit in Apoſtolos: iuxta quod ipſe ꝓmiſerat eis dicens: Accipietis uirtutẽ Spiritus ſancti ſuperuenientis in vos. Vnde hęc benedictio per verbum oris, & per ſignum crucis exprimitur: Quoniam illa miſſio per ſonum aeris, & linguã ignis innotuit iuxta illud: Factus eſt repente de cœlo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus uehementis, &c. Significat etiam ultimam benedictionẽ. Venite benedicti patris mei &c.

In miſſa verò pro defunctis Pontifex ſolenniter nõ benedicit: tum quia in ea omnes ſolemnitates ceſſant: tum quia hæc ſolemnis Benedictio fit non ſolum pro uenialium deiectione, ſed etiam pro populi excitatione, ut in domini adiutorio confidat, & benedictũ in ſecula confiteatur. At defuncti abſentes excitari nequeunt, licet poſſint noſtris ſuffragijs adiuuari: tum quia gaudium non debet luctui admiſceri. Hinc nunc inſtitutum hoc communiter in Miſſis pro defunctis obſeruatur. In his enim nunquã benedictio datur.

Hoſtia rotunda cur fiat.

Hoſtia autem formatur rotunda, quia dominus in terra, & plenitudo eius orbis terrarũ & vniuerſi qui habitant in ea. 8. diſt. quo iure, & ipſa ſui forma ſignificat illũ, qui principio caret, & fine. quamuis ipſe ſit principium & finis. Apoc. 1. c. Rurſus cum figura rotunda formetur à puncto ad punctum, per hoc innuitur quod ab ipſo ſunt omnia, & ad ipſum omnia retorquentur. Vnde Pſalm. *Veritas tua in circuitu tuo.*

Linteamina alba operiunt altare.

Porrò linteamina alba quibus operitur altare, carnem ſiue humanitatem Saluatoris deſignant, quæ multo labore candidantur: ſicut Chriſti caro, ex terra, ideſt, ex Maria orta, per multas tribulationes, ad reſurrectionem & candorem, & lætitiam immortalis peruenit. De qua exterius ſunt eccleſiaſtica ſacramenta: de quibus dictum eſt: Altaria tua domine virtutum, &c.

DE VIRTVTE, ET vtilitate Miſſę.

Sacerdos, *qui ſine peccato eſt mortali, & in bono propoſito, ſi nõ celebrat,* cęleſtẽ Trinitatẽ priuat gloria, & honore, & ipſos Angelos in cœleſti patria gaudio, & lætitia: homines in terra laborãtes beneficio, & gratia: animas in Purgatorio degẽtes patrocinio, & uenia: et ſeipſũ priuat ordinatione mẽtis: informatione intellectus: verborũ veritate: famæ claritate. Beda presbyter: Accede ergo ad altiſſimum ſacramentum, & communionem propter

Trini-

Trinitatis gloriam: Angelorum lætitiam; hominum gratiam: animarum veniam, ordinationem mentis, formationem intellectus; verborum veritatem; famę claritatem, deſideriorum puritatem, animi ſtabilitatem. Iſta ſit tota tua intentio, & finalis deuotio. Gregorius: O quantum bonum, quàm mirificum, quia nunquam diuina miſteria peraguntur, quin tibi concurrāt duo opera virtuoſa, ſcilicet, vnius animæ de purgatorio liberatio, &c. Caueant ergo hæredes parentum, & charorum mortuorum, & commiſſarij teſtamentorum, & maximè Sacerdotes, & cęteri, quibus animæ cōmittuntur, vel quorum eleemoſinis vſi ſunt; vel vtuntur, ne aliquo modo hæc remedia ſubtrahant, vel deſerant, quia eorum meritum eſt faciendum, & in futuro pro ſummo priuilegio eis reputatur: Non autē faciendo mortaliter peccāt. Primo in Deum propter infidelitatem commiſſi. Secundo, in omnes ſanctos, & Angelos, de quorum collegio ſunt, dum liberantur. Tertio, in omnes animas in purgatorio exiſtentes, quia impediunt eorum abſolutionē. Quarto, in omnes viuos chriſtianos, pro quibus animæ liberatę orarent, & intercederent ad Deum. Pro quibus negligentijs ſi tales non ſatisfecerint in præſenti grauiter puniētur, & in futuro damnabuntur. Bernardus. Miſſa tantæ dignitatis eſt, quòd ſi homo totum mundum interim pertranſiret, & omnia, quæ habet in eleemoſinas erogaret, plus ſibi prodeſt auditio miſſæ. Hieronymus; Animæ, pro quibus homines tenētur orare, infra auditionem miſſæ carent pœna purgatorij. Paulus; Vna oratio capitis plus ualet, quàm oratio omnium membrorum. Miſſa enim oratio Chriſti eſt, qui caput noſtrū eſt, & nos membra eius ſumus. Beda; Mulier prægnans deuote miſſam audiens, ſi illa die parturierit, ſine magno dolore, & periculo pariet. Gregorius: Vna miſſa plus ualet in uita, quam mille poſt mortem, & ad remiſſionem pœnæ, & culpæ, & etiam omnium peccatorum. Chriſoſtomus; Tantum ualet celebratio miſſæ, quantum mors Chriſti. Sicut enim mors Chriſti nos redemit a peccatis, ſic celebratio miſſæ ipſam deuote audiendo, ſaluat a periculis corporis, & animæ. Auguſtinus; Quacunque die homo corpus Chriſti videt, illa die non perdet lumen oculorum, nec ſubitanea, uel mala morte morietur. Et ſi caſu aliqualiter cito moritur pro communicato habetur, & anima ipſius ad infernum non damnabitur. Item; Infra auditionem miſſæ homo non ſeneſcit, nec debilitatur. Origenes, de ortu eccleſiarum; Conuenientibus nobis in eccleſia, vt animarum celebrentur ſuffragia, earum mox extinguuntur incēdia vniuerſa, & minuuntur in futurum noſtra ſupplicia. Gratianus; Vociferatio facta in eccleſia, reſonantiaque miſſarum, ipſarum animarum purgandarum omne extinguit incendiū; Cœleſtinus Papa: Tunc enim rite, & veraciter noſtram ſalutē operamur, cum defunctorum miſericorditer felicibus eleemoſinis, & ſacrificijs memoramur. Caſſianus; Sola enim miſericordia Dei, & hominum comes eſt animarum defunctorum. Auguſtinus: Ille nimirum ſine omni ſpe cœleſtis patriæ moritur, & ſalute, qui defunctorum animabus non ſubuenit, quorum tandē interceſſionibus

noſtrum meritum augetur, & creſcit. Gregorius: Scio, quòd defuncti nos accuſabunt in iudicio; quia non releuantur ſuffragio, auxilioque noſtro. Ambroſius, de officijs: omne, quod defunctis pietatis impenditur, ad noſtrum tandem meritum transmutatur. Beda: Indignus erit poſt hanc vitam omnium fidelium ſuffragio, qui defunctorum immemor fuerit in hoc mundo. Ricardus de ſancto Victore; Ipſi, qui iam de purgatorio erepti, cœleſti adſunt gaudio, miro quodam modo interpellant pro his, qui defunctis ſubueniunt in hoc ſæculo. Aymo ſuper Cantica; Iuſto Dei iudicio æternæ damnationi ſe ſubijcit, qui defunctorum immemor, quantum ad auxilia, ſuffragiaque exiſtit. Hugo de ſancto Victore. Poſt hanc uitam conſolatio denegabitur ei, qui defunctis in ſęculo minus ſuffragatur. Theodorus, in libro de ætate mundi. Finito animarum purgandorum ſupplicio: mox pro ſalute noſtra clamores offerunt Deo. Cæleſtinus: Miſſæ, eleemoſinæ, ieiunia, & oratio ſancta purgandarum animarum ſola ſunt ſuffragia. Sanctus Gregorius in dialogo lib. 4. cap. 6. de virtute miſſæ, & de vtilitate eiuſdem; Inter hæc autem pēſandum eſt, quòd tutior via ſit, vt bonum, quod quiſque poſt mortem ſuā ſperat agi per alios, agat, dū viuit ipſe pro ſe ipſo. Beatius quippe eſt liberum exire, quàm quòd poſt vincula libertatem quærere debemus. Ita quod præſens ſęculum, uel quia iā cōſpicimus defluxiſſe tota mente contemnere quotidiana Deo lacrimarum ſacrificia, quotidianas carnis, & ſanguinis hoſtias immolare. Hæc namq; ſingulariter uictima ab æterno interitu animas ſaluat, quæ illam nobis mortem unigeniti per miſterium reparat; Qui licet ſurgens a mortuis iam non moritur, & mors illi nō dominabitur, & tamen in ſe ipſo immortaliter, & incorruptibiliter viuens pro nobis iterū in hoc miſterio ſacræ oblationis immolatur: Eius quippe corpus ibi ſumitur, eius caro in populi ſalute partitur; Eius ſanguis iam non manus infidelium, ſed in ora fidelium funditur. Hic ergo penſemus, quale ſit pro nobis hoc ſacrificium, quod pro abſolutione noſtra paſſionem vnigeniti Dei filij ſemper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium poſſit in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis uocem cælos aperiri? In illo Ieſu Chriſti miſterio Angelorū choros adeſſe, ſummis ima ſociari. Terrena cœleſtibus iungi, vnum ex viſibilibus, atque inuiſibilibus fieri? Sed neceſſe eſt, vt dum agimus, noſmetipſos Deo in cordis noſtri contritione mactemus. Quia qui miſteria dominicæ paſſionis celebramus, debemus imitari, quod agimus. tunc ergo verè pro nobis Deo hoſtia erit, cum noſmetipſos ſibi hoſtiam fecerit. Sed ſtudendum nobis eſt, vt etiā poſt orationis tempora inquantum, Deo largiente, poſſumus in ipſo ſuo animum pōdere, & uigore teneamus, ne ſcilicet nos cogitatio fluxa diſſoluat. Ne vana mentem lętitia ſubrepat, & lucrum compunctionis anima per incuriā fluxæ cogitationis perdat. Sed quippe quod popoſcerat anima continere metuit, quia ſe poſt lacrimas in eodem mētis uigore ſeruauit. De qua nimirū ſcriptum eſt, quia vultus eius non ſunt amplius in diuerſa mutati: quæ ergo non eſt oblita, quæ perijt, nō

eſt

eſt priuata munere, quod popoſcit. Sed inter hæc ſciendum eſt, quia ille recte ſui delicti ueniam poſtulat, qui prius, quod in ipſo delinquitur, relaxat. Munus enim non accipitur niſi ante diſcordia ab animo pellatur, dicente ueritate; Si offers munus tuum ante altare, & recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tũc ueniens offeres munus tuum, quia in re pẽſandum, cum omnis culpa ſaluatur munere. Quam grauis eſt culpa diſcordiæ, pro qua nec munus accipitur? Debemus itaq; ad proximum, quamuis longe poſitum, longeq; diſiunctum, mente ire, eiq; animum ſubdere humilitate, illũ beneuolentia placare. Et ſic conditor noſter, dum tale placitum noſtræ mentis aſpexerit, à peccatis nos ſoluet. quia munus pro culpa ſumit. Veritatis autem voce atteſtante, didicimus, quia ſeruus, qui decem millia talenta debebat, cum pœnitentiam ageret, abſolutionem debiti à domino recepit. Sed quia conſeruo ſuo centum ſibi denarios debenti debitum non dimiſit, exigi iuſtum fuit quod ei fuerat iam dimiſſum. Ex quibus videlicet dictis cõſtat, ſi hoc, quod in nobis delinquitur ex corde non dimittimus, & illud rurſum iam exigitur quod nobis iam dimiſſum per pœnitẽtiam fuiſſe gaudebamus. Igitur dum per indulti ſpacium temporis licet, dum iudex ſuſtinet, dum conuerſionẽ noſtram expectat, in lacrimas duritiẽ mentis formemus, in proximis gratiã benignitatis. & fidenter dico, quia ſalutari hoſtia poſt mortem non indigebimus, ſi ante mortem Deo hoſtia ipſi nos fuerimus. Hæc ille.

De effectibus ſacramenti Euchariſtiæ.

PRimus effectus eſt, quia cõfert gratiam, quæ vita ſpiritualis eſt. Secundus eſt, quia per hoc ſacramẽtum augentur gratiæ, & uirtutes. Tertius eſt adeptio gloriæ. Quartus eſt, quia delet peccata uenialia. Quintus eſt, quia præſeruat à peccatis, & periculis futuris. Sextus eſt, quia pœna peccati remittitur. Septimus eſt, quia ſicut ualet ſumentibus bene diſpoſitis, ita nocet male diſpoſitis.

Effectus huius ſacramenti generalis eſt, quia ad omnia ualet, cum auctor omnium ueraciter ibi contineatur, ſcilicet Chriſtus. Alia enim ſacramenta ſolum ualent his, quibus conferuntur. Hoc autem ſacramentum non ſolum ualet conſecrãti, ſed etiam omnibus, pro quibus Sacerdos ſpecialiter orat, & uniuerſaliter toti Eccleſiæ, non ſolum uiuis, ſed etiam defunctis. Quia in ipſo continetur uniuerſalis cauſa omnium ſacramentorum, ſcilicet Chriſtus.

De frequentatione Euchariſtiæ.

DE frequentationis utilitate dicit Ciprianus; Mens cito deficit, quã non accepta Euchariſtia rigat, & accendit. Bernardus. Non eſt paratum, ſed aridum, & exangue cor illius, qui oblitus eſt comedere panem ſuum. Item idem; Corpus Chriſti ægrotis eſt medicina; debiles confortat; ualentes delectat; languores ſanat; ſanitatẽ conſeruat; fit homo mãſuetior; ad correptionem patientior; ad laborem ardentior;

dentior: ad amorem ſagacior: ad cautelam, & ad obedientiam pronior: ad gratiarum actionē deuotior, & in omnibus geſtibus, & moribus compoſitior. Hęc, & multa alia, & plura, quàm dici, & ſcribi poſſunt, de hoc ſacramento reperiuntur.

Miſſæ auditio, multa confert bona.

ITem auditio Miſſæ, deuota reducit ad memoriam Chriſti paſſionem acerbiſſimā, quæ in ea repræſentatur, Fidem confirmat; ſpem auget; charitatem inflammat; dat viam, gratię, Chriſto vnit. Interna conſolatione reficit; ad operationem ſuſtenrat; iuuat contra carnem ex propria infirmitate prouenientem, uel contra impulſum dæmonis, remittit ardorem concupiſcentiæ. Purgat peccatum veniale, & in bene contrito, ubi imminet purgatio neceſſaria, ſi non inueniat Sacerdotem, iuuat contra mortale.

Conſecratio impeditur ex cogitationibus alienis.

CElebrans debet eſſe attentus, ut in celebrando, & conſecrando intendat facere, quod facit Eccleſia catholica. Et tunc cogitationes non impediunt conſecrationem, ſicut de Iudæo ſuſcipiente baptiſmum. de conſ. diſt. 4. ſolet forma uerborum, intentio conſecrantis de ſubſtantia panis & vini, in Sacerdote faciunt celebrationē. Verba conſecrationis non debent corrumpi, nec addi, nec minui, ex induſtria: immo propter cogitationes occupantes fantaſiam, bonum eſt legere ſaltem uerba cōſecrationis ſanguinis, cum ſint aliqualiter prolixa.

Quid eſt Miſſa.

MIſſa eſt conſecratio corporis, & ſanguinis Chriſti, quæ Sacerdos offert Deo Patri, & ſumit in memoriā vitæ, & paſſionis ipſius, pro cunctis uiuis atq; defunctis. Nam ab introitu, vſq; ad paſſionem exhibetur; à canone vſq; ad complenda paſſio; à complenda uſque ad benedictionem eius reſurrectio exprimitur.

Dominus Ieſus Miſſam inſtituit.

SAne, vt præmiſſum eſt, Miſſam inſtituit dominus Ieſus Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, quādo panē & uinum in corpus & ſanguinem ſuum tranſmutauit dicēs, Hoc eſt corpus meum. Hic eſt ſanguis meus. Subiungens, Hoc facite in meam commemorationem. Apoſtoli autem hanc miſſam adauxerunt dicentes in Miſsa non ſolum uerba præmiſsa, uerum ēt dominicam orationē ſuperaddentes. Vnde Beatus Petrus ſic Miſsā primus dicitur celebraſse in partibus Orientalibus, vbi poſt domini paſſionem quatuor annis cathedram tenuit Sacerdotalem. Deinde uerò accepit cathedrā Antiochiæ ubi tres orationes ad Miſsā adiecit, in primordio. Ergo naſcentis Eccleſiæ Miſsa aliter dicebatur, quàm modo.

Miſſæ celebratio, quibus primo fuit indicta.

PRimo ſciendum eſt, ꝙ Iacobus frater domini ſecundum carnem, cui primū credita eſt Eccleſia Hieroſolymitana, poſtea Baſilius Ceſarien. Epiſcopus, cuius charitas per totum orbē refulſit, in ſcripturis addiderunt nobis Miſsæ celebrationem.

Iacobus prius poſt dominum miſſam celebrauit.

IAcobus Alphei dicitur primus Miſſam inter Apoſtolos celebraſse. Nā propter excellentiam ſanctitatis eius

Apo-

Apoſtoli hunc ſibi fecerunt honorem, ut poſt domini aſcenſionem primus inter eos Miſſam Hieroſolimis celebraret, etiam prius quam eſſet in Epiſcopum ordinatus. Vel forte ideo dicitur primus celebraſſe, quia primus in pontificalibus eam dixiſſe perhibetur. Et ſic Petrus poſtmodum primus Miſſam in Antiochia celebrauit; & Marcus in Alexandria.

Quid eſt effectus miſſæ.

PEr Miſſam Deum nobis placatum, & propitium reddimus, peccatorũ remiſſionem cõſequimur. in ea ſacrificium, & hoſtia illa munda, de qua Malachias uaticinatus eſt, pro uiuis & defunctis offertur.

Miſſa unde dicatur.

ALiquando Miſſa eſt nomen proprium, quia ſignificat Chriſtum, qui miſſus eſt a Patre in hunc mundũ. Significat etiam Angelum, qui mittitur, ut per eius manus hoſtia offeratur in ſublime altare domini. Ipſum vero ſacrificiũ, ideſt, hoſtia uocatur Miſſa, quaſi tranſmiſſa: prius ſiquidem a Patre nobis, ut ſcilicet eſſet nobiſcũ: Poſtea a nobis Patri, ut intercedat & ſit apud ipſum. Item tranſmiſſa primo nobis a Patre diuino: qui per incarnationem Chriſti filij ſui, qui fuit miſſus cęleſtis, & poſtea Patri a nobis per paſſionem eius. Similiter in ſacramento tranſmiſſa nobis primo a Patre per ſanctificationem, qua nobiſcum eſſe incipit. Poſtea Patri a nobis per oblationem, qua pro nobis apud Patrem intercedit. Hęc enim miſſio, ſeu legatio ſola ſufficiens & idonea eſt ad ſoluẽdas inter Deum & homines inimicitias, & offenſas. Cum ergo Diaconus in fine Miſſę dicit: Ite miſſa eſt: Idem eſt ac ſi dicat: Redite ad propria, uel ſequimini Chriſtum: quia Miſſa ſiue oblata eſt hoſtia ſalutaris pro nobis apud Deum Patrem placandum.

Quot ſunt partes Miſſæ.

PArtes miſſæ tres ſunt præcipuæ, Oblatio, conſecratio, & ſumptio, ſeu communio. Alij, duas tantum conſtituunt. Prima, quæ conſtat verbis Chriſti: quibus corpus eius, & ſanguis conficitur. reliqua omnia dicunt alteram partem, quæ, teſte Auguſtino, nihil aliud ſunt, quàm laudes, & gratiarum actiones, uel certe obſecrationes, & fidelium petitiones.

Ubi ſit faciendum ſignum Crucis.

SAne regulariter in omnibus euangelicis uerbis debemus facere ſignum Crucis, ut in fine Euãgelij, Symboli, dominicæ orationis: Gloria in excelſis Deo: Sanctus: Agnus Dei: Benedictus dominus Deus Iſrael; Magnificat, & Nunc dimittis, & in principio horarum, & in fine miſſæ quando Sacerdos dat benedictionem, & etiam ubicunque de Cruce uel Crucifixo mẽtio fit, quæ etiam omnia ſtando, ſicut Euangelium audire debemus. In omni etiam actu noſtro ſignum Crucis facere debemus.

Miſſa qua hora eſt celebranda.

NOcte sãcta Natalis Domini Miſſas celebrare debent presbyteri, & hymnum Angeli decantare ſolenniter: quoniam in eadem nocte ab Angelo paſtoribus eſt nunciatus. Reliquis uero omnibus diebus, ante horam tertiam Miſſa ſolennis non eſt celebranda, quia illa hora dominus Crucifixus fuit, & non niſi a ieiunis.

Miſſa

Miſſæ non ſunt in domibus priuatis celebrandæ.

NOnnulli faciunt ſibi cantari Miſſam iuxta lectum in domo, vbi ſpurcitiæ multæ fiunt; ſed ſanctius eſſet Miſſam non audire, quàm in domibus priuatis. In quibus ſine magna cauſa nullatenus ſunt celebrandæ.

Miſſæ, ubi ſunt audiendæ in magnis feſtis.

CAueant laici de Confratribus, & habentes oratoria pro commoditate familiæ, quod in feſto Paſchæ, aut Natalis Domini, Epiphaniæ, Aſcenſionis, Pentecoſtes, ſancti Ioannis Baptiſtæ, & ſi qui dies maximæ feſtiuitatis habentur, non niſi in ciuitatibus, aut parochijs, Miſſas audiant. Nam clerici qui in his feſtiuitatibus in oratorijs, niſi iubente, aut permittente Epiſcopo, Miſſas celebrauerint: punientur. in c. ſi quis.

Miſſæ pro defunctis, dici non debent in feſtis.

ANniuerſarium ſi cōtigerit in die dominica, vel in aliqua ſolemnitate celebrari nō debet: ſed mutari debet ad ſequentem diem, prout fit in feſtis ſanctorum. Sed fiat in die præcedenti, vt citius occurratur pœnis defunctorum: quas in purgatorio ſuſtinent. Defuncti enim noſtro indigent auxilio, & beneficio, ſed non ſancti. Die quidem feſtiuo anniuerſarium celebrari non debet, nec Miſſa pro defunctis dici: niſi corpus præſēs fuerit: Tūc ſic, quia omni tēpore poteſt Miſſa pro defunctis celebrari, cadauere præſente, niſi in Paraſceue. Tunc enim nō debet corpus intumulari, nec Miſſa pro eo cantari: quia tunc corpus Chriſti immolari non debet, ſed vſq; ad craſtinum reſeruetur. Et tunc ſcilicet in ſabbato poteſt Miſſa pro illo cantari, & corpus ſepeliri. Similiter ſi quis in die Paſchæ moriatur, corpus eius vſq; in craſtinum reſeruetur ſuper terram, & tunc cum celebratione Miſſę ſepeliatur. Non enim debet corpus ſepeliri abſq; Miſſa, quamuis contrarium fiat in pleriſque locis.

De Miſsis in natiuitate Domini.

SAcerdos in Natiuitate Domini, & Saluatoris noſtri *Ieſu Chriſti* tres celebrat Miſſas. c. nocte ſancta: Prima miſſa celebratur in media nocte. Secunda in aurora, ſcilicet die luceſcēte. Tertia in clariſſima die. Per hæc tria tempora ſignificantur tria tempora mundi. Tempus ante legem ſcriptam à Deo datam, ſeu tempus naturæ legis, in quo populus ambulabat in tenebris, & in cæcitate, quando nec Deus, nec uia cœli cognoſcebatur. Alterum fuit tempus datæ legis, in quo manifeſtatus eſt Deus, & uia præceptorum eius mundo: Quando Moyſi lex data fuit, ſed non erant omnia clara. Erant enim homines in aliqua luce, qua creator agnoſcebatur, ſed non perfecte. Tertium denotat tēpus gratiæ: in quo lumen cœli, *id eſt* Chriſtus filius Dei, Deus *verus, homo* que perfectus ex *intacta Virgine* natus ſuo diuino *fulgure* mundum illuſtrauit: omnes propellens tenebras, mentes hominum ſuæ diuinitatis luce ſerenauit, ac ſolari lumine clariores reddidit, cui cum eius genitore, & ſancto flamine, ſit ſempiterna laus, & gloria.

Sacerdos itaque volens ter illa die celebrare, vel ſacrificium offerre; ſit ſedulus, & memor, vt neq; in prima, neque

que in ſecunda Miſſa, purificationem ſumat, ſed ſumpto ſacramento abluat uino digitos in calice, quem patena cooperiat. Præterea in ſequenti Miſſa illedimet vinum, appoſito parũ aquæ, offerat, & ſi viderit non eſſe ſufficientis quantitatis, poteſt aliquid uini addere, & deinde offerre. Nec opus eſt duos in altari habere calices, vel aliud uas, vt nonnullos facere uidi, ſed ſatis eſt calix vnus.

De quo debet Miſſa celebrari.

DIcunt Doctores, quòd debet Deo celebrari, de quo fit officium illo die. & præcipue in feſtis ſanctorum, quæ ſunt ſub præcepto, & dominicis, in quibus habetur. Et debet dici Miſſa propria. Vnde Miſſam votiuam, vel peculiarem audiens, vel dicens in talibus diebus, non ſatisfacit præcepto de audienda Miſſa, verum aliqui Sacerdotes poſſent eam dicere occulte, & poſtea, vel prius audire propriam. In alijs autem diebus, qui non ſunt ſub præcepto, poſſunt dici, & audiri Miſſæ votiuæ, vel peculiares.

Miſſa de ſanctis, an valeat animabus defunctorum, ſicut ſi dicatur pro defunctis.

REſpondet Hoſtienſis, quod ſic, & dominus Cardinalis dicit, quòd celebrando pro Domina, ſciebat celebrare pro defunctis. Caue tamẽ, quòd ſi promiſiſſes ſpecialiter pro defunctis, propriam Miſſam dicere, non ſatisfaceres, Miſſam dicendo de Domina, ratione promiſſionis. Sed quando quis dicit ex deuotione de Domina, vel de aliquo ſancto, cum memoria defunctorum, vt ipſi orent pro eo, ſupplet bene, & valet.

Miſſa ſine miſſali, an poſſit dici?

DIcunt Doctores, quòd non, quia peccat mortaliter, & præſertim ſi nõ habet Canonem ſcriptum ſuper altare: Te igitur, vſque ad communionẽ: Quia exponit ſe periculo errandi, & debet dici Miſſa expedite: nõ tamẽ feſtinanter, ne ſacrificium fiat ſine ſale diſcretionis, & deuotionis, & debet legi in libro, ne error contingat.

Miſſæ plures in die, an poſſint dici?

DIcunt Doctores, quòd non; niſi in die Natiuitatis domini, in quo tres celebrantur, & diuiſim, & in ſimul, prout placet. Secundo poteſt dici reſpectu alicuius neceſſitatis; ut puta ſi Epiſcopus, Rex, Princeps, adeſsẽt, poſſunt dici duæ miſſæ, & non plures. Dum tamen in prima miſſa non acceperit perfuſionem, ſeu cõfirmationẽ; quia ſi cepiſſet, non eſſet ieiunus, & ita non poſſet celebrare. Sed ſi antequam canonem inciperet, veniret, poteſt iterum reincipere eandem Miſſam a principio, & illam complere, vt ſolet. Item poteſt, quando eſſet dies feſtiuus ſub præcepto. Item ſi aliquis infirmaretur ad mortem, & non haberet corpus Chriſti pro communicando. Item ſi eſſet conſuetum in aliqua Eccleſia, quod dicantur duæ Miſſæ, una pro viuis, alia pro defunctis; & nemo eſt, qui ea die ſit acturus rem ſacram, niſi unus ſacerdos: tunc poteſt ambas dicere. Item propter paupertatem eccleſiæ, vel carentiam ſacerdotum. Item poteſt, quando duæ Miſſæ occurrunt dicendæ; puta vna de vigilia, alia de feſto in vna eccleſia collegiata, & non eſt niſi unus ſolus Sacerdos, qui poſſit, & ſit aptus ea die. Intellige tamen

men in his præſatis caſibus, vt ſupradictum eſt: quod primam perfuſionem, ſeu purificationem non acceperit, & ſit ieiunus; quia aliter nullo modo poſſet, neque liceret, & grauiter eſſet puniendus. Item aduerte, quòd non poteſt, vt ſupra, dicere duas Miſſas tantum, ſecundum Doctores communiter. Tamen cauendum eſt ſemper, quãtum poteſt, ne hoc fiat.

Vtrum ſatisfaciat Sacerdos, qui tenetur dicere tres Miſſas, & promiſit unam de Domina, aliam pro defunctis, & aliã pro ſalute uiuorum: dicendo unam cum collectis proprijs prædictorum, intendens prædictis ſatisfacere.

RESpondeo ſuper hoc, quòd fuit diuerſa opinio Doct. Vnde eſt ſciendum, quòd Miſſa quælibet, quæ dicitur reſpectu operis operati, generaliter valet omnibus viuis, & defunctis exiſtentibus in charitate: qui non ſunt in patria. Secundo valet ſingulariter illi, qui eam dicit, ſi digne celebrat. Tertio, valet illis, qui ſũt in ſtatu gratiæ: Qui faciunt eam dicere pro ſe, vel quibus Sacerdos per intentionem applicat, & ſic non minus habebit quilibet horũ trium, quàm ſi pro ſingulo eorum ſingulariter dixiſſet. Vnde vna Miſſa poſſet liberare aliquando vnam animam de purgatorio, ſi cum tanta charitate, & deuotione diceretur. Vel ſi quis ſe moueret ad faciendũ dicere, & ſic quantum ad hoc, ſcilicet per intentionem applicabilem, ſatisfacit ſacerdos omnibus tribus: prout in Angelica ſubtilius, & melius apparet. Sed hic breuiter dixi. Quantum uero ad meritum generale, non ſatisfacit, unã dicens pro tribus. Poteſt vero ſatisfacere in alijs Miſſis, & officijs, ſeu bonis per ſpiritualem applicationem, & intentionem, & ſi ſufficienter ſatisfaceret in Miſſis, & alijs multis orationibus, & attenta conſuetudine, ut dictũ eſt, tales optimè ſatisfaciunt. Aduerte tamen, quòd ſi promiſiſſes dicere Miſſam de Domina, aut de Spiritu ſancto ſeu alijs ſanctis in tali eccleſia, ſeu altari, vel tali die, non poſſes commutare ad libitum, quia teneris ſeruare promiſſum. Et aliter non ſatisfacis, niſi aliqua rationabili cauſa.

Miſſæ ſancti Gregorij, & ſancti Amatoris, & aliorum.

EST notandum, quòd Miſſæ ſancti Gregorij ſunt triginta. & ſancti Amatoris triginta tres, ut alij dicunt. In quibus dicendis non debet eſſe illa abuſio, vt in diebus, quæ ſunt ſub præcepto, & habent Miſſam propriam, vel in dominicis dicatur Miſſa ſanctæ Mariæ Magdalenæ, uel Trinitatis, uel Cõfeſſoris. nec ſemper faciant collectas, ſed aduertant Sacerdotes, vt dicant tãtum miſſas conſequenter, prout euenerit, & non dimittat proprias in diebus ſuis, & præſertim feſtiuis, quia non poteſt fieri. Neque in ſolennitatibus dicant plurimas collectas, ſed vnã prout eſt Miſſa illius diei, & ſufficit intentio tantum. In alijs verò diebus, poſſunt dicere, ſicuti volunt, & ita fiat in Miſſis ſanctæ Vrſulæ, & ſanctæ Catherinæ.

Quæ Miſſa ſit dicenda ſingulis diebus.

PRiſcis temporibus, hæreſibus pullulantibus, & ſanctam Trinitatem impugnantib. ex inſtitutione alicuius Magiſtri Caroli rogatu Bonifacij Archiepiſcopi Maguntinenſis, ſtatuentis

prima

prima feria de Trinitate dici. Secunda feria de ſapientia. Tertia feria de Spiritu ſancto. Quarta de charitate. Quinta feria de Angelis. Sexta de cruce. Septima de Beata Virgine. Cauſa illa vero ceſſante, illud ceſſauit, & dominicali officio ordinato, ſtatutum fuit, quòd prima feria ſuum officium haberet, ſcilicet de Trinitate: Secũda de Angelis, quia tunc primi creati ſunt in bonis gratuitis. Tunc enim lux diuiſa fuit a tenebris. ideſt boni Angeli a malis, qa tunc ceciderunt mali, boni uero confirmati ſunt. In ſecunda uerò feria creati ſunt Angeli in bonis naturalibus. Cantatur etiam in ſecunda feria miſſa pro defunctis; ut illis adhibeamus ſuffragia Angelorũ, & quia, ut dicunt quidã in feria ſecũda refrigerium habẽt illi, qui ſunt in purgatorio, & ſtatim poſt ſecundam feriam redeunt ad pęnas, & laborem: Ideo, vt eorum ſubueniatur laboribus, miſſa pro illis in ſecunda feria celebratur. In tertia feria, pro peccatis. In quarta pro pace. In quinta pro tribulatione. In ſexta de cruce. Illa enim dies appropriatur Chriſto, & cruci, quia ipſe in ea mori, & crucifigi voluit pro ſalute humani generis. Et ſeptima feria de beata Virgine. Quod initium habuit, quoniam olim in quadam eccleſia ciuitatis Conſtantinopolis erat imago Beatæ Virginis, coram qua pendebat uelum; quod tantum velabat imaginem; Sed hoc uelum in ſexta feria poſt veſperas recedebat ab imagine, nullo mouente, ſolo Dei miraculo, quaſi deferretur in cęlum, ut ad plenum poſſet imago a populo proſpici; Celebrato uero ueſperis in ſabbato, deſcendebat ipſum uelum ante eandem imaginem, & ibi manebat uſque ad ſextam feriam. Hoc uiſo miraculo ſancitum eſt, ut ſemper illa die ſeptimæ feriæ miſſa de beata uirgine cantaretur.

De his, quæ omittuntur in miſſis pro defunctis.

IN Miſſa pro defunctis ante confeſſionem non dicitur Pſal. Iudica me Deus; Ad introitũ non dicitur, Gloria Patri, &c. nec dicitur; Gloria in excelſis Deo, neq; Alleluia, neq; Iube domine benedicere ad Euangelium, neque, Euangelio dicto, oſculatur textus. Neque dicitur Credo. A qua calice imponenda pro ſacrificio nõ benedicitur, & in fine Pſalmi: Lauabo inter innocẽtes non dicitur, Gloria patri, neq; requiẽ æternam. Agnus Dei ſpecialiter habetur. Oratio, Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis, &c. non dicitur. Pax non datur, neq; miſſa finita, populo benedicitur. ſed, omiſſis, Ite miſſa eſt, & Benedicamus domino: dicitur Requieſcant in pace. Placeat, & alia omnia dicuntur, & fiunt, quæ & in cæteris miſſis dici, & fieri conſueuerunt.

Miſſa pro defunctis pro Cardinale, vel Epiſcopo cantanda.

MIſſa pro defunctis erit ſimplex, & miſſa abſq; põpa omnino per celebrantẽ, & per miniſtros, ac per chorum cantanda. Cardinalis, ſiue Epiſcopus non leget aliquos Pſalmos, ſ. Quã dilecta tabernacula, &c. nec poſt eos orationes pſalmorũ, ſed tm̃ orationes, quæ pertinent ad paramenta capienda ab ea oratione incipiendo legere, quæ eſt videlicet, Exue me domine, etc. vſq; in finẽ, dimiſſis orationib. pro ſãdalijs, & caligis, ac chirotecis, & canonici nõ

veniunt ad circulum, & non oſculatur celebrans librum poſt oſculum altaris, nec miniſtri aliquid dantes celebranti, in tota miſſa manum eius, aut rem aliquam oſculātur. Altare in principio non incenſatur. Celebrans, dum legit introitum, debet illum proferre in plurali, videlicet; Requiem æternā dona eis domine, non autem, ei; etiam ſi miſſa ſit particularis, vt Abſolue quę ſumus domine animam famuli tui, & non famulorum tuorum.

Celebrare quotidie, an bonum ſit.

AVguſtinus dicit, Quotidie celebrare, nec laudo, nec vitupero. Nam multi ſimplices presbyteri abſtinent a celebratione frequenti ea occaſione, ideo debēt ab Epiſcopis inſtrui. Auguſtinus hoc dicit ignorans conſcientiam celebrātium: Sed Doct. parte vlt. diſt. 12. ſic exponit. In ſacramento Euchariſtiæ, duo requirūtur ex parte recipientis, deſiderium coniunctionis ad Chriſtum, hoc facit amor. Item reuerentia ſacramenti, quæ ad donum timoris pertinet. Primum incitat ad frequentationem ſacramenti quotidianam. Si quis experimentaliter cognoſcat ex quotidiana ſumptione fauorē amoris augeri, & reuerentiam non minui. Secundum vero retrahit a celebratione, ſi ſentiat per quotidianam celebrationem minui reuerentiam, & feruorem non multum augeri, ideo interdum abſtinere non nocet.

An quilibet Sacerdos teneatur quotidie celebrare?

REſpondeo, quod nō, etiam in diebus feſtiuis exceptis, qui habet curam animarum, qui ad minus tenetur in diebus feſtiuis, niſi per alium populo ſatisfaciat. Si vero non celebrat pro quadam incuria, & negligentia, & ad minus in diebus feſtiuis, peccat mortaliter. Sacerdos autem beneficiatus tenetur celebrare quanto frequētius poteſt, ſalua tamen honeſtate, & debita reuerentia ad ſacramentum, vt etiam alij Doctores, ibidem. Sacerdos autem videns ſe diſpoſitum, & mundum ad celebrandum, & ex negligentia non celebrat, peccat grauiſſime, quia illa die ſanctam Trinitatem priuat laude, & animas, quæ ſunt in purgatorio, oratione, & ſalute, & viuorum ſuffragijs, & ſanctorum auxilijs.

Miſſam non debet Sacerdos celebrare in die veneris ſancta.

SVnt aliqui Sacerdotes, ſacros Canones ignorantes, qui in die veneris ſancta, miſſam ſanctam celebrant, ſed ſciant poſthac ſe mortaliter peccare. Nam in illo die non poteſt ſine mortali peccato conſecrare, ut Eccleſia ſancta inſtituit ob memoriam mortis Redemptoris noſtri. Ideo reſeruatur hoſtia præcedenti die.

An debeat celebrare capite diſcooperto.

DIco, quòd ſic. Vnde dicunt Doctores, quòd ſi ſine rationabili cauſa celebraret, capite cooperto, peccat mortaliter, & tantum debet dicere quantum reperitur in miſſali, & nihil aliud addere.

Miſſa mali Sacerdotis, an valeat, ſicut boni?

DIcit ſanctus Bonauentura, Ricardus, Scotus, & ſanctus Thomas, quòd, quo ad ſacramentum ſic. Quantum etiam ad orationes, quæ dicuntur in perſona totius Eccleſiæ, ſimiliter tantum ualet, inquantum uero habet efficaciam ex deuotione orantis Sacerdotis,

dotis,ſic plus valet miſſa boni Sacerdotis,quã mali. Et ideo bene facit, qui libentius audit miſſam boni Sacerdotis.

Sacerdos bonus & malus ſecundum formam Eccleſiæ celebrans æque ſacrificium perficiunt.

IN ſacramento autem corporis Chriſti ſecundum Auguſt. de conſec. diſtinct. 2. utrum. nil à bono magis, nil à malo minus perficitur Sacerdote: dũmodo ille cum cœteris in archa conſiſtat & formam obſeruet traditam à columba: quia non in merito Sacerdotis, ſed in verbo conficitur creatoris, Aurum enim æquè uerum eſt in arca furis, ſicut in theſauro regis. 1. q. 1. §. ex his. Vnde & Cayphas Pontifex perſecutor unius & ueriſſimi Sacerdotis, quamuis ipſe uerax non eſſet: quod dedit tamen conſilium uerum fuit, ſed nõ ſuum dedit, ſed Dei, ideſt, in forma Eccleſiæ. 1. q. 1. dominus, &c. dictum. Non ergo Sacerdotis iniquitas impedit effectum Sacramenti: ſicut nec medici infirmitas virtutem impedit medicinę. Quamuis igitur opus operans aliquando ſit immundũ: opus tamen operatum ſemper eſt mundum. Et ſicut omnia ſunt munda mundis: ſic omnia ſunt immunda immundis. 1. q. 1. omnia, &c. multi.

De miſſa priuata, & ſolemni.

IN miſſa priuata ſufficit habere unũ, qui reſpondeat, & miniſtret. Arch. in c. propoſuit. d. ſi presbyter. & Pan. in c. quiſque de uita, & honeſt. cler. Nõ tamen debet eſſe mulier, quia miniſtrare non poteſt, nec incenſum circa altare deferre. c. ſacratus. diſt. 23. & cap. ueſtimenta. de conſec. diſt. 1. In miſſa uero ſolemni plures debent adeſſe. c. hoc quoque de conſecr. diſt. 1. & Th. 3. par. q. 83. art. 5. ad ultimum. Et ubi ius dicit, plures debere intereſſe, nunc per contrariã conſuetudinem (ſecundum Petrum de Palude) abrogatũ eſt. Circa materiã uini conſecrãdi de muſto expreſſo, poteſt confici. c. ſi neceſſitate. de conſe. diſt. 2. & Tho. ſupra. Nõ tamen debet uua in calicem exprimi propter impuritatem; quia uua non eſt potabilis, ſed magis comeſtibilis.

Quomodo Sacerdos poteſt ſatisfacere in celebratione miſſæ pro vno, uel pro pluribus.

SI Sacerdos eſt celebraturus pro aliquo, uel pro aliquibus, dummodo nõ fecerit promiſſionem alicui de merito totius illius miſſæ, & ſuperueniat alius, uel plures rogantes celebrari pro animabus defunctorum; poteſt omnes accipere, & ualet pro omnibus, ſecundum deuotionem offerentium. Non offerentes eleemoſynam, & rogãtes offerri, dicuntur offerre ſacrificiũ. c. non mediocriter. de cõſecrat. diſt. 5. Debet ergo ſacerdos eſſe cautus, ut nulli promittat ſpecialiter, ſed dicat rogabo pro eo, &c. Syluest. Ver. miſſa. circa fin. & Summ. Ang. uer. miſſa. §. 52. Quo ad meritum ſpeciale, & ſi Sacerdos tribus ſigillatim promiſit celebrare unam miſſam, & poſtea non celebrat, niſi unam pro illis tribus, ſecundum Petrum de Palude non ſatisfacit. Poteſt tamen ſecundum eundem, & Archi. Florentinum multis modis excuſari. & primo propter impoſſibilitatem celebrandi. & quia oportet, ipſum celebrare ſecundum intentionem prælati. Secundo, propter conſuetudinem, & maxime, ſi talis ſcit conſue-

tudinem. Tertio ſi in alijs ſuffragijs ſatisfacit, uel ſi haberet tantum effectum ad quemlibet trium, ſicut ad unã tenetur habere, uel ſequendo ſuperiorem opinionem. & ſi promiſit celebrare in uno loco, uel de Spiritu ſancto, uel aliter, & non facit, infideliter agit, & non ſatisfacit.

Quot ad minus officio miſſę debent intereſſe.

QVæritur utrum Sacerdos minus quàm duobus præſentibus debet celebrare miſſam? & uidetur quòd non. Statuit namq; Soter Papa de conſec. diſt. 1. quoque. ut nullus miſſarum ſolemnia celebrare præſumat, niſi duobus præſentibus, ſibique reſpondentibus, ipſe tertius habeatur. Cùm enim presbyter ipſe dicat: Dominus uobiſcum, & in ſecreto dicit, Orate fratres, &c. cõuenit, ut ipſius ſalutationi à pluribus reſpondeatur. Verum aliud eſt neceſſitatis articulo, in quo poteſt uno ſolo pręſente, & aliud religionis contemptus. Pie quoque credendum eſt, & ſacris auctoritatibus comprobatur, quòd Angeli Dei comites aſſiſtunt orantibus. Iuxta illud propheticum. In conſpectu Angelorum pſallã tibi, & Angelus ad Thobiam, Quando orabas cum lachrimis, ergo obtuli orationem tuam domino. Vnde quilibet homo habet ſuum proprium Angelũ ad cuſtodiam.

De communione Monialium, ſiue mulierum.

ADuertat quoque Sacerdos, dum ſacram communionem ſolis Monialibus, & alijs mulieribus porrigit, ut dicat eis, Domine non ſum digna, ut intres ſub tectum meum, &c. quia nonnulli ignari dicere ſolent, Domine non ſum dignus, quod non conuenit mulieribus.

CASVS CIRCA MISSAM.

SI ſacerdos cum ſumpſerit ſanguinem, aquam guſtauerit, quia loco uini poſuit, & nõ aduertit, niſi poſtquã deglutiuerit eã, ut peccatum mortale uitet, & ſacrificiũ quod perfecte, & cõplete facere debet, compleat, infundat uinũ in calicem cum aqua dicens orationem, Deus, qui humanæ ſubſtantię, &c. Deinde accedat ad medium altaris, & dicat, Simili modo, poſtquã cęnatum eſt, accipiens hunc præclarum calicem, &c. uſq, ad hæc. Quotieſcunque feceritis, &c. Poſtea ſumat ſacramentum, cum ablutione calicis, & manus, ut fieri ſolet. ſ. uino primo, ſecundo, ut placet, uel uino, & aqua. Hic modus in hoc caſu ſeruari debet, eſt enim remedium præſentaneum, & abſq; ſcãdalo, & non opus eſt aliam offerre hoſtiam, & reiterare canonem. Hæc eſt ſententia peritiſſimi Scoti.

De diligentia tenenda.

VOlo inſuper Sacerdotẽ monitũ eſſe, ut omni diligentia in hac ſacratiſſima domini menſa utatur, ne calix ſubuertatur, ut contingere ſolet. Aduertat etiam Sacerdos, ut ex eadem parte calicis ſemper bibat, & non nunc ex una, dehinc ex alia ſacramentum ſumat, relinquendo calicis labium ſacramento intinctum, quod facile fiet, ſi aliquod ſignum in calicis pede poſitũ aduerterit. Ex quo doceri poterat, qua ex parte ſacramentum ſumpſerit. Si in caducis, & uanis mundi rebus tãta ſedulitate, ac diligentia utimur; quanta in diuinis uti debemus?

Sacer-

Sacerdos intendens conſecrare decem hoſtias, & inuenit coram ſe undecim, an ſint conſecratæ?

ITem ſi quis habeat coram ſe undecim hoſtias, & intendat conſecrare ſolum decem, non determinans quas decem intendit, non conſecrat, quia requiritur intentio. Secus ſi putans quidem eſſe decem, tamen omnes voluit conſecrare, quas coram ſe habebat, tũc omnes erunt conſecratæ. Atque ideo quilibet ſacerdos talem ſemper intentionem habere debet, ſcilicet conſecrã di eas omnes, quas ante ſe ad conſecrandum poſitas habet.

Si Sacerdos acciperet duas hoſtias.

QVid ſi Sacerdos acciperet duas hoſtias, ita connexas, & coniunctas, ut unã eſſe crederet, & cõſecraret: an ambæ eſſent conſecratę? Reſpondetur ſecundum Doctores, ꝙ illa prima, quæ uidetur eſt conſecrata, nam intentio conſecrantis non fertur præter quã ad id, quod uidet, & conſecrare intendit: Illa ergo, quæ non uidetur, non eſt conſecrata, niſi ſacerdos accipiens in manibus ſuis hoſtiam conſecrandam, & cogitaret poſſe eſſe aliam illi connexam, & intenderet ambas conſecrare, tunc ambæ ſunt conſecratæ, quia intẽtione actuali, aut uirtuali conficitur ſacramentum, non autem habituali. Actualis eſt illa, quando Sacerdos actu conſecrans conſecrare intendit. uirtualis intentio eſt, quando Sacerdos paruo tempore ante conſecrationem habuit intentionem conſecrandi, puta in mane illius diei, uel quod induitur ad celebrandum, aut exiſtens in altari. & poſtea obliuiſcitur, illa uirtualis intentio operatur: habitualis eſt illa, quæ per multos dies, uel annos habita eſt, quæ conficiendi virtutem non habet. Sunt enim aliqui ſacerdotes, qui in mente ſua determinant quandocunq; in uita ſua hic caſus contingeret, quod ſua intentio feratur ad hoſtiam non viſam, & hac prauia & habituali intentione credunt ambas conſecrare, ſed non cõſecrant, niſi hoſtiam viſam. Hęc eliciuntur de mente Scoti. Sacerdos in hoc caſu ſic ſe habeat: Poſtquam animaduerterit, aut in fractione, aut ante, duas eſſe hoſtias, & ſe non habuiſſe actualẽ, neq; uirtualem intentionem conſecrandi, ſeparat illam adhærentẽ à conſecrata, & poſt purificationem eã ſumat propter reuerentiam ex contactu ſacramenti: ſi vero habuit intentionem actualem, vel virtualem, ſimul eas ſumat.

Sacerdos non expuat ſtatim poſt ſumptionem ſacramenti.

SAcerdos, & quicunq; ſacrã cómunionẽ ſumpſerit, omni, qua poteſt, diligentia, aduertat, ne ſtatim, ſumpto ſacramento expuat, ſeu ſputum emittat, ſed competẽti ſpacio, & temporis interuallo, aut, ſi uſq; ad corporalis cibi ſumptionem abſtinere poterit, abſtineat: tum propter ſacramenti reuerentiam: tum etiam, ne aliqua particula expuatur. Et ſi uſque ad cibi ſumptionẽ abſtinere aſſueuerit, multo laudabilius erit: ſi vero ante prandium expuere contigerit, conetur, ne in loco, qui pedibus calcatur, expuat.

De quibuſdam inclinationibus.

DEcreueram nihil de inclinationibus agere, cum in ordinario de eis tractetur. Sed cum multos uideam Sacerdotes poſt conſecrationem, quoties opus fuerit, paruum tantum domino inclinari, non poſſum non grauato, mæ-

mæſtoque ferre animo. Si temporalibus dominis magna exhibetur reuerētia, quanto longe maior æterno, vniuerſalique domino exhiberi debet? Ideo genuflexiones poſt conſecrationem profundiſſimas fieri condecet. Loquor de ſanis, & iuuenibus, non ęgrotis, & ſenibus.

De lumine coram ſacramento.

SAepe in nonnullis eccleſijs vidi dominicum ſacramentum, ideſt, corpus domini noſtri Ieſu Chriſti, ſine lumine conſeruari; quod quantum iniquum ſit; alijs iudicandum relinquo. Et ſi ſacerdotes pauperes ſunt, dicant populo: qui non eſſet adeo ingratus Domino, à quo beneficia cuncta aſſidue ſuſcipiunt, ut de oleo pro ſacramēti lampade non prouiderent. Ignis enim ante dominum, vt iuris eſt, ſemper ardere debet.

De pollutione nocturna.

DIcūt Doctores, ꝙ ſi pollutio fuit ex cauſa uoluntaria, & ex cogitatione libidinis ardore, aut nimia crapula, & ebrietate, non debet celebrare: ſi fuit ex diabolica illuſione, ſicut ſolet euenire deuotis in maiori deuotione, & in feſtis: aut naturæ alleuiatione, poteſt celebrare, attamen ex bono conſilio non tenetur, & ſi non eſt feſtum, poterit abſtinere.

Vtrum debeat eſſe ieiunus de omni re minima?

DIcit Scotus, quòd ſic omnino. Et ꝙ etiam citra mediam noctē nihil ſumpſerit, quantumcunque minimum; etiam ſi ſit electuarium, uel medicina; & ſi ante mediam noctem ſumpſiſſet cibum, & adhuc in hora miſſæ ſentiret eructationes, & cibum, non debet celebrare.

Quid ſi reliquiæ cibi remaneant in ore?

REſpondeo, ꝙ ſi caſualiter degluciantur, non impediunt, quia non traijciuntur per modum cibi, uel potus, ſed per modum ſaliuę. Secundum Sanctum Thomam.

Si deglutiat ſtillam aquæ lauando os?

DIco, quòd poteſt celebrare: niſi fecerit ex propoſito, ſeu uoluntate, aut in nimia quantitate.

Si cibus ſit digeſtus, tamen non dormiuit per totam noctem?

REſpōdeo, quòd poteſt celebrare, quia ſolum quies, tempus, & digeſtio requiruntur.

An requiratur attentio, & uera diſpoſitio.

REſpondeo, quòd ſic, & dicit Dioniſius ita; Ad ſanctiſſimum euntes ſacrificium mundari conuenit ab ipſis vltimis animæ phantaſmatibus, unde deſperans ſe poſſe habere probabiliter cordis ſtabilitatem peccat grauiter accedendo, ſi tamen ex fragilitate diſtrahitur, minus peccat.

Quid ſi omittatur aliquid, & qua hora debet celebrari?

REſpōdeo, ꝙ ſi dimittit aliquid notabile ſcienter, peccat mortaliter; tamen conſecrat, ſi habet voluntatem conſecrandi: Et idem eſt, ſi omittatur tempus debitum, paramēta, & reliqua neceſſaria. Poteſt celebrari ab aurora, uſque ad nonam, & non ante, neque poſt. Et aduertat bene Sacerdos, quòd uerba conſecrationis dicens debet dicere in perſona Chriſti, & non ſua, & quòd intendat facere illud, quod Chriſtus in cæna diſcipulis fecit, & dixit, & hæc cogitet in corde ſuo: Et ſicut Dei Eccleſia intendit, quia aliter non

con-

conſecraret. Et conſecrans tam hoſtiā, quàm Calicem, teneat manus firmas ſuper altare portatile, & ita pedem calicis, ut illud tangat, & non aliter, Et non faciat Crucem cum ore, nec oſculetur: prout aliqui ignari faciunt.

Quid faciet Sacerdos ſi Miſſam dicendo, aduertat non fuiſſe debitam materiam adminiſtratam.

RESpondent Theologi, quòd ſi defectus ſit in hoſtia, & aduertit antequam conſecrationem inceperit: ſic accipiet aliam hoſtiam; & reincipiet ab illa oratione: Suſcipe ſancte Pater omnipotens. Qua completa, omiſſis alijs, dicat: Veni ſanctificator, &c. Et ſic omnibus alijs omiſſis, proſequatur ubi etat, quando aduertit.

Si defectus fuit in vino.

ACcipiat vinum, & incipiat ab illa oratione: Offerimus tibi domine calicē: & Veni ſanctificator, &c. alijs dimiſſis, proſequatur ubi dimiſerat. Et nota, quòd cum ponitur uinum, & aqua in calice, debet apponi ſtilla, vel gutta aquæ, & non plus, quia ſi forte aqua uinum ſuperaret, non eſſet ſanguis, ſecundum omnes communiter Doctores. Si iam cōſecrauerat, & poſt aduertit, quia defectus erat in vino, dico, quòd accipiat aliud uinum cum aqua, & ſolum incipiat ab illa oratione: Simili modo, vſq; ad orationem: Vnde & memores: & alijs omiſſis, proſequatur, vbi dimiſit.

Si defectus erit in hoſtia.

DIcunt Doctores, quòd accipiat aliam hoſtiā, & incipiat ab illa oratione: Qui pridie, & loco illius relatiui, qui, dicat dominus noſter Ieſus Chriſtus pridie, quàm pateretur, &c. vſque ad orationem: Simili modo: & omnib. alijs omiſſis proſequatur, ubi dimiſit. Et ſi dimitteret illa verba, dominus noſter, & ſolum diceret: Hoc eſt corpus meum, non conſecraret, ſecundum Scotum, & Landulfum.

Si ſumpto corpore, inuenit aquam in loco vini, & bibit eam?

DIcit ſanctus Thomas, quòd eſt alia hoſtia, & aliud uinum ſumendum, & conſecrandum. Quidam alij dicunt, quod non: quia non eſt ieiunus, ſed tu tene opinionē Scoti, quòd ſolum eſt accipiendum uinum cum aqua, & dicendum: Simili modo, poſtquam dominus noſter Ieſus Chriſtus cęnauit, accepit calicem, vſque: Vnde & memores. & alijs omiſſis dicat: Sanguis domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat &c. ſumat. Quia iſtud fięri poteſt ſine ſcandalo, nec obſtat, quòd non ſit ieiunus.

Quid faciet Sacerdos, ſi habens aquam in ore loco uini ante, quam deglutiat, aduertit?

REſpondeo: Quòd ſi poteſt ſine ſcandalo, ſpuat in calice, & extrahat particulam hoſtiæ, & aquam ponat: Et cum accipiat vinum, vt moris eſt, & conſecret, ut dictum eſt; & ibi ponat particulam, & ſumat poſtea illam aquam, ſi poteſt facere ſine periculo uomitus, vel ſi timet, reponat aquā in ſacrario. Et idem dicerem de particula, quia eſſet comburenda, & cineres in ſacrario reponendi, ſi timeretur de vomitu.

Si Muſca, uel aranea cadit in calice?

REſpōdeo, quòd ſi cadit ante conſecrationem, & Sacerdos veretur capere propter nauſeam, uel horrorē, proijciat uinum ſubtus altare, & accipiat

piat aliud cum aqua,& offerat,ut aſſolet,&: Veni ſanctificator,& alijs omiſſis,ſequatur ubi dimiſit,quando aduertit.& ſi cadit poſt conſecrationem,extrahat illam,& lauet cum uino,niſi eſſet res uenenoſa , vel quæ prouocaret uomitum: quia tunc omnia eſſent reponenda in alio uaſe , & aliud uinum cũ aqua ſumendum (ut dictum eſt ſupra) & conſecrandum. Et finita miſſa,accipiat ſanguinem illum,& in ſtuppa madefacta,uel panno lineo comburat, & cineres ponat in ſacrario.

Si gutta ſanguinis ceciderit in ſcabello altaris, uel in terra.

RESpondeo,quòd ſi ceciderit ſuper tabulam,aut in terra , & ſimilia , lãbatur lingua,ſi poteſt fieri , ſine horrore,& poſtea locus radatur , & raſura comburatur , & cinis iuxta altare recondatur . & Sacerdos quadraginta diebus pęniteat,puta in ieiunio,uel in pane , & aqua, uel totidem diebus ſit ſuſpenſus ad celebrandum. Tamen ſecundum conditionem perſonæ,& modum peccati . Et ſi ceciderit ſuper linteum , ſeu tobaleam , uel corporale , abluatur tribus uicibus calice ſuppoſito,& aqua ablutionis iuxta altare recondatur , & Sacerdos pœniteat quatuor diebus,niſi peruenerit ad tertium linteũ,ſeu tobaleã,quia tunc nouem,ſi verò vſque ad quartum , uiginti diebus pęniteat , ut ſupra.

Si ſumendo ſanguinem , remaneat particula in calice?

RESpondeo , ꝙ debet digito ad labium calicis adducere , & ſumere , & nullo modo pro ea apponat uinum, quia uinum citius deſcenderet . Et non eſſet ieiunus ſecundum Scotũ.

An Buſſula cum hoſtijs, quæ eſt in altari, Sacerdote celebrante, intendatur conſecrata?

DIco,quod non.niſi Sacerdos hoc intendat facere , & omnes ſeu aliam,quam illam,quam habet in manu,uellet conſecrare. Quia reſpicitur & requiritur intentio eius.Et idem eſt de ſtilla uini,quæ eſt in pede calicis .

Si oblitus eſt ponere aquam in uino?

REſpondeo , quòd ſi aduertit ante conſecrationem hoſtiæ , debet eã tunc ponere, & reincipere , ut ſupra : Offerimus tibi &c.Sed ſi aduertit poſt conſecrationem hoſtiæ,& ante conſecrationem uini, apponat aquam, nihil reiterando,& ſi aduertit poſt conſecrationem uini , dicit ſanctus Thomas ꝙ nullo modo tunc apponat , quia non eſt adeo de neceſſitate ſacramenti.

Si ex nimio frigore hoſtia cadat. in calice.

DIcit ſanctus Thomas,quòd debet ulterius procedere, nec eſt neceſſe aliquid facere,ſeu reincipere. Sed ſi aliqua pars remanſit in manu , frangat illam,& faciat,ut aſſolet: quia prima caſualiter cecidit.

Si Sacerdos non recordatur ſe aliqua dixiſſe?

REſpondeo,quòd Sacerdos non debet propter hoc turbari, quia qui multa dicit,non omnia recordatur.Et dicit ſanctus Thomas, quòd ſi probabiliter ſibi conſtet dimiſiſſe formam conſecrationis, debet reincipere ab illa forma,& cuncta per ordinem proſequi.Si uerò non ſunt de forma non debet reſumere, ſed ulterius procedere, & complere miſſam.

Du-

Dubium de communicando infirmo.

QVid ſi aliquis caſus neceſſitatis alicui euenerit, puta infirmitas, & huiuſmodi ſeu alia rationabilis cauſa eſſe poterit, ne ſacerdos celebrans illi hoſtiã daret, cũ aliam non habeat cõſecratam? Rñdeo, ꝙ non totam, ſed bene partem, & aliam partem ipſe Sacerdos ſumere poteſt, ſecundum S. Tho.

Si hoſtia inueniatur fracta ante conſecrationem?

REſpondeo, nihilominus poteſt cõſecrari, niſi ſit ſcandalũ in populo quod appareat euidenter, quia tũc aliã accipiet, & offeret, vt ſupra dictũ eſt.

In memento viuorum, & mortuorum an debeat fieri aliquorum nominatio.

DIco, ꝙ non eſt neceſſe, niſi ſolum, vt ſupplicãtis magis deuotus efficiatur affectus. Et hoc dicunt Doctores, & ſanctus Bonauentura.

Perfuſio debet fieri cum vino?

REſpõdeo, ꝙ ſic, de celeb. miſſ. c. ex parte. & nõ aqua ſola, ꝓut quidã faciunt, & male, niſi de ſpeciali licẽtia.

Veſtes Sacerdotales, & tobaleæ, an debeant omnino eſſe benedictę?

REſpondeo, quòd ſic. Sed non calciamenta, & cingulum, ſecũdum Ricardum, & Scotum, quia nõ ſunt de cõſuetudine, ſed ſi poteſt cingulũ benedici, melius eſt. Vnde dicunt Doctores, quod ſi quis celebraret ſine ſtola, manipulo, alba, amictu, corporalibus, tobaleis, & cæteris ad miſſam neceſſarijs, & ſolitis, non peccat mortaliter, ſi eſt ex obliuione: ſed ſi ex contemptu, peccat mortaliter, & ex officio, & beneficio priuatur. Non tamen efficitur irregularis.

Veſtes altaris, & uaſa debent eſſe munda.

DIcit ſumma Angelica ꝙ prçceptũ eſt clericis, quòd vaſa & veſtimenta, in quib. celebrari debet, ſint munda, & nitida. Et vt ibi ipſe allegat, & faciẽs cõtrarium peccat mortaliter. Et aduertendum eſt, ꝙ Sacerdos debet tenere hoſtiam, & calicem, quam conſecrat, ſuper lapidem conſecratum: & debet lapis eſſe ita magnus, ꝙ ſaltem poſſit ſuper eo capi totus pes calicis cum hoſtia, prout ibidem allegatur.

Si ſtatim poſt celebrationem miſſæ ſit comedendum?

REſpondeo, ꝙ non de iure, ſed de cõſuetudine eſt illud ius. Sed debes poſt miſſam aliquas laudes, & gratias Deo reddere, & poſtea comedere.

Sacerdos dicens miſſam, ſi moriatur, aut aliqua infirmitate non poſſit finire miſſam, quid.

DIcunt Doctores, quòd cum ſit ex generali regula, qui dicit miſſam debet ſumere, & perficere, & in vtraque ſpecie, ideſt panis, & vini conſecrare, dico, quòd ſi infirmitas eſt leuis, puta in vertigine, poterit ſedere, donec tranſeat, ſeu ſuper altare quieſcere, & deinde, ſi poteſt, miſſam complere: ſed ſi non poteſt fiat, vt ſequitur: Si infirmatur, vel impeditur ante incęptionem canonis, vel teſtamenti, tunc non eſt curandum, aut alius ſuppleat. Sed illa hoſtia, & vinum oblatum debet dari alicui Sacerdoti celebranti, vt conſecret: & ſi non eſt, pro craſtino, in

alia miſſa debet ſeruari. Aliqui uero dicũt, q̄ non opus eſt. Si uero impeditur, vel infirmatur ante conſecrationẽ, tũc debet alius Sacerdos ieiunus ſe induere, & complere, vbi ille dimiſit, & conſecrare. Sed ſi poſt cõſecrationem corporis impeditur, alius ſe debet induere, & uinum conſecrare, et reliqua complere, & ſumere.

An celebrante ſacerdote, eadem eccleſia uioletur?

RESpondeo, quòd ſi uioletur ante inceptionẽ canonis poterit Sacerdos ad aliam eccleſiam, ibi proximam ſe transferre & miſſam cõplere: Si aũt non habetur eccleſia proxima, ceſſet a miſſa. & ſe exuat; Sed ſi poſt inceptionẽ canonis, ſeu cõſecrationis euenerit, nullo modo ceſſet, neque ad aliam eccleſiam uadat. quia timeretur de effuſionis ſanguine, ſed cum primum poteſt, ibidem ſubmiſſa uoce ſequatur, quod remanet, & ſumat & compleat. Et idẽ dicerẽ, ſi interdicitur, & ſi neſcit uſque poſt completam miſſam, melius eſt: Et deinde nemo ibi audeat diuina dicere, niſi prius ab Epiſcopo reconcilietur cum aqua, vino, & cinere, prout in Pontificali. Et ſi hoc eccleſia erat cõſecrata, quod appareat per famam ad poſteros, uel per teſtes, uel per literas, ſeu ſigna. Si uero non erat conſecrata, & uiolatur, ceſſent tunc diuina, & per ſimplicem Sacerdotem fiat cum primũ aqua benedicta, prout in die dominico, & tota eccleſia, & pollutus locus ter a dicto Sacerdote aſpergatur, & ſic purgetur, & reconcilietur, & ita dicũt Doctores. Deinde dicantur, quæ dici debent, & celebretur.

An altare portatile in lapide uel ligno, admoueatur, uel frangatur?

RESpondeo, quòd ſecũdum doctores, ſi lapis frangatur, & ſit enormis fractura, uel a ligno de loco ſuo remoueatur, eſt exſacratum, nec amplius ualet, ſeu lignum frangatur, uel per uetuſtatem in loco reliquiarum ibi poſitarũ perforetur, & reliquiæ cadant, vel loco ſuo remoueantur, eſt etiam exſacratum, & non põt, nec debet amplius celebrari; Qui autem ſcienter uel per incuriam ſuper eo celebraret, mortaliter peccaret, grauiter puniendus, & memini uidiſſe, quòd ſit etiam ſuſpenſus.

An ſacerdos poſt conſecrationem inceptam recordetur ſe comediſſe, vel bibiſſe?

SAcerdos poſt conſecrationem inceptam, etiamſi recordetur ſe comediſſe, uel bibiſſe, nihilominus debet perficere ſacrificiũ, & ſumere ſacramẽtum: Et ſi recordetur, ſe peccatũ cõmiſiſſe, debet pœnitere & dolere cũ propoſito cõfitendi, & ſatisfaciendi, & ſic non indigne, ſed fructuosè poteſt ſumere ſacramentũ. Et eadem ratio eſt, ſi meminerit, cuicunque excommunicationi ſubiacere. Debet. n. ſumere cum propoſito abſolutionem petendi, & ſic per inuiſibilem Pontificẽ Ieſum Chriſtum abſolutionem conſequitur, quantum ad hunc actum peragat diuina miſteria. Si uero ante conſecrationem alicuius prædictorũ memor ſit, maxime in caſu excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti ad manducationem a quòd miſſam inceptam deſerat, niſi timeretur graue ſcandalum. Hæc S. Th.

De

De uomitu ſacramenti.

SI quis Euchariſtiam euomerit. Si laicus per ebrietatem, vel voracitatem euomerit, quadraginta diebus pœniteat. Clerici uero, & Monachi, Præsbyteri Diaconi, & Subdiaconi, ſeptuaginta diebus pœniteant. Epiſcopus aũt nonaginta. Si uero cauſa infirmitatis euomerit, ſeptem diebus pęniteat. de conſecratione. diſt. 2. c. ſi quis per ebrietatẽ. Et debet uomitus cremari, & cinis iuxta altare recondi. Hoc tamen obſeruandum, quòd ubicunque ſpecies integræ inueniantur, ſunt reuerenter obſeruandę, & ſumendæ. Quia remanentibus ſpeciebus, remanet ibi corpus Chriſti. Hæc ſanctus Thomas.

De noua ſpecie apparente.

QVando corpus Chriſti apparet in alia ſpecie: cum uſus huius ſacramenti ſit per manducationem: Quãdo ſcilicet apparet in ſpecie pueri, uel carnis cruentalis, uel ſimili modo, non habet rationem cibi, nec ſumi debet ab eo, cui ſic apparet. Quod, ut omnibus apparet, debet cum reliquijs poni. Hæc ſanctus Thomas.

De Natiuitate domini.

QVando Natiuitas domini occurrit die ueneris, eccleſia propter ſolemnitatem feſti diſpẽſat, ut, qui volunt, poſſint comedere carnem. Illi qui nolunt, non ſunt aſtricti: Sed potius eorum deuotio commendatur. extra. de obſeruatione ieiunij. c. fin. Qui autem uouit non comedere oua Feria ſexta, tunc non poterit comedere carnes, cum ſit plus, quàm comedere oua.

De adoratione ſacramenti.

NOta, quòd poſt conſecrationem hoſtiæ aliqui Sacerdotes adorãt dominum dicẽtes: Adoramus te, Chriſte, uel alia, ſecundum ſuam deuotionem. Sunt tamen nonnulli, qui hoc improbant tenentes nullum uerbum poſſe interponi inter conſecrationem hoſtię, & uini, atque affirmant, quòd ſi Sacerdos aliquid dixerit, impeditur a conſecratione ſanguinis: ac proſequẽs non conſecrat. Quod falſum omnino eſſe cenſetur. Nam licet aliquid verborum exprimat, non tamen propter hoc poteſtatem conſecrandi amittit. Quotieſcũque enim illa quatuor prædicta in conſecratione concurrunt, ſemper ſequitur effectus. Cõſulo tamen omnibus celebrantibus, ut in tota miſſa nihil expreſſa uoce addant: Eſt enim omnium Doctorum opinio, nihil in miſſa addi, uel minui poſſe. Si quid autem ex deuotione addere uelint, potius corde quàm ore exprimant, ut ſanctorum Patrum in tanto ſacrificio inſtituta ſeruentur. Ego autem quodam paruo tẽpore in calicis eleuatione intelligibili uoce dicere ſolebam: Adoramus te, Chriſte, &c. hoc pro doctrina aſtantiũ ſic proferebam, ut non tantum Chriſti ſanguinem in calice eſſe crederent, ſed etiam corpus uiuens cum ſanguine in eius uenis exiſtente. Chriſtus enim, qui uerus Deus, & homo eſt, ſub utraque ſpecie, hoc eſt, ſub apparentia, & accidentibus panis, & uini latitans eſt totus in hoſtia, & totus eſt in calice, de quo nemo ambigere debet: ſed deinceps conſcientiæ ſtimulo correctus, ac impulſus hæc dicere omiſi, ne aliis dicendi, & addendi occaſionem præberem. Nam multi expreſſa uoce addũt, quæ tutius foret meditari, quàm uoce exprimere.

De ſignationibus.

OMnes ſignationes & actus deuotè, & grauiter fieri debent, pręſertim, quando cum hoſtia fiunt. Sunt alij qui Sacerdotes, qui hoſtiā conſecratā accipientes, faciendo cum ea ſignationes tam ſuper calicem, quàm extra, uoluunt illā nunc horſum, nunc illorſum ipſam deorſum tenentes. quātum hoc turpe ſit, exprimi non poteſt. Alij nimium eam leuantes faciendo ſigna in aere longè à calice, non attendētes ſanctorum Pontificum inſtituta præcipiētium, vt Sacerdos cū hoſtia faciat cruces ſuper calicem à labio in labium, & alias inter ſe, & calicem iuxta labium calicis, & non prope pedem. Debet ergo Sacerdos tenere hoſtiā ſurſum duobus digitis. ſ. pollice, & indice, mouendo manum, & non digitos per ſe, & eo modo facere ſignationes, ita, quòd ad motum manus moueātur digiti, tenendo faciem hoſtiæ uerſus ſeipſum, non uoluendo illam in latera. Facto autem ultimo crucis ſigno inter ipſum Sacerdotem, & calicem, debet recta, & breuiori uia ſuper calicem hoſtiam ferre, nec circuire calicem, & à tergo, vt ita dicam, eam ſuper calicem inducere; Quia huiuſmodi regiratio turpis, & periculoſa eſt.

Religioſi celebraturi calciari debent, etiam ſi diſcalciati ſoleant ambulare.

NOta, ꝙ religioſus ſecundum ordines ſuæ profeſſionis diſcalciatus incedens, miſſam celebraturus, ſe calciat, ex pręcepto Apoſtoli dicentis ad Epheſ. 6. State calciati pedes in præparatione Euangelij pacis. Nempe per calciamenta, quæ fiunt de pellibus animalium mortuorum, & calcant terram, & ſunt clauſæ de ſubter, & apertæ deſuper, ſignificatur, quòd Sacerdos debet eſſe mortuus mundo, & debet cor habere clauſum ad terrena, & ipſa tanquam lubrica calcare, & nilipendere, & apertum ad reſpicienda, & deſideranda cœleſtia.

OFFICIA DIVINA.

De diuinis officijs tam diurnis, quàm nocturnis in genere.

LEgitur in Exod. cap. 23. dominum dixiſſe ad Moyſen, Omnia fac ſecūdum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt. Quo circa nobis conuenit illa cœleſtis Hieruſalem, quæ dominū laudare iubetur. Et quæ, ſicut ait Apoſtolus ad Galat. 4. de ſurſum eſt mater noſtra, & pręſertim in ſimul laudando Deum; iuxta illud, Super muros tuos Hieruſalem conſtitui cuſtodes, qui tota die, & nocte, non ceſſabunt laudare nomen domini. Et Apoc. 4. cap. Habetur, quòd animalia requiem non habebant, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. ueruntamen militans Eccleſia imitari plenè nequit triumphantem. Quia ſicut legitur Sapientiæ. cap. 6. Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animā. nequimus enim, infirmitate noſtra præpediēte in ſingulis. 12. diei horis iugiter diuinis inſiſtere laudibus. Quoniam neceſſe habet homo aliquando neceſſarijs corporis intendere: iuxta illud Gene. 3. c. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. I. diſt. in capite. & ideo faciamus, quod poſſimus certis diei naturalis horis Deum laudando. Vnde Eſdras Propheta

pheta, populum Iſraeliticum de Babilonica captiuitate reuerſum docuit Deum laudare, quater in nocte, & quater in die: ut vnumquodque quatuor elementorũ, ex quibus homo cõſtat, per cõpetentes horas obſequio ſe offerat creatoris: uel de nocte: in ueſperis: in completorio: in nocturnis: in diluculo. ſcilicet in laudibus matutinis. De die uero, in prima: in tertia: in ſexta: in nona, horis. Veſpertinum igitur officium, quod eſt cuiuſcunque officij initium, ad noctem pertinere probatur; quod ſecũdum Iſidorum lib. Ethimologiarum, dicitur a Veſpera ſtella, quæ ſurgit in nocte in oriente. Veruntamẽ Dauid inquit: Septies in die laudem tibi dixi. Et rurſus: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, &c. Quem ordinem Concilium Agathenſ. extra. de celebr. miſ. ca. 1. approbat. & ſãcta Eccleſia ſeruat, quoniam nocturnum officiũ media nocte canitur. Reliquæ uero ſeptem canonicæ horæ de die dicuntur: uidelicet laudes matutinæ, quæ olim in aurora dicebantur: licet hodie cum nocturnis coniũgãtur, prima, tertia, ſexta, & nona, ueſpere, & completorium, quę ſeptem horę uocantur canonicæ, quaſi regulares. ex. tra. de pęnit. & remiſſ. quod in te. Quia regulariter a ſanctis patribus obſeruatę ſunt. Nam canon græcè, regula dicitur latinè.

Singulæ horæ correſpondent particularibus actibus paſſionis Chriſti.

NEmpe in nocte Chriſtus eſt compræhenſus: mane illius, & hora prima gentibus traditus: Tertia flagellatus: uoce crucifixus. Sexta cruci affixus. Nona mortuus. Vndecima de cruce depoſitus. In duodecima ſepultus: Item in nocte ſpoliauit Infernum: mane ſurrexit: in prima hora Mariæ appa ruit: tertia de monumento redeũtibus obuiauit.

Beatiſſima Virgo laudanda in canonicis horis rationabiliter.

IN eiſdem quoque horis beatam Virginem laudare debemus: ſcilicet in nocturnis, ſiue matutino: quia tali hora quædam ſtella apparet in cœlo, quæ tranſmontana uocatur: cuius ductu nautæ perueniunt ad portũ: & ipſa beata Virgo eſt ſtella trãſmontana: quia & ſi eam digne laudauerimus, nos, qui ſumus in hoc ſeculo, ducet ad portum ſalutis. Item in Prima; nam tunc apparet quædam ſtella, quæ Diana uocatur, quam ſequitur Sol; & ipſa beata Virgo eſt uera ſtella diuina, quæ uerum ſolem ſcilicet Chriſtũ nobis portauit, quæ illuminat totum mundum. Item in Tertia; Nam hora tertia conſueuimus eſurire, & ipſa portauit panem verum; ſcilicet Chriſtum cum quo eſt omnis ſatietas. Item in Sexta; quia illa hora magis feruet, & calefacit Sol, & ipſa laudanda, & roganda eſt, ut nos frigidos calefaciat in charitate per ſolem Chriſtum, quem genuit. Item in Nona; quia illa hora Sol declinat ad occaſum, & ipſa iuuat nos, & protegit cũ ad occaſum: ideſt, ad ſenectutem declinamus. Item in Veſperis, quia tunc incipit dies finiri, & ipſa laudatores ſuos in hora mortis defendit. Item in Completorio: Nam tali hora dies eſt completa: & ipſa in complemento uitæ noſtræ pro nobis intercedit, & in æterna tabernacula recipit. Vbi completum eſt gaudium electorum.

Quid ſit officium.

EST autem officium ſecundum Iſidorum, proprius, uel congruus actus vniuſcuiuſque perſonæ ſecundum mores ciuitatis, vel inſtitutæ profeſſionis. alia namque habent inſtituta Monachi: alia Canonici: alia Eremitæ, & ſic de reliquis: Et dicitur officiũ ſecundum Hieronymum in libro de officijs, ab efficiendo: quaſi efficium ab efficio efficis, una litera in aliam propter decorem ſermonis mutata. Vnicuique etenim conuenit ſuum efficere officium. Vel ſecundum Iſidorum officium dicitur, ut quiſque illa agat, quæ nulli officiant, ſed omnibus proſint. Cęterum in Eccleſia generaliter nil cauendum, aut legendum eſt, quod a ſancta Romana Eccleſia canonizatum, & approbatum expreſſe, aut per patientiam non ſit.

Beatus Hieronymus officium eccleſiaſticum ordinauit.

THeodoſius Imperator, hæreticorum extirpator, rogauit Damaſum Papam, ut per aliquem prudentem, & catholicum virum, eccleſiaſticum faceret officium ordinari. Vnde idem Papa præcepit Hieronymo Presbytero, tunc Bethleem cum Paula, & Euſtochio, & alijs virginibus commoranti, qui prius ſub ſeptem Apoſtolicis Romæ uixerat, quatenus officium Eccleſię ordinaret. Ipſe namque nouerat linguas quatuor, Hebraicam, Græcam, Caldaicam, & Latinam, quod ille obtemperans fecit. Ordinauit itaque quantum de Pſalmis in Dominica: quantum in ſecunda feria, & tertia feria, & ſic deinceps legeretur. Euangelia quoque, & Epiſtolas, &c. quæ de nouo, & veteri teſtamento in eccleſia leguntur (præter cantum) magna ex parte ordinauit; cuius operis exemplum idem Hieronymus Romam miſit, & à Damaſo Papa Canonizatum eſt, & pręceptum, a cunctis eccleſijs obſeruari, & appropriatum eſt ipſi Damaſo propter auctoritatem ſuam, quam interpoſuit, c. de vet. iu. enu. l. tanta.

Officium Gregorianum, & Ambroſianum.

LEgitur in vita *Beati Eugenij*, quòd dum adhuc officium *Ambroſianũ* magis, quàm Gregorianum ab Eccleſia ſeruaretur, Adrianus Papa Concilium conuocauit: Vbi ſtatutum eſt quòd Gregorianum deberet vniuerſaliter obſeruari. Ad quod Karolus Imperator omnes Clericos minis, & ſupplicijs per diuerſas prouincias cogebat libros Ambroſiani officij comburere. Beatus uerò Eugenius ad Concilium quoddam propter hoc conuocatum ueniens inuenit illud Concilium per triduum iam ſolutum, inducẽs dominum Papã, quòd omnes prælatos, qui Concilio interfuerant, & iam per tres dies receſſerant, reuocaret. Concilio iterum congregato, omnium Patrũ fuit una ſententia, quòd miſſale Ambroſianum, & Gregorianũ ſuper altare ſancti Petri Apoſtoli ponerentur, plurimorum Epiſcoporum ſigillis munita, & fores eccleſię clauderentur, & ipſi tota nocte orationi inſiſterent, ut dominus per aliquod ſignũ indicaret, quod horum magis ab Eccleſia ſeruari uellet: ſicque per omnia factum eſt. Mane igitur eccleſiam intrãtes utrumque miſſale ſuper altare apertum inuenerunt: uel, ut alij aſſerunt, miſſale Gregorianum penitus diſſolutum, & huc, illucque diſperſum inuenerũt: Ambroſianum

ſianum uero ſolummodo apertum ſuper altare in eodem loco ubi poſitum fuerit, inuenerunt. Quo ſigno edocti ſunt diuinitus Gregorianum officium per totum mundum diſpergi. Ambroſianum uero tantum in ſua eccleſia obſeruari debere. Et ſic vſque hodie ſeruatur.

In principio, & fine horarum canonicarum, oratio dominica dicenda eſt.

VT autẽ muſcę morientes abigantur, & mẽs orãtis ſerenetur, ut digne cum Deo loquatur; & ut ſi mente non orauerit dominus in furore nõ iraſcatur, ſed miſereatur: ideo laudabili conſuetudine inductum eſt, ut Sacerdos ante canonicarũ horarum initia, & in fine dominicam orationem, & ante horas beatę Marię, & i fine Aue Maria, &c. uoce ſubmiſſa, præmittat. Vnde in Concilio Gerundienſi. de conſec. diſt. 5. id ſemper ſtatutum eſt, vt etiam poſt ſingulas horas dicatur: ne diabolus de corde Sacerdotis rapiat, ſi quid boni ibi ſeminatum eſt.

Quare in principio ſingularum horarum dicatur Deus in adiutorium &c.

QVia vero dominus ait in Euangelio: Sine me non poteſtis facere quicquam: ideo in ſingulis diuinis horis Sacerdos incipit: Deus in adiutorium meum intende: & ſingulę finiuntur per Deo gratias. & ſic initium, & finis referuntur ad idem, ſ. ad Deum, qui eſt Alpha, & Omega, ideſt principium, & finis. 35. diſ. ab exordio. Dicẽdo igitur; Deus in adiutorium meum intende: mater Eccleſia inuitat homines iuxta illud, Venite filij, audite me, quod ideo introductum eſt, quoniam dum arca Domini ad portandum leuabatur, dicebat Moyſes, Surge domine, ideſt ſurgere fac, & diſſipentur inimici tui, & fugiant, qui oderunt te à facie tua, ſic & Sacerdos noſter dicit, Deus in adiutorium meum intende, hoc eſt, præſta mihi auxilium, dum reſurgo à peccatis, & cõtra uarios inimicos, qui tuam circundant Eccleſiam.

Quia tribus modis cõtingit peccare: ideo tribus modis horæ incipiuntur.

CIrca hoc notandũ eſt, ꝙ contingit tribus modis peccare, videlicet, corde, ore, & opere; ideoque tribus diuerſis modis horæ inchoantur, uidelicet Completorium per Conuerte nos Deus, cõtra peccatum cordis. Matutinum, per Domine labia mea aperies, contra peccatum oris; Aliæ uero omnes diei horæ, per Deus in adiutorium meum intende; contra pecatum operis. Et quoniam in peccato cordis, & oris eſt aliquid operis; ideo in omnibus horis tam diurnis, quàm nocturnis dicitur, Deus in adiutorium meũ intende; contra peccatum operis.

Gloria patri, dicitur in principio omnium horarum

POſt Deus in adiutorium meum intende, &c. ſtatim in ſingulis horis ſubiungitur, Gloria patri, & filio, &c. Quos duos uerſus Beatus Hieronymus ſcripſit inter opuſcula, quæ Papę Damaſo miſit, & ipſius rogatu idẽ Damaſus illos in fine pſalmorum cantari inſtituit; ipſum tamen uerſum; Gloria, Nicena Synodus dicitur edidiſſe. quoniam dominus dixit: Adhuc te loquente, ecce adſum; ideo quaſi iam nos intellexerimus exauditos eſſe gratiarum actiones Trinitati tribuimus, dicendo, Gloria patri &c.

Quare

Quare in exequijs mortuorum non dicitur: Gloria patri, neque, Deus in adiutorium.

IN exequijs mortuorum, nec Deus in adiutorium, nec Gloria Patri dicimus, quia in illis Saluatoris exequijs imitamur in quibus hæc ceſsāt, prout in ſequenti parte ſub titulo de quinta feria in cęna domini dicetur.

Antiphonæ, unde ortum habuerint.

ANtiphonæ quoq; in ſingulis horis ex inſtitutione beati Ambroſij dicuntur, pro eo quod beatus Ignatius tertius a beato Petro Antiochenus Epiſcopus, audiſſe legitur in Tripartita hiſtoria ſuper quendam montem Angelorum Choros Antiphonas canentes. Inde enim Græci primo antiphonas compoſuerunt, & eas cum pſalmis in choro, quaſi in chorea cantari ordinauerunt. qui mos ad vniuerſas eccleſias peruenit, vt iam vbique antiphonæ decantarentur. Inchoatur enim ante pſalmum, qui opus ſignificat: ipſa vero ſignificat charitatis copulam, ſeu mutuam dilectionem, ſine qua opus non prodeſt, & per quam opus incipit meritorium eſſe.

Hymnus, unde primum.

HYmni quoque tam ex inſtitutione Gelaſij Papæ, quàm ex approbatione Conciliorū Toletani, & Agathen. de conſ. diſt. 1. de hymnis, & diſt. 5. conuenit, in ſingulis diuinis officijs canuntur. Eſt autem hymnus græcè, latinè laus Dei cum cantico, uel vox humana in laudem Dei, metrice compoſita. Canticum verò eſt exultatio mentis, habita de æternis in vocem humanam prorumpens. Quia uerò pſalmi ſunt hymni, vnde & pſalteriū dicitur liber hymnorum; Ideo in quibuſdam eccleſijs, hymnum non cantant, quod tamen approbandum nō eſt, quoniam non ſine cauſa ſunt a Sanctis Patribus inſtituti, ut quando nihil operando Deum cum mentis exultatione laudamus: propter quam laudem exprimendam hymnus cantatur. Pſalmi uero opera bona ſignificant.

Hymni, an, & ubi præcedant pſalmos, aut contra.

NOtandum eſt autem, quòd in diuinis officijs hymni præcedunt pſalmos, in nocturnis uero, ſcilicet in Veſperis, & Completorio, & Laudibus matutinis, è conuerſo. Dies enim pertinet ad ſpirituales, qui habent gaudium conſcientiæ, nox ad pœnitentes, qui habent remorſum conſcientiæ. Illos exultatio inducit in operationem, quibus dicitur: Cantate ei canticum nouum: bene pſallite ei in uociferatione: iſtos per operationem oportet venire ad exultationem.

Pſalmi, cur dicantur alternatim.

DAmaſus inſtituit, ut chori ī duas partes diuiſi pſalmos canerent alternatim. Et dicuntur pſalmi alternatim, ad notandum alternā ſanctorum, ad bene operandum, exhortationem. Priſcis namq; temporibus confuſe, & quaſi in chorea dicebātur. ideoq; ſancti Patres ordinauerunt, ut alternatim dicerentur. ideſt vna pars chori vnum verſum, & altera alium diceret. Quod beatus Ignatius primus ſtatuiſſe fertur in eccleſia Antiochena, pro eo, qđ in viſione audiuit Angelos antiphonatim pſallentes. Dicuntur etiam alternatim, ad notandum, quòd alter alterius onus ferre debet.

Pſalmi

Pſalmi Graduales quot, & vnde.

NOtandum eſt, quòd pſalmi Graduales ſunt quindecim, qui ſignati ſunt per quindecim gradus, quibus aſcēdebatur ad templum Salomonis, quod erat in monte. Hos quindecim gradus vocant quidam canticum graduum; eo quod in quolibet præmiſſorum quindecim graduum ſinguli pſalmi decantabantur, & verbum graduū caſus genitiui eſt. Significati ſunt etiā dicti quindecim pſalmi, per alios quindecim gradus Ezechielis, quib. viſum eſt aſcendere in ciuitatem Dei.

Verſus, quid notet.

QVæritur quare verſiculi, in nocturnis ante lectiones dicuntur, in alijs verò horis poſt capitula?

Reſpōdeo. In nocturnalibus lectionibus propter earum vniuerſitatem, & magnitudinem ſedere ſolemus: ne igitur propter longam ſeſſionem, aut ꝓpter laſſitudinem, ſiue etiam obliuiſcamur doctrinę domini, quam lectiones ſignificant; cogitando forte inania, aut dormiendo, vel confabulando: ideo verſu præcedente ad lectiones audiendas incitemur. In alijs vero horis, quia nec tot, nec tantæ ſunt lectiones; non eſt neceſſe ſedere, nec verſiculos præmitti. Vel ideo in alijs horis verſus poſt lectiones dicuntur: ad notandum, quòd propter interualla horarum, doctrina domini non negligitur. Rurſus verſus ſæpe a pueris cantatur; ad notandum ſeruitium noſtrum cum innocentia præſtitum, domino fore gratū.

Lectiones matutinales, quid ſignificent.

LEctiones quoque in ſingulis horis tam nocturnis, quàm diurnis dicuntur. Et dicitur lectio, quia non cantatur, vt pſalmus, vel hymnus, ſed legitur tantum: illic enim modulatio, hic ſola pronunciatio quæritur. Si quidem lectiones nocturnales, ſunt doctrina noſtra; quia per eas docemur, opera noſtra retorquere ad Deum. obtinent ergo vicem lectionum, quas Doctores faciunt ad ignaros: per eas quoque ſanctorum opera imitamur, & earum cōmemoratione ad Dei laudem compungimur; & ideo, vt præmiſſum eſt, ſedēdo, & in ſilentio audiuntur. Lecturus autem lectionem, ad librum accedens ſuper gradum aſcendit, quia Doctor perfectiori vita vulgus tranſcendere debet, & a Presbytero, vel Epiſcopo benedictionem tanquam legendi licentiam poſtulat dicens: Iube domine benedicere, per quod principatus Eccleſiæ, quòdque nullus, niſi a maiore iuſſus debet in eccleſia legere, deſignatur. Et dicit; Domne, & non domine. quia ſolus Deus vere dominus eſt. Hinc eſt, quòd Presbyter vel Epiſcopus non a ſe benedictionem largitur, ſed diſcrete a Deo poſtulat illam dari, dicens. Benedictionē perpetuam tribuat nobis, &c. Quia tunc ſermonem ad Deum dirigit, qui vere dominus eſt.

Reſponſorium, vnde dicatur.

DIcitur namque reſponſorium, qa lectioni reſpondere, ideſt, conſonare debet, & ſi forte lectiones ſunt de Actibus Apoſtolorum: reſponſoria ſint ſimiliter de eodem. Vnde nonum reſponſorium reſpondere ſolet nonæ lectioni; quæ olim erat de Trinitate; hoc tñ fallit in reſpōſorijs de hiſtorijs, quæ poſt Euangelium in nocturnis cātantur, quæ Euangelicis lectionibus

non reſpondent; iuxta illud Apo. 1. ad Cor. 1. Vt id ipſum omnes dicamus, & non ſint in nobis ſchiſmata.

Quare poſt lectiones dicitur. Tu autem domine, miſerere nobis.

LEctione finita, dicit Lector. Tu autẽ domine miſerere nobis. Quod neq; de lectione eſt: neq; ei cõtinuatꝛ: ſed ille ſermonem ad Deum dirigens ſe excuſat, quòd dicit; Domine peccaui legendo forſan modulate: pronuncians cupidine laudis humanæ: uel ad captandum ventum humani fauoris: & audientes ſimiliter forte peccauerũt vanis cogi a i :nibus intendentes: vel a lectione auditum auertentes, ſed tu domine miſerere noſtri, quod verò reſpõdetur a cunctis, Deo gratias: non ad, tu autem, ſed ad lectionem refertur.

Quare in officijs dicantur capitula.

NOtandũ vero eſt, ꝙ pulcherrimus mos in Eccleſia inoleuit, vt quater in die, & quater in nocte ꝑ ſingulas diurnæ, ſiue nocturnæ pſalmodiæ horas, lectio vna, ſiue capitulum de veteri ſiue de nouo teſtamento dicatur. Quædam tamen eccleſiæ non dicũt capitulum in prima, nec in Completorio quia ſecundum hoc lectiones noſtræ non erunt octo: ſicut erant ſecundum Eſdrã in veteri teſtamento, prout præmiſſum eſt; ideo eccleſiæ illæ poſt primam legunt in Capitulo in Prima, prę ter miſſam. & ante completorium legunt prætermittẽdo in Completorio ſcilicet; Fratres ſobrij eſtote, & cętera.

Orationes cur dicantur in ſingulis horis.

ORationes in ſingulis horis dicuntur, per quas promiſſio impetranda eſt. Oratio namque petitio eſt: nam orare petere eſt; ſicut exorare eſt impetrare; & ſecundum Gregorium, veraciter orare, eſt amaros in compunctione gemitus, & compoſita verba ſonare. Oratio autem Dei miſericordiam ſignificat, quæ præcedit, & ſubſequitur hominem in bonis operibus & ideo dicitur in principio miſſæ, & fine. Eſt autẽ vltima oratio domini ad operarios benedictio, quod orationes in fine dicuntur, ab Actibus ſumitur *Apoſtolorum*, qui quando diſiungebantur, poſitis genibus ſuis, orabãt; ſi quidem oraturus Sacerdos populum ſalutat dicẽs. Dominus vobiſcum, & hoc ideo, vt illum animet ad adorandum pro ipſo, ꝙ eius oratio ſit accepta Deo.

De nocturnis.

LIcet eccleſiaſtica officia a veſperis incipiãt; illud de veſpera in veſperã celebrabitis ſabbata veſtra, extra de ferijs. c. 2. quia tamen ordo conueniẽs eſt, vt a tenebris procedamus in lucẽ, & non econuerſo, ideo a noctis officio inchoemus. Tempus autem nocturnum ſignificat vitam noſtram in peccatis, nocturnum officium, *noſtri exilij* ſeruitium. Nam laus *matutina*, pœnitentiæ ſuffragium, per quam tendimus ad laudis gaudium, & libertatis. Vel tempus ante nocturnum, ſignificat tempus ante legem mortis, in quo omnes ſilebant a laudibus Dei. Tempus nocturnum ſignificat tempus legis datæ Moyſi. Tempus laudis matutinæ, ſignificat tempus gratiæ, a reſurrectione vſque ad finem mundi, in quo tempore Deum laudare tenemur de bonis naturæ. Quæ illa hora nobis con-

contulit reſurgendo, & de bonis gloriæ, quæ in ea nobis dabit reſuſcitãdo.

Quare ter de nocte ſurgebant ad diuinum officium.

SCiendum eſt autem, quòd in primitiua Eccleſia miniſtri Eccleſiæ ter de nocte interpellatim ſurgebant ad diuinum officium celebrandum. Tria in hoc tempore deſignantes, videlicet, tempus ante legem, tempus ſub lege, & tempus gratiæ. Surgebant enim primo circa primum ſomnum, quando vulgus ſolet ire dormitum. Secundo circa mediam noctem. Tertio paulum ante diem, ſic ordinantes officiũ, vt nocturnæ finitæ, & cum ſuis reſponſorijs perlectæ eſſent, priuſquam luceſceret, apparente verò aurora pulſatis campanis cantabant. Te Deum laudamus, & matutinas laudes.

Nocturna, quid.

ET nota, quòd nocturna non ponitur per horã, ſed nocturni, nocturnorum, pro officio; vel nocturna nocturnæ, eſt collectio pſalmorum; qui dicuntur ante lectiones in dominica, vel in profeſtis diebus. Nocturnæ in plurali, dicuntur tempora, in quibus pſalmi cantantur. Nocturni nocturnorum, dicuntur nouem pſalmi, & nouem lectiones cum ſuis reſponſorijs in ſolennitatibus.

Eccleſiam ingredientes ad altare inclinamus.

AVlam igitur regiam, ideſt, in eccleſiam egredientes ad altare inclinamus, quaſi Regem milites adoramus. Æterni enim Regis milites ſumus, inclinãtes autem, trinam facimus orationem, dicentes ter Pater noſter, &c. ſermonem ad Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum dirigentes. Cum ad patrem loquimur, ad medium altaris intẽtione cordis, & ſtatu corporis nos prę ſentamus propter Patris potẽtiam, & noſtram perſeuerantiam. Cum ad Filium loquimur, ad ſiniſtram altaris partem nos conuertimus propter ipſius exinanitionem, & noſtri lapſus offenſionem. Cum ad Spiritum ſanctum ad altaris dextram tranſimus; propter ipſius benignitatem, & noſtram gratiæ conſecutionem.

Inuitatorium, quid ſignificet.

VErum quia non ſufficit Deũ laudare, niſi etiam ad laudandum alios inuitemus; vt qui audit dicat, Venite exultemus, vbi multiplex cauſa redditur, quare Deo exultare, & iubilare debemus, dum ibi dicitur. Quoniã Deus magnus, &c. Et vltimo aſſignatur cauſa, ſine ingrati ſimus, ſicut qui propter ſuam ingratitudinem, & malitiam terram promiſſionis non intrauerunt. Vnde dicitur ibi. Si introibunt in requiem meam. Inuitatorium autem alta voce dicitur, quaſi mater Eccleſia per illud inuitet homines ad confitendum domino: iuxta illud; Venite filij audite me. Quod notat ſecundus verſus; Præoccupemus, &c. præmittitur quoque Inuitatorio vox humilis, ſed cum venit ad Pſalmum inuitatorium exaltatur, quia eccleſia primo ſecreto, quaſi oſtio clauſo laudat Deum propter ſe; ſed poſtea manifeſte propter alios; vt ardor accendat proximos. Hinc ergo eſt, quòd in præcipuis feſtiuitatibus Inuitatorium quaſi voce valde demiſſa incohatur, ſed cum venitur ad verſum. Hodie ſi vocem eius audieritis, &c. exaltatur, ne quis corde forte obduratus de voce non audita excuſetur. vnde Eſaias. Quaſi tuba exalta

vocem tuam. Rurſus voce demiſſa inchoatur, ad notandum quòd in primitiua Eccleſia populus clam ad fidem, & ad Chriſtum colēdum inuitabatur: ſed poſtea vox exaltatur, vt oſtendatur, quod hodie libere inuitatur, prædicatur, & adoratur.

Inuitatorium, cur aliquando integre, aliquando imperfectè repetitur.

ITem Inuitatoriū ipſum ad aliquos verſus illius Pſalmi, Venite, repetitur integre, & ad alios imperfectè, qa licet omnes per ipſum Inuitatorium ad laudes, & gloriam Dei inuitentur: aliqui tamen perfectè, & aliqui imperfectè hanc inuitationem recipiunt. Dicitur autē ſexties integrè, quia illi integra recipiunt, qui pfectè laudes Deo referunt. Perfectè autem laudes Deo offerunt qui nihil, quod non ſit laudis, interponunt. Ter vero imperfecte repetitur: propter illa tria hominum genera, qui ad cœnam inuitati inuitationem non receperunt, ſcilicet auari, ſuperbi, & luxurioſi.

Quare in die Epiphaniæ non dicatur Inuitatorium.

INuitatorium non dicitur in die Epiphaniæ propter quatuor rationes. Primo ad oſtendēdum, quòd Eccleſia in primitijs ſuis venit de gentibus ad dominum, non inuita, vel vocata per præconem aliquem, ſed ſola ſtella duce, iuxta illud. Nemo nos conduxit: vt ſic incutiatur erubeſcentia eis, qui tarde credunt, cum multos habeant prædicatores. Magi enim non uocati venerunt adorare Chriſtum. Secundo, vt nos, qui quotidie inuitamur & excitamur ad adorandum, & deprecandū, videamur deteſtari inuitationem fraudulentam Herodis dicētis Magis: Ite, & interrogate diligenter de puero, &c. Tertia eſt cauſa, quia ipſa res nos inuitat, ſ. ſtella, per quam ſignificatur fides, quæ ducit nos ad Deum, & illuminat nos in nocte huius ſeculi. Quarta, quia Pſalmus, Venite, qui idē dicit, dicitur in nocturnis, & ſic idem repeti videretur.

Hymnus, cur ſequatur Inuitatorium.

POſt Inuitatoriū conſequenter multi Deum cum lætitia laudant iuxta illud, Audiuit, & læta eſt Syon. Ideo poſt Inuitatorium cantatur communiter Hymnus. Tertio dicitur Hymnus in ſignum, quia ſicut in Actibus Apoſtolorum, gentes gauiſæ ſunt, quia ad fidem vocatæ ſunt. Quarto quia iterū non ſufficit laus oris, & cordis, niſi & opus ſequatur. Quia fides ſine operibus mortua eſt, ideo poſt hymnum ſequuntur pſalmi, qui bonam operationem deſignant. Dicuntur etiam antiphonæ, quæ ſignificant charitatem, ſine qua opus non perficitur.

Quare dicitur oratio dominica poſt verſus.

POſt verſus ante lectiones, per quas doctrinā habemus, dicitur oratio dominica; Primo ad notandum, quòd qui eget ſapientia, & intellectu doctrinæ poſtulet illam à Deo. Qui ſecūdum beatum Iacobum, dat affluenter omnibus, & non improperat. Secundo, vt ipſius orationis auxilio proficiat in nobis verſus intētio. Tertio, vt per illam diaboli tentationes pellantur. Dicitur ſecrete, per quod ſecretum regis concilium intelligitur. Vltima tamen pars patenter cōcluditur, vt pateat ad quid oratio ipſa dicatur, ſcilicet, ne Lector per fantaſiam tentationum auferatur,

&

& ne auditor lectionis intellectu, & ꝓ fectu fraudetur.ꝑ preces,quæ dominicam orationem ante lectiones ſequuntur; imploratur ſanctorum interceſſio ad obtinendum,quod in ipſa oratione poſtulatur.

Nocturni tres aliquando, aliquando vnus.

IN quibus diebus feſtiuis, & dominicis tres dicimus nocturnos: in profeſtis vnū. Si quidem in trium nocturnorum officijs tria tempora repræſentamus.ſcilicet tempus ante legem,tempus ſub lege, & tempus gratiæ. Quorū quodlibet tribus diſtinctionibus variatur. Tempus ante legem has diſtinctiones habuit. Prima fuit ab Adam vſque ad Noè. Secunda a Noè vſque ad Abraham.Tertia ab Abraham vſq; ad Moyſem. Tempus ſub lege has diſtinctiones habuit. Prima a Moyſe vſque ad Dauid,a Dauid vſque ad trāſmigrationem Babilonis, a tranſmigratione Babilonis vſque ad Chriſtum. Tempus vero gratiæ has diſtinctiones habuit.Prima diſtinctio fuit Apoſtolicæ,& Euangelicæ prædicationis.Secūda tempus impugnationis per hæreſes emergentes.Tertia tempus pacis: quādo videlicet hæreſes eliminatæ ſunt. Recte autem tres nocturni, Patres,ſeu fideles vtriuſq; temporis ſignificant, qui vigilantes per Dei laudem ad æternam peruenient laudem. Vnde Apoſtolus ad Corint. 1. Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, & nos, qui viuimus,& qui reſidui ſumus, non præueniemus,&c.

Dicto de nocturnis feſtiuitatum,& dominicarum,nunc de nocturnis ferialibus,ſiue non ſolennium dierum pauca dicamus.& quidem in illis dicimus duodecim Pſalmos, vt & nos Deo debere ſeruire in duodecim horis noctis, oſtendamus. Cuilibet horæ vnum pſalmum attribuentes;cum non poſſimus iugiter Deo ſeruire. Qui pſalmi bini, & bini dicuntur ad notandum, ꝙ ſine charitate, quæ ad minus inter duos conſiſtit, laudes noſtræ,vel opera noſtra, nihil proſunt. Gloria Patri &c. interponitur ad notandum, quòd Chriſtus eſt Dei, & hominum mediator.

Quare ante lectiones benedictionem petens dicit. Domine, & non Domine.

LEcturus autem lectionē ad librum accedens ſuper gradum aſcendit, quia Doctor perfectiori vita vulgus tranſcendere debet, & a Presbytero vel Epiſcopo benedictionem antequā legendi licentiam poſtulet,dicens;Iube Domine benedicere, per quod principatus Eccleſiæ, quodque nullus niſi a maiore iuſſus debet in Eccleſia legere,deſignatur.Et dicit Domine,& non Domine; quia ſolus Deus vere dominus eſt; Hinc eſt, ꝙ Presbyter vel Epiſcopus, non a ſe benedictionem largitur, ſed diſcrete a Deo poſtulat illam dari dicens.Benedictione perpetua,benedicat nos Pater æternus.

Quare poſt lectiones dicitur. Tu autem domine, miſerere nobis.

LEctione finita,dicit Lector; Tu autem domine &c. Quod neque de lectione eſt neque ei continuatur, ſed ille ad Deum ſermonem dirigens ſe excuſat, quaſi dicat, Domine peccaui legendo forſan modulate pronunciās cupidine laudis humanæ, vel captādo ventum humani fauoris, & audientes ſimiliter forte peccauerunt vanis cogitationibus intendentes; vel a lectione audi-

auditum auertentes,ſed tu domine miſerere noſtri : quod vero reſpondetur a cunctis: Deo gratias: nō ad, Tu autē, ſed ad lectionē refertur . Eſt enim vox Eccleſiæ Deo gratias exoluentis : ac ſi dicat , Deus pauit nos verbis ſalutis , quæ ſunt cibus animę: & pro huiuſmodi beneficio, Deo gratias, ſupple exoluimus.

De lectionibus.

TRes quoque lectiones, quæ tunc dicuntur , doctrinam electorum trium temporum ſignificāt: & cum ipſis interpellanter tria reſponſoria dicuntur. Ad notandum ,quòd quicquid electi in tribus temporibus docuerūt: & quicquid in tribus ætatibus factum eſt;ad domini Trinitatē referamus; & Trinitatē in fide,Spe,& Charitate glorificemus.

Te Deum laudamus.

TE Deum laudamus,alta voce cantatur, ad notādum quòd manifeſte,& mirifice Eccleſia tempore gratię laudat Deum. & ad ſignandum,quòd bonis operibus doctrinæ ſanctæ bene reſponderimus ; ad cœleſtem laudem cum Angelis perueniemus. Cātus quoque tūc alta voce factus gaudium mulieris de dragma perdita,& inuenta ſignificat. Quod verò finis eiuſdem cātici ibi,per ſingulos dies,&c.& alij verſus ſequentes altius canuntur; ſignificat congratulationem vicinarum, quā mulieri propter dragmam repertam fecerunt.

Te Deum, quis compoſuit.

ET ſciendum, quòd cum beatus Ambroſius, beatū Auguſtinum de Manicheis conuerſum baptizaſſet, dixit;Te Deum laudamus. Auguſtinus vero reſpondit;Te dominum confitemur; & illo dicēte.Te æternum patrē: ille reſpōdit; Tibi omnes Angeli, &c.

De Matutinis laudibus.

DIcuntur autem laudes , quod illud officium laudem pręcipue ſonat diuinam, quam ei facimus; pro eo quod a tenebris erroris nos ad lucem, ſeu viam veritatis reduxit,& ad tentationes diaboli expellendas;vnde Eſai. 25.Expergiſcimini,& laudate,qui habitatis in puluere,quia ros lucis eſt.Sane matutinum, & veſpertinum officium ideo canimus,quaſi domino iuge ſacrificium offeramus.

In Laudibus, quinque pſalmi, quid ſignificent.

POrrò in laudibus matutinis quinque pſalmi dicuntur , vt quinque ſenſuum reparatio notetur;& propter quinque ſtatus Eccleſiæ, Primus pſalmus eſt;Dominus regnauit,in quo laudatur Deus,qui firmauit orbem terræ, ſcilicet in fide, & reſurrectione.Secundus eſt ; Iubilate , qui pertinet ad confeſſores. Tertius eſt ; Deus Deus meus ad te de luce vigilo, &c. qui ſignificat ſtatum Martyrum,qui ſitiunt ad dominum . Vnde dicitur ibi ; Sitiuit anima mea,&c. Quartus eſt Canticum trium puerorum;Benedicite. ſignificans ſtatum Antichriſti . In fine huius Pſalmi non dicitur;Gloria patri,neque. Amē. Primo quia propter confeſſionē fidei proiecti ſunt tres pueri in caminum ignis,in quo facto maxime Deo,& Trinitati derogatum eſt ; & quia in ipſo Pſalmo diſtincte tota Trinitas notificatur, & laudatur. Quintus pſalmus, Laudate dominum : in quo ſtatus ille notatur ; quando poſt mortem Antichriſti conuertentur Iudæi . Et in fine eius dicitur;Gloria Patri,ad oſtendendum

dum, quòd per bonam operationem ſociabimur Angelis, qui inceſſanter Deum laudant.

Quare pſalmus, Deus Deus meus ad te de luce vigilo, & Deus miſereatur noſtri, coniungantur.

QVæritur etiā quare præmiſſi pſalmi duo, ſ. Deus, Deus, meus, & Deus miſereatur noſtri, combinantur. & ſub uno, Gloria Patri, & ſub una antiphona dicuntur? Ad quod reſpondetur, quia pſalm. Deus, Deus meus, ſignificat ſitim ad Deum, in pſalmo, Deus miſereatur noſtri, Trinitas notatur, vt ſupra. Ad ſignificandum igitur ſitim, & deſiderium continuum ad Deum, hoc fit.

Capitulum ſequitur antiphonam, & quare.

POſt Antiphonam ſequitur Capitulum, per quod fit exhortatio, ne deficiamus in via. Et dicitur quandoque benedictio, & claritas. Apoc. 7. c. & Quandoque, Fuiſtis aliquando tenebræ. Epheſ. 5. Quandoque, Nox præceſſit ad Romanos. 13. cap. Vbi hortamur in fide perſeuerare, in miſericordiæ operibus intendere, & opera tenebrarum abijcere, & arma lucis induere. & conſolamur per repromiſſionem gloriæ.

Cantica, Benedictus, & Magnificat, cantanda ſunt ſtando.

POſt Pſalmos, & lectiones, & verſum, canticum Benedictus, dicitur, vt recordemur, quòd finito tempore noui teſtamenti, quod per præmiſſos matutinales pſalmos ſignificatur, remuneratio Abrahę promiſſa nobis dabitur, ſi doctrina Chriſti imbuti, quod per lectionem, & ad Deum ſeruitium viſitati, quod per verſum ſignificatur; Sine timore in ſanctitate, & iuſtitia omnibus diebus ſeruiemus Deo. Rurſus ideo dicitur pſalmus, Benedictus, hoc loco; quia in eo agitur de præcurſore illius, qui in ſexta ætate venit, & iſte eſt ſextus pſalmus in laudibus. Et nota, quòd hoc Canticum, & Cāticum Mariæ, ſcilicet, Magnificat anima mea dominum, &c. Euāgelia ſunt, ideo aſtātes cantamus. Offertur itaq; incenſum circa altare, vt notetur Canticum toto cordis affectu eſſe proferendum, & ne nobis accidat, quod contigit Zachariæ, cui, dum incenſum offerret, apparuit Angelus dicens, quòd ei naſceretur filius; quod quia non credidit, obmutuit. Credamus igitur de promiſſionibus Dei; ne a laude eius muti efficiamur.

QVARE ORAMVS hora Prima.

POſtquam de nocturnali præmiſſum eſt officio, conuenit aliqua dicere de diurno; & primo de hora Prima. In qua Deum laudare debemus; tum quia eſt initium diei, & nobis dedit noctem cū ſalute, & ſine Satanæ impedimento tranſire; tum quia tali hora Chriſtus à Iudæis Pilato traditus eſt; & etiam Angelus nunciauit mulieribus ad monumentum, orto iam ſole, venientibus, eum ſurrexiſſe. Eadem etiam hora viſus eſt in litore maris à diſcipulis piſcantibus; dicens illis, Pueri habetis aliquid pulmenti? tum quia eadem hora dominus conueniebat in templo, & populus mane expectabat.

Quare oramus hora Tertia.

HOra Tertia Deo laudes exſoluimus, quoniam in illa ſecundum Marcum Ieſus linguis Iudæorum mor ti adiudicatus eſt; & à Pilato ad colũnam ligatus eſt, & flagellatus. Merito ergo hora illa oramus, vt ſicut,ſ.ab Adam per diaboli ſuggeſtionem ſeparatus eſt, ita per Chriſti crucifixionem dignetur eadem hora Spiritus ſanctus in cordibus noſtris infundi. in hac etiã hora repromiſſus Spiritus ſanctus,datus eſt Apoſtolis, & viſibiliter Dei magnalia loquebantur. Vnde in Actibus Apoſtolorum; Non iſti ebrij ſunt,cum ſit hora tertia diei. Propter quod dicitur hymnus, Nunc ſancte nobis Spiritus, &c.

Quare oramus hora Sexta.

HOra ſexta pro nobis crucifixus, & clauis confixus eſt Chriſtus; Quare tenebræ ſuper omnem terram factæ ſunt, vt ſol in morte domini ſui lugens,ſe quaſi nigris tegeret veſtibus, ne illũ crucifigẽtibus lumen præberet. Hac etiam hora in die Aſcenſionis cũ diſcipulis diſcubuit. Merito ergo Eccleſia illa hora Deo laudes exhibet,gratias ei agens,quia pro ipſa Chriſtus pati voluit, propter quod ipſum diligit vehementer. Vnde in canticis, Nunciate dilecto,quia amore langueo.

Quare oramus hora Nona.

HOra nona Chriſtus clamans emiſit ſpiritum. Mori enim voluit pro homine illa hora, in qua homo de paradiſo expulſus eſt,& in eadem hora per mulierem, & lignum deceperat hoſtis, vt ars autem artem falleret, & medelam ferret,vnde hoſtis lęſerat: In eadem quoque hora miles latus Chriſti aperuit. Et quòd duo noſtræ ſaluationis ſacramenta, ſcilicet aquam Baptiſmi,& ſanguinẽ noſtræ redemptionis nobis eduxit. Et velum templi ſciſſum eſt; & monumenta aperta ſunt; Eadẽ hora inferna penetrans inextricabiles tartari tenebras confringens; ſeraſq; eius comminuẽs captiuitatem ſanctorum ſecum tranſuexit ad cęlos, igneaq; romphea ſubmota, antiquum incolam in paradiſo reſtituit. Eadem etiã hora cætus Apoſtolorum ad adorandũ conuenire conſueuit, & Petrus, & Ioannes aſcendebant, in templum cauſa orationis. Petrus quoque eadem hora aſcendit in cęnaculum oraturus, quando raptus eſt in extaſim. & linteolum plenum reptilibus de cęlo ante ſe dimitti vidit,audiens hæc verba, Petre macta,& manduca. Merito igitur propter prærogatiuas hac hora Eccleſia laudat,dicens pſalm. Mirabilia &c.

DE VESPERIS.

Quare oramus hora Veſpertina.

IN hora veſpertina ſignificat Eccleſia primum aduentum domini, qui fuit vergente mundi veſpere, id eſt vltima ætate. De quo pſallens reddit gratias Deo iuxta illud Apoſtol. Nos ſumus in quos fines ſeculorum deuenerunt, de pęn. diſt. 3. ſi enim. in fine. Prætera Chriſtus in veſpere de cruce depoſitus fuit. Eadem quoque hora in cęna, ſacramẽtum corporis, & ſanguinis inſtituit

ſtituit,pedes diſcipulorum lauit.Diſcipulis euntibus in Emaus in habitu peregrini, in fractione panis ſe manifeſtauit. Merito ergo Eccleſia catholica Chriſto in hac hora gratias agit.

Officium mortuorum, quare caret ſecundis ueſperis.

OFficium mortuorum incipit a ueſperis: non tamen habet ſecundas veſperas. Ad notandum,quòd hoc officium finem habebit, quando animæ ſaluandorum ab omni pęna liberatæ æterna beatitudine fruentur. Sed ſancti, de quorũ glorificatione in anima iam certa eſt Eccleſia, primas, & ſecundas veſperas habẽt, ſi in feſto eorum nouem lectiones dicantur. Primas enim habent pro glorificatione animæ iam percepta,ſecundas pro glorificatione corporis; quam habebunt, quæ nunquam finem habebit. Si verò habent tantum tres lectiones, primas veſperas tantummodo; non quia & ipſi duplicem ſtolam habituri non ſint: cum hoc omnibus electis conueniat; ſed Eccleſia ad oſtendendam differentiam præmiorum illis,& iſtis debitorum, magis ſolemnizat pro illis, de quorum maioribus meritis ſibi per miracula,vel per alia documenta conſtat; quamuis ad plenum certa eſſe nõ poſſit, nam & ſtella differt in claritate a ſtella. Vnde Auguſtinus ait in ſermone de beato Stephano; Cum precioſa ſit mors ſanctorum, ſi quid diſtare inter Martyres poteſt;præcipuus eſſe videtur,qui primus eſt.

Quare in exequiis mortuorum non dicitur: Gloria Patri, nec Deus in adiutorium meum &c.

IN exequijs mortuorum, nec, Deus in adiutorium meum intende, nec, Gloria Patri, dicimus:quia in illis ſaluatoris exequias imitamur, in quibus hæc ceſſant, prout in ſequenti parte ſub titulo, de quinta feria cœnæ domini dicetur.

DE COMPLETORIO.

IN hora Cõpletorij Chriſtus orauit Patrem; Eadem quoque hora ſanguineas guttas ſudauit, & etiã corpus eius in ſepulchro poſitum fuit: & cuſtodes deputati.Merito igitur in hac hora Eccleſia Deo laudes & gratias agit.Illam etiam in memoriam æterni gaudij celebrat: nam completo electorum numero. In illa hora complebitur gaudiũ electorum in die generalis retributionis. Et inde eſt, quòd Completorium ſignificat gaudium. Dicitur autẽ Completorium,quia in eo completur communis vſus locutionis,cibi,& potus,& aliorum quæ neceſſario pro corporis ſuſtentatione ſumuntur.Et ſecundũ ẽt hoc ſignificat finem vitæ præſentis.

Quare incipit per,Conuerte nos,officium completorij.

HOc officium incipit præter morem aliorum officiorum,Cõuerte nos Deus, &c. quia quaſi tota die pſalmodiæ inſiſtimus, & pene impoſſibile eſt, quin aliquem puluerem ſuperbiæ contraxerimus:& quia ſæpe erramus; iuxta illud. Erraui, ſicut ouis,

quæ perijt, inde eſt, quòd nos humiliãtes dicimus, Conuerte nos Deus, &c. prӕterea quilibet quantumlibet perfectus, & bonus extimare ſe debet imperfectum', ſiue inſipientem, iuxta illud, Iuſtus accuſator ſui eſt, ideo dicit Sacerdos, Conuerte nos, &c.

Completorium quatuor pſalmis conſtat.

DIcuntur, autem quatuor pſalmi ad obtinendam remiſſionem peccatorum', quӕ comittimus, dum ſumus in hoc corpore ex quatuor elemẽtis, & ex quatuor humoribus, vel complexionibus compoſito, extra. de cele. miſſ. in quadã. Seu quia corpus ipſum ex his compoſitum contra pericula, & phantaſmata noctis munimus, & Deo commendamus, ideoque tunc dicitur, In manus tuas domine, commendo ſpiritum meum, & Cuſtodi nos, &c.

Canticum Simeonis, cur dicitur in Completorio.

IN completorio dicitur canticum Simeonis, ſcilicet. Nunc dimittis, &c. Lucӕ, 2. cap. Vt illius exemplo pacem inuenientes mereamur videre lumen, quod eſt Chriſtus. Secundo ideo iſtud Canticum dicitur, quia ſicut ſanctus Simeon cupiens ex hac vita in alteram tranſire, illud cecinit, ſic & nos cum dormire debemus, quaſi morituri, quia ſomnus eſt quaſi mortis imago, Illud dicimus per quẽ nos domino commendamus: & quia Canticum illud eſt de vtroque aduentu, vnde merito illud dicimus, vt promiſſionib. alliciamur, & a vitijs quieſcamus. Conſequenter oratio dominica, & preces dicuntur: quibus etiam contra noctis phantaſmata nos muniamus. Subijcitur etiam Symbolum, in quo noſtrӕ fidei profeſſio continetur; vt ſi forte nos mori contigerit, in confeſſione fidei moriamur. Precibus, & oratione completur hoc officium, iuxta illud Apoſto. Orate pro inuicem, vt ſaluemini.

Quomodo ſit dicendum officium in choro.

SI quis Principem rogaturus, habitu honeſto, geſtu decenti, prolatione non prӕcipiti, ſed diſtincta, tanta quoque mente ſeipſum, ac verba ſua ſtudet componere: quanto diligentius in hoc ſacro loco omnipotentem oraturus Deum, hӕc omnino facere curabit? Debent igitur in cunctis cathedralibus, & collegiatis eccleſijs horis debitis, ſignis congrua pulſatione prӕmiſſis laudes diuinӕ per ſingulas horas, non curſim, ac feſtinanter, ſed aſſiatim, & tractim, & cum pauſa decenti, prӕſertim in medio cuiuſlibet verſiculi pſalmorum debitam faciendo inter ſolenne, & feriale officium differentiã ab omnibus perſoluantur. Horas canonicas dicturi cum tunica talari, ſuperpellicijs mũdis vltra medias tibias longis, vel cappis iuxta temporum, & regionum diuerſitatem eccleſias ingrediantur: nõ capuccia, ſed almutias, vel bireta tenentes in capite. Qui cum in choro fuerint, grauitatem ſeruẽt: quã & locus, & officium exigunt, & non in ſimul, aut cum alijs confabulantes, ſeu loquentes, aut literas, aut ſcripturas alias legentes. Et cum pſallendi gratia ibidem conueniant, muta, & clauſa labia tenere non debent: ſed omnes prӕſertim, qui maiore funguntur honore, in hymnis, pſalmis, Canticis Deo alacriter modulentur. Cum dicitur; Gloria Pr̃i, & Filio, & Spiritui ſancto, omnes

nes conſurgant. Cum nominatur illud glorioſum nomen, Ieſus, in quo omne genu flectitur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum omnes caput inclinent. Nemo ibidem, dum horæ in communi publice cantantur, legat, vel dicat priuatim officium, nam non ſolum obſequium, quo obnoxius eſt, vel in choro ſubtrahit: ſed alios pſallentes perturbant; ſuper his debite obſeruandis; aliàs, quod ad diuini officij proſecutionem ac chori diſciplinam ſpectat, Decanus, vel cui onus incumbit, diligenter inuigilet, hinc inde, ne quid inordinate fiat. Si quis circa prædicta exceſſerit: prout erit grauitas erroris, plectatur pęna.

Quo tempore quiſque debet eſſe in choro.

QVi in matutinis ante finem. Venite exultemus, in alijs horis ante finem primi pſalmi; in Miſſa ante vltimum; Kirie eleiſon, vſque in finem, diuino officio interfuerint, niſi forte neceſſitate cogente, ac petita licentia, & obtenta a Præſidente chori diſcedere oporteat, abſens pro illa hora cenſebitur, ſaluis eccleſiarum conſuetudinibus. Si quæ forte circa hæc arctiores exiſtant, idem in his obſeruetur. Qui a principio vſque in finem in proceſſionibus non perſeuerauerit, pro cuius executione deputetur aliquis onus habens perſonas ſingulas notandi, ſtatuto tempore non conuenientes; iuramento aſtricti ius agere fideliter; & nulli parcere.

Quo tempore debet dici officium priuate.

TEmpus, quo debet dici officium priuatè (ſecundum Caietanum) ibi, eſt totus dies, a veſpera præcedentis diei vſque ad mediam noctem diei ſequentis. Ita tamen quòd ſolas matutinas liceat dicere in veſpere diei præcedentis, reliquas autem horas vſque ad mediam noctem diei ſequentis. Multum autẽ tardare ex negligentia, licet non ſit mortale, graue tamen veniale eſt, ſi ſine rationabili cauſa fiat. Poſſunt tamen præuenire horam conſuetam dicendo matutinas in ſero; vt quietius, & commodius dicant: vel ob aliquam cauſam, vt conſulitur in iure. cap. Presbyter. de celeb. miſ. De officio autem, quod collegialiter dicitur, eſt ſancitum in lege. clemen. 1. de celeb. miſſ. quòd dicatur debitis horis ſecundum conſuetudinem, & ordinationes eccleſiarum. Prætermittere autem etiã negligentia, dummodo communiter ſeruetur conſuetudo, non videtur mortale, remoto contemptu. Syluester. §. 8. Prælati eccleſiarum collegiatarum, & cathedralium, mortaliter peccarent ſi notabiliter ſine rationabili cauſa horas proprias his horis non dici facerẽt. Clem. diſ. ſancimus. Hora autẽ debita accipitur punctaliter. Alioquin poſt Primã immediate non poteſt dici Tertia, ſed ſecundum communẽ conſuetudinẽ, niſi aliquo imminente periculo.

De dicendis horis canonicis generaliter.

QVid ſi clericus beneficiatus neſcit horas legere?

Reſpondeo, quòd non excuſatur, quia debet ſcire, aliàs priuatur beneficio. in cap. cum in cunctis. de electio. competens autem ſcientia ſecundum Archid. 36. diſti. Illiteratos. eſt autem

vt ſciat canones pœnitentiales,pſalterium, & homilias, & huiuſmodi 23. diſtin.c. Quinimmo dicit Auguſtinus. 85.diſt.in c. Archid. & in cap. omnes, 31.diſtin. Non ſolum requiritur,quòd Sacerdos ſciat in libro legere perfectè: ſed etiam debet corde tenus pro maiori parte ſcire pſalterium. Quæritur etiam, quid ſi aliquis puer maior ſeptennio ex diſpenſatione obtinet beneficium non curatum,& neſcit horas legere? Reſpódeo. Cum eo Epiſcopus poteſt diſpenſare ex cauſa neceſſaria, vel vtili, vt aliquas alias orationes loco horarum dicat.Ratio Magiſtri Staniſlai Scabin in quadam poſitione ſua eſt: quia ex quo diſpenſat Epiſcopus in principali,ſcilicet in beneficio.

Quæritur,quid ſi quis eſt infirmus? Reſpondeo, ſecundum Innocentium, de celeb.miſ.c.1.ſi eſt talis infirmitas, quæ impedit dicendo, vel audiendo horas,excuſatur infirmus, nec tenetur poſtea aliquid dicere, nec pro iſto pęnitere. quia neceſſitas non habet legẽ. de obſeruantia ieiunij.cõſilium. Secus eſt ſecundum Hoſtien. ſi eſt aliqua infirmitas,quæ ſolum impediret dicere, ſed non audire: tũc enim Sacerdos debet aliquem alium coram ipſo legentem audire,ſi eum habere poteſt. Vel ſi eſt infirmitas leuis, ſicut vetus quartana,in qua etiam ſua negocia procuret, tunc omnes horas legere tenetur.

Quæritur quid de illo, qui amiſit librum in via eundo? Reſpondeo ſi caſu hoc accidit, poteſt excuſari pro illa vice ab horis: ſed nihilominus dicat illa,quæ ſcit: puta, orationes, vel pater noſter, ne vacet ocio.

Quæritur ſi clericus beneficiatus in ſcholis ſtans de licentia Epiſcopi, vel peregrinans ad curiam, excuſatur ab horis canonicis dicendis? Reſpondeo; licet aliqui dicant tales excuſari, ſi per alios loco ſui in eccleſijs conſtitutos compleantur. & hoc ſi eſt clericus beneficiatus; in minoribus conſtitutus; prout recitat Archidia.91.diſtin.Eleutherius,allegando dictum Abbatis, & Petri de Samprana,de celebr.miſſ.c.1. dicas audacter quòd talis clericus, ſiue ſit beneficiatus, ſiue non dum ſit in maioribus conſtitutus, ſiue in minoribus, nec propter ſtudium, nec propter laborem peregrinationis ab horis canonicis excuſatur. Nec Archiepiſcopus, nec Epiſcopus poteſt ſuper his diſpenſare,aut in aliud commutare.Nec Abbas cum Monacho propter ſtudiũ, Ita ſcribit Archid.in d.c. Eleutherius. & Raymundus in ſumma in tit.de off. cleri. c. nunquid, & ſequentibus. Ex his omnibus ſumitur iſtud documentum,quòd omittens horas ex voluntate,aut ex accurata negligentia, peccat mortaliter. Tenetur etiam eas reſumere, vel diſpenſatiuè in alio genere ſatisfactionis recompenſare.Ratio;quia ex quo talis ſoluere tenetur. Sed dicit Hoſtien. ꝙ ſi eſt tanta diuerſarum horarum negligentia, quòd quaſi impoſſibile ſit eas redicere, commutetur in aliam pœnitentiam.

Quæritur etiam an ille,qui ex occupatione liciti operis, aut quia multum ſcripſit, vel audiuit confeſſiones, vel aliud fecit per quod neglexit horas, mortaliter peccet? Reſpondeo quòd non, quia talis per ignorantiam probabilem excuſatur. de cleri. excommu. mini.Apoſtolica.

Quæritur, an tot quis peccata committat mortalia,quot horas vnius diei omiſit,

omiſit,uel neglexit? Reſpondeo quòd licet officium tantum unius diei ſit quoddam totum integratum ex ſuis partibus, & vno præcepto præcipiatur,& conſequenter,tranſgrediens omnes ſimul vna die, non peccet niſi peccato vno mortali: Tamen ſi quis negligit vnam horam,ut puta Primam, uel Tertiam,&c.& alias complet,etiã peccat mortaliter: ſed non ita grauiter ſicut omittens, uel negligens omnes horas. Vnde, unum peccatũ mortale eſt grauius alio. Eſt autem ueritas, ꝙ pro negligentia horarum unius diei integre incurrit, quis mortale grauius, q̃ ꝓ negligẽtia unius horæ canonicę diei illius: ratio, quia maior eſt contẽptus diuinæ laudis in toto, quàm in parte.

Quæritur etiam, an attentio mentis in horis ſit neceſſaria? Reſpondet Thom.2.2.q. 83.Quod duplex eſt attentio: vna, qua attendit ad verba: ne quis in eis erret. Secunda qua attenditur ad finem orationis,ſ.ad Deum, & ad rem, pro qua oratur, quæ quidem maxime eſt neceſſaria. Quando ergo euagatio mentis fit in oratione ex propoſito,peccatum eſt mortale,& impedit orationis fructum. Quæritur quid de illo, qui non interfuit principio horæ alicuius, vt quia neglexit, ſed non malitioſè: quia forte pulſum tam cito nõ audiuit,ut ſicut induatur: nunquid ille debet principium repetere? Reſpõdeo, quòd non oportet à capite incipere,niſi magnam partem omitteret: qa tunc deberet repetendo adimplere ſecundum Innocentium: & ſimiliter dico de fine horæ, ſi aliquis ex neceſſitate exit chorum. Tunc enim reſiduum ſuppletur per alios, quia omnes ſunt vnũ corpus in dño.De conſtitu.cũ oés. Et ſi neglectus, vel omiſſus eſt vnus Pſalmus, debet fieri repetitio in choro? Reſpondeo,ſecundũ Innocẽtium, ꝙ non eſt tanta omiſſio Pſalmi vnius, ꝙ deberet repeti, ſi ſcandalum in populo immineret. Vnde melius eſt omittere, & non repetere propter ſcandalum populi. Veruntamen, vbi hæc ſine ſcãdalo fierẽt: ut ſi populus deeſſet, melior ſit repetitio Pſalmi,quàm omiſſio, ſecundum Ioannem Andream. in d.cap.dolentes.

Quæritur,an degradatus,ab ordine ſuſpenſus,& excommunicatus,& quilibet criminoſius teneatur ad horas canonicas? Reſpondeo quòd ſic. Quandiu toleratur ab Eccleſia: patet. Quia non debet eſſe melioris conditionis malus, quàm bonus. Si ergo bonus obligatur, multo magis malus, vnde licet iſti amiſerint honorem, non tamen onus: aliàs ex malitia commodum reportarent: tamen tales in horis non debent dicere: Dominus vobiſcum, &c.

Quæritur, quæ ſit competens hora pro qualibet hora canonica regulariter dicenda?Reſpondeo,quòd ſeptem ſunt horæ canonicæ: ſ Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpera, & Completorium. in cap.1.de celebr. miſſ.11.diſt.Presbyter.Et ſunt iſtæ horæ inſtitutæ in memoriam paſſionis Chriſti,vt dictum eſt.Tamen horis cõpetentibus, & diſtinctis horæ canonicæ in eccleſijs cathedralibus, vel collegiatis regulariter ſunt complendæ.Poteſt tamen in horis canonicis dicendis excuſari ex cã rõnabili,vt quia Plebanus habet uiſitare infirmos, & eis procurare ſacramenta, vel habet audire cõfeſſiones: & cum hoc aſpicere licitos

citos labores corporales, omnes horas incluſiue dicere, etiam ante diem. Similiter qui habet prædicare, vel aliquid legere in facultate vtili ſecularibus, poteſt etiam ſimul ante diem omnes cõplere. Qui verò hoc facit cauſa laſciuiæ: vt ſcilicet expeditus ante diem, vt in die vacet liberius ocio, & vanitatibus ſeculi: non poteſt hoc facere ſine peccato. Secũdum Thomam in quodam quolibeto.

Legitur in vitis patrum, quòd quidã pater, quando orabat valde mane, Angelus ſibi portabat vuas non maturas. Quãdo verò nimis tarde, tunc portabat putridas. Quando verò competenti tempore, tunc portabat maturas valentes.

Sed quare in Quadrageſima dicuntur Veſperæ ante prandium ferialibus diebus cum miſſa? Reſpondet Arch. de conſecrat. diſtinct. 1. Solet enim ieiunium Quadrageſimæ magis celebrari ad imitationem Chriſti. & quia Chriſtus ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus nihil comedens deberemus nos toto illo tempore ieiunare, nulla die, vel hora comedentes, ſicut ipſe non comedit: & quia hoc facere non poſſumus propter defectum naturæ, ſaltem tota die ieiunando, volumus cum modo, quo poſſumus imitari. Et quia inſtante, & vrgente famis neceſſitate, non poſſumus expectare, vt finiatur dies: expectemus ſaltem, quòd horæ diurnales finiantur: horæ ſcilicet, quæ in die ſunt celebrandæ: quarum vltima eſt officium veſpertinum. Completorium enim, quod ſequitur, licet deputetur huic diei, quaſi complens ipſam: non tamen decantatur in hac die, ſed poſt finem ipſius, in principio ſequentis diei: Quia ſecundum computationem canonicam, a Veſpertino tempore incipit ſequens dies Arch. 75. diſt. quod a patribus, & ideo ſtatutum eſt, quòd in Quadrageſima veſperæ poſt miſſam conuentualem ſtatim celebrantur, ſine interuallo, quod non fit in aliijs ieiunijs, quæ non cum tanta diſtrictione ſeruantur. Arch. 75. diſt.

Aurea Roſa Romani Pontificis quid ſignificet.

IN Dominica quarta Quadrageſimę Romanus Pontifex celebraturus ad eccleſiam pergens, & rediens, eandem auream roſam in manu ſub aſpectu populi fert. Circa quod duplex inſurgit ratio. Vna ſcilicet ſecundum literã: ne fidelis populus ꝑpter quadrageſimalis obſeruantiæ aſperitatem ſub continuo labore deficiat: quia, Qui caret alterna requie durabile non eſt. Ideo in hac mediana Dominica Quadrageſimæ quoddam recreationis ſolatium interponitur, vt anxietas temperata leuius ſufferatur: iuxta illud: Interpone tuis interdũ gaudia curis. Roſa in manu Pontificis gaudium Iſraelitici populi deſignat: quando per gratiã Chriſti data eſt illi de Babilonica captiuitate licentia redeundi. *Deinde* illam donat nobiliori, & *potentiori*: qui tũc in curia reperitur, in quo nobilitas, & excellentia illius peculiaris populi domini deſignatur. Demum ille cũ multo equitatu, & ingenti lętitia cum Roſa circuit: figurans gaudium illius populi in ciuitatem Hieruſalem reuerti, atque communionem totius fidelis populi, & Eccleſiæ lętitiam de præmiſſis. Triplex eſt autẽ in hoc flore materia, Aurũ, videlicet, Muſcus, & Balſamum.

mum. quia triplex eſt in Chriſto, ſubſtantia, Deitas, corpus, & anima; Sed Balſamo mediante muſcus auro coniungitur, quia anima mediante corpus coniungitur Deitati. Diuina enim natura tantæ ſubtilitatis eſt, vt corpori de limo terræ formato non congrueret vniri, niſi rationabili ſpiritu mediante.

Chriſtus fuit Ramus viridis.

DOminica in Ramis Palmarũ ante crucem, & in cruce rami virides infiguntur, ad notandum, ꝙ omnem virtutum virorem in crucifixo habemus. Chriſtus ramus viridis fuit, habens in ſe, & nos ab ipſo oẽm virorem virtutum. Vnde ipſe dicit, Si in viridi hoc faciunt, in arido quid fiet? In ſumma ergo dum proceſſionem facimus, Chriſtum venientẽ ad nos ſuſcipimus: cum pueris obuiamus, ſi innocentiam ſeruamus: oliuas gerimus, ſi pacis, & miſericordiæ operibus indulgemus. Palmas portamus, ſi de diuitijs, & diabolo victoriam obtinemus. Virẽtes flores, & frondes geſtamus, ſi de virtutib. exornamur. Veſtimenta ſternimus, carnem mortificantes; ramos carpimus, ſi ſanctorum veſtigia imitamur.

Quare in die Palmarum, rami benedicantur.

BEnedicuntur, & diſtribuũtur rami per Sacerdotẽ, licet Chriſtus eos nec benedixiſſe, nec diſtribuiſſe legitur. Tamen quia Chriſtus non honorauit eos, ſed fuit ab eis honoratus, & ex eo, quòd populus ille Iudæorum fecit hoc corporaliter, & temporaliter, ſed nos agimus ſacramentaliter, & ſpiritualiter ad effectum, qui in eorum benedictione exprimitur, illi namque ferentes ramos triumphum Chriſti nondum completum, ſed tempore paſſionis complendum præfigurabant. Vnde non oportuit ramos diſtribui, vel benedici à Chriſto, quia nondum figura fuerat impleta. Eccleſia vero per tales repræſentat triumphũ Chriſti iam completum.

Quare non petatur benedictio ante paſſiones.

PAſſionem lecturus, benedictionẽ non petit, quia in illa adſcribitur eſſe ſublatus, qui auctor eſt benedictionis: Vnde non eſt à quo petatur. Legitur quoque ſine luminaribus, quia ille morte extinctus nunciatur; qui, ſecundum Ioannem, lux eſt mundi. Et vt repræſentetur. Quia eius diſcipuli tunc quaſi extincti ſunt, quibus ipſe viuens dixerat. Vos eſtis lux mundi. Non fertur etiam incenſum, ad notandum; ꝙ tunc feruor deuotionis, vel orationis, qui per incenſum deſignatur, ſignificari in Apoſtolis tepuit, vel potius quaſi extinctus fuit. Legitur etiã ſine ſalutatione, ſine Dominus vobiſcum; in deteſtationem ſalutationis Iudę; & ſine reſponſione. Nõ enim reſpondetur, Gloria tibi domine, quia in ipſa exprimit, quòd Chriſtus fuit à ſuis ſeparatus per mortem corporaliter; & corporaliter qui metu mortis, eo derelicto, fugerũt, & nulla gloria ſibi erat. Hęc autem Dominica in tribus eſt priuilegiata. Primo, quia illa die filij Iſrael intrauerunt in terram promiſſionis, & Iordanem ſicco veſtigio tranſierũt. Sic enim contingit, ꝙ eo anno tot dies fuerunt vſq; ad Paſcha, quot ſunt ab hac dominica. Scdo, quia hac die veniens dñs de Bethania honore maximo in Hieruſalem ſuſceptus eſt. Tertio qa eadem die dñs à templo ementes, & vendentes eiecit.

Quare in paſſionibus voces diuerſimode mutantur.

NOn legitur etiam ſub tono Euangelij, ſed cantus verborum Chriſti dulcius moderantur. Ad notandum quòd dulcius verba Chriſti in ipſius ore reſonabant, quàm in ore cuiuſlibet Euangeliſtæ referentis: verba vero impijſſimorum Iudęorum clamosè: & cũ aſperitate vocis proferuntur, ad deſignandum, ꝙ ipſi aſpere loquebantur. In fine tamen benedictio petitur, incẽſum portatur: & ſub Euangelij tono legitur, ſiue cantatur: quia finita eſt iam narratio paſſionis: & ex tunc omnia verba ſunt Euangeliſtæ narrantis, qui poſt Chriſti mortem vſque ad reſurrectionem contigerunt.

DIES MAIORES Hebdomadæ.

Quare Eccleſia lugeat tribus diebus paſſionis.

PRænotandum eſt, quòd Eccleſia luget tribus diebus, quia tot diebus fuit dominus in ſepulcro: ſicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: ita fuit filius hominis in medio terræ &c. Quod ſynecdochiche dictum eſſe aſſerit Augu. Nam pars ſextæ feriæ, qua fuit in ſepulcro, accipitur pro nocte, & die ſextæ ferię, & nos diei dominicæ ſimiliter pro nocte, & die ipſius diei accipitur. Dies vero ſabbati integra eſt, ſcilicet nox cum die ſuo, ideſt, ſpacium videlicet vigintiquatuor horarum. Eſt ergo ſenſus. Fuit dominus in ſepulcro tribus diebus, & tribus noctibus: ideſt, tribus temporibus, quorum quidlibet conſtat ex die, & nocte. Sic enim loqui cõſueuimus: quia ſi aliquis etiã minima parte alicuius diei fuerit in aliquo loco, dicimus eum ea die ibi fuiſſe.

Quare Matutinæ his tribus diebus in tenebris terminantur.

ECcleſia his diebus tenebras colit, & matutinas in tenebris finit. Primo quia in luctu, & mærore eſt, propter domini paſſionẽ, & propter eius triduanam mortem exequias celebrat triduanas. Secundo officium tenebrarum ſignificat, nõ tam tenebras materiales, quæ fuerunt ſuper faciem terrę, dum pẽdebat ſol iuſtitiæ in cruce (fuit enim tunc eclipſis miraculoſa & non naturalis per tres horas; videlicet, a ſexta hora vſque ad nonam incluſiue) quàm etiã ſpirituales, quæ illo triduo in cordibus fidelium extiterunt. Tertio, per hoc, quòd tenebras colit tenebrarum primatus inſinuatur, quæ his diebus inceperunt præcedere dies.

Quare Campanæ non pulſantur.

IN his vero tribus diebus ſilent Campanæ; quia tunc ſiluerunt Apoſtoli & prædicatores, & alij, qui per Campanas intelliguntur. Sonus autem Campanarum ſignificat ſonum prædicationis; de quo dicitur; In omnem terram exiuit ſonus eorum. Vnde a completorio, ſiue a veſpera, qua dominus traditus eſt, Campanarum ſilentium inchoatur. A veſpera autem, qua dominus traditus fuit, quando videlicet Diſcipuli fugerunt, Campanis ſilentium indicitur.

Quare fiunt ſigna cum tabula.

PRimo ad ſignificãdum Chriſti humilitatem, qui ſe abſcõdit, & vſq; ad

ad mortem,& ſepulturam ſe humiliauit. Ligni quidem vſus humilior æris ſono hoc oſtendit. Et inde Eccleſia Orientalis vſum adhuc tenet lignorũ, & vt populus humilior reddatur. Secundo,per ſignum tabulę terrorem accipimus. Tabula ergo percutitur, quia magnus timor Apoſtolis a Iudæis incutiebatur. Tertio per lignum in ligno malleum, ſcilicet in tabula ſuſpẽſum, intelligimus Chriſtum in lignum plantatum ſecus decurſus aquarum: qui in crucis ligno pependit, & pendens orabat. & prædicabat dicens. Pater ignoſce,&c. Quarto per tabulam ipſam lignum fructiferum.ſ. Chriſtum. Per malleum,quo tabula percutitur,lignũ præuaricationis ſignificatur.

Quare principium horarum dimittitur.

PRincipiũ quoque horarum dimittitur: ſcilicet; Deus in adiutorium meum intende,& fines,ſcilicet.Per dominum noſtrum, &c. & Benedicamus domino;& alia huiuſmodi dimittuntur,quia receſſit, & a nobis oblatus eſt Sacerdos, & paſtor bonus, qui eſt Alpha,& Omega,ideſt principiũ,& finis. Qui ẽt eſt ſummus Sacerdos, & caput noſtrum; & traditus impijs, nec eſt, a quo petamus,quod intendat in adiutorium noſtrum. Percuſſo namque Paſtore noſtro, diſcipuli eius diſperſi ſunt. ſic ergo iſtud officium,quod caret principio,& fine: quaſi mortuum,& viduatum videtur; quia & patres noſtri viduati poſt mortem Chriſti fuerunt. Nec dicitur;Gloria patri; quia in Chriſti paſſione abſcondita fuit fortitudo gloriæ ipſius Chriſti, & in eius morte Trinitas viſa eſt extincta: in cuius laude dicitur ille verſus.

Quare candelæ extinguuntur,& tot numero.

COnſequenter candelæ, & lumen extinguuntur. Nam hæ tenebræ tribus noctibus celebratæ ſignificant tenebras, quæ tribus horis fuerunt, Chriſto in cruce pendente. Vel ideo tribus noctibus lumen extinguitur, quia verum lumẽ triduo iacuit in ſepulcro. Quindecim candelæ ſignificant duodecim Apoſtolos,& tres Marias, quæ ſequebantur dominum,quæ extinguũtur: Quoniam tunc omnes laudes Dei tacuerunt; Apoſtolis tamen fugientib. ipſæ Mariæ, quia minus timebant,circa Chriſtum, quo ad poterant verſabantur.

Dictæ candelæ ſignificant etiã Prophetas,& alios Patres,qui Chriſtũ venturum lumen noſtrum prænunciantes, & verba ſalutis prędicãtes diuerſis pęnis vexati mortui ſunt,& extincti. Omnes quidem candelæ nõ ſimul, ſed vna poſt aliam extinguitur; quia diſcipuli nõ ſimul a Chriſto,ſed ſucceſſiue vnus poſt alium diſceſſerunt.

Candela vltima, cur non extinguatur, & occultetur.

CAndela,quæ in medio eſt,non extinguitur,ſed in feneſtra, vel arca occultatur,& accenſa ſeruatur: ſignificat lumen fidei, quæ in ſola Virgine remanſit, dum crucifixus eſt Chriſtus. Sunt qui dicunt candelam illã parumper occultari, & ſtatim poſtea oſtendi accenſam, quia Virgo paruo temporis interuallo, & in momento dubitaſſe. ſtatimque deinde redijt ad fidem de Chriſto.

Hæc candela multa alia ſignificat; ſed præſertim Chriſtum, qui licet ſecundum carnem videretur extinctus: tamen ſecundum diuinitatem, quæ illis erat occulta uiuebãt, & poſtea reſurgens cum luce clariſſima ſe ſuis diſcipulis manifeſtauit. Alia ſignificata, breuitatis cauſa, omittemus.

Quid ſignificat clamor, & percuſſio poſt, Benedictus, & orationem.

VOciferatio poſt, Benedictus, & tumultus popularis, qui tunc fit: concrepatio eſt Iudæ proditoris, & tumultus cohortis, quam cum gladijs, & fuſtibus Iudas contra Chriſtum adduxit: Vel cæci diſcipuli ſaluatio dicentis. Aue, rabi. Canticum ipſum alta uoce dicitur: ad notandum, quod multi, interfecto Antichriſto, gaudebunt.

Quid ſignificat denudatio altarium.

NOtandum eſt, quòd ſtatim, finito Veſpertino officio, denudantur altaria uſque ad ſabbatum: quæ poſt modum in tertia die cooperiuntur: Siquidem hæc denudatio ſignificat primo receſſum diſcipulorũ domini, ſeu Apoſtolorũ: unde: Qui iuxta me erant de longe ſteterunt. Et in Euãgelio: Relicto eo fugerũt. Altare namque Chriſtum, ſeu corpus eius ſignificat: unde: De terra altare facietis mihi. Altare de terra facere, eſt incarnationem eius credere, uel ſperare. Altaris uero ueſtimenta Apoſtolos, ſeu ſanctos Dei deſignant. quorum prædicatione Chriſtus quaſi quibuſdam ueſtimẽtis adornatur, & per illos magnificatum eſt nomen eius. Altare igitur ueſtimentis denudatur, quia, fugientibus Apoſtolis, Chriſtus ſolus remanſit. Tertia die cooperitur, quia poſt eius reſurrectionem diſcipuli ad eum redierunt. Secũdò denudatio altaris deſignat, quòd Chriſtus fuit nudatus in cruce.

Denudatio crucis, quid ſignificat.

CRux denudatur in ſignum, quòd peruerſi Iudæi Saluatorem denudauerunt. Et fit denudatio inter tres vices, ad notandum, quòd illi ter Chriſto in paſſione illuſerunt. Primo, quando in atrio Principis, velata facie eius, colaphis eum cędebant. Ad quod deſignandum principio reuelationis ipſius crucis non oſtenditur facies crucifixi. Secundo ante prætorium, quando, eo tradito ad crucifigendum, milites plectentes coronam ſpineam illudebant ei, flexis genibus, adorabant eum dicentes; Aue Rex Iudæorum. Ad quod repræſentandum in ſecunda reuelatione, diſcooperitur caput, & facies crucifixi. Et ſcias, quia corona fuit de iuncis marinis, ſicut eam uidere licet in theſauris Regis francorum; quorum acies non minus ſpinis duræ ſunt & acutæ. Tertio, quando ei in cruce pendenti tranſeuntes dicebant; Vah qui deſtruis templum Dei. Et quia quando hæc illuſio fiebat, Chriſtus totus nudatus in cruce pendebat, ideo in tertia reuelatione, totus nudus oſtenditur crucifixus. Et etiam ad ſignificandum, quòd omnia, quæ in lege, & Prophetis obſcura fuerãt, in paſſione aperta & manifeſtata ſunt. Reuelatur ergo crux poſt orationes, ad notandum, ꝙ oratio a Chriſti paſſione, quam in cruce ſuſtinuit, habet effectum, & exemplar. Ipſe enim in cruce pendens pro amicis, & inimicis orauit.

Profundum Crucis miſterium, exponitur.

FVerunt autem in dominica cruce ligna quatuor, ſcilicet, ſtipes ſiue lignum

lignum erectum: lignum trāſuerſum, truncus ſuppoſitus,& titulus ſuper ſcriptus. Fuerunt & claui quatuor, quibus & manus, & pedes confixi ſunt. Fuit & lancea, qua latus apertum eſt,& corona ſpinea capiti circumpoſita, quæ omnia poſſunt in ſpirituali cruce ſignificari. Quatuor enim crucis ligna, ſunt quatuor mētis virtutes, ſcilicet, Fides, Spes, Perſeuerātia, Patiētia, de quibus ait Apoſto. Vt compræhendatis cum omnibus ſanctis, quæ ſit longitudo,& latitudo, ſublimitas & profundū. Longitudo crucis eſt perſeuerātia. De qua dominus inquit. Qui perſeuerauerit vſque in finē hic ſaluus erit. Latitudo crucis eſt, Patiētia. De qua veritas ait: In patiētia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Profunditas eius eſt Fides. De qua Apoſtolus ait. Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum nō apparētium. Sublimitas vero eſt Spes. De qua Propheta. In verbo tuo ſuper ſperaui. Habuit ergo crux Chriſti vnū lignum erectum in longitudinem, alterum trāſuerſum in latitudinem, quaſi in modum potentię, ſeu martelli. Quæ duo ſignificata ſunt per illa duo ligna quæ paupercula mulier in Sarepta collegit. Stipes vero erectus habuit truncum ſuppoſitum in titulum ſuperſcriptum: quia Perſeuerātia de Fide procedit ad Spem, quaſi ſtipes erectus de trunco ſuppoſito ad titulum ſuper ſcriptum. Quod beatus Iob intelligēs ait. Credo quòd redemptor meus viuit,& in nouiſſimo die &c. repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo. Niſi.n.crux habeat fundamentum Fidei, & titulum Spei, profecto ſupplicium ſolummodo eſt nō meritum. Quod autem patiētia ſpectet ad crucem, ex eo apparet ꝙ patienter in aduerſis tribulationibus ſuſtinet cruciatum. Vnde Iacobus. Tribulatio Patientiam operatur. De Perſeuerantia quoque legitur. Eſto fidelis vſque ad mortem,& dabo tibi coronā vitæ. In his ergo duobus lignis duos pedes, & duas manus quatuor clauis debet affigere chriſtianus. Quatuor claui ſunt quatuor principales virtutes: ſcilicet Iuſtitia, Fortitudo, Temperantia, & Prudentia. Pedes ſunt mentis affectus. De quibus Spiritus ſanctus in Cāticis; Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Duo ergo pedes ſunt, duo mētis affectus: ſ. Timor & Amor. Pes timoris clauo fortitudinis debet cōfigi, ne timidus propter aduerſa ſuccūbat. Vnde pſal. Confige timore tuo. c.m.a.iu.eo.tit.timui. Dum enim in Petro metus clauo fortitudinis affixus, non reſtitit ad vocem ancillæ, Chriſtū negauit. Cum vero confiſus extitit ante Reges, & Præſides nomen dominī prædicauit. Pes amoris ſiue appetitus clauo iuſtitiæ debet configi, ne cupidus ad illicita deſideria euagetur. Sic itaque Chriſtianus pedes ſuos cruci debet affigere, ne vel timidus ſuccumbat, vel cupidus euagetur.

DE PASCHATE.

Quare cereus Paſchalis a Diacono benedicitur.

CEreus Paſchalis benedicitur propter gloriam reſurrectionis Chriſti, quem & pater benedicit. Et quia per ipſum ipſe Chriſtus viſibiliter ad memoriam reducitur. Benedicitur quidem etiam, præſente Epiſcopo, vel Sacerdote a

Diacono, qui eſt minoris ordinis; quia Chriſtus reſurgēs à mortuis primum Mariæ Magdalenæ ſe manifeſtans, uoluit per debiliorem ſexum gloriā ſuæ reſurrectionis Apoſtolis nunciari, vt ſicut noſtræ mort s initium per mulierem in mundum intrauit, ita & per reparationis initium per mulierē in mundo nunciaretur. Adhuc Diaconus benedicens cereum, ſignificat Euangelij prędicatorem qui Chriſtum pro nobis paſſionis violentia corporaliter extinctum debet laudum benedictionibus prædicando reſurrectionis luminoſa gratia reddere illuſtratum. Qui dalmatica induitur, quoniam debet eſſe cœleſti conuerſatione adornatus, quam Dalmatica ipſa deſignat.

Cereus Paſchalis quid ſignificet.

CEreus ſuper columnam illuminatus, ſignificat primo columnam ignis, quæ præcedebat in nocte populum Iſrael. Extinctus verò ſignificat columnam nobis, quæ pręcedebat in die, prima quidem de nocte illuminans, & ſecunda in die refrigerans, in qua Spiritus ſanctus ſignificabatur. Tenuit quidem in nobis columna nubis figuram humanitatis, columna ignis figuram diuinitatis. Recte autem cereus columnam ſignificat. Item ſuper columnam ſignificat Chriſtū, qui nos in huiuſmodi nocte illuminat: & in die à vitiorum incētiuo refrigerat, ut præmiſſum eſt. Recte quidem cereus Chriſtū ſignifica propter tria, quæ in eo ſunt. Lichnium namque animam, cera corpus, & lumen diuinitatem ſignificat. Cereus renouatus, & illuminatus poſt benedictionem, ſignificat doctrinam Chriſti. Qui ait, Mandatū nounm do vobis: vel gratiam nouá, qua nox dominica ſingulariter illuſtrata eſt; videlicet, Chriſti reſurrectione, qui reſurgens à mortuis apparuit in carne glorioſus, & ſplendore diuinitatis illuminatus. Huius enim cerei cerā, apes mater ſine cócubitu eduxit, & Chriſti carnem virgo Maria concepit, & peperit, & in carne Deū, quaſi mel in cera perferens inuiolata permanſit. Et cereus iſte ardebit, ſicut in miſſali, videlicet à mane ſabbati ſancti, vſque Paſchatis mane; & ad omnes horas diei, & per totam octauam in officio diei, in dominicis diebus vtriuſque veſperis, & miſſa diei, & die Aſcenſionis domini per omnes horas, & ad miſſam vſq; in finem Euágelij. Quo finito deponitur.

Quinque grana thuris in cereo, quid ſignificant.

GRana thuris deſignant aromata, quæ mulieres emerunt, vt vngerent crucifixum. Emerunt enim ad literam aromata veſpere ſabbati: quia ſabbato ſiluerunt propter feſtum ſabbati, & oſtendit Eccleſia ſe illam deuotionem habere in aromatibus virtutum. Vel quinque grana ſignificant quinq; plagas in cruce receptas. Poſt hoc aliquantulum inferius fit cerei illuminatio, quia poſt paſſionem ſecuta eſt reſurrectionis gloria, & lucet cathecumenis ante baptiſmum, & poſt vſq; ad octauas, ad notandum quòd Chriſtus lucet Eccleſiæ vſque ad diem iudicij.

Quare non dicantur hymni in Paſchate,

HYmnus nó dicitur, quia in reſurrectione non cantabimus hymnos huiuſmodi, ſcilicet, in plateis Hieruſalem, ſed cantabimus. alleluia. vt habetur. c. penult. Thob. ſcilicet loco hymni cantatur, alleluia propter ſpé,

quam

quam habemus, de glorioſa reſurrectione.

Quare hac hebdomada ad matutinum dicantur tantum tres pſalmi.

HAc etiam die, & per hebdomadam cantantur tres Pſalmi cum tribus antiphonis. Obſeruatur autem ideo iſte ternarius numerus. Primo quia parcitur hominibus propter præcedens ieiunium a tritis. Secundo ne neophiti multitudine onerētur, vt præmiſſum eſt. Tertio, propter triduanam ſepulturam. Quarto ad notandum, quòd tria, quæ dominus ſecundum Lucam promiſit in hoc ſeculo perficere, ſcilicet dæmones eijcere, ſanitatem perficere, & tertia die conſumari, in reſurrectione conſummata ſunt. Primum operatus eſt dominus cū fecit, vt, relicta creatura, rediremus, ad Creatorem. Secūdum, cum per fidem nos ſibi quāquam membra capiti vniuit; vt de eius ſpiritu viueremus. Tertium, cum hoc confirmauit nos ne laboremus, vel conſummatio eſt noſtra reſurrectio. Hæc etiā in noſtra conuerſione apparēt. Eijciuntur enim a nobis dæmones per exorciſmos. ſanamur per catheciſmum. & conſummamur per Baptiſmum, & confirmationem.

Paſcha, quid ſignificet, & vnde dicatur.

PAſcha græcum nomen eſt, quod Hebraicè dicitur phaſe: quod latinè tranſitus interpretatur ſecundum Bedam. Non ergo dicitur Paſcha a paſſione ex eo, quia paſchin græcè dicitur pati latinè: ſed dicitur a trāſitu. Et hoc primo ſecundum hiſtoriā ex eo quod exterminator Angelus videns ſanguinem in foribus Iſraelitarum per tranſijt, nec eos percuſſit; tūc etiam populus ex Ægypto tranſiuit; ideſt, exiuit: tertiaq; die mare rubrum pertrāſiuit.

Quare Paſcha potius græca, quàm hebraica lingua nominetur.

NOminamus autem Paſcha græco & non hebraico vocabulo, licet lingua hebraica dignior ſit, tanquā mater. Primo, ne in hoc videamur iudaizare. Secundo, ne in hoc imitemur quoſdam hæreticos, dicentes Euangelium ſine ceremonialibus non ſufficere ad ſalutem.

In die Paſchæ nihil comedere debemus, niſi ſit prius a ſacerdote benedictum.

IN hac ſancta die nihil, quod a Sacerdote nō ſit benedictū, comedere debemus, quia inimicus noſter tūc ſatagit ſupplantare. Vnde in quibuſdam locis quæcunque comedi debent, ad eccleſiam portantur, & in atrio vel veſtibulo eccleſiæ cum cruce, & aqua benedicta, & in veſtibus ſacris a Sacerdote benedicuntur. Hinc eſt, quod agnus a Sacerdote benedicitur, ad repræſentādum, quòd Deus per Moyſem, & populum agnum comedi iuſſit in figurā Ieſu Chriſti, cuius ſanguine omnia primogenita ſibi de mundo redemit, & Angelo in nocte illa omnia primogenita in Aegypto percutiente, populum ſuum ſeruauit agni ſanguine prænotatum. Agnus autē ſecundum Romanū ordinem nō ad altare, ſed ad menſam benedicitur; in quibuſdam etiam locis benedicitur lac, & mel in memoriam eius, qđ dominus inquit Patribus noſtris Abrahā, Iſaac & Iacob, Introducam

nam vos in terram fluẽtem lac, & mel. Nullus debet etiam vnquam aliquid comedere, niſi prius ſaltem ſigno crucis facto. Vnde legitur in dialogo Gregorij Papæ, libro primo, cap. 4. quod quædam Monialis cum iret per hortũ, lactucam ſine benedictione comedit; & ſimul dæmonem, qui ſupra ea erat, ſuſcepit, Qui eam multum vexauit.

DE ROGATIONIBVS ante die feſtum Aſcenſionis Domini.

IN tribus diebus ante feſtum Aſcenſionis Domini fiunt rogationes, quæ dicuntur Letaniæ. Letania autem græcè, apud nos ſupplicatio, ſeu rogatio eſt. In qua eccleſia S. Deum rogat; vt qui deſtruxit conſilium Architofelis, deſtruat conſilium eorum, qui volunt viuere ſuper pacem eius. Tunc etiam ſupplicamus Deo, vt nos a morte ſubitanea, & ab omni infirmitate defendat. Rogamus verò ſanctos, vt pro nobis apud Deum intercedant. Ideo Letania nominatur lingua græca.

Maior Letania, a quo inſtituta fuit.

EſT autem duplex Letania, ſcilicet maior, & minor, maior eſt in feſto ſancti Marci; quæ inuenta fuit a beato Gregorio propter peſtem inguinariam, ſiue inflaturam inguinum. Cuius inſtitutionis cauſas Paulus montis Caſſini, Monachus Longobardorum Hiſtoriographus ita deſcribit, dicens. Quòd tempore Pelagij Papæ tãta fuit inundatio aquarum per Italiam, quòd aquæ aſcenderunt, vſque ad ſuperiorem feneſtram templi Neronis, quod erat Romæ; nec aquæ intrabant templum. Tunc per Tiberim effluxit multitudo ſerpenium, inter quos fuit maximus draco; ex quorum flatibus aer eſt corruptus; & inde emerſit peſtis inguinaria, qua homines paſſim, & ſubito moriebantur. Et cũ penè totus populus Romanus deleretur, Pelagius Papa omnibus ieiunium, & proceſſionem indixit. Sed in ipſa proceſſione ipſe cũ ſeptuaginta alijs expirauit. Cui ſubſtitutus eſt Gregorius *Primus, qui,* & Magnus dictus eſt, & Letan*iam* vbique terrarum ſeruari præcepit.

Letania ideoque hæc dicitur Gregoriana, vel Romana. Vocatur etiam: Cruces nigræ, quoniam in ſignum pęnitẽtiæ, homines nigris veſtibus induebantur, & cruces, & altaria velabãtur. Fuit quidam tam ſæua hæc peſtis, vt vbique homines ſubito perimeret: itaque ſicut dicitur, cũ aliqui ſternutabãt ſæpe ſpiritum emittebant. Vnde cum aliquis ſternutabat, audiens ſtatim occurrens dicebat. Deus te adiuuet. Rurſus autem fertur, cum tũc aliquis oſcitabat, frequẽter ſubito ſpiritum emittebat. Vnde cũ aliquis ſe velle oſcitare ſentiebat, cõtinuo ſignum crucis ſibi imprimere feſtinabat. Quæ cõſuetudo ſimiliter vſque hodie obſeruatur.

De minori Letania.

MInor vero Letania, quæ etiã Rogationes, & proceſſiones vocantur, fit tribus diebus ante Aſcenſionẽ; quæ ſicut legitur in Bucardo. lib. 13. c. exigẽtibus, inuenta eſt apud Viennam a Beato Mamerto Epiſcopo Vienen. qui propter peſtem luporum, & aliarum ferarum in Gallijs acriter, homines perimentium: & propter periculoſos terræmotus illic crebro contingentes, indixit populis ieiunium tridua-

dua-

duanum, & Letanias inſtituit. Ceſſante verò illa perſecutione, ieiunium illud in conſuetudinem annuæ obſeruationis deuenit. & ſicut quidam referunt, fuit per Eccleſiam confirmatum, vt vniuerſaliter obſeruetur. Dicitur autem Letania minor, quia à minori. ſ. à ſimplici Epiſcopo, & in minori loco. ſ. in Vienna inuenta eſt. Illa vero dicitur maior, quia in maiori loco. ſ. Romæ, & à maiori ſcilicet à Magno Gregorio, & pro magno, & grauiſſimo morbo inuenta eſt.

Quare in proceſſione portentur vexilla.

IN proceſſione portantur vexilla, ad repręſentandam victoriam Reſurrectionis, & Aſcēſionis Chriſti, qui cum magna præda cœlos aſcendit. Vnde vexillum per aerem incedens eſt, Chriſtus in cœlum aſcendens. Et ſicut vexillum in proceſſione ipſa multitudo fidelium ſequitur, ſic & Chriſtum aſcendentem magna ſanctorū collectio con comitatur. Portantur etiam vexilla ad imitationem eius, quod dicitur Eſaia. c. 2. Et leuabit dominus ſignum in nationes, & congregabit profugos Iſrael, & diſperſos Iuda colliget à quatuor plagis terræ. Quòd vero cruces, & vexilla portantur, à Conſtantino ſumpſit Eccleſia, qui cum in ſomnijs crucis ſignum vidiſſet, eiq; dictum. Vinces in hoc ſigno, iuſſit crucem in vexillis bellicis inſigniri. Quod in Letanijs crux maior à crucis baiulo de altari ſumitur, recolit, quòd de Chriſti humeris tulit eam Simon Cirenæus.

Proceſſiones debent cantari à pueris.

IN Letanijs debet cantari in principio. Exurge domine, adiuua nos: & redime nos propter nomen tuum. Frequentandum eſſet etiam à pueris, & dicendum illud canticum Euangelicum. Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus & immortalis: miſerere nobis. Nā & Ioannes Damaſcenus refert in libro quarto, ꝙ apud Conſtantinopolim cū propter quandam tribulationem fierent Letaniæ, quidam puer a medio populi raptus eſt in cœlum, & hoc canticum ibidem edoctus, demum ad populum rediens illud in conſpectu omnis populi decantauit, & mox omnis tribulatio ceſſauit. Quod canticum Calcidonenſis Sinodus approbauit.

Sex priuilegia ſextæ feriæ veneris ſanctæ.

HAec ſexta feria, & ab iſta, omnes aliæ ſextæ ferię priuilegiatę ſunt propter Chriſti paſſionem: ſicut & à ſequenti dominica, omnes aliæ dominicæ propter eius reſurrectionem. Sūt autem huiuſmodi ſextæ feriæ ſex priuilegia. ſ. Chriſti immolatio, inferni ſpoliatio, mortis conculcatio, humani generis redemptio, paradiſi apertio, & ſcripturarum manifeſtatio. In Paraſceue vno ſolo cibo veſcimur, quia Chriſtus ea die vnū. ſ. Latronem ſibi incorporauit, dicens. Hodie mecum eris in paradiſo. Vnde ipſe dixit, Singulariter ſum ego, donec tranſeam.

Deo ſemel dicatum ad vſum humanum, redire non debet.

SEmel Deo dicatum, ſancto ſanctorum erit domino. Vnde ad vſus ꝓphanos redire non debet. de. re. prom. mancip de relig. do. ad hoc. & in regula ſemel Deo. cum ſim.

DE

DE SVFFRAGIIS.

Suffragia facta pro mortuis, quid proſunt.

NOta,ꝙ ſuffragia, quæ fiunt in eccleſijs pro defunctis valde bonis, actiones ſunt gratiarũ.Illę enim animę,quę ſunt perfectè bonæ, ſtatim cum egrediũtur à corporibus,euolant ad cęlos,nec ſub ſidijs noſtris egent. extra de cele. miſſ. cum Marthę.ad fi.13.q.2.tempus.Pro valde malis fiunt qualeſcunq, conſolationes viuorum. Eis enim ſubſidia noſtra non proſunt quoniam animæ illorum ſtatim deſcendunt in infernum. Pro mediocriter bonis, qui.ſ.ſunt in purgatorio ſunt expiationes. Pro mediocriter malis, qui ſunt.ſ.in inferno, ſunt propitiationes,ſiue pœnarum mitigationes. Nam ſecundum Aug. quibus proſunt, aut proſunt, vt ſit plena remiſſio, aut certe, vt tolerabilior ſit damnatio. 14.q.2.tempus in fin. Quidam pro eodem ſumunt mediocriter bonos,& mediocriter malos, quos vocant non valde bonos,qui,videlicet intrant purgatorium, qui viuentes iniunctam pœnitentiam non perfecerunt; quibus proſunt eleemoſinę,orationes, ieiunia,ſacrificia,quæ pro eis fiũt. Nã, vt dicunt, eis,qui ſunt in inferno,nihil proſunt.

An defuncti ſciant ſuffragia, quæ pro eis fiunt.

DEfuncti ſciunt ſuffragia, quæ pro eis fiunt tribus modis, ſecundum Aug.13.q.2.fatendum.Primo,per diuinam reuelationem, quando.ſ. Deus eis reuelat.Secundo,per bonorum Angelorum manifeſtationẽ. Angeli enim qui hic ſemper nobiſcum ſunt, & omnes actus noſtros conſiderant,quaſi in inſtanti poſſunt ad eos deſcendere, & eis protinus nunciare. Tertio, per animarum hinc exeuntium intimationẽ. Quarto,per experientiam,cum videlicet,ſe à pęnis ſentiunt releuari. Sciendum autem,ꝙ defuncti valde mali neſciunt, quid à viuis agitur, niſi quatenus eis ſcire permittitur.Similiter,nec mediocriter boni adhuc in igne purgatorij conſtituti, qui non Dei viſione fruũtur, niſi quatenus per aliquem de præmiſſis modis permittitur eis ſcire. Sed valde boni, qui iam ea fruuntur; bene ſciũt quid hic agitur. iuxta illud Greg. Quid eſt quod non videant qui videntem omnia vident?

Thus in miſſis defunctorum, quare non exhibeatur.

ADhuc licet in miſſa pro viuis fiãt omnes thurificationes ad ſignificandum,ꝙ illorum orationes ad cœleſtia diriguntur;in miſſa tamen pro defunctis non debet thus per chorũ portari,nec offerri, ideſt, altare thurificari; ſed circa corpus tãtum, quia hoc in lege prohibitum fuit, vt iã præmiſſum eſt. Nullus ergo in hoc officio thurificatur; ad notandum, quòd mortui nihil à modo valent orationibus ſuis promereri. Vnde pſalmus.Non mortui laudabunt te domine, Ipſa autem defunctorum corpora thurificantur, & aqua benedicta aſperguntur: non vt eorum peccata tollantur (quæ tunc per talia tolli nequeunt) ſed vt omnis immundorum ſpirituum præſentia arceatur. Et fiunt etiam in ſignum ſocietatis,& communionis ſacramentorum, quam nobiſcum, dum vixerunt habuerunt.

Sacerdos celebrans, vt eius inimicus mortem incurrat, deponatur.

IN Concilio Toletano. 26. q. 5. quicunque. ſtatutum eſt, quòd Sacerdos miſſam defunctorum celebrans, ut eius inimicus mortem incurrat, deponatur: & tam ipſe, quàm eum incitãs exilio perpetuo puniatur.

Qualiter corpus ſit ſepeliendum.

QVando homo videtur agere in extremis, debet deponi ad terram ſuper cineres, vel ad minus ſuper paleas: Per quod innuitur, quòd cinis eſt, & in cinerem reuertetur; Et fit hoc exemplo beati Martini, qui, ut ſe alijs daret exemplum, in cinere iacens, uitã finiuit; Et ſi moriens literatus ſit, legi debet paſſio domini, vel ſaltem pars illius ante eum, ut ſic ad maiorem cõpunctionem moueatur; Et debet eſſe crux erecta ad pedes, vt moriens eam cernens, magis conteratur, & conuertatur: Debet etiam ſupinus iacere, vt ſemper erecta facie aſpiciat cœlum: Exemplo beati Martini: Et priuſquam expiret eius anima, domino commendent.

Lauare cadauer, quid ſignificet.

POſtquam verò, expirauerit, campanæ debent pulſari: Deinde corpus, niſi viuens nouiter inunctus fuerit, debet lauari: Ad ſignificandum, quòd ſic anima per confeſſionem, & contritionem mundata ſit, vtrunq; ſcilicet anima, & corpus æterna clarificatione, & claritatem in die iudicij conſequetur: quodque illi (ſecundum Iob) in domino moriuntur, & beati ſunt, qui nullam ſecum portant maculam, ſed in hoc mundo per pœntentiam derelinquunt.

In exequijs defunctorum, quare thus cremetur.

THus verò ibi ponitur propter fætorẽ corporis remouẽdũ: Seu, vt defunctus creatori ſuo acceptabilem bonorum odorem intelligatur obtuliſſe. Seu ad oſtendendum, quòd defunctis proſit auxilium orationis. Carbones, in teſtimonium, ꝙ terra illa ad cõmunes vſus amplius redigi non põt; Plus enim durat carbo ſub terra, q̃ aliud, vel hædera quoq;, vel laurus, & huiuſmodi alia, quę ſemper ſeruant virorem in ſarcophago, corpori ſubſternuntur; ad ſignificandum, ꝙ qui moriũtur in Chriſto; uiuere non deſinẽt: Nam licet mundo moriantur, ſecundum corpus, tamen ſecundum animã viuunt, & reuiuiſcunt Deo.

Quo habitu quiſque ſepeliri aebeat.

DEbent quoque fideles chriſtiani ſepeliri induti ſudarijs, prout prouiniciales obſeruant, quod ſumunt ex Euangelio, in quo legitur de ſudario, & ſindone Chriſti. Quidam uero cilicio induũtur, vt hac ueſte ſignum pęnitentiæ reprę ſentent. Nam cinis, & cilicium arma ſunt pœnitentium; Nec debent indui, veſtibus communibus. prout in Italia fit, & ut quidam dicũt, Debent habere caligas circa tibias, & ſubtulares in pedibus, ut per hoc ipſos eſſe paratos ad iudicium repræſentetur. Clerici uerò ſi ſunt ordinati, illis inſtrumentis induti ſunt, quæ requirunt ordines, quos habent. ſi uero non habent ordines ſacros, more laicorum ſepeliantur. Veruntamen licet in alijs ordinibus propter paupertatẽ hoc ſæpius omittatur: in Sacerdote tamen, & Epiſcopo nullo modo prætermittendum eſt.

An Chriſtus poſt reſurrectionem fuerit ueſtitus aliquibus veſtibus.

CIrca hoc autem conſiderandum eſt utrum Chriſtus veſtitus fuerit, poſt reſurrectionem? & vtrum cœlum veſtitus aſcenderit? & vtrum duobus Diſcipulis euntibus in Emaus, & ceteris mulieribus, & Diſcipulis ueſtitus apparuit? Siquidem Angeli leguntur ueſtiti apparuiſſe iuxta illud. Io. Vidit Angelos ſedentes in albis, & alibi: Ecce duo uiri aſtiterunt iuxta illos in ueſtibus albis, qui & dixerunt; Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à uobis in cœlum, ſic ueniet quemadmodum uidiſtis eũ euntem in cœlum. Nempe Chriſtus ueſtitus aſcendit in cœlum: Iuxta illud: Quis eſt iſte qui uenit de Edom tinctis ueſtibus de Boſra? Item. Angeli dixerunt: Quare rubrum eſt indumentum tuum?

An homines poſt iudicium nudi erunt.

QVæritur etiam, utrum homines erũt nudi poſt diem iudicij, an veſtiti? & videtur, quòd veſtiti. Nã ſemper Angeli apparere ſolent veſtiti: & Chriſtus etiam poſt reſurrectionem cum veſte apparuit: & in transfiguratione veſtitus fuit. Vnde & apparebant ueſtimenta eius alba, ſicut nix. Econtra uidetur, quòd nudi erunt: quia habet auctoritas, quòd in eadem forma erimus, in qua fuit Adam prius quam peccaret, & etiam in meliori: ſed tunc fuit nudus: ergo ſimiliter nudi erimus.

Solutio. Nihil diffinimus de veſte, ſed hoc ſolum dicimus, quòd ibi non erit deformitas, nec ulla, aduerſitas, vel infirmitas: & erimus veſtiti, & ornati veſtimentis virtutum.

Vtrum defuncti loqui poſſint.

HIc etiam quæri poteſt, vtrum voces mortuorum loquãtur? & videtur, quòd ſic iuxta illud Prophetæ. Exultationes Dei in gutture eorum. Hormiſda Papa. 50. diſt. ſi quis diaconus: dicit, ꝙ *illi, quibus cum falſa miſericordia indulſerimus ante tribunal Chriſti cõtra nos facient quæſtionem.* Et Auguſt. 13. q. 2. fatendum. *dicit* ꝙ defuncti, qui neſciunt quæ hic fiunt, dum hic aguntur, poſtea audiunt ab his, qui moriendo hinc recedunt. Sed Apoſtolus contradicere videtur, dicens: Quòd tunc linguę ceſſabunt. Et Pſalmus: Non mortui laudabunt te domine. Et nota, ſecundum Auguſtinum, quod tempus, quod inter hominis mortem, & ultimam reſurrectionem interpoſitum eſt, animas abditis, ideſt nobis occultis receptaculis continet.

Quid ſignificet ſtatio, & unde dicta ſit.

SEquitur de ſtationibus uidere. Statio autem, ſecundum Iſidorum, eſt obſeruatio ſtatutorum dierum, uel tẽporũ: dierum, vt quartæ & ſextæ feriæ ieiunium, ex veteri lege præceptũ: De qua ſtatione in Euangelio: Ieiuno bis in ſabbato; ideſt, in quarta, & ſexta ſabbati. Temporum. ſ. quæ legalibus, & propheticis inſtitutionibus determinatis temporibus ſtatuti ſunt: vt ieiunium menſis quarti, quinti, ſeptimi, & decimi. Vel ſicut in Euangelio dicitur: Dies illi, in quibus oblatus eſt ſponſus.

Statio

Statio quoq; vocatur, proceſſio facta ad aliquam eccleſiam, ad exſoluendas ibi gratias Deo. Et dicitur, Statio, quia tunc ſtantes orare, & Deo gratias perſoluere, non flexis genibus debemus tūc; nec ieiunamus tūc: nec in eis ſupplicationis uoces fiūt: quæ omnia cum veſtibus humilitatis in letanijs fiunt. Videntur autem ſtationes à veteri lege initium habuiſſe: quoniam tūc populus Iudæorum, & etiam multi Gentiles conueniebant in magnis ſolennitatibus, ſcilicet in Paſcha, & Penthe. ut ibi orarent in templo, & Deo gratias perſoluerent, & offerrent. Aliæ ſtationes a Romanis habuerunt initium, qui eas maxime frequentāt: qui cum interceſſionibus ſanctorum, quorum ſuffragia implorabant, pericula euaſiſſent, cum proceſſione veniebant ad eccleſiam illius ſancti, cuius patrocinio fuerāt liberati, laudes Deo cum gratiarum actionibus per ſoluentes. Iſidorus dicit in ſexto etimol. quòd Statio ex militari exemplo nomen accepit: pro eo, quod nulla lętitia caſtris obueniente, ſtationem contriſtatio militum reſcindit. Nempe beatus Gregorius, qui Stationes in urbe ordinauit. 20. homil. Euangelij diuerſo tempore in illis dicendas declarauit. Alias vero ſtomacho laceſſente, alijs pronunciandas commiſit.

FINIS.

QVARTA PARS SACERDOTALIS, PRO OMNIBVS CHRISTI FIDELIBVS

In exercitium animæ.

Propter tria peccata plaga Dei venit ſuper populum, & propter tria bona Deus placari poteſt.

PROPTER tria peccata plaga venit ſuper populum: ſcilicet, propter ſuperbiam, & incontinentiam, & cupiditatẽ, & ideo placari poteſt Deus per tria, vt tempus plagæ, abbreuietur. Primum eſt, quòd omnes aſſumant veram humilitatem in veſtibus, habentes veſtes moderatas, non nimis longas, more fœminarum: nec nimis ſtrictas, more ſcurrarum, nec ſciſſuras, vel fiſſuras veſtium diſpendioſas, & vanas, & inutiles, quia talia diſplicent Deo. Corpora etiam ſua ſic honeſte gerant, vt nec prominentiora appareant, quàm Deus creauit, propter oſtenſionem, nec breuiora, vel ſubtiliora per aliquas ligaturas, vel nodos, vel ſimilia artificia. ſed omnia ſint ad vtilitatem, & honorem Dei. Mulieres etiam deponant veſtes oſtentationis, quas propter ſuperbiam, & vanam gloriam aſſumpſerunt. quia diabolus dictauit mulieribus contemnentibus mores patriæ ſuæ antiquos, & laudabiles, quandam nouam abuſionem, & ornamenta indecentia, in capitibus, & pedibus, & reliquis membris, ad prouocandam luxuriam, & irritandum Deum. Secundum eſt, ꝙ fiant eleemoſynæ cum hilaritate mentis. Tertium eſt, ꝙ quilibet parochialis Sacerdos, ſemel in menſe per annum integrum, cantet miſſam de ſancta Trinitate, ad quam totus populus eius conueniat confeſſus, & contritus, & ieiunet illa die, orando, & obſecrando intẽte, vt peccata remittantur, & ira Dei mitigetur. Epiſcopi quoque ſimiliter in quolibet menſe faciant per ſeipſos, vel per alios in cathedralibus eccleſijs ſuis, proceſſiones ſolemnes celebrando miſſam de ſancta Trinitate, & colligant pauperes; lauentque humiliter pedes eorum.

Cogitare quid homo debet, quando timet peccatum.

PRimo cogita, quòd omnia, quæ ſpiritum habent, ſicut ranæ, & cætera animalia, quandoque habent incommoda, nec tamen in æternum viuit ſpiritus eorum, ſed cũ corpore moritur: tua vero anima, & omnis hominis viuit in æternum. Secundo, cogita miſericordiam Dei. quia nullus homo ſic peccator eſt, ſi cũ emendationis propoſito, & contritione rogauerit, ꝙ non dimittatur ei peccatum. Tertio, cogita, quãta gloria eſt animæ, quæ cum Deo & in Deo ſine fine viuit. Contra ſecundum. ſ. inimici Dei ſunt multi. Do etiã tibi tria remedia: Primo conſidera, ꝙ Deus tuus, & creator tuus, & eorum, eſt iudex ſuper eos, & nunquam amplius ipſi iudicabunt eum, licet patienter ſupportet ad tempus malitiam eorum. Secundo, quod filij damnationis ſunt: & quam graue, & intolerabile erit eis ſemper ardere. ipſi ſunt ſerui peſſimi, qui carebunt hæreditate, filij autem recipient hæreditatem. Sed dices forte. Ergo non eſt eis prædicandum? vtiq;. Conſidera, ꝙ inter malos frequenter ſunt boni, & filij adoptiui quandoque recedunt à bono: ſicut ille filius prodigus, qui abijt in aliam regionem, & vixit male. Sed ipſi quandoque per prædicationem compuncti reuertuntur ad patrem, & erunt eò acceptiores, quò prius peccatores. ideo magis prædicandũ eſt. Quia licet prædicator ferè omnes videat malos: conſideret tamen ſic ſecum. Forte ſunt aliqui inter eos filij futuri domini mei. Prædicabo ergo eis. Hic prædicator optimam habebit mercedem. Tertio conſidera, ꝙ mali viuere permittuntur ad bonorum probationem: vt ex eorum moribus exaſperati, patientiæ fructu remunerentur. ſicut etiam per exẽplum intelligere poteris. Roſa. n. ſuauiter redolet, pulchra eſt, viſu, lenis tactu, & tamen non creſcit niſi inter ſpinas, quæ ſunt aſperæ tactu, deformes viſu, nihil boni redolentes: ſic etiã boni, & iuſti homines, licet lenes ſint patientia, pulchri moribus, ſuaues bono exemplo, non tamen poſſunt proficere, vel probari, niſi inter malos. Quandoque ſpina defendit roſam, ne carpatur ante maturitatem: ſic mali occaſio ſunt bonis, ne excedant in peccatis. Quandoque per eorum malitiam refrę nantur, ne immoderata lætitia, vel alio peccato diſſoluantur. Nuſquam etiam vinum ſeruatur benè in bonitate ſua, niſi infecte, nec boni, & iuſti in virtutibus ſtare, & proficere poſſunt, niſi probentur tribulationibus, & iniquorum perſecutionibus: ideo libenter ſupportamus inimicos filij Dei; cogitamus, quòd ipſe iudex eorum eſt; & quòd ipſe poſſet in momento omnes eos delere. Erge tolerandi ſunt.

Cogitare quid debeat homo de Deo.

DEbet homo habere tria. Primo nõ ire, niſi ad voluntatem Dei. Secũdo, non ſedere, niſi ad honorem Dei. Tertio, non ſtare debet, niſi in ſeruitio Dei. Tunc vadit autem ad voluntatem Dei, quando omne tempus ſuum diſpenſat ad voluntatem Dei. Quando nec comedit, nec bibit, nec dormit. nec aliud quicquam facit, niſi ſicut Deo placere intendit, & intelligit. Stat autem firmiter, cum uoluntatem habet.

ſtare

ſtare in ſeruitio Dei. Sedet uero tunc, quando mentem ſuam iugiter ad cæleſtia eleuat, conſiderando, qualis ſit gloria ſanctorum, & uita ſempiterna. His ergo tribus alia debet addere. primo, debet diſpoſitus eſſe ſicut uirgo deſpōſanda, quæ cogitat ſic apud ſe: omnia, quæ poſſum patris mei, quæ ſunt caſura, congregabo mihi ad ſponſum meū, cum quo debeo eſſe in neceſsitate, & aduerſitate. Sic ergo & homo debet facere, quia quaſi cum ſponſo lætari poſſit, quia corpus ſuum caſurum eſt, nec ei parcendum eſt in præſenti, ut in futuro reſurgat ad meliorem uitam. Secundo, cogitare debet ſecum ſicut bona vxor cogitat ſecū: Si uir meus diligit me, cur debeo ſolicitari? pacificus eſt mihi, cur habeo timere? ideo ne iraſcatur mihi, exhibebo ei omnem honorem, & ſtabo ſemper ad voluntatem eius. Tertio debet cogitare ſecum, quod ſponſus ſuus eſt ęternus, & ditiſſimus, cum quo habebit honorem perpetuum, & diuitias æternas, ideo non debet diligere caſura, ut poſsit obtinere æternaliter permanſura.

Cogitare quid debeat homo contra vitia.

SVnt duę vitæ, quæ aſſimilātur Marthæ, & Marię, quas qui imitari uoluerit, faciat primo puram confeſsionem de omnibus peccatis ſuis, aſſumēdo veram contritionem pro eis, & habendo voluntatem amplius peccata non faciendi. prima igitur vita, quam teſtante domino, Maria elegit, ducit ad contemplationem cæleſtium. Hæc enim eſt optima pars, & dieta ſalutis æternę. Omnis ergo ille, qui uitam Mariæ tenere deſiderat, ſufficit ei ſolūmodo habere neceſſaria corporis, ſcilicet veſtes ſine oſtentatione, cibum, & potum in parcitate, & non in ſuperfluitate. Caſtitatem ſine vlla delectatione praua, ieiunia rationabilia iuxta Eccleſiæ conſtitutionem. Qui verò ieiunat, attendat, vt non infirmetur ex irrationabili ieiunio, ne ex illa infirmitate orationes, & prædicationes diminuat, ſeu alia bona ex hoc omittat, quibus proximo, & ſibi ipſi prodeſſe poſſet. Diligenter quoque examinet, ne tepidus fiat ex ieiunio ad iuſtitiæ rigorē, vel remiſſus ad opera pietatis ad puniendos rebelles, & ad ſubijciendos iugo fidei infideles. Ideo omnis infirmus qui magis in honorem Dei ieiunare vellet, quàm comedere, magnam mercedem habebit, propter voluntatem bonam, ſicut ille, qui ieiunat rationabiliter ex charitate. Similiter qui propter obediētiam ſanctam nō comedit, volens magis ieiunare, quàm comedere, eādem habebit mercedem: ſicut qui ieiunat. Secundo, Maria nō debet gaudere de mundi honore, & eius proſperitate, nec dolere ex eius aduerſitate. ſed in hoc gaudeat, quòd ſcilicet impij fiunt deuoti, quòd mundi amatores fiunt dilectores Dei, quòd boni proficiunt in bono, & decertando in ſeruitio fiunt deuotiores. Tertio, Maria nō debet eſſe ocioſa, ſicut nec Marta: ſed peracto ſomno ſuo neceſſario ſurgat: & regratietur Deo ex attentione, qui omnia ex bonitate ſua creauit, & ex charitate ſua aſſumēdo carnem, omnia recreauit, oſtendens per paſſionem ſuam dilectionem ſuam ad hominem, qua maior eſſe non poſſet. Quarto, Maria non debet eſſe auara, ſicut nec Martha; immo nec largiſſima. Nā

ſicut Martha tribuit temporalia propter Deum, ſic Maria debet diſtribuere ſpiritualia ſua. Si enim Maria habet Deum in corde ſuo charum, caueat a verbo illo, quod multi habent in ore dicentes. Sufficit mihi, ſi iuuare potero animam meam propriam. quid mihi de operibus proximorum? aut ſi ego bonus ſum, quid ad me, quomodo alij viuant? Qui talia cogitant, & dicunt, ſi vident amicum ſuum dehoneſtari, & tribulari, currerent vſque ad mortem, vt amicus de tribulatione eriperetur: ſic faciat homo. Dolere enim debet, quòd Deus ſuus offenditur: ꝙ frater ſuus, & proximus ſuus ſcandalizatur. vt ſi aliquis incurrerit peccatum faciat quantum poteſt, vt ille a peccato eripiatur.

Exempla mala dantes proximo, quàm miſeri erunt, verba Chriſti ad ſponſam.

EGo ſum Ieſus Chriſtus, q̃ loquor tecum, qui in ventre virginis verus Deus., & verus homo fui, non minor cum Patre omnia regens, Licet eſſem cum virgine. ille talis inimicus meus peſſimus, ſimilis eſt tribus. Primo aquilæ volanti in aere, ſub qua aliæ aues volant. Secundo ſimilis eſt aucupi cantanti in fiſtula linita bitumine tenaci, cuius voce aues delectantes, ad fiſtula aduolant, & bitumine illo retinentur. Tertio, ſimilis eſt Pugili, qui primus eſt in omni certamine. Ipſe namque ſimilis eſt aquilæ: quia per ſuperbiam, qua neminem pateretur, ſi poſſet, ſe eſſe ſuperiorem, lacerat omnes. quos poteſt, vnguib. malitiæ, ideo abſcindam ei alas potentiæ ſuæ, & ſuperbiæ; auferam de terra malitiam eius, ipſum autem tradam ollæ inextinguibili: vbi ſine fine cruciabitur: niſi emendauerit ſe. Similis eſt aucupi; quia ſcilicet per dulcedinem verborum, & promiſſionum, omnes ſibi attrahit. Sed quicunque ad eum venerint, ſic infiguntur in perditione, ut nũquam poſſint inde fugere. Ideo aues infernales configent oculos eius, ne vnquam videat gloriam meam. ſed ſempiternas inferni tenebras præcedent aures illius, ne audiat verba oris mei. A planta pedis vſque ad uerticem capitis facient ei pro dulcedine amaritudinem, vt tot pęnas ſuſtineat, quot homines adduxit ad perditionẽ. Similis etiam pugili qui primus in omni malitia nulli cedere vult: & omnes deprimere proponit. Ideo ſicut Pugil erit primus in omni pœna, ſemper innouabitur pœna eius, & non deficiet.

Exempla bonæ vitæ clericorum, verba Chriſti ad ſponſam.

EX tribus perpendi poteſt ſi aqua fontis non eſt bona. Primo ſi non habet debitum colorem. Secundo, ſi eſt lutuoſa. Tertio, ſi aqua eſt continue ſtans, & non in motu. Omnes ſordes aduenientes per iſtas aquas intelligo, mores, & corda clericorum, qui tanquam fontes tenentur eſſe dulces ad potandum, & ad ſuauitatem morũ. Clauſi contra omnes ſordes vitiorum. Ergo proprius color clerici, & vera humilitas eſt, vt tanto plus humiliet ſe cogitatione, & opere, quanto obligatiorem ſe conſpicit pro Deo debere laborare, vbi enim ſuperbia eſt, ibi color diaboli. Quæ ſicut manus leproſa hauriens aquam de fonte, quaſi abominabilem reddit aquam intuentibus: ſic ipſa ſuperbia opera clerici monſtrat maculoſa. Tunc vero eſt aqua lutuoſa,

quando

quando clericus cupidus eſt, nec contentatur, de neceſſarijs, qui ſicut ſibi ipſi inutilis eſt, & anxius, ſic alijs per exemplũ cupiditatis ſuæ, eſt nociuus. Tertio, aqua immũda eſt, quæ recipit ſordes, & non eijcit a ſe, quicquid immundum occurrerit. Nã ſicut macula in corpore vbique eſt deformis, ſed maximè in facie, ſic immũditia omnibus odioſa eſſe debet, ſed maxime his, qui ad excellentiora ſunt vocati. Ergo clerici ad opus meum eligendi ſunt, qui non abundant verboſa ſciẽtia, ſed humilitate, & puritate, qui ſibi ipſis viuunt & alios erudiunt verbo, & exemplo; quia etiam manus leproſa ad opus meum eſt vtilis, dummodo mens bona ſit, & manus non deſit ſpiritualis.

Verba Chriſti ad beatam Brigidam de ſancta Trinitate.

EGo ſum cum Patre, & Spiritu ſancto, vnus Deus, trinus in perſonis: vnus non ſeparatur ab alio, nec diuiditur: ſed Pater eſt in Filio, & Spiritu, & Filius in Patre, & Spiritu: & Spiritus in ambobus. Deitas miſit verbum ſuũ Mariæ virgini per Angelum ſuum Gabrielem; tamen idem Deus mittens, & miſſus a ſe ipſo, erat cum Angelo, erat cum Gabriele, & ante Gabrielem in virgine. Dicto autem verbo ab Angelo. Verbum factum eſt caro in virgine, hoc verbum ego ſum qui loquor tecũ; Pater miſit me per ſeipſum cum Spiritu ſancto in ventrem virginis; non ſic quod Angeli caruerunt viſione, & pręſentia Dei, ſed ego Filius, qui fui cum Patre, & Spiritu ſancto in viſione Angelorum omnia gubernans, omniaque ſuſtento, licet humanitas mea a me ſolo Filio aſſumpta requieuit in ventre Mariæ.

Claui crucis Chriſti quàm longi erant.

GLorioſa virgo Maria loquebatur ad beatam Brigidam dicens. Filia mea, quinque cogitare debes. Primo, quòd omnia membra filij mei in morte diriguerunt, & frigeſcebant: & ſanguis, qui de vulneribus eius, in paſſione effluxit, membris omnibus adhæſit coagulatus. Secundo, quòd in corde punctus erat tam amare, & miſericorditer, quòd pungens non deſtitit, donec lancea attigit coſtam; & ambæ partes cordis eſſent in lancea. Tertio, cogita quomodo deponebatur de cruce. Hi duo, qui deponebant eum de cruce, tres applicabant ſcalas; vna protendebatur ad pedes, ſecunda ſubtus aſcellas, & ad brachia. Tertia ad medietatem corporis. Primus aſcendit, & tenebat eum per medium, ſecundus aſcendens per aliam ſcalam, excuſſit primo unum clauum de vno brachio, deinde applicata ſcala excuſſit clauũ alterius manus: qui quidem claui longe vltra ſtipitem crucis protendebantur. Deſcendente illo igitur, ſuſtentabat onus corporis paulatim, & modice, prout poterat. Ille alius aſcẽdit ſcalam, quæ tendebatur ad pedes, & excuſſit clauos pedibus. Cumque appropinquaret ad terram, vnus eorum tenuit corpus, per caput, alius per pedes ego vero, quæ mater eram, tenui per medium, & ſic nos tres portauimus eũ ad quãdam petram, quæ in linteo mũdo per me operta erat: in quo obuoluimus corpus, ſed non cõſui linteum, ſciebam enim pro certo, quòd non in tumulo putreſceret. Poſtea Maria Magdalena, & aliæ ſanctæ mulieres venerut, nec nõ Angeli ſancti multi, qua ſi atomi ſolis affuerunt, obſequiũ exhibentes

bentes creatori ſuo. Qualem autem triſtitiam tunc temporis habui, non eſt qui valeat dicere: eram ſicut mulier pariens, cuius omnia membra poſt partũ tremula ſunt, quæ præ dolore vix reſpirare poſſit.

Clauis quatuor erat crucifixus Chriſtus.

ERat autem crucifixus, & brachia eius eleuata. ita vt nodus crucis inter ſcapulas eſſet, nec vllum capiti reclinatorium crux præbebat: & tabula tituli vtrique brachio ſuper caput eminenti affixa erat ad crucem. Igitur iuſſus dorſum vertit, & manum poſt latus, primo dextram extendit: & inde alia manus ad reliquum cornu non attingens diſtenditur, & pedes ſimiliter ad foramina ſua diſtendũtur. Cancellatique, & quaſi tibijs diſtincti, duobus clauis ad crucis ſtipitem per ſolidum os, ſicut manus erant, configuntur, & alio loco, brachia mea, ad foramina ſtipitis funibus trahebantur, pedes deorſum tracti, & duobus clauis perfoſſi, non habebant aliud ſubſtentaculum, niſi clauos. Interiora mea omnia arida, & contracta fuerunt. Cor meum plenum erat dolore, quod quia recentiſſime, mature erat, & optime, ideo dolor quandoque de neruis exibat ad cor, iterum a corde ad neruos? & ſic augmentabatur dolor, & prolongabatur mors.

Circuncisio Chriſti, vbi manſit, & membrana eius.

GLorioſa virgo Maria in reuelatione ad B. Brigidam ait. Cum filius meus circuncideretur, ego membranã illam in maximo honore ſeruabam, quò ibam. Quomodo ego illã traderẽ terræ, quæ de me ſine peccato fuerat generata: cum tempus vocationis meæ de hoc mundo inſtaret: ego ipſam commendaui ſancto Ioanni cuſtodi meo, cum ſanguine illo benedicto, qui remanſit in vulneribus eius, quando depoſuimus eum de cruce. Poſt hæc, ſancto Ioanne, & ſucceſſoribus eius ſublatis de mundo, creſcente malitia, & perfidia, fideles, qui tunc erant, abſconderunt illam in loco mundo ſub terra, & diu fuerat incognita, donec Angelus Dei illam reuelauit. O Roma, ſi ſcires, gauderes vtique, immo ſi ſcires, fleres inceſſanter: quia habes Theſaurum mihi chariſſimum, & nõ honoras illum.

Verba Reginæ cœli, ad beatam Brigidam.

EGo ſum Regina cœli. Dilige filium meum, quia honeſtiſſimus eſt & cum eum habueris, omnem honeſtatem habes. Ipſe eſt etiam deſideratiſſimus, & cum eum habueris, omnia deſiderabilia habes. Ego volo tibi dicere, quia dulciter ipſe dilexit corpus meum, & quàm dulciter animam meã, quantum etiam honorauit nomen meum. Ipſe filius meus prius dilexit me, quàm ego eum. quia creator eſt meus: ipſe coniugium patris mei, & matris meæ tanta caſtitate coniunxit, vt tunc non inueniretur caſtius coniugium, & nunquam conuenire vellent, niſi iuxta legem cauſa tantum ſuſcitandi prolem. Et cum nunciatum eſſet ab Angelo, quòd virginem parerent, vnde ſalus mundi procederet, magis voluiſſent mori, quàm carnali amore cõuenire, & voluptas in eis mortua erat. Tamen pro certo dico tibi, quòd ex charitate diuina, ex verbo Angeli nunciantis conuenerunt carne, non ex con-

concupiſcentia aliqua voluptatis, ſed contra uoluntatem ſuam ex diuina dilectione, & ſic ex ſemine eorum per diuinam charitatem caro mea compaginata eſt. Facto autem corpore meo, Deus à diuinitate ſua animam creatam immiſit corpori, & mox anima cũ corpore ſanctificata eſt, quam Angeli custodiebãt, & ſeruabãt die, ac nocte. Cũ autem anima ſanctificaretur, tanta matri meæ aduenit lætitia, vt impoſſibile eſſet dictu. Deinde completo curſu vitæ meæ, primo, animam meã, quia domina erat corporis, ad deitatem excellentius cæteris eleuauit, inde corpus meum, ut nullius creaturæ corpus ſit tam propinquum Deo, ſicut meum. Ecce quantum filius meus dilexit animam meam, & corpus. Sed aliqui ſunt, qui omnino negant me aſſumptam corpore, & anima. Aliqui etiam, qui neſciunt melius, ſed iſta eſt pro certiſsimo rei veritas, quòd cum corpore & anima ad Deitatem aſſumpta ſum.

Paradiſi fęlicitas.

O Quàm felix patria, o quàm beata terra, ubi erit dominus, omnia in omnibus, & nullius rei erit penuria, ſeu aliquis defectus. Certe hæc patria eſt locus paſcuæ cęleſtis, ubi nihil deerit, in quo fideles ſuos dominus ſuauiter reficiet, & perpetuo collocabit. Vnde Ezechiel. 34. dicit dominus: Inducam eos in terram ſuam, & paſcã eos in montibus Iſrael, in riuis, & in cũctis ſedibus terræ, in Paſcuis vberrimis paſcam eos, & in montibus excelſis erũt paſcua eorum: ibi requieſcent in herbis uirẽtibus, & in paſcuis pinguibus paſcentur ſupra montes Iſrael. Ipſa eſt enim domus domini diuitijs referta, & ciuitas Dei noſtri bonis omnibus adimpleta. Quapropter ſcribitur Iſa. 33. Oculi tui videbunt Hieruſalem ciuitatem opulentam. Bonorum copioſitas, & maxima abundantia non ſolũ patet ex prædictis, ſed etiam ſpecialiter ex multitudine eius pacis, in qua delectabuntur manſueti, qui hæreditabunt terram illam ſuperius expreſſam. Vnde Iſai. 55. In lætitia egredimini, in pace deducimini.

Pœnæ impiorum in mortis articulo.

MAli ſi quidem quatuor dolores patiuntur in morte; primus, dolor eſt anguſtia corporea, tanta & tam grauis quanta, uel qualis, nec eſt, nec fuit in præſenti uita ante deſolationẽ illam. Quod in quibuſdam ſic non in omnibus apparet, prę nimio dolore diſcrepãtibus, fortis eſt in corporalibus violentia, quando nexus illi & phiſicales nodi inter corpus, & animam diſrumpuntur. Vnde lamẽtationis uoce Prophe. pſ. 17. ait. Circundederunt me dolores mortis. Non erit membrũ, non articulus in corpore ſine dolore. Secũdus dolor eſt, quando plenè iam defatigato corpore & ſuis exhauſtis viribus, anima iam multo liberius videt, tunc in momento occurrere omnia opera ſua bona, vel mala ante oculos interiores. Dolor iſte eſt tantus, & tam grauis, quòd anima plurimum turbata cogitur, quaſi ſe ipſam odiſſe. Vnde dicitur. pſal. 17. Torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Nam ſicut torrentes multo impetu veniunt diruentes, ita mali in morte videbunt omnia bona, vel mala, quæ egerint ſubito. Tertius dolor, quando anima incipit tam iuſte diiudicare, videt ſingularia tormenta

menta ſibi gehennæ debitæ imminere propter ſua peccata. Quartus dolor eſt, quando anima adhuc in corpore poſita, videt malos ſpiritus ſe capere præparatos, vbi tantus dolor eſt, quod miſera anima, quamdiu poteſt, tempus ſuæ captiuitatis exquirit.

Inferni pœnæ.

DIcunt ſancti Doctores, quòd in die iudicij Deus viſitabit peccata parentum in filios, & quòd pro peccatis pœnas inferni aſſequentur. videlicet calores ignis ſupernaturalis: qui nõ extinguetur, & erit inſtrumentum diuinæ iuſtitię, ſtridor, frigus, tenebrę, fumus, lachrimæ interiores, aſpectus dæmonum, clamor, improperia, ariditas, ſitis, fætor ſulfuris, vermis conſciẽtiæ, vincula carcerum, inuidia, rancor, carentia viſionis Dei, triſtitia, ablatio omnis ſalutis. Ipſum etiam eſſe, quod omnis creatura appetit, pœna erit eis. Et ſicut ait Dionyſius, proterua fantaſia, dæmones, concupiſcentia, & furor iraſcibilis: & quicquid denique opponitur dotibus corporis, & animæ beatorum.

Pęnæ etiam infernales ſecundũ peccata ſunt diuerſæ. Prima eſt ignis. Secunda frigus, vnde: ibi erit frigus, & ſtridor dẽtium. Matth. 25. c. Tertia eſt fætor: vnde de his tribus Propheta ait: Ignis, & ſulfur, & ſpiritus procellarum. Pſal. 10. Quarta uermis indeſinẽter. Vnde Iſai. c. 1. Vermis eorum non morietur. Quinta, impatientium mallei percutientes. Vnde dicitur Prou. 19. Parata ſunt deriſoribus iudicia, & percutientes mallei ſtultorum corporibus. Sexta, tenebræ palpabiles exteriores, & interiores. Vnde Iob: Terrã miſeriæ, & tenebrarum. Et alibi. Vadã ad terrã tenebroſam, & opertam mortis caligine, ubi æternum non videbo lumen. Septima, cõfuſio peccatorum, erunt libri aperti, & conſcientiæ hominum omnibus manifeſtæ. Vt legitur Daniel. 7. cap. Octaua, horribilis viſio dæmonum, qui videbuntur in excutione ſcintillarum de igne aſcendentium. Nona, igneæ cathenæ, ideſt anxietates, quibus impij ſingulis membris accinguntur. Prima eſt, concupiſcentium. Secunda, maleficiorum. Tertia, luxurioſorum. Quarta, inuidioſorum, & odio habentium. Quinta eſt eorum, qui in hoc ſeculo per flagellum non meruerunt caſtigari. Sexta eorum, qui in tenebris ambulantes ad lumen verum, ſcilicet Chriſtum venire contempſerunt. Septima confitentium peccata ſua, & pœnitentiam contemnentium. Octaua, illorum, qui in malo delectantur, & in ſuo peruerſo opere, & ſermone. Nona, eorum, quí ambulãt in deſiderijs ſuis, & eunt poſt concupiſcentias ſuas. Sicut patet Dei omnipotentia in creando. Sapientia in gubernando. Clementia in reprehendendo, ſic patebit iuſtitia in puniendo. Dignum eſt enim, vt non remaneat dedecus culpæ ſine decore iuſtitiæ.

Circa iſtas pęnas eſt videndũ, quid ſignificent. Primo de pęna ignis. Quãuis ignis corporeus non poſſit agere in ſpiritum, tamen tunc agit, vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, non vt inſtrumentum naturæ, patet Lucæ 16. de diuite, qui in Inferno clamabat. Crucior in hac flamma. & erit ignis inextinguibilis, & viuaciſſimus, ſecundum Auguſt. de ciuitate Dei. Probaturque Iſai. vlt. c. Ignis eorum non extinguetur.

tur.Etiã nomine ignis deſignatur omnis afflictio damnatorum. Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum. Prima ad Cor. 3. Vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probat. Tamen non affliget ignis omnes æqualiter, ſed ſecundum quod maius, & minus peccauerunt.

De ſecunda pœna, ſcilicet de frigore. Iob. 23. Ibi erit fletus, & ſtridor dẽtium. Dicit autem ſanctus Doctor quarto ſentẽtiarum diſt. ultima; Tranſibunt damnati de vehementiſsimo calore, ad vehementiſſimum frigus abſque refrigerio. quia paſſio ab exterioribus non erit per tranſmutationem corporis a ſua priſtina naturali diſpoſitione ad æquitatem, uel temperiem reducendo, ſed erit per actionem ſpiritualem.

De tertia pœna, quæ eſt fætor dicit Baſilius. In ultima mundi purgatione fiet ſeparatio quædam in elementis, vt quicquid eſt purum, & notabile, remaneat ad gloriam beatorum, quicquid ignobile, & fęculentum in infernum proijciatur ad pœnam damnatorum. Vt ſic creatura Dei beatis materia gaudij, damnatis accreſcat in tormentum, Sapien. 5. Pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos.

De quarta pœna, ſ. de uerme. Hic uermis erit remorſus conſciẽtiæ mordens animam, non corpus: quia nullum animal præter hominem remanebit. Et dicit ſanctus Doctor ubi ſupra: Vermis dicitur inquantum oritur ex putredine peccati, & affligit animã, ſicut uermis corporalis affligit purgando: & hæc recordatio erit continua, ꝙ pro tam uilibus bonis terrenis, amiſerint perpetua gaudia.

De quinta ſcilicet, malleis percutientibus impiorum corda. Hęc pœna non intelligitur de malleis materialibus, ſed diuerſitate pœnarum, quibus impij malleantur. Has pœnas recitauit beatus Lazarus poſt reſurrectionem ſuam, in menſa, cum diſcumberet cum Chriſto in Bethania in domo Martæ. Ioan. 12. capitul. prout in uita beati Lazari ſic legitur. Vidit enim (ut ait idem) ante portas Inferni arbores igneas, & peccatores ſuſpenſos in illis arboribus, ſicut illi libenter corruunt ad malum. Alij pẽdebant per pedes, alij per manus, alij per aures, alij per bracchia, alij per linguas. Et poſtea vidit fornacem ardentem per ſeptem flammas in diuerſis coloribus, & ſeptem plagæ erant in circuitu fornacis. Prima nix: Secunda glacies: Tertia ignis: Quarta ſanguis: Quinta ſerpentes: Sexta, ſulfur; Septima, fætor.

Idem Lazarus poſtea uidit alios flentes, alios vlulantes, alios gementes, alios ardentes, & quærunt, & deſiderant mortem, & non inueniunt: & clamantes dicunt; Nos in loco ſumus in quo eſt triſtitia ſine lætitia, in quo eſt dolor ſempiternus, in quo eſt abundantia lacrimarum propter cruciatum dolorum animarum. In quo loco uidit Lazarus rotam igneam, mille habentem circuitus, una hora, mille vicibus, & percuſſa rota ab Angelo tartareo in vnoquoque motu, mille animæ cremabantur. Poſtea uidit flumen horribile, in quo erant piſces in medio maris, qui animas peccatrices deuorabant ſine ulla miſericordia, ſicut lupi deuorant oues. Poſtea uidit multas animas ſubmerſas in illo flumine, alias vſque ad genua, alias vſque ad

vmbilicum, aliàs vſque ad labia, & aliàs vſq; ad ſupercilia: & toto die perenniter cruciabuntur. Poſt hæc vidit locũ tenebroſum uiris, & mulieribus plenum, in quo erant omnes pęnæ; & erant ibi puellæ nigræ, indutæ pannis piceis, & ignibus, & ſulphuribus, & ſerpentibus circa colla ſua. Et poſtea uidit puteum obſcurum plenum viris, & mulieribus, quæ comedebant linguas ſuas. Poſtea vidit viros, & mulieres in loco glaciali, & ignis cremabat partem illorum mediam, & pars alia frigeſcebat. Poſt hæc uidit locum alium plenum uiris & mulieribus, & erat ibi una anima ſuper aliam, quaſi oues in ouili.

Vita beati lazari, ubi ſunt hæc deſcripta, ſumpta eſt de hiſtoria tranſmarina.

De ſexta pęna tenebrarum dicit ſanctus Doctor. ſupra. in ſolutione ult. argu. ſuper tertium quæſitum.

Diſpoſitio inferni erit talis: Sunt ibi lux, & tenebræ, prout maximè ſpectat ad miſeriam dãnatorum, uiſio ſecundum ſe eſt delectabilis, ut dicitur in principio Metaphiſicæ, ſenſus oculorum maxime diligibilis eſt, eo quod per ipſum plura cognoſcimus, ſed per accidens uiſio eſt afflictiua in quantũ videmus aliqua nobis nociua, uel noſtræ uoluntati repugnantia. Ideo in Inferno, dicit ſanctus Doctor: Nihil perſpicuè videtur, ſed ſolum ſub quadam umbroſitate ingerendo afflictionem cordis. Vnde ſimpliciter loquendo, Infernus eſt tenebroſus, & hoc facit naturalis ſitus loci, quia in medio terræ; ſed ex diuina diſpoſitione eſt ibi aliquid luminis, quantum ſufficit ad uidendum, quę animam torquere poſſunt. In inferno eſt ignis fætulentus, turbidus, & fumoſus.

Quidam aſsignant, vt dicit ſanctus Doctor, cauſam iſtarum tenebrarum ex condenſatione, & compaſsione vaporũ damnatorum, quaſi nihil ſit diafanum ſubiectum lucis, & tenebrę, niſi oculi damnatorum, qui erunt obtenebrati. Item erit ibi ſeptima pœna fletus dãnatorum. Hic fletus erit ſpiritualis dolor interior, & non fletus corporalis, cum reſolutione lacrimarum, quia, ceſſante motu cœli, nulla erit ultra generatio, vel corruptio, uel corporalis alteratio, ut dicit ſanctus Doctor, ubi ſupra. In reſolutione lacrimarum, oportet eſſe humorum generationem, qui per lacrimas diſtillat, & hoc non erit in damnatis; Sed talis fletus, erit commotio, & conturbatio capitis, & oculorum. Corpora damnatorum affligentur ab intenſiori, & interiori, ſecundum quod corpus immutatur ad paſsionem animæ, correſpondente punitione delectationi, quam habuerunt in hoc mundo. Damnati in hoc mundo amiſerunt omnia bona, tam gratiæ quàm gloriæ: ideo nulla erit in eis conſolatio lętitię. Nam Babilon magna cõfuſionis ciuitas, eſt facta habitatio dęmoniorum, Apoc. 18.

De uiſione beati Lazari utrum ſit ſumpta ex hiſtoria apocripha, ignoro. tamen ex ſcripturis ſacris tolluntur deſignationes aliarum pœnarum loci tartarei, ubi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Videntes damnati electos in gloria, turbabũtur cruciato horribili, gementes intra ſe, & prę angustia ſpiritus dicentes: Sap. 5. c. Hi ſunt, quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperij, nos inſenſati vitam illorum exiſtimabamus

bamus inſaniam, & finem eorum ſine honore: ecce quomodo cóputati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt.

Supplicium erit malorum intueri gloriam beatorum ante diem iudicij: licet forte poſt finem iudicij beati viſuri ſint improbos in tormentis: ſecundum illud. Lætabitur iuſtus, cum viderit vindictã impiorum. Reprobi vero, non viſuri ſunt beatos in gloria ſecundum illud. Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Talia dicent in inferno peccatores: quoniam ſpes impij tanquam languor eſt, quæ a vẽto tollitur, & tanquam ſpuma gracilis, quæ à procella ſpargitur; & tãquã fumus a vẽto diffuſus: & tanquam memoria hoſpitis vnius diei. Ignis gehennæ, nec lignis nutritur, nec flatu ſuccẽditur: ſed à Deo creatus, eſt inextinguibilis ab origine mundi. Scriptum eſt enim Iob 20.c. Deuorabit eos ignis, qui non ſuccenditur. Ignis gehennæ ſemper ardebit, & nũquam lucebit: ſemper vret, & nũquam conſumet; ſemper afficiet, & nunquam deficiet. Eſt enim apud inferos ſumma tenebrarum obſcuritas, immenſa pœnarum acerbitas, in fine miſeriarum æternitas. Ligatis, inquit, manibus, & pedibus, mittite eos in tenebras exteriores, &c. Singula membra pro ſuis peccatis ſuſtinebunt tormenta; vt in eo puniantur, in quo peccauerunt. Scriptum eſt enim; Per quæ peccauerit homo, per hæc & torquetur. Sicut legitur de diuite, qui cruciabatur in flamma, & petebat refrigerium in lingua. Lucæ. 16.c. Reprobi verò, non ſolum in exterioribus; ſed in interioribus tenebris inuoluẽtur, quia ſpirituali pariter, & corporali luce carebũt, ſcriptum eſt enim. Tollatur impius, ne videat gloriam domini. Tantas, n. pœnas tolerabunt damnati, & anguſtias, vt vix aliquid cogitare valeant præter pœnas. ſed dirigẽt impetum cogitationis; vbi ſentient vim doloris. Vnde Salomon ait in Eccleſ. 9. Quantumcunque potes, operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſcientia, nec ſapientia eſt apud inferos, quo tu miſer properas. Erit enim in reprobis tanta mẽtis obliuio, tanta cæcitas animi, tanta confuſio rationis, vt uix, uel nunquam ad cogitandum quicquam de Deo poſſint aſſurgere, nec ad confitendum valeant reſpirare. nam à mortuo tanquam ab eo, qui non eſt, perijt confeſſio. Scriptum eſt enim. Non mortui laudabunt te domine, neque omnes, qui deſcendunt in infernum. non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te.

De Nominibus. 72. Diſcipulorum Chriſti.

PRimus miſſus in diſcipulos fuit beatus Martialis. Ioan. 6. cap. Eſt puer vnus hic, qui habet, quinque panes. Qui autem dicitur Comeſtor, fuit ille paruulus, de quo. Matth. 18. Et aduocans Chriſtus paruulum, ſtatuit eum in medio diſcipulorum. De quo cũ legeretur illud Euangelium Romæ ſolẽniter, Diaconus dicens; Et aduocans Ieſus paruulum, addidit, Martialem Lemouicorum. Cum autem corriperetur ab alio, ne legeret niſi quod eſſet ſcriptum; dixit ille: Sic ſe habere; tunc ſurgens ille, qui non credebat, uidit quod ita ſcriptum habebat, quo affirmante, alius non credens duobus primis, & idem vidit. & tertio apertum eſt. In cuius memoria, in medio eccleſiæ altare Sancti Martialis, conſtructum vſq;

hodie manet. Et quia de ipſo ſcriptum eſt. vſque hodie in pſalmo benedixit puſillis cum maioribus, cũ ſuper oblatos benedictionem dabat Ieſus Chriſtus dominus noſter, ſicut fecit beato Martiali, manum imponebat ſuper capita eorum. Matth. 19. Hoc probatur mirabile in hoc paruulo, quòd benedictio Chriſti ſuper caput ipſius apparens, vt teſtatur ſuper pſalmiſtam: Mane aſtabo tibi.

De beato Martiale inuenitur in hiſtorijs fide dignis, quòd beato Petro idem Martialis Stephani conſanguineus: qui olim cum eſſet annorum. 15. venit cum parentibus ſuis ad Ieſum in tribu Beniamin prædicantem. Qui, iubente domino, baptizati ſunt à Sancto Petro Apoſtolo: parẽtibus ad ſua propria remeantibus, Martialis remanſit ſemper cum domino, & ſemper ei adhærens, factus eſt vnus de 72. Chriſti Diſcipulis, qui fertur fuiſſe puer ille, quem dñs in medio diſcipulorum ſtatuit, & illi in cæna ſpecialiter miniſtrauit; & fuit delegatus ad urbem Lemouicam, in qua Deo innumerabilem populum acquiſiuit. Beatus ergo Martialis, de quo ſupra, Aquitaniam intrãs, de pretioſo ſanguine Prothomartyris Stephani, cum multis alijs pretioſis reliquijs ſecum tulit. Habuitq; in Comitatu ſuo virum Dei Amatorem, & vxorem eius Veronicam, quæ ualde familiaris, & præcordialis amica fuerat uirginis Mariæ, matris Dei.

Secundus eſt Cleophas, cuius corpus eſt in eccleſia Sancti Firmini Magdalenæ diœceſis. Tertius eſt Lucas, ſecundum Gregorium in prologo moralium. Quartus Ioſeph, cognominatus Barſabas. Quintus, Matthias. Sextus Ioſeph. Septimus Stephanus Prothomartyr. Octauus Philippus. Nonus Prochorus. Decimus Nichanor. Vndecimus Timon. Duodecimus Parmenas. Tertiuſdecimus Nicolaus Aduena Antiochenſis, Actuum 5. Quartuſdecimus Andronicus. Quintuſdecimus Iunias: de quibus Apoſtolus ad Romanos 17. Salutate Andronicum, & Iuniam cognatos, & captiuos meos. Qui fuerunt in captiuitate cum eo cauſa fidei. Sextuſdecimus Agabus, qui zonam Pauli ſoluit, & prophetico ſpiritu repletus fuit. Actuum 2. Decimuſſeptimus Ananias, qui Paulum baptizauit. Decimus octauus Thattæus, non Apoſtolus, ſed alius, qui à beato Thoma Apoſtolo ad Abgarum Regem miſſus eum ſanauit, Ediſſam nam que ciuitatem ad Chriſti fidem conuertit. Decimuſnonus Simon Cleophæ, filius, poſt Iacobum iuſtum, Hieroſolymorum Epiſcopus, qui anno cẽteſimo vigeſimoprimo pro fide Chriſti crucis martyrium pertulit. Vigeſimus Ephenetus Epiſcopus Carthaginens. Vigeſimuſprimus Ampliatus Epiſcopus Ediſſæ. Vigeſimuſſecundus Vrbanus Epiſcopus Macedonien. Vigeſimuſtertius, Appelles Epiſcopus Cratheæ. Vigeſimuſquartus Ariſtobolus, Bethaniæ Epiſcopus. Vigeſimuſquintus Narciſus, Epiſcopus Athenarum. Vigeſimuſſextus Ruffus Epiſcopus Ceſarien. Vigeſimuſſeptimus Aſmeretus, Hircaniæ Epiſcopus. Vigeſimuſoctauus Flegonta. Vigeſimuſnonus Ermes, Epiſcopus Dalmatiæ. Trigeſimus Patroas Epiſcopus Penn. Trigeſimuſprimus Hermas Epiſcopus Philopoleos. Trigeſimuſſecundus Gappus, Epiſcopus Epheſ. Trigeſimuſtertius

tius

tius Philologus, Epiſcopus Sinopenſis. Trigeſimuſquartus, Lucius, Epiſcopus Leodicen. Trigeſimuſquintus, Soſipater, Epiſcopus Iconij. Trigeſimuſſextus Iaſon, Epiſcopus Iconij. Trigeſimuſſeptimus Eraſter, Epiſcopus Eadin. Trigeſimuſoctauus Nereus. Epiſcopus Bruti. Trigeſimuſnonus, Ampheius, Epiſcopus Smirnæ. Quadrageſimus, Herodion. Quadrageſimuſprimus. Stachin. Quadrageſimuſſecundus Lucius, Epiſcopus ſecundus Iconij. Quadrageſimuſtertius Siluanus, Epiſcopus Theſſalonicen. de quo in epiſtola ad Theſſal. 2. cap. 1. ſcribitur. Hinc quidam arbitrantur Zacheum eſſe, qui hoſpitio Chriſtum ſuſcepit. Quadrageſimuſquartus Soſthenes, Colophonicæ, Epiſcopus. Quadrageſimuſquintus Apollo, Epiſcopus Iconiæ. Quadrageſimuſſextus Linus ſecũdus Epiſcopus Romæ, poſt Petrum. Quadrageſimuſſeptimus Cęſar, Duratij Epiſcopus, de quo ad Phil. 4. Quadrageſ. octauus, Cephas. Quadrageſimuſnonus Ieſus, qui dicebatur Iuſtus. Quinquageſimus Epiſcopus Eſupulis, de quo ad Coloſ. 4. Titicus, de quo ibidem primus Epiſcopus Calcidonen. Quinquageſimuſprimus Artema, Epiſcopus Liſiriæ. Quinquageſimuſſecundus Clemens, Epiſcopus Sardiniæ. Quinquageſimuſtertius, Oneſephorius, Epiſcopus Onor. Quinquageſimuſquartus, Carpus Boroæ, ĩ Trhacia. Quinquageſimuſquintus, Erodius, qui poſt Petrum Apoſtolum primus Antiochiæ ſedit. Quinquageſimuſſextus Ariſtarcus, Appamię Epiſcopus. Quinquageſimuſſeptimus Zena legis peritus, Epiſcopus Dioſpoleos. Quinquageſimus octauus Ariſtarcus. Quinquageſimus nonus Philemon, Epiſcopus Gazæ. Sexageſimus Philetus, Epiſcopus Epheſi. Sexageſimuſprimus, Hermogenes. Epiſcopus Megarorum. Sexageſimus ſecundus, Demas, de quo ad Thimotæum. 4. Demas me dereliquit, diligens hoc ſeculum. Sexageſimuſtertius Pudens. Sexageſimuſquartus Trophimus. Sexageſimuſquintus Chincreis, qui in Gallijs prædicauit. Sexageſimuſſextus Creſcens, Epiſcopus Calcidonen. Sexageſimuſſept. Sauinianus, Sinonen. Epiſcopus. Sexageſimuſoctauus Potentianus primus Trecenen. Epiſcopus. Sexageſimuſnonus Altimus, Aurelianen. Epiſcopus. Septuageſimus Maximus, Epiſcopus Aquen. conſtitutus, qui Marſiliam profectus eſt cum beata Maria Magdalena, ac Martha eius ſorore, & eius pediſſequa Marcella. Septuageſimuſprimus Vrſinus, qui Anatanael fertur fuiſſe. de quo dominus dixit. Ecce vere Iſraelita. Ioan. 1. Septuageſimuſſecundus Iulianus, qui dicitur fuiſſe Simon leproſus, primus Cenomanen. Epiſcopus.

Saturninus inter Chriſti diſcipulos numeratur.

De Beato Saturnino ad Tholoſanorum partes miſſo, reperi in aliquibus hiſtorijs, quòd fuit de diſcipulis Chriſti: & audita beati Ioannis Baptiſtæ prædicatione, ac cęleſti eius conuerſatione diligentius conſiderata, ſecutus eſt beatum Ioãnem miris laudibus magnificando Ieſum: & cum beatus Ioannes Ieſum digito demonſtrãs dixiſſet. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, Saturninus accepta benedictione, mente, & corpore ſecutus eſt Ieſum, à Chriſto inter alios diſcipulos,

pulos,ut in aliquibus hiſtoriis legitur deſignatus. Qui cum Martiale, & aliis diſcipulis fecit diſcumbere quinque millia hominum de quinque panibus & duobus piſcibus a domino paſcendorum. Fuit miniſtrans in cæna: poteſtatem ligandi, atque ſoluendi a domino accepit, & redundantiam Spiritus ſancti in die Pentecoſtes cum aliis ſuſcepit. In Pentapolim; & ad diuerſas partes Perſarū miſſus, multos ad Chriſti fidem conuertit.

Exemplum epiſtolæ Abgari Regis, ad dominum Ieſum Chriſtum.

ABgarus Vchaniæ filius Toparcha Ieſu Saluatori bono, qui apparuit in locis Hieroſolimorum, ſalutem. Audiui, & de te, & de ſanitatibus, quas facis. Quòd ſine medicamentis, aut herbisa fiuntiſt per te; & quòd uerbo tantum cæcos facis uidere, & claudos ambulare: & leproſos mundas, & immūdos ſpiritus, ac dęmones eiicis; & eos, qui longis ægritudinibus affliĉtantur, curas & ſanas. Mortuos quoque ſuſcitas. Quibus omnibus auditis de te, ſtatui in animo meo unum eſſe è duobus, aut quia ſis Deus, & deſcēderis de Cęlo, ut hæc facias: aut ut filius Dei ſis, qui hæc facis. Propterea ergo ſcribens rogauerim te, ut digneris uſque ad me fatigari, & ægritudinem meam, qua diu laboro, curare. Nam & illud comperi, quòd Iudæi murmurāt aduerſum te, & uolūt tibi inſidiari, eſt autem mihi ciuitas, parua quidem, ſed honeſta, quę ſufficiat utriſque.

Exemplum reſcripti ab Ieſu, ad Abgarum Regem Toparcham.

BEatus es, qui credidiſti in me, cū ipſe me non uideris. Scriptum eſt enim de me, quia hi, qui me uident, non credent in me, & qui non uident me, ipſi credent, & uiuent. De eo autē, quod ſcripſiſti mihi, ut ueniam ad te, oportet me omnia, propter quæ miſſus ſum, hic explere. & poſtquā cōpleuero, recipi me ad eum, à quo miſſus ſum; cū ergo aſſūptus fuero, mittā tibi aliquem ex Diſcipulis meis, vt curet ægritudinem tuam; & uitam tibi atque his, qui tecum *ſunt*, pręſtet, & ciuitati tuæ.

Erat autem his epiſtolis adiunctum etiam hoc lingua Syrorum, quod infraſcriptum eſt.

POſtea uerò quàm Ieſus aſſumptus eſt, miſit ei Iudam, qui & Thomas, Thattæum Apoſtolum unum ex 72. Qui cum ueniſſet, manebat apud Thobiam filium Thobiæ: Vt autē audiuit de eo Abgarus, & nūciatum ei fuiſſet quod ueniſſet Apoſtolus Ieſu, ſecūdū quod ei ſcripſerat: cumque cępiſſet, Thattæus in uirtute Dei curare omnem lāguorem, & infirmitatem, ita ut omnes mirarentur: Abgarus, conſideratis mirabilibus, quæ faciebat, recordatus eſt, quod ipſe eſt, de quo ſibi ſcripſerat Ieſus dicens; Cum autem aſſumptus fuero, mittam tibi aliquē de diſcipulis meis, qui ægritudinem tuam ſanet: Et uocans ad ſe Thobiam, apud quē manebat, ait ad eum: Audiui quòd uir quidam potens uenit, & manet in domo tua, adduc eū ad me. Cumque rediſſet Thobias ad Thattæum dixit ei: Abgarus Toparcha uocauit me ad ſe, & dixit mihi, ut te ad eum perducam, ut cures eum; Et Thattæus: Veniam, inquit, quoniā propter eum maxime miſſus ſum. Poſtera igitur die Thobias mane aſſumpto Thattæum

tæo venit ad Abgarum. Et cum fuiſſet ingreſſus pręſentibus Primatibus ſuis ſtatim in ingreſſu viſum eſt Abgaro diuini neſcio quid ſplendoris in vultu Thattæi Apoſtoli. Cũ id vidiſſet Abgarus adorauit Thattæum. Super quod admirati ſunt omnes, qui aſſiſtebant Regi. Ipſi enim nihil horum videbant quia ſoli Abgaro fuerat oſtẽſum. Qui & cępit dicere ad Thattæũ: Vere diſcipulus es Ieſu Chriſti filij Dei, qui mihi dixerat: Mittam tibi aliquem de diſcipulis meis, qui te curet, & vitam tibi præſtet. Et Thattæus reſpondit: Quia magnifice credidiſti in eum, qui me miſit, ppea miſſus ſum ad te: Et ſi permanſeris in fide eius, & credulitate pæſtabũtur tibi omnia deſideria cordis tui nunc. & Abgarus ad eum; Vſque adeo, inquit, credidi ei ut & Iudæos, qui eum crucifixerunt, velim, ſi vlla mihi adeſſet tanta exercitus copia trucidare, & non Romani regni auctoritas impediret. Et Thattæus ait ad hæc Dominus, noſter voluntatem patris ſui impleuit, qua impleta, aſſumptus eſt rurſus ad Patrẽ. Dicit ei Abgarus. Et ego ſcio, & credo in eũ, & in Patrem eius. Et Thattæus: Propterea (inquit) pono manum meam ſuper te in nomine eius. Et cũ hoc feciſset, ſtatim omni ægritudinis morbo, quo tenebatur, abſoluitur. Miratus eſt Abgarus, qđ ſicut uerbis audierat de Ieſu, ita & rebus & operibus reperit p Thattæum diſcipulũ eius impleri, qui eum abſque medicamentis, & herbis curauit. Nõ ſolum autem illum, ſed & Abdon quendam Abdię filium podagra laborantem, cum ſe ueſtigiis eius aduolueret, manus impoſitione ſanauit. Multoſque alios urbis illius ciues uariis obſeſsos ſanauit incommodis: & ſic opera magna, & admiranda perficiens prædicauit uerbum Dei. Poſt hęc autem Abgarus ait ad Thattæum: Tu (inquit) cum uirtute Dei hæc facis, & nos omnes uidentes miramur. Verum, quęſo te, enarra mihi de aduentu Ieſu, quomodo factum ſit, & de uirtute eius, in qua fiebant hæc, quæ audiui. Et Thattęus: Nunc tacebo quidẽ, uerum, quia uerbum iuſſus ſum prædicare, craſtino congrega mihi omnes ciues tuos, & corã ipſis prædicabo. & ſeminabo in eis uerbum uitæ, uel aduentus Ieſu: quomodo fuit, & cur, uel qua de cauſa miſſus eſt à Patre, & de virtutibus eius operũ, vel de miſteriis, quæ locutus eſt in hoc mundo, & qua virtute hæc fecit: Sed noua prædicatione, & quòd ita paruus, & humilis, & quomodo ita ſe humiliauit, & depoſita maeſtate paruifecit Deitatẽ ſuam; ita ut in cruce cogeretur, & in infernũ deſcenderet, & dirumperet ſepẽ, quam à ſeculis nemo diruperat, & mortuos ſuſcitaret. Qui deſcendit quidem ſolus, aſcendit cum grandi multitudine ad patrem ſuum. Iuſſit ergo Abgarus, ut mature omnes ciues conuenirent, & audirent prædicationem Thattęi. Et poſt hæc iuſſit ei dari aurum. & argentum; ſed ille non accepit dicens, Si noſtra dereliquimus, quõ accipiemus aliena? Geſta ſunt autem iſta quadrigenteſimo, treccenteſimo anno. Hęc non inutiliter (ut puto) à nobis uerba ex Syrorum lingua, interpretata, hunc in noſtris libris tenebunt locum.

Literæ Pilati ad Tiberium Imperatorem de domino noſtro Ieſu Chriſto.

APparuit temporibus noſtris, & adhuc eſt homo magnę virtutis,

ſi modo hominem appellare fas eſt, nominatur Ieſus Chriſtus, quem eius diſcipuli vocant filiũ Dei, ſuſcitans mortuos, & ſanans languores; homo quidẽ præ cęteris mediocris. Vultum habens venerabilem, quem intuentes poſſunt diligere, & formidare. Capillos habẽs coloris auellanæ præmaturæ, & planos fert vſque ad aures; ab auribus verò circinos, & criſpos; aliquantulum ceruleos, & fulgentiores ab humeris ventilantibus. Diſcrimen habens in medio capitis iuxta morem Nazareorũ, Frontem habens planam, & ſereniſſimam cum facie ſine ruga, & macula aliqua; quam rubor moderatã venuſtat. Naſi & oris nulla prorſus eſt reprehenſio; Barbam habens copioſam & in ſimilitudinem capillorum coloris, non longam, ſed in medio bifurcatã. Aſpectũ habẽs ſimplicem, & maturum. Oculis glaucis, varijs, & claris exiſtentibus. In increpatione terribilis, in admonitione placidus, & amabilis, hilaris, ſeruata grauitate. Qui nũquã viſus eſt ridere, flere autẽ ſic. In ſtatura corporis rectus, manus habens viſu delectabiles, in colloquio grauis, & modeſtus, ſpecioſus inter filios hominum.

Eiuſdem literæ ad eundem Tiberium Cæſarem poſt mortem domini noſtri Ieſu Chriſti.

PONtius Pilatus Tiberio Cæſari Imperatori ſalutẽ dicit. De Ieſu Chriſto, quẽ tibi plane poſtremis meis declaraueram, nutu tandem populi acerbi, me quaſi inuito, & ſubtimente, ſuppliciũ ſumptũ eſt, verum hercle, ita impium, & ſæuerum, vt nulla ſic vnquam ætas habuerit, neque habitura ſit: ſed minor ipſius populi conatus, & magnus omnium Scribarum principum, & ſeniorum cõſenſus, ſuis Prophetis, & Sybillis contra monentibus, veritatis legatum crucifixerunt; ſignis etiam ſuper naturam apparentibus, dum penderet, & orbi uniuerſo Philoſophorũ iudicio, id impium, & ſceleſtiſſimum eſſe indicantibus. Vigent illius Diſcipuli, opere, uita, & conſtantia, magiſtrum non mentientes, immo in eius nomine vbique vnicuique beneficentiſſimi. Niſi ego ſeditionem populi, prope æſtuantis exoriri pertimuiſſem, fortaſſe, adhuc nobis vir ille viueret. At ego magis impiorũ vi cõpulſus, quã voluntate mea adductus, pro uiribus non reſtiti, & ſanguinem iuſtum, hominũ malignitate, & inique accuſatus in eorum (vt ſcripturæ interpretantur) exitium pati decreui. Vale calendis Aprilis. 33. Hieroſolimis.

Auguſtinus de dignitate Sacerdotum ad fratres in Eremo.

O Veneranda Sacerdotũ dignitas, in quorum manibus Dei filius, velut in vtero Virginis, incarnatur. O felices Sacerdotes, ſi ſacerdotaliter vixeritis. O cœleſte miſterium, quod per uos Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus tam mirabiliter operantur, ſuper tam ineffabili miniſterio veſtro, quod vno, eodemque momento idem Deus, qui prędidet in cęlo, in manibus veſtris eſt in ſacrificio. Cœlum miratur, horreſcit infernus, contremiſcit diabolus, reueretur, quàm plurimum Angelica celſitudo. Quid retribuam domino, vt taceam de cęteris, quæ tribuit mihi, pro tam ſingulari dono Sacerdotij mihi menſo, quod eſt datum optimum, & donum perfectum, verbi gratia, ille, qui creauit me, ſine me creatur, mediãte me, & ille, qui ex nihilo cũcta creauit

nit ſine me, ſi fas eſt dicere, dedit mihi creare ſe. O uenerabilium ſanctitudo manuum, o felix exercitium, ubi tractat Chriſtum Sacerdos Dei filiũ, cuius deliciæ ſunt eſſe cum filiis hominum. O ſacerdotes attendite; Maior eſt dignitas uobis collata, quàm Angelis, qui adorant quod vos conficitis; nec ipſi conficere poſſunt. O altitudo ſapientiæ Dei. O ineffabilis clementia Saluatoris. quod datum nõ eſt Angelis, conceſſum eſt homini. Sacerdos hoc ſacramentum ineffabile conficit. Angelus ſibi quaſi famulus aſſiſtit. O quàm uenerabile, quàm glorioſum, quàm inſigne fuit apud antiquos nomen ſacerdotij; ſed hodie quid abiectius eo? quid vilius? O ſacerdotes, ſi anima cuiuslibet iuſti, ſedes Dei eſt, multo magis ſedes, & templum Dei eſſe debetis, mundum, & immaculatum Si ſepulcrum eius glorioſum eſt, in quo corpus iacuit exanime, glorioſiora & digniora eſſe debent corpora ueſtra, in quibus qui a morte ſuſcitatus eſt quotidie dignatur inhabitare. Si beatus eſt uenter, qui nouem menſibus Chriſtum portauit: ita, & ſi non tantum, tamen beata debent eſſe corda veſtra: in quib⁹ quotidie eligit ſibi hoſpitium filius Dei, Si beata ſunt ubera, quæ paruulus ſuxit, ita debet eſſe os beatum, quod carnem eius ſumit, & ſanguinem ſugit. Carnes ergo ueſtras cum amore eius cõfigite, & uobis diligenter prouidete, ne lingua loquẽdo, quæ uocat de cęlo filium Dei, contra dominum loquatur; & ne manus intingantur in ſanguine Chriſti, & polluantur ſanguine peccati.

Corpus maſculi, in quadraginta diebus, fœminæ vero octuoginta diebus, animatur.

IN quadraginta diebus corpus maſculi organizatur, & perficitur, & quadraginta infunditur anima, ut ſæpius. Corpus uero fęminæ octuaginta dieb. perficitur. octuaginta anima inſpiratur; vt ſæpius. Sic ergo, ſi maſculũ pepererit, quadraginta: ſi fęminam, diebus octuaginta a die natiuitatis partus, a templi arcebatur ingreſſu. Hodie tamen ſtatim ingredi nõ prohibetur, ne ſibi pęna in culpam uertatur. 5. diſt. §. hæc ſimil. & c. ſe extra. de purificatione poſt partum. c. uno ueruntamen. Mulier dũ ſentit ſibi immi nere dolores partus non intret in eccleſiam, uel ſaltem caueat, ne polluat illam. Sacerdos autem mulierem vicinam partui ſæpe moneat, ut confiteatur. Itaque cum dolor partus urgebit eam, ſit parata accipere Euchariſtiam: Nam inhoneſtum eſt, quòd tempore partus presbyter diu cum ea moretur. Ex ſummis, & præſertim Panorm. c. ſi quis de hom. & abortu.

Sed ex mente Do. Auguſtini prius ſeminatur homo, poſtea concipitur in uulua, & ibi caro formatur: Deinde poſt dies quadraginta ſeptẽ creatur anima, & corpori infunditur, ſecundũ ſanctum patrem & martyrem Ciprianum, cui in omnibus compellor credere, quia per Spiritum ſanctum optime locutus eſt. Hæc ex Do. Auguſtino ad verbũ. ſerm. 25. ad Fratres in Eremo.

Magiſter autem ſententiarum recitat opinionem Phiſicorum, qui dicũt. 46. diebus creari animam: & fundatur ratio ſuper illud Ioann. 2. cap. Quadraginta, & ſex annis ædificatum eſt hoc

templum, & tu in tribus diebus excitabis illud? Hæc uero recitat Mag. ſent. lib. 3. d. 3. ex verbis Aug. loco citato ſuper Ioannem. Qui quidem Aug. loquitur hic ſecundum mentem Phiſicorũ.

De conceptione puerorum.

MOdò reſtat tractare nobis de mẽſe conceptionis puerorum per influentiam ſtellarum, ſiue planetarũ vſque ad nouem menſes, cùm naſcitur. Vnde ſciendum eſt, quòd Saturnus, primo menſe conceptionis pueri infrigidat, deſiccat, & pſalmat quod eſt in utero matris, atque coagulat, Iuppiter, ſecundo menſe dat ſpiritum, & membra. Mars, tertio mẽſe dat oſſa, & interiora componit, Sol, menſe quarto ſanguineam caliditatem, & hepar, & cor perficit. Venus, menſe quinto, ſuper alia aures, & nares, & faciem, & teſticulos adiuuat. Mercurius, menſe ſexto omnia foramina, renes, & linguã ordinat. Luna, menſe ſeptimo pulmonem, & membra diuidit per loca ſua. Vnde contingit, quòd ſi puer expleto ſeptimo menſe naſcitur, erit uitalis, quia omnes planetæ in eo operati ſunt ſuam potentiam.

Octauo autem menſe fit inuerſio ad Saturnum, qui plaſmatos ſua frigiditate, & ſiccitate ſtringit. Vnde ſi puer tunc in hoc naſcitur menſe, ideſt, octauo menſe, non uiuit ille. Nono menſe bene erit, quia tunc Iuppiter regnat, qui ſuo calore in vtero materno, plaſmate exiſtente, adiuuat, & viuit. Et hęc regula, & ordo nunquam fallit ſecundum rationem ſtellarum, & naturam earum diſpoſitionum.

EXPOSITIO SVPER Pſalmos pęnitentiales.

PRIMVS PSALMVS.

Domine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.

DOmine, ne quaſi furibundus, & implacabiliter iratus me arguas, aut confundas in nouiſſimo die; neque quaſi iratus iudex in ſeueritate iuſtitiæ tuæ me punias: ſed ſi quando exigentibus iniquitatib. corripere, aut arguere volueris, ſeruum tuum, quæſo, id facias correctione paterna, in amabili miſericordia tua, quomodo filios tuos corripere es ſolitus: non autem in iudicio ſæueræ vltionis tuæ: quemadmodũ illis facies, quos in nouiſſimo, in ira, & furore tuo æternæ damnationis gladio es percuſſurus.

Miſerere mei domine: quoniam infirmus ſum, ſana me domine: quoniam conturbata ſunt oßa mea.

ET quanquam, culpis meis exigentibus, ſecundum diſtrictionem iuſtitiæ tuæ duriora commerui: tu tamẽ piiſſime Deus, mecum age ſuauiter, & miſericorditer, attendens infirmitatẽ, & fragilitatem meam, quam & ego humiliter agnoſco; & tu, qui uides omnia, non ignorans de qua infirmitate, & debilitate, te precor, qui ſolus medicus es, & curator animarum, uti ſanes languentem animam meam per medicinalem gratiam tuam, & peccatorum languores, ac vulnera auferendo, & operando, quæ recta ſunt, interius me corroborando; quantocius, adhibe medelam. quoniam debilitatus ſum valde, vſque ad oſſa, & omnem

nem virtutem, ita vt vix quicquam in me remanſerit virium.

Et anima mea turbata eſt valde; ſed tu domine uſquequo.

ANimæ quoque virtutes debilitatæ ſunt valde. Neque quantum ex me vlla videtur ſupereſſe vis ad bene agendum, vt penitus mihimet ipſi diffidens, omnem ſpem in me cogar proijcere. Tu uero domine quouſque tandem differes auxilium tuum? Cur tamdiu me miſerum relinquis viribus, & conſolatione priuatum?

Conuertere domine, & eripe animam meam, ſaluum me fac propter miſericordiam tuam.

OBſecro domine, ne ultra differas, ne tardes amplius, ſed ad me iam pœnitentem, conuerte benignum aſpectu m tuum, quem a me peccante iuſtè auerteras: & animam meam libera de peccatorum vinculis, de iugo mortis, & captiuitate diaboli, in quo per peccatum meipſum nequiter conieceram, atque his per peccatorum remiſſioné, & gratiæ tuæ largitionem liberum me facias, ac ſaluum, non propter mea merita, ſed propter magnam, & infinitam miſericordiam tuam.

Quoniam non eſt in morte, qui memor ſit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?

ECce enim inter eos, quos mors æterna poſſidet, nemo eſt memor tui, ad te honorandum, adorandum, vel laudandum; & in profunda inferni fouea non inuenitur, qui voluntariè laudis confeſſionem, aut gratiarum actionem det gloriæ tuæ. Vbi blaſphemijs, fletibus, & dentium ſtridoribus plena ſunt omnia, & omnis uox laudis audiri non poteſt. atque ob hoc, quæ vtilitas erit tibi ex vita mea, ſi nunc in peccatis perſiſtens in infernum tandem cum illis me demergas? Præſtat profecto, vt de morte ad vitam transferas animam meam, vt ſic in ea, & nunc, & in perpetuum glorificetur nomen tuum.

Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrimis meis ſtratum meum rigabo.

ET vt facilius flectatur ad parcendũ miſericordia tua, uide domine afflictionem pœnitentiæ meæ, quemadmodum gemitibus, atque ſuſpirijs propter peccata mea fatigor. Neque adhuc ceſſare volo, ſed per noctes ſingulas in amara recogitatione peccatorum fletibus abundanter madefaciam lectum meum, & lacrimis copioſis humectabo locum quietis meæ: etiam nocte, quæ tamen quietis eſt tempus, lacrimis non abſtinens, & neque lectulo, qui eſt requiei locus, a fletibus parcens.

Turbatus eſt a furore oculus meus; inueteraui inter omnes inimicos meos.

OCulus quoque interior mentis meæ debilitatus eſt, & conturbatus a conſideratione iræ tuæ, & vindictæ, quæ propter culpæ meæ demeritum ſecundum diſtrictionem iuſtitiæ tuę, ſuper me vẽtura erat; nimium perſeueraui, ac veluti conſenui in conſortio peruerſorum dæmonum, atque prauorum hominum, omnium inimicorũ meorum: atque ab eis uelut ad finem deductus ſum. Cito enim ad finem perducetur, & cõſumptus inuenietur, qui inter tam edaciſſimos voratores, vel paululum permanſerit. Vox eius,

quę eſt per luctum,ſpe venię,& diuini auxilij,per Deum reddita,fidēter pellit aduerſarios.

Diſcedite à me Omnes,qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei.

TAndem vero,luctu finito, reſumpta in Deo meò fiducia,ꝓcul abire iubeo, & quàm longiſsime à me recedere oēs operarios iniquitatis, cum quibus amplius ultra aſsimilari nolò, quibus conſenſum in malo dare decreui,ac ſtatui: iam enim teſtimoniū mihi perhibente cōſcientia, confido eſſe exauditum à domino fletum meū, & lacrimas pęnitentiæ meæ; atq; ob hoc indignum fuerit, vt ad ea,quæ mihi iā miſericorditer ſunt dimiſſa peccata, iterum turpiter conuertar.

Exaudiuit dominus deprecationem meā: Dominus orationem meam ſuſcepit.

EXaudiuit benignus dominus, qui mortem non uult peccatoris, deprecationem meā, qua illum pro peccatorum dimiſsione,& languorum curatione ſum deprecatus: ut iterum repetam ad gaudium, quod ſemel dixiſſe animo lętāti parum uidetur, orationem meam non repulit, ſed acceptauit, & exaudiuit eam.

Erubeſcāt, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: conuertantur, & erubeſcant ualde ueelociter.

COnfundantur proinde,& conturbentur,& tabefiant præ confuſione, odio, & inuidia,oēs inimici mei, qui perdere quærebant animam meī: Conuertantur,inquam,retrorſum quāto citius,& celeriter ad præſentiam cęleſtis auxilij impediātur ab effectu operis ſui,ut nō potentes ꝓualere in eo, quod cęperant, turpiter confuſi erubeſcant: cum me, quem mortis ditioni deſtinauerant, diuina gratia conſpexerint, ad uitam redijſſe.

SECVNDVS PSALMVS.

Beati quorum remiſsæ ſunt iniquitates: & quorum tecta ſunt peccata.

ILli uere beati ſunt, nunc quidem certa ſpe,in futurū perfecta fruitione,quibus Deus per ſuam miſericordiam omnia peccata dimiſit, indulgentiamq;,& ueniā conceſſit omnium peccatorū, quibus illum offenderant, & quibus rei tenebantur ad perditionem mortis æternę. Illi, inquam, quorum peccata per remiſſionem plenariam ita ſunt tecta, & operta, ut ea Deus ultra non aſpiciat, non recordetur amplius; ſuntque ueluti poſt tergum proiecta, & per obliuionem deleta.

Beatus vir, cui non imputauit dominus peccatum: nec eſt in ſpiritu eius dolus.

BEati ſunt homines illi,quibus Deus ita perfectam conceſſit peccatorum omnium remiſsionem, ut nullū omnino peccatū in eis ipſe cognoſcat illi, inquam, qui non ſolum exterius nullum habent apparens crimen, ſed neque latentis prauitatis quicquam habent in corde abſconditum. Nā qui exteriorem tantum iuſtitiæ apparentiam cuſtodiunt, ita ut illis homines, ea quæ foris patent ſolum uidentes, nullum queāt imputare peccatum, hi

uere

uere beati nõ ſunt.tametſi falſo ſibi id perſuadeant, eo quòd in corde interius lateant, & in ſpiritu,quæ illis Deus cordium inſpector imputat in peccatum.

Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea; dum clamarem tota die.

EGo uero, quoniam tacui,diſſimulans agnoſcere, & confiteri peccatum meum, quo onuſta erat conſcientia, conſenuerunt, & aruerunt oſſa mea,& omnes vires defecerunt,& robur omne abſceſſit, & omnis vigor ſpiritus,qui in me erat, abſumptus eſt, quemadmodum cum homo ad oſſa vſque cõſumitur. Tametſi iugiter per omnem diem abſque ceſſatione ad dominum clamarem, poſcens auxilium. Donec. n. tacemus, donec diſſimulamus, donec excuſare uolumus, donec aperte nolumus confiteri domino quę latẽt intrinſecus in abſcondito cordis noſtri, non eſt Deo excuſabilis noſtra oratio, quantumuis clamemus uoce, quantumuis ore, & exteriori geſtu Deum poſtulauerimus.

Quoniam die, ac nocte grauata eſt ſuper me manus tua: conuerſus ſum in ęrumna mea,dum configitur ſpina.

VEruntamen tu domine,qui de ſalute mea ſemper es ſollicitus, ut me ad pœnitentiam, peccatique agnitionem, & confeſsionem perduceres aggrauaſti ſuper me manum tuã. Graues mihi afflictiones ſunt ex tua ordinatione,ſiue internas,ſiue externas immittendo; & ego in afflictione huius mundi poſitus,agnoſcens ultricem manum tuam,conuerſus ſum de peccato pœnitentiam agens, ad te dominum meum,Deum meum,à quo per peccatum fueram auerſus,dum remorſus ille conſcientiæ ad modum ſpinæ continuo pungit mentẽ: Ac veluti infigitur carni ſpina rubi ad pungendũ, ita infigitur animæ,ut eã vulneret,ac laceret.

Delictum meum cognitum tibi feci; & iniuſtitiam meam non abſcondi.

ITaque uelut cõpulſus hac tortura; atque carnificina malæ cõſcientiæ: & tali cõpunctus ſtimulo agnoui,quia tu domine eſſes, qui me requirebas ad pœnitẽtiam, ſicque meum peccatum, quod uſque tunc, vel excuſando, uel diſſimulando tacueram, per agnitionem, & confeſſionem ipſum te manifeſtaui: Et iniuſtitiam, quã aduerſum te commiſeram,non ultra celaui,neq; reticui, ſed palam eam ante conſpectum tuum propoſui, & accuſaui.

Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino: & tu remiſiſti impietatem peccati mei.

MOx vero ubi peccatum agnoui, tanta fuit erga me tua pientiſſima miſericordia, ut ſtatim ad propoſitum cordis mei, cum iam propoſuiſſem in corde meo peccatum confiteri, ac me meipſum accuſare, tu ſtatim adeſſes dimittẽs mihi impietatem peccati mei,tãquam ſi ſtes expectans ad miſerendum mei.

Pro hac orabit ad te omnis ſanctus: in tempore opportuno.

PRo hac autem impietate peccati mei, quemadmodũ mihi fuit neceſſarium pœnitere, & remiſsionem poſtulate: ita neceſſe eſt omnem eum, qui ſanctificari uoluerit in hoc mũdo;

tre-

frequenter orationem facere ad te domine, cui ſoli peccant homines: donec ad exorādum eſt tēpus opportunum; donec in hoc tempore acceptabili, in hac die ſalutis exaudibilis eſt oratio; quiſquis enim in hoc mūdo viuit, non ſine quotidianis degit offenſis, ꝓ quibus per ſingulos dies, donec tempus eſt miſerandi, in recollectione mentis poſitus, lacrimas; & orationem fundere debet, remiſſionemque petere, qui in ſanctitate, & iuſtitia tibi domine cupit placere: ſiquis enim dixerit; quia peccatum non habet, pro quo oret, ſe ipſum ſeducit, & veritas in eo non eſt. Atque etiam ſi propriam quis impietatem non habeat pro cuius remiſſione debeat orare, habet nihilominus peccata proximorum; quæ tanquam propria quilibet uere ſanctus debet in oratione deflere, & pro eis remiſſionem abs te poſtulare.

Verumtamen in diluuio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

QVi tamen ſanctus eſt, dum ita per quotidianam orationem ſe ſe cōtinuo purgare ſtudet, & ſanctificari, adhuc per hāc continuam bonam exercitationem ſeruabitur, vt nunquam pōdere peccatorum prorſus valeat obrui, atque demergi in profundum; ita ſi etiam inundantes tentationes in mundum copioſarum aquarum magni diluuij excreuerint, non ſit ad illum appropinquandum, ſic vt illum obruere valeant; aut prorſus in perditionem demergere. Qui enim a quotidianis delictis ſeſe continuo emendare ſatagunt, hi non facile, vel grauiſſimis tentationibus prorſus ſuccumbunt: quemadmodum è contrario qui minima negligunt agnoſcere, & confiteri, ac quotidiana delicta tacent, & ante conſpectum tuum domine Deus, confiteri diſſimulant, paruipendunt, & emendare non laborant, propter peccandi cōſuetudinem, & prauam habitudinem, cum graues tentationes illis aduenerint, facile etiam peccatis mortis obruuntur: immo etiam leuibus tētationibus facile ſuccumbunt.

Tu es refugium meum a tribulatione, quæ circumdedit me: exultatio mea erue me à circumdantibus me.

TV es domine, ad quem confugio in omni tribulatione, quæcunque me circūdederit, & apprehenderit. Tu es meum tutiſſimum refrigerium, ad quem ſemper in aduerſis omnibus habeo recurſum, nihil dubitans de tuæ miſericordiæ fidelitate. Modo ego fideliter tibi cōfitear iniquitatē meam; tu domine, qui es meum gaudium, in quo exulto, & glorior in ſpiritu meo, libera me ab inimicis meis, qui me ab omni parte, & plurimi, & ad decipiendum ſollicitiſſimi circundant.

Intellectum tibi dabo, et inſtruam te in uia hac, qua gradieris, firmabo ſuper te oculos meos.

REſponſio diuina, nō quidem hoc tibi ego polliceor, ab omni tribulatione, & malo ſic te liberare poſtulantem, ut nihil omnino mali perſentias; ſed hoc dabo, quod tibi ad ſalutē ſatis erit: dabo tibi ego ipſe intelligentiam præceptorum meorum, atque eorum, quæ tibi erunt ad placendum mihi neceſſaria, & docebo te, ſiue vnctione mea interna, ſiue etiam doctrina exteriore, in via iſta iuſtitiæ, quam tu ambu-

ambulare proponis.& in lege mea,ſecundum quam tibi viuendũ erit,ſi mihi placere uelis: Ponam etiam ſuper te & firmiter ponam benignum aſpectũ meum,neq; illũ à te amouebo,donec perſtare volueris in hoc propoſito iuſtitiæ, habebo ſemper ad te piũ aſpectũ,vt ſim tibi quaſi cuſtos protector, & prouiſor in omnibus,ne quicquam tibi poſſit aduerſum contingere: quẽadmodum ſolet bonus paſtor ſuper gregem firmatos habere oculos,& pater ſuper filium dilectum.

Nolite fieri ſicut equus, & mulus: in quibus non eſt intellectus.

PRopterea filii hominum,cum ego tam parato ſim erga vos animo ad benefaciendum:ne veſtro vitio,via veritatis relicta,ſimiles efficiamini irrationabilibus animalibus,ne veſtro honore contempto, in quo creati eſtis, vos ipſos comparetis iumentis inſipiẽtibus,equis,atq; mulis, in quibus nullus eſt intellectus,quo ducantur:nulla rationis regula dirigantur, quę ſolo agitantur affectu ſenſuali,quocunque ille pertraxerit,pergunt: ſed intelligite magis dignitatem conditionis veſtræ,& tãquam rationales creaturæ,ac ſpiritu,non carne viuere curate,ſecũdum ducatum rationis, illuminationisq; & eruditionis meæ.

In camo, et fræno maxillas eorum conſtringe,qui non approximent ad te.

QVia uero multi iam ſuæ dignitatis obliti, iumentis aſſimilantes ad uocem exhortationis tuæ obſurdeſcunt,nec audiunt te domine,dulciter monentem, ſuauiter uocantem: obſecro te domine, vt ij,qui ad te conuerti diſſimulant, non quam dulcibus tuis exhortationibus, & pollicitationibus, ad pęnitentiam commouentur,vt eiuſmodi, inquam,vel aduerſitatum preſſuris ad te cogas, ac veluti per vim cõpellas reuerti ad eum modum, quo equi,& muli ſolent frænis,& camis cõſtringi, & cogi ad facienda opera hominum, quæcunque ipſi voluerint: ad quæ alioquin induci non poſſunt.

Multa flagella peccatoris. ſperantes autem in domino, miſericordia circundabit.

O Si cognoſcerent,qui Deo approximare nolunt,quanto iuxta veritatem ſit melius homini iuſto, quàm peccatoribus. Nam homines quidem peccatores, tametſi florere videantur in hoc ſeculo, multa tamen expectant flagella, & tormẽta varia,eaq; ęterna, quibus cruciabuntur in ſeculo futuro: atque etiam modo ex mala conſciẽtia veluti perpetuum ſuſtinent flagellum, purgationem,ac ſtimulum,& in omnibus obueniẽtibus neceſſitatibus, atque aduerſis multum torqueri illos videmus: dum conſolationem interiorem diuinam neſciunt: propter quod etiã minima ferula facile commouẽtur, & vehementer affliguntur. Qui autem domino ſeruiunt,& nõ ignorant in eo cõſolationem accipere,hos miſericordia ex omni parte circumcinget, & in futuro quidem ſeculo perfecta, atque pleniſſima, & in præſenti nihilominus ſufficiẽs admodum, quantum præſentis vitæ conditio patitur.

Lætamini in domino, et exultate iuſti:et gloriamini omnes recti corde.

PRoinde vos ſerui Dei excelſi, quicunq; in ſanctitate, & iuſtitia Deo veſtro ſeruire laboratis, lætari merito debetis,

debetis in eo: & perfecta lætitia exultare. Et vos, quicunq; eſtis recti corde, mundi ſpiritu, in rectitudine iuſtitiæ, & mandatorum Dei ambulantes: omnia deuia, omnia tortuoſa malorum fugientes. Vos, inquam, decet iure in domino magnifice gaudere, in miſericordia eius; qua circundabimini; & à peccatorum flagellis ſaluabimini in vitam æternam.

TERTIVS PSALMVS.

Domine ne in furore tuo arguas me; neq; in ira tua corripias me.

DOmine implicabili illo furore, quem exhibebis, atq; demonſtrabis in omnes impios in die iudicij tui, à quo nemo ſaluare impium poterit, ne tum ſimili cũ illis ſentẽtia arguas me: & in ſeuera illa vltione tua, in terribili illa vindicta iræ tuæ, ne ſentiã correctionem & formidabilem ſentẽtiam tuam, quam experiẽtur omnes, qui in impietatibus ſuis perſeuerauerunt.

Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi: & confirmaſti ſuper me manum tuam.

IDeirco autem iram tuam formido, & deprecor domine: quoniam puncturæ timoris tui iam ſtimulare cæperũt animam meam, dum recolo peccatorũ meorum magnitudinem: quẽadmodum ſagittæ cum infiguntur in carnẽ, ſtimulant vehementer, & affligunt eam; & tu extendere iam cæpiſti, atque aggrauare ſuper me vltricẽ manum tuam, ex qua etiam nũc iſtos malæ conſcientiæ ſtimulos, atq; torturas graues me ſentire percipio, quæ ſi modo ita mihi grauis eſt, ut affligat vehementiſsime, quanto erit intolerabilior tunc, cum in immenſum vltionẽ faciet grauiorẽ? Merito ergo domine iram tuam ego formido, & à facie implacabilis tui furoris iure ego, dum tẽpus eſt miſerendi, expaueſco.

Non eſt ſanitas in carne mea, à facie iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis, à facie peccatorum meorum.

ECce nunc iam in carne mea nõ eſt ſanitas, nihil eſt integrum propter iram tuam, & indignationem, quam per peccata mea ſcio iuſte contra me prouocatã: ſed totus quaſi languidus, & mala diſtemperantia animi ægrotans, deficio ita, vt præ dolore, & languore vix mihi libeat vltra viuere: Nullam pacẽ habẽt oſſa mea, vniuerſæ vires corporis, & animę cõmotæ ſunt, & conturbatæ propter peccata mea: per quæ cum me ſentiam tuam iram iuſte commeruiſſe, non poſſum vllam præ timore, & horrore habere requiẽ: Et omnia prorſus, quæ intra me ſunt, per iſtam peſſimam peccati deordinationem, velut in magna cõturbatione, & indiſpoſitione ſunt cõſtituta, & tumultu inſolito atq; inordinatione mirabili voluuntur intra me imaginationes, cogitationes, & affectiones meæ abſque ullo ordine, & compoſitione ſolita, nullam mihi permittentes pacem cordis mei.

Quoniã iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum: & ſicut onus graue grauatę ſunt ſuper me.

ECce enim peccata mea, quæ hactenus diſſimulaui, quæ hactenus operui, aut excuſaui, cõfiteri quoque, & emendare neglexi: Iam eo excreuerunt

runt, vt etiam ſupergradiantur caput meum: ita ut iam ſpiritum habeant, mentem dico,& voluntatem, pelſundatum, illumque velut ſuperauerint, & ad ſenſuales appetitus concupiſcentiā inflexerint. immo huius ſeruituti illum velut ſubiecerint,& paulatim creſcētia facta ſunt ſuper me grauiora, & ponderoſa valde: quemadmodū onus magnum dorſo alicuius,aut capiti impoſitum, ita vt diſſimulare vltra non poſſim, nec ferre vltra valeam.

Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ,à facie inſipientię meæ.

INſuper & cicatrices meorū vulnerū renouatæ ſunt, & ſemel ſanatis vulneribus iterum cęperunt periculoſius ſubtus carnem exurgere, hoc eſt; peccata mea aliquādo dimiſſa, & per pœnitentiam ſanata, reiteraui,& non cauens, factus ſum, quàm ante fuerā, deterior,& ęgrotans periculoſiori vulnere; Idq; propter inſipientiam meā, quoniam videlicet,ita inſipienter vulnera illa priora feci recrudeſcere: Et quæ ſemel planxeram, ſtultus ego iterum reſumere non metuebam.

Miſer factus ſum, & curuatus ſum uſq; in finem: tota die contriſtatus ingrediebar.

HIs modis vſque ad finem: ideſt nimium,& vehementiſſime quantū ferre poteram, miſerijs uarijs,& magnis afflictus fui, & totus incuruatus ſub pondere miſeriarum vſque in finé, ita ut mihi uidear amplius ferre non poſſe: atque ita horrore conſcientiæ perturbatus, & peccatorum turpitudine conterritus iugiter uerſabor in magna mæſtitia,& deſolatione.

Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea.

NAm lumbi mei, in quibus luxurioſi affectus eſt ſedes, pleni erāt fœdiſſimis motibus, quibus mirum in modū mihi illudebatur; & magna me afficiebant ignominia, dum ex eis fœdas, beſtiales, & omnino inordinatas commotiones exurgentes, & tiranizātes perſentirem in meo corpore. Plane non eſt ſanitas in carne mea, nulla eſt debita compoſitio, nulla eſt rectitudo,nulla rectitudinis ꝓportio: ſed diſſeparata,incompoſita,confuſa, & inordinata ſunt omnia. Poſtea enim quàm ſpiritus meus eam, quam tecum habet, o domine Deus,rupit confœderationem, cæperunt non ſolum quæ in anima, ſed quæ in corpore omnia confundi;ſuam compoſitionē diſſoluere, a ſua cōfœderatione diſcedere,tumultibusque miſceri,quod malum in dies augmentum ſumens uehementer iam aggrauatum ſentio.

Afflictus ſum, et humiliatus ſum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.

ITa ego malis multis, & magnis afflictus ſum, & ultione tua domine ī magna humilitate, deſpectione,atq; miſeria conſtitutus: atque ita uexatione dante intellectum, recogitans in amaritudine animæ meæ peccata, quibus te offendi, in ſpiritu contribulato, & corde contrito,atque humiliato cæpi edere gemitus,atque ſuſpiria, ita ut pro gemitu clamorem, & iam magnū per os immūdū rugitum emitterē, affectu maximo a te ueniam precando peccatorum meorum.

Domine ante te omne deſiderium meum: & gemitus meus à te non eſt abſconditus.

DOmine, qui omnia noſti, qui inſpicis, & probas corda filiorũ hominum, qui deſiderium pauperũ exaudis: tibi apertum eſt omne deſiderium cordis mei, quo deſidero vitam in peccatis male actam tuæ gratiæ auxilio corrigere, tibique amodo fideliter ſeruire. Gemitus meus, ac crebra ſuſpiria ex imo cordis educta pro peccatis, quibus te ita multum, & multipliciter offendi, non te latent; non ſunt coram te abſcondita: ſicut tu ea noſti, ita ea tibi abſque diſſimulatione confiteor, ſupplicitet poſcens veniam.

Cor meum conturbatum eſt in me: dereliquit me virtus mea; & lumen oculorum meorum, et ipſe non eſt mecum.

COnturbatus eſt præ horrore in me ſpiritus meus, & omne robur meum diſceſſit à me: vixq; in me quicquam remanſit virium: ablata eſt à me fortitudo mea ad bene agendũ, & ea, quam habere ſolitus fueram, & quam habere debueram. Ipſum quoque lumen mentis meæ, quo videre ſolebam, & alios etiam illuminare (ſiue ipſum lumen naturalis iudicij, ſiue etiam lumen gratiæ tuæ) nõ ultra in me eſt, ſicuti ſolet: ſed magna ex parte per peccatorum fęditatem obſcuratum, obnubilatum, atque obtenebratum eſt; ita vt ſolum iam quæ bona ſunt, non valeam agere; ſed vix etiam cognoſcere, & iudicio diſcernere.

Amici mei, et proximi mei aduerſum me appropinquauerunt: & ſteterunt.

PRæter hæc verò, quæ intrinſecus patior, grauia nimium tormenta, etiam extrinſecus mihi affectio accedit, cum me à peccatis uoluero ad te conuertere. Illi enim, qui prius me diligebant, tanquam amici, & proximi mei, cum illis eſſem in peccato ſocius, videntes, quòd me velim à vijs ipſorũ prauis ſeparare, facti ſunt mihi aduerſarij; appropinquauerunt mihi, & ſtatuerunt ſe ex aduerſo contra me, vt obſiſterent meo propoſito, illudq; valenter, quantum poſſent, impedirent.

Et qui iuxta me erant, de longe ſteterunt: & vim faciebant qui quærebant animam meam.

ET qui mihi proximi erant noti, atque amici, elongauerunt ſe à me; & elongati, ita ſteterunt contra me; Quærentes animam meam perdere, & in mortem me trahere, vim intulerunt mihi, & grauem citauerunt perſequutionem.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitates: et dolos tota die meditabantur.

ET qui mihi mala cupiebant, qui me in peccatis fouere laborabant, & a propoſito bono ex tuæ manus uiſitatione concepto, auertere, ipſi propoſuerunt, & ſuggeſſerunt uanitates; Iterum mihi proponentes peccata priſtina, ſeculique pompas, & delicias; ex aduerſo autem difficultates in Dei ſeruitute obuenturas aggrauantes, & iugiter tota die dolos, & fraudes excogitabant: Quibus me poſſent decipere, & a recto remouere.

Ego autem tanquam ſurdus non audiebam: & ſicut mutus non aperiens os ſuum.

EGo verò, vt pote, qui iam tuæ manus viſitatione edoctus eſſem, & tuo timore medullitus cõfixus, in propoſito pœnitentiæ perſiſtens immobilis, obſurdeſcebam ad omnia, quæ illi proponebant: & quaſi ſurdus fuiſſem, ita vt nihil permotus illorum dictis, ſiue blandis, ſiue comminatorijs. Et quemadmodum mutus omnino loqui neſciens, ita nihil illis reſpõſi dabam ad vllum conſenſum: iam enim firmo virtutis, & pœnitentiæ propoſito, animum meum contra illorũ impias obiectiones penitus obfirmaueram.

Et factus ſum ſicut homo non audiens: & non habens in ore ſuo redargutiones.

SIcque me ipſum feci propter virtutis propoſitum, quaſi ſurdum, & mutum: Per inde ac ſi nihil audirem eorum, quæ ipſi proponebant; nihilque habere, quod illis reſpõderem, aut quo illorum uanas propoſitiones confutarem.

Quoniam in te domine ſperaui: tu exaudies me domine Deus meus.

ATque hæc quidem idcirco feci domine, quoniã in te iam ceperam conſtituere ſpem meam: Propter quod ab omnibus illorum vanitatibus volebam prorſus auertere animum; neq; dubito, quin tu miſericordiarum pater, pro tua benignitate ſis exauditurus me pauperem, & afflictum ſeruum tuum; ſpiritu contribulato, ac humili, contritoque corde, tibi ſupplicantem, & totum ſe tibi plena fiducia committentem.

Quia dixi: nequando ſupergaudeant mihi inimici mei: dum commouentur pedes mei, ſuper me magna locuti ſunt.

DIxi enim in corde meo; Volo, dũ tẽpus eſt, in domino ponere ſpẽ meã, vt per eum poſſim fieri ſaluus à rabie inimicorum meorum, ne quando ipſi de me gaudeant, ſi mihi præualuerint, ſuamque de me videant impleri voluntatem; Cum enim vel modicum incipiunt moueri à recto pedes mei, ſtatim exultantes, magna, & ſuperba loquuntur aduerſum me, quaſi ſuo uoto potiti, ſed ante uictoriam (vt ſpero) canunt Triumphum.

Quoniam ego in flagella paratus ſum: & dolor meus in conſpectu meo ſemper.

ET quidem, quod ad te attinet domine, ego conſcius magnitudinis peccatorum meorum, paratum me offero ad diſciplinam, & correptionem ſufferendam, prout miſericors iuſtitia tua dictauerit, & expediens cognouerit. Non refugio à te domine pro peccatis meis diſciplinam ſuſcipere correctionis, ſciens ꝙ grauiter peccauerim in cœlum, & coram te, vt iam non ſim dignus lætari tecum vt filius, ſed potius flagella ſuſtinere, vt ſeruus malus, & fugitiuus; Imò, & ipſe volo propter iniquitates meas dolere, & pœnitentia me ipſum affligere, & dolorem meum ſeruare volo ſemper, donec viuam, nunquam prorſus obliuioni daturus iniquitatem meam. Voloque in hoc dolore, & afflictione hac pœnitentiæ perſiſtere, vſque dum tua me conſolatione ab eo releuare dignaberis.

Quoniam iniquitatem meam annunciabo: et cogitabo pro peccato meo.

NAm iniquitatem meam ego ipſe confiteri paratus ſum, & celare nolo, ſed meipſum in aperta confeſſione paratus ſum accuſare: & recogitabo in amaritudine turpitudines peccati mei, & pro eo me affligam; Ero quoque memor, donec viuã, peccati mei, atque etiam poſtquam tibi placitum fuerit dimittere, mihi tamen iuſtum erit ſubinde recordari, & recogitare, quàm à te olim fuerim elongatus.

Inimici autem mei viuunt, et confirmati ſunt ſuper me: et multiplicati ſunt, qui oderunt me inique.

QVamquam aũt ita per omnia tuę volũtati me ſubijciam, & à te paratus ſim, quicquid decreueris correctionis, libenter ſuſcipere; Inimicorũ tamen meorum rabiem metuo, & ab illis per te ſaluari oro; melius iudicãs in manus tuas incidere, tuaque manu corrigi, quàm illorum poteſtati tradi, vt per eos morte interficiar. Ipſi autem hi inimici mei adhuc ſuperſunt, neque deſiſtunt me male perſequi, & contra me fortitudine, & violentia cõfortati, ac corroborati inſuper, & numero multiplicati ſunt, qui me falſo, & ſine cauſa odiunt, & perſequuntur, malum quęrentes pauperculæ animæ meæ.

Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi: quoniam ſequebar bonitatem.

ECce homines ingrati, qui pro bonis mala retribuunt, ipſi mihi aduerſati ſunt, impietatis negocio; & cũ ego nihil illis niſi bonum exhibuerim nunc viciſſim mala mihi rependere laborant, detractionibuſq;, & contumelijs moleſti fuerunt mihi. Propterea ꝙ ab illorum prauo conſortio meipſum ſegregans, viam eligere virtutis, eamque deinceps ambulare volo.

Ne derelinquas me domine Deus meus: ne diſceſſeris à me.

QVãto vero illi magis mihi aduerſantur, tanto magis, te, piiſſime domine Deus meus, precor, mihi fieri propitium, vt in tantis malis, quæ ego partim intrinſecus fero, partim à foris ſuſtineo; miſerum me, & tam multis modis afflictum nunquam derelinquas, neq, teipſum à me ſic elonges, vt abſq; tuo auxilio in tantis me periculis relinquas.

Intende in adiutorium meum: domine Deus meus ſalutis meæ.

QVin potius, vt tuam miſericordiã decet, intentus eſto ad auxiliãdũ mihi, & cogita de impendendo mihi adiutorio tuo, domine Deus ſaluator meus. Vt qui mihi ipſi in tantis difficultatibus prorſus diffido, poſſim me inde eluctari, & tua gratia ualeam exitum bonum, & finem beatum inuenire. Amen.

QVARTVS PSALMVS.

Miſerere mei Deus; ſecundum magnam miſericordiam tuam.

SI quidem potẽtiſſime Deus, iuxta ſęueritatẽ & diſtrictionem, qua iuſtitiæ tuæ nunc mihi velles reddere, qui tã fędiſſime prolapſus ſum; non eſſet reliqua mihi ſpes vlla ſalutis, atque iccirco ad benignitatem miſericordiæ tuæ, ſubq; eius alas potius confugiens ſuppliciter

ter te rogo, vt per miſericordiam tuã mei nũc miſerearis, meque in gratiam recipias, neq; vero hoc vel impoſſibile eſt, vel incongruum miſericordiæ tuæ. Quoniã ſicut magna eſt mea, in qua nunc fꝫteo, miſeria, ita magna omnino, & maxima eſt miſericordia tua; adeo vt nulla ſit tam grauis iniquitas, & peccati miſeria, quam non purgare valeat humiliter implorata tua ſuauiſſima, latiſſima, & potentiſſima miſericordia.

Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum; dele iniquitatem meam.

QVantas vero a patribus noſtris audiuimus miſerationes tuas, & multas, & magnas, quibus pepercisti a ſeculo humiliter pœnitentibus, adeo vt ſint miſerationes tuæ ſuper omnia opera tua? iuxta multitudinem itaque iſtarum miſerationum tuarum nunc hoc abs te humiliter peto, ut peccata mea non recorderis amplius ad iudicium vltionis, ſed penitus deleantur à conſpectu tuo.

Amplius laua me ab iniquitate mea; et a peccato meo munda me.

VEhementer me polluit, & commaculauit turpitudo peccatorũ meorum. Primum quidem adulteriũ, deinde multo etiam fꝫdius innocentis occiſio. & ideo me pluribus rationib. fædatum, plurimum ac diligẽter laua ab iniquitate mea. Totum me facias mundum in perfecta remiſſione peccatorum meorum.

Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco: et peccatum meum contra me eſt ſemper.

SI nollem agnoſcere, aut diſſimulare vellem, ſiue excuſare peccatum meum, iuſte non inuenirem apud te miſericordiam, nunc autem ecce iniquitatem meam nec diſſimulo, nec excuſo, ſed agnoſco, detego, & accuſo ante faciem tuam. Et peccatum meũ, quod mihi modo ad tempus miſerabiliter placuit, & ob cuius complacentiã tua præcepta neglexi, ex nunc odio habere, & deteſtari volo, habeboque odio, & deteſtabor omni tempore: & quoties recordabor, ſemper execrabor illud: eroque memor, donec viuam, ad mei humiliationem, & tui nominis glorificationem.

Tibi ſoli peccaui, et malum coram te feci: ut iuſtificeris in ſermonibus tuis.

NOn eſt, neque in cœlo, neque in terra præter te, ad quem ſpectat iudiciũ de peccato meo; hoc eſt remittere, vel retinere, ĩdulgere, vel punire: ſed tibi ſoli, vt iudici, & cognitori omnium humanarum actionum, peccaui, & malum, quod coram te feci, velis dimittere, quia potes. Itaq; miſerere mei, & dele iniquitatem mihi confitenti. Si enim feceris, quod poſtulo, conſequetur exinde gloria tua, vt inueniaris, & comproberis iuſtus, fidelis, ac verax in verbis tuis, quibus pollicitus es miſericordiam tuam ad te reuertentibus ab iniuſtitia ſua: & ſic vinces tu, ac ſuperabis illorum calumnias, qui te calumniantur, quaſi infidelem, iniuſtum, aut nimium crudelem ſcelerum vltorem: ſicque te, vt iniuſtum, infidelem, & in promiſſis vanum arguerẽt, ſi mihi peccatum nolles dimittere: vincentur autem, & cõfundẽtur. ſi, poſtquam mihi iã ita grauiter lapſo præſtiteris miſericordiam, adhuc pergant te, ut iniuſtum, aut nimium

cru-

crudelem, aut non veracem calumniari.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum: et in peccatis concepit me mater mea.

SIt etiam iuſtitia tua ad miſerendũ figmenti noſtri, & ad peccatorum dimiſſionem facilior. Illud, precor, conſidera, & attẽde, quemadmodum originali peccato concipitur homo in vtero matris ſuæ, quę corruptio humano generi congenita, iniquitatum omnium fomes eſt, origo, & ſeminarium atque ita in peccatis modo quodam concipitur, & naſcitur, eo quod ab ipſa conceptione indita nobis eſt hæc prauitas, & ad malum omne pronitas.

Ecce enim ueritatem dilexiſti: incerta, et occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.

RVrſum verò ex altera parte ueritatem tibi obijcio, quam & in te diligis, & in ſeruis tuis requiris, quæ etiam iuſtitiam tuam modo quodam compellit, miſericordiam non poteſt denegare ſuppliciter poſcentibus, quemadmodum habent promiſſiones tuę. Tu enim mihi nota feciſti incerta, ideſt occulta conſilia, iudicia, atque decreta ſapientiæ tuæ, quæ non ſunt paſſim omnibus certa, ſiue manifeſta, & cognita. Et ob hoc, licet peccauerim, non tamen deſpero, quemadmodum faciunt, qui ignorant decreta miſericordiæ tuæ: & hæc autem, quæ olim de miſericordia tua, te familiariter reuelante cognoui, nunc tibi fiducialiter propono, nempe humani generis naturalem infirmitatem, & promiſſionis tuæ infallibilem veritatem, hoc eſt peccatorum meorũ remiſſionem.

Aſperges me domine hyſſopo, et mundabor: lauabis me, et ſuper niuem dealbabor.

SIcut autem iuxta legis ritum, qui à corporali lepra mundatur, hyſſopo aſpergitur: ſic tu, ſumme ſacerdos, (ad te enim ſpectat iſtius corruptiſſimæ lepræ, quæ inuaſit ſpiritum meũ, emũdatio) hyſſopo tuo aſperge, ideſt ſanguine tuo de cruce perfunde, ad emundationem animæ meæ. Tu me laua à ſordibus peccatorum meorũ, vt totus efficiar candidus, ſic quaſi nulla in me vnquã fuiſſet macula: quemadmodum in niue candidiſſima, nulla penitus nigredinis valet macula conſpici.

Auditui meo dabis gaudium et lætitiam; et exultabunt oſſa humiliata.

FAc me audire, quæſo te, uocem gaudij, & lætitiæ. Loquere quod oblectet aures animæ meæ. Loquere ſpiritui, qui eſt intra me, & dic illi. Dimittuntur tibi peccata tua. Vade in pace. Fides tua te ſaluam fecit à peccatis tuis. Sicque reuireſcent, vigoremq; & uirtutem reſument, ex conſolatione ſpiritualis gratiæ, omnia oſſa corporis, & uniuerſa uires animæ meæ. exilientque prompta & parata ad laudandum, & ſeruiendum tibi: & quę velut mortua torpebant, redeunte ſpiritus gratia, reuiuiſcent in gaudio.

Auerte faciem tuam a peccatis meis: et omnes iniquitates meas dele.

NOli vltra aſpicere peccata mea, aut recordari, quaſi non dimiſſa, ſed prorſus obliuiſcere, & proijce poſt tergũ tuum, penitusque dimitte omnes iniquitates meas. Quas ſiue modo

re-

recenter commiſi, ſiue olim commiſſas, modo per occaſionem recordor.

Cor mundum crea in me Deus: et ſpiritũ rectum innoua in viſceribus meis.

EXpulſa uerò omni peccatorũ malitia, cor nouum, animam nouam, & ſpiritum nouum da mihi Deus, pro immundo mundum, pro iniuſto iuſtum, & animam iſtam, mala peccatorum vetuſtate conſumptam, ac velut nihil factam, innouã, & per iuſtitiam rectam mihi commutare digneris in intimis meis, ſpiritumque meum, qui ſub pondere peccatorum, & malæ concupiſcentiæ tractu, atque conſenſu vehementer fuerat incuruatus, ad congruam, & tibi placentem reſtitue rectitudinem.

Ne proijcias me à facie tua: et Spiritum ſanctum tuum ne auferas a me.

NOn me permittas, pater pijſſime, ſic iacere proiectum à gratia tua, ſicq; à te remanere ſeparatum, & nunc ire retro poſt tergum tuum, & eſſe in numero impiorum hominum, quos non reſpicit benignus aſpectus tuus. Tuum ſanctum Spiritum, quo tibi iũgi, & gratus eſſe ſolebam, ne mihi vltra deeſſe patiaris: atq;, cum reddideris, amplius auferri non ſinas.

Redde mihi lætitiam ſalutaris tui: et ſpiritu principali confirma me.

REſtitue nunc mihi lætitiam illam ſalutarem ſpiritus mei, quæ mihi olim iugis erat indeficiens: & munifico illo, ac regio, potentiq;, & ſuper admirabili tuo ſpiritu, me ita in omnibus uerè bonis confirma, ut in perpetuũ à te non valeam ſeparari: Qui ſis mihi dux, & princeps, adiutor, liberator, atque director in omnibus uijs meis.

Docebo iniquos vias tuas; et impij ad te conuertentur.

CVm verò mihi miſericordiam hãc præſtiteris, id, quod tibi gratiſſimum eſſe cognouere, pro gratitudine ſedulo perſoluam, tam verbo ſalutaris correptionis, exhortationis, & eruditionis, quàm exemplo ſanctæ conuerſationis, docendo eos, qui iniquè agunt viam præceptorum, atq; iudiciorum tuorum. Et qui nunc ſunt impij, mea eruditione, per gratiam tuam ab impietate ſua auerſi, ad tuam ſeruitutẽ, tuorumq; mandatorum obſeruationẽ ſe ſe conuertent.

Libera me de ſanguinibus, Deus Deus ſalutis meę: & exultabit lingua mea iuſtitiam tuam.

LIbera me Deus omniũ, Deus, qui ſolus me ſaluare potens es à corruptionibus peccatorum meorum, quæ in carne, & ſanguine inhabitant: Et cũ fuero liberatus ab eis, præ abundantia gaudij ſpiritus mei, exultando, collaudabit etiam lingua mea iuſtitiam, & ueritatem tuam: Quoniam iuſtus, fidelis es, & uerax in promiſſionibus tuis.

Domine labia mea aperies: et os meum annunciabit laudem meam.

NVnc quidem uinculis peccatorũ concluſa fuerunt labia oris mei, ut non ualerent tibi cãtare ſpecioſam laudem; ſed ubi tu uinculis diruptis aperueris ea ſtatim gaudens os meum pro exhibita miſericordia, canticum, ſiue pſalmum laudis decantabit tibi, Os enim, quod peccator claudit, iniquitatem operando, tu peccatorũ remiſſione

miſſione aperis, vt digne laudetur miſericordia tua.

Quoniam ſi uoluiſſes, ſacrificium dediſſem, utiq; holocauſtis non delectaberis.

ECce autem paratus ſum pro peccatorum expiatione, quodcunq; volueris, offerre ſacrificium, & quidẽ ſi corpore ſacrificium aliquod præcepiſſes: aut iniunxiſſes mihi, aut exegiſſes à me, ſiue requiſiſſes libentiſſimo animo vtique obtuliſſem: ſed holocauſta corporalia non ſunt, quæ tu requiris, aut in quibus ſit tibi per ſe placitum, quaſi per virtutem illorum expientur peccata pœnitentium.

Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, et humiliatum, Deus, non deſpicies.

VErum autem ſacrificium tibique per ſe gratum, quod pœnitens peccator pro remiſſione conſequẽda, offerre poſſit, & debeat, quod ſemper tibi erit placitum, anima eſt pęnitens pro commiſsis dolens, & afflicta. Et licet in uenturo tempore gratiæ futurũ ſit, ut euacuentur legis corporalia ſacrificia, nunquam tamen futurum eſt, vt ſacrificium ſpiritus per cõtritionẽ, & agnitionẽ ſuæ culpæ humiliati abijcias, ſed permanebit. Hãc tibi ſemper acceptiſſimam pro peccatis hoſtiam atque hanc ipſam tibi, quando quidẽ alia non poſtulas, offero pro peccatis meis.

Benigne fac domine in bona uoluntate tua Syon: ut ædificentur muri Hyeruſalem.

COncepta tamen fiducia, tandem de remiſſione peccatorum meorum, etiam generalem audeo pro uniuerſo populo electorum tuorum: (& qui nunc eſt, & quem mihi uenturum demonſtras) deprecationem facerę, nimirũ, vt benigne facias ciuitati Syõ; ideſt ſecundum benignitatem miſericordiæ tuæ, non ſecundum ſæueritatẽ iuſtitiæ agas cum populo tuo electo, & fideli, qui te cognouit, aut cogniturus eſt, tibique ſeruiturus in hac militanti Eccleſia: *Sic* enim ędificabuntur muri ſupernę Hyeruſalem, & complebitur cęleſte illud ædificium, quod ex viuis cõponitur lapidibus, qui *hic in* miſericordia Dei aptantur, ſuo tempore in muros ciuitatis illius cum ceteris beatis coędificandi.

Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ, oblationes, & holocauſta: tunc imponent ſuper altare tuum uitulos.

CVm uero hoc ędificium conſummatum fuerit, atque completum illic ſacrificium acceptiſſimum iugis gratiarum actionis, & laudis indeficiẽtis ab omnibus cęli ciuibus, tibi offeretur ſacrificium vtiq; iuſtitię quod tibi æquum, & iuſtum eſt offerri *præ* omnibus, quod tu acceptabis, ut oblationes, & holocauſta gratiſſima: tunc uero tibi, & delicatiſſimos illos uitulos labiorum cõfitẽtium nomini tuo, ideſt perpetuam laudem omnibus vitulis acceptiorem, offerent, & præſentabunt ſuper altare ante conſpectum tuum ſine fine, in ſecula ſeculorum, Amen.

QVIN-

QVINTVS PSALMVS.

Domine exaudi orationem meam: & clamor meus ad te ueniat.

DOmine Deus meum, cuius miſericordia ſemper miſeris, & afflictis eſt refugium, quæſo, vt orationem meam iſtã, qua nunc oro ante conſpectum tuum in amaritudine afflicti, & contribulati ſpiritus dignãter exaudias: vtq; meus iſte clamor, quo ex cordis magno affectu ad te in oratione clamito, introgradiatur vſque ad ſacrarium exauditionis tuæ, ne fruſtra illum ego emiſerim, ſed quæ poſtulo, impetrata referat.

Non auertas faciem tuã a me: in quacunque die tribulor inclina ad me aurem tuam.

NOli auertere a me afflicto benignũ aſpectũ tuũ. Noli abſcõdere a me placidum vultum tuum, ut nolis ad orationem meam attendere. Magis autem in quacunque die tribulationẽ paſſus fuero, ac de tribulatione ad te clamauero, promptum te exhibeas ad orationem meam, & aures pias, auditumq; benignum accommodes meis precibus.

In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me.

QVacunque (inquam) die, quocunque tempore, quacunque hora contigerit me afflictum, & orantem ex cordis bono affectu te inuocare, quæſo ne moreris reſpicere, ne differas exaudire: ſed quanto citius orantem reſpice, & ſubueni poſtulantis deſiderio, tam enim ſum ex memetipſo miſer, ut longam moram non patiatur mea, quæ fere ad extremũ uſque gradũ deuenit, miſeria, ut ſit vel in mora modica, non modicum mihi periculũ

Quia defecerunt ſicut fumus, dies mei & oſſa mea ſicut cremium aruerunt.

ECce enim dies, anni, & tempora mea conſumpta ſunt: prætericrunt, tranſierunt, & euanuerunt ad modum fumi, qui ſubito euaneſcit, atque reſoluitur, nec ullum habet conſiſtentiæ firmitatem, ita ut poſtquam euanuerit, nihil uideatur illius ſupereſſe. Ita plane tranſierunt cuncti dies uitæ meæ, & iam nihil, illorum ſupereſt. Oſſa mea continuo areſiunt, exſiccantur, ſuoque robore ita deſtituuntur, ut omni exhauriantur uigore admodum cremij, quod in ſartagine, per ſubiecti ignis actionem torretur uehemẽtiſſime, ut eliquatur ex eo omnis pinguedo. Oſſa quidem corporis ita areſcũt, ob nimiam afflictionem triſtitiæ, quoniam ſpiritus triſtis exſiccat oſſa, oſſa quoq; animæ meæ, ideſt, uirtutes omnes, atque patientiæ, quæ in ea ſunt, aruerunt, languerunt, & penitus defecerunt præ inopia, impotentia, atque inualida ad omne bonum, & ad quęcũque aduerſa ſufferenda, dum in tã longa afflictione abſque ulla conſolatione permaneo. Dumque ille uehemens ignis praui ſenſualis affectus, uelut depaſcit, conſumit, & in bono languere facit omnem animæ uirtutem.

Percuſſus ſum, vt fœnum: & aruit cor meum: quia oblitas ſum comedere panem meum.

QVomodo gramen uirẽs ab æſtu ſolis percutitur, læditur, cogiturq; areſcere, uirore perdito; ita ego percuſſum me ſentio, ſiue ab æſtu indignationis, & iræ tuæ, quam ſentio deſuper, ſiue ab æſtu malę concupiſcentiæ,

tiæ, quam ab intra crudeliter ſæuiente experior, & arefactum eſt cor meum, ſpiritus meus omni uirore, atque uigore deſtituitur, vt nihil intra videatur in me ſupereſſe uigoris, ſiue virtutis, ad bene agendum. Quæ quidem debilitatio, & cordis arefactio, inde mihi etiã proueniebat: Quòd præ nimio dolore neglexi ſumere cibum, per quẽ ex tua inſtitutione debet cõfirmari cor hominis. Dũ enim præ nimio dolore, & triſtitia, immoderato ieiunio me exhaurio, propter cibi defectum, membris contabeſcentib. perit corporis uigor, ob continuam actionem naturalis caloris, perpetuoque edit, ſiue abſumit aliquid: vt ſi non continuo per cibum fiat reparatio, neceſſario ſit corporis, vigorem deficere; Cibum verò ſpiritus dum obliuiſcor comedere panem uerbi Dei, in quo ſpiritus, & uita melius quàm in corporali uane uiuit homo, dum neglexi comedere, deglutire, ruminare, atque intra ſpiritus intimum traijcere, merito infirmatus eſt, merito exinaniuit intra me ſpiritus meus, videlicet neceſſario deſtitutus, ſi quidẽ vt corporis vigor corporali pane ſuſtentatur, atq; fouetur: ita uigor ſpiritus pane indiget ſpiritali, neque ſine eo poteſt anima in ſuo robore firma conſiſtere.

A voce gemitus mei: adhæſit os meum carni meæ.

PRopter uocem gemitus mei, propter dolorem nimium, quæ ſuſpirijs gemitibus, & fletibus teſtabor, ita exiccata ſunt oſſa mea, ut omni carne conſumpta adhæſerint oſſa cuti, quẽadmodum illi, qui multo tempore cibum non ſumpſerunt, ſola oſſa habere videntur cute, & pelle obtenta.

Similis factus ſum Pellicano ſolitudinis factus ſum ſicut nicticorax in domicilio.

AS ſimiliatus sũ Pellicano, ſolitunariæ aui; quę ſicut diligit ſolitudinẽ & moratur in ſolitudine, ſiue in deſerto: ita & ego propter nimiũ animi mærorem, quo pœnitens angor, hominum fugio conſortia, publicum fugio, & loca ſecreta quærito amica mæroribus. Factus ſum quaſi Coruus nocturnus, quaſi Noctua, aut Bubo habitans in ſecreto, tenebroſo aliquo angulo domicilij, qui lucẽ fugit, atque conſpectum hominum fugiens, per noctem uaco fletibus, & lugubres edo gemitus.

Vigilaui: et factus ſum, ſicut Paſſer ſolitarius in tecto.

ITa uigilaui in prolixam uſque ad noctem, ſeruans uigilias, ablato, præ nimio dolore, ſomno ab oculis meis, & aſſimilatus ſum Paſſeri ſolitario habitanti in tecto ędificij, qui aliorum fugiens conſortium, continuo clamore, & eo quidem vnico, atque inuariato clamat fortiter; ſed tamen, abſq; omni modulationis dulcedine. Ita enim ego elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine, expectans eum, qui ſaluum me faceret; ita ego ſedens ſolitarius, & leuans me ſuper me, uel conuertens me ad me recogitaui omnes annos meos in amaritudine animæ meæ, fortique, atq; continuo clamore aſperum pœnitentiũ cantum clamaui coram te; nihil aliud clamans, quàm peccaui, iniuſte egi, & iniquitatem feci. Deus propitius eſto mihi peccatori. Miſerere mei Deus, miſerere mei. Parce domine, parce dimitte, dimitte, reſpice, atq; his ſimilia aſpera cantica.

Tota

Tota die exprobrabãt mihi inimici mei: & qui laudabant me, aduerſum me iurabant.

SVper hæc autẽ mala, quę ego abintus grauiſſima pertuli, acceſſerunt etiam ea, quæ extrinſecus ab aduerſarijs meis ſuſcepi. Cum enim ſic in afflictione, & luctu pœnitentiæ perſiſterem, aduerſarij mei, ita me lugentem conſpicientes, iugiter probra, & conuitia iactabant in me, & verbis, & factis, vt poterant, turpiter mihi illudentes, & qui prius, donec eſſem eis in peccato ſocius, me laudabant, mihi adulabantur, mihi applaudebant: Hi poſtquam ab ipſorum coinquinatione, & vijs malis me ſubduxi, iam coniurauerũt aduerſum me, vt omnibus modis, quibus poſſent, mihi illuderent, mihique propoſito pœnitentię obſiſterent. Illi etiam, qui mihi blandiebãtur, amicitiam verbis ſimulabant, & confictis adulationibus exterius applaudere, ac amicitiam oſtendere videbantur, Aduerſum me coniurabant, in meum malum, definito conſilio conueniebant, vt ſub ſpecie amicitiæ incautũ in mortem traherent.

Quia cinerem tanquam panem manducabam: & poculum meum cum fletu miſcebam.

EGo autem in nimio dolore poſitus, panem, & cibum, quem ad vitæ ſuſtentationẽ accepi, comedi quaſi cinerem, ac ſi cinis fuiſſet abſq; omni delectatione & refectione: ita inſipidus fuit mihi propter animi dolorem, omnis cibus corporis; nec erat mihi inter panem, & cinerem differentia, neq; delectatio nec multo amplius ex panis eſu accepi delectationem, quàm ſi pro pane ſumpſiſſem cinerẽ, quia cinerem tanquam panem, manducabam, ac ſi panis fuiſſet. Comedi panẽ ſimul cum cinere, qui adhæſerat, non curãs quid ederem præ dolore, vt ſolent homines plurimum afflicti, non curioſè perſpicere quid edant, aut quàm ſit mundũ, quod comedunt: ſed neque potus ipſe vllam mihi attulit delectationem, aut voluptatem: quoniam bibendo a lacrimis non abſtinui, ſed tam eas abundanter effudi, vt ſimul ipſæ cum potu, qui erat in poculo, commixtæ fuerint. In ſumma, tantus fuit mæror animi, tanta ſpiritus anguſtia, vt ne illa quidem, quæ ſummam hominibus ſolent adferre uoluptatem, vllam mihi potuerint adferre conſolationem.

A facie iræ indignationis tuæ: quia eleuans alliſiſti me.

OMnem hanc afflictionem ego accepi a conſpectu iræ indignationis tuæ, eo quòd indignationem tuam aduerſum me oſtenderis, quoniam tu vehementer me humiliaſti, & afflixiſti, quaſi colliſione valida me allidens ad terram: quemadmodum ſolent homines cum fortiter quippiam uoluerint collidere in terra, illud prius in altum eleuare, deinde toto conatu, & pleno impetu ad terram proijcere: ut tanto ſit caſus, & colliſio grauior, quanto eſt magis in altum facta eius, quod proijcitur, eleuatio.

Dies mei, ſicut vmbra, declinauerunt; & ego, ſicut fęnum arui.

DIes mei abſceſſerunt, & tranſierunt ad modum vmbræ, quæ nullam habet ſoliditatem ſubſtantiæ: & continuo imminuti ſunt, breuioresq; facti, quanto longius in uiuendo progredior. Quemadmodum umbra con-

tinuo minor apparet, quanto magis ad ipſum corpus luminoſum, vnde venit, vmbra, accedit: & ego continuo defectu,ſic ad mortem tendens,ad modum vmbræ exarui, virore conſumpto,& exhauſto vigore deficiens.

Tu autem domine in æternum permanes: et memoriale tuum in generatione,et generationem.

TV vero domine, nequaquam noſtris ſimilis,nullum defectum pateris,vigore,& fortitudine non imminueris, neq; ad terminum durationis tuæ appropinquans, ſed in perpetua æternitate ſtabilis, & immutabilis perſeueras, idem ipſe nunc exiſtens, qui eras ante mundi principium, & ante omne tempus, atque idem permanſurus, omnia poſt ventura ſecula, & tui memoria tecum permanet æterna, in omnes generationes poſt venturas celebris futura,vt fuit in prioribus generationibus. Indeficienti enim fortitudine tua, & bonitate inexhauſta oſtendis in omnibus generationibus tam admiranda opera, vt nunquam poſſit tui memoria deficere de cordibus hominum.

Tu exurgens domine miſereberis Syon: quia tempus miſerendi eius.

TV domine,qui in prioribus generationibus viſus es hominib. dormire, quaſi de ſomno exurgens, reſpicies tandem ad Syon, & populi tui miſereberis, veniesque in tempore conſtituto, vt ſaluum facias populum tuum a peccatis eorũ, & in libertatem reſtituas. Veniet enim tempus gratiæ, & miſerationis ab æterno definitum & præordinatum, quo decreuiſti cum illo facere miſericordiam: tempus illud gratiæ, & reconciliationis,tempus illud acceptabile, & dies ſalutis adueniet,neq; in perpetuum durabit: tempus iræ, ſub quo fuerunt patres noſtri in præteritis generationibus.

Quoniam placuerunt ſeruis tuis, lapides eius: et terræ eius miſerebuntur.

QVoniam ſerui tui, quos mittes in tempore illo ad ædificandũ ſanctam tuã Eccleſiam, complacebunt ut lapides eius, Apoſtoli, atq; apoſtolici viri, fideles, artifices, & ſapientes Architecti operis tui, diligent homines fidem ſuſcipientes tanquã lapides viuos. Et quemadmodum artifex complacẽtiam, & gratiam habet in lapidibus ad ædificium, quod intendit, conuenientibus, ita illi, per quos tu Syon ædificare volueris,gratiam, & complacentiam magnam habebũt in fidelibus hominibus,qui per fidẽ apti erunt vt tanquam lapides viui coædificẽtur in habitaculum Dei, vt ſuper ædificentur ſummo angulari lapidi, & miſericordia commouebũtur ſuper terram, cinerẽ,& puluerem ipſius Syon; ideſt, etiam ſuper infimos,& viliſſimos peccatores exiſtentium; vt puluis terræ, qui crediderint prædicationi eorum; facientq; illos ex puluere mortuo fieri lapides viuos: ex peccatoribus iuſtos,ex infidelibus fideles,vt apti fiant ad ædificium Eccleſiæ domus Dei, & corporis Chriſti.

Et timebunt gentes nomen tuum domine: omnes Reges terræ gloriam tuam.

ET in tempore illo, cum tibi ita placuerit, per abundantem miſericordiam tuam ædificare eccleſiam, populi,

populi, tribus, & linguæ, ac nationes alienigenæ, quæ prius te ignorauerãt, agnoſcent te, & reuertebuntur, atque adorabunt inclytum nomen tuum; Et per vniuerſum orbem plurimi reges terrarum agnoſcentes magnificẽtiam gloriæ tuæ venerabuntur te,& colent, vt ſupremum dominum, agnoſcentes te Regem eſſe Regum,& dominãtium cunctorum dominum.

Quia ædificauit dominus Syon: & videbitur in gloria ſua.

QVia dominus ipſe in tempore placiti ædificabit ſibi eccleſiam ſuã ex lapidibus viuis, ex multitudine populorum fidelium: & in ea ipſe apparebit in gloria ſua, & manifeſtabitur palam omnibus in filio ſuo, quem mittet in carnem, factum viſibilem in gloria quoque ſignorum, & prodigiorum admirabilium, quæ illo tempore per ædificatores Syõ glorioſe operabitur agnoſcetur ipſe,& manifeſtabitur mũdo, oſtendetque ſuam fidelibus præſentiam.

Reſpexit in orationem humilium: & non ſpreuit preces eorum.

IDcirco autem ædificabit Syon, & manifeſtabit gloriam ſuam in ea, quoniam miſericordia commouebitur dominus, & ad miſerendum inflectitur humilium miſerorum afflictorũ: quia ad ipſum de tribulatione, & ſua miſeria pro ſua ſalute iugiter exclamant: Nequaquam abijciet,aut repellet orationes eorum, qui ad ipſum de tribulatione, & afflictione clamauerint in humilitate ſupplicantes. Vidẽs enim videbit afflictionem populi ſui clamãtis ad ſe de anguſtia, venietque, vt ſaluet, & liberet eum ab inimicorum tyrannide.

Scribantur hæc in generatione altera: & populus, qui creabitur, laudabit dominum.

SCribenda ſunt hæc, & digna vtique, quæ ſcribantur in generationibus poſterioribus, vt omnis generatio, quæ poſt ventura eſt, vſq; ad conſummationem ſeculi miſericordiam iſtam maximam non ignoret, neq; obliuiſcatur in perpetuum: maximè etiam hæc ſignanda, & ſcribenda ſunt pro generatione illa ventura, pro populo, qui naſcetur, in plenitudine temporis, pro nouo illo populo, qui ſpirituali natiuitate ex aqua, & Spiritu ſancto generabitur domino in eccleſia noua.

Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo: Dominus de cœlo in terram aſpexit.

VIdelicet hæc ſcribantur,& ſignentur in generatione altera, quòd in tẽporis plenitudine Deus pater omnipotens de altiſſimo tabernaculo, & ſancto templo,ac throno ſuo, quod inhabitat glorioſus, benigno aſpectu deſuper reſpexit: Quòd dominus, inquam, ipſe ſummus, de ſummo cœlorum, vbi reſidet in magnificentia gloriæ ſuæ, oculos miſericordiæ, benignumque aſpectum ſuum dignatus eſt inflectere ad hæc infima noſtra, & ad eos, qui in terra iſta habitant, mortales,& ignobiles.

Vt audiret gemitus compeditorum, vt ſolueret filios interemptorum.

NEque verò aſpexit in hæc infima noſtra,vt veniret,& iudicaret, ac perderet mundum pro iniquitatibus, per ſuæ rigorẽ iuſtitiæ, ſed ad miſerendum potius miſeris,& afflictis,qui hic ſuper terram iacebant in captiuitate duriſſima, ſub principe tenebrarum

vio-

violentiſſimo, & crudeliſſimo tyráno, vinculis peccatorum, & mortis irretiti: vt qui gemere potuiſſent, certè liberare ſe non potuerunt, vt horum gemitum exaudiret, & gementes de tam dura captiuitate ſua miſericordia faceret ſaluos, diſruptis vinculis, & tyranno deuicto: atque, vt filios hominum, qui per illum impium ab initio homicidá interfecti fuerant, & morte damnati, à mortis iugo abſolueret, & morti deſtinatos, à morte faceret ſaluos.

Vt annuncient in Syon nomen domini: et laudem eius in Hieruſalem.

VT ipſi à vinculis peccati, ac mortis, & diaboli ſeruitute liberati, in ſancta eccleſia prædicarent, cum gratiarum actione, & decantarent cũ laude nomen domini, & annunciarét etiam, & prædicarent alijs, qui adhuc captiui detinerentur, oblatam ſalutis gratiam: vtque laudem eius annunciarent, & proclamarent in Hieruſalem ciuitate ſancta, & in eccleſia, quæ eſt verè pacis locus, & habitatio: Propter namque ſuam gloriam, & ſui nominis laudem, ipſe hanc fecit miſericordiam cum genere humano.

In conueniendo populos in vnum: & Reges vt ſeruiant domino.

VT annunciarét, inquam, laudem domini in Syon, tunc cum in unũ conuenirent populi ſimul, & Reges, vt ſeruirent domino: in tempore ſcilicet gratiæ, & die ſalutis, quando plurimi populi ſimul conuerſi, & in unitatem fidei congregati, unam conſtituent, componentque eccleſiam ſimul, & Reges, ac Duces populorum ipſi, in vnitate, & cócordia vno cultu omnes vni famulentur domino.

Reſpondit ei in via virtutis ſuæ: paucitatem dierum meorum nuncia mihi.

ET ipſe populus fidelis, populus Syon, & Hieruſalem reſpondit liberatori, ac ſaluatori domino in uia fortitudinis ſuæ: via fidei, ac mandatorum eius, fortiter perambulans, & percurrens alacriter; ſic, inquam, reſpondit: Et ſic illi locutus eſt dicens: Nuncia mihi, indica mihi breuitatem temporis mei: fac me cognoſcere, quam ſit breuis, & modica vitæ meæ duratio: ut tanto diligentius, atque feruentius, dum tempus eſt, ſemper ad te feſtinem, neque ceſſem a curſu, donec ad te perueniam.

Ne reuoces me in dimidio dierum meorum in generatione, et generationem anni tui.

NEc tamen me ex vita reuoces: ne me auferas à uita in dimidio téporis mei, antequam conſtituta dies adueniat, ſine implere me numerum dierum, quos conſtituiſti mihi, vt non ante tempus in ira tua ſubito me ſuccidas: ſine me ad iuſtá peruenire ætatem: ideſt, ad debitam uirtutum perfectionem attingere, & in uirum perfectum excreſcere, fieriq́; conſummatũ in bono, vt digne valeam tibi occurrere, & non donec puer adhuc ſum, donec adhuc in perfectione viuo, ante tépus maturitatis, me ſuccidas, ſed facias pro tua uoluntate me in virtutibus cóſummatum plenos habere dies, antequam hinc me auferas, aut migrare iubeas: & merito quidem ego perfectionem durationis meæ poſtulo. Tua enim duratio omnimodis integra, & perfecta eſt, abſque omni defectu, in omnes generationes, & priores, & poſteriores ſe ſe extendens, immo omnes

nes generationes in immenſum excedens, vt initium nullum habens, ita nec finem.

Initio tu domine terram fundaſti: et opera manuum tuarum ſunt cœli.

ET tu quidem, domine, in principio temporis creaſti terram, eamque in ſua firmitate fundaſti, & conſtituiſti ſolidam: & ampliſſimi illi cœlorum orbes ſunt opera manuum tuarũ, opera potentiæ, ſapientiæ, atque virtutis tuæ: quæ tu potenter ſolo verbo creaſti de nihilo.

Ipſi peribunt: tu autem permanes: et omnes ſicut veſtimentum veteraſcent.

IPſi quidem à ſuo ſtatu, in quo nunc ſunt, recedent, neque in ea ſemper diſpoſitione, in qua ſunt cernuntur, remanebũt: ſed tu in æternum permanes, idem ipſe omnino inuariatus, & prorſus immutabilis, vt pote, qui nec acquirere aliquid poſſis ĩ te ipſo, quod non habeas, aut eorum, quæ habueris quicquam deperdere: Et omnes illi veteraſcent: ſiue antiquabũtur ad modum veſtimenti, quod cum per vetuſtatem ad extremum deuenerit, ſtatũ ſuæ durationis innouari petit.

Et ſicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur: tu autem idem ipſe es, et anni tui non deficient.

ET ſicut mutari ſolet operimẽtum, aut indumentum, aſſumendo nouum pro veteri, ita mutabis illos, & innouabis mutatione glorioſa: Et ipſi immutabuntur, ſic innouati cum liberabuntur a ſeruitute, & vanitate, cui nunc propter hominem ſunt ſubiecti: Et tu domine, prorſus idem ipſe ſemper inuariatus, & immutabilis perſiſtis, nullam omnino, uel acquirendo, vel deperdendo mutationẽ in te ipſo admittens, nec eſt apud te vlla tranſmutatio, aut viciſſitudinis obũbratio; Et tua duratio, quæ eſt æternitas, nunquam finem accipiet. Eſt enim æternitas duratio infinita, neque initiantem, neque finientem habens terminum.

Filij ſeruorum tuorum habitabunt: & ſemen eorum in ſeculum dirigetur.

ET licet tibi ſoli hæc æternitatis duratio conueniat, facias tamen ex bonitate tua etiam electos tuos huius tuæ durationis ſecundum partem aliquam participes. Nam filios ſeruorum tuorum, quos tibi per Euangeliũ genuerint ſãcti Apoſtoli tui, & Doctores, facias habitare, atque permanere corã te in ſempiternum; & ſemen eorum, quod poſt ſe reliquerint, poſteritas eorum, filij, quos ſpirituali generationi in te per Euangelium genuerint, in ſempiternum coram te dirigentur, vt non deficiant à conſpectu tuo in perpetuum; & in hac militanti Eccleſia nunquam à fidelibus aberis vſq; in conſummationẽ ſeculi: & in uentura illa triumphante ſocietate beatorũ perpetuo inhabitabis in medio eorũ, eruntque ipſi ante conſpectum tuum in ſæcula ſæculorum. Amen.

SEXTVS PSALMVS.

De profundis clamaui ad te domine: Domine exaudi vocem meam.

CLamaui domine ad te de' profundis tentationum, de profundis periculorum, quibus pene immerſus fuit ſpiritus meus. De profundis etiam cordis mei, & intimis

præ-

æcordijs meis: de corde contrito, & ſpiritu humiliato; tu uero me clamantem ne deſpicias, ſed clamantis uocem exaudi.

Fiant aures tuæ intendentes, in uocem deprecationis meæ.

NE auertas ab oratione mea aures tuas, ſed benignus auditus tuus ad exauditionē ſit intentus uoci meæ, quia oro ante conſpectum tuum.

Si iniquitates obſeruaueris domine: Domine quis ſuſtinebit.

NEque uerò in memoriā reuoces peccata mea præterita, ut propterea clamantem deſpicias, atque etiam ſi adhuc maculę quędam leuiorum peccatorum in me reſideant, non ob hoc ſtatim, quæſo, repellas orationem meam. Nam ſi tu iniquitates hominum obſeruare uelles: uel antiqua ſemel remiſſa (quæ frequēter faciūt homines) in memoriā reuocando, ut propterea reconciliatis, minus eſſes ad exauditionem facilis, uel quotidiana delicta, & lapſus, quib. in die ſepties cadit iuſtus, & per quæ in multis offendimus omnes ſecundum ſeuerum rigorem, & rigidam diſtrictionem iuſtitię tuę expendere, atque dijudicare. Si, inquam, ita tu noſtras iniquitates diſtrictè attenderes, atque obſeruares, quis eſſet inter mortales, qui ab infantia ad malum proni ſunt omni tempore, qui ferre poſſet tuam hanc diſtrictionem, tuam hanc iuſtitię ſeueritatem ſuſtinere, quis ſtare poſſet coram te, aut quis iuſtificari poſſet in conſpectu tuo, hic uiuens ſuper terram; aut quis iam conſideret orationē ſuam apud te poſſe exaudiri? quando quidem pœnæ omnes, & præteritorū grauium peccatorum, & plurimorum quotidianorum ſibi ſunt conſcij.

Quia apud te propitiatio eſt: propter legē tuam ſuſtinui te domine.

ABſit uerò, pijſſime Deus, ut *ita* obſerues iniqtates noſtras. Quoniam tecū eſt propitiatio, & propriū eſt tibi miſereri, & ꝓpitiari, ac parcere propter quod miſericorditer magis agere debes nobiſcum, neque diſtrictè ſic omnia exigere, ut diſſimules peccata hominum propter pœnitentiam: Propter legem ſanctam tuam, quam obſeruandam præcepiſti *nobis*, ego pro mea prauitate cum adiutorio gratię tuæ perſeueraui in te: Neque a te ꝑ tranſgreſſionē uolui abſcedere, teque in obedientia legis tuę perſeuerando ſuſtinui, propter quod te mihi, quęſo, exhibeas benignum.

Suſtinuit anima mea in uerbo eius: ſperauit anima mea in domino.

ANima mea, & ſpiritus meus fiducialiter ſuſtinuit, atque expectauit longanimiter in uerbis promiſſionum tuarum, quibus miſericordiam pollicitus es poſtulantib. Anima fiduciam, & ſpem ſecuram habuit in domino Deo ſuo, qui cum ſit fidelis in omnibus uerbis, & iuſtus in omnibus uijs ſuis, immo ipſa ueritas, atque iuſtitia neque fallere, neq; fruſtrare poteſt rectè in ſe ſperantes.

A cuſtodia matutina uſque ad noctem: ſperet Iſrael in domino.

ET quidem fiducialiter ſine hęſitatione, atque omni metu ſpem conijciamus in dominum Deum, quicunque uere fideles, ex populo Dei eſſe uolumus; idque iugiter, & per omne tēpus a uigilia matutina uſq; ad profundam noctem, ideſt, ab ætate prima uſque ad ultimam, omnibus dieb. uitæ

ræ noſtræ, aut tam in aduerſis, quàm in proſperis.

Quia apud dominum miſericordia; & copioſa apud eum redemptio.

SPerent fideles in domino omnes fideliter, quoniam eſt miſericordia cum eo, eſtq́; ipſius miſereri omnium, quæ fecit, neque obliuiſcetur aliquando miſereri, neque prorſus continebit in ira miſerationes ſuas: & copioſa, plena, multiplex, ac liberalis redemptio atque ſaluatio eſt apud illum. Redemptio, inquam, ſiue ſaluatio a morte, a peccatis, ab aduerſarijs, a tentationibus a periculis, & a malis plurimis; quibus ſubditum eſt genus humanum vniuerſum.

Et ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius.

ET ipſe redimet ſeruos ſuos in ſe credentes, ab omnibus eorum iniquitatibus, ſaluumq́; faciet populum ſuum a peccatis eorum: A præteritis quidem, & a præſentibus per remiſſionem eos expurgando: A futuris uero, ac poſſibilibus, per præſeruationem cuſtodiendo: nemo enim peccata potens eſt dimittere, niſi tu ſolus, Deus pijſſime; a quo & nos miſeri, qui in profundis iacemus malorum & concupiſcentiarum noſtrarum fidenter ſperamus, & profunda humilitate ſupplicamus, gratis liberari, propter gloriam nominis tui: Quod ſit benedictum in ſæcula. Amen.

SEPTIMVS PSALMVS.

Domine exaudi orationem meam, auribus percipe obſecrationem meam: in veritate tua exaudi me in tua iuſtitia.

DOmine Deus orationē, quam fundo ante cōſpectum tuū, benignus exaudi, & aures tuas (vt humanum aliquid loquar) fac intēdas deprecationi meę, benignumque illum auditum præbe: Secundum veritatem promiſſionum tuarum, ſecundum æquitatem iuſtitiæ tuæ, exaudi me, tibi corde humili ſupplicantem. Exigit enim hoc tua veritas, & iuſtitiæ æquitas, vt iuxta promiſſum, pœnitenti peccatori miſericordiam non deneges: neque enim iuſtitiæ eſt, neque veritatis tuæ promiſſum denegare poſtulanti humiliter.

Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens.

NEque verò me Deus pijſſime, adducere velis in diſtrictum tuum iudicium, vt ſecundum diſtrictionem ſæuerę iuſtitiæ tuæ mihi retribuas; ſed ad tronum miſericordiæ tuæ cōfugio, & miſericorditer mecum agi cupio. Nam ſecūdum diſtrictionem, & ſęueritatem iuſtitiæ tuæ, ſuppoſita miſericordia, vix quiſquam uiuētium ſuper terram iuſtus per omnia ante conſpectum tuum cōperietur, qui non ulla vnquam macula peccati, vel fuerit, vel ſit coinquinatus, neque quiſquam ſoli iuſtitiæ, non præſuppoſita miſericordia, innitens, ſe poterit iuſtum comprobare ante diſtrictum eiuſmodi iudicium tuum: Quanto minus ego pec-

tator miſerabilis, qui multorum malorum mihi ſum conſcius, tui audebo iudicij diſtrictionem prouocare, vel expectare.

Quia perſecutus eſt inimicus animam meam: humiliauit in terra vitam meam.

ECce enim perſecuti ſunt me ad mortẽ aduerſarij,& perdere quæſierunt animam meam, eam in mortẽ præcipitare quærentes. Et re vera vitam animæ meæ valde afflixerunt, depreſſerunt; & contriuerunt vſq; in terram,& interitum pœnæ,& infernum.

Collocauit me in obſcuris ſicut mortuos ſæculi; & anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus: in me turbatum eſt cor meum.

COnſtituerunt me, & habitare fecerunt in obſcuritatibus,& horroribus internis, tentationum multitudine,& grauitate conſcientiam velut obtenebrantes, & ſpiritus lumen obnubilantes ad eum modum, quo peccatores huiuſmodi, qui in perpetuis degunt obſcuritatibus. Vel ſicut eos,qui in hoc mũdo morti addicti ſunt, quos tenebroſi ſeruant carceres. Spiritus autem meus intra me factus eſt timore anxius, ſibi metuens, ne forte obſcuritatibus eiuſmodi inuolutus, pereat in mortem, & huiuſmodi metu turbata eſt intra me anima mea.

Memor fui dierum antiquorum meditatus ſum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar.

CVm vero ita me conturbarent cogitationes meæ, non deſperabam tamen: ſed in memoriam reduxi ſecula præterita, quæ ab initio mundi fluxerunt, & conſideraui diligenter ad omnia opera tua, quæ feciſti in temporibus, & generationibus præteritis, quomodo ſemper humilibus,& pœnitentibus propitius miſerator, impijs ſeuerus vltor extiteris: & in ijs, quæ fecerunt manus tuæ, quæ tu feciſti in omnipotentia tua, diligentem appoſui conſiderationem.

Expandi manus meas ad te; anima mea, ſicut terra ſine aqua tibi.

EX his vero, ſpe miſericordiæ tuæ & liberationis meæ concepta, expandere cæpi fiducialiter brachia ad te Deum meum, qui me poſſis a morte,& ab omni malo facere ſaluũ. Anima mea tibi eſt, ad te ſitit, te deſiderat; & modo quodam præ ariditate tibi eſt aperta, aquis gratiæ, & conſolationis tuæ, percupiens homectari, atq; refocillari: quomodo terra arida, & ſicca, non habens aquæ humorem præ ſiti & ariditate fiſſa aperitur. Sitit itaque,& anhelat ad pluuiæ irrigationẽ, vt potetur,& humectetur ab ea.

Velociter exaudi me domine; defecit ſpiritus meus.

FEſtina domine ad ſeruum tuũ, ne tardes amplius: Sed exaudi me, quãto ocyus, & velociter præſta auxilium: Iam n. in proximo eſt, ut deficiat ſpiritus meus, longa,& graui nimium inimicorum prauitate confractus, niſi præſentiſſimum adſit tuum mihi auxilium,

lium; nec video quemadmodum ex me ipſo, vltra valeam tantæ malitiæ reſiſtere, cum penè nihil remanſerit in me virium.

Non auertas faciem tuam a me: & ſimilis ero deſcendentibus in lacum.

NEquaquam vltra differas ad me conuertere benignum auditum tuum & aſpectum, neque exaudire diſtuleris orationem meam: alioquin etiam, ſi vel modicum adhuc auerteris aſpectum tuum, iam ſimilis ero ijs, qui in lacum mortis, & inferni demerſi ſunt, & vnus ero de numero illorum, eritq; cum illis portio, & manſio mea.

Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam: quia in te ſperaui.

MAne diluculo, in ſerenitate, & tranquillitate interiori, per tuũ aduentum in animam meam immiſſa, te poſt noctem tribulationis exoriente aduiſitationem, & conſolationẽ in ſpiritu meo, atq; etiam matutino tempore, cum ad te attentius orauero; tunc, quæſo, fac me audire vocem miſerationis, fac vt a me audiatur vox tuæ conſolationis: fac vt ſentiam intra me dulcorem aduenientis miſericordiæ tuæ. Ecce enim ſpem meam omnem, & fiduciam plenam in te repoſui.

Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te leuaui animam meam.

DEmonſtra mihi viam bonam, per quam ambulare debeam coram te, ut placeam tibi, & inſtrue me, ac dirige per viam præceptorum tuorum. Quoniam ad te Deus leuaui paupercu lam, & cęcutientem animam meam, vt a te lumen accipiat, & eruditionem, atque ducatum bonum.

Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam.

LIbera me domine ab aduerſarijs, & perſequutoribus meis: qui malum quærunt animæ meæ, vt præualeant mihi: tu es o domine tutiſſimum meum refugium, ad quem in omnibus obueniẽtibus mihi periculis fiducialiter confugio, tanquam ad patrem, dominum, & patronum meum, & a quo ſecuritatem ſemper expecto. Proinde tu me doce interno tuo magiſterio, & ſpiritus tui illuminatione ſalutari obſeruare præcepta tua; & in omnibus tuæ ſanctiſſimæ voluntati fieri obediẽtẽ. Tu enim es dominus meus, & Deus meus, cui me parere in omnibus eſt æquiſſimum: quippe ſolus me potes de omnibus, quæ veritatis ſunt, edocere.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum domine viuificabis me in æquitate tua.

SAnctus tuus ſpiritus, qui eſt ipſa eſſentialis bonitas in omnibus per communicationem procedit, ac deriuat: ipſe mihi dux erit, vti poſtulo, & confido: præſtabitque ducatum lumine gratiæ tuæ, & directione ſua ſancta per uiam rectam, & bonam, per viam

præceptorum tuorum,& propter gloriam magnĩ nominis tui: & propter temetipſam, non propter mea, Deus, merita, viuifico ſpiritu tuo vitam dabis animæ meæ: & in ea vita in finem vſque ſeruabis, propter iuſtitiam, & fidelitatem tuam.

Educes de tribulatione animam meam: & in miſericordia diſperdes omnes inimicos meos.

LIberam, & ſaluam facies animam meam de omnibus tribulationibus, & anguſtijs ſuis, quibus premitur ab aduerſantibus,& propter miſericordiam tuam, cum tibi placuerit oculis tuæ miſericordiæ meã afflictionem reſpicere,diſperdes,diſſipabis, & fugabis omnes, qui mihi quærebant mala.

Et perdes omnes, qui tribulant animam meam: quoniam ſeruus tuus ego ſum.

ET in perditionem, atque damnationem mittas per ſeueram vltionem iuſtitiæ tuæ omnes, qui tribulãt, & affligunt ſpiritum meum; quoniam ſeruus tuus ego ſum, bona voluntate tibi deſiderans ſeruire, & tu uiciſſim meus es dominus, qui me ſeruum tuũ, & nunc in hoc tempore conſolationibus deſtitui non patieris,& in uenturo ſæculo vnà cum omnibus ſanctis tuis plena ſatietate lætificabis in ſæcula ſæculorum. Amen.

Oratio D. Auguſtini dum Hypponenſes Belli calamitatibus premerentur.

ANte oculos tuos Domine culpas noſtras ferimus:
Et plagas, quas accepimus, conferimus.
Si penſamus malum, quod fecimus,
Minus eſt, quod patimur, maius eſt, quod meremur,
Grauius eſt, quod commiſimus, leuius eſt, quod toleramus,
Peccati pœnam ſentimus, & peccandi pertinaciam non vitamus.
In flagellis tuis infirmitas noſtra teritur, & iniquitas non mutatur:
Mens ægra torquetur, & ceruix non flectitur.
Vita in dolore ſuſpirat, & in opere non ſe emendat.
Si expectas, non corripimur: ſi vindicas, non duramus.
Confitemur in correctione, quod egimus.
Obliuiſcimur poſt viſitationem, quod fleuimus.
Si extenderis manum, facienda promittimus.
Si ſuſpenderis gladium, promiſſa non ſoluimus.
Si ferias, clamamus, ut parcas;
Si peperceris, iterum pronocamus, ut ferias.
Habes Domine confitentes reos.

Noni-

Nouimus, quòd, niſi dimittas, rectè nos perimus.
Præſta Pater omnipotens, ſine merito quod rogamus.
Qui feciſti ex nihilo, qui te rogarent
Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

INTERPRETATIO HEBRAICI ALPHABETI.

QVia interpretationes literarum Hebraici Alphabeti maxima ex parte continent ſententiam verſuum, quibus ante ponuntur, circa quod notandum eſt, quòd Aleph interpretatur doctrina, Beth, domus: Gimel plenitudo: Daleth, tabularum, ſeu ſcripturarum, & hæc ſi quidem eſt prima connexio literarum ipſarum, vbi dicitur, quòd doctrina eccleſiæ, quæ eſt domus Dei, eſt in plenitudine ſcripturarum. He, iſta: Vau, & Zay, hæc: Beth, vita. Hæc eſt ſecunda connexio, vbi dicitur, quod iſta, & hæc doctrina eſt vita, quam viuimus. Thet, bonum: Ioth, principium. Hæc eſt tertia connexio, vbi dicitur; quòd bonum eſt principium per ſcripturas, quas per ſpeculum ſaltem in ænigmate agnoſcere debemus. Caph, manus. Lamech, Cor, vel diſciplina. Hæc eſt quarta connexio, vbi dicitur, quòd in utero cordis diſciplina exigitur, quia nihil facere poſſumus niſi, quæ facienda erunt, agnouerimus. Mem, ex ipſis: Nun, ſempiternum. Samech, adiutoriū. Hæc eſt quinta connexio, vbi dicitur, quòd ex ipſis ſcripturis eſt nobis ſempiternum auxilium. Zain, Oculus. Phe, errauit. Sadech, iuſtitia, vel conſolatio. Hęc eſt ſexta connexio, vbi dicitur, quòd ſępe dicta ſcriptura eſt oculus errantibus, & conſolatio. Caph, aſpice ſuper. Res, Caput. Syn, ſuper vulnus. Thau, ſignum, vel conſumatio. Hęc eſt ſeptima connexio, vbi etiam in numero fit myſticus intellectus, ubi dicitur. Aſpice in ſcriptura contineri caput noſtrum, à quo habemus medelam, ſuper vulnera, & ſequimur conſummationem, id eſt, vitam æternam.

Si aliquid boni in hoc Theſauro per miſericordiam Dei valet exiſtimari, bene dicam dominum, & laus eius in ore meo. Regi ſeculorum immortali, & inuiſibili ſoli Deo omnis honor, & gloria, cuius ſermonum annotatio illuminat, & intellectum dat paruulis, vt ſcribit Pſalmigraphus. Pſalm. 118.

F I N I S.

Series Chartarum

PRIMA PARS.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp
Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz. Aaa.

SECVNDA PARS.

A B C D E F G H I K L M.

TERTIA PARS.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S.

QVARTA PARS.

A B C D E F.

VENETIIS,

Apud Iordanum Zilettum, M D XCII.

Digitized by Google

Digitized by Google

3 fl

Digitized by Google

præceptorum tuorum, & propter gloriam magñi nominis tui: & propter temetipſam, non propter mea, Deus, merita, viuifico ſpiritu tuo vitam dabis animæ meæ: & in ea vita in finem vſque ſeruabis, propter iuſtitiam, & fidelitatem tuam.

Educes de tribulatione animam meam: & in miſericordia diſperdes omnes inimicos meos.

LIberam, & ſaluam facies animam meam de omnibus tribulationibus, & anguſtijs ſuis, quibus premitur ab aduerſantibus, & propter miſericordiam tuam, cum tibi placuerit oculis tuæ miſericordiæ meã afflictionem reſpicere, diſperdes, diſſipabis, & fugabis omnes, qui mihi quærebant mala.

Et perdes omnes, qui tribulant animam meam: quoniam ſeruus tuus ego ſum.

ET in perditionem, atque damnationem mittas per ſeueram vltionem iuſtitiæ tuæ omnes, qui tribulãt, & affligunt ſpiritum meum; quoniam ſeruus tuus ego ſum, bona voluntate tibi deſiderans ſeruire, & tu uiciſſim meus es dominus, qui me ſeruum tuũ, & nunc in hoc tempore conſolationibus deſtitui non patieris, & in uenturo ſæculo vnà cum omnibus ſanctis tuis plena ſatietate lætificabis in ſæcula ſæculorum. Amen.

Oratio D. Auguſtini dum Hypponenſes Belli calamitatibus premerentur.

ANte oculos tuos Domine culpas noſtras ferimus:
Et plagas, quas accepimus, conferimus.
Si penſamus malum, quod fecimus,
Minus eſt, quod patimur, maius eſt, quod meremur,
Grauius eſt, quod commiſimus, leuius eſt, quod toleramus.
Peccati pœnam ſentimus, & peccandi pertinaciam non vitamus.
In flagellis tuis infirmitas noſtra teritur, & iniquitas non mutatur:
Mens ægra torquetur, & ceruix non flectitur.
Vita in dolore ſuſpirat, & in opere non ſe emendat.
Si expectas, non corripimur: ſi vindicas, non duramus.
Confitemur in correctione, quod egimus.
Obliuiſcimur poſt viſitationem, quod fleuimus.
Si extenderis manum, facienda promittimus.
Si ſuſpenderis gladium, promiſſa non ſoluimus.
Si ferias, clamamus, ut parcas;
Si peperceris, iterum prouocamus, ut ferias.
Habes Domine confitentes reos.

Noui-

Digitized by Google